שו״ת · אחרונים · בית יצחק

בית יצחק אבן העזר חלק ב

רבי יצחק יהודה שמלקיש

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

בית יצחק אבן העזר חלק ב

רבי יצחק יהודה שמלקיש

מקור הטקסט: דיקטה · רישיון: CC BY-SA 4.0

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/בית-יצחק-אבן-העזר-חלק-ב/
הקובץ נוצר ב־21 בנובמבר 2026 מגרסה v39-202611200317 של הספרייה.

תוכן העניינים

הקדמה 6
שאלה בהקדמה 12
סימן א 14
סימן ב 18
סימן ג 25
סימן ד 34
סימן ה 41
סימן ו 44
סימן ז 50
סימן ח 51
סימן ט 56
סימן י 57
סימן יא 79
סימן יב 91
סימן יג 111
סימן יד 118
סימן טו 122
סימן טז 125
סימן יז 142
סימן יח 146
סימן יט 149
סימן כ 153
סימן כא 160
סימן כב 163
סימן כג 166
סימן כד 167
סימן כה 185
סימן כו 186
סימן כז 190
סימן כח 191
סימן כט 193
סימן ל 193
סימן לא 195
סימן לב 196
סימן לג 203
סימן לד 205
סימן לה 208
סימן לו 209
סימן לז 210
סימן לח 215
סימן לט 217
סימן מ 219
סימן מא 220
סימן מב 222
סימן מג 225
סימן מד 226
סימן מה 227
סימן מו 229
סימן מז 231
סימן מח 234
סימן מט 235
סימן נ 235
סימן נא 237
סימן נב 238
סימן נג 239
סימן נד 242
סימן נה 244
סימן נו 249
סימן נז 250
סימן נח 253
סימן נט 270
סימן ס 280

סימן סא 283
סימן סב 289
סימן סג 298
סימן סד 300
סימן סה 307
סימן סו 307
סימן סז 308
סימן סח 310
סימן סט 312
סימן ע 313
סימן עא 317
סימן עב 318
סימן עג 319
סימן עד 322
סימן עה 322
סימן עו 323
סימן עז 324
סימן עח 335
סימן עט 341
סימן פ 346
סימן פא 356
סימן פב 363
סימן פג 363
סימן פד 371
סימן פה 393
סימן פו 404
סימן פז 405
סימן פח 407
סימן פט 408
סימן צ 411
סימן צא 413
סימן צב 435
סימן צג 452
סימן צד 458
סימן צה 466
סימן צו 469
סימן צז 470
סימן צח 471
סימן צט 490
סימן ק 498
סימן קא 505
סימן קב 509
סימן קג 517
סימן קד 535
סימן קה 537
סימן קו 540
סימן קז 551
סימן קח 555
סימן קט 556
סימן קי 559
סימן קיא 577
סימן קיב 580
סימן קיג 587
סימן קיד 594
סימן קטו 595
סימן קטז 601
סימן קיז 602
סימן קיח 612
סימן קיט 616
סימן קכ 633
סימן קכא 642
סימן קכב 649
סימן קכג 653
סימן קכד 657

סימן קכה 660
דרושים 665
הגהות ומפתחות 758
דרושים נוספים 796

הקדמה

הקדמה לחלק ב'

הפעם אודה ה' על כל תגמולוהי עלי כי זכני להוציא לאור **שו"ת על הלכות גיטין וחליצה** הנחוצות להלכה למעשה ואני תפלה כחסדך חייני וחזקני ואמצני לעבודתך ולתורתך וזכנו להו"ל יתר ח"ת אשר אתי בכתובים, ויה"ר שלא אכשל בדבר הלכה הורני דרך חקיך והדריכני בנתיב מצותיך כי זה חפצתי וחסדך לא תסיר ממני מעתה ועד עולם אמן:

ואחרי אשר בחלק הזה תבואנה התשובות בדיני גטין וחליצה אמרתי להזכיר מזה דברים אחדים בדברי אגדה הנוגעים ומסתעפים להענינים האלה וזה החלי בעזה"י:

הנה בענין החליצה יש להעיר לפי קוצר דעתי כי מי עמד בסוד ד' האמנם יש שני דרכים המעלין את האדם במסילה העולה בית אל האחד שיקשור נפשו ברעיונות נשגבות וישעבד' לאבינו שבשמים. ועליו יתברך ישליך כל מעיינו. כאשר אמר המלך הקדוש שויתי ד' לנגדי תמיד. וברעיונו' הנשגבות האלה נפשט נפשו מגוו, וכנשר יפרוש כנפיו השמימה. ואין לגוו חלק בעבודת הקודש, הדרך השני שגם לגוו יחלֵק בעבודת הקודש שיקיים גם הוא מצות אחרי ד' אלקיכם תלכו ע"ד שאמרו חז"ל בסוטה ספ"ק וכי אפשר לו לאדם להלוך אחר השכינה הלא כבר נאמר אש אכלה הוא אלא להלך אחר מדותיו מה הוא מלביש ערומים אף אתה מלביש ערומים הקב"ה מבקר חולים אף אתה מבקר חולים ובכל עבודת הקודש האלה יש להגוף חלק בכל וכן באכילת קדשים ואכילת מצה וישיבת סוכה וסעודת מצוה ובכל שלימות המעשה. והנה הדרך הראשון מצויר במלת של נעליך שאמר הקב"ה למשה ופי' בזהר הקדוש פ' פקודי הכונה שיפרוש מאשתו וזה לרמז כי בהגיע למדריגה גבוה ירום את עצמו ויפרוש מענינים הגשמים מכל וכל והדרך השני הוא מדריגת אברהם אבינו ע"ה שהי' הראשון שהתעטר במדת החסד והרחמים ומפתו נתן לעניים והורה כי האדם יכול לעלות במסילה העולה בית אל באמצעות דברים גשמים ואם יכווין לשם שמים נעשה מהגשמיים האלה רוחניים ע"ד שאמרו חז"ל הובא בע"כ בשעה שהצדיק עושה מצוה נברא מלאך אחד ובא לפני הקב"ה ואומר פלוני בראני. ענין מלאך אחד הוא ניצוץ הקדוש וחלק הנפש היוצא מהמצוה כמו שנאמר במצות בכורים ולקחת מראשית פרי האדמה והנחת לפני ד' אלקיך. כי בכח האדם לקחת מפרי האדמה ולהעלות ממנו הניצוץ הקדוש למדריגה גבוה לשערי שמים ועל כן נאמר באברהם אבינו ברוך אברם לאל עליון קונה שמים וארץ ודרשו חז"ל מלמד שהקנה להקב"ה שמים וארץ הכוונה שע"י דברים גשמיים וארציים יתעלה האדם ויעלהו למעל' ויודיע לכל שהוא יתברך בורא שמים וארץ. וע"ז אמרו חז"ל (חגיגה ג) מה יפו פעמיך

בנעלים בת נדיב כמה נאים רגליהם של ישראל בשעה שעולין לרגל הנה קראו לעולי רגלים פעמיך בנעלים והמה עולין לירושלים וששים ושמחים ואוכלין שלמים ומעשר ונהנין בגופם בשמחה של מצוה וכמו שאמר המלך החכם מה יפית ומה נעמת אהבה בתענוגים הכוונה אהבה להקב"ה בתענוגים שהיא שמחה של מצוה. ואמרו פעמיך בנעלים הכונה שא"צ לפשוט מנעלים שהיא מורה על התפשטות הגשמיות אך בגופם ונשמתם ששים ושמחים ומאין להם זה הכח אמרו בת נדיב בתו של אברהם אבינו שנקרא נדיב וכו' שבכחו הרב הנחיל גם לזרעו דרך זה:

ואמרו חז"ל הובא בעשרה מאמרות מאמר אם כל חי ח"ג סי' כ"ב חנוך תופר מנעלים הי' ועל כל תפירה הי' אומר בשכמל"ו הכונה כי הנה חנוך הוא הגבר אשר זיכך כל כך את גופו עד כי עלה בגופו שמימה. והורה לדעת כי גם את גופו יכול לקדש ולטהר והמליצו ע"ז חז"ל ואמרו תופר מנעלים כי הראה לדעת כי גם במנעלים היינו הלבוש הגשמי נוכל לעבוד את ד' ואמרו חז"ל במדרש בראשית פי"ז ששאל הקב"ה את אדם ואתה מה שמך והשיב לי נאה להקרא אדם שנבראתי מן האדמה והיינו כי האדם לא נתפאר בהפעולות אשר יעשה באמצעות הנפש כי אם בהפעולות אשר יעשה בהגוף כי זה היא כבוד להקב"ה אשר נתן כח לבשר ודם יסודו מעפר לעלות שמים באמצעות פעולות הארציות וע"ז אמר חנוך על כל תפירה ותפירה בשכמל"ו שזה תכלית כבודו יתברך לברוא בריה כזאת שיגיע באופן זה למעלת השלימות:

וזה מרומז בקרבן פסח וצוה הקב"ה, וככה תאכלו אותו מתניכם חגורים נעליכם ברגליכם ומקלכם בידכם. לפי שזה מצוה הראשונה שצוה הקב"ה לאכול בחרדת קודש וזה הנאת הגוף בהדי שמחת הנפש אמר הקב"ה נעליכם ברגליכם שא"צ לאכילת מצוה התפשטות הגשמיות:

ובהספד פרשתי דברי הגמ' דמ"ק כ"ה כי נח נפשי' דר"ה פתח עלי' ר' אבא ראוי הי' רבינו שתשרה עלי' שכינה אלא שבבל גרמה לו מתיב ר"נ בר אידא הי' הי' דבר ד' אל יחזקאל בן בוזי הכהן בארץ כשדים טפח עלי' אבוה בסנדלי' א"ל לאו אמינא לך לא תטרוד עלמא מה הי' שהי' כבר, הכונה כי הנה הטעם שאין השכינה שורה בח"ל כי א"א להשיג ההערה הקדושה אלא בארץ מטוהרה. כמאמר הכתוב פ' ויצא מה נורא המקום הזה אין זה כי אם בית אלקים וזה שער השמים יען כי בה נשפע על יעקב אבינו שפע שבע רצון כי ד' נצב עליו וחש עתידות לו הבין כי המקום אשר עומד עליו הפעם אדמת קודש הוא וזה שער השמים. וא"י אשר שם השכינה שורה מקום מוכשר להשגת הנבואה לא כן בח"ל אשר בקרבה יקוננו רק דברים גשמים אשר במעבה העפר והארציות יסודם אמנם

לאברהם אבינו אשר הרים העפרורית ובזכותו אמרו מה יפו פעמיך בנעלים בתו של אברהם שרה עלי' הנבואה בארץ כשדים ועל כן טפח עלי' בסנדלי'. להזכירו כחו של אברהם אבינו ואמר לי' מה הי' שהי' כבר הכונה שאברהם אבינו הי' מרכבה לשכינה ושרה שם רוח נבואה וזכה גם יחזקאל לנבואה שם בארץ.

[**הגה** מנכד המחבר, לדעתי י"ל בהבנת דברי הש"ס במ"ק הנ"ל מה הי' שהי' כבר עפ"י מ"ש המפורשים בטעם הדבר דאין השכינה שורה בחו"ל משום דאין השכינה שורה רק במקום טהור, ולא בחו"ל דהוה מקום טמא ולפ"ז במקום טהור כגון בבקעה או על המים גם בחו"ל שורה ועיין ברד"ק ריש יחזקאל, וא"כ י"ל דזה באמת משנה הש"ס על הקו' מיחזקאל דמצינו אצלו ששרתה השכינה בחו"ל, זה הי' שהי' כבר הכונה נהר כבר הנזכר במקרא שם להלאה הי' הי' דבר ה' אל יחזקאל בן בוזי הכהן בארץ כשדים על נהר כבר, וא"כ לא מוכח משם מידי דהשכינה שורה בחו"ל והבן. עכה"ג מנה"מ **אהרן לעווין**]:

ואולי זה רמז בחליצה שהיבם אין רוצה ליבם מיראתו אולי לא יכוין לשם מצוה ויהי' כאלו נכשל בעריות ח"ו כדברי אבא שאול על כן חלצה נעלו לגלות ולהודיע שאין בכחו לעשות מצוה בגופו ולכוון לשם מצוה כמדת אברהם אבינו או כמדת חנוך או כמדת ישראל בשעה שעלו לרגל אך הוא צריך לחלוץ מנעלים ועל דרך של נעליך ולכן א"א ליבם:

והנה אמרו במדרש בראשית (לפי גירסת רש"ט הובא ביפ"ת) בן זומא אומר מצאנו פסוק כולל יותר והיא שמע ישראל בן ננס אומר מצאנו פסוק כולל יותר ואהבת לרעך כמוך שמעון בן פזי אומר מצאנו פסוק כולל יותר את הכבש אחד תעשה בבקר עמד רבי פלוני על רגליו ואמר הלכה כר"ש בן פזי דכתיב ככל אשר אני מראה אותך את תבנית המשכן. ולהבין במה נחלקו התנאים האלה ונ"ל כי הנה האדם יכול להגיע למעלת השלימות באחד משני פנים או על ידי ההשכלה כי ישכיל להבין סודות התורה הקדושה ויחתיר להבין מציאת הש"י גדלו ויכולתו לקיים שויתי ד' לנגדי תמיד. או כי ירכש לעצמו שלימות המעשה וע"י זה יזכה לאושר הנצחי והנה שלימות המעשה תתפרד ותהי לשני ראשים האחד הנה הפעולות אשר יעשה האדם לעומת אנשים אחרים לא יגזול ולא יעשוק ויחזיק ידי עני ואביון ויעסוק בגמילות חסדים וכדומה. הב' המה הפעולות אשר יעשה האדם לעומת קונו ובוראו כמו הנחת תפילין סוכה לולב בנין בית המקדש והקרבת קרבנות וכהנה:

והנה במדרש ילקוט ריש משלי ששאלו היכן החכמה מצוי' ר"א אומר בראש רבי יהושע אומר בלב ואמרו שם שכבר נחלקו בזה דוד ושלמה. דוד פתח בראש אשרי שהוא הראש

ושלמה פתח במ' שהוא האמצעי כמו הלב. וענין מחלוקתם הוא ג"כ על דרך הנ"ל דהאומר דהחכמה היא בראש כוונתו דעיקר שלימות האדם הוא שלימות ההשכלה וכן דוד הוא אומר אשרי וגו' כי אם בתורת ד' חפצו וזה הוא שלימות ההשכלה. והאומר דהחכמה הוא בלב כונתו על שלימות המעשה כמו צדקה וגמילות חסדים הבאות מן הלב. ושלמה פתח במ' שהוא נגד הלב והורה את האדם איך ילך בדרך טובים ויבנה לעצמו מדות טובות לעומת החברה האנושית. ואמרו חז"ל בילקוט ויגש אמרו מלאכי השרת בואו וראו איך שור וארי מתוכחין זה עם זה. והכונה ג"כ על דרך הנ"ל כי נחלקו איזה דרך היא יותר נכון להשגת השלימות ויהודה הי' לו כח ההשכלה כמאמר הכתוב ואת יהודה שלח להורות לפניו גושנה ודרשו חז"ל להכין לפניו בית מדרש לת"ת ונאמר עליו כרע רבץ כארי וכלביא ודרשו חז"ל הובא ברש"י פ' בלק שהי' חוטפין מצות קורין ק"ש וכו' ויוסף הי' לו כח המעשה להשפיע מזון ומחי' ולכן נמשל לשור אשר יחרוש ויעבד האדמה כמ"ש ורב תבואות בכח שור וזה שאמרו באו וראו איך שור וארי מתוכחין זה עם זה הכוונה מי משני הכחות האלה המתוארים בשור וארי יותר גדול מחבירו. ובענין זה נחלקו במדרש המובא למעלה כי בן זומא אומר מצאנו פ' כולל יותר והוא שמע ישראל כונתו כי עיקר העבודה היא להשלים א"ע ע"י ההשכלות להשכיל ולהבין דרכי ד' בן ננס אומר מצאנו פסוק כולל יותר ואהבת לרעך כמוך וכונתו כי שלימות הבאה ע"י המעשה גדול' היא מהבא' ע"י ההשכלה ואם ימלא האדם חובותיו שבין אדם לחבירו אז באופן זה יגיע לתכלית הנרצה. אמנם בא ר"ש בן פזי ואמר מצאנו פסוק כולל יותר את הכבש אחד תעשה בבקר כונתו אמת היא כי שלימות ע"י המעשה גדולה הוא בערכה אמנם זה אך אם תכיל בקרבה המעשים הנוגעים אליו יתברך כמו שמירת שבת ותפלה בבוקר ובערב שהיא כנגד תמידין אכן אם יתרשל בעבודת השם אף אם הוא טוב לבריות לא יצא ידי חובתו עמד ר' פלוני על רגלי' ואמר הלכה כר"ש בן פזי כי דברי' בנוים על אדני האמת והצדק דכתיב ככל אשר אני מראה אותך את תבנית המשכן וכן תעשו הכונה ע"ד שכתבו המפורשים שהאדם העושה מצות השם הא נעשה מעון לשכינה ואמר הכתוב ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם היינו בהם בחדרי לבבם ע"ז אמרו חז"ל בתענית לעולם ישים אדם את עצמו כאלו קדוש שרוי בתוך מעיו שנאמר בקרבך קדוש ויקיים שויתי ה' לנגדי תמיד ומזה מוכח כדברי ר"ש בן פזי דהעבודה במצות ומע"ט היא המכרעת ולכן אמרו חז"ל בברכות י"ד ע"ב רבי הוה מעביר ידו על עיניו וקרא ק"ש הכונה. כי בו התאחדו שתי השלימות האלה שלימות המעשה הנרמז בהיד כי היא הוא העושה רצון ה' ושלימות ההשכלה הנכלל בהעינים הרואים כבוד ה'

ולכן אמרו חז"ל ר"ה י"ט ע"ב קשה סלוקן של צדיקים כשריפת בית אלקינו, כי הצדיקים המה ג"כ מעון לשכינה ולכן שוים מיתתן לשריפת בית המקדש:

ואמרו חז"ל בברכות ג' כנור הי' תלוי למעלה ממטתו של דוד וכיון שהגיע חצות לילה בא רוח צפונית ונושבת בו ומנגן מאליו מיד הי' עוסק בתורה עד שעלה עמוד השחר נכנסו חכמי ישראל אמרו לו אדונינו המלך עמך ישראל צריכין פרנסה וכו' הכונה על דרך שאמרו חז"ל במדרש בעולם הזה בזמן שרוח צפונית מנשבת אין רוח דרומית מנשבת ובזמן שרוח דרומית מנשבת אין רוח צפונית מנשבת אבל לעתיד לבוא הנני מביא ארנסתת בעולם שנאמר אומר לצפון תני ולתימן אל תכלאי וביארתי הכונה בספרי חיו"ד ח"ב צלעות הבית דרוש ו' כי בעולם הזה החכמה שהוא קנין רוחני והעושר שהיא קנין גופני לא יכלו לשבת יחדיו, כי מי שהוא רודף אחר קנינים המדומים א"א שיהגה בתורה והנה רוח צפון נקרא רוח ההתעוררות לעושר כמו שנאמר מצפון זהב יאתה ורוח דרומית נקרא התשוקה לחכמה כמו שאמרו חז"ל הרוצה להחכים ידרים וזה שאמרו חז"ל בעוה"ז בזמן שרוח דרומית וכו' כי תשוקת הכסף ותשוקת החכמה מתנגדות זל"ז אבל לעתיד לבוא תתאחדנה שתיהן כמאמר הכתוב כי בצל החכמה צל הכסף וזה שאמרו חז"ל כי כאשר נשב רוח צפונית בהכנור הבין דוד כי גברה התשוקה אחרי ההון והעושר אצל העם עמד ממטתו ועסק בתורה בראשונה לחזק התשוקה ודברים רוחניים ואח"כ כשעלה עמוד השחר ונכנסו ישראל אצלו ואמרו עמך ישראל צריכין פרנסה אז עמד לבקש על הדברים הגופנים, להרים קרן העם ולהטיב מצבם:

וחז"ל דרשו רצה הקב"ה לזכות את ישראל לפיכך הרבה להם תורה ומצות שנאמר ה' חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר הכונה ע"ד שאמרנו למעלה בפתח הדברים כי גם על דברים קטני ערך אשר במעבה החומר יסודם יוכל האדם להגביה עוף ולעלות מעלה מעלה בדרך השלימות, כי גם המעשים אשר יעשה האדם לצורך גופו ובריותו ולתת לו די מחסורו אם יעשה אותם האדם לש"ש תגדלנה בקרבן ותרבינה מאד על אחת כמה וכמה המצות המעשיות אשר מוקדשות הנה אך לה' לבדו ואין להנאת הגוף חלק במו. ובדרך הזה נודע לנו אך ע"י התוה"ק כי לפני' אם חפץ איש לזכות נפשו ולקרבה לה' לא הי' לפניו דרך אחר רק ע"י ההשכלה כאשר אנו רואים בחכמי ימי קדם כי הרחיקו נדוד ביערות ובמדברות למען יוכלו להקדיש עצמם להההשכלה באין מפריע ולכן הי' אך מתי מספר אולם התוה"ק אמרה כי לא המדרש היא העיקר אלא המעשה ולא ההשכלה לבדה מולכת ומקרבת לה' אך המעשה והמצוה הקשורה בעקבי', ובאופן הזה נקל לכל אדם לזכך נפשו ולטהרה, ואמר הכתוב בסוף קהלת סוף דבר את האלקים ירא

ואת מצותיו שמור כי זה כל האדם הכונה כי תשמור המצות בפועל ולא תסתפק אך בההשכלה יען כי זה כל אדם אחרי אשר באופן הזה כל אדם אף גם כזה אשר אין לו הכח להעמיק בההשכלה יוכל לבוא לתכלית הנרצ' אשר להעמיק הכונה הזאת במקרא קודש פ' יתרו. הנני בא אליך בעב הענן בעבור ישמע העם בדברי עמך וכו'. כי באמת לכל המצות אשר עלינו לעשות בפועל יש סוד עמוק ונסתר נכון על אדני ההשכלה נוסדו. אבל התוה"ק הלבישה אותם במעבה החומר למען יהי' שוים לכל אדם הקטנים עם הגדולים. הנני בא אליך בעב הענן זאת כי הלבשתי הדברים בחומר וסכותי בענן עליהם ובערפלי טוהר למען ישמע העם בדברי עמך הכונה כי כל העם יבין וידע אותם ולא אך החכמים והנבונים אשר בהם וכאמור., רצה הקב"ה לזכות את ישראל ולתת לכל אחד מהם הכח והיכולת להשלים עצמו, לפיכך הרבה להם תורה ומצות ובתוכם מצות כאלה אשר אך על המעשה נוסדו. ואותן יש ביד כל אדם לעשות וכאמור ואחרי כי התוה"ק רובי אזהרותי' ומצותי' סתומים וחתומים הרבה יגעו חכמי ישראל לבארם ועל כל קוץ וקוץ אשר בה דרשו תלי תלים של הלכות כאשר המה כתובים בספריהם אשר לאורם נסע ונלך. ובכל דור ודור עמדו גדולים חקרי לב אשר העמיקו בדברי תוה"ק ויחדשו בה חידושים להוציא הדברים הסתומים לאור למען יתבארו ויתלבנו ההלכות על ברים ומחכמתם אשר נתן ה' להם חלקו לאחרים בהוציאם הדברים לאור למען יהי' נכונים לפני השוקדים על דלתי התורה ויחשבו זאת להם לזכות כי ע"י תרבה הדעת ותגדל החכמה האמיתית והנה גם אנכי הצעיר מחסדי ה' כי גברו עלי זכיתי מנעורי לשבת על מבועי התורה והרבה יגעתי והרבה עמלתי להבין דברי רבותינו ז"ל ות"ל כי נולדו על ברכי הערות רבות ושונות מהם בדרך פלפול וחדוד ומהם להלכה ולמעשה. אמרתי עם לבבי לחקוק אותם בעט ברזל ועופרת לחלקם ביעקב ולהפיצם בישראל למען כל הני מילי יתאמרו משמי וכה הוצאתי בעזה"י זה כבר את ספרי בית יצחק על או"ח ושני חלקים על שני חלקי היו"ד. ות"ל כי דברי נתקבלו לרצון וחכמי הדור שמחו לקראתם. ועתה הנני מביא מנחה חדשה במחנה העברים היא ספרי על אהע"ז אשר עם החלק הזה השני נגמר עד תומו בו תבואנה התשובות מה' גיטין וחליצה עד גמירא ואני תפלה לה' כאשר הי' עד כה עמדי כן יוסיף להראות לי חסדו ויתן לי כח ועת להגות גם להלאה בתוה"ק ולהוציא לאור יתר החידושים אשר אתי בכתובים ויהא רעוא דאימר מלתא דתתקבל ואל יאמר פי דבר שלא כרצונו יתברך ובימינו נחזה בהרמת קרן התורה ומלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים אכי"ר: **המחבר**

שאלה בהקדמה

ב"ה תרנ"ח לבוב

להרה"ג החריף ובקי בכל חדרי תורה כבוד ש"ת מ' **גרשון שטערן** נ"י האבד"ק **ליבאש** יע"א.

(**א**) **מה** שהקשה כת"ה אמה שכתבתי בספרי ליו"ד ח"א סי' פ"ד בפי' התוספתא המובא ברד"ק מלכים סי' ד' דמה שנתרבה ע"י ברכה הוא הפקר ופטור מן המעשר דא"כ איך יצאו ידי חובת נרות בחנוכה בבהמ"ק והלא בעי שיהי' משל צבור, כבר כתבתי כן בספרי חא"ח סי' ק"י אות ג' לישב קו' הב"י דל"ה נס ביום הראשון וכתבתי דאינו יוצאים בשל ברכה דהוה הפקר כמ"ש תוס' תענית ח' ע"ב על כן הוצרך שישאר שמן על ב' ימים כשניתוסף קמא בטל והוה של הקדש וע' בסי' ס"ב בחיבורי הנ"ל שהארכתי בענין בטול אם הוה כהקדש ואכ"מ להאריך, ועפ"ד תו' תענית הנ"ל פירשתי דברי הספרי מובא ברש"י פ' נשא יברכך ד' וישמרך יברכך בממון וישמרך מן הנזיקין דדבר המתהוה ע"י ברכה לפי שהוא הפקר יש למזיקין רשות לשלוט בו ולזה אמר דאף שיברכך ד' בממון והברכה תחול בכל מעשי ידך בכ"ז ישמרך מן המזיקין שלא ישלטו בהברכה אשר יברכך ד'. ומה שהביא דברי הידי משה במדרש גבי ויזרע יצחק שכ' דהברכה היה אלף והמעשר היה מאה והלא הפקר פטור ממעשר ל"ק דעכ"פ הוא גדל בקרקע שלו ויש לו היניקה על כן ל"ה הפקר כלל ועוד דטעמא דהחצר אינו קונה הפקר הוא מטעם דאינו מצוי כמ"ש תוס' ב"ב נ"ד דדבר שאינו מצוי ל"ק חצירו ויצחק דהקב"ה ברכהו הדבר מצוי וקניא חצירו ול"ה הפקר ומרש"י בחומש גופי' מוכח דבעי עישורי שהביא בפי' דיצחק אמדיהו למעשרות:

(**ב**) **מ"ש** בשם ספר מנחת כהן להקשות אהא דחטים שבאו בעבים מהו למנחות במנחות ס"ח ע"ב שפירשו תוס' ע"י נס והא אסור ליהנות ממעשה נסים כדאיתא בתענית כ"ד ול"ה מן המותר בפיך וקא"ל דלא אסור רק מדרבנן. וגם מותר לעני דהרי ר' אליעזר איש ברתותי גופי' אמר אין לך בהן אלא כעני ישראל. וכן נ"ל בההוא אטמתא ששאל בי' מדרשא בסנהד' נ"ט אם מותרין באכילה הכונה לעניים וכן מה"ט האכיל אברהם אבינו בן הבקר אשר עשה עפ"י ספר יצירה כמ"ש השל"ה הקדוש משום דסבר עניים המה ועיין בשדה חמד מערכת הגוף סי' ש"ה מ"ש בזה בשם חידו' יד דוד:

(**ג**) **מה** שהקשה כת"ה על הערוך ערך דם דמייתי גמ' בכריתות ד' כל חלב וכל דם מה חלב מיוחד וכו' וכ' דכל איסורין שבתורה אין היתר מצטרף לאיסור אפילו בקדשים כו' ותמה הא בקדשים לכ"ע מול"א כדילפינן מיקדש, הנה י"ל דהערוך ס"ל דסוגיא

דכריתות כסוגיא דחולין צ"ט דקרא דיקדש אתיא לט"כ וכתבו בתוס' שם ד"ה גלי רחמנא דגירסת רש"י בנזיר ל"ז דלרבנן קרא דחטאת לט"כ (לא כגי' דידן דלמסקנא קרא דחטאת להיתר מצטרף לאיסור). ולפ"ז גם בקדשים אין המל"א וכש"כ למאן דל"ל ט"כ דאורייתא בקדשים ט"כ דאורייתא ולעולם אין היתר מצטרף לאיסור. ועיין בספרי חיו"ד ח"ר סי' קכ"ג מ"ש לישוב דברי התוס' זבחים ע"ה ד"ה הפיגול מ"ש שם דאפי' היתר לא מצטרף לאיסור דנראה מדבריהם דאפי' בקדשים אין המל"א והארכתי שם אמנם להמעיין בערוך יראה שיש לפרש דקאי אדבתרא שהביא דברי רבי יהושע דנשתייר חצי זית בשר וחצי זית חלב אין זורק את הדם וזה הפירוש דאין חלב ובשר מצטרף ומה דקאמר דאפי' בקדשים אין המל"א היינו דאין חלב ובשר מצטרף והגם שהוא קצת דוחק כמעט מוכרח פירוש ודו"ק:

(ד) **ומה** שהקשה כת"ה אהא דהקשה בפסחים כ"ב והרי דם ואמאי לא משני דדם דאיתקש לחלב כדאמרינן בכריתות דף ד' ואין היקש למחצה וילפינן דחלב מותר בהנאה הנה י"ל דלקולא לא איתקש ורק לחומרא איתקש לחייב שלש על דם לר"י ולרבנן להוציא דם שרצים דדם ובשר מצטרפין ולא לקולא דבכה"ג ל"ש אין היקש למחצה כיוצא בזה כ' תוס' קדושין ג' דרבוי קנינים ילפינן מהיקש' ולא ממיעוט קנינים ול"ש אין היקש למחצה וה"ה לחומרא ולא לקולא וכ"כ תוס' להדי' בקדושין דף ג' לענין גז"ש להדי' אך בתוס' חולין סוף כל הבשר לא כתבו כן. והרי לענין ב' היקשים אמרינן קולא וחומרא לחומרא מקשינן וה"ה בהיקש א'. וכיו"ב מצינו בסמוכין דאמ"ה לדם בחולין ק"ב דדעת הפר"ת ר"ס י"ג דדרשינן לחומרא ולא לקולא ופרמ"ג שם חולק עליו ועיין במלוא הרועים אות סמוכין אות ט"ז. ועיין במלוא הרועים ח"ב אות היקש שהאריך הרבה עכ"ז לא ביאר הענין שכתבתי ויש עוד לעיין בזה:

(ה) **מה** שהביא כת"ה לדברי הטו"ז סי' צ"ט שכ' דהטועה בדין מקרי שוגג. וכ"ת תמה אמאי לא הביא ראי' מב"מ נ"ז ע"ב דמקשה והלא מעל הגזבר פרש"י דע"כ מיירי באומר מותר והרי באומר מותר מקרי שוגג מדחייב קרבן הנה הטו"ז לא קאמר רק לענין אי קנסו שוגג אטו מזיד אבל לענין אם חייב קרבן באומר מותר מבואר בשבת ע"ב דחייב קרבן וכ' תוס' ד"ה באומר דאפי' רבא מודה דחייב קרבן באומר מותר ודוקא מגלות פוטר וכ"כ תוס' מכות דף ז' ע"ב אך מתוס' סנהדרין ס"ב ע"א ד"ה ורבא נראה דלתירוץ ראשון לרבה דפטור באומר מותר הכא נמי דפטור מקרבן. ולפי"ז צ"ל דקושית הגמ' ב"מ נ"ז הוא שלא אליבא דרבה. אכן יש להעיר על דברי תוס' סנהדרין דגרס רבה דהנה רבה ס"ל בש"ס מנחות ע"ט ע"א עקירה בטעות ל"ה עקירה ומקשה רבא עלי' ממשנה

דכהנים שפיגלו דקתני שוגגין פטורין ופיגולן פיגול וכו' ומשני אביי באומר מותר וצ"ל הא דשוגג פטור משום דאביי כשיטתי' במכות ז' דאומר מותר דאנוס הוא וכן כתבתי בספרי ליו"ד ח"א ריש סי' י"ג עיי"ש וקשיא הרי אביי אליבא דרבה קאי לישוב ורבה גופי' ס"ל דקרוב למזיד הוא לשי' תוס' סנהדרין וא"כ הק"ל אמאי שוגג פטור ומזה מוכח דלא כתוס' סנהדרין וצע"ג על תו' סנהדרין לפמ"ש בספרי אות הנ"ל דאף דבתרומה בידע שנטמא ואומר מותר לתרום קנסו שוגג אטו מזיד מ"מ במפגל ומטמא כיון דהיזק שאינו ניכר הוא לא קנסו שוגג אטו מזיד ה"ה די"ל כן אף לרבה דס"ל אומר מותר קרוב למזיד מ"מ פטור ומיושב הקושיא ויש להאריך בזה ולקצר אני צריך ונכדי הרב החריף כ' **אדרן לעווין** נ"י הערני לישב בזה קו' התוס' דר"ה צ"ח שהקשו אהא דשופר של עולה לא יתקע דמיירי ע"כ בידע שהוא הקדש ואיך אמר ואם תקע יצא משום דנפיק לחולין והלא במזיד אין מעילה ולהנ"ל נ"ל דהכי קאמר לא יתקע היינו שאומרים לו לא יתקע ואם סבר שמותר לתקוע והי' אומר מותר יצא משום דמעל כדברי רש"י ודוק. ובגוף הדין אם באומר מותר קנסו שוגג אטו מזיד הוא אבעי' בירושלמי פ' הניזקין ע"ש. דמייתי ראי' מכהנים שפיגלו דע"כ באומר מותר ולא קנסו שוגג והובא בספרי שם:

והנני ידידו

סימן א

ב"ה **לבוב ששון** לפ"ק

לידידי ש"ב הרב הגאון הצדיק החסיד ארי' דבי עילאה ורעי' מהימנא בנש"ק המפורסים כקש"ת מ'

ישכר דוב רוקח נ"י האבד"ק

בעלזא יע"א.

א **נתכבדתי** ביקר מכתבו על מ"ש בספרי ליו"ד ח"ב בק"א סי' ה' דאין אומן קונה בשבח כלי בע"כ של אומן

אך להשטמ"ק ב"מ י' דבקנין דאורייתא ל"מ מה שלא ניחא לי' ע"כ אם אומן קונה בשבח כלי דאורייתא גם בלא ניחא לי' לאומן קונה. ע"ז כ' כת"ה דדוקא אם לא ניחא לי' בקנין זה רק בקנין אחר ל"מ בדאורייתא אבל אם אינו רוצה לקנות כלל אינו קונה בע"כ אף בקנין דאורייתא וראי' מדאמרינן כל הבועל דעתו על גמר ביאה והרי העראה הוי קנין דאורייתא דהרי כשפירש שרוצה לקנות בהעראה קונה כמבואר בב"י סי' ל"ג וע"כ כיון שאינו רוצה לקנות בהעראה ל"ק. הנה בגוף סברתו יפה כ' אך קצת ראי' לדברי מגט

דהאשה מתגרשת בע"כ הנה מלבד דגוף הגירושין הו' קנין כדאמרינן וקונה א"ע וברש"י קדושין מ' ע"ב ד"ה דעת מקנה שפירש"י שהוא מקנה אותה לעצמה ובש"ס דב"ב ק"ס ע"ב ואקח את ספר המקנה זה פשוט ואיך קונה עצמה בע"כ וע' בחדושי הרשב"א גיטין ע"ה מבואר מדבריו דהגט מה שפוטר הבעל עצמו מחיובים שלו הוא רק סילוק. אמנם מה שפוטר אותה ל"ה סילוק דהוא קנינו וצ"ל מה דמקנה אותה לעצמה בע"כ הוא משום מגו דמהני לסלק שעבודה עלי' מהני גם להקנותה לעצמה. אך מרדב"ז סי' אלף ל"ד (תר"ח) מבואר דגט הוי סילוק וצ"ע. (וע"ל סי' ל"ב אות ז' פלפול עצום בזה). גם בגוף הגט דמשמע דבעי שהבעל יתן הגט משלו ויקנה לה הגט כדאמרינן הרי זה גיטך והנייר שלי אינה מגורשת ואיך תקנה הנייר והיא אינה רוצית:

ב **והנה** באמת דעת הקצה"ח בסי' ר' סק"ה דבגט ושחרור א"צ שתקנה הגט רק שיתן בידה דאינה זוכה בע"כ משא"כ במתנה דכתיב ואקח את ספר המקנה צריך המקבל מתנה לזכות בהשטר וכ"כ באבני מלואים סי' ל"ה. ובמח"כ הי' בהעלם עיניו לפי שעה דברי הש"ס דב"ב הנ"ל דדרשינן ואקח את ספר המקנה זה פשוט. הרי דגם בגט כותב ספר המקנה אך י"ל דזה דוקא להו"א דגמ' אבל במסקנא דמוקמינן דקרא עצה טובה קמ"ל וקאי אשטרות שוב גט לא מקרי ספר המקנה ובאמת שמדברי הפלאה כתובות פ"ו נמי נראה כקצה"ח. אמנם בספר אמרי בינה בסוף הספר בדיני קנינים סי' ז' האריך בפרט זה. אמנם לדעת השטמ"ק הנ"ל דבקנין דאורייתא ל"מ מה דלא ניחא לי' דבגט דהתורה אמרה ונתן בידה ידה קונה אף בע"כ וקנין דרבנן לא מהני בגט דבע"כ ולפ"ז הא דאמרינן בד' אמות קונין בגט זה דוקא אם היא רוצית ובע"כ ל"מ וכיוצא בזה כ' בת"ג סי' קל"ט סעיף ט"ו דשאר קנינים ל"מ בגט רק מדעתה אך שאינו כותב מטעם הנ"ל. אך לפמ"ש בת"ג שם בשם הפ"י דקונה בע"כ לא חשיב דעא"מ ליכא למימר כדברי השטמ"ק דמה"ט קונות הגט הואיל דבדאורייתא קונות דא"כ אף קטן יזכה מציאה כדאמרינן ד"ת שוטה מתגרשת מידי דהוה אפקחת בע"כ. וה"ה קטנה אם מהני בע"כ. אך אם נימא דגט הוה דעא"מ ומ"ה מהני בע"כ ניחא דקטן במציאה אינו זוכה ובדעת אחרת מקנה גם קטן קונה כמ"ש תוס' סנהדרין ס"ח:

ג **והנה** הקצה"ח הוכיח סברתו דהאשה א"צ לקנות הגט מדכתבו על איסורי הנאה כשר והרי איסור הנאה אינה יכולה לקנות כמ"ש הרשב"א בתשו' סי' תר"ב דלא כשיטת ריב"ש ועל כרחך לא בעי רק שיתן לידה אף שאינה קונה עיי"ש. ובאמת שדבריו תמוהים דממנ"פ אם איסור הנאה יש לו בעלים רק שאינו ברשותו להקנות א"כ הגט גם לאחר נתינה של הבעל והו"ל כאומר ה"ז גיטך והנייר שלי ואם איסור הנאה אין לו בעלים הרי

הגט אינו שלו ואנן בעינן שיהי' הגט שלו כמ"ש הב"י סי' ק"ב. ובאמת כבר הקשה כן בתשו' ברית אברהם ססי' כ"ו בא"ח והאריך בפרט זה. אמנם יש לישב קו' זו לפמ"ש בספרי חא"ח סי' ק"ג (ולעיל ח"ר סי' צ"ה אות א') בסברת הרשב"א שכ' על הראב"ד דאיסור הנאה לא מקרי לכם דהרי כל שאין בו רשות לאחרים מקרי לכם. ודבריו תמוהים דהרי אינו יכול למחות לאחר שיקחו כמ"ש הר"ן בנדרים פ"ה גבי לקט ושכחה וע' בנתיבות סי' רע"ה, א"כ הרי יש בזה רשות לאחרים ולא מקרי לכם אך הרשב"א שפיר קאמר כיון דמלל"נ והוא צריך למצוה האתרוג ויכול למחות לאחר מליטלו שפיר מקרי לכם דאין רשות לאחרים בו עיי"ש בדברים ערבים בזה הענין ועמ"ש בזה בספרי לא"ח סי' נ"ט אות ד'. ולפ"ז מיושב קו' ברית אברהם הנ"ל דה"ט דכתבו על איסורי הנאה כשר משום דהרמב"ם מונה גירושין במנין המצות ושייך בזה לומר מלל"נ והארכתי מזה ורמזתי ע"ז בספרי חיו"ד ח"א סי' קמ"ה אות ד' וכעת הראו לי שכ"כ בג"פ מובא בישי"ע סי' קכ"ד. א"כ כשצריך הנייר לגט דמלל"נ אין רשות לאחר לחטוף ממנו ומקרי בעלים ומ"ה הוה הנייר שלו ומזה מוכח כדעת הב"ח דמותר לכתחלה לכתוב על איסורי הנאה דאס"ד דאסור לכתחלה א"כ שוב יש רשות לאחר לחטוף דהרי א"צ לזה דאסור לכתחלה ושוב ל"ה הנייר שלו ואף בדיעבד פסול וכמ"ש בספרי הנ"ל סי' ק"ג בדעת הראב"ד שכת' באתרוג של אשירה דפסול שמא יריח בהם והדבר תמוה דמה טעם לפסול בדיעבד שכתבתי דכיון דלכתחילה אין ליטלן שמא יריח שוב לא מקרי בעלים ואף בדיעבד פסול:

ד **והנה** עפמ"ש יש ליישב גם קו' הנ"ל דאיך גט שכתבו על איסורי הנאה כשר נהי דהוה ממון שלו כמ"ש מ"מ איך הוא מקנה להאשה ולהאשה אין זכי' באיסורי הנאה די"ל כיון דבשעת שנותן הגט ועושה מצוה ואין אחר יכול לחטוף מידו אף הוא עושה מצוה ואחר אינו יכול לחטוף מידה קודם שתקנה ואז קנתה הגט דהוי שלה ואף דאחר קבלת הגט יצא הגט מרשותה מ"מ קנין לזמן מהני ג"כ בגט כמו ע"מ שהחזירהו לי וכיוצא בזה כ' בנובי"ק או"ח סי' דיש זכי' באיסורי הנאה לקנות ותיכף יוצא מרשותה ומה"ט נ"ל דמהני בגט באומר מ"מ שתחזיר לי את הנייר אף שכוונתו אינו שהאשה תקנה לו הנייר רק שתחזור בלא קנין דבאתרוג כ' הרא"ש שצריך שתקנה לו הנייר דאל"כ הוי קנין לזמן כמ"ש הקצה"ח סי' רמ"א ובגט י"ל דמהני קנין לזמן ובשגם דהמניעה לא הי' מצדו רק מצד שאסור בהנאה. ובזה עדיין צ"ע. ולפי"ז אולי יתיישב מ"ש בתשו' הרשב"א בנותן איסור הנאה לחבירו אינו יוצא בלולב דאין זוכה איסור הנאה ואמאי בכתב על איסור הנאה. גט כשר להנ"ל י"ל דבגט הוא קונה לחלוטין לפי שעה כמ"ש הנוב"י הנ"ל ואי

דתיכף יצא מרשותה ול"ה רק קנין לזמן בגט מהני קנין לזמן היכי שאין העיכוב מחמתו אבל בלולב נהי שקונה לפי שעה ותיכף יצא מרשותו ל"ה קנין רק לזמן ובלולב בעי קנין עולמות דאל"כ ל"ה רק קנין פירות ובלולב בעי קנין עולמות ע' בקצה"ח סי' רמ"א בדעת הרא"ש ועכ"פ אין הוכחת הקצה"ח הוכחה אמנם יש לדבר הרבה בפרט זה:

ה **והנה** מ"ש כת"ה דאף השטמ"ק לא קאמר רק אם נתכוין לקנין אחר ע' בשיטה שם שהקשה על הרשב"א מעודר בנכסי הגר ומבואר דס"ל אף בלא נתכוין לקנין אחר מ"מ קונה בלא ניחא לי' דאל"כ מאי הקשה ומאי ראי' מעודר בנכסי הגר ודוחק לומר דמייתי ראי' דהרי בעודר דלא נתכוין לא קנה כ"ש בזה דהוי בע"כ אף דיש צד מעליותא דיש כוונת קנין אחר ודוק. ומה שהקשה כת"ה על דעת איכא מ"ד שבשיטה מהא דכל הבועל דעתו על גמר ביאה אף דהעראה הוה קנין ואינו קונה בע"כ שם שאני דבעינן שהיא תקנה עצמה או שמבטלת דעתה ורצונה כמ"ש הר"ן נדרים ל' וכמו שדעתו על גמר ביאה כן דעתה על גמר ביאה וקודם גמר ביאה לא הפקירה א"ע ואין לו מה לקנות משא"כ בקונה מציאה ודוק. ולדאתאן עלה לענין אומן קונה בשבח כלי שכתבתי דאם קונה בשבח כלי דאורייתא תליא במחלוקת האיכא מ"ד והרשב"א אם מהני מה דלא ניחא לי' כעת נ"ל דקו' הפנ"י בגיטין בדברי הגמ' כ' יכולין לפסול כולא גיטא שהקשה אהא דהכל כותבין אפי' חש"ו והרי אומן קונה בשבח כלי וקונה הקטן הכותב וקטן אקנויי קנה ואינו מקנה ואיך יכתבו הגט הנה י"ל דקטן קונה מדאורייתא דתוס' כתבו בסנהדרין ס"ח ע"ב דקטן קונה שכר פעולה מדאורייתא וע' קצה"ח סי' רמ"ג א"כ ה"ה שקונה בשבח כלי מדאוריי' ומ"מ ל"ק קו' הפנ"י דכאן בגט ודאי לא ניחא לי' לקטן שקונה דלא יוכל להקנות והגט פסול ולא יגיעו לו שכר וכיון דלא ניחא לי' אינו קונה בע"כ ול"ק קו' הפ"י אבל אם ס"ל כמ"ש השטמ"ק וכמ"ש בספרי דאף אם לא ניחא לי' קונה הדרא קושית הפנ"י לדוכת' ומזה מוכח דל"ק דלא כמ"ש לדעת השטמ"ק כ"ז כתבתי בחפזי לפלפל עם כת"ה:

ו **והנה** על מ"ש לעיל דבקנין דרבנן אין האשה מתגרשת בע"כ הקשה הרב הגדול מ' נחום וכעת אבד"ק דאמבראווע מרש"י גיטין י"ב ע"ב שפי' דאי בעי מרי' זרק לי' גיטא ברה"ר בתוך ד' אמות והרי ד' אמות ל"ה רק קנין דרבנן ואיך משוחרר בע"כ. אמנם י"ל דמ"מ משוחרר בע"כ לחומרא שיפסול בתרומה דהעבד כנעני יש לו שעבוד על הבעלים להאכילו ויכול לסלק חיובו בע"כ של עבד אבל לא מהני זכי' בע"כ להתירו בבת חורין ובלא"ה ע"כ כוונת רש"י דמהני ד"א רק לפוסלו מתרומה דהרי קנין ד"א ל"ה רק מדרבנן ובשלמא בגט אשה מהני משום אפקעינהו רבנן לקידושין משא"כ בשחרור ל"ש אפקעינהו כמ"ש בטורי אבן באבני שהם בריש חגיגה והתוס' ב"מ כ' נסתפקו בזה

בגט שחרור דאמרינן עדים בחתומיו זכין מדרבנן אם מהני להתירו בב"ח וה"ה בד' אמות יש ספק זה וע"כ כוונת רש"י שיפסול לתרומה עכ"פ מדרבנן והרבה יש לדבר בפרט זה ואקצר. שוב ראיתי בתשו' מוח"ז הגאון רע"א סי' רכ"ח אות ח' שהגאון ר' שלמה מפלפל הרבה בדברי השטמ"ק והנ"י אם קונין בע"כ ביבמה שפי' שלא לקנות בהעראה וכ' כדברי כת"ה דאם אינו רוצה לקנות כלל אף הנ"י מודה ובתשו' סי' רכ"ב אות י"ד מייתי ראי' מיבמות נ"ח דאף אם פי' בהדיא שלא לקנות קונה. וזה הטעם דאשה קונה א"ע בע"כ וע"ש פלפול עצום בענינים אלה:

והנני ידידו

סימן ב

ב"ה **פרעמישלא** תרל"ח לפ"ק. **שאלה** באשה שנשאית לבעל ערך שמנה שנים וחצי ונשתטית ר"ל בחודש אב ג' חדשים אחר החתונה ומשך חלותה ג' עד ד' חדשים, ובעת שטותה דברה הרבה ובלילה לא נתנה שנה לעיניה כחמשה לילות. ולפרקים קרעה הכתונת שלה ולפרקים הלכה וראשה פרועה בבית ועמדה ערומה והי' זאת מחמת צער שבעלה ברח ממנה ואח"כ נתרפאה ונתגרשה מבעלה ערך ב' שנים אחר חתונתה וחזרה ונשתטית והי' הפסק משטותה מפעם הראשון עד פעם הב' ג' שנים ואיזו חדשים ומשך ימי שטותה ג' חדשים וזאת היתה בחודש טבת עד חצי ניסן ואח"כ נישאת לבעל ונחלית פעם שלישית בחודש אלול והי' הפסק בין שטותה פעם שנית לשלישית ב' שנים וד' חדשים ואח"כ נתרפאה בחודש מרחשון והיתה בריאה שנה ועשרה חדשים ובשנה זאת נחלית בראש השנה ומשך ימי חליתה בערך ג' חדשים וזה כערך מב' חדשים. עד ג' שחזרה לבריאתה. ובכל משך ימי שטותה הי' כמש"ל בפעם ראשונה וכששאלו אותה למה תקרע כתונת אמרה שרע לה מאד. והנה הבעל יש לו בן ובת מאשתו ראשונה והוא צעיר לימים ואינו רוצה לדור עם אשתו זאת. והוא רוצה לתת לה איזה סך והאשה עני' ורצונה לקבל ג"פ מרצונה ומתיראת שבאם לא תקבל ג"פ ירחיק נדוד או יגרשה בע"כ והוא דר בעיר אחרת:

(**א**) **תשובה** דבר זה נפתח בגדולים ומקור הדבר מירושלמי הובא בתוס' וטוש"ע דעתים חלומה ועתים שוטה אסור לגרש ולמקצתם אף בדיעבד אינה מגורשת ולמקצת הפוסקים ל"ה רק איסור לכתחלה אולם הטו"ז הי' הראשון מהמתירים וכ' דדוקא בזמן הש"ס דהי' מותר לישא אשה אחרת על אשתו מ"ה אסרו לגרש לכתחלה משום תקנתא דידה שלא ינהגו בה מנהג הפקר כמבואר בפוסקים הנ"ל אמנם בזה"ז דאיכא חדר"ג שלא

לישא אשה על אשתו ואם לא יגרשה יבטל מפו"ר ובודאי לא חששו לתקנה דידה יותר מתקנה דידי'. וביאור דבריו נ"ל דאף דבזמן הש"ס נמי מיגרע כחו בתקנתא דחז"ל דאם לא תתגרש ואגידא בי' לא יהבי לי' אחריתא כדאמרינן בכתובות ס"ה מ"מ הי' אפשר לו לישא אחרת ונחות דרגא נסיב איתתא משא"כ בזה"ז. והנה היתר זה שייך גם בנ"ד דאף דאיש הזה כבר קיים פו"ר מ"מ איכא מצוה שלא יבוא לידי הרהור עבירה והצלת עבירה יותר מקיום מצוה כדאיתא בפוסקים לענין היתר שנשתטית. אמנם בגוף ההיתר יש לעיין דמאחר שכעת האשה שפוי' בדעתה ויכול לדור עמה אין לחוש לתקנתא דידי' דבשלמא בנשתטית שייך לומר אין אדם דר עם נחש בכפיפה משא"כ כשהיא עתה חלומה כאחד האדם ויכול לדור עמה ואם הוא אינו רוצה מה לנו לתקנתא דידי' ואם הוא מתירא שמא תחזור לקלקלה אטו בשביל זה התירו חז"ל לעבור על איסור דרבנן לגרש אשה כזאת כיון דלע"ע יכול לדור עמה ושמא סברת הטו"ז דכיון דאם תחזור לשטותה לא יוכל לדור עמה ושוב לא אסרו חז"ל כלל לגרש ואינו עושה עתה איסור כלל אבל לפ"ז עדיין צ"ע דאם תחזור לשטותה יהי' מותר לישא אחרת דבמקום מצוה ל"ג ר"ג ושוב הוה כמו בזמן הש"ס דאסרו לגרש ולא חששו שתחזור לשטותה דאז ישא אחרת גם בזה"ז שייך לומר כן. וקודם שתחזור לשטותה נהי דבזמן הש"ס הי' יכול לישא אחרת ועכשיו אסור הלא קודם שתחזור לשטותה יכול לדור עם אשה זאת. ע"כ יש לעיין בגוף ההיתר לולא דברי אדונינו הטו"ז. והנה הרב הגדול האבד"ק זאלין מו"ץ דפ"ק הערני בכחא דהיתרא בדרך זה דדוקא בזמן התלמוד דהי' רשאי לישא ב' נשים שייך תקנת חז"ל שלא יגרש אשה זאת וישא אחרת אם ירצה וכשתשטה ישמור האשה מתנות דכשתחזור ותשתפה תהי' מותרת לו. משא"כ בזה"ז כיון דהרבה פוסקים מתירין לישא אשה אחרת אם אין מתירין לגרשה א"כ מה נרויח מה שלא נתיר לו לגרשה הלא ישא אחרת בהיתר ויהי' אסור באשתו ראשונה דהשני' ישא בהיתר ושוב כשתשטה לא ישמור אותה דבלא"ה יהי' אסור לדור עמה ומה נרויח בזה לתקנתא דידה הלא גם עתה לא ישמור אותה ע"כ לא שייך תקנת חז"ל. והנה יפה העיר אבל כ"ז להמתירין שישא אחרת ואוסרין לגרשה והוא דעת הב"ח ותפארת צבי והרב הגאון בס' ארי' דבי עלאי הנדפס מחדש סי' כ"ה ודעת הגאון מסאנדעץ בספרו דברי חיים ח"ב סי' ס"ה דבזה צדקו דברי הרב מזאלין נ"י דאם נתיר לישא אחרת לא הועילו חז"ל בתקנתא דידה ועדיף יותר לגרש דאז תוכל לישא לאחר והוא ישמור אותה אך בגוף הדבר אם להתיר לו אשה אחרת י"ל דאין מתירין לו כיון שיכול לדור עם אשה זאת ואם הוא אינו רוצה לחיות חיי צער ופחד מה לנו בזה וכמ"ש הנובי"ת חלק יו"ד באשה שאינה משוגעת גמורה

אלא שאין בה דעת שלימה ממש בלשון הזה עיי"ש ובהכי מיושב מה שהקשה בג"פ על הרא"ש בתשו' שכ' לענין נכפית דמותר לגרשה ולא חש לעתים שוטה דשם א"א לו לדור עמה ושייך שפיר סברא הנ"ל וסברת הטו"ז. וגם בגוף סברת הרב מזאלין יש לפקפק לפמ"ש בנובי"ת אה"ע סי' קכ"ו דאף לאחר שהתירו לו לישא אשה על אשתו מ"מ אם אח"כ תשתפה האשה אולי ירצה בראשונה יותר ויגרש השני' ויחזור לראשונה. וגם אולי שניהם מותרין לו כיון שנשא בהיתר. הגם דלדעתי אינו רשאי לדור בשניהם דהחרם הי' שלא לדור עם ב' נשים וכמדומה שבתשו' ב"י מבואר כן מ"מ סברא ראשונה של הנוב"י קיימת. ושוב שייך תקנתא דידה שישמור אשתו הראשונה דאולי יחזור לה ודוק:

(**ב**) **ומה** שנלפע"ד לדון להיתר דלדעתי לא מקרי עתים חלים ועתים שוטה מה שגזרו חז"ל רק אם העתים שוות או עכ"פ ימי שטותה קרובים לימי חלימותה משא"כ כשרוב ימי' בבריאות ואך לפרקים תשתטה לא גזרו חז"ל לאסור גירושין בשביל מיעוט ימי' וקצת ראי' דמה שקראו חז"ל עתים חלים עתים שוטה הוא כשהימים שוין דהרי ביבמות קי"ג מבעי' לן אי חרש לר"א הוא עתים חלים ועתים שוטה ואמרינן שם דנ"מ דאינו יכול לגרש דשמא קידש כשהי' חלים והגירושין כשהי' שוטה ואס"ד דהכונה דרוב ימי' חלים ומיעוט ימי' שוטה י"ל כשגירש תולין ברוב ימי' כדאמרי' בנדה דף נ"ז ע"ב ובמגעות ובהיסטות הלך אחר הרוב הגם דבלא"ה קשיא בש"ס שם אמאי אין מועיל הגירושין מטעם ס"ס שמא גירש כשהיא חלים ואת"ל כשהיא שוטה שמא הי' הקידושין כשהיא שוטה. לזה י"ל דאף אם קידש כשהיא שוטה שמא אח"כ בעל לשם קדושין ויש ס"ס להחמיר מ"מ אס"ד דרוב ימי' כשהיא חלים אמאי לא הועילו הגירושין וע"כ הכונה דהוא פלגא ופלגא. וכן בהך דבר שטיא זבין נכסי בכתובת כ' דאמרינן דתרי אמרו כשהוא שוטה זבין ותרי אמרו כשהוא חלים זבין אוקי ארעא בחזקת בר שטיא וכ' תוס' דכיון דהוא עתים חלים ועתים שוטה אין ראי' ממה שהוא עכשיו ושם ע"כ הי' העתים שוות דאס"ד דרוב ימיו כשהוא חלים הי' לנו לילך אחר רוב ימיו כמו דאיתא בנדה נ"ז הכ"ל והרי שם בקרקע הי' והקצה"ח סי' ר"פ כ' דבקרקע לענין חזקת מ"ק מועיל רוב להוציא וע"כ מיירי שימיו הי' שוין וע' בקדושין פ"ו דאמרינן לר' נתן דכיון דכ"ע בחזקת בריאים הם עלי' להביא ראי' וכ"ש בבר שטיא דרוב דעלמא בריאים ורוב ימי' לבריאים וע"כ כשימי' שוין. ובתשו' ברית אברהם ססי' ע"ו רצה ג"כ בתחלה לומר בהשאלה שם בספק אם זינתה בימי חלימותה דתולין המעשה ברוב ימי' כמו דאמרינן במעות שנמצא בהר הבית ושוב דחה זאת וכ' דאין תולין ברוב ימים ולא ידעתי איך יתרץ לסברתו שם הראי' מנדה שהבאתי. אך גם לפי סברתו דתולין הדבר באיחור הזמן למה פסקו בבר שטיא

אוקי ממונא בחזקת מרי' ולא ראו מה הי' בימים האחרונים. ובאמת הרבה יש לעיין בכ"ז. ואכ"מ לפלפל ומהסברא י"ל דלא עשו חז"ל תקנה רק בשביל רוב ימי' או מחצה משא"כ בשביל דבר שבא רק לפרקים ומיעוט. וג"ז אינו ודאי רק חשש שינהגו מנהג הפקר לא עשו חז"ל תקנה ואף דמצינו דאסרו עגל פחות מבן ח' וחששו למיעוט נפלים מ"מ כבר כתבו הפוסקים דשם עשו תקנה למיעוט כיון דאם ישחוט פחות מבן ח' יבא לידי איסור דודאי איכא מיעוט נפלים ויאכלו אותם (ע' בישי"ע יו"ד סי' ט"ו) משא"כ בזה שהוא רק חששא בעלמא שתבוא לידי הפקר בשביל מיעוט הימים ועתים רחוקים לא חשו חז"ל ולא הי' זאת בכלל תקנה. ובתחלה רציתי לומר דזה באמת כונת הטו"ז מ"ש דבעי שהימים יהיו שוין אך מסוף דבריו לא משמע כן ודוק:

ג **עוד** י"ל דהנה בנ"ד לא הי' הפלגות שוות ולא הי' בזמן אחד דפעם שני לא הי' בג' ירחים מאלול עד חשוון רק מאדר עד אייר והטו"ז כ' דבעי שיהי' בימים שוות כדרך וסת. אך בתשו' גור ארי' יהודה למחותני הגאון מבראד סי' פ"א פי' בדברי הרשב"א שכ' כדין וסת הכונה שיהי' בג"פ אבל לא בעינן שיהי' בימים שוין. מ"מ גם לדעתו נ"ל דזה דוקא כשתשתטה בכל שנה ושנה. דתלינן המחלה שלה דאינה יכולה לסבול החום ע"כ אף אם לפרקים בא בתחלת הקיץ ולפרקים בא בסוף הקיץ אמרינן דמחלתה גורם זאת שלא לסבול החום או להיפך הקור אבל כשיש הפסק שנה ולפרקים ב' שנים ליכא למימר דאינה יכולה לסבול החום אך מקרה הוא דלפרקים שיש לה צער ודאבון נפש נחלית ואין חזקה למקרים כמ"ש בבית אפרים חאה"ע סי' קי"א והביא ג"כ דברי המק"ח סי' תס"ז שכ' סברא זאת ולפעד"נ דאף מה דאמרינן בב"ק ל"ז דבנגח ט"ו בחודש זה וט"ז בחודש ב' וכו' הוא מועד ג"כ ל"ה חזקה למקרים דכיון דרתיחת השור להזיק תליא במצב המזלות והמזגי יש לענין זה התלות בימי החודש ובנדה לענין וסתות ודאי כן הוא משא"כ כשיש הפסק ב' שנים בינתים י"ל דמקרה היא ולא חשוב למחלתה אך על היתר זה יש לפקפק דשמא כיון דהוחזקה ג' פעמים בחודש תשרי אף שהי' הפסק כמה שנים מיקרי חזקה דאינה דומה לוסתות דוסת שאינה קבוע נעקר בפעם אחת ושמא יש לחלק:

ד **והנה** בתשו' הגאון רבינו חיים כהן סי' נ"ד הורה להיתר. ונראה אם צדדי ההיתר מועילים בנידון שלפנינו. הנה היתר הראשון דבמקום מצות פו"ר ל"ג חז"ל. הפלא שלא הביא דברי הטו"ז שכ' כן והנרא' שלא הי' בדפוס בימיו. ולדעתי שייך גם הכא אף שקיים פו"ר מ"מ כבר כתבתי דהצלת עבירה היא ג"כ כמו דבר מצו' ואמנם ההיתר הב' שכ' דכיון שזה זמן רב שנתרפאה והיא יותר ממה שהית' רגילה להשתגע בעת הזאת. ע"כ יש להתיר לכתחל' ל"ש בנ"ד דנתרפאה זה ג' חדשים והיתר הג' שכ' דדוקא כשהיא

עתים חלומה והיינו שאינה שפוי לגמרי כמבואר בסי' קכ"א סעיף ג' אם גירש כשהיא חלים. אע"ג שאינו שפוי לגמרי ומקור דבר זה בתשו' הרשב"א וע"כ חיישינן שמא תחזור לקלקולא (וראי' קצת נ"ל מתוס' חולין ט"ו ע"ב דבחולה שיש בו סכנה ויצא מהסכנ' בו ביום חיישינן שיחזור לסכנ' ושכיח הדבר והיינו כשעוד חולה קצת) אבל בשהבריא לגמרי ל"ג חז"ל. וככל החזיון הזה שפיר חזי בתשו' בית אפרים סי' קי"א דף קצ"ג ע"ב עיי"ש דמייתי ראי' מירושלמי ר"פ מי שאחזו דאמרינן שם רובא דשמואל אדר"ל דר"ל אמר כשתשתפה. ושמואל אמר כשהיא חלים נותן גט ותחלימני ותחיני. ופי' הפני משה דשפוי משמע שהוא בריא וחלים משמע דאינו חזק:

כ"כ רק דנתרפא מחליו ומ"ה אמר קרא ותחלימני דהוא רפוי מחליו ותחייני היינו שיתחזק כחו א"כ בנ"ד אם יאמר רופא ישראל שהיא בריא' עתה ככל אדם יש לצרף היתר זה. אמנם בגוף לישנא דחלים. משמע בחולין קכ"ג דהוא לשון חזק אך אולי הוא פחות משפוי ויש לפרש פי' אחר בירו' ודו"ק. והיתר הד' שכ' דכיון שקודם נישואין הי' בשטות' הוי מקח טעות והכונ' כמ"ש השואל דנהי דא"א להפקיע הקידושין מ"מ אינו מחויב לחוש לתקנתא דידה לשמור אותה שייך גם בנ"ד דהבעל טוען שלא ידע קודם הנישואין. וי"ל עוד ע"ד שאמרו חז"ל בב"ב מ"ח ע"ב הוא עשה שלא כהוגן לפיכך עשו עמו שלא כהוגן. וכן בזה כיון שעשתה שלא כהוגן שלא גלתה לו לא תקנו חז"ל לתקנתא דידה ויעשה עמה שלא כהוגן וכן מבואר ברמ"א סי' ע"ז דאם קדשה ברמאות ותחבולות כופין אותו לגרש אך לא נוכל לדעת אם לא ידע הבעל קודם הנישואין הואיל והי' גיסה מתחלה:

ה **והנה** בתשו' מבי"ט ח"ב סי' כ' הובא ג"כ בג"פ מבואר דל"ה עתים חלים שגזרו חז"ל רק כשהוא ביום א' חצי יום חלים וחצי יום נשתטה או להיפך ובאמת קצת משמע כן בר"ה כ"ח דמקשה אהא דכפאו ואכל מצה אילימא דכפאו ד והתניא כשהוא חלים הוא כפקח לכל דבר דע"כ הכונה דהואיל דבשעת אכילה הי' שוטה ואח"כ הי' חלים לא יצא י"ח. הרי דביום א' הי' שוטה וחלים. (אמנם צ"ע קצת דמה מקשה דלמא מיירי בשעת אכילה הי' שוטה וקודם שנתעכל במעיו נחלם והת"ח כ' דבמצה לכ"ע סגי במילוי מעיים וראי' מבלע מצה יצא וי"ל ואכמ"ל). והנה מתוס' חולין ט"ו ע"ב שכ' בשכיח שיחזור ויחלה באותו היום יש לחזק סברת מבי"ט דדוקא ביום א' חיישינן שתחזור למחלתה ובכ"ז מאן ספין ומאן רקיע לסמוך ע"ז לבד אך מ"מ מועיל לסניף. והנה בתשו' שבסוף התניא מבואר דבמקום ספק יש לסמוך על הטו"ז דבזה"ז ל"ש התקנה דאסור לגרש משום גרירה וכיון דבנ"ד הדבר ספק אי תקנו חז"ל הואיל והי' לה קודם שנשאת ב' פעמים המחלה

הזאת ולא הודיע' לו. וגם הואיל ולא נמשך ימי מחלתה רק זמן מועט ויש הפסק ב' שנים ע"כ יש לסמוך על הטו"ז. וע' בית שמואל אחרון סי' י' חאה"ע שחיזק דברי הטו"ז עיי"ש והנה הראו לי בס' שאילת שלום שנדפס מחדש כ' להתיר אם מקבלת ברצון כיון דתקינו רבנן לטובתה יכולה לומר לא בעינא. (ובאמת בצ"צ סי' ס"ו משמע דהירושלמי לא קאי רק לענין גירושין בע"כ ולא מיירי כלל במגרש ברצונה וכן בתשו' ב"ח לא קאי רק על מגרש בע"כ) הנה בתשו' הר"ן סי' מ"ח בסוף התשובה כ' כעין זה לענין חדר"ג מב' נשים דאם האשה מוחלת מהני מחילתה דיכולה לומר לא בעינא לתקנתא ושוב דחי זאת דשמא הי' החר' לטובתו ג"כ. ולפ"ז בתקנתא דרבנן דגרירה יכולה למחול אבל זה ליתא דהתקנה הי' להפרישה מאיסורא אותה וגם אנשים אחרים ול"מ מחילתה. איברא דלפמ"ש בחות יאיר סי' ס"ו דבזה"ז ל"ש האיסור להתיחד עם נכרי כיון שהעכו"ם עונשין על זנות עיי"ש אולי ל"ש ג"כ הענין דשלא ינהגו מנהג הפקר. אך לפמ"ש תוס' טעמא דגרירה לפי שלהוטה לתאותה ותזנה ברצון ל"ש סברא זו. סוף דבר כיון דהמבי"ט והטו"ז מתירים והסכימו עמו ב"ש אחרון ושארי בעל חסד לאברהם סי' ד'. ואם כי בכאן נמצאו איזה צדדים להחמיר לעומת זה נמצאו צדדים להקל הואיל ועת שטותה הי' זמן מיעוט ואולי האמת כדברי הבעל שלא ידע הגם שידע שהיא חולנית אבל מענין חולי השגעון לא ידע וביחוד הבעל לא ישמרנה ואולי עוד ירחיק נדוד ולא יתן לה מאומה ועתה הוא רוצה לתת לה איזה סך ואם יגרשנה אולי תנשא והבעל השני ישמרנה והרופאים אמרו שכל מחלתה לפי שלא תדור עם בעל ע"כ דעתי להתיר לגרשה:

(ו) **והנה** בס' אור הישר מובא תשו' הגאון מ' יושיע העשיל דק"ק שוואבאך והובא בבית אפרים סי' פ"ט בסופו כי ס' אור הישר אין לפני. דאם עשה איזה שטות ויכולין לתלות דמחמת פחד ומרה שחורה עשה כן אין לו דין שוטה וכן מוכח מפירש"י אמ"ש והיוצא יחידי בלילה אימר גנדריפיס וז"ל אני שמעתי חולי האוחז מתוך דאגה וע' בית אפרים שם ד"ה והנה ראיתי בס' מעשה טובי' מאלנקליאה הוא בפחד ורעד בלי סיבה גלוי' כו' הרי שהוא חולי מצד הטבע וכו' ואין בזה המין שום שוטה רק הם עצבים מובדלים מבני אדם מחמת עצבות אבל יש להם דעת בכל מילי. ולפ"ז י"ל דאף האשה כיון דידוע דהיא מחמת צער י"ל דמה שקרעה כסותה כמה פעמים הוא מחמת קרעמפע שיש לה כאשר יקרה כמה פעמים אצל החולים ואף דבגמ' אמרינן דמקרע כסותו לכ"ע הוה שוטה היינו היכא דליכא למיתלי בזה. משא"כ באשה זאת שאמרה בפירוש דהלב כואב לה מאוד ועיקר שטותה מה שדברה הרבה. ובכן י"ל כיון דבדיעבד פסקינן דאף בעתים חלומה ועתים שוטה מגורשת היכי שיש לתלות ואיכא ספק אף לכתחלה יכול לגרש.

עוד י"ל דהנה בהא דאמרינין שם בחגיגה לר"ה דבעי שיהי' בכולן דבחדא אמרינן אימר גודריפיס וכו' והקשה בט"א איך תלינין מספיקא להקל בדאורייתא וכתב דאזלינן בתר רובא דעלמא ובאמת כבר כ' זקני הת"ש לענין מים בראש דל"מ רובא היכי שחזינין דאינו מהרוב דהרוב בהמות אין להם מים בראש וכ' בראש אפרים בתשו' שבסוף הספר דתליא זאת בפלוגתא בבכורות מ"ב אי אמרי' הואיל ואשתני אשתני והאריך בזה ע"ש בשו"ת סי' י"ט ובכן י"ל דר"ה דס"ל עד שיהי' בכולן לא ס"ל הואיל ואשתני ור' יוחנן דס"ל אפי' באחת מהן דס"ל הואיל ואשתני. (וע' ח"א סי' א' אות ז') ולפ"ז משוי לי' ספק אבל ודאי שוטה ל"ה. ואף דבמקרע כסותו גם ר"ה הדר בי' מ"מ ל"ה רק ספק וזה דלא כמ"ש בבית אפרים ססי' פ"ט דאף ר"ה משוי לי' ספק רק דר"ה ס"ל דל"א הואיל ואשתני אשתני. ובכן י"ל דדוקא לענין דאורייתא פסקינין דאף באחת מהן הוה ספק משא"כ לענין דרבנן כגון בחומרא דעתים חלומה בעי עד שתהי' שוטה בכולן כמו דס"ל לירושלמי באמת ע' ב"ש אחרון סי' י' מ"ש בזה דלענין עתים שוטה בעי דוקא אחת מהשטותים המוזכר בגמרא דחגיגה ובגור ארי' יהודה דחה דבריו והרבה יש לפלפל בדבריהם ולקצר אני צריך. מיהו מלשון הפוסקים משמע דאף לקולא הוי שוטה אפי' באחת מהן כגון בשחיטת שוטה מותר לשחוט אחריו אותו ואת בנו. ע"כ אין לסמוך על מש"ל. אך לפמ"ש ז' הת"ש דלקולא בעי שיעשה השטות ג' פעמים. א"כ לפ"ז י"ל דבעי לענין עתים חלומה שתעשה השטות בכל פעם ג' פעמים. ובנ"ד לא נודע אם עשתה השטותים בפעם אחת בג' פעמים ע"כ יש לסמוך על היתרים הנ"ל וזה ג"כ תליא בפלוגתא לענין הואיל אשתני:

ז **ושוב** עיינתי בבכורות מ"ב וראיתי כי דברינו לעיל נכונים מאוד דשם אמרינן אהא דר' אלאי דמטיל מום במקום נקבות חולין תהי בה ר' יוחנן מאן האי דלא חייש לת"ק ולר"י וע"כ ס"ל לר' יוחנן דחיישינן שמא נהפכה זכרותו לנקבותו דס"ל הואיל ואשתני אשתני ומ"ה כשיטתי' ס"ל אפי' באחת מהן ולפ"ז מוכח דפסקינן הואיל ואשתני אשתני אמנם כפי הנראה הרמב"ם לא ס"ל הואיל ואשתני כמ"ש בראש אפרים שם באריכות ועכ"פ לענין איסור דרבנן י"ל דל"ה נשתטה דשמא מחמת חולי היא ובכן יש להקל לגרשה לכתחלה בצירוף סברת הטו"ז ומבי"ט וסברתינו כיון דל"ה רק חודש אחד או ב' במשך כמה שנים והמעיין במבי"ט יכול להעמיס סברתינו בדברי מבי"ט דשם ג"כ ברוב הזמן היא חלומה והנלע"ד כתבתי:

וד' יצילני משגיאות. והנה הסכימו הרבה ת"ח מפה"ק להיתר זה ונעשה מעשה:

סימן ג

ב"ה **פרעמישלא** תר"ן לפ"ק:
להרב הגדול החריף ובקי המפורסם לשם ולתהלה בנש"ק כש"ת מ'
ארי'
ליבש ה"ש נ"י האבד"ק
דוקלא יע"א. ולהרב המאוה"ג החריף ובקי מ'
טעביל
זעהמאן נ"י מו"ץ דק"ק הנ"ל:
ע"ד השאלה באשה שבאה להתגרש מבעלה דלא מיתדר לי' עמה והאשה מעולם דעתה קלושה ולא תעשה מעשה שטות ולבישתה והליכתה ככל אדם ולא תעשה מעשה שגעון רק כשמדברים ממה מכירים שדעתה קלושה ויש לה אם ואח וזה לערך ג' שנים שנשא אותה ואמה בדקה אותה בפסיקת טהרה לבעלה ולא דר עמה רק איזה ירחים כי א"א לדור עמה ע"כ פירש ממנה וכעת נתפשר עם אמה לתת לאשתו ג"פ שתקבל ברצון וכפי ששאלוה הבד"צ האשה אינה יודעת ומבינה אם סך חמשה ועשרים ר"כ יותר מט"ו ר"כ ודבר אין לה עם אדם אך שנזהרת מנבלה וטריפה ויושבת בכפר גלמודה וכפי הנראה לבד"צ דירתה בהכפר גורמת דעת קלישותה שאלמלי יושבת בעיר ודעתה מעורבת עם הבריות היתה כאחד האדם ע"כ מסתפקים הבד"צ אם יכולה להתגרש אם לא הוה אינה יודעת לשמור עצמה או שהבעל ישא אחרת בהיתר מאה רבנים ובזה חששו לדברי הנובי"ת חיו"ד סי' קמ"ו שאם אינה משוגעת גמורה וראוי' לתשמיש ע"י בדיקת פקחות אין להתיר לישא ב' נשים גם המגרש עני ואין לו על הוצאות:

א **תשובה** כת"ה האריך בהלכה ופלפול ואבוא על סדר דבריו. הנה הביא דברי הח"ס אה"ע ח"ב ס"ג שבכה"ג כעין שאלה דידי' אוסר לגרש דיש חשש גרירה ואף דמקודם שנשאה לא היתה רק בדעת קלישתא מ"מ אז לא היתה להוטה אחר זנות אך אחר נישואין דאלפא גופא נוכראה יש חשש שלא ינהגו בה מנהג הפקר ע"כ עדיף לי' להתיר לישא אחרת בהיתר מאה רבנים. וכת"ה שפך סוללה על הח"ס דאיהו סובר דכמו היכא שאינה יכולה לשמור גיטה אינה מגורשת מדאורייתא ה"ה דאינה מקודשת מדאורייתא והיכי שיכולה לשמור גיטה ולא עצמה מגורשת מדאורייתא ה"ה דמקודשת ומ"ה חשש שמא האשה יכולה לשמור קדושי' והיא מקודשת מדאורייתא והוה א"א ומדרבנן אסור לגרשה מחשש גרירה וע"ז חולק כת"ה וכ' דאם אינה יכולה לשמור עצמה אף שיכולה לשמור קדושי' אינה מקודשת מדאורייתא ודוקא הגירושין מהני מדאורייתא ביכולה

לשמור גיטה דלא בעינין דעתה ומתגרשת בע"כ ע"כ ביכולה לשמור גיטה דיש לה יד מתגרשת מדאורייתא אבל הקדושין ל"מ מדאורייתא באינה יכולה לשמור עצמה ע"כ. ובאמת צדקו דברי הח"ס דבודאי הא דאמרינן ד"ת שוטה מתגרשת מידי דהוה אפקחת בע"כ היינו שהיא שוטה בהדברים המבוארים בחגיגה ד"ג או שהוא שוטה בשאר דברים לשטת הפוסקים דלא בעי דוקא כהך דחגיגה. ובודאי קדושי' לאו קדושין מדאורייתא וס"ד דגם הגט ל"מ קמ"ל דדבר תורה שוטה מתגרשת דל"ב דעתה ומ"מ מדרבנן אינה מתגרשת אף שיודעת לשמור גיטה ורק שהיא שוטה בשאר דברים מ"מ באינה יודעת לשמור עצמה חיישינין שלא ינהגו בה מנהג הפקר. אמנם אם האשה אינה שוטה בשאר דברים ואין לה סימני שטות רק שאינה יודעת לשמור עצמה בזה קידושי' קידושין דאין זה שוטה ומ"מ מדרבנן אסור לגרשה ומה שהביא ראי' מחרש או חרשת דל"ה קדושין דאורייתא אף דיכולה לשמור קידושין וגם עצמה אין ראי' דהכי קים ליה לחז"ל שאינה שומעת ואינה מדברת לאו בת דעת היא. וזה בכלל שיעורין מהלכה למשה מסיני כמו בכל השיעורין כמ"ש תשו' הרא"ש כלל ל"ט דבן י"ג בר עונשין הוא בכלל שיעורין.. ומה ראי' מזה לשומע ומדבר ויודעת ומבינה ואין בה סימני שוטה רק שהיא פתיות ומתפתת לזנות דזו מקודשת מדאורייתא. ואין לומר דכיון דמתפתת לזנות ואינה יכולה לשמור עצמה זו גופא סימני שוטה דזה אינו בכלל סימני שוטה המבוארים בחגיגה וגם ל"ה שוטה בשאר דברים רק כיון שהוא פתיות יצרה תוקפה ע"כ מקודשת מדאורייתא ומדרבנן לא תתגרש שלא ינהגו בה מנהג הפקר ומ"ש כ"ת כיון דקידושין הוא דאסרה אכ"ע כהקדש ואם אינה יודעת לשמור עצמה מהפקר איך תתקדש זה ליתא דא"כ אשה זונה דלא אסרה עצמה ובדעתה שתזנה אח"כ לא תתקדש וע"כ כיון שהיא מבטלת דעתה ורצונה להתקדש לזה ויש לה דעת לשמור כסף קדושי' ולדור עמו מקודשת. ועוד דתוס' כ' בקדושין ז' ד"ה ונפשטו דדוקא בלשון קדושין שוי' כהקדש אבל לא בלשון מאורסת עיי"ש וע' ב"ש סי' ל"א הגם דלדינא ודאי הקידושין שוי' לאסור לכ"ע מ"מ מלשון הרי את מאורסת לא משמע לשון הקדש ע"כ מהני הקדושין בלשון אירוסין אף באינה יודעת לשמור עצמה ואפי' באומר מיועדת לי מיוחדת לי הוה קדושין וכ' רמ"א סי' כ"ז מי שאומר לאשה שנותן לה בשביל אהבה וחבה הוי כאלו אמר מיועדת והוה ספק קדושין עיי"ש ומה שמבואר בטוש"ע דבאינה יודעת לשמור גיטה אינה מגורשת מדאורייתא שהביא כ"ת שם קאי אשוטה גמורה בשאר דברים רק כשיכולה לשמור את גיטה מתגרשת מדאורייתא מידי דהוי אפקחת בע"כ ומ"מ אינה מקודשת משא"כ באינה

שוטה רק שאינה יודעת לשמור עצמה שפיר היא מקודשת וכן מדברי מהרש"ל בתשו' אין ראי':

ב **גם** מדברי הגהות הב"ח על הרי"ף שהקשה איודעת לשמור את גיטה ואינה יודעת לשמור א"ע שמתגרשת מדאורי' הרי אינה ראוי' להתקדש ובעינן ויצאה והיתה כדאמרינן במס' גיטין פ"ה וקו' זו הקשה ג"כ הנוב"י מהד"ת סי' נ"ד אין ראי' דהב"ח הקשה על שוטה שיש בה סימני שוטה דמזה איירי בש"ס ובזה יפה הקשה דזו לאו בת קדושין היא דהרי שוטה שיש לה סימני שטות אף שמדברת כשאר בני האדם ויכולה לשמור את גיטה וקדושי' אינה מתקדשת ומ"מ מתגרשת מדאורייתא מידי דהוה אפקחת בע"כ. ומ"ש כ"ת בפירוש דברי התוס' יבמות קי"ב ד"ה דאין אדם דר שכתבו מיהו היכי שנישאת לו כבר תקינו רבנן שאינה מתגרשת כיון שאינה יודעת לשמור א"ע ונתקשה בדבריהם הגאון בעל הח"ס שם בתשו' דהרי התוס' קאי על שוטה דרבנן דיכולה לשמור את גיטה ואיך כתבו זאת על הגמ' דשוטה לא תקינו רבנן נשואין דהרי בשוטה דרבנן הנשואין מדאורייתא בזה יפה העיר דנהי דיכולה לשמור גיטה ל"מ נשואין מדאורייתא דל"ה קדושין דהגמ' קאי בשוטה שיש לה סימני שוטה ואף דיכולה לשמור גיטה אינה מקודשת. וכת"ה מפלפל בקו' הב"ח בהגהות הרי"ף ונוב"י חאה"ע סי' נ"ד ובית מאיר סי' קל"ז בחרשת דמתגרשת והלא לא קרינין ויצאה והיתה. ועמ"ש בספרי חיו"ד ח"א ס"ה בסוף התשו' אות י"ב בישוב הקושי'. ולפמש"ל דחרש וחרשת הוא מהלכה כמו כל שעורין קצת יש לישב דדוקא בקטן דילפינין מואיש כי ינאף פרט לאשת קטן דלאו בר קדושין הוא וה"ה לקטנה כמ"ש הנוב"י סי' נ"ד הכא ע"כ מקשינין ויצאה והיתה ובעי אתא לכלל הוי' משא"כ חרש וחרשת דהוי מהלכה לא קאי ההיקש למ"ד במכות י"א להלכותי' לא איתקש ועמ"ש בספרי לאו"ח סי' ז' אות ח' וביו"ד סי' קי"ח אות א' אך מי יודע אם זה מהלכה. ולפמ"ש בשטמ"ק כתובת ע"ד דדוקא קדושי כסף ושטר ל"מ בקטן אבל קדושי ביאה מהני ובספרי חיו"ד סי' ס' תמהתי עליו מכמה מקומות וכעת ראיתי שדבריו תמוהין מש"ס גיטין פ"ה דקדושי קטן לא מיקרי שיור ואס"ד דקדושי ביאה מהני ודאי דהוי שיור וע"כ צ"ל כיון דילפינין מאיש כי ינאף פרט לאשת קטן ע"כ אין חילוק וגם קדושי ביאה לא מהני אך בשוטה דלא ילפינן מקרא רק משום שאין בו דעת והרי האשה דעת אחרת מקנה כקו' נוב"י סי' נ"ד ואף לדעת הר"ן נדרים כ"ט דהאשה מפקרת עצמה לבעלה מ"מ דעת נמ"י ב"מ י"א דהפקר מדעת חשוב דעת אחרת מקנה וצ"ל דאינו יכול להקנות כסף קדושין אבל קדושי ביאה מהני וזה טעם הירושלמי ר"פ חרש הובא בא"מ סי' מ"ד ובב"ש סס' ע"ב ומ"מ עדיין לא הועלנו כלום דחרשת

ושוטה אין בידה להקנות עצמה גם להפקיר אין יכולים אך עיקר הקו' י"ל דקרא אצטריך לעתים חלומה ועתים שוטה דאין מתגרשת בעת שטותה אף דאתי' לכלל הוי' כמו קטנה דאמרינן בגיטין פ"ה ומ"מ בעת שטותה לא תתגרש:

ג **וע'** בנוב"י תנינא סי' נ"ד סוף אות י"ג כ' דחרשת ושוטה מיקרי בת הוי' הואיל ואין החסרון רק מצד שאין בה דעת. ולדעתי זה מוכרח דבודאי שוטה שבא על א"א הולד ממזר. אף דל"ה בר קדושין כמו נכרי וע"כ מיקרי בר הוי' ובפמ"ג בפתיחה כוללת בא"ח ח"ב אות ז' נסתפק אם הולד ממזר ואין כאן ספק דהרי לר"ע נכרי ועבד הבא על בת ישראל הולד ממזר וכ' תוס' יבמות ט"ז ע"ב ד"ה קסבר אע"ג דביאת היתר היא מדאורייתא מ"מ הולד ממזר הואיל ול"ה בר תפיסת קדושין ואס"ד דשוטה לאו בר תפיסת קדושין א"כ הולד ממזר לר"ע ומשנה מפורשת שנוי' ביבמות ס"ט האונס והמפתה והשוטה לא פוסלין ולא מאכילין ואס"ד הולד ממזר הוא פוסל בביאתו ומשנה זו ר"ע הוא כדאי' שם הלכה הבת ונשאת לעבד או לכותי הולד ממזר וע"כ מוכח דשוטה מיקרי בר הוי' כדברי הנב"י וצ"ע על הפמ"ג ועוד נ"ל דשוטה מיקרי בר הוי' דהרי אם נפלה יבמה לפני' קונה בביאה להיות אשתו כדאי' בתוספתא פי"א דיבמות וע' נוב"י קמא סי' נ"ד ופ"ד שהאריך בזה א"כ מקרי בר הוי' כיון דקונה אשה ביבום וכת"ה הביא דברי הפמ"ג א"ח פתיחה כוללת ח"ב אות ד' דפקחת ונתחרשת אף לדידן הוי ספק בר דעת וקדושי' קדושין מספק כמו דס"ל לר"א בחרש מעיקרא. ובאמת אם כי מהסברא י"ל כן אבל מסתימת דברי הש"ס לא משמע כן ועוד דאס"ד דהוא ספק א"כ בגיטין דאר"כ א"ר חרש שיכול לדבר מתוך הכתב כותבין ונותנין גט לאשתו דס"ל דפקח ונתחרש ויכול לדבר מתוך הכתב הוא כפקח ומקשה עליו בגמ' ומשני תנאי הוא דתניא ארשב"ג בד"א בחרש מעיקרא אבל פקח ונתחרש הוא כותב והן חותמין דילמא כונת רשב"ג שהוא כותב ועושה שליח לגרש והם חותמין ומ"מ לא יתנו עד שיתפקח והיינו דכיון דיכול עתה לגרש מספק ע"כ יכול לעשות שליח שיהי' מהני כשיתפקח אבל רב דאמר כותבי' ונותנים גט לאשתו ומשמע דנותנין תיכף בזה לא ס"ל כוותי' וכמ"ש כת"ה סברא זו לענין דמיקרי בר הוי' מה"ט וע"כ ס"ל לגמ' דפקח ונתחרש ויכול לדבר או דהוה פקח גמור או דהוא חרש גמור ולאו בר שליחות הוא ושפיר מייתי הגמ' מיהו י"ל דדוקא לאחר שנשתפה יכול השליח לעשות השליחות מה שנעשה קודם שנשתפה הואיל ויכול לגרש עתה מספק כמ"ש המ"ל אבל שיעשה השליח השתא השליחות ודאי לא ובגמ' משמע שהשתא כותב הגט בעודו חרש. עוד י"ל דמשמע בגמ' דכותב והם חותמים היינו הגט כותב ואס"ד דהוי ספק איך כתבו דשמא לאו בר דעת הוא. אך אם הפירוש בדברי

רשב"ג שהוא כותב הגט קשיא דילמא רשב"ג ס"ל כמו דאמרינן בירושלמי בתרומת פ"א תמן זה כותב וזה מגרש ר' יעקב בר אחי אמר אילו כותב הוא וגירש היא גט הוא. ע"כ ס"ל לרשב"ג דכותב בעצמו גט ואחרים חותמים אבל לעולם לא פקח הוא שיכתוב אחר הגט ויגרש. ומה מייתי ראי' לרב מרשב"ג ועמ"ש בספרי ליו"ד סי' ס' אות ח' ט' בדברי הירושלמי ע"כ המובחר דפירוש דברי רשב"ג שכותב לסופר שיכתוב הגט וע"כ דלא כפמ"ג מ"מ אין מזה הוכחה ברורה על הפמ"ג ואקצר:

ד **וכת"ה** מפלפל בדברי רש"י ר"פ חרש ד"ה כשם דכ' שם לענין פקח שנשא חרשת כשם שכנס ברמיזה שהקשה בשבות יעקב דהרי אפי' בפקחת ונתחרשה מוציא בגט ונובי"ק סי' פ"ד כ' דרש"י כ' כן אליבא דריב"נ דס"ל אשה ג"כ אין מוציאה בגט אלא לרצונה ופקחת ונתחרשה אין מגרשה הנה צריך לי עיון על ריב"נ דס"ל אשה אין מוציאה אלא לרצונה איך מפרש קרא לא יוכל לשלחה כל ימיו והרי כל אשה אין מתגרשת בע"כ לדידי' ומדעתה בודאי יכול לגרשה דלו תהי' לאשה מדעתה וה"ה לא יכול לשלחה רק מדעתה ומדעתה ודאי יכול לגרשה כמו בתחלת נשואין דתליא בדעתה ע"כ פרש"י אינו יכול לגרש בע"כ ועמ"ש בספרי ליו"ד סוף סי' ה' מדין זה עוד קשה דלא יתכן דריב"נ ל"ל כתובה בגרושה דטעמא מאי תקינו רבנן כתובה שלא תהא קלה בעיניו להוציאה ואם אין מגרשה אלא לרצונה לא קלה בעיניו להוציאה מיהו לזה י"ל דס"ל כתובה דאורייתא אך לא יתכן דל"ל כתובת אלמנה דהוא מדרבנן ועוד אף כתובת אלמנה שמת בעלה ל"ל דתוס' כ' בכתובת ל"ט ד"ה טעמא מאי דאף באלמנה תקנו משום חינא הואיל והוצרך לתקן גרושה שלא תהא קלה בעיניו תקנו ג"כ באלמנה ולריב"נ דלא תקנו בגרושה ל"ל כתובה ג"כ באלמנה. מיהו לזה י"ל דס"ל כר"י בר' יהודה דס"ל דאף אונס נותן כתובה משום דמצער לה עד דאמרה לא בעינא לך כדאמרינן בכתובת ל"ט. גם ק"ק מהא דאמר ריב"נ בקונם שאני עושה לפיך יפר שמא יגרשה ותהא אסורה לחזור לו ובשלמא אם מגרשה בע"כ מ"ה יפר לה שמא יגרשה בע"כ אבל אם אין מגרשה בע"כ למה צריך להפר מיהו י"ל שמא יגרשנה מדעתה דהרי אנן פסקינין כריב"נ בססי' רל"ה ולדידן אין מגרשין בע"כ מפני החרם, וע"כ צ"ל כנ"ל אך הקו' ראשונה מקרא דלא יוכל לשלחה קשה ע"כ נראה לפ"מ דאמרינן בירושלמי בפ' חרש הלכה ב' נראין הדברים בפקחית שיש בה דעת שהיא יוצאת בין ברצונה בין שלא ברצונה חרשת שאין בה דעת לא תצא אלא לדעת וכ"כ בק"ע הסברא דס"ל כל הראוי לבילה אין בילה מעכבת ע"כ ס"ל לריב"נ ג"כ דוקא בחרשת אין יוצאה אלא לדעת ע"כ הקשה מה בין חרש לחרשת ומצאתי בשירי קרבן שכ' כן ולא קשה לדידי' מקרא וקצת י"ל בדברי רש"י הנ"ל שפי' בפקח ונשא חרשת כשם שכנס

ברמיזה דנ"מ בחרשת אנוסה דמדרבנן לא מגרשה בע"כ דנהי דמדאורייתא לא קרינן ולו תהי' לאשה אולי רבנן דתקנו נשואין גם באונס תקנו שלא יגרשה בע"כ ומ"מ מגרשה רק ברצון משום כשם שכנס ואין אונס שותה בעציצו וע' כתובות ל"ו דחרשת אין להם ט"ב לפי' תוס' דבחזקת מוכת עץ היא ע"כ אין אונס שותה בעציצו למ"ד מ"ע כתובתה מנה אך גם למ"ד מ"ע כתובתה מאתים לדעתי לא תקינו רבנן בחרשת כיון דמדאורייתא לא קרינן ולו תהי' לאשה וע' במ"ל פי"א מאישות באריכות בענין אם חרשת יש לה קנס מביא הרבה שיטות ועיי"ש שרצה לצדד הואיל ואינה ראוי' לנשואין גרועה מאשה שאין לה הוי' שיש לה קנס. ולפ"ז י"ל קטנה חרשת שיש לה אב שהיא ראוי' להוי' ע"י קדושי אבי' קרינן בה ולו תהי' לאשה למ"ד קטנה יש לה קנס ואף בחרשת יש לה קנס ול"מ לגרשה בע"כ ועדיין צ"ע ואין להאריך:

ה **והנה** ראיתי במכתבו שהקשה על סברת התוס' דחייש לשמא לא תשמור עצמה מהפקר אף דלא קלקלה יותר מקודם שנשאה משום דעתה אלפוה גופא נוכראה דא"כ לריב"נ דס"ל פקחת ונתחרשה אינה מתגרשת אלא בחרשת מעיקרא מתגרשת ולא חייש לשלא תשמור עצמה מהפקר ולק"מ דחרשת תוכל לשמור עצמה מהפקר כדמוכח ממשנה דחרשת שהשיאה אבי' יוצאת בגט לרבנן ואף דדעתה שנשתה מ"מ יודעת לשמור גיטה ולשמור עצמה ומ"ש תוס' יבמות קי"ב ד"ה העיד דלריב"נ בשעת נתינת הגט משלחה וחוזרת ואינה מבינה עד שמוציאין אותה בע"כ דלאחר שמוציאין אותה בע"כ אינה חוזרת ויודעת לשמור מהפקר רק דהוה גט בע"כ ולריב"נ לא מתגרשת בע"כ וגם לרבנן חרשת אין לה דעת ורצוי שלה ל"ה רצוי לא בקדושין ולא בגירושין רק דמהני הגט מידי דהוה אפקחית בע"כ ומ"מ לאחר שנתגרשה בע"כ תשמור עצמה מהפקר וגם אינה חוזרת. ומ"מ במקצת יפה כ' על הח"ס דע"כ צ"ל לדבריו אף שאין בהאשה סימני שטות מ"מ כיון שהיא פתיות ואין דעתה צלולה חייש להפקר אף שמגמ' אין ראי' דלפמש"ל בגמ' מיירי שיש בה סימני שוטה. ואין קדושי' קדושין אך הח"ס כ' כן מסברא ע"כ אף חרשת לא עדיפא וכיון דבחרשת לא גזרו רבנן אף באשה שאנו דנין עלי' שאין לה סימני שוטה ל"מ וא"צ להביא ראי' מריב"נ. אך גם מרבנן יש ראי' כנ"ל והרי רבנן מתירין אף בפקחית ונתחרשה דהוי קדושין דאורייתא ול"ח לגרירה וע"כ ל"ח רק בשוטה גמורה שיש לה סימני שוטה:

ו **וכת"ה** הקשה על הפ"י שכתב לישב קו' תוס' גיטין ס"ד ע"ב לרש"י דקטנה שאינה יכולה לשמור את גיטה אף ע"י אבי' לא מתגרשא א"כ לא תתקדש ג"כ דאתקיש יציאה להוי' שכתב הפ"י לישב דההיקש לא קאי על קטנה וכ' בס' טיב גיטין הטעם דקרא כי

מצא בה ערות דבר ויצאה והיתה לא קאי על קטנה דפתוי קטנה אונס הוא ולא נאסרה על בעלה וע"כ קאי אגדולה והקשה דהרי בגיטין פ"ה מקשה אהא דקטנה מתגרשת בקדושי אבי והא בעינין ויצאה והיתה ואס"ד דקרא לא קאי על קטנה מאי מקשה והרי בקטנה ל"ב ויצאה והיתה. נ"ל לישב דזה ברור בסברא דבעי יציאה שיש אח"כ הוי' דהרי הגט צריך להתירה בנשואין כנוסח הגט שתהי' רשאה ושלטאה בנפשה להתנסבא וגם כותבין והרי את מותרת להתירה בזנות. וע"כ אם אין בה הוי' לא הותרה בנשואין וכיון דדרשינן מקרא והסברא ג"כ נוטה לזה ילפינן קטנה. וגדולה ומקשה שפיר משא"כ התוס' בגיטין רצו ללמוד מהיקשא דיצאה והיתה דאבי' לא יכול לקדש בתו דמסברא יש לחלק בין קדושין לגירושין שפיר כתב הפנ"י דאין ללמוד קטנה מגדולה בהיקשא. דלא קאי אקטנה וע' תוס' קדושין מ"ד ד"ה צוח ר"ל ויצאה והיתה ולדברי הפ"י מיושב קושית התוס' ואולי כוונו התוס' לזה עוד יש לחלק בין דברי הפנ"י לגמ' דבגיטין בעי למימר דלא מהני הגט וגט ילפינין רק מקרא זה וע"כ גם קטנה בעי יציאה שיוכל לבוא לידי הוי' דהרי לא ידעינן רק מקרא זה משא"כ תוס' רצה לומר דאבי' לא יוכל לקדש בתו אם אינה בת גירושין וקידושין ילפינן מקרא דאת בתי נתתי וא"צ ליליף מקרא דויצאה והיתה ע"כ י"ל ההיקש ל"ק אקטנה:

ז **והנה** מ"ש כת"ה להתיר לגרש עפ"י דברי הטו"ז בסי' קי"ט שכ' דדוקא בזמן התלמוד שהי' מותר לישא ב' נשים אסרו לגרש אשה בעתים שוטה מפני גרירה משא"כ בזה"ז שיש איסור ב' נשים ל"ח לגרירה ועדיף יותר לגרש וכ"ת כ' כיון דאסור לישא ב' נשים איסור דרבנן שאסרו לגרש נדחה מפני מצות פו"ר דהוה עשה חמורה וזה ליתא דל"ה בעידנא וכן אמרו בשופר של ר"ה דלא דחי אף איסור דרבנן משום דל"ה בעידנא כמ"ש המג"א סי' תמ"ו בשם ש"ל וע' בספרי לאו"ח סי' ל"ט אות ה' הבאתי דברי בשמים ראש סי' קנ"ח דבשביל מילה אין לעבור על חרם דאינו דוחה דל"ה בעידנא ונהי משם אין ראי' דבשמים ראש כ' דקבלת חרם דאורייתא אך מש"ל הנ"ל יש ראי' דכ' דהא דהוצרך בר"ה ל"ה לומר עשה דוחה ללו"ע אף דהוה שלא בעידנא משום דהוה עשה דרבים אבל בלא"ה שלא בעידנא לא ידחה אף איסור דרבנן ובשגם דהוה בשוא"ת ומה שהביא ראי' מדהקשו תוס' אהא דמצות כותי מותרת והלא גזרו על פתם ולא הקשו על הא דיוצא י"ח בפסח וע"כ משום דעשה דוחה לאיסור דרבנן אין ראי' דשם הוה בעידנא ועוד מוכח מסוכה ל"ה ומפסחים ל"ה דאפי' בטביל טבל דרבנן, אין יוצאין ידי חובת מצה ולולב והו"ל מה"ב והכי מוכח מדלא אכלו מצה בליל פסח בימי מרדכי ע"כ דעשה דמצה לא דחי התענית דדברי קבלה דלא כערוך לנר סוף יבמות שכ' דבאמת אכלו דלא משמע כן

בגמ' דיבמות קכ"א דמייתי ראי' דלא מיית אינש בג' ימים שלא יאכל מקרא דצומו עלי וע"כ הי' הגזירה שלא יאכל מצה והטעם דגזירה כזית ראשון אטו כזית שני כמ"ש תוס' קדושין ל"ח (וע"ל ח"ר סי' י"ג אות ט"ז מש"ש) אך הטעם השני שכ' כת"ה בסברת הטו"ז בשם מו"ח הרב ז"ל דדוקא בזמן הש"ס שהי' מותר לישא ב' נשים הועילו חז"ל בגזירתן שלא יגרשה משום גרירה וישמור אותה שלא תזנה שלא תאסר עליו כמ"ש כ"ת בשם מקום שמואל דאף לשטת הפוסקים דפתוי קטנה אונס מ"מ בשוטה נאסרת עליו ע"כ משמרה משא"כ בזה"ז אם ישא אחרת עפ"י היתר ק' רבנים אף אם תתפקח תאסר עליו ע"כ אין משמרה ומה הועילו חז"ל ע"כ עדיף יותר לגרשה אולי ישאנה אחר וישמרנה וזה סברא טובה אך שכת"ה מפקפק שמא בזה"ז ג"כ אם ישא אחרת לכשתתרפא אשתו ראשונה מותרת לו כדברי מוח"ז הגאון רע"א בתשו' הנדפס כעת סי' מ"ד אמנם אני כתבתי בתשו' שלא כדבריו דבאופן זה לא תתרצה אשה להנשא לו ע"כ מתירין לו אשה אחרת ואמרינן אומדנא דאדעתא דהכי נשאה שבאם תשתטה ולא יוכל לדור עמה ישא אחרת וכשתתפקח יגרשה ולא ידור עם ב' נשים ואין ראי' מיבמה שהקנו לו מן השמים על כן סברתו נכונה:

ח **עוד** כ' כת"ה להקל מטעם דבאינה יודעת לשמור עצמה ל"ה רק דרבנן ובפרט שמא יודעת לשמור עצמה הו"ל ספק דרבנן ואף דבאתחזק אסורא ל"מ ספק דרבנן מ"מ יש כאן ס"ס שמא ל"ה הקדושין קדושין דאין בה דעת ואת"ל שיש בה דעת והקדושין קדושין שמא יודעת לשמור עצמה והוה הגט גט אף מדרבנן ובדרבנן מהני ס"ס אף בחזקת איסור ועוד דספק אחד שמא ל"ה קדושין ל"ה גם חזקת איסור אך כאן שכבר החזקנו אותה בחזקת א"א י"ל זה גופה הוה חזקת איסור כעין שכ' הת"ש סי' י"ח והארכתי בספרי ליו"ד סי' ע' אות ו"ז ומ"מ יש לעיין דזה הוי ספק בחסרון ידיעה וכבר הרגיש כת"ה בכ"ז מ"ש כת"ה דקודם הגירושין ל"ש לאוקמי אחזקה דהוה כשמא ימות ע' בריש גיטין דמוקמינין אחזקת א"א. אף שהגט ביד השליח אומר בפני נכתב קודם נתינה וע"כ כיון שעיקר הספק אם תתגרש בגט זה הוי נגד החזקה וגם בזה הארכתי בכמה תשובות. והעיקר לדינא בהיתר הראשון שכ' החשש הח"ס אין לו ראי' מגמ' דהגמ' מיירי בשוטה ובנ"ד נראה שהיא פתיות ולא שוטה והתורת גיטין פוסק כמהרי"ט. ובפני הי' ב' עובדות אשה א' באתה להתגרש ולא הבינה כלום ולא ידעה להבחין ולמנות מעות ויראתי לגרשה ובאשה אחת שהבינה דברים שמדברים עמה ולא היתה רק פתיות התרנו לגרשה ע"כ גם בעובדא דידי' אם ניכר לב"ד שהיא אך פתיות יען שאינה דרה בין בני אדם וגם מקודם נשואין היתה כן יוכל לסמוך על ההיתרים שלו:

ט **והנה** אזכיר עוד דברים פרטים מפלפולו מה שהביא דברי מהרש"א בגיטין ע"ד ע"א בתוס' ד"ה אשם תלוי שכ' משום דמספקא להו בדר"מ אי בעי חתיכה מב' חתיכות דדבריו תמוהין מכריתות ח"י דמבואר שם דר"מ מחייב בשוחט אשם תלוי בחוץ ובגמ' הוכיח שם דל"ב חתיכה מב' חתיכות ומה מספקא לי' וכבר נשאלתי ע"ז מרב א' וכעת אמרו לי שהרגיש בהגהות רש"ק. ונ"ל לישב דהן אמת דר"מ לא ס"ל לבו נוקפו וגומר ומקדיש ול"ה רק ספק אבל בכריתות כ"ד ע"ב מתרץ רבה אשם תלוי כיון דלבו נוקפו גומר ומקדיש משא"כ באשם ודאי וכ' תוס' ד"ה אימא דאף לר"מ דוקא קודם שחיטה אינו גומר ומקדיש אבל לאחר שחיטה גומר ומקדיש וכוונתם נ"ל דלאו דוקא לאחר שחיטה רק בשעת שחיטה שעוסק בעבודה גומר ומקדיש ובשוחט אשם תלוי בחוץ בשוגג דסובר שמותר לשחוט קרבן בחוץ ג"כ גומר ומקדיש ומ"ה בשוחט אשם תלוי בחיץ ר"מ מחייב היינו חטאת כדאי' בתוספתא הובא בראב"ד פ"ח ממעה"ק ה"י דגומר ומקדיש וחכמי' פוטרין דעדיפי מר"מ וס"ל דגם בשחיטה אינו גומר ומקדיש. ולפ"ז אין ראי' מר"מ דל"ב חתיכה מב' חתיכות. אך זה לתי' רבה דף כ"ד ע"ב אבל לתי' ר"א שם תברא מי ששנה זו לא שנה זו אין חילוק וס"ל לר"מ. אף לאחר שחיטה אינו גומר ומקדיש. א"כ הסוגיא בדף י"ח קאי לתי' ר"א שפיר הוכיח מגמ' דר"מ ל"ב חתיכה מב' חתיכות ותוס' קאי לתי' רבה וזה תי' נכון הגם שיש לחלק קצת דדוקא בשוחט בעזרה גומר ומקדיש מ"מ מהרש"א לא יסבור כן וע' רמב"ם פח"י ממעה"ק ה"י ולח"מ שם ותשו' ח"צ סי' קס"ג שכ' לחלק בין זריקה לשחיטה ומהרש"א לא יסבור כן. וחתני הה"ג אבד"ק ראהטין תמה על הח"צ שחילק בין שחיטה לשאר עבודות מדברי הרמב"ם בסוף ה' הנ"ל דכל שאינו חייב בשחיטה א"ח בהעלאה והיא מהקישא כמ"ש בלח"מ ויפה תמה. וע' פמ"ג בפתיחה לתערובות פ"ב אות דשיל"מ כיצד שהקשה על הצ"צ שכ' באשם תלוי אם נודע לו אח"כ ל"ה חולין בעזרה וכ' עליו הפמ"ג ואם נודע קודם זריקת דמים אפשר אה"נ דלא יזרוק והבשר ישרוף דהוי חולין בעזרה והגאון מלבוב תמה עליו בהגהות שנעלם ממנו דמבואר כן במשנה דכריתות. לפמ"ש יש לישב דבריו דלתי' רבה ל"ה חולין בעזרה דגומר ומקדיש רק לתי' ר"א ע"כ כתב בלשון אפשר עוד י"ל דמסופק אולי הלכה כר' יוסי שם דכל העומד לזרוק כזרוק דמי ע' ב"ש סי' קכ"ד ואקצר. וקצת צ"ע בש"ס דכריתות י"ח שם דמוקי הא דנמצא על עד שלה לאחר אות יום חייב באשם תלוי כר"מ. והרי יש ספק שמא דם צדדים הוא כמ"ש המרדכי רק דרוב דם בא מן המקור ע' בחו"ד סי' קפ"ז ס"ק ו' מה שתי' על המרדכי ור"מ חייש למיעוטא ואיך חייב חטאת באות יום. ואין לומר דבמקום דלא אפשר ל"ח למיעוטא דהרי בכאן אפשר לחייב חטאת בהרגשה

מישנה ע"כ מיירי בלא ארגשה דאימר הרגשת שמש נמצא דהוה ספק ובחזקת טהרה ר"מ חייש למיעוטא מדאורייתא ואיך חייב חטאת וכן קשיא לר"ע דמיירי שם במשנה דנדה בסיפא והרי הוא חייש למיעוטא וצ"ל דלר"מ ור"ע לא מיירי המשנה שלא בשעת וסתה כדבעי לאוקמא בשבועות רק בשעת וסתה וכיון דאיכא חזקה ורובא דרוב דמים מן המקור גם לר"מ ור"ע חייב חטאת ודו"ק:

י **דברי** פלפולו על קושית הגאון מ' ליבוש נאטינזאהן הובא בהגהות יד שאול ביו"ד סי' א' ראיתי ובעיקר הקו' על הסוברים דנשים לא ישחטו לכתחלה שהקשה מקרא מפורש בבעלת אוב בשמואל א' ולאשה עגל מדבק בבית ותמהר ותזבחהו וגו' ויאכלו ויקימו. נ"ל להוכיח כדברי הגאון מלבוב שם דקרי בי' ותזבחהו כמו דאמרינן בע"ז כ"ו גבי צפורה קרי בי' ותכרת. דאל"כ קשיא לר"מ דס"ל מומר לדבר א' הוי מומר לכה"ת איך אכל משחיטת בעלת אוב. ואף דשאול המלך שאל בבעלת אוב מ"מ ידע שיש בזה איסור אך שסבר שלצורך שעה מותר לשאול אבל עכ"ז לא הי' אוכל משחיטת מומרת ועמ"ש בספרי ליו"ד ח"א סי' ל"ה בישוב קושית הפנים יפות איך חייב בטביחה כיון דהוי מומר בגניבה וכתבתי דע"כ ס"ל לר"מ בפעם אחת לא נעשה מומר ובכאן אין זה מעלה ארוכה כיון דנקראה בעלת אוב ודאי עברה כמה פעמים וע"כ קרי ותזבחהו ע"י אחרים ודו"ק:

מה שמפלפל כת"ה בענין אם אמ"ה אסור בהנאה וע' בספרי לאו"ח סי' כ"ט אות י"א שכתבתי דאם נאמר אמ"ה אסור בהנאה כסברת המקשן בש"ס דפסחים כ"ב ע"ב ע"כ בהמה בחיי' לאו לאיברים עומדת דמותר לחרוש וליהנות מבהמה בחיי' ולפ"ז גם אם נאמר דאסיר בהנאה עדיין בחזקת היתר עומדת ודוק כי קצרתי:

והנני ידידם

סימן ד

בעזהי"ת **פרעמישלא** תרמ"ט. **בדבר** האברך ר' משה מקראקא שנשא אשה זה ששה שנים ובמשך חצי שנה אחר החתונה לא מיתדר לי' עם אשתו וכפי הנראה הי' חשש שגעון ועצבות או פתיות אשר ע"י כן נסע לביתו ועתה בא לגרש אשתו והנה בדקנו זה האיש כמה פעמים ודברנו עמו והוא משיב על כל השאלות בדעת ולא נראה בו שום דבר שטות אך שנחלש דעתו ושכלו גם השגנו מכתב מקראקא שלא נראה בו שום שטות והוא יודע לכתוב ולחשוב וכתב וחשב בפנינו הכל כדת מה לעשות אך דבר א' נמצא בו והוא כי יש לו פחד מחיצונים ואומר בכל פעם ברוך שם כבוד מלכותו ל"ו ושאלנו

אותו למה אומר כן והשיב כי החיצונים מסיתים אותו לומר דברים רעים ומבלבלין אותו במחשבות רעות ומסיתים אותו לאמור שבעה מצורעים ובפעם אחת אמר שמסיתים אותו והוא אסור לומר עפר ואפר והוא אינו רוצה לציית אותם ע"כ אומר בכל פעם בשכמל"ו ופעם א' אמר שנראה לו שחצונים המה שחורים וכפי שספרו לי עידן ועדנים הי' ירא ללכת לבית המכובד מפני חיצונים אך עתה נשתנה למעליותא בזה אך שמעתי שירא מהצל שנק' שאטין וזולת זה לא נראה בו שום שטות ע"כ צריך לחקור אם מותר לגרש אשתו:

א **תשובה**. הנה בדין זה נתוכחו גדולי המורים ואענה אף אנכי חלקי בעזהי"ת. הנה הרמב"ם כ' פ"ט מעדות הפתאים ביותר שאין מכירים דברים שסותרים זא"ז ולא יבינו עניני הדברים כדרך שמבינים שאר ב"א הרי הוא בכלל השוטים והוכיחו הפוסקים מדבריו דאפי' יש לו דבר אחד של שטות ולאו דוקא הנך דמני בריש חגיגה הוא בכלל השוטים. והב"י אה"ע סי' קכ"א וסי' קי"ט מביא בשם רבינו אביגדור הכהן ורבינו שמחה דדוקא בהך דמני בריש חגיגה הוי שוטה ומהרי"ט אה"ע סי' ט"ז כ' דהרמב"ם לא פסק כן רק לענין עדות דכיון שאינו מבין דברים הסותרים חיישינין שמא נראה לו באותו שעה שהוא כן ואולי נתחלף לו דבר בזולתו משא"כ במקח וממכר וגיטין וקדושין כיון דמיסברי לי' וסבר לאו שוטה הוא מ"מ י"ל דמהרי"ט לא קאי אלא אפתאים ביותר שאינו מבין דברים הסותרים אבל בעושה דבר אחד של שטות ג' פעמים אף שאינו מהך דחגיגה הוה שוטה אף לשאר דברים וכן מוכח מתורת גיטין להגאון מליסא שבס"ק ב' סי' קכ"א אף שמקשה על מהרי"ט כ' דאין לזוז מדבריו ובסוף הסימן פוסק דאפי' בדבר א' של שטות מקרי שוטה עיי"ש וכ"כ בתשו' זכרון יוסף סי' י' דמהרי"ט לא קאי רק אפתאים עיי"ש. והנה כבר הקשו המפורשים דלמה מנה בש"ס דחגיגה ג' דברים אם גם בשאר דברים הוה שוטה ונ"ל דהנה במחלוקת דר' הונא ור' יוחנן בש"ס דחגיגה י"ל דפליגי בזה דהנה ז' הת"ש כ' בסי' כ"ט דבהמה שיש לה מים בראש ליכא למימר דאזלינין בתר רובא דרוב בהמות אין להם מים בראש והחו"ד חולק עליו וכ' בראש אפרים בסוף הספר בשו"ת סי' י"ט דכ"ז תליא במחלוקת בש"ס דבכורות מ"ב אם אמרינן הואיל ואשתני אשתני וס"ל לר"י הואיל ואשתני אשתני ומ"ה הקשה על ר"א למה לא חש לתנא קמא דבבהמה מטיל מום במקום נקבות הוה ספק דחיישינין שמא נהפכה זכרותו לנקבתיה אף דל"ח למיעוטא הואיל ואשתני אשתני ור"ל ור' אלעזר ס"ל דל"ח והוה ודאי נקבה דלא ס"ל הואיל ואשתני. ולפ"ז י"ל דר"ה דס"ל עד שיהי' כולן בבת אחת משום דסובר דל"א הואיל ואשתני אשתני ומוקמינין אותו שהוא מרוב בני אדם עד שיהי' בו כל הסימנים.

ור"י ס"ל אפי' באחת מהן כשיטתי' ס"ל הואיל ואשתני אשתני וחיישינין שהוא ממיעוט בני אדם. וכן מה"ט פליגי בסריס ביבמות פ' ע"ב ר"ה ור"י וס"ל לר"ה עד שיהי' כל הסימנים ור"י ס"ל באחד מהם. ג"כ מטעמא דכתיבנא. אך לפ"ז יצטרך לומר דהא דס"ל לר' יוחנן אפי' בא' מהם הוא מספק אבל לא לעשותו ודאי שוטה. ולא משמע כן בסוגי' דהרי אמרינן שם אי שמיע לר"ה הא דתניא איזה שוטה זה המאבד מה שנותנים לו הוה הדר בי'. ומנ"ל דילמא הא דתני עד שיהי' בכולם היינו לעשות שוטה בוודאי שאם יתקדש לא יצטרך גט והא דתניא איזה שוטה זה המאבד מה שנותנים לו היינו להחמיר אך זה ל"ק דר"ה סובר דבאחד מהם ל"ה שוטה אף להחמיר בגיטין דאזלינן בתר רובא וכ"כ בטורי אבן ומ"ה מקשה שפיר אך בדר"י אפשר לומר דל"ה רק ספק שוטה הואיל ואשתני יצא מרוב בני אדם. ולפ"ז לענין דל"ה קדושי' קדושין גם ר"י מודה. ועדיין יש לעיין בזה וע' תוס' יבמות פ' ע"ב ד"ה ספק סריס. ומעתה י"ל דלר"י דאמרינן הואיל ואשתני אשתני ה"ה בשאר דבר של שטות יצא מהרוב והוה ספק שוטה. והא דחשיב בברייתא בחגיגה היינו שיהי' ודאי שוטה וי"ל הא דאמר רבא בב"ב קנ"ה ע"ב בהך דאכל ושדי קשייתי' בי' רבא דמסיק כיון דמסברי ליה וסבר מידע ידע והאי דעביד הכי חוצפא יתירא הוה בי' ומהרי"ט הביא ראי' מזה דמסברי לי' וסבר ל"ה שוטה ובתורת גיטין ובית אפרים הקשו דאדרבה מדאמר חוצפא יתירא הוה בי' משמע דהיכא דליכא למיתלי הוה שוטה י"ל דרבא כשיטתי' דס"ל הלכתא כר"י לגבי ר"ל בכל דוכתא מ"ה ס"ל הואיל ואשתני אשתני ויצא מרוב ול"ה ממכרו ממכר לזה איצטריך לומר חוצפא יתירה הוה בי' (והא דמייתי ז' הת"ש סי' ב' אות ט"ו ראי' מגמ' זו דבפעם א' נעשה שוטה צ"ע דהפי' בגמ' שדא קשיתא קמי דרבא שהשליך גרעינין וא"כ עביד שטות כמה זימנא אך שמא כיון שעביד בזמן א' מיקרי זאת פעם אחת) ולדינא רבים חולקים את"ש וכ"כ בטורי אבן ולדידהו צ"ל דמיקרי זאת ג"פ:

ב **והנה** אם אנן פסקינין הואיל ואשתני אשתני הנה הרא"ש כ' בבכורות דהילכתא הואיל ואשתני. אך הרמב"ם פוסק דטומטום שנקרע ונמצא זכר רצה חולץ רצה מיבם ונראה דלא ס"ל הואיל ואשתני אך ע"כ צריך לחלק בין טומטום שנקרע ונמצא זכר דהשתא שנקרע ונמצא זכר חזר לרוב ואמרינן דהוא מרוב זכרים אף שבתחלה יצא מרוב משא"כ בבהמה מטיל מים במקום נקבות חיישינן שמא נהפכה זכרותו דעדיין אשתני הבהמה הגם דבגמ' לא משמע כן ומ"מ לדינא כיון דר"י ורבא ס"ל הואיל ואשתני קשה מאוד להקל ועמ"ש בספרי ליו"ד ס"ח אות ט"ז בענין הואיל ואשתני וכעת נלפע"ד דר"פ ור"ה ברי' דר"י דפליגי בפלגא נזקא אי ממונא אי קנסא פליגי ג"כ בסברת הואיל ואשתני

אשתני דמ"ד פלגא נזקא ממונא משום דסתם שוורים לאו בחזקת שימור קיימי דאל"כ כשנגח פעם אחת הרי אשתני ויצא מרוב והו"ל לנטורי לי' ולשלם נזק שלם וע"כ סתם שורים לאו בחזקת שימור ובדין לשלם כולה ורחמנא הוא דחס עלי' למ"ד פלגא נזקא קנסא לא ס"ל הואיל ואשתני ע"כ אף בנגח פעם אחת לא יצא מרוב שורים ומ"ה פטור מדינא רק מקנס משום חצי נזק. עכ"פ מוכח מזה דלהלכה דפלגא נזקא קנסא לא יצא פ"א או ב' מרוב. ובעי ג"פ דלא כשיטת זקני הת"ש דלא בעי רק פ"א רק כטורי אבן ודו"ק:

ג **אמנם** בנ"ד דאינו עושה דברים של שטות אך שמפחד ומתוך כך אמר דברים של שטות י"ל כמ"ש הנוב"י בשו"ת שבס' אור הישר הובא בבית אפרים ססי' פ"ט שכ' לחלק בין עושה מעשה שטות ובין אם מדבר דברים של שטות ובשאר דברים שואל ומשיב דברי טעם ככל אדם. דאינו מיחשב שוטה. הגם דראיות נוב"י דחה בבית אפרים מ"מ הסברא נכונה דהנה בכל האדם נמי עלולין במחשבות זרות רק דבעל שכל חזק אינו מוציא המחשבות לפועל ע"י דבור ומ"מ ל"ה שוטה דדוקא מי שעושה מעשים רעים דשכלו חלש מאוד ואינו מבחין ע"כ אין בו דעת לגרש אשתו ולהקנותה לעצמה כמ"ש רש"י קדושין ט' ע"ב ד"ה דעת מקנה דבקדושין הבעל מקנה אותה לעצמה משא"כ באינו אומר רק דבורים שמעלה על דעתו שמתירא ואין בו כח לעצור פיו ולשונו מ"מ יש בו דעת לעשות מעשה ולהקנות אותה לעצמה ע"י מעשה דהיינו נתינת גט עוד מובא בבית אפרים בשם נוב"י דמחמת פחד על מגן לא נחשב שוטה. ובנ"ד אולי ראה באיזה ס' שיש לשמור עצמו מן החיצונים והרי בש"ס ברכות ס"ב אמרינן אביי מרבי' לי' אימרא למיעל בהדי' לביה"כ ולרבי' לי' גדיא שעיר בשעיר מיחלף ופירש"י שד של ביה"כ דומה לשעיר ועליהם נאמר ושעירים ירקדו שם רבא מקמי' דהוה רישא מקשקשא לי' בת רב חסדא אמגוזא בוכנא בתר דמלך עבדא לי' כוותי' ומנחא לי' ידא ארישא. ע"כ אחרי שיפחד אין זה שטות גדולה כ"כ ומהרי"ק כ' שורש י"ט דאף לדעת הרמב"ם דלא בעי דוקא הנך ג' דפ"ק דחגיגה מ"מ בעי שטות גדולה כהך דחשיב לי' בפ"ק דחגיגה אך מה שיאמר שירא מחיצונים המסיתים אותו לדבר דברים רעים וע"כ יאמר בשכמל"ו זה נראה כשטות גדולה ואין לסמוך רק על היתרא של הנוב"י דבדבורים בעלמא ל"ה שוטה רק במעשה:

ד **ובתשובת** צמח צדק החדש סי' קנ"ג הקשה על הגאון בעל נוב"י מתוס' גיטין דף ע' ע"ב ד"ה התם שכתבו ופעמים ששכ"מ אינו בדעתו ומספקא לי' אי חשבינין לי' כשוטה או שמא תונבא בעלמא דנקטי' ובערוך ערך תנובא פי' שהוא ענין טירדא משמע הא בלא"ה הוה שוטה אף שאינו עושה מעשה וכן הוא בב"י ובפ"ח אם החולה מדבר ואינו יודע מה מדבר שנקרא אישבארו"ר בלע"ז דינו כשוטה. אמנם כבר תברא לגזיזי' שם

דבודאי כשאינו יודע מה מדבר וטורח בדעתו מיקרי שוטה. אך כשמדבר ומשיב על כל השאלות כדת הוי כפקח ממש רק כשיקרה לפעמים שמדבר דבר שטות אין ראי' מתוס' ומרדכי עיי"ש באות ו' ושם בתשו' מייתי דברי זכרון יוסף סי' י' אות ג' דגם הרמב"ם מודה כשהוא פקח אך שם בזכרון יוסף הוה חריף ובר שכל בשאר דברים ובנ"ד אינו חריף רק שמשיב כהוגן מ"מ יש לצרף סברת הבית אפרים בסי' הנ"ל בשם הגאון מ' יהושע העשיל אבד"ק שובאך ז"ל דאם עשה איזה שטות ויכולין לתלות דמחמת פחד ומרה שחורה עשה כן אין לו דין שוטה והביא ראי' מפירש"י שפי' בגמ' אימור גנדרפוס אחדי' וז"ל חולי האוחז מתוך דאגה ע"כ כל שנראה לעין כי חכם הוא בשאר דברים רק שיש לו בלבו איזה עצבות מחמת התגברות המרה לכך אינו רוצה להיות בין אנשים לא מיקרי שוטה לשאר דברים ולפי"ז ה"ה מי שמפחד ממזיקין שמסיתים אותו לדבר דברים זרים הוא ג"כ חולי מחמת המרה ומ"מ ל"ה בכלל שיטה. ובית אפרים חולק עליו וכתב דהוה ספק שמא סבתו מחמת שטות:

ה **ומ"ש** בבית אפרים דאף לר"ה הוה ספק באחד מהם הנה מפירש"י לא נראה כן שהרי פי' איזה שוטה האמור בכ"מ שפטור מכל המצות ומן העונש ואין קנינו קנין ואין ממכרו ממכר. וע"ז קאמר ר"ה עד שיהי' כולן בבת אחת משמע דבאחד מהם ממכרו ממכר דל"ה ספק. ומ"ש על הטורי אבן דאזלינין בתר רוב דעלמא וכ' הוא דצ"ע בזה אם יש לילך אחר הרוב דרוב פקחים אינם עושים מעשים כאלו והנה זה המחלוקת שבין ז' הת"ש לחוו"ד בענין מים בראש ומחלוקת בבכורות אי אמרינן הואיל ואשתני אשתני. וכבר כתבתי דר"ל ור"ע לא ס"ל הואיל ואשתני ור"י ס"ל הואיל ואשתני אך צ"ע בגמ' דאמר ר"פ אי שמיע ליה לרב הונא הא דתוספתא איזהו שוטה כל המאבד מה שנותנים לו הוה הדר ביה. ומנא ליה דהרי זה תליא בפלוגתא דתנאי אי אמרינן הואיל ואשתני דלמא תוספתא סבירא ליה כתנא דהואיל ואשתני אשתני ור"ה לא סבירא ליה כן אך אם נאמר דלא הדר רק ממקרע שפיר אמר ר"פ דאס"ד דברייתא ס"ל הואיל ואשתני הוה ליה למנקט חדא מהנך אבל אם מכולם הדר דשוים הם עדיין צריך עיון:

ושמא יש לומר דבהא לכולי עלמא אמרינן הואיל ואשתני דכיון דעביד ג' זימני כמו שכתב הבית יוסף דלא כת"ש א"כ ליכא רובא דאינשי דרוב בני אדם שעושים דבר א' מהשלשה לאו פקחים הם כעין שהאריך בראש אפרים בתשובה סימן י"ט להשיג אחו"ד בענין מים בראש ועוד כבר כתבתי לעיל דר"פ דס"ל פלגא נזקא ממונא ס"ל הואיל ואשתני אשתני ועל זה קאמר אי שמיע לר"ה הוה הדר ביה דגם רב הונא מודה דאמרינן

הואיל ואשתני ע"כ נכון אף לשיטת הת"ש דבחד זימנא הוה שוטה דר"פ כשטתיה ואנן פסקינן כר"ה בריה דרב יהושע ע"כ בעינן ג' זימנא כשיטת הב"י:

ו **וראיתי** בבית אפרים סימן הנ"ל ד"ה וראיתי בשו"ת מהרי"ט שכתב דיש ראיה להיפך מדברי רבא בבבא בתרא (דף קנ"ה) שאמר הא דשדי קישותאי קמיה דרבא חוצפא יתירא הוה ביה משמע דבלא טעם זה מבטלין המקח מספיקא. דשמא שוטה הוא וזה כעין קושיית התורת גיטין על מהרי"ט וכ' ואין לומר דניזל בתר רובא דעלמא דפיקחין נינהו זה אינו דלענין ממון קיימא לן דאין הולכין בממון אחר הרוב ע"ש ובאמת הקצה"ח כתב סי' ר"פ דבקרקע הולכין אחר הרוב נגד חזקת מרא קמא עיי"ש אך כבר כתבתי בתשובה (ע' ח"ר סי' כ"ב אות ז') דנתיבות סי' מ"ו ס"ק ח' שכ' דקרקע דמי להוצאת ממון חולק אקצה"ח הנ"ל ויסבור בית אפרים כותיה ועוד כ' בבית אפרים דליכא למיזל בתר רובא דעלמא דרובא דעלמא אין עושין שטות כלל וזה גם כן תליא במחלוקת הנ"ל וג"כ סברת הבית אפרים כשיטת זקיני הת"ש במים בראש:

ז **ומ"מ** להלכה מסכים הבית אפרים דאם הוא פיקח בכל דבריו ולא נפקד ממנו מאומה רק כי נפל פחד עליו ואין לו דבר עם אדם יכולים להתיר לגרש אשתו ובנידון דידן אינו יושב בפחד כל כך רק שיאמר שמפחד ממזיקים שמסיתים אותו לדבר דברים רעים וע"כ אומר ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד. לא הוי שטות כל כך ויש לסמוך אדברי מהרי"ט שכתב דבעי שטות גדול ועל הגאון בעל נודע ביהודא דבדבור שטות לפרקים אינו שוטה. ולעיל הבאתי דברי הצמח צדק שהביא דברי התוס' בגיטין שכתבו בשכיב מרע מספקא ליה אי חשבינן ליה כשוטה או שמא תונבא בעלמא. ופירש הערוך שהוא ענין טרדא ובאמת בערוך פי' הערוך כעין טרדת דעת. אך רש"י ביומא (דף פ"ג) פירש תונבא שטות אישטרדשי"ן בלע"ז ותרגם החכם רמ"ל. בעטייבונ דער זיננע. אמנם התוספת בגיטין ודאי לא כוונו לזה על בעטייבונג וכן רש"י בדברים (כ"ח) פירש בתמהון לב אוטם הלב אישטרדישי"ן בלע"ז (בעטייבונב) ואין כוונת רש"י שיהיו חסרי דעת רק שיהיו בטרדת הלב. אך רש"י בפרשת בשלח על פסוק ויהם כתב וז"ל לשון מהומה אישטרדישו"ן בלע"ז ערבבם נטל סגניות שלהם ופי' בשפתי חכמים נטל שכל שלהם וכוונת תוספת גיטין תהיה שמחמת טרדותא בעלמא הוי כישן ואין דינו כשוטה. ולפ"ז יש לומר שאדם שכל דבריו בהשכל ומשיב כהלכה ובדבר אחד יש לו פחד מחיצונים יש לו קצת פחד הנקרא בעטייבונ"ג בלעז וברש"י עובדיה (א' יז) על מקרא ושתו ולעו כתב וז"ל כתרגומו ויסתלעמון לשון מהומה ושממון וטירוף דעת אישטרדישי"ן בלע"ז עכ"ל וגם כן אין הכוונה על טירוף הדעת ממש רק על טרדת הלב ובתוספת גיטין יש

לומר הכוונה בעטייבונג דער זיננע היינו שהחושים נחלשים וכישן דמי אבל טירוף דעת אין בו וזה לא שייך רק בחולה משא"כ באדם בריא לא שייך זה:

ח **ועיין** בערוך ערך גנדרפוס שפירש דברי הגמרא ביוצא יחידי בלילה אימא גנדרפוס אחדיה פירוש חולי של שטות (וואלפס וואטה) וכשעובר החולי הוא פקח ולהכי לא חשיב שוטה כי עביד האי גרידא והוסיף עליו ר' בנימין מוספיא וז"ל א"ב פי' קנדרפוס בלשון יון חולי של שטות ובעל חולי זה לן בבית הקברות אוכל בשר מתים ונושך כמו כלב עכ"ל. ומזה נראה דכל זמן שלא הלכה לה החולי אף ר"ה מודה דשוטה גמור דבודאי אוכל בשר המת ונושך כמו כלב לא הוי בר דעת אך כשסר החולי הוא בריא ושוטה הוא שדעתו מטורפת אעפ"י שכעת אינו עושה מעשה שטות הוא מוחזק לשוטה עד שיתברר שהוא שפוי בדעתו וכן משמע קצת בת"ש סי' ב' ס"ק נ"א ומתשובת מהרי"ו שהובא בצ"ץ תשובה הנ"ל באופן דאלו הי' אופן להסיר ממנו חששות הנ"ל היינו שלא ידבר דברים משובשים שמדבר עם הכותל וכדומה. הייתי אומר שרוח רע מבעתו והוא חולה ובסור הרוח רע הוא ככל אדם אך כל זמן שמדבר דברים זרים קשה להקל דמדברי הבית אפרים אין מבואר רק במפחד להקל ולא במדבר דברים זרים ומשובשים. וכן מדברי החתם סופר אין מבואר להדיא ההיתר ועיינתי בחתם סופר סימן ב' ומדבריו נראה כי בחולי גכדרופס אם הוא פקח בשאר עניינים כשר לגרש אף בעת חליו ומדברי הערוך ור' בנימין מוספיא שהבאתי ל"מ כן. (דמי שאוכל בשר המתים ולן בבית הקברות מחמת התיאשות מן החיים אינו שפוי בדעתו להבין ענין גירושין):

(ט) **והנה** בנידון דידן העיקר מה שמפחד מן המזיקין אולי ראה דעת הגמרא (כי באמת בילדותו למד גמרא) אלמלא ניתנה רשות לעין לראות אין כל בריה יכולה לעמוד מפני המזיקין וע"כ מתירא כן ברור בעיניו עד שידמה בנפשו כי בכתלים ישנם מזיקין והם ישפיעו עליו לדבר דברים שונים וכל זה מחמת הפחד בשביל שהוא חלש השכל והוא יכונה בשם פתי ובזה המהרי"ט מתיר והתורת גיטין פסק כדבריו והנה האיסור חמור אך לעומת זה הקילו רבנן בעיגונא דאיתתא וצריך לחזור אחר צדדי היתר ובנידון דידן אלו הן היסודות אשר נוכל לסמוך עליהן להתיר א) דמשמע ממהרי"ט דגם לדעת הרמב"ם דוקא בשטות גדולה דומיא דהנך בריש חגיגה. ב) דעת הזכרון יוסף סימן ו' אות ג' דהיכא דהוא בר דעת בשאר ענינים גם הרמב"ם מודה. ג) דעת הגאון בעל נודע ביהודא בספר אור הישר דהיכא דלא עביד רק דיבורים בעלמא גם הרמב"ם מודה:

והנה זה פשוט היכא שאומר שיעשה מעשה רע או שצוה לעשות דלא הוי שוטה בכך. דעביד איניש דגזים ובזה נדחה ראיות הגאון מסטאניסלוב בספרו בר ליואי ודו"ק. אך

אפילו בדיבורי שטות י"ל דלא נעשה שוטה ומעשיו קיימים. וראיתי להרב הגאון מצאנז בספרו דברי חיים ח"ב סימן ע"ה חלק אבן העזר כתב בתשובת שאלה באחד שהיה לו מרה שחורה ודבר מעט ולא נהג כדרך אנשים ולפעמים היה מדבר חוץ לשיטה ושגעון לא נראה ממנו וכתב שראה מהגאון ים התלמוד שסידר גט כזה ולפי הנראה דעתו להתיר על כן אם יסכימו גדולי הדור להתיר לו לגרש אשתו גם אנכי בענותנותאי אצרף עמהם וד' יצילני משגיאות והנה הסכימו לכל ההיתר הזה עוד רבנים תלמידי חכמים וכן נעשה מעשה בעזהשי"ת:

סימן ה

ב"ה **לבוב** תרנ"ז

לש"ב ה"ה הרב הה"ג החריף ובקי בכל חדרי תורה שלשלתא דיחוסא כש"ת מ' **יצחק**

תאומים נ"י האבד"ק

קריסניפאלע יע"א:

בדבר השאלה באשה שעוד קודם נישואיה היתה לפעמים מטורפת דעת ומשפחתה העלימו הדבר ונשאה א' ואחר הנשואין נודע לבעלה ואמרו לו כי מקרה היה כי נתרפאה באמת וישבה עם בעלה וילדה לו ג' בנים. ובתוך הזמן אירע לה כמה פעמים שנשתגעת ועשתה מעשים זרים כאחת המשוגעות ואין עת קבועה לשטותה פעם מאחרת ופעם מקדמת ובעת חלימותה היא פקחת ככל הנשים. וכה היה הבעל מתגלגל כמה שנים ואח"כ לא רצה הבעל לדור עמה כי לא יכול לסבול והלך לאמעריקא ורצה לגרש אשתו ולא רצתה לקבל גט פטורין ואשה זו דימת העיר עלתה בה כי חשודה לזנות תחת בעלה והיא מתייחדת עם אנשים פרוצים:

והנה בעלה שהוא באמעריקא רוצה לגרשה ולתת לה סך מסוים ולקבל הילדים לעצמו וגם האשה מתרצית לקבל גט פטורין ושאל אם מותר לגרשה מצד שהיא עתים חלומה ועתים שוטה:

א **תשובה** מה שכת"ה מפלפל בגוף האיסור שלא יגרש אשה עתים שוטה ועתים חלומה אף בעת חלימותה משום שמא תחזור לשטותה ויתנהגו בה מנהג הפקר ומקור הדין מירושלמי ואמאי לא נעמידנה אחזקה שהיא השתא בריאה כמו אשה שאין לה וסת קבוע אף שראתה כמה פעמים מעמידין בחזקת טהרה ומותרת לשמש בשלמא ביש עת קבוע לשטותה הוי כוסת קבוע אבל כשאין זמן קבע לשטותה י"ל דכאן הוי כמו

חשש שמא תמות דחיישינן הוא הדין הכא לא יגרש כעת דשמא תחזור לשטותה והוא גורם מעתה שאחר כך יתנהגו בה הפקר ולא דמי למה שכתבו תוס' בקידושין (דף מ"ה ע"ב) לענין קידושי קטנה דל"ח שמא יקדש האב דבכל פעם מוקמינן אחזקתה דשם אינו עושה איסור למפרע ובכל פעם מותר לבא עליה דל"ח שמא קידש משא"כ בזה אמרינן דהשתא עושה איסור שהוא גורם שיתנהגו מנהג הפקר ושמא תחזור לשטותה והוה כהך דסמוך לוסתה שכתב הנודע ביהודה חלק יו"ד סי' נ"ה מ"מ יש לחלק דאין אנו דנין אחר הגורם רק על שעה שתעשה איסור כמו בקידושי קטנה. וע' נו"ב קמא סימן נ"ו בהך עניינא. ואקצר:

ב **וכת"ה** כתב סברא ישרה דהיכא דקודם נשואין היתה מטורפת דעת רשאי לגרשה דהפרי חדש כתב דטעם דלא תקינו רבנן נשואין לשוטה ולא חשו מתחלה שלא ינהגו בה מנהג הפקר ובשכבר נישאת תיקנו רבנן שלא יגרשנה בנשתטית אחר נשואיה שלא ינהגו בה מנהג הפקר ובקטנה היא איפכא ותירץ דבשוטת לא תיקנו רבנן נשואין דאין אדם דר עם נחש בכפיפה משא"כ בנשתטית אחר נשואין דנסתפחה שדהו תיקנו רבנן שלא יגרשנה ע"ש. א"כ כל זה בנשתטית אחר נשואין אבל בהיתה מטורפת דעת קודם נשואין דלא שייך מזלו גרם לא תיקנו רבנן שלא יגרשנה שלא ינהגו בה מנהג הפקר, וכת"ה מייתי בשם הגאון מהרש"ק בהגהות לאהע"ז. בהשמטות לסימן קי"ט שכתב כן והנה יפה העיר בזה אך י"ל דכל זה אם נתחזקה ג"פ קודם הנשואין אבל אם קודם הנשואין ל"ה רק פעם א' י"ל דמזלו גורם שנתחזקה עתה דקודם הנשואין היה מקרה. ולכאורה י"ל דחזקה דג' זימני מהני למפר' דתגלי מלת' למפר' שקודם נשואין נטרפ' דעת' אמנם בש"ס דנד' (דף י') לענין דיה שעתה משמע דחזקה ל"מ למפרע. ובתוס' יבמות (דף ס"ה) ד"ה אי איהו שתקה כתבו בסוף דבריהם והר"ר שלמה מדריוש תירץ דהתם יש לחוש שתקבע וסת כמו שהתחילה לקבוע סמוך לגירושין דליכא למימר השתא דברית דהא איגלאי מילתא למפרע דבעוד שהי' תחתיו איברית ונראה מזה דס"ל להתו' דמהני חזקה למפרע. אמנם כבר תמה על דבריהם בס' ערוך לנר דלא שמענו מעולם דאם אשה ראתה וטמאה טהרות מעל"ע ואח"כ נקבע וסת באותו יום שראתה נטהרו הטהרות למפרע ועוד דהרי זה גופא היא איבעיא בש"ס (יבמות ס"ד) אי אמרינן איגלאי מילתא ומסיק דאמרינן השתא היא דכחשי והוא הדין בכל חזקה:

ג **והנה** מדברי הש"ך סימן קפ"ז ס"ק ט"ז נראה ג"כ דלא מחזקינן למפרע דא"כ למה ליה לפרש דשמשה סמוך לוסתה מיירי בקטנה והרי משכחת לה בגדולה ששמשה ג"פ וראתה מ"ת וביום שראתה פ"ג נקבע וסת שראתה אח"כ ב"פ ביום החודש ההוא

דתגלי מלתא למפרע שראיה ג' מתשמיש היה ביום הוסת וע"כ ס"ל דלא קבעה למפרע. ובעחצית השקל כתב על הש"ך הנ"ל דס"ל דקבעה למפרע וליתא. מ"מ דברי התו' ביבמות הנ"ל וגם בנדה (דף י"ב ע"ב) שתירץ ר"י מאורלייניש שם ג"כ כנ"ל צ"ע והגם כי משור תם אין ראיה דאס"ד כתוס' אח"כ כי אתיעד השור לישלם גם לתם דיש לומר דלמאן דאמר כלהו שורים בחזקת שימור קיימי כל עוד שלא נתייעד לא הי' צריך הבעלים לשמור ע"כ פטורין ולמ"ד כולהו שוורים לאו בחזקת שימור קיימי חס רחמנא אתם ומ"ה אינו חייב למפרע מ"מ נלע"ד דגם התוס' יודו דל"ה חזקה למפרע רק דהבעל יוכל לקלקל ולומר דאתחזקא למפרע ושמא תלוי הדין הזה בפלוגתא דר"י ור"ל ביבמות (דף ל"ה ע"ב) אי אמרינן תגלי מילתא למפרע. מ"מ לנ"ד י"ל דאף אם לא נתחזקה ג"פ קודם נשואין כיון דהויא טריפת דעת קודם נשואין ל"ש לומר נסתפקה שדהו ולא תקינו רבנן שלא יוכל לגרשה. והנה גם בתשובת מהר"ח כהן סי' נ"ד חלק אה"ע מוזכר היתר זה שהי' עתים חלומה קודם נשואין אך שם כתב מטעם דהוי קידושי טעות שהבעל סבר שיוכל לגרשה וזה צ"ע דאיהו הוא שטעה בדין ומדלא התנה ל"ה מקח טעות. ועוד כיון שרק מדרבנן לא יכול לגרשה ל"ה מק"ט כמ"ש בשער משפט סי' רל"ד דאיסור דרבנן לא משוה למקח טעות וכש"כ לענין קידושין דאורייתא ובזה יש לעיין הרבה אמנם מ"ש כת"ה הוא סברא נכונה:

ד **עוד** כתב כת"ה סברא כיון דבלא"ה בעלה אינו משמרה שהוא באמעריקא והיא נחשדת לזנות וטובה גדולה לפניה שתהיה פנויה ותוכל להנשא ובעלה משמרה בכה"ג לא תקנו חז"ל כיון דע"י תקנתן יהיה קלקול יותר הסברא יש לה מקום אך הא דמייתי מירושלמי (פרק ב' דמ"ק ה"ג) דאמר כלום אמרו לעשות מלאכה אלא כדי שיהיו יגעין בתורה וכו' אין ראיה דר' אבא בר ממל אמר אילו היה לי מי שימנה עמי התרתי אבל לא היה מי שימנה עמו ולא התיר. גם מ"ש דהיכא שבדיעבד מותר לא גזרינן משום לא פלוג הנה לפנינו בחולין בפנכא דר' אמי במלח בה בשר ותברה והו"ל להשהות וע"כ דגזר אף דבדיעבד מותר דהוי נותן טעם לפגם מ"מ גזר לכתחלה אף דדם שמלחו דרבנן וכבר תמהו על הט"ז סימן קל"ז ע' בספרי בית יצחק חיו"ד ח"א סי' כ"א אות י"ג ובנוב"ת חיו"ד סי' נ"א ומ"ש עליו הגאון מלבוב בהגהות שלפני הספר הרי דאף דבדיעבד מותר גזרינן והדבר תליא באשלי רברבי וכת"ה מצרף ג"כ היתר המבי"ט דמ"ש חז"ל לגרש עתים חלומה זה דוקא כשהוא ביום א' אבל כשהיא חלומה ימים רבים ל"ג וגם דברי הבית אפרים דדוקא היכא שאינו שפוי לגמרי חיישו חז"ל לגרירה משא"כ כשהיא שפוי

בדעתה ככל אדם וכל זה חזי לאצטרופי לתרי סברות שדברנו למעלה והנני מסכים להיתרא:
והנני ידידו דו"ש ש"ב

סימן ו

ב"ה
לבוב
תרנ"ח לפ"ק.
להרב הה"ג החריף ובקי בכל חדרי תורה כש"ת מ' **פנחס**
רימאלט נ"י האבד"ק
חיראב יע"א:

ע"ד השאלה בא' ושמו יצחק מכפר הסמוך לרישא שבא לק' חיראב לגרש אשתו ושמה רבקה והכירו בו ששכלו דל וחלוש ואשתו ממאנת בו מחמת פתיות ושאל הרב המסדר עליו בק' רישא ואמרו לו שידעו שהוא דלת השכל אך לא באו עמו ביחד לדעת מהותו. והרב המסדר הי' מסופק אולי הי' כן מעולם והנה הרב המסדר והאנשים שהיו עמו התעסקו עמו הרבה בחקירות ודרישות ולא מצאו בו שום טירוף דעת אך בעת שצוהו ליתן הנייר להסופר במתנה אמר שיקח לו נייר אחר כי אינו רוצה ליתן שלו במתנה וזולת זה מצאוהו שפוי בדעתו וידע והבין להשיב כל הענינים על בוריו וסדרו הגט ואח"כ נודע להב"ד שהוא בכלל שוטה ולא רצו ליתן מעשה ב"ד עד שיחקרו על המגרש יותר שיסכימו גדולים והנה נגבה עליו עדות מהאנשים המכירים אותו בטוב בכל הזמנים ועפ"י עדותם נודע להב"ד שמעולם לא נמצא בו שום מעשה של שטות רק לפעמים הי' מדבר דברי שטות ואף ג"ז בהיותם מאריכים עמו בדברים נחלש שכלו כי דעתו דלה וקלושה גם ע"א אמר כשכעס הכה אחותו או לאחד מב"ב ועד שני אמר כי זאת היתה אם יצטרף אליו מעט שתית י"ש אך בכ"ז הבין לציית את אמו שאמרה לו בדרך הקפדה שלא יעשה כן והנה עתה השאלה אם מותרת האשה להנשא בגט זה:

א **תשובה** הנה אם אחד מוחזק לשוטה כגון שעשה א' מד' דברים המבוארין בחגיגה דף ג' ובא לפנינו ובדקנוהו וראינו שעשה הכל כהוגן ולא ראינו ממנו שום שטות תליא במחלוקת דבסמ"ע סי' ל"ה סקכ"א כ' שהשוטה בשאר דברים הוא חכם כשאר ב"א והפתי הוא שאין לו שכל גמור ואינו מבין שום דבר כדרך שמבינים אותו שאר בני אדם ומ"ה סיים וכ' דבכלל שוטה יחשב והיינו לדין פסול אבל לא שם שוטה עליו. ולדבריו

דבשאר דברים הוא חכם כשאר בני אדם מה ראי' שבדקנו אותו ולא ראינו בו שום שטות ושעשה הכל כהוגן הרי בלא"ה הוא פקח בשאר דברים ומ"מ הוא שוטה ואין גיטו גט ואם יום א' או שתים לא מקרע כסותו אין שום עדות שנתרפא אך זה בשוטה. אמנם אם אין בו סימני שוטה המבוארים בחגיגה אך הוא בכלל פתי שאין לו שכל גמור ואינו מבין שום דבר כדרך שמבינים אותו שאר ב"א אם בדקוהו וראו שהוא מבין ענין הגט ומשיב בכל דבר כהלכה הדבר לאות שאין היום בר טירוף הדעת וגיטו גט. ואולי זה יהי' שיטת המרדכי בפ' מי שאחזו שכ' ע"ד הגט הניתן בווירצבורג כי לא הודיעו במכתבם אך צ"ל זה שנטרפה דעת הבעל ובדקוהו בדיקה משולשת ונתברר להם כי באותה שעה חלים הי' ועל זאת בעניי השיבותי אם לא הוחזק שוטה בדברים האמורין בפ"ק דחגיגה הרי הוא כפקח וא"צ בדיקה. וצ"ע דהרי בדקוהו ונתברר להם כי באותה שעה חלים הי' ואף אם הוחזק לשוטה אם הוא חלים השתא מהני כמבואר בתשו' הרשב"א ח"א סי' תשס"ה הובא בב"י רסי' קכ"א ודוחק לומר דה"נ דכוונת המרדכי דאם הוחזק באחד מד' דברים מהני בדיקה ואם לא הוחזק א"צ בדיקה דהלשון לא משמע כן ע"כ נראה דכונתו דאם הוחזק ל"מ בדיקה כיון דבלא"ה הוה פקח לשאר דברים ומ"ש בתשו' הרשב"א דאם גירש בשעה שהוא חלים גיטו גט ביאר בעצמו וז"ל לא בבדיקה כנשתתק אלא שהוא מדבר בענינו ואינו קורע בגדיו ואינו לן בביה"ק ואינו יוצא בלילה ואינו מאבד מה שנותנין לו. וכונת דבריו שראינו שנעקר החולאת כגון שהי' מדרכו בעת הכעס לקרע כסותו וכעת בא לכלל כעס שהי' מקרע כסותי ומ"מ לא קרע. וכן בא לכלל ענין שדרכו לצאת ללון בביה"ק ומ"מ לא לן שראינו שנעקר הוסת ואולי לדעת הב"י ח"מ סי' ל"ה דבעי שדרכו בכך ולא נעשה שוטה בפעם אחת אולי בעי שיעקר הרגילות בג' זימנא. אך י"ל דל"ב עקירה ג' זימנא כעין שכ' מהרי"ט ח"ב ססי' ל"א דבמלה ב' בנים ומתו סגי בעקירה פ"א ול"ד לוסתות ולשור המועד והגם דלא קיי"ל כמהרי"ט מ"מ בשגעון דרוב אנשים בני דעת. אך דזה יצא מהרוב בפעם א' חזר לרוב. משא"כ בשור המועד רוב שורים לאו בחזקת שימור ובוסתות רוב נשים י"ל וסת ומ"מ עדיין צ"ע. ולדעת ז' הת"ש סי' א' ס"ק מ"ו דסגי בפעם א' ה"ה שנעקר בפעם אחת אבל עכ"פ בעי שיהי' הוכחה שנתרפא הכי בכל שעה השוטה מקרע כסותו ואם לא יקרע יום א' נדע שנתרפא. ומצאתי שזקני הת"ש רמז ע"ז בס"ק הנ"ל שכ' דהא דקתני היוצא יחידי ולא קתני יצא למעוטי היכי דיצא והשתא אינו יוצא וידענו שמניעתו מחמת פקחות ע"כ דברי הסמ"ע והמרדכי אינם סותרים לדברי הרשב"א ומצאתי בתשו' תועפות ראם חאה"ע סי' ס"ב שפוסק במי שהי' בחזקת שוטה ובדקו אותו בשעת סידור הגט והשיב על הן הן ועל לאו

לאו והאיש הזה עודנו מתנהג בשטות ואוסר הגט כמ"ש בב"י בסי' קכ"א בשם בהע"ט דבשוטה ל"מ בדיקה ובודאי ס"ל כדעת הסמ"ע אמנם דעת ש"ב הגאון מצאנז סי' נ"ב ח"א להיפך מדבריו דלא כמ"ש בד"ח ח"ב סי' ע"ה. והנה כ"ז לשיטת הסמ"ע אמנם ז' הת"ש ס"ק נ"א שהביא מתוס' חגיגה ד"ג דא"א שיהי' שוטה באחת וחכם בשאר דברים. א"כ אם נבדק ב' ימים וראינו שמשיב כענין י"ל דזה עדות דנתרפא ומ"ש הת"ש בדעת הרמב"ם שכ' אעפ"י שבשאר דברים הוא שואל כענין הכוונה אע"ג דמשיב ושואל כהוגן אמרינן דרך מקרה הוא דכן דרך השוטים להשיב לפעמים כהוגן ומ"מ דעתו מטורפת בהם נ"ל דלא שייך זה בבדקו אותו יום או יומים וראו שהוא יודע ומבין בשאר דברים שהמקרה לא יתמיד:

ב **והנה** הת"ש כ' דגם בתשו' מהרי"ו סי' נ"ב משמע כהתוס' ותמה בתשו' צ"צ החדש סי' קי"ג דהרי בתשו' מהרי"ו כ' הא דפליגי ר"י ור"ה היינו דוקא שלא ראינו שום שטות אלא הא ואפ"ה הוה שוטה אעפ"י שמשיב כהוגן הרי דס"ל למהרי"ו כהסמ"ע ולא כתוס' ולפע"ד דייק מדלא כ' מהרי"ו שהוא חכם בשאר דברים כמ"ש הסמ"ע ע"כ ס"ל דדוקא כשלא ראינו שטות בשאר דברים שמשיב כהוגן ולא ראינו שטות וגם חכמה לא ראינו ע"כ מוחזק כשוטה מחמת דבר אחד דהלכה כר' יוחנן משא"כ בשראינו דבר שכל הוא תליא במחלוקת שבין הסמ"ע ותוס' והוה ספיקא דדינא. וכ"כ בתשו' צ"צ הנ"ל באריכות. מ"מ נ"ל דכ"ז בשוטה באחד מד' דברים האמורים בחגיגה או בשוטה בשאר דברים לדעת הרמב"ם. אבל בפתאים ביותר שאין מכירין דברים הסותרים שכ' הסמ"ע ס"ק כ"א דהוא גרע משוטה שאין מבין שום דבר ובענין זה עדיף משוטה דמהני בדיקה וכשאנו רואין שיודע ומבין ענין אחד גיטו גט. והנה הסמ"ע כ' ומ"ה סיים וכ' דבכלל שוטה יחשב והיינו לדין פסול אבל לאו שם שוטה עליו ונראה מלשונו דס"ל כמהרי"ט ח"ב סי' ט"ז דדוקא לענין עדות פסול והפוסקים הביאו דברי מהרי"ט וצ"ע שלא הביאוהו בשם הסמ"ע ושמא הבינו כוונת הסמ"ע מ"ש ודוקא לדין כוונתו דפסול לדין וה"ה לשאר דברים אבל לאו שם שוטה עליו. מ"מ מפשטות לשונו משמע דס"ל כמהרי"ט. אך החילוק היא בשוטה בשאר דברים שחשב הרמב"ם בפ"ט מה' עדות דהסמ"ע לא כ' רק אפתאים ביותר שמנה הרמב"ם בהלכה י'. והמהרי"ט אף דקאי ג"כ על הפתאים ביותר מ"מ מדמייתי ראי' מב"ב מהך דשדא קשייתא משמע דס"ל גם בשוטה בשאר דברים דוקא לעדות פסול. ומ"ה מייתי הפוסקים בשם מהרי"ט ובהך דינא באמת בתורת גיטין סי' קכ"א הקשה על מהרי"ט דאדרבה מדאמרינן בב"ב שם דחוצפא יתירה הוה ול"ה משום שטות משמע דזולת זה מקחו בטל הרי דלאו דוקא לענין עדות. ולפע"ד גם

מהרי"ט לא ס"ל לחלק רק בפתאים ביותר ולא בשוטה בשאר דברים כמבואר בדבריו והא דמייתי ראי' מב"ב הכונה דהרי שם סמך רבא אהא דמסברי לי' וסבור ואזה דחוצפה יתירה הוה דתלינן דל"ה שוטה וה"ה בפתאים ביותר תלינן דאינו זוכר מה שראה כבר וזה דוקא לעדות משא"כ בגיטין וקדושין ומקח. וזה דברי הסמ"ע באופן דבשוטה בשאר דברים גם למהרי"ט פסול לגרש. וכן לדברי הסמ"ע ול"מ בדיקה דיכול להיות פקח בשאר דברים ומ"מ פסול לגרש:

ג **והנה** הי' מקום לומר דאף בשוטה בדבר א' מד' המבוארים ברישׁ חגיגה מהני בדיקה אם יודע ומבין ופקח בשאר דברים דכבר בארנו בתשו' (ע' ח"ר סי' א' אות ה' ולעיל ר"ס ד') מה דס"ל לר"ה עד שיהי' שוטה בכולן ור"י ס"ל אפי' באחת מהן ובאיזה סברא פליגי וכתבתי דבטורי אבן הקשה איך תולה ר"ה בחד משום אימר וכי תלינן לקולא מספק דמשמע דבחד הוה פקח אף לקולא ותי' דאמרינן הוא מרוב פקחין ומוקמינין אותו ארוב. ואמנם קשיא לשיטת ז' הת"ש סי' כ"ט דל"מ רוב במים בראש דע"כ הוה ממיעוט דרוב בהמות אין להם מים בראש והחו"ד חולק וכ' בראש אפרים בשו"ת שם סי' י"ט דתליא בפלוגתא בבכורות מ"ב ע"ב אי אמרי' הואיל ואשתני אשתני. א"כ י"ל דר"ה לא ס"ל הואיל ואשתני ומ"ה מוקי ארוב יר כשיטתי' בבכורות דס"ל הואיל ואשתני. ול"מ רוב ומ"ה ס"ל אפי' בא'. יעמ"ש בספרי חיו"ד ח"ר סי' ח' אות ט"ז. ובאמת הרא"ש פוסק דאמרינן הואיל ואשתני וברמב"ם משמע דלא ס"ל הכי ע' בראש אפרים:

ולפ"ז י"ל נהי דפסקינן אפי' באחת זה מטעם ספק אבל ל"ה ודאי שוטה. באופן דאם ראינו שהוא פקח בשאר דברים אמרינן דחזר לרוב ונתרפא או דתלינן שטותו בדבר אחר כמו דס"ל לר"ה. ודוקא בשוטה בכולן ל"מ בדיקה. מ"מ עדיין יש לעיין בדבר אך בנ"ד שיש עדים שלא ראו ממנו שום מעשה של שטות רק שדבר לפרקים דברי שטות ודעת הנוב"י בתשו' שבס' אור הישר דל"ה שוטה אך בעושה מעשה של שטות ובתשו' צ"צ החדש סי' קנ"ג אות ה' דאתיא לידי אף שהביא מתוס' גיטין ע' סד"ה התם דמחמת דבורו מחזקינין לשוטה והרבה ראיות הביא בזה מ"מ כ' דמחולה שנטרף דעתו מחמת חולשתו אין ראי' לאדם בריא שעושה מעשיו כפקח ורק שמדבר לפרקים דברי שטות ע"כ הדבר ברור דמהני בדיקה אם מבין ענין הגט ואמרינן שנתרפא וחזר לרובא אף שהוא בשכל דק וחלש מ"מ אינו בכלל הפתאים ביותר שאין מבין דברים הסותרים וגיטו גט:

ד **הן** אמת דמש"ל דהא דס"ל לר"י אפי' באחת מהן הוא רק מספק דמפשטות הלשון משמע דהוה ודאי שוטה אך לא יתכן שיהי' פלוגתא רחוקה דלר"ה היה כפקח ודאי ולר"י הוה כשוטה ודאי ע"כ י"ל כנ"ל דר"ה ס"ל ל"א הואיל ואשתני ואוקמוה ארובא

ור"י ס"ל כשיטתי' והוה שוטה מספק והא דאמר סתם משום דלדינא אף שוטה ספק פסול לעדות אף להחזיק כיון דהוה עדות שאאי"ל דאין מוציאין מידו מדין הזמה דהוא ספק שוטה ולהש"ך גם בממון בעי עשאי"ל. (אך י"ל דאם יזומו אותו ותפס הנדן מהני תפיסה ושוב הוה מטעם זה עשאאי"ל ובאמת אם נאמר בהזמה דמהני תפיסה דהוה ממון לרבנן מיושב קו' מוח"ז גאון רע"א בהך דספ"ק דכתובות בנגח תורא דידי' לתורא דידן הובא בספרי לאו"ח סי' נ"ג אות י"ז אך בגוף הדין יש לעיין [ועיין ברמב"ם פכ"א מעדות לענין הכה שנו והדר עינו) ובלא"ה דייק בס' אמרי בינה דיני עדות סי' מ"ח מלשון הרמב"ם פ"ט מעדות שכ' שוטים פסול מפני שהוא ספק וכן מי שהוא ספק כשר ספק פסול הרי הוא פסול שהרי אין עד בא אלא להוציא ממון על פיו או לחייב ממון ע"פ ואין מוציאין ממון מספק ומדייק מאריכות לשונו דכיון דאינו מועיל להוציא גם להחזיק ל"ה עד ואינו דומה לספק פסול מחמת עבירה שנאמן להחזיק דשם יש לו חזקת כשרות עיי"ש ושוב דוחה דיוקו. אמנם לפמ"ש דהוה משאאי"ל ל"מ להחזיק אך לשיטת מוח"ז הגאון רע"א בסי' קע"ו דעדים המכחישים ל"ב עשאאי"ל מהני עדות מספק להכחיש ולהחזיק אך לפמ"ש בספרי חיו"ד ח"ר סי' א' אות י"ב דאף להכחיש במי עשאאי"ל א"כ י"ל אף להחזיק ל"מ אך בספק פסול מחמת עבירה מוקמינן אחזק' משא"כ בספק שוטה כגון בשוטה באחד מהמנוין בחגיגה כמו דל"מ רוב לר"י דאמרינן הואיל ואישתני ה"ה דלא מהני חזקה דמעיקרא דאמרינן הואיל ואישתני ע"כ מספק פסול להעיד ולגרש וע"כ כתב סתם. ועיין בספר אמרי בינה דיני עדות סי' מ"ה שהאריך בענין ספק פסול להחזיק. מ"מ להחליט דשוטה בדבר אחד לר"י ל"ה רק ספק שוטה לא אוכל מ"מ זה נ"ל בטעם הרמב"ם שלא כ' בשום מקום דשוטה בשאר דברים הוה שוטה רק בהלכות עדות ולא בהלכות שחיטה ובתרומות ובגירושין שתמהו הפוסקים וי"ל דבשוטה בשאר דברים הוה ספק והרמב"ם כ' בהלכות עדות דשוטה פסול לעדות לפי שאינו בר מצות וכונת דבריו נ"ל דהוי עשאאי"ל דאין בו דין הזמה. ונ"מ דאפי' ספק שוטה פסול כדכתיבנא לעיל.. על כן מנה כאן שוטה בשאר דברים דספק נמי כודאי בעדות משא"כ בשאר דינים די"ל חילוק בין ספק לודאי לא מנה הרמב"ם שוטה בשאר דברים ועדיין צ"ע בזה:

ה **והנה** בגוף הדין בנ"ד שעדים מעידין שלא ראו ממנו שום מעשה של שטות לכאורה י"ל דלא ראינו אינו ראי'. ול"ה עדות אולם כבר האריך בזה בספר היקר צ"צ החדש סי' רנ"ג והוכיח במישור מהך דב"מ ד' פ"ג דאין רואה שבועת ד' תהי' הא במקום שיש רואים אין שבועה וע"כ כיון ששכיח רואים ולא ראו היא ראי' ששקר היא וה"ט שכתב הש"ך בריש יו"ד ובח"מ סי' ל"ז דבמנהג הוה לא ראינו ראי' ואפי' לפוסקים דגם בזה לא ראינו אינה

ראי' דוקא כשהדבר מוכרח להיפך אבל בליכא הוכחה להיפך אמרינן לא ראינו ראי' על כן יש בעדותן ממש באופן דלא הוחזק לשוטה לעשות מעשה רק לדבר לפרקים דברים של שטות והחילק פשוט דהנה כל אדם או רוב חושב דברים של שטות ואח"כ בדיבור החכם או הפיקח יעצור בדיבורו ומי ששכלו קליש ידבר מה שחושב אבל לעשות מעשה שטות אינו עושה רק שוטה גמור על כן בשוטה כזה מהני בדיקה וכיון שעסקו עמו שני ימים והוא עשה הכל כדת וכדין ולא ראו ממנו שום מעשה של שטות ולא דיבר דבר של שטות הדבר לאות שהוא חלים כעת והגט כשר. וכן נראה מתש' צ"צ הנ"ל. והנה הי' מקום לומר דיש בכגון נידון דידן ס"ס שמא הוא פיקח ואת"ל שהוא שוטה שמא בשעת קדושין הי' ג"כ שוטה ול"ש לומר דל"מ ס"ס באיתחזק דהרי איכא ספק שמא ל"ה קידושין כלל אולם לפמ"ש זקיני הת"ש בסי' י"ח ס"ק כ"ט דהיכי דיצא בהיתר אף דהוי ספק שמא מעיקרא הוה איסור מקרי חזקה כיון דאין החזקה להיתר ומייתי ראי' מכתובו' כ"ה דאמרי' גדולה חזקה אף דהוה ספק מתחילתו א"כ כיון דאתחזקא בא"א הוה ס"ס במקום חזקה אולם בספרי חיו"ד ח"ר סי' ע' אות ו' הקשיתי על הת"ש ושם הבאתי ראי' מיבמות פ"ח היכי דאמר ע"א דאיתשל מרי' דהוה נגד חזקה אף שאומר שנעקר ההקדש למפרע כיון דאתחזק להקדש ושם אות ז' כתבתי דגוף הסברא תליא במחלוקת שבין אביי לרבה והארכתי בזה:

ו והנה בנוב"י בתשו' שבספר אור הישר כ' ג"כ ס"ס הנ"ל אלא שהק' מש"ס דיבמות קי"ג דאמרינן שם לר"א דמספקי לי' בחרש אם הוא עתים חלים ועתים שוטה קדשי מצי מקדש גרושי ל"מ מגרש ויגרש מס"ס שמא הי' בשעת קידושין שוטה וא"ת שהי' חלים שמא בשעת גירושין נמי חלים עיי"ש. ולמ"ש בספרי שם דאביי דס"ל משום דספק מלוה ישנה חייב שבועה דקשה אמאי לא טעין הכי וצ"ל דספק פרעון קודם הלואה חייב ול"מ לטעון וס"ל דאתחזק בחיוב אף שיש ספק שמא אינו חייב מתת מתחילתו וה"ה דהוה בחזקת א"א אף שיש ספק בקידושין ומ"ד ל"א מגו דחשיד אממונא חשיד אשבועתא ס"ל דל"ה חזקת חיוב כיון שיש ספק. והנה סתם גמרא ב"מ ו' ס"ל לא אמרינן מגו דחשיד ותוס' כתבו בחולין ג' ע"ב דסתם גמרא הוא רב אשי. והחו"ד ס"ס ק"ו כ' דהיכא דשני הספיקות נגד חזקה מהני ס"ס דהוה כרוב משא"כ היכא שספק אחד נגד חזקה ל"מ ס"ס והנה האיבעי דיבמות קי"ג בעי רב אשי. ולפ"ז הדבר מתהפך כחומר חותם דלרב אשי דס"ל ספק אם בשעת קידושין הי' שוטה ל"ה נגד חזקה ורק ספק שמא בגירושין הי' חלים היא נגד חזקת א"א ל"מ ס"ס ומ"ה ל"מ מגרש. אבל הרי"ף שהביא בב"מ דברי אביי ונראה מדבריו דהלכה כאביי ולדידי' אף ספק השני הוה הקידושין הוה

נגד החזקה ובשני הספיקות נגד החזקה מהני ס"ס על כן מהני ס"ס. אך בעיקר הספק שמא הי' בשעת קידושין שוטה י"ל דאוקמא אחזקת בריאות והשתא הוא דנחלש דהוא חזקת הגוף והפנ"י כ' דחזקת הגוף עדיף מרוב ולא מהני חזקת פנוי' כנגדה כדאמרי' בכתובות אך י"ל דלא הי' בר דעת מתחילתו וזה רחוק:

ז **אמנם** נ"ל דדוקא במום מהגוף יש לאוקמ' אחזקת הגוף משא"כ בענין הדעת והשכל דלא נשתנה גופי' חזקת הגוף לא אלים כל כך ומ"ה מהני ס"ס וכבר כתבתי כן בריש נדה דמקשה גבי חביות אדרבה העמיד על חזקתו והקשה מהרש"א הרי הוה נגד חזקה, ואמנם כונת הקושיא העמד יין על חזקתו היא חזקת הגוף וחזקת טבל ל"מ נגד חזקת הגוף וכתבתי שם דלמ"ד ריחא חלא וטעמא חמרא חלא כדאמרינן בב"ב צ"ו ולא נשתנה הגוף כ"כ לא מקשה בגמ' וכש"כ בשינוי דעת יש לומר כנ"ל ודוק כי קצרתי:

ח **והנה** מה שמבואר בלשון השאלה שבעת שצוה המסדר ליתן הנייר להסופר במתנה אמר שאינו רוצה ליתן שלו במתנה על כרחך הכונה לאחר הגט יתן הנייר הנשאר במתנה דקודם הגט איך יאמר המסדר שיתן הנייר במתנה והרי אם יתן במתנה הגט פסול והוא צריך שימסור הנייר לכתוב הגט ולא שיתן לו במתנה דהרי בעי שיהי' הנייר של הבעל ומה"ט אנו מדקדקין לומר האב דיר דאס פאפיר כמו שכ' בב"ש ולא נא דיר דאס פאפיר שלא יהי' משמעות שניתן לו במתנה או שט"ס בהשאלה וצ"ל בעת שאמר לו המסדר שימסור לסופר הנייר בין כך ובין כך אין זה שטות שלא רצה ליתן שלו במתנה ולא הבין שהוא קני ע"מ להקנות כדאמרינן בגיטין כ' דאשה לא ידעה לאקניי ע"מ להקנות על כן אם יסכים עמי גדול אחד הנני לצרף עמו להתיר להאשה להנשא:

והנני ידידו

סימן ז

ב"ה **תר"ן** לפ"ק

לכבוד הרב המאוה"ג החריף ובקי בנש"ק מ' **אשר הורוויץ** נ"י האבד"ק **רימאנוב** יצ"ו:

ע"ד איש א' מק"ק שגירש אשתו בע"כ ולא עמד לד"ת עם אשתו ושנה באולתו ונשא אשה אחרת עלי' בעיר נאוויטאנץ והנה יצא קול שגירש אשתו ע"י שליח בע"כ בפני עדים והבד"צ שאלו את העדים כדת באליו"ע והעידו שלא ראו שום גט לא ביד השליח ולא ביד האשה:

א **תשובה** כת"ה עשה כדין שהכריז ברבים שהאיש הבליעל אסור לישא אשה על אשתו כי כבר יצא הפסק מגדולי האחרונים כדברי הנוב"י דאשלד"ע והשליחות בטלה ואסור לישא אשה אחרת ואף אם גירש בעצמו בע"כ מבואר במהר"ם מינץ דאין גיטו גט דכן היה התקנה כמבואר בתשובות מאמר מרדכי וכש"כ בעובדא דידיה שלא ראו העדים שיצא הקול עליהם שום גט הדבר פשוט שאסור לישא אחרת וידוע שהחרם היה על הכתובה ג"כ ע"כ אם לא הי' עדי מסירה אין נאמן הבעל שגירש בע"כ דאין אדם משים עצמו רשע ואף שכעת עובר על החרם ונשא אשה על אשתו מ"מ אמרינין השתא איתרע ומקודם לא עבר דעביד אינש דגזים ולא עביד והנה אם גירש בגט שפסול מדרבנן בודאי עובר חרם כיון דמה"ת הגט כשר אך אם גירש בגט פסול מה"ת י"ל דלא עבר דלא מקרי גט כלל:

ב **ובהך** ענינא דאם אשלד"ע השליחות בטל ראיתי להגאון מהרש"ק בטוב טעם ודעת סי' ג' מ"ק שמביא ראיה

מש"ס תמורה דף ט' דמוקי קרא דלא יחליפנו בשל אחרים ומוקי לה בגמרא באומר כל הרוצה להמיר יבא וימיר ואמאי לא מוקי בעשה שליח להמיר וע"כ מוכח דאם עשה שליח ל"ה תמורה דהשליחות בטל אמנם ראייתו אינה ראיה דבירושלמי פ"ב דקדושין ממעט מקרא שליח מתמורה וז"ל הירושלמי ואם המר ימירנו וכו' הוויין בהן מימר שלוחו של אדם כמותו אלא שמיעט הכתוב ע"כ א"א לאוקמי לא יחליפנו בשל אחרים בע"ה שליח דל"מ שליחות אך דקשה להיפך אס"ד דבשליח לד"ע בטל השליחות ל"ל למעט שליח ות"ל דאשלד"ע אך י"ל דכיון דכתיב לא יחליפנו דע"כ בשל אחרים ומהני התמורה ס"ד דעלי קרא יש שלד"ע בתמורה ומ"ה איצטריך מעוט וקרא דלא יחליפנו באומר כל הרוצה להמיר ימיר דל"ה שלוחו כדמוכח מגמרא ומירושלמי ודו"ק ואין להאריך בפרט זה שוב הראו לי בנוב"י קמא ס"ס פ"ב שהעיר בכל החזיון הזה ולדינא הדבר פשוט דזה המגרש שלא כהוגן עשה ועובר על חר"ג ואסור לדור עם אשתו עד שיציית לד"ת עם אשתו ויקיים כפי אשר יקוב הדין ביניהם וכ"ת יגהה שבביב אשו להעמיד הדת על תלה:

והנני ידידו

סימן ח

ב"ה **פרעמישלא** תרל"ה

להרב החריף ובקי החכם השלם מ' **חיים ברוך** נ"י דומו"ץ בח"ק

ווישניצא:

ע"ד האיש אשר נשא אשה וחשב שהיא בת בנים ואח"כ נתודע לו שהיא אינה בת בנים וזה האיש אין לו רק ב' בנות ולא קיים מצות פו"ר גם הי' בין הזוג שאר טו"מ בעסק פרנסה וביד הבעל הי' סך ב' מאות ר"כ. ואח"כ התפשרו ברצון טוב ונתן הבעל להאשה הסך ב' מאות ר"כ וקבלה ג"פ ברצון כדת. ואחר הגט העבירה קול ששינתה שם אבי' בכונה כי בהגט נכתב שמואל זאב דמתקרי שמואל וואלף והוא לא נקרא מעולם שמואל וואלף רק וואלף לבד וכן כתבו הבד"צ דק"ק בריגל והאשה אומרת שעשתה זאת בשאט נפש. ועתה אינה רוצית לקבל ג"פ אחר ושאל הבעל אם מותר לישא אשה אם לא ילכד במצודת חדר"ג שלא ישא ב' נשים:

א **תשובה** מה שדן כת"ה להתיר לו אשה משום מצות פו"ר וכ' בטעמא דהוה ס' דרבנן דיש דעות דר"ג לא החמיר במקום מצוה. וכיון דיש דעות דל"ג רק עד סוף אלף החמישי הוה ס"ס שמא ל"ג רק עד סוף אלף החמישי ואת"ל דגזר שלא במקום מצוה ל"ג. ואף דעדיין אף אם ל"ג רק עד אלף החמישי מדרבנן אסר לענין דרבנן סגי בספק אחד כמ"ש הש"ך סי' פ"ג לענין דגים טמאים. ושוב פלפל דהוי דשיל"מ ע"י מאה רבנים. ושוב מפלפל אי הוה דשיל"מ הואיל וצריך הוצאה מרובה וגם שהוי מצוה לא משהינין וראי' משריפת קדשים דלולא הקרא הי' דוחה יו"ט אף דאפשר להמתין עד למחר:

הנה מ"ש דהיכא דהוה מצוה ל"ה דשיל"מ מה שיכול להמתין כבר כתבתי בחבורי ב"י או"ח סי' נ"ד אות ו' והוא נכון. אמנם בעיקר הדבר ל"ח ספק דרבנן חדא דלדעתי אף הסוברים דבמקום מצוה ל"ג ר"ג זה דוקא במקום שכופין האשה לקבל גט כגון בשהה י' שנים ולא ילדה אז י"ל דרשאי לישא אחרת עלי' אבל במקום שאין כופין לא עלה ע"ד שום א' להתיר דר"ג סתמא גזר. והיתכן שאם תהי' אשתו קרובה לידי זקנה ישא אחרת עלי' והרי אף אם קיים מצות פו"ר עדיין יש מצוה לערב אל תנח א"כ כל אדם ישא בימי זקנתו אשה על אשתו. וע"כ ל"ה אלא ביבום דאשה הקנו לו מן השמים או בנשתטית דא"א לדור עם אשתו או בשהה י' שנים משא"כ באשה שקרובה לימי זקנה ואף שכ' הנוב"י ססי' א' באה"ע ובתנינא אה"ע סי' ק"ב דבאשה קרובה לימי זקנה יכול למנוע החיובים עד שתקבל ג"פ אבל לא עלה על דעתו להתיר אשה אחרת כמבואר שם ואף בשהה י' שנים אנן אין מתירין לישא אחרת דאיכא ס"ס להחמיר שמא גזר ר"ג במקום מצוה ושמא בחו"ל אין נוהג דין זה כמ"ש בתועפות ראם חאה"ע. וע' בתשו' גור אריי' יהודה חאהע"ז סי' כ"ב מ"ש על הנוב"י. ובעצי ארזים ססי' א' ע"כ אין לדבר מזה:

ב **גם** מ"ש להתיר מטעם שכ' רמ"א סי' קי"ט דהיכא שכבר קבלה גט ונפסל יכול לגרשה בע"כ וה"ה שמותר לישא אחרת. הנה לפי המבואר בכנה"ג סי' קי"ט בבאה"ט דזה דוקא אם האשה לא ידעה בתחלה בהפסול אבל אם ידעה תחלה בפסול א"י לגרש בע"כ א"כ בנ"ד שהאשה אומרת שעשתה זאת בשאט נפש הרי ידעה בהפסול ואין יכול לגרש בע"כ. וה"ה שאין יכול לישא אחרת עלי' ועיקר סברת הכנה"ג בשם מהר"ם מינץ נ"ל להבין הטעם דיכול לגרש בע"כ בנמצא פסול היא דמשום דעכ"פ בשעת שקבלה הגט מחלה החיובים שלה עליו. ושוב אין מחויב לה שאר וכסות ושאר חיובים. ול"ה מחילה בטעות דהרי באמת בהמחילה ל"ה טעות רק שדבר אחר גרם שנפסל הגט אבל בהמחילה ל"ה טעות. ואף דמ"מ חייב במזונות כדין כ"מ שאמרו חכמים מגורשת ואינה מגורשת חייב במזונות כדאי' בב"מ נ"ב ובאה"ע סי' צ"ב זה משום דמעוכבת להנשא כל עוד שלא יגרשה גירושין גמורין. וה"ה בנמצא פסול נהי דקודם שיתן לה גט אחר חייב במזונות דלא מחלה רק משום דסברה שתהי' מותרת להנשא, ולענין זה הוה מחילה בטעות מ"מ רוצה לגרשה שלא תהי' מעוכבת להנשא מהני מחילתה דשוב ל"ה טעות. ולפמ"ש דטעם דנתגרשה בספק גירושין חייב במזונותי' משום דמעוכבת להנשא מחמתו וכ"כ רש"י בכתובות צ"ז ניחא מה שפסק הרמב"ם פ"א מנחלות בנתגרשה ספק גירושין אינו יורש אותה והראב"ד חולק. ולהנ"ל י"ל דהוא מחל זכותו והרי הוא אינו מעוכב ודוקא זכותה לא נמחל כיון דמעוכבת להנשא. וזה טעם מ"ש השטמ"ק בב"מ נ"ב דאין לו פירות בספק גירושין ג"כ מהאי טעמא. והגם דלדעתי דמעשה ידי' שלו כיון דמיתזנא מיני' מ"מ פירות אין לו ושמא אין לו מעשה ידי' ג"כ ולא מצאתי מבואר אבל יותר נראה דמעשה ידי' שלו. וע' גיטין ע"ד אמרינן שם דנ"מ בין ר"י דאמר בעילתה ספק ובין רבנן דאמרו מגורשת ואינה מגורשת דלר"י אין לה מזוני. ואינו מובן כיון דלר"י נמי בעילתה ספק אמאי אין לה מזוני. ושמא י"ל כיון דטעמא דספק גירושין יש לה מזוני משום דמעוכבת להנשא כפרש"י בכתובות ולכאורה א"כ במגרשה על תנאי בקום ועשה דג"כ מעוכבת להנשא קודם קיום התנאי יהי' לה מזוני וצ"ל דתנאי מילתא אחריתי הוא כדאמרינן בכתובות כ' ע"ב וגרע מספק גירושין א"כ מה"ט לר"י דס"ל דהגט חל תיכף ורק בעילתה ספק שמא לא ימות מחולי זה הוה ספק אם התנאי יתקיים אין לה מזונות משא"כ לרבנן דהוה ספק אם כונתו שיחול הגט תיכף או בשעת מיתה מ"ה יש לה מזונות ודו"ק:

ג **ונשוב** לענינינו מה שי"ל בטעם המהר"ם מינץ והכנה"ג דנתגרשה בגט פסול יכול לגרש בע"כ דהטעם דהיא מחלה החיובים שלה ואף דדעת המזרחי הובא בב"ש רסי' ע"ז דבכ"מ שרוצה לגרשה בע"כ אף לאחר חדר"ג יכול למנוע החיובים ומ"מ א"י לגרש

בע"כ מ"מ אין הלכה כן כמבואר בב"ש ובאחרוני' וע' עוד בתשו' הר"ן סי' ל' דלא מהני מחילה לענין ב' נשים וכתבתי בתשו' דגם לענין גט בע"כ ל"מ מחילתה. מ"מ בקבלה גט ונפסל מהני מחילת השעבודים שלה לענין לגרשה בע"כ. אבל זה דוקא בלא ידעה מהפסול משא"כ כשעשתה בשאט נפש ולא מחלה מעולם. אמנם י"ל דלא מאמינין לה שעשתה בשאט נפש. רק דבאמת נתרצית לקבל גט רק אח"כ כששמעה שאבי' לא הי' נקרא כן וראה ערעור על הגט. וכ"כ בתשו' שבות יעקב ח"ג סי' קל"א דבאומרת אחר הגט שאביה נתברך בשם אחר בשעת חליו אינה נאמנת. ובנ"ד אף שנתברר שאבי' נקרא בשם אחר מ"מ אינה נאמנת שידעה מתחלה מזה ועשתה בשאט נפש דשארית ישראל לא יעשו עולה מ"מ עדיין צ"ע כיון שהדבר ספק ואתחזק איסורא לגרש בע"כ ונהי די"ל דכיון דקבלה גט כבר איתרע חזקה ע' תוס' כתובות כ"ו מ"מ אולי כיון דהוה ספק אם מחלה לי'. מ"מ בנ"ד כיון דל"ה פסול גמור שהרי בתשו' עבודת הגרשוני מכשיר בשנוי שם אבי' ואף הפוסקים האוסרים משמע דל"ה רק מדרבנן וכן משמע מתשו' ב"י דיני גיטין סי' ט' דשינוי פוסל בשם האב משום הרואה אתי למיטעי דאין זה המגרש עי"ש ובתשו' אחרת כתבתי בשינוי שם אביו יש לחוש לדאורייתא אבל בשינה שם אבי' כיון דתפיסתה מוכחת משמע מתורת גיטין דאף בלי עדי מסירה מגורשת בלא כתב שם אבי' ולכן בשינוי שם אבי' ודאי דאין כאן חשש דאורייתא. א"כ י"ל דבכה"ג לא תיקן ר"ג שלא לישא אשה אחרת עלי'. דדוקא ביש לו אשה דאורייתא משא"כ היכי דמדאורייתא נתגרשה וכמ"ש תוס' נדה י' ע"ב דאף דדם נכרית מטמא כרוקה מ"מ בכתמים דרבנן ל"ג ה"ה באשה דרבנן ל"ג ר"ג הן לענין גט בע"כ והן לענין ב' נשים הגם דתימה היא לומר אם נשא יתומה קטנה דל"ה רק נשואין דרבנן שיהי' מותר לגרשה בע"כ או לישא אשה אחרת עלי' ובודאי ר"ג לא חילק בגזירתו מ"מ קטנה שאני דאתי' לכלל גדלות וכשבעלה אח"כ תהי' אשתו מדאורייתא משא"כ באשה דמדאו' ל"ה אשתו ולא אתי' לכלל גדלות ואולי אף בחרשת ל"ג ר"ג. וע' במ"ל פי"א מאישות דבחרשת שזינתה הואיל דנשואין דרבנן לא נאסרה על בעלה ובבית מאיר סי' מ"ד הקשה מתוס' יבמות נ"א ד"ה אי ביאת ראשון שכ' דכל תיקן רבנן כעין דאורייתא תיקון וקטנה נאסרה על בעלה ויש לחלק בין קטנה לחרשת דקטנה אתי' לכלל נשואין דאורייתא ועכ"פ כיון שיש סברא לומר דר"ג לא תיקן בכה"ג ע"כ לדעתי יש להורות להאשה שתקבל ג"כ ברצון ואם לא תרצה יתן גט לשליח כמ"ש כת"ה דאף דאשלד"ע ולגרש בע"כ הוה עבירה מ"מ כיון דכאן ל"ה רק עבירה דרבנן דהרי מדאו' ל"ה גט כלל דאין גירושין אחר גרושין ובדרבנן דעת הרבה פוסקים דיש שליח לד"ע ועכ"פ אין השליחות בטל ואז יתירו לו ב"ד ליקח אשה ויש

לצרף לסניף גם מ"ש כת"ה דבמקום מצוה ל"ג ומצאתי בס' כרם שלמה הספרדי שדן להתיר מטעם ס"ס קצת כסברת כת"ה דשמא ל"ג רק עד אלף החמישי ושמא ל"ג במקום מצוה הגם דכבר כתבתי דאנו אין סומכין בזה מ"מ יש לצרף לסניף דבלא"ה ההיתר סובב הולך עפ"י ההלכה וגם דלפי לשון השאלה סבר שהיא בת בנים ובאמת אינה בת בנים אינו דומה לאשה שהזקינה שכתבתי בתחלת השאלה ע"כ דעתי נוטה להתיר באופן שיסכים עמי גדול אחד:

ד **וכת"ה** נועץ בהיתר שלו להשליש גט לשליח שיתן לה ויהי' רשאי לישא אשה דחזקה שליח עושה שליחותו ואם מותר לגרש בע"כ ודאי שיש חזקה זו. ויוכל לסמוך בדרבנן וע' נוב"י אה"ע ס"ב שהאריך בפרט זה. ולי יש הערה חדשה בענין זה במה שהאריך הנוב"י והמ"ל על הר"מ שהביא הא דר' שמעי' דחזקה על ב"ד של כהנים שאין עומדין עד שיכלו המעות שבשופרות ות"ל דחזקה שליח עושה שליחותו ומזה הוכיחו דאין הלכה כר"נ נלע"ד לתרץ וגם קו' תוס' עירובין ל"ב מיושב למ"ל הך דר' שמעי' דהתוס' חגיגה כ"א הקשו אמאי באשה שהי' עלי' לידה טובלת ואוכלת לערב לאחר צהרים תשתרי ועכ"פ לאחר שחיטת התמיד ותי' משום דר' ישמעאל דחטאת העוף קרב לאחר התמיד. והקשיתי בספרי ב"י או"ח סי' פ"ד אות י' דהרי חטאת קודמת לעולה א"כ כיון דהעולה, לא קרב לאחר התמיד לכ"ע איך משכחת חטאת אחר התמיד ודוקא במצורע אמרינן בפסחים נ"ט דעולה קודמת משא"כ ביולדת ולמ"ש התוס' גם במצורע דוקא בדיעבד. וצ"ל דמשכחת בשעבר והקריב עולה ראשונה כמ"ש תוס' בפסחים שם ואמאי חיישינין שב"ד של כהנים יעברו אלכתחלה להקריב עולה ראשונה וזה תימה רבתי וצ"ל דכשלא הי' לכהנים פנאי להקריב כל הקרבנות הי' רשאין להקריב העולה קודם התמיד. ואח"כ החטאת א"כ זה דוקא אם אמרינן חזקה שב"ד של כהנים אין עומדין עד שיכלה כל הקרבנות אבל לסמוך על חזקה שליח עושה שליחותו אין סומכין ע"ז שיעבור השליח על לכתחלה ויעשה שלא כדין ולהכי אצטריך דר' שמעי' ושוב ראיתי דנהי דבגמ' יש לישב כן אבל דברי הר"מ א"א לישב כן דהוא ס"ל דלא כר"י בנו של ריב"ב וס"ל דאין עולה מעכב לאכול בקדשים כ"א ממחוסר כפרה ה"ה א"כ הכהנים יקריבו היום החטאת לאחר התמיד והעולה למחר דלא מעכב אכילה ועוד דפסק כת"ק בפסחים נ"ט ואסור לשחוט מחוסר כפרה לאחר התמיד. וגם מה שהקשיתי אתוס' חגיגה הנ"ל י"ל דגם לר' ישמעאל ס"ל מעלה ומלינה בראשו של מזבח ע"כ חוששין שהכהנים ישחטו אחרי התמיד גם העולה ויעלוהו בראשו של מזבח וצ"ע אתוס' שם שלא תי' כן. ובכ"ז י"ל כיון דלכתחלה אסור לשחוט אחר התמיד לכ"ע רק בשביל שיאכל מחוסר כפרה מותר לר"י

בנו של ריב"ב. א"כ ל"ש חזקה שע"ש שיעבור איסור אך משום דר' שמעי' מותר לסמוך ע"ז. מיהו למ"ש בנוב"י סי' הנ"ל דחיישינן שנפסלו איזה קרבנות והנותן הקינין עלי' ליתן הפסולים כמבואר במשנה דשקלים וחיישינן שיעכב ולא סמכינן אחזקה שליח ע"ש מיושב קו' התוס' בחגיגה הנ"ל בפשיטות הא דאסורה לאכול בצהרים דאין ב"ד מתעצלים דחיישינן שמא יעכבם נותן הקינין כמ"ש הנוב"י. אבל גוף דבריו לא נהירא דל"ח שנפסלו דכהנים זריזין הם.. ודרך אגב ראיתי בקהלת יעקב חלק מדות חכמים אות ח' שתמה על תשו' מהרשד"ם חיו"ד סי' רי"ד שסמך על חזקה שע"ש לקולא עיי"ש. ודבריו תמוהין דהרי הא דל"א חזקה שע"ש לקולא דוקא היכא שלא ידעינין אם עשה שום דבר אבל היכי דידעינין שעשה רק דלא ידעינין אם שינה בשליחות לכ"ע ל"ח כמ"ש הר"ר בצלאל הובא במג"א סי' ת"ט והובא גם בקהלת יעקב שם בסופו א"כ גם דברי מהרשד"ם נכונים ושמא ס"ל דלקולא מ"מ ל"מ זאת ואין עת האסף פה ולדינא כבר כתבתי:

והנני ידידו

סימן ט

ב"ה **פרעמישלא ומצדיקי הרבים ככוכבים** לפ"ק:

לכבוד הה"ג החסיד וירא ה' מרבים המפורסים כש"ת מ' **שמעון**

אלימלך האבד"ק

חירוב:

ע"ד השאלה באחד שיש לו עדים שאשתו מכה אותו והוא לא פשע כנגדה ואינו יכול לדור עם אשה רעה כזאת ואין רצונה לקבל ג"פ ברצון אם מותר לישא אשה על אשתו:

תשובה בחלה נפשי להכניס א"ע בהיתרים כאלו כעת אשר רבו הפורצים ועניינים כאלו יתרבו בכל יום ואם אשתו מקללת יולדיו בפני' הוה ג"כ עוברת על דת יהודית ואין לך איש שלא יהי' לו ב' נשים לפ"ז. ואף דמבואר בסי' קט"ו דבעוברת על דת מותר לגרשה בע"כ מ"מ כ' בנוב"י קמא חאה"ע סי' א' דגם בעוברת על דת אין להתיר לישא אשה על אשתו. דבשלמא לגרש בע"כ לא עביד איסורא אך בשעת גירושין ואז היא עוברת על דת משא"כ להתיר לו לישא אשה אחרת אולי אח"כ תחזור למוטב ויהי' לו ב' נשים ואף לדעת השב יעקב שכ' דהיכי דפשעה אין בו משום חר"ג וא"צ היתר מאה רבנים אבל ודאי לא קאי בנידן כזה. דאינו מבואר כלל אם מותר לגרש בנידון זה. אך בסי' קנ"ד מבואר דאם הוא מכה אותה י"א שכופין להוציא ולפ"ז גם האשה כופין אם היא מכה

אותו דלא עדיפא מיני' כמ"ש הרא"ש בתשו' הובא בב"ש סי' קי"ז ס"ק כ"ב. ובכ"ז כיון דלא מבואר להדיא ואין ללמוד ק"ו ממקללת יולדי' לפ"מ דמבואר בפתחי תשובה דזה דוקא במקללת בשם או בכינוי וגם זה אחר כמה התראות ומי יהין בזה"ז להורות בזה ע' בתשו' גור ארי' יהודה חאה"ע סי' כ"ב שהאריך לחלוק על הנוב"י בענין זה ומסיק דבזה"ז דאין כופין על פו"ר אין לנו כח להתיר לישא אשה על אשתו עיי"ש בסוף התשו' שהאריך:

סימן י

ע"ד השאלה בחרש שבא לכאן מכתב מק' יאסי שאשתו רוצה להתגרש ושישלח לשם ג"פ כי יש מקום עיגון וחשש זנות והפקרות כי היא רצתה להנשא לשם לאחר ואך נתעכבה ע"י הב"ד ונשאלתי אי חרש יכול לגרש ע"י שליח הולכה ולעשות שליח ברמיזה או שיש לעשות שליח לקבלה בק' יאסי ואז נרמז לי' שיגרש ע"י שליח לקבלה:

א **תשובה** לכאורה י"ל, אף דתיקוני רבנן נשואין וגירושין בחרש דכשם שכנס ברמיזה כן מוציא ברמיזה זה שיגרש בעצמו אבל לא ע"י שליח להולכה דלא מצי משוה שליח כדאיתא בגיטין כ"ג דל"מ להיות שליח. וה"ה להשוות שליח דאתם גם אתם כתיב. אלא שהב"ש הקשה בסי' קכ"א ס"ק ט' אדברי הפוסקים דבעינין שליחות בכתיבה ואיך כותב הסופר ע"י רמיזתו והלא חרש אינו יכול לעשות שליח. ותי' כיון דקדושין לאו קדושין א"צ שליחות גמורה. עיי"ש. ולכאורה יש ללמוד מדבריו דגם לענין נתינה יכול ליתן ע"י שליח דא"צ שליחות גמורה. ולפע"ד אין להוכיח מזה דדוקא לענין כתיבה כיון דחרש מעיקרו מסתמא אינו יכול לכתוב כמ"ש רש"י גיטין ע"א על כרחך דתקנתא דרבנן הי', כן שיצוה ברמיזה לסופר משא"כ לענין נתינה כיון שיכול ליתן בעצמו

מאן נימא דתקנתא דרבנן הי' אף ע"י שליח כיון דלאו בר שליחות הוא בעינן שיהי' הנתינה בעצמו:

וקצת יש להקשות על הב"ש שהקשה אכתיבה ולא הקשה אחתימה שכתבו תוס' גיטין ד' ט' ע"ב דבעינין שליחות עיש"ה ואף שצ"ע על התוס' שהביאו ראי' מדבעינין שיאמר לעדים חתמו ומזה אין ראי' די"ל דבעינן ציו' הבעל ולא שליחות. מ"מ התוס' ס"ל הכי להדי' ושמא לא הקשה אחתימה די"ל דס"ל כר"א וסגי בעדי מסירה מ"ה הקשה אכתיבה. ולדעת התוס' גיטין דף ס"ו ד"ה הא כתב ידן דאף לר"מ דמצאו באשפה כשר מ"מ באומר אמרו פסול ועיין בפ"י שכתב דאף שעושה ציוי הבעל שציוה לכתוב לזה מ"מ כיון שרוצה שיעשה הדבר בשליחותו ומילי לא מימסרי לשליח ומ"ה פסול אף לר'

מאיר א"כ ה"ה בחרש לר"א אף דעדי מסירה כרתי אם רמז לעדים שיחתמו לכאורה רוצה שיעשה הדבר בשליחתו וכיון דלאו בר שליחות הוא הוי שינוי ופסול כמו לר"מ בכתיבה. וצ"ל דכיון דחרש הוא ואין לו דעת לעשות שליח אין לו רצון על השליחות כלל ומ"ה ל"ה מצי להקשות אחתימה רק אכתיבה למ"ד דבעי שליחות דלא תלי' ברצונו. ויבואר מזה עוד לקמן. וע' בתוס' גיטין כ"ב ע"ב הוכיחו דל"ב שליחות בכתיבה מדבעי בחש"ו לומר דלא ידעו לכתוב לשמה ומדמהני גדול עומד על גבו. וקשי' לפמ"ש תוס' גיטין דף ס"ו דאף דל"ב שליחות היכא שצוה לכתוב בשליחות בעי שליחות לכ"ע. ולק"מ דכאן בחש"ו אדם יודע שאין שליחות לקטן ול"ה שינוי ברצון הבעל משא"כ באומר אמרו אינו יודע הבעל דמילי לא מימסרין לשליח ומצאתי בטיב גיטין שהעיר מזה ולק"מ:

ב **ולכאורה** יש מקום לומר דחרש מצי להיות שליח בגט דרבנן ומצי משוה שליח בגיטא דידי' ול"ק קו' הב"ש. דהרמב"ם פ"ו מגירושין כתב הטעם דקטנה אינה יכולה לעשות שליח לקבלה דאין עדות לקטן והראב"ד השיג עליו דת"ל מקרא דאתם גם אתם. וכתב הפ"י בגיטין ס"ד בתוס' ד"ה נערה המאורסה דסברת הרמב"ם דקטנה מצד הדין משוי שליח וליכא למעוטא מקרא דאתם גם אתם כיון דאית' בדנפשי' עיי"ש שהאריך בזה:

ולפ"ז ה"ה בחרש דמצי לגרש בעצמו כשם שכנס ברמיזה כך מוציא ברמיזה וה"ה דמצי לגרש ע"י שליח. והנה בפ"י הקשה על הרמב"ם שכתוב בטעם הדבר דקטנה אינ' עושה שליח לקבלה דאין עדות לקטן. א"כ איך קטנה מתגרשת כלל והרי אין עדות לקטן עיי"ש בדף ס"ה במשנה. ולפענ"ד החילוק פשוט דהיכא שהוא מגרש והוא גדול הוי העדות על הגדול שהי' המגרש ועל הקטנה אמרי' מתוך שהעדים מעידין על הגדול מעידין ג"כ עלי'. וכמו דאמרינן בסנהדרין דף ו' ובמכות מ"ד אדם קרוב אצל עצמו אמרינן אצל אשתו לא אמרינן. ופירש"י דמתוך שנאמן על אחר נאמן על אשתו ונהי דקי"ל דל"א הכי. בכה"ג בגירושין אמרינן הכי ועוד דהבעל נפטר בגירושין משאר כסות ועונה ולפטור מקבלין עדות שלא בפני בעה"ד. משא"כ בשליח לקבלה העיקר עדות על הקטנה שעשתה שליח לקבלה ובכה"ג אין מקבלין שלא בפני בע"ד. ולפ"ז לשיטת הרא"ש דשליח הולכה צריך ג"כ לעשות בעדים א"כ מצד אחר יש לדון דחרש אינו יכול לעשות שליח כיון שאין עדים על חרש כמו קטן. והיכא שמגרש בעצמו אמרינן מתוך שהם מעידים עלי' מעידין עלי' משא"כ בשליח הולכה. מיהו לזה י"ל כיון ששלח הגט בידו ונאמן לומר שעשאו בעדים העדים לא באו להעיד אח"כ אלא דהשליחות ל"מ בלא עדים ואינה דומה לשליח קבלה מקטנה דשם העדים צריכין להעיד משא"כ בשליח הולכה ויש לעיין בזה. ולפ"ז דברי הרמב"ם פשוטים בלא"ה מקו' הפנ"י דכשמגרש בעצמו לקטנה כיון שהגט בידה

והעדי מסירה א"צ להעיד כלל ל"ש אין עדות לקטן רק בשליח קבלה דצריכה להביא העדים לב"ד:

ובגוף דברי הפ"י שהקשה על סברא זו והרמב"ם שכתוב דמ"ה נערה שיש לה אב מקבלת גיטה בעצמה דהוי כשליח של אב משא"כ קטנה אינו יכולה להיות שליח. והקשה בפ"י דכיון דיכולה לשמור את עצמה ובאין לה אב מתגרשת ע"י עצמה א"כ ביש לה אב אמאי אינו יכולה להיות שליח והלא הוי מלתא דאיתי בדנפשי' לדעתי לק"מ דכיון דכמו שהיא השתא ל"מ שקבל גיטה ל"מ להיות שליח. כמו דאמרינן בנזיר דכ"מ דל"מ עביד השתא ל"מ לשוי' שליח וה"ה להיות שליח. וע' בבית מאיר סי' קי"ט מה שהקשה מקדושין דף כ"ג דאם אך שייך בגוי' מצי משוה שליח. וכבר הרגיש בזה באורח מישור וע' בנוב"י אה"ע סי' ס"ט בתנינא מה שתי' לזה מב"ק דף ק"י. והארכתי מזה בתשו'. משא"כ לענין חרש דמצי כעת לגרש בעצמו שפיר משוה שליח:

וגוף סברא זאת דקטן במידי דאיתי בדנפשי' מצי להיות שליח יוצא מדברי תוס' גיטין דף ס"ד ד"ה שאני שתופי מבואות דאין למעט קטן משליחות אלא במילתא דליתי' בדנפשי' עיי"ש. ואמנם התוס' כתבו לר' יהודא דזוכה בין לעצמו בין לאחרים ואמנם להלכה דפסקינן זוכה לעצמו ואין זוכה לאחרים לכאורה יש להוכיח להיפך דאף במידי דאיתי בדנפשי' ל"מ להיות שליח. וה"ה דל"מ משוה שליח אמנם לפמ"ש הפ"י בתוס' שם הדבר נכון דדוקא לענין זכי' כיון דילפינין שליחות שאר דברים בכל התורה מתרומה כמ"ש תוס' גיטין כ"ג ד"ה מה אתם. וע' בפנ"י שתמה בדבריהם ומ"מ מישב שם דברי תוס' כי דבריהם יסוד מוסד. א"כ כיון דבתרומה ליתא בדנפשי' קטן בשום מקום ל"מ משוה שליח כיון דבתרומה ליתא משא"כ לענין שליחות בגירושין דכתיב בגופי' וא"צ ליליף מתרומה אף שמואל מודה דהיכא דאיתא בנפשי' מצי להיות שליח וכיון דגט חרש איתא בדנפשי' י"ל דמשוה שליח אף להולכה דאינו זוכה לאחרים:

ואמנם הראב"ד לכאורה יחלוק על סברא זאת מדהקשה על רמב"ם שכ' בטעם דקטנה אינה עושה שליח מטעם עדות לקטן והוא כתב מטעם אתם גם אתם הרי דס"ל אף במידי דאיתא בדנפשי' ל"מ שליחות. אמנם י"ל דשאני גט בקטנה דבאמת קטנה אין לה רצון כדאמרינן פתוי קטנה אונס היא ומתגרשת מ"מ ע"י עצמה דבע"כ מתגרשת. וכיון דבשליחות בעינין רוצית וזה אין לה ע"י עצמה ג"כ ולא מצי משוה שליח. דל"ה מילתא דאיתא בדנפשי' דע"י עצמה בע"כ מתגרשת. משא"כ בנ"ד כיון דחרש המגרש בעינן ג"כ ברצון ומ"מ מתגרשת ע"י עצמו דבדרבנן מהני ריצוי דידי' ה"ה ע"י שלוחו מתגרשת. (אמנם ע' בספרי לאו"ח סי' מ"ו אות ב' שהוכחתי מירושלמי פ"א מתרומות דאף במיד'

דאיתא בדנפשי' אינו עושה שליח דבעי שם קטן מהו שיעשה שליח בקרבן זיבה מאחר שהוא מטמא בהן הוא נעשה שליח או מאחר דאינו נעשה שליח לכל הדברים אינו נעשה שליח ופשיט רבי יודן דאינו נעשה שליח וזה דלא כתוס' גיטין ע"כ צ"ע לדינא):

ג **אמנם** אף אם ימצא חולק ע"ז יש מקום לומר בחרש דמתגרשת ע"י שלוחו מטעם כמו דאמרינן בגמ' דגיטין שאני שתופי מבואות דרבנן ומ"ה זוכה לאחרים. וזכי' מטעם שליחות ומ"מ מצי קטן להיות שליח בדרבנן ה"ה בקדושי חרש דרבנן חרש משוה שליח וע' ג"כ גבי מע"ש משני בעציץ שאינו נקוב דרבנן וה"ה בקדושי חרש ואם זה כוונת הב"ש מ"ש דכיון דקדושין ל"ה קדושין רק מדרבנן א"צ שליחות גמורה מה טוב ואם הב"ש לא כיון לזה הדבר נכון גם בישוב קו' הב"ש. אבל דבר זה צריך חקירה ודרישה בש"ס ובפוסקים אי בכל דרבנן קטן יכול להיות שליח ומשוה שליח. וע' בפמ"ג או"ח בפתיחה כוללת ח"ג אות כ"ח הקשה איך קטן מוציא לאבי' בשיעורא דרבנן והלא קטן א"י להיות שליח. וכתב מטעם שומע כעונה. ולהנ"ל ל"ק קושיתו דבדרבנן קטן יכול להיות שליח כיון דאי' בדנפשי' כמו שזוכה לאחרים בעירובי חצרות. מיהו לזה י"ל כיון דבאמת בגמ' דגיטין אמרו כל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון. ורק דאמרו שם דאין לו עיקר מן התורה א"כ בברהמ"ז די"ל עיקר מה"ת ורק דאכל שיעורא דרבנן קטן ל"מ להיות שליח. ודרך אגב ראיתי שם בפמ"ג אות כ"ט נסתפק אי סומא יכול להיות שליח בקדושין לר"י. ולפענ"ד מוכח מגיטין כ"ג דמצי להיות שליח דאל"כ מאי מקשה סומא אמאי לא ולישני דכר"י אתיא ול"מ להיות שליח בגירושין וזהו רמי' דרש"פ שם וע"כ אף לר"י סומא מצי להיות שליח דאיסור אשת איש דהיא לאו עליו רמיא ואיתא בקדושין ובגירושין מפני כן אף לר"י. ויש לדחות דלא רצה הגמ' לאוקמא סתם מתניתין כר"י כיון דסתמא דמתניתין בב"ק דפ"ה דלא כר"י עיי"ש. (וע' בספרי ליו"ד ח"ב סי' י"ג בש"ה הבאתי בשם ספר המכריע סי' ע"א דסומא פטור אף מל"ת ועמ"ש בספרי לאו"ח סי' ה' אות ט"ו דסומא חייב בפו"ר ומה"ט איתא בדיני גיטין וקדושין) ועפמ"ש נ"ל לישב מה דקשה נגד סברא זו דאמרינן דבדרבנן קטן נעשה שליח ועושה שליח ואמאי אמרינן בעירובין דף ל"א ע"ב השולח עירובו ביד חש"ו אינו עירוב והרי בדרבנן נעשה שליח. ומוכח מזה לכאורה דאף בדרבנן אינו בר שליחות. ולהנ"ל נכון דשם מיירי בעירובי תחומין דיש לו עיקר מן התורה וכל דתקנו רבנן כעין דאורייתא תקנו. ובהכי יש לפרש דברי הגמ' בעירובין שם דמקשה והא אמר שמואל קטן גובה את העירוב ומשני כאן בע"ת כאן בעירובי חצרות והיינו דבע"ת שיש לו עיקר מה"ת דאסמכוהו אקרא. או הואיל ותחומין י"ב מילין דאורייתא לשיטת הרי"ף ופוסקים ומ"ה קטן ל"מ להיות שליח ובעירובי חצירות דאין

לו עיקר מה"ת קטן נעשה שליח. והתוס' בעירובין פי' דע"ת הואיל ואסמכוהו אקרא לא הימני' לי' והתוס' הוכרחו לומר כן מטעם שהקשו שם ממעילה דמוכח דאפי' בקיבץ מהני. אמנם לפמש"ש דבמעילה מיירי בעומד ורואהו והיינו כמ"ש הריטב"א שם דאומר בעצמו שם תהא שביתתו. א"כ כשאינו אומר בעצמו בעי באמת שליחות וחש"ו ל"מ משא"כ בעירובי חצרות דאין לו עיקר מה"ת מהני שליחות של חש"ו. וע' בריטב"א שפי' ג"כ פי' אחר בגמ' דבע"ת ל"ה דעת אחרת מקנה משא"כ בערובי חצרות ומה שפרשתי בגמ' ג"כ נכון ודו"ק:

ד **ודרך** אגב נ"ל פרפרת נאה בסוגי' דגטין דף ס"ד שפירש"י זוכה לאחרים מדרבנן. ורבים תמהו מאי בעי רש"י בזה. עוד תמהו בזה על דברי זקני הת"ש שכ' בחדושיו לפסחים לאסור הערמה דאורייתא. וממשנה דכיצד מערימין כ' דשם מיירי במעשר ב' דרבנן. ותמהו רבים בדבריו דהרי לפי ההו"א הוה סד"א דמיירי במעש"ש דאורייתא ול"ה קשי' לי' דהו"ל הערמה בדאוריי'. ע' בישי"ע סי' תמ"ח בתשו' להגאון מ' יוזפא והנלע"ד לישב דבריו. דבר"ש במשנה זו מקשה דבירושלמי משמע דבמתניתין איירי בזוכה לעצמו ובש"ס דגיטין משמע דבמשנה זו איירי דהשפחה זוכה בשביל האדון. ומחלק דשני מיני פדיון הם דאף כשזוכה לצורך הבעה"ב אם אין מעות הפדיון של הבעה"ב אינו מוסיף חומש דבעינין שיהי' מעות שלו וזולת זה אינו מוסיף חומש ואף אם פודה אחר ממעות בעה"ב אם אינו פודה שיהי' המעשר לבעה"ב ג"כ אינו מוסיף חומש עיי"ש. א"כ המשנה והירושלמי מיירי שפודה השפחה לצרכה ובמעות של בעה"ב ובברייתא דגיטין מיירי שהבעה"ב נותן להם המעות. והם פודין לצורך הבעה"ב ורק כיון שהמעות שלהם אינו מוסיף חומש. ומוכח שפיר דזוכה לאחרים עיי"ש, והגמ' דגיטין מוכחא דבברייתא לא מיירי כמתניתין שהם פודין לעצמן מדלא קתני פדו לכם מע"ב כמו במשנה עיי"ש:

והנה התוס' הקשה בסוגי' דמוכח דזוכה לאחרים ממע"ב והרי במע"ב ליכא דעת אחרת מקנה וע"כ ל"מ זכה לאחרים. ונלע"ד דכיון דמע"ב ממון גבוה הוא לר"מ הוה דעת אחרת מקנה דדעת גבוה איכא דכל מי שנותן הפדיון הקנו לו מן השמים המעש"ב והוה דעת אחרת מקנה וע' בב"ק דף כ' אמרו שם הקדש שלא מדעת כהדיוט מדעת דמי. ופירש"י דדעת גבוה איכא. דזולת זה איך קונה בפדיון ממון גבוה וע"כ מן שמים הקנו לו. והנה זה פשוט דכשפודין המע"ב לצורך עצמן א"כ הערמה כל כך דנהי שדעתם להקנות אח"כ לבעה"ב מ"מ כיון שהם אומרים שפודין לצורך עצמן גם דעת גבוה להקנות להם. משא"כ כשפודין לצורך בעה"ב ורק שהבעה"ב נתן להם המעות במתנה שיהי' מעות הפדיון

משלהם שלא יצטרך להוסיף חומש זה הערמה דבעה"ב אינו נותן להם המעות במתנה גמורה רק על דעת לפדות לצורך מע"ב:

ולפי המבואר במח"א ה' שלוחין סי' ט"ז בנכרי ששלח לקנות חמץ ונכרי ל"מ משוה שליח ומוכח מדברי ריב"ש דמ"מ הישראל קונה החמץ דנהי דדעת הישראל שיקנה לצורך הנכרי כיון דנכרי לאו בר שליחות הישראל קונה עיי"ש. ואף דהישראל לא כיון לקנות לעצמו. וכן היא לשיטת התוס' ב"ק דף ק"ב לפי' א' בתוס' ד"ה מי הודיעו. וע' במח"א בשם תשו' הרשב"א דדעת המוכר להקנות או לבעל המעות או להקונה עיי"ש. א"כ בקטן שרוצה לזכות לאחרים ואין לו יד לזכות מדאורי' לצורך אחרים ולעצמו יש לו יד לזכות קנה לעצמו. והיינו כפשטא דרש"י דלעצמו קונה מדאורייתא דלא כמ"ש רש"י פ' לולב וערבה עיין בפ"י. מעתה הכל מיושב בטוב טעם דבה"א נמי הערמה אסורה בדאורייתא ורק דכיון דקטן זוכה לעצמו מדאו' ולאחרים מדרבנן. א"כ מדאורייתא קנה הקטן לעצמו אף שפודה לצורך בעה"ב כמו שכתב המח"א וכמו מגביה מציאה לחבירו שכתבו תוס' דכיון דלא קנה חבירו הוא קני. א"כ נהי דמעות הוא של הבעה"ב מ"מ המעשר הוי של השפחה ואינו מוסיף חומש. ומדרבנן דזוכה לאחרים מ"מ המעות של השפחה ואי דבזה הוי הערמה הערמה בדרבנן מותר. ומ"מ מוכח דקטן עכ"פ זוכה לאחרים מדרבנן דאס"ד דאף מדרבנן אינו זוכה לאחרים א"כ הפדיון הוי באמת של השפחה ואמאי לא קתני ופדו לכם, וע"כ מדרבנן זוכה לאחרים ומדאורייתא זוכה לעצמו. וכיון דמדאורייתא זוכה לעצמו אין כאן הערמה בדאורייתא ואינו מוסיף חומש. ושפיר פירש"י זוכה לאחרים מדרבנן דאס"ד דזוכה לאחרים מדאורייתא א"כ בה"א איך הוי ס"ד דמיירי במעשר דאור' והרי הוי הערמה בדאורייתא:

ואין להקשות דכ"ז ניחא בשפחה דל"מ לזכות מדאוריי' לבעה"ב רק לעצמה אין כאן הערמה בדאורייתא משא"כ בעבד או בנו ובתו הגדולים דקונים מדאוריי' לבעה"ב א"כ זה הערמה בדאורייתא. ואיך הוי ס"ד דמיירי במעשר דאורייתא. זה אינו דבאמת בנו ובתו מיירי שפודין באמת לעצמ' וכבר כתבתי דבזה אין הערמה כל כך כיון דדעת גבוה להקנותו ג"כ להם. ורק דבמשנה לא קתני ופדו לכם כיון דבשפחה מצי לפדות אף לצורך הבעלים דמדאורייתא מ"מ הפדיון שלה. שפיר לא קתני ופדו לכם משום שפחה. אבל אס"ד דגם שפחה פודה אך לעצמה אמאי לא קתני ופדו לכם כמו במתניתין. ודוק היטב כי היא ענין נחמד:

ה **ומ"מ** מפשטא דסוגיא מוכח דבשליח קטן שיזכה לו אם אינו זוכה לאחרים אף לעצמו אינו זוכה דלא כהמח"א והכי מוכח מדברי רמב"ם פ"ה מה' מעשר ב' ה"ט דבשפחה

קטנה ל"ה דבריו קיימים ומשמע דברוצה לזכות לאחרים ואינו זוכה אף לעצמו אינו זוכה. ודע דדברי הרמב"ם שם צ"ע דבתחילה כתב ב' חילוקים או שיאמר פדה לי משלך או פדה לך המעשר. ואח"כ מסיק דבשפחה קטנה ל"ה דברי' קיימים רק בדרבנן והו"ל לחלק דזה דוקא באומר פדה לי משלך. משא"כ באומר פדה לך אמאי ל"מ בקטנה דהרי קטנה זוכה לעצמ' כדמוכח בירושלמי דזה מהני בקטנה ואמאי לא חילק הרמב"ם בזה. ועוד דמשמע מלשון רמב"ם דדוקא באומר פדה לי משלך מותר להערים אבל במעות שנותן הוא אינו מותר רק באומר פדה לך וכמו ששיערנו לעיל. א"כ בנותן מעות לשפחה ע"כ אומר פדה לך וצ"ל דס"ל לרמב"ם כתי' הרשב"א דאף שפדה לעצמה כיון שהוא הערמה ועיקר הזכי' לבעה"ב הוי כזוכה לאחרים. והיותר נראה לפמ"ש הרב המגיד בפכ"ט מה' מכירה דהרמב"ם ס"ל דקטן זוכה דבר תורה. (ובאמת מוכח כן להדי' מדברי רמב"ם אלו דזולת זה בלא"ה לא יכול לפדות מעשר ב') ומ"מ זה דוקא במתנה אבל במקח כיון שאין נתינת קטן כלום אינו זוכה דבר תורה. לפ"ז לכאורה איך פודה מעשר ב' הרי אין נתינתו כלום וצ"ל כמ"ש תוס' בהגיע לעונת נדרים דהקדישו הקדש וגלי רחמנא דלגבוה יש לו דעת ליתן ולהקנות. ואמנם הרי בעינין דעת אחרת מקנה. וצ"ל כמ"ש לעיל דדעת גבוה איכא. ולפי המפורש יוצא בב"ק ק"ב ובסי' קפ"ג בראשונים ואחרונים הדבר יוצא דדעת המוכר להקנות לבעל המעות אך הדבר תלי' גם בהקונה אם אינו רוצה לקנות לבעל המעות קונה לעצמו דנסתלק כח המוכר והלוקח קונה מטעם זכי' דהפקר: **ומעתה** הנה בנתן האב מעות ואמר פדה לך מע"ב ולא הקנה המעות עדיין האב בעל המעות ורק שהקטנה רוצה לזכות לעצמה. וזה ל"ה דעת אחרת מקנה דדעת המוכר להקנות לבעל המעות. ומעתה הכל נכון דאם הקטנה פודה משלה לאב ל"מ דל"מ לזכות לאחרים. ואם הקטנה פודה משל אב לעצמה ל"מ כיון דאב עדיין בעל המעות ודעת גבוה להקנות לבעל המעות ורק דבכל קנין נהי דהמוכר רוצה להקנות לבעל המעות מ"מ הקונה זכי בנסתלק כח המוכר בלקיחת המעות ואיהו זכי ממילא וזה ל"מ בקטן. ומיושב דברי הרמב"ם וגם קו' ר"ש והוכחת הגמ'. הכל מיושב בטיב טעם דאם קטן זוכה לאחרים שפיר מצי לזכות לאחרים דהא דעת אחרת מקנה. משא"כ לעצמה והמעות משל אב ל"ה דעת אחרת מקנה, ודוק ואין עת האסף פה:

ו **ולדאתאן** עלה לעיקר דינא אי חרש יכול לעשות שליח להלכה בגט דרבנן עדיין צריך עוד חקירה ודרישה דאולי דוקא לענין זכיות קטן מהני זכיותו לאחרים במילי דרבנן. משא"כ שיעשה שליח ל"מ בגט דחרש דלדעת כמה פוסקים זכי' ל"ה מטעם שליחות. ועוד דאין לדמות גזרות ודברי דרבנן אלו לאלו:

והנה בירושלמי אמרו בגיטין פ' מי שאחזו סוף פ' א' אמר ר' אבא מהו בחרש אנן קיימין ואין שליחות לחרש ר' יוסי בר ר' בון אמר בבריא אנן קיימין למה אינו גט אני אומר מתעסק בשטרותיו. והפני משה פי' דקאי על נשתתק שבדקנו ג' פעמים דמיירי בחרש מתחלה. וס"ל חרש מוציא ברמיזה ור' יוסי בר ר' בון ס"ל חרש אינו מוציא ברמיזה. וזה פירש רחוק שיפלוג בזה וממנ"פ בחרש מעיקרא לכ"ע מוציא ברמיזה ובפקח ונתחרש כבר איפלגא רשב"ג ורבנן לעיל. וקרבן עדה פירש דברי הירושלמי דקאי על כתב יד שמצוה לסופר ולעדים בכ"י וע"ז קאמר דכתב"י מטעם שליחות ואין שליחות לחרש אבל בבריא מהני כתב יד ור' יוסי בר' בון ס"ל גם בבריא ל"מ כתב"י וזה טעם הב"י שכתב בסי' ק"כ בשם הירושלמי דבפקח ג"כ ל"מ כתב"י עיי"ש ולפענ"ד מ"ש דמ"ה ל"מ בחרש כתב"י משום דל"מ שליחות צ"ע דא"כ איך יכתבו ע"י רמיזתו כיון דאין שליחות לחרש ואיך יעשה הסופר שליחתו כקו' הב"ש. ואולי זה באמת כוונת הירושלמי ומיירי בפקח ונתחרש וס"ל דדוקא בעצמו יכול לכתוב לרשב"ג. אבל לצוות לגרש ולכתוב ל"מ לא ע"י כתב"י ולא ע"י רמיזה דגם בפיקח ונתחרש לאו בר שליחות הוא. ובזה מיישב הירושלמי מה שאמר לעיל דברייתא פליגא על רשב"ג ואמר אח"כ דלא פליגא כלל. וכן משמע פשטא מלישנא דרשב"ג הוא כותב ואחרים חותמים ומשמע דצריך לכתוב בעצמו. וזה עיקר רבותא דרב כהנא בש"ס דילן דלרשב"ג יכול לכתוב ע"י שליח כמ"ש הפ"מ והירושלמי לא יסבור כן. ולפי זה מוכח מירושלמי דחרש לאו בר שליחות אף במידי דמצי עביד בנפשי'. ודלא כמו ששערנו לעיל דבמידי דאיתא בנפשי' מצי לעשות שליח. ואולי יסבור הירושלמי כשיטתי' דחרש מעשה יש לו ומ"ה ס"ל לרשב"ג בפיקח ונתחרש יכול לכתוב בעצמו. דמחשבתו ניכרת מתוך מעשיו ושליח לא מצי שוי'. ואמנם יש לפרש דברי הירושלמי הכי דקאי על כתב"י כדדייק בתחילה מהברייתא דקתני אינו גט עד שישמעו קולו ומשמע דממעט כתב"י. וע"ז קאמר בחרש אנן קיימין והיינו דבחרש ל"מ כתב"י אף בחרש מעיקרו ודוקא רמיזה מהני דהוי מעשה בגופא אבל כתב"י ל"מ כמ"ש הב"ש בסי' קכ"א. וע"ז מקשה בירושלמי ואין שליחות לחרש והיינו דאף ברמיזה ג"כ אין שליחות לחרש כמו שהקשה בב"ש ורק כיון דל"ה קידושין גמורין מהני הגט א"כ אף בכתב"י מהני. ומ"ה אמר ר' יוסי בר' בון בבריא אנן קיימין. ובחרש מהני בכתב"י. ומהכי יהי' נכון דברי הב"ש דכתב דבקידש בכתב"י מוציא ע"י כתב"י לא יסתרו דברי ירושלמי שכתב דאין שליחות לחרש. מיהו לפמ"ש לעיל לפרש דברי ירושלמי על פקח ונתחרש לדברי רשב"ג לא קשה ג"כ על הב"ש. והרבה יש לעיין על דברי ירושלמי ופי' קרבן עדה הנ"ל. וראשון עיקר בפי' דברי ירושלמי דקאי על פיקח ונתחרש ומצי לגרש

בעצמו כדמוכח ג"כ מירושלמי הובא בתוס' חולין י"ב דדוקא זה כותב וזה מגרש ל"מ אבל במגרש בעצמו מהני ועיין בתורת גיטין שתמה במ"ש הב"ש דבכנס ע"י כתב"י מוציא ע"י כתב"י. ותמה הרי דכתב"י לסופר דל"מ בגירושין הוא מטעם דל"ה לשמה. וקדושי שטר קדושי תורה הוא. ועוד דהרי בעל עיי"ש. והנה לפי הירושלמי משמע דמ"ה ל"מ כתב"י מטעם שליחות. ורק למאי דמסיק ירושלמי דבבריא נמי ל"מ מטעם מתעסק בשטרותיו מוכח קצת דטעם הדבר דל"ה לשמה. ואמנם הרי גם בקדושין בעי שיכתוב שטר קדושין לשמה. ואם חרש ציוה בכתב"י שיכתוב שטר קדושין וקידש בו. אם כתב"י ל"ה לשמה ל"מ. וא"כ בכ"ג שפיר כתב הב"ש דמצי לגרש בכתב"י שיצוה לסופר ואין חילוק בין שטר קדושין לגט. ומ"ש הת"ג הרי בעל אח"כ לק"מ דהוא בעל אדעת קדושין הראשונים. וע"כ צ"ל כן להירושלמי שפוסק דבקדושי ביאה ל"מ לגרש ברמיזה רק בקידש בכסף. וקשי' דגם בכסף הרי בעל אח"כ וע"כ צ"ל דכל הבועל אדעת קדושין הראשונים בועל וז"ב ודו"ק:

ז **ודרך** אגב הנני אומר מה שבירושלמי ביבמות מבואר על משנה דחרש מגרש ברמיזה הדא דתימא בקידשה בכסף אבל בביאה קדושי' מעשה וגירושין אינה. וכתב הנ"י. הובא ג"כ בב"י סי' קכ"א. אבל לא ראיתי לא' מהפוסקים שכתבו כן. והדבר תמוה איך דחו דברי ירושלמי בלי טעם וראי'. ואי משום קושי' המ"ל בפ"ב מגירושין ה"ב אתרין חרשין דמוציא בגט אף דבשעת יבום בעל אותה י"ל כמ"ש המפרש בירוש' דשם כיון דאדעת קידושין אחי' הוא בעל לא הי' כונתו לקדשה בזה. ורק לקנות ביבום מפאת קדושי אחי'. הן אמת דמכל הסוגיא דיבמות ד' נ"ו דמקשה שם לשמואל דס"ל ביאת שוגג ל"ק ביבמה להאכילה בתרומה ומקשה שם מיבם חרש עיי"ש משמע בחרש ל"מ לקדשה בביאה. דאל"כ ל"ה מקשה לשמואל דכמו בפיקח אם בא עלי' בשוגג אינו מאכיל ורק בבא עלי' בכונה ה"ה בחרש כיון דלירושלמי יכול לקדש בביאה גם ביבום בכונה מצי להאכיל בתרומה ומוכח דלא כירושלמי. ועכ"ז הדבר יפלא על הפוסקים ועוד יש לישב גם קושי' זו על הירושלמי:

ולפענ"ד לבאר הדבר על נכון. דבהרב המגיד בפ"ט מה' מכירה כתוב לאמר דקטן זוכה מן התורה במתנה אבל לא במקח דאין לו דעת לקנות עיי"ש וא"כ התוס' כתבו בב"ב ד' מ"ח ע"ב ד"ה תינח קידש בכספא וא"ת קידש בביאה הוי תלי' ויהיב. ותי' דנגד גופה שקני לה מחויב בשאר וכסות עיי"ש. ולפי המבואר ביבמות קי"ג וברמב"ם בי"א מאישות דחרש לא תקנו לה כתובה ומשמע דה"ה תנאי כתובה כמו דאיתא להדי' ברמב"ם לענין חרשת דאין לה מזונות וה"ה לענין חרש. וקצת צ"ע דלא נמצא מפורש ברמב"ם. אבל

זה כלל דכל שאין לה כתובה אין לה תנאי כתובה רק אם הב"ד השיאה לחרש יש לה מטעם אולי רצה שפחה לשמשו כדאי' ביבמות. א"כ בחרש שקידש בביאה הוה מתנה גמורה דאין לה עלי' כלום א"כ זה דברי ירושלמי דוקא שקדשה בכסף דהוה קנין ול"מ לקנות מדאורייתא אבל קידשה בביאה הוה מתנה וקידושיו חשב דעת אחרת מקנה לשטת הנ"י בב"מ י"ב דהפקר מדעת חשב דעת אחרת מקנה. וקצת מהדברים הרגיש כבר באבני מלואים סי' מ"ג סק"ב. אך לא זכה בכולה. ולפ"ז ל"ק על הירושלמי מיבמות ד' נ"ו דמשמע דביאת חרש ל"ה רק שוגג. דאה"נ דאין לו כונה ורק דמ"מ קדושי ביאה קדושין מטעם דעת אחרת מקנה (משא"כ ביבום אין כונתה בתורת קדושין רק בתורת יבום כמש"ל) ואמנם איה"נ דבמתנה מצי לזכות זה דוקא היכי דהוא זכות אבל בחרש אם נימא דקדושי' מהני מדאורייתא לא יהי' לו כח לגרש ואולי לא תמצא אח"כ חן בעיניו א"כ חוב הוא לו. אך לדינא דגמ' מה בכך שלא תמצא חן בעיניו ישלחה מביתו בלא גירושין ויקח אחרת דלדינא דגמ' מותר ליקח ב' נשים. אבל לדידן דיש חרם שלא לישא ב' נשים. ובודאי גם על חרש יש חרם זה. ובנוב"י סי' פ"ד מסתפק אי גזר רגמ"ה החרשת לגרשה בע"כ עיי"ש. ולדעתי ה"ה בחרש לענין ב' נשים גזר רגמ"ה. א"כ הרי חוב הוא לגביה דלא מצי לגרש לה גם ליקח אחרת לא יוכל ול"ה זכות ולכן גם בקדושי ביאה אינו קונה מדאורייתא. ומ"ה לא חששו להך דירושלמי וז"ב ונכון מאוד (והנה ע' בשטמ"ק כתובות ע"ז שכ' בשם רש"י דקטן קונה בביאה מדאורייתא ובספרי ליו"ד ח"א סי' ס' אות ט"ו פלפלתי בזה לפמ"ש כאן לענין חרש ה"ה דבקטן יש לפלפל וע' מ"ש בח"ר סי' ק"מ אות י' אדברי תשו' הגאונים שער ג' סי' י"א):

ח **הן** אמת דלדעתי י"ל נהי, שכ' הנ"י בב"מ דף י"ב דהפקר מדעת חשוב דעת אחרת לא מהני מפאת כן בקדושי חרש דבקידושין כתיב כי יקח איש אשה ולא כי תלקח ומ"ה כ' הר"ן בנדרים דהאשה מבטלת דעתה ורצונה ולא שהיא מקנית א"ע לבעל וצ"ל להנ"י דהפקר מדעת חשוב ג"כ דעת אחרת שוב הוה כי תלקח. אך כיון שהוא הפקר ויכול לקנות גם אם היא לא הקנה לי' ל"ה כי תלקח א"כ בקטן וחרש דל"מ לקנות רק אם היא תקנה א"ע היה קדושין מחמתה והיה כי תלקח. וע' מהרי"ט הובא בב"ש סי' ל"א לענין פשטה קדושה בכולה דהוה כי תלקח אך י"ל דדוקא בקדושי כסף דדרשינן מקיחה קיחה בקדושין ד' ד' מקרא מיוחד דבעינן כי יקח ולא כי תלקח. אבל בביאה דילפינן מובעלה ולא מכי יקח מהני אף שהקדושין מחמתה. ולפ"ז יהי' פי' הירושלמי הדא דתימ' בכסף דממעטינן מכי יקח אם הקדושין מחמתה ל"מ אבל בביאה מהני אף בחרש ולהירושלמי מיושב קו' תו' בקדושין דף ד' ע"ב למ"ל ובעלה דנקנית בביאה ת"ל

דילפינן מכי יקח וביאה נמי קיחה היא דילפינן קיחה קיחה מעריות ולירושלמי נ"מ בחרש דל"מ בכסף דהוה כי תלקח וקמ"ל דמהני מטעם ובעלה. והפוסקים דחו דברי הירושלמי לפ"מ דאמרינן קדושין ט' ובכמה דוכתא איתקש הוי' להדדי או מקיש יציאה להוי' וכאן דבכסף ל"מ מטעם כי תלקח ה"ה בביאה ובפרט דאינה יוצאה בגט חרש וה"ה דקדושין ל"מ וגם זה אמת נכון:

ט עוד נלפענ"ד בזה דברש"י גיטין כ"ג בשלמא חש"ו דלאו בני דעה נינהו פרש"י לגבי שליחות איש כתיב ומשמע דחרש ג"כ ממעט מאיש וצ"ע מירושלמי האשה נקנית ה"ג ע"ב הילך כסף זה ע"מ שתצא שדך לחירות א"ל יצאת ע"מ שתצא להפקר א"ל לא יצאת ומה בין זה לזה זה זוכה לבן דעת הגע עצמך שהי' חרש א"ל איש הגע א"ע שהי' קטן א"ל דרכו להגדיל. הרי דחרש מקרי איש ומצאתי בס' קהלת יעקב אות ז' הרגיש בזה ועיי"ש שהאריך ויבואר לקמן ולפענ"ד הדבר תלוי בפלוגתא שבין ר' יאשי' ור' יונתן בסוטה כ"ד דר' יונתן מוקי קרא דאיש איש לרבות אשת חרש שב"ד מקנין והקשה בתוס' שם לר' יאשי' מנלן וצ"ל לר' יאשי' חרש הוה בכלל איש ול"צ קרא דאיש איש לזה ולר' יונתן ל"ה בכלל איש. א"כ לפ"מ דאמרינן בקדושין ד' כ' כי ינאף את אשת איש פרט לאשת קטן. ה"ה דמזה ממעטינן אשת חרש ונהי דבפקח ולבסוף נתחרש לא ממעטינן כיון שהיתה אשת איש והכי בשביל שנתחרש פקעה קידושין ע"מ ממעטינן אשת חרש מעיקרו. א"כ אף נאמר דקדושיו מהני דהוה דעת אחרת מקנה. אבל מ"מ איננה חייבת מיתה ומבואר באה"ע סי' מ"ד באבני מלואים ובפ"י קדושין דהיכא דאין חייבין מיתה קדושין תופסין א"כ שוב ל"ה זכות לגבי' דהחרש שיקנה לו בביאה כיון שאח"כ ג"כ קדושין תופסין לאחר. אך הירושלמי לשיטתו דס"ל דחרש מקרי איש כמו שהובא לעיל ושפיר חייבין מיתה ואין תופסין קדושין של אחר. ולפ"מ דאנן פסקינן דמקנין אשת חרש לאוסרה אך לא להשקותה דבעינן והביא האיש וחרש ל"ה איש א"כ שוב ל"ה זכות ול"מ קדושי ביאה וכעין זה כ' באבני מלואים סי' א' ודוק. וע' תוס' חולין י"ג מביאו ירושלמי מאת כל איש פרט לקטן אשר ידבנו לבו פרט לחרש משמע דחרש ליכא למעוטי מאיש עיי"ש:

[**הג"ה** בלמדי חולין כ"ד ע"ב ראיתי דגמ' ממעט קטן פסול לעבודה מאיש וקשי' לן הנה קטן נראה שמחלל עבודה. הגם דלא מצאתי מבורר ברמב"ם ובגמ' נ"ל ללמוד ק"ו מבעל מום מה בע"מ שחולק בקדשים מחלל קטן שאינו חולק כדאמרינן בזבחים צ"ט אינו דין שמחלל כמו דיליף ק"ו בזבחים ט"ו. ולפ"ז קשי' בבכורות מ"ז ע"ב דחשיב שוטה בהדי בעלי מומין דאינו מחלל עבודה. והא שוטה ממעט מאיש כמו קטן וליחלל עבודה כמו קטן. ונילוף ג"כ ק"ו הנ"ל דגם לחלוקה נמעט מאיש כמו דממעט קטן במנחות ע"ג

ועל כרחך מוכח מזה דשוטה לא מימעט מאיש שבאמת חולק בקדשים ועדיף מקטן ולכן אינו מחלל עבודה וזה הוכחה ברורה אלא דקשי' בשבועות מ"ב דתנן נשבעין על טענת חש"ו ויליף מאיש וה"ה שוטה וחרש ורש"י פי' שם כיון דממעט חרש ושוטה משום דלאו בני דעה וצ"ע דזה תלי' אי דרשינן טעמא דקרא ואנן לא דרשינן ט"ד וצ"ל זה דמיעט קטן פסול לעבודה אף דבלא"ה אין שליחות לקטן צ"ל דהני כהני שליחא דרחמנ' וגם צ"ע דאיך התורה מיעטה שליח לקטן ול"ל קרא וצ"ל כמ"ש התוס' בגיטין ס"ד ע"ב דבמידי דאיתא בדנפשי' מצי לעשות שליח. ופסח הוה מידי דאי' בדנפשי'. אך שוטה צ"ע דמשמע דגם בפסח הוא פטור ולמ"ל לחשבי' בהדי הני דלא מחללי עבודה והרי אין שליחות לשוטה ומה דקשי' למ"ל קרא לקטן. וגם בשוטה איך לא מחלל עבודה והרי הוא לא בן דעת לעשות לשמה והתוס' כתבו ריש זבחים דסתמ' מקטן גרע וצ"ל דמיירי בגדול עומד ע"ג ואף לשוטה מהני וה"ה בקדשים ודוק. ומ"מ נראה דקטן אין מחלל עבודה דלא ילפינן ק"ו מבע"מ דקטן עומד להגדיל. עוד י"ל דטעם דפסולין מחללי עבודה דכל מלתא דארל"ת אעל"מ משא"כ קטן דאינו מוזהר אך לפ"ז גם קטן בע"מ אינו מחלל וזה ודאי ליתא ובלא"ה דעת התוס' דבקדשים בעיקר עבודה ל"א אעל"מ ע"כ טעם הראשון עיקר ודוק]:

י **מיהו** בעיקר דברי הירושלמי בפ"ק דקדושין ע' בקהלת יעקב שפי' פי' אחר דלא כפני משה. ולפענ"ד הפירוש פשוט דירושלמי בעי הגע על עצמך שהי' חרש היינו הלוה אם המלוה זכה בשבילו. ומשני איש וכיון דחרש ל"ה בכלל איש אין זכי' בשבילו כשטת הרבה פוסקים והרא"ש מכללן גבי בר שטי' בכתובות כ' דדוקא באתי' לכלל גדלות זוכין בשבילו אבל לא בחרש ולכן מקשה הגע ע"ע שהי' קטן. אם ג"כ אין זוכין בשבילו. ומשני דרכו להגדיל וזכין לו. וע' בירושלמי פ' האיש מקדש גבי תנהו לעני. וע' בקהלת יעקב הקשה קו' חמורה לשיטת הפוסקים דדוקא לקטן זוכה גדול משום דאתי' לכלל שליחות כדמשמע בב"מ ד' ע"א ובראי"ש בכתובות דדוקא לעתים חלים מצי לזכות אבל לא לחרש א"כ איך אמרו בב"מ ד' ח' בחרש ופקח שהגביהו דאם פקח מגביה לזכות לחרש קנה איך יכול לזכות בשביל החרש ע"ש. דדוקא מטעם פקח אדעתא דידי' מגבה אמרו שם דל"ק אבל אם מגביה בשביל החרש קני משמע דזוכה לחרש וזה תמוה. אבל לדעתי לק"מ דכיון דחרש רומז ונרמז במטלטלין ויכול למכור מטלטלין ה"ה שיכול לעשות שליח שיקנו לו מטלטלין וזכי' מטעם שליחות ומ"ה פיקח מצי לזכות עבורו מטלטלין ודוקא במקרקע דעת הרא"ש דעתים חלים בעינין שיקנה לו מקרקע אבל במטלטלין כ"ע מודו דגדול זוכה לחרש כיון שיכול לזכות ולמכור ולקנות מטלטלין.

ומ"מ כיון דל"ה הגבהתו רק משום דרכי שלום הו"ל לגבי פקח כמונח ע"ג קרקע. אבל זאת שהפקח זוכה מציאה בשביל החרש אין תימה דבמטלטלין כל אפין שוין דזוכה עבורו כיון דרומז ונרמז. ולדעתי נראה דהגבהת הפקח מהני לקנות לחרש מדאורייתא אף במציאה לפמ"ש תוס' דבמגביה מציאה לחבירו הוה כרגלי המגביה כיון דמטעם מגו דזכי לנפשי' אתיא עלה כמ"ש תוס' ב"מ י' ד"ה ר"נ א"כ משמע דבאמת קני המגבית לעצמו וזוכה לחבירו תיכף כענין שאמרו בירושלמי פ' האיש מקדש בתנהו לעני דעני זוכה לאשה וחוזר וזוכה לעצמו וכעין שיטת הרמ"ה באה"ע סי' ק"ב היכי דאשה נתנה שכר סופר דהסופר זוכה להבעל וחוזר וזוכה לעצמו. וה"ה במגביה מציאה לדעת התוס' דהוה כרגלי' ע"כ הכונה הכי שזוכה לעצמו ולחבירו א"כ הוא זוכה בלא דעת אחרת מדאורייתא ולחרש איהו מזכה והו"ל דעת אחרת. ואין להקשות דאין אדם יכול לזכות בשל עצמו לחבירו. דכאן כיון שזוכה תיכף לחבירו מצי לזכות וע' בתוס' ב"מ ח' ד"ה ומאי מגו מגו דשני חרשין. והקשו התוס' תימה דילמא תרי מגו ל"א דשני חרשין דקנו היינו מטעם מגו דזכי לנפשי' זכה נמי לחבירו. ולשטת הסוברים דהיכא דשליחות לנכרי אף עכו"ם לעכו"ם אין שליחות ע' מג"א סי' תמ"ח. ל"ק קו' התוס' דבשני חרשין ליכא למימר מטעם מגו דזכי לנפשי' זכי לחבירו דאין חרש נעשה שליח לזכות בשביל חרש השני. ומ"ה אמרו בגמ' שפיר מגו דשני חרשין דליכא למימר מטעם דזוכה לחבירו וע"כ כיון ששניהם הגביהו ואינו מונח ע"ג קרקע וה"ה בפקח וחרש ומשני דשם משום דלא ליתי לאנצויי ובפקח וחרש לא אתי לאנצויי דמימר אמר פקח ל"ק איהו אקני עיי"ש:

אמנם מדברי תוס' וגם מדברי הגמ' דפקח זוכה מוכח דכיון דחרש זוכה לעצמו מפני דרכי שלום מצי לעשות שליח וזוכה הגדול בשבילו. ומוכח כדברינו לעיל דהיכי דאיתא בדנפשי' משוה שליח וה"ה בגט חרש כיון שיכול לגרש בעצמו מצי משוי שליח להלכה. ושוב נזכרתי במש"ל דמ"ה כ' תוס' דהוה כרגלי הזוכה מטעם מגו דזכי לנפשי' ושערנו בזה מטעם דזוכה לנפשי' ומזכה לחבירו. במקום אחר כתבנו יותר נכון דכיון דמצי לזכות לנפשי' הו"ל עכ"פ גורם לממון ולענין תחומין הוה כממון כדמוכח ביצה ד' מ' לענין פקדון וע' בפ"י שם. והארכתי בזה באופן דאי' ראי' מזה דזוכה לעצמו בתחלה ודו"ק:

יא והנני חוזר לעיקר הדין. הנה יש עוד לפקפק בשליחות החרש לפי המבואר בירושלמי הובא בתוס' חולין י"ב דמקשה על גט חש"ו למ"ל גדול עומד ע"ג יוכיח מעשה שלו על מחשבתו. ומשני תמן זה כותב וזה מגרש. ומשמע דבכותב לגרש בעצמו מהני. ולעיל פירשתי בזה דברי ירושלמי פ' מי שאחזו דלרשב"ג ל"מ בפקח ונתחרש רק בכותב בעצמו עיי"ש. וע' ברמב"ם פי"ד מה' פסולי המקדשין מוכח מדברי הרמב"ם דקטן אם יש לו

מחשבה הניכרת מתוך מעשי' הוה ספק ומ"ה בקטן ששחט ומפגל הוה פגול מספק דשמא יש לו מחשבה. ובכן יש לפרש דברי הירושלמי פ' חרש הדא דתימא בקדשה בכסף אבל בקידשה בביאה קידושי' קדושין גירושין ל"מ די"ל הכונה לשיטת תוס' חולין י"ב וכן דעת הרמב"ם דיש חילוק בין מעשה גמור למעשה שאינו גמור א"כ בקידשה בכסף ל"ה מעשה גמור דשמא במתנה נתן לה. אך בביאה הוה מעשה גמור דאין אדם עבב"ז. וכן העירני לזה הגאון מ' ליביש נאטינזאהן ז"ל אלא דקשיא לו א"כ גם הגט מהני מטעם מחשבתו ניכרת מתוך מעשי' אך הדבר נכון מאוד דכיון דאינו כותב בעצמו ל"מ מטעם מחשבתו ניכרת מתוך מעשי' ועוד דאם בעי גט מדאורייתא ל"מ גט חרש מטעם דאין שליחות לחרש ובכתיבה בעינין שליחות. וכמו שפי' דברי הירושלמי פ' מי שאחזו: **והרבה** האריכו בדברי הירושלמי מתוס' חולין בס' בית מאיר ובישועות יעקב ובת"ג. ובעיני הדבר ברור דבלא"ה ל"מ הגט דכיון דצוי' הבעל שהכותב יכתוב לשמה ודאי בעינין דזולת זה ל"ה לשמה לכ"ע א"כ דבעת שמרמז ומצוה החרש ל"ה מעשה כלל. רק אמירה וזה ודאי אין לו ואינו דומה לחליצה דהוי מעשה עכ"פ ונהי דהגט מצי ליתן אבל אם כותב הסופר ל"מ. ורק שיכתוב בעצמו והיכא דמצי לכתוב מהני לרשב"ג כדאית' בגיטין בש"ס דילן ובירושלמי שכתבנו לעיל פרושו. באופן דאפי' אם נדייק מדברי ירושלמי הובא בתוס' חולין שכתבו זה כותב וזה מגרש דבמגרש בעצמו מהני היינו בשכותב בעצמו אבל לא ע"י סופר. והדבר תמוה בעיני על הנוב"י הובא בבית מאיר ק"כ שרצה לחוש לגט שוטה. ולדעתי כשאינו כותב בעצמו לכ"ע ל"מ אף להירושלמי ועיין בת"ג שכתב דירושלמי לא קאי על קידושי אשה רק על אפר פרה והגאון מלבוב בהסכמה לספר פתחי תשובה חלק ב' על אה"ע הראה דבר פלא דכן מבואר בתוספתא פ"ד דפרה ושם מבוארין דברי ר"י בנו של ר"י ב"ב על אפר פרה.

מיהו מה שהרעישו על דברי ירושלמי דאיך חש"ו יוכלו לקדש והרי אין להם רצון עיין בב"מ ובת"ג י"ל דהוא מטעם זכו'. והרי דעת המהרי"ק דקטן אביו מקדש לו אשה עיין שם בשם ריבב"ז. ועיין מהרי"ט חלק אה"ע סי' מ"א. ונוב"י סי' ס"ג בקמא דעת מקצתן דהיכא דאביו עמד על גבו מהני כמו בקטנה אם אביו עמד אצלה כמבואר באה"ע סי' ל"ה. ואין תימא אם הירושלמי כוון לזה. ומהרי"ט הקשה מב"ב קנ"ו וכי מאחר דבדקנו לקדושם לגירושין למ"ל. ומאי מקשה ודילמא צריך בדיקה לגירושין בקידש לו אביו אשה עוד הקשה מקידושין י"ט איש כי ינאף את אשת איש פרש לאשת קטן והרי מצינו אישות לקטן בקידש לו אביו. ולדעתי יש לישב בנקל דטעם הריבב"ז הוא דהוי זכות גמור כמו שכתבו גבי גר קטן מטבילין ע"ד ב"ד. ושם מבואר דהגדילו יכולין למחות.

ולפ"ז ה"ה בקטן בהגדיל יכול למחות ולבטל קדושין למפרע. ובנוב"י סי' ס"ג הקשה דל"ה זכות גמור דהרי נאסר בקרובותי' ולהנ"ל ל"ק דכיון דאם הגדיל יכול למחות לע"ע הו"ל זכות ואם אח"כ ירצה למחות שוב יהי' מותר אף בקרובותי' ושפיר מקשה בקדושין דלא מצינו אישות לקטן ולמ"ל קרא דכי ינאף דבלא"ה פשיטא דפטור הנואף ממיתה דהוי התראת ספק שמא ימחה הקטן ולמפרע ל"ה קדושין ועיין תשו' נוב"י תניינא סי' ע"ז דבתליא ביד אחרים ובמיתה ודאי ל"ה התראה מספק. עיי"ש שהאריך ונהי דהתוס' כתבו בגיטין ל"ג דל"ח שמא יבטל למפרע קדושין ע"י ביטל גט שלא בפני' זה מטעם חזקה אבל בקטן דאין לו חזקה שפיר ל"ה התראה מטעם שמא ימחה לכשיגדל וגם במה דמקשה וכי מאחר דבודקין לקדושין לגרושין למ"ל בדיקה שפיר מקשה דא"ל בקטן שקדש לו אביו דכיון שמגרש כעת אין לך מחאה גדולה מזו. וכבר כתב הר"ן בכתובות דמחאה דקטנות נמי מחאה לענין שאם יעמוד במחאתו מהני אף אח"כ. ולחוש שמא יחזור מהמחאה א"צ בדיקה דהוי ס"ס שמא לא יחזור ושמא כבר הוא גדול. והרי מקו' הגמ' ל"ק קו' מהרי"ט ואדרבה מיושב קו' התוס' שם שהקשו למה מקשה וכי מאחר ולא הקשו למ"ל כלל בדיקה דממנ"פ עיי"ש. ולריבב"ז ל"ק ממנ"פ די"ל דמיירי בקדושי אב ורק שמקשה אלישנא דשמואל דמיירי שבדקנהו כבר לקדושין וקו' מהרי"ט היא על תי' הגמ' למ"ל לאוקמא ביבם וע"כ לא בדקוהו לקדושין ולא מיקה בקידש ע"י אביו ולהנ"ל עדיף טפי דבזה איכא ס"ס. ולהרבה פוסקים א"צ בדיקה בס"ס עיין ביו"ד סי' ק"י. ואין כאן מקום להאריך כיון דבאמת לית דחש להירושלמי. ולדעתי ברור אף דמדברי התוס' חולין והירושלמי שהביא הם מוכח דחרש יכול לגרש בעצמו דמחשבתו ניכרת מתוך מעשיו זה כשמצי לכתוב בעצמו אבל אם לא מצי לכתוב הירושלמי מודה כדכתיבנא לעיל בשם ירושלמי פ' מי שאחזו. והיכא דמצי לכתוב אנן פסקינין דהוי ספק כשכותב בעצמו הגט ובאינו יכול לכתוב כל אפין שוין דל"מ מדאורייתא הגט:

יב) **באופן** דלכאורה י"ל דל"מ שליחות בחרש דנהי דמגרש ברמיזה אבל עכ"פ בעינין שהנתינה יהי' כדת ויהי' מעשה שלו מוכיח על מחשבתו דנותן בידה אבל בנותן ליד שליחו אין מעשה שלו מוכיח על מחשבתו והוי גם הנתינה בגריעות בלי מחשבה המועל ול"מ לכאורה מיהו לפי המבואר בגיטין ד' פ"ו דנתינה ל"ב לשמה א"כ אין לחוש אם על הנתינה ל"ה מעשה שלו מוכיח על מחשבתו. ומה"ט נ"ל פסק הרמב"ם דהיכא דהי' שפוי בשעת כתיבה ונשתטה קודם לנתינה ל"ה פסול רק בדרבנן דבאמת שוטה הוי מצי לגרש בעומד ע"ג דמעשה יש לו כמ"ש הרמב"ם בפ"ב מה' כלים ורק היכא דבעינן מחשבה כגון בגט ל"מ מחשבתו ניכרת מתוך מעשיו מדאורייתא. וזה בהכתיבה. אבל

בהנתינה דל"ב לשמה מהני מעשיו בגט שנכתב כשהי' שפוי וזה יסוד גדול בהלכה זו. ושוב מצאתי שכונתי במקצת לדברי הטוב גיטין אך גם הוא לא ראה גמ' זו ועיין בת"ה סי' רל"ג דקי"ל כשנוי' דאביי בגיטין פ"ו ע"ב:

ועיין באבני מלואים סי' ל"ה ס"ק ט' שכתב ג"כ דבנתינה ל"ב לשמה והפלא שלא הביא דברי הגמ' זו דלדברי גמ' זו הדבר תליא במחלוקת בין ר' ירמי' ובין אביי ובזה יש לפלפל הרבה דלסברת האבני מלואים הדבר תלי' דעבד נעשה שליח להלכה תלי' בהך אי בעינין שיתן לשם כריתות או הגט בעצמו כורת ובגיטין כ"ג מייתי ר' אמי ראי' דעבד נעשה שליח לקבלה מדכשר להלכה כדמוכח במתניתין וה"ר יוסף הלוי מחלק בין קבלה להלכה וקשה דמאי מייתי סייעתא כמו שהרגיש הר"ן ולהנ"ל נכון דגמ' זו אזלא לר' ירמי' דס"ל גם נתינה בעי לשמה ובעי שיהי' בן כריתות ג"כ השליח הנותן. וה"ר יוסף הלוי דחה סוגיא זו ממסקנת אביי בגיטין פ"ו דנתינה לשמה ל"ב עיי"ש ואכ"מ:

ומעתה יש מקום לפנות לכאן ולכאן די"ל דכיון דנתינה ל"ב לשמה הנתינה הוי מעשה גמור ובעי שהוא יתן ולא שליחו. ויש מקום לומר להיפך דכיון דל"ב לשמה מהני הנתינה שנותן הוא לשליחו. דהגט גופי' אין חילוק כמ"ש הב"ש דע"כ חכמים תקנו שיכתוב הסופר ואין הספק רק בהנתינה. וכיון דבדרבנן חרש עושה שליח ונעשה שליח ע"כ אין קפידא בהנתינה דל"ב לשמה ורק שיתן הוא או שליחו. ועיין עוד לקמן. ומה שיש לספק עוד בגט חרש ע"י שליח מטעם שחשש הפ"י בגיטין ס"ה ע"ב דקטנה אינה עושה שליח מטעם דשמא חזרה בה כיון דאין בה דעה גמורה וה"ה בחרש ע"י שליח להלכה. וכבר כתבנו לעיל דלרמב"ם דל"מ שליחות בקטנה מטעם אין עדות לקטן ה"ה בחרש ע"י שליח יש לחוש לזה אך כתבתי דהשליח להולכה שהגט יוצא מתחת ידו אין לחוש לזה דאין העדים צריכין להעיד רק שבאים לאמת הענין ומה"ט קטנה נמי מתגרשת אף לרמב"ם. ולפ"ז ה"ה בחרש ע"י שליח להולכה. אבל חשש הפ"י איני מסולק בזה:

הנה הודעתי את אשר עם לבבי בענין גט חרש ע"י שליח והפלא על הגאון בעל ישועות יעקב בסי' קכ"א בפי' הקצר שכתב לתמוה על דברי הב"ש וכתב דעדיין יוקשה מנתינת גט חרש ע"י שליח או כיון שכנס ברמיזה אין כאן חשש כל עיקר. כאלו מבואר בשום מקום דחרש מגרש ע"י שליח. ולא ידענא אנה מצא כן. ובהשקפה ראשונה ודאי ל"מ ע"י שליח דאין שליחות לחרש ודוקא כתיבה מהני ע"י שליח דא"א בענין אחר. אבל לא ע"י נתינת השליח. ולהלכה נלענ"ד להכשיר במקום עיגון גדול בגט חרש ע"י שליח להולכה לסמוך אסוגית הגמ' דגיטין דבדרבנן קטן זוכה לאחרים וה"ה לעשות שליח בדרבנן. וגם אסברת התוס' דהיכא דמצי עביד בנפשי' אף בקטן יש שליחות. וכ"ז במקום עיגון גדול

ובאופן שיסכימו עמי גדולים בהוראה. (ולפמ"ש בספרי לא"ח סי' מ"ו אות ב' והקשיתי על התוס' מדברי ירושלמי דמבואר דאף באיתא בדנפשי' אין שליחות לחרש ולקטן עוד יש להתישב אם מהני שליח באשת חרש):

יג **וכעת** נדבר אם יכול לגרש החרש ע"י שתעשה האשה שליח לקבלנה. הנה לכאורה הדבר פשוט דע"י שליח לקבלה יכול לגרש החרש דהשליח הוי שליח דידה ולא דידי' אלא דקצת יש לפקפק בזה דהרי זה ברור דהבעל צריך לידע שהוא שליח לקבלה וזולת זה ל"מ הגט ועיין בב"ש סי' קמ"א ס"ק ע"ח דאפילו כשהבעל אינו יודע אם הוא שליח לקבלה אם הוא נותן ליד השליח הגט שתתגרש מיד אם הוא שליח לקבלה מהני ובת"ג הקשה מהר"ן בסוגיא דשליש שכתב דהוא קולא גדולה באומר הילך סתם ואינו יודע שהוא שליח לקבלה דנימא שכונתו שתתגרש בקבלתו אם הוא שליח לקבלה ולדעתי כונת הב"ש דהבעל אמר בפירוש להשליח דאם הוא שליח לקבלה שתתגרש מיד וקמ"ל שלא העידו עדים בפניו ולא ידע בבירור שהוא שליח לקבלה. והר"ן מיירי דל"א בפירש רק הילך רק דנימא דכונתו הי' שיהי' שליח לקבלה אם הוא שליח לקבלה. ועכ"פ הדבר מבואר דהבעל צריך שידע שהוא שליח לקבלה שתתגרש מיד בקבלתו. והדבר מבואר במשנה דהאומר ובגמ' ובכל הסוגיא דהבעל צריך להסכים ע"ז שתתגרש בקבלתו. ואני איני יודע איך מרמזין זאת לחרש כי לפי ענין החרש הוא מבין הענינים הנדברים וכשמרמזין לו הוראה שמבין הענין אשר רוצים לעלות אליו והוא מבין ג"כ ענייני אישות וקדושין וגם גרושין הוא מבין שהיא תהי' מותרת לאחר. אבל לרמוז לו שאשתו שלחה שליח לקבלה ובקבלת השליח תתגרש היא מי יודע אם מבין כזאת דאין לנו לאות על זה שהוא מבין ענין זאת. ואם ירמזו לו על אצבעותי' והוא ישוב על זה מי יודע מה כונתו ברמיזה זו. ואם אשתו לפניו והסופר בפנינו ומראין לו הנייר שיתן להסופר והוא כותב בפניו הדבר גלוי כונתו. אבל בשליח לקבלה הדבר קשה מאוד לידע אם הוא מבין כונת הענין השליחות. ועיין בדף ס"ג בגמר' גבי בשלמא אי אתמר איפכא דהיכא דהשליח אומר הבא והיא אומרת התקבל ואי אמרינן אדיבורא דידה קסמיך מגורשת בקבלתו מוכח דאפילו לא ידע בבירור אם הוא שליח לקבלה מהני וצ"ע על הר"ן ז"ל. וצ"ל דזה אי אמרינן אדיבורה דידה קסמיך. והר"ן כתב שהוא קולא גדולה למה דנקטינין דאשליחות קסמוך בעינן שידע בודאי שהוא שליח קבלה ואכ"מ:

יד **והנה** בנ"ד יש להסתפק כיון דאשתו של חרש זינתה אם מותרת ע"י שיזכה לה גט החרש דלפי המבואר בס' א' באה"ע יוכל לזכות גט באשתו שזינתה דזכות הוא לה. ולפ"ז יש להסתפק באשת חרש האיך הדין דזה דזכות היא לה הטעם משום דבלא"ה

כבר נאסרה עליו כמ"ש בתשו' מהרי"ק. והמ"ל פי"א מאישות כתב דאשת חרש שזינתה מותרת לו ע"ש ד"ה וראיתי לדקדק דמייתי בשם תשו' ב"י והרב מ' יחיאל באסאן. והטעם דאפילו יבמה שהוא בלאו שזינתה לא נאסרה על יבמה כ"ש מי דל"ה נשואין רק מדרבנן עיי"ש. ובספר בית מאיר סי' מ"ד הוכיח מדברי תוס' יבמות נ"א ד"ה אי ביאת ראשון ביאה שכתבו וא"ל משום דהוי נשואין מדרבנן ל"ח לאסרה דכל דתיקן רבנן כעין דאורייתא תיקן דגם אשת חרש נאסרה בזנות. ואין זו הוכחה של כלום. דהרי התוס' הקשה שם ועוד דתסתר משום דרב המנונא דשומרת יבם שזינתה עיי"ש וכונת תוס' דא"כ תיקשי לרב המנונא מר"ש. ועכ"פ לפי דברי התוס' דס"ל למתניתין כרב המנונא דשומרת יבם שזינתה נאסרה אף נשואין דרבנן נאסרה בזנות ולהלכה דשומרת יבם לא נאסרה אף שהוא בלאו ה"ה נשואין דרבנן. ועוד לפי המבואר בגיטין ד' ס"ה דכל דתיקן רבנן כעין דאורייתא תיקן ל"א רק היכא שיש לו עיקר מן התורה א"כ אין ראי' מיבם קטן שיש לו עיקר מן התורה והרי רש"י בקדושין ס"ל דבאמת קונה מן התורה ואף להתוס' ילפינן ממועט קרא דל"ק מ"ה אבל מ"מ י"ל עיקר מן התורה דהרי ביאתו ביאה וביאת שוגג נמי קונה ביבמתו משא"כ נשואי חרש לדעתי אין לו עיקר מן התורה ול"ש כל דתיקן רבנן:

טו **ודרך** אגב הנני אומר בכונת רש"י שם דמ"ה לא נאסרה על הקטן דאין אשה נאסרת אלא בקינוי וסתירה והתוס' תמהו בכוונתם ולדעתי כוונתם פשיטא לפי המבואר בסי' י"א באה"ע דאין לקבל עדות לאסור אשה לבעלה בלא בפני בעלה. וקטן כשלא בפניו דמי ואין לקבל עדות עליו לחובתו כמבואר בב"ק וברמב"ם דמ"ה קטנה אינה עושה שליח לקבלה עיי"ש א"כ זה שכתב רש"י דאין אשה נאסרת אלא בקינוי וסתירה ועדים. ואין לאסרה על הקטן דהוי שלא בפניו והוא נחמד לדעתי בכוונת רש"י ז"ל ועיין בתוס' ד"ה אי ביאת שכתבו ועוד דתיתסר משום דרב המנונא דשומרת יבם שזינתה. ובערוך לנר תמה בכונתם דאם אשת איש לא נאסרה רק בקינוי וסתירה גם שומרת יבם לא נאסרה. ואם כוונתם דנהי דהקטן ל"ק רק מדרבנן מ"מ בלי הקנין הוי שומרת יבם א"כ מה זה שכתבו שזינתה דאם ל"ק אחיו הראשון ל"ה זנות לגבי השני שהוא ג"כ יבם. ולהנ"ל יש לפרש לפי המבואר בב"ש סי' י"א דדוקא על בעלה אין לקבל עדות שלא בפניו אבל על הבועל מקבלין שלא בפניו דל"ה עדן בעל השור דאין מקבלין הוא מטעם והועד בבעליו עיין בב"ק. א"כ שפיר הקשה דנהי דאין לקבל עדות על הקטן אם כבר קנה מ"מ אם ל"ק רק מדרבנן הוי שומרת יבם, וע"ז מקבלין שלא בפניו. ומאי דקשה לערוך לנר מה זנות הוא שנבעלה ליבם ל"ק דיבם שני אחים באשה אחת לא אשכחן. וביבמות אמרינן ד'

קי"א יבם קטן שבא על גדולה תגדלנו ויליף לה מקרא דיבמה יבא עליה כל דהו ונהי דל"ק מ"מ מותר בה אבל שיבואו שני אחים א"א וממנ"פ ביאת חד זנות הוא ושפיר הקשה וז"ב. דביאת חד נהי דל"ק כעת אבל לכשיגדל יקנה וקרי כאן יבמה יבא עליה כל דהו אבל בשני אחין דממנ"פ לכשיגדל לא יקנה אלא אחד ביאת השני זנות הוא באופן דדברי התוס' נכונים גם זולת דברינו:

ומ"מ לעיקר הדין של ה"ר יחיאל באסאן אם אשת חרש נאסרה ויליף לה מיבמה שזינתה לפי המבואר בסוכה ד' ט"ז עד כאן ל"ק ר' יוסי אלא בסוכה דמצות עשה אבל שבת דאיסור סקילה לא וכתב רש"י אע"ג שהוא דרבנן כיון דאיסורו סקילה מחמרינן אפילו בדרבנן דאית בה וה"ה לענין אשת חרש כיון דאיסור א"א הוי איסור מיתה מחמרינן אפילו בא"א דרבנן ואינו דומה ליבמה דל"ה רק איסור לאו. והכי מוכח מסוגיא דב"מ צ"א דאיסור שבות באיסור לאו מיבעי לן ובאיסור מיתה אסור אמירה לנכרי כמ"ש תוס' שם וברי"ה כ"ד ועיין במו"ק ד' ג' ודוק. ועיין עוד בלח"מ פ"ד מה"א מה שכתב לחלק בין קטנה שנשאת לאחד ונתגרשה ונשאת לאחר דאסורה לראשון ובין אשת חרש שנתגרשה ונתקדשה לאחר וגירשה דמותרת לחזור משום דקטנה לכשתגדל יהי' קדושי תורה משא"כ בחרש עוד חילוק דבקטנה לאו כ"ע ידעו משא"כ בחרש וזה שייך ג"כ לחלק בין דברי תוס' יבמות נ"א ביבם קטן ובין חרש לישב השגת בית מאיר ומ"מ מה שכתבתי מדברי גמ' סוכה היא הערה לדברי הרב ר' יחיאל באסאן. ומ"מ לדינא להורות להקל באשת חרש שזינתה אין לסמוך על זה לפמ"ש אבל להיפך להקל ע"י כן ולומר דכיון שכבר נאסרה מותר לזכות לה גט מאן ספין, ומאן רקיע שמא הלכה דמותרת לו ול"ש סברת מהרי"ק:

טז **אך** גם זולת זה יש להסתפק לפי המפורש מדברי התוס' ב"מ ע"א ד"ה בשלמא סיפא לחומרא דהיכא דאחר מזכה לחבירו אם אינו מפקיר הממון אז בעינן שיהי' המזכה בר שליחות וא"כ חרש בלאו בר שליחות לא מצי לזכות גט לאשתו. ובירושלמי אמרו בריש האומר ר' זעירא בעי קומי ר' מנא אף לענין מתנה בן אדם עושה שליח לקבל דבר שאינו שלו תמן התורה זכתה והוא עושה שליח לקבל דבר שהוא שלה ופירש המ"מ דהתורה זכתה שתעשה שליח לקבלה כדדרשינן מושלחה. וזה הפירש לא נהירא לי דנילף מזה למתנה כמו דילפינן כל שליחות מגירושין ומתרומה וה"ה לילף לשליח קבלה. והפירש המחוור לדעתי היא דאשה הנשאת לבעל היא מפקרת עצמה או מקנית שתאסור לכ"ע עד שירצה הבעל לגרשה. ולא הקנית עצמה יותר א"כ כשעושית שליח לקבל גיטה עושה לדבר שהיא שלה שתקנה עצמה והוא שלה דלא הקנתה לעצמה יותר רק עד

שעה שירצה בעלה לגרשה משא"כ במתנה. א"כ יש מקום לומר דדוקא כשעשתה שליח לקבלה בפירוש הוי שליח שלה. אבל במזכה גט הוי שליח שלו כדמוכח מתוס' ב"מ דהרי הגט הוא שלו והוא עושה שליח שיזכה לה. אבל לפי מה שפרשתי דברי הירושלמי י"ל דכיון שהיא לא הקניתה עצמה רק עד שעת הגירושין אח"כ השליח הזוכה הוי שליח שלה ואי משום שמזכה לה הנייר דהוי דידי' כיון דהנייר א"ע שיהי' ש"פ לא מקרי זכי' רק גוף הגט ולא הנייר. ומ"מ קצת יש לדמות לדברי התוס' ב"מ דגם שם מיירי בחוב דלא הלוה רק לשעה ואף דבמלוה להוצאה ניתנו גם בעל יש לו קנין הגוף באשה וכתבו דמה שהלוה מזכה למלוה הוא בשליחותו וה"ה הכא ומ"מ גם לדברי התוס' גדולי הראשונים חולקים ע"ז והדברים עתיקין. ובשגם כיון דהוא אשת חרש ואין לו קנין כל כך באשתו רק מדרבנן א"כ כשאחד זוכה בשבילה א"צ שיהי' שלוחו של החרש דאיהי יש לה קנין בעצמה יותר:

יז) **ולפי** דעתי זה שאמרו במומר שיזכה לה גט זה ג"כ לתקן ענין שליחות במומר מה שכבר פקפקו הרבה ראשונים בזה ובזוכה הוי שליח דידה. ומ"ש לעיל דאולי לא נאסרה על בעלה ול"ה זכות לגבה לטעם שכתבו הרבה ראשונים דמשום מזונות הוי חוב לגבה באשת חרש דאין לה כתובה וכבר כתבנו לעיל דמשמע דאין לה מזונות ממנו מצד הדין ל"ש החוב הזה ועדיין צ"ע בכ"ז. ולפי שנסתפקנו לעיל אי יכולין אנו לרמוז לו ולהבינו ענין שליח לקבלה או ענין זכי' הי' נראה לנו העצה היותר הוגנת שתעשה האשה שליח להבאה. ולפי המבואר בדברי הר"ן שהקשה על הרמב"ם בזה דממנ"פ אם הוי שליחו למ"ל שתעשה היא ואם אינו רוצה הבעל שיהי' שליח א"כ מאי מהני הרי אין הגט בא לידה מהבעל ולא מהשליחו. וכתב דכיון דשליחה כמותה הוי כניתן לה אלא שהותנו שלא תתגרש עד שתבא לידה עיי"ש בר"ן והרשב"א הובא בב"י ס' ק"מ כתב וז"ל ואף בענין שליח הובאה סברה הוא להכשירו לפי שזה השליח הולך אצל הבעל ואם אין הבעל חפץ להוליכו לה אין כאן שליחות ואם הבעל רצה ונתן גט להוליכו לה הרי נעשה שליחו אע"פ שמסרו לו סתם ולא א"ל שיהי' שליחו ע"כ. ונמצא דדברי הר"ן והרשב"א המה מהיפך אל היפך. דלהר"ן הוי שליח דידה. ולהרשב"א הוי שליח דידי' ומ"מ הרוחנו הרבה בשליחות הובאה דלהר"ן יצאנו מידי החשש שחששנו בשליח לקבלה אולי החרש לא יבין שתתגרש בקבלה. ואיך נרמז לי' זאת. בזה יצאנו מידי חשש דבכל שליח הובאה הבעל והאשה מכונים שלא תתגרש עד שיגיע גט לידה. ולר"ן מתגרשת מטעם שליחה. ומהני וה"ה הכא לא איכפת לן אם מכונין שהשליח יוליך לה הגט. וגם להרשב"א יש תועלת גדול בזה לפי היוצא מדבריו דאף בנותן לו סתם מהני ובודאי בכל

שליח צריך שיאמר שעושהו שליח ובשליח להבאה מהני שנותן סתם. וה"ה בחרש מהני שיתן סתם להשליח באופן דזה העצה היותר טוב. ולפי שהר"ח חולק אעיקר שליחות הובאה יעשהו הבעל ג"כ שליח להלכה ויתנה השליח דאינו מבטל ע"י כן שום שליחות וכיון דלדעת הר"ן הוי שליח דידה ובודאי מהני ולחוש לדעת הר"ח יש לסמוך אסברת שכתבנו לעיל להקל בגט חרש ע"י שליח. כן נ"ל זולת אם יש סברא לרמוז לו שיגרש ע"י שליח לקבלה בזה ודאי יותר טוב ודוק:

יח **ואחרי** כל הארוכות הזה הנני אומר לפי הנוסח מגט חרש של ר"י המבואר בתשו' צמח צדק ושם כתוב אנחנו בי' דינא דחתימא לתתא וכו' ומדרמז לנו כתבנו לה גיטא דנא למהוי מגורשת גמורה וכו' ודן די יהוי לה גט פטורין והרי היא מותרת לכל אדם. עיי"ש ולפי הנוסח הזה הב"ד הם הכותבין והמגרשין עפ"י מה שרמז המגרש. א"כ בגט זה ודאי מהני שליח להולכה ושליח לקבלה דהב"ד הם הכותבין. ולפמ"ש בתשו' שבות יעקב סי' קפ"ג חלק א' לחלוק על הצ"ץ וכתב דסגי בגט אחד בנוסח שכתב העיטור והר"י., א"כ הדבר ברור אין כאן פקפק דמהני שליח להולכה ושליח לקבלה אלא אפילו לשיטת הצ"ץ וכפי שאנו נוהגין לכתוב שני גיטין מ"מ הדבר ברור דיש לסמוך בזה על השבות יעקב ולגרשה ע"י שליח לקבלה ולמסור להשליח לקבלה הב' גיטין. ובאמת מקו' הב"ש שהקשה לסוברים דבעינין שליחות בכתיבה איך כותבין גט חרש מוכח כדברי הצ"צ דבעי גט כשאר גיטין דאם כדברי שבות יעקב ל"ה מקשי מידי כנ"ל. דגט זה הב"ד כותבין. ומ"מ לדינא נלע"ד כדכתיבנא ואין כאן שום פקפוק ת"ל:

ובדברי מה שהשליח לקבלה נתמנה עפ"י כתב מה שנשלח ע"י הב"ד כבר האריכו בזה גדולי האחרונים להקל במקום

עיגון כפי המבואר דרא"ש גיטין פ' האומר דאשה יכולה למנות שליח אפילו שלא בפני' דל"ב שמיעת קולה וכן כתב הרשב"א והר"ן וכל הפוסקים לבד ראה זה מצאתי חידוש גדול בתוס' רי"ד קדושין ד"ח וזה לשונו כשאומרת תנו לפלוני ואתגרש מגורשת ולא מטעם שליח לקבלה דהא לא שמע שליח מפיה. אלא כיון שנתינת הבעל לאותו פלוני הוא בצוי האשה וברצונה כאלו נתנה בידה. אבל שליח לקבלה אינה יודעת היא כשהבעל נתנו לו. וגם לא אמרה היא תני לפלוני אלא יד שליחה הוי כידה. ומ"ה בעינין שתמנהו שליח פה אל פה וכו'. עיי"ש. והנה במ"ש בתוס' רי"ד דבגט מהני ג"כ בנותן לפלוני כמו בקדושין הוא חידוש גדול וכבר הרגיש בזה באבני מלואים סי' ל"ז ס"ק ג' ובעיני הדבר תמוה מאוד דדוקא בנתינת כסף קדושין מהני אבל לא בגט. וקצת ראיי' מהך דפ' הזורק דאמרו תזל איהי ותחוד ותפתח שתקנה מתורת חצר וה"ל לצוות

שיתנהו על גבי סלע ותתגרש מטעם אמירתה ליתן על גבי סלע. וזה יש לדחות לפי מ"ש הראשונים דל"ב לטלטל הגט. ועוד משני טעמים יש לדחות זאת. אבל גוף הדבר תמוה דהרי בעינין ונתן בידה. וילפינן דה"ה רשותה. ואיך מהני ליתן לאחר שאינו שליחה. וצ"ע. אמנם מה שכתב התוס' רי"ד דבשליח לקבלה בעי פא"פ גם על זה חלקו רוב הקדמונים ולא מצאני מי שחולק ע"ז בפירש כמו התוס' רי"ד. ומ"מ כיון דתוס' רי"ד הוא יחיד בדבר זה. ורבים חולקין עליו הכי נקטינין:

יט

ובדרך אגב הנני אומר בגוף ההיתר של הבי דואר שיוצא מדברי הב"י שהביא דברי הר"ן ז"ל פ"ב דגיטין ודברי בה"ג מאי למינסבי בחד גיטא ולאכרוכי בחד מנא ולאמר לגוי אמטי חד מנא לישראל פלוני וכו' ורבנן דהשתא קאמרי אע"ג דאתי' גוי היכא דיהבי לישראל ומסרי נהילו לכתחילה לא מנסבינין לה ואי אינסבי לא מפקינן לה משום דר' שמעון דאמר אף אלו כשרין ואמרו ירד ר"ש לשיטתו של ר"א ע"כ. וכתב הר"ן לא ידעתי מאי שיטתי' דר"א הכי. והנלע"ד בכונות בה"ג הנה לפי המבואר בגיטין פ"ו ע"ב לתי' ר' ירמיהו בעי נתינה לשמה ואביי מתרץ דאף לר' אלעזר ל"ב נתינה לשמה. והנה אם נאמר דבעי נתינה לשמה א"כ בעי שיהי' כל הנתינה מידו לידה לשמה ואם הי' באמצע הנתינה ביד נכרי ומיד נכרי נמסר ליד ישראל ל"ה כל הנתינה לשמה. דומי' דדם קדשים דבעי הלכה בכשרות. ואם הי' באמצע ביד פסול הי' הלכה פסולה. משא"כ אם נאמר דל"ב הנתינה לשמה. ורק דבעי עדי מסירה שיעידו על המסירה כשנמסר לידה בעדי מסירה ע"י ישראל מהני אף כשהי' יד גוי באמצע. ושם בדף פ"ו אמרו לימא מתניתין דלא כר' אלעזר. והקשה הרמב"ן דהרי ר"א ס"ל דמהני ג"כ עדי חתימה ודילמא מתניתין דשנים ששלחו שני גיטין מיירי כשהי' עדי חתימה. ותי' הרמב"ן דקס"ד דלר"א בעי שיהי' הנתינה והכתיבה והתתימה הכל לשמה. עיי"ש הובא בריטב"א ומעתה זה כונת הבה"ג דכיון דאמר ר"ש אף אלו כשרים מטעם דעדי מסורה כרתי. אף שחתמו עכו"ם שלא לשמה לא איכפת לן כיון דהכתיבה הי' לשמה לא איכפת לן בהחתימה ה"ה דנתינה ל"ב לשמה דלה לשמה לא קאי רק אכתיבה. וכיון דנתינה ל"ב לשמה מהני יד גוי באמצע. ועיין ג"כ רשב"א ריש גיטין דבעי למימר דלר"א היכא דחתמו עדים בעי לשמה מדאורייתא ידחי ג"כ מהך דר"ש והא דלא מייתי בה"ג מגיטין פ"ו דשם יש פלוגתא בין ר"י ואביי. ובה"ג מייתי להוכיח מר"ש דהלכה דל"ב לשמה. ולפי זה נתגלה לנו טעם הבה"ג דאוסר לכתחילה דרבים תמהו ע"ז. ולהנ"ל י"ל דחשש שמא בעי לשמה בהנתינה ול"מ גם מקצת נתינה ע"י נכרי. ומעתה כ"ז בשלח המגרש ע"י נכרי

לישראל ולא נתמנה השליח מפי כתב משא"כ בנתמנה השליח מפי כתב דהוי שליח ממש וכשבא ליד ישראל והוא שליחו הוי כידו ממש. וכשבא מידו לידה לשמה מהני לכ"ע ובלא"ה כתבו הרבה פוסקים לחלק בין בי דואר לשליח נכרי וכ"ז בשליח להולכה אבל בשליח לקבלה דל"ש כלל הטעם שכתבתי דבעי לשמה לכ"ע כשר ע"י בי דואר. וא"צ לפנים. וכבר הדבר יצא להיתר בהסכמת גדולי הדור:

כ **ואמנם** על דבר אשר פה א"א להתקיים ההרשאה משליחות קבלה והקיום כי אם בחתימה אחד מהרב אבד"ק יאס. ולא משאר הדיינים. ובשליחות קבלה כתב הטו"ז דבעי שיתקיימו כל הג' חתימות. ואך כבר כתב בתשו' בית אפרים דהיכא דאין נותנין להאשה ההיתר רק כותבין להב"ד שבשם האשה שהמה יתנו ההיתר אין כאן בית מיחוש והאריך בזה עיי"ש. וכבר הובא לעיל דאפי' אינו ידוע להבעל בעדים שהוא שליח לקבלה מהני רק דלכתחילה בעי שידע הבעל בעדים ומעתה כשיש הרשאה ביד השליח אף שאינה מקוימת אין כאן בית מיחוש. אך כל זה להתלמד במקום אחר אבל בגט חרש דהוא רק מדרבנן מהני שליחות קבלה גם בלי קיום דקיום שטרות דרבנן ויש מקום אחר דדוקא בדאורייתא בעי קיום אבל לא בדרבנן וכיוצא בזה כתבו ראשונים דבמים שאל"ס דל"ה רק דרבנן מהני סימנים דרבנן וכיוצא בזה כתבו תוס' בנדה דף נ"ו ד"ה מבין הנכרים דאע"ג דדם נכרים מטמא מדרבנן בכתמים דרבנן לא גזרו. וה"ה שיש לומר לענין קיום דבגט דרבנן לא החמירו דלבעי קיום. והרבה יש לפלפל בענין זה ועיין בהרא"ש ה' כלאים מענין אי בא באיסור דרבנן מהני סימנים דרבנן וכ"ש לענין קיום דמוכח מסוגיא דגיטין ל"ח לזיוף רק שהטעם שמא הבעל מוציא לעז ובקדושין דרבנן ל"ח ללעז. סוף דבר נ"ל להתיר לכתחילה לשלוח על הב"ד הרשאה משליחות קבלה ולקבל פה ב' גיטין א' כגוסס כל גיטין וא' כנוסח הר"י ועיטור וליתר שאת לחוש לסברא שחששתי דשמא אין לחרש דעת להבין שתתגרש פה בקבלתו יש לשלוח לידה ב' גיטין ע"י שליח להולכה ובזה אין כאן שום חשש ופקפוק:

סימן יא

התשובה הנ"ל מענין חרש נשלח להרב הגאון המובהק ע"ה רשכב"ה המפורסים מ'

יוסף

שאול

הלוי

נ"ז האבד"ק

לבוב והגליל. ואחרי ד"ש ובקשת הסליחה כדת כתבתי תש' על דבריו. וזאת תשובתי:

א **בראשון** אני תמה מה שדן מדברי הב"ש שכתב דמ"ה יכול לגרש ולכתוב ע"י סופר אף דלאו בר שליחות הוא כיון דלאו קדושין גמורים ומזה דן כבוד גאונו דה"ה שחרש יכול ליתן ע"י שליח אני תמה וכי דנין אפשר משאי אפשר. בכתיבה שחרש אינו יכול לכתוב בעצמו וכשחכמים תיקנו לו קדושין וגירושין ע"כ היו זאת בכלל התקנה שיוכל לגרש בכתיבת סופר אף דלאו בר שליחות והם אמרו והם אמרו. אבל איך יש לדין מזה שיכול ליתן ע"י שליח הלא זה יכול לעשות בעצמו וכיון דהכלל דאין שליחות לחרש מה שיכול לעשות בעצמו. ע"ז לא תקנו והניחו על יסוד ההלכה. ואין דנין אפשר משאי אפשר. ומי יאמר לנו דגם בקדושין אם יקדש ע"י שליח יועילו הקדושין מדרבנן עכ"פ. וכקידושין כך גירושין. ומי זה עמד בסוד ד' לדעת איך הי' תקנות חכמים ואם חכמים תקנו בזה דבר. וכבוד גאונו דן ק"ו דאם בכתיבה דבעי לשמה הקילו שיכול לעשות שליח בנתינה דל"ב לשמה כדאמרינן בגיטין פ"ו לא כ"ש דחרש יכול לעשות שליח והיא הנותנת דכתיבה דבעי לשמה וחרש לא בר דעה הוא הקילו שיכתוב הסופר לשמה. ובנתינה דל"ב לשמה ומהני נתינת החרש בעצמו לא הקילו בזה שיתן ע"י שליח כיון דלאו בר שליחות הוא. ועוד מה יעשה לשיטת הפוסקים דבכתיבה ל"ב שליחות ולא הקילו בשום דבר בחרש שיעשה ע"י שליח. ואיך נעשה מעשה ליתן ע"י שליח. במה שלא מצינו דלדיעה זו לא מצינו שהקילו בשליחות כלל. ואי משום החתימה דבעי שליחות. הרי לר"א עדי מסורה כרתי. ועוד לפמ"ש דאין דנין אפשר משאי אפשר גם ק"ו אין דנין כמו שאין דנין ג"ש והיקש. ומוכח ממנחות פ"ב דאין לעשות יוכיח מדבר שאי אפשר:

ויש להוכיח דאף דהקילו בכתיבה. ע"י סופר לא הקילו בנתינת הגט מדברי זקיני הב"ח הובא בב"ש סי' א' דס"ל דרבנן תקנו נשואין לקטן וגם גירושין מדרבנן כדמוכח מסי' קמ"א. וכונת הב"ח במ"ש הטור שיש לבדוק בשליחות אי המשלח כבר הוא גדול. וקשי' ממנ"פ וע"כ צ"ל דרבנן תקנו נשואין וגירושין מכל מקום לעשות שליח לא מהני בנשואין דרבנן הרי אף דקדושין וגירושין מדרבנן והסופר כותב מדלא כתב הטור לבדוק בגירושין לבד בשליחות הסופר. וש"מ דאף דקטן להב"ח יש לו נשואין דרבנן וגירושין דרבנן מ"מ אין לו לעשות שליח להולכה ומזה הנני דן דחרש דאינו יכול לעשות שליח ולשיטתי דידי שכתבנו להקל מטעם דאמרינן בגיטין בשתופי מבואות דרבנן קטן זוכה לאחרים ומזה דנתי דה"ה דיכול לעשות שליח בדרבנן ל"ק מהב"ח לפמ"ש הלח"מ בפ"ד מאישות והובא בדברי הב"ש סי' י' ס"ק ד' במקצת לחלק בין חרש לקטנה דבקטנה כיון שתגדל ויהי' קדושי תורה אסורה לבעלה כשנתקדשה ונתגרשה עיי"ש א"כ ה"ה לענין שליחות

יש לחלק הן מפאת כיון שיגדל הקטן ויהי' קדושי תורה הוי כמו יש לו עיקר מן התורה. והן מצד שהעולם יסברו שקדושי' הי' מועילים ויטעו בשליחות. ועיין מהרי"ט סי' מ"א אה"ע מ"ש ג"כ על דברי הטור סי' קמ"א. משא"כ לשיטת הד"ג הרי לא נראה בעיניו הסברא מגיטין ס"ה ורק הדבר פשוט דכיון דקדושין דרבנן יכול לגרש ע"י שליח אף בקטן הכין ולומר דבשלמא בחרש תקינו רבנן אף בשליחות דזימנין שלא יהי' החרש והאשה יחד משא"כ בקטן מה בכך ימתינו. א"כ למה תקינו גירושין בקטן ימתינו והרי להב"ח תקנו קדושין וגירושין. ומ"מ לגרש ע"י שליח אינו יכול וה"ה בחרש:

ב **ולדעת** הב"ח צ"ל מאי דמקשה בב"ב קנ"ו וכי מאחר דבודקין לקדושין לגירושין למ"ל בדיקה ומשני ביבם ולא משני בקדושי קטן ע"י אביו ובודקין לשליחות במגרש ע"י שליח דכיון דל"ה רק קדושין דרבנן סמכינין אחזקה דרבא. משא"כ במה דמשני ביבם בן ט' אף דעדיין ל"ק רק מדרבנן כמ"ש תוס' קדושין י"ט מ"מ ל"מ לגרש מדאורייתא לפטור הזיקה עד שיהי' גדול. ומ"ה בתי' הד"מ על הטור סי' קמ"א דבודקין ביבם שפיר תיקשי דא"כ ליבדוק בגירושין גופי' כיון דבעי גט מדאורייתא לפטור מהזיקה משא"כ לתי' הב"ח לא קשי' מה שמקשים דליבדוק בגירושין גופי'. דגט מדרבנן מהני משא"כ שליחות בקטן ל"מ מידי. מ"ש כ"ג לטעם דל"ב נתינה לשמה משום דכבר נכתוב הגט לשמה והוה סתמא לשמה כמ"ש רבינו ברוך בספר התרומה כיון שהעיבוד לשמה הכתיבה נמשך אחר העיבוד וה"ה בנתינה. הדבר נחמד ונעים. וכן משמע מדברי הב"ש סי' קל"ו דמש"ה מהני בנתן ולא אמר הר"ז גיטך מדאורייתא עיי"ש. אבל לפ"ז צ"ע מ"ש הש"ג והובא בב"ש שם אף אם אמר כנסי שט"ח. ואח"כ באותו מעמד אמר הא גיטך מהני ולטעם הנ"ל דנתינה סתמא לשמה קאי. אבל באמר בפירוש כנסי שט"ח נתן בפירוש שלא לשמה ומאי מהני מה שיאמר אח"כ באותו מעמד. והרי הנתינה לא הי' לשמה וליבעי שיחזור ויטול ממנה ויתן לה. ומשמע דמיירי דלא אמר לעדים מתחלה דאל"כ בלא"ה מהני אף דלא אמר לה מידי. וצ"ל דכיון, דאמר כנסי ולא אמר לה זכי. לא קנתה הגט והוי כפקדון אח"כ כשאומר לה הר"ז גיטך הוי כנותן מידו לידה כיון דמתחלה הי' פקדון והוי כנתינה לשמה. ובאמר לה זכי בשט"ח באמת בעי נתינה חדשה כמ"ש הש"ג:

ועיין גיטין דף נ"ה אמר רבא בעדותו של ר' יוחנן בן גודגדא אמר לה כנסי שט"ח זה הרי זה מגורשת אם אמר לעדים מקודם. ומקשה פשיטא ומשני מאי דתימא בטולי בטלי עיי"ש והתוס' הוכיחו מזה בדף ע"ח דמהני אם יודיעו לה העדים אח"כ שהיא מגורשת דזאת עכ"פ בעינן שלא תהי' משלחה וחוזרת. והתמיה קיימת דא"כ למ"ל לגמ' לתרץ חדושי' דבטולי בטלי' ולאשמעינין הא חידושי' גופי' דמהני מה שמודיעים לה אח"כ.

ולהנ"ל י"ל כיון שאמר לה כנסי שט"ח לא זכתה עדן בהגט עד שיאמרו לה שהוא גט. ואז נעשה הנתינה. ואמנם האמת דשם כיון שאמר לעדים מקודם הוי נתינה לשמה אף באומר שט"ח כיון שאמר לעדים ודעתה ל"ב וזה הוי הוכחה מר"י ב"ג. דאס"ד דבעי דעתה אז בעי שהיא ג"כ תכוין לשמה ונהי דגט בע"כ הוי ידע דמהני אבל עכ"פ תדע שהוא נותן לה והוי לשמה. ול"מ מה שאמר לעדים והעדים יודעים שנותן לשמה היא לא תקבל לשמה. אבל מדאמר ריב"ג דחרשת מתגרשת אף דאין לה כונה לשמה מוכח דסגי אם הוא נותן לשמה או עכ"פ סתמא וסגי באמר לעדים. ודוק. ועכ"פ הענין נכון מאוד והי' מקום לומר בזה בגמר' דאביי דס"ל ד' פ"ו דנתינה ל"ב לשמה לשיטתי' דל"ב גם עיבוד לשמה לפי' התוס' סנהדרין וגיטין מ"ה דס"ל הזמנה מילתא וכיון דכבר אזמנה ל"ב עיבוד לשמה דמהני הזמנה וה"ה בגט הכתיבה מהני. ומ"ה ל"ב נתינה לשמה. אבל זה ליתא דהכתיבה הוי יותר מהזמנה ומהני לכ"ע. ואכ"מ. ולפ"ז אני מבין לשון הגמ' ריש גיטין דמקשה אי ר"א כתיבה בעי חתימה לא בעי והקשה הרשב"א לשיטת הרי"ף דס"ל לר"א מהני ג"כ עדי חתימה מאי מקשה. ולהנ"ל שפיר מקשה וכך הפירוש דזה ל"ח שיכתוב בפירוש שלא לשמה רק דחיישינן שחתמו סתמא ולא חתמו בפירוש לשמה ומקשה אי ר"א כתיבה בעי חתימה ל"ב והיינו כיון דלדידי' צריך כתיבה לשמה בחתימה מהני סתמא כמ"ש רבינו ברוך בקלפים. זאת חשבתי בתחילה אבל מדמשני הא מני ר"י משמע דאם בעי כתיבה וחתימה בעי שיהי' הכל לשמה. ומזה מוכח קצת דלא כסברתו מדבעי לר"י כתיבה וחתימה בפירוש לשמה. א"כ גם נתינה לבעי לשמה ועיין בריטב"א ד' פ"ו בענין זה. והרבה הארכתי בתשו' אחת והבאתי בשם מהרי"ו דלר"א מהני סתמא בחתימה אף למאי דמסיק מודה ר"א במזויף מתוכו ואקצר:

ג **ומ"ש** הד"ג לדחות דברי דבדרבנן קטן נעשה שליח גם אנכי לא כתבתי רק לישב אם נאמר דחרש עושה שליח בגירושין וכבר כתבתי להוכיח סברתי ממשנה דעירובין דף ל"ב בשולח עירובו ביד חש"ו דבערובי חצירות מהני וכתבתי דלפירוש התוס' יש לדחות הראי' דמיירי דשלחו לחבירו והוא לא עביד רק מעשה קוף. ופרשו בגמ' דבדרבנן נעשה שליח וזה החילוק בין עירובי חצירות. ובודאי שהדבר צריך עוד חקירה ודרישה ולא החלטתי הענין אך לע"ע לא אדע סתירה נגד זה בדבר שאין עיקר מן התור'. ואמנם מה שכתב להוכיח נגד סברתי דא"כ בתרומה בזמן הזה יהי' חרש ש"ו נעשין שלוחין לתרומה ואנן תנן חמשה לא יתרומו תמה אני על הד"ג דבודאי תרומת חש"ו אף בשלהן ל"ה תרומה אף מדרבנן ואיך יהי' נעשין שליח לתרום אם אין להם כח לתרום אף בשלהן וזה א"צ לפנים. ואני כתבתי דבדבר שהוא מצי עביד מצי לעשות שליח ולהיות שליח

בדרבנן. וראי' משתופי מבואות דזוכה לאחרים בדרבנן. וא"כ אין מתרומה ראי' כלל ואם הוא מהס"ל למ"ד דתרומתו תרומה אין ה"נ דיכול לעשות שלחט ולהיות שליח בדרבנן וע"ז יביא לי ראי'. ויש להביא קצת ראי' דקטן אינו עושה שליח אף בדרבנן מדמקשה בגיטין נ"ב על מתניתין דאפוטרופוס תורם מקרא דאפטרופס אינו תורם והריטב"א כתב דליכא למימר ברצונם תורם דאין קטן עושה שליח ולישני דמיירי בתרומה דרבנן דקטן עושה שליח כמו שזוכ' לאחרים במעשר בזמן הזה דרבנן לתי' ראשון ומוכח דאין חילוק. ואמנם אם נאמר דמשמע לי' דמיירי בתרומה דאור' יש לישב דברי רמב"ם שפסק בה' תרומות אפטרופוס תורם ואין מחלק בין לאכול ובין להניח. וע' בכ"מ שכתב שסמך על ה' נחלות וזה דחוק. גם עיין בנקודות הכסף סי' ש"ה שכתב דרמב"ם ס"ל באמת דאפוטרופס תורם בכל גונא. ולהנ"ל י"ל רמב"ם ס"ל בפ"א מתרומות תרומה בזה"ז דרבנן ולתי' ראשון בגיטין דף ס"ה גם בזה קטן זוכה לאחרים וה"ה שעושה שליח. ומ"ה ס"ל אפוטרופס תורם בכל גונא. והיינו ברצון הקטן. ובה' נחלות כתב דרך עצה לאפוטרופס דלא יתרום רק להאכיל דל"ה טובה ליתומים ואיננו עושה שליחתו וכמ"ש הנקודות הכסף בדרכו. אבל כבר כתבתי דהאמת דבתרומה אינו עושה שליח כיון דל"מ לתרום בעצמו וכי קאמינא אנא בגונא דיכול לעשות בעצמו:

ד **ודרך** אגב קשה לי אדברי רמב"ם פ"ז דתרומות ה' ט"ו חש"ו שקנה עבדים אין אוכלים בתרומה אבל אם קנה להם ב"ד או אפוטרופסין או שנפלו לו בירושה אוכלין בתרומה ומוכח דקטן ל"ק הנה צ"ע לזה דהוא מתוספתא מהך עובדא דגיטין מ' בקטן שהקנה לו אביו עבד ופסקה לה רמב"ם בפ"ז מעבדים ומרמב"ם מוכח דיש לקטן קנין בעבד ולומר דשם אביו הקנה לו והוי כאפוטרופוס זה אינו דאין אדם זוכה בשלו לאחרים. וצ"ל בישוב הדבר דשם קנה מדרבנן ומהני מדאורייתא השחרור מטעם הפקר ב"ד ורמב"ם ס"ל פ"ט מתרומות ה' ו' דלענין תרומה אזלינן בתר קנין דאורייתא ומ"ה חש"ו שקנה עבדים אין אוכלין בתרומה דלומר לישב דעבדי כמקרקע דמי וחש"ו ל"ה מקחן מקח רק במטלטלין עדיין קשיא הך דגיטין אלא דקשי' דרמב"ם ס"ל בקטן שקנה קרקע תעמוד בידו דקטן כשלא בפניו דמי ע"ש בכ"מ ממכירה ה' י"ב א"כ גם עבדים שקנה יאכלו מתרומה והרבה פוסקים ס"ל זוכה בדאורייתא בדעת אחרת מקנה וצ"ל כיון דהקטן יכול לחזור מהמכירה כמ"ש הקצה"ח סי' רל"ה ס"ק ד' א"כ איך יאכלו בתרומה שמא יחזור. ומזה מוכח דאפוטרופסין קונין מדאורייתא וצ"ע אדברי הה"מ בי"א עכ"פ למכירה שכתב ראי' דקטן שקנה קרקע קונה מנשיא אחד ליום והרי מרמב"ם הנ"ל מוכח להדיא לחלק בין קנה בעצמו לאפוטרופוס וב"ד. גם דברי הקצה"ח סי' רל"ה סוף סעיף ד'

תמוהין דלדידי' לבתר דתיקנו דממכרן ממכר במטלטלין קונה הקטן מדאורייתא קרקע. ואמאי עבדיו לא יאכלו בתרומה. וקצת יש לישב דבריו עפ"י הנ"ל ואכ"מ להאריך בזה:

ה **מ"ש** כ"ג בטעם הדבר דמגרש ע"י שליח דבאמת כל מקדש אדעתא דרבנן מקדש ורק דחכמים לא הפקיעו קדושין רק במקום שראו שצריך להפקיע קדושין. אבל בחרש דל"ה רק קדושין דרבנן ודאי מקדש אדעתא דרבנן ואפקעינהו לקדושין. ובזה מפרש הירושלמי דבקידש בביאה ל"מ גט חרש הוא משום דאין תנאי בנשואין דאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות ע"כ. תמה אני דהרי בגמרא אמרו להיפך תינח בקידש בכספא קידש בביאה מאי איכא למימר ומשני שוי' רבנן לבעילתו בעילת זנות הרי דגם בקידש בביאה שייך אפקעינהו רבנן לקדושין מיני'. ואם כונת כבוד גאונו. דבאמת בזה פליג ירושלמי על בבלי א"כ קיצר בלשונו. ועוד לא נמצא מבואר שירושלמי פליג על מה שאמרו בש"ס בכמה דוכתא. ובאמת שעפ"י דרכו י"ל בדרך זה דבשיטה מקובצת פי' ג"כ תינח בקידש בכספא דזה מטעם הפקר ב"ד משא"כ בביאה ל"ש הפקר ב"ד ומשני שוי' רבנן לבעילתו בעילת זנות מתורת תנאי דהוי כמקדש ע"מ שירצה אבא. וזה בפיקח שיכול לקדש ע"י שליח ומהני בדידי' תנאי בקדושין אבל חרש דנהי דרבנן תקינו לו קדושין אבל ע"י שליח ל"מ לקדש הוי תנאי בדבר שא"א לקיים ע"י שליח. ומ"ה אמרו בירושלמי דדוקא בקידש בכסף מצי לגרש דאפקעינהו לקדושין מתורת הפקר ב"ד. אבל בקידש בביאה דלא שייך הפקר ב"ד ורק מתורת תנאי שייך אפקעה. והיכא דא"א לקיים ע"י שליח ל"מ תנאי ומ"ה ל"מ לגרש. ואף דבכל ביאה מהני תנאי דאיתקש הויות להדדי בקדושי חרש ל"מ תנאי. והי' זה פירוש נחמד. (וע' מ"ש בספרי לא"ח סי' ק"ו אות ג' דברים יקרים בזה) אבל לדעתי א"צ בזה להפקעת קדושין. כיון דל"ה קדושין רק מדרבנן. ואולי הירושלמי סובר דהוי קדושי תורה מטעם דעת אחרת מקנה. אבל לדידן דס"ל דל"ה רק קדושין דרבנן א"צ להפקעת הקדושין כמ"ש תוס' פ"ב מ"ח ע"ב למ"ד יש כח ביד חכמים לעקור דבר מן התורה גם בקידש שלא על דעתם מהני א"כ בקדושין דרבנן מהני הגט גם בל"ז. ואמנם כיון דהכתיבה ע"י שליח וזה א"א דאין שליחות לחרש וע"כ הוי בזה צד הפקעת קדושין א"כ בסברא זאת יש מקום שיוכל לגרש ע"י שליח גם בנתינה והעיר בצדק בגוף הדין. ויבואר עוד לקמן:

ו **הסברא** שכתבתי דלמ"ד מעשר שני ממון גבוה א"כ כשפודה מעשר שני ע"כ רשות הגבוה מקנה לו והוי דעת אחרת מקנה כמו דאמרינן בב"ק הקדש שלא מדעת כהקדש מדעת דמי דדעת גבוה איכא. כבוד גאונו תמה עלי מה ראיתי לומר כן. הנה בסברא מי כמוהו מורה לקלוע אל השערה. וגם אנכי לא כתבתי רק דרך אפשר דהרי דעת התוס'

רחבה מדעתנו ועכ"ז ת"ל לא פלטה קלמסי דבר רחוק. יעיין מר גאונו שכעין זה כתב ביד אפרים סי' ס"א והוא רשום בשכבר דבריו בהקדמתו לתשו' מהר"ם מרויטענבערג ושם מבואר דקטן יכול לזכות במתנות כהונה ועיי"ש בלשונו שכתב שז"א דהיא הנותנת כיון שאין הממון של הבעלים משום דרחמנא זכי להו א"כ אין לך דעת אחרת מקנה גדול מזה. ועיין עוד ביומא ד' נ' שאני בי גזא דאהרן דאפקרי' רחמנא גבי אחיו הכהנים. ובאמת זה טעם דירושה שיורש קטן אף דאין לו זכי' משום דרחמנא אקני לי והוי דעת אחרת מקנה כמ"ש ביד אפרים להדי' שם. ובזה נכון דל"ק בב"ק ק"י נ"מ דאיבעי' אי גזל הגר יורשים או מקבלי מתנות אי כהן קטן זוכה בגזל הגר. ואם יוצא הגזלן אם יתן לקטן. דבין אם יורשים בין אם מקבלי מתנות קטן זוכה דרחמנא נתן לו. ועיין בר"ן קדושין בשם הרמב"ן בישוב הקו' דע"א אינו נאמן לומר של מעשר שני הם דכיון דמעשר שני ממון גבוה הוי אפוקי ממונא מרשות הדיוט לרשות גבוה. א"כ יש מקום לדברינו דכיון דהוא ממון גבוה רחמנא אקני לכל הפודה אותו וע"כ צ"ל כן דזולת זאת במאי יוצא מרשות גבוה. והוי כמו דאמרינן משלחן גבוה קא זכי. לבד מה שי"ל דרחמנא אפקרי' למע"ש לכל הפודה ול"ה דעת אחרת מקנה רק הפקר וקטן אינו קונה מהפקרא. ולפ"ז הדבר תלי' במחלוקת הראשונים בב"מ ד' י"ב ועיין במ"ל בכ"ט ממכירה דלדעת רש"י בב"מ י"ב קטן קונה מהפקר וקצת משמע ביומא ד' נ' הכי דהואיל דרחמנא אפקרי' לגבי אחיו הכהנים הוי שלהם. וי"ל דשם רק שיגרא דלישנא נקט:

ז **ויש** לי הערה גדולה בזה בכתובות ד' פ"ג בתוס' ד"ה קנו מידו מהו פירש"י אברייתא קאי. וקשה מה יש להועיל שם קנין שהרי למי מקנה אותו והלא לכ"ע מפקר לה אמנם לפמ"ש הנ"י ב"מ י"ב והובא ג"כ במ"ל הנ"ל דרש"י ס"ל הפקר מדעת הוי דעת אחרת מקנה להזוכה. א"כ שפיר מהני קנין הואיל ודעת אחרת מקנה שפיר כתב רש"י. ואמנם דברי תו' נובעים מדברי ירושלמי קדושין פ"א הובא בתשובה הראשונה הילך לך סלע ותצא שדך לחירות יצאה הילך לך סלע ותצא שדך להפקר ל"מ מ"ט הואיל ולא זוכה לבן דעת א"כ הן הן דברי התוס' דמה מהני הסודר שנותנים לו אם אין מזכה לבן דעת. וא"כ צ"ע על הנ"י מדברי הירושלמי אבל גם זולת זה לא אבין באומרים לו הילך סלע זה ותצא שדך להפקר. המפקיר מה אמר אם אמר לשון הפקר דל מעות מהכא הוי הפקר ואם לא אמר לשון הפקר פשיטא דל"ה הפקר. ולומר דבאמת אמר לשון הפקר רק הואיל וכונתו הי' שמפקיר בתורת קנין המעות ל"ה הפקר כעין שכתבו תוס' פסחים נ"ז דאם נותן פיאה לירק ובאמת אין פיאה לירק הוי הפקר בטעות דיש לחלק עוד בין הענינים. והמובחר דל"א לשון הפקר רק הן ורק דאם מהני מתורת קנין גם זה מהני וכיון דקנין ל"מ בזה

מ"ה ל"מ עד שיפקירנו בפירוש ועדיין צ"ע. מ"ש כבוד גאונו מדברי הישועות יעקב כבר כתבתי שיהי' איך שיהי' הדבר תמוה שכתב כל כך בפשיטות ולא ביאר ענין זה ובפרט שתלה תניא בדלא תניא דהב"ש הקשה על כתיבת הגט והוא מביא ראיה מנתינה דל"מ מבואר בשום פוסק ראשון ואחרון. וע"כ מצאתי לנחוץ מאוד לפלפל הרבה בזה אולי ע"י יצא הדין מבואר:

ח **ובדבר** עיקר גט חרש. הנה ראיתי בגט פשוט בסדר הגט כתוב שם בזה"ל טופס גט חרש שאינו שומע ואינו מדבר והוא ג"כ לאלם ששומע ואינו מדבר מטור סי' קס"א ע"כ. הנה מ"ש שהוא ג"כ לאלם ששומע ואינו מדבר הוא דבר תמוה דאלם ששומע ואינו מדבר כפקח לכל דבריו ואיך יכתבו בזה כתקנתא דרבנן והוא מביא זאת מדברי הטור ולפנינו לא נמצא דבר וגוף דבריו באלם תמוהים מאוד. ומתוך ההשערה הי' מקום להוכיח מזה דבאמת הגט גם בחרש כותבין כסדר כל הגט רק שנוסח זה הוא במקום הרשאה. כשחרש מגרש ע"י שליח או כשאלם מגרש ע"י שליח והאלם רק מרמז ואין לכתוב בהרשאה וכך אמר לנו תהא ידך כידי ופיך כפי וכו' כמו שכותבין בהרשאה דהרי הוא רק רומז לתת להשליח ולדברים כאלו אין רמז וע"כ כותבין גם בהרשאה מאלם לשון זה. ואמנם השתי תיבות כתקנתא דרבנן לא נכתבו רק בחרש ולא באלם. כן יש מקום לומר אם לא נראה לנו שהוא טעות סופר. ומי יודע איזה טעות נזדקר פה בהדפוס כי מלישנא משמע שבאמת הוא גט חרש ולא נוסח הרשאה ובאמת כשאני לעצמי הייתי אומר אם כנים דברי שבות יעקב דהוא גט חרש הענין הוא דרך זה דבאמת אין שליחות לחרש ואיך יכתוב גט ע"י סופר כקו' הב"ש. ולכן הי' תקנת חכמים דהב"ד יכתבו והב"ד הם שלוחים שלו כדמוכח מדברי הרמב"ם בפ"ז מתרומות והוא מתוספתא דאם ב"ד קנו עבדים לחש"ו אוכלים בתרומה דהב"ד יכולים לעשות עבורו כל צרכיו ומהני מדאורייתא וילפינן לה מנשיאים שקנו עבור קטנים א"כ הב"ד יכולים לצוות להסופר שיכתוב והוא מרמז להב"ד. באופן דגט חרש בטופס של רבינו ירוחם. ודאי מהני ע"י שליח. דהב"ד המגרשים ברמז של החרש וכמו ששיערנו קצת גם בתשו' הראשונה ודוק. ואם מהני גט חרש מטעם הפקעת קדושין כמו שכתב כבוד גאונו נ"י ודאי נכון לשון גט זה ככתבו וכלשונו דהב"ד מפקיעין קדושין ומתירין האשה בגט זה וצודקים מאוד דברי השבות יעקב. אמנם להלכה כותבין גט כשאר גיטין ואח"כ נותנים גם גט זה כמ"ש הב"ש להדי' ומני' אין לזוז:

ונראה דאם נותנים גט גמור בחרש ג"כ וכותבין אך טופס זה לאשה לראי' אין לתמוה על הג"פ אם כותבין נוסח זה לאלם כיון שגם הוא מגרש ברמיזה. אך מה שנכתב כתקנתא דרבנן זה תמוה דכיון דבודקין אותו ונודע שהוא פיקח ודאי גט מדאור' הוא ושמא מיירי

בלא בדיקה רק דמגרשין מטעם ממנ"פ כקו' הב"י על בדיקת האלם ומ"ה נותנים גם גט זה ועדיין צ"ע בזה בדברי הג"פ. ושוב ראיתי דזה שסיים בג"פ כדת משה וישראל ובצ"ץ לא העתיק זאת בנוסח. וע"כ הנראה דבג"פ הי' כתוב כתקנתא דרבנן וכדת משה וישראל הי' כתוב ג"כ וקאי על חרש שאינו שומע ואינו מדבר כתקנתא דרבנן ועל אלם לכתוב כדת משה והמדפיס כתב שניהם יחד:

באופן שיש להסתפק אם נכתוב כדת משה בסופו דהרי הצ"ץ לא הביא זאת ומ"מ כתבנו בהנוסח בסוף כדת משה אחר והרי היא מותרת. דבאמת אין למדין משיטה האחרונה וצריך לכתוב אחר הרי היא מותרת והכל שריר וקיים ולא רציתי לשנות מנוסח לכתוב בגט והכל שריר וקיים. לכן כתבתי כדברי הג"פ. ואולי גם הצ"ץ מודה בזה אלא שהי' הדבר פשוט ולא העתיק זאת אך מדברי השבות יעקב מוכח קצת דאין לכתוב ומ"מ לפי שהפירוש עולה יפה דהגט נעשה כתקנתא דרבנן והיא מותרת כדת משה שנתן כח לחכמים להתיר אשה זאת אין לחוש ודוק היטב:

ט **ובעיקר** גט החרש אם כדברי השבות יעקב דזה עיקר גט חרש ולא מעשה ב"ד לבד נלע"ד לבאר הענין שהוצרכו בחרש שהב"ד יחתמו הגט. וכבר כתבנו טעם נכון דהב"ד הם יוכלו לקנות ולהקנות בשביל חש"ו כדמוכח מרמב"ם. וכעת נלע"ד. דבאמת כל גיטין הוי מפיהם ולא מפי כתבם כמו שהקשה הרז"ה והרמב"ן. ואך כיון דהוי מדעת המתחייב הוי כשלוחין ומ"ה מהני משא"כ חרש דלאו בר שליחות הוא בעי חתימת הב"ד דבב"ד ל"ש מפי כתבם ובהכי יש לישב קצת דברי הנחלת שבעה שכ' גם בחרשת נוסח זה ותמה עליו בשבות יעקב ח"א סי' קכ"ג ובנוב"י סי' פ"ד גם תמהו בדברי רש"י יבמות ק"י שכתב בחרשת כשם שכינס ברמיזה והוא תמוה דל"ל זאת והרי אף חרשת שהשיאה אבי' מתגרשת. ולהנ"ל י"ל עפ"י מ"ש הפ"י בכל גיטין הוי עשאי"ל אך כיון דאיכא כתובה למישקל כדיני ממונות דמי'. א"כ בחרשת דל"ל כתובה ולא שום תנאי כתובה כמבואר ברמב"ם ול"ה דיני ממונות הוי עדות שבשטר עשאי"ל. ומ"ה כתב רש"י כיון דל"ה רק מדרבנן מהני ומעתה בחרשת שהשיאה אבי' דיש לה כתובה ותנאי כתובה פשיטא דמהני כמו כל גיטין. וגם י"ל דבאמת אין מעידין על חרשת וקטנה כמ"ש הרמב"ם בטעם דאין קטנה עושה שליח לקבלה. אך כל קטנה מתגרשת דעיקר עדות על הבעל שנפטר מחיובים שלו. גם בחרשת שהשיאה אבי' נפטר מחיובים שלו משא"כ בחרשת דל"ה עליו שום חיוב ל"מ קבלת עדות אלא לרצונה כן יש לישב דברי רש"י החמורים באמת מאוד. ואכ"מ להאריך בשגם דהאמת כדברי הנוב"י.

י **ושוב** ראיתי דיש לישב דברי רש"י בדף ק"י שכתב רש"י בחרשת שכשם שקידש ברמיזה כך גורש ברמיזה ומשמע דבעי רצון דידה, וכבר תמה בנוב"י. ונ"ל לישב בטוב טעם דבחתם סופר אה"ע ח"א סי' ק"ג וסי' קמ"ט הקשה לשיטת תוס' ופוסקים דלא מיקרי שטר רק מדעת המתחייב וזולת זה הוי מפי כתבם א"כ קשי' בכל גיטין דעלמא למ"ד עדי חתימה כרתי איך כותבין בע"כ דאשה והלא אין זה מדעת המתחייב ומשמע מפוסקים דאפי' בשובר אין כותבין שלא מדעת המלוה. וה"ה בגט. ותי' דכיון דהאשה אדעתא דהכי נשאת ונשתעבדו על דרך זה שתתגרש בע"כ. אין זה מיקרי שלא מדעת המתחייב. וכמו דלא מיקרי לענין תופס לבע"ח במקום שחב לאחרים מה שחב ללוה הואיל ומעיקרא נשתעבדה אדעתי' דהכי ה"ה לענין גט ומפ"ז דן הח"ס בזה"ז דאין מגרשין בע"כ מחמת חרם ר"ג ומעיקרא אדעתא דהכי נסבה כשיגרש בע"כ ל"מ מדאורייתא עיי"ש. א"כ לפי הנ"ל בחרשת אינו יכול לגרש בע"כ דדוקא בפקחית שיש לה דעת ומבינה ענין קדושין וגירושין ויודעת שמתגרשת בע"כ ומעיקרא אדעתא דהכי נשאת ל"ה מפי כתבם. משא"כ חרשת דאין לה דעת להבין ענין זה וביחוד אינה יודעת מה יהי' בסופה רק לפי שעה מבינה מקצת ענינים א"כ ל"ש לומר דנשאת על דעת זה. ואיך נכתוב אח"כ שלא ברצונה דהוי מפי כתבם. ולכן א"א לגרש רק ברמיזה וגלוי רצונה ול"ק מחרשת שהשיאה אבי' או קטנה שהשיאה אבי' דמתגרשת דזו נשאת לדעת אבי' לומר מעיקרא אדעתא דהכי נשאת. ובאמת י"ל דפלוגתא דריב"נ ועדות ר"י ב"ג תליא בסברא זו דריב"נ ס"ל נהי שנשאת לדעת אבי' מ"מ כיון דכעת רוצים לגרשה שלא ברצונה והיא לא נשתעבדה לזה לא מצי לגרש בע"כ. ורבנן ס"ל מ"מ כיון שנשאת לדעת אבי' מהני. וא"צ למ"ש תוס' שם בטעם דל"ה משלחה וחוזרת. ויש ראי' לזה מירושלמי דמחלק בין פקחת מעיקרא דמתגרשת בע"כ ובין קטנה וחרשת שהשיאה אבי' ומעתה בחרשת גמורה בתחילתה לכ"ע בעי רצונה וכמ"ש בנחלת שבעה. ובנוב"י חולק על השב"י דאם בפקחית מתגרשת בע"כ כ"ש בחרשית וכבר ביארנו הטעם:

ומ"ש הנוב"י דהרי כתובה לא תקינו לה מטעם מימנעי ולא נסבי וכ"ש דל"ש דלא מתגרשת בע"כ. אין ראי' זו שום ראי' דמאי איכפת לי' אם היא אינה מתגרשת בע"כ. והכי יש לה זכות עלי' והלא אין לה כתובה ולא תנאי כתובה כמבואר ברמב"ם יגרשה מביתו ויקח אחרת ולא תקבל היא הגט משא"כ לענין כתובה אם תוכל לכוף אותו לדור אתו או לגרשה בכתובה בזה שייך מימנעו. וגם סברת הגמ' כתובות ס"ד כל עוד שאגודה בי' לא יהבי אחרתא לדעתי ל"ש בחרשת כיון דאין לה עלי' שום זכות אינו דומה ליבמה דאגידא בי' בחליצה משא"כ משום חרשת ששלחה מביתו לא ימנעו אחרים לישא

אותו. והדברים נכונים בישוב דברי רש"י ומכל הלין טעמי לו הי' בא מעשה לידי הייתי מתיישב אם יש לחוש לכתוב גט חרשת ג"כ לחוש לדברי הנחלת שבעה ודברי רש"י ז"ל. מהגם לדעתי יש לפקפק על דברי הח"ס דעדיין תיקשי מגט שחרור דמהני בע"כ לגבי ל"ש תי' זה ושמא גם בג"ש שברור לומר דמעיקרא אדעתא דהכי הקנה לו למוכר. אבל לדעתי עיקר גט ל"ה, רק מחילת שעבוד וקנין דברים ומשום הכי כותבין מדעת המוחל והמגרש. ול"ב דעתא דידה. ובמקום אחר נסתפקנו אם מהני במחילה בע"כ של לוה. והבאתי מדברי התוס' ב"מ ד' ד' שתי' דמודה במקצת מיירי במחל לו שעבוד קרקעות. ולדבריהם קשי' דכל מלוה כשיראה שהוא מודה מקצת מחול שעבוד קרקעות שיהי' להלוה שבועה דאורייתא. וע"כ צ"ל דל"מ בע"כ של לוה. ועיין בר"ן גיטין דהמלוה מצי מקנה ללוה קרקע בע"כ של לוה ליכתוב פרוזבל. ויש לדחות משם. מיהו מתוס' ב"מ י"ל כיון שבתחילת התביעה והודאה הוי שעבוד קרקעות. ל"מ מחילה אח"כ שלא יהי' שעבוד קרקעות דכבר נפטר בשעת הודאה כמ"ש הר"ן בפ' שבועת הדיינים גבי מה שהנחת אתה נוטל ואכ"מ לענין זה:

יא **ודרך** אגב הנני אומר ברש"י ק"ז ביבמות פרש"י החרש שחלץ חליצתו פסולה לפוטרה במקום אח כשר ותמה בתיו"ט דגם בלי אח לא נפטרה נפשה וצריכה יבום ואמאי פירש"י לגבי אח וגבי חרשת פירש"י היא עצמה אינה נפטרת מחליצתה והרגיש בדבר התיו"ט והערוך לנר. ועי' בתשו' מוח"ז הגאון ר"ע איגר כתב יד חלק אה"ע. והנ"ל דבאמת כל היכא דקתני פסולה פסול' ופוסלת כדאמרי' בגיטין. ובכאן חרש שחלץ פסול' על האחין ומ"ה כתב רש"י לפוטר' במקום אח כשר לאשמועינן דמ"מ פסולה על האחין וכן כתב הגאון ר"ע וכן כתב בערוך לנר אלא שהקש' דא"כ גם לחרש אסורה משום הך חששא דיאמרו דחליץ וכיון שחלץ שוב אסור ליבם. ונ"ל דחרש מותר ליבם דחרש יש לו דין קטן וקטן אוכל נבילות אין ב"ד מצוין להפרישו ואיסור דרבנן ספי לי' בידים. וכ"ש שיש לומר במקום מצוה מותר ליתן לקטן כמ"ש תוס' בפסחים ד' פ"ח לענין פסח שלא למנויו ואי דמ"מ היא אסורה דהיא גדול' מ"מ י"ל דבאמת האיסור דכיון שלא בנה שוב לא יבנה האיסור על היבם ולא עלי', ומ"מ היא ג"כ אסור' דכל היכא דהוא מוזהר היא מוזהרת וכאן בחרש דהוא אינו מוזהר היא ג"כ אינה מוזהרת כעין שכתבו תוס' סוף נדרים. והאחרונים ובשעה"מ ביאר דבריהם ועיין תוס' חגיגה י"ג. ובסברא זו יש לפקפק דהכי נאמר דגרושה מותרת לישא כהן חרש וע"כ צ"ל דהוא מוזהר רק דלאו בר דיעה. אך כיון דל"ה רק מדרבנן משום מראית עין י"ל כיון דהוא אינו מוזהר באיסור דרבנן היא ג"כ מותרת דעיקר איסור מ"מ מחמתו ועכ"פ לפי הנ"ל נכון דרש"י כתב בחרש לגבי

אחים דלאחין פסולה עכ"פ ולדידי' מותרת משא"כ בחרשת שחלצה לכל האחין אסורה וכ"ש להחולץ ומ"ש רש"י אלא ביבום צ"ל ביבום אם לא חלץ אבל אם חלץ ודאי אסורה גם עליו וז"ב ודוק:

יב **בשולי המכתב** ממוח"ז הגאון ר"ע ראיתי קו' חדא לפמ"ש בכריתות י"ח הוכיחו דר"י ל"ב איקבע איסורא מדמחייב אאשם תלוי בחוץ. ותמה דבתוספתא קתני דמחייב חטאת והכסף משנה בי"ח ממעשה הקרבנות מביא דר"מ מחייב חטאת. וא"כ איך מוכח דר"מ ל"ב איקבע איסורא בשלמא אי חייב אשם תלוי שפיר מוכח דל"ה רק חתיכה אחת ספק וחייב עלי' בחוץ אשם תלוי אבל אי חייב חטאת צ"ל דכודאי חשוב. ואיך מוכח מזה והאשם ששחט באמת מיירי שאכל חתיכה מב' חתיכות והוא תמיהה נשגבה. אמנם בעיני גוף דברי הכ"מ תמוהין מאוד דבאמת לר"מ לא מחייב בשחט בחוץ רק אשם תלוי. ומה שמבואר בתוספתא חטאת זה קאי לרבנן דר"מ בדף כ"ג דס"ל גם בנודע שלא חטא תרעה עד שתסתאב דעכ"פ בודאי אקדשי' והוי ודאי הקדש ומ"ה מחייב חטאת ולר"מ דפליג שם. לא מיחייב רק אשם תלוי ושפיר מוכח הגמ' מר"מ דל"ב משתי חתיכות וכן משמע מתוס' ומרש"י. אלא דלפ"ז צ"ע יותר על הרמב"ם דפסק בפ"ד מפסולי המוקדשין כרבנן הנ"ל דבודאי הוי הקדש ואמאי פוטר משחוטי חוץ ומאי ענין זה לחתיכה משתי חתיכות וצ"ל דנהי דהוי הקדש בודאי מ"מ פטור משחוטי חוץ דעומד להסתאב ואינו עומד למזבח כנודע ומ"ה בלא נודע ל"ה רק ספק שמא חלב דאם ל"ה הלב אף דלבו נוקפו ואקדשי' עכ"פ מ"מ בכה"ג אינו ראוי למזבח. ויהי' איך שיהי' לדברי הכסף משנה דר"מ מחייב חטאת קשר להבין דברי הגמ' הנ"ל. ונ"ל לישב לפי חומר הנושא דבאמת קשי' לר"מ איך חייב חטאת אשחוטי חוץ מאשם תלוי אף דהוי ספק הקדש לר"מ כדכתבו תוס' וכדאיתא בדף כ"ג וצ"ל דמ"מ כיון דכל עוד שלא נודע ראוי לבא בפנים הוי בכלל קרבן לד' כמו כל קרבנות אבל צ"ע איך חייב עדיין שמא קרבן זה לא הי' עומד כלל למזבח דשמא יודע דלא אכל חלב. וצ"ל דזה תלי' אי בעי משתי חתיכות. ואמרו בגמ' לחד טעמא דבעי אפשר לברר ואף אידך לישנא ס"ל דל"מ אפשר לברר ובעי איקבע איסורא אבל בזה לא פליג דחתיכה מב' חתיכות אפשר לברר וא"כ למ"ד בעי מב' חתיכות א"כ בכל אשם תלוי אפשר לברר א"א לחייב עליו חטאת בשחט בחוץ דלמא יבורר ואינו עומד כלל לקרב למזבח משא"כ למ"ד ל"ב מב' חתיכות. בכה"ג א"א לברר ובודאי עומד הקרבן למזבח שפיר חייב חטאת ומזה הוכיח דר"מ ל"ב מב' חתיכות וזה נכון גם כדעת הרמב"ם כמ"ש הכסף משנה והכל נכון בעזה"י וע' תשו' זקיני הח"ץ סי' קס"ג (וע' מ"ש לעיל סי' ג' אות ט'):

סימן יב

ב"ה ברעזאן תרכ"ז. שאלה אשה שבאתה לפנינו להנשא והיא מוחזקת באשת איש או אף אם אינה מוחזקת באשת איש רק שהיתה מתכסה בצעיף דבודאי יש לה חזקת א"א. ואומרת נתגרשה בב"ד פלוני ואין לה היתר מב"ד אם יש לסמוך על הטעלעגראף שיכתוב הרב שנתגרשה אצלו שהיא גרושה ותועיל להאשה להנשא:

א **תשובה** הנה לכאו' ל"מ עדות הרב עפ"י הטעלעגראף דהרי הרב בעצמו איננו כותב רק העכו"ם כותב ומעתיק הכתב א"כ הו"ל עד מפי עד וגם אין עדות לעכו"ם וגם זולת זה הו"ל הרב רק עד אחד. ובכל זה צריך עיון רב ואבאר. ובח"מ סי' מ"ה ס' ה' מבואר מקום שנהגו הסופר חותם עפ"י העד במס"ק מהני בקבלו עליהם בני העיר ואם לא קבלו עליהם ל"מ מטעם דבקיבלו לא גרע מקיבלו עליהם קרוב או פסול. אבל בלא קיבלו הו"ל כעד מפי עד. ועיין בש"ך שם שכתב דזה דוקא בשטר ראי' אבל בכתב יד כמו בממרני מהני חתימה במסה"ק. ובקצה"ח הקשה מדברי הגהת אשר"י פ"ב דגיטין שרצה לומר דמהני בגט חתימת סופר שיחתום שם העדים ומסיק דגט פסול הרי דלא מהני בענין כזה שליחות ע"ש וע' בנתיבות. ולפענ"ד אין ראי' מדברי הרא"ש. דלפי המבואר במס' גיטין (דף ט' ע"ב) ד"ה אע"פ דלר"מ דעדי חתימה כרתי בעינין שליחות בחתימת עדים דוכתב אבעל קאי. ולר"מ דכתיבה דקרא חתימה היא דל"ב לשמה בכתיבה היינו שהעדים חותמין בשליחות הבעל א"כ פשיטא אם הסופר חותם בשליחות העדים הו"ל מילי ולא ממסרון לשליח. דכמו שמבואר בגיטין (דף ס"ו) היכא דעדים יצוו לאחרי' לחתום הו"ל מילי ולא ממסרון לשליח ה"ה אם העדים יצוו לאחרים שיחתום שמם הו"ל ג"כ מילי. ומ"ה חולק הרא"ש על רבינו שמחה בהגהת אשר"י. משא"כ בכת"י הלוה צוה לאחר לחתום שמו מהני בתורת שליחות דמילי ל"ש רק בשליח עושה שליח ולא בשליח ראשון:

ב **והנה** דברי רבינו שמחה שהכשר גט שחותם הסופר בשם העדים בתורת שליחות כמו שהאריך הגהות אשר"י בשמו תמוהים מאוד מגמ' גיטין ס"ו דמקשה שם אלא אי אמרת כתב ידן הוא מי איכא בי דינא דלא ידעו וחתם חתימת ידייהו ומשני אין איכא בי דינא חדתא. ולרבינו שמחה דס"ל עדים מותרים לעשות שליח לחתום שמם וע"כ ס"ל לרבינו שמחה דל"ש בזה עד מפי עד דכמו שכתבו התוס' גיטין דס"ו לענין אומר אמרו דל"ה עד מפי עד כיון שעיקר עדות לא נמסר אלא לאחרונים וראשונים הם שלוחי הבעל כ"ש היכא שהראשונים הם עדים והאחרונים הם רק שלוחם לחתום ל"ה עד מפי עד וגם ע"כ ס"ל לרבינו שמחה וזה ל"ה מילי דהחותם הוא שליח של העדים ואין

לו שייכות כלל לשליחות הבעל. דאל"כ איך הכשיר רבינו שמחה. א"כ למ"ל במתני' שילמדו ויכתבו והיינו שיחתמו והרי יכולים לצוות לאחר לחתום שמם ומהני לרבינו שמחה וזה תמוה גדולה ומה שנלענ"ד ליישב דרבינו שמחה שהכשיר מירי שהסופר שמע מפי הבעל שצוה לעדים לחתום וגם הבעל שמע שהעדים צוו לסופר לחתום שם העדים ואולי גם הבעל עשה הסופר לשליח ורק דחתם סופר פסול מטעם שמא יחתום הסופר משום כיסופא כדאית' בסוגי' דאומר אמרו. והוסיף רבינו שמחה דבכה"ג דסופר חותם שם העדים בשליחות העדים ל"ש חששא דמחמת כיסופא כיון דחותם שם העדים א"כ בכה"ג ל"ש עד מפי עד כיון ששמע בעצמו ציוו הבעל וגם מילי ל"ש כיון דהבעל עשה אותו לשליח לזה אבל במשנה דצוה לב"ד הגדול ל"מ מה שהב"ד יצוו לאחר לחתום כיון דהו"ל עד מפי עד או מילי לא ממסרן לשליח כן נ"ל ועדיין צ"ע. ושוב עיינתי בלשון הגה"א שהקפיד דוקא שהבעל נתנו בפנינו ואז מהני שליחות משא"כ בשם בסוגיא דהבעל אין נותנו בפנינו ל"מ שליחות ולק"מ. ואולי אף עדים על השליחות ל"מ רק שהבעל יתן בפנינו ובגוף הדבר דל"מ שליחות בעדים בחתימתן אף דרשב"ץ כתב דהוי עד מפי עד והקצה"ח ס"ל גם זולת זה ל"מ שליחות אבל לא העלה דבר ברור. נלענ"ד סברא נחמדה מאוד דבאמת דעת הש"ך בסי' ל"ח דאף הרז"ה מודה דבשטר שייך דין הזמה ועיין בקצה"ח סי' ל' מ"ש ליישב קושית הנ"י דשטר שאין בו זמן הו"ל עדות שאאי"ל ותירץ הקצה"ח דהוי כאומר היום עיי"ש. ועיין ג"כ בנתיבות ריש סי' ל'. וגם ל"ק הרי בכל שטר הו"ל עשאאי"ל דעדים יאמרו אחרוהו. דבאמת על הזמן לא נגמר עדן ההגדה וכשירצה להזימם ישאלו הב"ד לעדים אם כתבו בזמן ואז שייך הזמה על הכל כמ"ש בנתיבות דפסלינן למפרע עיי"ש, ועכ"פ הו"ל עדות שבשטר עשאי"ל ע"י שיאמרו בזמן כתבנו:

ואמנם אם העדים יעשו שליח לחתום הו"ל עשאאי"ל דכיון דבאמת לא ראו העדות הו"ל החתימה דבר עבירה ואין שליח לדבר עבירה. ולדעת התוס' השליחות בטל ול"ה עדות למפרע ואף אם אין השליחות בטל אבל עונש אין מגיע להעדים. ולפ"ז הו"ל עשאאי"ל (וכיוצא בזה כ' בתשו' ברית אברהם חיו"ד סי' נ"ט אות י"ז בטעם דאין דנין דיני נפשות בעדות שבכתב דכל הטעם דמהני כתב משום דהוה ראוי להגדה ובדבר עביר' ל"א כל הראוי לבילי' ונמצא דהוה עשאי"ל ע"ש ובנ"ד עדיף משם) וזה הערה נחמדה. אמנם לדעת התוס' ב"ק דהיכא דהשליח שוגג יש של"ע א"כ שוב הו"ל עשאי"ל והעדים נענשים א"כ הרבינו שמחה י"ל א' דס"ל היכא שהשליח שוגג יש של"ע והו"ל עשאי"ל או דס"ל כיון שאין בודקין עדי נשים בדרישה וחקירה ל"ב עשאי"ל ולפ"ז ל"ק לרבינו שמחה ממה

שאמרו שם בגיטין ס"ו שילמדו ויכתבו ואמרו בגמ' דמיירי בחתימת ידן דקשי' הו"ל לאחר לחתום בשמם ויעידו עדים על השליחות דכיון דשם קאי על הלכה שהעלה ר' חנינא איש אונו מבית האסורין ועיין ברש"י שהעלה זאת בשם ר"ע. ור"ע ס"ל לגירסת הלחם משנה פי"ג מגירושין דבודקין עדי נשים בדרישה וחקירה ולא כגירסא דידן ולזה אמר ר' יוסי לשיטת ר"ע דהב"ד ילמדו ויתנו ול"מ מה שיצוה לאחר לחתום בשמם דהו"ל עשאאי"ל דאשל"ע. משא"כ לדידן דס"ל עדי נשים אין בודקין ול"ב עשאי"ל שפיר פסק רבינו שמחה אף דבב"ד לכ"ע ל"ב עשאי"ל דגם סנהדרין ראו טריפה שהרג הורגין זה דוקא משום ובערת הרע מקרבך אבל בגט להסוברים דבעי עשאי"ל גם ב"ד בעי שאי"ל דלא עדיף מעדות לר"י. וזה אין להקשות בכל אומר אמרו הו"ל עשאי"ל זה אינו דהעדים האחרונים הם העיקר כמו שכתבו התוס' ויכול להזימם שלא שמעו מפי ראשונים וכן בכל עד מפי עד והרי ע"ז הוא מעיד משא"כ בעדים שעשו שליח לחתום אם יזימו הראשונים אשלד"ע ולא נעשה שום עונש להעדים וזה ברור ונכון וע' בש"ך סי' שמ"ח פוסק אפי' בשליח שוגג אין שליח לדבר עבירה דלא כהתוס':

ג **ובאמת** גם זולת סברתינו יש מקום לומר דלא מהני שליחות בחתימות עדים ל"מ אם נאמר דהוי מצות שבגופו כסברת התוס' רי"ד ודאי לא מהני שליחות אך אף אם לא נאמר כן מ"מ נ"ל כמו שכתבו תוס' דהיכא שהעדים אינם נאמנים מתורת עדות רק צריכים לישבע ל"מ עיין תוס' קידושין דף מ"ג ע"ב. כן היכא שהעדים צריכים עדים על עדותן לא מהני. בגוף הסברא שכתבתי דהיכא דצריך עדים על עדותן ל"מ יש לסתור דאינו דומה לשבועה דשם אינו נאמן בעדותו וכאן נאמן הוא אך שאין יודעין אם הוא העיד אך מ"מ דברינו נכונים דהנוב"י סי' ס"ח בקמא חיו"ד כתב דבאמת כתב הוי כדיבור לכ"ע אך מ"מ ל"מ כיון שאין כותב לפני ב"ד הוי כעד מפי עד. אך מ"מ זה ליתא כיון דעדים חתומין הוי כנחקר בב"ד ול"ש עד מפי עד כמו שכתבו תוס' ב"ק (דף צ"ח) דהיכא דנחקר בב"ד מהני וזה אם אין צריך קיום אבל אם צריך קיום ועדים לא הוי כנחקר בב"ד ול"מ מידי רק מצד התקנה ודו"ק כי קצרתי. ולכאורה לפ"ז מה מהני עדות שבשטר הרי צריך עדים שזה חתימת העדים אך עדים החתומים כמי שנחקר עדותן דמדאורייתא לא בעי קיום וזה לדעתי טעם הרמב"ם שכ' דעדות שבשטר לא הוי רק מדרבנן ומקשים מגיטין (דף ג') ולהנ"ל נכון דבאמת מדאורייתא ל"ב קיום ומהני שפיר עדות שבשטר אך לבתר דתקינו רבנן דבעי קיום ול"ה כמו שנחקרה עדותן דעדיין צריך בירור עדים או שטר לדמות שוב ל"ה עדות כלל. כמו שכתבו לענין שבועה ומ"ה מהני רק מדרבנן דלולא תקנת חכמים על שטרות ל"ה מהני אבל קודם שתקנו דבעי קיום ודאי מהני עדות שבשטר וזה נכון

לדעתינו ולפ"ז היכא שֶׁמְּצַוֶּה לאחר לחתום ובעי עדים שעשה שליח לחתום ל"מ כלל ויש עוד לומר דהוי דבר ול"ח דבר. ואין כאן מקומו להאריך דבאמת מרשב"ץ משמע דהוי עד מפי עד וגם רבינו שמחה מודה ולא הוכשר אלא בגיטין דלא הוי שטר ראי' דמיד מותר לשרוף כמ"ש להדיא ולא ס"ל דגם שטר קנין בעי שיועיל לראי' כמ"ש תוס' כתובות (דף כ"א) אבל בשטר ראי' גם רבינו שמחה מודה. ותבנא לדינא כיון דכל עיקר טעם הרשב"ץ דל"מ מה שעדים יצוו לאחר לחתום משום דהו"ל עד מפי עד א"כ לפי מה שפסק הט"ז סוף סימן ל' והקצה"ח והנתיבות דלא כהסמ"ע ועדים ששמעו עדות שנחקרה בב"ד יכולין להעיד ול"ה עד מפי עד כש"כ במעשה ב"ד דלכ"ע ב' יכולין להעיד שראו מעשה ב"ד א"כ כשהב"ד מצווין לאחר שיכתוב ויחתום אותם מהני להרשב"ץ דל"ש במעשה ב"ד עד מפי עד באופן דמצד עד מפי עד אין לחוש כלל כיון שהרב מצווה לאחר לחתום אותם ודוק היטיב בזה:

ד **ואמנם** מצד אין שליחות ואין עדות לנכרי יש לעיין בזה (ולומר כדעת המחנה אפרים דפועל שאני דיש שליחות לפועל נכרי לא נהירא בנידון דידן דבודאי אף שישלם שכר ל"ה הבעל מלאכה כפועל אך הוא שליחא דמלכא ופועל דידיה וז"ב). והנה לענין דיני ממונות הדבר ברור דמהני עדות הטעלעגראף אף שכותב אותו נכרי כיון דהוא ממונה מהמלך והדבר ידוע דאין משקר דלא מרע נפשי' וכמו שהאריך הרשב"א בתשובה הובא בית יוסף סי' ס"ח בחו"מ לענין ספר הערכי ואפילו עד אחד נאמן וכמו שכ' ג"כ הרמב"ן הובא בטור שם לענין ניטארין של מלכות ובפרט הכא דהוי מילתא דעבידא לגלויי ואין לך ענין נאמנות יותר מזה באופן דהדבר ידוע דאיננו משקר אך עיקר ספק הוא דכיון דאין דבר שבערוה פחות משנים ואם האשה בחזקת א"א איך נסמך ע"ז לענין גיטין. והתוס' כתבו בגיטין דף ט' ע"ב בד"ה אעפ"י דשטרות העולין בערכאות של עכו"ם ל"ה אלא תקנתא דרבנן היכא דקים לן בסהדותייהו שהוא אמת דלא מרעי נפשייהו לענין שטר מתנה ל"מ עיי"ש הרי להדיא אף שהדבר אמת ל"מ רק מדרבנן א"כ היכא שהאשה מוחזקת בא"א ומדאורייתא אסורה להנשא זולת בעדים כשרים שיוצאה מחזקה דאין דבר שבערוה פחות משנים ואיך רבנן עוקרין דבר מן התורה בקום ועשה ודוקא בעדות אשה במת בעלה כתבו תוס' (נזיר מ"ג) דחכמים עוקרין דבר מן התורה היכא שיש טעם וסברא וכאן לא מצינו שהחכמים הימנוהו לערכאות בזה. עוד כתבו תוס' (גיטין דף ד') ד"ה מודה ר' אליעזר במזוייף מתוכו דהיכא שחתומים קרובים או פסולין בדין מיפסלי דלמא אתי למיסמך עלייהו להשיאה אעפ"י שהדבר אמת אין לעשות אלא בעדות כשרים כדאמר פ' ד' אחין. הן אמת דעל ראיית התוס' מפ' ד' אחין מהא דאמרו דילמא חזו

בכתבא עיי"ש. אין ראי' דשם להרוג נפש בודאי ב"ד אין רשאין להרוג אם לא עפ"י עדים כשרים והרי בעינן עשאי"ל ונמצא קרוב או פסול עדות בטל ואיך יהרוג ב"ד עפ"י עדים מעידים מפי כתב משא"כ בגירושין לענין שתנשא האשה הרי כ' הב"ש בסי' מ"ב ס"ק י"ב דאם עדי קידושין א"צ דרישה וחקירה ודמי' לדיני ממונות מהני ידיעה בלא ראי' עיי"ש א"כ מאי בכך שתנשא האשה כיון שנודע לב"ד שהי' עדי מסירה ונתגרשה מאי מכשול יהי' אם תנשא ואינו דומה לדיני נפשות דל"מ ידיעה בלא ראי'. ואף אם נאמר דתוס' חולקים על סברא זאת של הב"ש מ"מ אינו ראיה מדיני נפשות לגט דאם האשה תנשא והיא נתגרשה בגט כשר והרי הב"ש כתב סי' מ"ב ס"ק ח' דאף נמצא קרוב או פסול נהי דהב"ד אינן יכולין לפסוק אבל מ"מ בשעת קידושין הי' העדים כשרין הרי אף דהב"ד אינן יכולין לפסוק מ"מ האשה מותרת לדור בקידושין אלו. וה"ה בגירושין. אך י"ל דזה ל"ק דבקידושין מאי איכפת לן משא"כ בגירושין הבעל אסור בה כל עוד שלא ידוע לו בעדים שנתגרשה וחיישינן שיסמוך על עדים אלו. ובאמת בעניותא יש לפקפק על דברי הב"ש ס"ק ח' דלדעתינו כל עדי קידושין בעינן עדים שיהיו ראויין להעיד בב"ד שנתקדשה אף אם יכחיש אחד הבעל או האשה דזולת זה לא מהני. ובנמצא קרוב או פסול כיון דאין ראויין להעיד בב"ד לא הוי עדים כלל ואכ"מ לפלפל בענין זה ועכ"פ הדבר ברור דלהתוספת ד"ה מזוייף מתוכו אף שנודע מהטעלעגראף שהענין אמת אין לעשות כי אם בעדים כשרין:

ה הן אמת דזה דוקא לשיטת התוספת אבל רש"י דף יו"ד כתב מודה ר' אליעזר במזוייף מתוכו דחיישינן דלמא קאתי לממסרה באפייהו ומיסמך עלייהו ודקדק הפנ"י דרש"י ס"ל דלא חיישינן שמא הב"ד יתירוה ולא יביאו עדי מסירה לפנינו דמאי איכפת לן דס"ל לרש"י כיון דערכאות לא משקרי ובודאי הגט נחתם בציווי הבעל והי' ביד הבעל בודאי נתגרשה בעדי מסירה וכדין התירוה ורק דחיישינן שהבעל יסמוך ויסבור שערכאות כשר אף לעדי מסירה. ובאמת כן הוא דעת הא"ז הובא בשלטי הגבורים דגט שבא לפנינו בחתימת ערכאות א"צ להביא עדי מסירה לפנינו דמסתמא נמסר לה כדין. הרי דסומכין על ערכאות ומתירין א"א ואמרינן מסתמא נמסר לה כדין ה"ה אם ערכאות מעידין שנתגרשה האשה בב"ד פלוני אמרינן מסתמא כדין נתגרשה ואין להקשות על א"ז איך ע"י עדות ערכאות מתירין א"א לעלמא והתורה אמרה אין דבר שבערוה פחות משנים די"ל דס"ל לא"ז כעין שכתב הב"ש בסי' מ"ב דידיעה בלא ראי' מהני בקידושין וה"ה בגירושין וכיון דהדבר נודע שנתגרשה דערכאות לא מרעי נפשייהו ובודאי נתגרשה בעדי מסירה מותרת בידיעה בלא ראי' ועוד י"ל דס"ל לא"ז כשיטת הת"ה הובא בא"ע

סי' מ"ה לענין סבלונות אף ששלח בלא עדים חיישינן לקידושין אף דבקידושין בלא עדים ל"מ כיון דאנן סהדי ששלח כפי המנהג הוי כאלו קידש אותה בפנינו ה"נ ס"ל לא"ז דאטו ערכאות מעידין שנמסר בפניהם ערכאות מעידין שנחתם בציווי הבעל ואנן אמרינן שמסתמא נמסר בעדי מסירה והיכא דאנן סהדי הוי כנתגרשה בפנינו:

ו **והפ"י** תמה תמהון גדול על שיטת הא"ז דהא דמפלגינן בין מובהקים לשאינן מובהקים היינו דמובהקין יודעין הב"ד דגוים נינהו ויצטרכו להביא הע"מ לפנינו משא"כ כשאינן מובהקים יסברו שהם ישראל משא"כ כשאין ע"מ לפנינו פסול בכל ענין דאם נאמר דאפילו בכה"ג כשר דתלינן שהבעל הי' בקי א"כ כשאין מובהקין נמי ודוחק לומר דאשמעינן דהבעל יסבור שהם ישראלים דהבעל ודאי ידע שהם מרכאות כמ"ש הפ"י. ולפענ"ד דברי הא"ז נכונים דזה מה שאמרה תורה אל תשת רשע עד הוא אזהרה לב"ד שלא יפסקו עפ"י הרשע ולא יקבלו דבריו אף שאומר אמת וזה היכא שהב"ד מקבלין אותו לעדות ומ"מ יש דברים דרשע כשר להעיד כגון בעדות אשה מסיח לפי תומו. והב"ד אינו עוברים באל תשת דאין מקבלין אותו לעד כשר. אך מאמינים אותו בתורת אומדנא מטעם דהוי מלתא דעבידא לגלויי וכדומה או מטעם דייקא וז"ב. ומעתה הן אמת היכא שהב"ד יודעין שחתומין נכרים ויודעין אנו שנעשה בערכאות דלא מרעי נפשי' ומ"מ מתירין האשה דאמרינן כיון שהדבר אמת שנמסר הגט מיד הבעל לאשה ובודאי נמסר בעדי מסירה הב"ד אינם עוברים על אל תשת רשע עד דהכי מתירין עפ"י ערכאות אנן מתירין מכח דאנן סהדי שנמסר בעדי מסירה ומ"ה מתיר הא"ז וזה בשמות מובהקים אבל בשמות שאין מובהקים חיישינן שהב"ד יסבור שהם ישראל ויתירו עפ"י העדי חתימה שיקבלו עדי חתימה לעדות גמורין ואז יעברו על לאו אל תשת רשע עד שיקבלו עדות עכו"ם לעדות גמורה ומ"ה פוסל ר"ש בשמות שאינם מובהקים אף בערכאות וזה סברא ישרה ליישב דברי הא"ז התמוהין מאוד:

ז **עוד** נלענ"ד דס"ל לא"ז כשיטת הרבינו יקיר הובא ברא"ש דעכו"ם כשר לעדות מן התור' ורק משום שמשקרין פסולין והיכא דקים לן שאומר אמת כשר. והרא"ש הקש' עליו דאפי' עבד פסול בב"ק (דף פ"ח) וכ"ש נכרי וכן הקש' התוס' דף ט' (וע' מ"ש לעיל ח"ר סי' ע"ח מאות ה' עד אות ט' בישוב דברי רבינו יקיר וע' עוד לעיל מ"ר סי' קי"ז אות ד') ומ"ה ס"ל לא"ז ג"כ דהיכא שבאתה לפנינו בגט בחתימות עדי ערכאות מותרת להנשא דמסתמא נמסר בעדי מסירה דנהי דס"ל נכרי כשר לעדות מה"ת מ"מ בגט פסול דלאו בני כריתות נינהו ולא בני שליחות נינהו כדכתבו התוס' וזה דוקא שיהיו כשרין לעיקר הגט שיועיל חתימתן לר"מ או שימסור בפניהם לר"א לזה לאו בני כריתות נינהו

אבל לר"א דעדי מסירה כרתי ובאמת מסר לפני עדי מסיר' ורק שהב"ד יתירו להנשא ע"י ערכאות שנא' על ידן מסתמא נמסר לפני עדים כשרים בכה"ג מהני דלא"ז אם ערכאות יעידו שנתגרשה בפני עדים ישראל מהני דכשרין לעדות מן התורה ואף לרבנן אם אינן משקרין כן נראה ליישב דברי הא"ז שלא יהי' חמור כל כך ואמנם לפי מה שהוכחתי לעיל (סי' ע"ח אות ו'). מגמ' ב"ק י"ד דנכרי פסול דלאו אחיו הוא א"א לומר כדברי רבינו יקיר:

ח **ובעיקר** הדבר נלענ"ד דלר"ש דדריש טעמא דקרא אף לקולא בכמה מקומות א' י"ל מה דפסלה התור' נכרי לעדות משום דלאו אחיו הוא במצות היינו כיון דלאו אחיו הוא במצות חיישינן למשקר כמ"ש סברא זאת הפ"י ד' כ'. אבל אי ידעינן דאומר אמת כגון בערכאות נאמן מדאורייתא. אבל כ"ז לר"ש דדריש טעמא דקרא ולרבנן דלא דרשו טעמא דקרא אף אם ידעינן דאומר אמת ל"מ ובהכי מיושב קושית התוס' (גיטין י' ע"ב) דמקשה בגמ' על ר"ש והא לאו בני כריתות נינהו וכתבו תוס' ה"ה דהוי מצי להקשות לאו בני עדות נינהו ולהנ"ל לא הוי מצי להקשות על ר"ש דהוא דריש טעמא דקרא ומ"ה לא מקשה רק לאו בני כריתות וגם דברי רבינו יקיר ושיטת הא"ז שהובא בשלטי גבורים הנ"ל ודברי רש"י בכמה דוכתי מיושב לפ"ז דכ"ז למאן דדריש טעמא דקרא ובזה ל"ק מה שהקשו התוס' על רש"י דס"ל ערכאות כשרין מן התור' וע' תוס' (ב"ק פ"ח ד"ה והא עבד) שהקשו על דבריהם ולהנ"ל נכון דרש"י ס"ל כר"ש דדריש טעמא דקרא (על התשובה הזו רמזתי לעיל סי' ע"ח ריש אות ט') ובהכי מיושב מה שברש"י גיטין (דף י') פי' רש"י מודה ר"א במזוייף מתוכו פסול מדרבנן דלמא אתי למסמך הבעל בלא עדי מסירה והיינו דוקא אחשש הבעל וברש"י סנהדרין וב"ב לא הצריך רש"י לפרש כן ושם משמע דמדינא פסול דשטר חספא בעלמא הוא ולהנ"ל נכון דכאן קאי לר"ש דדריש טעמא דקרא ושפיר סמכינן אערכאות כנ"ל ומ"ה אין חשש שמא תנשא והוצרך רש"י לפרש שמא יתן בלא עדי מסירה והם לאו בני כריתות. משא"כ בשאר דוכתי דמיירי בפסולין ממש השטר פסול מדינא דחיישינן שמא יוציא הב"ד שלא כדין וכיון דהשטר פסול מדינא מחשש הנ"ל הו"ל חספא בעלמא ודוק ויש מקום לומר בטעמא דר"ש (מכות ה') דלא ס"ל נמצא אחד קרוב או פסול עדותן בטלה והוקש שלשה לשנים כר"ע משום דס"ל טעמא דקרא דקרוב או פסול ל"מ משום דמשקר א"כ כשיש שנים בלעדו מאי איכפת לן ור"ע ס"ל דהוה פסול הגוף דל"ד טעמא דקרא ול"מ אף שנים בלעדו. ולכאורה נכונה סברא מקום לומר כרבינו יקיר וספר מעין זאת ואקצר הפעם ואמת דאם נאמן מאי זה שהרעיש בפסקי מהרא"י סי' ק"ל על הרא"ש בבכורות ועל הא דמהני קפילא (בחולין קי"ב) והובא בט"ז

סי' צ"ח מהא דאין מסל"ת נאמן אלא בעדות אשה בב"ק קי"ד ולהנ"ל שם מיירי באשה וקטן דל"מ מן התורה משא"כ נכרי מהני מן התורה לרא"ש ורבינו יקיר. אך לפמ"ש י"ל דוקא בערכאות דבודאי לא משקר משא"כ מסל"ת לא יצא מהכלל דאשר פיהם דבר שוא ול"מ רק בדרבנן במסל"ת וקפילא באמת מהני מן התורה כמ"ש הש"ך בסימן צ"ח:

ט **ואחר** כתבי זאת ראיתי להתשב"ץ סי' ע"ח חלק א' הביא בשם חכמי הצרפתים דעכו"ם נאמן מן התורה היכא דאינו משקר והקשה מיבמות דף מ"ז לדבריך נכרי אתה ואין עדות לנכרי והרי לר"י דנאמן על בנו א"כ אם הוא אומר אמת דכה"ג יש עדות לנכרי והאיך קאמר לדבריך והוא קושיא גדולה על חכמי צרפת ושוב מצאתי שהגאון מלבוב הקשה כן בספר יד שאול סי' רס"ז וכבר קדמו התשב"ץ סי' ע"ח. אבל לפמ"ש הדבר נכון מאוד דזה דוקא לר"ש דדריש טעמא דקרא אבל לר"י שם ביבמות אף אם קים לן שאומר אמת התורה פסלו ומיושב כל קושיות התשב"ץ עיי"ש ויש לי בזה ענין גדול בהא דאמר ר"י יבמות כ"ה אין אדם משים עצמו רשע דקשי' ממ"נ אם אומר אמת נאמינו ואם משקר ל"ה רשע (ע' ספרי לאו"ח סי' ח"י אות י"ז שהבאתי קו' זו בשם ברית אברהם ומ"ש בזה) וצ"ל דאומר אמת ומ"מ רשע הוא והתורה פסלו וזה דוקא אי ל"ד טעמא דקרא ונ"ל בעדות קרובים ודאי ל"ד טעמא דקרא לכ"ע דהתורה אמרה לא יומתו בעדות בנים ומהסברא ודאי אומר אמת דהאיך ירצה להרע לאביו ולכן לכ"ע אין הטעם משום משקר. וז"ב הנה גם כי הארכתי הרבה ליישב דברי הרא"ש דס"ל בגט בערכאות ושמות מובהקים א"צ להביא עדי מסירה לפנינו וסמכינן להנשא מפאת כן אבל לדינא אין לסמוך על זה כלל דדעת רוב הפוסקים כהתוס' דצריכה להביא עדי מסירה לפנינו וכן פסקינן בסימן ק"ל ומוסכם מכל הפוסקים ועיין באו"ת סימן ס"ח משמע דדברי ריא"ז להלכה הם ובאמת לא כן הוא. וא"כ בנידון דידן איך נסמוך על הטעלעגראף להתיר לאשה להנשא בלי מעשה ביד ובלי עדות ברורה. ורק עפ"י טעלעגראף שכותב הנכרי אף אם ידעינן שאינו משקר:

י **ולהיות** שתקנות עגונות שנו כאן נחתור למצוא צד היתר בזה. הנה לענין עדות אשה שמת בעלה הדבר ברור דסמכינן אערכאות היכא דידעינן דלא משקרי כמ"ש שהאריך בזה בתשובת חתם סופר סי' מ"ד דאף אם אינו מסיח לפי תומו מהני בעדות אשה בערכאות כיון דקים לן שאומר אמת. אך הדבר הספק דבעדות אשה כיון שהאמינו מסל"ת ועדות נשים וקרובים א"כ משום עגונא הקילו בעדות מיתה אבל לא בעדי גירושין דלזה לא הקילו חז"ל וצריך ב' עדים כשרים דאין דבר שבערוה פחות משנים [ועמש"ל ח"ר סי' ע"ח אות ט' וסי' קי"ז אות ד' מ"ש על דברי מהרי"ק סי' קכ"א שהובאו בטו"ז יו"ד סי' שט"ז התמוהים מאוד]. ולאחר העיון יש לי בזה ת"ל היתר ברור בענין זה. הנה

הש"ך סי' צ"ח כתב בישוב עיקר הקושיא איך נאמן נכרי במסל"ת באיסור דאור' וכתב לישב דהיכא דאיכא למיקם עלה דמילתא נאמן עכו"ם מן התורה וכאן איכא למיקם עלה דמילתא להטעימו לקפילא עיי"ש. והגם שמאיסורין ליכא למילף עדיין לדבר שבערוה דבעי ב' עדים ובאיסורין ל"ב רק ע"א. מ"מ נלע"ד דהיכא דעכו"ם מעיד שהאשה נתגרשה בב"ד פלוני דאיכא למיקם עלה דמילתא והוי מילתא דעבידא לגלויי נאמן מן התורה:

והנה עומד לנגדינו דבר המוסכם מכל הפוסקים דהיכא דגר אמר נתגיירתי בב"ד פלוני ל"מ ובעי ב' עדים כמבואר ברמב"ם בה' איסורי ביאה ובטוש"ע והגם דלא כתבו המקור לזה מ"מ חילי' מדברי הגמרא יבמות דאמרינן שם דעדים אומרין שמענו בב"ד של פלוני דמהני ומשמע להדיא דהוא גופי' אינו נאמן שנתגייר בב"ד של פלוני ואפילו ע"א ל"מ אף דהוי מילתא דעבידא לגלויי (ובגוף הדבר דשמענו בב"ד של פלוני שכ' הרא"ש פ"ד דיבמות דלמ"ד בח"ל צריך להביא ראי' ל"מ נלע"ד דס"ל דאף שמעו מפי עדים אצל הב"ד הוי עד מפי עד כשיטת הסמ"ע סי' ל' ויש הוכחה נגד הטו"ז והקצה"ח והנתיבות ובודאי מיירי מזה דאס"ד שמעו מפי עדים שלא בב"ד פשיטא דלא מהני לכ"ע דהוי עד מפי עד וע' בתוס' ואכ"מ) ובאמת כבר הרגיש בזה בנוב"י קמא סי' כ"ז לישב הסתירה שיש בזה מיבמות דף ע"ז וכתב לישב דשם הוי הלכה רופפת דעמוני ולא עמונית והו"ל ספק ומ"ה מהני מילתא דעבידא לגלויי משא"כ בהך דגר שהי' מוחזק בנכרי והוי איתחזק איסורא אינו נאמן אפילו במילתא דעבידא לגלויי, עוד כתב שם לחלק כיון דבעי בגר עדות גמורה לא מהני מילתא דעבידא לגלויי משא"כ היכא דל"ב עדות גמורה מהני מילתא דעבידא לגלויי עיי"ש ולפ"ז בגט דבעי עדות גמורה כגון בנידון דידן ל"מ מילתא דעבידא לגלויי ואמנם גוף דבר זה תליא אי אמרינן כדברי הטורי אבן בר"ה דף כ"א דע"א אינו נאמן לומר שעיברו לאלול אף דהוי מילתא דעבידא לגלויי משום דאינו נאמן נגד רוב וה"ה נגד חזקה ודוקא שעשאו חסר נאמן וזה דלא כפ"י דע"א נאמן נגד רוב אבל לפ"מ דמשמע משאלתות שהובא שם ומרמב"ם דע"א נאמן שעיברו לאלול ליתא לחילוק הראשון של הנוב"י דהרי נאמן נגד הרוב וכש"כ נגד חזקה והגם דהפ"י כתב דחזקה עדיף מרובא לענין ע"א זה דוקא ברובא דאיתא קמן עיי"ש ובפרט באלול דמימות עזרא לא מצינו מעובר דנאמן ע"א כ"ש דנאמן בכל דוכתא במילתא דעבידי לגלויי:

יא **ומהך** דיבמות ל"ט גבי ואשתמודע דמהימן אפי' קרוב שזה החולץ מטעם מילתא דעבידא לגלויי אין ראי' דמהני אף במקום חזקה הך סברא דהרי שם יש לה חזקת איסור לשוק. דשם הקרוב רק מברר החזקה כעין שכ' הר"ן גבי קדשתי את בתי ואיני יודע למי ובא עד א' ואמר אני קדשתי דנאמן ליתן לה גט אף דע"א אינו נאמן נגד חזקה וכ'

הר"ן דהוא אינו מעיד נגד חזקה רק מברר החזקה עיי"ש וה"ה הכא הקרוב מברר דהוא החולץ והחליצה שאח"כ מוציאה מחזקה והוי כעין סברת התוס' חולין צ"ו אף דסימנים ל"מ להוציא מהני בשטר דלע"ע מחזקינן השטר שהוא של זה ואח"כ השטר דידי' עביד וכמ"ש מהרי"ט בביאור תוס' אלו. וזה ביאור דברי הרי"ף גבי ואשתמודעינהו שכ' דלאו אמילתא דאיסורא ולאו אממונא קא מסהדי אלא מלתא בעלמא קמסהדי דההדין הוא גברא פלן וכיון דמודעי ליה הכי הרי איתחזק גבי' דההיא סהדא מפומי' דההוא קרוב והיינו כמ"ש הרמב"ם בה' סנהדרין דע"א שאמר חלב אח"כ חייבין עלי' דאיסור עצמו בע"א הוחזק וה"ה גבי אשתמודעינהו כיון דלע"ע לא הוי נגד החזק' (א"ה בסברות האלו נתוכחתי בח"ר סי' ס"ה אות ד' ושם רמזתי על תשובה זו) אך באמת יש להוכיח מסוגיא הנ"ל היפך מסברא זאת דהר"ן לא קאמר אלא ארב אסי דנאמן לכנוס והקשה איך נאמן ע"א בדבר שבערוה וע"כ כתב שהעד אינו אלא מברר החזקה ולפ"ז קשיא למ"ל לרב דס"ל נאמן ליתן גט סברא דאין חוטא ולא לו תיפוק לי' דע"א נאמן דהוא רק מברר החזקה לאחר העיון ראיתי שדברי הר"ן יתפרשו גם על רב ועיקר קושייתו הי' באמת רק אמה שנאמן ליתן גט וס"ל מטעם אין אדם חוטא לא עדיף מע"א. ואף רב ס"ל הכי רק דס"ל אינו נאמן לכנוס אימר יצרו תקפו משא"כ לגרש יהי' נאמן מטעם עד ואי דהוי בעל דבר הרי שייך ממנ"פ אי נאמן שפיר ואי אינו נאמן א"כ הו"ל עד (ויש הערה לומר לדבריך קרוב אתה כמו שאמרו ביבמות לענין נכרי) וע"כ מדאיצטריך רב לומר נאמן ליתן גט דאין אדם חוטא ע"כ צ"ל דזה באמת נגד חזקה שמעיד שרוצה לגרש ועי"ז תצא מחזקה. והר"ן לא קאמר רק מה שנאמן לכנוס בזה אינו רק מברר החזקה. והכי משמע בריש גיטין גבי שליח להולכה דאמרינן בעי שנים משום חזקת א"א אף דשם השליח מעיד קודם הגירושין ולע"ע אינו מעיד נגד החזקה כיון דגם הוא אומר שלא נתגרשה עודנה **אך** שם י"ל כיון דאומר בפני נחתם בשעת נתינה גרע טפי. אמנם מדאצטריך לרב הסבר' דאין חוטא זה הוכח' דכיון דעיקר העדות שיגרש הוי זאת נגד החזק'. וע' בירושלמי הובא בר"ן שם שכתב דאין למדין מזה לדבר אחר ומשמע דשם לא מיקרי חזק' גמור' ע"י אבי' ולכן נאמן ע"א ועכ"פ כיון שאם מעיד אדעת לגרש הוי נגד חזק' ה"ה בחליצ' הקרוב מעיד אדעת שיחלוץ וזה נגד החזק' מאיסור לשוק ומדמהני קרוב ש"מ דמילתא דעבידא לגלויי מהני אף נגד חזק' ודלא כהנוב"י מיהו לפמ"ש תוס' יבמות דף ק"ו דהכרה דחליצ' ל"ה רק מדרבנן אין ראי' מזה ועיין לקמן:

יב **לכן** נלע"ד להכריע דמילתא דעבידא לגלויי מהני אף נגד חזקה וליישב הקושיא מנתגיירתי בב"ד של פלוני נ"ל באופן נאות ומקודם נבאר לשון הרמב"ם בפי"ג מה'

גירושין שכתב אל יקשה בעיניך שהתירו חכמים הערוה החמורה בעדות אשה או עבד וכו' שלא הקפידה תורה על העדאת שני עדים אלא בדבר שאין אתה יכול לעמוד על בורי' אלא מפי העדים אבל דבר שיכול לעמוד על בורי' כגון זה שהעיד שמת פלוני לא הקפידה תורה עלי' שדבר רחוק הוא שיעיד העד בשקר לפיכך הקילו חכמים בדבר זה. והאמינו בו ע"א מפי שפחה וכו' כדי שלא תשארנה בנות ישראל עגונות. ותמה בלח"מ מראשית דבריו משמע דע"א מדאורייתא נאמן ובסוף משמע דלא הוי רק מדרבנן עיי"ש שכתב דברים נחמדים וכיון לכל דברי התשב"ץ בזה. שחילק בין עד הראשון לעד מפי עד דיכול להשמט דהראשון שקר העיד וזה אינו נאמן רק מדרבנן אבל עדיין לא יצא ידי חובת ביאור כל הדברים. דא"כ תקשי אמאי נאמן עד מפי עד ומאי לפיכך אדרבא ע"א נאמן משום שאינו יכול להשמט ובעד מפי עד לא שייך זה ואמאי הימנוהו רבנן וצ"ל כיון דאשכחן כוותה בדאורייתא ל"ה עקירת דבר מן התורה אבל לדעתי דברי הרמב"ם פשוטין דהרמב"ם כתב כיון שאפשר להגלות הדבר רחוק שיאמר שקר. ומשמע דלא הוי ודאי שאמר אמת דאטו לא נמצא שקרן אף בדבר שאפשר להתברר. אך הוא כמו רוב דרוב פעמים לא נמצא שקרן בדבר שאפשר להגלות ואמנם אם הוא מטעם רוב הרי מדרבנן אמרינן סמוך מיעוטא לחזקה כמו מים שאל"ס שכתבו תוס' בבכורות דאסורה מדרבנן מה"ט וה"ה בכל עדות אשה נהי דמדאורייתא מהימן ע"א דס"ל לרמב"ם כספרי כמ"ש הנוב"י באריכות והיינו מטעם מילתא דעבידא לגלויי וכתבנו דהוא מטעם רוב אבל מדרבנן נימא סמוך מיעוטא לחזקה. ובפרט להריב"ש איכא ב' חזקות בעדות אשה חזקת חי וחזקת א"א וזה עדיף כרוב מדרבנן דלא כמשמע ממקצת פוסקים דריב"ש מדאורייתא קאמר. ולכן כתב הרמב"ם כיון דזאת מדרבנן משום עגונא הקילו חכמים בדרבנן כיון דמדאורייתא נאמן. וכעין זה כתב הריטב"א דהא דאמרינן שהחכמים הקילו היינו דלא החמירו בזה אף שהאמינתו תורה ועפי"ז מיושבין דברי הרמב"ם מקושיית הריב"ש מכתובות (דף ק"ז) דבנים אין יורדין לנחלה ע"פ ע"א דכיון דעיקר הסברא דנאמן במילתא דעבידא לגלויי עד אחד מטעם רוב א"כ בממון אין הולכין אחר הרוב להוציא מחזקתו וליתן ליורשים שלו ומ"ה אין יורדין לנחלה ואף דרמב"ם פסק בהלכות נחלות במים שאין להם סוף וכל הני שחזקתן למיתה יורדין לנחלה וקשי' דאין הולכין אחר הרוב כבר העיר כן בתשב"ץ סי' פ' וכתב דכיון דהרמב"ם התנה אבד זכרו א"כ מהני מטעם זה דהוי אומדנא שמת עיי"ש שהאריך. והגם שיש לומר דזה מטעם יאוש בעלים ואכ"מ ועכ"פ במילתא דעבידא לגלויי דהוה מטעם רוב כמ"ש ל"מ להוריד לנחלה. והפלא דבתשב"ץ מביא סי' פ"ב גי' דרמב"ם פ"ד מה' יבום וחליצה ה' ל"א ואפילו קטן

וכו' וכן בשאר עדות של תורה כיון עדות ממון בין לאיסור שזה דבר העשוי להגלות וכו' עיי"ש ואמנם לפי הגירסא שלנו ברמב"ם משא"כ בשאר עדיות של תורה בין לעדות ממון בין לעדות איסור ולגירסא שלנו אין ראי' דרמב"ם ס"ל דלעדות ממון מהני מילתא דעבידא לגלוי' ועיין ברמ"א סי' ל' פסק ג"כ דלא מהני לממון מילתא דעבידא לגלויי. והיא ג"כ מדברי ריב"ש סי' קנ"ה שהאריך בהרמב"ם הנ"ל ולפי מה שפירשתי גם רמב"ם לא ס"ל דמהני לממון וגם לענין תוס' כתובה ל"מ לרמב"ם מלתא דעבידא לגלוי' מה"ט דכתיבנא ומיושב מה שמקשים משבועות דף ל"ב באמר לה לדידה ולא אמר לב"ד שאינו חייב קרבן שבועה דהיא עצמה נאמנת והרי אפסדי' תוס' כתובה דעד הנאמן מדאורייתא מהני לענין תוס' כתובה כמו שהבינו רבים ולהנ"ל דאינו נאמן רק מטעם רוב ל"מ לתוספת כתובה דגם בזה אין הולכין בממון אחר הרוב ויבואר עוד מזה לקמן:

יג **והיוצא** מהמפורש דמילתא דעבידי לגלויי הוא מטעם שרחוק שיאמר שקר ולא עדיף מרוב ובזה מיושב מה דגר וגם ע"א אינו נאמן לומר נתגיירתי בב"ד של פלוני דכיון דכתיב וכי יגור אתך גר ודרשי' במוחזק לך א"כ בעינן שנדע שהוא גר ודאי ועוד דהתו' כתבו דמיירי דידעי' שהוא נכרי דאל"כ נאמן במיגו דאומר שהוא ישראל ורוב הבאין לפנינו בתורת יהודת ישראל נינהו וע"כ קרא מיירי דידעינן שהוא נכרי וקשיא קרא למ"ל דבודאי מספק אי אתה מקבלו דספיקא דאורי' לחומר' ובאתחזק לכ"ע מן התורה לחומרא. ולכן הנראה דקרא קאמר שיהי' ודאי גר ולזה לא מהני אפילו רוב דרוב לא מיקרי ודאי וכמ"ש הר"ש מפליזא בשטמ"ק ב"מ ו' גבי עשירי ודאי ולא עשירי ספק דלא מהני אפילו רוב וכן כתב הפ"י לענין ממזר ספק דל"מ אפילו רוב כן לענין גר דקפיד קרא במוחזק לך דבעינן שיודע ודאי שהוא גר ואף דבלא ידעינן שהוא נכרי אזלינן בתר רוב דהוא ישראל כשידעינן שהוא נכרי ל"מ אפי' רוב רק שיהי', ודאי גר והיינו במוחזק לך שיהי' ודאי וא"כ מ"ה ל"מ בגר מלתא דעבידי לגלויי. דל"ה רק מטעם רוב ורוב לא מקרי ודאי ועוד נ"ל דקרא קאמר וכי יגור אתך גר במוחזק לך היינו שיוחזק לך ע"פ שנים ומ"ה שנים באמת נאמנים לומר שמענו שנתגייר אף דהו"ל עד מפי עד דמשמע מגמ' אפי' לא שמעו מפי ב"ד והיינו מה"ט דהו"ל מלתא דעבידא לגלויי ומ"מ הוא גופי' ל"מ אף דנאמן משום דבעי כי יגור אתך גר שיהי' מוחזק לך מפי ישראל ומפי עצמו לא מקרי מוחזק לך באופן דאין מכאן ראי' דל"מ עד במלתא דעבידא לגלויי. וע"פ מ"ש בדעת הרמב"ם דמלתא דעבידא לגלויי מהני דרוב פעמים לא יאמר שקר ומדרבנן אמרינן סמוך מיעוטא לחזקה ול"מ מיושב מה שפסק הרמב"ם דע"א אינו נאמן לומר מתה אשתו שישא אחותה דמזה מקשה הריב"ש סי' קפ"א לשיטת הרמב"ם דמדרבנן

ל"מ רוב דיש בזה ג"כ ב' חזקות חזקת חי מאשה וחזקת איסור ורק באשה הקילו משום עיגונא ומשום חומר שהחמרת עלי' בסופ' ולא באיש ואם נאמר דמהני אף בירוש' ע"א כדמשמע קצת ברמב"ם ה' נחלות דלא התנ' רק עכו"ם מסל"ת ומשמע דבע"א יורדין לנחל' והקש' הריב"ש דא"כ אמאי התנ' שם לענין מים שאל"ס וכל הני שחזקתן למיתה עד שיעידו שני עדים והרי לרמב"ם סגי בע"א ולהנ"ל נכון דכיון דע"א ל"מ רק מטעם רוב ומים שאל"ס נמי לא מהני רק מטעם רוב א"כ בהעיד ע"א על מים שאל"ס ל"מ לרמב"ם לענין נחלה דהוי תרי מיעוטי מיעוט דע"א משקר במלתא דעבידא לגלויי ומיעוט דחי ומ"ה ל"מ לרמב"ם מדאורייתא ומ"מ להתיר להנשא יועיל מדרבנן ועוד לפמ"ש הנוב"י והתשב"ץ דהיכא דיכול להשמט לא מהימן מדאוריי' בכל הני שחזקתן למיתה העד יכול להשמט ול"מ מדאורייתא דיכול לומר דניצל מ"מ ומ"ה התנה רמב"ם שיעידו ב' עדים. ואין כאן מקום להאריך:

ותבנא לדינא דלרמב"ם דע"א מהימן משום מלתא דעבידא לגלויי ה"ה בנידון דידן מהני עדות עכו"ם ומ"ה מהני הטעלעגראף דאף דאין דבר שבערוה פחות משנים מ"מ מהני מלתא דעבידא לגלויי ואף שכתבתי לעיל דבערכאות ודאי לא משקרי ומ"מ לא מהני בערוה גמורה ומאי אולמא עוד הסברא דמלתא דעבידא לגלויי דז"א דכיון דמן התורה מהני מלתא דעבידא לגלויי כדמוכח מיבמות מ' ומר"ה כ"ב א"כ מהני נמי בדבר שבערוה ומהני נמי בממון מדאורייתא ואף דאין הולכין בממון אחר הרוב זה מדרבנן מטעם סמוך מיעוטא כדכתב הראש יוסף והפ"מ בכמה דוכתא וכיון דמדאו' מהני שפיר ילפינן מדבר דבר. ומצאתי בנ"י שכתב דאם בא ואמר גר אני נאמן דמלתא דעבידא לגלויי הוא ולשון זה צ"ע דבגמרא אמרינן שאינו נאמן וכ"כ הנ"י למעלה ואם כוונתו דנאמן מטעם מיגו שהוא ישראל גמור כמ"ש התוס' וגמ' מיירי במוחזק שהוא נכרי אמאי קאמר משום דעביד לגלויי דמטעם זה יהי' נאמן אף במוחזק שהוא נכרי וזה צריך עיון לכאורה על הנ"י. ואולם לפמ"ש הנוב"י לחלק דל"מ מלתא דעבידי לגלויי רק אם אינו נגד חזקה נכונים דברי הנ"י דהיכא דאינו מוחזק מהני מטעם דעביד לגלוי וע' ברמב"ם פי"ג מא"ב ה"ו:

יד **אמנם** אף אם נאמר דע"א בעדות אשה ל"מ מדאורייתא זה כמ"ש הריב"ש דלא הוי עביד לגלויי בבירור דלמא לא יתברר מעולם משא"כ באשה שנתגרשה בב"ד פלוני דהדבר יכול להגלות בבירור הוי כהך דר"ה דע"א מהימן בעדות החודש וכל שכן בהטעלעגראף דעדיף מערכאות ובודאי דאינו משקר. וגם עביד לגלויי. מהני בודאי להתיר להנשא:

ולכאורה יש להקשות לשיטה זו דע"א נאמן בעדות אשה בגירושין באמר שנתגרשה בב"ד של פלוני מגמרא כתובות כ"ב דאמרו שם תרגמא בע"א ע"א אומר מת הימנוהו רבנן כתרי וזה שאמר לא מת אין דבריו של א' במקום שנים ע"א אומר נתגרשה אין דבריו של אחד במקום שנים. ולהנ"ל דבאומר נתגרשה בב"ד של פלוני מהני מאי פסקא דמחלק בין מיתה לגירושין הרי גם בגירושין משכחת דנאמן כשנים אבל הדבר נכון מאוד ואדרבה יש ראי' מסוגיא זו לדברינו. דקשיא ארמב"ם דס"ל ע"א נאמן מדאורייתא במיתה אמאי אמרו הכא הימנוהו רבנן. וכבר הקשו כן הקדמונים. אך הדבר נכון דזה שאומר מת אם נימא דנאמן מדאו' מטעם דהוי עבידא לגלויי כ"ש שאומר לא מת נאמן אם הוא אומר דחי בעיר פלוני דהדבר בודאי יכול להתברר דהוי בודאי כהך דר"ה וכהך דקידושין ס"ו שלוף ואחוי. ומאי אולמא דהאי מהאי ומ"ה אמרינן הימנוהו רבנן היינו דרבנן הימנוהו אף היכא דיכול להשמט ול"ה מילתא דעבידא לגלויי. ובזה עדיף העד ממיתה במאי שהימנוהו רבנן אף בלא עביד לגלויי ומיושבין דברי הרמב"ם היטב ומעתה בגירושין אף שאומר שנתגרשה בב"ד פלוני העד שאומר לא נתגרשה אומר שלא נתגרשה בב"ד פלוני ותרוייהו אומרים במילתא דעביד לגלויי ומאי אולמא דהך מהך וא"כ אדרבא מסוגיא זו ראי' לזה דהתוספות ישינים הקשה מה לנו לאותו העד שאומר לא נתגרשה בלאו איהו נמי תצא דאין דבר שבערוה פחות משנים ולהנ"ל מיושב שפיר דהעד שאומר נתגרשה אומר נתגרשה בב"ד של פלוני והוי מילתא דעביד לגלויי ונאמן ומותרת לנשא לולא העד שאומר לא נתגרשה וא"כ אדרבה מסוגיא זו יש הוכחה ברורה להיתר זה ודוק וגם מיושב קו' התוס' ד"ה תרוייהו בפנוי' קמסהדי בדף כ"ג שהק' לא הוי צריך להא דאפילו ליכא אלא ההוא דאמר נתקדשה לא תצא דאין דבר שבערוה פחות משנים ולהנ"ל נכון דמיירי שאומר נתקדשה בב"ד של פלוני דהוי מילתא דעבידא לגלויי והוי כמו שאמרו בקידושין ס"ו גבי בעל מום פסולו ביחיד דאומר שלח ואחוי. ומ"ה אמרינן תרוייהו בפנויה קמסהדי ואין להקשות עדיין מדברי התוס' קדושין ס"ו שכתבו בדבר שיכול להתברר ע"א נאמן אף אם אחר מכחישו וא"כ עדיין תקשי בעד אומר נתגרשה ועד אומר לא נתגרשה דלק"מ דהש"ך סימן ל' ס"ק י"ג כתב דזה דוקא בא' רוצה לברר והשני אינו רוצה לברר אבל הכא שניהם יכולים לברר א"כ הם שנים ושפיר אמרו בגמרא אין דבריו של א' במקום שנים ודברי הש"ך שם תמוהים במקצתם שכתב דזה דוקא באיסורין דע"א נאמן באיסורין והדבר תמוה דבגמרא קאי על בעל מום וע"א אינו נאמן לפסול וצ"ע:

שבתי וראיתי די"ל דבסוגיא דכתובות כ"ב אולי לא שייך לומר דהעד מעיד על קידושין או על גירושין היכא דאיכא לברורי דלא שייך לאוקמ' בהכי דא"כ מאי פליגי אי תצא אי לא תצא הרי יכול לברורי ונברר ונדע מה לעשות וע"כ לא רצה גמרא לאוקמא בהכי. אך שי"ל בשעה שהעיד העד הי' יכול לברורי אך כעת ליכא לברורי דהב"ד הלכו למדינת הים וזה מציאות רחוק לא רצה לאוקמא ועדיין יש לפלפל הרבה ואקצר מזה. ודע דמבכורות דף ל"ו דנאמן כהן לומר בכור זה נתן לי ישראל במומו מטעם מילתא דעבידא לגלויי אין ראי' דמהני מילתא דעבידא לגלויי אף נגד חזקת איסור דהבכור בחזקת איסור קיימא דשם בלא"ה הבעלים נאמנים על שלהם אף באתחזק כמ"ש תוס' ריש גיטין אך הכהן אינו נאמן משום דחשיד ואמרינן מילתא דעבידא לגלויי לא משקר ואין ראי' מזה היכא דבעי עדות גמורה שיועיל (ועוד דשם בבכורות בודאי יש בו מום רק הספק אם הכהן הטיל המום ואסור משום קנס וכיון דכבר יצא מחזקת איסור דאורייתא ל"ה בחזקת איסור משא"כ במשנה פ"ב דנגעים דאינו רואה בכור עצמו וכתב הר"ש דאתחזק איסורא דשם ספק אם יש מום קבוע ובזה איתחזק איסורא והא דאמר ר"א שם אף אנן נמי תנינא ממשנה הכונה מכח כש"כ מוכח ממשנה ודחה בגמ' שם) וזה כוונת התוס' בכורות דף ל"ו ע"ב ד"ה והלכתא וזה פשוט:

טו **ואחר** שהארכתי קצת בזה אעיר קצת על דברי הגאון מטארניפאל בספר יהושע בפסקים וכתבים אות מ"ז הנה העיר בצדק דבזה"ז כיון שכל הנשים המתכסות בצעיף בחזקת א"א הם ואף הבעולות אינן מכסות ראשן רק הנשואות א"כ הטוען תמורת המנהג אינה נאמנת וע"כ א"א היתה ואיך נאמנת לומר גרושה אני ואחרי אשר השיב בזה על ד' הנוב"י הקיל בזה מטעם דאשה גופה נאמנת לומר גרושה אני באומרת שנתגרשה בב"ד פלוני מטעם מילתא דעבידא לגלויי עיי"ש. ומריש תמהתי על דבריו מגר דאינו נאמן לומר נתגיירתי בב"ד פלוני וע"כ לחלק דאם יש לו חזקת נכרי ל"מ מילתא דעבידא לגלויי וא"כ כיון דהוא ס"ל דכל אשה המתכסית בצעיף יש לה חזקת א"א קשיא מ"ש מגר ולכן דחיתי דברי הספר יהושע. ואמנם לעיל ישבתי דאין ראי' כלל מגר כיון דכתיב אתך במוחזק לך בעי שיתחזק בגר ע"י עדים ול"מ מה שאומר אמת דבעי שיתחזק אצלינו לזה ע"פ עדים או כמ"ש דהיכא דהתורה גילתה דספק אסור ל"מ גם רוב ומילתא דעבידא לגלויי הוא מטעם רוב:

ועכ"ז לסמוך ע"ז להאמין אשה גופה אף במוחזקת ודאי בא"א ויש עדים גמורים שהיא א"א לא נהירא לי כלל דראיות גדולות מוכיחות דבאשה גופה ודאי ל"מ מילתא דעבידא לגלויי ודלא כהגאון מטארניפאל וב"ד. חדא מלשון הש"ס מדאיבעי לן ביבמות (צ"ג

וקט"ו וקי"ז) בע"א טעמא מאי אי משום דייקא אי משום מילתא דעבידא לגלויי ולא איבעי לן באשה גופא טעמא מאי אי משום מילתא דעבידא לגלויי אי משום דדייקא שפיר. ועוד דבאשה פשיטא לן דהוי משום דייק' דהרי אי משום מילתא דעבידא לגלויי מהני ע"א במלחמה ואשה גופא במלחמה ודאי ל"מ ובשלמא בקטטה י"ל דהחשש שאמרה שקר מחמת שנאה אבל במלחמ' אשה ל"מ ועד מבעי וע"כ מוכח מזה דאשה גופא ודאי לא מהימנא מטעם מילתא דעבידא לגלויי רק משום דייקא ומבעי לן בע"א טעמא מאי הרי דבאשה ל"מ מילתא דעבידא לגלויי וה"ה להתיר אשה באומרת נתגרשה בב"ד פלוני מטעם מילתא דעבידא לגלויי ואף לפירוש הנוב"י דבודאי טעמא דע"א משום עביד לגלויי ורק מיבעי לי' אי הוי זאת עביד לגלויי גם זולת האשה ומהני אף במלחמה או אך מירתת העד מחמת דייקא שלה וזולת זה ל"ה עביד לגלויי והיכא דמרחמה או אמרה בדדמי לא דייקא ול"ה מילתא דעבידא לגלויי. מ"מ לצד האיבעיא דהוי מילתא דעביד לגלויי גם זולת האשה א"כ אמאי אשה לא מהימנא ביבם או במלחמה דל"ש דמרחמה לי' כיון דהוי מילתא דעביד לגלויי גם זולתה ומילתא דעביד לגלויי נאמנת האשה גופה. וע"כ האשה גופה אינה נאמנת רק משום דייקא. ורק בע"א מיבעי לן. וה"ה אם הוי דבר שיכול להגלות בוודאי אשה לא מהימנא. ועוד ראי' מהא דפסקינן לענין שמות הגיטין והכרתן דמהני אפילו מפי קרוב ואשה בסי' ק"ב מטעם מילתא דעביד לגלויי ואשה גופה לא מהימנא וזה יוצא מדברי הרא"ש פ' גט פשוט וע"כ דבאשה גופה לא מהני מילתא דעביד לגלויי ואף דבשעת הסכנה כותבין אעפ"י שאין מכירין הטעם דהבעל לא חשוד לקלקל אשה אחרת דאין אדם חוטא ולא לו אבל עכ"פ חזינן דאשה גופה לא מהימנא מטעם מילתא דעביד לגלויי וע' בזית רענן חאה"ע סי' מ"א שחולק על ספר יהושע:

אגב ראיתי להגאון מליסא סי' ק"ב ס"ק י"ב בשם תוס' יבמות דבהכרה לחליצה לא הוי רק מדרבנן ולדעתי אין הכרע מתוס' יבמות ק"ו יש לומר שם מדאורייתא חולצין אעפ"י שאין מכירין דהב"ד יחקור אח"כ על זה דלא חיישינן לב"ד טועין רק מדרבנן אבל עיקר ההכרה היא מדאורייתא ואכ"מ. ושוב מצאתי בתשובת בית אפרים אע"ז סי' ז' בשם מהרשד"ם הבין דברי התוס' כדברי הת"ג וגם בהכרה לחליצה לא סמכינן רק עפ"י קרוב ואשה ולא אאשה גופא ומטעם דהיכא דיש חששא דמשקר מטעם הנאה ל"מ מילתא דעביד לגלויי:

ואף דתו' יבמות ע"ז כתבו דיתר הישמעאלי הי' נוגע ומ"מ משני שאני התם דשמואל וב"ד קיים שם לא העיד על עצמו אך הי' לו נגיעה אבל להעיד על עצמו ודאי ל"מ מילתא

דעבידא לגלויי. ועוד דהריטב"א והנ"י כתבו דשם ל"ח למשקר רק דלא דייק שפיר ומשני כיון דשמואל קיים דקו שפיר אבל לסמוך על זה באשה גופא דחיישינן למשקרת אין לנו:

טז **ועוד** ראיה דלא אישתמיט בשום דוכתא דאשה נאמנת למימר נתגרשתי בב"ד פלוני והתוס' יבמות קי"ז הק' דתיהמן לומר מת בעלי במיגו דנתגרשתי למ"ד אף שלא בפני' מעיזה. ותי' בתי' הב' שאינה נאמנת רק בליכא עדים ואם נאמר דנאמנת לומר נתגרשתי בב"ד תהימן לומר מת בעלי במיגו דנתגרשתי בב"ד פלוני ואף דהוי מילתא דעבידא לגלויי ויראה לשקר הרי גם מת מלתא דעביד לגלויי ולא יראה וזה לק"מ דיראה יותר לומר נתגרשתי בב"ד פלוני דודאי איכא לברורי משא"כ מת סברה דלא יבא שוב לביתו. ולכאורה יש מקום לומר דנאמנת לומר נתגרשתי בב"ד פלוני במיגו דמת בעלי דטפי עדיף לומר מת דליכא לברורי כולי האי מנתגרשתי בב"ד פלוני דמירתתא טפי. ולפ"ז ל"ק מה שהקשיתי דתיהמן לומר מת בעלי במיגו דנתגרשתי בב"ד פלוני דאם אינה נאמנת לומר מת גם בנתגרשתי אינה נאמנת. ומ"ה לא הוה מצי תוס' להקשות מזה אבל להלכה שנאמנת לומר מת גם נתגרשתי נאמנת. דבשלמא אם אומרת סתם גרושה אני עדיף לה לשקר דליכא לברורי ול"ה מיגו אבל באומרת בב"ד פלוני עדיף לה לשקר לומר מת. אבל עדיין צ"ע דמאן מפיס שמא עדיף לה לשקר לומר נתגרשתי בב"ד פלוני מלומר מת שמא יבוא לכאן ויתברר שקרה ומ"מ יש מקום לומר כן ויבואר:

יז **ובעיקר** הדין באשה שבאתה לכאן ואומרת גרושה אני שכתב בספר יהושע שלא מהימנא הואיל ומתכסית בצעיף ואין לה מיגו דפנוי' אני ובפתחי תשובה מביא הרבה תשובות בזה ואינם לפנינו לעיין בדבריהם נלענ"ד דאשה נאמנת במיגו שהיתה אומרת מת בעלי דנאמנת ובאמת יש לדבר מזה הרבה ואבאר. הנה בחו"ד סי' קפ"ה ס"ק ג' הוכיח דבאומרת טמאה אני לא מצית לחזור בלי אמתלא אף במיגו וראי' מאשה שאמרה א"א הייתי דאינה נאמנת לומר פנוי' אני אף שיש לה מיגו לומר מת בעלי. עיי"ש ולדבריו יש ליישב קושית התוס' כתובות כ"ב ד"ה מניין בטוב טעם שהקשו בהא דיליף הפה שאסר הוא הפה שהתיר מהא דנאמן לומר הזה להתירה. משמע שבאומר לאחר כ"ד דאין לו מגו אינו נאמן ותימא דאם בא אחד ואומר קדשתי ולאחר שעה או למחר אומר לפלוני לא יהי' נאמן כיון דהשתא ליכא מיגו. והיינו דמעשים בכל יום דמאמינים ע"ז וכמו שמפרש בהפלאה כן קושית התוס' ובאמת לק"מ שעכשיו דמהימן ע"א שמת בעלה. א"כ יש לאב מיגו דאמר מת בעלה ומ"ה מאמינים אותו שאומר קדשה לזה. אבל הגמרא הביא ראי' מן התורה דהימנה לאב כשאמר הזה ומדאורי' אינו נאמן עד קרוב לומר מת בעלה אף למ"ד ע"א נאמן מה"ת וכ"ש לשיטת התוס' דע"א אינו נאמן במת

בעלה וע"כ אינו נאמן מן התורה רק תכ"ד מטעם הפה שאסר ואין ראי' ממעשים בכל יום דעכשיו דרבנן הימנו לע"א שוב איכא מיגו דמת בעלה ומאי הקשו התוס':

ועוד קשיא בזה דא"כ אמאי מבואר בסי' ל"ז באב שאמר קדשתי את בתי ולאחר כ"ד אמר גרשתי אינו נאמן ויהי' נאמן במיגו דאי בעי אמר מת בעלה ובזה לא מירתת דמי יודע למי נתקדשה ומתוך כך נראה ברור דכיון דעיקר הטעם דע"א מהימן מטעם מלתא דעבידא לגלויי או מטעם דאשה דייקא מתוך חומר שהחמרת האשה והעד אינם נאמנים רק באומרים מי בעלה אבל באב שאמר קדשתי את בתי ולא אמר למי אינו נאמן אח"כ לומר מת בעלה דל"ה מילתא דעבידא לגלויי וגם לא שייך דייקא ואם אומר העד או האב שנתקדשה לאחד ששמו ידוע ומת אינו נאמן לפרש ולומר מת שהרי מפקיע מחזקת א"א ושמא אומר שקר דלא נתקדשה לזה ואף להתוס' שאב נאמן לפרש דבריו זה באומר שחי אבל באומר שמת ודאי דלא ושפיר הקשו תוס' דאין לו שום מיגו דאין נאמן לומר מת בעלה דל"ה עבידא לגלויי ונמצא דדברי הגאון מליסא מרפסין איגרא דאם אמרה א"א אני ולא אמרה למי אינה נאמנת לומר מת בעלי כמו שהוכחתי בראיות כראי מוצק ונמצא דגם היתר שלנו לכאורה נפל בבירא:

יח **אבל** מ"מ דברינו נכונים ת"ל דכל זה בבאה לב"ד ואמרה סתם א"א אני ולא אמרה גרושה אני אח"כ אין לה מיגו כמו שהוכחתי נגד דעת החו"ד אבל בבאה לב"ד ואמרה תיכף גרושה אני דניהו דאין לה מיגו דפנוי' אני כיון שמתכסית בצעיף וטוענת תמורת המנהג אבל הרי נאמנת לומר אלמנה אני ותאמר שהיא אשת פלוני שמת וזה ל"ה נגד חזקה להכי אנן מאמינין לזה ומעשים בכל יום יוכיח דמאמינים על ענין כזה ומעתה באומרת שנתגרשה מפלוני בעלה בב"ד פלוני נאמנת במיגו זאת. דיראה יותר לומר שקר שנתגרשה בב"ד פלוני מלומר שהיא אשת פלוני שמת. באופן דדעתי נוטה להתיר באשה שאומרת גרושה אני תכף בבואה לב"ד ומ"מ התוס' שפיר הקשו דמעשים בכל יום אף שאב אומר נתקדשה ונתחזק' מפאת כן לאשת איש ולאחר שעה באמת לא נהמני' לומר מת בעלי דהיכא שכבר נתחזקה אינו נאמן ע"א רק היכא דהיא מלתא דעבידא לגלויי ושייך דייקא ולא היכא דלא ידעינן מי בעלה. אמנם היכא דידעינן בעדים שהיא אשת פלוני או שהיא א"א ולא ידעינן למי לדעתינו אינה נאמנת האש' לומר גרוש' אני אף שאומרת בב"ד פלוני. והיכא דידעינן שהיא אשת פלוני נאמנת לומר מת בעלי אך דאין נאמנת לומר נתגרש' במיגו דמת פלוני דיראה לומר מת שמא יבורר זה יותר ויתברר שיקר'. והיכא שאנו יודעין שהיא א"א ולא ידעינן למי ואומרת לפנינו שהיא אשת פלוני שמת לכאור' לא מהימנינן לה להתיר' להנשא דכיון שיש עדים שהיא א"א אינ' נאמנת

להפקיע מחזקה ודוקא היכא דידעינן שהיא אשת פלוני נאמנת לומר מת בעלי אבל בלא ידעינן שהיא אשת פלוני אמרינן שמא משקרת וראי' מגמ' קידושין דף ס"ג באומר קדשתי את בתי ואינו יודע למי דנאמן אחד ליתן גט דאין אדם חוטא ולא לו. ולמ"ל טעם זה תיפוק לי' דנאמן במיגו דאי בעי אמר מת פלוני בעלה דעד אחד ודאי נאמן מדאוריית' לשיטת כמה פוסקים וע"כ אף במת בעלה אם אין מברר דבריו מי בעלה אינו נאמן וגם לומר שהיא אשתו של פלוני שמת אינו נאמן באם שאומר קדשתי ואינו יודע למי. אבל לדידן אם עד אחד מעיד שהיא אשתו של פלוני מהני כמו ביבמות דף מ' דהוא גילוי מלתא ונאמנת לומר מת בעלי. אמנם שתאמר נתגרשה במיגו דמת בעלה כיון דאנן ידעינן מי בעלה יראה לומר שמת וכ"ז ברור לדעתינו. ואמת דאם נאמר דאב נאמן לומר מת המקדש אף אם לא אמר עדן מי הוא יהי' מיושב דברי המחבר שפסק בסי' ל"ז סעיף כ"ה בקדשתיה וגרשתיה אינו נאמן לאחר כ"ד. ובסעי' כ"ז באומר שפסולי עדות הוא נאמן ורמ"א תירץ דברי המחבר דמיירי ג"כ תכ"ד ולהנ"ל י"ל בגרשתי אינו נאמן במיגו דמת בעלה דאולי רוצה לפסלה מן הכהונה וכשיאמר שמת תהי' מותרת לכהונ' ול"ה מיגו משא"כ באומר שפסולי עדות היא ומותרת לכל יש לו מיגו שאומר שמת וקרוב נאמן לומר מת בעלה כן י"ל אבל כבר כתבתי דלא נהירא לי שיהי' נאמן בכה"ג דל"ש דייקא ודוק. שוב אחר כתבי זאת מצאתי במקנה בק"א להלכות קידושין סעיף כ"ז כתב כמו שכתבתי ליישב דנאמן במיגו שקדשה לאדם שמת אח"כ וגם דבריו צ"ע כמה שהארכתי לעיל ולדעתי דאב אינו נאמן אף דנאמן לפרש דבריו למי קדשה אף שבגרה זה שאומר חי אבל באומר מת הוי כמו גירשה ומתורת ע"א להעיד על אשה שמת בעלה אינו נאמן רק באומר על איש ידוע שהוא בעלה אבל כאן אולי קידשה לאחר ודוק:

יט והנה במה שכתבתי לעיל דהיכא דבאתה האשה לפנינו ואמרה א"א הייתי וגרושה אני דבזה"ז אינה נאמנת לכמה פוסקים הואיל ומכסית בצעיף וכתבתי שיש להאמינה במיגו דמת בעלה אלא דא"כ אף במוחזקת שהיא א"א באומרת נתגרשה בב"ד פלוני תהא נאמנת במיגו דמת בעלה דטפי עדיף לה כיון דבתרווייהו עביד להגלות הנה לפי מ"ש התומים בדיני מיגו ס"ק ה' והחו"ד סוף סי' ק"י ליו"ד היכא שהיא מוחזקת לא"א ל"מ מיגו דהוי מיגו להוציא מחזקת א"א א"כ לק"מ אך מתניתין יבמות קט"ז לא משמע כן דהקשו דתהא נאמנת מת בעלה במיגו דנתגרשה. ואם הוי מיגו להוציא מאי הקשו גם בגמרא דיבמות דהחזקה היא מלחמה דאיבעי לן אי מהני מיגו אי לא אתי מיגו ומרע לחזקה ומשמע דלא הוי רק מיגו נגד חזקה ולא דהוי מיגו להוציא ומיגו נגד חזקה הוי איבעי בריש ב"ב וע' בתו' יבמות וב"ב וקו' תוס' יבמות במת במיגו דנתגרשה ס"ל דנגד

חזקה דמעיקרא מהני מיגו ודוקא נגד חזקה דאתיא מכח סברא ל"מ מיגו דהוי כרוב ועכ"פ משמע מתו' דל"ה מיגו להוציא ודוקא בממון ל"מ מיגו להוציא דמיגו ל"ה עדיף מרוב. ואין הולכין בממון אחר הרוב. משמע בא"א דהולכין אחר הרוב ה"ה דמהני מיגו וכ"ז משמע מתוס' דלא כהחו"ד ס"ס ק"י דפשיט לי' דל"מ מיגו והרבה יש לדבר מזה ושוב נלע"ד להכריע היכא דאשה לא נתחזקה בא"א נאמנת לומר נתגרשה בב"ד פלוני אף שמתכסית בצעיף מטעם מיגו דאומרת בעולה אני ונאנסה ומ"ה התכסה א"ע בצעיף והגאון מטארניפאל כתב הטוען תמורת המנהג אינה נאמנת וכ"ש דמיגו לא אמרינן בזה גם שיש לומר דהיכא דבושה א"ע לומר כן ל"מ מיגו כמ"ש התומים בדיני מיגו ס"ק כ"ז הגם דמתוס' כתובות לא משמע כן. גם מיגו דל"ש ל"א וכ"ז לא שייך בדינא דידן לפמ"ש התומים בס"ק מ"ה דהא דמיגו דל"ש ל"א זה דוקא היכא שאינו מעיז אבל אם בטענה הוא מעיז ובהמיגו אינו מעיז שפיר נאמן במיגו דעדיף לי' יותר לטעון מה דלא שכיח מלטעון טענה שהוא מעיז ויודעין בשקרו א"כ בטוענת נתגרשה בב"ד פלוני דהוי העזה אם שקר הוא יתברר שיקרה נאמנת במיגו דנאנסה דל"ש אף שהיא תמורת המנהג וגם ל"ש:

כ **סיומא** דפסקא לענין שאלתינו אודות הטעלעגראף אם מועיל לעדות אשה שנתגרשה הנה באינה מוחזקת שהיא א"א והאשה אומרת שנתגרשה בב"ד פלוני מותרת להנשא גם זולת הטעלגראף א"כ מכ"ש שיועיל עדות ע"י הטעלעגראף אלא אפילו במוחזקת שהיא א"א והאשה אומרת שנתגרשה בב"ד פלוני שכבר כתבתי לעיל דל"מ אמירתה אף דהוי מלתא דעבידא לגלויי דל"מ זאת רק לגבי עד ולא לגבי אשה אבל הטעלעגראף מהני. חדא שיש צד לסמוך על שיטת הא"ז הובא בשלטי הגבורים דהיכא שערכאות חתומים א"צ להביא עדי מסירה לפנינו וכ"ש הטעלעגראף דעדיף מערכאות הב' כיון דהוי מלתא דעבידא לגלויי מהני עדות הטעלעגראף בצירוף עדות האשה כמ"ש הש"ך בסי' צ"ח ואף לפוסקים דע"א במיתת בעל ל"ה רק בדרבנן דזה הוי יותר מלתא דעביד לגלויי משם וכמ"ש גם זולת זאת כמה סברות שיש להאמין להאשה במיגו וגם שיש על כל זה לסתור ולבנות כמו שהארכתי ת"ל בצירוף כל הני סברות נ"ל להורות להתיר בלי פקפוק. והרי זה יש ללמוד מבא לכאן מעשה ב"ד בלי קיום שכתב בתשב"ץ סי' ס"ו חלק ג' דהיכא דלא שלטה בו ידי אשה וליכא למיחש לזיוף מהני וגם בתשו' בגדי ישע הורה להקל בבא ע"י בי דואר מעשה ב"ד בלי קיום כיון דליכא למיחש והובא בפתחי תשובה כן יש להקל בנ"ד ע"י עדות הטעלעגראף שבא לכאן ע"י שאלה ששאלה להרב והוא משיב בזה דא"א שיהי' בזה זיוף כיון שהטעלעגראף שנשלח לשם ע"כ בא ליד הרב והוא חתם הרעצעפיס

שהשיג השאלה. אמנם אם נחוש להחמיר ונאמר דכיון דאין דבר שבערוה פחות משנים ולא ירצה לסמוך על מכתב הטעלעגראף כיון שאין כאן ב' עדים כשרים נ"ל לעשות בדרך זה שהב"ד שנתגרשה בפניהם יכתבו להב"ד ששאלו שהמה עושין להרב שליח שיסדר הקידושין וכיון שהב"ד יודעין בטוב שנתגרשה והמה רשאין לסדר קדושין יכולין לעשות שליח לסדר הקידושין והרב אינו עושה רק שליחות של הב"ד שהעידו עדים כשרים לפניהם והוי כעין דאמרי' בב"ק פ"ה אנן שליחות דקמאי קעבדינן ובזה ל"ש מה שכתבו התו' גיטין דף ד' דאף שהדבר אמת אין לעשות אלא בעדים כשרין דהב"ד אין מתיר האשה עפ"י הטעלעגראף אך הב"ד שיגבה העדות לפניהם המה המתירין. והרב המסדר הקידושין לא עביד רק השליחות מב"ד וכיון שיודע היטב שהדבר אמת שהרב שנסדר הגט בפניו עושה אותו לשליח אין שום חשש ופקפוק לאיסור והנלענ"ד כתבתי:

סימן יג

ב"ה ברעזאן אוריית"א לפ"ק. **להרב** הגאון החריף היחסן המפורסם מ' צבי הורוויץ מבראד בעל המחבר ספר לקוטי צבי:

א **ע"ד** שאלה אשר שאלני אם במקום דחק ועיגון גדול יכול למנות שלוחי' עפ"י טעלעגראף לסופר ועדים שיתנו גט פטורין לאשתו. ידע שבעת שעשו פה הטעלעגראף באה אשה להנשא ולא היה בידה מעשה ב"ד ושלחתי טעלעגראף לשאול להב"ד שנתגרשה שם ואז כתבתי קונטרס אי מהני ט"ג לזה. הואיל והוי עד מפי עד וגם אין עדות לעכו"ם והוריתי להקל:

(ע' תשובה הקודמת) ואמנם לא סמכתי על הטעלעגראף לבד רק הואיל והוי מלתא לגלויי באומרת נתגרשתי בב"ד פלוני אבל לעשות שליח לסופר ועדים אין כאן שום סברא להקל. הקודם יש להעיר דזה הוי אומר אמרו דהבעל כותב הדעפשא. והבעל הט"ג ממקום הבעל אומר לבעל הט"ג ממקום האשה דברי הבעל ובעל הט"ג אומר דברי הבעל לסופר ועדים ואומר אמרו פסול לדידן על כן אין כאן ספק דל"מ לדידן. איברא שיש מקום לספק לפי מה שכתבו האחרונים והובאו בפתחי תשובה דבמקום דחק ועיגון גדול יש לסמוך להקל שיאמר הבעל בעל פה וימנה שלוחים לסופר ועדים ולסמוך על שיטת הרא"ה והר"ן דס"ל היכא דממנה מדעתו בפירוש אין זה אומר אמרו. אם יש לסמוך במקום דחק ועיגון גדול ואין עת לשלוח הגט כגון שהוא מסוכן ואשתו תהי' זקוקה לחליצה ותמתין על יתום קטן וכה"ג אם מותר למנות שלוחים עפ"י הט"ג הנה גם בזה הדבר פשוט לענ"ד דלא מהני דלפי מה דמבואר בתוס' גיטין דף ס"ו שהקשו איך מהני

אומר אמרו הלא הוי עד מפי עד ותירצו בתוס' דעיקר העדות נמסר לאחרונים והראשונים הם שלוחי הבעל למסור העדות א"כ כיון שאין שליחות לנכרי ל"מ ט"ג. דהתו' כתבו דהראשונים הם שלוחים. וע"כ צ"ל לשיטת הר"א והר"ן דל"ש מילי לא ממסרן לשליח רק באם עושה שליח שליח אחר מדעתו אבל באומר אמרו נעשה שליח מכח הבעל. אבל גם הראשון בעי שיהי' בר שליחות דהרי הוא מושלח מהראשון שיעשה להאחר שליח וכיון דאין שליחות לנכרי האיך יוכל לעשות הסופר ועדים שליח מכח הבעל. ואין זה דומה למה שמתירין היום לשלוח גט ע"י הפאסט דשם אנו סומכין על שיטת ר"ת המבואר בסי' קמ"א ס' ל"ה דעיקר השליחות נעשה עפ"י כתבו והנכרי מעשה קוף עביד משא"כ הכא הבעל הט"ג הוא הכותב ועיקר השליחות נעשה על ידו:

ב **והנה** מלבד כי נכרי לאו בר שליח הוא יש לדון בדבר. דהרי נכרי לאו בר עדות הוא. ובאומר אמרו בעינן שיהי' הראשון כשר לעדות דהרי עיקר העדות הוא שהבעל צוה לכתוב ע"י נעשה. וכדמוכח מדברי התוס' גיטין ס"ו שהקשו דהוי עד מפי עד עיי"ש. ולזה נאמר הנה בנתיבות המשפט סי' כ"ח ובתורת גיטין בחידושי הש"ס האריך בדברי התוס' ובדברי הרמב"ן ושורש דבריו דכיון דאין העדים הראשונים מעידין על גמר מעשה רק שזה שלוח ועומד במקום הבעל הוי כמעידין על אחוה דמיתנא דכ' הרי"ף ביבמות דל"ב עדות גמורה והתשב"ץ כתב בביאור דבריו כדברים הנ"ל דהוא אינו מעיד רק שהוא אחיו וה"ה באומר אמרו עדים הראשונים אינם מעידים שנתגרשה רק שזה מוכשר לגרש ול"ב הגדה בב"ד ומ"ה מהני עד מפי עד זאת שורש סברתו. ומזה הוא דן לכל עדי חתימה דמהני מפי כתבם דל"ה גמר מעשה ובאמת יש לדון בדבריו דא"כ בריש גיטין דמקשה בגמרא איך עד א' נאמן על לשמה ועל חתימת העדים הרי הוי דבר שבערוה והרי שם ג"כ העד אינו מעיד שנתגרשה רק שמעיד שזה הוא הגט והוא מוכשר לגרש אשה ומה לי אם עד מעיד שזה האיש מוכשר לגרש אשה זאת או שזה הספר מוכשר להוציא אשה זאת מחזקתה. הוא ג"כ אינו מוציא מחזקה. וכשם דלדברי הגאון מליסא מועיל ע"א לומר שזה האיש עומד במקום הבעל ולא בעי עדות גמורה ה"ה שיועיל לומר הגט נכתב כדין ומועיל להוציא מחזקה. וא"ל דשם שאני דאנן בעינן שיאמר בפני נכתב לאחר נתינה תכ"ד או בשעת נתינה עכ"פ אהא גופא קשיא מנ"ל לגמרא דלמא בעינן שיאמר קודם נתינה ויחזיקו הגט בחזקת כשרות כמו שכתב הרמב"ם דאיסור עצמו בע"א הוחזק ואח"כ יגרשו בו. ומנ"ל לגמרא כ"ז עד שהוצרכו לתרץ סתם ספרי דדייני מיגמר גמירי ומדאורייתא ל"ב קיום וע"כ ס"ל לגמרא דכיון דעיקר העדות הוא להוציא אשה מחזקתה ל"מ רק ב' עדים ואינו דומה למה שכתב הרמב"ם באיסור עצמו בע"א הוחזק. דגם שם

אם יבא אחר ורוצה לאכול וע"א מעיד שהוא חלב שאם יאכל מתחייב מלקות ואחר יאכל ל"מ ע"א כיון שעיקר עדותו למלקות וה"ה בגט ולדברי הנתיבות צ"ל דשם שאני שהתורה אמרה וכתב לה וס"ל לר"מ דוכתב קאי אחתימה ובעי שני עדים גלתה תורה דעל עדות הגט בעי שנים בין קודם נתינה בין אחר נתינה משא"כ להעיד שזה בעלה על זה לא גילתה תורה. אבל זה ליתא דהרי גם בזה גילתה תורה שמצוה הבעל והעדים יעידו על זה ובעינן שידעו שזה בעלה והוא צוה. ומעתה בעי עדות גמורה. ומה שהביא בנתיבות דברי הרי"ף פ' החולץ ודברי התשב"ץ. הנה דברי הרי"ף אין להוציא מפשטן דאם בא ואמר אנא אחוה דמיתנא הוי מלתא דעבידי לגלויי. והרי התוס' ביבמות ק"ו כתבו דמדאורייתא ל"ב הכרה לחליצה והיינו מה"ט דהתורה האמינה לאחד אם אמר אנא פלוני בר פלוני מטעם זה דהוי מלתא דעבידא לגלויי ומדברי התשב"ץ סי' פ"ג עוד ראי' להיפך מדברי הנתיבות שהרי כתב על דברי הרי"ף דה"ט דסומכין על נשים בבדיקות סימנים דל"ה רק גילוי מלתא שזו גדולה והקשה דא"כ נסמוך גם על מנין השנים שזה גדול עפ"י נשים וע"כ ה"ט דבסימנים כיון שאפשר לברר הוי מלתא דעבידא לגלויי וה"ה להכיר שזה אחיו שכיחא מלתא שרבים מכירים והוה מלתא דעביד לגלויי משא"כ במנין השנים לא מפרסמא מלתא לידע מתי נולדה ובעי עדות גמורה. ע"כ דברי התשב"ץ ומעתה מה זה דמיון לדברי הרי"ף שאומר שהוא שלוחו של פלוני ועומד בחריקאו. דל"ה גילוי מלתא בעלמא ולא מפרסמא מלתא ולא הוי מלתא דעבידי לגלויי ודאי בעי עדות גמורה והגדה בב"ד ואינו דומה כלל לאחיה דמיתנא. ושוב ראיתי שהנתיבות כתב בעצמו דמ"מ בעינן שנים דלאו גילוי מלתא גמור הוא. ורק דמ"מ לא דמי לדבר שבערוה דליבעי הגדה בב"ד כיון שאינן מעידין בגמר הדבר עיי"ש ואחרי שאינו דומה לאחוה דמיתנא טעמא לא ידענא. וצ"ע על דברי הנתיבות:

ג **והמובחר** בדעת התוס' והרמב"ן דס"ל דעדי חתימה אינו דומה לשאר עדות שבעולם דבכל עדים חזינן דהתורה הקפידה על אמירה שלהן והכא בעדי חתימה לר"מ אם יאמרו אלף פעמים בע"פ שהבעל עצמו צוה לסופר לכתוב ל"מ לר"מ רק שיחתום והוא עיקר הגט א"כ חתימת העדים הוא שני פעולות שהם מעידים על הציווי ועושים מעשה החתימה בשליחות הבעל. א"כ למה שעושים מעשה החתימה בשליחות הבעל מהני אומר אמרו מטעם שליחות שהם שלוחי הבעל להגיד לעדים שיעשו מעשה זאת ועל גוף ציווי הבעל באמת ל"מ. וכשהאשה תבוא להנשא באמת צריכה להביא לב"ד אותן העדים שהבעל אומר להם כמו שכתב הרמב"ן. ואך על מעשה החתימה מהני שליחות ומעשה החתימ' היא גזה"כ. וכשתבא האשה להנשא תביא ב' עדים הראשונים להעיד

על ציווי הבעל והחתימה מהגט תבא לקיים מאמר הכתוב וכתב לה ספר דס"ל לר"מ דהוא חתימת העדים בשליחות הבעל. ובאמת הם שלוחי הבעל עפ"י עדים הראשונים אבל הם אין מעידין על זה. ועיין בלשון הרמב"ן מבואר כן. ודעת התוס' יהי' ג"כ דעיקר החתימ' היא בציווי הבעל. וזה שכתבו התוס' עיקר העדות לא נמסר אלא לאלו כוונתם עיקר ציווי הבעל ושליחותו לא נמסר אלא לאלו. והם אינם מעידים על ציווי הבעל אך שעושין פעולת החתימה בשליחות הבעל ומקיימין גזה"כ וכתב לה ספר כריתות בשליחות הבעל. ולכתיבה דהיא חתימה לר"מ עשאן שלוחים. ועיין עוד בטיב גיטין מה שכתב על הרמב"ן והתוס' ומה שכתבתי הוא הנכון. ויהי' איך שיהי' בדעת התוס' ורמב"ן אנן בעינן שמי שיאמר לסופר ועדים יהי' בר עדות שיעיד על הציווי ונכרי לאו בר עדות אף שיאמר אמת. ולזה יש לומר דיועיל שהבעל יצוה בפני עדים כשרים או בפני ב"ד של ג' והב"ד של ג' יעשו שליח להסופר ועדים בכתב וישלחו על ידי הפאסט ועפ"י ט"ג יגידו לסופר ועדים שנעשו שלוחים דאז ל"ה עד מפי עד כיון שנעשו עפ"י ב"ד של ג' ועיקר העדות על ציווי הבעל יגידו הב"ד וגם עיקר השליחות נעשה עפ"י ב"ד שיבא במכתב.

ד **אך** כ"ז לא יועיל לגרש תיכף בביאת הט"ג כיון דאנן בעינן שהסופר ועדים יכתבו לשמה. ומבואר בפוסקים דאם כותב שלא בשליחות ל"ה לשמה. א"כ כל עוד שלא השיג המכתב מהב"ד אך יודע זאת עפ"י ט"ג שנעשה שם שליח אולי ל"ה לשמה ושמא כיון שיודע הסופר ידיעה ברורה שנעשה שם שליח עפ"י ב"ד הוי לשמה והראיה דהרי לדעת הרמב"ן לא מהני אומר אמרו לענין שהאשה תנשא ורק שצריכה להביא לב"ד עדים הראשונים וז"ל הרמב"ן דאלו אין מעידין כלום ואם תשאלם על האשה זאת אם היא מגורשת יאמרו שאינם יודעים. ומ"מ מהני לרמב"ן כשתביא עדים הראשונים והחתימה אף דהעידו שלא בב"ד לפני עדים אחרונים ולא מהימני מ"מ הם חותמים ומ"מ מהני הצירוף להנשא ומוכח מרמב"ן דאף שהעדים אינם יודעים בבירור הוי לשמה וה"ה בעושה שליח בב"ד של ג' לסופר ועדים מפי כתב לדברי המקילין במקום עיגון גדול. ומודיע זאת עפ"י ט"ג יש מקום לדון להתיר עפ"י דברי הרמב"ן אך לפי הבנת הנתיבות בדברי הרמב"ן וגם למה דמוכח מפשטא דתוס' בעי שמי שיאמר לעדים ולסופר יהי' עד כשר ויהי' ב' עדים בשעת הגדתן לסופר ולעדים ואז כותב הסופר לשמה ולכן לשיטה זו לא מהני הט"ג דלאו בר עדות הוא אף אם נאמר לענין שליחות להקל עפ"י ד' המח"א דפועל נכרי מהני מטעם שליחות אף דכ"ז לא ברור חדא דבדברי המח"א גופי' יש לפלפל וכבר הארכנו בדבריו די באר וכאן אין עת לדבר מזה. ואף לדבריו י"ל דהבעל מלאכה

מט"ג ל"ה פועל דידן רק של המלך והוא עושה בשכר ומ"מ רחוק שיהי' פועל ודברי המח"א רק בשכר יום ולא בקבלן והבעל מלאכה קבלן ובקבלן ל"א ידו כיד הבעלים. ואמנם אף אם נתפוס כל הקולות ל"מ הט"ג דלאו בר עדות הוא. וכפי מה דמשמע מראשונים בעי' שיהי' בר עדות. ובשעה שכותב הסופר אז יעידו לפני שנים שהבעל צוה ורק שהנתיבות כתב דל"ב הגדה בב"ד אבל מ"מ בעי שיהי' שנים כשרים להעיד ואז יכולין לחתום וליתן משא"כ עפ"י ט"ג. וסוף דבר כיון שלהלכה בלא"ה פסול אומר אמרו ואם עושה שליח עפ"י כתב ג"כ פסול ובעל מכתב אליהו כתב דמדאורייתא פסול ומקצת פוסקים כתבו דל"ה רק מדרבנן ועכ"פ פסול הוא. אף שנמצא אחרונים מקילים במקום עיגון גדול אבל עפ"י ט"ג אין שום סברא להקל אף במקום עיגון גדול:

ה **אך** מ"מ מדה טוב' אינה חוזרת להיות שיש בזה תיקון גדול דפרקים הבעל חולה בעיר אחרת ואין עת עד שישלח גט לאשתו ע"י הפאסט והיא תהי' זקוקה ליבם נ"ל להקל שתעשה האשה שליח לקבלה במקומה שלא בפני השליח עפ"י ב"ד של ג'. ותשלח ע"י הפאסט למקום שליח שהוא במקום הבעל. וכשנשלח ע"י הפאסט תשלח טעלעגראף שעשת' אותו שליח. ואז יכול לקבל גט תיכף בהשגת הטעלעגראף ותתגרש תיכף גם בטרם משיג הכתב מהב"ד ואח"כ כשיתברר שנעש' שליח עפ"י ב"ד בעדים כשרים תהי' מותרת להנשא. והנה מה שתמנה השליח שלא בפני' מבואר בש"ע סי' קמ"א ס' י"ד בלי שום חולק ע"כ בשליחות קבל' ודאי מועיל למנות שליח ע"י הפאסט בכתיב' וחתימ' וחתימת ב"ד והרמ"א שכתב וי"א דאין נוהגין לעשות שליח הולכ' בכתב קאי דוקא אשליח הולכ' ולא בשליח קבל'. ובמקום עיגון ודאי מועיל שליח קבל' בכתב. ע' בתיקון עולם בשירי טהר' להגאון מהרש"ק מה שהאריך בהיתר שליח קבל' ע"י הפאסט:

ולכאורה י"ל דל"מ הטעלעגראף דהרי העדי מסירה אינם יודעים בשעת מסירה שהוא שליח לקבל' דהטעלעגראף אינו מועיל לעדות עפ"י ד"ת. ומאי מועיל מה שאח"כ יתברר השליחות בעדים כשרים והרי בשעת מסירה לא הי' ידוע בעדים אך באמת מבואר במרדכי הובא ברמ"א סי' קמ"א ס' ח' דרק לכתחל' צריך השליח לברר קודם הנתינ' שהוא שליח לקבל' ורק משום לזות שפתים אבל מעיקר הדין א"צ לברר קודם הנתינ' כמו שהביא במרדכי כמה ראיות ברורות לזה הרי דעדי מסיר' א"צ לידע בבירור רק שהוא מקבל הגט. ואח"כ אם יתברר השליחות מהני סהדותייהו ה"ה הכא אף שלע"ע לא נודע רק עפ"י טעלעגראף תוכל להתגרש וכאן ליכא בגופי' לזות שפתים דגם לעדים ידוע שנעש' שליח עפ"י כתב בעדים כשרים דהט"ג אומר כן. ובאופן שיבואר לקמן:

ו ועדיין יש לבע"ד לחלוק דבאמת צריך להבין סברת המרדכי דהרי מ"מ לא נודע לעדי מסירה אם הוא השליח. ויש לומר סברת המרדכי הנה לדעת רש"י שפי' קושית הש"ס למ"ד שליש נאמן קיבל למ"ל היינו דא"צ לא לעדי אמירה ולא לעדי קבלה היכא שהגט שלם ביד השליח דס"ל לרש"י דהשליח יש לו מיגו שהיה נותן לה ודאי נכון דמ"ה א"צ השליח לברר השליחות בשעת נתינה דנאמן במיגו ורק לאחר שנקרע צריך לברר אבל בגט בידו יש לו מיגו א"כ בשעת מסירה שיש לו מיגו נאמן על שליחותו ויודעים העדים שנתגרשה דמצד הדין הוא נאמן וא"צ לברר כלל לשיטת רש"י אלא אפילו לתוס' דפירש דהקושיא בסוגיא דשליש נאמן קאי דוקא אעדי קבלה ואהא מקשה קבל למ"ל אבל עדי אמירה צריך מ"מ כתבו התוס' הטעם דל"ה מיגו ליתן להאשה דהאשה לא תרצה לקבל כיון שהבעל אומר לפקדון. ולפ"ז היכא שהאמת הוא שהאשה עשאתו שליח לקבלה ויש עדי מסירה שהבעל נתן לגירושין שוב יש לו מיגו שיכול ליתן להאשה אף בליכא עדי מסירה שהיא תקבל הגט כיון שהבעל אומר לגירושין ומעתה מ"ה ס"ל למרדכי דהשליח קבלה יוכל לקבל הגט אף דליכא עתה עדים מ"מ עתה שהגט בידו נאמן במיגו שהוא שליח קבלה. ולפ"ז כיון שיש לשליח מיגו הוי כעדים ויודעים העדי מסירה. ולפ"ז יש לדון דכ"ז כשהשליח הי' אצל האשה ויודע שהוא שליח ויש לו מיגו משא"כ כשגם הוא אינו יודע רק ע"י הטעלעגראף ל"מ הגט כיון שאינו ידוע לעדים ידיעה ברורה שהיא נתגרשה:

שוב ראיתי דמה שכתבתי לשיטת התוס' ליתא דמה שכתבתי דכיון שיש לו מיגו דהאשה תקבל הגט כיון שעשתה אותו שליח גם התוס' מודה דע"כ לא כתבו התוס' דלא הוי מיגו דהאשה לא תקבל כיון שאמר לפקדון משא"כ היכא שהבעל נותן לגירושין והיא עשתה שליח לקבלה. ליתא דכיון שאין לשליח עדי אמירה והעדים חיישי שמא לא עשתה שליח וכשלא עשתה שליח אין לו מיגו דהאשה לא תרצה לקבל הגט. ואי דיזרוק לה בע"כ זה אינו דכיון דלא הוי שליח להולכה באמת איך יזרוק לה גט ויודע הדבר. ובהכי מיושבין בעיני קושית הפ"י במשנה דהתקבל שהקשה למ"ל עדי אמירה כיון שהאשה מודה עתה שהוא שליח לקבלה יש להשליח מיגו ותירץ דבעינן שהעדי מסירה ידעי ודחה לסברא זו מדברי המרדכי ולהנ"ל ל"ק מידי דדא היא ברירא דהך מילתא דהעדי מסירה באמת אין צריכין לידע רק לראות שקיבל השליח. וכשהאשה באה להנשא חזינן אם יש לה עדי אמירה ונמצא שהוא שליח למפרע והו"ל מיגו להשליח בשעת הקבלה כיון שהאמת אתו שפיר מגורשת. דכיון שהי' לו מיגו גם אז למפרע נאמן לפני העדי מסירה שהרי נתברר שהי' לו מיגו. ומשא"כ כשאין לו עדים שאמרה נהי דהאשה

אומרת שהיא שלוחה ויש לו מיגו אבל אנן חיישינן שמא עתה אומרת כן אבל באמת לא עשתה שליח. ולא ה"ל מיגו בשעת נתינה וכשלא הו"ל מיגו לא הי' לו נאמנות ולא ידעו עדי מסירה ול"מ הגירושין ומה בכך שעתה יש לו מיגו אנן בעינין שיהי' נאמן בשעת הגירושין ואז לא ה"ל מיגו. רק כשיש עדי אמירה ונתברר שהוא באמת שליח הוה לו גם אז מיגו. וזה ברור ואמת בישוב קו' הפ"י:

לז **היוצא** לנו מזה דהעדי מסירה וגם הב"ד יכולים לצוות למסור גט להשליח. ממ"נ אי אין לו עדי אמירה באמת לא תנשא בו ואם יש לו עדי אמירה יש לו מיגו ונאמן גם עתה וידעו העדים מזה. ואתיא שפיר דברי המרדכי ודברי המשנה. ולפ"ז כשיודע השליח מכח הטעלע- גראף אם אין נאמנות להטעלעגראף והשליח בעצמו אינו יודע ול"מ שיש לו מיגו כיון שבעצמו אינו יודע אינו דומה להמרדכי דשם הוא בעצמו יודע והו"ל מיגו משא"כ כשהוא בעצמו אינו יודע. אך האמת המובחר דבטעלגראף בדרך זה היינו לפי נימוסי הטעלעגראף יעשו בדרך זה שיקחו רעצעפיס מהמכתב וישלחו הטעלעגראף בטוח ואז הממונים על הט"ג ערבים שלא יהי' שום טעות בו. גם ישלחו מהב"ד שבמקום האשה חותם למקום ששולחין הט"ג ואז יהי' כמו שנשלח מהערכאו' והממונה על הט"ג מחויב לקיים החותם מהב"ד ועבור זאת ישלמו בייחוד ותהי' הרעפעשא מקוים מהערכאות שהם יעידו שהי' בחתימת הרב באופן שאין לחוש לשום זיוף. ואז יהי' עכ"פ ידיעה ברורה להשליח ולהעדים ולהב"ד משם שהדבר אמת שנעשה שליח שלא בפניו ושבבירור הלך ע"י הפאסט מעשה ב"ד בעדים כשרים בקיום ב"ד דהשליחות אמת ואז תקבל הגט. וכשיבא אח"כ המעשה ב"ד תוכל להנשא כדברי המרדכי דכיון דהי' להשליח והעדים ידיעה אמיתית אף ע"י עוף הפורח באויר מקבל השליח הגט דהכי בעינן שיעידו להשליח אנן בעינן שידע השליח ועדים. והשליח והעדים יודעים ואח"כ יקיימו חתימת הב"ד מהשליחות קבלה ואף לאחר מיתת המגרש מהני הקיום כדמוכח מדברי המרדכי. וזה ברור וישר בלי פקפוק. וכיון שבשעת הדחק ועיגון נוהגין בשליח קבלה כמבואר בב"ש ס"ק י' כשיש לחוש ליבום הוי מקום עיגון ומותר בשליח לקבלה בלי פקפוק באופן שיסכים עוד גדול אחד.

והנני ידידו

הג"ה בענין אם יכולה האשה לעשות שליח לקבלה אם בעלה מסוכן בעיר אחרת ע"י מכונה טעלעפאן הנעשה לקשר שני מקומות רחוקים זה מזה אפילו כמה מאות פרסאות נלע"ד להתיר במקום שיש חשש שתפול לפני יבם קטן חדא שיכול השליח להכיר קולה של האשה המדברת אליו וכבר כתבתי (לעיל בח"ר סי' ע"ב אות ב"ג וסי' פ"ה אות א')

דטב"ע דקלא מהני לענין היתר עגונה וה"ה לענין שליחות הסופר והשליח לקבלה אמנם אף אם זה ל"ה שמיעת קול ממש דלא ניכר טביעו' עינא דקלא מ"מ לשליח לקבלה מהני באופן שיעמדו שני עדים בעת שהאשה מדברת לתוך המכונה וגם יעמדו שני עדים אצל השליח למען ישמעו כי הוא נעשה שליח. וע' בספרי ליו"ד ח"ב הגהות ומפתחות לסי' ל"א כמה דינים בזה ולדעתי זה מקצוע גדול בהיתר עגונה:

סימן יד

ב"ה **פרעמישלא** יום ג' ויחי **בונה ירושלם** לפ"ק. לכבוד יד"נ נכד דו"ז הרב הגדול החריף ובקי היחסן הגביר המפורסם מוהר"ר

משה

בערנשטיין (זצ"ל):

א **מה** שהקשה כת"ה על מה שכותבים בגט מומר שם דיהודית וכל שום דאית לי' והלא אנו נוהגין כר"ת דאין לכתוב וכל שום בגט מטעם שאם אין לו רק שם אחד שכותבין בגט יסברו שאחר הוא אם יהי' נכתב וכל שום ע"כ אף אם יש לו עוד שם אחר אין לכתוב וכל שום על כן הקש' למה כותבין במומר איני מבין קושייתו דהרי הר"ן כ' בהדיא דגם לר"ת במומר כותבין שם דיהודית ועל שם נכרי כותבין וכל שום והובא בב"י א"כ סומכין בזה על שיטת הר"ן וכותבין במומר דהרי אי אפשר בענין אחר בשלמא בכל גיטין הרי יכולין לפרוט השמות משא"כ במומר דאין לכתוב שם שנותנין על המרתו בגט וההכרח לכתוב וכל שום וכ"כ הב"ש ס"ק י"א ומה שהקש' עוד על שי' ר"ת דס"ל דאין כותבין וכל שום רק צריך לפרט השמות על כרחך דלא ס"ל כשיטת רבינו יואל שהובא במרדכי ר"פ כל הגט דאם לא נכתב שמות בגט כשר לר"א דעדי מסירה כרתי. וא"כ בהך דכ' חניכת אבות עד י' דורות רשב"א אומר עד ג' דורות בדף פ"ח שפי' ר"ת שם דחניכה היינו שהמשפח' נקראת על שמה היינו בכתב עיקר השם ג"כ וא"כ כיון שא"צ לכתוב החניכה אמאי לא יותר מי' דורות והרי התוס' כתבו דף פ' דהיכא דא"צ לכתוב גם שינוי אינו פוסל גם זה לא קשיא דכבר הקש' על הרא"ש בתשו' דשם אביו א"צ לכתוב. ומ"מ בשינה שם אב פסול מדברי תוס' דף פ' וגם דברי תוס' סותרים מדף כ' ע"א ד"ה הא בעינן שמו ושמה שכתבו דלרבנן ל"ה שינה שמו ושמה אלא פסולא דרבנן ומדנקט שינה ולא נקט לא כתבו כלל משמע דבלא כתבו כלל כשר אפי' מדרבנן הרי דס"ל לתוס' דשינה פסול אפי' בא"צ לכתוב דלא כמ"ש בדף פ' וע"כ צ"ל דתוס' לא כתבו כן בדף פ' רק לענין עיר שנולד בה דל"ה מעיקר הגט ואין העדים מעידין ע"ז אבל בחניכה משמו דהוא

עיקר הגט וכש"כ בשמו וכן בשם אביו דהוא מעיקר הגט כיון דבשמו לבד ודאי הוחזק ב' אנשים ושם אביו הוי כמו שכ' תוס' בכתובות כ"ד דהעדים מעידין על זה ע"כ ודאי פסול בשינה וכ"כ בתורת גיטין דף פ' ומה"ט לא קשיא ק' על ר"ת ומצאתי בבית מאיר סי' קכ"ט שכ' דר"ת יפרש חניכת אבות כפי' השלטי גבורים דלא כ' שם אביו רק שם זקינו ועד י' דורות אדם נקרא על שם זקינו ולאחר י' דורות הוה שינוי בשם אביו ומה"ט פסול כתשו' הרא"ש ול"ק קושייתו כדכתיבנא:

ב **והנה** בספרי ב"י חלק יו"ד סי' ה' אות ב' כתבתי לפמ"ש הרא"ש והרשב"א בכתובות כ"ד לחלק בין נכתב שטר בלשון עדים דאכולא מילתא קמסהדי ובין נכתב בלשון בעל דבר דלאו אכולא מילתא קמסהדי עיי"ש א"כ בגט שנכתב בלשון בעל דבר לאו אכולא מילתא קמסהדי ומ"ה כשר בשינה במה שא"צ לכתוב כמ"ש תוס' דף פ' ומיושב קו' ב"ש סי' קכ"ח אתוס' גיטין דף פ' מדברי ירושלמי במוקדם דאין העדים נאמנים לומר שלא חתמו על זמן עיי"ש להנ"ל מיושב דשם מיירי בנכתב בלשון עדים משא"כ בגט דנכתב בלשון הבעל עיי"ש ולפ"ז הי' מקום לומר דבר חדש דהנה לכאורה משמע ממשנה דגיטין פ"ו דגט שנכתב בלשון עדים כשר דהרי קתני חמשה שכתבו כלל בתוך הגט איש פלוני מגרש אשה פלונית ופלוני פלונית והעדים מלמט' כולם כשרים ומשמע דלא נכתבים בלשון מדבר בעדו. אך בגמרא אמרינן לר"ל שם אני פלוני ופלוני גרשנו נשותינו וכו' ואולי לר"י נמי הפירוש אני פלוני ופלוני גרשנו פלונית ואהא דאתקין רבא בגיטי איך פלניא בר פלניא פטר ותריך וכו' בדף פ"ה כ' הר"ן דלאו דוקא דכיון דספר מקנה בעינן בעי שידבר הוא והרדב"ז ח"ד סי' רכ"ב הובא בגט פשוט סי' כ"ו ס"ק ל"ז דגט שנכתב בלשון עדים פסול ושם הרגיש ממשנה דגיטין שהבאתי לעיל אמנם בגט פשוט שם כ' דאף אם לא נכתב בלשון נוכח כשר ולפ"ז י"ל דאף בלשון עדים כשר וגוף הדין צ"ע דאס"ד דבלשון עדים פסול משום דבעי ספירת דברים ול"ה ספירת דברים רק כשמדבר הבעל א"כ לריה"ג דיליף מספר למעט בע"ח בדף כ"א ולא מוקי ספר לספירת דברים יסבור דמהני בגט לשון עדים ולא מצינו דפליגי בהכי והג"פ הביא ראי' דלא בעי לשון נוכח מדמהני בשטר קנין לשון עבר עיי"ש וה"ה די"ל דמהני לשון עדים ולפ"ז י"ל דברייתא דכ' חניכת אבות עד י' דורות לפי' הש"ג דמיירי בשם אביו וביותר מי' דורות פסול דהוי שינוי אף שא"צ לכתוב מיירי שנכתב בלשון עדים ואין ראי' לשיטת הרא"ש דבשם אביו פסול בשינוי אף שא"צ לכתוב די"ל דמיירי בלשון עדים או דאתיא כריה"ג דלא ס"ל ספר לספירת דברים ומהני בלשון עדים כן י"ל לכאורה מ"מ לדינא נראה דא"א ליישב כן דל"מ לשון עדים דדוקא בקנין מהני לשון עדים ולשון עבר מטעם קנין אודיתא

כמ"ש בספרי ליו"ד סי' הנ"ל אות ד' אבל בגט דל"מ הודאה משום דחב לאחרים ל"מ אודיתא ולשיטת חו"ד סי' קס"ח ל"מ אודיתא באיסורין אך אפי' לקצה"ח סי' קצ"ד דמהני אודיתא באיסורין מ"מ בגט ודאי ל"מ ע"כ ל"מ לשון עבר ולשון עדים וכ"כ קצה"ח גופי' סי' קס"ד דל"מ בשחרור קנין אודיתא להתיר בב"ח עיי"ש אף לג"פ דס"ל דמהני בגט שלא לנוכח אבל לשון עדים לא מהני ע"כ א"א לתרץ אך כדכתיבנא לעיל ודוק היטב:

ג **מה** שהקשה כ"ת על דברי מהר"י נעים הובא בשעה"מ ה' לולב פ"ז שנסתפק על מי שנזהר שלא לשאוב מעלה עשן טוטין ביו"ט אם יכול לטלטל הקנה ששואפים הטוטין ממנו מי נימא כיון דלדידי' אזהר רחמנא משום הבערה שלא לצורך הו"ל כלי שמלאכתו לאיסור ואסור משום מוקצה או דילמא כיון דלאחרינא מישרי שרי אין כאן מוקצה ומייתי ראי' מלולב דאמרינן במשנה דאשה מקבלת מיד בנה ואמרינן בגמ' מ"ד הואיל ואשה לאו בת חיובא היא אימא לא תקבל קמ"ל. והרי לרש"י עוברת האשה בבל תוסיף ואסורה ליטול לולב ומ"מ מותרת בטלטול הואיל וחזי לאנשים וה"ה במעלה עשן עוד מייתי מתרומה דמותר לישראל בטלטול עיי"ש וכ"ת דוחה דבריו דשם בלולב ודאי מותר לאנשים לטלטל וכן תרומה לכהן משא"כ במעלה עשן ביו"ט לסברתו דאסור לעשן ביו"ט גם לחבירו אסור ול"ה חזי לאחרינא לסברא דידי' ויפה הקשה. ולפע"ד סברת מהר"י נעים ע"ד דאמרינן בחולין נ' בחלב דאיתרא אינהו מיכל אכלי לדידן מיסתם נמי לא סתמה וכ' הר"ן פ' גיד הנשה דכיון דאפילו לבני בבל לא הי' אסור מדינא דאי אסור מסתם נמי לא סתים אך כיון דלדידן נמי לא אסור אלא ממנהגא דיינו שלא לאכלה משום שנהגו בכך אבל מיסתם מיהא סתים אף דאם חלב דאיתרא הוא חלב טמא אינו סותם ה"ה לענין מעלה עשן ביו"ט אף מי שנזהר שלא לעשן הכי בשביל שנתברר הלכה נזהר הרי הפנ"י (שבת דף ל"ט) ופמ"ג סי' תקי"א כ' דעכשו מיקרי שוה לכל נפש רק הוא נזהר ממנהגא שרושש לדעת האוסרין כמו חלב דאיתרא ומ"מ מותר לטלטל דאמרינן דאינהו מעשן יעשנו אנן לא נטלטל רק שלא תאמר הרי מ"מ לדידי' הוי כלי שמלאכתו לאיסור לזה מייתי ראי' מלולב ותרומה כיון דשרי לאחריני שרי לדידהו לטלטל וע' פ"ח ס"ס תצ"ו שכ' מה"ט אותן הנזהרים מחלב דאיתרא אוכלי' מהכלים של המתירין אפי' לכתחלה וסומכין על סתם כלים אינם ב"י אף אם בעל הכלי איתא קמן עיי"ש שהאריך ומ"מ צ"ע אם יש ללמוד מחלב דאיתרא לענין טלטול הכלי מעלה עשן למי שנזהר שלא לעשן דבגוף היתר הפ"י בשבת ל"ט משום שהוא לרפואה ומועיל לעכל המזון ודמי לזיעה שכ' תוס' דאינו דומה לרחיצה שהוא לתענוג לבד עיי"ש ורופאים דזמנינו מתוכחים בזה מקצתם אומרים דאינו מועיל לעיכול המזון והוא אך לפי שהרגיל עצמו

בכך וכח המדמה מועיל בזה (איינבילדונג) ומ"מ יהי' איך שיהי' כיון שהרגיל בכך הוא לו לתענוג לעיכול המזון ולא אכריע בזה רק לעורר על המעיין באתי. וכ"ת הביא ראי' לאסור לטלטל המעלה עשן מדאמרינן בשבת מ"ו ר' אבהו כי מיקלע לאתרי' דריב"ל הוה מטלטל שרגא כי איקלע לאתרי' דר"י ל"ה מטלטל ומקשה אי כר"י ס"ל ליעבד כר"י אי כר"ש ס"ל ליעבד כר"ש ומתרץ לעולם כר"ש ס"ל ומשום כבודו דר"י ל"ה עביד ופירש"י דאי ס"ל דאסור לא הי' מטלטל לכבוד ריב"ל דליעבד איסורא ולדברי שעה"מ בדין הי' לטלטל אף דס"ל כר"י כיון דלריב"ל ל"ה מוקצה אף לאחריני ל"ה מוקצה ואין הדמיון כלום דבמעלה עשן חזי לאחריני לעשן וכן תרומה חזי לכהן לאכילה ע"כ מותר השני לטלטל משא"כ בשביל שאחד נוהג לטלטל דס"ל כר"ש יהי' מותר השני בטלטול ולפמ"ש בסברת מהר"י נעים דאינהו מיכל אכלי וכו' ודאי אינו דומה לשם:

ד) **והנה** בפר"ח בדיני מנהגי איסור סי' תצ"ו ס"ק ט"ז כ' דהא דכ' הרא"ש בפרק מ"ש דההולך ממקום שמחמירין למקום שמקילין וכו' משמע הא לא אפשר בלא מחלוקת יש לו לעבור על מנהג מקומו והי' לו לעשות מלאכה דגדול השלום כיון דלית בי' איסור דאורייתא זה דוקא להקל ממנהג מקומו אבל במלתא דמעיקר הדין אסור אף דל"ה רק דרבנן ל"ש גדול השלום ויתקוטט עמהם אלף פעמים ולא יעבור על דברי סופרים. ואל תטעה בלשון הרא"ש ומייתי ראי' משבת מ"ו וביבמות ע"ז מהך דר' אבהו דמסיק בגמרא לעולם כר"ש ס"ל ומבואר דאם כר"י ס"ל לא הוה מטלטל שרגא אף אם הי' נופל על טליתו ולא הי' מטלטלה הי' מחלוקת בדבר עי"ש. ואולי יש לישב בזה דברי בה"ג דף א' ריש הלכות ברכות שהראני הרב הגדול מוהר"ר טעביל זעהמאן מו"ץ מדיקלא שכ' דהלכה כר' יוחנן לגבי ריב"ל וז"ל ואמרינן יבמות י"ד ר' אבהו איקלע לאתרא דר"י ולא מטלטל שרגא לאתרי' דריב"ל ומטלטל שרגא ודלמא מקומות שאני אנן הכי קאמרינן ר' אבהו היכי שביק ר' יוחנן ועביד כריב"ל אלמא הלכה כר"י הנה דבריו תמוהין מאוד דהרי בגמרא אמרינן להדיא דר' אבהו כריב"ל ס"ל ואמנם אף אם נאמר דבה"ג ל"ג בגמרא דכריב"ל ס"ל אבל איך אפשר דס"ל כר' יוחנן וכי משום כבודו דריב"ל עביד איסורא ואמנם לפמ"ש הפר"ח שמצדד לומר מלשון הרא"ש דמפני מחלוקת אפשר דרשאי לעבור בא באיסורא דרבנן מפני השלום אולי ס"ל לבה"ג כן ומייתי ראיה דהלכה כר"י ומ"מ בגוף הדין ודאי הלכה כפר"ח ואקצר הפעם. ושוב הערנו נכדי הרב החריף כ' **אהרן**

לעווין נ"י דבקושיא על הבה"ג לק"מ דבבה"ג מבואר אלמא הלכה כר' יוחנן בברכות, א"כ גם בבה"ג גורס לעיל ררישׁ ס"ל ומשום כבודו דר"י עביד ופי' דברי בה"ג מדמקשה

היכי שביק ר' יוחנן ועביד כרשב"ל משמע דבכל מקום הלכה כר"י ורק בכאן לא ס"ל כר' יוחנן וזה ש (ה) מ"ש כ"ת לישב דברי זקני הגאון מוהר"ר אלעזר רוקח על ה שפוסק דקינא לאשה מפני שנים ונסתרה עמהם שותה והו מירושלמי. והלא הו"ל תלתא וספק טומאה ברה"ר וכ' דלהראב"ד בפ"ט מנזירות דס"ל דאף אם הג' בחצר רק שאינו עומד עם שנים במצב א' ל"ה ר"ה כיון שאינו נכנס בכלל הספק רק השני נזירים נכנסים בספק א"כ בסוטה דבעי שיעור טומאה ובנסתרה עם שנים ולא שהתה רק כדי טומאה לאחד השני אין נכנס בספק ול"ה ספק טומאה בר"ה ע"כ. ואיני מבין דכיון שיש ספק עם. מי היא נטמאה והאשה והשני אנשים נכנסים בספק הוה כשלשה נזירים שלא נודע מי נטמא דהוה ספק טומאה בר"ה. אך מ"ש בהך דריש נדה בשחברותיה נושאת במטה דל"ה ספק טומאה בר"ה כיון שאין ספק שהדם מהם לא נכנסת לבית הספק יפה כתב ומה שהקשה על הר"ן דבנשים ל"ה ספק טומאה בר"ה מהך דנזיר דמשני באשה וקטן כבר הרגיש בסדרי טהרה בחידושים וע' בספרי ב"י לאו"ח ס"ס מ"ח בשולי המכתב מ"ש לישב בעזה"י וע' מה שכתבתי על דברי הרמב"ם דמקנין משני בני אדם ולא כ' אפילו מהרבה כמבואר בירושלמי בספרי ב"י חיו"ד סי' ח' אות ט' ישוב נכון:
והנני ידידו ש"ב

סימן טו

ב"ה **לבוב** תרנ"ט
להרב הה"ג החריף ובקי המפורסים מ' **חיים גילערנטער** נ"י האבד"ק **קיטוב**.
ע"ד השאלה איך לכתוב בגט בעיר קוטב. כי בשנים קדמוניות כ' קוטב דמתקריא קוטא מתא דיתבי על נהר טשערמיש ועל מי מעיינות ועל מי בארות ואח"כ ראה רב אחד שמעיין אחד כוזב ושאל להגאון מ' יוסף שאול זצ"ל וצוה להשמיט מי מעיינות ובארות ולא לכתוב רק על נהר טשערמאש וכן כתבו כמה שנים ואח"כ ראו שהרב הגאון מסאנז בתשובות דברי חיים צוה לכתוב על נהר טשערמאש ועל מי מעיינות בארות בלא ו' משום שהמעיין אינו מוכזב במקומו והרב הגאון מ' יצחק אהרן איטינגא זצ"ל האבד"ק השיב ג"כ שלא להשמיט מעיינות ושאל איך לעשות מעתה גם כ' דנהר טשמרמאש נתרחק מן העיר וקרוב לעיר ויזניצא אך נהר קטן נכרת מן הגדול ונקרא ראסטאקי ובני העיר משתמשין מיניה לטחינה ורחיצה ע"כ אולי הנהר הקטן בכלל מי מעיינות ואולי יש מעתה להשמיט נהר טשערמאש כי הוא רחוק מהעיר. אך כיון שהנהר הקטן נכרת

מן הגדול עדיין שם נהר טשערמאש עליו גם בדבר דמתקריא קוטא נסתפק אם לכתוב קוטא בו' בין הק' להטי"ת או בא' בין ק' לט':

תשובה קשה עלי להכריע בין הרים גדולים ומ"מ אכתוב חוות דעתי. הנה מה שכ' הגאון מסאנדץ לכתוב מי מעיינות בארות בלא וא"ו עיינתי בדברי חיים ח"ב סי' ק' ולא כ' להשמיט הוא"ו רק כ' על מי מעיינות ובארות. אמנם דבריו שם בקיצור נאמרים והנה מה שכתב שם דבאמת גם בארות נכללו במעיינות ואינו מזיק במה שכתב מעיינות הן אמת שכ' כן הב"ש בסי' קכ"ח ס"ק ט"ו וז"ל ואפשר דהכל נכלל בכלל מי מעיינות כי בארות ג"כ מי מעיינות אלא שחופרים עד שנמצא מעיין (ולשון הב"ש לא נהירא לי. ויותר נ"ל למחוק תבת אלא וצ"ל כי בארות ג"כ מי מעיינות שחופרים עד שנמצא מעיין) אמנם בנוב"י ת' סי' קט"ו תמה על הב"ש מתשובת מהרי"ק סי' ק"ז שהבי' בב"י מדכתב שאם יש מעיין רחוק מן העיר ב' מילין ובעיר לא נמצא רק בארות וכ' מעיינות פסול ונסתפק הב"י אם פסלו מפני שהמעיין רחוק הא הי' בתוך העיר לא היה פוסלו או אף אם הי' בעיר הי' פוסלו בשביל שכ' לשון רבים ואין בעיר אלא מעיין אחד ומבואר דבארות לא הוה בכלל מעיינות דאל"כ הי' כשר. [ואף שמהרי"ק שורש כ"ו כתב לענין מקוה דמעיינות ובארות אחת הן מ"מ כ' שם דבלשון בני אדם נפרדות הנה ע"כ שפיר כ' בשורש ק"ו דלענין גט אם כתב במקום בארות מעיינות פסול]. ועיין בהגהות מוח"ז הגאון רע"א שכ' להנוב"י דאם יש להעיר נהר ובארות ולא מעיינות וכ' נהר ומעיינות פסול. אמנם י"ל דהב"ש מיירי בבארות שהם ג"כ מעיינות כמ"ש הב"ש שחופרים עד שנמצא מעיין. והגם שיש חולקים דבארות הם עצורים כמו בור ומעיינות יוצאים החוצה כמ"ש בגט פשוט ס"ק נ"ב דבארות הם גומות הנובעים ובונים עפ"י הגומות בנין ומעיין המושך מים ממקור נביעתו על הארץ לא מיקרי באר. מ"מ ס"ל לב"ש דאם הבור מעיין הוא בכלל מי מעיינות דרש"י בביצה ל"ט פי' מעיינות הנובעים שאינם יוצאים החוצה הרי דמיקרי מעיין ומהרי"ק מיירי מבארות המכונסים ממי גשמים ואינם נובעים מש"ה אם כ' מעיינות פסול. הן אמת דמסתימת לשון הב"י ומהרי"ק משמע דבכל בארות פסול. ועיין בתשו' ח"ס ח"ב סי' ל' שהאריך הרבה בדברי הנוב"ת הנ"ל ובדבריו מבואר ג"כ דאם כ' על בארות מעיינות פסול. אף בבארות שהם מעיינות כיון שהם עצורים בכלים ועיין רש"י עירובין י"ח דבאר הוא מים חיים ועל כרחך אף שהוא נובע דזולת זה ל"ה מים חיים מ"מ מיקרי באר והוא. עצור בכלי. וכ"ז דלא כב"ש:

ב **ומ"ש** הרב הגאון מסאנדץ דמסתמא במקום שהמעיין הולך לעיר נפתחים עוד מעיינות. כבר כתבתי שדבריו בקיצור נאמרים שאם אין ידוע שיש עוד מעיינות בעיר

איך יכתוב מעיינות בלשון רבים. מ"ש הגאון מסאנדץ דעל מי בארות הוא פי' דמה שכ' על מי מעיינות פירושו מי בארות לא משמע כן בלשון הגט ולמה לי פירוש. ואף דמצינו בקרא דסיפא מפרש לרישא כמ"ש תוס' פסחים דף מ"ג ע"ב ד"ה ס"ד שכ' דס"ד דאורחא דקרא דסיפא מפרש לרישא וכן משמע קצת דקאי במסקנא לפי' ר"י עיי"ש היינו אם מוסיף דין חדש כמו דדרשינן כל שישנו בקום אכול מצה. אבל פירוש בלא שום דין חדש אין לדרוש ומצינו בכלל ופרט דאין בכלל אלא מה שבפרט אין זה פירוש רק דאתי הפרט ומוציא מן הכלל. וקשה דא"כ למה לי כללא בקרא וכתבו תוס' בנזיר ל"ה ע"ב ד"ה איכא וא"ת בכלל ופרט כללא מאי אהני ותירץ דלא נילף מגז"ש או במה מצינו מן הפרט. וזה צ"ע מש"ס דמנחות כ"ה ע"ב דילפינן מושחט את החטאת זה בנה אב לכל החטאות שטעונין צפון. ומקשה טעמא דכתב רחמנא החטאת הא ל"ה הוי אמינא שזה טעון צפון ואין אחר טעון צפון. לאו משום דהו"ל כלל ופרט דאין בכלל אלא מה שבפרט אע"ג דמרוחקין דנין בכלל ופרט והו"ל להקשות ולטעמיך דדנין בכלל ופרט אמאי דרשינן הבנין אב לכל החטאות והרי בכלל ופרט אין דנין במה מצינו ולא בגז"ש וה"ה בנין אב וע"כ מוכח דלא כהתוס'. אך שמא בנין אב דילפינן מקרא עדיף ממה מצינו ומגז"ש. אך לא משמע כן בזבחים נ' דדבר הלמד בגז"ש חוזר ומלמד בגז"ש ודבר הלמד בגז"ש אם חוזר ומלמד בבנין אב הוא איבעיא דלא איפשטא. אך י"ל דכלל ופרט המרוחקין עדיף לענין זה דילפינן בבנין אב ומ"ה מקש' רק טעמא דכתב קרא ועכ"פ בקרא לא אשכחן פירוש וכ"ש בגט אין לכתוב פירוש. ומה"ט אף לכתוב מי מעיינות מי בארות בלא וא"ו די"ל שהוא פירוש מ"מ בחנם אין לכתוב פירוש:

ג **והנה** בתשובות ש"ב הגאון מהרי"א הלוי ח"א סי' קמ"ו צוה לכתוב מי מעיינות שנשען על דברי נובי"ת סי' קט"ו הנ"ל שכ' ליישב דברי הב"ש שלא יסתור ד' מהרי"ק וכ' דבמקום שכותבין שם הנהר שא"צ לכתוב יותר. אך מצד המנהג נוהגין ע"כ כותבין מעיינות וקורין לבארות מעיינות וזה דברי הב"ש משא"כ מהרי"ק מיירי במקום שאין כותבין שם הנהר ע"כ אם כתב על הבארות מעיינות פסול. הנה אף שהנוב"י מיישב כן דברי הב"ש מ"מ גוף החילוק תמוה דממנ"פ אם בארות שהם עצורים ויש בניו סביב המעיין לא מקרי מעיינות יש שינוי בגט שכותבין דיתבא על מי מעיינות והעיר אינה יושבת על מי מעיינות ואם בארות נקראים מעיינות אמאי פוסל מהרי"ק באם אין שם נהר. ואף אם נאמר דל"ה סימן כלל מ"מ גם בלא כ' סימן כשר וע"כ דהוי שינוי ע"כ צ"ע אם יש לסמוך על זה, ומ"ש בתשובה הנ"ל עוד דכיון שיש שם נהר קטן שקורין רוסטאקי שפיר כותבין מי מעיינות לכלול גם הנהר הקטן ז"א דכיון דהנהר רוסטאקע.

שפירושו נכרת יען שיוצא מן הטשערמאש שהולך בתוך התחום חוץ לעבורו של עיר וכותבין נהר טשערמאש מטעם שכ' הגט פשוט ס"ק מ"ג כיון ששורש מעיין זה בתוך העיר ה"ה בזה שהרוסטאקע נכרת טשערמאט מטעם שכתב הגט פשוט ס"ק מ"ג כיון ששורש מעיין זה בתוך העיר ה"ה בזה שהרוסטאקע נכרת מן הטשערמאט קורין הנהר הקטן בשם הגדול שיצא ונכרת ממנו וכ"כ בג"פ ס"ס ק"כ סקנ"ב דאם ע"י צינורות בא מהמעיין להעיר הכל הולך אחר העיקר א"כ שוב אין להזכירו בכלל מעיינות ומ"ש עוד שכיון שהמעיין סופו לחזור שפיר כותבין מעיינות וזה ליתא כמ"ש כת"ה כיון דעתה מכזב אין לכתוב זה המעיין ע"כ הנראה דאם המעיין מכזב ונמצאו בארות שמסתפקין מהם לכביסה ולשאר צרכים יש לכתוב דיתבי על נהר טשערמאש ועל מי בארות שיש ג"כ ב' סימנים ומ"מ לא להכריע באתי כי אין משיבין את הארי כו' בשגם להכריע בין הגדולים כמוהם אך הנני כמעיר על המעיין אמנם אם יסמוך על ב' סברות שכ' בתשובת מהרי"א הנ"ל לא אשתביש חלילה. ובדבר שם העיר יכתוב קוטב דמתקריא קוטא כמו שנוהגין מקדם קדמתא כמ"ש בתשו' דברי חיים הנ"ל ואין להאריך יותר ומ"ש כת"ה שרבנים מעיירות אחרות באים לעירו ומסדרין שם גיטין זה ודאי אינו נכון וחלילה לרב מחוץ לעיר לסדר גיטין באתרי' אם לא כי נמצאו שם שני רבנים יסדרו ביניהם כדת. וה' ישפות שלום לכל ישראל והנני ידידו

סימן טז

ברעזאן חיים של ברכה לפ"ק
להרב החריף ובקי בכל חדרי תורה המפורסים מ' **פנחס שפירא מפאלטשאן**.

ע"ד השאלה באחד שהי' שמו יעקב ושם העריסה יעקב אלי' וכן היה עולה לס"ת בשם יעקב אלי' והאב קורא אותו יעקב לבד ובפי הרוב מבני בית קורין אותו יעקב אלי' וחתימה שלו לא נודע ושלחו גט לבתו ממדינת אמעריקא וכתבו על אבי המתגרשת יעקב דמתקרי אלי' והוא מקום עיגון גדול כי קשה להשיג גט אחר משם עד יתרפסו המגרש בסך עצום וגם טרחא מרובה בזה וזמן רב:

א **תשובה** הנה בעולה לס"ת בשני שמות ונקרא בשם אחד נחלקו הפוסקים אחרונים ודעת התו"ג לכתוב דמתקריא בין שני השמות כגון ראובן דמתקריא שמעון והגאון מהר"ז מרגליות חולק עליו בסי' פ"א ובכמה מקומות בט"ג דאין לכתוב ע"ש השני דמתקרי כיון דלא נקרא בשום פעם בשם זה לבד דמעריסה נקרא בשני שמות וגם לס"ת ובפי

כל נקרא בשם ראשון לבד אבל בשם השני לבד לא נקרא מעולם והאריכו בזה הרבה ומדברי התוספתא שהביא בטוש"ע אה"ע סי' ל"ח סעי' ל"ג יש ראיה לדברי התו"ג דאיתא שם ע"מ ששמו יוסף ונמצא שמו יוסף ושמעון הרי זו מקודשת שאין שמו אלא יוסף ונמצא שמו יוסף ושמעון אינה מקודשת. ובוודאי כוונת התוספתא דאף אם נקרא יוסף ושמעון מ"מ מקודשת דליכא למימר דתוספתא מיירי בנקרא אצל מקצת יוסף ואצל מקצת שמעון דא"כ הול"ל בסיפא רבותא יותר דאפילו התנה ששמו יוסף ונקרא יוסף שמעון בשניהם יחד אינה מקודשת ועוד דדומיא דרישא ע"מ שאני בושם ונמצא שהוא בושם ובורסקי דהוה מקודשת ומשמע דאפי' הוה שניהם יחד וה"ה הכא אפילו נקרא בשניהם יחד מקודשת. ולדברי הגאון מהרז"מ דאין לכתוב על שם אחד דמתקרי כיון דלא נקרא בשם זה אמאי תהא מקודשת והרי אין שמו יוסף. וע"כ כיון דנקרא בשניהם לא נעקר ממנו שם יוסף רק שנקרא עוד בשם אחר. וה"ה שיש לכתוב דמתקרי דהרי נקרא גם בשם יוסף. וראיה זו מובא בתשובת חתם סופר סי' י"ח לענין דברי הב"ש בשם משה יהודא המכונה ליב במה שפלפל בזה הנוב"י. ולפענ"ד יש להוכיח מזה כדברי הת"ג. דיכולים לכתוב דמתקרי על שם אחד אף שנקרא בשני שמות ביחד. אמנם לאחר העיון יש לדחות ראיה זו דהב"ש בסי' ל"ח ס"ק מ"ד הקשה על הירושלמי דמשמע דבקפידא תליא מילתא מדברי התוספתא ע"מ ששמו יוסף ומאי קפידא יש בדבר ובאמת ל"ק קושית הב"ש עפ"י הגמרא יומא פ"ג ע"ב דר"מ דייק בשמא עיי"ש כמה עובדא בכגון דא ובמדרש מעין זה א"כ ע"י ששמו יוסף יש קפידא בדבר דאולי דייקא היא בשמא א"כ כששמו יוסף ושמעון יש לומר דל"ש קפידא כיון ששמו ג"כ יוסף משא"כ לכתוב דמתקרי על שם אחד י"ל כיון שלא נקרא בשם זה לבד יאמרו דזה אחר הוא שנקרא בשם זה לבד:

ב **והנה** אף שדברי התוספתא מובאים. בלי חולק ופסקה הרמב"ם וכל הפוסקים לפענ"ד הדבר תלוי באשלי רברבי ומוכרח אני להאריך קצת דהנה קשיא לי טובא אשיטת הרשב"ם בב"ב קמ"א האומר אם ילדה אשתי זכר וכו' ילדה זכר ונקבה זכר יטול מנה ונקבה מאתים וכ' רשב"ם דדוקא בהתנה על תאומים אבל האומר אם ילדה זכר יטול מנה וילדה זכר ונקבה לא יטול כלום והרי בהתנה ע"מ שאני בושם ונמצא בושם ובורסקי נתקיים התנאי מטעם כיון שהוא בושם ג"כ. וה"ה באם ילדה זכר ונקבה יטול כיון שילדה זכר ג"כ והכי התנו אם לא תלד אלא זכר. ואף אם נאמר כמ"ש הנ"י והשיטה מקובצת דהטעם דהוי בודאי ולית כחשים או דאין לו שמחה כל כך עיי"ש. הרי גם בבושם ובורסקי ודאי בקפידא תליא מילתא ובודאי מקפדת אם הוא בושם ובורסקי

ומ"מ כיון שלא התנו ע"מ שאיני אלא בושם אמרינן דנתקיים התנאי ה"ה הכא בזכר ונקבה. והנה בנ"י ובשיטה מקובצת ובטור וש"ע סי' רנ"ג באמת חולקים שם על שיטת הרשב"ם ודעת הרמב"ם בה' זכיה ומתנה לחלק בין הקנה לבני דאף תאומים בכלל ובין הבטיח למבשר דאין דעתו על תאומים. אבל הרשב"ם לא מחלק בזה. ומשמע דבכל ענין בהתנו על זכר ונמצא תאומים לא יתן כלום וקשיא מתוספתא הנ"ל. ומתוך כך נ"ל דנ"י בב"ב מביא באמת מתוספתא ומירושלמי דגם במבשר אם אומר אם ילדה זכר וילדה תאומים יטול ובגמרא דידן לא משמע כן. דמקשה והא זכר ונקבה לא אמר ופסק כש"ס דילן ונמצא דתוספתא בהתנו ע"מ שאני בושם ונמצא בושם ובורסקי כשיטתיה דבהתנו בזכר וילדה תאומים. ולרשב"ם דלא פסק שם הכי גם בזה לא נתקיים התנאי. ועיין בראש בתשובה כלל פ"א והובא בטוש"ע סי' רנ"ג סעיף צ"ז בשכיב מרע שצוה אם תלד זכר יטול אחיו שליש ירושה ואם תלד נקבה יטול אחיו ב' שליש וילדה זכר ונקבה דפסק דאחיו לא ירש כלל דלא נתקיים התנאי דהוא לא התנה רק על זכר או נקבה ולא על תאומים וגם על דבריו קשה מדברי תוספתא זו בע"מ שאני בושם. ואמנם הרא"ש ס"ל במבשרים דבתאומים יטול. וכאן הטעם דמוכח כונתו דלא התנו על תאומים דלמה יגרע חלק הזכר עיי"ש שהאריך הרא"ש להוכיח כוונתו. וכאן י"ל דמודה הרא"ש וס"ל כתוספתא זו ועוד דשם לו יהא דהדבר ספק הנכסים בחזקת היורשים וכאן כיון דבקידושין הוא וודאי וספק האיך הי' כוונת התנאי לא אתי ספק ומוציא מידי ודאי דומה למ"ש המ"ל גבי ספיקא דתרי ותרי אומרים דלא הי' תנאי דמוקמינן קרקע בחזקת לוקח עיי"ש פט"ו מטוען בשם הרשב"א ונמצא דבקידושין דנין שאין כוונתו שיהיה בושם ג"כ משא"כ בהמבשרים או בהך דתשובת הרא"ש אין להוציא ממון מספק. ועוד יש לחלק גם בדברי הרשב"ם דבקידושין כיון שהוא התנה והוא הי' יודע אם הוא כהן או אם שמו יוסף ודאי כונתו ששמו יוסף ע"כ כיון שקידש בעצמו והתנה ע"מ ששמו יוסף ובאמת שמו יוסף שמעון והיכא דאמר אלא יוסף הרי חזינן דלא נתקיים התנאי. אבל כל עוד דלא חזינן אמרינן שנתקיים דבריו. משא"כ בהך דב"ב לא הי' כונתו רק נזכר לבד ולא לתאומים ואכ"מ להאריך בזה:

ומ"מ אין ראי' מתוספתא זו לנ"ד די"ל דבאמת כונת התוספתא בנקרא לפעמים יוסף ופעמים שמעון אבל לא בנקרא יוסף שמעון דאז ל"ש לומר ששמו יוסף כעין דאמרינן בכתובות בהאי דאמר נכסי לרב טובי ואתי טובי דלא קנה הנכסים. והיתכן שיאמר ע"מ ששמו רק טובי ושמו רב טובי שתהי' מקודשת והלא לא כונה לזה. אבל יש לחלק דכיון דראת' המקדש וקידש אותה בשני שמות לא ישתנו הקידושין ורק מחמת תנאי קאתינן

והתנאי מתקיים כיון ששמו גם טובי משא"כ בכתובות שם לא כיוון לזה כלל. ועוד יש לחלק בין אם התנו ע"מ ששמו כן ובין אם כתב דמתקרי דבהתנו ששמו כן מ"ל כיון ששמו יוסף ג"כ מתקיים התנאי דאם השם הוי שם בפ"ע אף שנקרא כאן בשני שמות מקרי ששמו כך כדמוכח לענין מחיקת השם אף דנתכוון לכתוב שם בן ד' ולא כתב רק שם מב' אותיות אינו נמחק כיון שהוא שם בפ"ע אף דבמקום זה ל"ה שם בפ"ע. משא"כ לכתוב דמתקריא לא יתכן שלא נקרא בשם זה לבד ודוק:

ג **אמנם** לעיקר הדין האריכו האחרונים הרבה בזה וכפי הנראה מכמה פוסקים דברי הגאון מליסא הם יסוד בהלכה כדמוכח מדברי תשובת הרמ"א סי' פ"ד גבי אהרן סעדי' דאף שהי' נקרא לתורה אהרן סעדי' כותבין אהרן דמתקרי סעדי' והגאון מהר"ז סי' פ"ו דחה זאת דשם נשתנה ע"י חולי. ומי יתן ואדע כיון דלדעתו אין לכתוב דמתקרי על שם אחד כיון דלא נקרא בשם זה לבד במה יפוי כח השם שנשתנה ע"י חולי כגון דכותב אהרן דמתקרי סעדי' דהרי לא נקרא סעדי' לבד ואי דהוה נקרא מקודם סעדי' לבד איך כותבין דמתקרי דמשמע שהוא נקרא כעת כמ"ש ג"כ בתשובת מהר"ז סי' פ"א באריכות וגם בתה"ד סי' רל"ד מסיק להלכה דאף במדינת עסטרייך שקורין לתורה יעקב משה כותבין יעקב דמתקרי משה צ"ל ג"כ כיון דמיירי בשם שנשתנה ע"י חולי א"כ כל כי האי גוונא הי' להם לפוסקים לאשמעינן בפירוש החילוק והגם שהד"מ ס"ק י"ט מזכיר חילוק זה בשם מהרי"ו מ"מ שיש בדבר קפידא בדיעבד הו"ל לשאר פוסקים להביא חילוק זה ומצאתי בתשובה להגאון מוהר"ר חיים כהן ר"פ שנדפס מחדש סי' ס"ה שחולק על הב"ש ופסק שם דאף אם יש לו מלידה ב' שמות ונקרא בשם אחד יש לכתוב לכתחלה דמתקרי. ואף בנקרא בב' שמות כשר אם נכתב דמתקרי ועי' בתשובת מהר"ז סי' פ"א מה שתמה על הרמ"א שכ' באם נקרא בשני השמות כשר אם כתבו שניהם יחד דהרי הד"מ חולק על תי' הב"י וס"ל דמהרא"י מודה למהרי"ק ודוקא בנקרא בשני שמות לס"ת כשר אבל בנקרא בשניהם ואינו עולה לס"ת רק באחד פסול בדיעבד בלא דמתקרי. וכפי הנראה מדברי תשו' הר"ר חיים כהן נראה שפי' דברי הב"י שכ' דמהרא"י מיירי בנקרא בשני שמות במקום אחד היינו שנתנו לו בשעת לידה ב' שמות וכעת נקרא רק באחד. וכונת ב"י שנקרא בשניהם במקום אחד היינו שנתנו לו שני שמות במקום אחד ומ"ה כשר בלא דמתקרי וע"ז חולק הד"מ וס"ל דדוקא בנקרא בב' שמות לס"ת כשר בלא דמתקרי

אבל ל"מ מה שנקרא פה בב' שמות היינו שמות הלידה. אבל היכא שנקרא גם כעת בב' שמות או שעולה לס"ת בב' שמות אף דלא נקרא רק באחד כשר בדיעבד בלא

דמתקרי והיכא דנקרא גם בשניהם ועולה בשניהם מ"מ ס"ל לתשו' רח"כ דכשר אם כתבו דמתקרי. ועיי"ש שהאריך ופירוש זה מחוור יותר ממה שפירש הגאון מהר"ז דברי הב"י והרמ"א עיי"ש. ועכ"פ מדברי הרמ"א בד"מ מוכח דאם כתב דמתקרי ג"כ כשר ואם כתב שני השמות ביחד ג"כ כשר. וקצת גמגום יש בתשובה הנ"ל שכתב ומה שנסתפק מר ממ"ש ד"מ אות י"ט אמינא חדא דהא לא כתב ד"מ להכריע כן והביא גם היפך דעה זו בשם תשובת מהרי"ו דיש לכתוב דמתקרי אע"פ שעולה בשניהם לס"ת ומ"ש ועוד דאיכא לפרש נמי דעה זו כדעת הנ"ל ומ"ש ויש לכתוב אותו שם שקורין לו תחלה ר"ל שקורין אותו לתורה בשם זה הנה בתשו' מהר"ז סי' פ"ה ל"א הקשה שאינו מבין הכונה מ"ש שקורין אותו תחלה דאי מיירי בראובן שמעון ונקרא בשם ראובן ודאי יש להקדימו ואי נקרא בשם השני שמעון ראובן וזה צ"ע ע"ש. והגאון מהרח"כ פי' זה דמיירי שנקרא בין הבריות בשניהם ולתורה לא נקרא רק בשם אחד. עיי"ש. וגם זה צ"ע אם נקרא לתורה בשם השני. ואמנם מ"ש בתשו' מהרח"כ דהד"מ מביא בשם תשו' מהרי"ו לכתוב דמתקרי וצ"ע דזה דוקא בשינוי מחמת חולה אבל בניתן לו מלידה ב' שמות הד"מ כתב להדיא בשם מהרי"ו שיש לכתוב בלא דמתקרי ואולי גם בתשו' מהרח"כ מיירי בשינוי מחמת חולה. ולפ"ז אין ראי' מתשובת מהרח"כ אבל פשטא דלישנא דכל התשו' משמע דגם בב' שמות מחמת לידה יש לכתוב דמתקרי והוא יותר מדעת הגאון מליסא מיהו בג"פ ס"ק יראה להדיא דהיכא דנקרא בשני שמות אין לכתוב דמתקרי ביניהם וכדברי הגאון מהרז"מ עיי"ש ומ"מ כיון דכבר נפסק להלכה כדברי הגאון מהר"ז וכן כותבין כל הגיטין ומורים כן כל גדולי המורים חלילה להורות נגד זה:

ד **אמנם** בנ"ד שכבר נשלח הגט והוא מקום עיגון גדול וגם הוא בשם אבי האשה נ"ל להתיר הגט בדיעבד להתיר האשה להנשא לכתחלה. דבאמת בלא כתב שם אביו כלל הגט כשר ורק דיש לחוש דהוי שינוי השם והיכא דלדעת הרבה פוסקים לכתחל' יש לכתוב כן ל"ה שינוי עכ"פ דבשינוי השם יש כמה טעמים לפסול טעם אחד כתבו התוס' בגיטין דף פ' דאם העדים מעידים אכולא מלתא א"כ העדים פסולים שחתמו בשקר וע"ש בתוס' שהביא ראי' מכתובות כ"ד דאין מעלין משטרות ליוחסין דהעדים לאו אכולה מלתא קמסהדי ע"ש ולי קשה מאוד בזה דהרי בכתובות איכא פלוגתא בזה ורמב"ם ושאר פוסקים פוסקין דאין מעלין משטרות ליוחסין דדלמא לאו אכולה מלתא קמסהדי הוא אך משום מעלות יוחסין וראי' דלקדשי גבול מעלין משטרות כמ"ש הרמב"ם וטוש"ע סי' ג' וא"כ דנהי דלהחמיר אין מעלין משטרות ליוחסין אבל איך נסמוך על זה להקל אם איכא פלוגתא דאמוראי ואין הכרע הלכה כמאן וצע"ג ולא מצאתי מי שהרגיש בזה. ואולי יש

לומר בזה דבאמת יש לחלק בין הך דמעלין משטרות ליוחסין ובין הך דגיטין דשם לא חזינן טעות אמרינן דמסתמא העדים העידו אכולה מלתא משא"כ במשנה דגיטין דחזינן שינוי שם העיר או הליד' אמרינן דהעדים לא העידו אכולה מלתא דטוב לנו לומר כן מלומר דהעדים העידו שקר. דמה"ט אמרינן בירושלמי בשטרי חוב המוקדמים דהעדים לא נפסלו דיכולים לומר על זה חתמנו ועל זה לא חתמנו. ודברי ירושלמי מובאים בש"ך סי' מ"ג. וצ"ע על הירושלמי מהך דמעלין משטרות ליוחסין ג"כ וצ"ל כנ"ל דלפסול העדים עדיף לנו יותר לומר דעל זה לא חתמי. והפוסקים החולקי' ס"ל דעל הזמן ודאי חתמו דהוא עיקר העדות ועכ"פ הדבר ברור שיש לחלק והתו' בגיטין לא הביאו רק לרווחא דמלתא דאפילו בלא חזינן טעות אמרינן דאין מעלין משטרות ליוחסין וכאן דאיכא טעות כ"ע מודו דאמרינן העדים לא חתמו על זה כן נ"ל לפי חומר הנושא. ועכ"פ הפוסקים האוסרים בשינוי השם אף בשם אביו וסברו דהוא מטעם דהעדים העידו ע"ז. ויתכן הדבר ביותר לשיטתם לפמ"ש הקצה"ח סי' מ"ט בשם הר"ן והרשב"א שהאוסרים בגמרא כתובות הוא דוקא בדבר דגוף העדות תליא בו אבל בדבר דאין גוף העדות תליא בו לכ"ע העדים לא מסהדי ע"ז ועיי"ש מה שפלפל בזה. א"כ ס"ל לפוסקים אלו דדוקא בשינה מקום הלידה דהעדות לא תליא בזה ובזה לכ"ע לא מסהדי על זה אבל בשם אביו ואבי' דהוא מעיקר העדות נהי דאם לא כתבו כשר אבל מ"מ בכתבו הוא מעיקר העדות ומ"ה העדים מסהדי ע"ז. א"כ כיון שזה הוא הטעם מצד דהעדים העידו שקר. אבל בשם שנכתב ויש כמה פוסקים דיכתוב כן לכתחלה וכתבו כן אף הפוסקים המחמירים מודים דל"ה שינוי דהעדים י"ל שהעידו על זה דהם עשו כמו פוסקים אלו. ועכ"פ לא הוי דבר שקר דהעדים עשו כמו פוסקים אחרים שסוברים שיעשה כן לכתחלה. וכיוצא בזה כתבו תוס' בב"מ דף ט"ו ד"ה ונתן לו לשם מתנה. אבל בעירוכין לא אמרינן אדם יודע שאין מכר ביובל דהא אמר רב מכירה והוצאה וכש"כ בכה"ג לא שייך לומר דהעדים חתמו שקר אם איכא כמה פוסקים הפוסקים לכתוב כן לכתחלה טעם ב' משום שהעולם יסברו שאשה זו לא נתגרשה. וגם זה לא שייך בכה"ג דאדרבה השומעים והיוצאים והנכנסים יתלו הדבר שהב"ד סמכו עצמם על שיטת הפוסקים דלכתחלה יכתוב כן או דיתלו דהוי שינוי שם מחמת חולי. דבכה"ג מודה הגאון מהר"ז דיכתוב כן לכתחלה וכיוצא בזה כתב ג"כ בתשו' מהר"ח כהן דל"ח בכגון דא למראית עין דהעולם יתלו זאת בדבר ולא יאמרו שלא גירש אשה זו:

ה **טעם ג**' כתב בתשו' צמח צדק והוא יותר מחמיר בכגון דא וע"ש בסי' פ"ג ד"ה טעם ד' ושם חשש להחמיר בגט ע"י שליח דשמא הבעל לא נתכוין לגרש אשה זו. ושינה בכיון

שם אבי האשה או דהוי שינוי בשליחות דהוא שלח גט לאשה ששמה בת נתן והוא נתן לאשה שאבי' שמואל עי"ש. וצריך לבאר דבריו. דהרי באמת אנן נוהגין לכתוב שם אביו עפ"י עצמו ול"ח שמא יכתוב במזיד שם אחר לקלקל אשתו ולמה חשש הצ"צ לזה כיון דקי"ל להלכה דכותבין עפ"י עצמו שם אביו וצ"ל דהיכא דלא חזינן קלקול ודאי ל"ח שיקלקל במתכוין משא"כ היכא דחזינן שינוי חיישינן שמא קלקל במתכוין והוא לא צוה לתת לאשה זו רק לאשה ששמה כמו שנכתב בגט והיה שינוי בשליחות. והנה אם כנים דברי הצ"צ כמה יש לחלק בין שם אביו ובין שם אבי'. דהיכא דשינה שם אביו לא איכפת לן ובשינה שם אבי' ושלח ע"י שליח הוה שינוי בשליחות דהוא צוה לגרש בת ראובן והוא גירש בת שמעון ומהרבה פוסקים משמע דאדרבה שם אביו גרע טפי. אמנם לדעתי צ"ע על הצ"צ דכיון דאנן ידעינן שהוא עושה שליח לגרש אשתו והוא אומר כן להשליח לגרש אשתו ואין לי כאן אחרת אלא אשה זו ע"כ השליחות קאי על אשה זו ואיזה שינוי בשליחות הוא כמו דל"ה שינוי השם מצד הגט בעצמו כיון שהאשה שמה כן ושם האב לא איכפת לן כן לא הוי שינוי בשליחות כיון שצוה לגרש אשתו. ועוד דאין אדם מגרש אשת חבירו כדאמרינן בנדרים דף ו' וכאן ודאי קיים השליחות דהרי צוה לגרש אשתו ונודע בבירור דאין לו אשה אחרת זולתה. וכפי הנראה הצ"צ לא סמך על זה לבד רק החשש שמביא בשם הרא"ם דחיישינן שמא הבעל כיון לקלקלה ולא הי' כוונתי לגרשה עיי"ש ד"ה כיוצא בזה וגם זה צ"ע כיון שהגט כשר עפ"י דין דל"ה שינוי השם במאי קלקלה:

ועוד מאי מהני כונה בזה כיון שאומר שמגרש לאשתו דברים שבלב אינם דברים. ואי דהאמירה לא מהני כיון ששינה השם א"כ אין חילוק בין איש שמגרש את אשתו או שלח ע"י שליח כיון שהאמירה והגט הוא בשינוי וצ"ל דזה ל"ה שינוי א"כ מאי מהני כוונתו. ולומר דשם כיון שנתן לה תיכף גומר ומגרש משא"כ ע"י שליח כמו שכתב לענין בפני נחתם הרי גם לענין בפני נחתם כתבו תוס' ריש גיטין דאין חשש רק שיערער על שליחות אבל לא על הגט לבד וצ"ל ליישב דבריו דגם כאן הבעל יערער על השליחות כמו שכתוב בתחלה ועכ"פ ערעור יהי' בזה ועדיין צ"ע בדבריו וכל זה ל"ש בנ"ד. דכיון דכבר כתבנו דלהלכה נוהגין לכתוב שם אביו עפ"י עצמו ובשאר כינויים או שם טפל נוהגים לכתבם עפ"י עצמו הרי דל"ח שיקלקלה במזיד. ורק דהמהרא"י מיירי בנמצא שינוי ותולין במתכוין לקלקל. משא"כ היכא שיש לתלות בטעות או שכתבו במתכוין וסובר כשיטת הפוסקים שצ"ל כן לכתחלה. וכ"ש בזה"ז דידוע בסידור השמות דהב"ד

המסדרים והם צוו לכתוב יעקב דמתקרי אלי' ודאי לא חיישינן שנתכוין לקלקל במתכוין ול"ח כל הני חששות:

ו והגאון בעל נוב"י בתניינא סי' קי"ג האריך בענין אם לא נכתב שם אבי האשה או שם אביו ודעתו לחלק בין שם אביו דל"ה מוכח מתוכו ובין שם אבי' דהוי מוכח מתוכו כיון דמסר בידה. ולהלכה בשני יוסף בן שמעון מוציאין על אחרים דמאן דנקט לי' בידים שלו הוא ה"ה באשה כיון דנקיטא בידה שלה הוא. והוי מוכח מתוכה דתפיסתה מוכחת משא"כ בשם אביו דל"ה תפיסתה מוכחת ולא נודע מי המגרש ופלפל שם בדבר נחמד בגמרא. ולפע"ד אם כי דברים נחמדים הם ואם לדין יש להם פירכא. דממה נפשך בשעת נתינה כמו דתפיסתה מוכחת עלי' כן תפיסתו מוכחת עליו דהוא נקט לי' בידי' קודם הגט והיא אחר הגט. ואחר הגט מאי מהני תפיסתה והרי אחר הגט רשאי לשרוף הגט ולאבדו והכי חייבה תורה שתחזיק הגט אח"כ. ומי יתן ואדע איזה תפיסתה מוכחת יש היכא ששורפת תכף הגט. ולומר דבדלא הזכיר שם אביה חייבת להחזיק הגט אח"כ ולשמור איזה שיעור תתן לזה. ובשעת נתינה כמו שהגט מוכיח עלי' לאחר נתינה כן הגט מוכיח עלי' בשעת נתינה. שהתורה אמרה ונתן בידה הוא הנותן והיא המקבלת ותיכף נתגרשה ורשאי לקרעו אף תכ"ד. ולזרקו לים. ועוד יש לצדד דאם ל"ה גט רק מה דל"ה מוכח מתוכה רק דכשנותן לה הוי מוכח מתוכה אנן בעינן ונתן בידה שיהי' גט קודם הנתינה שיתן לה גט לא מה שנעשה גט אחר נתינה וצ"ל בזה דכוונתו כמו דאמרינן גיטו וידו באין כאחד כן מהני בזה שיהי' גט ונתינה יחד. וזה צ"ע. ועיין בקידושין דף ח' באיבעיא דרבא שתי בנותיך לשני בני בפרוטה. והמ"ל בה' אישות לענין מסוכנת שקידשה באיסורי הנאה אי מהני הואיל ולגבי' לא הוי נתינה וה"ה הכא כיון דקודם נתינה ל"ה גט רק בשעת שהגיע לידה. אבל בכ"ז י"ל דבגט מהני כמ"ש הרמ"א בסי' ק"כ הובא בטור דהסופר נותן לה והיא זכתה בשליחותה לבעל וזכתה לעצמה וה"ה הכא בנ"ד מהני. אבל מה שהקשיתי ראשון קשיא. ועוד דא"כ אם מגרשה ע"י שליח לקבלה לא שייך זה דאין תפיסתו מוכחת והכי נאמר דלא מהני שליח לקבלה בכה"ג. ועוד דגם בנתן לתוך חציר' ל"מ רק בנותן בידה דבחציר' ל"ה מוכח מתוך הגט. ואמנם בעומדת בצד חצרה מהני ואנן לא אשכחן חילוק בזה. לבד מה שאמרו שיננא את לא תעביד עובדא עד דמטא גיטא לידה. אולי הוא מה"ט דשמא לא נכתב שם אבי' ועיין עוד בתורת גיטין סי' קכ"ט שכ' מה"ט בלא נכתב שם האשה כשר מדאורייתא דכיון שנכתב הרי את מותרת הוי כנכתב בשט"ח לויתי ממך עיי"ש. ואין לזה דמיון דשם הוי שטר ראיה ועיקרו לראי' ומ"ה כל מי שמוציאו השתעבד לזה כמ"ש תוס' ב"ב קע"ב משא"כ בגיטין

אם נימא דמוכח מתוכו שמה כיון שכתב הרי את ה"ה דמוכח מתוכו שמו כיון שכתב ודין דיהוי ליכי מנאי ואין חילוק בין שמו לשמה דהוא נותן והיא מקבלת ואח"כ לא צריכת ליה ויכולה לאבד ולשרוף משא"כ בשטר מלוה דעיקרו לראי' ואם ישרוף ויקרע השטר לא יגבה א"כ שם הלוה אין מוכח ושם המלוה מוכח כיון שכתב ממך השתעבד א"ע לכל מי שמוציאו. והגמרא בב"ב קע"ב דימה גט לשט"ח בגט שנכתב בו היום והיינו שהזמן מבואר בשעת נתינה. אבל לחלק בין שמו לשמה לא ידענו חילוק דהא כתוב ליכי מנאי. ועיקר הגירושין לא הוי רק הנתינה ועיקרן לאו לראי' כמ"ש תוס' כתובות כ"א עיי"ש. ועוד דלדעתי בעי שיהי' מבואר מי המגרש בשעת חתימה ושיהי' מוכח משעת חתימה. כמו דלענין לשמה בעי שיהי' מבואר למפרע מדתלי לה בבריר והיכא דמהני מכאן ולהבא לא תליא בבריר כמ"ש הרשב"א הובא בנתיבות סי' ס"א באריכות. ועיין עוד בתוס' גיטין ד' ה' ד"ה כיצד יעשה וברא"ש שהרגישו דמשמע במקום אחד דאומר קודם נתינה ובמקום אחר דאומר תכ"ד לאחר נתינה ולהנ"ל לנוב"י יהי' כן בלא נכתב שם אבי' דלא מוכח מתוכו עוד קודם נתינה ול"ה גט רק בנתינת הגט בידה דאז מוכח מתוכה צ"ל אחר נתינה דאז נעשה גט כשר משא"כ בנכתב שם אבי' מהני אף קודם נתינה ודו"ק:

ז

ואין בהמ"ד בלא חידוש נ"ל דרך אגב ליישב קושית הפ"י אשר תמך ע"ז הנוב"י יסודו דאביי מסיק בגיטין כ"ד ע"ב אלא מאי אית לך לומר בעידי מסירה ור"א דלמה לא אוקמה כר"מ ועדי מסירה וצ"ל דבעי מוכח מתוכה ותמה בפ"י דא"כ מאי הוה ס"ד בה"א דלא בעי עדי מסירה וממ"נ אליבא דר"א ודאי בלא"ה בעי עדי מסירה ואליבא דר"מ ל"מ לגרש כלל דבעי מוכח מתוכה והוא תמיהה גדולה. ואמנם לולא דברי ראשונים ז"ל הייתי אומר דלעולם לר"מ נמי לא בעי מוכח מתוכה כמ"ש הר"ן ז"ל והא דהוצרך לאוקמא כר' אלעזר ולא מוקמה כר"מ בעדי מסירה היינו דלר"מ ל"מ דהוי דבר ולא חצי דבר דכיון דעדי חתימה בלא עדי מסירה ל"מ כאן דבשלמא בכל עדי חתימה העדי חתימה הוי כעדי מסירה כמ"ש הר"ן בהמגרש דמסתמא נמסר כדת. אבל בב' נשים ושמותיהם שוות העדי חתימה ל"ה כעדי מסירה דלמא לא לזו מסר רק לחברתה א"כ ל"מ העדי חתימה. והעדי מסירה צריכין ג"כ לעדי חתימה דהם הכורתים הוי עדות כ"א דבר ולא חצי דבר ול"מ לר"מ. ומיושב קושית התוס' מה שהקשו משנים ששלחו ב' גיטין דהרי הריטב"א כתב והובא בפ"מ סי' קל"ו דבשליח האמינו לשליח אף בב' יוסף בן שמעון דהוא הנשלח מבעלה של זו. וע' בח"ג סי' קל"ו. ולולא שנתערבו הב' גיטין ל"ה חיישינן כלל דהשליח

ממטא לאשת חבירו ועכ"פ לר"מ סגי בעדי חתימה לבד והשליח יעיד שנשלח מבעלה של זו. והעדי חתימה הגידו אז דבר שלם משא"כ בב' יוסף ב"ש בעיר אחת דאין מגרשין אלא זב"ז והאשה צריכה שתביא עדי מסירה שנתגרשה בפניהם זב"ז. ואין העדי חתימה עדי מסירה מצד אנן סהדי א"כ הו"ל דבר ולא חצי דבר. לתי' אחד בתוס' ב"ק דהיכא דאין תועלת בעדות כ"א הו"ל דבר ולח"ד אף שלא היו יכולין לראות ואנן קי"ל דיש לבעל פירות עד שעת נתינה ואין תועלת כלל ולא עוד אלא אפילו כת אחת שיהיו עדי חתימה ועדי מסירה יש להסתפק לפ"ז דכיון דהחתימה הוי הגדה א"כ הגידו מהם ח"ד ולא הוה הגדה כלל. ומאי מהני שיהי' אח"כ עדי מסירה כבר אין תועלת בהגדתן ואינו דומה לג' שני חזקה דמהני בכת אחת לכ"ע דשם הגידו בב"א והקפידא דדבר ולא חצי דבר על ההגדה וכאן בשעת חתימה דאז נחקרה עדותן הגידו ח"ד דבהגדה הזאת ל"ה אנן סהדי על המסירה. ובזה יש להסתפק ולדחות. אמנם בשתי כתות ודאי ל"מ לשיטה זו ולכן תרצו בגמ' לר"א דלר"מ ל"מ בשתי כתות עכ"פ וכ"ז למסקנא דבעי עדי מסירה משא"כ בהו"א לרבא דל"ב עדי מסירה ומה שתופס כ"א ודאי לו מסר ומהני בעדי חתימה ול"ה דבר ולח"ד החתימה מהני אף לר"מ. ושוב נזכרתי דמ"ש לעיל בשם הר"ן דעדי חתימה הוי כעדי מסירה הר"ן לא כתב כן רק לר"א ולא לר"מ ומ"מ דברי נכונים מעצמותן דכיון דעדי חתימה ל"מ לבדם הוי דולח"ד. ואף לשי' הפוסקים דגם לר"מ בעי עדי מסירה מ"מ כיון שיכולה להנשא בעדי חתימה לבד. דאמרינן מסתמא נמסר כדת הוי העדי חתימה דבר שלם משא"כ בשני יוסף בן שמעון דצריכה להביא עדי מסירה לב"ד כמ"ש תוס' ודוק. ומ"מ הרבה יש לפלפל אם נימא דהסוגיא דגיטין כ"ד וכל החשש מנפילה הוא רק מדרבנן אבל מדאורייתא ל"ח ל"ה דבר ולח"ד כיון דמדאורייתא מהני. ובמקום אחר צדדנו לומר דאפילו יש תועלת מדרבנן ל"ה דולח"ד ותירצנו קושית הפ"י קידושין י"ב גבי והאיכא עדים שהי' שוה פרוטה שהקשה דהוי דבר ולח"ד ותירצנו כיון דמדרבנן מקודשת מטעם שמא שוה פרוטה במדי לא הוי דבר ולא חצי דבר דיש תועלת מדרבנן (ע' ח"ר סי' פ' אות ב' וסי' צ"ה אות י'):

ומדה טובה אינה חוזרת מ"ש מקשים על הרי"ף דס"ל דעדי חתימה מהני אף לר"א ומאי מקשה גבי שנים ששלחו שני גיטין ושמותיהן שוות דלא כר"א דהעדי מסירה אין יודעים במה נתגרשה ודלמא מיירי שחתומין עדים עיין בראש"ש פ' המגרש. יש ליישב בנקל לפמ"ש הר"ן בטעם הרי"ף דהעדי חתימה הוו כעדי מסירה כיון שהגט בידה ואנן סהדי דהוא כתבו ומסר לה עיי"ש. א"כ כל זה היכא שהעדי חתימה יכולין להעיד על זה בכח עדותן אבל בב' יוסף בן שמעון דאין ראי' מחתימתן שהבעל מסר לה דלמא בעל חבירו

מסר לה ולהתוס' אף השליח אינו נאמן עד שיהיו עדים ולריטב"א השליח נאמן אבל מ"מ העדי חתימה לבדן ל"מ ונמצא דל"ה עדי מסירה מטעם החתימה ול"מ לר"א בעדי חתימה רק מטעם שהם עדי מסיר' ובכאן ל"ה עדי מסיר' ול"מ משא"כ לר"מ דמהני החתימ' דהוא הכורת וז"ב וכבר כתבנו בזה באריכות:

ח **והנה** מה שכתב הנוב"י דיש לחלק בין כתב מקום העמידה באשה דאז שם אביה אינו מעכב משא"כ בלא כתב מקום העמידה ל"ה מוכח מתוכה שם אביה מאשה מעכב ומביא כן בשם הכנה"ג בשם הרדב"ז א"כ בגט ע"י שליח דלא נכתב מקום העמידה בלא נכתב שם האשה מעכב א"כ היכא שיש ב' שמות וספק אם נכתב כדת שכתבנו דל"ג מאלו לא נכתב כלל קצת יש לפקפק להחמיר לדברי הנוב"י. וקצת יש להוכיח כדברינו דהמרדכי ס"ל בלא כתב שם האיש והאשה כשר לר"א ותמה בנוב"י שם מגמ' גיטין דמקשה גבי ס"ת ד' כ' הא בעינן שמו ושמה ושם ע"כ לר"א דהרי ליכא עדי חתימה עיי"ש ונ"ל דהמרדכי יסבור ג"כ כר"ן ז"ל דבעינן שמותיהן מטעם דל"ה ספירת דברים זולת זה רק דיסבור דסגי בשם האיש או האשה דכיון דאין אדם מגרש אשת חבירו והוי ידים מוכיחות כדאמרינן בנדרים דף ו' א"כ כשנכתב שם האיש לבד והכל יודעים שזו אשתו הוי כמוזכר שמה וכן להיפך כשלא מוזכר שמו ומוזכר שמה ונכתב בגט דהוית אנתתי והכל יודעים שזו אשתו הוי ספירת דברים. אמנם אם לא מוזכר לא שמו ולא שמה כגון גבי ס"ת מודה המרדכי ומיירי המרדכי דלא נכתב שמם היינו שניהם אבל שם אחד מוזכר. ואמנם לדברי הנוב"י דיש לחלק בנכתב מקום העמידה בפשיטות יש ליישב דברי המרדכי דבס"ת לא נכתב כלל דזה מדוקדק בגמרא דאמרו והא בעינן שמו ושמה שם עירו ושם עירה עיי"ש. ובאמת דהי' מקום לחלק גם לשיטת הפוסקים דל"ה רק מדרבנן ועיין מהרש"א גיטין ותוס' דף כ' ותמהו דא"כ מאי קאמרו והא בעינן שמו ושמה. והרי עכ"פ מדאורייתא יש לחוש לגט. ע"כ הי' מקום לומר דבמשנה שינו שמו ושמה הוי ו' המחלקת ומ"ה בלא נכתב כלל שמו או שמה מדאורייתא כשר כדמוכח מתוכו דנזכר שמו ועל האשה דהוית אנתתי וזה סגי לעד מוכיח מי האשה דיודעים הכל ע"פ בעלה להכיר האשה וכ"ש בנזכר שם האשה דאתתא לבי תרי לא חזיא ויודעים ממי נתגרשה. משא"כ בלא מוזכר שניהם לא הוי ספירת דברים כלל ומדאורייתא ל"מ. ועיין עוד בנוב"י שם מביא מירושלמי ראי' דלא בעי מוכח מתוכה ופירש פי' דחוק בדברי ירושלמי ולפענד"נ פי' נחמד מאוד. וכמה הילכתא גבורתא איכא למשמע מינה. דהירושלמי גיטין פ"ג ה"ב מביא בשם ר' יוחנן כתב תורפו בטופס כשר. ויהי' הכוונה שכתב הרי את מותרת שלא לשמה כמו שפירש הפני משה. ואמר שם מפיסולו אתה

למד הכשרו. אלו כתב השמות שלא לשמה פסול. ה"ה בכתבו לשמה אף שכתב הרי את שלא לשמה כשר. ומקשה הגע עצמך שזיוג. א"ל כיון שאינו מצוי לזוג אפי' זיוג כמו שלא זיוג. ואין הבנה לדברים אלו ונ"ל הכי פירושו. דבאמת שיטת התוס' דבהחזיקו שני יוסף בן שמעון ל"ה מוכח מתוכו. ואמנם דעת הגאון מליסא דשם האשה לא בעי מדאורייתא כיון שהאשה מוציאו ונכתב בגט הרי את מותרת הוי כנכתב לויתי ממך בשטר חוב עיי"ש:

ומעתה מקשה בירושלמי הגע עצמך שזיוג היינו שנמצאו שני יוסף בן שמעון. ושמות נשותיהם שוות או שיש לו ב' נשים ששמותיהן שוות ונמצא דל"ה מוכח מתוכה ורק הואיל ונכתב הרי את מותרת הוי כמו לויתי ממך ואשה המוציאה הגט ע"כ מוכח שנתגרשה בו. ונמצא בגט זה הוי הרי את עיקר הגט ובכתב הרי את שלא לשמה בכה"ג הוי לי' להיות פסול. ומשני כיון שאינו מצוי לזווג אפילו זווג כמו שלא זווג והיינו דירושלמי כשיטת הרא"ש בתשובה כלל ל"ד ס"ד והובא בח"ג אות סי' קל"ג דאף אם צריך לכתב ידן שיהי' ידים מוכיחות כיון שאינו רק משום הוכחה א"צ לכתוב לשמה. ומעתה בשלמא הרי את עיקר בכל הגיטין הוי גופו של גט וצריך לכתוב לשמה. משא"כ כשאינו עיקר הגט דהרי מוזכר שמה ואינו מצוי לזווג. מעתה אפי' בשני יוסף בן שמעון או שני נשים שוות ל"ה רק משום הוכחה מי נתגרשה וא"צ לכתוב לשמה והוא פירוש נחמד מאוד. ונמצא דבשם אשה כנים דברים שהמציא הגאון מליסא. וגם ראי' לתשובת הרא"ש ודו"ק:

ט **וגם** הנוב"י מסיק להלכה להקל בלא נזכר שם אבי האשה. וכבר כתבנו ראי' מירושלמי דהרי את הוי מוכח מתוכה כמו ממך גבי שט"ח. וגם דהב"ש פסק דבעדי מסירה ודאי כשר אף בלא מוכח מתוכה וזה לא נצרך רק להעדפה דבנ"ד שנכתב שם אבי האשה ולדעת הרבה פוסקים צריך לכתוב לכתחלה אין כאן מקום ספק שהגט כשר ותנשא בו בפרט שהוא מקום עיגון גדול. וכן נ"ל להלכה ועיין עוד בנאות דשא סי' י' אות א' פסק כן להלכה. דאם שמו מעריסה אלכסנדר זיסקנד ונקרא בפי כל כן ועולה לתורה בשם אחר כותבין המכונה כמו שפוסק בסדר הגט ע"ש. ובתשובת תועפות ראם פוסל בחלקי השמות אף בשם אבי המתגרשת ע"כ לא מיירי אלא בלא נחלקו השמות בשום פעם והכל היו קורין בב' שמות. אבל בנ"ד דהרוב היו קורין יעקב לבד אף דב"ב היו קורין בב' שמות וגם לתורה הי' נקרא בב' שמות הקריאה מהרוב מכריע., ולסדר גט יש לכתוב לכתחלה יעקב דמתקרי אלי' א"כ בנ"ד שהוא מקום עיגון והוא בשם אבי האשה כשר הגט ודוק היטב כנ"ל:

וראיתי לכת"ה שנסתפק בנ"ד איך לכתוב לכתחלה ועלה בדעתו לכאורה שצריכה ב' גיטין דשמא חותם עצמו בשם יעקב לבד ונמצא דהחתימה והקריאה בפי כל מכריע. לכתוב יעקב דמתקרי יעקב אלי' כמ"ש בטיב גיטין גבי סאשי טאבה. בעיני אין כאן ספק כלל דאף אם חותם עצמו בשם יעקב לבד החתימה אין מכריע דהכל יודעין דאין דעתו לקבוע שם זה רק דרכו לקצר אבל שם העריסה ושם העליה לס"ת מכריע לכתוב בתחלה ואף דבגט פשוט ס"ק פ"ז פסק בשם שהי' מהעריסה שני שמות חיים ביבאנט ולס"ת עולה בשם חיים והחתימה היא ביבאנט דהקריאה בפי כל מכריע ואם קורין כמו החתימה הוא העיקר לכתוב בתחלה. וכן כתב בס"ק צ"ח מ"מ הרי כתב הוא בעצמו בס"ק צ"ח בשם תשובת לחם רב דהיכא דהי' נקרא שמואל בשעת לידתו ואח"כ קורין אותו מולי אף שחותם בשם מולי כיון דלס"ת עולה בשם שמואל הוא עיקר ועיי"ש שמחלק דכיון דדעתם לקצר אותו שם שעולה לס"ת הוא עיקר א"כ קשה גם גבי חיים ביבאנט אין ראיה מהחתימה וקריאה כיון ששמו חיים ביבאנט והם מקצרין. אך החילוק פשוט דשם לא ניתן לו בעת הלידה לקרוא שניהם יחד רק לקרוא או חיים או ביבאנט וא"כ כשנקרא לס"ת בשם חיים לבד ובפי כל בשם ביבאנט והחתימה ג"כ ביבאנט זאת מכריע דא"ל דהעולם מקצרין דגם בעלי' לתורה מקצרין שמו ועוד דלא נקרא מעולם בשניהם יחד ואם נאמר דנקרא בעריסה בשניהם יחד כשעולה לס"ת בשם חיים גם אז מקצרין דאין חילוק בדבר משא"כ בשניתן לו ב' שמות והעלי' ג"כ בב' שמות הוי כמו שמואל מולי. וכותבים הב' שמות בתחלה אף דחותם עצמו בשם אחד דגם בהחתימה דרכו לקצר ולא לעקור שם השני. וכן צ"ל גם מ"ש בתורת גיטין ס"ק כ"ה דהיכא דהחתימה וקריאה לתורה סותרין כותבין כמו קרי' בפי העולם היינו בשם אחד. אבל לא בב' שמות וחותם בשם א' דזה הוא רק קיצור כנ"ל, וכן פסק בבית אפרים ובטיב גיטין בליקוטי שמות סי' מ"ז גבי מנחם שואל דאם ידוע ששם העריסה מנחם שואל ועולה כן לס"ת אף שהקריאה בפי כל והחתימה בשם נחום שואל כותבין מנחם שואל דמתקרי נחום שואל עיי"ש. ומה שפסק בסי' י"ט גבי שמעי' דהולכין אחר הקריאה בפי כל והחתימה מיירי דלא ידעינן שם העריסה וז"ב:

י **וכ"ת** הקשה על הט"ג שפסק בסאשי טאבה שני גיטין מטעם דלמא שם העריסה עם קריאת המועט הוה עיקר הקשה מדברי הב"י והג"פ ס"ק פ"א גבי שמחה והרוב קורין אותו אלרגראה דכותבין מה שקורין הרוב לעיקר ע"ש. ומשם אין ראי' דדוקא היכא שהרוב מקצרין כגון גבי סאשי טאבה וקורין טאבי אין דעת הרוב לעקור שם השני רק לקצר ומ"ה כיון שהמיעוט קורין עוד לא נשתקע לגמרי י"ל דהוי עיקר מ"ה צריכי ב'

גיטין משא"כ בשם אלרגראה דלא הוי קיצור אזלינן בתר הרוב כמ"ש לעיל לענין עלי' לס"ת ובא' פשיטא דהוי עיקר ובקריאת המועט מספקא לי' להט"ג. ובדרך אגב הנני אומר בזה מה נקרא מועט לענין זה נ"ל ל"ה פחות משנים. אך אם רק א' קורא אותה בשם זה לדעתי ל"ה מיעוט ודמיא למ"ש הג"ט בסוף הספר לענין ק"ל בשם מהר"ו דל"מ לטעון ק"ל ביחיד נגד כל הפוסקים ע"ש דהוי מיעוטא דמיעוטא דשם פלפל הרבה בענין זה ויש לדחות וצ"ע ואכ"מ. מיהו אם גם אותו המיעוט קורין אותו ברוב פעמים כמו הרוב ורק לפרקים המיעוט קורין אותו בשם אחר אז הוי מיעוטא דמעוטא כעין הנז' בסוף יבמות ומרדכי פ' הזרוע שהובא בדבריו:

יא **עוד** האריך כ"ת בדברי הב"ש סימן קכ"ט ס"ק כ"ד במ"ש ולשון רמ"א אינו מדוקדק וכבר האריך בזה הגאון מהר"ז בתשובה. והנה לדבריו דהב"ש ס"ל דוקא בשינוי מחמת חולי חולק השמות ובשם העריסה בשנים וקורין באחד ולתורה עולה בשנים אין לחלק השמות שפיר תמה על הרמ"א דמשמע דגם בכה"ג כשר בכתבו דמתקרי. אמנם לדברי התו"ג בשם בית שמואל ישן דגם בכה"ג מודה הב"ש דכשר במתקריא. מ"מ דברי הב"ש דמשמע מרמ"א בנקרא בשניהם ועולה לס"ת בשם אחד או בעולה לס"ת בשם א' ונקרא בשניהם כשר בכתבו שניהם יחד ובחלקו השמות וכתבו דמתקריא ג"כ כשר. ובכה"ג מודה הב"ש בעולה לס"ת בשניהם ונקרא בפי כל באחד דחלקינן וכשר דלא יאמרו אחר הוא כיון דנקרא בשם אחר אבל בקורין בשניהם בפי כל ועולה באחד ע"ז חולק הב"ש דאיך יחלוק השמות ויש לעז שאין זה המגרש. וגם פי' זה יכילו דברי הב"ש ושוב ראיתי מסיק ג"כ לפרש כן וזה נכון. והנה מה שלא הזכיר כת"ה בשם יעקב אלי' איך כתבו שם אלי' בל"ס נודע להם הקריאה בשם אליהו ואז יש לכתוב תרי גיטי כשלא נודע שהחתימה סותרת את זה. ואמנם בשם אבי המתגרשת אף שלא נודע הקריאה וכתבו מלא יש להכשיר כמ"ש בטיב גיטין סוף ס"ק ל"ב. ואף דהגאון מהרש"ק פסק בספרו חידושי אנשי שם סי' כ"ח דבלא נודע יש לכתוב חסר בגט ע"י שליח דהאי עכ"פ חניכה שהכל קורין מ"מ זה מיירי בקורין אלי' אבל בנ"ד דהכל קורין יעקב רק לתורה הוא נקרא יעקב אלי' בלי ספק לתורה הי' נקרא אליהו דהרוב קורין אליהו לתורה ולפע"ד יש לכתוב לכתחלה כן וכשכבר כתבו ויש כאן מקום עיגון ודאי אין לפסול מפאת זה ודוק:

יב **וע"ד** הגט שרוצין לשלוח ע"י שליח ושם אבי המגרש הוא גרשון ומצאו שחותם עצמו כן ולדעת הט"ג צריך ב' גיטין גם בכה"ג וכת"ה נסתפק אם יש מקום להקל ע"י שליח בפרט בשם אבי המגרש דלדעת קצת פוסקים כשר גם בשינוי בלא כתוב כלל ע"י שליח לכאורה יש מקום להקל בשם גרשון לבד מטעם דהוי כחניכא שהכל קורין אותו

אך מדברי הס"ש וב"ש גבי גרשון ממה שחילק בין חזקי' לגרשון משמע דכיון דגרשון וגרשום שני שמות הן חיישינן שמא שמו מעריסה גרשום ולא נשתקע במה שקורין גרשון וגרע מחניכה שהכל קורין אותו ולפ"ז אף אם נאמר באלי' להקל ע"י שליח בגט אחד שם הוי קיצור לחניכה כמ"ש הב"ש גבי חזקי' ועיין בבית מאיר שחילק ג"כ בזה בין חזקי' לגרשון והטעם דשני דגם בחניכה אין נוהגין לכתחלה ולפי זה בשם אבי המגרש שהקל בתשובת בית אפרים סי' צ"ג ובליקוטי שמות סי' י"ג לכתוב לכתחלה החניכה כשאין יודעין עיקר שמו ולא ליתן ב' גיטין. א"כ יש להקל אם נאמר דהוי גרשון עכ"פ חניכה דבאמת לא נודע הטעם וסברא דלא הוי חניכה ולמה כתבו הראשונים לכתוב ב' גיטין דלא רצו לסמוך אחניכה וכש"כ בכה"ג דהוי ע"י שליח יש להקל ובפרט שרחוק הדבר שאביו קראו על שמו גרשם בן משה נהי דהוא לא מצינו שפגם כמ"ש בטיב גיטין מ"מ הרי אירע לאביו תקלה ע"י ביום המילה ואמרו בנדרים לא משה רבינו רצה להרוג אלא לאותו תינוק ותינוק זה מה חטא וע"כ משום שעתיד לצאת ממנו יהונתן ואיך יקרא בשמו וע"כ נראה להקל בגט אחר. ועיין בספר אהלי שם דאם שם המובהק אינו ידוע ונקרא בפי העולם גרשון סגי בגט אחד בגרשון לחוד עיי"ש. דנראה דאף בשם המגרש א"צ ב' גיטין והנה בדין היכא שצריך ב' גיטין דהאידנא בנקל לתקן הכל והיינו דבגט ע"י שליח יש ב' חששות דאם לשלוח ב' ביחד יש לחוש לברירה ולחשש שכ' רמ"א בשם תוס' סוטה דספר אחד אמר רחמנא ולא שנים ולשלוח זא"ז יש לחוש דשמא ביטל שליחות שני את שליחות הראשון. ואמנם מה מהנקל כהיום לצוות לבעל אחר שיבינו שכבר ניתן הגט להאשה לכתוב גט שני ולשלוח ע"י הפאסט להב"ד שנית. דאין כאן חשש כלל. וביחוד שלא יאמרו להבעל מקודם ובעיר אין מקום חשש כלל. וכיון שהדבר יצא מפי גאונים וגדולים להקל ע"י הפאסט בגט השני דהוא רק ליתר שאת:

יג **ובגוף** הדבר שכתבו תו' סוטה י"ח דשני גיטין בב"א פסול דספר א' ולא שנים והביאו ראי' מב"ק מ' גבי כופר ומסוכה פרי אחד ע"ש. ובטורי אבן ר"ה כ"ז תמה על ראיית התו' דבב"ק הכונה דאינו חייב בשתי כופרין וה"ה בסוכה הכוונה דפלפלין לא יכול ליקח רק שתים ומ"ה לא מהני מהתורה אבל לא לאסרו שלא יקח שתים כשרים. ועיין ג"כ בנובי"ת סי' קכ"ב אריכות גדול בזה. ובאמת שהתוס' תמוה דמספר אחד ולא שתים ושלשה דבשנים ל"מ אם על כל אחד כתוב מקצת. ולא בנכתב על כל אחד כולו. והגם דביבמות ס"א דרשינן אשה אחת ולא שתים ולרמב"ם הדברים כפשטן דכה"ג לא ישא ב' נשים שם הוי יתור דלא וכאן לא הוי יתור דספר דרשינן לשאר מילי בגיטין כ"ב. אך יש לומר בזה דבר נכון, (א"ה על תשובה זו רמזתי בספרי לאו"ח סי' ל"ה אות ד' ושם ביארתי

בקצרה) דלפי המבואר בכמה מקומות דכל שאינו בזא"ז אפילו בב"א אינו ועיין בעירובין דף נ' וקידושין נ"א ותוס' זבחים ל' א"כ איך אפשר לגרש בב' גיטין ביחד דבזא"ז השני ל"ה ספר כריתות דאינו כורת בינו לבינה דלא אגידי במידי. ואיך בב"א יהי' ספר כריתות ומי הוא הכורת בינו לבינה וכמו מרבה במעשרות דמקשה שם מזה ה"ה בזה אח"ז ל"ה ספר כריתות. וגם בב"א ל"מ השני גיטין. אך לפי מה דאמרינן בקידושין שאני מעשר דאיתא לחצאין וכתבו תוס' זבחים ל' ורש"י בכמה מקומות דאם יקח מעשר החצי מזה והחצי מזה מהני ומ"ה מהני המעשר ה"ה בזה לא יהי' כשר שני ספרים בנכתב בכ"א חצי הגט אבל בנכתב בכ"א כל הגט שפיר הוי מתגרשת בנתן לה שני גיטין ומ"ה שפיר כתבו תוס' דכיון דשנים ושלשה ספרים ל"מ בנכתב החצי על כ"א ל"מ שניהם יחד כיון דליתא לחצאין שייך לומר כל שאינו בזא"ז אף בב"א ל"ה ספר כריתות וגם בכופר יש להבין כן דבאמת סברת התוס' ב"ק דף מ' מה שחילקו לענין חטאת דכאן בכופר למה ירויח ליקח יותר מהיזק זה נכון רק למ"ד דמי ניזק אבל למ"ד דמי ניזק יקרה לפרקים שהמזיק שוה יותר ויש ריוח. א"כ בשני שותפין נמי למ"ד במזיק שיימינן נכון שהם שניהם לשלמי בשוה שנים כיון שהמזיקין שנים. ואי משום רוחא דניזק הלא גם באחד משכחת רוחא כששוה יותר. ומתוך כך נראה דהאיבעיא אזלא למ"ד בתר ניזק אזלינן וזה המשך הסוגיות שם (וע' מ"ש בספרי ליו"ד ח"א סי' קנ"ח אות ח' ט' דברים יקרים בפי' דברי הגמ' שם דאמרינן איסתגר בקמייתא) ועכ"פ יהי' סברת הגמרא דמ"ה אין לו לשלם כ"א כל הכופר כיון שכל אחד לא המית רק החצי. וכיון שכופר שלם אמר רחמנא בשור של שני שותפים אינו משלם החצי דל"מ מידי וכולו לא משלם כיון שחלקו לא המית רק חציו וה"ה בגט כיון דאנן בעינן ספר כריתות שיעשה דבר הכורת א"כ כמו בשני ספרים וכל אחד אין בו רק חצי הגט ל"מ דבעי שהספר יעשה כל הכריתות ה"ה בב' גיטין בעינן שספר אחד יעשה כל הכורת וכאן ליכא דבשנים שעשאוהו חשבינן כאלו כל אחד לא עשה רק החצי. ואנן בעינן שכל אחד יעשה הכל. ועיין בב"ק דף י"ג אמרינן ג"כ שם דבשנים שעשאו היזק חשבינן כאלו כל אחד לא עשה רק פלגא ועיין בב"ק דף י' בשנים שהמיתו בב"א דפטורין ורש"י פי' שם מטעם דלא ידעינן מי המית ובסנהדרין פירש איש כי יכה ולא שנים וברור דזה לא קאי רק לריב"ב דסגי לי' במקצת נפש ומ"מ בב"א פטור וצ"ל כמ"ש רש"י. וקצת יש ליישב סתירת רש"י בזה משא"כ לרבנן הטעם דלא הו' כל נפש וכן הוא ברמב"ם פ"ד מרוצח וה"ה בשני גיטין בב"א חשבינן כאלו כל ספר לא עשה רק מקצת כריתות ואנן בעינן שספר אחד כורתה. ולדעתינו זה הוא גוף הסברא לדברי רבה דכל שאינו בזאח"ז בכמה מקומות. אם כי בכל המקומות אי

אפשר לומר כן. ואמנם אף אם יש לומר דבשני גיטין לא שייך כל שאינו בזא"ז הן מפאת שכתבו תוס' גיטין מ"ב דכיון שראשון קנה הכל ולא נשאר עבור השני לא שייך זאת. וה"ה הכא. והן מפאת דזה לא שייך רק במקדש שתי אחיות או אם רוצה לקנות דבר או להקדיש ולא בכה"ג אמנם גוף הסברא נכונה בעצמותה. דאנן בעינן כל הכריתות מספר אחד. ובשנים שעשאו דבר חשבינן כאלו כל אחד עבד מקצת. וע' בזקני הת"ש ס"ב ס"ק נ"ב באריכות קצת לענין שבת ויהי' איך שיהי' בראיות התוס' גוף הסברא נכונה:

יד **ובהכי** מיושב מה שהקשה בטורי אבן ר"ה כ"ז ממשנה גיטין ס"ה שכתבו כלל בתוך הגט איש פלוני מגרש פלונית ואיש פלוני וכו' ונתן לכל אחד ואחד והלא הוי ב' ספרים וע"ש מה שתירץ בצדק דדוקא ב' גיטין דידה פסול. משא"כ דידה ודחברתה. אמנם בעיני אין כאן קושיא מאומה. דדוקא כותב ב' גיטין כל אחד בנייר מיוחד ל"מ דהוי ב' ספרים. משא"כ אם הם בגליון אחד לפמ"ש תו' שם בסוטה דאם כתב בשני דפין כשר וזה לא הוי ב' ספרים כיון שמעורה כדמוכח בגיטין. א"כ כיון דבכה"ג לא הוי ב' ספרים ומועיל אם כ"א לא עשה רק מקצת כריתות כיון דכולה אחד ה"ה בב' גיטין בכה"ג כשר. דנהי דכ"א לא עשה רק מקצת מאי בכך הרי מהני משא"כ בשני גיטין מתחלקים בנייר לא מהני לדעת התוס' וכמ"ש הסברא וזה יהי' סברת התוס' בשופר ובאתרוג דכיון דחזינן דבב' פירות אינו יוצא אי ליכא בכל חד שיעורא דבעי שיוצא, א"כ אף באיכא שיעורא ל"מ דהאי פלגא עביד והאי פלגא עביד וקצת צ"ע בתוס' ב"ק מ' שהקשו משבת דחייב כל אחד ותי' דשם שאני שהוא לגבוה. ואמנם דבריהם בזה תמוהים דא"כ מאי מייתי ראיה בשבת צ"ג משותפים שטבחו וגנבו אשבת בשותפים שטבחו אין חייבים רק ד' וה' יחד ובשבת חייב כ"א חטאת ונהי דכאן הוי לגבוה אבל ראי' ליכא משותפים שטבחו אשבת וצע"ג. ושוב ראיתי שיש ליישב קצת דע"כ למ"ד בעינן שיעורא לכ"א ס"ל בליכא שיעורא לא עביד מידי דא"כ דחשיב כעשאו שנים יחד מ"מ חייבין חטאת א' וכיון דאין שניהם מביאים קרבן בשותפות הו"ל להביא ב' חטאות וע"כ ס"ל דל"ה אף כעושין ביחד א"כ גם בטביחה הו"ל להיות פטורין ומדב' חייבין דהו"ל כעושין ביחד ה"ה בשבת הו"ל כעושין ביחד וכיון דאין שנים מביאין קרבן א' הו"ל להקריב שנים שהי' להם כפרה כסברת התוס' בב"ק ודוק:

טו ויהיה איך שיהי' אם כי החזקנו ועשינו מסמרות נטועים לדברי התוס' מסוטה מ"מ בגוף הדין בב' גיטין שהם מחמת ספק ל"ש להחשש מתוס' סוטה מחמת ב' סברות. דדוקא בדעתו לגרש בשנים שפיר כתבו דל"מ בשני גיטין דליכא כריתות בב"א כמ"ש לעיל משא"כ באין דעתו לגרש רק באחד לא איכפת לן והרי זה דומה באומר ליקדשו

ארבעים מתוך שמונים. ובזה ל"ק מה שהקשה בטורי אבן משנים ששלחו שני גיטין ומכתב לחמשה נשים שם דשם אין דעתו לגרש רק בא' וכ"ש בשלח ב' גיטין מחמת ספק שתי' בגט פשוט כיון דאחד לבד כשר ל"ה ב' גיטין והקשה דלפרקים שניהם כשרים מדאור' ורק מחמת חומרא כתבינן שנים והוי ב' ספרים. ול"ק לפמ"ש תוס' עירובין נ' ד"ה מאי טעמא דרב דכל המערב בב' רוחות כאחת מסופק הוא בלבו ודעתו שאם לא יקנה בשניהם יקנה באחת מהן א"כ כל שכן בשני גיטין דבודאי עושה מחמת ספק בדעתו שתתגרש באחת מהן ולכן ל"ה ב' ספרים דזה דוקא בדעתו לגרש בשניהם וזה לדעתה. ולדעתי בשני גיטין בב"א לא קשה כלל מה שמקשים מברירה לפמ"ש תוס' בעירובין דף נ' על ר' יוחנן דס"ל לקרבן גדול מכוון תיפוק לי' דר' יוחנן ל"ל ברירה ותרצו דל"ש ברירה דל"צ לברורי דקדשים כל היכא דאתנייהו בתערובות א"כ בב' גיטין לפי מסקנת הגמ' בפ' המגרש דאפילו לר' אלעזר דעדי מסירה כרתי א"צ לידע באיזה גט תתגרש ע"ש א"כ א"צ לברורי ומתגרשת באיזו גט שהוא מתוך השני גיטין ול"ש כלל ברירה הן בב"א והן בזא"ז ובב"א פשיטא לן דלא שייך ברירה. ובזה אח"ז אולי צריך לברירה דבזה העדים בעי שידעו באיזו זמן תתגרש אבל בזה ס"ל כמ"ש הר"ן בנדרים פ' השותפים כיון דלא בעי ברירה רק על הזמן וגוף הדבר מבורר אמרינן ברירה להלכה עיי"ש גם בכה"ג יש לומר כן. והרבה יש לדבר מזה וקצרנו. דכבר הארכנו בדרושינו דברירה לא עת האסף פה:

סימן יז

א

וע"ד אשר שאל בא' שנדר שלא לשתות יין אי מותר לעשות סחורה ביין אי ילפינן נדר משרצים לענין איסור סחורה. אכתוב בקצרה הנה ממה שאמרו בבבא מציעא (דף צ"ב) בנזיר שאמר תנו לאשתי ולבני אין שומעין לו. ודייק מזה דמשל שמים הוא אוכל. ומסיק משום קנס דנזיר סחור סחור לכרמא לא תקרב. ומשמע דנזיר אסור להיות פועל ביין וכש"כ דאסור לסחור ביין ועיין ברמב"ם בפ' ה' מנזירות הלכה ו' מד"ס אסור לנזיר לעמוד במושב שתויי יין. ויתרחק ממנו הרבה שהרי מכשול לפניו אמרו חכמים סביב לכרם לא יקרב הדבר יבואר דכש"כ דאסור לעשות סחורה. אמנם כיון שאמרו בגמ' דטעמא רק משום סחור סחור והרי לדעת הרבה פוסקים איסור לעשות סחורה היא מדאורי' ולא מגזירה וצ"ל דפועל ל"ה כסחורה וכבר כתבתי בזה תשובה ארוכה (עיין בח"ר ליו"ד סי' קמ"ג אות ח') דפועל ודאי ל"ה רק מדרבנן ומ"ה ל"א בגמ' רק מטעם סחור באופן

דאין להוכיח מגמ' זו דיש חילוק בין נזיר לשאר איסורין דפועל בכל איסורין ל"ה רק מדרבנן. ועדיין הספק קיים היכא דליכא למיחש דלמא אתי למיכל לפמ"ש הח"ס סי' ק"ד בשם רמ"ע בתשובה דאסור לסחור אפילו היכא דליכא למיחש לדלמא אתי למיכל דלקולא ל"א טעמא דקרא האיך הדין בנדר. והנה כ"ת הביא ספרי בידו פ' נשא מיין ושכר יזיר אי נזיר שומע אני אף בסחורתו ורפואתו אסור ת"ל מיין ושכר יזיר מותר הוא בסחורתו ורפואתו. לכאורה קשה מזה על הגמרא מבבא מציעא צ"ב שהובא לעיל דמשמע דנזיר אסור להיות פועל ביין כמ"ש בשם הרמב"ם ולפי מה שכתוב בט"ז דהיכא דנתמעט בפירוש אין כח ביד חכמים לאסור א"כ סחורות נזיר דנתמעט בפירוש מקרא דיין ושכר ואיך אסרו חכמים וצ"ל דמקרא לא מוכח רק היכא דליכא למיחש דלמא אתי למיכל שכתבנו לעיל בשם הרמ"ע דאף במקום דליכא למיחש לאכילה אסור מקרא במידי דאכילה. א"כ קרא אתי במקום דליכא למיחש כגון שעושה מסחרו ע"י פועל משא"כ היכא דאיכא חשש אכילה אסור באמת בנזיר:

ב **אבל** עדיין קשה דסתם ספרי ר"ש והוא דריש טעמא דקרא ולדידי' היכא דליכא למיחש דלמא אתי למיכל גם בכל ענין שרי אף בשרצים ולמ"ל קרא בנזיר וצ"ל ה"א בנזיר אסור מקרא דיזיר קמ"ל בנזיר דשרי. ולעולם היכא דאיכא למיחש לאכילה שפיר אסרו חכמים מטעם סחור. וקצת יש לומר דלר"ש דוקא אצטריך בנזיר קרא להתיר סחורה ולרבנן א"צ קרא כלל לפמ"ש בתשו' חות יאיר הובא בפתחי תשובה וצדד לומר דבנבילות וטריפות איסור סחורה ל"ה רק מדרבנן. דמשרצים לא ילפינן דשרצים לא הי' להם שעת הכושר והובא זאת ג"כ בח"ס סי' ר"ה וצ"ע אף לסברתו דנבלות וטרפות ג"כ לא היה להם שעת הכושר דאסור משום אינו זבוח כדאיתא להדיא בש"ס חולין ק"כ ושם בתוס' ד"ה מאי להנך ובעיני גוף דברי החוות יאיר צ"ע דקרא דשקץ הוא לא יאכל קאי בשרץ השורץ על הארץ ונמצא הרבה שרצים שהי' להם שעת הכושר כגון תולעים הגדילים בפירות ועיין בש"ס חולין ס"ז מן שרץ לרבות יבחושין שסיננן הא לא סיננן שרי באופן דמשרצים ילפינן אף בהי' לו שעת הכושר ואף אם נאמר כמ"ש התוס' חולין ק"כ ד"ה חמץ דבעי שעת הכושר לאחר שיצא לאויר העולם מ"מ לפי מה דבעי רב יוסף חולין ס"ז ע"ב פירשה ומתה מאי לאויר העולם מאי א"כ לצד האיבעיא דאף בפירש לאויר העולם כל עוד שלא רחשה על הארץ שרי ודאי היה בשרצים שעת הכושר. ודלא כהחות יאיר. אך אמנם יש להקשות דלא ילפינן משרצים שכן בכעדשה וזה רק בשרצים טמאים ובשרצים טהורים יש להקשות שכן ברי' כמ"ש התוס' בזבחים ק"ו ע"ב עיי"ש ולפ"ז לר"ש דס"ל כ"ש למלקות בנזיר ובמכות י"ז אמרינן ר"ש לדבריהם דרבנן קאמר ולדידיה אין חילוק שפיר

ילפינן נזיר משרצים ולכן ה"א לאסור בסחורה והצריך למילף מיין ושכר באופן דלרבנן ליכא למילף משרצים שכן ברי', ולפ"ז צ"ל הא דמקשה בבכורות חלב מנ"ל ויליף מדי חלב עזים ומקשה דלמא לסחורה והקשה בתוי"ט פ"ז דשביעית לפוסקים דמדאורייתא אסור לסחור בדברים האסורים מאי מקשה ולפי הנ"ל י"ל דשם מקשה לסברא דרצו לאסור משום דם ודם לא הוי ברי' דאם יחלק שמו עליו וליכא למילף משרצים משא"כ לסברת דאסור משום דאתי מחי וכל דין אבר מן החי. אבר מן החי נמי ברי' הוא וילפינן משרצים ומאי מקשה. אבל י"ל דנהי דאתי מחי אבל מ"מ החלב אם יחלק שמו עליו ול"ה ברי' וליכא למילף משרצים ול"ה רק מדרבנן ושפיר מקשה בזה:

ג

שבתי וראיתי דבמה שכתבתי להקשות על חילוק של החות יאיר לפי ס' דשרצים ל"ה שעת הכושר וכתבתי דכמה וכמה שרצים ה"ל שעת הכושר כל עוד שלא ריחשו ורק דמשרצים ליכא למילף משום שהוא ברי' יש לדחות לכאורה דגם ברי' לא הוי דלא נאסר מתחלת ברייתו אך זה אינו דזה דוקא מה דהוא ברי' לענין דלא בטיל ברוב בעי שתאסר מתחלת ברייתו כמ"ש תוס' ב"מ ד' ו' משא"כ לענין דל"ב כזית לא תלוי בזה כמ"ש הפליתי בסי' ק' סוף ס"ק ד' ודבריו מוכרחין כמ"ש תוס' זבחים ק"ו דשרצים הוא ברי' וכן מוכח במכות דף ט"ו דנמלה כל שהוא חייב וכן היא בשבועות כ"א וצ"ע על החו"ד סי' ק' ס"ק ה' שדחה דברי הפליתי בתולעים מתוך דברי התוס' במכות י"ז וכ' והיא ראי' שאין עלי' תשובה ואיך לא ראה סוף דברי הפליתי שחילק בין ביטול לחיוב לכ"ש עוד נלע"ד דאם נאמר דשרצים לא מקרי שעת הכושר והיכא שהי' עליו שעת הכושר ליכא למילף משרצים א"כ דם הו"ל שעת הכושר דדם איברים שלא פירש מותר. וכיון דלמ"ד דם נעכר ונעשה חלב ע"כ מדם איברים כדאמרינן בחולין דף ס"ט דהחלב מתמצה מהאברים, א"כ הו"ל שעת הכושר ושפיר מקשה בבכורות ודלמא לסחורה. ואמנם כ"ז אם בתולעים לא מקרי שעת הכושר אבל לענ"ד אם תולעים לא מקרי שעת הכושר ה"ה דם כל עוד שלא פירש לא הוי דם כלל והארכתי הרבה בדבר זה באיזו תשובה:

ד **והעיקר** לדינא נלענ"ד שהדבר תלי' באיבעיא דר' יוסף בחולין ר דאם בשרץ תכף לכשיצא לאויר העולם אסור לא מקרי שעת הכושר ואם פירשה ומתה מותר מקרי שעת הכושר. ולפ"ז בספק איסור והי' לו שעת הכושר מותר לעשות סחורה מס"ס שמא לא הוי איסור כלל ואת"ל הוי איסור שמא הלכה דפירשה ומתה אסור ומקרי שרצים לא הוה שעת הכושר. והיכא דהי' שעת הכושר ליכא למילף משרצים וע' במשנה למלך בפ"ח ממאכלות אסורות מ"ש מענין ספק איסור ב' פירושים ברמב"ם וזה דוקא אי בעי' דלא

אפשטא הו"ל ס"ס. וע' בש"ך סי' ק"ד ואין עת האסף פה ולפמ"ש לעיל דדם ודאי ל"ה ברי' ומותר לסחור מהאי טעמא מדאורייתא לא קשיא מה שהקשה בנוב"י על תי' הפרי תואר מהא דמקשה ולחזקי' למ"ל דאיתקש דם למים ע"ש ולהנ"ל היתר סחורה בדם ל"ש למילף ממים כיון דליכא למילף משרצים וה"ה דל"ק מה שמקשים על הגמ' פסחים גבי חלב בדף כ"ג ל"ל קרא יעשה לכל מלאכה והרי אצטריך דמותר לעשות סחורה. ולהנ"ל ל"ק דחלב משרצים לא ילפינן שכן הו"ל ברי' כמ"ש תוס' חולין דף ק"כ ע"ב כה"ג. וע"כ צ"ל מ"ש הרמב"ם חוץ מן החלב היינו דרבנן ל"מ לאסור כיון שמפורש להיתר כמ"ש ג"כ המ"ל ואקצר בזה ועכ"פ הך דאם הי' שעת הכושר אין איסור לעשות סחורה תלי' באשלי רברבי ומ"מ בגוף שאלתו הדבר ברור דהיכא דליכא למיחש לאכילה ולא שייך סחור סחור שרי כמו שמותר לסחור בטבל מדאורייתא הואיל יהי' לו שעת הכושר ויש היתר לאיסורו וה"ה בנדר ונזיר כדמוכח ג"כ ממשנה דשביעית דיש דברים שהם מדאור' לדעת הרבה פוסקים ויש שהם מדרבנן:

ה **ורגע** תזכור מה שיש לדבר אדברי זקני הטו"ז לענין התיישים דכיון דבהיתר עושה אח"כ הו"ל כמו נזדמן עיי"ש שמביא מברכות דאמרינן אתחולי מתחלינן וכיון שהתחיל גומר ועיין תשובת עבודת הגרשוני מה שפלפל נלענ"ד להוכיח נגד זה מירושלמי ריש שקלים ממה שאמרו לא מסתברא אלא לשעבר אבל להבא לא ויאות אולי משקרא בי"ד חוזר וקרי בט"ו שמא אין שומעין. לא אם אתה אומר כן נמצא אתה עוקר זמן כרכים. ועיין בהגהת מהר"א ווילנער. והפשט הנכון דאם קרא בן ט"ו או פעם אחת באקראי בי"ד יצא ידי חובתו. אבל מי שהוא מסופק אם הוא בן ט"ו או בן י"ד כיון שהוא צריך לכתחלה לקרות בי"ד ואם אתה אומר דיצא בדיעבד הרי אתה עושה מדיעבד לכתחלה. ונתבטל התקנה שיקרא בב' ימים מספק. ומ"ה אף אם קרא בי"ד לא יצא כיון דעשה לכתחלה וה"ה בדברי הטו"ז אם עשה לכתחלה דיעבד ל"מ דדוקא נזדמנו ולא היכא שעשה כן לכתחלה והיא ראיה נכונה קצת יש לומר דשם הסברא כיון דזולת זה נתבטלה התקנה מב' ימים משא"כ הכא ואקצר דלפענ"ד ההוכחה נכונה דגם הכא ע"י מה שעושין כן לכתחלה בטלת לתקנה. ואין עת האסף פה כי לא באתי רק לעורר על המעיין:

ו **ועפ"י** האמור לעיל דמאי דמקשה ודלמא לסחורה הוא דוקא לסברת דם נעכר ונעשה חלב דכיון דדם לא הוי ברי' ליכא למילף משרצים משא"כ לסברת האוסר משום אמ"ה דהוי כאמ"ה ואסור בסחורה בדבר העומד לאכילה מן התורה דהוי ברי' ואיכא למילף משרצים או עפ"י סברת הפ"ת שחילק בין דם לאמ"ה יתיישב מה שהקשיתי זה כמה קושיא גדולה דילפינן מארץ זבת חלב ודבש דחלב שרי' וקשה לר"מ דסבירא ליה (חולין

ק"ב) דאמ"ה אינו נוהג אלא בבהמה טהורה ולא בחי' ועוף ודלמא כונת התורה חלב חי' דבזה ליכא איסור אמ"ה ובשלמא מילפותא דב"ח או מפסולי המוקדשים או מחלב עזים שפיר מוכח משא"כ מארץ זבת. ואי דמ"מ בחי' איכא לר"מ עשה שאינו זבוח כמ"ש התוס' (חולין ל"ב) והפ"מ בפתיחה נסתפק בזה ובאמת מבואר זאת בתוס' מ"מ לפמ"ש הה"מ והובא בש"ך סי' ע"ט דהיוצא מן האשה מותר ול"א מקרא דהטמאים א"כ אין להוכיח מתו' דחלב של בהמה שרי לר"מ. וכתבתי ליישב לפמ"ש התוס' (חולין ל"ג) דלבן נח אסור אף חי' אף לר"מ ול"ש מי איכא מידי כיון דלישראל אסור משום דאינו זבוח א"כ אי ס"ד דחלב של בהמה הוי אמ"ה א"כ אסור לנכרי וגם חלב של חי' אסור וקשיא אחלב חי' מי איכא מידי דבזה ליכא איסור עשה לישראל כדמוכח מקרא דזבת וע"כ ליכא איסור אמ"ה בחלב. והיא הערה נחמדה. אלא דלפמ"ש בפליתי דגם לפי ההו"א דחלב אסור לא אסור רק לישראל אבל לנכרי מותר דל"ש לאסרו רק מקרא דהטמאים ועיי"ש א"כ הק'ל. אך להנ"ל יתיישב דהרי באמת יליף מקרא דדי חלב עזים ורק דמקשה ודלמא לסחורה וזה דוקא אם אסור משום דם מותר לסחור מדאורייתא אבל אם אסור משום אמ"ה אסור ב ש כ בר בסחורה דבזה ל"ש לומר יש היתר לאיסורו דחלב זה אין לו היתר א"כ כיון דלמ"ד דאסור משום אמ"ה שפיר מוכח מקרא דחלב עזים ורק למ"ד אסור משום דם ליכא הוכחה. ולדידי' מוכח מקרא דארץ זבת דאם איסורו משום דם ליכא חילוק בין חי' לבהמה:

ז **ודע** דמה שכ' בשעה"מ פ"ג מאסורי מזבח דחלב של בת פקועה הוי כחלב שחוטה והוכיח מסוגיא זו ובח"ס סי' י"ד הוכיח מרש"י שכ' הטעם דחלב שחוטה הטעם דאינו ראוי להיות אם ובת פקועה ראוי להיות אם אמנם בכל סוגיא דחולין קי"ד משמע דחלב בת פקועה הוא כחלב שחוטה דאל"כ מאי קאמרי מאי לחלב אמו שכן אסורה עמה בשחיטה, ואם חלב בת פקועה אסורה וקרא סתמא מיירי א"כ זו אינה אסורה עם בנה בשחיטה כמ"ש הש"ך סי' י"ג וג"כ משמע לי' לגמרא חלב אמו דל"ה בת פקועה ודוק. ומ"ש כת"ה דיליף מבשר בחלב ודלמא אצטריך לחצי זית בשר וחצי זית חלב וא' לחנ"נ כבר הרגיש בזה במהרי"ט אלגאזי והרבה יש לפלפל מזה:

והנני ידידו ודו"ש

סימן יח

ב"ה **ברעזאן**. צדק ומשפט לפ"ק:

להרב הגדול החריף ובקי בכל חדרי תורה מורג חרוץ המפורסים מוהר"ר

שמואל
יצחק
שור נ"י וכעת אבד"ק
מאניסטרישץ.
ע"ד הגט שהבעל אמר קודם הג"פ שנקרא לתורה בשם אקסעלראד ובפי כל נקרא בענדוט וכתבו בגט אקסעלראד דמתקרי בענדיט. ואחר הגט ערער הבעל שזה כמה שנים לא עלה לתורה בשם אקסעלראד והדבר א"א להתברר כי המגרש הוא איש המוני ואינו עולה לתורה בתדירות. וחששו על הגט אולי שם אקסעלראד הוא שם שנשתקע והמגרש אינו רוצה ליתן גט אחר עד שתתן לו המתגרשת מעות והיא עניה:

א **תשובה** הנה בכתבו בגט שם הנשתקע הדבר מבואר דאפילו להפוסלים שם הנשתקע זה דוקא אם שני השמות אין להם שורש אחד אבל אם שם הנשתקע הוא שם העצם והוא נקרא בשם החניכה והדבר ידוע דאותו שם יש לו שם העצם הגט כשר כדמוכח מתשובת מהרי"ק סי' פ"ו גבי שם אלי' דמתקרי באלי' דאפילו לא נקרא כלל בשם אלי' כשר אם כתבו גם אלי' כיון דשם אלי' הוא שם העצם עי"ש ועיין בג"פ ס"ק צ"ז שפסק מה"ט דהיכא דהדבר מפורסם וידוע למקצת בני העיר שהי' לו שם אחר הגט כשר בכתב שם הנשתקע. ועיין במשנה למלך פ"ג מגירושין ועיין בטיב גיטין בליקוטי שמות ס"ק כ"ט וס"ק ל"ד חשש שם להחמיר גבי הירש ושם צבי נשתקע. וכ' שם לחלק בין הך דתשובת מהרי"ק דשם באלי' אינו שם כלל משא"כ שם הירש הוא שם בפ"ע. ויש לו שם הקודש אחר נפתלי עיי"ש. ולפ"ז בנ"ד הגם שידוע ששם בענדיט הוא כמו אקסעלראד וכינוי לו מ"מ הוא כינוי ג"כ לברוך או ליו"ט וגרע יותר משם צבי שהוא שם הקודש והירש שם של לעז ורוב שמות הלעז יש להם שם הקודש על כן ידוע דשמו צבי משא"כ אקסעלראד ובענדוט שניהם הם של לעז ואין ידוע כלל. ומ"מ כיון דדבר זה שכתב גם שם שנשתקע דפסול ל"ה רק מדרבנן משום חשש לעז הגם דמה שצריך לכתוב שמו הוא מדאורייתא כמ"ש הר"ן דל"ה ספירת דברים אם לא כתב שמו. מ"מ אם כתב שמו וכתב גם שם שנשתקע לא הוי רק מדרבנן. על כן יש לצדד להקל דל"ה שם שנשתקע רק אם לא ניכר כלל בשם זה. משא"כ בזה שהכל יודעים שבענדיט הוא נקרא אקסעלראד לתורה אין כאן חשש לעז בשגם שזה נקרא כבר בשם אקסעלראד ויש עדים לזה איך שהמגרש אומר שזה כמה שנים לא נקרא שם זה י"ל דלא הוי שם שנשתקע ומה שמביאין ראי' הרש"י שבת גבי בבל בורסיף שכתב רש"י שצריך לכתוב שם של עכשיו ומשמע דאם כתב שם הנשתקע פסול. כבר כתב בג"פ דכוונת רש"י אם לא כתב רק השם שנשתקע.

משא"כ היכא שכתב ב' השמות. ועוד נ"ל דשם בשינוי מקום עמידת העדים יש לפסול יותר משום דאם כתב שם הנשתקע יסברו העולם שהיא עיר שנקראת עכשיו בשם זה ויזמו העדים שלא הי' אז בעיר כזה ויהיה לעז משא"כ במגרש אין בזה לעז אם כתב שם שנשתקע ג"כ כיון שהרבה יודעים שלא נשתקע. וכ"ת הביא ראיה לפסול שם הנשתקע דאל"כ אם מגרש אחד שש לו ב' שמות ובשם אחד הוא שוה לאחד שבעיר דמותר לגרש שלא בפניו וניחוש שהוא יתן הגט לאשת חבירו ובאמת היה לו ג"כ שני שמות רק ששם אחד נשתקע ואשתו תאמר אח"כ שגם שם הנשתקע כתבו. ועל כרחך פסול בכה"ג. וזה אין ראיה דלא חיישינן לשם הנשתקע אצל השני כמו דלא חיישינן לשני יוסף בן שמעון בלא הוחזקו וה"ה כשלא הוחזקו שנים בשני שמות שוות ל"ח שאחר היה לו שם שנשתקע וכן מה שהביא ראי' מהך דב"ב קס"ז גבי וליחוש שמא כתבו לאיתתא דלאו דיליה ופי' רשב"ם דמקלקל לה. ופי' מהרש"א שמקלקל לאשתו שיתן לה גט בשם אחר. והתוס' הקשו דהרי העדים יקראו הגט ויראו דלא כתב בשמה והקשה הוא שמא כתב שם הנשתקע והעדים יסברו דצריך לכתוב שם שנשתקע וע"כ בכה"ג שהעדים יודעים שיש לה שם שנשתקע כשר הגט. גם מזה אין ראי' דל"ח שהעדים יטעו בדין. וגם כיון דשם שנשתקע בשם דאשה ודאי לא הוי, רק דרבנן לא חיישינן לקלקול דרבנן רק לקלקול דאורייתא:

ב **ולפענ"ד** נראה דאפילו להר"ן דאם לא כתב שם האיש פסול מדאורייתא משום דכתיב ספר ובעי ספירת דברים ובלא שם ל"ה ספירת דברים בכתב שם הנשתקע הוי שפיר ספירת דברים אף אם לא נקרא כלל עתה בשם זה מ"מ כיון שאדם מספר להרבים בשם שהיה לו כבר הוי ספירת דברים וקצת ראיה מהא דל"ח בגיטין הבאים ממדינת הים שמא שינה שמו בין כתיבה לנתינה דשכיח בבני אדם שבורחין ממקומם כמ"ש הרא"ש בגיטין ל"ד וכן בב"מ במצא גט והבעל מודה וניחוש שמא שינה שמו קודם נתינה. ומוכח דאף בכתב שם שהיה לו כבר כשר מדאורייתא. ולדרבנן לא חיישינן אמנם מדרבנן נלע"ד דפסול אף אם שינה שמו בין כתיבה לנתינה דאף דבשעת כתיבה הוי ספירת דברים אנן בעינין שיהיה בשעת נתינה ספירת דברים כמו ביש לו ב' שמות במקום כתיבה ובמקום נתינה דס"ל להרבה פוסקים דמקום נתינה עיקר ולקצת פוסקים אפילו לא נודע בשעת כתיבה משם מקום נתינה פסול. ועיין בטו"ז כן בעינן שבשעת נתינה יהי' לו שם זה מיהו כל זה לר"א דל"ב מוכח מתוכו. רק דבעי ספירת דברים הוי בשם שנשתקע נמי ספירת דברים משא"כ לר"מ דבע' מוכח מתוכו לדעתי שם שנשתקע ל"ה מוכח מתוכו. ופסול מדאורייתא והרבה יש לדבר מפרט זה אך אין העת מסכים עמדי. ולדינא בכתב

שם שנקרא וגם שם שנשתקע לא הוי רק דרבנן. ומדברי הג"פ משמע דיש להקל במקום עיגון גדול. ומקצת פוסקים מחמירין אפילו במקום עיגון גדול:

ג **ואמנם** בנ"ד שהמגרש אמר קודם הגט שנקרא לתורה בשם אקסעלראד ואחר הגט אמר שלא נקרא לתורה רק בשם בענדיט זה כמה שנים אינו נאמן להוציא את האשה מחזקת כשרות כיון שכבר נתגרשה. ואפילו אם נאמר שהדבר ספק אין לאסור מספק דרבנן. ואפילו להפוסקים דספק דרבנן במקום חזקה אסור מ"מ כיון שהאשה היתה א"א דאורייתא ויצאה מחזקתה מדאורייתא אין לאסור מספיקא דרבנן כמ"ש הר"ש בפ"ק דמקואות. מיהו במקום אחר הארכתי לפלפל הרבה בדברי הר"ש. גם במה שיש לחוש שמא הבעל עשה בכונה זאת לתת גט פסול ולא כיון לשום גירושין. כבר האריך בזה בתשו' מאיר נתיבים סי' כ"ד לסתור סברה זו מכמה טעמים דדברים שבלב אינם דברים וכיון שביטל המודעה אין לחוש למה שבלבו. ועיין גם בחידושי אנשי שם להגאון רש"ק סי' ל"ה מזה. בשגם שיפה כתב כ"ה שיש כמה ספיקות בנ"ד. ס' א' שמא משקר ולדברים הראשונים הוא מאמין שאמר שנקרא לתורה בשם אקסעלראד עד קודם הגט. ושמא ל"ה שם הנשתקע רק היכא שאין ידוע שם זה. וכאן כמה אנשים יודעים שהי' נקרא לתורה בשם אקסעלראד. ושמא שם שנשתקע אינו פסול כשיטת מהר"ם מינץ. ע"כ הנני מסכים לדברי כת"ה. ואם אפשר להשיג גט אחר מה טוב. ואם אי אפשר להשיג גט אחר רק בסך ממון הרבה והאשה היא עניה אין לנו עיגון גדול מזה. והאשה מותרת להנשא. ומרוב הטרדה לא אוכל להאריך בזה:

והנני ידידו דו"ש

סימן יט

ברעזאן תרכ"ט. **ע"ד** האשה יודית בת שמעון מק' ראהטין היושבת זה כמה שנים עגונה ובא מכתב מק' בראילע שבעלה משה זעליג בן צבי יעקב מפה"ק מתגורר שם ונשא שם אשה על אשתו והוא איש רע מעללים ובקושי גדול יוכלו להשיג גט משם ושלחה האשה העני' הוצאות לשם והטריחו הבד"ץ מק' בראילע והרב משם הה"ג מ' ראובן כתבן הטריח בטרחא גדולה להשיג גט ממנו. ולאשר כי לא יכלו לדעת דבר ברור איך המגרש נקרא לתורה אם משה אשר זעליג או משה אשר גם בהחתימה לא יכלו לדעת דבר ברור כי המגרש אמר שחותם משה זעליג והרב משם ראה ג' מכתבים שחותם זעליג ואחרי ששם נקרא זעליג לבד כתבו בהגט החניכה שהכל קורין אותו זעליג לבד. ובבוא הגט לפני חקרתי פה ואמרו לי שבכאן לא הי' נקרא בשם זעליג לבד רק מקצתם הי'

קורין אותו מונא. ומקצתם הי' קורין אותו משה זעליג, והשם מונא הי' קצת לגנאי כי הי' קורין אותו מונא נא, אחרי שהי' בחור פרא אדם. ואביו ובני משפחתו קראוהו בשם משה זעליג ובק' ראהטין שדרו הזוג הי' קורין אותו משה זעליג. ואחרי שבכאן ובק' ראהטין לא היה נקרא בשם זעליג א"א לתת הגט פה ולא בק' ראהטין. כי צריך לכתוב בגט שם מקום הנתינה ויש עיכוב בדבר אפילו בדיעבד:

א **תשובה** הנה אם נקרא בשני שמות כגון משה זעליג. ולא כתבו בגט רק זעליג לבד הדבר פשוט דהגט פסול אפילו בדיעבד. דהוי שינוי השם ממש כמבואר בש"ע בראובן שמעון שצריך לכתוב שניהם ואפילו חילקו השמות שכתבו ראובן דמתקרי שמעון פסול הגט. כ"ש בלא כתב רק חצי השם. ואף דבתוספתא הובא בא"ע סי' ל"ח במי שקידש אשה ואמר ע"מ ששמי יוסף ונק' יוסף ושמעון הרי זו מקודשת. ומשמע דל"ה שינוי בכה"ג. כבר כתב בחתם סופר סי' י"ח דשם ע"כ הכונה שמקצתם קוראין יוסף ומקצתם קוראין שמעון. דאי הכונה שקורין אותו יוסף שמעון הי' לתוספתא לומר ונמצא שמו יוסף שמעון ומדנקט בוא"ו יוסף ושמעון משמע דמקצתן קורין כך ומקצתן קורין כך. ואמנם אפילו אם נאמר דתוספתא מיירי בהי' נקרא בשניהם יחד אין ראיה מדיני קידושין דתליא בקפידא. לגט דבעי שמו ממש. ואם הי' נקרא בשניהם יש לעז שיאמרו שאין זה המגרש ובתשוב' אחרת הארכתי בזה. (ע"ל סי' ט"ז) והראיתי לדעת דאף דהתוספת' הובא בהל' קידושין בסי' ל"ח בלי חולק מ"מ צ"ע על התוספתא מגמרא ערוכה דב"ב. אם אמר אם תלד אשתי זכר יטול מנה וילדה זכר ונקבה לא יטול כלום. ודעת הרשב"ם דדוקא בהתנה תאומים נותן לזכר מנה ולנקבה מאתים אם אמר סתם לזכר מנה אינו נותן לתאומים כלום. והרמב"ם בה' זכיה מחלק בין הקנה לבניו להבטיח למבשר עיי"ש. אבל הרשב"ם לא חילק בדבר. ולפ"ז ה"ה אם אמר ע"מ שאני בושם ונמצא בושם ובורסקי דיש ג"כ קפידא בדבר לא יהי' הקידושין קידושין. כמו באמר אם זכר מנה וילדה זכר ונקבה. והרי ג"כ לא התנה אם לא תלד אלא זכר רק אמר סתם אם זכר מנה וילדה תאומים אינו נותן כלום. וה"ה אם אמר ע"מ שהריני בושם והוא בושם ובורסקי והארכתי ליישב שלא יסתרו זל"ז ועכ"פ לענין גט אין ראיה מתוספתא זו. ובוודאי הי' שינוי השם אם לא כתבו רק שם אחד. ולא נקרא בשם זה לבד וכיון דעיקר הוא מקום הנתינה א"כ דא עקא כיון דבמקום הנתינה לא נקרא בשם זה לבד:

ב **והנה** לשיטת הר"ן והרא"ש והטור הובאו בבית שמואל סימן קכ"ט ס"ק ו' דהיכא דלא ידעי במקום הכתיבה אם יש לו שם אחר במקום הנתינה הגט כשר. ועיין בטו"ז שביאר סברתם דכיון דזאת אך תקנת ר"ג הוא לכתוב שם מקום הכתיבה ושם מקום

הנתינה לעיקר א"כ דוקא כשידעו במקום הכתיבה משם שבמקום הנתינה דאז היתה האשה הזאת בכלל תקנת ר"ג ועברו על התקנה אבל בשלא ידעו במקום הכתיבה שיש לה שם אחר לא היתה אז בכלל התקנה והגט כשר עיי"ש. א"כ בנ"ד דהב"ד דק' בראילוף סברי שגם כאן הי' נקרא בפי כל בשם זעליג לבד אף שאנחנו כתבנו לשם ששמו משה זעליג חשבו הבד"צ דק' בראילוף שנקרא בפי כל זעליג פה כמו בשם. דלב"ד טועין לא חיישינן ולכן ודאי לא ידעו משם של מקום הנתינה. ולכן לדעת הרא"ש והטור כשר. אך לדעת הסמ"ג והמרדכי ובעל התרומות שהובא בב"ש ס"ק ו' בכה"ג הגט פסול. וכיון דהמחבר סתם ולא פירש כשיטת הרא"ש משמע דס"ל כשיטת הסמ"ג. וכן פסק התורת גיטין להגאון מליסא א"כ יש לחוש בנ"ד:

ג **ואמנם** הנה בתשובת פני יהושע סי' י"א מביא בשם רב א' תקנה שתלך האשה עם השליח לעיר אחרת לקבל הגט ממנו. ובתשו' פני יהושע חולק עליו דכיון דבמקום שדרה האשה הי' נקרא הבעל בשם אחר מה בכך שתקבל הגט בעיר אחרת מ"מ יש חשש לעז עיי"ש. ומדברי זקני הטו"ז בתשובתו להגאון בעל תשו' פנ"י בסופו משמע דס"ל דמהני שהלך לעיר אחרת. ובטיב גיטין להגאון מהרא"ז מרגליות בדיני שמות שנשתנה מחמת חולי ס"ק ב' פסק להחמיר כדברי המגיני שלמה אך מהסברא צידד להקל. דעיקר תשו' בחשש לעז שלא מקום הנתינה, ולא חשיבא מקום שדרה האשה וע' בפתחי תשובה סי' קכ"ט ס"ק ל"ד מביא כמה גדולים דס"ל כשיטת הרב השואל במגיני שלמה דמהני שתלך למקום אחר וע"ש שמביא בשם תשו' ב"ח החדשות סי' פ"ו דמהני שתלך למקום אחר כפשטא דגמרא יצא למקום אחר וגירש באחד מהם מגורשת עיי"ש. ולא חשש לשם שהחזיק הבעל במקום שהאשה דרה. וקצת יש לחלק דשם בתשו' הב"ח הי' השינוי בשם אבי הבעל ומ"ה לא חשש ללעז רק בשעת נתינה יען דבשם המגרש לחוד לא הי' שנוי ומסתמא לא נקרא רק בשמו לבד. ומ"ה בשם אביו לא חשש ללעז. משא"כ בנידון דידן בשמו לבדו הי' שינוי אולי חמור יותר:

ד **ולפעד"נ** דגם דין זה אם האשה מקבלת גט במקום שאינה דרה ובמקום שדרה מוחזק הבעל בשם אחר שנחלקו המג"ש והפוסקים תלי' במחלוקת שבין הרא"ש והטור לבין הסמ"ג ובעל התרומות שהובאו בבית שמואל ס"ק ו'. דהנה הרא"ש והטור פירשו בגמרא דאמר רב אשי והוא דאתחזק בתרי שמא היינו שבמקום כתיבה ידענו שיש לו שם אחר במקום נתינה. אבל אם אינם יודעים א"צ לכתוב רק שם שבמקום הכתיבה. ועל זה מייתי רב אשי ראיה מדתניא יצא למקום אחר וגירש באחד מהם מגורשת והדבר תמיה. דמאי ראי' משם. ביצא למקום אחר. לא היה במקום הנתינה חשש לעז כי במקום הנתינה נמי

לא הי' נקרא רק בשם אחד. משא"כ בהך דרב אשי דבמקום הנתינה היה נקרא בשם אחר. נהי דבמקום כתיבה לא ידעו מזה. מ"מ במקום נתינה איכא לעז. ובגט נכתב שם שבמקום כתיבה. וכבר תמה כן בישועות יעקב סימן קכ"ט ס"ק ו' ועל כרחך הפי' בגמרא כך הוא. יצא למקום אחר היינו שהוא ואשתו דרים במקום שיש לו שם אחר ועתה יצא לגרש את אשתו במקום שאינו מוחזק רק בשם אחד אף דאיכא לעז שתלך האשה למקום דירתה. מ"מ אין לנו אלא שם שבמקום הכתיבה כיון דאינו מוחזק רק בשם זה. ומזה מייתי ראיה דה"ה כשבמקום כתיבה אינם יודעים משם אחר ומוכח מזה כשיטת הרב השואל בתשו' פנ"י. ולא כהפנ"י דל"ח ללעז מה שבמקום שהאשה דרה מוחזק הבעל בשם אחר וכל זה לשיטת הרא"ש הפי' הזה מוכרח בגמרא. אבל לשיטת הסמ"ג שפי' דברי רב אשי היינו שבמקום כתיבה ונתינה אין לו שם אחר רק שבמקום אחר יש לו להבעל שם אחר. א"כ מייתי ראיה מיצא למקום אחר וגירש. הפירוש שיצא למקום אחר ודר שם. ומ"ה מגורשת דליכא לעז כלל. משא"כ אם תקבל גט במקום שאינה דרה עדיין יש לעז. וכיון דאנן בנ"ד חיישינן לשיטת הסמ"ג. אין ראיה מגמרא דמהני שתלך למקום אחר. והנה בש"ס דילן אמרו יצא למקום אחר וגירש. אבל בירושלמי אמרו אם היה שרוי במקום אחר יגרש לאיזה שירצה. ומשמע מירושלמי דדוקא בדר שם כלשון שרוי. אבל אם אינו דר שם בקביעות צריך לכתוב שם מקום שדר שם כדברי המג"ש אך מגמ' לא משמע כן מדלא נקט נמי אם הי' שרוי במקום אחר ונקט יצא למקום אחר ומשמע אפילו שלא בקביעות מ"מ מגרש בשם אחר כדברי החולק על המג"ש. ולשון שרוי משמע על יום כמ"ש הריטב"א בכתובות י"ט ע"ב גבי שכן ושרוי הוא תרגום של שכן:

ה וסוף דבר הנלענ"ד כיון דאין כאן חשש דאורייתא דמדאו' ודאי כשר בכותב שם מקום הכתיבה. ואין כאן רק חשש לעז ויש ס"ס להקל שמא הלכה כשיטת הרא"ש והטור דבלא נודע במקום הכתיבה שנקרא בשם אחר כשר. ושמא אף לדעת הסמ"ג מהני שתלך למקום אחר לקבל הגט. דל"ח ללעז רק בשעת גירושין ע"כ יש מקום להקל במקום עיגון גדול. עוד נלע"ד דהנה התוס' כתבו דבש"ס דילן משמע דמקום נתינה עיקר. ובתוספתא משמע דמקום כתיבה עיקר והנראה דתליא אי עדי חתימה כרתי או עדי מסירה. דאם עדי חתימה כרתי העיקר הוא מקום הכתיבה ששם העדים חותמין. ואף דהתוספתא קאי לרשב"ג והוא ס"ל עדי מסירה כרתי. י"ל דתוספתא ס"ל כשיטת הרי"ף דה"ה דמהני עדי חתימה. ומ"ה ס"ל עיקר מקום כתיבה. וש"ס דילן ס"ל כשיטת הרא"ש דל"מ עדי חתימה. ומ"ה העיקר מקום נתינה. ואם עדי מסירה כרתי העיקר הוא מקום הנתינה ששם כורתין העדים. ומעתה מ"ה צריך לכתוב שם מקום הכתיבה ומקום הנתינה. אבל

כשהולכת למקום אחר לקבל הגט. והוי מקום הנתינה ג"כ בכשרות ל"ח למה שתלך אח"כ למקום דירתה כדברי הרב החולק על המג"ש וגם אולי זעליג הוי קיצור השם ממשה זעליג ולא הוי שינוי כדמוכח קצת מתוספתא גבי מקדש ע"מ ששמו יוסף ונמצא שמו יוסף ושמעון כדכתיבנא לעיל. ע"כ נ"ל להקל במקום עיגון גדול כזה. אך אם האשה תוכל להשיג גט אחר בשם משה זעליג דמתקרי זעליג אז מה טוב להשיג גט כזה:

ו **והנה** ראיתי בטיב גיטין בליקוטי שמות בסופו סעיף מ"ב שכתב ואם הבעל מינה סופר ועדים ושנית וטעו וכתבו כן. יכולים לכתוב גט אחר כשר ולמסרו לשליח שיתן לאשה. ואין כאן בית מיחוש. ודברים אלו תמוהים בעיני. דמבואר להדיא ברמ"א סימן קכ"ב בנתן גט לשליח ונמצא פסול ודאי אין יכולים ליתן לידו גט אחר. ואולי ט"ס יש וצ"ל ואם הבעל מינה סופר ועדים ואמר להם תנו לשליח או שאמר להם עשו שליח. וס"ל כשיטת הרדב"ז שהובא בבית מאיר דדוקא כשעשה הבעל שליח אז מבעיא לן בגמרא אבל לא בנתן רשות שיעשו שליח. או מיירי קודם שמסרו לשליח. ואם כך כוונתו קיצר מאוד בדבר. ונתן מכשול. דכשנתן הבעל הגט לשליח ודאי אין שום ה"א שישלחו גט אחר בלי ידיעת הבעל כמבואר בסי' הנ"ל. והטיב גיטין מיירי קודם שמסרו לשליח באופן דגם בנ"ד אם נוכל להשיג גט אחר מהבעל מה טוב. ואם אי אפשר להשיג די גט זה במקום עיגון באופן שיסכים עמי גדול אחד:

סימן כ

ב"ה פרעמישלא. "שלום טובה וברכה" לפ"ק

להרב החריף המופלג היקר מוהר"ר **ישראל שמואל ראזענרייך** נ"י דיין בבי דינא רבתי בקרתא

דראהאביטש יע"א:

ע"ד השאלה באחד שגירש את אשתו בשם אביו יעקב ליב. ואח"כ אמר שלא הי' שם אביו יעקב ליב רק ליב לבד והוא עשה בערמה למען שתצטרך אשתו גט אחר ויוציא ממון או שתחזור לו. ואחר חקירה ודרישה נודע שכפי הנראה הדבר אמת שלא הי' נקרא רק בשם ליב לבד כי גם על המצבה לא נכתב] רק שם ליב ורבים אומרים ג"כ כן. והאשה רכה בשנים ודמעתה על לחיה להתירה מכבלי העיגון כי לא תוכל לדור עם בעלה שאין לו גבורת אנשים:

א **תשובה** הנה בדבר הזה האריכו כל הפוסקים ורובם פסלו בשינה שם אביו דלא כתשובת עבודת הגרשוני שהוכיח מדברי התוס' גיטין פ' דשינוי אינו פוסל היכא שא"צ

לכתוב אלא כתשו' צ"צ דאפילו להפוסקים שא"צ לכתוב שם אביו פסול בשינה. ואמנם בתשו' צ"ץ גופי' לא סתר דברי חתנו בתשובת עבודת הגרשוני רק בעובדא דידי' שהי' ע"י שליח ומטעם שכ' שם שכיון שגירש ע"י שליח לא קיים שליחתו שהוא צוה ליתן לאשה בת נתן והוא נתן לבת יצחק משא"כ היכא שגירש שלא ע"י שליח לא סתר דבריו רק מטעמא אחרינא. אבל לפענ"ד להוכיח דאפילו לשיטת ר"ת דס"ל דהיכא דא"צ לכתוב לא איכפת לן בשינה היינו דוקא בשינה מקום הלידה אבל לא בשינה שם אביו. ואסברה הטעם דהנה קשה שהתוס' דף כ' ד"ה והא בעינן שמו ושמה כתבו מדנקט במתניתין שינה שמו ושמה משמע דלא כתבו כלל כשר. ונהי דמסקו התוס' דמשנה קאי על שם דגליל שכתב ביהודה. אבל לה"א מתוס' דקאי על שמו ושמה לבד ולא כתבו כשר ואמאי פסול בשינה הלא דבר שא"צ לכתוב לא איכפת לן השינוי. כמ"ש דף פ'. וע"כ צ"ל דע"כ לא כתבו התוס' דף פ' רק היכא שאינו מעיקר הגט משא"כ בשמו ושמה אף דא"צ לכתוב מ"מ פסול בשינה. אף לשיטת התוס':

ב **עוד** נלע"ד ליישב שלא יסתרו דברי התוס'. דהנה אף לפי מה דס"ל לתוס' דף כ' דלר"א א"צ שיהי' מוכח מתוכו וא"צ לכתוב שמו ושמה מ"מ בעינן שתתגרש בעדי מסירה ואם תתגרש בלא עדי מסירה גם לר"א בעי מוכח מתוכו כמ"ש הב"ש סי' קכ"ד. רק דמ"ה כשר לר"א בכתבו על גבי דבר שיכול למזדייף ול"ח שמא תסמוך על עדי חתימה והוי מזויף מתוכו משום דניכר פסולו עיי"ש ס"ק ג'. ולפ"ז מ"ה הוי סברי התוס' דכשר לר"א בלא כתב שם האיש והאשה שבוודאי יהי' עדי מסירה ולא יסמכו על עדי חתימה כיון שניכר פסולו. שלא נמצאו שמו ושמה וכ"ז בלא כתב כלל אבל אם כותבין השמות ודאי העדים צריכים לדקדק שלא יהי' שינוי דהרי אם יכתבו השמות לא ניכר פסולו וחיישי העדים שיסמכו עליהם לבד ואז פסול וגרע מלא נכתב כלל. דבלא נכתב ודאי יהי' עדי מסירה משא"כ בנכתב בשינוי וכיון שהעדים צריכים לדקדק ודאי העידו על זה. משא"כ בשינה מקום הלידה דגם בלא מקום הלידה מוכח מתוכו וכשר בלא עדי מסירה שפיר כתבו התוס' דף פ' דהיכא דא"צ לכתוב כשר בשינה. ולפ"ז ה"ה בשם אביה נמי דינא הכי לפמ"ש בתורת גיטין להגאון מליסא סי' קכ"ט ס"ק י"ג דאף הפוסקים המכשירין בלא כתב שם אביה. היינו דוקא בעדי מסירה כיון דבלא שם אביה הוי כהוחזקו ובעי מוכח מתוכו רק דכשר בעדי מסירה וע"כ צ"ל הא דל"ח שמא יסמכו על עדי חתימה משום דודאי יהי' עדי מסירה שהרי ניכר פסולו דל"ה מוכח מתוכו. ולפ"ז בשינה שם אביו דבכה"ג לא ניכר פסולו וחיישינן שמא יסמכו על עדי חתימה ודאי העדים צריכים לדקדק דשמא לא יהי' עדי מסירה ודאי מעידין על זה. דהרי אם לא יהי' עדי מסירה

פסול אף בלא נכתב כלל. ומ"ה כיון שהעדים צריכים לדקדק לכ"ע פסול בשינה. וע"כ לא כתבו התוס' דהיכא דא"צ לכתוב כשר בשינוי דוקא בשינה מקום הלידה דגם אם לא נכתב הוי מוכח מתוכו. משא"כ בשינה שם אביו דבלא נכתב צריך לעדי מסירה ורק דניכר פסולו. וכ"ש נכתב בשינוי לא יוכר וחיישי העדים שמא יסמכו בלא עדי מסירה. וצריכין לדקדק ופסול מטעם שהעידו שקר:

ג **ולפ"ז** יש לחלק בין שינה שם אביו לשינה שם אביה לפמ"ש בתורת גיטין ס"ק ט"ו דבשם האשה לא בעי מוכח מתוכה דתפיסתה מוכחת ומשמע דכשר אף בלא עדי מסירה. ואף דהוי כהוחזקו בלא שם אבי' מ"מ לא יהא אלא ב' נשים ששמותיהן שוות יכולים להוציא שט"ח כמו שני יוסף בן שמעון שיכולים להוציא שט"ח. ועיי"ש ונמצא גם בשינה כשר דע"כ לא כתבו דשינה גרע מלא כתבו כלל דבשינה צריכין לדקדק כיון שכתוב שם אביו יסמכו בלא עדי מסירה משא"כ בשם אביה אף בלא נכתב כלל א"צ לעדי מסירה דתפיסתה מוכחת וא"צ לדקדק. ובהכי מיושב מה שהוכיח הרשב"א בתשו' סימן אלף קע"ו דא"צ לכתוב שם אביה דשמו ושם עירו תנן שם אביו ושם אביה לא תנן. ומשמע דאף בשינוי אינו פוסל דאל"כ ליתני בשינוי דפסול. דקשה שיסבור הרשב"א דשינה שם אביה כשר. דכבר כתבנו דכל הפוסקים סוברים כן. להנ"ל י"ל דהרשב"א סובר דשינה שם אביה כשר מטעמא דכתיבנא. ולכן לא קתני שם אביה כיון דלא תני שם אביו. אבל בשם אביו גם הרשב"א מודה. ולדינא רוב הפוסקים מסכימים דשינה פסול גם בשם אביה והכי נקטינן:

ד **עוד** נלענ"ד להוכיח מסוגיא דשמעתין קצת בדרך פלפול דלמסקנא שינה פוסל אף היכא דאם לא נכתב כלל כשר דקשיא בשמעתין דתני בשינה מקום עמידת הסופר. וממנ"פ מה דייני בלא כתב כלל. אם לא כתב כלל כשר אמאי שינוי פסול. ואם לא כתב כלל פסול ליתני שלא כתב כלל. וכבר הקשה כן הפ"י ותי' למאי דאמרינן ביבמות דמקשינן מה הוה לה למיעבד ומשני איבעי לה לאקרי' ולפ"ז הוה רבותא יותר בשינה לא מיבעיא בלא כתב כלל הי' לה לדקדק ולראות שנחסר.. משא"כ בשינה מקום עמידת הסופר דלא שייך איבעי לי' לאוקרי' דהכי היא יודעת מקום עמידת הסופר מ"מ קמ"ל דמ"מ שייך דאיבעי לי' לאקרי' ולדקדק ע"כ. אבל הנראה דכל זה לרב ביבמות. דפסק בנשאת בתרי עדים מותרת אבל למה דקיי"ל כרב פפא למסקנא ביבמות דאף בנשאת בב' עדים אסורה לחזור ול"א מה הוה לה למיעבד. הדרן לסברא פשוטה דשינה גרע מלא נכתב כלל. וקשיא אמאי קמ"ל בשינוי מקום עמידת הסופר ליתני בלא כתב כלל וע"כ לא כתב כשר ושינה פסול. וה"ה בשינה מקום האשה ושאר שינוי ודוק בזה:

ה **והנה** התוס' גיטין שם הוכיחו דבשינוי מקום עמידת הבעל כשר מדלא משני הך דהי' במזרח בשינה מקום עמידת הבעל ותמהו כל המפורשים דלמא בשינוי מקום עמידת הבעל גם רבנן מודו דפסול כמו בשינוי מקום הדירה דקתני בסופה ול"מ לאוקמא לרישא דהי' במזרח בשינה מקום עמידת הבעל דא"כ אף רבנן מודה וליערבינהו וליתנינהו כמו שמדייק רב אשי. ע' בישועת יעקב ס"ק ב' שתמה בזה וכן הקשה בג"פ ונ"ל דס"ל לתוס' דדוקא בשינה מקום הדירה שייך איבעי לי' לאקרויי גיטא דבזה האשה יודעת אבל בשינה מקום עמידת הבעל דזה אין האשה יודעת ל"ש כל כך איבעי לה לאקרי'. ולא פסול אלא לר"מ ולכן הקשה שפיר דלוקי בהכי ודוק. והרבה יש לפלפל בזה ולקצר אני צריך:

ו **והנה** אם בשינה שם אבי' פסול רק מדרבנן או הדבר נוגע לדאורייי' משמע מדברי רוב הפוסקים דל"ה רק פסול דרבנן וקצת י"ל דהוי חשש דאורייתא. דמשמע מתוס' שיטת המכשירין בשינה המקום דא"צ לכתוב ול"א שהעדים חתמו שקר משום דלא קאי עדים אדבר שא"צ לכתוב משמע אבל דבר שצריך לכתוב ושינה העדים פסלינן ולפ"ז לפמ"ש הרא"ש דאף דבר שא"צ לכתוב פסול משום לעז. וכן להפוסקים דצריך לכתוב שם אביה העדים צריכין לדקדק. ופסלינן בשביל שחתמו שקר. ולפ"ז הוה מזויף מתוכו ול"מ אף עדי מסירה דחיישי' שמא יסמכו אעדי חתימה כמ"ש תו' דף ד' ובלא עדי מסירה הגט פסול מדאורייתא. אבל לענ"ד זה ליתא דאל"כ ל"ל לגמרא לומר דטעמא דר"מ דס"ל כל המשנה ממטבע שטבעו חכמים בגיטין ונימא דר"מ כשיטתיה דס"ל עדי חתימה כרתי ופסולין העדים. ורבנן ס"ל כר"א דעדי מסירה כרתי ולא איכפת לן מה שהעדים פסולין. מיהו לזה י"ל דהיינו טעמא דמודה רבנן בסיפא דהוי מזויף מתוכו ופסול אף לר"א. ועוד דא"כ דהיכא דמדרבנן צריך לדקדק פסול מדאורייתא. קשיא בהא דאין מעלין משטרות ליוחסין שהביאו התוס' לראי' דהעדים לא קאי אבל מה שכתבו בשטר שצריך להבין דהא איכא מאן דאמר מעלין משטרות ליוחסין ודוחק לומר שהתוס' הביאו ראיה ממ"ד אין מעלין משום דהלכתא כמ"ד אין מעלין:

והנלענ"ד דהתוס' ס"ל דפליגי בהכי מ"ד אין מעלין ס"ל כיון דאין מעלין ליוחסין העדים א"צ לדקדק ול"ח שמא יעלו ליוחסין. לכן אין מעלין דהעדים לא קאי ע"ז. ומ"ד מעלין ס"ל דהעדים צריכין לדקדק דחיישי שמא יעלוהו ליוחסין דחיישינן לב"ד טועין ויעלוהו ליוחסין אף אם הלכה דאין מעלין לכן העדים צריכין לדקדק ושוב הלכה דמעלין כיון דצריכי לדקדק ובודאי דקדקו. ולפ"ז שפיר מייתי התוס' ראיה דהיכא דבודאי א"צ לדקדק דכ"ע העדים לא קאי ע"ז ולפ"ז קשיא לדידן נהי דאין מענין השטרות ליוחסין

מ"מ הרי לתרומה מעלין כמבואר באה"ע סי' ג' ושוב העדים צריכי' לדקדק שמא יעלוהו לתרומה. וכיון שצריכין לדקדק אמאי אין מעלין ליוחסין וע"כ צ"ל דל"ח העדים לדרבנן ולא דקדקו יפה ולכן אין מעלין ליוחסין.. ועוד דכיון דלתרומה דרבנן מסל"ת מהני. העדים יסמכו על דברי הלוה או המלוה ולא יחקרו ע"ז ולכן אין מעלין ליוחסין זלפ"ז ה"ה בשם אביו כיון שכותבין שם אביו ע"פ עצמו תלינן שהעדים שמעו כן מפי המגרש ולא דקדקו בכך ול"ה פסלינין בהכי וז"ב:

ז **וכן** מה שחשש הפ"י לשינה בשליחות היכא דהגט הוי פסול מדרבנן וחשש לדאורייתא יש להוכיח דפסול דרבנן ל"ה שינוי בשליחות מש"ס דב"ק דף ע"א דמקשה אלא למ"ד מעשה שבת דרבנן מ"ט דרבנן דפטרו וקשיא דנימא כיון דעכ"פ מדרבנן אסור הוה שינוי בשליחות והרי ע"כ מיירי דלא עשה שליח בפירוש לשחוט בשבת דאל"כ הרי יש איסור אחר מעורב עם איסור שחיטת הגבה ואין שליח לד"ע כמ"ש המ"ל וע"כ מיירי בעשה שליח סתם והוא שחט בשבת וכיון דאסור מדרבנן הוי שינוי בשליחות ופטור מדו"ה וכבר הקש' כן בים התלמוד (ועמ"ש בספרי ליו"ד ח"ר סי' י"ז אות ל') וע"כ דמה דאסור מדרבנן לא הוי שינוי בשליחות וע' בהגאון בעל נתיבות המשפט בחו"מ סי' ש"נ שם צידד לומר דאף לר"י דמעשה שבת דרבנן הוי שינוי בשליחות. ואמנם בתורת גיטין סי' קכ"ב ס"ק ב' כתב דפסול דרבנן לא הוי שינוי בשליחות ע"ש ודלא כהפ"י ולכאורה יש לומר דהוי שינוי ואיכא קפידא דהרי מגורשת ואינה מגורשת חייב במזונות וה"ה דאם הגט פסול מדרבנן חייב במזונות כיון דמתעכבת מחמתי' מלהנשא. א"כ איכא קפידא והוי שינוי מדאורייתא. אך כל זה לא היכא שהבעל גרם השינוי [וע' פ"י שהקשה ריש קידושין אב"ש דס"ל שוה דינר דוקא וכתבו תוס' דא"צ גט כלל. והקשה דשמא שוה דינר במדי ולכאורה מאי קושיא למאי דמוקמינן בגמ' דברי ב"ש שקדשה ע"י שליח והמ"ל כתב דהיכא דעשה שליח על קדושי ודאי והוא קידש קדושי ספק ל"ה קדושין כלל. ול"ק קושית הפ"י. ואמנם צריך לחלק בין הוא עשה שליח. ובין האשה עשתה שליח. דאם הבעל עשה שליח בדעתו לקדש קדושין גמורים שלא יתפסו קידושי אחר. דלמא תתקדש לאחר ולכן אם קידש קידושי ספק ל"מ מידי דעדיין תפסי קידושי אחר ולא עשה שליח שליחותו. משא"כ באם עשתה היא שליח לקבלה ל"ה שינוי בשליחות דבידה שלא תתקדש לאחר. ומצדה אין כאן קפידא ויש להאריך בזה ואקצר]. ולדינא מדברי כל הפוסקים דלא הוי בשינוי שם אבי' רק חשש דרבנן:

ח **והנה** בנידון השאלה דעיקר השינוי הוא שכתבו ב' שמות בן יעקב ליב ולא הי' שמו רק ליב לבד לכאורה יש לדמות להמבואר בתוספתא הובא באהע"ז סי' ל"ח ע"מ ששמי יוסף

ונמצא שמו יוסף ושמעון הרי זו מקודשת ע"מ שאין שמי אלא יוסף ונמצא שמו יוסף ושמעון אינה מקודשת. ומשמע דלא הוי שינוי בין יוסף ובין יוסף ושמעון וה"ה להיפך ע"מ ששמו יוסף ושמעון ונמצא שמו יוסף לבד מקודשת וה"ה בגט שכתב בשני שמות ולא הי' אלא שם אחד לא הוי שינוי מיהו יש לחלק דדוקא בע"מ ששמו יוסף ונמצא שמו יוסף ושמעון כיון דנקרא גם בשם יוסף הוי קידושין אבל בע"מ ששמו יוסף ושמעון ונמצא יוסף לבד ל"ה קידושין כיון דלא הוי שמו שמעון כלל. והרי בע"מ שאני בושם ונמצא שהוא בושם ובורסקי דהוי קידושין ובודאי בע"מ שאני בושם ובורסקי ונמצא בושם לחוד לא הוי קידושין דלמא הקפידה דיהי' בושם ובורסקי ודוקא בע"מ שהוא בושם ונמצא בושם ובורסקי כיון דלא אמר שלא יהי' אלא בושם משמע דאף אם יהי' בושם ובורסקי נתקיים התנאי. משא"כ בע"מ שאני בושם ובורסקי ול"ה רק בושם לחוד לא נתקיים התנאי. וה"ה בע"מ שאני יוסף ושמעון ול"ה שמו רק יוסף לבד הוי שינוי. ועוד אין ראי' משם לפמ"ש בתשו' חתם סופר ח"ב סי' י"ח דמדייקא בתוספתא יוסף ושמעון ולא נקט יוסף שמעון בלא וא"ו משמע דפעמים נקרא יוסף ופעמים נק' שמעון אבל בנקרא יוסף שמעון כאחד אינה מקודשת עיי"ש א"כ בכה"ג שכתב שניהם והוא נקרא בשם אחד ודאי הוי שינוי אפי' בקידושין וכ"ש בגירושין דבקידושין מאי קפידא איכא משא"כ בגירושין איכא חשש לעז שיאמרו אין זה המגרש. ובתשובה אחרת כתבתי להקשות על התוספתא הנ"ל מגמרא דב"ב דף קמ"א באומר אם ילדה אשתי זכר יטול מנה וילדה זכר ונקבה. לא יטול כלום והרי דומה לבושם ובורסקי ואמאי לא יטול כלום במבשר ובמקדש ע"מ שאני בושם והוא בושם ובורסקי הוי קידושין והארכתי בפרט זה לבאר שיטת הרמב"ם והרשב"ם והוכחתי שיש חולקים על התוספתא הנ"ל ועיין בתוס' גיטין כ"ד בד"ה בעדי מסירה שכתבו דהא דתנן ושמותיהן שווין מיירי שכתבו דירות או סימן או כהן. ומשמע מתוס' דאף שיש הפרש בין הגיטין בשם הדירות מיקרי שמותיהן שוות ולפ"ז בשינוי קצת י"ל דלא הוי שינוי בשמות ודוקא בשינוי ממש פסול. אבל הר"ן ז"ל כ' דלא מיקרי שמותיהן שוות בכה"ג ולפ"ז בשינוי קצת מיקרי שינוי:

ט **ולדינא** נלע"ד כיון שהבעל אמר דעשה בערמה יש לחוש לדעת בעל העיטור בא"ע סי' קכ"ו באם לא האריך בווין והבעל מעכער שכוון כדי לקלקלה אי תנשא עיי"ש וכוונת דבריו אין דדברים שבלב לא הוי דברים והרי הבעל אומר שמתגרשה בלב שלם מ"מ אם עשה מעשה ויש איזה שינוי ל"ה דברים שבלב דיש מעשה מוכיח על מחשבתו. ודוקא בליכא שינוי דאין כאן שינוי מעשה מוכח על מחשבתו. משא"כ באיכא שינוי א"כ בנידון דידן כשאמר ששינה בכיון וכפי הנראה הדבר אמת אין בידנו להתירה. וכמו שחשש

לסברא זאת הצ"צ וגם בתשו' נוב"י תניינא סי' ק"ט ואם הדבר ספק אם שם אבי' הי' יעקב ליב היה מקום להקל מטעם ס"ס שמא אין כאן שינוי כלל ואת"ל שיש כאן שינוי שמא הלכה כפוסקים דשינה שם האב כשר ואף לפוסקים דפסול מ"מ לא הוי רק פסול מדרבנן. אך שי"ל דאתחזק איסורא ולומר כיון דממנ"פ כבר יצאה מחזקה דאורייתא. דמדאורייתא ודאי נתגרשה לא מיקרי זאת חזקת איסור כמ"ש הר"ש בפ"ב דמקוואות דהיכא דממנ"פ יצא מחזקה דאורייתא לא מוקמינן אחזקה וכן כתב ש"ב הגאון מלבוב בשואל ומשיב מ"ק ח"ג סי' כ"ד להקל מה"ט בספק שינוי שם האב. וחילי' מדברי הר"ש הנ"ל. וזה לא שמיע לי דבדברי הר"ש מיירי שטבל מטומאה חמורה בשתי מקוואות אחד שאוב' ואחד כשרה ובתחלה שטבל באחת באמת טהרות תלויות. אף דכולו שאוב דרבנן ובודאי נטהר מטומאה דאורייתא מ"מ עדיין חזקת איסור עלי' מדרבנן וטמא מספק רק אח"כ שטבל בשני' טהרות שעשה אח"כ טהורות דממנ"פ אם טבל בראשונה במקוה כשר כבר נטהר לגמרי ויצא מחזקה. וספק אם נטמא מדרבנן במקוה שאוב מספיקא לא נחית לטומאה. וזה דברי הר"ש ורק שהר"ש הוסיף דאם נטמא בתחלה בטומאה קלה גם בזה טמא מספק וכבר הקשה עליו המ"ל פ"ו דמקואות ה"ז עי"ש מה שתמה עליו תמיהה קיימת. אבל עכ"פ גם הר"ש מודה דאם נטמא בטומאה חמורה וטבל במקוה ספק פסול דרבנן טהרות תלויות. מטעם ספק דרבנן באיתחזק איסורא להחמיר (כמבואר בתוספתא שם להדיא) וראי' מטבל ועלה ונמצא עליו דבר חוצץ אף דמשמע מיעוט המקדים דל"ה רק דרבנן. וכבר הקשה כן בישועות יעקב. ודוחק לומר דשם מיירי דבתחלה לא נטמא רק מדרבנן דחמיר טפי כדברי הר"ש וע"כ הסברא שכתבתי קיימת דגם הר"ש מודה היכא שהוא ספק אם עלתה הטבילה מדרבנן ודוקא בהך דהר"ש דאם אתה אומר שטבל אח"כ במקוה שאוב חוזר ונטמא מדרבנן אתה אומר שכבר נטהר אף מדרבנן כדכתיבנא לעיל:

• **ויש** לי עוד ראי' מש"ס דחולין דף ו' דאמרינן כל ספק בשחיטה לאתויי מאי לאתויי ספק שהה ספק דרס. וקשיא לשיטת התוס' חולין ל"ה ע"ב דלא משכחת שהי' בעוף מדאורייתא רק מדרבנן איך מרבינן ספק שהי' והרי הכא בעוף קיימינן דאברייתא קאי ע"ש. ועיין ברש"י דף י"ט ע"ב ואמאי בספק שהי' אסור לסברא דשהה בעוף לא משכחת רק מדרבנן (ועיין בספרי ליו"ד ח"ר סי' ט' אות ג' וסי' כ"ז אות ז') וע"כ משום דאיתחזק איסורא אף מדרבנן אסור אף דממנ"פ מותר מדאורייתא ודלא כמו שכתבו גדולי האחרונים בשם הר"ש. וע' בלב ארי' בתו' דף ל' שכ' דאף שהי' במחצה על מחצה בעוף ל"ה רק מדרבנן דיש ס"ס להקל שמא הוי שהי' במיעוט קמא ושמא הוי שהי' במיעוט בתרא דא"א לצמצם וקשיא כנ"ל וע"כ משום דאתחזק איסורא.. והרבה יש לדבר

בפרט זה ומצאתי בתשובת תועפות ראם חלק יו"ד סימן ט"ו שהאריך קצת בענין זה. והנה מדברי הט"ז והנקודת הכסף בסי' ס"ט ביו"ד מוכח קצת דלא כהר"ש דהנקודות הכסף אוסר בספק לא נמלח ונתבשל כך משום דאיתחזק איסורא אף דדם שבישלו ל"ה רק מדרבנן. וקשיא דהרי ע"י בישול יצא מאיסור דאורייתא ול"ה איתחזק איסורא וע"כ דלא כהר"ש אך זה יש לדחות דמקודם הבישול הי' דם האברים שלא פירש ולא הי' איסור כלל. וצריך להבין דברי הנקודות הכסף שכתב דאיתחזק איסורא. ודוחק לומר כוונתו על תחלת הבישול ואך הכונה היא דבשר זה עמד בחזקתו כשנתבשל בלא מליחה נאסר ועתה נתבשל וספק אם נמלח א"כ מעולם לא איתחזק רק לדרבנן דעמד מקודם בחזקה זו כשיתבשל נאסר מדרבנן ושוב הראה לי חכם אחד שהגאון מלבוב בהגהות על הת"ח עמד על הטו"ז מדברי הר"ש ועיי"ש ועכ"פ לדינא אין לסמוך על דברי הר"ש בספק אם יש שינוי השם אם לא מטעם ס"ס להסוברים דאינו מועיל ס"ס באיתחזק איסורא. ובנ"ד שכפי דבריו הדבר קרוב לודאי שיש כאן שינוי השם בשם האב אין כאן מקום להקל כלל. על כן ההכרח להתאמץ שיתן הבעל גט אחר.. והנני ידידו דו"ש

סימן כא

ב"ה **פרעמיסלא** תרל"ה לפ"ק. להרב הה"ג החריף ובקי החכם השלם מוה' **יצחק טייחער** האבד"ק
אילאנוב יע"א.

ע"ד השאלה בא' שמו משה שגירש אשתו ובפי כל לא נקרא רק בשם משה וכן עולה לתורה וחותם אך בשם זה ואמר שזה י"ב שנים נוסף לו שם מחמת חולי לקרא אותו אהרן משה. אבל שם זה נשתקע לגמרי ולכן לא כתבו רק שם משה לבד. ואחר הגט אמר שבכיוון אמר ששם זה נשתקע ביען שאשתו גזלה אותו ובאמת בהכתובה נכתב אהרן משה וגם בחורף העבר הי' בק' בארנוב ג' חדשים ועלה ב' או ג' פעמים לתורה בשם אהרן משה וגם מקצת אנשים שמה קראו אותו אהרן משה ובכל פעם שנותן קוויטיל לצדיקים כותב אהרן משה וע"י כן גם המשמשים קראו אותו אהרן משה וכשמתפלל בפ"ע מתפלל בשם זה אבל בעיר מקום הכתיבה והנתינה לא נקרא בשם זה ובק' רימנוב זה כמה שנים אשר שם שינו שמו מחמת חולי קראו אותו בב' שמות:

א **תשובה** בספר ג"פ סי' קכ"ט ס"ק צ"ז כ' דמי שהי' דר במקום א' והי' שמו ראובן והלך לעיר אחרת וחלה וקרא את שמו שמעון ונשתקע שם ראשון מ"מ כיון דבמקום שיצא משם אין מכירין אותו אלא בשם ראובן לא חשיב נשתקע שם ראובן וכותבין שמעון

דמתקרי ראובן ומביא זאת בשם תשובת מנהיר עיני חכמים וספר שמות וכן מביא בס"ק נ"ח בשם תשו' הנ"ל ולפ"ז לכאורה בנ"ד שנשתנה שמו בק' רימנוב מחמת חולי ונוסף לו שם אהרן והי' נק' שם גם בשם זה אף שאח"כ נסע משם מ"מ שם מכירין אותו בשמות אלו ולא מיקרי נשתקע אבל נ"ל דכ"ז כשידוע בבירור שבעיר מולדתו אין מכירין אותו אך בשם ראובן דהוה כמו שיש לו שם בעיר אחרת אף שבמקום הכתיבה והנתינה אין קורין אותו בשם זה לכתחלה צריך לכתוב כל השמות כמבואר סי' קכ"ט סעי' י"ב. אבל בנ"ד שזה כמה שנים לא היה בק' רימאנוב אולי גם אנשי ק"ק רימאנוב אין מכירין אותו אך בשם משה (ועיין תשו' מבי"ט אה"ע סי' נ"ב) והוה שם שנשתקע. עוד י"ל דהג"פ כשיטתי' דס"ל בס"ק צ"ז הנ"ל דבשם שנשתקע צריך ב' גיטין ע"כ ס"ל ג"כ בדין הנ"ל דכותבין שמעון דמתקרי ראובן. אבל לדידן דפסקינן כהב"ש סי' קכ"ט ס"ק ל"ה דעיקר כתי' הב' מהב"י, דאם נשתקע שם השני. א"צ ב' גיטין רק כותבין שם הראשון גם בדין של הג"פ אין לכתוב רק שם שקורין לו השתא וכ"ש בנ"ד:

ב **והנה** מה שנכתב בכתובה ב' שמות כבר ראה עיני כת"ה דברי הטיב גיטין דאין משגיחין ע"ז וגם הגאון מהרש"ק:

לא כתב דשם הנכתב בכתובה לא מיקרי נשתקע אך בדיעבד אבל לכתחלה אין משגיחין על הכתובה. וכיון דזה נק' לתורה במקום כתיבה ונתינה אך בשם משה וגם נקרא כן בפי כל ודאי הגט כשר ואף לכתחלה יש לכתוב כן. ועיין בליקוטי שמות בטיב גיטין ס"ב דאף אם יש לו ב' שמות מעריסה ועולה לתורה וחותם בהם אם נקרא בפי כל רק בשם אחד ולא כתב רק שם אחד בגט שנק' בפי כל כשר וכש"כ בנ"ד. ומה שאמר המגרש שעשה זאת בכיוון עיין בתשו' מאיר נתיבים דף ל"ג שהאריך בפרט זה מענין גילוי דעתא בגיטא והכשיר הגט בלי שום פקפוק וכבר הארכתי בפרט זה במקום אחר וקצת צ"ע בענין זה אדעת תוס' גיטין ל"ב ד"ה מהו דתימא דאפי' לרבא דגילוי דעתא מילתא הוא דוקא שנודע הגילוי דעת קודם שבא לידה. ולא בנודע אחר שבא לידה והרי בגמ' דל"ד בהא דאמר אי לא אתינא עד תלתין יומין ליהוי גיטא כי מטו תלתין יומין אמר להו הא טרחנא ואמרו שם אי משום גילוי דעת פלוגתא דאביי ורבא והרי שם הי' הגילוי דעת אחר שבא לידה. וצ"ל כיון שהתנה עד תלתין יומין והי' הגילוי דעת במשך התנאי מהני אף אחר שבא צידה דעדיין משך התנאי קיים וז"פ:

ג **וכת"ה** נסתפק באחד שנק' בפי כל בשם אחד אך אביו ואמו קורין בשני שמות וזולתם אין קורא בשני שמות אם מיקרי זאת פורתא או מיעוט שלא להיות נשתקע הנה קצת ראי' ממ"ש מהרי"ק בתשובה הובא באריכות בגט פשוט בסוף הספר בכללים כלל ב'

דאין לומר קים לי אף בממון נגד כל חכמי ישראל היכא דיחיד חולק עליהם. אבל בשנים אמרינן קים לי וכתב בגט פשוט הטעם דב' נגד רבים המה מיעוטא ויחיד נגד רבים הוי מיעוטא דמיעוטא. ולפ"ז היכא דיחיד קורא ל"ח למיעוטא משא"כ בשנים קוראין ולפי המבואר שם בג"פ דגם בב' דוקא אם הם פוסקים חשובים מיקרי מיעוטא ה"ה בשם שנשתקע דוקא כשקורין תמיד כן ורגילין לקרות אותו. אבל זולת זה גם ב' לא נקרא מיעוטא. וג' ודאי הוה מיעוטא וכ"ת הביא ראי' מש"ס דשבועות כ"ה והוא שניכר לג' בני אדם., וא"ר דשם בעי שיהי' מפורסם ובג' הוי מפורסם כדאיתא בגיטין ל"ג ומ"מ הכרעת דעתינו דלענין שם שנשתקע גם בב' ל"ה נשתקע אך אם ל"ה נשתקע אך דב' קורין שם אחר לא משגיחין על זה אך על ג' יש לחוש. כמ"ש הגאון מסאנדץ בשער התשובות על חידושי אנשי שם סי' א' ועיין לבושי שרד חידושי דינים ליו"ד אות ל"ד דשני בני אדם מיקרי ידיעה דשם ל"ב פירסום ודוק. ובחסד לאברהם לשארי הגאון מבוטשאטש סי' ל"ו כתב ג"כ דאשה אחת לא מיקרי מיעוטא. ואין לחוש לקריאתה ומ"מ פסק באשה ששמה מעריסה פרידא נעסיא והכל קורין אותה פרידא לחוד וכן חותמת עצמה אך אשה אחת קוראה בב' השמות וכ' לכתוב פרידא דמתקרי פרידא נעסיא ואם אין לחוש לאשה אחת שוב הוי שם שנשתקע ואין כותבין אותו. וצ"ל דס"ל מ"מ ל"ה נשתקע ואין להכריע בזה כי יש בזה סברות שונות. ואין בהמ"ד בלא חידוש מענין רובא דמינכרא עיין ברש"י יבמות קי"ט ד"ה וסנהדרי. י"ב מזכין וי"א מחייבין דקיי"ל דזכאי. וזה צ"ע דמזה אין ראי' דאזלינן בתר רובא דאפילו בשוים מזכים ולכאורה י"ל דנ"מ לפמ"ש הפמ"ג בפתיחה כוללת לה' שבת לצדד דבספק נפשות פטור מממון משום דקלבד"מ דשמא חייב מיתה. וכ"כ המג"א סי' רע"ח ונעלם זאת מהפמ"ג שצידד להיפך מזה. א"כ אם מספק פטור. פטור ג"כ ממון ולכן כ' רש"י דאם רוב אומרים זכאי הוי ודאי זכאי וחייב ממון. ומזה מוכח דאזלינן בתר רובא. או י"ל דנ"מ לס"ס לפמ"ש בספרי ב"י או"ח סי' נ"ג אות ג' דלרמב"ם בס"ס הורגין. ובפשיטות י"ל דנ"מ דבשוין יוסיפו דיינים משא"כ בדאיכא רוב. ועכ"פ קשה מאי דוחקא לרש"י ואמאי לא פי' דאזלי' בתר רובא לחייב דזה רבותא יותר. אך דהטי' לחוב הוא עפ"י שנים והוא רובא דמינכר. והגמ' רצה להוכיח דאזלינן בתר רובא אף ברובא דלא מינכר כ"כ. ולכן פי' דהראי' הוא מדמזכין בודאי אף ע"י אחד דל"ה רובא דמינכר. וע' פמ"ג בפתיחה לתערובות ח"א ד"א בסנהדרין הוה ג"כ רובא דמינכר: ולפמ"ש לא משמע כן מרש"י. ומ"מ עדיין צ"ע בדברי רש"י. ולדינא כבר כתבתי דבנ"ד הגט כשר בלי שום פקפוק וכ"כ בתשו' חתם סופר סי' כ"ז להכשיר לכתחלה. ומרוב הטרדא לא אוכל להאריך בפלפול כמשפט:

והנני ידידו

בשולי המכתב והנה יש לפלפל דרך אגב בענין שמו ושמה הנה הר"ן כ' בפ"ג דגיטין דמדאורייתא צריך לכתוב שמו. כיון דכתיב ספר כריתות ובעי ספירת דברים ול"ה ספירת דברים אלא כשכותב שמו ולפ"ז יש לפרש דברי הגמ' כ"ב דרבנן ס"ל ספר לספירת דברים הוא דאתא ולא נודע מה נ"מ אם אתא לספירת דברים. אמנם להר"ן הכוונה לספירת דברים ונ"מ דבעי שמו מדאורייתא. ולפי"ז י"ל דלריה"ג דס"ל אין כותבין על דבר שיש בו רוח חיים. ויליף לה מן ספר ולא ס"ל קרא לספירת דברים אתא ס"ל דלא בעי שמו מדאורייתא ודוק:

סימן כב

ב"ה פרעמישלא תרל"ח. להרב המופלג החריף מוהר"ר יהודה **צבי לויב** נ"י בהרב אבד"ק

ראזלע

ע"ד השאלה בא' שנקרא בפי רוב וכמעט בפי כל דוד וכמה אנשים קורין אותו זלמן דוד ואביו ואמו קורין אותו באקראי זלמן דוד וברוב דוד לבד. ושם העריסה הוא בספק אי זלמן דוד או שלמה דוד כי אביו צוה לקראו בשם אביו שהי' נקרא בפי כל זלמן דוד ולתורה שלמה דוד. והנה כשעלה זה האיש שרוצה לגרש לתורה קודם הנשואין קרא לו החזן בשם שלמה דוד. וגם אח"כ עלה לס"ת בשם זה. וכן נכתב בכתובה. ואמנם זה שנתים אשר אין קורין אותו לס"ת רק בשם דוד לבד. אף שצוה פעם אחת לקראו שלמה דוד מ"מ אין קורין אותו לס"ת רק בשם דוד ועל התנאים חתם עצמו שלמה דוד והוא חותם עצמו כשנותן קיויטיל לצדיק לפרקים להתפלל עבורו בשם שלמה זלמן דוד וכשאביו נותן קוויטיל עבורו כותב זלמן דוד וזולת זה אין חותם עצמו בקביעות כי אין לו עסק לע"ע:

א **תשובה** הנה כבר החליטו כל הפוסקים דאין לכתוב שם שנשתקע בגט. אך בזה לא מצאתי בפוסקים הזמן אשר בו נקרא השם שנשתקע. שרחוק הדבר לאמר דאם אחד מוחזק בשם ונקרא אח"כ זמן מה בשם אחר דנאמר דכבר נשתקע שם הראשון. לכאורה י"ל דבשנה א' מיקרי נשתקע וראי' מדאמרינן בש"ס דברכות נ"ח דהרואה חבירו לאחר י"ב חודש אומר ברוך מחי' מתים ומייתי קרא דנשכחתי כמת מלב הייתי ככלי אובד וכתב רש"י דסתם אבידה לאחר י"ב חודש נשתכח מן הלב. וראי' דאין חייב להכריז רק ג' רגלים (ובזה חולקים תוס' ב"מ כ"ד ע"ב ד"ה לבתר תריסר ירחי שתא וס"ל דאף לאחר י"ב

חודש לא מתייאש עיין שטמק"ב שם וט"ס שם דלאחר י"ב חודש מברך שהחיינו וצ"ל מחי' מתים) ועכ"פ יש פנים לומר עפ"ז דלאחר י"ב חודש מיקרי נשתקע אך יש לחלק דנהי דבעל אבידה מתייאש בי"ב חודש דסבר ודאי לא ימצא עוד מ"מ שישתקע שם בי"ב חודש אין לנו ראי' וברמב"ם פ"ב מנחלות מבואר דמי שהעידו עדים שטבע במים שאין להם סוף ואבד זכרו האחים יורדים לנחלה על פיהם ואין מבואר השיעור בכמה זמן אבד זכרו. וכן לענין יאוש דמבואר בתוס' סוכה ל' דמהני יאוש בקרקע בנשתקע שם בעלים אין מבואר אך בכ"ז נראה דבעי זמן רב ועיין בש"ס גיטין נ"ח בלקח מסיקריקון והי' בידו י"ב חודש צריך להחזיר לבעלים רביע. ואם נאמר דבי"ב חודש נתייאש ונשתקע שם בעלים זה מועיל בודאי בקרקע וא"צ להחזיר כלום. הן אמת שי"ל שבסיקריקון לא מתייאש וע"ש דבבבל אין אנפרות הואיל ואיכא בי דואר ולא קביל ודאי נתייאש. ותמה בכפות תמרים סוכה ל' דהרי אין יאוש מועיל בקרקע וכבר רמז ע"ז הש"ך סל"ז ואם נאמר דבי"ב חודש מיקרי נשתקע שם בעלים י"ל דשם מיירי לאחר י"ב חודש אבל לדעתי לא נראה כן. ומצאתי בחתם סופר חלק אה"ע סי' ס"ה דבי"ב חודש מיקרי אבד זכרו ונשתקע שמו לענין עגונה עיי"ש דמייתי בשם עזרת נשים דארכא יהיב י"ב חודש ואף אם נאמר כן שם שאני דשמעו בו שמת ושייך לומר נשכחתי כמת מלב ובי"ב חודש ודאי הי' שומעין ממנו אלו הי' חי. וע"כ מוכח שמת. וגם סמך שם על צייטונג ובי דואר דשכיח היום. וע"כ סמך אי"ב חודש ומ"מ לענין שם שנשתקע בגט שיהי' נשתקע בי"ב חודש אין לנו ראי'. אולם כיון דבלא"ה הכל קורין זה המגרש בשם דוד ומקצתם קורין זלמן דוד ובשם שלמה לא נקרא משום אדם יש לחוש שמא נשתקע שם שלמה ובמשך ב' שנים הוי נשתקע. וכיון דאם לא יכתבו שם שלמה ודאי הגט כשר כיון שכותבים השם שהכל קורין אותו. וכשכתבו השם שנשתקע פסול אף בדיעבד. ע"כ נראה שלא לכתבו כלל שם שלמה. ולכאורה י"ל כיון שהמגרש אמר להחזן שיקראו לתורה בשם שלמה דוד רק דמ"מ לא קראוהו לתורה רק בשם דוד הוי שינוי השם בעל כרחו. ואם לענין נשתקע לא מהני בעל כרחו. וקצת מבואר כן בג"פ ס"ק צ"ב בשם תשובת מהר"ש באשה ששמה מעריסה שול ורוב קורין אותה מוסה ונסתפק מהר"ש אם ל"ה שול עיקר השם וכ' הג"פ הסברא כיון דשם מוסה הי' שלא ברצון אמה לאו כל כמינייהו דשכנים לקבוע שם שלא ברצון אמה. וכן מבואר בפוסקים לענין שם שכשקורין אותו בפניו הוא מקפיד על זה דאין לכתבו בגט. עיין ב"ש שמות אנשים אות ו' בשם וועלקיל ובט"ג שם ס"ק ה' שביאר הסברא דכיון שהגט ספירת דברים של הבעל ואיך יכתוב בגט שהבעל צוה לכתוב כן והרי הוא מקפיד אם קורין אותו בשם זה. ורצה לחלק בזה בין שמו ושמה

עיי"ש. מ"מ לא שייך זה בשם שנשתקע דנהי דהוא צוה שיקראו אותו בב' שמות שלמה דוד מ"מ כיון שהכל קורין אותו דוד ולתורה ג"כ קראוהו דוד ואינו דומה לשם שקורין אותו והוא מקפיד. ועוד דכיון דעיקר הטעם מה שאין כותבין שם שנשתקע הוא מחשש לעז שיאמרו שאין זה המגרש מה בכך שהוא צוה פעם אחת לקראו שלמה דוד כיון שלא קראוהו לתורה כן ובפי כל לא נקרא רק בשם דוד יש חשש לעז. והרי כבר כתבו הפוסקים דאף שלא נשתקע בידיעה רק בקריאה הוי שם שנשתקע וה"ה בזה האיש הרי נשתקע בקריאה ובכן י"ל דאף שכותב בקוויטיל בעת שמבקש להתפלל עליו שם שלמה דוד מ"מ כיון שזה לא ניתן לקריאה בפה אך לחשוב במחשבה או בחשאי ל"ה שם שקורין אותו בזה. ועיקר השם תליא בקריאה ובשלמא כשעושה החזן מי שבירך ומברך בשם זה לאיש או לאשה ל"ה נשתקע כיון שעושה זאת בפומבי והכל שומעין זה. משא"כ כשכותב בקוויטיל לצדיק לא עדיף מנשתקע בקריאה ולא בידיעה. ובספר דברי חיים לש"ב הגאון מסאנדץ כ' בשער שינוי השמות ס"ק י"ז דאף בנשתקע שמו ורק כשכותב לצדיק להתפלל עליו מזכיר שמו לא מיקרי שם שנשתקע עיי"ש וכבר כתבתי דכיון דהקוויטיל הזה לא ניתן לקריאה בפרסום רק להתפלל בחשאי או במחשבה לא מיקרי שם שקורין בו. ואינו דומה לשם שקורין אותו בעת הקריאה או בנדרים ונדבות. דזה נקרא בגלוי ובפרסום. וגם אינו דומה לשם שחותם בו דגם מה שאדם חותם במכתבים ובטראטין ושטרות הוא בפרסום משא"כ בקוויטליך להתפלל עליו. סוף דבר לכאורה נ"ל דסגי בגט אחד בשם דוד דמתקרי זלמן דוד דהואיל ובפי הרוב ועליה לתורה קורין אותו דוד ומקצת אנשים קורין אותו זלמן דוד. אך הואיל וכבר יצא מפי צדיק הגאון מסאנץ לכתוב ב' גיטין בנידון שכותבין בקוויטליך שם שניתן לו מתולדה דלא מיקרי נשתקע. וגם הטיב גיטין מייתי בליקוטי שמות אות פ"ט לצדד קצת דאם נקרא בשם הירש זה מועיל שלא יהי' שם צבי נשתקע. דשם הכינוי מושך שם הקודש שלא יהי' נשתקע עיי"ש בשם המ"ל פ"ג מגירושין. הגם דלאחר העיון במ"ל יראה שיש שם טעמים אחרים מ"מ מועיל לסניף בנידון דידן. שמקצתם קורין אותו זלמן דוד וידוע ששם זלמן שם הקודש שלמה על כן מועיל לסניף שלא יהי' נשתקע וגם כבר כתבתי דלא נודע לנו בבירור העת כמה ישהה ויהי' נשתקע על כן ליתר שאת יכתוב עוד גט שני בשם שלמה דוד דמתקרי דוד ודמתקרי זלמן דוד. ואמנם על שלמה זלמן דוד אין לחוש כלל דשם זה לא נקרא משום אדם ול"ה שם העריסה. ומה שחתם עצמו לפרקים אין לחוש לו דעל החתימה אין לכתוב דמתקרי על כן אין לחוש לשם זה כלל דבודאי ל"ה שם העריסה:

ב **ואשר** שאל בכבד לבינה ושמינה אם צולין על הנייר כבר ראה דברי הפמ"ג סי' ס"ה שמפקפק על היתר הטו"ז לצלות על הנייר וכ"כ בבינת אדם להחמיר שלא לצלות על הנייר על כן חלילה להקל. ואשר שאל על הכבדין מאווזות המלעיטין שהם לבנים אם רואין שנתמסמס הכבד ולא נשתייר ב' זתים טרפה. אבל צריך לזה בקיאות דלפעמים הבשר שלם אך שהוא רק מחמת שומן כמו שיקרה בעופות שהכבד רך ומ"מ לא נתמסמס. ולדינא אין נ"מ דאנו אין מניחין להלעיט עופות ומ"מ במקומות שמלעיטין יש לראות אם הכבד לא נתמסמס כמ"ש בתשו' פמ"א. והנה הרב הצדיק הגאון מוהר"ר צבי אלימלך בס' אגרא דכלה בפ' וירא החמיר בזה מאוד ויש לעיין בזה. דבאמת אין להוסיף על הטרפות. ומ"מ במקום שמחמירין לאסור ההלעטה בלא"ה אין נ"מ כל כך, והעיקר לראות אם נתמסמס אז טרפה ואין להאריך בפרט זה מגודל הטרדה והנני ידידו

בשולי המכתב ושוב נ"ל ראי' דבשנה אחת או ב' לא מיקרי נשתקע שם בעלים בקרקע, דהרמב"ם פוסק אכלה ערלה ושביעית וכלאים ה"ז חזקה. וכ' התומים סי' קמ"א בסברת הרמב"ם דכלאים הוי חזקה אף אוכל באיסור משום דאין אדם אוסר דש"ש בכלאים ואיך יכול לטעון דמשום שאכל באיסור לא מיחה בו דז"א דאם לא מכר הקרקע ל"ה הקרקע של המחזיק ואין אדם אוסר דש"ש ולא נאסר ושוב אכל בהיתר. עיי"ש וקשה דהרי התוס' כתבו בסוכה ל' בשם הירושלמי דבנשתקע שם בעלים ולא נתיאשו נאסר משום כלאים א"כ אף שלא מכר לו אכל באיסור דנשתקע שם בעלים בב' שנים ואכל באיסור ומ"ה לא מיחה. וע"כ מוכח דל"ה נשתקע שם בעלים פחות מג' שנים מיהו אם נאמר דבנשתקע שם בעלים לא אסור רק מדרבנן י"ל דבאכילת פירות באיסור דרבנן לכ"ע הוי חזקה. אך בתוס' מבואר דבנשתקע נאסר מדאורי' ושוב הראי' נכון וקיים. והרבה יש לפלפל ואקצר:

סימן כג

ב"ה **פרעמישלא תרל"ח** לפ"ק. **להרב** הגדול החריף ובקי בכל חדרי תורה מ' **מענדיל**

אבענד נ"י

האבד"ק **נעמירוב**. דבר אחד שנקרא בפי כל מאשל וחותם כן בשטרות ולתורה נקרא משה מאשל אם צריך לכתוב שם מאשל. הלא מבואר בב"ש דא"צ לכתוב שם מאשל:

א **תשובה** הנה הדבר פשוט דצריך לכתוב שם מאשל כיון דהנקודות נפרדות דמשה הוא בחולם ומאשל בקמץ. ואינו דומה ליוסף שקורין יאסל דא"צ לכתוב אף שיוסף בחולם ויאסל בקמץ דשם העולם קורין יוסף ג"כ בקמץ. וע"כ נצמח מזה שם יאסל בקמץ ואין הפרש בין הנקודות משא"כ שם משה קורין בחולם ומאשל בקמץ ע"כ צריך לכתוב. וע' בס' דברי חיים להגאון מסאנדץ כ' ג"כ דצריך לכתוב ואמנם ג"כ בל"ז הדבר פשוט דצריך לכתוב דיש לשם מאשל שם הקודש משה שאול. וכן הי' שם זקיני אבי אמי הרב הגביר המפורסם זצ"ל שהי' נקרא לתורה משה שאול ובפי כל מאשל ורבים נקראו כן בשם זקיני הגאון מ' שואל וואהל זצלה"ה ע"כ כיון דיש למאשל שם הקודש משה ושם הקודש משה שאול צריך לכתוב כמו שצריך לכתוב אייזיק הואיל ויש לו עוד שם הקודש שאלתיאל לכן יש לכתוב בגט כמו שנקרא בתורה בשם משה מאשיל לעיקר השם ויכתוב דמתקרי מאשיל הואיל ונקרא בפי כל בשם מאשל לבד. ואם אין ידוע חתימתו יכתוב מאשל בלא יו"ד אחר השי"ן ואם חתם עצמו ביו"ד אין לשנות מחתימתו:

ב) **וע"ד** שם האשה אשר שמה מעריסה חנה ונקראת בפי כל חנטשה יכתוב חנה המכונה חנטשה דמ"ש כ"ת לכתוב חנה חנטשה זה אינו דלא נקראת בשני שמות מעולם. אך יכתוב חנה שהוא שם העריסה וחנטשה יכתוב בה' שהוא יוצא משם הקודש כמו שארקה. והגאון מהרש"ק כותב בספרו לכתוב ריבצה בה' הואיל ויוצא משם הקודש וחנציא באל"ף. ובעת שיצא ספרו שאלתיו ע"ז וחילק בסברות כדרכו זצלה"ה. ואמנם בגוף הדבר אין לנו לזוז מכללי בית שמואל אות ט"ו דכינוי היוצא משם הקודש כותבין בה' כמו בסאי' שרה וה"ה בחנטשה. ומ"מ אין נחוץ לכתוב יוד וה' כמו שכתב הבית אפרים לשיטתיה דכותבין חנציא דדוקא שם במקומות שמרגישין הצ' נחוץ לכתוב אחר הצ' יו"ד משא"כ בסביבותינו שקורין בט"ש ורוחשין השי"ן וכותבין ט"ש אין נחוץ לכתוב היו"ד והחילוק פשוט. דכשאין כותבין רק צ' לבד נחוץ לכתוב אות יו"ד להרחיק המבטא. משא"כ כשכותבין ט"ש סגי כשכותבין בה' לבד ע"כ אנו כותבין חייטשה בלא יו"ד רק בה' לבד ומ"מ כותבין המכונה כמ"ש הב"ש בכללים אות י"ד ואין להאריך:

והנני ידידו

סימן כד

ב"ה **פרעמישלא ברכת טוב** לפ"ק

להרב הה"ג החריף ובקי בכל חדרי תורה זך הרעיון כש"ת מ'

יעקב

מאיר
דייטשמאן נ"י האבד"ק
סאראקא במחוז
באסראביע יע"א:

ע"ד השאלה באחד שנשא אשה ולא רצתה האשה לדור עמו. וברצי כסף נתרפס לתת גט פטורין והושלש המעות ושלח ג"פ ע"י שליח. ואמר להרב המסדר ששמו מעריסה וכן עולה לתורה בשם שמעון ובפ"כ נקרא בשם שמשון. וכתב הרב המסדר בהגט שמעון דמתקרי שמשון ואחר שקיבל המגרש המעות אחר נתינת הגט להאשה הוציא לעז שמעולם לא נקרא בשם שמעון לתורה רק בשם שמשון שם העריסה א"א להתברר. ולדעתו וכפי הנראה מלשון המכתב אומר שגם שם העריסה הוא רק שמשון וגם שם שנקרא לתורה א"א להתברר. אולם בהפראשפורט נכתב שם שמעון והנראה בהבעצירקסאמט נקרא בשם שמעון:

א **תשובה** הקודם יש לחקור אם אמת כדברי הבעל שלא נקרא מעולם בשם שמעון אם הגט פסול מדאור'. אף דבשינה שמו הגט פסול מדאורייתא כדמוכח בתוס' דף כ' מ"מ בכה"ג שכ' החניכה שהכל קורין אותו כמו שהוא ורק דבשם אחד שינה אי הגט פסול מדאורייתא. ולכאורה יש ראי' מדברי ג"פ סי' ק"כ ס"ק י"ב שכתב דהיכא שהי' קורין אותו בכינוי אחד כגון בלי ומסתמא יש לו שם אחר ואינו ידוע איזה נאמן לומר ששמו אלי' וכותבין אלי' המכונה בלי ומוכח מזה דאף בשינה פסול מדרבנן ומ"ה ל"ח לשינוי ונאמן אף שאינו נאמן על שמו בעצמו אמנם לפי שהגט פשוט כ"כ בשם מהרי"ק ובמהרי"ק מבואר הטעם דל"ח לקלקל אשתו וכש"כ בגט שכ"מ שמכוון לטובתה וכו' וכדאמרינן אין אדם משטה בשעת מיתה. דהא אין זה אלא גילוי מילתא שמגלה לנו מה הוא שמו עיי"ש א"כ י"ל דלעולם בשינוי פסול מדאורייתא ומ"מ ל"ח שישנה דל"ח לקלקל. אך י"ל שהרי הג"פ מביא בשם מהריב"ל דגם במומר נאמן לומר בשם יהודית שלו כך הוא. והנה צ"ל כוונתו דמיירי ג"כ שהמומר יש לו כינוי וכותבין הכינוי וידוע לנו שהוא מכונה כן. אך שם עיקר שמו לא נודע לנו דהוא דומיא לשם בלי' שכ' הג"פ דאל"כ רק דמיירי שאין כותבין רק שם יהודית לבד ודאי אינו נאמן המומר. ורק לקצת פוסקים במקום עיגון גדול דהוי כשעת הסכנה ומזה לא מיירי הגט פשוט וכיון דגם מומר נאמן ע"כ לא סמך אסברא דנאמן דל"ח לקלקל אשתו דמומר אין לו נאמנות רק הואיל דכותבין הכינוי הידוע שוב אין השינוי פסול מדאורייתא ול"ח לשנוי. איברא דבמהרי"ק סי' פ"ו לא נמצא הדין דגם מומר נאמן על שם יהודית. וצ"ע על הג"פ שמביא

כן בשם מהרי"ק ומ"מ ע"כ צ"ל בסברת המהרי"ק כמ"ש דהרי צריך להבין מ"ש דמ"ה נאמן שאינו חשוד לקלקל אשתו והרי כתב הטור והרא"ש שאינו נאמן על שמו רק צריך הכרה ע"י אחר. ובודאי מהרי"ק לא יחלוק על כל הפוסקים וע"כ טעמא דמהרי"ק לפי שבלא"ה כותבין שם הכינוי ול"ה שינוי כ"כ ולכן סמכינן אסברא דל"ח לקלקל. אמנם י"ל דסברת מהרי"ק דבשלמא כשאין יודעין כלל איך שמו יש לחוש שמשנה שמו כי לא נדע לחקור עליו משא"כ כשאין יודעין החניכה יודע לחקור עליו ויתברר שקרו ל"ח שמשנה שמו דהוי מילתא דעבידא לגלויי. דכשיחקרו עליו בשם הכינוי יתברר שאין זה שם העיקר ויתפס שקרו:

ב **והנה** גם התוס' כתבו בגיטין ד"פ ד"ה ושם עירו דע"כ עיר שילד בה אפילו שינוי כשר ותדע כי כמה פעמי' כותבין מקום הלידה עפ"י הבעל או האשה ואם שינוי פסול לא נכון לכתבו אלא עפ"י עדי'. ולפ"ז לפמ"ש בג"פ ס"ק י"ב הנ"ל דאם ידוע הכינוי כותבין השם עפ"י עצמו מוכח דגם שינוי לא איכפת לן אבל צריך להבין דברי התוס' דהרי כתבו בעצמם ד"ב ע"ב ד"ה דאייתוה בי תרי דלא חשיד הבעל להכשילה במזיד א"כ למה לנו לחוש שישנה להכשילה במזיד. ע"כ נראה דעיקר סברת התוס' שסמכו עצמם על מה שכתבו לקמן דמה לנו לתקן לכתוב מקום הלידה בחנם כיון שעל ידי כך יכול לבוא לידי פסול. אם משנה. וגם מתחלה כוונת התוס' כיון דלא נחוץ לכתוב מקום הלידה א"כ למה כותבין עפ"י הבעל כיון שיש חשש שישנה אף שהוא חשש רחוק מ"מ כיון דאין נחוץ כלל למה כותבין כלל. משא"כ בעיקר השם כיון שנחוץ לכותבו אף שכותבין עפ"י הבעל דל"ח שישנה במזיד. מ"מ אם שינה פסול ובתשובת עבודת הגרשוני סי' נ"ה הוכיח מהוכחה הנ"ל דשינה שם אביו בגט אינו פסול מדכותבין עפ"י עצמו. אבל כבר דחו דבריו רוב הפוסקי' כמ"ש בנוב"י במ"ק סי' פ"ט ותנינא סי' ק"ט. וכבר כתבו הב"ש ס"ק י"ז והפ"י בתוס' הנ"ל דדוקא בשינה במקום לידת הבעל דליכא לעז מכשיר ר"ת משא"כ בשאר שינוי כגון בשם. או בשינוי מקום עמידת הבעל גם ר"ת אינו מכשיר. והפ"י כתב עוד דדוקא היכא שא"צ לכתוב לכתחלה ר"ת מכשיר בשינה אבל מה שצריך לכתוב לכתחלה גם ר"ת פוסל בדיעבד וזה הדרך הנכון יותר בישוב קו' הגאון ר"א ברודא. א"כ בשינה שמו בעצמו ודאי גם ר"ת מודה אך מתוס' גופייהו משמע דבכה"ג פסול מדאורייתא. שהרי הביאו ראי' דאין השטר נפסל כשנשתנה בו דבר שא"צ מכתובות מהאיבעיא דמעלין משטרות ליוחסין דעדים לא מעידין אלא על עיקר המעשה. משמע דעל מה שהעדים מעידין אם נמצא שינוי הוי העדים פסולין ולא מקבלין עדותן. א"כ בשינה שמו בעצמו אף דל"ה השינוי רק בשם אחד אבל העדי' מעידי'

ודאי על כל השם ונמצא דאין מקבלין העדי חתימה. אך לר"א דעדי מסירה כרתי י"ל דל"ה פסולו רק מדרבנן מצד העדי' דהו"ל מזויף מתוכו. והיכא שניכר פיסולו גם מזויף מתוכו ל"ה. כמ"ש הב"ש סי' קכ"ד ס"ק ג' אך י"ל דשינה ל"ה מזויף הניכר דאין הכל יודעי' מהשינוי ואתי למיסמך אעדי חתימה. ולכאורה י"ל דאין העדי' פסולי' דהרי הבעל אמר שכך שמו והדין הוא שרשאים לסמוך עליו. ונמצא דאין העדי' פסולי' אך מ"מ ניהו דרשאי' לסמוך מ"מ אם נתברר ששקר העידו רק שהי' בטעות י"ל עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה. אך מתוס' מוכח דל"א הכי שהרי כתבו בב"מ ע"ב ד"ה שטר ובב"ק ל' אהא דשטרי חוב המוקדמין דגובה מזמן שני לרבנן והלא העדים פסולין שחתמו שקר ותירצו כגון שאומרים שטעו בשנת המלך. ועדיין קשיא הרי מ"מ העדות שהעידו על זמן ראשון בטל שהוא בטעות ונמצא עדות שבטל מקצתו בטל כולו. וע"כ דל"א דעדות בשטר עדות שבטלה מקצתו בטל כולו. וה"ה בשינוי שם שהעדים העידו מחמת הבעל שהטעה אותם וע"פ דין היו רשאים לסמוך עליו לא בטל העדות ונמצא דעדותן שאומרי' ששמעו מפי הבעל מהני. אך צ"ע דהרי הש"ך פוסק בסי' נ"א ס"ק ז' דגם בעדות בשטר אמרי' עדות שבטלה מקצתו בטלה כולו. וע"כ צ"ל בכוונת התוס' לפמ"ש הרמ"א בסי' נ"א סעיף ו' דאם היו כתובים בשטר ב' או ג' דברי' ונתבטל השטר לדבר אחד השאר לא נתבטל. א"כ בשטר מוקדם הזמן וגוף החוב הוי ב' דברי'. ואף אם נתבטל להזמן לא נתבטל לגוף ההלואה א"כ בגט דנתבטל עדותן על שם אחד נתבטל ג"כ על שם השני ע"כ אין ראי' מתוס':

ג **שוב** ראיתי שקושיתי אתוס' שתירצו דמיירי שאמרו שטעו וקשיא נימא עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה הוא הוכחת זקיני הגאון מהר"ם פאדווא דהדין שכ' הרמ"א בסי' נ"א דאם שטר נתבטל מחמת דבר אחד לא נתבטל דבר אחר שבו יוצא ממון. ומהר"ם פדווא מייתי ראי' זו משט"ח המוקדמים ושטר שיש בו רבית דל"א עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה. ומצאתי בשער המשפט סי' נ"א שכ' כסברתי לעיל דשם הזמן הוי כדבר אחר והוי ככתוב בשטר לראובן חצר פלוני ולשמעון חצר פלוני דמבואר במחבר דהוי ב' עדיות דהזמן לענין משועבדים. וגוף הלואה לבני חורין. ולפ"ז יצא לו דלענין משעבדי לגבות ממשועבדים וזמן שני להירושלמי אמרינן עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה. וש"ס דילן לא ס"ל כן. ומתוס' ב"מ יש להוכיח דלא כהירושלמי ועכ"פ כיון דגוף סברת המהר"ם פדווא דכיון דמתבטל מקצת העדות שלא מחמת קורבא ופסול ל"ש עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה. וכ"כ הסמ"ע סי' נ"א ס"ק ט' א"כ כשנתבטל מחמת טעות שאר עדות קיים. ולפ"ז ה"ה בעדי חתימה ובשם אחד טעו העדים כגון בנ"ד שנודע להב"ד

שסדרו הגט שהעדי חתימה טעו בשם אחד שאר העדות קיים. הגם שלפי מה שכתוב בשער המשפט לחלק עוד שם דהיכא שעיקר הענין נגמר בשטר בנתבטל אחד נתבטל כל העדות כגון בשטר קנין משא"כ בשטר ראי' א"כ בגט אשה דעיקר הענין נגמר ע"י עדי חתימה אמרינן עדות שבטל מקצתו בטל כולו. מ"מ מדברי מהר"ם פדווא ומדברי הרמ"א לא משמע לחלק בהכי ולפמ"ש מיושב מה שקשה בכתובות כ"ד דמיבעיא לי' אי אכולה מילתא קמסהדי או אמנה שבשטר קמסהדי כגון שכתוב אני פלוני כהן וחתימו סהדי ונ"מ אי מעלין משטרות ליוחסין ואמאי לא מבעיא לי' אי פסלינן השטר כגון שנתברר שאינו כהן דאם אכולה מילתא קמסהדי פוסלין השטר ונתקשה בזה בספר חידושי אנשי שם סי' כ"א אות ב' והוכיח מזה כשיטת הר"ן ע"ש ולהנ"ל י"ל דכיון דתלינן בטעות דעבידי למטעי א"כ לא נפסל השטר ונתרץ דברי העדי' שהלוה אמר להם שהוא כהן והם האמינו לו משום דהיא מלתא דעבידי לגלויי והוא הטעה אותם. ומ"מ גוף העדות קיים ומ"ה לא מיבעיא לן אלא אי מעלין משטרות ליוחסין דאם מעלין משטרות ליוחסין שוב העדי' צריכי' לדקדק שמא יעלוהו ליוחסין ע"י כן. ולכן חקרו היטב ומעלין או דילמא לא אכולה מילתא קמסהדי ומ"ה אין מעלין:

סוף דבר בשביל שהעדים פסולין אין לפסול מדאורייתא ובפרט לדידן דעדי מסירה כרתי ול"ה רק מזויף מתוכו פסול מדרבנן אם נאמר דהעדים חתמו בשקר. אמנם כבר צדדנו דהיכא דבטעות חתמו עדותן כשר:

ד **והנה** צריך לפרש לפ"ז דברי התוס' שכ' דר"ת הביא ראי' שאין השטר נפסל בשינוי שהעדים לא העידו אלא על עיקר המעשה ולהנ"ל אפילו אם העדי' מעידי' על כל השטר מ"מ תלינן בטעות שהרי גם בזמן תלינן שטעו בעיבורא דירחא אף שעל הזמן הם מעידי' כמ"ש הב"ש סי' קכ"ח. וי"ל דזה גופא כוונת התוס' דהנה אם נימא דהם עדי' ממש על כל הכתוב בשטר לא יועיל מה שנימא דהבעל הטעה אותם במקום הלידה דאיך יעידו מה שאין יודעי' בבירור. ולכן כתבו בתוס' דכמו שאין מעלין משטרות ליוחסין משום שלא העידו ע"ז אך שעל זה סמכו על דברי הלוה. ומ"ה אין מעלין ה"ה הכא סמכו על דברי הבעל ולא חקרו על זה ומ"ה לא נפסל הגט מפאת העדי' שחתמו שקר. ורש"י נלענ"ד דסובר ג"כ כן לרבנן ולא לר"מ דרש"י כ' ד"ה תצא מזה ומזה ואעפ"י שקידושי שני ל"ה קדושין מ"מ צריכה גט משום שלא יאמר גירש ראשון ונשא שני. והתוס' תמהו עליו דהרי קידושי שני קידושין גמורין דמדאורייתא מהראשון הוי גט ונ"ל דרש"י לא קאי אשלום מלכות רק אהי' במזרח וכתב במערב דתני בהאי פיסקא. והנה בהי' במזרח וכתב ושינה מקום עמידת הסופר פסול מדרבנן וכיון דפסול מדרבנן לר"מ שוב צריכי'

העדי' לדקדק שלא לטעות ולהאמין רק לידע בבירור. וכשהוא דבר הצריך לדקדק שוב העידו שקר. וכל העדות בטל ולכן הגט פסול מדאורייתא לר"מ משא"כ לרבנן דל"ה פסול כלל אין העדי' מעידין ע"ז ולכן רבנן פליגי על ר"מ משא"כ בשינוי שמו ושמה גם לרבנן פסול מדאורייתא. וזה היא שיטת רש"י ובהכי יש לישב מה שהקשה הגאון מהר"ר אברהם ברודא הובא בפנ"י לר"ת דהיכא דלא כתב כלל כשר גם בשינוי כשר. א"כ בהי' במזרח וכתב במערב דקתני ממנ"פ אם דינא דאם לא כתב מקום עמידת הסופר כשר. אף בשינוי כשר ואם דינא דאם לא כתב מקום עמידת הסופר פסול למה לי' למיתני בשינוי ליתני בלא כתב כלל פסול כמו שדקדקו תוס' דף כ' בשלמא בשינה שמו ושמה לא מיירי בשינוי גמור כמ"ש תוס' והוה רבותא יותר מלא כתבו משא"כ בשינה מקום עמידת הסופר מיירי כפשטי'. ולפמ"ש שיטת רש"י נכון הדבר דבלא כתבו ג"כ פסול רק מדרבנן הוא. ובשינה. ג"כ מתחלה פסול מדרבנן ורק כיון שפסול בשינוי צריכין העדים לדקדק ומסהדי אזה ושוב פסול בשינה משום שקר ופסול מדאורייתא כפירש"י ושפיר נקט שינוי דבזה פסול מדאורייתא ובאמת לפי"ז י"ל דרש"י ס"ל גם בלא כתב שמו פסול מדרבנן כשיטת רבינו יואל ומ"מ בשינה פסול מדאורייתא מטעם שחתמו שקר והרבה יש לפלפל אך שהדבר צריך בירור עוד (וע"ל סי' י"ט הארכתי ג"כ דברי התוס'):

ה **וראיתי** בשער המשפט סי' מ"ג ס"ק ג' דבר תימה שכ' לישב קו' התוס' אשטר מוקדם ותיפוק לי' שהעדים פסולי' וכ' דמיירי שנכתב ביום ונחתם בלילה וההלואה היתה ביום ונמצא דמדאוריי' משועבד מביום דשעבודא דאורייתא ול"ה מוקדם רק משום דרבנן אפקעיה השעבוד ל"ה מוקדם רק מדרבנן ואין העדי' פסולי' מדאורייתא דלא עברו רק אעבירה דרבנן ובלא חמוד ממון לא נפסלו. וזה ודאי ליתא במח"כ דהכי עדים יעידו בדבר שחייב מדרבנן אין העדי' עוברי' בלא תענה ול"ה פסול דאורייתא כש"כ בזה דרבנן אפקעי' לשעבוד והם העידו שקר דמועיל לדרבנן ומיפסלי מדאורייתא. וז"ב. ועיין קצה"ח ס"ס פ"ז. ובזה לדעתי אף החולקי' על קצה"ח שם מודים בזה. כדמוכח בשבועות ל"ב דהו"ל מודי' בעד המיתה דחייב קרבן שבועה אף דאין תועלת בעדותו רק מדרבנן וה"ה באם שיקר בעדותו פסול לעדות מדאורייתא וז"ב (שוב ראיתי בריטב"א ריש מכות שכ' דהא דנקט בן חלוצה אגב גררא נסבה דבן חלוצה מדרבנן פסול ואין בו הזמה כלל מדאורייתא. ובתשו' ר"ע איגר סי' קע"ט תמה עליו דמ"מ חייב מלקות שהרי פסול מדרבנן ואמרו שקר ועברו מדאורייתא על לא תענה וכפי הנראה הריטב"א יסבור כשיטת השער משפט שהבאתי ודוק. וע"ל ח"ר סי' צ"ט אות א' שביארתי קצת דין זה):

ו **ואמנם** אם הגט פסול מן התורה בשינוי שם. אחד שכתבו ב' שמות ואין לבעל רק שם אחד זולת חשש שהעדים העידו שקר יש להסתפק דמה לי אם שינה שמו לגמרי או שינה שמו במקצת. הנה לר"ן שכ' דמה"ט בעי שמו ושמה מן התורה משום דלא הוי ספירת דברים. בלא נכתב השם. ה"ה י"ל בנכתב שם שאינו אמת ל"ה ספירת דברים. דהרי מספר שהוא מגרש וזה שמו ובאמת אין זה שמו. ואף לשיטת התוס' דף כ' לפי מה שהבינם הב"י סי' קכ"ט דגם לרבנן פסול בשינה שם מדאורייתא. דלא כמה שהבינם ב"ש סי' קכ"ח ס"ק ו' י"ל דבשינה שם אחד פסול מדאורייתא. ולכאורה יש להוכיח מתוספתא הובא בטוש"ע אה"ע סי' ל"ח סעי' י"ג בע"מ ששמי יוסף ונמצא יוסף ושמעון ה"ז מקודשת ע"מ שאין שמי אלא יוסף ושמו יוסף ושמעון אינה מקודשת הרי דבאמר ששמו שם אחד ושמו ב' שמות ל"ה שינוי. אמנם נלענ"ד אדרבה להוכיח להיפך די"ל דאם אמר ע"מ ששמו יוסף ושמעון ונמצא דאין שמו אלא יוסף אינה מקודשת דדוקא באומר ע"מ ששמו יוסף ושמו יוסף ושמעון הרי נתקיים התנאי ששמו יוסף וה"ה בשיש לו ב' שמות ולא כתב רק שם אחד ל"ה שינוי לפסול מדאורייתא. משא"כ כשאמר ע"מ ששמו יוסף ושמעון ושמו יוסף הרי אין שמו שמעון ולא נתקיים התנאי. וה"ה בגט הוי שינוי מדאורי' וע' תשו' חת"ס ח"ב סי' מ"ו שהביא התוספתא ובתשו' אחרת הארכתי בענין זה. (ע"ל סי' ט"ו וסי' י"ט) ומ"מ אין לנו הוכחה דפסול מדאור' בשינוי שם אחד כיון שבשם אחד אין שינוי ויכולין להכירו בשם זה. ועיין תוס' גיטין כ"ד ד"ה בעדי מסירה שכתבו דהא דקתני שנים שכתבו ב' גיטין ושמותיהן שוות מיירי שכתבו סימן או דורות או כהן נהי דאיכא שינוי קראן שוות. אך שם ל"ה שינוי בשמות איש ואשה ומ"ה קראן שוות. סוף דבר, שדין זה אם הגט פסול מדאורייתא או רק דרבנן בשינוי שם אחד הוא בספק ואין בידינו להכריע. אך מדרבנן ודאי פסול:

ז **ואמנם** בנידון דידן שלא נודע משום שינוי רק שהבעל מערער אחר הגירושין ששינה השם בכונה וכבר העיר כת"ה דהבעל אינו נאמן ע"ז דאין אדם משים עצמו רשע. הנה דבר זה מתשובת הר"ן למדנו שכ' בסי' מ"ג דאם אמר הבעל שביטל השליחות ובתחלה קיבל בחרם שלא יבטל השליחות אינו נאמן וכתב הטעם דחזקה שלא מעל בחרם ובשבועה ולא ביטל. וכי אמר הכי לא משגחינן ביה. ולא כל הימניה לשוויי נפשי' רשע וכל התשובה הובא בב"י סי' קל"ד ובזה צריך לעיין בנ"ד. דהנה אמת שהרב המסדר גוזר בחרם שלא יערער שום אדם אחר הגט ומי שיש לו לערער יגיד תכף ע"כ אם לא הגיד הבעל תיכף אח"כ עובר על החרם אבל בנ"ד שהבעל שלח שליח לגרש ולא שמע החרם. וגם עירער תכף אחר נתינת המעו' לא מעל בחרם הנ"ל אך עיקר מה שאינו נאמן ומשוי

רשיעא על מה שאמר תחלה ששם שמעון שמו וקבל מעות עבור הג"פ ואח"כ פוסל הגט ורוצה שיתנו לו מעות פעם שנית. ובזה משוי נפשי' רשיעא. אמנם הנעשה לו עול בתחלה שאשתו לא רצתה לדור עמו אולי הי' רשאי לעשות תחבולה להציל את שלו או כדי לפשר עם מי שעשתה לו עול כמ"ש תוס' ב"ק דף מ' ד"ה הוה מעריקנא לי' לאגמא שהקשו מה טענה היא זו שהי' עושה שלא כדין ותירצו שרוצה לומר מתוך דברים אלו הי' מתפשר עמו והי' מוחל וכ' בים של שלמה דודאי גם זה אינו רשאי לחפש על בעלי חובות שלו תחבולות שיתפשרו עמו אך היכא שיש לו תרעומות על חבירו שעשה לו עול. בכה"ג בכל טצדקי שיכול למיעבד ולטעון בין שפטר עצמו בין שחייב חבירו שפיר דמי ע"כ גם בנ"ד אולי האשה עשתה לו עול ויש לו תרעומות עליה. ואולי קבלה ממנו ממון ואינה מחזרת לו כי לא נודע הענין עפ"י השאלה ע"כ לרש"ל רשאי למיעבד טצדקי להוצי' את שלו. אך גם רש"נ כתב בישו"ש ב"ק פ"ד סי' ח"י הנ"ל דלאו מדת חסידות הוא. וכבר כתוב בשיטה מקובצת כתובות י"ט דאין אדם משים עצמו רשע אינו נאמן אפילו אומר שעבר על מדת חסידות. ועוד דיש"ש כ' ולא דמי לשלשה שנושים באחד דילפינן מקרא דאסור להיות אחד תובע ושנים עדים אף שחבירו כופר ואין לך תרעומות גדולה מזו שאני התם שמעידין שקר שאומרי' חייב ואינו אמת. וגם עדותן אינה עדות מאחר דנוגעין בעדותן וא"כ רחמנא פטר' לזה בטעותו והם הוציאו ממון שלא כדין. והגם דזה צ"ע דטעמא מאי פטרא רחמנא משום שלא האמינה לתובע והם יודעין האמת.) אבל הכא ליכא טענת שקר ע"כ. א"כ בנ"ד שאמר דבר שקר ששמו שמעון ועוד הוציא ממון שלא כדין דאף אלו מגיע לו מ"מ זה שנטל עבור הגט הוי שלא כדין כמו בג' שתובעין ע"כ לא משוי נפשי' רשיעא ואינו נאמן ששינה בערמה כעין שכ' בתשובת הר"ן:

ח

והנה בשב שמעתתא שמעתא ז' פרק ה' מפלפל בזה וכ' דל"ש אין אדם משים עצמו רשע רק היכא דנפסל לעדות על ידו. ומה שכ' הרשב"א דלר"מ אף במדת חסידות אין אדם משים עצמו רשע הוא דוקא היכא דנאמן בתורת מיגו משא"כ היכא שנאמן בתורת עדות עיי"ש. אך בנ"ד אינו נאמן על הערעור בתורת עדות כיון שרוצה שיתנו לו ממון והוא נוגע ועוד דאם לקח ממון בגזלה ובשקרות נפסל לעדות ג"כ ועיין מ"ש בספרי ליו"ד ח"ר סי' כ"ח אות י"א וסי' ל"ה אות ו' דברים יקרים בענין זה) ובתשובת הר"ן סי' הנ"ל כתב עוד וכדומה לי שזה, א"צ לא שאלה ולא תשובה שהדבר ברור שלאחר נתינת הגט אין בדבריו של בעל כלום. אלא א"כ יברר אח"כ בעדים דהא כיון שנתגרשה הרי היא בחזקת פנוי' ואין דבר שבערוה פחות משנים ואפילו זמן אין נותנים לו לברר דבריו. ואפי'

יצא קול בעיר דאיכא סהדי במדינת הים וכדאמרינן עדים בצד אסתן ותאסר וכו' עיי"ש ודברים אלו צריך ביאור דכיון דהבעל טוען שביטל השליחות והיא בחזקת אשת איש ואומר שלא נתגרשה איזה חזקת פנויה יש לה ולהיפך מצאנו בתשו' מיימוני להלכות אישות פ"ג הובא בשב שמעתתא שמעתא ו' פ"ג דע"א נאמן באיסורין היכא דלא איתחזק איסורא ואע"ג דאיתחזק לגבי' איסורא כל כמה דלא אמר אטעי' לדיבורא (שם מיירי בקידשה שליח ואמר הרי את מקודשת לי ואמר שטעה בדיבורא) הא לא מיקרי איתחזק איסורא אלא היכא דאף לדברי העד הבא להתיר איסורא מכאן ולהבא מודה דמעיקרא אסור היה עיי"ש וה"ה להיפך לא מיקרי איתחזק היתרא אלא היכא דמערער מידה דמעיקרא היא בחזקת פנוי' משא"כ כאן שהבעל אמר שלא גירשה והיא בחזקת א"א מהני ערעורו הן אמת דמש"ס דגיטין ט' ע"א משמע דלאחר גירושין לא מיקרי אתחזק איסורא. מדמקשה אילימא ערעור דחד והאמר ר"י אין ערעור פחות משנים ואמאי לא משני ה"מ היכא דאיכא חזקה דכשרות משא"כ היכא דליכא חזקה דכשרות כדמשני בקידושין ע"ד וא"כ מוכח דלאחר גירושין מיקרי חזקת פנוי' כמ"ש הר"ן אבל דבר זה א"א לומר כדמוכח מכמה דוכתא.. ועוד דקשיא דהרי בגיטין ט' משני אלא ערעור דבעל וע"כ או דערעור הבעל הוי כתרי או דערעור הבעל הוי כחד ומ"מ מהני ערעורו כמ"ש רש"י דף ג' בגיטין א"כ אמאי כתב הר"ן דל"מ ערעורו דבעל לומר שביטל השליחות. ע"כ נראה פי' דברי הר"ן דבאמת כבר נתקשה הפ"י בגיטין ט' אמאי לא משני דהיכא דליכא חזקה דכשרות מהני חד. והמובחר דכמו שכ' הרשב"א קמ"ה דמ"ה ל"א ברוב מצוין אצל שחיטה מומחין הן סמוך מיעוטא לחזקה משום דכיון דמתעסק בשחיטה להסתלק החזקה איתרע החזקה ה"ה בגט אם עד אחד בא ואמר מזויף אמרינן כיון דהבעל לא ערער והוא התעסק לסלק חזקת א"א איתרע חזקתו ורוב אין מזייפין. ומ"ה לא מהני ערעורו. אך ערעור דבעל מהני דהרי הבעל אומר דלא התעסק כלל לסלק החזקה והגט מזויף ומ"ה מהני ערעורו. וקצת כעין זה כתבו המפורשים. א"כ זה כוונת הר"ן לפי מה שהקדים לעיל דהבעל אינו נאמן דלא משוי נפשי' רשיעא וחזקה שלא מעל בחרם. כתב עוד דאף אם סברא זו לבדה לא מהני. דניחוש אנן שמא מ"מ רשע הוא ולכן כתב כיון דכבר נתגרשה והוא מודה שהתעסק לסלק החזקה דהרי שלח לה גט איתרע חזקה דא"א ומהני הרוב דרוב אין מועלין בחרם. כיון דליכא חזקה המנגדת ומ"ה לא מהני ערעורו ואינו דומה לטענת מזויף דמהני ערעורו דשם הוא טוען דלא התעסק לסלק החזקה וסמיך מיעוטא לחזקה. משא"כ כאן הוא מודה שעשה פעולה לסלק החזקה כיון ששלח

לה גט ומה שכ' הר"ן דכיון שנתגרשה היא בחזקת פנויה לאו דוקא רק דעכ"פ חזקת א"א אין כאן ול"מ ערעורו שהרוב אין חשודין למעול בחרם כמו שכ' בתחלה:

ט **יהיה** איך שיהי' בכוונת הר"ן כיון שגם בנ"ד שייך הסברא דאין אדם משים עצמו רשע ל"מ ערעורו ואף דהשתא ודאי רשע הוא שמוציא לעז על הגט ועובר בחרם דאם נימא שהוא משקר הוא ודאי רשע מוקמינן אחזקתו ואמרינן דעד אחר הגט כשר הי' ובודאי אמת אמר בתחלה והשתא נעשה רשע. והנה קצת צ"ע בהיתר זה דכיון דכ' זקני הת' סי' ב' ס"ק ל"ג דבשוחט שנעשה רשע אוסרין למפרע ול"מ חזקה דמעיקרא כיון דחזקת בהמה שאינה זבוחה מתנגד לחזקתו וכן דעת הטו"ז סי' קי"ט ס"ק ט"ז והרבה פוסקים סוברים כן, א"כ בגירושי אשה והבעל מערער חזקת כשרות של הבעל מתנגד לחזקת א"א ואין סומכין על חזקתו ואינו דומה למה דאמרינן אין אדם משים עצמו רשע בכל הש"ס דר אנו מסוופקין אם הוא פסול לעדות ואמרינן אין אדם נפסל ע"י ט תא"כ באיסורין דלא בתורת עדות מקבלין דבריו דהרי הוא נוגע רק קבלין מתחלה דבריו על שם אביו או על שם חניכה שלו הוא משום חשיד לשקר והוי רק גילוי מילתא כמו גבי ואשתמודענא דאחוה דמיתנא וטעמא משום מילתא דעבידא לגלויי לא משקר א"כ כשאומר אח"כ ששקר אמר ונאמר דל"מ הערעור משום דמוקמינן אחזקת כשרות איך סומכין על חזקת כשרות נגד חזקת א"א מ"מ נ"ל כיון דכבר כתב הר"ן הובא לעיל דהיכא דכבר נתגרשה אין דבר שבערוה פחות משנים. והנה לעיל תמהתי על הר"ן וכעת ראיתי שצ"ע על הב"י סי' קכ"ט שכ' וז"ל וכ' מוהר"ר ישראל בסי' הנזכר דבעד אחד המעיד ששם אביו שלא ככתוב הגט פסול. ומשמע דהב"י פוסק ג"כ הכי. וצ"ע דהרי בעצמו מביא דברי הר"ן בתשובה סי' קל"ד דאין דבר שבערוה פחות משנים ולאחר שנתגרשה הו"ל בחזקת פנויה ואמאי מביא דברי פסקי מהרא"י בלי חולק. עוד קשיא על מהרא"י דבש"ס דגיטין אמרינן דף פ' אילימא ערעור חד הא אר"י אין דבר שבערוה פחות משנים איך מהני למהרא"י ערעור חד. ולישב נראה דס"ל למהרא"י דדוקא לענין מזויף דרוב אין מזייפין ומה"ט לא בעי קיום מדאורייתא ל"מ ערעור חד משא"כ לענין שלא נכתב שם אביו כהוגן כיון דסמכינן בזה על המגרש מהני ערעור ע"א, ולישב שלא תקשה מתשובת הר"ן הנ"ל י"ל לפי מה שבארתי לעיל דהר"ן לא סמך על זה רק לפ"מ שכתב בתחלה דהבעל אינו נאמן לערער משום דאין אדם משים עצמו רשע ולכן כתב דעכ"פ איתרע חזקה ומהני חזקת כשרות של הבעל. משא"כ בערעור עד אחד שלא נכתב כהוגן י"ל דהר"ן לא פליג על מהרא"י ומצאתי בתשו' בית אפרים סי' צ"ה דמייתי לב"י בשם פסקי מהרא"י דמהני ערעור חד ותמה בדבריו ואמנם לא הרגיש מתשו' הר"ן. ובבית

אפרים רצה לדחות ראיית הב"י מפסקי מהרא"י ומ"מ גם הבית אפרים כ' בפשיטות דערעור הבעל לבד ל"מ משום דא"א משים ע"ר. ולישב מה שהרגשתי לעיל דחזקת א"א מתנגד לחזקה שלו נ"ל דכיון דזקני הת"ש גופיה ס"ל סי' י"ח דזה הוי חזקה שאנו החזקנו לכשר אף דספק שמא למפרע טרפה ומייתי ראי' ממה דאמרינן בכתובות כ"ה ע"ב גדולה חזקה ע"ש ס"ק כ"ט אף שת"ש מודה בעצמו דלאו חזקה גמורה מ"מ בנאבד הסכין דסכין איתרע בהמה לא איתרע ויצא בהיתר מתיר הבהמה. ולפ"ז ה"ה בשוחט הי' ות"ש להתיר עכ"פ מה שיצא להיתר והחזקנו להיתר כמו שמתיר בנאבד הסכין ונמצא פגום. אך כאן בנמצא פגום רק שיש ספק שמא שיבר עצמות. ויהי' איך שיהי' כיון דת"ש המחמיר בסי' ב' ס"ק ל"ג סמך אסברא זו סי' י"ח אף אנו נא' דמה"ט ס"ל לר"ן דל"מ ערעורו דהבעל דאוקמא האשה בחזקת פנויה. ואין דבר שבערוה פחות משנים כוונתו כיון דכבר החזקנו אותה לפנויה כדאמרינן בכתובות כ"ה גדולה חזקה ולכן מהני חזקת כשרות שלו. ואמרי' דאינו נאמן לעשות עצמו רשע. ומה"ט נמי בנ"ד שכבר החזקנו לפנוי' אחר הגירושין אאמע"ר. ואין מקבלין ערעור שלו כמ"ש הר"ן והבית אפרים:

י **ובנ"ד** שיש עוד רגלים לדבר ששקר ענה שהרי בהפראשפארט נקרא שמעון יש סברא לומר אף אם אמת כדבריו ששם העריסה אינו שמעון רק שהנכרים קוראין אותו שמעון עכ"פ ל"ה שינוי השם. כיון שמיעוט קורין אותו כן. ע"כ יש סברא להתיר ויבואר עוד לפנינו. ושוב נ"ל מה שהקשיתי לעיל על פסקי מהרא"י הובא בב"י שפסק דע"א נאמן לפסול גט שלא נכתב שם אביו ככתוב. והקשיתי דהרי אין ערעור פחות משנים. כדאמרינן בגיטין ט'. שמא ס"ל לפסקי מהרא"י כחילוק הגמרא בקידושין ה"מ היכא דאיכא חזקה דכשרות כמו שהקשה הפנ"י באמת בגיטין הובא לעיל אמנם המובחר דס"ל למהרא"י כמו שנאמן ע"א על עיקר השמות מטעם דעבידא לגלויי. אף דאין דבר שבערוה פחות משנים דלא הוי רק גילוי מילתא ה"ה כשאומר ששם אביו שלא ככתוב נאמן ומטעם זה אינו סותר לתשו' הר"ן. והנה בכוב"י חלק אה"ע בתניינא סי' קנ"ו בשאלה שאחר חליצה ערער החלוץ שהוא איטר ושעשה בערמה. והרחיב הנוב"י הענין. והפלא שלא הביא תשו' הר"ן דאף לאחר גירושין ל"מ הערעור כש"כ אחר החליצה. אך הדבר פשוט לנוב"י דלא מיקרי זאת חזקת כשרות דאדרבא כשאומר שלא חלץ יפה היא בחזקת איסור. וגם בהיתר דאין אדם משים עצמו רשע מפקפק הנוב"י הואיל ולא עשה איסור שיש בו מלקות ועיין בחידושי אנשי שם מביא דברי הנוב"י בסי' נ"ב ומה שסותר לזה דברי הרשב"א בכתובות י"ט דאפילו במידת חסידות אין אדם משים עצמו רשע. ובאמת כבר מפלפל בתומי' סי' פ"ב אי בדבר דרבנן אדם משים עצמו רשע. ועיין בספרי

בית יצחק לאו"ח סי' ס"ה מה שכתבתי בזה. אמנם בנ"ד שלקח ממון שלא כדת והיא גזלה אם לא נתן גט כשר הוה עבירה שיש בו מלקות ול"ש סברת הנוב"י. אולם לעומת זה י"ל דמה שלקח אצל זוגתו ל"ה גזלה. דמה שקנתה אשה קנה בעלה והכל שלו. ועוד אולי הי' לו טענה על המעות דגם עפ"י דת הי' המעות שלו שמא גילוי זוזא הוא דבעי כעין שכ' הנוב"י בסי' קנ"ו הנ"ל שהי' החולץ הנ"ל טוען שחלץ לה בפסול כדי שידע כמה מעות תבטיח לשידוך שייך לו החצי עיי"ש:

יא **אך** אמנם בעיקר נאמנות הבעל על השם שלו י"ל כיון דנודע שם שהכל קורין אותו ורק על השם שנקרא לתורה הספק. וכבר אמר קודם הכתיבה ונאמן ע"ז שוב אח"כ אינו נאמן לומר שקר הגדתי אף באמתלא. ובנוב"י אה"ע סי' קנ"ו הנ"ל הוכיח מדברי הח"מ סי' י"ז ס"ק י"ז שכ' שם להסתפק בעד מפי עד שאומר שמת בעלה אם יכול העד הראשון לומר שקר הגדתי. ומייתי מתשו' הר"ן סי' מ"ז שכל זמן שלא נחקרה עדותן יכולין לומר מבודין היינו לפי שאין העדים מעידין עד שעת גמר עדותן ומשוה דבריו לדברי הר"ן אף דהר"ן מיירי שמתחלה אמר שזקוקה ליבום ואח"כ חוזר והח"מ מיירי שבתחלה בא להתיר מ"מ אין חילוק ולפ"ז לאחר שגמר העדות אינו יכול לחזור כגון אחר שעשו הב"ד מעשה החליצה. אמנם שוב כ' הנוב"י שאין ראי' זו חזקה כ"כ דאולי הח"מ לא מייתי מהר"ן רק בתורת ק"ו שאם להקל היינו לחזור ולהתיר נאמן ויכול לחזור כש"כ לאסור. אבל לעולם לחזור ולאסור אפילו נגמרה עדותו יכול לסתור דבריו הראשונים. ע"כ לשון הנוב"י. ובאמת הנוב"י לא הביא דברי הר"ן רק מסי' מ"ז אבל בתשובת הר"ן הנ"ל סי' ל"ד כ' הר"ן על לשון השואל ששאל וז"ל אחר שהביא לשון הבעל העיטור בשם הירושלמי העדים שהעידו בין לאיסור בין להיתר בין לקרב וכו' עד שלא נחקרה בב"ד נאמנין לומר מבודין היינו. והקשיתי א"כ שיכולין הם לסתור דבריהם כ"ז שלא נחקרה עדותן בלא אמתלא גם אחר שיצאו מב"ד א"כ נפרע החוב ונאכל הדבר ונשאת האשה ואמרו העדים מבודין היינו ההשב ישיב הממון ותצא האשה. וע"ז השיב הר"ן שהעיקר בזה כיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד וכל שנגמרה עדותן קרוי שהגיד וכל שלא נגמרה עדותן מפני שעדיין אינו נקרא שהגיד הרי הוא יכול להפוך העדות כמו שירצה עיי"ש בר"ן הרי מבואר דאם נגמרה להיתר אינו יכול לחזור ולאסור. וה"ה בחליצה וגם אם כבר ניתן הגט והחליצה נעשה אין העד יכול לחזור. והפלא שהנוב"י לא הביא רק תשו' הר"ן סי' מ"ז ולא מסי' ל"ד. אולם בשב שמעתתא שמעתא ו' פ' י"ג וי"ד מייתי לתשו' הר"ן ובפ' י"ד מסופק אי הר"ן בסי' ל"ד קרי נגמרה עדותן מה שכבר נשאה או אף התירה להנשא מיקרי נגמרה עדותן. משמע דמעשה הגט לבד ל"ה נגמרה עדותן. ובאמת מעשה

שעשו ב"ד ע"פ עדותן מיקרי נגמרה עדותן. גם י"ל דהר"ן בסי' ל"ד מירי בלא אמתלא. אבל בנותן אמתלא י"ל דיכול לחזור מדבריו. ובאמת גוף הדבר אי מהני אמתלא תליא במחלוקת שבין חכמי פרובינצא המבואר בתשו' מהר"י בן לב הובא בשב שמעתתא ש"ו פ"ח אי באב שאמר קדשתי את בתי מהני אמתלא הואיל והאמינתו תורה. דלדעת חכמי פרובינציא דבאב ל"מ אמתלא הואיל והאמינתו תורה ה"ה בבעל שהעיד על כינוי שלו או על שם אביו כיון דמדאוריי' נאמן משום מילתא דעבידא לגלויי לא משקרי אינשי ל"מ אמתלא לחזור מעדותו אחר שנתקבל עדותו בב"ד ואולם בשב שמעתתא חולק שם ולדידי' מהני אמתלא באב. אולם לדעתי אחר שהעיד האב בב"ד שנתקדש' בתו או האב שאומר על בנו בב"ד שהוא ממזר. אף שמבואר בסי' ד' ס' כ"ט דמהני אמתלא מ"מ כשאמר בב"ד ל"מ אמתלא. ובשב שמעתתא פ' י"ג כתב בתחלה דבאיסורין דא"צ ב"ד מהני חזרה אף כשאמר בב"ד. אמנם י"ל דלאחר דמייתי תשו' הר"ן דלאחר הגדה כשנגמר העדות ל"מ אמתלא גם השב שמעתתא מודה דלאחר שהגיד בב"ד ל"מ אמתלא. ועיין בהפלאה כתובות כ"ד ובתשובת מוח"ז ר"ע איגר ססי' פ"ה והובא בפתחי תשובה אה"ע סי' מ"ז ס"ק ב' שכתבו באב שאמר קדשתי את בתי בב"ד ל"מ אמתלא. וכן בהך דאומר בני זה ממזר דמהני אמתלא. אם אמר בפני ב"ד ל"מ אמתלא. וע' בחו"ד סי' קפ"ה שכ' ג"כ דהיכא דאמרה לפני ב"ד ל"מ אמתלא. ובלא"ה צע"ק על שיטת הב"ש סוף סי' מ"ז שס"ל דאף באומר קדשתי בתי מהני אמתלא. וכן על שיטת מהר"ם מרזבורק הובא ברמ"א סי' ד' סעי' כ"ד דבאומר על בנו שהוא ממזר מהני אמתלא אף שהאמינתו תורה דלא כדעת חכמי פרובינציא א"כ ה"ה באומר בני זה בכור מהני אמתלא. ומה מקשה בב"ב קכ"ז ובקידושין למ"ל קרא בלא"ה נאמן משום מיגו דאי בעי מיתב לי במתנה. הלא עדיף לי' לומר שהוא בכור דיכול לחזור מדבריו ע"י אמתלא מלתת מתנה שלא יוכל לחזור וליישב זאת נ"ל דבאומר שהוא בכור ודאי ל"מ אמתלא להרע לבנו כמבואר סוף סי' מ"ז דבאומר נתקדשה לפלוני ל"מ אמתלא להרע לאחרים דלאו כל כמיניה לחוב לו. וה"ה באב. וכן מה"ט נ"ל דבאמר שהוא בנו וחזר ואמר עבדו אינו נאמן כדאמרינן בב"ב קכ"ח דה"ט דל"מ אמתלא דלא מצי לחוב לבנו. ומה דאמרי' שם דבבית המכס כשאמר בנו וחזר ואמר עבדו נאמן שם בבית המכס דרכו בכך לקרוא בנו בשביל יראת המכס והכל יודעין האמתלא וע' בשב שמעתתא פ"ח הנ"ל. ומ"ש שם. ואין להאריך בפרט זה בכאן:

יב **סוף דבר** כיון דדעת כל הני פוסקים דלאחר אמירה בב"ד ל"מ אמתלא. וגם מה שכ' הנוב"י דשמא כיון דהחליץ לאו עד הוא יכול לחזור מדבריו וה"ה בנ"ד לכאורה יכול לחזור. אולם האמת דבנ"ד נאמן הבעל בתחלה הן מצד דהוי מילתא דעבידא לגלויי והן

מצד דכיון דהבעל בעצמו אסור לישא אשה על אשתו ומועיל הגט לעצמו אמרינן מתוך שנאמן על עצמו נאמן להתיר אשתו. כמו שכ' הרמב"ן ריש גיטין בטעם דנדה נאמנת שמספרה אף דאתחזק איסורא משום מתוך שנאמנת על עצמה נאמנת גם לבעלה. ורק מ"מ בדבר שבערוה בעי שנים ולא מהני עדות הבעל:

אולם בשם כינוי שלו או בשם אביו דנאמן הבעל הוא כעד ממש ול"מ חזרה אף באמתלא. וע' פ"י כתובות י"ח שחקר מקושית הגמרא כיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד דלמא דוקא בלא אמתלא אין העדים יכולים לחזור אבל באמתלא יכולים לחזור. ואנוסים מחמת נפשות הוי אמתלא. ובאמת ל"מ בשום דוכתא אמתלא לחוב לאחד ולהפקיע זכותו כמבואר באה"ע סוף סי' מ"ז הובא לעיל. ודע דמה שכתבתי דכיון שנעשה מעשה עפ"י דיבורו וגירש והב"ד התירוה להנשא ל"מ לחזור לכאורה י"ל כיון דהב"ד אין מתירין להנשא רק לאחר צ"א יום והוא חזר מדבריו קודם צ"א יום לא מיקרי זאת התירוה להנשא. אך הדבר פשוט דמה שצוה הב"ד להמתין צ"א יום בשביל הבחנה לא יגרע ההיתר להנשא דמצד איסור א"א התירוה רק מצד הבחנה ציוו להמתין וסה ענין אחר. והנה מצאתי כעת פלפול עצום בענין הנ"ל בספר ברכת יוסף סי' ס"ג וראיתי שהרגיש ג"כ בדברי תשו' הר"ן שכ' דכבר יצאה מחזקת א"א ויש לה חזקת פנוי' שזה תמוה גדולה וכבר הרחבתי הדבור בענין זה:

יג **וכת"ה** דן להתיר עפ"י שיטת הפוסקים דשינוי השם כשיש עדי מסירה ל"ה רק דרבנן דהוי ספירת דברים כיון שכתב שם האשה ואין אדם מגרש אשת חבירו וגם תפיסתה מוכחת. ומ"ה היכא שיש ספק אם שינה שמו ל"ה רק ספיקא דרבנן ול"ש לאסור אף ספיקא דרבנן באיתחזק איסורא כיון שהיא א"א דאור'. דבודאי יצאה מחזקה דאו' כמ"ש הר"ש פ"ב דמקוואות. וכבר נשתמשו הרבה אחרונים בד' הר"ש ולדעתי אינו דומה להר"ש דשם בספק אם טבל תחלה במקוה כשרה ואח"כ בשאובה וטמא מדרבנן או שטבל תחלה בשאוב ואח"כ בכשרה ואינו טמא. שפיר כתב הר"ש דכיון דהי' טמא מדאורייתא ובודאי כבר יצא מחזקה אין לטמא מדרבנן מחשש שמא נטמא מחדש דכיון דכבר יצא החזקה הוי ספיקא דרבנן. ואינו דומה לאם הי' תחלה רק טמא מדרבנן וספק אם טבל תחלה בכשרה דטמא מדרבנן או אם טבל בשאובה ומתיר לגמרי. דעדיין טמא מדרבנן דשם כיון שהי' לו חזקת טומאה מדרבנן אמרינן ממנ"פ אם יצא מחזקת טומאה ראשונה קודם שנטמא פעם שנית הרי הוא בודאי טמא מדרבנן וע"כ אתה מסופק שמא לא יצא מטומאתו הראשונה עד טבילה שני' ע"כ כשאנו מסופקין בטבילה שני' איך היתה מוקמינן הטמא בחזקתו. משא"כ כשהי' בתחלה טמא מדאו' דליכא לאוקמא

אחזקה הראשונה דבודאי יצא מחזקתו. מספיקא לא מחתינן אותו לטומאה. וזה דוקא בטומא' חדשה משא"כ בכל ספיקו' דנהי דכבר יצא' מחזק' דאור' מ"מ כשיש חזקת א"א מדרבנן עדיין הו"ל ספק באיתחזק איסורא ולדעת הסוברים דאיסור דרבנן באיתחזק איסורא אסור אינו מועיל סברת הר"ש. (וכבר כתבת' כן לעיל סי' כ' אות ט') מיהו מהר"ש פ"ב דמקוואות מ"ג שכ' דכולו שאוב דאורייתא ומייתי ראי' דאס"ד כולו שאוב מדרבנן אמאי בב' מקואות וא' שאוב וטבל מטומאה חמורה באחד מהם טמא הי' לו לטהר מספק וקשיא הרי איתחזק איסורא מדרבנן וע"כ כיון שנטהר מדאורייתא ואזיל מחזקה דאורייתא לכ"ע טהור ומזה מייתי ראי' מיהו אין ראי' מזה דמשמע לי' להר"ש דמשנה אתיא אף לר"מ דס"ל בעירובין ל"ו דספק דרבנן אף באתחזק איסורא מותר:

יד **והנה** בענין זה כבר האריכו הפוסקים האחרונים ואמת משמע מגמ' במקום שנמדד ונמצא חסר דכל טהרות שנעשו על גביו טמאות ואף כלים שנשבו משמע דטמא וכן פרש"י קידושין ס"ו ע"ב. אף דבכלים סגי ברביעית מן התורה. מ"מ טמאות הואיל ומדרבנן ל"מ. וכבר נשאלתי על זה (ע' בספרי ליו"ד ח"ב סי' ל"ב) ורציתי לומר דבטבילה שאני דאם בטלו לטבילותא דרביעית ל"מ שוב טבילה מהתורה כמ"ש תוס' סוכה ג' דהיושב בסוכה פסולה מדרבנן אף מהתורה אינו יוצא. ומ"מ פשטא דשמעתתא משמע דהטבילה מועלת מדאורייתא ורק משום חזקה דרבנן ל"מ הטבילה דלא כסברת הר"ש. וכן מהך דטבל ועלה ונמצא עליו דבר חוצץ אף בחציצה דרבנן ל"מ הטבילה דמיעוט המקפיד לא הוי רק מדרבנן ומ"מ אמרינן בחולין דף י' דאפי' נתעסק כל היום ויש לתלות שנעשה אחר הטבילה לא עלתה לו טבילה. משום חזקת טומאה אף דודאי נטהר מדאור' וכבר הקשה כן בישועת יעקב ריש הלכות מקוואות ועוד בכמה מקומות על הר"ש. והנראה דעיקר דבר זה תליא במחלוקת אי מחזיקין מאיסור לאיסור דלהפוסקים דמחזיקין מאיסור לאיסור אף דכבר יצא מחזקת איסור הראשון בודאי מ"מ מחזיקין מאיסור לאיסור אחר ה"ה דמחזיקין מטומאה דאוריי' לטומאה דרבצן ולהפוסקים דאין מחזיקין מאיסור לאיסור הואיל וכבר יצא מחזקה הראשונה מוקמינן אחזקת היתר ה"ה וכש"כ ביצא מחזקת איסור דאורייתא דל"ח לספיקא דרבנן. אמנם אף להפוסקים דמחזיקין מאיסור לאיסור משמע מתוס' דיבמות דף ל"א דדוקא בנולד הספק מחיים בעוד שהי' האיסור הראשון מחזיקין מאיסור לאיסור אולם מדברי הר"ן והרשב"א ורבינו יונה דס"ל בספק טריפות אפילו בספק השקול אסור ודוקא בבא זאב ונטל בני מעים שרי משום דשכיח להיתר יותר, הא בספק השקול אסור ולא מוקמינן לה בחזקת היתר. וכתב בשב שמעתתא שמעתא ה' פ"ט דס"ל מחזיקין מאיסור לאיסור היינו מאיסור

אמ"ה לאיסור טרפה אף בנולד הספק לאחר שחיטה אם הספק הוא דמחיים נטרפה. ולשיטתם בטבל ואינו יודע אם לא היה הטבילה כדין מדרבנן מחזיקין מטומאה דאורייתא לטומאה דרבנן. ובהכי נ"ל לישב מה שהקשה בישי"ע ובתשובת תועפות ראם חלק יו"ד סי' ט"ו והובא לעיל. אמאי בטבל במקוה שהוא ספק מים שאובים מועיל הטבילה כמ"ש הר"ש להסוברים דכולו שאוב ל"ה רק דרבנן ובטבל ונמצא עליו דבר חוצץ דרבנן ויש ספק אם טבל בחציצה זו טמא כדמשמע בחולין דף י'. להנ"ל יש לישב לפמ"ש הרשב"א ביבמות ל"א בטעמא דאמרי' דבספק גירש הערוה מוקמינן בחזקת היתר לשוק אע"ג דנולד הריעותא מחיים דשם כיון דמיתת הבעל מתיר ממילא והרי מת אין מחזיקין מאיסור לאיסור משא"כ בספק טריפות מחיים דצריך מעשה להתירו מחזיקין מאיסור לאיסור. ולפמ"ש השב שמעתתא כונת הרשב"א. אף דבודאי נעשה המעשה שחיטה. מ"מ כיון שאם הי' טרפה באיסורה עומדת מחזיקין מאיסור לאיסור ומש"ה בספק השקול אסור אף בלא נולד הריעותא ולא נודעה מחיים ולפ"ז נא' הנה אשה צריכה טבילה. ואמנם גם צריכה עיון הגוף. ומבואר בסי' קצ"ח סעיף ח' במחבר שעיון הגוף הוא מן התורה ובגליון שם כתבתי (וכן כתבתי בספרי ליו"ד ח"ב סי' כ' אות ז') שצ"ע כיון דמדאורייתא בעי רובו ומקפיד וזה לא שכיח למה עיון הגוף הוא מן התורה. וכתבתי דכיון דאיכא לברורי לא סמכינן ארובו. ואמנם מבואר שם דאף בדיעבד לא עלתה טבילה הוא מדרבנן. ויהי' איך שיהי' כיון דהאשה צריכה עיון הגוף וכשנמצא דבר חוצץ הוא ספק שמא לא עיינו יפה שהרי נמצא עליו דבר חוצץ וכיון שנפל הספק במעשה העיון מחזיקין מאיסור לאיסור משא"כ בספק אם טבלה במים שאובין דספק הוא על הטבילה בזה אמרינן כיון דהטבילה הועילה לדאוריי' מהני גם מספק לדרבנן. משא"כ כשיש ספק במעשה העיון ל"ש לומר הואיל והועיל העיון לדאורייתא דבדאורייתא בדיעבד מותרת בלא עיון. כדכתיבנא. עוד אפשר לומר כיון דקיי"ל נדה שנאנסה וטבלה טהורה לביתה ולדעתי א"צ אף כוונת עשי' ואינו דומה לשחיטה דבעי עכ"פ כוונת עשי' לכ"ע וכמ"ש הב"י סי' ג' או דעכ"פ בעי כח גברא לכ"ע מ"ה כ' הרשב"א ביבימות דמחזיקין מאיסור לאיסור אמנם טבילה אף אם נפלה למקוה המקוה מטהר ול"ב אף כח גברא וכונת עשי' ודאי ל"ב. (ואף דבחולין ל"א משמע דשוין הם לר"נ מ"מ החלוק ע"כ מוכרח) א"כ הוי כמיתת הבעל דממילא מתיר ואין מחזיקין מאיסור לאיסור. משא"כ עיון הגוף ודאי בעי כוונה. ולפי"ז החילוק פשוט דבטבל ועלה הספק הוא על העיון שמא לא עיינה יפה ומחזיקין מאיסור דאורייתא לאיסור דרבנן משא"כ בטבל וספק במים שאובים דהספק הוא על הטבילה דל"ב כונה ל"ש מחזיקין מאיסור

לאיסור. ולפי"ז יצא לנו דלמ"ד טבילה בעי כונה שוב צריך מעשה כמו שחיטה ומחזיקין מאיסור דאורייתא לדרבנן. ולפ"ז מיושב מה שפרש"י במקוה שנמדד ונמצא חסר אף הכלים שטבל טמאים כפרש"י בקידושין ס"ו אף דמדאורייתא הכלים ודאי טהורים דא"צ רק רביעית די"ל שם קאי למ"ד טבילה בעי כוונה אף בכלים כדאיתא חולין ל"א. וכיון דצריך מעשה מחזיקין מאיסור לאיסור ולפי"ז אצ"ל דבטבל ונמצא עליו דבר חוצץ משום העיון פסול הטבילה רק דלפי מה דמשמע בחולין ל"א דרבא כר' יוחנן ס"ל דבעי כוונה לטבילה דהרי הוא מותיב לר"נ וכן כתב הב"י סוף סימן קצ"ח בשם הרשב"א דבעי כוונה ועשי' ול"מ ממילא שוב אמרינן מחזיקין מאיסור לאיסור וה"ה מאיסור תורה לאיסור דרבנן. וכיון דרבא הוא דמתיב לאתויי לרב הונא בחולין י' דאין ספק מוציא מידי ודאי מהא דטבל ועלה ונמצא עליו דבר חוצץ שפיר משני בגמרא דשם הוא משום חזקת טומאה ואף דבודאי יצא מטומאה דאורייתא מ"מ מחזקינין מטומאה דאורייתא לדרבנן אבל הר"ש בפי' התוספתא והמשנה פוסק דטבילה א"כ כוונה וגם לא כח גברא כדמוכח ממשנה דגל שנתלש הובא בחולין ל"א וכיון דהוי מידי דממילא אין מחזיקין מאיסור לאיסור. ומ"ה פוסק דהיכא דיצא מחזקה דאו' ספק דרבנן להקל אף דאיתחזק איסורא:

טו ע"ע בפסחים ט' דאם ביטל החמץ מתירין הבית מספק אכלתי' אף דאיתחזק איסורא משום דכבר יצא מחזקה דאורי' ואמנם שם יש מחלוקת. הנה אף כי דברי הר"ש הם עמוד גדול מ"מ הרבה סתירות יש לדבר זה. ורבים חולקים על כן אין לבנות דין על היתר זה. ודע דמה שכתבתי דזה תליא בפלוגתא אי מחזיקין מאיסור לאיסור הנה אף דבאיסור א' משם א' או טומא' אחת משם א' לכ"ע מחזיקין מטומאה לטומאה. מ"מ כיון דמתחלה הי' טמא בדאור' ועכשיו ספק אם הוא טמא מדרבנן מחמת טומאה ראשונה הוא ממש דומה כמו מחזיקין מאיסור לאיסור וז"ב:

ושוב נ"ל דמה שכתבתי לעיל לחלק בענין מחזיקין מאיסור לאיסור בין היכא דבעי עשי' וכונה ובין היכא דמהני עשי' בלא כח גברא ובלא כונה ונשענתי על הרשב"א יבמות ל"א שכתב דמיתת הבעל היא ממילא ומש"ה אין מחזיקין מאיסור לאיסור משא"כ שחיטה זה ליתא דלענין מחזיקין מאיסור לאיסור מאי נ"מ אי בעי עשי' וכונה וכח גברא. וע"כ כוונת הרשב"א דמיתת הבעל היא בטבע ולא הויא חזקה אילימתא כל כך וכיון שהיא בטבע ל"ה מעשה כעין שכ' תוס' יבמות קי"ט דהיכא שהוא בטבע ל"ה רובא דתליא במעשה משא"כ שחיטה ל"ה בטבע ומ"ה הויא מעשה וחזקה אלים טובא דחזקה שלא יעשה המעשה. א"כ לפי"ז גם טבילה כיון דל"ה בטבע מה לי אם מועיל מה שמהני בלא כונה ובלא עשי' אבל זה לא שכיח ואינה בטבע והויא חזקה אילימא דאמרינן

מחזקינן מאיסור לאיסור. אמנם בישוב דברי הר"ש י"ל לפמ"ש הש"ך סי' נ' דדוקא לה"א דש"ס יבמות אין מחזיקין מאיסור לאיסור. אבל למסקנת הש"ס דאביי ורבא לא ס"ל הא דרבה שוב מחזיקין מאיסור לאיסור א"כ כיון דלרבא מחזיקין מאיסור לאיסור שפיר אמרינן בחולין י' דמחזיקין מדאורייתא לדרבנן לענין חציצה. ומ"ה אף בחציצה דרבנן ל"מ טבילה דאוקמ' אחזקת טומאה והר"ש פסק אין מחזיקין מאיסור לאיסור ומ"ה ס"ל היכא דיצאה מחזקה דאוריי' מותרת משום ספיקא דרבנן וכיון דתליא בפלוגתא אין לסמוך על דברי היתר הנ"ל זולת בצירוף שיטת הפוסקים דלא כר"י אלא כר"מ דאפי' באיכא חזקה ספיק' דרבנן לקולא והיא שיטת הר"מ והרבה פוסקים כמ"ש השעה"מ בה' מקוואות באריכות. וקצת הי' מקום לומר דבר חדש בטעם דנמצא עליו דבר חוצץ מדרבנן ספיקא לחומרא וכן לענין כלים דל"ב רביעית מדאוריי' ומ"מ בנמצ' מקוה חסר מ' סאה טמאים מספק והיא לשיטת ר' יוחנן והפוסקים כוותי' דטבילה בעי כוונה וי"ל דאם סבר לטבול במקוה שכשרה אף דרבנן ובאמת פסולה מדרבנן או שנמצ' חציצה מדרבנן הוי כוונה בטעות. דהוא סבר ליכשר לגמרי וכוונה בטעות ל"מ ומ"ה אין מועיל טבילה מדאוריית' וזה טעם דתוס' סוכה ג' דהיכא דמדרבנן אינו יוצא אינו יוצ' מדאו' ואשכחנא כוונה בטעות דל"מ כגון בקרע עבור מת אחד ונמצ' מת אחר. וכן באבילות כן הוא. מיהו הדבר צריך ביקור וחקירה. ואכ"מ וגם נמצ' סתירה נגד סבר' הנ"ל:

טז והנה כת"ה מצרף להיתר גם מה שהי' נקרא בערכאות שמעון בעת שהי' נקרא לאסינטירונג. ויפה כתב כת"ה כיון דנקרא בפי קצת עכ"פ ל"ה שינוי כמו שמוכח מרמ"א סי' קס"ט סעי' י"ד דאם יש לו שם הנק' בפי כותים כותבים עליו דמתקרי. וגם מתשובה מאהבה בשם עלקע שנקראת בפי עכו"ם אסתר ואף דשם שנק' אצל אסינטירונג הי' רק לפרקים מ"מ אין חשש שינוי אשר ע"כ נ"ל לדינא דאם הבד"ק יוכלו לכוף להבעל שיתן ג"פ כדת של תורה שמחויב ליתן ג"פ כמבואר סי' קנ"ד ברמ"א סעיף כ"א דאם נתן גט כשר ויצא לעז על הגט מותר לכופו לתת גט אחר וכופין אותו ויתן גט להוציא מידי לעז כמבואר ג"כ בתשו' בית אפרים סי' צ"א בנידון שערער הבעל קצת כעין נ"ד. ואם אי אפשר לכוף הבעל והוא לא ירצה לצאת לד"ת ולגרשה יוכל הב"ד להתירה בגט הראשון כיון שיש כמה ספיקות ספק א' אם הוה זה שינוי כיון שנקרא אצל הרעקעטירונג בשם זה. ספק הב' אף אם הוה שינוי שמא ל"ה רק פסול מדרבנן והוי ספק דרבנן כדעת כמה פוסקים דספק דרבנן אף באיתחזק איסורא להקל. ועיקר כיון דכבר אמר ששמו כך אינו נאמן כיון שכבר נעשה המעשה על פיו. וגם אין אדם משים עצמו רשע לגזול ממון והגם שלעיל פקפקנו על תשו' הר"ן שכ' דאיתחזק היתרא חזקת פנוי' מ"מ לפמ"ש תוס'

כתובות כ"ג דב' אומרים קרוב לה כיון שכבר נתקדשה יצאה מחזקת פנוי'. אך המהרי"ט חלק א' סי' מ"א כ' דזה לא יועיל רק לחומרא ולא לקולא מ"מ לענין פסול דרבנן יש לומר דמועיל אף להקל באופן דאין כאן חזקת א"א ומהני ס' דרבנן. ואולי זה יהי' סברת הר"ן בתשובה ואין להאריך יותר. וה' יצילנו משגיאות:
והנני ידידו

סימן כה

ב"ה
פרעמישלא תרמ"ב
להרב הגדול החריף ובקי מ' **נפתלי גאלדבערג** נ"י דומו"ץ דק'
טארנאוו יע"א בעהמ"ח ספר
בית
לוי.

ע"ד הגט אשר סדר וכתב הרשל בלא יו"ד אחר הה"א כדברי הח"ס ולבו נוקפו ושאל אם יתן גט אחר ואפשר לתת גט אחר אך שצריך לזה טירחא הנה לכתחלה לא טוב עשה שכ' בלא יו"ד דלכתחלה צריך לכתוב ביוד כמו הירש דאף שנק' בסגול מ"מ כותבין ביוד כמו שכ' בתשו' ר"ח כהן סי' ס"ד אמנם בדיעבד הגט כשר כיון דגם היוד לא הוה סגול כמו שקורין רק שכותבין ביוד כפי המנהג ולא חיישינן לטעות שיסברו ששמו הירש בחיריק ה"ה אם לא כתב כלל כשר כמו בשם אבוש שהתיר בב"מ בכתב אבש בלא ו' ונראה מדבריו דלכתחל' יש לכתוב כן. ובטיב גיטין אות ל"ו ס"ק ל"ו חולק עליו וכתב שיש לכתוב בו' ויש לעיין בדיעבד בזה ובב"ש ס"ק מ"ה כתב בשם הילל שכתבו חסר דהיכא דאין שינוי במבטא כשר. אך בג"פ ס"ק קכ"ה כ' בתחלה לצדד להקל בדיעבד בחסר אלף ומה שהקפיד רשב"ץ בעיר תוניס שכ' תנס משום דלמא יש עיר אחרת ששמה תנס ואח"כ כ' שחקר דליכא אלא עיר אחת ששמה תוניס. (ומ"ש בתרגום פ' שלח על פסוק צוען מצרים טנס דמצרים י"ל כיון דשניהם ממצרים וגם תונס היה במדינת אפריקא אולי הי' אז טניס בכלל מדינת מצרים) ומ"מ פוסל הרשב"ץ בחסר משמע שהג"פ מסופק בזה ובאמת שם המדינה תנס ושם מטרפולין שלה תוניס. אולי משום זה פוסל הרשב"ץ ובשם גרשון שכ' חסר וא"ו פוסל ג"כ בג"פ והב"ש מכשיר דהב"ש לשיטתי' שפוסק בס"ק מ"ה כלבוש. והג"פ נראה דאינו פוסק כלבוש וע' טיב גיטין אות ג' ס"ק ס"ה וע' בח"מ סי' קכ"ו ס"ק כ"ד דמייתי לת"ה סי' קל"ג דאם כתב אייר חסר אין לכתוב גט

אחר רק ביומו קודם שנתפרסם שנתגרשה דחיישי' ללעז ע"כ נראה לכאור' דגם בנד"ד אין לתת גט אחר. אולם שמעתי שבק' טארנאוו קורין למקצת ב"א הרשל בפת"ח. ע"כ אם זה המגרש קורין אותו בסגול יש לחוש לטעות שכשיראו שגירש בשם הרשל בלא יו"ד יאמרו שקורין אותו בפתח. ואין זה המגרש. ע"כ אם יתברר לכת"ה שכן הוא יצוה שיבואו אליו ויתן גט אחר ויראה שלא יהי' חשש לעז על הבד"ץ ויעשה בהשכל ודעת: והנני ידידו

סימן כו

ב"ה **פרעמיסלא** תרמ"ג לפ"ק. **להרב** הה"ג החריף ובקי בכל חדרי תורה מוהר"ר **שמואל יצחק**
שור נ"י וכעת אבד"ק
מאניסטרישטץ.
בדבר השאלה באחד שבא לגרש אשתו ואמר ששם אביו דוד יואל והב"ד לא האמינו לו כי לא הי' מוחזק רק בשם יואל לבד והעידו ב' עדים בפני שליח ב"ד שנקרא לתורה בשם דוד יואל וכתבו בגט דוד יואל דמתקרי יואל. ואח"כ הבעל קרא ערעור על הגט ואמר שבכוונה שינה שם אביו ביען שחותנו כפה אותו לגרש בכח הקומפרימוס ובאמת לא נקרא מעולם בשם דוד יואל ואף לא מעריסה והוא בקש מהעדים שיאמרו כן בערמה והעדים מודים לדבריו והעידו ב' עדים כשרים שאביו מעולם נקרא לתורה רק בשם יואל מה דינה של האשה הזאת. וכעת הבעל אינו רוצה לגרש מחדש עד שיעמדו אתו לד"ת:

א **תשובה** הנה כבר הביא כת"ה דברי הפוסקים דשינוי בשם אב ל"ה רק פסול מדרבנן והיכא דאיכא תרי ותרי הו"ל ספיקא דרבנן. אך שיש לומר דבאיתחזק איסורא אף בספיקא דרבנן אסור כמ"ש הש"ך סי' ק"י בדיני ס"ס ס"ק כ' וע"ז כתב דאין לסמוך על סברת הר"ש בפ"ב דמקוואות דהיכא שהי' בתחלה אסור מדאורייתא והותר אין להעמיד בחזקת איסור כיון שיצא מחזקת איסור דאוריי' דזה דוקא היכי שיש ספק אי נולד איסור או טומאה חדשה כגון שספק אי טבל אח"כ במים שאובין דנטמא מחדש משא"כ בספק אי אזיל האיסור שנתחזק עליו ל"מ סברת הר"ש וצדקו דבריו (א"ה כבר פלפלתי בדברי הר"ש לעיל סי' כ' אות ט' וסי' כ"ד אות י"ג) ונ"ל ראי' ממ"ש התוס' חולין דף ל' ע"ב ד"ה החליד דלצד האיבעיא דשהיה במיעוט קמא דושט אינו אסור לא משכחת שהי' בעוף רק מדרבנן. וקשה ממה דמשני בחולין דף י' לא לאתויי ספק שהה ספק דרס והרי זה קאי בעוף ובעוף לא הוה ספק שהה רק מדרבנן וא"ל דאיתחזק איסורא דהרי למ"ד יש

שחיטה בעוף מן התורה הי' לו בתחלה חזקת איסור דאורייתא ויצא מחזקה דאורייתא וליכא לאוקמא בחזקת איסור וע"כ דגם בכה"ג שייך לאוקמא בחזקת איסור דאינו דומה להר"ש רק בספק שהי' במיעוט בתרא הוי כהך דהר"ש דכיון דנשחט רוב יצא מחזקת איסור וספק אם נאסר אח"כ מדרבנן משא"כ בספק שהי' במיעוט קמא וז"ב. מיהו עדיין קשיא לשיטת הפ"ח שחולק על הש"ך וס"ל ספק דרבנן אף באיתחזק מותר וע"כ צ"ל בישוב קו' הנ"ל דהגמרא קאמר לא לאתויי ספק שהה לצד האיבעיא דשהי' במיעוט קמא דאורייתא ולצד הסברא דאין שהי' בעוף רק מדרבנן קאמר ספק דרס דזה בעוף ספיקא דאור' וא"כ נדחית ראי' הנ"ל מ"מ הסברא ברורה דיש לחלק בין הך דר"ש. ובאמת מ"ש כת"ה ראי' מטבל ועלה ונמצא עליו דבר חוצץ אף דמיעוט המקפיד ל"ה רק מדרבנן לא עלתה טבילה והיא קו' ישועות יעקב במקוואות ובכמה מקומות וכתבתי במקום אחר די"ל כמ"ש תוס' סוכה ג' דהיכא שאינו יוצא במצות סוכה מדרבנן אף מדאורייתא אינו יוצא וה"ה בטבילה וע' בפמ"ג בפתיחה כוללת ה' קריאת שמע בסופו שכ' בסברת התוס' דהיכא דעביד לעבור על דרבנן ויש לו יכולת בסוכה כשרה הפקיעו המצוה מיני' וזה ל"ש בטבילה דהוה הכשר מ"מ איכא למ"ד דגם טבילה מצוה. וע' בטור סי' קצ"ז בשם ר"ח דקי"ל טבילה בזמנה מצוה ורוב פוסקים חולקים והרבה יש להתישב בסבר' זו מ"מ ע"כ צריך לומר כן לסברת הפוסקים דבדרבנן אף חזקת איסור ל"מ ולא נאריך הפעם בזה אך בעיקר הדין יש סברא לומר דהיכא דב' עדים מכחישים ב' העדים נאמנים לומר מבודים היינו והכי משמע פשטא דלשון הגמ' כתובות דף כ' ע"א דאהא דאמרינן תרי ותרי נינהו אמר ר"ש דאין מכחישין אלא בפניהם א"ל ר"נ אלו הוה קמן ומכחישין הוה הכחשה והו"ל עדות מוכחשת השתא דליתנייהו דאלו הוה לקמן דילמא הוו מודו להו מהימנא משמע דאלו הוה העדים מודין להעדים דפסולין הי' ודאי פסול ול"א כיון שהגיד כיון שב' עדים מסייע להו. אולם בשער משפט סי' כ"ט ס"ק ב' כתב לדחות ראי' זו ומייתי דברי הריב"ש סי' רס"ו שכתב דאף בתרי ותרי אין העדים נאמנים לומר מבודים היינו. ועיין מהר"ם שיף בכתובות שכתב ג"כ דבגמ' ל"ד נקט דאלו הוה קמן היו מודים לא מגרעינן בהודאתו ובתשובה אחת כתבתי דבשטר דלא הי' דרישה וחקירה שמא מאוחר היה כשיש עדים מכחישין הוה לי' דין מרומה ובעי דרישה וחקירה מש"ה העדים יכולים לחזור. אך למחנה אפרים דיני עדות סימן כ' לא מהני חזרה כיון שבשעה שהעידו לא הי' דין מרומה עיי"ש שהארכתי בפרט זה א"כ בנ"ד ג"כ כיון שבשעה שהעידו לא הי' הכחשה העדים אין יכולין לחזור והוה לי' תרי ותרי:

ב **והנה** אף שהעדים כפי השאלה נראה שלא העידו בב"ד אף שב"ד שלחו לשאול לעדים ע"כ נראה שיכולים לחזור ול"ה חוזרים ומגידים. אמנם אף שנראה כן לחידושי הר"ן בסי' מ"ז דכל שלא העיד בב"ד אף באוסרין חוזר ומגיד מ"מ הוכיח בשב שמעתתא פ' י"ד שמעתתא ו' דכל שנעשה מעשה עפ"י העדים אף שלא העידו בב"ד אין חוזרין ומגידין. ע"כ בנ"ד שנכתב הגט עפ"י העדים ובב"ד נתנו כתב והתירוה להנשא עפ"י הגט אין נאמנים לחזור ע"כ לא הוי רק תרי ותרי וכת"ה חשש להפוסקים דשינוי בשם האב פסול מדאורייתא. ולע"ד בנ"ד שלא הי' השינוי רק בשם העוליה לתורה שהרי כתבו דמתקרי יואל והוא החניכה שהכל קורין ובזה אין שינוי רק בשם העוליה לתורה לכ"ע ל"ה רק פסול מדרבנן דהסוברים דפסול מדאורייתא הוי משום דס"ל דגם שם אביו צריך לכתוב בגט. וע"כ העדים חתמו על שקר והו"ל מזויף מתוכו והתו' בגיטין דף פ' כתבו דמה שאין העדים צריכין לכתוב לא קאי חתימתן ע"ז. וע' ב"ש אה"ע סי' כ"ח שהקשה משטר מוקדם דאין נאמנים לומר שלא חתמו ע"ז וכ' ג"כ דמה שא"צ לכתוב יכולים לו' לא חתמנו על זה. ואני כתבתי דבגט שלא נכתב רק בלשון בע"ד לא מעידין אכולה מילתא כמ"ש הרמב"ן והראשונים בכתובות כ"ד. ובח"מ סי' מ"ט. א"כ כשנכתב החניכה שהכל קוראין דבודאי כשר הגט בשם זה לבד ודאי אין כאן פסול מדאורייתא דהעדים לא העידו בשם שאין צריך לכתבו כמ"ש תוס' גיטין פ', וכש"כ בנ"ד שיש כאן ב' עדים שהעידו כמ"ש העדים לא שייך לומר דהו"ל מזויף מתוכו שהעדים חתמו שקר. ואולי גם חשש לעז ליכא כיון שב' עדים מעידין כן:

ג **ובגוף** דברי מהרא"י סי' קל"ט שכתב דאף עד אחד יכול לערער ששינו השם בגט שקשה על דבריו מש"ס בגיטין ט' דמבואר שם דאין ערעור פחות משנים גם הקשיתי על הב"י דבסי' קכ"ט מייתי דברי מהרא"י ובסי' קל"ד מייתי דברי הר"ן בתשובה דלאחר שנתגרשה האשה בחזקת פנוי' ואין דבר שבערוה פחות משנים וכתבתי בטעם מהרא"י דכיון דעד אחד נאמן על השם מטעם מילתא דעבידא לגלויי. ה"ה דנאמן לערער מטעם זה, מ"מ מדברי הר"ן בתשובה נראה דלאחר שנתגרשה מוקמינן אותה בחזקת פנוי'. וע' בפ"י בגיטין ר"פ השולח תוס' ד"ה מהו דתימא שכתב דמהאי טעמא אינו נאמן הבעל לומר שביטל כיון שהגט ביד אשה והרוב אין מבטלין ואינו נאמן כנגד הרוב וה"ה בנ"ד י"ל כיון שזה מעשה רשע לגרש אשה ולהוציא לעז ולהעמיד עדים שקרנים אין נאמן נגד הרוב וגם העדים אין נאמנים. ומוקמינן בחזקת שנתגרשה אך כיון שיש ב' עדים אחרים שמעידין כן לא שייך סברת הפנ"י (ועמ"ש בסי' כ"ד אות ח' ט' בענין זה):

ד **ובגוף** דברי הר"ן בתשובה סי' מ"ג שכ' דלאחר שנתגרשה האשה בחזקת פנויה ואין דבר שבערוה פחות משנים וע"כ הכוונה כיון שיצא בהיתר ונתחזקה האשה גרושה בחזקת פנוי' עומדת. ואמנם במהרי"ק שורש קמ"ז כ' בזרק עוף מידו ונמצא שמוט ל"א כיון שיצא בהיתר בחזקת היתר עומדת ומוקמינן בחזקת איסור ומייתי ראי' מטבל ועלה ונמצא עליו דבר חוצץ אף שנתחזק בהיתר מ"מ בחזקת איסור עומד והובא בפ"מ יו"ד סי' כ"ה עיי"ש י"ל מלבד סברת הפ"י הנ"ל דדוקא בלא נמצא ריעותא רק שהבעל מערער כ' הר"ן שהוא בחזקת פנוי' כדמוכח בגיטין דף ט' דמקשה הא אין ערוה פחות משנים ולא משני ה"מ דאיכא חזקה דכשרות כמו שהקשה הפ"י וע"כ צ"ל דכיון שנתגרשה ל"מ ערעור חד ואף דערעור דבעל מהני היינו לענין קיום דמדרבנן צריך קיום אבל לערעור דבעל לומר שביטל השליחות דלא חששו חז"ל שפיר כ' הר"ן דמוקמינן בחזקת פנוי' משא"כ בנמצא ריעותא כגון בנמצא הסימן שמוט דאיכא ריעותא לפנינו מוקמינן בחזקת איסור אף שיצא בהיתר וכן בטבל ועלה ונמצא דבר חוצץ א"כ בנידון שלפנינו שיש ב' עדים נגד ב' עדים ריעותא לפנינו מוקמינן בחזקת איסור כמ"ש מהרי"ק ושוב עיינתי בס' דברי אמת דיני גיטין בסי' ח' שהביא כת"ה חשש לדעת הרמב"ם. דאף בשינה שם עירו אף שאין צריך לכתחלה מ"מ פסול מדאורייתא וה"ה בשינוי שם אביו חושש לפסול מדאורייתא ולפ"ז אולי גם בשינוי שם העולה לתורה פסול מדאורייתא דלא כמו שצדדתי לעיל בסברא. אשר על כן אם כי להלכה משמע כדעת הרא"ש דלא הוי רק פסול דרבנן מ"מ בתרי ותרי י"ל דהוי ס"ס להחמיר שמא בשינוי פסול מדאורייתא. ושמא אף אם לא פסול אלא מדרבנן מ"מ בתרי ותרי אף מדרבנן מוקמינן בחזקת איסור כשיטת הש"ך. וגם אולי העדים יכולים לחזור הואיל ולא הגידו תחלה בב"ד דלא כשב שמעתתא. ע"כ לדעתי האשה אסורה להנשא עד שתקבל גט אחר באופן אם העדי' האוסרי' הגידו עדותם בב"ד וחקרו ודרשו היטב ונתברר להב"ד שאין חשש בדבר שהבעל שכר עדים להוציא לעז:

ה **והנה** מה שחשש כת"ה שהבעל לא כיוון לגרש הואיל והוסיף עוד שם. כבר כתב הגאון המרש"ק בחידושי אנשי שם שאין חשש בדבר. וגם אני הארכתי בזה בתשובה להחזיק בדבריו עלי לחזור על הראשונות אך מה שהביא כת"ה בשם הגאון הנ"ל סי' כ"א דאמרינן בכי האי גוונא אפקיענהו רבנן לקדושין מיני' בעשה שלא כהוגן וכ"ה כתב דאין לנו לומר אפקעינהו רק במה שמצינו וראי' ממהרי"ט חלק אה"ע ס"ס ט"ל. ובאמת הדבר מבואר בהרבה פוסקים וכ"כ הפרי חדש הלכות גיטין סי' קכ"ה ד"ה וראיתי וכ"כ בחכם צבי סי' קכ"ד ועוד הרבה פוסקים. איברא דהריב"ש סי' נ"ד כתב בדעת הרי"ף דמקדש בפסולי עדות דרבנן אפקעינהו לקידושי' והביא בשם הרמב"ן שחולקי' עליו משום דלא

אמרינן אלא היכי דאיתמר ומ"מ דעת הרי"ף דאף דלא אתמר אמרינן אפקעינהו ורש"י ז"ל פי' בשבת קמ"ה בטעם עד מפי עד בעדות אשה משום אפקעינהו אף דלא אתמר בש"ס הכי מ"מ שנא' אנחנו בדורות שלפנינו אפקעינהו ודאי צדקו דבריו ידידו:

סימן כז

ב"ה **פרעמישלא** תרמ"ז לפ"ק. **להרב** המאוה"ג בנש"ק כש"ת מוה' **יהושע שפירא** נ"י האבד"ק

ריבאטיטש יע"א

ע"ד הג"פ שצריך לסדר בק' בלאזיב ושם האיש מהעריסה שמואל חיים ולפעמים חותם בשם שמואל חיים ולפעמים בשם שמואל לבד וכששואלי' אותו על שמו לקרות לס"ת צוה לקרות עצמו בב' שמות שמואל חיים וכן בכתובה נכתב ג"כ שמואל חיים אך בק' בלאזיב מעת בא לשם קורין אותו לס"ת בשם שמואל לבד וזה ב' שנים שדר בק' בלאזיב ושם האשה מהעריסה שפרה לאה וכן נכתב בכתובה ועד היום נקראת במקום מולדתה בפי כל שפרה לאה אך מעת בואה לק' בלאזיב זה ב' שנים נקראת בשם שפרה לבד והיא אינה נושאת ונותנת ואינה חותמת עצמה כלל אך כשנותנת קוויטיל לצדיקים תצוה לכתוב שפרה לאה:

א **תשובה** הנה בשם הבעל נ"ל לכתוב שמואל חיים דמתקרי שמואל ואף דאינו עולה לתורה כעת רק בשם שמואל וכן קורין אותו מ"מ כיון דשם שמואל חיים הוא שם מהעריסה ולא נשתקע שהרי חותם עצמו לפעמים וגם לפרקים עולה בשם זה לתורה ואף דזה ב' שנים אינו עולה לתורה בשם זה כיון דמתחלה עלה לתורה בשם זה ולא נשתקע יש לכתוב כן דאין לכתוב להיפך שמואל דמתקרי שמואל חיים כיון דעתה אינו נקרא כן רק שחותם עצמו כן אין לכתוב דמתקרי על שם החתימה כמ"ש הט"ז וכיוצא בזה מבואר בטיב גיטין בליקוטי שמות סעי' כ"ד באחד ששמו בפי כל בעריל וחתימתו זיינוויל דוב ולס"ת שמואל דוב אם הוא איש שרגיל לחתום יש לעשות שם זה עיקר ולכתוב זיינוויל דוב דמתקרי שמואל דוב והמכונה בעריל ואף דע"כ שם החתימה אינו עיקר נגד השם שעולה לתורה ונקרא בפי כל מ"מ כיון שאין לכתוב על שם החתימה דמתקרי צריך לעשות לעיקר השם שם החתימה אך י"ל דשם שאני דרגיל בפי כל לקרוא בערל ועולה לתורה שמואל דוב א"כ העלי' ושם שנקרא בפי כל סותרים עצמם ע"כ גם שם החתימה הוא עיקר משא"כ בנ"ד דנקרא בפי כל שמואל וכן הוא כעת עולה לתורה א"כ שם שמואל עיקר ושמואל חיים שחותם טפל ואין לעשות הטפל לעיקר לכתחלה.

ועוד שבנ"ד גם בשם החתימה חותם עצמו לפרקים בשם שמואל לבד ע"כ הי' נר' דעדיף יותר לכתוב שמואל דמתקרי שמואל חיים ואף דאין לכתוב דמתקרי על החתימה הנה הח"ס כ' בסי' כ' דכשר לכתוב דמתקרי והגאון מהרש"ק כ' באנשי השם סי' קל"ז דמ"ש הטו"ז שאין לכתוב דמתקרי על שם החתימה דווקא דאינו חותם רק בשם א' שאין קורין בו כלל אבל בחותם בשני שמות ובשם אחד קורין באמת שייך לומר דמתקרי ואולי יש לסמוך על זה הגם שהסברא לא כן הוא ומ"מ יותר טוב לכתוב:

ב' גיטין בראשון לכתוב שמואל חיים דמתקרי שמואל ובשני לכתוב שמואל דמתקרי שמואל חיים. וכיוצא בזה כ' בטיב גיטין בשם אלעזר אות מ' לכתוב ב' גיטין:

ב **וע"ד** האשה נ"ל שיכתוב שפרה דמתקרי שפרה לאה דכיון דבמקום הכתיבה והנתינה לא נקראת רק בשם שפרה. אך שם שפרה לאה לא נשתקע שהרי קורין אותה גם היום שפרה לאה במקום מולדתה. וגם במה שנותנת קוויטיל לצדיקים לקצת פוסקים לא מיקרי נשתקע. וגם יש סברא לומר דבב' שנים לא מיקרי נשתקע, הגם דמשמע דבי"ב חודש הוה נשתקע כמ"ש נשכחתי כמת מלב וזה י"ב חודש הארכתי בתשובה מזה דמשמע דלענין יאוש בקרקע דמהני בנשתקע שם בעלי' בעי יותר משנה מ"מ בנידון דידן ודאי ל"ה נשתקע כיון שבעיר אחרת עדיין שמה עלי'. וגם במה שנותנת קוויטיל מ"מ לעשות עיקר השם מזה אין לעשות כיון דבמקום הכתיבה והנתינה לא נקראת כן. ובשם שיש לה במקום אחר יש לכתוב דמתקריא וזה ודאי כשר. אך כ"ז כשידוע שבמקום מולדתה עדיין קורין אותה בשני שמות אבל כשאינו ידוע בבירור יכתוב בגט שני שפרה לבד כדי לצאת ידי ספק שמא מה שכותבת בקוויטליך מיקרי נשתקע וכיון שבלא"ה יכתוב ב' גיטין משום שם הבעל ע"כ באינו ידוע יכתוב כנ"ל בגט שיהי' כשר בלי פקפוק:

והנני ידידו

סימן כח

ב"ה **פרעמישלא** תרמ"ח

ע"ד הגט פטורין שסידרו בק' זמיגראד על פי אבד"ק הנ"ל ששם אביו הי' נקרא בפי כל זכרי' ובני ביתו ושכניו היו קורין אותו זכרי' הירש וחתימה הי' בנקודה וסידרו הבד"צ וכתבו זכרי' צבי דמתקרי זכרי' הירש ודמתקרי זכרי' ואח"כ יצא ערעור על הגט ושלחו טעלעגראף לגדול לשאול אותו איך לסדר באחד שקורין אותו לתורה זכריהו ובפי כל נק' זכריה וכפי לשון הטעלעגראף הי' נראה שהוא בשם המגרש והשיב לכתוב ב' גיטין

א' זכריה והשני זכריהו דמתקרי זכריה והטעם דאף מלשון הב"ש וכל הפוסקים משמע דכותבין שם זכריה אם לא כשיש לו קבלה מ"מ כיון דעולה לתורה בשם זכריהו הוי כמו שם אלי' וכן מבואר שם זכרי' בתורת גיטין סי' קכ"ט ס"ק כ"ח דבעולה לתורה זכריהו הדין כמו באליהו והנה עתה א' מערער על הגט וטעמו שכתבו זכריה צבי ולתורה הי' נקרא זכריהו צבי א"כ שם זכרי' צבי לא הי' נקרא משום איש והרי שינוי שם. והנה כעת בא לפני הרב המסדר ואמר שבעת שסדרו הגט הי' שם קורא לתורה ואמר שזה לפני שמונה שנים הי' קורא המגרש בשם אביו זכריהו צבי ואמנם מי שקורא לתורה מאז ועד עתה קורא אותו בשם אביו זכריה צבי וע"ז סמכו לסדר כנ"ל ואח"כ יצא ערעור ולא נתנו הגט ושוב שמעו שהקורא שקורא כעת אומר שגם עתה קורא בשם אביו זכריהו צבי ומחמת המחלוקת לא האמינו לקורא וסדרו הגט כמבואר לעיל וסמכו עצמם על דברי הב"ש שכ' בשם אבי שלום שדוקא אם ע"י ציווי בדקדוק קוראים וכ"כ בטיב גיטין בשם אליהו ס"ק ל' דמה שעולה לס"ת הוי כקבלה וכ' היינו שצוה לש"ץ לקרותו וכ"כ בספר דברי חיים בשם אליהו:

א **תשובה** הנה הגט כשר בלי שום פקפוק נ"ל דאף שכ' התורת גיטין שבשם זכריה כשעולה לס"ת בשם זכריהו הוה הדין כמו באליהו כנ"ל היינו דוקא בשם המגרש אבל בשם אביו נהי דעתה קורא הש"ץ שם אביו זכריהו מ"מ כיון שכ' הב"ש דרוב השמות הם זכריה י"ל דאביו הי' נקרא לס"ת ג"כ בשם זכריה והיכא שהדבר ספק יש לכתוב זכרי' ובשלמא אם הי' נקרא בשם אביו בציווי הי' מקום לומר דידע שאביו הי' שמו זכריהו אי נקרא לס"ת בשם זכריהו אבל כשלא הי' עפ"י ציווי אין מחזיקין לאביו רק בשם זכריה ובזה י"ל אפילו אם נאמר כדעת הגאון מהרש"ק באנשי שם סי' ס"ג דאף בלא ציווי יש לילך אחר הקריאה דכיון דקרי לי' ועני היינו דווקא בשמו אבל לא בשם אביו ב' כיון דבשם אביו סגי בשם שקורין העולם דהוי כחניכה כמו שכ' בטיב גיטין בליקוטי שמות כללים סעיף י"ג בשם נחום ע"כ כיון שכ' שם זכרי' שנק' בפי כל הגט ודאי כשר דבשם המגרש גופיה אף אם שמו זכריהו וכתב זכריה מכשיר בש"ע רק דבתורת גיטין כתב בשם הגט פשוט דזה דוקא במקום עיגון א"כ בשם אביו כשר אף שלא במקום עיגון ומש"כ זכרי' צבי אין קפידא דהרי ודאי שמו צבי וזכריה מזכריהו ל"ה שינוי כנ"ל וזה כשהי' נודע שאביו הי' שמו זכריהו אבל כמו שהוא בנד"ד שלא נודע איך הי' קריאתו של אביו לתורה הגט כשר בלי שום פקפוק כמו שכתב הטיב גיטין גבי שם טובי' דאם נקרא טוביהו ואינו נודע האיך קורין לתורה בשם אבי המגרש והמגורשת אין לכתוב רק שם טובי' שנק' בפי כל ואסור להוציא לעז והנלע"ד כתבתי:

סימן כט

ב"ה **פרעמישלא** תרמ"ט לפ"ק. **להרב** החריף המופלג ובקי כש"ת מוה' **יעקב זילבער** נ"י דומו"ץ דק'
אולינוב:
בדבר הג"פ מחולה שצריך לסדר. והנה שם המגרש ניתן לו בשעת מילה שם זאב וכן קורין אותו לס"ת ובפי כל נקרא וועלי וחותם עצמו וועלי ביוד לבסוף יפה כתב שאין לשנות מחתימתו כמו שהוכיח מנו"ב תניינא סימן קכ"ד גבי טאלצי ובשם אבי המגורשת שנקרא לס"ת יעקב משה יהודה ובפי כל נקרא יעקלי וחותם עצמו בשם יעקב משה וחשש כת"ה שמא שם יהודה מחמת חולי ואז צריך לכתוב יהודה בתחלה גם בזה יפה כתב. דאין לחוש לזה וגם בשם מחמת חולי קשה לכתוב שם מחמת חולי בתחלה אם העולם קורין שם מחמת חולי בסוף לס"ת ומצאתי בס' היקר דברי חיים בשער שינוי השמות שבסוף הספר סוף אות ט"ז שפוסק בשם מחמת חולי לכתוב ב' גיטין עיי"ש. וכן עשינו להלכה ובנ"ד שלא נודע שהוא שם החולה גם הוא בשם אבי האשה ע"כ יכתוב בגט יעקב משה יהודה המכונה יעקלא ובשם יעקלא כתב כ"ת ביו"ד לבסוף וזה לא נהירא דהקורא יקרא בחירי"ק ובאמת לא נקרא בחיריק ע"כ טוב לכתוב באלף לבסוף וכ"כ בנוב"י גבי טאלצי ביו"ד שנק' בחיריק אך אם חותם עצמו יש לכתוב כמו שחותם ובנ"ד שאינו חותם בשם זה יש לכתוב באלף לבסוף כנלע"ד:
והנני ידידו

סימן ל

ב"ה **פרעמישלא** תרמ"ט לפ"ק
להרב הה"ג החריף המופלג כש"ת מוה' **זלמן פרעגער** מו"ץ בק'
קעשנוב יע"א:
ע"ד הגט באחד שהי' שמו אליהו והכנוי אליק בסגול וכן נקרא וכתבו בגט אליהו המכונה אליק וערערו על הגט שאמרו שהי' לו לכתוב בגט עליק בעין:
א **תשובה** לדעתי צריך לכתוב לכתחילה אליק באלף אף שנק' בסגול דהרי גם שם אלי' קורין בסגול וכותבין באלף ומ"ה גם הכנוי אליק שבא משם אלי' צריך לכתוב באל"ף כמ"ש הב"ש בשם שארקה דכותבין בשין הואיל ובא משם שרה ואין לומר דיטעו לומר דיקרא אליק בפתח דלמה יטעו בזה והרי גם אלי' קורין בסגול וידעו הכל שזה נקרא בסגול כמו אלי' והכי מוכח מדברי הב"ש גבי אלקנה שכתב א"צ לכתוב הכנוי אליקא

ובודאי שקורין שם אליקא בסגל כמו אלקנה דאם נקרא בפתח למה א"צ לכתוב הכינוי הלא הב"ש כ' בכינוי ליזר לאליעזר דאם קורין בצירי צריך לכתוב (אך הט"ג מפקפק בדין זה ומ"מ מסיק דצריך לכתוב הכינוי) וע"כ מיירי שנקרא אליקא בסגל ומ"מ נראה שכותבין באלף וה"ה בשם אליק הבא מאלי' ודאי כותבין באלף ואם יכתוב עליק בעין הוא שם אשה כמו עלא שבא ג"כ משם אלי' כמ"ש בספר דברי חיים בסוף הקונטרס נקב בשם מה שצריך עיון בדברי הפוסקים אות ע' ס"ק ב' דשם עלא בא משם אלי' והטיב גיטין באות ע' ס"ק ב' כ' דבא משם אלקנה כמו אליקא ומ"מ כותבין בעין הואיל והוא שם אשה וע' טיב גיטין שם שכ' שלכאורה יש לכתוב באלף הואיל ובא משם אלקנה כמו אליקא אך שכ' כיון שהוא שם חול יש לכתוב בעין וצריך להבין הרי גם אליקא הוא שם חול וצ"ל דשם כיון שכותבין שם אלי' או אלקנה ע"כ בקיצור השם יש לכתוב באלף משא"כ בשם אשה שכותבין רק עלא כותבין בעין משא"כ בשם איש ואינו דומה לאברהם המכונה עבערמאן דשם קורין אברהם בפתח משא"כ בשם אלי' שנקרא ג"כ בסגל וע' טיב גיטין אות א' ס"ק מ"ד שכ' דיש לומר דאליקא בא משם אלי' וכותבין באלף:

ב **וכבר** בא מעשה לידינו בשם אליש בסגול ונקרא לתורה בשם אלי' וכתבנו באלף ובשם הירשל כתבנו ביוד דלא כח"ס כיון שהכל יודעין שבא משם הירש שנכתב ביוד ע"כ ברור דיש לכתוב אליק באלף וגם ביוד ומה שכ' שאין מרגישין היוד לדעתי מרגישין היוד כמו בשם אליקא שמבואר בב"ש שהוא ביוד ואם חותם בלא יוד יש לכתוב בלא יוד ואם חותם בעין יש לעיין וביען שמעכת"ה לא הזכיר מזה אין לדבר כעת:

ג **מ"ש** כת"ה בדבר גט דהי' שם המגרש לתורה ובפי כל נקרא יהושיע זלמן רק מיעוטא דמיעוטא הי' קורין אותו הושיע ונכתב בגט יהושיע זלמן דמתקרי הושע בלא יוד בין שין לע' וכ' דיש לחוש דיאמרו שם המגרש הושע בצירי הנה באמת יש חשש בזה וכיוצא בזה כ' בספר אהלי שם שמות אנשים אות ו' ס"ק כ"ז במי שעולה לתורה בשני שמות אברהם יהושע ובפי כל נקרא שוע שיש לכתוב אברהם יהושע המכונה שיע צריך לכתוב ביוד בין ש' לע' ובאם כתבו בויו יש חשש אף בדיעבד שיש לטעות ששמו שוע כמו בת שוע אשת יהודא והנה שם לדעתי כשר בדיעבד דאין לטעות בכך כיון שכתבו המכונה ודאי כוונו לקצור השם שיע דאין לחוש שהוא שם בפ"ע בויו פתוחה דא"כ הי' לכתוב דמתקרי שהוא שם הקודש ומדכתיב המכונה על כרחך הוא קיצור השם ואינו שם הקודש אך בנדון דידי' שכתבו דמתקרי יש לטעות על הושע בצירי ויש חשש אף בדיעבד ומ"ש כת"ה כיון שהוא רק מיעוטא דמיעוטא וא"צ לכתוב השם זה לא איכפת לן בשינוי כמ"ש תוס' גיטין פ' כבר נחלקו בזה הראשונים דהרי בשינוי שם אבי' פוסלין

הגט אף דאם לא נכתב כשר אך כיון דעיקר השם נכתב כהוגן ובשינוי כזה שהוא חשש לעז בעלמא יש לצרף להיתרא סברתו ומ"מ עדיין צ"ע ואין להאריך כיון שלא נשאלתי ע"ז ולכתחילה ודאי יש לכתוב דמתקרי הושיע ביוד מטעם הנ"ל שלא נטעה בהושע:
והנני ידידו

סימן לא

ב"ה **פרעמישלא** תר"נ לפ"ק, **להה"ג** מוהר"ר **משה אפטער** נ"י **והרב** הגדול מוה"ר **נפתלי ג"ב** נ"י ראשי הבד"ץ דק'
טארנאוו.

ע"ד הגט הנשלח מקרעמניץ ע"י שליח מיוחד ונכתב בגט שם המגרש שלמה כי כן שמו מעריסה ובקריאתו לתורה. ואמנם האשה אומרת שבק' קראקא שדרו שם ט' חדשים הי' נקרא הבעל בשם סאלאמאן (אולי בשם שלמן בשין שמאלית) כי הוא שינה שמו בלבשו בגדי אשכנז ע"כ נסתפקו אם למסור גט זה להאשה כי יש מקום עגון קצת כי לא נודע אם ישיגו גט אחר כי גם גט זה נשלח בקשוי והאשה עניה להרבות הוצאות ובטארנאוו לא ניכר הבעל כלל אך כפי הנראה לא נקרא בק"ק קרעמניץ רק בשם שלמה:

תשובה כפי המבואר בהשאלה הם מסופקים אם היה נקרא בשם סאלמאן בס' או שלמן בשי"ן שמאלית ויש חלוק בדבר כי שם סאלאמאן הוא כנוי ושם שלמן בשין שמאלית הוא שם בפני עצמו ויש לכתוב דמתקרי כמבואר בט"ג ובספר אהלי שם והנה רצו לסמוך על דברי התורת גיטין ר"ס קכ"ט דבשם טפל שלא נתן רק לכנוי אם לא כתבו רק עיקר השם אף אם לא נתן כשר לגרש בו וזה לא שייך בשם שלמן דהוא ג"כ שם הקדש ולא שייך היתר זה הגם כי יש לומר כיון שהאשכנזי' קוראים בשם זה לשלמה ל"ה רק כנוי מ"מ מאן מפיס לאמר כן ולדינא נ"ל כי ידוע לי שבאשכנז מבטא האות "א" הוא ז' עד"מ זלמן נכתב בלשון אשכנז (Salomon) ונקרא זלמן כי האות "s" היא ז' אמנם אם קורין סאלאמאן בהברת ס' אין לכתוב בס' רק בשין שמאלית אך במדינתנו אף המדברים אשכנזית הברת ס' (s) לא כמו הברת ז' (z) ע"כ אם קורין בקראקא ס' יש לכתוב בס' ול"ה שם הקדש כמו שלמן בשין שמאלית. ויש להקל כמ"ש בתורת גיטין מ"מ כיון שכתבו כל הפוסקים שיש לכתוב זלמן או סאלאמאן כמו שנקרא בפי כל אין להקל לכתחלה ויש לכתוב את השם אשר בו הוא נקרא בפי כל וכבר הכריע הרב הגאון מסאנדיץ ז"ל דגם שם הנקרא בין האשכנזים יש לכתוב ואולי המגרש נקרא גם בקרעמניץ בין האשכנזים בשם זה והב"ד לא חקרו ע"ז ע"כ אחרי שיש קצת חשש עגון

ואם לא יתנו גט זה ויצוו שישלח גט אחר אולי יבטל את השליח ע"כ יסדרו הב"ד הגט זה. מיד השליח ליד האשה והגט כשר בדיעבד כמו שכתבו בשם אהלי שם בכלל י' ס"ק ל'. ואם במקום הכתיבה והנתינה לא נדע בשם אין כאן ספק דהגט כשר בדיעבד ומ"מ כיון דלכתחילה צריך לכתוב כל השמות יכתבו לק' קרעמניץ שישלח הבעל גט שני ע"י הפאסט שיעשה שליח שני שליח שלא בפניו ויכתבו מי יהיה השליח מק' והרב דק' קרעמניץ ישאל להמגרש איך הוא חותם ואיך הוא נקרא בפי כל ואיך נקרא בקראקא ויכתוב גם שם זה כמבואר באה"ע סי' קכ"ט סעיף י"ב אמנם אם הבעל לא ירצה לגרש מחדש הוה מקום עגון וכשר הגט שתוכל האשה להנשא בלי פקפוק ואם האשה תצטרך ליסע משם ישאלו הב"ד אנה תסע וישלח לשם הרב אב"ד דק' קרעמניץ ויודיעו הב"ד שהגט השני הוא רק לצאת ידי החיוב לכתחלה למען לא יהי' לעז אם יתירוה הב"ד בלי גט שני אם לא ירצה הבעל לגרש כן נ"ל לדינא:

נשמט מלעיל שגם לסאלמאן יש שם קודש אחר והוא שגם לשלום קורי' סאלמאן על כן בודאי יש לכתוב לכתחלה גם לסאלמאן:

והנני ידידם

סימן לב

ב"ה **פרעמישלא** תר"ן

להרב המופלג החריף מוהר"ר **פנחס צאנגער** נ"י חד מב"ד **מזמיגראד**:

ע"ד השאלה באחד שגירש אשתו ושם הבעל משה ואביו הי' נקרא בפי כל טובי' וכן חותם עצמו טובי' ברשימה ולתורה הי' נקרא טוביהו בוא"ו לבסוף רק שהי' הקריאה בלי צווי. וצוה המסדר לכתוב ב' גיטין בראשון טוביה בלא וא"ו והשני טוביהו דמתקרי טוביה וכשנתן גט שני לאחר שאמר הרי את מותרת לכל אדם סיים בחפזון ע"מ שלא תנשא עד אחר עשר שנים ומסר לידה הגט וברח ע"כ שאל אם צריכה האשה גט אחר כי הדבר קשה להשיג גט אחר כי הוא איש מבוהל וגם מי יודע כמה תצטרך ליתן לו גם נסתפק אם מהני גט אחר מבלי שיקדשה שנית:

ה **תשובה** מה שצוה המסדר לסדר ב' גיטין כדת הורה דכן מבואר בנוב"י קמא סי' צ' דאף בשם אבי המתגרשת אם נקרא אלי' בפי כל וחותם ברושם ולתורה אליהו צריך לכתוב ב' גיטין וצ"ל דאף שכ' בטיב גיטין בלקוטי שמות סעיף י"ג דבלא נודע בבירור שם אבי האיש והאשה יש לכתוב החניכה שהכל קורין מ"מ כשסותר הקריאה לתורה

ושם הנקרא בפי כל יש לכתוב ב' גיטין. וע' טיב גיטין שמות אנשים אות א' ס"ק ל"ב מ"ש דשם אלי' לא דמי לחניכה שהכל קורין. וע' בתורת גיטין דשם זכרי' דמי לשם אליהו וה"ה שם טובי' לדעתי. ובכן אף שכתבתי בתשובה לק' בשם זכרי' דכשר וא"צ גט אחר שם הי' הכחשה בשם אביו אם הי' נקרא זכרי' בוא"ו או בלא וא"ו אבל בנ"ד כפי הנראה ודאי הי' נקרא בוא"ו לתורה ע"כ צריך לכתחלה ב' גיטין. אמנם בנ"ד שהתנה בגט השני ע"מ שלא תנשא עד אחר עשר שנים לא ביאר בהשאלה אם ידע המגרש קודם שנכתב גט הראשון שצריך ב' גיטין או לא ידע כמ"ש הנוב"י סי' הנ"ל. כ"א ידע שצריך ב' גיטין אולי סמיכתו עיקר הי' על גט השני וכוונתו הי' כדי לפסלו ושיהי' הוא מותר לישא אחרת וע"כ לא פסל הראשון כי זה רגילות אצל המונים שאומרים שהוא מותר לישא בגט הראשון ואם הי' פוסל גט הראשון ידע שלא יניחו אנשים אותו לישא אחרת וקצת ראי' לזה מדברי כנה"ג סי' קי"ט הובא בבאר היטב שם סק"ז דאם גירשה מדעתה ונמצא פסול בגט יכול לגרשה בע"כ דוקא שלא ידעה בפסולו אבל אם ידעה בפיסולו אין יכול לגרשה בע"כ וע"כ צ"ל הטעם דכיון שידעה בפסולו לא קיבלה ברצון הגט רק שסמכה על הפסול ולא קבלה רק לשחק בו ה"ה הכא אם ידע שצריך ב' גיטין סמך עצמו על גט השני. אמנם אם לא ידע שיצטרך גט שני בודאי סמך על גט הראשון מ"מ בכל אופן אם המגרש לא ירצה ליתן גט אחר וא"א לכופו האשה מותרת להנשא בכח גט הראשון דהב"ש פוסק בשם חזקיה דבדיעבד כשר בכתב חזקי' אף אם נקרא לתורה בשם חזקי' בוא"ו דהואיל והכל קורין חזקי' הוה כחניכה שהכל קורין ואינו דומה לאלי' דרוב נקראין על שם אלי' הנביא עי"ש וטובי' דומה לחזקי'. ומה שחששנו שמא סמך הבעל על גט השני אם ידע שיצטרך גט שני. גם זה ליתא דבודאי הב"ד אמרו לו שיכוין לגרש בגט זה כמבואר בב"ש בסדר הגט ודברים שבלב אינם דברים גם מוקמינן אותו אחזקת כשרות. ובודאי לא כוון לקלקלה רק השתא הוא דאיתרע. על כן אם א' אפשר להשיג גט אחר תנשא בגט זה דאין בתנאו ממש כיון דהגט ראשון כשר בדיעבד. ואם ירצה ממון הרבה גם זה הוה כא' אפשר להשיג גט אחר דאטו תרקבי דדינרא בעי למיתב לי' והוה ג"כ כדיעבד כמ"ש הגאון מהרש"ק בסי' קי"ט בספר אנשי שם אמנם שלא יהי' לעז נחוץ להתאמץ שיתן גט שני:

ב **והנה** בגוף הדין אם מועיל הגט או צריך לקדש שנית ואח"כ לגרש בסי' קמ"ג סעיף ט"ז בהתנה ע"מ שלא תנשא לפלוני אא"כ יקדשנה המגרש ואח"כ יגרשה בסתם. והיא מתשובת הרא"ש כלל מ"ה. ואמנם בב"ש הקשה ממ"ש הטור ס"ס ל"ח דיכול לבטל התנאי וכבר קדמו בתשו' מהרי"ט ח"א סי' י"ט דדברי הרא"ש סתרו אהדדי מכלל מ"ה

לכלל מ"ז דשם פסק דיכול לבטל התנאי והנה לפ"מ שתירץ במהרי"ט דבכלל מ"ז דמיירי בתנאי דאם יבא לזמן פלוני דאכתי אגידה בי' דבידו לקיים התנאי ואסורה להנשא ומ"ה יכול לבטל תנאו משא"כ בע"מ שלא תנשא לפלוני דמותרת להנשא לכל אדם חוץ מפלוני ול"ח שתעבור על התנאי על כן לא אגידה בי' ואין יכול לבטל התנאי לפ"ז בהתנה שלא תנשא לשום אדם עד אחר עשר שנים אכתי אגודה בי' ויכול לבטל התנאי. וא"צ לקדשה מחדש. אך לתירוץ ספר דברי אמת שכ' דבתנאי שהוא בקום ועשה כיון שאם התנה הוא תחלה ל"מ קיום התנאי לאחר מיתתה ואין כאן גט אם מתה אכתי אגודא בי' ומ"ה מהני בטול התנאי או גט אחר משא"כ בתנאי בשב ואל תעשה דאף אם מתה היא מתקיים התנאי אחר מיתתה ושוב לא אגודה בי' ע"כ אין יכול לבטל התנאי ולא לגרש עד שיקדש וזה שייך אף במגרש ע"מ שלא תנשא עד עשר שנים. אמנם סברת דברי אמת לא ברור לי כ"כ אך גם האבני מילואים סי' קמ"ג מתרץ דברי הרא"ש ושורש דבריו דבע"מ שלא תנשא לפלוני כיון שא"א לעבור על תנאי דאם היא א"א ל"ה נשואין וע"כ הכונה כמ"ש הר"ן דאם תנשא היא בשעת נשואין גרושה וקודם לזה ואח"כ היא א"א א"כ התנאי אין מבטל המעשה לגמרי ול"ב משפטי התנאים כמ"ש המ"ל פ"ג מה' זכי' והרא"ש כ' כלל מ"ו דמה"ט יכול לבטל התנאי דתנאי ילפינן מב"ג וב"ר ואם מבטל התנאי ל"ה דומיא דבני גד. משא"כ בתנאי דאין מבטל המעשה לגמרי א"צ ללמוד מב"ג ומה"ט ל"ב משפטי התנאים ומ"ה אינו יכול לבטל. וסברתו שייך ג"כ בהתנה שלא תנשא עד עשר שנים דע"כ גם בתנאי זה צ"ל כמ"ש הר"ן דאם תנשא ברגע זו היא פנוי' א"כ גם אין יכול לבטל התנאי:

ג **וקצת** צ"ע בענין זה על מהרי"ט סי' מ"ט שכ' שם המגרש ע"מ שלא תנשא לפלוני נפסלה מן הכהונה בין אם תקיים התנאי בין אם לא תקיים התנאי. דבאם תנשא לפלוני הי' נבעלה לפסול לה ופסלה לכהונה וזה דרך רחוק דלא נפסלה לכהונה מחמת הגט דהגט בטל רק מחמת הזנות. ולמה לא כ' דבפשיטות נפסלה מן הכהונה מחמת השני דאם תנשא לפלוני היא ברגע זו גרושה ורק דאח"כ חוזרת ונעשית א"א כמ"ש הר"ן דל"א כיון דפסקה פסקה בכה"ג. א"כ היא על כל אופן פסולה לכהונה דהלא גרושה נעשה ברגע מהנשואין. וצ"ל דמהרי"ט כ' כן לשיטת תוס'. ויותר צ"ע על מהרי"ט סי' נ' שתמה על מ"ש לעיל דבע"מ שלא תנשאי פסולה לכהונה אם לא נתקיים התנאי דהוה ריח הגט ומ"ש מכל תנאים דעלמא דמוכח דבשלא נתקיים התנאי ל"ה אפי' ריח הגט כדמוכח ממשנה דגיטין פ"א דבלא נתקיים מותרת לכהן ושעה"מ מוכיח מסוגיא דיומא י"ג דלא נפסלה לכהן במגרש בתנאי בשוא"ת עיי"ש וכל זה ל"ק לפמ"ש בשם הר"ן דבע"מ שלא

תנשא ל"ה התנאי שלא תתגרש דבכל אופן תתגרש דאף אם תנשא תהי' גרושה רגע אחת. על כן ודאי היה ריח הגט ופסולה לכהונה אף אם מת בעלה ואח"כ תנשא לפלוני ואמרינין דהתנאי נמשך אחר מיתתו. מ"מ כיון שהתנה שבאם תנשא בחיי בעלה תהי' גרושה רגע אחת על כן לא הי' גירושין בתנאי ובכל אופן נפסלה ואולי לזה כיון מהרי"ט בסי' מ"ט ומ"ש דנפסלה לכהונה משום זונה לא דקדק בלישנא ול"ק מה שהקשה עליו בסי' נ':

ד **וחזות** קשה ראיתי בענין זה בתשו' הרא"ש כלל מ"ו הנ"ל והובא ג"כ במהרי"ט ר"ס מ"ט הנ"ל וז"ל וגבי תנאי בני גד ובני ראובן מלתא דפשיטא אם אמר יהושע לב"ג וב"ר אין אנו צריכין הי' פטורין מן התנאי שהתנה עמהם משה לעבור חלוצים לפני' וזה צ"ע דיהושע לא הי' רק שליח ישראל ואיך יכול למחול זכות ישראל. ועוד רש"י כ' בכתובות ע"ד תנאה שאפשר לקיים ע"י שליח שהרי משה ציוה ליהושע לתת להם את הארץ שהי' שלוחו של משה ואיך היה יכול למחול וכי שליח יכול למחול אך ע' באבני מילואים סי' ל"ח ס"ק ב' שכתב בשם השאלתות וז"ל ואע"ג דתנאי ב"ג וב"ר בהדי אלעזר ובהדי יהושע קמתני ומשה הוא דהוה להון כשליח בין דהוקשו ראשים לאבות כמאן דמתני בהדי דידהו דמי ומדייק הא"מ מזה דאלעזר ויהושע אינהו בעלי דברים הם שהי' העיקר בחלוקת הארץ אלא כיון דהוקשו ראשים לאבות הו"ל משה נמי בע"ד ולא הי' שם ע"י שליח ולפ"ז ניחא שהיה יהושע יכול למחול לטובת ישראל דלא היה שליח ואכ"מ להאריך:

ה **והנה** מצאתי במחנה אפרים. סוף ה' גירושין בעובדא שאחד גירש אשתו לזמן ובתוך הזמן רוצה להתירה בהחלט והותר באופן שימחול התנאי ויבטלו בטול גמור ואח"כ יגרש מחדש מטעם ס"ס שמא כרא"ש דמהני מחילת התנאי ואת"ל כהרשב"א דלא מהני מחילת התנאי שמא הלכתא כרובא דרבוותא דנתינת גט מועיל וא"צ לקדשה מחדש ואע"ג דלכתחלה אין לו ליכנוס לבית הספק מ"מ רובא דרבוותא ס"ל דמהני גט שני עיי"ש. והגם דמלשון התשובה משמע דהשאלה הי' דהתנה אם לא יבא לזמן פלוני מ"מ לשון השאלה לא משמע כן ומ"ש משא"כ בנ"ד קאי על הרא"ש דאף להרא"ש בתשובה סי' מ"ה החולק על סי' מ"ו מ"מ מהני גט שני. ועיי"ש שכ' דלטעם הרא"ש דאתי דיבור ומבטל דיבור מהני אף בתנאי דלצעורי. והרא"ש חדא ועוד קאמר. וע' שעה"מ ה' גירושין חולק על מח"א וכ' דהרא"ש ס"ל דבתנאי דלצעורי אין יכול למחול להרא"ש:

ו **ובעיקר** הדין שכ' הרא"ש בתשובה סי' מ"ה דצריך לקדש מחדש וס"ל כיון דלע"ע גרושה והותרה לגמרי רק דאם תעבור על תנאה להנשא לפלוני תהי' א"א למפרע ל"מ שיגרשה כעת. והחולקים ס"ל דמהני כעת הגט דאם תעבור על תנאה נימא תגלי מלתא

למפרע דהגט השני גט וע' במ"ל פ"י מגירושין הנ"ל שהאריך הרבה בתנאי הקידושין אם יכול לגרש קודם שחלין הקידושין. ובעניותא יש להביא ראי' דמועיל הגירושין אף דלע"ע היא מגורשת ממש מ"מ מהני גט שני לענין אם תנשא ותהי' א"א למפרע מדברי תוס' שבת מ"ח ע"ב ד"ה אי חיבור הוא שכתבו בסוף דבריהם תירוץ הרשב"א ז"ל שכ' במספורת של פרקים דפריך הש"ס שפיר אי לאו חיבור הוא מדאורייתא אמאי גזרו חכמים טומאה כלל דהא כל פרק בפ"ע טהור הוא מדאורייתא לפי' והא דאמר דגזרו על הזי' שבשעת מלאכה פי' אע"ג דשלא בשעת מלאכה טהור גמור הוא מ"מ כשחוזרים ועושים בו מלאכה חוזר לטומאתו ישנה והחמירו חכמים בטומאה ישנה שלא תועיל לו הזי' שלא בשעת מלאכה וגזרו על הזי' שבשעת מלאכה משום הזיה שלא בשעת מלאכה. וכתב מהרש"א לפ"ז יקשה כיון דאינו חבור וכל אחד בפ"ע טהור א"כ לא תועיל הזיה אף על אותו חלק שהוזה ועוד ק' גם כשהוזה על שניהם לא תועיל הזי' כיון דלא הי' עליהם שם טומאה שלא בשעת מלאכה כיון דאינו חבור וכשחוזר ועושה בהן מלאכה יחזור לטומאה ישנה וא"כ לא תועיל שום הזיה בטהרה בתספורת של פרקים ויש לישב דעל אותו חלק שהוזה שלא בשעת מלאכה נאמר שפיר שיועיל לו הזיה ולא יחזור דאם נאמר שלא יועיל כיון שלא היה לו חבור הרי הוא טהור הכונה דממנ"פ לע"ע הוא טהור וא"צ הזיה, ורק דלאח"כ כשתעשה מלאכה יחזור לטומאה ישנה ושוב הועיל הזיה למפרע עיי"ש הגם כי מהרש"א כתב שזה דוחק אבל הדבר מוכח מתוס' הרי אף דלע"ע טהור מ"מ מהני הזיה שאח"כ לא יחזור לטומאה ישנה ה"ה דמהני גט אף דלע"ע ל"ה א"א מ"מ כשתעבור על תנאי ותהיה א"א למפרע מהני גט למפרע. אך יש לומר דשם לא יחזור לטומאה ישנה רק מדרבנן ומ"ה מהני הזיה הגם שלא דמי לטומאה ישנה דשבת ט"ז מ"מ משמע קצת מתוס' דלא טמא רק מדרבנן ועכ"פ ראיה זו מועיל לנ"ד שיש ספק אם יש קצת שינוי בשם האב וזה ודאי ל"ה רק מדרבנן ומדאורייתא מועיל הגט הראשון ולענין חשש דרבנן ודאי מהני גט שני כמ"ש הראיה מתוס':

ז **ובעיקר** דברי הרא"ש שכתב בתשובה במגרש ע"מ שלא תנשאי לפלוני דא"א להתיר לפלוני רק ע"י שיקדש מחדש כפי הנראה סברתו דל"מ לגרש כעת כיון דלע"ע ל"ה א"א ול"ה ביד הבעל שתעבור על תנאה ע"כ הוה דשלב"ל ובשלמא בתנאי שביד הבעל שלא לקיים התנאי הוה בידו ול"ה דשלב"ל ומ"ה מצי לגרש משא"כ בתנאי שאין בידו. וכ"כ בתורת גיטין ולפ"ז יש לומר לפמ"ש בתשובה (ע' ח"ר לאה"ע סי' קי"ב אות ו') לישב דברי הרמב"ם שכתב דמה"ט באומר כתוב גט לאשה דעלמא לכשאכנסנה אגרשנה דל"ה גט משום דהוה שלא לשמה ולא משום דהוה דשלב"ל וכתבתי דס"ל להרמב"ם דגט ל"ה רק

סלוק ומהני סלוק בדבר שלב"ל וע' במהרי"ט ח"מ סי' כ"א דמהני מחילה קודם שיטול מק"ו דאם מוחל אחר שיטול מהני כ"ש קודם שיטול. וכתבתי דס"ל למהרי"ט דמהני מחילה בדשלב"ל כדמוכח בריש אלו נערות דמהני מחילה בקנס אף דהוה דשלב"ל (וכן מוכח מריש הכותב דמהני סלוק בדשלב"ל עיי"ש הערת המעתיק) ולפ"ז גט נמי ל"ה רק כמחילה וסלוק דהבעל מסלק כחו. ואף דבקדושין דף ט' ע"ב אמרינן מה יציאה דעת אח' מקנה ומשמע דגט הוא קנין מ"מ משמע דהוה סלוק דאיך תקנה האשה עצמה בע"כ וע"כ ל"ה רק סילוק ומחילה מהני בע"כ ומצאתי ברשב"א גיטין מ"ה ע"ב דמה"ט נתינה בע"כ מהני בגט משום דלא בא רק לסלק שעבודו ואם אינו יכול לסלק בע"כ נמצא אתה מחייב לבעל בע"כ ואל תחייבהו (וע"ל סל"א אות א' ושוב עיינתי ברשב"א גיטין ע"ה וראיתי שכ' להיפך דגט הוה קנין רק דמ"ה מהני בע"כ דל"א נתינה בע"כ לא שמה נתינה רק היכי דמפסיד המקבל מה שהיא שלו כגון בגט ע"מ שתתנו לו מאתים זוז דאשה קנוי' לבעל וקנין כספו היא וכשאתה בא לסלקו ממנו בעל כרח' אל תסלקהו הלכך נתינה בע"כ דבעל לאו נתינה משא"כ גט אשה שאין בעלה קנוי לה אלא שיש לאשה שיעבוד על בעלה אם אתה בא לומר שאין יכול לסלקו אלא מדעת האשה נמצא שאתה מחייבו בעל כרחו אל תחייבהו וכונתו דהאשה קנוי לבעל ומ"מ מגרשה בע"כ דהאשה אינה מפסדת מה שהיא שלה דאין לה על בעלה רק שיעבוד. ומ"מ האשה קנוי לו רק שחוזר ומקנה לה ודוק. ומ"מ יש סברה גדולה לומר דא"צ להקנות האשה לעצמה רק שהבעל מסלק קנינו דהרי האשה אינה רוצה לקנות עצמה ואיך מצינו קנין בע"כ וע"כ הבעל מסלק כחו וקנינו. והר"ן כ' בנדרים כ"ט דהאשה משוית עצמה הפקר בשעת קדושין על כן בגט חוזר ומפקיר כחה וקנינה שזכה בה ומ"ה מהני בע"כ והב"ח כ' בתשובה הובא בקצה"ח סי' רי"א דיכול להפקיר דשלב"ל והא דלא יכול לקדש דשלב"ל צ"ל הטעם דהבעל אינו יכול לזכות בה דשלב"ל משא"כ בגט דהוא מפקיר כחו וע' תורת גיטין סי' ומ"ה הוצרך הרמב"ם לומר הטעם דל"ה לשמה. ולפ"ז כש"כ בתנאי דמ"מ שלא תנשאי יכול לגרש ולא עוד אפי' לפוסקים דס"ל גט בכתוב לאשה דעלמא כשאכניסנה אגרשנה משום דהוה דשלב"ל וס"ל גט הוה קנין היינו היכא שיש לו זכות בהאשה והיא קנוי לו משא"כ בהותנה ע"מ שלא תנשא דאם תנשא תהי' אסורה לו משום זונה ולא יהיה לו בה רק מה שהיא אסורה לעלמא ל"ה רק סלוק ויכול לסלק קודם שתעבור על תנאי וכמו שיוכל לסלק בירושה בנחלה הבא לאדם ממקום אחר. על כן מהני הגט:

ח **ועובדא** בא לידי באחד שגירש אשתו שזינתה תחתיו ולאחר שנתן לה הגט אמר שלא תנשאי עד ל' שנה והי' ספק אם הי' לאחר כ"ד ולא הי' אפשר להתיר ע"י שיחזור

ויקדישנה. דהרי זונה היא ואסור לקדשה ורצינו לעשות עצה שיקדש ע"י שליח דתוס' כתבו ביבמות דף יו"ד דקידש ולא בעל אסור מדרבנן שמא יבעול והמ"ל פ"ב מרוצח כתב דאפילו באיסור דרבנן אשלד"ע ומ"מ השליחות לא בטלה אפילו לדעת תוס' ב"מ דף י' דהשליחות בטל מ"מ באיסור דרבנן נ"ל דהשליחות לא בטל א"כ האשה מקודשת והמשלח לא עבר דאשלד"ע והשליח לא עבר דלא קדשה לנפשי' ולא אסור בה. ול"ה בר חיובא ואף לפ"ע י"ל דבדרבנן לא עבר ואף דלדעת הטו"ז יו"ד סי' ק"ס דאף דאשלד"ע מ"מ אסור עשה במשלח י"ל דוקא באיסור תורה ולא באיסור דרבנן ועיין בספרי חא"ח סי' מ"ג באות ה' מה שכתבתי בישוב קושית השעה"מ פ"ז דמעילה בסוגיא דסוטה מ"ד על פי סברא זו עיי"ש ולפ"ז אף בכהן שגירש ע"מ שלא תנשא עד ל' שנה יש עצה זו. ובשואל ומשיב מ"ק ח"ב סי' קכ"ה לא מצא תקנה בכהן שגירש לאחר ל' שנה וצע"ק שם דבתחילת דבריו מצדד דמהני בטול התנאי ולמה אין לזה תקנה וצ"ל דשם לא הי' תנאי רק שלא גירש רק לאחר ל' שנה ולכאורה בזה גם הרא"ש מודה דא"צ לקדש מחדש רק מועיל גט שני אמנם תקנה שכתבתי י"ל דמהני אף בכהן ועדיין צע"ק. אמנם בעובדא הנ"ל שבא לפני התרתי ע"י גט שני בלא קדושין מטעם שיש כמה ספיקות שמא לא יוכל לחזור מגרושין לאחר נתינה, אף תכ"ד דבגרושין תכ"ד לאו כד"ד (וע' תשו' צ"ץ החדש סי' קפ"ח שהאריך בזה) ואת"ל תכ"ד יכול להתנות דל"ה חזרה שמא היה לאחר כ"ד ואת"ל שהיה תכ"ד שמא יוכל לבטל התנאי ואת"ל דל"מ בטול התנאי שמא מהני הגט וא"צ לקדש מחדש דהוה סילוק ומהני בדשלב"ל ואף דלדעת הרא"ש דס"ל דל"מ דהוה דשלב"ל שמא מהני באומר בפירוש שיחול כשתעבור על תנאי כמ"ש הטו"ז סי' קל"ב אק"ס אך בזה צריך שיהי' הגט בעולם אז אך בלא סברתו האחרונה יש הרבה ספקות ע"כ התרנו בגט ובבטול התנאי:

ט **ודע** דמ"ש הרא"ש בתשובה שיקדש מחדש ויגרש צריך לבאר איך יכתוב בגט אם יכתוב אנתתי הרי היא ארוסה ואם יכתוב ארוסתי א"כ כשתעבור על תנאי ותשא לפלוני הרי היא למפרע נשואה ואיך יכתוב ארוסתי וצ"ל כיון דבדיעבד כשר אם כתב על ארוסה אנתתי כמבואר בסי' קכ"ו סעיף מ"ו ע"כ יש לכתוב אנתתי כעין שכתב ז' ח"ץ סי' קכ"ד ואין לכתוב ארוסתי דבאותה שעה ארוסה היא כמ"ש הטו"ז סי' קכ"ו שם אך שמא תעבור על תנאי ותהיה נשואה ויהיה חשש לעז כנ"ל בדעת הרא"ש ועיין במהרח"ש סי' פ"ג הובא בדברי חיים ה' גיטין בשערי התשובות שצוה לכתוב ב' גיטין בספק אם לכתוב ארוסתי או אנתתי ועיין בפתחי תשובה סי' קמ"ג ס"ק י"א מה שהביא בשם גליא רזא דאם לא אמר בלשון תנאי רק שלא תנשא עד ג' שנים אין כאן בית מיחוש. אולי כונתו

בגט שני אין כאן בית מיחוש שיצטרך לקדש מחדש כדמסיים בשם תשובות מהר"ם מבריסק באחד שאמר שלא תנשא עד ד' שנים ואין העדים זוכרים אם הי' בלשון תנאי מהני גט שני אף לדעת הרא"ש:

י **ומעתה** נחזור לנידון דידן דמדינא גט ראשון כשר והגט שני אינו אלא לחומרא הדבר פשוט דא"צ לקדשה מחדש רק יבטל התנאי מקודם ויסדר גט שני כיון דמדאורייתא ודאי הגט כשר סמכינן אדעת מחנה אפרים וכ"ז אם אפשר להשיג גט אחר והחיוב על הבד"ץ לכוף להבעל שיתן גט אחר אמנם אם אי אפשר להשיג גט אחר האשה מותרת להנשא בגט ראשון כנלע"ד. שוב מצאתי הקושיא שהקשיתי על תשובות הרא"ש שצוה לקדש ואח"כ לגרש ואיך יכתוב אם ארוסתי או אנתתי שהרגיש כבר בג"פ סי' קכ"ו ס"ק ק"ד בדברי הרא"ש ומייתי דברי מהרח"ש שהצריך ב' גיטין ומסיק דדעתו נוטה לכתוב ארוסתו דלא כמו ששערתי לעיל ונהניתי שבעיקר הקושיא כונתי לדעתו ודע מה שכתבתי לעיל דאם המגרש לא ירצה ליתן גט שני עד שתתן לו סך מסוים הוה דיעבד ותנשא בגט זה הדבר פשוט דאטו תרקבי דדינרא בעי למיתב לה ועיין תוס' נדה ז' ע"ב ד"ה בשעת הדחק כגון שהשואל הלך למרחוק והיה טורח גדול לרדוף אחריו ועיין טיב גיטין לקוטי שמות ס"ק ו' ומה שכתב שם לענין גט הנשלח ע"י השליח וצריך להחזיר וכש"כ אם מבקשין ממון הרבה. והוה שעת הדחק ויכולין לסמוך על גט ראשון:

והנני ידידו

סימן לג

ב"ה **פרעמישלא** תרנ"ב לפ"ק. להה"ג החריף ובקי בכל חדרי תורה כש"ת מ'

שרגא

פייביל

ראהאטין נ"י האבד"ק

זלאטשאב יע"א:

א **ע"ד** השאלה איך לכתוב שם הירשלא אם באלף בסוף או בהא או ביוד יפה כ', כת"ה לכתוב באלף כעין שם חול שאין לכתוב בה"א וגם אין לכתוב ביוד דשמא יקרא המסדר בחיריק וזה אין נקרא בחיריק כעין שכ' בנובי"ת סי' קכ"ד בשם טאלצי שחותמת ביוד אם יכתבו באלף יקראו הקורא בדקדוק שלא בחיריק והיא חותמת עצמה טאלצי בחיריק ויאמרו שאין זו המתגרשת וכש"כ להיפך אם יכתבו ביוד ומה"ט אנו כותבין ליבלא באלף. וכמדומה שכ"כ באנשי שם וחתני הרה"ג מ'

נתן נ"י כעת האבד"ק
ראהאטין הערני דאין לחוש לזה בשם ליבלא הירשלא לפמ"ש המדקדקים דהתנועה הג' שלפני הנגינה תתחלף לשוא זולת אם נכתב מתג תחת התנועה הא' ע"כ אין לחוש שהקורא יקרא ליבלי בחירק כיון שיהי' אז ג' תנועות והתנועה הראשונה בצירי ולא בשוא וכן בשם הירשלא משא"כ בשם טאלצי דליכא רק שתי תנועות חשש הנוב"י שנקראת בחירק ויאמרו שאין זאת המתגרשת ובאמת נ"ל דה"ט דמבואר בב"ש בכללים סעיף כ"א שם קטנות ליבלי ביו"ד וכ"כ בספר קב ונקי באות ל' ס"ק בשם מהר"ם מראטינבורג החדשות סי' כ"א שיש לכתוב ביו"ד ולא חשו לחשש הנ"ל מ"מ גוף הסברא אינה מוכרחת דכיון דכשיש מתג קורין בדקדוק כמו אנכי קטונתי ע"כ י"ל שיקרא בחירק ולכן יש לכתוב באלף וכן אנו נוהגין ויפה כתב אך השגתי מהרב המו"ץ משם שכתבו בגט הירשלא דמתקרי הירש ומתקרי יואל צבי דהמגרש הי' נקרא בפי כל הירשלא ומקצת ב"א הי' קורין אותו בפניו הירש וע"כ פקפקו כ"ת והמו"ץ על הגט שנשלח לידם ובזה באמת לא יפה עשה המסדר שעשה משם קטנות שם עיקר להקדימו לשם העיקר ואף דבט"ג בלקוטי שמות כתב בסעיף ה' ו' שיש לכתוב ליזר דמתקרי אליעזר זאב ליב דמתקרי משה יהודא מ"מ שם קטנות אין לעשות לעיקר השם ועוד דשם היו הכל קורין אותו ליזר או ליב הוה חניכה שהכל קורין משא"כ בזה. שמקצת קורין אותו בפניו הירש ל"ה הירשלא חניכה שהכל קורין אותו רק חניכה שרוב קורין אותו ורוב לא מקרי הכל כמ"ש בב"מ צ"ד לא תימא כל הנאה שלו אלא רוב הנאה שלו ועיין בטו"ז סי' תקפ"ג ס"ק ז' ומ"מ אין זה מוכרח דאמרינן ביבמות כ"ז כיון דרובן גביה קריה לי' כולן דכיון דהרוב קורין אותו הירשלא שפיר כתב הרוב תחלה והמיעוט אח"כ דמתקרי הירש ואם לא כתב כלל שם יואל צבי הי' כשר בדיעבד וכ"כ באהלי שם כלל ז' אות ח' בשם המובהק יהודה ליב ויש קורין אותו ליב ויש קורין הירש וכתב אנא ליב דמתקרי הירש כשר ע"כ אם כ' הירשלא דמתקרי הירש דמתקרי יואל צבי כשר הגט אך מה שכתב ודמתקרי הי' לו לכתוב בלא ו"ו דשם האחרון עוקר שם הראשון כמ"ש ב"ש ס"ק ל"ז וכ"כ בט"ג בלקוטי שמות מחמת חולי סעיף י"ז וי"ח ואף שבלקוטי שמות סעיף כ"ג כ' שמרי יהודה המכונה ליב ודמתקרי שמרי ליב ועיין בפנים שם צ"ל דבין המכונה ודמתקרי כותבין בו' משא"כ בשני דמתקרי דשייך טעם הב"ש שעוקר שם הראשון ובדיעבד אין קפידא אם כ' בו' או בלא ו':

ב **ושוב** אחר כתבי זאת השגתי מכתבו השני ושם נאמר שכ' בהגט הירש דמתקרי הירשלא דמתקרי יואל צבי. גם זה נכון ויותר טוב ממה שהי' כותב הירשלא דמתקרי

הירש דהחתימה הוא הירש כמו שכ' כ"ת במכתב הב' ומיעוט קורין אותו בפניו הירש ושם הירשלא הוא שם קטנות על כן החתימה והמיעוט מכריעין דשם העריסה הי' מסתמא הירש ולא הירשלא וכעין זה כ' בלקוטי שמות אות ט"ז וכ"ט בשם מרים בילא ופרידא בילא. ומה שכ' ומתקרי נשען על אהלי שם כלל ה' אות ח' לכתוב ומתקרי ולא ודמתקרי אין אנו נוהגין כן ובעל אהלי שם במח"כ כ' דבר שרוב הפוסקים לא כתבו כן ואין לשנות מנוסח שכ' הראשונים נקרא כן ונקרא כן. על כן אין לחדש חדשות וגם במ"ש הת"ג לכתוב בשם שנשתקע דאיתקרי אין סומכין כמבואר בט"ג לקוטי שמות אות ל' ס"ק ל"א. ומ"מ אם רצה לסמוך על דברי אהלי שם אין מזחיחין אותו ולדינא הי' יכול לכתוב יואל צבי המכונה הירש והמכונה הירשלא ואף דבין ב' שמות חול אין לכתוב המכונה כיון דשניהם קאים על שם הקודש כמ"ש ב"ש המכונה זלמן והמכונה זעמיל. ועל החתימה ומיעוט קוראים שיש לכתוב המכונה ואין לחוש לדעת הב"ש דהמכונה קאי אדסמיך לי' כמו שפוסק בט"ג בלקוטי שמות אות ה' ואם בחר לו דרך השני של הט"ג שם ג"כ נכון ודברי המערער אין להם מקום:

ג **ועל** דבר השאלה בנידון בהכ"נ שקנו המקום לבנות בהכ"נ אצל נכרי והתנה המוכר שבאם יבנו בהכ"נ יהי' רשאי בידו ובא"כ להשתמש בכותל בהכל וכן נכתב בהטאבלע ועתה קנה ישראל זכות זה מהנכרי ורוצה להגביה כותל בהכ"נ ולהשתמש בהכותל ויצמח מזה זכות לבהכ"נ והביא כת"ה שאילת יעב"ץ סי' נ"ה ח"ב שכ' דאם התנה המוכר מתחלה מותר להשתמש עיי"ש מ"מ צ"ע דשמא ישמש המוכר בתשמיש מגונה וקלות ראש ול"מ תנאי אפי' בחורבנה כמבואר בסי' קנ"א סעיף י"ד ומג"א ס"ק י"א וצ"ל דדוקא אם הי' הבהכ"נ של ציבור ל"מ תנאי משא"כ אם המקום הי' של המוכר ומכר אדעתא דהכי מהני תנאי ובאמת י"ל דה"ט דל"מ תנאי דדעת הר"ן בביצה ל' אהא דהקשה בגמ' שם ומי מהני תנאי דבדאורייתא ל"מ תנאי. והנה קדושת בהכ"נ הוא מדרבנן כמ"ש הפמ"ג סי' קנ"א אך לדעתי בזיון בהכ"נ הוא איסור דאורייתא כעין שכ' הריב"ש דאף דחכם שמחל על כבודו כבודו מחול מ"מ אבזיוני ל"מ למחול ונמצא דמה"ט בתשמיש בזיון ל"מ תנאי אך כבר הקשו על הר"ן ממעילה י"ב והובא בספרי לאו"ח סי' ק"ט ס"ק ב' ומ"מ יש לעיין בדבר באופן דאם אפשר להתפשר שיבנה המוכר או הבא מחמתו מחיצה דקה וקלה ואז רשאי להגביה כותל בהכ"נ בסמוך להמחיצה דקה שלו. והנני ידידו

סימן לד

ב"ה **פשעמישל אמת ליעקב** (תרנ"ג) לפ"ק

להרב המאה"ג החריף ובקי כש"ת מ' **יהושע העשיל וואלערשטיין** נ"י ראבד"ק **רישא** יע"א.

ע"ד המגרש האחד שנקרא בפ"כ אלטר וכן חותם א"ע בכתבים ושטרות עברית אשכנזית ופולאנית ודר איזה שנים בעירו והגיד לב"ד שבהיותו קטן אביו נסע לאמעריקא וגירש את אמו ואמרה לו אמו קודם פטירתה ששם העריסה שלו הוא שלום ובהיותו כבן שנה נחלה וניתן לו שם אלטר ולתורה נודע ממנו שלפעמים עולה בשם שלום אלטר ולפעמים בשם שלום לבד. ולפרקים בשם אלטר. ועליתו לתורה היא פעם אחת או שתים בשנה כי לא יתפלל בקביעות במקום אחד ועד אחד העיד שפעם אחת שאל אותו איך נקרא והשיב ששמו אלטר וכן קרא אותו לתורה. וביען שהיו מסופקים איך לכתוב בגט כתבו רק שם אלטר לבד. ועתה שמע שהמגרש מערער ואמר שאם תתן לו אשתו החפצים שלה שנשארו לה להחיות נפשה יגרשה מחדש ויברר עפ"י שמשים איך נקרא ובשעת סידור הגט הי' נראה לב"ד שרוצה לעשות ספקות למען יוציא אח"כ חפצי האשה. ע"כ הסכים הב"ד לכתוב שם אלטר לבד ושאל כת"ה מה דינו:

א **תשובה** הנה שם אלטר הוא עיקר שמו כי הוא נקרא בפ"כ וחותם כן ובא לו זה השם מחמת חולי ואף שמבואר במחבר סעיף י"ח דאם יש לו שם מובהק שעולה לתורה וחותם בו. יש להקדימו אף נגד שם מחמת חולי. דוקא כשעולה לתורה וחותם בשם זה. אבל היכי שהעליה לתורה והחתימה סותרים אהדדי שם שמחמת חולי מכריע לעשותו עיקר. כמ"ש בג"פ סי' קכ"ט ס"ק צ"ח וכש"כ היכי שהחתימה בתמידות והעליה לתורה רק פעם א' או ב"פ בשנה שהחתימה מכריע בכה"ג,, אף בלא מחמת חולי כמ"ש בג"פ ס"ק הנ"ל והובא בט"ג בכללים שבסוף הספר ס"ק ט"ז ומדבריו שם מבואר דאף שעולה לתורה רק פעם או ב"פ בשנה אין מקום להשמיט זה השם רק לכתבו לטפל וכש"כ בנ"ד שהיה עולה לתורה לפעמים בשם אלטר לבד ע"כ יש לכתחלה לכתוב אלטר דמתקרי שלום אלטר דמתקרי שלום. אלא שעומד לנגדנו דברי התורת גיטין סי' קכ"ט ס"ק ב' שכתב דדוקא אם יש לו כנוי שרגילין לקרותו לשם העצם אז יכולין לעשותו לשם עיקר אם הכל קורין אותו אבל שם שהכל יודעין שאין רגילות לקרותו לשם העצם כגון שבתולה שכתב המהרח"ש אפילו אם הכל קורין אותו בשם הכנוי אפילו אם עולה לתורה וחותם צריכין לעשות שם לידה לעיקר ושם זה לטפל. א"כ בנ"ד אין לעשות שם זה לעיקר הן אמת שדבריו במה שכתב אפילו עולה לתורה וחותם לא אדע אנה מקורו. והוא כ' בשם הג"פ וזה ליתא בג"פ והג"פ פי' כן דברי מהרי"ק בשם בלי דבדכתב אליהו

לבד הכשיר מטעם שכתב הג"פ דאין עושין מבלי עיקר השם ובמהרי"ק לא מיירי בנקרא לס"ת בשם בלי ע"כ בדין אם חותם ועולה בשם כזה ודאי הוה עיקר השם א"כ בנ"ד שלפרקים עולה לתורה בשם אלטר פשיטא שיש לעשותו לעיקר השם. ולכתוב שלום לעיקר השם ושם אלטר לטפל נפלינן בספק אם לכתוב המכונה כדברי אהלי שם כלל ז' סעיף כ' או לכתוב דמתקרי אלטר כדברי הגאון מהרש"ק בחדושי אנשי שם סי' ס"ז ובשער התשובות להגאון מסאנדיץ על חדושי אנשי שם כתוב לכתוב המכונה אלטר. ע"כ לכאורה בנ"ד טוב יותר לעשות אלטר לעיקר השם כמ"ש הגאון מהרש"ק בספרו סי' ס"ז שאין קפידא בזה דאף אם עושה מטפל עיקר בכתב שני השמות כשר בדיעבד כדברי הריב"ש בדעת כ"ת:

ב) **אמנם** אשר כ"ת כתב אלטר לבד וטעמו ונמוקו לפי שראה שרצה לערער וכתב שם שהוא כשר לכ"ע. הנה כבר ראה דברי התורת גיטין שכתב דל"ה שם כולל וגרע מכנוי וא"כ איך יסמוך על שם אלטר לבד ועיין בשו"מ מהדורא קמא ח"א סי' ק"ג שכתב נגד הרב הגאון מסאנדיץ זצ"ל שהסכים לכתוב גט שלישי בשם אלטר לבד וכתב בזה"ל דזה אינו דזה דוקא כל שהשם הנקרא בפי כל הוא שם בפ"ע ובמסופקים בעיקר השם די בחניכה לבד כמבואר בתשובה מאהבה אבל בכעין זה השם אינו שם עצמו רק שהוא סימן לגידול א"כ הוא כאלו לא נכתב שמו כלל עכ"ל ואף שבתחלה כ' שאם הי' נכתב שם אלל לבד ג"כ היה נכון מ"מ בסוף דבריו נראה שאינו מסכים לזה. ועוד הרי בלא כ' שם אלטר רק שם העריסה הכשיר הגאון מהרש"ק בדיעבד אף שלא במקום עיגון ובשואו"מ מ"ק ח"ב סי' נ"ה הכשיר גם בזה בדיעבד א"כ איך נכשיר גט שנכתב בשם אלטר לחוד. וממנ"פ דאם אלטר שם טפל הדין דאם כ' שם טפל פסול בדיעבד כדברי הב"ש דלא כרמ"א ואם נחשוב אלטר לעיקר השם אמאי הכשירו בלא כ' שם אלטר וראיתי שהגאון מהרש"ק סי' ק"י הכשיר בכתב שם אלטר לבד בנשתקע שם העריסה שלא במקום עגון ובלא נשתקע לא הכשיר רק במקום עגון. ואולי מה"ט הוצרך מקום עגון כיון דמכשיר בלא כתב שם אלטר א"כ הוה תרתי דסתרי:

ג **אמנם** בנ"ד עדיף קצת משם שהיה עולה לתורה לפעמים בשם אלטר וגם לדעתי בזמננו שנתפשט שם אלטר וקורין כן בפניו ושלא בפניו בילדותו ובזקנותו נראה שנקבע שם זה ואינו דומה לקליין יעקב או למורינו שהובא בג"פ ולשם בלי שהוזכר במהרי"ק דשם אלטר עיקר השם הגם דלכתחילה הייתי אומר שיכתוב גט שני בשם שלום דמתקרי שלום אלטר דמתקרי אלטר והוה כמו אליעזר ליפא דמתקרי ליפא שהסכים כן בח"ס ובטיב גיטין בהשמטה לכתוב דמתקרי וכ"ז כשיתברר שיקרא כן לתורה כמו שאמר.

והנה בתשובות מים חיים סי' ס"ג כתב שאביו הגאון לא רצה לכתוב כלל שם אלטר אך הוא כתב שם אלטר וכתב בספר קב ונקי בסוף הספר דמיירי דכתב שם העצם ג"כ וכן נראה דאס"ד דלא היה שם עצם כלל איך כתב אביו הגט וע"כ מיירי שהיה שם עצם רק שמסתפק אם להזכיר שם אלטר כלל. והנה בספר אהלי שם צוה לכתוב אלטער בעי"ן בין טי"ת לרי"ש וזה טעות. ולענין דינא אם היה מעשה כזה לפני הייתי כותב ג"כ שני גיטין ול"ש בזה זילותא דב"ד בכה"ג:

ד **אמנם** השגתי העתקות מתשובות רבנים מובהקים בדבר שם אלטר שכתב בגט. ואין דרכי להשיב על תשובות המשיבים לשואל כענין ועכ"ז אזכיר פה שמה שכ' הרב הגאון האבד"ק ראווא שאין לכתוב שלום אלטר שנקרא לתורה לפרקים משום שזה דעת השמשים הטפשים שלא הבינו דרך התורה כיון שלעולם לא נקרא בשם שלום אלטר וזה ליתא דזה מעשה בכל יום שנקרא בפי כל בשם אחד ולתורה בשני שמות ומצאנו כדומה לזה בשם אליעזר ליפא דמתקרי ליפא וע' בח"ס ובט"ג בלקוטי שמות. ומה שכתב ידידי הגאון אבד"ק הורימילוב נ"י דבנ"ד דלא נודע איך נקרא לתורה יש לכתוב השם שנקרא בפי כל הנה בהשאלה דידן הרי נודע איך נקרא לתורה גם למה לא הביא מ"ש הת"ג בשם הג"פ אמנם כת"ר מצא טעם לשבח ראיה בדברי חיים בהערות על טיב גיטין בקונטרס אחר לקוטי השמות בש"נ אות מ' סוף ס"ק י"א דאלטר לא דמי ליעקב קליין ונקרא כנוי ממש. וא"כ בנ"ד דהחתימה תמיד בכתבים ושטרות וקריאה לתורה לפעמים ובפי כל תמיד בשם אלטר וגם הוא שם ע"י חולי נוסף לזה בזמננו אנו רואין ששם זה נתפשט במדינתנו ע"כ כשר הגט בשכבר נעשה וכדמצינו בפסקי מהרי"א דהיכא דעבר יום אחד שייך זילותא דב"ד והובא בדברי חיים בהגהותיו לספר אנשי שם סעיף ד' וסיים שם דזה הכלל הכל הולך אחר הפסול שיש בגט וכיון דבנ"ד הוה חניכה שהכל קורין אותו ע"כ יש לו עמוד גדול לסמוך עליו ואין מקום למערער להרהר והאשה מותרת להנשא:

והנני ידידו

סימן לה

ב"ה **לבוב** יום ד' לסדר וישב תרנ"ה לפ"ק:

שלום וברכה וכ"ט לכבוד הרבנים החריפים ובקיאים כש"ת מוה'

משה

קליינקיט נ"י ומו'

שרגא

פייביש
וואלף נ"י דומ"ץ דק'
סאנדץ יע"א.
ע"ד הגט שסידרו בק' ושם אבי האשה בקריאתו לתורה אליהו מנחם ובפ"כ נקרא אלה מענדל היינו האלף בצירי והלמ"ד נוטה קצת לסגל וכ' בגט אליהו מנחם דמתקרי אליהו מענדל וסמכו על דברי שו"ת דברי חיים סי' קכ"ג ח"ב דבגלילותינו שם אלי' מפיק ואו והואיל ולא ידעו אם לכתוב אלה בלא יו"ד או אלי' ביוד ע"כ השמיטו שם קריאת העולם:
תשובה כבר הביאו בעצמם דברי הב"ש באות ס' אם כותבין דמתקרי צריך לכתוב כמו שנקרא וכשכתבו דמתקרי אליהו מענדל אינו אמת שאין קורין אותו אליהו מענדל לא לתורה ולא בפי כל ע"כ אם אפשר להשיג גט אחר לכאורה צריך לכתוב ובשם אלה אם קורין הלמד בקל אין לכתוב יוד אך בודאי קורין הלמד כמו שקורין בלשון פלניא ליע ואז מרגישין יוד כמו שקורין עטיא ואז צריך אליה ע"כ יכתבו דמתקרי אלי' מענדל. והנה כ"ז לדעת הב"ש אבל לדעת הנ"ש המובא בטיב גיטין אות ס' ס"ק ב' דבשם סעדי' ונקרא בפ"כ שעי' כותבין סעדי' דמתקרי ישעי' דכיון שדרך לפלוט היוד הוה כאלו נקרא ביו"ד. ועי' בסוף ס"ק הנ"ל שכ' הט"ג שגם דעת ס"מ כהנ"ש ובט"ג כ' שם ובאות ח' ס"ק ד' שבמהרש"ל שלפנינו כ' ג"כ שיש לכתוב דמתקרי ישעי' א"כ לדידהו י"ל גם בשם אליהו כיון שדרך העולם לפלוט הואו ולהשמיטו הוה כאלו נקרא בואו ע"כ נראה דבדיעבד יש לסמוך אשיטה זו. אך כיון דבאלי' יש לכתוב שני גיטין אף באבי האשה כמ"ש בנובי"ק סי' צ' וכ"ת לא כתבו רק גט אחד הואיל וידוע דמשפחתם הי' נקראין אליהו ע"כ אם אפשר לכתוב עוד גט לצאת מן הספק יכתבו ומרוב הטירדה אקצר. והנני ידידם

סימן לו

ב"ה תרנ"ט
עובדא בא לידי באחד שבא לגרש אשתו ושם אביו הי' פתחיה והי' נקרא לתורה בשם בן פתחיהו ואמר שכן הי' קורין אביו לתורה. הנה זה וודאי קרי' בטעות דשם פתחיה לא נמצא במקרא בו' וכן הוא בש"ע ומ"מ צויתי לסדר שני גיטין הראשון בלא וא"ו והשני בואו דכיון שקורין לתורה בואו יש חשש לעז אם יכתבו בלא ואו יאמרו שאין זה המגרש. וכן משמע קצת בתשו' דברי חיים ח"ב סי' קנ"א. ושמעתי מגדול אחד שנמצא דרש הובא בספר מירא דכיא בסוף קנה בשם בשם המסורה על הא דאיתא בירושלמי פ"ב דשקלים תני פתחיה זה מרדכי הדא הוא דכתיב והי' ראשיתך מצער ואחריתך ישגה

מאוד והכונה דפתחיה בתחילה פ' ות' וח' הוה כפל מאותיות מ' ר' ד' שבמרדכי אולם סוף אותיות שבמרדכי הוא כ' י' הוא כפל מי' ה' שבסוף פתחיה. וזה שאמרו על מרדכי שהוא פתחיה והי' ראשיתך מצער יען בהתחלה מרדכי קטן מפתחיה אולם ואחריתך ישגה מאוד שבסוף מרדכי כפל מפתחיה. ומזה מבואר דפתחיה בלא ואו והוא רמז נפלא ודוק:

סימן לז

ב"ה **לבוב** תרנ"ד לפ"ק, להרב המאה"ג החריף ובקי מוה' **יצחק חר"נ** נ"י אבד"ק **זאלאזיץ ע"ד** הגט הנשלח מסינסיננאטי ונכתב שם האשה בראינא והמסדר כותב שהמנהג שם לכתוב כן. וגם כתב שכמדומה לו שגם הגאון מהרש"ק צוה לכתוב כן. ובאמת לא כן הוא. והנה שלח הגט על הבי דואר ועל ההרשאות חתומים ג' דיינים אך שאין אתנו יודע לקיים החתימות והמסדר כותב שהבעל הולך למרחקים ויש כאן מקום עיגון גדול וזה שנתים הגט מונח:

א **תשובה** הנה בתשו' מהר"א ששון סי' ל' שאל בגט דמתקריא זוהו והי' צריך לכתוב דמתקריא זויי בשני יודין והכשיר הגט עפ"י דעת מהריב"ל דכשהם קרובים זל"ז הגט כשר והביא ראיה מתשו' מהריב"ל שכ' בגרשון גרשום שאלו לא נכתב בתורה רק שם גרשום והי' נכתב גרשון היינו אומרים. כי גרשון כינוי לגרשום אעפ"י שאותיות של המ"ם והנו"ן הם אותיות המורגלים במבטא. ועיי"ש שכ' דבהך דטפיות ותפאתה דפסלו בגמ' הגט י"ל דתפאתה שם אשה אחרת והוה כמו גרשם שיש ב' שמות. עוד כ' דשם הוה הרגש גדול במבטא והנה בתשו' מהר"א ששון סמך עצמו עוד על היתר שכתבו לידה דמתקריא זויי. וכיון דבעיקר השם אין שינוי ע"כ אין לטעות באשה אחרת עיי"ש. והיתר זה ל"ש בנ"ד וע' בט"ג שמות נשים אות ז' ס"ק ג' דאין להכשיר בזויי שכ' זוהי אפי' בשעת הדחק דלא כמהרא"ש. ובתשו' צ"צ החדש סי' רי"ז בגט שכ"מ שנכתב שם האשה יודתה והי' שמה יודתיה והי' חסר יוד ויש שינוי במבטא מפני שהיוד הי' נרגש כמו פעסיא חסיא והביא ג"כ דברי מהרא"ש הנ"ל וכ' ג"כ שמהרא"ש הי' לו עוד היתר. ואמנם הביא דברי המכמ"א שער ד' סי' כ"ה שחילק בין אם השינוי בתחילת התיבה או באמצעותה דאז השנוי מהפכה לשם אחר משא"כ אם הוא בסוף דכשר. ע"כ הכשיר בנ"ד אף שלא הי' בסוף ממש כיון שאין אות אחרי' רק הנקודה. עוד כ' שם והביא בשם הראנ"ח ח"א סי' פ"ז דיש קצת מובטאות ומוצאות בלשון הלע"ז שאין לנו אות מורה עליהם. ומש"ה בפעסיא גנעסיא דהיוד אינה מורגשת במבטא כמו בתיה שהיוד היא

ממוצע בין הברת יוד ממש להיכא שאינה בת הברה ממש אף שלכתחלה יש לכתוב יוד אם לא כ' לא פסל. ומ"ה הכשיר. והנה בנ"ד שכ' בראינה שהוסיף יוד אחר אלף אף שההיתר הראשון ל"ש כאן כיון שהוא באמצע תיבה מ"מ כיון שאם חיסר יוד כשר כמ"ש בשם הראנ"ח ה"ה יתיר יוד לא יזיק לו וע' בצ"ץ סי' ר"ח בשם בעניא שכ' בענא והביא בשם בית אפרים להחמיר בפעסי' גנעסי' שחסר יוד. והוא הכשיר משום דאין היוד נרגש כל כך במובטא ואין כאן חסרון אות גמור ודמי ליאודה שכ' יהודה. אך דלא קאי הכי במסקנא וכ' דדמי לתונס שכ' תנס שהביא הב"י בשם התשב"ץ לפסול וצ"ל הא שהקל בסי' רי"ד משום שהי' גט שכ"מ והי' השאלה לענין חליצה. על כן הקיל או שסמך על טעם הראשון וזה ל"ש בתונס שהי' באמצע תיבה. ובנ"ד יש חשש יותר שהרי בלשון אשכנז צירי נכתב בא"י א"כ כשכתב בראינא סברו שנקראת בצירי ובאמת נקראת בפתח חריף או בפתח. אך במרדכי פ' המגרש כ' מתשובת ריצב"א וז"ל ומה שקורין בוריש ואנו קורין באורייש. נראה בעיני דכיון שמתוך דירת איש ומקום כתיבת הגט מוכיח שמארץ הגר בא והוא לשונם לדבר לשון קלילא אין להקפיד כלל. וע' בגט פשוט סי' קכ"ה ס"ק פ"ב שהק' דהרי מקום נתינה עיקר ומה בכך שמדברים בלשון קלילא במקום הכתיבה. ותירץ דשאני בהך דמרדכי דנודע במקום נתינה דבמקום כתיבה קורין בורייש מצד קלילת הלשון ע"כ ל"ה שינוי. על כן יש לומר דמפרסמין קודם נתינה שבמקום כתיבה כותבין וקורין בראינא מצד לשונם ול"ה שינוי מ"מ צ"ע אם הדבר כן ודברי הג"פ מובאין בצ"ץ סי' ר"ץ:

ב **והנה** בספר הנ"ל בשם איטא שכ' המסדר יוטא דהוה שינוי גמור בקריאה שם בסי' ר"ל כ' להחמיר והביא ראיה מקרא דשרי אשתך לא תקרא שמה שרי כ"א שרה שמה הרי דבשינוי מועט אף בסוף תיבה הוה שינוי גמור. עוד הביא מגמ' ע"ז ל"ב איבעית אימא גודא לחוד וגודע לחוד הרי דבשינוי מועט הוה ב' שמות ואין ראי' גמורה משם דודאי בלשון הגמ' שהיו מורגשים אז בין אלף לעין על כן כשהקשו בגמ' דשמעון בן גודא סותר דברי עצמו מתרצין שע"כ הי' שני בני אדם אבל מ"מ לחוש דבשינוי מועט יאמרו שאין זו המתגרשת יותר יתלו בטעות השינוי קצת משיאמרו שזו אשה אחרת ע"כ אין חשש לעז:

ג **והנה** בב"ש ש"נ אות ז' זאפורה ובני ספרד כותבין סאפורה שהכשיר מהרי"ט בין אם כ' בז' בין אם כ'. בסמך שהטעם משום דז' ס' מתחלפין וכ' בט"ג אות א' דדוקא בכה"ג שהם קרובים במבטא ויש שלשונם גסה ויש שלשונם רפה וכל הקורא מרגיש שהוא שפה אחת ודברים אחדים עיי"ש. ועפ"י דבריו רצה השואל בצ"צ להתיר בשם איטא

שכ' יוטא והצ"ץ לא רצה לסמוך ע"ז וכ' כיון שאפשר לתקן וליתן גט אחר ע"כ הוא מורה להחמיר ע"כ י"ל בנ"ד כיון שבשם בראנא מקצתם קורין כמו פתח חריף ע"כ כ' בתשו' דברי חיים סי' קט"ז וח"ב סי' קי"ט שיש לכתוב בשני יודין ומקצתם קורין בפתח וכותבין בא' עיי"ש סי' קט"ז ע"כ אם כ' באי שהוא צירי בלשון אשכנז כל הקורא מרגיש שהוא שפה אחת ודברים אחדים וכיון שבנ"ד א"א להשיג גט אחר שהבעל הלך למרחקים ולא נודע אנה הוא ע"כ אולי יש להכשיר גט זה. הן אמת שראיתי שיש מחמירין בתוס' יו"ד יותר מחסרון יו"ד ומתרצים דלא תקשי אתשובות מהריב"ל ח"א סי' כ"ט בשם גווייא שכתב גיווייא שפסול אף דמקום הכתיבה הי' קורין כן והוא להיפך מדברי הריצב"א שבמרדכי פ' המגרש בשם בוריש ואנו קורין בורייש שהכשיר ע"כ כתבו לחלק כנ"ל ובנ"ד הרי הוה תוס' יו"ד ועיין בצ"צ סי' רל"ג מ"מ רוב הפוסקים אין מחלקין כן אך י"ל דבהך דהמרדכי היה מפורסם במקום הנתינה דמקום הכתיבה קורין כך ובהך דמהריב"ל לא היה מפורסם כמ"ש בגי"פ ס"ק פ"ב לישב דברי המרדכי הובא לעיל ע"כ אין חילוק בין תוספת יו"ד לחסרון יו"ד ויש לצרף דעת ז' מהר"ם פאדוא סי' ל"ה דבנכתב שם אבי המגרש ואין לו בן אחר ודאי שזה המגרש ול"ה חשש והובא בגי"פ סי' קכ"ט ס"ק א' דמה"ט הכשיר בכתב חזקי' בלא ו' ולדבריו צ"ל דהך דכתב תפאתה דאמרינן בגיטין ס"ג דהוה חספא ודעת הרבה פוסקים דהוה דאורייתא עיין ג"פ סי' קכ"ב ס"ק א' שם לא היה כתוב שם אבי האשה ובכה"ג מצדד בתשובות צ"צ סי' רל"ג לומר דהוה תרי מדרבנן דמה שצריך לכתוב שם מקום הנתינה הוא רק מתקנת ר"ג גיטין ל"ד ול"ה רק פסול מדרבנן כמ"ש התוס' וב"ש ס"ק ה' ובנכתב שם אבי האשה דיש ידים מוכיחות דזו האשה ל"ה רק פסול מדרבנן ע"כ הוה תרי דרבנן ובתרי דרבנן יש לסמוך אדעת ריצב"א שבמרדכי פרק המגרש דאין קפידא בכך דתלינן דבמקום הכתיבה מדברין בלישנא קלילא:

ד **עוד** י"ל בזה כעין סברא הנמצאת בתשובות ר"ח כהן סי' ע"ג דהרי נכבד ידים שאינן מוכיחות הוה ידים ומהני אע"ג דלא כתב מנאי משום דאין אדם מגרש אשת חבירו והענין מוכיח מצד עצמו שהוא מגרשה ה"ה בשינה קצת שם האשה כגון שלא כתב שם שבמקום הנתינה כשר דאין לחוש שמא גירש אשה אחרת דאין אדם מגרש רק אשתו רק דאנן פסקינן לחומרא כר"י דידים שאין מוכיחות ל"מ בגט וזה מטעם ס' א"כ כיון דשינה שלא נכתב שם מקום הנתינה הוה מדרבנן כמ"ש הב"ש סי' קכ"ט ס"ק ה' הו"ל ספיקא דרבנן ולפ"ז צ"ל הא דאמרינן בד' פ' ע"ב ומודים חכמים לר"מ שאם שינה שמו ושמה שהולד ממזר וכ' התוס' בד' כ' ד"ה הא בעי' דמיירי ששינה שכ' שם דגליל ביהודה או דחכמים דר"מ הם ר' יהודה והוא ס"ל ידים שאין מוכיחות ל"ה ידים ול"ה ספק כלל ע"כ

הולד ממזר משא"כ לדידן הוה ספק שמא הלכה כרבנן או שס"ל כיון דבזמן הגמ' הי' רשאים ליקח ב' נשים א"כ בכתב שם דגליל ביהודה שמא גירש אשה אחרת שיש לו עוד ול"ה אפי' ידים שאין מוכיחות משא"כ בזה"ז שאסור לישא ב' נשים ובודאי גירש אשה זו והוה יד שאין מוכיח והוה ספק דרבנן יש להתיר במקום עיגון גדול. ולא תיקשי דהרי באתחזק איסורא אפי' בספק דרבנן להחמיר כמו שהקשה הרב מ' יעקב בתשובה להגאון מהר"ח כהן די"ל כיון דהאשה הזאת מוחזקת בא"א דאורייתא וע"י הגט תצא מחזקת א"א דאוריי' שוב תצא מחזקתה לגמרי דומיא למ"ש הר"ש פ"ב דמקוואות מ"ב כיון דטומא' דאורייתא אזדא לה מספיקא לא מחתינין לה לטומאה קלה והגם דבמק"א כתבתי לחלק בזה מ"מ בעיגון גדול יש לסמוך ע"ז דהרי גדולה מזו כתב מהרי"ט ח"א סי' מ"א דאין להעמיד בחזקת פנוי'. כיון דיש עלי' קדושין דרבנן כ"ש דאין להעמיד בחזקת א"א כיון דיצאה מחזקה דאורייתא והגם דכ"ז דוקא בדיעבד דאין עושין ספק דרבנן בידים כמ"ש הש"ך סי' נ"ז מ"מ כיון דהוא שעת הדחק ומקום עיגון גדול כדיעבד דמי כדאמרינן בכתובות י"ד ומצאתי בחדושי אנשי שם סי' קנ"ח להגאון מהרש"ק בגט שהובא ממרחקים ושם האשה רוסיא ביו"ד אחר הסמ"ך ובגט נכתב ריסוא ביו"ד אחר הרי"ש ובוא"ו אחר הסמ"ך והכשיר הגט במקום עיגון משום דאותיות אהו"י מתחלפות ואף דשם סמך אמה שנכתב בגט וכל שום זה ודאי סמוכה רחוקה אך עיקר ההיתר משום אותיות מתחלפות ושם יש שנוי במבטא ובנ"ד קיל טפי דליכא שינוי במבטא כ"כ ע"כ נראה דיש להכשיר במקום עיגון דהרי כל עיקר הפסול בשינוי קצת בין מקום כתיבה למקום נתינה היא מדרבנן משום חשש לעז שיאמרו שאין זאת המתגרשת ובזה י"ל דדוקא בזמן הש"ס שהי' נשאר בידה הגט דבעי לאנסובי בי' כדאמרינן בכתובות פ"ט ע"כ הי' חשש לעז משא"כ בזה"ז דהגט נשאר ביד ב"ד ונותנין להאשה מעשה ב"ד ל"ש חשש לעז כמ"ש הגאון מהרש"ק ז"ל סי' הנ"ל דזה ג"כ סניף להתיר:

ה **וראיתי** דרך אגב בתשו' צ"צ החדש דאתיא לידי שנסתפק אם סבר הסופר ששם האשה ראשיא בקמץ וכ' א' אחר הריש ונודע קודם הנתינה ששמה רשיא בפתח אף שיש לקרות גם בנכתב האלף בפתח מ"מ הוה נכתב שלא לשמה כיון שנתכוין לשם הנקרא בקמץ עיי"ש בסי' רט"ז שמביא מחלוקת הראשונים בזה ופסק שהסופר יעבור בקולמוס. והנה מייתי דברי סה"ת סי' קכ"ו דשינה שמו ושמה ממש פשיטא שהגט בטל מדאור' משום שלא נכתב לשם בעלה כלל כ"א לאיש אחר ומשמע דבעי שיתכוין הסופר להשם ולא העיקר לכוון גוף הבעל והאשה כמ"ש התוי"ט פ' הזורק ע"ה דה"א הא דצריך לכתוב לשמו לאו לשם העצם אלא הכונה לאותו איש משמע דלקושטא דמילתא בעי הכונה

לשם האיש. אך מדברי תה"ד סי' רל"ג שכ' בנותן ב' גיטין משום ספק שמות מיקרי נתינה לשמה כיון דב' הגיטין נכתבו לשם הגירושין איש ואשה זו ול"ד לשנים ששלחו ב' גיטין ונתערבו משמע דלשמה הכונה לגוף האיש והאשה וע' מג"א סי' ר"מ שכ' ביעקב שראה לאה ונתכוין לגוף זה רק שסבר ששמה רחל ל"ה בני תמורה והארכתי בפרט זה. והנה זה תליא איך מתרגמינין לשמו ולשמה בלשון אשכנז אם מתרגמינין פין מיין נאמען וועגען או מתרגמינין פין מיינעט וועגען כמו שראיתי סידור הגט בלשון אשכנז: והנה אם הסופר אינו מכיר האשה ולא ראה אותה מעולם ואיך כותב לשמה על כרחך כותב לשם האשה שאמר הבעל ולא לגוף האשה אך י"ל שמכוון לגוף אשת פלוני בכ"מ שהיא אמנם ביש לו ב' נשים ואינו מכיר ע"כ מכוון לשם זה אך כיון שהוא שלוחו של הבעל מכוין שתתגרש האשה שמכוין הבעל ועמ"ש בספרי ליו"ד ח"ר סי' קכ"ו אות א' בענין אמר לסופר כתוב לאיזה שארצה אגרש אמאי ל"ה תולה בדעת אחרים שהסופר כותב ותולה בדעת הבעל עיי"ש אך אם הבעל ג"כ לא יכירה כגון שקדש אשה ע"י שליח ומגרשה ע"י שליח ויש לו ב' נשים ע"כ הכתיבה לשמה ע"ש האשה. ובכה"ג יודה התה"ד דשינה השם הוה שלא לשמה:

ולכאורה יש להשוות הפוסקים דלא פליגי דהיכי שאפשר לכוון לגוף אשת פלוני ולגוף פלוני מהני הכונה והיכי שא"א לכוון מהני הכונה לשמות והכי מוכח מדאצטריך הגמ' לאמר טעם דאומר אמרו פסול ובדף ט"ז כשר ולא תעשה שמא תשכור עדים ותיפוק לי' דניחוש שמא אינו מכיר הסופר גוף הבעל ואינו כותב לשמו וע"כ סגי הכונה לשם הבעל ולשם האשה וכן הכונה לגוף הבעל והאשה סגי ולא בעי שני כונות כמו שמצדד לומר בצ"צ מ"מ אין אני מחליט הדין ועוד צ"ע:

[1] **והנה** יש עוד ריעותא שאין אתנו יודע לקיים החתימות מהבד"צ בשגם כי גם חתימות בשטר לא הי' אף לאחד מהדיינים הנה כבר התירו גדולי המורים לסמוך אדעת הרמ"א ססי' קמ"ב דבמקום עיגון קיום ב"ד א"צ קיום כמבואר בתשב"ץ ח"ג סי' ט"ז וסי' כ"ב וע' בתשו' שו"מ מ"ג ח"א סי' ר"י ועוד דאפשר לקיים באופן זה שנכתוב להרב המסדר שישלח מכתב בחתימת ג' הדיינים וגם בששר וע"י דימוי החתימות יתברר שהחתימות על ההרשאה הן אמת ואף דמדינא ג"ז אינו קיום דאין מקיימין מאגרות רק משטרות מקוימים או מג' שטרות של שלשה בני אדם אפי' משטרי הלואה שאינן מקוימין לדעת הש"ך סי' מ"ו ס"ק כ"א בשם הירוש' מ"מ במקום עיגון סמכינין אדעת הריטב"א והירושלמי הובא בש"ך שם ס"ק כ"ז דהיכי שידוע בבירור שהאגרת הזאת כתבו עד זה מקיימין ממנה וע"י החתימה בשטר וע"י הפאסט נודע שזה חתימתו ובכה"ג כבר נהגו

להתיר ולסמוך אדעת המתירין סוף דבר אם יסכימו שני גדולי הדור. ליתן גט זה להאשה ואח"כ יכתוב כ"ת להמסדר אם אי אפשר להשיג גט אחר יקיימו חתימתם ויתירה בגט זה גם אנכי אצטרף עמם להיתר במקום עיגון וד' יצילני משגיאות.
והנני ידידו דו"ש

סימן לח

ב"ה **ברעזאן** תרכ"ז לפ"ק
להרב הגדול החריף ובקי כש"ת מו"ה **צבי הירש העלליר** נ"י ראב"ד **מפמארין**.
ע"ד הג"פ שסדרו בק' להאשה אדל מברעזאן שדרה בקהלתכם עם בעלה שנשאה משם ב' חדשים ושם לא הית' נקראת משום בן אדם רק אדל ואמרה שגם בק' נתגרשה בשם זה ושגם בכתובה נכתב שם זה כי שם העריסה אדל מרים נשתקע וע"כ לא כתבו בגט רק אדל ואח"כ הביא הבעל הכתוב' ונכתב בכתוב' אדל מרים והכתוב' נכתב' פה ושאל אם הגט כשר:

א **תשובה** האשה אדל נתגרש' פה וביען שאמה קרא' אדל מרים וגם עוד אשה אחת קרא' כן ע"כ נכתב ב' גיטין באחד קודם אדל מרים ובשני קודם בשם אדל כמ"ש בטיב גיטין גבי פריידא בילא אמנם כעת שאמה מתה קודם שנתגרש' בק' ושם לא נקראת אדל מרים לשום בן אדם כתבו כדין בשם אדל. והגם דהגאון מהרש"ק בספר אנשי שם כ' דשם הנכתב בכתובה ל"ה נשתקע הואיל והכתובה עומדת לימים רבים, וגם לדעתי יש סמוכים לדברי' דהרי הכתוב' עומדת לגבות ובמקום שכותבין הכתובה בהוציא' גט אין לגבות זולת בהכתובה יש לחוש ללעז אם לא נכתב כמ"ש בכתוב', מ"מ אין לזוז מדברי הגאון מהר"ז ובנ"ד שבמקום הכתיב' והנתינ' לא הית' נקראת מעולם בשם השני אף אם הית' נקראת בברעזאן גם עתה ממיעוט בשני השמות אין לחוש לזה בדיעבד כמבואר בסעיף י"ב דאם לא כתב אלא שם שהיא במקום שהוא ואשתו שם כשר ובגט פשוט חשש להחמיר שם אף שכבר נתן אם אפשר לתת גט אחר לחוש לדעת הפוסקים דצריך לכתוב שם, אף שם שיש לו במקום אחר עיי"ש ונ"ל דזה דוקא אם במקום אחר לא נקראת רק בשם האחר דאיכא חשש לעז מאנשי עיר אחרת משא"כ בנ"ד דלאנשי עיר אחרת נמי הרוב קורין אותה בשם זה אין לחוש להמיעוט מעיר אחרת ולכ"ע כשר וכן מצאתי שכ' הגאון מהרש"ק סי' קמ"ח וקמ"ט וגם שם הוה נכתב בכתוב' ב' שמות וכ' דאין לחוש לזה מהטעם הנ"ל וכן מוכח מט"ג בלקוטי שמות שנשתנו מחמת חולי

סקי"א דאף דלכתחל' יש לכתוב גם שם שאינו במקום כתיב' ונתינ' מ"מ היכא דנקרא גם בשם זה בעיר אחרת אין לחוש כלל:

ב **וראיתי** בספר דברי חיים להגאון מסאנץ ז"ל בשער השמות אות י"ב שכ' והנה אם לא נשתקע רק בכאן אבל במקום מולדתו לא נשתקע בודאי צריך לכתוב והגאון בט"ג כ' לפוסלו מטעם שלא נקראת בכאן שם זה ולא ידעתי איך אשתמיט ממנו מה דכתבו רוב הפוסקים ראשונים ואחרונים דאם יש לו שם במקום אחר שלא במקום כתיבה ונתינה לכתחל' צריך לכתבו ע"ש והגאון קיצר מאוד ולא ציין לאיזה דברי הט"ג כיון והנה לפנינו בס"ק הנ"ל הלא ראה היטב דברי הפוסקים אך שחילק דבאם לא נק' בעיר אחרת רק בשם אחר צריך לכתוב השם הזה לכתחלה אף דבמקום הכתיב' והנתינ' לא נקראת בשם זה משא"כ כשנקראת גם בשם זה בעיר אחרת רק דשם נוסף עלי' שם אחר ממיעוט או אף מרבים רק שגם בשם זה נקראת אין לחוש ובזה ישרו דבריו וע' בט"ג שמות נשים אות מ' סק"פ ועכ"פ בנ"ד אין לחוש כלל ויש לי קצת עיון בענין זה בתוס' גטין ל"ד שהוכיחו מדאמרי' עד שיגרש אשתו שביהודה בשמו שביהודה ושם דגליל עמו דשם מקום הנתינ' עיקר והקשו מתוספתא דאי' שם דאם אמר אני פלוני שביהודה עם השם שיש לי בגליל משמע דמקום הכתיבה עיקר ואולם בתוס' ישנים יומא פ"ה ע"ב האריכו גבי יוה"כ מכפר עם התשוב' משמע דתשו' עיקר וראי' מיבמות ל"ח גבי יחלקו יורשי הבעל עם יורשי האב ועיי"ש לענין יפה ת"ת עם דרך ארץ וע' בהג"מ ה' ת"ת וע' בשערי תשוב' או"ח סי' תכ"ג ובבר"י שם שהאריך בזה ובתוס' חולין ז' ובר"ש פ"ז דטהרות ואם נאמר דעם הוה עיקר הוה לגמ' דידן מקום כתיב' עיקר וצ"ל דיש חילוק בין עם ללשון עמו כגון יפה ת"ת עם ד"א וכן יורשי הבעל עם יורשי האב וכן עם התשוב' משא"כ הכא דנקט שם הגליל עמו קאי ע"ש שביהודה ועמו יהי' שם דגליל שפיר דייקא התוס' אבל לפ"ז מה הקשו בתוספתא דשם נקט אם אמר אני פ' שביהוד' עם שם שיש לי בגליל הכונ' ע"כ שעש' עיקר משם שבגליל כדמשמע מלשון עם והוה התוספתא כסוגי' דתלמודא וע"כ כתב בראשון שם שבגליל כדמשמע לשון עם שהיא עיקר ואמנם לשיטת ר"ש בטהרות גם לשון עם הוה טפל ודוק ואולי גם התוס' בגיטין ס"ל כר"ש וע' במג"א סי' תקפ"ג סק"א גבי אוכלין דבש שם תפוח וצ"ע עלי' בתוס' יומא הנ"ל ואכמ"ל יותר ומרוב הטרדה אקצר הפעם:

והנני ידידו הדוש"ת הנ"ל.

שוב ראיתי להביא ראי' דעם הוה עיקר מדכתיב ויתן להם אביהם מתנות רבות עם ערי מצורות ואמרינן בב"ק י"ב דמטלטלין אגב קרקע הקנה להם ושם בעינן שהקרקע יהי'

עיקר וע' בסי' ר"ב בסמ"ע סק"ו ב' דעות אם מהני לשון עם וי"ל דפליגי בזה והפוסקים דס"ל דמהני לשון עם כמו לשון אגב ס"ל דעם הוי עיקר והפוסקים החולקים ס"ל דעם הוי טפל ובקרא לא מיירי דהקנין הי' בלשון זה. אך היותר נרא' משם להכריע דעם הוי עיקר ודו"ק. וע' עוד ריש פ' איזהו נשך דרש ר"ע וחי אחיך עמך חייך קודמין לחיי אחיך משם משמע ג"כ דעם הוה עיקר ולכן כיון דהיא נכלל בלשון עם הוה עיקר מיהו יש לחלק קצת ואכמ"ל יותר:

סימן לט

ב"ה **פרעמישלא** כברכ"ת לפ"ק. **לש"ב** ה"ה הרב הגאון החריף ובקי המפורסם מ' **ארי' ליבש**

הארוויץ נ"י אבד"ק

סטריא יע"א:

ע"ד הגט באשה ששמה מעריסה שרה קריינדיל וכן היא חתימתה ובפי כל נקראת קריינדיל ונכתב בגט שרה קריינדיל המכונה קריינדיל ונמצא מערערים שהי' לכתוב שם שנקראת בפי כל לעיקר ועוד שהי' לו לכתוב דמתקריא קריינדיל ואם כ' המכונה פסול כמ"ש בטיב גיטין בלקוטי שמות אות כ"ו גבי שרה גיציא:

א **תשובה** כבר ראה כת"ה כל הפוסקים המדברים בדין זה והאריך לפלפל כדת של תורה וע"כ אדבר בקצרה מ"ש בתחל' שם העריסה והחתימ' לעיקר השם יפה כ' דלא הי' אפשר לכתוב קריינדיל דמתקריא שרה קריינדיל כיון שלא נקראת כן רק שחותמת כן ועל חתימה אין לכתוב דמתקריא כמ"ש הטו"ז גבי אלעזר ואף דבתשו' ח"ס סי' כ' לא כתב כן אין הלכה כדברי' דבט"ג בלקוטי שמות אות ל"ד פוסק ג"כ בשם העריסה והחתימ' אל אהרן ובפי כל לא נקרא רק אלי' יש לכתוב אלי' אהרן דמתקרי אלי' ושם ס"ק ל"ה כ' ג"כ דשם העריסה וחתימה היא עיקר השם וע"ש העריסה בצירוף החתימה אין לכתוב דמתקרי ומה שהביא הח"ס ראי' מלשון יש אם למקרא אין ראי' דודאי לשון קרי' שייך על מה שקורין בספר ג"כ אבל בלשון דמתקרי נכלל ג"כ מה שקורין בע"פ ונמצא דאם נכתוב דמתקרי יסברו העולם הכונה שקורין אותו בשם זה ואם זה המגרש אין קורין בשם זה יאמרו שאין זה המגרש וע"כ יפה כ' בט"ג וכדת של תור' הורה כת"ה:

ב **אמנם** מ"ש המכונה והי' לו לכתוב דמתקריא הנה כת"ה האריך להוכיח דאין הלכה כגט פשוט ס"ק ס"ד שכ' ליישב דברי רמ"א סעיף י"ד שכ' דאם נקרא בפי ישראל בשם אחד ובפי כותים בשם אחר כותבין שם ישראל דמתקרי ע"ש כותים וזה סותר למ"ש

בסעיף ט"ז דבשם לע"ז כותבין המכונה וכן מ"ש רמ"א בסעיף ט"ז דעושין שם העברי עיקר ועל השני כותבין דמתקרי וסותר למש"ל דכותבין המכונה וע"ז כ' דווקא כשהשם לע"ז הוא משונה משם העברי כגון משולם המכונה פיבש כיון דלא מצינו מי שנקרא פיבש והוא ע"כ כנוי (ובאמת פייבוש הוא שם אור ע"ש פעביש ליכט ולכן הוא כנוי לשרגא ואור) משא"כ כשהשם לעז הוא שם עצם אין לכתוב המכונה אמנם בס"ק ע"ו כ' בשם מהרח"ש דאף על שם עצם יש לכתוב המכונה ומפאת כן כתב המכונה קריינדל כשר ולפענד"נ דאף לשיטת הג"פ כיון דקריינדל היא בל"א זר קראהנע ובשם קטנות קריינדל י"ל שהוא כנוי כמו משולם המכונה פייבוש הואיל דפייביש הוא אור הוה כנוי ה"ה בשם קריינדל אמנם בעיקר הדבר כבר החזיקו הרבה פוסקים כשיטת מהרח"ש דאפי' בשם עצם יש לכתוב המכונה וכ"ת מביא דברי הגאון מסאנץ בשמות גיטין בלקוטי שמות סק"ה שהט"ג כ' בשרה גיציא ומקצת קורין שרה ומקצת גיציא כותבין שרה דמתקריא גיציא ולא המכונה ובדברי חיים חולק עליו דאנן פסקינין כרח"ש דאפי' בשם עצם כותבין המכונה ולא על הט"ג תלונתו אך על הנוב"י סי' קי"ט דמסיק שיש לכתוב שרה דמתקריא הינדל כיון שהשם הינדל ניתן לה לעיקר השם אמנם כיון שהגאון נוב"י פוסק כן ודאי לכתחל' יפה פוסק כנוב"י ויכול להיות שגם כונת הט"ג לא לפסול בדיעבד רק אם אפשר להשיג גט אחר מה איכפת לן אבל אם א"א להשיג גט גם הט"ג מודה ובדברי חיים מתיר אמנם לכתחל' יש לחוש לסברת הנוב"י דרב גוברי':

ג) **ובנ"ד** שלפי דברי הבית אפרים הי' לו לכתוב שרה קריינדל דמתקריא קריינדל לכתחל' יש לכתוב כדברי' הגם שלפי המבואר בהשמטות מט"ג גבי אליעזר ליפא דמתקריא ליפא כ' טעמא כיון דשם ליפא קנה לו קדוש' בקריאת ס"ת ונטפל לשם אליעזר בקריא' משא"כ בשם אשה דל"ש טעם זה מ"מ כיון שהיכא שיש ספק טוב יותר לכתוב דמתקרי כמ"ש בתשו' רמ"א ע"כ יש לכתוב לכתחל' דמתקריא כיון שגם הנוב"י פוסק כן מ"מ בדיעבד שכבר ניתן הגט יש לסמוך על דברי חיים וכת"ה מביא גם דברי הגאון מהרש"ק בחדושי אנשי שם סי' ק"א וק"ב שפוסק לכתוב המכונה הגם שלכתחילה אין לחוש לדברי' ולכתוב דמתקריא מ"מ בדיעבד הרב הגאון הנ"ל הוא אילן גדול וכת"ה מביא גם בשם תשובת שואל ומשיב תנינא ח"ד ס"ח בשם מנחם מנלי המכונה מנלי דכשר בדיעבד ע"כ אין להרהר אחרי הוראתו:

ד **והנה** בדברי רמ"א שכ' דאם יש לו שם בשם ישראל ושם אחד אצל נכרים יש לכתוב דמתקרי ובית שמואל תמה כ' אח"כ דעל שם של לע"ז יש לכתוב המכונה נלפע"ד דכמו שנאמר בישעי' מ"ד ובשם ישראל יכנה אף דשם ישראל הוה עיקר השם וכבר הקש'

הגאון מהרש"ק ממקרא זה על שיטת מהרי"ק אמנם כיון דקאי על נכרים שיכנו שמם ישראל ל"ה אצלם רק לכנוי ה"ה להיפך בשם הנקרא אצל נכרים כיון שאצלם הוה זאת עיקר השם ע"כ כ' רמ"א לכתוב דמתקרי להורות דנקרא כן אצל נכרים לעיקר השם משא"כ בשם של לע"ז שנקרא אצל ישראל כיון דאצל ישראל הוה רק כנוי יש לכתוב המכונה כנלפע"ד לישב דברי רמ"א:

ה **והנה** מה שהקשה כת"ה אתוס' סוטה ל"ח ע"א שכתבו דשם הקדוש אדנ"י הוה כנוי ובתוס' שבועות ל"ה דאד' הוא שם המיוחד לק"מ דבתוס' שבועות לא כוונו להקשות משם אד' רק משם הקדוש יו"ד ק"א ומ"ש תוס' ד"ה כד"ח דשם המיוחד היא ע' מהרש"א דהוא כיונו לשם המיוחד ובתוס' ע"ז י"ח נמי לא כוונו שאד' שם המיוחד רק שאסור לפרוט האותיות כמ"ש מהרש"א ואין שום סברא לומר דהוה שם המיוחד כדמוכח מסנהד' נ"ו דא"ח מיתה רק על שם הוי' ב"ה וב"ש:

והנה ידידו ודו"ש

סימן מ

ב"ה **פרעמישלא** כברכת לפ"ק

להרב הה"ג החריף ובקי בכל חדרי תור' המפורסם

מ' **זאב האמער** אבד"ק **באלשווועטץ** וכעת ראב"ד ומו"ץ בק'

סטריא:

והנה מ"ש שם העריסה ושם החתימה לעיקר יפה כ' דלא כח"ס סי' כ' אמנם מ"ש המכונה הגם שטעמו ונימוקו כ' שהגאון מסאנץ ז"ל בלקוטי שמות סק"ה חולק על הט"ג גבי שרה המכונה גיציא והגאון מהרש"ק בחדושי אנשי שם סי' ק"א וסק"ב חולק ג"כ על הט"ג מ"מ כתבתי דלכתחלה יש לחוש לדעת הט"ג דכ"כ נוב"י סי' קי"ט בשם הינדיל לכתוב דמתקריא מ"מ אם כבר נכתב וניתן הגט יש לסמוך על הנך אריותא דלפמ"ש הנוב"י שם בסי' הנ"ל דהמכונה קאי על האיש א"כ שפיר השני שמות מעריסה כיון שאחד מהם שם הקודש קנה קדושה לכתוב על שם של לעז המכונה דקאי על האשה ששמה העיקר ב' שמות והיא מכונה בשם אחד. ואף דאם כ' המכונה במקום שצריך לכתוב דמתקרי פסול זה דוקא בשם הקודש משא"כ בכה"ג דשם קריינדיל היא שם חול ורוב פוסקים סוברים כמהרח"ש דאף שם העצם שאינו נצמח משם הקודש יש לכתוב המכונה, וכ"כ בבית אפרים סי' פ"ו בעצמו באריכות ע"כ הגט כשר בלי פקפוק. ואף שבס' יהושע מחלק בין שם איש לשם אשה אין לו ראי' וגם לא כתב כן רק לכתחל'

אבל לא לעיכובא. אמנם אשר כ' שהשם שרה נשתקע ולא היתי חותמת בו וגם ששרה קריינדיל לא היי שם העריסה אך שם מחמת חולי ורב אחד העיד שכן היתי נקראת בקטנותה ואח"כ חתמה בשם זה ימחול כת"ה לחקור אצל העדים ובהשתנות הפרטים ישתנה הדין. והנה אף דבשם הניתן מחמת חולי פוסק בלקוטי השמות ס"ח כדברי הנוב"י באם שמה מעריסה הינדל ונשתנה שמה לשרה ונקראת בפי כל הינדל וחותמת שמה שרה הינדל יש לכתוב שרה דמתקריא הינדל מ"מ למ"ש אח"כ בט"ג דזה דוקא כשעוקרין שם הראשון בשעה הנותנין שם השני בחליה משא"כ כשאין עוקרין שם הראשון או שאינו ידוע אם עוקרין כ' בסעיף י"ב וי"ג שיש לצרף ב' השמות ע"כ שפיר לכתוב שרה קריינדל יחד ועל שם אחד דמתקרי ואם כ' המכונה בשם לע"ז ג"כ כשר. וידע שהגאון מהרש"ק מכשיר אם נכתב בכתובה אף שאינה חותמת והגאון מסאנץ מכשיר אם בשעה שכותבין קוויטליך לצדיקים כותבין שם זה ואני כתבתי בתשו' דלא כדבריו דאינו דומה לשם שמזכירין אותו במי שברך שכתבו דל"ה שם שנשתקע דשם מזכירין בקריאה ורבים שומעין זה משא"כ כשכותבין והרב מזכיר השם בתפל' בלחש מ"מ בנ"ד שחתמה עצמה לפרקים ובכל פעם שחתמה חתמה בב' שמות אין לפקפק ועצתי נכונה שימחול בעצמו ללכת להרב אבד"ק סטריא וישמע בעצמו גופא דעובדא ואז נדברו יראי ד' איש אל רעהו וישמעו ויקבלו האמת ממי שאמרה:
והנני ידידו

סימן מא

ב"ה **פרעמישלא** תרמ"ז לפ"ק:
ע"ד הגט הנשלח מסטריא לדראהביטש ונכתב בגט בשם ברינא דמתקריא ברייצא והאשה נקראת בק"ק דראהביטש ברייטשא באופן שנרגש ש' שבירה היינו ט' ש' אך האשה חותמת עצמה בשני יודין כזה ברייצי וכבר ניתן הגט ויש מקום עיגון כי הבעל לא יתרצ' ליתן גט אחר:
א **תשובה** הנה ידוע שיש מקומות שכותבין ש' שבירה בציא כי לא נרגש הש' במבטא כמו ליציא וכן כותבין בפאדאליע ובסביבות עד לבוב אך מלבוב ולהלאה ובכאן ובדראהביטש מרגישין ש' שבירה וכותבין טש' א"כ לכאור' יש לסמוך ע"ד הרמ"א שכ' סוף סי' קכ"ט לענין פייביש שיש מקומות שמדברין בלשון רפה הולכין אחר לשון בני אדם במדינ' אמנם אם אין ידוע לשון המדינות אין לשנות ממה שנמצא בדברי הקדמונים מ"מ בדיעבד אם שינה באחד מאלו הדברים כשר ויש לפרש דהרמ"א קאי אף אם שינה

מלשון המדינ' וכ' כמו שנמצא בדברי הקדמונים וכיון שנמצא בס' טיב גיטין שינציא רחציא בציא יש להכשיר אך בט"ג אות ז' שמות אנשים סקכ"ג כ' דהרמ"א לא קאי רק אסוף דברי' דאם אין ידוע לשון המדינות אין לשנות ממה שנמצא בקדמונים וע"ז קאי אם שינה ממה שנמצא בקדמונים כשר אבל אם לשון המדינה ידוע אם שינה פסול ובט"ג ס"ק הנ"ל כ' כיון דעכ"פ יש מקום לתלות בב' רפוי' ואין מצוי כלל מי שנקרא בב' דגושה כלל יש להכשיר דהרואה באמת יקרא הב' רפה שהרי אין לתלות באחר אבל אם מצוי שם אנשים שנקראים בב' דגושה יאמרו שזה המגרש ולא יתלו לומר שזה שינה מהמנהג א"כ בנ"ד שנקראים שמות כאלו בט"ש נמי יש לחוש שיאמרו שאין זו המגורשת. אך זה חששה רחוקה דכיון דנודע לכל שבמקום הכתובה כותבין בציא למה יאמרו שאין זו המתגרשת שהרי בגט כותבין מקום הכתובה ובמקום הכתובה נקראת כן. ודומה לשם זושטא ע' בט"ג שמות נשים אות ז' סק"ה שהביא בשם ע"נ וראנ"ח דהולכין אחר מבטא מקום הנתינה ומ"מ כ' דאם כתבו בגימל שכן מבטא מקום הכתיב' ושלחו לקנדיא שהמבטא בז' הגט כשר אע"ג דלדעת רוב הפוסקים כ' במקום כתיבה פסול היינו בשמות מחולקים כגון ראובן שמעון אבל בכה"ג שהוא שם אחד רק במבטא זג' היא משונה ואין בכ"ב אותיות שום אות בפרטות יורה על מבטא והברת שם זה והדבר מפורסם שיש מקומות כותבין בג' משום שהמבטא קרוב לג' ויש כותבין בז' שהמבטא קרוב לז' כל כה"ג לא מיקרי שינוי שהדבר מפורסם דמה שכותבין זושטא בז' במקום הנתינה כותבין במקום הכתיבה בג' ורפה וראי' ממ"ש המרדכי פ' המגרש בשם ריצב"א. והנה נ"ד דומה ממש לשם והנה בג"פ סי' קכ"ה האריך הרבה בדברי מהראנ"ח בענין כזה ועכ"פ כיון דבטיב גיטין פוסק כן יש להכשיר הגט:

ב **והנה** בתשו' מהר"א ששון סי' ל' כ' בשם וידה דמתקרי זוהי וכ' דמתקריא זויי דכשר כיון שאין הכנוי רק בשם דמתקריא ולא בעיקר שמה אין לטעות שהיא אשה אחרת. ולמהרא"ש גם בנ"ד יש להכשיר אך בט"ג שמות נשים אות ז' סק"ג בשם ע"נ שאין לסמוך ע"ז להכשיר אף בשעת הדחק עיי"ש אמנם כ"ז אם לא היתה חותמת כך משא"כ בנ"ד שחותמת בצ' אין כאן שום חשש כלל דעיקר שמה בריינא ומה שכתבו דמתקריא ברייניציא. י"ל שקאי ע"ש שחותמת עצמה ואף שכ' הטו"ז בשם אלעזר דהחתימה אינה בכלל קריאה לכתוב ע"ז דמתקריא ע' בתשו' ח"ס ח"ב סי' כ' שכ' בכוונת הטו"ז שא"צ לכתוב דמתקרי אבל בדיעבד אם כתב כשר והוכיח דלשון דמתקרי קאי על כתב עיי"ש שהורה כן על לכתחלה וע"כ בנ"ד עכ"פ בדיעבד כשר. ומצאתי בט"ג בלקוטי שמות כללים סעיף י"ד גבי פנחס מיכל. ושם ס"ק ס"ו כ' הגאון שם של מקום הכתיבה והוא

חותם בו יש לכתוב דמתקרי עיי"ש. והנה בס' חדושי אנשי שם להגאון מהרש"ק זצ"ל ס"ג האריך בדין שלפנינו וכפי הנראה שמכשיר אף אם לא חותמת בצ' אך הנראה שעיקר סמיכת הואיל והשינוי בשם אביו והגאון מסאנץ ז"ל בס' דברי חיים חולק על דבריו וכ' דהוה שינוי אך כ"ז באינה חותמת בצ' אבל בחותמת בצ' ועיקר שמה נכתוב ברריינא ורק בשם השני יש שנוי וכיון שחותמת כך י"ל דמתקרי קאי על החתימה גם הוא יודה להכשיר בשגם דהח"ס כ' בסי' כ"ה סברא אחת דכל שם שחקוק וחרות על הלוחות ספרי ראשונים שוב אין בהם לע"ז ולא הרהור והוה שפיר מוכח מתוכו שזה הוא המגרש כיון שנתפרסם ע"י הספר כמו הירש הירץ שכותבין ביוד אף שנקרא בסגול ובימינו ס' ט"ג נתקבל מאוד ובו מבואר בשמות אלו בציא רחציא שיינציא ע"כ אין לחוש ללעז:

ג **וע'** בתשו' הגאון ר"ח כהן בסי' ס"ד בשם האשה צינא ונקראת בשם צענא וכל בני משפחתה נקראים צינא ושם זקנתה חי' צינא והכשיר הגט במקום עיגון וסמך על רמ"א ססי' קכ"ט במקום עיגון וכ' דהואיל ורגילין בני המדינה שקורין בעין וכותבין ביו"ד כמו הירש הירץ עיי"ש הגם שהשאלה שלפניו חמורה מאוד לדעתי מ"מ יש ללמוד בנידון שלפנינו שבהרבה מקומות כותבין בציא ואין מדקדקין כלל אם מרגישין ט"ש שיש להקל בדיעבד בפרט שחותמות כך ע"כ האשה הזאת מותרת להנשא לדעתי בלי חשש. והנה מה שנכתב בגט ברריינא בשני יודין ולא בא' בס' חדושי אנשי שם להגאון מהרש"ק סי' קע"ט פוסל ולעומת זה הגאון מצאנץ חולק עליו בסוף הספר בשער התשובות ובתשו' דברי חיים ח"ב סי' קי"ט כ' דבמדינתינו יש לכתוב בשני יודין ולפעד"נ ג"כ נ' דהקריאה דומה לפתח חריף על משקל רייצא ע"כ יש להשגיח על החתימה ואם חותמין בשני יודין כותבין כן בגט וכן בברריינדיל וכ"כ בדברי חיים שער פתח חריף דכותבין ברריינדיל בב' יודין ומ"מ באם חותמת בא' אין לשנות מחתימתה ובנ"ד שחותמת בב' יודין יש לכתוב כן לכתחלה ועכ"פ האשה מותרת להנשא ואין להוציא לעז ולהרהר אחר הגט וד' יצילני משגיאות:

סימן מב

ב"ה **פרעמישלא** קרנו תרו"ם לפ"ק
להרב המאוה"ג החריף ובקי כש"ת מ' **יהושע העשיל**
וואלערשטיין נ"י ראבד"ק רישא:
ע"ד הג"פ שנשלח מנעוויארק לק' ושם האשה אסתר חי' מעריסה ובהכתובה נכתב ג"כ כן וחתימתה לא נודע ועתה כמעט כל בני העיר קורין אותה אסתר לבד רק מקצת ב"א

ומשפחתה קורין אותה עדיין בשני השמות יחד ונכתב בגט אסתר דמתקרי אסתר חי' וכבר ניתן הגט ועתה מערער א' על הגט הואיל ובט"ג ובבית אפרים צוה ליתן בכה"ג ב' גיטין:

א **תשובה** הנה לכתחלה לא טוב עשה שנכתב בגט אסתר דמתקריא אסתר חי' דאף שלא רצה לכתוב ב' גיטין ע"י שליח מחשש ברירה מ"מ כיון שאסתר חי' היא שם שניתן מעריסה ומיעוט קורין אותה כן וגם נכתב כן בכתובה היא עיקר השם וצריך לכתוב אסתר חי' דמתקרי' אסתר כמבואר בתשו' כרם שלמה הספרדי סי' נ"ג בשם עזיזה בשם מעריסה ומקצת קורין אותה כן ורובא קורין אותה צאצי וז"ל אבל בנ"ד דבעת הלידה קורין אותה עזיזה גם בכתובתה כתיב עזיזה ואיכא פורתא נמי דקורין אותה עזיזה בכה"ג דאיכא חותם תלתא לטיבותא יורה הרב [הוא המהרח"ש] דסגי בחד גיטא עזיזה דמתקרי צאצי עיי"ש. אך ביען שמיראי הוראה הוא מסיק דגם בכה"ג יכתוב ב' גיטין אחד עזיזה דמתקרי צאצי ואחד צאצי דמתקריא עזיזה והובא תשו' זו בכנסת יחזקאל ובבא"פ. ועכ"פ מזה מוכח דיש לעשות משם העריסה וממיעוט שקורין בני אדם עיקר השם. איברא דלפי שפי' בגט פשוט רסי' קכ"ט סוף סק"ב דברי רש"י בגיטין בההיא דהוה קרי לה מרים ופורתא שרה שכ' רש"י מיעוט בני עירם דהו"ל מיעוט בני העיר ופי' דרש"י מפרש דאשה זו בעיר לידתה ובמקום שנתגדלה שם הי' קורין אותה שרה ואח"כ הלכה עם בעלה לעיר אחרת ולסבה קלה החזיקה את שמה מרים ובני העיר שהלכה לשם רובא קרי לה מרים אך בני עירה של מקום לידתה הנמצאים עתה בעיר הגירושין והם מיעוטא דבני העיר קורין אותה שרה והו"א דשם הלידה היא העיקר לאפוקי זה אמרי נהרדעא דשם שנקראת מפי הרוב הוא העיקר והג"פ כ' דכל הני תירוצים שם הלכתא נינהו הרי דלא אזלינן אחר שם הלידה מ"מ לפמ"ש בכרם שלמה דאם גם שם הנכתב בכתובה כמו שם הלידה כ"ע ס"ל דשם לידה עיקר בזה אין ראי' מג"פ וגם לא ממהרי"ק. ע"כ בנ"ד הי' לנו לחוש לדברי הכרם שלמה וזה טעם ג"כ מ"ש בט"ג בלקוטי שמות אות ט"ו דיש ליתן בתחלה הגט שנכתב שאסי' טובא דמתקריא טובא ואח"כ טובא דמתקרי' שאסי' טובא ועוד יבואר מזה לקמן אי"ה:

ב **ובעיקר** הדין אם יש להתיר בגט א' ע"י שליח הואיל ואין שולחין ב' גיטין ע"י שליח אלא מדוחק לא מצאתי מבואר. אך בתשו' כנסת יחזקאל סי' ס"ד אחרי שהאריך שם בשם שמעריסה הי' נקרא חזקי' וכן הי' חותם ועלה לתורה ובפי כל הי' נקרא יחזקאל ואח"כ במדינה אחרת עלה לתורה בשם יחזקאל ונקרא בפי כל יחזקאל אך חותם חזקי' וכ' דצריכה ב' גיטין באחד להקדים שם חזקי' ובאחד להקדים שם יחזקאל. וכ' דע"י

שליח יש להכשיר בגט אחד מחשש ביטול שליחות בב' גיטין אך שכ' לדחות הגט ל' יום ולקרא אותו לתורה בשם חזקי' ואז סגי בגט אחד חזקי' דמתקרי יחזקאל וע' טיב גיטין אות ח' שמות אנשים סק"ד שהאריך בדברי' וכ' דאם שלח גט ואח"כ כשבא גט ליד האשה שלח גט שני אין שום חשש ביטול שליחות. עיי"ש אך מדברי ג"פ וגם הנוב"י קמא סי' צ' יראה דיש למנוע מלגרש בב' גיטין ע"י שליח לא מטעם ביטול שליחות רק מטעם ברירה דבשלמא במגרש בעצמו אומרים לבעל שיכתוב גט אחר ויכוין לזה ואח"כ כשנתן גט אחד אומרים לו שיש חשש ושיתן גט ב' משא"כ ע"י שליח ע"כ צריכין להגיד לו קודם שיגיע הגט ליד האשה שלא ישא עד שיתן גט שני וכן צריכין להגיד לשליח שיגיד לה וכיון שאומרים לו קודם שיגיע הגט ליד האשה ולא נגמר הדבר עדיין שייך חשש ברירה. ע"כ נלפע"ד דבגט ע"י שליח יש לסמוך אפוסקים דשם העריסה עם מיעוט שקורין וכ"ש כשנכתוב בכתובה הוא עיקר השם ולכתוב שם העריסה לעיקר. וכיון דבדיעבד כשר בכל גוונא כמו שיבואר ע"כ ע"י שליח יש לעשות לכתחלה כן. והנה בתשו' חסד לאברהם לש"ב הגאון מבוטשאטש סי' ל"ז הורה לכתוב לכתחלה באשה ששמה מעריסה פרידא נעסיא והכל קורין אותה פרידא רק אשה אחת קראה בשני השמות וחתמה עצמה בשם אחד וצוה לכתוב פרידא דמתקריא פרידא נעסיא. והנה בדין זה נכון פסק כיון שחתמה עצמה בשם אחד כמ"ש גם בבית אפרים סי' פ"ו וגם כיון דאך אשה אחת קראה אותה בב' שמות הוה מיעוטא דמיעוטא ובודאי אין לעשות שם זה לעיקר. ואני הבאתי סמוכין לזה ממה שהביא גט פשוט בכללים שבסוף הספר בדין קים לי בשם מהרי"ק דאין לומר קים לי כפוסק אחד נגד כל חכמי ישראל עד שיהי' ב' פוסקים עכ"פ עי"ש:

ג **אמנם** מתשו' הנ"ל נראה שחילק בעיקר הדין על הט"ג והנה מש"ש זה לא שמענו מגדולי עולם בדורות שלפנינו שיעלה על לבם לומר דשם הלידה יכריע לקריאת בפי רוב העולם חס מלהזכיר. הנה לפנינו תשו' כרם שלמה סי' נ"ג וכנסת יחזקאל סי' ס"ד ומתשו' מהרי"ק סי' פ"ו מבואר בשם אליהו ונקרא בפי כל אלי כותבין אליהו דמתקרי אלי הרי דעושין שם העריסה לעיקר אף דאנן ס"ל בנקרא בפי כל ונשתקע שם העריסה אין כותבין כלל מ"מ בלא נשתקע ומיעוט קורין יש לחוש לדברי מהרי"ק. ומה שהקשה בחסד לאברהם מההוא דרובא מרים ופורתא שרה דממנ"פ אם הי' שם העריסה מרים למ"ל הטעם דרובא מרים ותיפוק לי' דשם העריסה עיקר ואי שם העריסה שרה אמאי אזלינן בתר רובא ומזה הוכיח דלא כט"ג. הנה כבר הקשה כן בגט פשוט סי' קכ"ט סק"ד על שיטת מהרי"ק ותי' דמ"ש בגמ' דאזלי' בתר רובא היינו דמתחלת לידת האיש והאשה

הוקבעו להן ב' שמות דאיכא דקרי לה מרים ואיכא דקרי לה שרה בכה"ג אזלינן בתר רוב עיי"ש. איברא דשם בג"פ חולק על המהרי"ק עיי"ש מ"מ כיון דבמהרה"ש וכרם שלמה חוששין לדברי' וצוה בכרם שלמה לכתוב ב' גיטין במיעוט קורין בשם העריסה אין להקל ותשו' מהרה"ש אין לפני מכ"ש אם נאמר דשם אחד הוה קיצר השם ודאי צריך ב' גיטין כדברי הט"ג:

ד **ואמנם** בדיעבד שכבר ניתן הגט אף אם נימא דעיקר השם הוא שם העריסה מ"מ כשר בכתב שם טפל לעיקר כמ"ש הב"י והג"פ סקי"ג להקל מטעם ס"ס שמא הלכה כדברי המפורשים דהא דאמרינן בגמ' ולא שרה וכל שום דאית לה דוקא באינו מפרש השמות ואת"ל דהפי' בגמ' אף במפרש השמות שמא הכונה בגמ' לכתחלה צריך לכתוב ולא לעכובא. ומה שחשש בישי"ע רסי' קכ"ט להחמיר דל"מ ס"ס במקום דאתחזק איסורא כבר כתבו הפוסקים האחרונים דאף לדברי המחמירים ל"ה רק מדרבנן מחשש לעז שפיר מהני ס"ס וכ"כ בהדיא בג"פ סוף ס"ק הנ"ל אמנם בנידן כזה א"צ לזה דהרי יש ספק שמא שם שקורין הרוב היא עיקר השם ונמצא דיש ג' ספיקות ומהני אף במקום חזקת איסור ע"כ בדיעבד ודאי כשר ואף שיש להשיג גט אחר מ"מ אולי לא ירצה המגרש ליתן ואז יהי' חשש לעז על גט זה. וגם כבר כתבתי דע"י שליח אין לתת ב' גיטין ע"כ א"צ לכתוב שוב לנעוויארק שישלח גט אחר והאשה שנתגרשה תוכל להנשא בגט זה בלי שום פקפוק. וחלילה מעתה להוציא לעז ולהרהר אחר היתרא דאיתתא הנ"ל:
והנני ידידו

סימן מג

ב"ה **פרעמישלא** תרל"ח. **להרב** הה"ג החריף ובקי מ' **מרדכי יאליש** נ"י האבד"ק **הוסאטין** יע"א:

ע"ד האשה אשר שמה ניתן לה בביהכ"נ בשם שרה ואמנם ביען שאמה זקנתה שמה שרה ניתן לה תיכף שם סירקא. והיא נקראת בפי כל סירקא רק בהתנאים וכתובה נכתב שם שרה לאה וכשחותמת לפרקים חותמת בשם שרה לאה אבל אינה רגילה לחתום רק לפרקים מועטים וכשנותנת קוויטעל לצדיק נותנת בשם שרה לאה וצוה לכתוב בגט סירקא דמתקריא שרה לאה וערערו עלי' אשר לא יכתוב שירקא בש' שמאלית הואיל דבא משם שרה הנה יפה הורה והגט כשר בלי פקפוק דהרי גם שם סירקא ניתן לה מעריסה והב"ש פסק דיש לכתוב בס' ולדעתי גם הטו"ז שכ' דנכון שיכתוב בשין הואיל ובא משם שרה לא לקפידא כתב כן וגם בשם רעכיל כותבין בכ' אף ששם מעריסה רחל

בח' מ"מ כותבין רחל המכונה רעכיל בכ' כמ"ש הב"ש וה"ה בשם סירקא אף ששם העריסה שרה כשר אם נכתב בס' וכ"ש בזה שניתן לה מעריסה גם שם סירקא שלא תקפיד זקנתה כמ"ש כת"ה אף לכתחלה יש לכתוב כן. והנה מה שהב"ש צוה לכתוב ביוד ולכאורה יש לכתוב בעין וכבר הרגיש בדבר בטיב גיטין ובדברי חיים הנראה דשם סירקא בא משם הצרפתי סיר אשר כוונתו אדון דגם בלשונינו הקדושה נקרא שם שרה ע"ש שר כדאי' במדרש בתחלה היתה שר"י לעצמ"ה מעכשיו לכל העולם כלו וגם שם סירקא בא משם סיר אשר כוונתו אדון כמ"ש ולכן כ' הב"ש ביוד ובס' ובסוף באלף מ"מ לכתחלה יש לכתוב בע' ואם כת"ה כ' ביוד וא"א בנקל להשיג גט אחר הגט כשר מטעם הנ"ל. ומ"ש דמתקרי שרה לאה אף שכתבתי בתשו' דשם שכותבין בקוויטליך לצדיקים לא נכתבו לקרות דאין קורין רק בחשאי ואינו דומה לשם שקורין בשעה שנודרין דנקרא בפומבי מ"מ כיון שחותמת בשם זה ואף דשם שחותמין אין לכתוב דמתקרי מ"מ כיון שנכתוב בכתובה ובתנאים ובקוויטליך ובחתימה לא מיקרי משתקע ומ"מ ל"ה עיקר השם כיון שאין קורין בשם זה ויפה כתב סירקא דמתקרייא שרה לאה וחלילה להוציא לעז על הגט ומרוב הטרדה אקצר:

והנני ידידו

סימן מד

ב"ה **פרעמישלא** כי עת לחננה לפ"ק:

להרב הה"ג החריף ובקי החכם השלם המפורסם מ'

אלעזר

מינץ האבד"ק

קעמפען יע"א:

ע"ד האשה שבאתה להתגרש ושמה מעריסה נעכא איידיל אך שמימי נערותה נקראת בפי כל אידא וכן היא נקראת מילדותה וכן חותמת עצמה וגם הש"ץ המברך אותה מברכה בשם זה ואין איש מבני משפחתה קוראה בשם מעריסתה ולא נודעה כלל בשם זה אך לה ולבעלה איך לכתוב בגט:

תשובה יפה הורה כת"ה דשם מעריסתה מיקרי שם שנשתקע ואין לכתוב בגט רק השם שנקראת בפי כל וכת"ה מביא דברי הח"ס סי' ל"ח שצוה לכתוב בגט באשה ששמה מעריסה לביאה ונקראת וחותמת לעני לכתוב לביאה המכונה לעני עיי"ש ומפלפל בזה הנה בס' אנשי שם להגאון מהרש"ק ז"ל כ' בסי' קמ"ב דשמות שקוראים הנכרים לשנות

שמות היהודים אין לכתוב בגט רק שם של יהודית כמו דאמרינן במומר דל"ה נשתקע שם של ישראל עיי"ש והגאון מצאנז זצ"ל כ' עליו בשער התשובות איך אשתמיט מיני' גמ' ערוכה בגיטין שמות ישראל שבחו"ל כשמות הגוים ובמומר הטעם משום שבשם זה הוציא עצמו מדת יהודית כמ"ש הב"י ומביאו הג"פ ולפעד"נ דהיינו טעמא דבמומר ל"ה שם ישראל כשם שנשתקע הואיל והוא נטמע בין הנכרים ולא יבא לקהלות ישראל לקרוא אותו בשם ישראל ע"כ ל"ה נשתקע דדוקא אם הי' בין ישראל ולא קראוהו בשם זה הוה נשתקע אבל אם לא הי' באפשרי לקוראו אין ראי' שנשתקע וכ"כ סברא זאת בס' אנשי שם סי' ס"ג בא' שהתערב בין הערלים ולא נקרא בשם ישראל עיי"ש וקצת ראי' נ"ל מתוס' חגיגה כ"א ד"ה דלא נפסל בהיסח הדעת רק בהי' יכול לשומרו אבל בנאבד ולא הי' אפשר לשומרו לא נפסל בהיסח הדעת עיי"ש וע' בספרי בית יצחק סי' קי"ג אות ג' ד' מ"ש בזה וה"ה הכא לא מיקרי נשתקע רק בהי' אפשר שיקרא כן ולפ"ז בנ"ד שהאשה היתה בין ישראלים וקראוה בשם אידא והי' אפשר לקוראה בשם מעריסתה ודאי מיקרי נשתקע ואמנם גם הגאון מהרש"ק לא מיירי רק באיש שעולה לתורה בשם ישראל כמבואר שם. וגם בח"ס הנראה שמברכין האשה בביה"כ בשם לביאה משא"כ בנ"ד שגם הש"ץ מזכירה בשם אידא ודאי אין לכתוב שם שנשתקע ובס' דברי חיים בשער התשובות לאנשי השם סי' ס"ג צוה לעיין בתשו' הרדב"ז סי' תקל"א שסותר סברא הנ"ל ועיינתי שם ואינו סותר לסברא הנ"ל. סוף דבר לכתוב בגט אחד שם העריסה לעיקר ושם אידא ג"כ לא נהירא דהוה שם שנשתקע ומדינא סגי בגט אחד לבד לכתוב שם אידא דהוה חנוכה שהכל קוראין אותה וזה כשר בודאן מ"מ אם רוצה לחוש לדעת הגאונים ח"ס ומהרש"ק הואיל ואנשי אשכנז בושים לקרוא שם יהודית. בכוון ורוצי' לדמות לנכרי' וגם אולי מדרכם לקרוא שם געגוע במקצת השם ומה שקוראין אינו שם כלל וגם ראיתי בס' תשו' מהר"ם שיק אה"ע סי' ק"ט וסי' קכ"ז דשם יהדות לא ישתקע מעולם ויש לכתוב שם יהדות לעיקר בשם ושם הקיצור לשם דמתקריא ע"כ מה טוב לכתוב עוד גט שני כשם נעכא אידל דמתקריא אידא ויצא הספק מלבו:
והנני ידידו

סימן מה

ב"ה **פרעמישלא** תרנ"ב לפ"ק. **להרב** החריף ובקי בכל חדרי תורה כש"ת מ' **יוסף יהודה שטראזבערג** נ"י דומ"ץ דק' **קאסיב**.

ע"ד הג"פ הנשלח מנעויארק לעיר קאסיב ונכתב בשם האשה פרימטשא בטש"א ובמקום הנתינה האשה נקראת פרימצא בציא ובמקום הכתיבה שהתאספו אנשים ממדינות שונות כל א' מדבר בלשונו כידוע שברוסיא קורין בצ' ובגאליציען באיזה מקומות קורין בט"ש ואחרי שהרב המסדר הוא ממקום שקורין בט"ש סידר כן הגט. אמנם במקום הנתינה קורין בציא. אם רשאין לסדר הגט זה ותהי האשה מותרת:

א **תשובה** ראיתי דבריו שאלת חכם חצי התשובה נשען על דברי רמ"א רסי' קכ"ט בכל כינוי שמשתנה מכח לשון המדינה הולכין אחר לשון המקום שנותנין בה את הגט. ומ"מ אם שינה באחד מכל אלו הדברים כשר. וע' בכנסת יחזקאל רס"י ס"ט הובא בפת"ש דאם כ' בהרשאה בכ"מ שתמצאנה ופן ימצאנה במקום שקורין כמקום הכתיבה גם לכתחלה כותבין כמקום הכתיבה. והנה מה שהקשה כ"ת דהרי גם בזמן הרמ"א הי' כותבין בכ"מ שתמצאנה כמבואר בד"מ סי' ג' ומ"מ כ' רמ"א דלכתחלה יש לכתוב כמקום הנתינה לק"מ דכנ"י הותנה פן ימצאנה במקום שקורין כמו מקום הכתיבה ורמ"א מיירי כשאין לחוש כגון שידוע שימצאנה במקומה דליתר שאת כותבין בכ"מ שימצאנה. ומה שנסתפק כ"ת אולי הא דהכשיר רמ"א דוקא כשידוע שבמקום הכתיבה קורין וכותבין כן משא"כ בנ"ד אולי גם בנעוויארק כותבין וקורין בציי"א רק כיון שהרב המסדר בא ממקום שכותבין בטש"א ע"כ כתב כן. לדעתי אין כאן ספק דודאי בנעוויארק שנמצאו הרבה אנשים מכל המקומות כל אחד קורא כפי מקומו ומבואר בגט פשוט ססי' קכ"ט דאם יש ב' קהילות והמסדר הוא ספרד והבעל הוא אשכנז יכתוב כמנהג אשכנז אבל אם הרוב ספרד ואיזה יחידים אשכנזים לא משגיחינן על הבעל וכותבין כמנהג הרב המסדר. ע"כ בנ"ד לא הי' המסדר כותב כמנהגו רק או ששמע שהבעל קורא בטשא ובודאי כתורה עשה הרב המסדר ואם נאמר דהרב המסדר והעדים לא ידעו כלל שבמקום הנתינה קורין וכותבין בציי"א כ"ש דכשר דהרי אפי' בשני שמות ממש שיש לאשה או להמגרש שם במקום כתיבה ושם במקום נתינה והמסדר והעדים לא ידעו שיש להם שם במקום נתינה מצדד הג"פ סוף סקכ"א להכשיר כמ"ש הרא"ש דבזה לא הי' תקנת ר"ג וע' בתורת גיטין ססי' קכ"ט ונהי דשם לא פסקינן רק בנישאת דלא תצא מ"מ בזה דל"ה שנוי דידוע ומפורסים שהוא שם אחד רק שישתנה כפי המקומות אם לא ידעו מהשינוי וודאי כשר בדיעבד:

ב **והנה** לגוף הדין אף שרמ"א פסק להכשיר בלי חולק, הנראה שדבריו יוצאים מדברי ריצב"א שבמרדכי פ' המגרש על גט שבא מארץ הגר שכ' כיון שמתוך שממקום דירת האיש ומקום כתיבת הגט מוכח שמארץ הגר בא והוא דרך לשונם לדבר בלשון

קלילא אין להקפיד כלל כמו שנראה מדרכי משה בסדר הגט אות ל' ומה שדקדק כת"ה שבתחלה כ' שיש לילך אחר לשון שמדברים במקום הכתיבה וסיים כי עיקר שכותבין הכנוי כדי להכיר האיש במקום הנתינה הרי סותר דבריו. נ"ל כוונתו כיון שידוע ומפורסם שיש שנוי בלשון כשיכתבו הכנוי כמו במקום הכתיבה יכירו הבעל במקום הנתינה וצ"ל דהד"מ מייתי דברי הריצב"א שכ' מקום הכתיבה מוכיח. אמנם לפי המבואר בש"ע סי' קכ"ה סי"ח דצריך שיהי' הגט נקרא במקום הנתינה והלכה כדע' א' ע"כ פוסק רמ"א שיכתוב כמקום הנתינה ומ"מ כיון שכתב רמ"א דאם שנה כשר אין לפקפק אך בג"פ סי' קכ"ה ס"ק פ"ב מפקפק מאוד בפסק זה ומייתי דברי מהראנ"ח ודברי מהרי"ט שנראה מדבריהם שחולקים על הר הריצב"א וסוף דבריו שדוקא בידוע ומפורסם ביותר בנידן דר דריצב"א שיש שנוי כשר אם כתבו כמקום הכתיבה ובשם שלפנינו י"ל שהוא ידוע ומפורסם מ"מ קצת צ"ע לדינא דשמא כיון שגם הבעל היא ממדינתו ושמא קורא גם הוא בצי"א ובכה"ג הי' צריך לכתוב בציא כמש"ל בשם ג"פ אם נמצאו שם רבים ממדינתנו שקורין בשם זה הי' צריך לכתוב בצי"א:

ג **ולדינא** הי' נלע"ד באם אפשר שתסע האשה למקום שקורין בטש"א והשליח ימסור לה שם הגט זה הי' הדרך היותר טוב שכשר אף לכתחלה אך שעומד לנגדנו דברי שו"ת פנ"י הובא בט"ג בסדר דיני שנוי שמות שנשתנו מחמת חולי סעיף ד' שכ' שאין תקנה שתלך האשה למקום אחר לקבל הגט כיון שכשתחזור למקום דירתה יש לעז עיי"ש. אמנם בטיב גיטין ס"ק ב' חולק על הפנ"י עיי"ש. אך שלא מלאו לבו לחלוק מכל מקום בנ"ד שבדיעבד כשר אף שתקבל הג"פ במקום דירתה ע"כ בכה"ג גם הפנ"י יודה. ע"כ ימחול כ"ת לחקור בעירו כי יוכל להיות שגם בעירו אין קורין בצ' רק שכ"ת אולי הוא מרוסיא ומדבר בלשונם ואם גם בעירו מקצת קורין אותו בט"ש ודאי כשר אך אם כולן קורין בצי"א לדעתי תסע עם השליח למקום שקורין בטשא ואז הגט כשר בלי שום חשש:
ידידו

סימן מו

ב"ה **פרעמישלא** תרנ"ב לפ"ק:

שנית להרב הנ"ל. (א) **בדברי** הגט פטורין שכתב כ"ת כמו ששיערתי במכתבי שהרב המסדר מנעוויארק לא ידע שבמקום הנתינה קורין פרימטשא בציא וכ"כ במכתבו שמטעם זה כ' פרימטשא בטשא לפי שבגאליציען קורין כן ולפ"ז בודאי הגט כשר בדיעבד כמ"ש במכתבי הראשון. והנה כ"ת הביא דברי התניא בתשו' הנספחים לחיו"ד

דצ' וטש' קרובים במבטא גם הביא דברי הגאון מהרש"ק בח' אנשי שם ס"ג בשם יאציא שכ' יאטשא שהכשיר הגט. ראיתי בספר דברי חיים להגאון מסאנץ בשער התשובות שחלק עליו בדין זה וכ' שזה גרע מטפאתא שכ' נפאתא המבואר בש"ס. אמנם דבריו הקדושים תמוהים שהרי שם באותו מקום הביא שיש הפרש בין המדינות במבטא א"כ למה לא הביא דברי הרמ"א ססי' קכ"ט דבכה"ג כשר בדיעבד וגם הגאון מהרש"ק שם לא הביא דברי הרמ"א. והנה כת"ה כתב דגם במקום הנתינה כשיבואו נשים מגליל לבוב קורין פרימטשא הואיל ויודעין שבלבוב קורין כן גם כ' שהאשה עני' ואין בידה לנסוע למרחוק ע"כ אם הסכימו גדולים שיתן הגט ויש מקום עיגון בזה כי מאמעריקא קשה להשיג גט אחר גם אנכי אצטרף עמהם וביחוד מ"ש הגאון מצאנז דיאציא ויאטשא יש יותר שינוי מטפאתא נפאתא זה ליתא דצ' וטש' קרובים יותר במבטא כמ"ש בתניא הנ"ל ע"כ יש לסמוך אדברי רמ"א וכנסת יחזקאל. (ב) שוב ראיתי בט"ג שמות אנשים אות ז' סקכ"ג (והובא בתשו' לק' סטריא) דהא דכ' רמ"א ססי' קכ"ט דבדיעבד אם שינה כשר זה דוקא אם אין ידוע לשון המדינות שאין לשנות ממה שנמצא בקדמונים ט"ז כ' אם שינה כשר אבל אם לשון המדינה ידועה אז אם שינה פסול. ולפ"ז אין לתמוה על הגאון מהרש"ק ודברי חיים שלא הביאו דברי רמ"א. מ"מ מסדר שמות שהובא בט"ג שם נראה שהבין דברי רמ"א דלא כט"ג אך גם לפי' הט"ג הדין נכון. דבתשוב' ר"ח כהן, אה"ע סי' ס"ד בשם צינא הבין דברי רמ"א ג"כ כט"ג מ"מ כ' דבשם צענא וכתבו צינא ביוד כשר וק"ו מדברי רמ"א דהכשיר באינו ידוע לשון המדינות בדיעבד כ"ש בצינא כיון שידוע לשון המדינה שמה שקורין בסגל כותבין ביוד כמו הירש הערש כ"ש דכשר בדיעבד כיון שידוע לשון המדינה ולפ"ז בנ"ד אף שכתבו בטש"א כיון שידוע בק' קאסיב שאף שנכתב בטשא קורין בציא כלשון המדינה אין זה שנוי שאין כאן לעז כמו בצינא שיקראו צענא וכמו בהירש שיקראו הערש וידעו שזו המתגרשת ואין כאן לעז וכיון שהשורש משם פרימטשא הוא פרומט ידעו במקום הנתינה שזו היא שקורין בקהלתכם בציא ולא כתבו טש' רק משום שהשורש בט'. וכבר הבאתי בתשובתי הראשונה דברי הג"פ סי' קכ"ה ס"ק פ"ב שמכשיר בדבר שמפורסם שקורין כן במקום הכתיבה ע"כ במקום עיגון כמו בנ"ד הגט כשר. שוב ראיתי שהראי' מתשו' רח"כ יש לדחות אך מתשו' צמח צדק החדש סי' רל"ג שהכשיר בגט אידיא כמו במקום כתיבה ובמקום נתינה הי' קורין אידא והכשיר כיון דל"ה שנוי ממש גם כ' כמו במקום הכתיבה וה"ה בנ"ד כשר במקום עיגון:

סימן מז

ב"ה **פרעמישלא תרנ"ב** לפ"ק. להרב הגדול החריף ובקי בכל חדרי תורה זן הרעיון המפורסם כש"ת מ'
יחזקאל
פרענקיל נ"י האבד"ק
הושאטין יע"א:
ע"ד השאלה בגט שסידר לשלוח ע"י שליח וכתב בגט בשם האשה פיגא, כי חקרו מפי המגרש ואבי המגורשת דשם המגורשת בפי כל כן ושם העריסה הי' דבורה פיגא רק אח"כ נשתקע שם דבורה והכל קוראין רק פיגא לבד וכשבא הגט להרב המסדר במקום האשה נודע בשם שאחות המגורשת תקרא להאשה בב' שמות דבורה פיגא. ע"כ לא רצה לסדר גט זה וכת"ה שואל חוות דעתי אם יסדר גט זה כי הבעל אומר שלא שמע מעולם קורין בשם זה א"כ מוכח שרק לפרקים תקרא אחותה לאשתו בשני שמות:

א

תשובה מה דפשיטא לכת"ה שאם אשה אחת קוראה בשני שמות הוה מיעוטא דמיעוטא ואין לכתוב בגט שני השמות אף בדמתקריא דהוה שם שנשתקע אף שהיא שם העריסה מיבעי' לי טובא דהוא מחלוקת הפוסקים ורוב הפוסקים ס"ל דל"ה שם שנשתקע. הנה בתשו' חסד לאברהם סי' ל"ו פוסק באשה ששמה מעריסה פרידא נעסיא והכל קורין אותה פרידא לחוד וכן חתמה עצמה פרידא ורק אשה אחת בעיר קוראה לה בשני השמות ופוסק לכתוב פרידא דמתקריא פרידא נעסיא דמה דהוה מיעוטא דמיעוטא מועיל לענין שיהי' השם טפל ולא עיקר ולא שיהי' שם שנשתקע. ומריש רציתי לומר דשם שקוראה אשה אחת ל"ה שם כלל ואין לחוש עלי' דומה למ"ש בגט פשוט בסוף הספר בכללים כלל ב' דבטענת קים לי בעינן שיהי' שני פוסקים או ג' נגד כל חכמי ישראל אבל פוסק א' נגד כל חכמי ישראל ל"מ למימר קים לי. אמנם אחרי שבעל הג"פ תמה על מהריב"ל וכ' דאידי ואידי מיעוט הוה ואין הולכין אחר הרוב אף באחד הוא המיעוט איך נשמוט שם זה מהגט ועוד הרי בקבוע כמחצה על מחצה אף אחד נגד תשעה ואף נגד אלף היא כמחצה על מחצה ואיך נימא שאחד הוא כליתא לגמרי. ובפרט בשם העריסה ואחד קורא כן עכ"פ מיעוט הוה. והנה הגאון מהרש"ק בס' אנשי שם ס"ב כ' אם מיעוט רק שנים או ג' אנשים קורין בשם זה מ"מ הוה נשתקע וזה ודאי תמוה דבשנים או שלשה וודאי ל"ה נשתקע דאפי' למהריב"ל מ"מ שני פוסקים ודאי הוה מיעוט וכ"ש ג' אך אף באחד לדעתי ל"ה נשתקע. ומצאתי שהגאון מצאנז בהגהותיו על חדושי אנשי שם כ' על

דבריו צ"ב בזה דפורתא שרה משמע אפי' רק פורתא. ובסי' קנ"ט ח"ב כתב לכתוב על שם שקוראו אחותו יודא איזיק לכתוב דאתקרי יודא אייזיק ואם לבו נוקפו יכתוב עוד גט ולא יכתוב שם זה הנראה דספוקי מספקא לי':

ב **והנה** מתשו' רדב"ז סי' תקל"א ח"ר משמע ג"כ דאין לחוש לשם שקרא לו אדם אחד שכ' בשם שמרי' ומכירו זה מ' שנה בשם מארז. הואיל ולא מצא מי שיודע ששמו שמרי' זולת החזן והוא לא יעלה לתורה רק פ"א ביובל ומי יכירנו בשם זה ע"ז פ' אם כ' שם זה לבד הגט פסול ומשמע דהכרת א' ל"מ אך זה דוקא בכתב שם זה לבד אבל בכתב שם שקורין בפי כל לעיקר וכ' ע"ש העריסה וקריאה לאחד בשם דמתקרי כשר ונכון לכתוב כן שהרי צוה לכתוב גט אחר בשם מארז ויכתוב וכל שום לכלול שם המיעוט. משמע דלא חשוב נשתקע. אך שי"ל דבימי הרדב"ז היו כותבין בכל גיטין וכל שום כשיטת המחבר רסי' קכ"ט וכן מביא בג"פ סק"פז בשם הרדב"ז סי' תל"ט וכן נראה ברדב"ז ח"א סי' קנ"ה. והנה מדכתב הרדב"ז שלא הי' עולה לתורה רק פעם א' ביובל משמע דאם הי' נקרא הרבה פעמים אף שלא הי' ניכר בשם זה לרבים הי' זאת עיקר השם כיון שנקרא כן לתורה וה"ה בנ"ד אם נקרא מאחות' הרבה פעמים וכ"ש אם ידוע לרבים שיש לה שם זה רק שלא נקראת בשם ואשה אחת קוראת כן יש לכתוב שם זה בדמתקריא וכן משמע בב"י שכ' מי שנקרא בעת לידתו חיים ואח"כ קורין אותו ביבאנטי ועולה לס"ת בשם ביבאנטי וחותם בו שטרות ואגרות נראה דשם ביבאנטי עיקר וכותבין ביבאנטי דמתקרי חיים ואם אין קורין אותו כלל בשם חיים אין כותבין אלא ביבאנטי לבד מדכ' אין קורין אותו כלל בשם חיים משמע דוקא שלא הי' קורין אותו כלל ואם קורא אחד ל"ה בכלל אין קורין כלל. ומלשון ט"ג בלקוטי שמות סעיף ט"ו שכ' אך קצת בני אדם ומבני ביתה ומשפחתה קורין אותה עדיין בשני שמות אין להוכיח דדוקא אם קצת בני אדם ומבני ביתה ומשפחתה קורין הוה מיעוט ולא כשאחד או שנים קורין. דזה אינו דלענין לכתוב ב' גיטין צריך מיעוט חשוב דאם אין קורין רק אחד הוה מיעוטא דמיעוטא ול"ה עיקר השם וא"צ לכתוב רק גט אחד כמ"ש בחסד לאברהם אבל לחשבו בשם שנשתקע אין שום ראי'.. וע' בדברי חיים ח"ב סי' קנ"ו כ' כמה פעמים דפורתא אין שיעור לדבר. (וע' רש"י זבחים צ"ז אמאי תפסול משום האי פורתא הכונה ח"ש) ומ"מ מסיק דאם כתב בקוויטיל ובכתובה והוא ע"י שליח אין לכתוב כלל ואם קראוה במי שברך בב' שמות יכתוב בב' שמות וה"ה באחד קורא אולי הוה כמי שברך. וע' בספר קב ונקי כלל נשתקע אות כ"ט מייתי שו"ת נחלת דוד באשה שנקראת בפי כל עטא ובכתובתה נכתוב אסתר לאה וכן שם העריסה וגם אחי' קראה כן במכתבו וכ' דכיון שנקראת בפי כל עטא

ואינה ידוע בשני שמות רק לאחי' והוא צוה לכתוב כן בכתובתה וגם במכתבו כ' כן אבל בקריאה קרוב הדבר שגם הוא קורא אותה בשם עטא וא"כ מה לנו בידיעתו כיון שהקריאה בפ"כ נשתקע ולזאת אם באנו לרווחא דמלתא יכתוב ב' גיטין וע"י שליח שפיר עביד שלא כתב רק שם עטא עיי"ש. ואין ראי' לנ"ד שקראה אחותה בשם זה ולא מקרי נשתקע משא"כ שם שלא קראה רק במכתב ועוד שמות אחרות משם שנקראת בפי כל הוה נשתקע משא"כ בנ"ד שהי' לה ב' שמות ונקראת רק באחד הוה קיצור השם דדרך העולם לקצר והיכא שלא נשתקע בידיעה ואחד קורא לה בשני שמות לא מקרי נשתקע:

ג **וראיתי** בס' בית שלמה אה"ע הנדפס מחדש סי' ק"ב שתמה על פמ"א כמ"ש בשם עיר פריסטיץ דמה שנקראת כן בין מיעוט נכרים אין להזכיר שם זה דהוה מיעוטא דמיעוטא. והקשה עליו מדברי המרדכי פ' הזרוע שכ' דברובא דאיתא קמן אף א' מאלף אינו נקרא מיעוטא דמעוטא. וצ"ע למה לא הקשה זאת על מהריב"ל הנ"ל דהיכי דפוסק א' חולק על הפוסקים ל"מ למימר קים לי כאותו פוסק. וע"כ משום דהו"ל מיעוטא אף דהוה רובא דאיתא קמן. ולדינא כ' בספר הנ"ל דדי בקריאת אחד שלא יהי' נשתקע והביא ראי' מג"פ סקנ"ג. והכוונה דשם כ' אם אביו שינה שמו מחמת חולי והוחזק בשם השני ונשתקע שם הראשון. אך הבן לא סר ממנהגו וחותם בשטרות וקורין אותו לתורה פב"פ בשם הראשון וגירש בשם זה אשה ובמקום עיגון ושעת הדחק מכשיר דל"ח נשתקע הואיל והבן קורא בשם הראשון והוא ראי' נכונה אך יש לדחות דשם כיון שבנו נקרא לתורה בשם אביו בשם הראשון הוה גלוי' ומפורסם ע"כ ל"ח נשתקע משא"כ באשה אחת שקוראה אחותה דל"ה גלוי ומפורסם:

ד **סוף** דבר לדינא נלפע"ד אם הי' נתן הג"פ לאשה הי' כשר בודאי כיון שבמקום הכתיבה לא נודע שיש לה שם אחר ולדעת הרבה פוסקים א"צ לכתוב שם זה. אמנם כעת שלא סידר הגט ונודע כעת שנקראה בשם עריסה מאחותה צריך חקירה ודרישה אם אחותה תקרא אותה תמיד בשם זה ואם יש עוד צדדים כגון שנכתב שם זה בהכתובה או שכשעשה הבעל מי שבירך או קרובי' קורין בשני שמות אזי סגי בגט א' פיגא דמתקרי דבורה פיגא. ואם אחותה תקרא רק לפעמים בשני שמות ורוב פעמים בשם אחד לא יכתוב שם השני ויסדר הרב הגט ששלח לשם ואם אחותה תקרא תמיד בשני שמות וליכא צדדים לסייע לשם השני יסדר לה גט זה וישלח אח"כ גט שני כנ"ל. שוב מצאתי ברדב"ז ח"ד סי' קט"ז שכ' על מ"ש מהרי"ק דאין לומר קים לי כדברי יחיד נגד כל חכמי ישראל ורצה השואל להוכיח שם דדוקא ביחיד נגד רבים אבל שנים או שלשה לא. ותמה עליו הרדב"ז וז"ל מה לי א' נגד רבים או ב' נגד עשרה אידי ואידי מיעוטא הוא

הרי דאין חילוק בין אחד לשנים והובא ג"כ בג"פ הנ"ל וצע"ק על הנתיבות דפוסק בדיני תפיסה סעיף כ' דמחלק בין יחיד לשנים וזה דלא כמסקנת ג"פ ורדב"ז. אמנם אף אם פסקינן דפוסק יחיד נגד רבים ל"מ לומר קים לי שם הטעם דאם נאמר כן בטלה כל בתי דינים כמ"ש הרדב"ז משא"כ לענין נשתקע י"ל דאם אחד קורא ל"ה נשתקע דכיוצא בזה אמרינן בתמורה כ"ב ע"ב אבודה ממנו ומרועה ואחד בסוף העולם מכיר בה מהו תיקו. וה"ה לענין נשתקע אף אם נאמר נשתקע בקריאה ולא בידיעה הוה נשתקע אם אחד קורא ל"ה נשתקע כמו ששם ל"ה אבדה. ואין ללמוד משם דשם הוה הלמ"מ מ"מ קצת דמיון הוא:

ה **וע"ד** שם ליבוש שכ' ביוד בין ל' לבית ובוא"ו בין ב' לשי"ן אם עשה כדברי הגאון מהר"ז מרגליות בקונטרוס הנדפס בשמו מהגאון ר"ש גאנצפריעד כתורה עשה. וכן הנהגתי זה כמה שנים מאז שראיתי כן נדפס בשם הגאון מהר"ז. אך אח"כ סדרתי כמה גיטין בלא ו' כמ"ש בתשו' מאמר מרדכי מטעם שכעת רוב בני אדם חותמין בלא ו' בין ב' לשין וגם שמעתי שהצדיק הקדוש מלובלין ז"ל הי' מקפיד שלא לכתוב ו' שלא יקרא לי בוש. אולם אם עשה כדברי הגאון מהר"ז מי יאמר לו לא כתורה עשה:

והנני ידידו

סימן מח

ב"ה **פרעמישלא תרנ"ב** לפ"ק. להרבנים החרופים המופלגים כש"ת מ' **נפתלי הירץ** נ' ומוה'

אברהם

דוב

הכהן נ"י מו"צ דק"ק

אוסטרהא יע"א:

בדבר הג"פ שניתן בק' להאשה סטוסיא ונכתב בגט סטעסיא בע' אחר הט' שמהדין לכתוב בו' אחר הט' כמ"ש בתשו' מים חיים סי' ס"ג ובקב ונקי. הנה זה הי' שינוי ממש דאף דבסדר מהר"ם כ' בשם נעחלא אם קורין בפתח כותבין בעי"ן מ"מ הב"ש השיג עליו ובשם מערקל לא השיג עליו ע"כ ס"ל להב"ש לחלק דבשמות אנשים שכיח לכתוב בע' אף שקורין בפתח כגון בשם יעקב יעקל. אמנם גם בשם מערקל חולק הט"ג וע' בס' דברי חיים להגאון מצאנז בשער הנקודות נקוד סגול שכ' בגעלא בעין וכ' בא' ודאי פסול דהם

שני שמות הגם שאין דומה לנפאתא טפאתה דהיא רק שנוי בנקודות מ"מ נרגש הטעות היטב בנקוד. וע' בנוב"י תניינא בשם טאלצי ע"כ יסדרו גט ע"י שליח שנית כדת:
ידידכם

סימן מט

ב"ה **פרעמישלא תרנ"ב** לפ"ק. לש"ב הרב הגאון החריף המפורסם כש"ת מ' **יצחק תאומים** נ"י האבד"ק
קריסנאפאלע:
ע"ד האשה ששמה מעריסה והיתה נקראת בק' ליטשא וכעת היא בנעויארק והרב משם כ' שנקראת שם לינא וצריכין לכתוב גם שם מקום הנתינה ומסופק כת"ה אם לכתוב לינא ביוד אחר הל' או בואו אחר הל' כמבואר בב"ש. אך שם לינא הנזכר בב"ש אינו כנוי ללאה הנה שם לינא בואו הוא שם ספרדי כמבואר בדברי אמת ס"ו בשם פמ"א וכפי הידיעה לינא פירושו לבנה מאוד והמלופים נבטא אצל הספרדים כמו קמץ אצלינו וללאה יש שקורין בלשון אשכנז לינא בחיריק ע"כ אם נקראת בחיריק יש לכתוב לינא ביוד ואם אין נרגש החיריק יש לכתוב בואו ואם אינו ידוע ההכרח לשאול להרב מנוויארק איך נקראת שם:
והנני ידידו ש"ב

סימן נ

להרב החו"ב בכל חדרי תורה כש"ת מ' **משה קליינגוט** נ"י דומ"צ דק'
צאנז יע"א:
ע"ד השאלה באשה שחותמת עצמה יענטא בע' בסוף איך לכתוב בגט:
א **תשובה** לכאורה נראה דאין לשנות מחתימתה ויש לכתוב בע' דהרי כ' בב"ש באות ב' בשם באלי דדוקא בליכא שנוי במבטא אין משגיחין בחתימתו וכותבין בא' אע"פ שחותם בלא א' אבל ביש שנוי במבטא משגיחין על חתימתו. וביענטע יש שנוי במבטא צריך להשגיח על החתימה וכ"כ הב"ש באות ז' בשם זעליג אפי' במקום שכותבין בג' והוא חותם בק' אין לשנות החתימה ואפי' בדיעבד פסול כיון שיש שנוי במבטא. וצ"ל דבשם דוד אף שחותם ביוד וכ' חסר כשר כמו שהביא בט"ג באות ד' ססי' ק"א בשם הג"פ דע"כ היוד ל"ה שנוי במבטא וכן הוא בב"ש שם. אך שי"ל דשם בהקריאה ליכא שנוי דאין מרגישין החיריק אף שחותם ביו"ד ולפ"ז י"ל דעד כאן לא כ' הב"ש דאם יש שנוי במבטא אין משנין מהחתימה דוקא כשקורין בשנוי כגון יהונתן יונתן. ואולי בזעליק

ג"כ מרגישין השנוי אבל בחותמת יענטא בע' הרי אין קורין אותה בסגול ע"כ י"ל דאין להשגיח בחתימתה בשגם דכפי הנראה מדברי הב"ש אם כותבין בע' ל"ה העין תמיד כמו סגול דהרי פוסק בשם ס"מ בשם מערקיל דכותבין בע' אפי' אם קורין בפתח. ובט"ג אות מ' סקט"ו הקשה על הב"ש למה בשם מערקיל הב"ש אינו חולק על הס"מ ובשם נעכלא שכ' בס"מ אף שקורין בפתח כותבין בפ' חולק הב"ש. אמנם ע"כ צ"ל דסדר מהר"ם ס"ל דהרי בשם הירץ והירש אף שקורין בסגול כותבין ביוד הרי דהע' אינו דוקא בסגול דהרי בשם יעקב יעקיל קורין בפתח והב"ש חילק בין שמות אנשים דמצינו שמות שכותבין בע' וקורין בפתח בשם הקודש וכן כותבין בי' וקורין בסגול משא"כ בשמות נשים ע"כ י"ל דנהי דאנן אין פוסקין כס"מ כמ"ש הט"ג אבל עכ"פ העין בשם יענטע ל"ה שנוי במבטא דהרי בקריאה אין קורין בסגול ע"כ אין להשגיח על החתימה ונהי דלכתחלה יש להשגיח על החתימה אף באין שנוי במבטא מ"מ בנשים דאין רגילין לחתום כ"כ ויש לתלות בטעות החתימה כותבין לכתחלה באלף דיש לחוש אם יכתבו בע' הקורא יקרא בסגול וכיון שלהאשה זאת אין קורין בסגול יאמרו שאין זו האשה המתגרשת:

ב **אולם** הנובי"ת סי' קנ"ד בשם טאלצי כ' ממש להיפך שאם חותמת ביוד וכ' באלף אף שקורין אותה בלא חיריק פסול הגט וחושש להיפך אם יקרא טאלצא בקמץ והיא חותמת ביוד יאמרו שאין זו המתגרשת ודבריו צ"ע דהרי הקורא יקרא כמו שהעולם קורין אותה ולמה יאמרו שאין זו המתגרשת הכי גרע זה מכותבין חנוכה שהכל קורין אותה. ומצאתי בדברי חיים בשער הנקודות בנקודת צרי שתצה על הב"ש שכ' דאין לשנות בהחתימה והוא כ' כסברתו וסיים דברי הב"ש בצ"ע וצ"ע למה לא חלק על הנוב"י הנ"ל שהביא לעיל בסוף נקודת פתח חריף. אך בס' אהלי שם כלל ט' סקי"ג חולק על הנוב"י הנ"ל ושם מייתי למהרח"ש שם חותם א"ע יאשע באלף לא משגיחין בחתימתו אף שהקורא יקרא כמו שכתוב בו יהושע והוא חותם א"ע יאשע לית לן בה. הגם דמשם אין ראי' דמוכח שהחתימה בטעות משא"כ בשם חול מ"מ מוכח דלא חיישינן שהקריאה נשתנ' מהחתימה ויאמרו שאין זה המגרש ולפענ"ד הטעם כמש"ל דאדרבה כיון שקורין בהגט כמו שיקרא בפי כל לא גרע מחנוכה שהכל קורין מ"מ אף שדברי הנוב"י צ"ע מי יהין לכתחלה להורות נגדו בשגם כי בס' חדושי אנשי שם סי' י"ב חושש לדברי הנוב"י ופוסל בדיעבד בשם זעלקא שכתבו באלף והוא חותם ביוד. אשר ע"כ נ"ל לכתחלה לכתוב שני גיטין אחד באלף בסוף והב' בע' בסוף מ"מ בדיעבד אם כתבו גט א' באלף יש לסמוך על הסברא שכתבתי לעיל דהוה כחנוכה שהכל קורין גם קרוב יותר דהוא טעות בחתימה דאין הנשים מדקדקים והקריאה בפי כל עם שם העריסה הי'

בלא סגול והנה מה שצויתי לכתוב אחד באלף והב' בע' או להיפך ולא צויתי לכתוב בגט השני יענטא דמתקריא יענטע כמ"ש הגאון מצאנז ז"ל בשער הנקודות סוף אות פתח חריף בשם שינדיל שחותמת בשני יודין שהוצרך ב' גיטין באחד שינדל בחד י' ובשני שיינדל דמתקריא שינדיל הא' בב' יודין והב' בא' יוד דגם בשם זה אין מנהגינו כך דממנ"פ אם יקרא בב' השמות בצירי כמו שאנו קורין אותה אין לכתוב דמתקרי ביניהם כמ"ש בט"ג בסוף הספר בכללים סקט"ז דאין לכתוב יהודא בא' דמתקרי יהודה בה' כיון שאין הפרש בקריאה ואם יקרא שיינדיל בפתח חריף דמתקרי שינדיל בצירי יאמרו שאין זו המתגרשת דלהמתגרשת אין קורין שיינדיל בפתח חריף ע"כ דברי הגאון מסאנץ צ"ע ואנו נוהגים בכה"ג לכתוב בגט אחד בב' יודין ובגט הב' ביוד א'. ובגט הנשלח מאמעריקא שהי' ע"י שליח כתבו עפ"י פקודתי שיינדיל בשני יודין כיון שחותמת עצמה כן תמיד ואין להאריך בפרט זה יותר וע' בכנה"ג שער השמות סעיף פ"א שכ' וז"ל ריבצא במקום שקורין אותה בחיריק כותבין בחד י' ובמקום שקורין בצירי כותבין רייבצא בשני יודין והובא בס' צמח צדק החדש סי' רי"ב ומזה נראה בעליל דצרי בשני יודין והוא ע"י שליח הלכה כדכתיבנא. ובעיקר הדבר אם יש חילוק בין אם נכתוב השם ביו"ד לבסוף או באלף כמו בטאלצי שהרחיב הדיבור בנוב"י העירני נכדי הבחור הרב החריף כ' **אהרן**

לעווין יחי' מדברי הש"ס בר"ה י"ז ע"ב אילפא ואמר לה אילפא רמי ע"ש הרי דהשנוי מיו"ד לאלף מורה על שני בני אדם שונים והערה נכונה:

והנני ידידו

סימן נא

ב"ה **פרעמישלא תרנ"ד** לפ"ק. להרב החריף ובקי זך הרעיון מ' **אורי בלום** נ"י מו"ץ וראבד"ק **וויזניצא**:

ע"ד הגט סדרנו ב' גיטין הא' טשיזיא דמתקריא ציזיא והב' ציזיא לבד והטעם דבעירנו מקום כתיבה ונתינה טשיזיא אך כיון דבמדינתם מפי השמיעה קורין בנ' וכן אמרו המגרש והמתגרשת שקורין בצ' והבעל קורא לה כן ע"כ הקדמנו שם מקום כתיבה ונתינה ושם שיש לה במקום אחר כתבנו בדמתקריא בשגם כי בעירנו נמצאים איזה אנשים ממדינתכם שקורין בצ' ובלקוטי שמות שנשתנו מחמת חולי סעיף ז' סוף סקי"ד חשש לכתוב שני גיטין ובהגט השני צוה לכתוב מקום דירתה לעיקר ועל מקום הנתינה

דמתקרי בשביל חשש לעז של מקום הדירה כדעת הבעל מג"ש בתשובה. ובאמת אין חשש לעז כיון דבדיעבד כשר בכתב שם טפל לעיקר כמבואר בב"ש סי' קכ"ט ל"ש לעז בכה"ג ע"כ הגט הראשון כשר מ"מ כיון דבעירנו לא נודע שם האשה כלל כי באתה לכאן על ימים אחדים י"ל דדוקא בנודע שם האשה במקום כתיבה ונתינה יש לכתוב שם זה אבל אם באתה אשה לפנינו ואומרת ששמה ציזיא מה לנו לחשוש על שם אחר ע"כ כתבנו ליתר שאת שם זה בצד"י. והנה השגתי מכתבו הראשון ושם נאמר שאינו יודע אם שמה טשיזיא או בצ' הנה אם כוון בדבריו ששום אדם אין קורא רק בט"ש אין תועלת בב' גיטין שקבלה אך אם מיעוט קורין עכ"פ בצ' אז הגט ראשון כשר בלי שום פקפוק גם מ"ש שני השמות בז"א בלא יוד בין ז' לאלף וגם בזו הרגע השגתי מכתבו השני ושם נאמר ג"כ בלא יוד ע"כ ידע שבאם קורין בז' לבד לכתוב יוד ואם קורין z y יש לכתוב זיא ע"כ יודיעני אם בכונה לא כ' ביוד או שלא בכונה ויחקור היטב איך קורין ואז ידע אם הגט נעשה בכשרות ויתן היתר להאשה:

והנני ידידו

סימן נב

ב"ה **פרעמישלא תרנ"ד** לפ"ק. להרב הנ"ל (א)

ע"ד הג"פ שנכתב בגט טשיזיא דמתקרי ציזיא בייד אחר הז' וכ"ת כ' שקורין בעירו בזיין בלא יוד דאין מרגישין החיריק ע"כ לדעתו אין לכתוב ביוד. הנה גם בבית אפרים כת' דאם מרגישין היוד יש לכתוב בזיא. אמנם כבר כתבתי לו דכיון דקורין כמו z היינו z y יש לכתוב בזיא דאין כוונת הבית אפרים דוקא שמרגישין החיריק רק שמרגישין הז' בשנוי כמו זיא שאם קורין הז' בשנוי זיא יש לכתוב ביוד אלף ואם קורין זא אין לכתוב היוד וכן בליציא ריבציא שאם קורין בצדי לבד אין לכתוב ביוד אבל אם קורין קצת כמו טשא רק שקורין קצת כמו טצי כותבין ליציא כמבואר בט"ג ע"כ אם קורין במדינתכם כמו z y יש לכתוב ביוד. אמנם אף אם אין כותבין ביוד בעירכם כיון שבמקום הכתיבה והנתינה קורין Czizo ויש בעירנו כמה אנשים משם שקורין ציזיא וכן קרא אותה הבעל והאשה בעצמה אמרה שנקראת כן שפיר כשר הגט שנכתב טשיזיא דמתקרי' ציזיא דבמקום הכתיבה והנתינה קורין טשיזיא והמיעוט קורין ציזיא ואין לחוש שתבוא לביתה ושם קורין בזיין בלא יוד ויהי' לעז כדברי תשובות פנ"י דגם שם ידוע שבמדינתנו קורין z y וידעו שזו המתגרשת ודו"ק. אבל העיקר שגם במדינתכם קורין z y אם ידקדק היטב ע"כ נוכל להתיר האשה להנשא כנלפע"ד:

ב **וע"ד** השותפות שרוצה א' מהשותפים שהתעסק לנכות מהריוח עיסקא שלוה מאתים לצורך השותפות וכ"ת כ' שמבואר בט"ז סי' ק"ע ובחו"ד שם שאסור לקבל הרבית לא ביאר אם השותף לוה מישראל או מעכו"ם דאם לוה מישראל עצה"ע הוה כשותף שקיבל עוד שותף על חצי הריוח ונותן לו הריוח משותפות כמבואר סי' קע"ו וכן מבואר בט"ז סי' ק"ע דבלוה מישראל נותן לו ריוח והחו"ד שמחלק שם באם הודיע לשותף שלוה כיון שנכנס לאחריות ונעשה לוה אסור לנכות לו הרבית ובלא הודיע יכול לנכות הרבית הגם דסברתו צ"ע דאם הודיעו הוה שלוחו ובשותפות לדעת הרבה פוסקים יש שלד"ע וכ"ש בלוה מן הנכרי דל"ה ד"ע ומ"מ החו"ד בודאי קאי אלוה מן העכו"ם ולא בלוה מישראל על חצי ריוח. ע"כ אם הרויחו בשותפות יכול לנכות העיסקא אך שמחויב לישבע שלוה לצורך השותפות. אמנם אם לא הרויחו ורק השותף שלוה שילם עיסקא שלא רצה לישבע לא הרוחתי הוא מחלוקת הפוסקים ודעת בעל השיב משה סי' פ"ח שאין לנכות העיסקא ואני כתבתי בתשו' דלא כדבריו ומצאתי בשו"מ מהדורא ד' ח"ב סי' פ"ח שחולק על בעל השיב משה ואין להאריך בפרט זה:

וע"ד הדו"ד בשני השותפים שאחד הרויח קצת מהמכס אם צריך לחלוק עם חבירו הוא מחלוקת הפוסקים בסי' קע"ו וגם באחרונים בתועפות ראם ובס' יהושע בשותפים שהעלימו וכ"ת כ' בשם באר היטב סי' קכ"ח דאף שהבריח מכס א"צ לחלוק עם שותפו בודאי טעמו ג"כ כיון שהוא מחלוקת הפוסקים אין להוציא ממון. אך לפרקים משכחת עסק שכל העסק תלוי אך בענינים כאלה וז"ז אין העסק שוה כלום י"ל דאדעתא דהכי נכנסו לשותפות ול"ש סברת הטו"ז דאיסורא לא ניחא דליקני ע"כ יש לפשר בזה והנני מוכרח לקצר מרוב הטרדה:

והנני ידידו

סימן נג

ב"ה **פרעמישלא** תרנ"ג

להרב החריף ובקי מ' **שרגא פייביל וואלף** נ"י דומ"ץ דק' **סאנדץ**

ע"ד הגט אשר סדרו בקהלתכם דהוה שם הבעל חנוך המכונה העניך בן בנימין צבי דמתקרי בנימין. וחתם עצמו הענעך בע' אחר הנון ואביו חתם א"ע בינימן ביוד אחר הב' ואחר המ' חסר י'. וכתבו בגט הענעך בע' אחר הנון ובשם בנימן לא כתבו יוד אחר הב' ואחר המ' כתבו חסר י'. ושם האשה מעריסה חוה סאשא ומעודה לא נקראת רק חוולי רק בהתנאים נקראת בב' שמות ואפשר גם בהכתובה רק שהב"ד כתבו לה ג' או

ד' הזמנות בשם חוה סאשא והאשה השיבה להב"ד מכתב וחתמה א"ע חוה סשה בה' בסוף ובלא א' אחר הס'. וכתבו בגט שם חוה לבד. והנה הם מסופקים אם היו צריכין לכתוב שם חוולה ואם צריכה גט אחר הואיל דאפשר בכך:

א **תשובה** מ"ש העגנך בע' בשביל חתימתו לכאורה יפה כתבו דכיון דיש שנוי במבטא דהנעך בע' הוא בסגול ע"כ כותבין כפי חתימתו כמ"ש הב"ש באות ב' בשם באלי שכתב בשם גדלי' בא' או יהודא בא' לא משגיחין בחתימתו כיון דליכא שנוי במבטא דלא כהטו"ז משמע דבאיכא שנוי במבטא מודה הב"ש (וע' באות י' גבי יהודא פוסק בעצמו כהטו"ז דלא כמ"ש כאן) וכן משמע בנובי"ת גבי שם טאלצי אך זה בהענך. אמנם בשם בינימן שחותם בי' אחר הב' דזה טעות בחתימה ויש לעיין אם י' הוה שנוי במבטא. אמנם הב"ש פוסק בכללים אות ח' גם בשם יהודא להשגיח על החתימה דכיון דלא רצה לכתוב שם שלום ע"כ חתם בא' וכן בשם גדלי' כיון דלא רצה לכתוב שם יוד הא לכן כתב בא' ונמצא שבכונה חתם א"ע אבל בנימין ביוד אחר הב' דאין שום כונה רק טעות בחתימה אין להשגיח על החתימה וע' בט"ג אות י' סק"ט דמייתי לסברא זו בשם גדליה אך בשם יהודה לא ניחא לי' סברא זו והנה נראה מט"ג דבכל ענין יש להשגיח על החתימה אך בשם יאודה בא' מביא באות י' סקי"א בשם ע"נ שמביא דברי מהרח"ש שאין להשגיח על החתימה ובט"ג מביא שכ' לדברי נראה עיקר והוא ט"ס דבע"נ מבואר ודברי מהרח"ש נראין עיקר ולכאו' שם בניימן בי' אחר הב' הוה כשם יאודה בא' אחר י' והנה בכללים סעיף י"ח סקט"ז פוסק הט"ג בשם יאודה לכתוב יאודה דמתקרי יהודה אך ביהודא בא' לבסוף אין לכתוב יהודא דמתקרי יהודה כיון שאין הפרש בין א' לה' במבטא ובשם בנימין יש הפרש בחיריק אך הרי כ' ב"ש בשם יהושע שחתם א"ע בא' אחר י' אין להשגיח על החתימ' כיון דליכא שנוי במבטא גם לא מצאנו שם יהושע בא' עיי"ש. ולפי"ז גם בשם בנימנין ביוד אחר הב' אין לחוש להחתימה והחילוק בין יאודה לבין יאושע לא נודע כמ"ש בדברי חיים אות ו' סק"ה וכאן דבשם יאודה חוששין להחתימה ה"ה ביאושע או בנימין:

ב **והנה** בשם הענך בע' יש לכתוב ב' גיטין אך לא לכתוב העניך דמתקרי הענך כמ"ש בס' דברי חיים בשער הנקודות בנקוד פתח בסופו בשם שינדל דכבר כתבתי בשם ט"ג דהיכי דאין ההפרש נרגש בין הקריאה לחתימה אין לכתוב דמתקרי רק בחד כותבין הענוך ובשני כותבין הענך ובשם בנימין אין שייך כלל לכתוב דמתקרי רק בחד כותבין העניך ובשני כותבין הענך ובשם בנימין אין לחוש כלל לכתוב החתימה ולכתוב י' בין ב' לנון דזה ודאי טעות בחתימה וכיון שלא נמצא שם זה ביוד והוא שם הקדש ואין

לתלות בשום טעם שכתב כן רק נראה לעין שהוא טעות אין לחוש כלל רק מחמת שם הענף לכתחלה יש לכתוב ב' גיטין כמ"ש בט"ג אות ז' סקי"ב בשם זעליג:

ג **ובעיקר** שאלה דידי' שכתבו שם חוה זה, אינו שם העריסה דשם העריסה הי' חוה סאשע ולא שם שהכל קוראין דקוראין אותה חוולי. הנה לדעתי דאם שם הוה לא נשתקע ושם סאשע נשתקע השם חוה נשאר בשלמותו וכיון דאם שמה מעריסה חוה ונקראת חוולי א"צ לכתוב חוולה כמ"ש הב"ש בשם חנלה ה"ה בניתן שם העריסה חוה סאשע ונשתקע שם סאשע מ"מ שם חוה היא שם העריסה וקצת ראי' מתוספתא הובא באה"ע ס' ל"ח באומר ע"מ ששמי יוסף ונמצא שמו יוסף שמעון מקודשת ואס"ד דשם יוסף שמעון הוא שם אחד ויוסף הוא חצי השם א"כ אין שמו יוסף והוה רק כמו ע"מ ששמי ראובן ונמצא שמו ראו דבודאי אינה מקודשת וע"כ בשם יוסף שמעון הוה שני שמות ע"כ אף אם נשתקע שם אחד שם השני לא נשתקע וע' בפתחי תשובה אה"ע סי' קכ"ט סק"א שהביא ראי' זו לענין כזה והארכתי בתוספתא זאת בתשובה. והנה מה שנסתפק אם שם סאשא לא נשתקע הואיל וכתבו הב"ד ג' הזמנות בשם זה והאשה השיבה פ"א וחתמה חוה סאשע זה באמת הוה ספק ואף דהגאון מהרש"ק ז"ל פוסק באנשי שם סי' ב' דאם שנים או שלשה אנשים קורין בגט זה מ"מ היה נשתקע כבר חולק עלי והגאון בעל דברי חיים בהגהותיו על חדושי אנשי שם ע"ש ובתשו' לעיל סי' מ"ז פלפלתי ע"ד הרדב"ז ח"ר סי' תקל"א שכתב דאם כ' בגט שם שאין מכיר רק החזן והוא לא עלה לתורה רק פ"א ביובל פסול הבאתי דברי הב"י גבי חיים ביבאנטי שכ' דאם לא הי' קורין אותו כלל שם חיים וכו' משמע דאם מיעוטא דמיעוטא קורין לא מקרי נשתקע

ד **ולדינא** נלענ"ד דאף דלהחזיק שם בעי ל' יום מ"מ שלא יהי' נשתקע סגי בפחות מזה כמ"ש בחדושי אנשי שם סי' פ"ה דלא כמבי"ט סי' נ"ב ח"ב וע' בהגהות ד"ח שם. כיון שכבר הי' לה שם זה ע"ד שכ' הר"ן בדרשות דנקל להחם מים שהיו חמין בתחלתן מלהחם מים קרים וכ"כ בב"י בריש סי' א' בח"מ גבי על ג' דברים העולם עומד עיי"ש ובענין אם אחד קורא שם אם מקרי נשתקע י"ל דתליא באבעי' בגמ' תמורה כ"ב אבודה ממנו ומרומה ואחד בסוף העולם מכיר בה מהו עיי"ש מ"מ יש לחלק דבשם שנשתקע ל"מ ידיעה דאף שלא נשתקע רק בקריאה מקרי נשתקע והנה לדינא בענין שאין קורין בשם זה רק איש אחד יש לחוש דלא מיקרי נשתקע וכ"כ בתשובת בית שלמה סי' ק"ב ובנ"ד יש ג"כ להסתפק. והנה אם היו כותבין חוולה, אף אם שם סאשע לא נשתקע מ"מ כיון שהכל קורין אותה בשם זה הגט כשר בשם זה לבד כמו בראובן שמעון והכל

קורין שם אחד אף שעולה לתורה וחותם בשניהם כמבואר בט"ג בלקוטי שמות סעיף ב'. אמנם בנ"ד לא כתבו חוולה רק חוה וזה ל"ה חנוכה שהכל קורין ע"כ ושחשש אם שם סאשע לא נשתקע לגמרי ע"כ במקום שיש להשיג גט אחר יכתבו גט אחר ובשם הבעל יכתבו הענוך בו' ולא בעין אחר הנ' ושם בנימין יכתבו כמו בגט ראשון ולא יכתבו י' בין הב' לנ' שלא יסתרו ב' השמות בנימין והענוך בדבר חתימתן ובשמה יכתבו חוה סאשע דמתקרי חוולה כמ"ש אלעזר ליפא דמתקרי ליפא כנלע"ד. ואף שחתמה סשא בלא א' זה וודאי הוה טעות בהחתימה כמ"ש כת"ה ואין להשגיח ע"ז כמ"ש בפ"ת בשם הירש שחתם בלא י'. ולכאורה הי' עדיף לכתוב חוולה דמתקרי חוה סאשא כמ"ש בתשובת חסד לאברהם סי' ל"ז באשה אחת שקראה בב' שמות אך הואיל דיש לחוש לשם שנשתקע א"כ אם כותבין לעיקר השם שם שנשתקע ל"ה רק פסול דרבנן אבל אם יכתוב דמתקרי ע"ש שנשתקע זה הוא שקר ויש בו חשש פסול דאורייתא ע"כ יותר טוב לכתוב כדכתיבנא ואין לגבב חומרא חומרא דלדעתי הגט הראשון כשר מדינא ורק לצאת מידי ספק יכתוב גט אחר ולכתוב דאתקרי לא נהירא כמ"ש בלקוטי שמות סעיף ל' סקל"א. ולכאורה שם הענך בע' אחר הנ' דומה לשם הערץ שחותם בע' שיש לכתוב כמו החתימה אך כיון שהענוך בא משם חנוך רק שהח' וההי"א מתחלפין ע"כ עדיין יש לעיין. מ"ש כת"ה בשם יהושע שחותם ביוד אחר הש' מדברי ח"ס ח"ב סי' קי"ז שאין לחוש כלל להחתימה לא אדע החילוק שבין יהודא באלף לבסוף לבין יהושע ביוד ומה שמחלק ח"ס יש לעיין ואקצר:

והנני ידידו

סימן נד

ב"ה **לבוב תרנ"ו** לפ"ק

להרב הגאון החריף ובקי המפורסם, מ' **יהושע פאליק זאב** נ"י האבד"ק **פאלטשאן**.

ע"ד הגט שניתן לסדר שנקרא בפי כל שעי' משה ולתורה נקרא ישעי' משה וחתימתו יעשה משה איך יכתוב בגט ואם צריך שתי גיטין:

א **תשובה** הנה אם נקרא לתורה ישעי' משה בלא ו' נראה מלשון הפוסקים דא"צ רק גט א' דהרי אף בשם אלי' מבואר בב"ש דאם יש לו קבלה לכתוב חסר או הוא חותם א"ע כן או עולה לס"ת כן אזלינן אחרי' וא"צ רק גט אחד כ"ש בישעי' דאזלינן בתר שם שעולה לתורה היכא דאין הכרע מהחתימה דא"צ רק גט א' בשם ישעי' בלא ו' ודוקא

היכי דעלי' הס"ת והחתימה סותרין זא"ז צריך ב' גיטין משא"כ בלא סתרי אהדדי. והנה מה שחותם עצמו יעשה משה אין לחוש כלל לחתימתו דטעות דמוכח ואף לדעת הטו"ז בשם יהודה אם חותם בא' לבסוף אזלינן בתר חתימתו דשם ליכא שנוי במבטא כמ"ש הב"ש שם ובטיב גיטין אות י' סקי"א ל"פ דשנוי במבטא הולכין יותר אחר חתימתו מ"מ בטעות כי האי להפך השם לגמרי ודאי אין חוששין לחתימתו ואף דבחותם יאודה בא' אחר הי' דעת הט"ג סקי"א הנ"ל לחוש להחתימה ולכתוב יהודה דמתקרי יאודה גם שם אהלי שם מסופק אם לכתוב יאודה דמתקרי יהודה או דסגי ביהודה לחוד ולא להשגיח בהחתימה ושם ל"ה שנוי ול"ה טעות כ"כ דשם יהודה בא מהודאה ככתוב הפעם אודה את ד' משא"כ בנ"ד דהוא טעות גמור. והנה כ"ז בנקרא לתורה בלא ו' בשם ישעי' אבל בלא נודע איך נקרא לתורה וחתימתו. נראה מלשון ט"ג אות י' סקכ"ג דצריך שני גיטין וכן נראה מתשו' ח"ס סי' כ"ה וכ"ש כשקורין לתורה בואו וחתימה בלא ו' דצריך ב' גיטין אך בגט ע"י שליח נראה דיש להקל בגט אחד בשם ישעי' בלא ו' דהרי בשבילי לקט והוא קונטרוס מהגאון בית אפרים הנדפס בסוף ס' אהלי שם כ' שם בסעיף י' דאם אביו נקרא לתורה אליהו ובפי כל אלי' אם הגט ניתן ע"י שליח סגי בגט אחד בשם אלי' וכ"ר בסם ישעי' דבודאי לא נקרא בשם ישעי' הנביא דנהרג דסגי בגט אחד. אך י"ל דלא הקיל רק בשם אביו ולא בשמו דעצמו הגם דמדברי הנוב"י משמע דגם בשם אביו צריך ב' גיטין דוקא בשליח לקבלה כהך דנוב"י דמתגרשת בקבלתו ואין לחוש לביטול שליחות הוצריך נוב"י ב' גיטין אבל בשליח להולכה דקשה יותר לעשות ב' שלוחים גם נוב"י מודה אבל בשם המגרש בעצמו באלי' י"ל דלא הקיל מ"מ בשם ישעי' ע"י שליח יש להקל בגט אחד בשם ישעי' וכ"כ בתשו' שם ארי' סי' נ"ו שבא לידי כעת בשאלה. וכת"ה האריך להוכיח דבשם ישעי' אין לכתוב רק גט אחד. הנה מה שהביא ראי' מתשו' רמ"א סי' פ"ט שלא כ' לכתוב ב' גיטין בשביל ישעי' אין ראי' דשם שהיו קורין לתורה אהרן סעדי' ובפי כל הי' נקרא ישעי' ל"ה ספק אם שמו ישעי' משא"כ בנקרא לתורה ישעיה ורק ספק אם קורין אותו ישעיהו. וכ"מ רוצה להכריע כדעת הרש"ל שהביא הב"ש דכותבין ישעי' בלא ו' ולא כסדר מהרי"ם שהביא הב"ש שהוצרך ב' גיטין. אמנם כיון שהב"ש הביא דברי הכ"מ באחרונה משמע דחשש לדבריו. ובתורת גיטין משמע להלכה דבאלי' גדליהו חזקיהו מתתיהו מספק יש לכתוב ב' גיטין לכתחלה בלא נודע ובישעיה ירמי' זכריה. יש לכתוב בלא ו' בסיומן אם לא שנדע שחותם או עולה לתורה בואו עיי"ש בביאורים ססי' קי"ט ומשמע דבלא נודע סגי בגט אחד. אמנם אנו נוהגין גם בלא נודע איך נקרא לתורה כיון שדרך החזנים לקרוא בוא"ו ע"כ כותבין ב' גיטין וכ"כ בתשו' מהר"ם שיק סי' ק"ל בשם

ח"ס וכן יש לנהוג לכתחלה. ובדבר אם לכתוב דמתקרי שעי' משה הדבר פשוט כדברי כת"ה דא"צ לכתוב דבשלמא אם הי' עולה לתורה בב' שמות ובפי כל נקרא בשם אחד דצריך לכתוב דמתקרי ההכרח לכתוב כמו שנקרא שעי' כמ"ש הב"ש באו"ס משא"כ בנ"ד שנקרא לתורה שעי' משה ובפי כל שעי' משה הוה כנקרא שעי' לבד ובפי כל שעיה דא"צ לכתוב איך נקרא כיון שדרך העולם לבלוע היוד וה"ה כשהקריאה לתורה וקריאה בפי כל בב' שמות. ואף שכ' בדברי חיים להגאון מצאנז ז"ל ח"ב סי' קכ"ו שיש לכתוב דמתקרי שעי' דוקא שם שהי' נקרא לתורה ישעי' ארי' ובפי כל נקרא שעי' ליב ההכרח לכתוב בשני הגיטין דמתקרי שעי' ליב משא"כ בנקרא בפי כל כמו שנקרא לתורה ושוב ראיתי גם בס' בית שלמה סי' קט"ו שצוה לסדר בשם אבי האשה שהי' נקרא בפי כל שעי' והי' ספק בחתימתו ואיך נקרא לתורה אם בו' או בלא ו' לסדר גט אחד בשם ישעיה בלא ו' וגט אחד בשם ישעיהו בואו וא"צ לכתוב שם ישעי'. והנני ידידו

סימן נה

ב"ה **לבוב** תרנ"ז

להרב הגאון הגדול מופ"ה המפורסם כש"ת מ'

שמשון

אורינשטיין נ"י האבד"ק קאליש והגליל במדינת

פולין

ע"ד הג"פ שסידרו במאסקא והי' שם אשה מערוסה שומא וכן נכתב בגט ואחר שנה נודע להב"ד כי האשה מסיבת מחלתה הוסיפו לה שם יהודית וכן היתה נקראת ובפי כל נקראת בשם לע"ז זאפיא והיא מקום עיגון גדול וא"א להשיג גט אחר (ומלשון השאלה לא מבורר איך חתמה א"ע אך שומא לא חתמה. גם אין מבואר היטב אם נקראת יהודית לא נקראת בפי כל זאפיא אך עכ"פ נראה דשומא שנכתב בגט לא נקראת משום אדם) וכפי הנראה מהמכתב שם יהודית נשתקע לגמרי:

א **תשובה** בתשו' מהרי"ק סי' פ"ז רצה להתיר במי שבשעת מילה הי' קורין אותו אליהו ואח"כ הי' נקרא בפי כל באלי וכתבו בגט שם אליהו לבד דכיון דהכל יודעין בשם באלי אינו שם בפ"ע רק שיש לו שם אחר וזה אינו אלא כינוי בעלמא וכשנכתב שם אליהו שהוא שם העברי ושם העצם הגט כשר וצ"ל דאינו דומה למה דאמרינן בסוף במה מדליקין נפקא מינה לגיטי נשים שפירש"י דאם נשתנה השם צריך לכתוב כשם של עכשיו דשם בשם של עכשיו אין ניכר שיש לו שם אחר וכשרואין שלא נכתב שם שקורין

עכשיו יאמרו שאין זה המגרש משא"כ בכינוי שידוע שאינו עיקר השם לא יאמרו שאין זה המגרש והנה המהרי"ק מייתי ראי' מגר שגירש בשם נכרי שהי' לו מקודם וכן במומר שגירש בשם ישראל דכשר משום דהכל יודעין שיש לו שם אחר ומהרי"ק כשיטתי' דס"ל במומר ובגר אעפ"י שנשתקע שם הראשון וכתבו בגט כשר וה"ה בשם אליהו שקורין באלי אבל הרי הב"י חולק על מהרי"ק שכ' דאם נשתקע שם ישראל יש לכתוב שני השמות יש לומר דה"ה בשם באלי וכ' אליהו אין הלכה כמהרי"ק אך הרי בש"ע פוסק המחבר בסעיף ו' בגר כמהרי"ק וכ' הב"ש ס"ק י' שחזר ממ"ש בב"י להדיא ובשם הטו"ז שגם במומר חזר ממ"ש הב"י ופוסק כמהרי"ק איברא דמהרח"ש בתשובה הובא בג"פ ס"ק ס"ח חולק על מהרי"ק דס"ל דמי שנקרא בעת מילתו אליהו ושוב נקרא לכל אדם באלי שכותב לכתחילה אליהו המכונה באלי דחשיב אליהו לעיקר השם ומהרח"ש חולק וס"ל באלי הוה עיקר השם וכותב באלי דמתקרי אליהו כמו שכ' הב"י בשם קינדרוסין בשם חיים שקורין ביבאנטי דשם ביבאנטי עיקר וע' ג"פ סק"ד מ"ש על מהרי"ק. ולפ"ז מהרי"ק שפוסק דשם מעריסה עיקר שהוא שם אליהו ע"כ פוסק ג"כ דאם כ' שם אליהו לבד כשר משא"כ לפוסקים דשם שנקרא בפי כל עיקר ושם מעריסה היא טפל ע"כ ס"ל בכותב שם מעריסה לבד פסול כמ"ש הב"ש ס"ק ג' שהלכה דכותב שם טפל לבד פסול הגט דלא כרמ"א ועכ"פ לדידן דפסקינין כב"ש הגט פסול בכתב שם העריסה אף אם נאמר כמהרי"ק דשם מעריסה שנשתקע הוה שם אך לפמ"ש בג"פ ס"ק י"א דבשעת הדחק ועיגון גדול יש לסמוך על דברי המכשירין בכתב שם טפל לבד. בנ"ד דהוא שעת הדחק ועיגון יש לסמוך אדברי מהרי"ק:

ב מ"מ נראה דדוקא באלי דהכל יודעין דל"ה שם בפ"ע שם אליהו ל"ה שם שנשתקע ע"כ הכשיר בשם אליהו ואף דשם שלא נשתקע בידיעה רק בקריאה מיקרי שם שנשתקע כמ"ש הט"ג בלק"ש סי' ל"ד זה דוקא כשנקרא בשם אחר אבל כשנקרא בשם באלי דהכל יודעין שיש לו שם אחר וזה שנקרא בו אינו שם ל"ה נשתקע אף בקריאה. אמנם בנ"ד שקורין אותה זאפיא או יהודית דהמה שמות בפ"ע יש לומר דשם שומא נשתקע ואף דבכתב שם שנשתקע ל"ה אלא פסול דרבנן כמ"ש ג"פ ס"ק צ"ו דלא כב"י זה דוקא בכתב שם אחר וכ' גם שם שנשתקע אבל בלא כתב רק שם שנשתקע יש חשש פסול דאורייתא ומצאתי שכבר נסתפק בזה בצ"צ החדש סי' ר"ג אות ד' וסי' רמ"ז ואמנם נ"ל דהיכי דשם מעריסה הי' שם שקורין בו ישראל בבתי כנסיות כגון במי שבירך וכדומה ומוזכר בכתובה ובתנאים ושם שקורין עתה היא שם שקורין אשכנזים לא מקרי השם שקורין בו ישראל שם שנשתקע דהנה הר"ן כ' בפ"ג דגיטין הטעם דבעינין שיזכור שמו ושמה בגט

דכתיב ספר ובעינן ספירת דברים ול"ה ספירת דברים עד שיכתבו שמו ושמה. ולפ"ז נ"ל דבעינן שיכתוב כדרך ספירת דברים אם מספרים בלשון אשכנז בין איש לרעהו הדרך לספר בשם אשכנזי ואם מספרים בלשון הקודש או בלשון תרגום שהוא דומה ללה"ק דמה"ט ל"ה הגט בב' לשונות שפסול כמ"ש הב"י והב"ח בר"ס קכ"ו אזי הדרך שמספרים בשם שקורין בבהכ"נ ע"כ אף שלא נודע אם נקראה האשה במי שבירך בשמה מ"מ לא מיקרי שם שנשתקע ומה"ט כתבו קצת פוסקים שא"צ להזכיר שם שקורין האשכנזים אך אנן לא פסקינין כן מ"מ גם אנן מזכירין שם הישראלי לעיקר והשם אשכנזי לטפל כמ"ש בתשו' מהר"ם שיק סי' ק"ט בשם שינדל ונקראת לאטטי אף ששם שינדל כמעט נשתקע על כן אם לא הוזכר שם האשכנז כגון שם זאפיע רק שם שומא ל"ה ככותב שם שנשתקע:

ג **ובעיקר** הדין כשכתב רק שם שנשתקע באשה נ"ל דלא פסול רק מדרבנן דקצת פוסקים כתבו דהטעם דצריך לכתוב שם האשה ושם האיש דבעינין שיהי' מוכח מתוכה מי המגרש ומי המתגרשת וכן נראה קצת מתוס' ולכאורה שם האשה א"צ להזכיר דהא תפיסתה מוכחת שגירש אותה ומבואר בב"ב קע"ב ע"ב דבכתב לויתי ממך אף שלא הוזכר שם המלוה ובשטר בעי ג"כ מוכח מתוכו וע"כ דתפיסה שביד המלוה הוה כמוכח מתוכו כמ"ש התומים רסי' מ' וה"ה שם האשה וכבר הקשה כן בתו"ג סי' קכ"ט ס"ק ט"ו וז"ל דהרי אביי ס"ל בב"ב שם דחיישינן לנפילה והתפיסה ל"ה הוכחה ומחלק בין נפילה דרבים לנפילה דיחיד רק דאנן לא פסקינין כן כמבואר בר"ס נ' בחו"מ דמהני לויתי ממך. וזה דוקא בדיני ממונות אבל באיסורא כגון גט אשה דחמור מאיסורא כדאמרי' בב"מ דף כ' חיישינן לנפילה ול"ה מוכח מתוכה מכח התפיסה ולכן פסול אך קשה דנהי דלא נכתב שם האשה אבל הרי נכתב שם האיש א"כ שוב הוה נפילה דיחיד דשמא נפל מבעלה או מאשתו אחרת ומה"ט י"ל בסברת הגהות אשרי ר"פ כל הגט ומרדכי בשם רבינו יואל דבלא נכתב שם האיש והאשה כשר בדיעבד אין הכוונה דתרווייהו לא נכתב רק דשם האיש לא נכתב או שם האשה והך ו' דוהאשה הוא ואו המחלקת דהרי ראיות הגהות אשרי מש"ס דקטנה היא דלא מצי מגרש ושם אין מבורר שם האשה וע"כ כונת המרדכי והגהות על אחד שלא נכתב ובזה הוה נפילה דיחיד ותפיסתה מוכחת משא"כ בלא נכתב תרווייהו דהוה נפילה דרבים או פקדון דרבים ובזה ודאי ל"ה תפיסתה מוכחת ואולי סובר רב יוסף כאביי דאף בממון חיישינן לנפילה או פקדון דרבים ע"כ קאמר למאי ניחוש אמנם אנן לא פסקינין כהגהות אשרי ומרדכי בשם רבינו יואל דל"מ מה שתפיסתה מוכחת והטעם דהרי רש"י פירש בגיטין דף כ"ד ע"ב ד"ה הא גדולה

מצי מגרש וכי מפקע לי' ל"ח לאיסור א"א שמא לא ניתן לה אלא לחברתה ונפל מידה משמע דמשום חומרא דא"א יש לחוש לנפילה למסקנא דמוקמינין בעידי מסירה ור"א א"כ מה"ט שוב ל"ה תפיסתה מוכחת ע"כ פסול בלא נכתב שמה אולם בשנכתב שם שנשתקע דידוע ומבורר ומוכח מתוכה שנכתב לשם אשה זו דשום אשה שאבי' כך אין לה שם כזה אפי' שם שנשתקע כזה לא גרע מסימן שכתבו תוס' כ"ד ד"ה בעידי מסירה דמיקרי מוכח מתוכו. ע"כ מדאוריי' ודאי כשר. אך גם בדיעבד במקום עיגון גדול אין חשש רק להר"ן דס"ל דבעי שם האשה דל"ה ספירת דברים י"ל דבשם שנשתקע ל"ה ספירת דברים אמנם למה שכתבתי דהיכי דשם ניתן לה בין היהודים והמנהג לסדר בפרקים בבה"כ בשמה היה ספירת דברים במקומות הקדושים שוב י"ל דהשם הזה הוה ספירת דברים וכשר אף להר"ן:

ד **וקצת** צ"ע להר"ן דיליף דבעי שמותם דל"ה ספירת דברים זולתן א"כ לריה"ג דספר אתי למעט דבר שיש בו רוח חיים לא יסבור דבעי שמותם וכן ר' יוחנן בשם ר' ישמעאל דאמר בסוטה ט"ז הלכה עוקבת מקרא דהתורה אמרה ספר והלכה בכל דבר וכ' רש"י שם דס"ל כריה"ג דלא מרבה כל דבר וע"כ איצטריך ספר ומנ"ל דבעי ספירת דברים שיצטרך לכתוב השמות ודוחק לומר דפליגי תנאי בזה ועוד דא"כ למה הוצרך לומר בדף כ' דרב יוסף קמ"ל דאין מי מולין ע"ג מי מולין ולא משני דקמ"ל דל"ח בס"ת דיהיב פשיטא לספרי משום דליכא שמו ושמה וקמ"ל דל"ח לריה"ג דס"ל לא בעינין שמו ושמה דספר לא קאי לספירת דברים רק למעט דבר שיש בו רוח חיים:

ה **והנה** בישי"ע ר"ס קכ"ט כי לישב דברי רבינו יואל מהא דאמר רב יוסף למאי ניחוש וכ' דגמרא בגיטין קאי לר"מ דעידי חתימה כרתי ובעי מוכח מתוכו משא"כ רבינו יואל פוסק כר"א דע"מ כרתי ומייתי כן בשם נמוקי רמב"ן וכן הביא בית מאיר לשון הרמב"ן בשם תוס' דסוגיא איתא כר"מ ודבריהם צ"ע גדול דהרי ר' יוסף אמר בסנהדרין כ"ח ע"ב בהני תרי גיסי זיל אקני לי בעידי מסירה דס"ל ע"מ כרתי אף בשטרות וכש' בגיטין וכן הוכיחו תוס' בגיטין דף ד' ואיך יאמר רב יוסף למאי ניחוש אליבא דר"מ כיון דהוא ס"ל הלכה כר"א ולא בעי מוכח מתוכו ובאמת גם אאביי קשה דבכתובות כ"א משמע דלא ס"ל כר"א בשטרות מדקאמר דלכתוב ח"י אחספא וניחוש שמא יכתוב עלי' שטר מכירה וכן כ' הש"ך סי' מ"ב ס"ק ב' דאביי לא אתיא כר"א ובש"ס בסנהדרין הנ"ל דאביי ס"ל כר"א וצ"ל דאביי בסנהדרין לא קאמר רק לדחות דברי ר' יוסף והלא גם לדבריו מודה ר"א במזויף מתוכו אבל הוא לא ס"ל כר"א בשטרות וכ"כ במלא הרועים אות עדי מסירה אות י"א עיי"ש אבל ארב יוסף א"א לתרץ כן, ע"כ המובחר טעם הר"ן דל"ה ספירת דברים

אם לא נכתב שם האיש והאשה והא דלא אמרו בגמ' דף כ' דרב יוסף קמ"ל דל"ח לריה"ג שהקשיתי לעיל הטעם דפשיטא דאין הלכה כריה"ג:

ו **וקצת** הי' מקום לישב דברי רבינו יואל דס"ל בלא נכתב שם האשה כשר בדיעבד מהא דאמר רב יוסף בדף כ' למאי ניחוש הא בעינין שמו ושמה דהרי בגמ' אמרו שם וכ"ת דילמא אקדים זוזא לספרי מעיקרא וכתב הריטב"א שיקנה לו הגויל וקשי' דהרי מעות אינם קונות והובא קו' זו בדברי כת"ה בשם רמב"ן דהרי אנן בעינן שיקנה הבעל הנייר קודם כתיבה ובאמת בדין זה האריך בג"פ ובתורת גיטין סי' ק"כ ס"ק א' ואמנם י"ל דמהרי"ל הובא בח"מ סי' קצ"ט כ' דביין לקידוש קונין בכסף דהוא מצוה ומג"א סי' שס"ט הקשה על המהרי"ל מעירוב דהוא ג"כ מצוה ול"ק בכסף וע' בנתיב חיים שכ' דעירוב אין לו סמך במקרא משא"כ קידוש ולפ"ז י"ל דגט הוה מצוה כדס"ל לרמב"ם וכ' הג"פ דמה"ט לכתחילה כותבין על איסור הנאה דמלל"נ וכ"כ בת'. סי' קכ"ד סוף ס"ק א' ומה"ט מותר לכתוב על איסורי הנאה בעושה שלא לענן דמצות לאו ליהנות ניתנו א"כ במצוה שוב קונה כסף ע"כ אמרו בגמ' הא בעינין שמו ושמה והכונה דכיון דלכתחלה אין לגרש בלא נכתב שמו ושמה ועכ"פ ל"ה מצוה אדרבא עבירה היא בידו ושוב ל"ק בכסף ול"ה הגט שלו וכמ"ש בת"ג הנ"ל דאם קנתה ל"ה גט עיי"ש ע"כ אין לחוש אמנם בספרי חא"ח סי' ק"ז אות א' הארכתי בדין זה אי במצוה קונין בכסף ושם הבאתי דברי מוצל מאש דבמצוה ג"כ ל"ק בכסף אך שלא הביא דברי מהרי"ל והנה בגמ' דגיטין י"ל כיון דאקדים זוזי לספרי שיכתוב לשם ס"ת ולשם גירושין וכתיבת ס"ת מצוה וקונה הגליון בכסף לשיטת מהרי"ל אך בכותב לשם גירושין ג"כ דבדעתו ליתן להאשה שוב לא יקיים מצות כתיבת ס"ת כמו שכ' בת"ח שוב ליכא מצוה ואין קונה בכסף:

ז) **והנה** חידוש בעיני שכתבו בגט שומא ובמדינתינו כותבין בסמך סומא אך אם כתבו בשין שמאלית אין קפידא בדיעבד אך אולי במדינה שם כותבין שם זה בשין שמאלית ולדינא נראה אם שם יהודית נשתקע בודאי ושם סומא הוא שם יהודית ושם זאפיא היא שם שקורין נכרים דבכה"ג כתב הגאון מהרש"ק בחידושי אנשי שם סי' קמ"ב דאין לכתוב שם של נכרים אך אנן לא פסקינן כן מ"מ במקום עיגון גדול וא"א להשיג גט אחר באין אופן יש לצרף להיתר דברי מהרי"ק ואם יסכימו גדולים להתיר האשה יוכל כ"ג לסמוך עליהם:

והנני ידידו

סימן נו

ב"ה **תרנ**"ז לפ"ק

להרב החריף ובקי מ' **יעקב זילבער** נ"י דומו"ץ דק' **אולינאב** יע"א

ע"ד סידור הגט באשה ששמה פיגא גיטל וחותמת פייגי בשני יודין בין פ' לג' ובסוף ג"כ יוד וגיטל חותמת ביוד בין ט' לל'. ואבי המגרשת נקרא לס"ת אליעזר ליפא ובפי כל נקרא ליפא ואמנם חותם עצמו ליפע בעין לבסוף:

תשובה הנה כפי הנראה יש לכתוב פיגא בחד יוד ואלף כמ"ש בט"ג אע"ז אות ב' ס"ק ז' בש"נ דאין להשגיח בחתימת שום דנשי לאו דינא גמירי. ואף דבב"ש בש"א אות מ' מבואר דכשיש שינוי במבטא אין משנין החתימה מ"מ בשם נשים נ"ל דמודה הב"ש ועוד דאם יש שינוי במבטא כגון בנ"ד אם נאמר דב' יודין היא פתח חריף אם כן הקריאה בפי כל בחד יוד שהיא ציירי והחתימה בפתח חריף א"כ הקריאה בפי כל מכריע דזה עיקר שמה. ועוד מייתי בספר דברי חיים להגאון מסאנדעץ בשער הנקודות אות פתח חריף בשם ספר עדות ביהוסף דאם הי' קורין בשני יודין וכ' ביוד אחת כשר ואם הי' קורין ביוד אחת וכ' בשני יודין פסול ע"כ פשוט דיש לכתוב בחד יוד וכ"כ בתשו' ארי' דבי עילאי סי' ל"ב בשם שיינדל שחותמת בשני יודין מ"מ כיון שבנו"ב תנינא סי' קכ"ד מקפיד מאוד בשם טאלצא שאין לשנות מחתימתה ומה"ט מסיק בספר דברי חיים בסוף אות פתח חריף בשער הנקודות שיש לכתוב ב' גיטין בשם שינדל וכ"כ בתשובה סי' קי"ח ב"ב וע' באהלי שם כלל י' אות כ"א שמבואר בשם שינדל כשחותמת בשני יודין יש לכתוב כן וכן מביאים מתשו' מהר"ם מינץ ומכנה"ג אות פ"א וכ"ת כ' שגם בתשו' בית שלמה סי' קי"ג חושש לדברי הנוב"י וכיון שבלא"ה יש כמה שינוים ע"כ יכתוב ב' גיטין אבל לא יודיע להמגרש מגט שני עד לאחר נתינה מגט ראשון ויכתוב בגט ראשון פיגא גיטל היינו פיגא בחד יוד ולבסוף באלף וגיטל בלא יוד בין ט' לל'. ובשם אבי' אליעזר ליפא דמתקרי ליפא השני תיבות ליפא יכתוב באלף. ובגט שני יכתוב פייגי גיטיל כמו שחותמת ובשם אבי' יכתוב אליעזר ליפע דמתקרי ליפע הכל בעין שלא לשנות מחתימתה וחתימתו וא"צ לכתוב בגט שני פיגא דמתקריא פייגי כמ"ש בדברי חיים בשם שינדל דזה לא נהירא לפע"ד אך יכתוב פייגי כמו שחותמת דגם בזה אין שינוי בקריאה. והנה עיין בפ"ת בשם פייגא בשני יודין שהאריך. ולדינא יעשה כמ"ש אך בגט ע"י שליח סגי בגט אחד שלא להשגיח על החתימה בשם פיגא. ובענין אם יש חילוק והבדל בין אם נכתוב שם פיגא באל"ף לבסוף או ביו"ד כבר הבאתי למעלה בתשובה מה שהעיר נכדי הרב החו"ב כ'

אהרן לעווין נ"י מדברי הש"ס בר"ה י"ז ע"ב דאמרינן אילפי ואמרו לה אילפא רמי עיי"ש ומוכח דהבדל גדול יש בין שם שסופו באלף או ביו"ד וזה ראי' נכונה לכאורה והבן:
והנני ידידו

סימן נז

ב"ה **לבוב** וברכתיך לפ"ק. **להרב** הגאון הגדול החריף ובקי המפורסם כש"ת מ'
שבתי
הכהן
ראפאפורט נ"י האבד"ק
פינטשוב והגליל יע"א.

ע"ד האשה שבעלה נסע לנעיויארק ונשא שם אשה על אשתו ונסעה האשה לנעוויארק ונתגרשה שמה והביאה מכתב מהרב המסדר ובו נאמר בזה"ל להיות לראי' ביד האשה עלקא דמתקריא עמילקא בת ארי' צבי דמתקריא ליבש הירש שקיבלה ג"פ מבעלה שמואל המכונה סעם בן ישעי' יעקב דמתקרי שעי'. ולאחר החקירה נודע להרב שהאשה חותמת עצמה עלקע בעין לבסוף גם אבי' לא הי' נקרא בשום פעם ליבש הירש רק ליבש העשקא שלא בפניו ובפניו רק ליבש לבד. ויש חשש שינוי בשם אבי' והנה העיד עד אחד שהוא זוכר בבירור שזה חמשים שנה הי' קורין לאבי האשה ליבש הירש רק שאח"כ הי' קורין אותו העשקא לנעגוע שלא בפניו ובפניו ליבש לבד. גם ראו כתובה מאחי האשה ונכתב על שם אבי' ארי' צבי הירש והנה א"א להשיג גט אחר והוא מקום עיגון גדול:

א **תשובה** כת"ה חשש ו' חששות בגט זה והאריך להתיר ונברר מקודם בעיקר החשש שינוי שם אבי' אולי לא הי' נקרא מעולם שם הירש והיה שינוי ממש כי אולי ע"א אינו נאמן אמנם אף אם ע"א נאמן עכ"פ הוה שם ליבש הירש שם שנשתקע. יפה כ' כת"ה דכיון דרוב הנקראין צבי נקראים הירש שהוא צבי בלשון אשכנז כשקורין אותו ארי' צבי הוא מעורר שם הירש שלא יהי' נשתקע על כן לא נפסל משום שם שנשתקע כמ"ש המ"ל פ"ג מגירושין ה' י"ג וטיב גיטין בליקוטי שמות ס"ק כ"ט מסתפק בזה וכ' כיון דאיכא אנשי' ששמם צבי גם בקריאה ואין להם כינוי כלל מי מכריח לתלות שיקרא בכינוי ובאמת במדינתינו אין אחד שיקרא בשם צבי רק בקריאה לתורה על כן ל"ש סברת הט"ג ומ"מ גם הט"ג כ' דבמקום עיגון יש להכשיר. ועוד כ' כיון דשלא בפניו הי' קורין אותו ליבש העשקא וידוע דשם העשקא הוא נעגוע משם הירש ליכא חשש לעז דהרי כל עיקר הפסול בשינוי שם אביה וכ' שם שנשתקע הוא מחשש לעז שיאמרו אין

זה אבי האשה משא"כ כשקורין לגעגוע ליבש העשקא יודעין שהוא ליבש הירש וליכא לעז ויותר מזה י"ל אף דשם העשקא י"ל שהוא משם העשל כיון שיש לתלות שהוא משם הירש העולם יתלו בטעות דעבידי למיטעי ולא יאמרו שאין זה אבי האשה וליכא לעז. וע' בספר חידושי אנשי שם סי' ס"ב שהכשיר במקום עיגון גט שכ' בשם אבי' בן דוב בעריש ואבי' הי' קורין לתורה ישכר בעריש ובפי כל בעריש. ובנ"ד קיל יותר וע' תשו' צ"ץ סי' פ"ג שכתב חד טעמא לפסול בשינה שם אבי' שיש לומר שהמגרש בכיון שינה שם אבי' שכונתו לקלקל ולא כיון לגירושין וטעם זה ל"ש בנ"ד שלא הרגיש הבעל בהשינוי ולא ידע ובמקום הנתינה לא ידע כלל מהשינוי. וטעם הד' שכ' בצ"ץ דבגירש ע"י שליח חמיר טפי שעשה שליח לגרש אשה בת פלוני והוא גירש אשה בת פלוני ל"ש בנ"ד שגירש בעצמו. הגם שצ"ץ כ' עוד טעמים מ"מ בנ"ד גם הצ"ץ מודה:

ב **והנה** כת"ה נסתפק אם נאמן ע"א שהי' קורין לאבי' ליבש הירש. הדבר פשוט דע"א נאמן דבהכרת השמות מהני ע"א משום מילתא דעבידי לגלויי כמ"ש הב"ש סי' ק"כ ס"ק ה' וכת"ה ציין לעיין בצ"ץ החדש סי' ר"ו ושם מצאתי פלפול עצום בזה. ואני תמה בדברי הגמ' כתובות כ"ב עד אומר מת ועד אומר לא מת הימנוהו רבנן כבי תרי והאי דאמר לא מת הו"ל חד עד אומר נתגרשה ועד אומר לא נתגרשה תרווייהו בע"א קמסהדי וכו' ומה פסקא והרי בגירושין נמי משכחת לה שעד אחד אומר נתגרשה שאומר שהוא הבעל ושמו כך ונאמן בהכרה מדאורייתא כשנים. ועד אומר לא נתגרשה שמי שגירש לא הי' שמו כך או שלא הי' בעלה ושייך ג"כ לומר כל מקום שהאמינה תורה ע"א הרי הוא כשנים כמו בעד אומר מת דג"כ הטעם משום מילתא דעבידי לגלויי ועוד דהרי הר"ן כ' דעד אומר נתגרשה היינו קרוב לה ועד אומר לא נתגרשה היינו שהי' קרוב לו ותרווייהו אומרים שזרק לה גט א"כ משכחת לה בכה"ג שעד אומר שמו כך דנאמן כתרי ועד אומר שכ' שם שאינו שמו ואין לומר שכמו שהראשון נאמן משום מלתא דעבידי לגלויי גם המכחיש נאמן מהאי טעמא דא"כ גם במיתת הבעל נימא הכי דהשני אומר לא מת והוא חי ג"כ עבידא לגלויי והגם שיש לומר דמי שאומר לא מת ליה עבידי לגלויי שקרו דאם לא יבא אין ראי' שמת. משא"כ להיפך מ"מ מאין לנו לחלק. ואמנם לשיטת הר"ן שכ' דכיון דאחד משקר ואינו נאמן שהיא א"א אמאי אם נשאת תצא ותי' דבאומר קרוב לו עבידי אינשי למיטעי ואין פסולים משום הכחשה. ולפ"ז בהכחשה בשם הבעל או בהכרת הבעל דלא עבידי למיטעי באמת הדין דאם לא נתחזקה בא"א רק על פיהם אם נשאת לא תצא אבל לדעת הרמב"ם דלא ס"ל כר"ן כמ"ש ב"ש סי' קנ"ב דף ט' וכן חכמי בריסק שהובאו בש"ך סי' ל"א דלא ס"ל כהר"ן וע' מ"ש בספרי חא"ח סי' ס"ג

אות י"ב ולדבריו הקושיא עצומה הרי משכחת גירושין כמו קידושין. וקצת הי' מקום לישב לפמ"ש בספר צ"צ החדש סי' ר"ו הנ"ל דיש חילוק בין מילתא דעבידי לגלויי כהך דעד אחד במיתה ובין גילוי מילתא בעלמא כהך דיבמות ל"ט גבי אשתמודעי דאחוה דמיתנא דבעד אחד במיתה אינו נאמן רק מדרבנן לשיטת הריב"ש ובהך דגילוי מילתא בהכרה נאמן מדאורייתא ועיין בתשב"ץ סי' פ"ד והנה רש"י כ' בשבת קמ"ה דבע"א במיתה אפקעינהו רבנן לקידושין. והקשה בנתיבות לשבת ס"ק דא"כ למה הוצרך לומר בכתובות כ"ב ע"ב בעד אומר מת ועד אומר לא מת כל מקום שהאמינה תורה ותיפוק לי' שהרי עד אומר מת אימר דאפקעינהו רבנן ול"ה בחזקת א"א כלל (וע' מש"כ על זה בספרי ליו"ד ח"א סי' ע' אות י"ד) וכעת נ"ל לפמ"ש בתשו' ברית אברהם סי' נ"ט דבכל מקום דאמרינן אפקעינהו רבנן לקידושין מיני' הניחו קדושין דרבנן רק דלקידושין דרבנן הם אמרו והם אמרו וסברא זו מוזכר בתומים בקצרה סי' ל"ד ס"ק ט' א"כ עכ"פ תרווייהו בא"א קמסהדי בקדושין דרבנן וע"כ הוצרך לומר כל מקום שהאמינה תורה ע"א הוא כשנים ואינו נאמן עד אחד להכחיש בחזקת א"א דרבנן. אבל בגירושין בעד אחד שאמר שהוא הבעל או ששמו כך דנאמן מן התורה דגילוי מילתא דלא אמרינן אפקעינהו ותרווייהו בא"א קמסהדי בא"א דאורייתא ל"א כל מקום שהאמינה תורה דכמו שהראשון נאמן דגילוי מילתא בעלמא רק השני נאמן מה"ט ודוקא בחזקת א"א דרבנן אמרינן הכי וכל זה דוחק. ועוד דלהפך מבואר בש"ס:

ב **אמנם** הדרך היותר נכון שנאמר דדוקא בעד מיתה דנאמן מן התורה מקרא דדרשינין בספרי לכל עון ולכל חטאת אינו קם אבל קם הוא להשיא אשה ע' נוב"י סי' ל"ג דר"י ור' יוסי לא פליגי ולכן אמרינן כל מקום שהאמינה תורה ע"א הרי הוא כשנים משא"כ בגירושין בהכרת הבעל או בשם הבעל והאשה דאינו נאמן מגזה"כ רק מסברא דגילוי מילתא בעלמא וכמו כן גם השני נאמן דגילוי מילתא א"א לא אמרינן כל מקום שהאמינה תורה ולכן בגירושין אם נשאית תצא. וזה תירץ נכון ודוק וע' בב"י סי' קכ"ט שמביא בשם פסקא מהרא"י סי' קל"ח דבעד אחד המעיד ששם אבי' שלא ככתוב פסול וצ"ע למה נאמן עד א' לאחר שניתן לפסול הגט. ולפמ"ש הדין מוכרח מגמרא הנ"ל. וזה דבר יקר. ועכ"פ הדין ברור דע"א נאמן לומר שבילדותו הי' נקרא ליבש הירש. ויש לפלפל בזה על תשובת הגאון מהר"ח כהן סי' נ"ט אולם ההכרח לקצר:

ד **ובדבר** מה שכתבו עלקא באלף לבסוף והיא חותמת בעין הדבר פשוט דכשר דאין משגיחין בחתימה דהוה בטעות דאין קורין בסגל כמשמעותו. וע' בדברי חיים בראש הספר שער הנקודות פתח חריף שכ' באשה שחותמת שינדל בשני יודין דלכתחלה יש

לכתוב בשני גיטין ובדיעבד כשר בחד יוד במקום עיגון וכמש"כ בשם עלקא דכשר אם כתבו באלף ולדעת קצת פוסקים אף לכתחילה יש לכתוב כן וא"צ שני גיטין והנה כת"ה כ' עוד טעמים להכשיר בשינוי שם אבי' כיון שלא יודע במקום הכתיבה והנתינה מהשינוי גם כ' כיון דשינוי שם אבי' ל"ה רק מדרבנן כדמוכח מתשו' הרא"ש דל"ה רק חשש לעז וכ"כ מהרח"ש א"כ בספק שינוי הוה ספיקא דרבנן ואין לומר דאתחזק איסורא כיון דיצאה מחזקתה מדאורייתא ל"ה איתחזק כמ"ש הר"ש בכ"ג במקואות גבי ספק טבל במים שאובים. ואני כתבתי באיזה מקומן (ע' לעיל סי' כ' אות ט' וסי' כ"ד) לחלק בין דברי הר"ש לשאר דינים דשם הוה ספק אם חל טומאה חדשה דנטמא במים שאובים מספיקא לא נחתינין לטומאה משא"כ בחזקת א"א וע' נזיר ח'. ואקצר כעת ולשאר חששות שפקפק כת"ה בגט אין לחוש כמו שכ' כת"ה ולדינא הנני מסכים להתיר אשה זו שתנשא בלי פקפוק:

והנני ידידו

סימן נח

ב"ה **ברעזאן** תרכ"ד לפ"ק. **שאלה** בגט שנמצא לאחר שכבר ניתן שאחד מחתימת העדים היוד שאחורי הא' אינה נוגעת בהא' בשם העד יחיאל ותינוק דלא חכים ולא טיפש קורא אותו א'. והמתגרשת נסעה לעיר אחרת או אם היא אפי' בעיר הזאת אך שנמשך אחר הנתינה איזה ימים אם צריכה גט אחר לכתחלה:

א **תשובה** הנה בסי' ק"ל ס' י"א מבואר דלכתחלה נזהרים בחתימת העדים בכל דבר שנזהרין בגט הן דבעינין כתיבה תמה או מוקף גויל ואין מבואר אם הכונה דבדיעבד כשר היינו אם כבר ניתן וא"צ לתת אחר או הכונה בדיעבד רק במקום עיגון כשר אבל במקום שיכול לתת אחר זה מיקרי לכתחלה לכן צריך הדין להתלמד ממקום אחר. ומקור הדבר מבואר לענין תורף הגט ביודין שעל האלפין בת"ה הובא בטוש"ע סי' קכ"ו סעיף מ"ז ובב"ש סק"מ. ודברי הב"ש צריכין ביאור ועכ"פ היוצא משם דבדיעבד כשר התורף רק במקום עיגון והיכא דכבר ניתן הגט. והג"פ הקיל במקום עיגון אף שעדיין לא ניתן וכן הקיל בבית אפרים התשובה ארוכה סי' י' ובטופס מבואר בסי' קכ"ה סט"ז ברמ"א דכשר בלא עיגון ובחתימת העדים אין מבואר אם כשר בלא עיגון או רק במקום עיגון וז"ב חתימת העדים חמור יותר מטופס והגם דגם בחתימת העדים. בדיעבד מותר בלא עדי חתימה להלכה דעדי מסירה כרת מ"מ הרי כשחתמו שלא לשמה הגט פסול אפי'

בדיעבד דהוה מזויף מתוכו משא"כ בטופס. וע"כ יש להסתפק אם דומה חתימת העדים לענין היודין שאין נוגעין באלפין ג"כ לתורף ובעי מקום עיגון או לא. ואין ואומר:

ב **הנה** לענין חק תוכות בחתימת העדים אינו כשר רק במקום דחוק ועיגון כמבואר בב"ש סק"כ ומקור הדברים מדברי הת"ה בסי' רכ"ט ושם חושש לפסול בחתימת עדים בחק תוכות כמו בשלא לשמה ואתי עלה מטעם דגזרינין חתימה אטו כתיבה כמו בשלא לשמה דלר"א היא רק מטעם גזירה דרבנן דגזרינין חתימה אטו כתיבה. ועיי"ש שמביא דברי א"ז גדול דמפרש דשלא לשמה פסול מדאורייתא בחתימה והטעם אע"ג דאית לי' לר"א דוכתב דקרא אכתיבה קאי ולא אחתימה היינו דוקא היכא דליכא עדים כלל אבל היכא דאיכא עדים קסבר דשלא לשמה אכולה מילתא דכתיבה בגט קאי. והת"ה הקשה דא"כ אמאי כשר בשמות מובהקין לר"א הרי נכרי אדעתי' דנפשי' עביד עיי"ש. וע' ברשב"א גיטין והנלע"ד לישב דברי א"ז דהתוס' הקשה בגיטין כ"ג ובע"ז כ"ז אמאי במילה כשר נכרי אף דבעי לשמה ובגיטין אמרינן נכרי אדעתי' דנפשי' קעביד ותי' דנכרי עביד סתמא ובמילה סתמא כשר ובגט סתמא פסול. ובריש זבחים אמרינן בטעמא דסתמא פסול בגירושין דסתם אשה לאו לגירושין עומדת וס"ל לא"ז דכ"ז בכתיבה. דכל עוד שלא כ' הגט לאו לגירושין עומדת. או בחתימה לר"מ דלא סגי בלא"ה א"כ כל עוד שלא חתם לאו לגירושין עומדת אבל לר"א דוכתב דקרא אכתיבה קאי. וכשכבר נכתב הגט הרי כבר יכול לגרש בו בלא עידי חתימה אשה זאת לגירושין עומדת בגט זה דהרי יכול לגרש בו ואין מחוסר מעשה א"כ בחתימה סתמא מהני כמו בקדשים ומ"ה מהני נמי נכרי דקעביד סתמא כמ"ש התוס' אבל היכא דקעביד בפירוש שלא לשמה או להתלמד דגרע מסתמא כדאמרינן בזבחים ב' דילמא שאני התם בסופרים העשויין להתלמד דלא איכתוב לשם כריתות כלל גם לר"א פסול מדאורייי והוא ישוב נכון לדעתי ושוב מצאתי בתשו' ח"ס לאה"ע סי' מ"ו מביא בשם תשו' מהרי"ו סי' כ"ז דהרמב"ם שמכשיר בחתימה שלא לשמה לא מיירי אלא בחותמים בסתם דכיון שכבר נכתב לשמה א"כ החתימה סתמא לשמה קיימא עיי"ש ומעתה ת"ל כוונתי האמת בכל הפלפול הזה:

ג **ובהכי** יש לישב ג"כ דברי הא"ז הובא בשלט הגבורים שפסק בגט היוצא מת"י האשה בחתימות ערכאות בשמות מובהקים שהוא כשר וא"צ להביא עדי מסירה לפנינו רק בשמות שאין מובהקים והפ"י בסוף ד"ו ד"ה הב"ע בסופו הרבה לתמוה עלי' בזה דאיך מצינו ידינו ורגלינו דמה טעם יש להכשיר בע"ח בערכאות הא לא חתמו לשמה ומי עדיפי מישראל דהיכי דחתם שלא לשמה הו"ל מזויף מתוכו ואיך נסמוך עליהם וסיים דצריכין נגר ובר נגר דליפרקינהו עיי"ש וגם הרשב"א לשיטתי' דס"ל דהיכי דחתימי

סהדי בעי לשמה הואיל וסמוכין עליהם וא"צ להביא עדי מסירה בפנינו ומ"ה הו"ל כמו תורף הגט והקשה ג"כ דאמאי כשר בשמות מובהקין. ותי' דשמות מובהקין הו"ל כטיוטא בעלמא עיי"ש והכונה כיון שאין סומכין עליהם כלל. וזה אינו מעלה ארוכה לדברי הא"ז דס"ל דסומכין עליהם אבל לפ"מ שביארנו הדבר נכון דהא"ז ס"ל דכיון דלר"א כשנכתב הגט יכולה להתגרש בגט זה בלא עדי חתימה וא"צ לעדי חתימה ואין מחוסר מעשה אשה זו להתגרש עומדת בגט זה ומהני סתמא בחתימת עדים. והיכא דסתמא כשר גם נכרי כשר. ומ"ה מהני לדידי' ורק שהם לאו בני כריתות ובעי עדי מסירה אבל אח"כ כשבא לב"ד א"צ להביא עדי מסירה דמסתמא הי' עדים ועכ"פ לענין לשמה מהני חתימתן דלא גרע מסתמא משא"כ בהדיוטות חיישינן שמא מזויף היא וחתמו שקרא ולא צוה להם הבעל וגרע מסתמא וע' בפ"י שם וע' בתוס' די"א ד"ה ליפלוג וליתני בדידה שהקשה אדרבה תיקשי לי' גופא דמתני' למה פסלו בהדיוט כיון דאיכא עדי מסירה ושמות מובהקין ולהנ"ל מיושב דבאמת להא"ז כשחתמו סהדי וכתב אכולה מילתא קאי רק דכבר כתבנו דמ"מ סתמא מהני כיון שא"צ להחתימה א"כ כ"ז בערכאות דלא מרעי נפשייהו וחתמו סתמא משא"כ בהדיוטות דחיישינן שמא כתבו בפירוש שלא לשמה או שלא כתבו לשם כריתות כלל ומ"ה הו"ל מזויף מתוכו. והרבה יש לדבר מזה בסוגי' שם וגם במילה מיירי בסוגי' שם ברופא מומחה דלא מרעי נפשי' ועכ"פ לדברי הא"ז יש מקום לדברינו בזה ולד' הא"ז הנ"ל יתישב מה שהק' בפ"י בדף ט' דמתרץ כי קתני פסולה דרבנן דאורייתא ל"ק. ומקשה והא ערכאות דפסול' דאו' ומשני בע"מ ור"א ומק' בפ"י מה דוחקא לאוקמא כר"א והרי ברייתא מיירי לר"מ ולוקמא כר"מ ורק דמיירי בכתב ידו ובזה כיון דאם ניסת הולד כשר דערכאות לא פסלו רק מדרבנן עיי"ש והוא קו' נפלאה. ולהנ"ל יתישב שפיר דבאמת הערכאות לאו עדות נינהו לכרות הגט גם לר"מ. רק דלר"מ יהי' כשר מדאורייתא משום הכתיבה דבכתב ידו דהוה כמאה עדים לר"מ קאי ע"ז וכתב היכ' דליכא עדים ובזה בעי לשמה וכיון דעל הכתב קאי וכתב א"כ גם חתימת הערכאות בעי לשמה כמ"ש הא"ז רק דכבר כתבנו דלר"א דע"מ כרתי ולכתחלה תנשא בגט שאין בו עדי חתימה א"כ אין מחוסר מעשה וסתמא לגירושין עומדת ומהני סתמא ועכו"ם לא גרע מסתמא. משא"כ לר"מ לבתר דגזרו רבנן שאל תנשא בגט שאין בו עדי חתימה אף בכתב ידו א"כ הגט הזה עכ"פ מחוסר מעשה החתימה ושוב אין עומדת לגירושין זולת החתימה ובעי לשמה בפירוש דזולת זה פסול מדאורייתא ופסול ערכאות בגט זה מדאו' דלא גרע מתורף והיכ' דליכא עדי חתימה שיכרתו בעי כל הגט לשמה

מדאורייתא. ושוב קשיא פסולי דאורייתא ל"ק. משא"כ לר"א כיון דלכתחלה תנשא בגט שאין בו עדי חתימה סתמא לגירושין עומדת וסתמא מהני:

ד **ובהכי** יש לישב דברי רש"י גיטין י' ע"ב דגמ' ל"ב לאוקמי ת"ק כר"א דשנויי דחיקא היא והקשו התוס' דהרי למסקנא דמשני מילתא דאי' בקדושין ל"ק ע"כ נמי כר"א דלר"א דהוה פסול דאורייתא גם בקדושין פסול ולהנ"ל נכון דבאמת גם בגיטין לר"מ י"ל דלא פסול רק מדרבנן כגון בכתב בכתב ידו כמ"ש הפ"י ורק שכתבתי דכיון דמדרבנן פסול א"כ הרי צריך לחתימת עדים שתנשא לכתחלה ול"ה סתמא לשמה כיון שעדיין לא חתמו עדים א"כ פסול ערכאות בחתימה דאורייתא כיון דסתמא ל"מ וחתימה לשמה מדאורייתא דוכתב אכולה קאי ומ"ה ל"מ לאוקמא כר"מ אבל בקדושין כתב בכתב ידו לר"מ גם בדרבנן כשר א"כ בשטר קדושין בכתב ידו דל"ב חתימה כלל סתמא לשמה ומהני חתימת ערכאות מדאורייתא והוה ליתא בקדושין ושפיר למסקנא אתי כר"מ ומיושב קו' התוס' בטוב טעם. (ולפמ"ש תוס' בעירובין י"ג דמ"ה בגט ל"מ סתמא משום דהבעל לא ירצה לגרש משא"כ בסוטה דכהן אינו מקפיד הוה סתמא לשמה א"כ י"ל בקדושין מסתמא ניחא להבעל לקדש ולאשה להתקדש ומהני סתמא ומ"ה נמי מהני ערכאות לר"מ מדאורייתא כיון דמהני סתמא ובגט ל"מ אף בכתב בכתב ידו כיון דל"מ סתמא א"כ למסקנא דמשני איתא בקדושין ל"ק י"ל לעולם פסולה דאורייתא קתני וערכאות ליתא בקדושין דבקדושין מהני סתמא ומיירי בכתב בכתב ידו דא"צ עדים ומ"מ לשמה צריך כשיטת הרשב"א והא"ז ומעתה למסקנא שפיר אתי' כר"מ ומיושב קו' התוס' על רש"י בפשיטות גם יתישב כפמ"ש דבגט ל"מ סתמא דמסתמא לא ניחא לבעל כמ"ש תוס' בעירובין ובשחרור נמי ל"מ ואם בקדושין מהני הדק"ל אמאי ל"ק דשוה גיטי נשים לשחרורי עבדים לענין לשמה ומ"מ ליתא בקדושין דהיינו דסתמא ל"מ אלא להנ"ל יתישב כיון דתני ערכאות וביארנו דה"ט דסתמא ל"מ א"כ כבר מבואר בברייתא דשוה גיטי נשים לשחרורי עבדים בסתמא וזו הערה חדשה ודו"ק היטב) ובזה נתישב ג"כ קו' הרמב"ן וחדושי הר"ן והל"מ בפ"א לשיטת הרי"ף ורמב"ם דגם לר"א מהני ג"כ עדי חתימה א"כ מאי מקשה בריש גיטין אי לר"א כתיבה בעי חתימה לא בעי ודלמא צריך בפני נחתם משום היכ' שיתן לה הגט בלא עדי מסירה דאז בעי לשמה ולהנ"ל הדבר נכון עפמ"ש הפ"י בריש גיטין בתוס' ד"ה לפי שאין בקיאין לשמה בישוב הקו' מ"ש לשמה משאר פסולין וכ' הוא דמה"ט לא חיישינן למחובר דזה לא שכיח כלל משא"כ לשמה רובא דרובא אין כותבין לשמה כיון דבעי בפירוש שיוצא מפי' חיישינן שמא לא יוציא מפי' וסתם אשה לאו לגירושין עומדת א"כ כ"ז לר"מ משא"כ לר"א כיון שכבר

נכתב הגט ואין מחוסר מעשה א"כ אשה לגירושין עומדת בגט זה שאין מחוסר מעשה ומהני סתמא וכיון דל"ח רק לסתמא א"צ לומר בפ"נ ומקשה שפיר לר"א וע"ז משני מודה ר"א במזויף מתוכו והכונה דחיישינן שמא הבעל יערער שהעדים כתבו בפירוש להתלמד או שלא לשמה ולר"א בלא"ה ל"ק כלל מ"ש ממחובר דבכתיבה ל"ח רק לחשש הפ"י שנכתב סתמא אבל למחובר הכל יודעין שפסול רק לשלא לשמה בהחתימה כיון שבלא"ה יהי' עדי מסירה לא נסמוך עלייהו והם יודעין מזה ולא חותמין לשמה והיכ' דחתמי סהדי שלא לשמה בפירוש פסול מדאורייתא כשיטת הא"ז הנ"ל ומ"ה ל"ח לשמא יערער שנכתב ביום דל"ה רק מדרבנן משא"כ לזה ועכ"פ קו' הרמב"ן ל"ק ודברי הגמ' מבוארין היטב:

ה

כ"ז חשבתי בראשית ההשקפה בישוב דברי הא"ז שהקשה הת"ה עלי' ואמנם ראיתי שהגם שמה שהקשה בת"ה על הא"ז מערכאות של נכרים מפאת דהוה שלא לשמה מיושב מ"מ עדיין י"ל מטעם שליחות דלפי דברי הא"ז דוכתב אכולה מילתא קאי והיכא דחתמו סהדי גם. ע"ז קאי וכתב א"כ הטעם דבעינן שליחות בחתימות העדים מטעם דוכתב עלי' קאי והנה גם התוס' כתבו בגיטין ד"ט ע"ב ד"ה אעפ"י שחותמיהן עכו"ם דבעי' לר"מ שליחות בחתימה הגם דמה שהביאו ראי' מדבעי שיאמר לעדים חתומו אין ראי' רק דבעינין צווי הבעל אבל לא דבעי שליחות ואף להתוס' שכ' בד' כ"ב ע"ב דלר"א בעי שליחות בכתיבה זה נכון דלר"א וכתב אבעל קאי והסופר שלוחו כאלו כתבו הבעל בעצמו. אבל לר"מ דוכתב אחתימה קאי. ע"כ שעדים יחתמו דחתימת הבעל ל"מ מידי. ואיך שייך שליחות. במידי דאיהו לא מצי עביד וע"כ היא רק בציווי הבעל ולא מטעם שליחות שיהי' כמותו ואולי כוונתם כיון דכתיבת הגט בכת"י הבעל מהני לר"מ ג"כ כמו דאיתא בדף ג' ע"ב ועיי"ש בתוס' ומ"ה שייך בחתימה שליחות וע' בסוגי' דאומר אמרו. ובעיקר הדבר מוכח מכמה דוכתי דבעי שליחות בחתימה כמ"ש התוס' בכמה מקומות אבל לר"א דכ' התו' בדף ס"ג דבעי שליחות בכתיבה. ומעתה אם להא"ז גם החתימה בכלל הכתיבה לר"א ליבעי שליחות ואיך מהני ערכאות מדאורייתא ולאו בני שליחות נינהו. ולאחר העיון צדקו מאוד דברי הא"ז ולק"מ גם קו' הת"ה מכל וכל דבאמת לר"א ל"ב החתימה ונהי דל"ה שליחות מאי איכפת לי הרי א"צ לאותו דבר. באופן דקו' הת"ה ל"ק מידי וסברת הא"ז יהי' הכי דהיכא דישראל חתם דמצי להיות שליח וחותם בעצמו בשליחות הבעל הוה בכלל וכתב דשליחו כמותו והתורה אמרה וכתב לה לשמה דכל הכתיבה בעי לשמה. וחתימת העדים בשליחותו הוה ג"כ וכתב ובעי לשמה והיכא דלא

חתמו לשמה פסול מדאו' משא"כ היכא שחתמו ערכאות כיון דלאו בני שליחות נינהו ל"ה חתימתן בכלל וכתב כלל דבנכרי ל"א שלוחו כמותו ומ"ה שפיר כל כתיבת הבעל לשמה וחתימה דא לאו כתובו' הוא ומ"ה לא איכפת לן אם לא כתב לשמה והיא ישוב נחמד מאוד:

וקצת יש לכוון דבר זה בדברי הרשב"א בחידושיו לשיטתי' דידי' דס"ל דמ"ה לר"א בעי חתימה לשמה מדאורייתא משום דסומכין על העדים במקום שאין עדי מסירה לפנינו והקשה ג"כ מערכאות הרי ל"ה לשמה ותי' דחתימת ערכאות לא איכפת לן דהוה כטיוטא בעלמא ולא איכפת לן בשלא לשמה. והנה לפי הכונה הפשוטה וכפ"מ שהבין הט"ג מדברי' הכונה דכיון דאין סומכין כלל על עדותן הוה כטיוטא בעלמא וזאת צ"ע דבשלמא אם הפסול דשלא לשמה מדרבנן שייך לומר דכיון שאין סומכין לא גזרו רבנן ואמנם אם הפסול מדאוריית' אמאי מהני הטעם דאין סומכין עלי' הרי גם לפרקי' על ישראל עדי חתימה אין סומכין כשעדי מסירה לפנינו, ועוד דאם נאמר דבישראל כיון שסומכין עלי' לפרקים הוה מדאורייתא א"כ בשמות שאין מובהקין כיון דפרקים נמי יסמכו עליהם דהרי מה"ט פסול מדרבנן דשמא יסמכו עליהם הב"ד א"כ הוה פסול מדאורייתא. ולהדי' מוכח מגיטין ד"ט להיפך דהרי מקשה והרי ערכאות דפסול מדאו' ומשני בעדי מסירה ור"א ומיירי בשמות שאין מובהקין הרי דגם בזה הוה רק מדרבנן אף דפעמים סומכין עליו. אמנם אם כונת הרשב"א כדכתיבנא הדבר נחמד דה דהיכא דחתם ישראל דהוא שלוחו והוי בכלל וכתב אנן בעינן שיהי' החתימה ג"כ כמו התורף נכתב לשמה אמנם בערכאות כיון דלאו בני שליחות ל"ה בכלל וכתב ול"ב לשמה. וזה כונת הרשב"א דהוה כטיוטא כיון דל"ה שליחו ול"ה כתיבה דידי':

[1] **ויונעם** יותר לשיטת הא"ז שהובא בשה"ג דסומכין על ערכאות אף באין עדי מסירה לפנינו דל"ש תי' הרשב"א לפי הכונה הפשוטה הוא על דאין סומכין עליהם דהרי להא"ז סומכין עליהם אבל לפמ"ש ניחא דכיון דאין שליחות לנכרי ל"ה בכלל וכתב ול"ב לשמה ומ"מ סומכין עליהם כיון דקושטא הוא ולאו מזויף הוא בודאי הי' עדי מסירה בעת הגט והדברים נחמדים והי' מקום לפלפל עוד בזה לשיטת רש"י בב"מ ע"א דיש שליחות לעכו"ם לחומרא א"כ לחומרא אמרינן יש שליחות והוה כאלו כתב הוא ובכלל וכתב לה הוה ובעי לשמה שוב אבל כיון דדעת רש"י היא רק דמדרבנן יש שליחות א"כ מה"ט י"ל דמדרבנן פסול אפי' בשמות מובהקין ואמנם בסוגי' משמע דהוא רק מטעם גזירה. לכן נ"ל דגם לרש"י ע"כ כ"א יש שליחות לחומרא רק במילי דשייך בי' כגון לקחת רבית וכו' אבל בגיטין וקדושין דל"ש בי' כלל אין שליחות אפי' לחומרא ומיושב הערה

הנ"ל. ומעתה יצא לנו קולא מדברי הא"ז. ובמקום שחשב בעל תה"ד שיוצא חומרא מדברי הא"ז אדרבה נהפך הוא דמדברי הת"ה משמע דלדברי הא"ז דפסול שלא לשמה מדאורייתא ה"ה פסול דחק תוכות ג"כ בעדים פסול מדאורייתא ולפ"מ שבארנו דברי' א"כ גבי חק תוכות לא נפסל כלל בעדות וה"ה אם היא כתובה שאינה תמה ואתה פוסל בגט מטעם דל"ה כתיבה א"כ בעדים אדרב' כשר הוא. ושורש הדבר דהר בארנו בדעת הא"ז דטעם דשלא לשמה בחתימה פסול מדאורייתא דוכתב אכולה מילתא קאי וע"ז קאי לה לשמה וכשנחתם שלא לשמה הוה וכתב ומ"מ ל"ה לשמה ופסול. משא"כ חתימת מרכאות כיון דל"ה בכלל וכתב הוה טיוטא בעלמא. ורק דחיישינן שמא יסמוך ע"ז ובעי שמות מובהקין א"כ מה"ט נמי בחק תוכות דאימעוטי בגמ' מוכתב וכ"כ הב"ש בסי' קכ"ה דל"ה כתיבה כלל מדאורייתא ל"ה כלל בכלל וכתב ובודאי הוה טיוטא בעלמא. ולא איכפת לן בחתימת עדים דא"צ כלל לר"א ובכלל וכתב ל"ה דא"צ לה ודוקא לשמה פסול מדאוריי' כיון דהוה כתיבה וגם יש שליחות והוה בכלל וכתב ובעי לה. משא"כ בחק תוכות הוה כטיוטא ובאופן דגם לא"ז אינו פסול מדאורייתא רק מדרבנן יש חשש בחק תוכות שמא יסמוך על העדים משא"כ בנפסק אות אם נאמר דל"ה כתיבה רק כטיוטא בעלמא מאי איכפת לן לר"א. וגם בזה ל"ש שמא יסמוך עליו כיון דניכר לעין כנ"ל כמ"ש בהג"א הובא בב"י סי' ק"ל בקצרה ובג"פ סי' קכ"ד סק"ג אין לתמוה אמאי מכשיר ר"א בכתבו ע"ג דבר שיפול להזדייף והא מודה ר"א במזויף מתוכו שהוא פסול ותי' דהא מודה ר"א היכא דלא אתי למיסמך עלייהו כגון בשמות מובהקין והכי נמי כשר עיי"ש. באופן דאם נאמר בחק תוכות פסול מדרבנן בעדות אתי למיסמך עלייהו בלא עדי מסירה אבל בנפסק אות אם נאמר דל"ה כתב כמו שיבואר לקמן א"כ לא אתא למיסמך עלייהו והוה כטיוטא לשיטת הא"ז. והדבר יבואר עוד לקמן:

ז **אמנם** בת"ה בתשו' שם חקר לשיטת התוס' והפוסקים דטעמא דשלא לשמה לר"א פסול מטעם דגזרינין חתימה אטו כתיבה. או גם בשאר פסולים גזרינין חתימה אטו כתיבה כגון לענין חק תוכות וה"ה לענין שאלתינו אם נאמר דהכתיבה פסול באותיות שבירות אי גם בחתימה פסול דגזרינן בשאר פסולין חתימה אטו כתיבה ובזה ל"ש לחלק בין ניכר הפסול או לא דבזה ג"כ שייך גזירה חתימה אטו כתיבה כמו בחק תוכות:

ואדרבה אם ניכר הריעותא שייך יותר החשש והגזירה. ועיי"ש בת"ה שמביא ראי' דבשאר פסולין ל"ג רק בלשמה דחתימה הואיל דשכיח. מהא דכשר בערכאות בשמות מובהקין ול"ג אטו כתיבה דזה ודאי פסול מדאורייתא דבעי שליחות בכתיבה כשיטת הרבה פוסקים א"ו דבשאר פסולין ל"ג. והשואל הקשה דהרי בפסול לשמה ודאי

גזרו חתימה אטו כתיבה ואמאי ל"ג בערכאות חתימה אטו כתיבה. ותי' בת"ה ותוכן דברי' דבשלמא פסול דלשמה דבנכרי ל"ה רק ספק שמא כותב שלא לשמה הכל יודעין דבחתימה דרבנן ל"ח לספק ולא אתי למיטעי להכשיר בכתיבה דהיא דאורייתא משא"כ פסול משום דלאו בר שליחות או לאו בר כריתות דהוא פסול ודאי נגזור דיטעו מדמכשרינין בחתימה נטעו נמי בהכתיבה. אע"כ דבשאר פסולין לא גזרו עיי"ש. ומאוד תמוהין דברי' בזה דכיון דבחשש לשמה ל"ח ונטעה נודע דפסול בכתיבה ורק בחתימה הכשירוהו מטעם ספק דרבנן א"כ מה איכפת לן אם נטעה שהוא בר כריתות מדמכשרינין בחתימה והרי עכ"ז לא נכתוב גט מטעם זה שלא לשמה דבזה לא יטעו. וכעין זה תמה בטעם המלך להיפך על השואל דהקשה אותו דעדיין יטעו בלשמה. והקשה הוא דכיון דמשום דלאו בני שליחות לא יטעו דל"ג בשאר פסולים א"כ נהי דיטעו בחשש דלשמה מ"מ לא יכתבו הגט מטעם שליחות דלאו בני שליחות נינהו. וזה יש לישב לשיטת המחנה אפרים בה' שלוחין סי' י"א דפועל נכרי יכול להיות שליח דידו כיד הבעלים ועיי"ש שמביא בשם הראב"ד הובא בכ"מ פ"א מתרומות בתבואה של ישראל ומרחן כותי חייב בתרומה דשלוחו ש"א כמותו ופי' במחנה אפרים דמיירי בפועל וע' ברי"ט אלגזי לבכורות ד' פרעשבורג ד' ל"ו ע"ב פלפול עצום בזה. ועיי"ש שהוכיח מגמ' מנחות ד' צ"ג מדאיצטריך גבי סמיכה ידו ולא יד עבדו אף דעבד ליתא בתורת סמיכה לר"י דנשים אינן סומכות ומ"מ הו"א דעבד יסמוך על קרבן של הבעלים וע"כ צ"ל מטעם ידו כיד הבעלים אף במידי דל"ש בי' וכן מוכח בב"מ דצ"ו גבי אומר לחבירו צא והשאל עם פרחי אף דל"ש בדינא שואל ומשאיל כמו שפירש"י ולא מצי להיות שליח מהני מטעם יד עבד כיד רבו. ולפ"ז הא דאמרינין אין עבד נעשה שליח לקבל גט אשה משום שאינו בתורת קדושין וגיטין היינו בעבד שאינה שלה אבל בעבד שהיא שלה מתגרשת דיד עבד כיד רבו:

ח **ושוב** הקשה ברי"ט אלגזי ע"ז מדברי התוס' גיטין כ"ג שכ' והא דמתגרשת בעבד שלה היינו מתורת חצר ומשמע דדוקא בתורת חצר דהיא דוקא בכפות שלא יהי' חצר מהלכת כדאמרינין בגיטין כ"א ומדלא כ' התוס' מתורת יד עבד דמהני אפי' במהלך משמע דהתוס' לס"ל הכין ובאמת היותר מזה הו"ל להקשות דא"כ אמאי ל"מ בנתן ביד עבדה רק בישן או בכפות ול"מ אפילו בניעור. אמנם לדעתינו צדקו דברי' דעבד מהני אפי' במידי דל"ש בי' מטעם יד עבד כיד רבו. וביאור הדבר מצד הסברא ג"כ נכון דכיון דהוא אינו אלא יד האדון האדון שייך באותו דבר והוא אינו רק היד שלו וידו בתר רישא גרירא ואמנם דברי התוס' נכונים מאוד והתבונן בזה. הנה בריש פ' הזורק הקשה חצרה מה

שקנתה אשה קנה בעלה רבא אמר אטו ידה מי לא קניא לי' לבעל אלא גיטה וידה באין כאחד ה"נ גיטה וחצרה באין כאחד א"ל רבינא יד דאשה קשי' נהי דקני לה למעשה ידי' גופה. מי קני לה והקשו בתוס' חצרה נמי לא קני לי' גופה אלא פירות ותי' בתי' הב' דחצר קנוי לו בע"כ של אשה אבל במעשה ידי' יכולה לומר איני ניזונית ואינו עושה והכונה דבפירות אינה יכולה לומר אינה נפדית ואינה נותנת פירות ומעתה בעבד דהוה מעשה ידי' להבעל ורק דמתגרשת מתורת חצר בעבד שלה דגיטה וחצרה באין כאחד. וכ"ז בתורת חצר אבל שתעשה עבד שלה שליח לקבלה מתורת יד עבד כיד רבו הר' בשעה שתעשה אותו שליח היד שלו הוא של הבעל ואין היד שלה שתעשה אותו לשליח. ורק מתורת חצר מתגרשת דגיטה וחצרה באין כאחד ומ"ה בעינין כפות אבל במהלך דל"ה חצר רק שיהי' מתורת שליח לקבלה לעשותו שליח איך תוכל לעשות אותו לשליח הרי לע"ע היד של הבעל ורק שאם אמרינין דכל עבד יכול לעשות שליח אפי' עבד של אחרים א"כ מתגרשת בעבד שלה דהרי יכולה לעשות אותו שליח לקבלה לא יהא אלא עבד של אחר וכי כל שליח בעי שיהי' שלה. משא"כ למסקנת הגמ' דעבד אינו נעשה שליח לפי שאינו בתורת גיטין שפיר כ' דבעבד שלה מתורת חצר מתגרשת ובתורת שליח לקבלה אינה מתגרשת בעבד שלה דבשעה שתעשה אותו לשליח אז ל"ה ידה רק יד בעלה ולומר שנעשה שליח ומתגרשת כאחת זה לא קיי"ל רק ידה וחצרה באין כאחד אבל מתורת שליח לקבלה בעינין שיהי' שליח מקודם וכ"ז ברור ונכון והגם דעדיין משכחת בארוסה דאינו אוכל פירות אבל התוס' קאי אמימרא דגמ' דנתן ביד עבדה וסתמא מיירי בנשואין:

ט **באופן** דלהמחנה אפרים מהני בעבד וכן בפועל שליחות בנכרי אף במידי דל"ש בי' ובזה נתישבו דברי הרמב"ם בפ"ג מגירושין הט"ז שכ' בטעם דעכו"ם אין כותב גט דעל דעת עצמו הוא כותב ובעבד לפי שאינו בתורת גו"ק והל"מ שם תמה בדברי' דלפ"ז למ"ל בנכרי טעמא דלשמה הרי בלא"ה לאו בר כריתות הוא. ולהנ"ל נ"מ בנכרי פועל מטעם יד פועל כיד בעה"ב יכול לכתוב להמח"א וקמ"ל דמ"מ פסול משום לשמה ובעבד דלא עביד אדעתי' דנפשי' דלא חשוד כיון ששייך במצות פסול מטעם דאינו בן כריתות ומיירי בעבד שאינו שלו ובנכרי קמ"ל חומרא יותר. ועפ"י הנ"ל מיושב דברי הגמ' גיטין כ"ג עבד מהו שיעשה שליח לקבל גט אשה מיד בעלה ופירש"י וה"ה להולכה ובד"ה עבד פירש"י עבד של כל אדם מהו שיעשה שליח לאשה דעלמא. והיא שפת יתר מה בעי רש"י בזה אבל שורש הדבר דלכאורה קשה אמאי לא בעי באמת בשליח הולכה אבל ישוב הדבר דבשליח הולכה בעבד שלו באמת מהני מטעם יד עבד ומ"ה ל"ב בשליח הולכה כיון דלפעמים מהני וכאן האבעי' בעבד של כל אדם בין שליח דידי' בין שליח

דאחרינא. ומ"ה פשוט ממתני' דמשמע מדלא נקט עבד ונקט נכרי מכלל דכל עבד כשר. ואמנם למסקנא דעבד אינו נעשה שליח הנה בשליח לקבלה בכל ענין ל"מ כמו שביארנו דל"ה עדן יד דידה בשעה שעושית אותו לשליח אבל בשליח להולכה בעבד דידי' כשר ומ"ה תנא לא נקט עבד דמילתא דפסיקא נקט ואמת דלמח"א דפועל מהני עדיין גם בנכרי ל"ה מילתא דפסיקא דפועל נכרי כשר דבהבאה ל"ב לשמה ואקצר. ושוב מצאתי כדברינו במקנה להי' קדושין סי' ל"ה ישוב זה דמ"ה לא נקט עבד במתני' דבעבד דידי' מהני מתורת יד והוא תנא דמסייע לדברינו ובזה מיושב קו' המהרש"א ז"ל בתוס' גיטין כ"ב ע"ב ד"ה והא לאו בני דעה נינהו הקשו בתוס' אבל קשה דמשמע דלא פסיל לי' לנכרי אלא משום דלדעתי' דנפשי' קעביד ותי"ל דלאו בנ' כריתות נינהו ומאי צריך לאתויי ברייתא דנכרי. ותמה המהרש"א ז"ל דיותר הל"ל לתוס' להקשות מאי מועיל דמייתי ברייתא דנכרי פסול דילמא טעם הברייתא משום דלאו בני כריתות נינהו והנ"ל הנה קו' התוס' י"ל בנקל דהרי ר"נ ס"ל בב"מ פועל כיד בעה"ב והוא מקשה הכי. א"ה נכרי נמי ולהמ"א בנכרי פועל מצי להיות שליח אף במידי דל"ש בי' אך קו' התוס' שפיר דאמורא צריך לפרש דברי' וכיון דמפרש נכרי וישראל עומד ע"ג. אס"ד דשאל על הפועל הי' לו לפרש. ואמנם כשהקשה מברייתא וכ"ת ה"נ והתניא נכרי פסול ולכאורה קשה דילמא ברייתא מיירי באין עומד על גביו וע"כ ס"ל לר"נ דברייתא א"צ לפרש וסתמא מיירי בכל גוונא, ומעתה ל"מ התוס' להקשות מה מועיל הברייתא דילמא טעם הברייתא דלאו בני שליחות וכריתות נינהו דכיון דהברייתא מיירי בכל גוונא כמו שלא פירשו גדול עומד ע"ג ה"ה מיירי גם בפועל דל"ש ה"ט וע"כ משום לשמה ול"מ גדול ומ"ה לא מקשה התוס' רק מר"נ גופי' הוא אמורא ומפרש דברי' בגדול עומד על גביו ואס"ד דשאלתו בפועל הי' לו ג"כ לפרש וע"כ בסתם נכרי וע"ז הקשו דלמ"ל לאתני ברייתא ולמ"ל טעמא דלשמה ות"ל דלאו בני כריתות ודו"ק כי הוא ישוב נחמד מאוד:

' **ויצאתי** מענין לענין לבאר הדבר ועכ"פ דברי השואל בת"ה נכונים שיש לגזור בחתימה אטו כתיבה משום לשמה מאי אמרת כשלא יטעו מחשש כריתות ושליחות מה איכפת לן שיטעו משום לשמה בנכרי הרי בלא"ה לא יתנו לכתוב לנכרי משום שליחות דעדיין יש חשש שיתנו לפועל נכרי דאז ל"ש חשש דשליחות וניחוש שיטעו בחשש דלשמה כ"ז בישוב דברי השואל. ואמנם בדברי הת"ה גופי' לשיטתי' בחשש לשמה ליכא חשש איך הוכיח דבשאר פסולים ל"ג מדלא גזרינן בערכאות חתימה אטו כתיבה והרי שם בלא"ה לא יתנו לכתוב לנכרי משום לשמה י"ל בפשיטות דנהי דהכתיבה ל"ח חיישינין בהבאת הגט שיתנו לנכרי דבזה ל"ב לשמה רק בן כריתות אבל זה דוחק דחתימה אטו

הבאה ודאי ל"ח רק אטו כתיבה וצריך ביאור לדברי'. והנלע"ד ביאור דברי' בדרך זה הנה בגמ' די"ט בגט שכ' שלא לשמה והעביר עליו קולמוס לשמה באנו למחלוקת ר' יהודה ורבנן ור"א ב"י אמר דגם רבנן מודי ודוקא בס"ת פליגי וכ' התוס' בד' י"ט דכתב ע"ג כתב ל"מ היכ' דהכתב השני מתקן יותר מכתב הראשון הוה כתב ותמה מהרש"א דא"כ איך אמר ר"ל עדים שאין יודעין לחתום מהו שיכתבו להם בסיקרא ואמר ר"י כתב ע"ג כתב ל"מ והרי הכתב השני מתקן דמעיקרא לא חתמו העדים שצוה הבעל ול"ה לשמה גם לא חתמו שמם בעצמם ואח"כ כשיחתמו העדים הכתב השני מועיל. והנ"ל בישוב הדבר עפ"ד הבעל התרומות והסמ"ג הובא במג"א סי' ל"ב דהיכא דהי' חק תוכות ל"מ העברת קולמוס ושורש הדבר דדוקא היכא דהי' גם כתב מתחלה ורק שהי' חסרון מחשש לשמה אז מועיל העברת קולמוס משא"כ היכ' דלא הי' שום כתב מתחלה ל"מ העברת קולמוס. א"כ כ"ש בעדים שלא חתמו כלל מתחלה רק אחר חתם והם לא חתמו כלל החתימה הראשונה גרע מחק תוכות דעדים אלו לא עשו כלל ול"מ העברת קולמוס וזה דבר ברור לדעתינו בעזהי"ת. ושמחתי שמצאתי כעין זה בתורת גיטין להגאון מליסא בחדושים שכ' דעד כאן ל"מ העברת קולמוס אלא לתקן מעשה ראשון אבל החתימה עודנה של ראשונים ולא מיקרי מעשה השני רק כמתקן כתב הראשון וכתב הראשון הוא אמנם דברי' מחוסרין תבלין וראי' ולמ"ש הדבר נחמד דהשתא כשכתב בתחלה בחק תוכות ל"מ כ"ש כשלא כתב הוא רק אחר בפסול דלא מיקרי אח"כ מעשה שלו. ואמנם מ"ש הגאון מליסא והא דמדמי עדים לשבת הלא בשבת חייב משום דמתקן כתב הראשון ובעדים ל"מ מה שמתקן כתב הראשון וכ' בדוחק לישב ולפענ"ד א"צ לזה דלפמ"ש התוס' בשבת ק"ד דגם בשבת מיירי במתקן בכתב השני להכשיר הכתב הראשון א"כ י"ל דכתב בחול ובשבת תיקן הכתב וחייב על התיקון לבד כמו בהגיה ב' אותיות ואפי' אות א' חייב בגוונא דמוקי שם וה"ה בעדים מהני כתב השני וע"ז אמרו וכי מפני שאנו מדמין וכו' דבאמת בעדים ל"מ כתב השני. באופן דלדעתי גם בכתב נכרי גט ואח"כ העבירו ישראל בקולמוס ל"מ דלאו בר שליחות וכריתות הוא ואף שאח"כ העבירו ישראל בקולמוס ל"מ דחשיב מעשה ראשון והוא לאו בר שליחות וכריתות ולא עדיף מחק תוכות שכ' בסמ"ג ובעל התרומות דל"מ ודוקא בשלא לשמה מהני העברת קולמוס כיון דאותו הכותב בר כתיבה הוא משא"כ בכתב נכרי דאחר מתקן מעשה ראשון ומ"מ מעשה ראשון הוא ובזה מיושב קו' התוס' בע"ז ד' כ"ז שהקשו דלמ"ל בגיטין ד' מ"ה בתפילין שכתבו נכרי אשה וכו' דפסולה משום כל שאינו בקשורה אינו בכתיבה בנכרי בלא"ה פסול משום לשמה ותי' דנקט נכרי אגב אשה וזה דוחק אבל לפמ"ש מיושב קו' תוס' בטוב טעם

דנ"מ דפסולה משום כל שאינו בקשירה בכתב נכרי רק מקצתה דבכולה אזכרות בלא"ה ל"מ העברת קולמוס דמיחזי כמנומר אבל בכתב מקצתה מטעם לשמה מהני העברת קולמוס אבל מטעם דל"ה בר כתיבה ל"מ העברת קולמוס דמ"מ הוה מעשה ראשון וזה ישוב נכון מאוד:

[**לפמ"ש** תוס' במנחות ד' ל"ב ד"ה הא מורידין עושין דתפילין כיון שהם מכוסין ל"ב נוי ול"ש זה אלי ואנוהו וקצת משמע כן בשבת קל"ג דל"ח תפילין בהדי כל מצות דקחשיב התם א"כ י"ל דאם נאמר דכל התפילין בעי קדושה בפירוש וסתמא ל"מ א"כ גם רבנן מודין בתפילין דמהני העברת קולמוס ומיושב קו' תוס' בפשיטות טפי דמפאת לשמה מהני העברת קולמוס. וגם מנומר אין פסול בתפילין דל"ש נוי אמנם לפי שדברי התוס' תמוהין בעיני דהרי במילה שבודאי מכוסה ועכ"ז אמרינן בשבת קל"ג זה אלי ואנוהו לענין ציצין המעכבין וכ"ש בתפילין וע"כ צ"ל דהתוס' אמרו זאת דוקא על השרטוט ולפ"ז רבנן יחלקו בתפילין ומנומר ג"כ פסול ועדיין צ"ע אמנם אם נאמר דסתמא כשר בתפילין ורק באזכרות פסולין ל"מ העברת קולמוס כיון דמלבד האזכרות כשר איך יעבור בקולמוס הרי יהי' שלא כסדרן ודו"ק] ויתכן יותר לפי המבואר בלשון התוס' שם הקשה למ"ל קרא גבי נכרי והכונה למ"ל דמייתי קרא ולפמ"ש התוס' בסוכה דף ל' דזה אלי ואנוהו ל"ה אלא מדרבנן וכ"כ מהרש"א בתוס' שבת ק"ד להדי' גבי ס"ת דלרבנן לא פסול רק מדרבנן א"כ ה"ה בכולה אזכרות דמודה ר"י דמיחזי כמנומר ל"ה אלא מדרבנן משא"כ לטעם כל שישנו בקשירה ל"מ מדאור' העברת קולמוס:

יא עוד י"ל בקו' התוס' בפשיטות לפמ"ש תוס' מנחות מ"ב דדוקא באזכרות ל"מ סתמא אבל בכל הס"ת מהני סתמא והיכ' דמהני סתמא גם נכרי מהני לענין לשמה ולפמ"ש בתשו' שב יעקב הובא באחרונים דהיכ' דקודר אזכרות ל"ה כמנומר עיי"ש שהקשה מגיטין ד' נ"ד ותי' דהבע"ב אינו משלם דלא צוה לעשות ספר בקדורות אזכרות א"כ יש נ"מ מטעם לשמה מהני תיקון לספר שכתבו נכרי ע"י קדורות אזכרות ומשום כל שישנו בקשירה כל הספר פסול דגם ס"ת אמרינן הכי כמו בתפילין כמ"ש בב"י ופוסקים והגם דבתפילין אין נ"מ דבעינין כסדרן אבל בס"ת יש נ"מ ואכמ"ל ועכ"פ גם הדין הראשון ברור באופן דיש למצוא מקום לדברי הת"ה דמוכח שפיר דל"ג חתימה אטו כתיבה בשאר פסולים דאל"כ בערכאות לגזור אטו כתיבה ואף דלענין לשמה לא יטעו כמ"ש הת"ה מ"מ יטעו לענין שליחות וכריתות ויכשירו גט שנכתב ע"י נכרי בהעברת קולמוס ואף דלהלכה לא קיי"ל כר' אחא בר יעקב ול"מ העברת קולמוס בגט שנכתב שלא לשמה כמבואר בסי' קל"א מ"מ לפי המבואר שם דהוה ספיקא דדינא אי הלכה כר' אחא ב"י או

כר' חסדא ולפי שיטת הת"ה דנכרי הוה ספק אי כתב לשמה א"כ מהני העברת קולמוס מטעם ס"ס כמ"ש הנוב"י קמא ס"א באו"ח בישוב דברי המג"א דמהני ברצועות בחזר והשחירן ישראל ולדברי הת"ה ה"ה בנכרי מהני מטעם לשמה העברת קולמוס ובאמת הוא פסול גמור מטעם כריתות ושליחות ובזה שייך הגזירה ומוכח דל"ג כן יש להחזיק הוכחה שלו אם כי הת"ה לא כוון לזה אבל גוף ההוכחה נכונה:

יב **שוב** ראיתי כי גם המהר"ם שיף כ' לישב כן קו' המהרש"א בגיטין י"ט דכתב השני רק מתקן כתב הראשון אבל לעולם הוא רק כתב הראשון והן הן הדברים שכתבנו בשם הגאון מליסא והארכנו לעיל בביאורו. ולדעתי נראה בזה ישוב נכון לדברי הרמב"ם שפסק פ"ג מגירושין ה"ד בגט שכ' שלא לשמה דאפי' העביר קולמוס אינו גט ורבים תמהו עכ"פ ליהוי ספק שמא כר' אחא בר יעקב. ואמת דבירושלמי מקשה לרבנן דאמרו אינו מן המובחר ומשמע דהוה כתב ותי' דלדברי' קאמרי לי' הרי דלא כר' אחא ב"י אבל בבבלי לא משמע כן והנ"ל דבר נכון דמבואר בד' ס"ג ע"ב דעדים שכתבו בשנוי לא עשו שליחותן וע' בג"פ סי' קכ"ז דאפי' בשנוי דרבנן הגט בטל ויבואר זאת לקמן. ואמנם בפסול דאורייתא ודאי לא עשו שליחותן והנה דעת הרמב"ם והרי"ף דגם בכתיבה בעינין שליחות דוכתב אבעל קאי. אמנם בכתב הסופר שלא לשמה הוה שנוי בשליחות ולא מיחשב הכתיבה כאלו כתב הבעל רק אחר ונמצא דל"מ העברת קולמוס כיון דל"ה רק תיקון הראשון והרי הכתב הראשון לא כתבו הבעל ולא שליחו והוה כאחר וכבר בארנו כן מדברי המהר"ם שיף דהכל נקרא ע"ש הראשון והראשון לא הי' נכתב בשליחותו ואף אם יתקן הכתב הראשון מ"מ נחשב כאלו הסופר כ' ולא הבעל וז"ב דאינו גט וס"ל להרמב"ם והרי"ף או דר' חסדא מיירי בכתב הבעל בעצמו הגט אז ל"ש סברא זו או דלא ס"ל לר' חסדא דבעי שליחות בכתיבה רק דכתיבה הסופר מהני ורק צווי הבעל בעינן משא"כ הם דפסקו דבעי שליחות הוה בשנוי כאלו אחר כתב וממש כעדים שאין יודעין לחתום דל"מ הרשימה והוא דבר נכון לפענ"ד ומסתמא אחר כותב. והיכא שהבעל בעצמו כ' גם הרמב"ם יודה דמהני או דהוה ספק ודוק היטב בזה ומה שיוצא מזה לדינא בנידן שלפנינו יבואר לקמן אי"ה. ועכ"פ הראיתי ת"ל מקום להוכחת הת"ה. ואמנם לאחר העיון אין להוכיח מזה לשטת הש"ך ביו"ד סי' נ"ז והמהרי"ט דאין עושין ס"ס בידים אין לגזור כלל חתימה אטו כתיבה בערכאות דליכא למיחש דיטעו מחתימה דרבנן לכתיבה דאורייתא גם זאת לא יטעו ליתן לנכרי על סמך להעביר אח"כ קולמוס מטעם ס"ס דאין עושין ס"ס בידים וכיון דמחשש לשמה ליכא למיחש אין לגזור כלל בהחתימה אטו כתיבה כשכ"ל באריכות:

יג והנה לדינא יש מקום לומר דגזרינין חתימה אטו כתיבה וגם הת"ה לא סמך על ראי' זו לכן נסורה נא לדעת בכתיבה גופי' היכא שנכתב התורף והיודין אין נוגעין בא' הדין עם מי ואז נבוא לנידון שלפנינו. והנה בת"ה מביא בשם הגהות מיימוני לפסול תפילין שאין היודין נוגעין באלפין כמו בקיצו של יוד והת"ה כ' דדוקא בתפילין דבעי כתיבה תמה לא מיקרי אות שלם אבל בגט דל"ב כתיבה תמה הוה אות אפי' אינו שלם ולבסוף הביא ראי' מדברי הרא"ש גבי למהך דאות שאין נוגעת פסול אף בדיעבד והב"י בסי' קכ"ו חולק עלי' והכשיר אפי' בתורף עיי"ש. ולפע"ד הי' נראה כשטת רש"י ז"ל דאף בגט בעי כתיבה תמה ודלא כהתוס' גיטין כ' ע"ב ד"ה ל"צ דרש"י במנחות ד' ל"ד פי' הא דילפינן מזוזה בג"ש כתיבה כתיבה מה להלן על הספר אף במזוזה על הספר היינו דילפינין מגט והתוס' תמהו עלי' דהא תנן על עלה של זית ועל קרן של פרה כותבין ועוד תמהו במ"ש רש"י דצריך דיו בין במזוזה ובין בגט והקשו ותימא גדולה פירש"י דהא מכשירין גט בסיקרא ובסם ולפעד"נ לישב דברי רש"י ז"ל בפשיטות לפי המבואר בסוטה ד' י"ז אמר ר"י בשם ר' ישמעאל בג' פעמים הלכה עוקבת מקרא רחמנא אמר בספר והלכה בכל דבר ועיי"ש ברש"י. וא"כ לפי הקרא גט דוקא בספר ובדיו כמו דילפינין ואני כותב על הספר ובדיו דכל היכ' דבעי ספר בעי דיו. ואח"כ כשבא ההלכה ועוקבת הקרא לענין ספר ה"ה לענין דיו דכל היכ' דל"ב ספר ל"ב דיו ורש"י כ' בשבת ד' קל"ב י"ג מדות אין דנין מהלכה ומ"ה הג"ש כדקאי קאי דכמו דכתיבה דכתיב בגט הוה על ספר ובדיו כן במזוזה ועל ההלכה שאח"כ אין דנין גז"ש. ומ"ה גט כשר שלא בספר ושלא בדיו ומזוזה בעי ספר ודיו. ורש"י הוכרח לפרש כן דלפי' התוס' דהג"ש קאי אפרשת סוטה לפסול מזוזה בקנקנתום כמו פ' סוטה כדאמרינין בסוטה י"ט ועירובין י"ג. וע"כ פירש"י דהג"ש קאי על גט וכמו שפירשנו וע' במכות י"א פלוגתא אי אתקש ס"ת לתפילין להלכות וצ"ע מרש"י שבת קל"ב דכל י"ג מדות אין דנין מהלכה ואולי שם שאני דאין היקש למחצה. משא"כ בנ"ד אם אתה יליף גם ההלכה מיעקרא הג"ש כולו. וע' תוס' מנחות ל"ב ע"ב ד"ה הא מורידין שהקשו לפ"מ דיליף כתיבה מזוזה מס"ת ליליף נמי ס"ת ממזוזה לענין שרטוט ובאמת ל"ק דשרטוט במזוזה הלכה כדאמרינין שם ואין דנין ג"ש מהלכה ומוכח דס"ל לתוס' כמו דאמרינין במכות למ"ד זה ילפינין היקש מהלכה ה"ה גז"ש (וע' פסחים פ"א ע"ב מוכח שם דילפינין גז"ש מהלכה) ובאמת לפ"ז יש לישב תמיהת התוס' דמשמע דס"ת לא בעי שרטוט וממס' סופרים משמע דבעי שרטוט דהדבר תלי' בפלוגתא דתנאי במכות י"א אי ילפינין גז"ש מהלכה כמו דפליגי בהיקשא שם לענין תפירה בפשתן גם

ע' בתוס' שבת פ' ד"ה תפילין אגויל דס"ת כשר על נייר שאינו מחוק ותפילין פסול וצ"ע דהרי איתקש לתפילין וצ"ל דלענין כתיבה לא אתקש. ואכמ"ל בזה:

יד **ועכ"פ** לדברי רש"י דילפינין מזוזה מגט מגז"ש נהי דהלכה עוקרת קרא לענין ספר ודיו אבל לענין כתיבה י"ל אין גז"ש למחצה וליבעי כתיבה תמה וע' ג"כ ברש"י מנחות ל"ב לענין שרטוט ודקדוק בחסרות ויתרות יליף מזוזה מגט וה"ה לענין כתיבה תמה יליף בהיפך ורש"י במנחות ל"ב יסבור דר' מנימין בר' חלקי' דס"ל שרטוט של מזוזה הלמ"מ פלי"ג אר' יהודה אמר שמואל דס"ל מגז"ש ועכ"פ הנה רש"י ס"ל הג"ש ושוב מצאתי בישו"ש פ"ב דגיטין סי' כ"ד שכ' וא"ל נילוף כתיבה כתיבה מהתם א"כ נבעי נמי ספר ודיו עיי"ש. וכבר כתבתי דלענין זה הלכה עיקרת קרא ולענין כתיבה כדקאי קאי וזה יהי' לדעתינו שיטת הרמב"ן והפוסקים דלענין גט בעי ג"כ מוקף גויל. ואמנם אם כי ישבנו שטת רש"י במנחות לפי המבואר ברש"י סוטה י"ז דגם הך דס"ל הלכה עוקרת קרא לא ס"ל ספר לספירת דברים בעלמא א"כ להלכה כרבנן והוה זה מקרא דל"ב ספר ודיו ולא ניתן הגז"ש רק מזוזה מסוטה או מס"ת ונמצא דלענין גט ל"ב כתיבה תמה וכן הסכמת כל הפוסקים ראשונים ואחרונים וקצת בדרך פלפול הי' מקום לישב קו' תה"ד על הרא"ש שפי' בהך דלמהך שירחיק יותר משאר ההין והקשה בת"ה דאם נימא בגט כשלא הרחיק כלל ג"כ כשר למה פי' הרא"ש הכי דילמא קמ"ל בלא הרחיק כלל דבשאר ההין בדיעבד כשר ובזה פסול בדיעבד ומזה הוכיח הת"ה דגם בגט פסול ולהנ"ל י"ל עפ"י המבואר בקדושין ה' אבייי ס"ל דבכסף לא מתגרשת מסברא ובעי וכתב למעט חליצה ומ"מ נקט חליצה מספר כנראה דהיא דרשא דריה"ג עיי"ש. לפי שהיא יותר פשוטה וכבר פירשנו דלריה"ג דספר דכתיב בגט ספר ממש א"כ יש מקום לדברי הגמ' סוטה דהלכה עוקבת קרא ווילפינין הגז"ש במזוזה מגט וה"ה להיפך ובעי כתיבה תמה וכיון דאביי קאמר בגיטין פ"ה המימרא לא לכתוב למהך. והוה קשי' לי' להרא"ש איך יאמר סתם דלריה"ג לא איצטריך דלדידי' בעי היקף גויל. ומ"ה פי' יותר משאר ההין ולעולם הרא"ש ס"ל להלכה דבגט כשר בשאר ההין ול"ב היקף גויל וה"ה אותיות שלימות או כתיבה תמה ומ"מ ביו"ד שאין נוגעת באלף מסיק בישו"ש בדרך אפשר דאפי' בדיעבד פסול ואולי כונתו שלא במקום עיגון:

טו **והנה** הי' מקום לומר דאות שאינו גולם אחד חוץ מההין וקופין ל"ה אות אפי' אם ל"ב כתיבה תמה והא דאמרינין בשבת וכתבתם וכו' שלא יעשה אלפין עייינין ופי' הראשונים שיהי' היוד שאחורי הא' דבוק וכו' ומדיליף מוכתבתם כתיבה תמה משמע דזולת זה ג"כ אות היא רק דל"ה כתיבה תמה. גם שלא תקשה דא"כ למ"ל וכתבתם לכתיבה תמה והרי

כתיבה לחודא נמי הוה באותיות מגולם אחת נ"ל בדרך זה דבמנחות ל"ד אמרינן יכול יכתבנה על האבנים ויליף כתיבה כתיבה לגז"ש א"ל ר"א ברי' דרבא לר' אשי רחמנא אמר על מזוזות ואת אמרת נילוף כתיבה כתיבה. אמר קרא וכתבתם כתיבה תמה והדר על מזוזות ומ"מ איצטריך גז"ש דלא לכתבי' אאבנא וליקבעה אסיפא עיי"ש וברש"י דבאבנים א"א כתיבה תמה ומעתה דוקא במזוזה הוצרך לכתוב וכתבתם דזולת זה הו"א שיכתוב על האבנים וע"כ א"א בכתיבה תמה ואם לא כתיב וכתבתם הו"א דגם בס"ת ותפילין ל"ב כתיבה תמה דגלי קרא במזוזה. ובפרט למ"ד דנין אפשר משאי אפשר מ"ה איצטריך קרא במזוזה משא"כ בכל כתיבה כגון בס"ת וגט ודומיהם בלא קרא בעי גולם אחד והגמ' ג"כ הוצרך להביא וכתבתם. דזולת הקרא הו"א דמזוזה על אבנים ומ"מ הוה כתיבה ול"ב בשום דוכתא גולם אחד והשתא דכתיב וכתבתם וגם מזוזה נכתבת על הקלף ולא על אבנים בעי בכל דוכתא גולם אחד וצורת אותיות כהלכה. ולדעתי יהי' זה דעת הר"ש הובא במרדכי ה' קטנות ריש פ' הקומץ דס"ת לא מיפסל בלא הקפת גויל רק בתפילין וכ"כ הברכת הזבח ברש"י מנחות כ"ט מה שפי' ובתפילין קמיירי וע"כ צ"ל לדידי' דלא יליף ס"ת מתפילין ומזוזה כמו דחלוק לענין עור כמ"ש תו' שבת ד' פ' הובא לעיל דלולא זאת אמאי לא יליף נמי לענין היקף גויל:

טז **וכן** יהי' זה דעת הדרישה הובא בסי' רפ"א דאשה כשרה לכתיבת ס"ת והוא יסבור דנשים חייבות במצות כתיבת ס"ת כמו שתמה באמת בשאג"א סי' ל"ה על הרמב"ם בזה ודוקא בתפילין פסולין משום כל שישנו בקשירה ומזוזה אף דחייבין כדאי' בברכות פסולין מהיקש דתפילין וס"ת לא איתקש בהאי פרשתא רק ת"ת כדמוכח בקדושין ל"ד ולא מצות כתיבת ס"ת ואמת דבמכות י"א מיירי דס"ת איתקש לתפילין שם מיירי מתפירה יליף הכי כמו קשירה דתפילין בעי התפירה בגידין כן לימוד בניו בעי בס"ת תפירה בגידין וגוף כתיבת ס"ת לא איתקש. ועוד דבמכות לא קאמר רק הוקשה כל התורה לתפילין וכל היכי דבעי תפירה בעי גידין משא"כ לכתיבת אשה שיש סברא לחלק מזוזה אתקש להדיא וס"ת לא אתקש להדיא. ועוד י"ל בהיפך דבאמת בנשים ליתא מצות כתיבת ס"ת ורק דס"ל כשטת הרא"ש דבדורות אחרונים אין לנו מצות כתיבת ס"ת כמ"ש הב"י כיון שלומדים בחומשים ובין נשים ובין אנשים שוין. ול"ק לפ"ז מה שהקשה בביאור מרדכי להגאון מהר"מ בנעט מגמ' דגיטין מ"ה דחשיב ג"כ ס"ת שכתבה אשה פסולה דאז בדורות הראשונים שהי' לאנשים מצות כתיבת ס"ת ולנשים לא הי' מצות דרשינין גם בס"ת כל שישנו כמו בתפילין משא"כ בדורות האחרונים דאין לנו מצוה זו כיון שלומדין משאר ספרים וע' בשאג"א או דס"ל להדרישה דהתוס' מנחות

ל"ד כ' דיליף כתיבה כתיבה מוכתב לו את משנה התורה על ספר וזאת קאי על מלך ומצות כתיבת ס"ת ילפינין מואתם כתבו לכם את השירה הזאת וזה למ"ד חתימה ניתנה כמ"ש הב"י סי' ע"ר ולמ"ד מגלה ניתנה ע"כ מצות כתיבת ס"ת ל"ה בכלל מצוה זאת דרק השורה לבד המצוה ומותר לכתוב מגלה אחת ומצות כתיבת ס"ת אך ממצות תלמוד תורה ולא קאי בנשים ומ"ה בגמ' קאי למ"ד מגילה ניתנה ול"ה רק סניף ממצות ת"ת ולא קאי בנשים ואנן פסקינין חתימה ניתנה והוה מצוה אחרת וקאי בנשי' ומותר לכתוב. והגז"ש דילפינין במנחות קאי על פ' סוטה כפירוש השני או אך על ס"ת שהמלך כותב והרבה יש לדבר מזה:

ועכ"פ לדעת הר"ש והדרישה דלא ס"ל דס"ת שוה לתפילין לכל פרטי' א"כ גם בס"ת לדידהו וכשר בדיעבד באותיות שבורות שאינם מגולם אחד והרי להדיא מוכח מהא דאמרינין מ' וס' שבלוחות בנס הי' עומדים דבעי שלא יהי' הפסק באותיות כמו שהוכיחו הראשונים ז"ל והרי לא ילפינין מתפילין ובס"ת לא כתיב כתיבה תמה (והי' מקום לפ"ז לישב דברי הר"י אסכנדרי שחילק בין נדבק רגל השמאלית של ה' שניכר לכל שהיא ח' שמותר לתקן באותיות השם. ובין לא תלי כרעה כדקא יאות כגון דדבוק כחוט השערה דאסור למחוק באותיות השם כמו שהובא בב"י סי' ער"ה והרבה יש לתמוה בדברי'. וע' תשו' פנ"י ס"א וצבא הפוסקים ראשונים ואחרונים, ולהנ"ל הדבר נכון דבנשתנה לגמרי צורת אות יצא מקדושה ואם לא נשתנה לגמרי רק דל"ה כתיבה תמה יש לחוש לשיטת הר"ש שבמרדכי דלא ילפינין ס"ת מתפילין לענין הקפת גויל וה"ה לענין כתיבה תמה ושמא כשר היא ואסור מספק לתקן רק שלא תימא כיון דאסור מספק לקרות אין לו קדושה ויש לדמות לתלוי' גבי תרומה דאיכא פלוגתא בפסחים וה"ה כאן הו"א דמותר למחוק לצורך תיקון כמו שמותר לנתוץ לזה קאמר דשם א"א בלא מזבח אבל כאן אפשר בגניזה והוא ישוב נכון לפע"ד) וע"כ כדכתיבנא דגוף האותיות בעי שלמים ולא שבורים ורק לענין מוקף גויל בעי וכתבתם ולולא קרא דמזוזה היינו מוכרחין דאף בהפסק הוה אות דאז הי' כתיבה על אבנים והרבה יש. לדבר מזה ועכ"פ לשיטת הר"ש גם בגט בעי אותיות שלימות כמו בס"ת. ואולי אף לפסול בדיעבד:

יז **ומ"מ** לדינא כיון לכל הראשונים ואחרונים לא חששו לזה והקילו גם בכתיבה במקום עיגון א"כ בחתימה דליכא בית מיחוש רק לגזור כתיבה אטו חתימה והיכ' דבדיעבד כשר בכתיבה במקום עיגון כפסק הב"י ורוב הפוסקים אין לגזור בחתימה כלל כמו בטופס דמותר בדיעבד אף בלא מקום עיגון וה"ה בחתימה וע' בכ"ז במהרי"ק ובריב"ש ובב"ש ובקונטריס תיקון סופרים שבס' מגן גבורים. וביחוד ביו"ד שאחורי האלף דאינו דומה

בהפסק לאות אחרת ופ' בג"פ סי' קכ"ה סקע"ב מה שרצה לחלק בזה רק שמסיק בשם הרד"ך דאין לחלק ומ"מ קיל הדבר יותר כיון דהיו"ד שאחורי האלף היא בהיפך ולא נראה כצורת האות ואפי' בס"ת דעת קצת הפוסקים דהיכא דלא נראה כשתי אותיות אין להחמיר:

סימן נט

המשך התשובה: (א) **ומה** שראוי לדבר עוד בענין זה לא אמנע מהציג פה. הנה הב"ש בסי' קל"א סק"ז תמה על המחבר דבסעיף י"ז מביא בחתם עד פסול דהגט פסול ולא בטל ובשלא לשמה מביא י"א שהוא בטל עיי"ש. והנ"ל בישוב הדבר דלפי היוצא מדברי התוס' גיטין דס"ו ד"ה הא כתב הגט שהקשו דלר"מ מאי איכפת לן דמילי לא מימסרן לשליח הרי אפי' מצאו באשפה כשר. ותי' דהיכא דצוה לכתוב מודה ר"מ לעשות צווי וגרע ממצאו באשפה וע' בפ"י שפי' דאף דכאן עושה צווי שהרי כותב מי שצוה מ"מ כיון דהוא רוצה שיעשה שליחותו ומילי לא מימסרן לשליח ול"ה שליחו ומ"ה בטל הגט. ולפי המבואר בסי' קכ"ב דעדים אז הסופר כשכתבו גט שפסול מדרבנן לא עשו שליחותו ויכולין לכתוב גט אחר וכ' הג"פ בסי' קכ"ז סק"ה דמה"ט ס"ל להרא"ש בגט מוקדם דהגט פסול מדאורייתא דהעדים לא עשו שליחותן עיי"ש. (לדעתי הי' נראה דבר נכון בישוב דברי הרא"ש ז"ל דבגט מוקדם א"צ גט משני לפי דברי הריטב"א בגיטין ד' כ' שהקשה בהא דאמרינן שם דילמא אקדים הוא ויהיב זוזי לספרא והרי תקנו רבנן דהאשה נותנת שכר סופר אף דבעי' וכתב ותי' דהואיל והגט פסול מדרבנן בלא"ה בזה לא תקנו רבנן ומ"ה צריך הוא לתת שכר סופר ונמצא לפ"ז בגט מוקדם דלא תקנו רבנן כשהיא נותנת שכר סופר פסול מדאו' דבעינין וכתב ובזה מיירי הרא"ש עד כאן ודו"ק) א"כ לפמ"ש דהיכא דהבעל רוצה שיהי' שלוחו גם לר"מ בטל וה"ה לר"א בעדי חתימה כשרוצה שיהי' שליחו וחתמו שלא לשמה וכיון דלהלכה פסול מדרבנן לא עשו שליחותו והוא רצה שיחתמו בשליחותו והוה שינוי בשליחותו ופסול מדאורייתא וצ"ל דז"ש הב"ש בסי' ק"כ דבאומר אמרו בעדים לדידן פסול מדרבנן כמ"ש בתורת גיטין שם סק"כ דלא קאי רק אאומר לשלשה תנו דלא צוה לחתום עדים כלל עיי"ש. א"כ זה יהי' דעת המחבר דבחתמו שלא לשמה חשש לשטה זו דכיון דלא עשו שליחותן והוה שנוי בשליחותן והוא רצה שיקיימו בשליחותן והיכא דהבעל קפיד הוה כאומר כלכם דבטל מדאורייתא משא"כ בנמצא קרוב או פסול הוא צוה אותו לחתום והוא עשה כן מה שבידו לעשות וקיים תנאי ומ"ה לא הביא המחבר י"א שהוא בטל וזה דבר ברור לפע"ד. ובזה ית

יתישב שלא תקשה אשיטה זו מערכאות בשמות מובהקין כעין שהקשה בת"ה על הא"ז דבערכאות כיון שידע הבעל דאדעתי' דנפשי' עביד ל"ה שנוי בשליחות אלא דמריש הוה קשיא לן אשטה זו מסוגי' דגיטין ד"ג דמקשה אי ר"מ חתימה בעי כתיבה ל"ב ולמ"ל בפני נכתב והקשו התוס' דילמא בעי לכתחלה כתיבה לשמה. ותי' דמשום לכתחלה ל"ה לתקן שיאמר בפני נכתב. וביאור הדבר דכיון דבדיעבד כשר מאי יערער הבעל והרי כל עיקר התקנה לא הי' אלא מחשש ערעור. ולפ"ז הקשיתי דלדעת הפר"ח סי' קכ"ב אפי' לא נמצא בו פסול גמור אלא שלא ניתן לכתחלה לא עשו שליחותן ומותר לכתב גט אחר. א"כ לשיטת הג"פ הוה שנוי בשליחות ומעתה מאי מקשה בגמ' אי ר"מ כתיבה ל"ב ודילמא בעי לכתחלה לשמה וכשהבעל צוה לכתוב בעינין שיהי' שליח כמ"ש התוס' גיטין ס"ו ע"ב. ובכתב שלא לשמה פסול בדיעבד דלא עשו שליחותן ויערער הבעל ע"ז ומאי הקשה בגמ' וישבתי הקו' בטוב טעם דל"ח לערעור שהשליח שינה בשליחות. כפמ"ש המג"א בסי' ת"ט בשם הר' בצלאל דהא דבדאורייתא ל"א חזקה שליח עושה שליחותו להקל היינו בספק אם עשה שליחותו אבל בספק אם שינה בשליחות ובודאי עשה צווי מהני חזקה עיי"ש א"כ כל עיקר החשש בפני נכתב וב"נ וערעור הבעל שהוא לא צוה ולא הי' שליחו כלל אבל במוד' השליחו' ובא מכח השליחו' ורק שיאמ' ששינ' בשליחו' לא יהי' נאמן וגם הוא לא יערע' ושפיר תי' התי' וזה הערה נכונה בכל הסוגי' שם. ובזה, יהי' נכון מה דמתרץ מודה ר"א במזוייף מתוכו כדר' אבא ולפ"מ שבארנו דעת הגאון שלא לשמה עדיפי ממזוייף בתוכו שיחתמו פסולים ואיך קאמר כדר' אבא והו"ל למימר להדיא דעדיפי שלא לשמה מעדים קרובים או פסולים ולהנ"ל נכון דהיכא שצוה לעדים לחתום לשמה מ"ה לא תקנו בפ"נ משום שלא לשמה דבזה חזקה שלא עשו שנוי בשליחות ולא יערער ואם יערער לא יהי' נאמן וע"כ אין חשש רק שמא יחתמו בלא צווי וע"ז יערער דחתמו שלא לשמה וז"ה רק פסול מדרבנן כמו שחתמו קרובים או פסולים:

ב) **ולפ**"ז יצא לנו דהיכא שהעדים חתמו חק תוכות דל"ה כתיבה כלל והבעל צוה שיחתמו הוה שנוי בשליחות או לא עשו שליחותו ובטל מדאורייתא כמו שצוה באומר כלכם חתימו ולא חתמו וזה צ"ע ביותר על הת"ה והפסק הלכה דגם בחק תוכות כשר במקום עיגון. וכן לפ"ז יהי' מקום לפקפק גם בעדים באותיות שאינם מגולם אחד אם נאמר דל"ה כתיבה לענין גט. ואמנם המובחר בזה מ"ש בתו"ג בסי' קכ"ב דזה דבר שא"א דנימא דהיכא דהשליח שינה בשליחות וכתב גט שפסול מדרבנן שיפסול בדאורייתא ורק דמ"ה יכול לכתוב גט אחר דעדיין לא נגמר השליחות אבל לא דנימא דהוה שינוי

בשליחות. ואמנם הגאון מליסא קיצר בדבר ואני אוסיף מיא אוסיף קימחא הנה מוכח מדברי הטוש"ע ח"מ סי' קפ"ב דהיכ' דהשליח קנה מידו והמשלח חוזר בו מקבל המשלח מי שפרע זולת אם השליח שינה בשליחות כגון שהי' לו לפסוק כשער הגבוה ולא פסק אבל היכ' שלא שינה השליחות מקבל המשלח מי שפרע והיא יוצא מסוגי' דאיזהו נשך. ול"א דהוה שינוי בשליחות דהי' לו לקנות בקנין גמור וכאן דלא עשה קנין המועיל המשלח יוכל לחזור דהוה שינוי בשליחות:

אלא ברור דכיון דמדאורייתא קנה ל"ה שינוי ומסוגי' דב"מ ע"ב בהאי גברא דיהב זוזי לנדוניא דבי חמוה אין ראי' כ"כ די"ל דכיון דלא הי' יכול לקנות יותר רק למי שפרע כיון שלא הי' לחמוה והוה דבר שאינו ברשותו ל"ה שינוי. אך מדברי הש"ע והפוסקים ומסי' קפ"ג בסמ"ע סק"ט משמע דבכל דוכתא מקבל מי שפרע הרי דאין זה טענה דהוה שנוי כיון דקנה מדאורייתא וע' במ"ל בפ"ז מה' אישות בשלח שליח לקדש לו אשה וקידשה בקדושין דרבנן או בספק דאורייתא שנסתפק המ"ל אי הוה שינוי בשליחות ועיי"ש שמביא ראי' מאחת מבנותיך מקודשת לי דמיירי בשוי' שליח אף דהוה קדושין שאמס"ל מ"מ מקודשת ול"א דהוי שינוי בשליחות. ודבר זה היא יותר פלא. ואמנם היכא שהשליחות מועיל לדאורייתא הדבר ברור דאין כאן שינוי. וע' בח"מ סי' רל"ה בקנה דבר איסור דרבנן ואכלו דאינו מנכה לו מן הדמים דכיון דא"א להחזיר המקח קיים המקח אף דמדרבנן שוה פחות ממה שנתן דכיון שכבר קנה וא"א למיהדר המקח קיים כמו שקנה ודוקא אלו הי' בעין הי' מחזיר דהוה כמו מום במקח אבל אי כבר אכלו ל"א דל"ה מקח טעות כיון שמדאורייתא מותר באכילה (וע"ל סי' כ' אות ז' מ"ש):

ג **וע'** בב"י לאו"ח סי' של"ד בנפלה דליקה בשבת ואומר לאחרים בואו והצילו לכם שכ' הב"י דדוקא באומר לאחרים בואו והצילו לכם דאז מהפקירא זכי אבל אם לא אמר לא זכי מהפקירא והב"י תמה דמ"ש ממציל מן ארי ומן הדליקה ותי' דשאני כאן הואיל דיכול להציל רק דאיסור שבת רביע עלי' ובאמת הדבר תמוה מנדרים פ"ה בקונם כהנים ולוים נהנין לי דאמרינן יטלו ע"כ דהוי כעפרא מחמת איסור נדר דרביע עלי' וע' במחנה אפרים מה שהקשה בדברי הרשב"א הסותרים אלו את אלו בענין זה וכאן ודאי הדבר נפלא גם מגמ' ב"ק ס"ו מכי מטא עידן איסורא ודאי מיאש. לכן הנ"ל דכבוי כיון דל"ה רק איסור דרבנן לא משוי כהפקר ול"ה כמציל מן ארי ואין זה דומה למה שאמרו במקדש בחיטי קרדנייתא דהפקר ב"ד הפקר דבודאי היכ' דאסרו גוף הדבר בהנאה מדרבנן שוי' רבנן כהפקר אבל גוף החפצים אינם אסורין רק שלהציל אסור והוא אונס באיסור דרבנן ואם יעבור ע"ז לא יגיע לו שום עונש ל"ה סתמא יאוש מפאת איסור דרבנן ול"ה כמציל

מפי ארי כיוצא בזה אמרו דמוקצה מחמת איסור דרבנן ל"א. דמפאת איסור דרבנן לא מקצי' מדעתי' וזה ישוב נכון לדעתנו. וגדולה מזו מצינו בכתב לכהן שט"ח על חמש סלעים חייב ליתן לכהן ה' סלעים ובנו אינו פדוי. ואמרינן בכתובות ק"ב דמ"ה חייב ליתן כיון דמדאורייתא בנו פדוי אף דמ"מ מדרבנן אינו פדוי. ובודאי כי קא יהיב האב אדעתי' דפדיון קיהיב כמו דאמרינן בב"ק ק"י ע"ב ש"מ כסף מכפר מחצה דאי לא מכפר מיהדר ליורשים דאדעתא דהכי לא קיהיב. דפדיון הבן כיון דמהני מדאורייתא וקיים מצות פדיון וא"א למיהדר דאף אם יתן הכהן בחזרה כבר בנו פדוי ל"ה מקח טעות כיון דמדאורייתא פדוי אלא דשם עדיין צ"ע דהרי אפשר למיהדר עובדא כיון. דגם מדאורייתא אינו פדוי אלא לכשיתן לפי המבואר בסוגי' שם] ושם אין לומר דמ"ה חייב ליתן לכהן דאדם יודע שאין פודין בשטר וגמר ונתן לשם מתנה כיון דאיכא פלוגתא בבכורות נ"א ע"ב בזה והתוס' כ' בעירוכין דף ל' גבי מוכר בשנת שהיובל חוזר דל"ש אדם יודע כיון דאיכא פלוגתא עיי"ש. וע"כ כיון דמדאורייתא יצא ידי פדיון חייב ליתן לכהן דמי השטר. (ומצאתי בשער משפט סי' רל"ד שהביא ראי' זו דאיסור דרבנן ל"ה מקח טעות) וקצת יש לקרב הדבר אל הסברא ולומר דלפי המבואר בבכורות לר' יהודה גובה בפדיון הבן מנכסים משועבדים מטעם דהוה מלוה הכתובה בתורה והיכ' שכבר פדה בשטר ויצא מדאורייתא ידי פדי' א"כ שוב אינו גובה מנכסים משועבדים דשוב לא כתיבה בתורה והועיל בפדיונו אף מדרבנן. מיהו לדידן לא פסקינין דבפדיון הבן גובה ממשעבדי מיהו בלא"ה הועיל בזה דבאמת יכול ליתן לכהן ע"מ להחזיר רק דהוה כמו דאמרינן בבכורות נ"א ע"ב לא גמרית ויהבית מידעם וביאור הדבר דהוה הערמה בדאורייתא ואסור כמ"ש ק' הת"ש בה' פסח משא"כ לבתר דבפדיון מועיל מדאורייתא מותר להערים בע"מ להחזיר ויועל אף בדרבנן ומ"ה חייב ליתן. כן נ"ל לפי חומר הנושא:

ד) **וע'** ברי"ט אלגזי בבכורות נ"א מביא שם ג"כ בנתן פאה לעני פחות משיעור דלא יצא ידי נתינה ומה שנתן נתן כיון דמדאורייתא יצא והפלא שלא הרגיש בעצמו מפדיון בשטר דקאי עלי' אלא דלפ"ז צ"ע בב"ק ק"י דאמרי' שם הסברא דכסף מכפר מחצה דאי לא נימא אדעתא דהכי לא יהיב ומקשה מאשם רועה ונימא דאדעתא דהכי לא יהיב והרי התוס' כ' בפסחים ע"ג ד"ה אשם דזה רק מדרבנן דרועה ומדאורייתא היא עצמו והיכי דמדאורייתא עצמו מקרב ל"ש סברא האומדנא יש לחלק או שזה כונת הגמ' שאני התם דהילכתא גמירי לה כמ"ש התוס' בפסחים ביאור ההלכתא בזה אך גם בחטאת אמרינן לשון זה ושם א"א לפרש כן וכן מוכח להדיא מיבמות ד' צ' בשילם תרומה טמאה דחוזר ומשלם חולין טהורין והכהן, א"צ להחזיר ובתחלה הי' ס"ל להגמ' דהדר נעשה חולין

ומ"ה הוה ס"ל דהכהן מחוייב להחזיר ואח"כ מסיק דהכהן אין מחוייב להחזיר והדבר נפלא דאמאי מחויב לחזור ולשלם ואמאי אי מקדש אשה במעות הראשון מקודשת. וע"כ כיון דמדאורייתא יצא ידי נתינה ל"ה נתינה בטעות מכל זה מוכח כ"ש להיכא דהשליח עשה שליחות מדאו' ומועיל בהגט מדאורייתא ל"ה שינוי בשליחות ואולי זה דומה לאומר זבין לי כורא וזבין לתך דדוקא במוכר הוי קפידא משא"כ בהלוקח פוחת על דברי' הוה וליתכא מיהו קני וה"ה הכא הועיל מיהו מדאורייתא ואמנם שם היכ' דאיכא קפידא ל"ק. וצ"ל דכיון דמדאורייתא ליכא קפידא כבר עשה שליח שליחותו באופן דזאת יהי' פשר דבר בענין זה דכל עוד שהעדים או שהסופר יוכל לכתוב גט אחר הוה כמו שקנה טריפה דרבנן ואפשר למיהדר עובדא וה"ה הכא העדים יוכלו לאבד גט זה ולא עשו שליחותן ע"כ אמרו בגמ' לא עשו שליחותן ופסקינין אפי' באיסור דרבנן לא עשו שליחותן משא"כ כשלא יתנו גט אחר והוא גירש בגט זה הוה כאכל כבר החפץ שקנה והמקח קיים ואין מנכה מן הדמים וה"ה הכא השליחות קיים כמו שהוכחתי מכל הנ"ל דכיון דמדאורייתא ל"ה טעות בנתינה וכ"ש טעות או שינוי בשליחות וז"ב לדעתינו ומ"ש מקצת מפורשים בטעם בקנה איסור דרבנן אינו מנכה מן הדמים מטעם ז"נ וזה ל"ח וחסר כ"ש דמשלם כל ההנאה לא שמיע לי כלומר לא סבירא לי דא"כ אמאי נקט לה חידוש כזה במוכר ולישמעינין רבותא יותר בחטף מחבירו איסור אכילה דרבנן ואכל דמשלם כמו היתר וע"כ אינו משלם רק כמו שהי' שוה ראשונה ואינו דומה לדברי התוס' כתובת ל' דקודם שתחב עכ"פ הי' שוה כל הדמים ודו"ק וע' בים התלמוד ב"ק ע"א שהקש' אקו' הגמ' למ"ד מעשה שבת דרבנן מ"ט דרבנן דפטרי מדו"ה בטובח ע"י אחר בשבת והקשה דע"כ מיירי שצוה לשחוט בסתם ולא א"ל לשחוט בשבת כמ"ש המ"ל ואם צוה לשחוט בסתם ושחט בשבת דנאסר מדרבנן הוה שנוי בשליחות ולא עשה שליחותו ומ"ה פטור מדו"ה ועמ"ש בספרי ליו"ד ח"א סי' י"ז אות ו'. ולפמ"ש דאיסור דרבנן ל"ה שנוי בשליחות מיושב קושיתו:

ה **ומעתה** אין ליחס כלל להמחבר סי' קל"א שטה זו דמ"ה בשלא לשמה בטל הגט כיון שהוא הי' חפץ שיחתמו עדים בשליחות והוה כמו כתיבה לר"מ לדעת התוס' גיטין ס"ו ע"ב וכשעשו שנוי בשליחות בטל השליחות דז"א דגם בעשו שנוי בשליחות לפסול דרבנן השליחות ל"ב. ואינו דומה לדברי התוס' ד' ס"ו ע"ב לר"מ דשם כיון דמילי לא מימסרן לשליח ל"ה הסופר שליח כלל ואיהו חטף שיהי' שלוחו. משא"כ בחתימה שלא לשמה דל"ה רק פסול דרבנן העדים עדיין שלוחיו. אלא דלפעד"נ דצדקו דברי הב"ש בס' ק"כ דבאומר אמרו בחתימה ל"ה רק פסול דרבנן ובת"ג הקשה עלי' מדברי התוס'

גיטין ד' ס"ו ע"ב ד"ה הא כתב הגט דאפי' לר"מ דמצאו באשפה כשר היכ' דהבעל הקפיד בעי שליחות בכתיבה ומילי דמימסרן לשליח ל"מ וה"ה בחתימה והבעל הקפיד שיהי' בשליחותו ול"מ אומר אמרו מדאורייתא. ולפענ"ד צדקו דברי הב"ש והרד"ך ושורש הדבר הנה אמת הדבר באומר כולכם חתימו או אמר לשנים שיחתימו דכי כולכם דמי הוה תנאי בגט ואמנם לא התנה בלשון תנאי. ואם בעי משפטי התנאים בודאי ל"מ לכאורה דהרי לא הותנה בת"כ שאם לא יחתמו לא יהי' גט ואפי' אם ל"ב ת"כ אבל כפלי למילתא ודאי בעי שיאמר עכ"פ אם תחתימו יהי' גט והוא לא אמר גם לשון זה. אבל ביאור הדבר דבשליח ל"ב משפטי התנאים כמ"ש הב"ש בסי' ל"ח דהוא לא עשה אותו לשליח רק בדרך זה. ומעתה עכ"פ שיהי' שליחו ואז אם יגיד הקפידא שלו או רצונו בעי השליח שימלא רצונו ואם לא יעשה כרצונו ל"ה שליחו. אבל אם יצוה לאחד דרך משל שילך ויקדש אשה פלונית ויצוה להשני שיאמר לה דבר מה שיש קפידא בדבר. הכי נימא דאם השני לא עשה רצונו גם שליחות הראשון בטל זה ודאי ליתא ואפי' באומר לעשרה כתבו ובטל מקצתן המקצת שלא בטל קיים ואפ' להרמב"ם שפסק דבשליחות אם ביטל אחד מהם נתבטלו כולם כמבואר בטוש"ע סי' קמ"א ס"א. היינו בעשאן שלוחים יחד או שבטל בפירוש. אבל אם יעשה א' לשליח קדושין ולהשני יעשה שליח לפעולה אחרת הכי יהי' פעולת האחר תנאי בשליחות הראשון. וביותר מבואר הדבר ברמב"ן גבי בנותן מתנה לעבד ע"מ שאין לרבו רשות דל"מ התנאי משום דבעת המתנה הוה ידו כיד רבו ובעת התנאי ל"ה כיד רבו והוה כמתנה עם אחר ובודאי דהתנה בתנאי קודם למעשה ומ"מ ל"מ דהתנאי שמתנה עם איש אחר ל"מ:

ו **ומעתה** הדבר מבואר ופי' התוס' נלפע"ד בדרך זה שם אמר לשנים כתבו וחתמו ופי' בגמ' דכתב ידן הי' הכונה אבל כתב הגט יצוה לאחרים ומקשה בגמ' והרי הוה מילי. והקשו בתוס' הרי לר"מ אפי' מצאו באשפה כשר. ותי' דכיון שצוה לכתוב מודה שצריך לעשות צוויו וע' בפ"י. והכונה לדעתינו דכאן שעשאן שלוחים לחתום הגט ולזה בעי שליחות לא עשאן שלוחים רק לחתום גט שנכתב ג"כ בשליחותי. ועל גט שלא נכתב בשליחותו לא צוה להם לחתום וכיון דמילי לא מימסרן לשליח ולא נכתב הגט בשליחותו העידי החתימה שחתמו ע"ז לא עשו כרצונו וה"ה לפ"ז אם צוה לסופר שיכתב ואמר לו שיאמר לעדים לחתום והוא יתן היינו שהסופר יתן הגט נמצא דהוא שלוחו בנתינת הגט ועשה אותו לשליח שיתן גט לאשתו הנכתב בשליחותו ונחתם בשליחותו ואתה אומר דבחתימה ג"כ מילי לא מימסרן לשליח ולא נחתם בשליחותו והוא לא עשה אותו לשליח הנתינה רק בגט זה השליח לא קיים שליחותו והגט בטל מדאורייתא היינו

שהשליחות מהנתינה בטל אבל בעשה שליח לסופר לכהוב גט והוא עשה כרצונו וכתב גט והוא כשר מדאורייתא ואח"כ יצוה לאחד שיאמר להעדים לחתום ואח"כ יתן בעצמו הגט לאשתו או יעשה שליח שיתן גט לאשתו הכי נאמר דכיון שהי' רצונו שהעדים יחתמו והם לא עשו שליחותן שיבטל שליחות הכתיבה שעשו כרצונו בלי שום שנוי או שיבטל הגט ע"י כן במה יבטל הגט והוא לא בטלו בפירוש ואם אח"כ נתנו או אפי' צוה לאחר שיתן ולא תלה השליחות בהחתימה במה יבטל השליחות או הגט ואפי' גילוי דעת ל"ה דבמה גילה דעתו שרוצה שיהי' הגט בטל ודוקא אם עשה אותו לשליח שיתן גט ויצוה לו שיאמר לעדים שיחתמו לא עשה אותו לשליח רק בגט הנחתם בשליחותו משא"כ בלא תלאן זב"ז ובאומר לעשרה כולכם כתובו דבעי שיחתמו כלם והוה תנאי שפיר דשם התנה שאחד לא יחתום רק אם יהי' השני ג"כ חתום וכשלא חתם השני גם בחתימת הראשון לא נעשתה שליחותו ולא מבעי' אם אמר כתבו ותנו דהקפיד שהנתינה לא יהי' רק בגט כזה. ואף שמהני חתימת העדים גם אחר נתינת הגט משום שכך הי' כונת התנאי אבל אם צוה לאחד לכתוב והוא כתב ואח"כ צוה להשני לחתום והוא לא עשה כרצונו ואח"כ צוה להשלישי שיתן במה נתבטל שליחות הראשון והשלישי וכבר הבאתי לעיל דברי הרמב"ן דל"מ אפי' תנאי עם איש אחר. ול"ת דמ"מ איכא כאן גלוי דעת דרצונו שלא יהי' גט רק באופן זה. דאיזה גלוי דעת יש בזה. ואפי' אם הוה גלוי דעת הרי קיי"ל דגלוי דעתא לאו מילתא כאביי ביע"ל קג"ם ואפי' לרבא ל"ה גלוי דעת כלל כדאמרינן בגיטין ל"ד באמר חזי דאתאי ורבא אטו הוא לבטולי גיטא בעי הוא לקיים תנאי קא אתי וה"ה וכ"ש הכא אדרבה. רצונו שיהי' הגט ביתר שאת גם בעדי חתימה ואיך נימא שרצה לבטל ע"י כן גם שליחות הראשון וראי' ברורה לדברינו מצאתי בטו"ז הובא בב"ש ג"כ סי' קמ"א ס"ק צ"ח על דברי תשו' הרא"ש באומר לשליחו אם תרצה האשה לבוא אלי ואקיימנה ואם לא תפטור אותי בגט. ואח"כ באתה האשה ולא יכלו להתפייסו ופסק הרא"ש דהשליח יכול ליתן הגט דמה שאמר תחלה אם תבוא אלי ואקיימנה ל"ה אלא גילוי דעת ולאו מילתא הוא וכ' בטו"ז דכ"ז בלא אמר לו דבר זה בשעת השליחות אבל אם אמר לו זה בשעת השליחות או תכ"ד לא עשה אותו שליח רק באופן זה לא יוכל ליתן גט. וע' בטו"ז שכ' ע"ז וראי' ממה דאמרינן לעיל תנהו לה במקום פ' ונתן לה במקום אחר ל"ה גט אע"ג דאין כאן אלא גילוי מילתא לחוד באיזה אופן ניחא לי' שיהי' שלוחו. ועיי"ש עוד ראי' מהא דאין אשה עושה שליח מיד שליח בעלה משום בזיון דבעל אע"ג דלא אמר מידי אלא דאמדינן דעתי' דלא עשה שליח רק באופן זה עיי"ש. הרואה יראה דכל קפידא ל"מ רק בשעת שעושה אותו לשליח דלא עשהו רק

אדעתא דהכי ומעתה מכ"ש כשצוה לאחר שאינו שלוחו דבר אחד דלא נתבטל שליחות הראשון ומעתה מכ"ש כשצוה לסופר וכתב ושיאמר להעדים ויחתמו וצוה לאחד שיתן וכ"ש שהוא נתן בעצמו אף דהעדים הוי כלא חתמו בשליחות אבל הגט קיים מדאורייתא ולא פסול רק מדרבנן דהוה כמזויף מתוכו:

ז **ובהכי** מתישב ג"כ מה שהקשה הפ"י בגיטין ד' ע"א ע"ב לשיטת הרד"ך והב"ש דס"ל בחתימה לא פסול רק מדרבנן והקשה ממתני' ד' ע"א דבאמר להם כתובו ואמרו לסופר וכתב ולעדים וחתמו דהגט בטל. ומשמע ממתני' דאפי' כתבו הם וצוה לחתום הגט בטל עיי"ש ולהנ"ל ניחא דשם תלאן זב"ז. דהרי אמר להם כתובו והכונה שהם יכתבו ויחתמו וכשלא חתמו לא קיימי שליחותן גם בהכתיבה וקמ"ל ממתני' דל"מ אם צוה להם שיתנו ג"כ דבודאי הוה שנוי בשליחותן דלא צוה לתת רק גט שיחתמו הם אלא אפי' חזרו ונתנו לבעל מ"מ הוה שינוי בשליחות דהוא צוה שיכתבו ויחתמו הם ואפי' באומר אמרו מ"מ כיון שצוה לכתוב ולחתום בשליחותו ובאומר אמרו ל"ה שליחות לא קיימו פקודתו ושייך סברת התוס' ד' ס"ו שהבאתי לעיל משא"כ הב"ש והרד"ך מיירי בצוה לאחד לכתוב ולהשני צוה לאמור לשנים שיחתמו דלא מובטל פעולת הראשון במה שהשני לא קיים שליחותו וכפי מה דמוכח מדברי הטו"ז הנ"ל אפי' צוה להראשון שיאמר אותם בחתימה ל"מ לבטל השליחות רק אם אמר תכ"ד משליחות הראשון אבל אם צוה לו לכתוב ואכ"ד צוה לו שיאמר אמרו בחתימה לא יבטל הגט דאין כאן גלוי דעת ול"מ גלוי דעת רק בעת צוה לעשות שליחות וכן קפידא ג"כ ל"מ כלל. והא דאמרינן בגיטין כ"ט טול חפץ והב גיטא שם הוה קפידא בשעת שליחות:

ח **ובהכי** מתישבים ג"כ דברי הרשב"ץ שהובא בסי' קכ"ב דס"ל למ"ד עדי חתימה כרתי לא עשה סופר שליחותו קודם שנחתם ורשאי לכתוב גט אחר אבל למ"ד עדי מסירה כרתי כבר עשה סופר שליחתו. ורבים תמהו דהרי כשצוה הבעל שיחתמו עדים א"כ הוה קפידא והגט בטל בלא עדים ולא גרע מתנאי. וא"כ עדיין לא עשה שליחותו ואמאי אינו רשאי לכתוב גט אחר ע' בתורת גיטין מ"ש בזה ולהנ"ל לק"מ דהרשב"ץ מיירי בצוה לסופר לכתוב ואח"כ צוה לעדים לחתום כמנהג ולא תלאן זב"ז ובזה יהי' הדין, דאפי' אם העדים לא יחתמו כלל הגט יהי' גט דשליחות הסופר מילתא באפי נפשי' ולא תלה בתנאי כלל ומה שצוה לאחר אח"כ ולא קיים שליחותו לא מיבטל שליחות הראשון וגם בכולכם חתומו המבואר בססי' ק"כ הנה המחבר ע"כ קאי בלא עדי מסירה כפי המבואר בסי' קל"ג דכשר לרמב"ם ואז בעי מדינא ע"ח וע"ח תלאן זב"ז והוה שנוי בשליחות ומהני תנאי ואף למ"ד עדי מסירה כרתי הדין אמת בתלאן גם בהכתיבה שאמר

לעשרה כולכם כתובו וחתומו [ובזה הנני מסופק איך יעשו דהסופר אסור לו לחתום דהוה חתם סופר ועד והוא מ"מ הקפיד אולי בזה ע"כ לא הי' כוונתו שיחתום הסופר רק כולם יכתבו ויחתמו היינו שיעשה או זה או זה ומ"ה הסופר יכתוב ושאר יחתומו ולא מצאתי עדן מבואר הדין ובסי' ק"כ לא מבואר רק באומר כולכם חתומו. אבל לפענ"ד הדין כדכתיבנא] ועכ"פ בזה תלה הכתיבה בהחתימה וכאומר טול חפץ והב גיטא תכ"ד אבל נאמר לסופר ואכ"ד אמר לעדים לר"א דעדי מסירה כרתי והי' עדי מסירה והבעל נתן הגט אינו בטל מדאורייתא ודברי הטו"ז מסי' קמ"א סקמ"ח המה יסוד מוסד לדברינו ת"ל:

הארכתי קצת לבאר הדין כי עיקר דיני גיטין בזה תלוי' ולא ראיתי מי שמבאר כדברינו וע"כ איני מחליט נגד דעת צבא מהפוסקים אבל הכרעת דבר כתבתי בזה ועכ"פ מיושב בזה הקו' הגדולה שהקשיתי לדברי הת"ה והש"ע דפסקינין בעדים בחק תוכות דהגט כשר בדיעבד והקשיתי דהרי הבעל צוה לחתום וזה ל"ה כתב עפ"י הדין והוה שנוי בשליחות ושנים ככולכם דמי כמבואר בגיטין ל"ד. ומבואר סי' ק"כ דהגט בטל ולומר כיון דל"ה רק משום תנאי ומהני שיחתמו אחר נתינה ה"ה דל"ב כתב הכשר עפדי"ת ומהני חק תוכות זה לא נהירא כלל ועוד הרי בשנים הוה כאומר כולכם חתומו משום עדים ומבואר בסי' ק"כ דבזה בעינין שיחתמו קודם הנתינה וה"ה דבעי, כתב ולא חק תוכות ולא אדע מה שיענה בעל תורת גיטין לקו' זו. ולהנ"ל נכון מאוד דהבעל כשצוה לכתוב לא צוה אז לחתום. רק אח"כ לחתום כנהוג ובמסר לפני עדי מסירה בעצמו הגט הי' הכתיבה כדת והמסירה כדת לא איכפת לן מה שעדי חתימה לא קיימו שליחותן והוה כטיוטא ודו"ק:

ט **עוד** נלפע"ד לדון בדבר זה דהנה דעת הרא"ש והטוש"ע הובא סי' קכ"ח דא"צ לכתוב מקום עמידת הסופר רק מקום חתימת העדים ואפי' אם הסופר בעיר אחרת והסופר כ' שם מקום עמידת העדים כשר וכ"כ ביבמות ד' צ"א ולפענ"ד כ"ז אם עדים חתומים דקאי המקום על מקום העדים אבל אם אין כאן עדי חתימה גם הרא"ש מודה בכתב הסופר עיר אחרת ולא שם מקום הכתיבה רק שם מקום הבעל או הנתינה פסול הגט דהוה שקר ודוקא בחתמו עדים דקאי המקום על העדים עכ"פ ובזה יתישב לשטת רא"ש ותוס' מאי דאמרינן בגיטין פ' אלא לאו סופר. וכתבו הרא"ש ותוס' דזה קאי על העדים. ואיך ינקוט הגמ' סופר ולהנ"ל נכון דהיכ' דאיכא עדי חתימה בעי מקום העדים ובדליכא עדי חתימה בעי מקום הסופר (וע' בתוס' יבמות כ' ג"כ דל"ב מקום הסופר ושוב הקשו לר"מ דמצאו באשפה כשר דילמא הוא מאוחר והסופר אינו היום בעיר והדבר תמוה

מאוד דכבר כתבו דאין קפידא על מקום הסופר וכבר דקדק כן בגט פשוט סי' קכ"ח. קצת יש לישב עפ"י הנ"ל דעד כאן אין קפידא על מקום הסופר היכא שהסופר כותב מתחלה אדעתא שעדים אלו יחתמו וכתב מקום העדים עכ"פ לא הי' שקר מתחלתו אבל בכתב סתם גט להתלמד דל"ה כונתו על מקום העדים רק על מקומו א"כ בעי שיהי' הסופר במקום הנכתב בגט ואף דלר"מ לא קפדינין על לשמה מ"מ על המקום קפדינין כן יש לישב קצת לפי חומר הנושא) אבל זאת ברור בעיני דגם לרא"ש ותוס' בליכא עדי חתימה בעי מקום הסופר ובלא"ה הסברא לר"א דוכתב אסופר קאי בעי מקום הסופר רק דהרא"ש ס"ל כיון דאיכא עדי חתימה ואין כאן שקר דהמקום אחתימה קאי כשר משא"כ בליכא עדי חתימה א"כ בכתב מקום העדים והסופר בעיר אחרת ודאי הוה החתימה נחוץ לחתום הגט דז"ז יפסול משום שנוי מקום ואז הוה החתימה תנאי בגט משא"כ כשהסופר בעיר וכתב מקום הכתיבה ל"ה החתימה תנאי בגט וא"ש דברי הרשב"ץ מסי' קכ"ב ודברי הת"ה:

י **וע'** בתשו' מהר"ז מרגליות סי' צ"ט בגט שהובא לאשה שמה שינא והא' של שינא אין היוד שעל גבה נוגע בגג שתחתי' האריך שם להקל וצדד מטעם כיון שהא' אינה מאותיות המורגשים במבטא ואינו רק לסימן הנקודה יש להקל באינה דבוקה וע' מזה הענין אריכות דברים בג"פ סי' קכ"ח סק"ג, ועיי"ש בג"פ מביא דברי תשו' מהרי"ב גבי שם פאלומבא בלא א' ודברי מהרי"ב מה שחילק בין תונס שכתב תנס דפוסל הרשב"ץ וכתב לחלק בין א' לוא"ו עיי"ש וסיים הג"פ הכלל העולה דאם כ' שם העיר בבלבול קצת בשנוי אותיות יתיר או חסר או חלוף יש להכשיר משום דמסתמא תלינין דיקראו אותו שם באופן שיסכים לשמה ואפי' תימא כיון דמשמע הכי ומשמע הכי הו"ל כאלו לא נכתב אפ"ה אין לפסול הגט כיון דקיי"ל דאין שם עירו ושם עירה מעכבין בגט ועיי"ש. וכן אני אומר לענין שם העד יחיאל הגם שהאלף קצת מורגש במבטא וגרע מהאלף של שינא. מ"מ כיון שבדיעבד כשר הגט אף בלא עדי חתימה הוה כאלו לא נכתב האלף כלל ומ"מ הגט כשר כמ"ש הג"פ לענין שם עירה וע' בדברי הת"ה סי' רל"ג בגט שנכתב אייר בחד י' דאם עברו איזה ימים אחר נתינה ויצא שם מגורשת על האשה יש להכשיר ושלא ליתן גט אחר משום זילותא דבי דינא והב"ש מביא זאת בסי' קכ"ו סקכ"א והגם שהוא כתב ואע"ג דשם כ' הב"ש דבשאר פסולים אין חילוק בדבר, ורק שם שאינו פסול גמור מ"מ גם בחתימת עדים כיון דהוא רק לכתחלה יש להקפיד שיהי' כתיבה תמה כמבואר בסי' ק"ל ואינו פסול גמור בכה"ג שכבר נתן איזה ימים יש להכשיר וע' עוד בדברי הב"ש סקי"ט בסי' קכ"ה דכל היכ' שכתב להכשיר במקום עיגון היכא שכבר נתן

כשר אף באין מקום עיגון ורק לענין תורף מבואר בב"ש ס"ק כ"ו דאף בדיעבד בעי שעת הדחק וזה דוקא בתורף וגם ביודין שעל האלפין דמיחזי עכ"פ היוד כאות אחרת משא"כ בחתימת העדים וביוד שאחורי האלף דלא מיתחזי כאות אחר ודאי בשכבר ניתן א"צ לגט אחר כמ"ש הב"ש סקי"ט:

יא **ותבאונה** לדינא אנקטינהו בקצרה היוצא מכל דברי התשו' הנה כתבנו להוכיח דאף לדברי הא"ז והרשב"א דבשלא לשמה פוסל מדאורייתא אף לר"א. דהיכ' דחתמו העדים הוה זה בכלל התורף מ"מ זה דוקא לענין שלא לשמה דהוה כתיבה והוה בכלל וכתב ומ"ה בעי לשמה, משא"כ בערכאות כיון דלאו בני שליחות נינהו עדיף יותר ול"ה כתיבת הערכאות בכלל וכתב ורק כטיוטא בעלמא ולא פסול רק מדרבנן ומ"ה לענין חק תוכות כשר מדאורייתא בעדים אף להא"ז דל"ה כתיבה ורק כטיוטא וה"ה אם נאמר דל"ה כתיבה באותיות שבורות. גם כבר כתבנו דמזויף מתוכו ל"ה כיון שניכר. גם כבר כתבנו דלשטת התוס' גיטין ד' ד' דהטעם דר"א פוסל במזויף מתוכו דגזרינין חתימה אטו כתיבה שיטח 'א מהפוסקים דל"ג רק בשלא לשמה ולא בשאר פסולים וגם כבר כתבנו דבגט דל"ב גם בתורף כתיבה תמה דל"כ וכתבתם. אין לגזור חתימה אטו כתיבה. והבאתי ג"כ שטת הפוסקים לחלק בין יוד שעל האלף ליוד שאחורי האלף. והגם לענין ס"ת אין לחלק בחתימת העדים יש לחלק וכבר סלקנו החשש שי"ל דהיכא דצוה הבעל לחתום בעי חתימה מדאורייתא וכיון דלענין תורף כשר במקום עיגון בעדים בשכבר נתן איזה ימים כשר אף בלא מקום עיגון. ושוב ראיתי בפתחי תשובה מביא בשם פנים מאירות ח"ב סי' י"ט בחתימת עד שם פרץ שיוד שעל הצ' אינה נוגעת ותינוק קרא הד' לריש והצ' יוד נון ורק שתינוק חריף הי' יכול לקרות צ' והכשיר והנה הדברים ק"ו דצ' גרע מאלף כמבואר בא"ח סי' ל"ב לענין שלא כסדרן דאלף יכול לתקן וצ' אינו יכול לתקן כיון דהוה ב' אותיות וגם התינוק לא הי' יכול לקרות רק תינוק חריף והכשיר וכ"ש בנ"ד. ומ"מ כיון שאין ס' פנים מאירות לפני ואין להורות מן הקיצורים הצרכתי להאריך ולבאר הכל על נכון והנלפע"ד כתבתי:

ושוב אחר כתבי זאת מצאתי בתשב"ץ ח"א סי' ז' בענין חתימת עדים ומשם בארה דל"ה, רק לכתחלה ומייתי שם ראיות לזה והרבה יש לפלפל בתשו' שם ועכ"פ הדבר מבואר להדיא כמש"ל להתיר בלי פקפוק:

סימן ס

ב"ה **פרעמישלא** תרל"ד לפ"ק

להרב הה"ג החריף ובקי בכל חדרי תורה ירא ד' מרבים ותיק וחסיד המפורסם מ' **שמעון**
אלימלך האבד"ק
חעריב יע"א:

ע"ד הגט בע"כ שנתן א' ע"י שליח לאשתו מק' ומענה בפיו שיש לו רשות מב"ד:

א **תשובה** הנה מה שהעיר כת"ה דבעינין שיקנה לה הנייר ובנ"ד לא רצה להקנות לה גוף הנייר שרצה לתפוס הגט בחזרה והוה כמו ה"ז גיטך ותחזיר לי הנייר וגרע ממתנה ע"מ להחזיר ולא גמר להקנותה זה ליתא דאמרינן בגיטין ס"ד קרע למ"ל אר"י א"ר שעת הגזירה שאני הרי אעפ"י שקורעין הגט תיכף משום חשש גזירת המלכות ול"א דאין דעתו להקנות לה הגט כיון שאין מקפידין על הנייר ואין קורעין רק משום גזירת המלכות הוה גט וה"ה הכא שלא תפסו הגט רק מיראת עונש אבל אם שרף הגט סגי ואין מקפידין שיהי' דוקא הקרעים בידם הוה גט והרי המנהג שהאשה תתן הגט להב"ד וע"כ כיון שאין הבעל מקפיד בכך הוא נותן לה שיהי' שלה לגמרי והגם דכאן הבעל מקפיד שלא יהי' בידה מחשש עונש ומגמ' הנ"ל ראי' ברורה לכאורה מיהו י"ל דשם שהשליח לקבלה קרע לא איכפת לן כיון דהבעל או שליחו נתנו ולא נטלו בחזרה, משא"כ כשהשליח להולכה קיבל בחזרה מיהו י"ל גם בלי ראי' דאין לחוש לזה כיון דנתן לה הגט בשליחות הבעל ואמר לה ה"ז גיטך ולא אמר ותחזירי לי הרי הקנה לה הגט לחלוטין ומה שלקח אח"כ הגט או שלא הקפידה ע"ז או אף אם הקפידה וגזל ממנה מה לו להבעל אם השליח גזל אח"כ ואף אם הבעל חטף ממנה מ"מ הנתינה הראשונה הי' לחלוטין ומה שחשש כת"ה שמא מעיקרא נתן ג"כ אדעתא דהכי שיקח בחזרה דברים שבלב אינו דברים וכיון שמעיקרא אמר שמגרש אותה בלי אונס ובלי תנאי הכל בכלל שגם נתינת הגט הוא בלי תנאי ואפי' גילוי דעת בגט ל"מ ול"א בגט הוכיח סופו על תחלתו ע"כ הדבר ברור דאין לחוש לזה:

ב **אמנם** מ"ש שהי' חיקה קטפרס הנה אם נפל אח"כ לחצירה מהני אף דפסקי' בסי' קל"ט דלכתחל' אין לסמוך ע"ז עד שיגיע גט לידה ואפי' בדיעבד אין להתירה לעלמא עד שיגיע הגט לידה מ"מ מבואר בתשו' שבות יעקב סי' ק"כ ח"א דזה דוקא להתיר להאשה לישא אבל להתיר להבעל לישא אשה אחרת היכ' שהדין נותן שמותר לגרשה בע"כ לא החמירו חז"ל עיי"ש אמנם אם החצר של אבי חורגה ואמה הנה אם נידון מצד שהיא חצר השותפים לא מבואר בסי' קל"ט ובפוסקים אם זרק גט לחצר שהיא של האשה עם שותפים אם מתגרשת מתורת חצר. והנה אם החצר בשותפות שלה ושל בעלה ע'

בסי' ל' לענין קידושין דהוא פלוגתא בין רש"י ותוס' ורא"ש ושם פסקינין דהוה ספק ומשמע דה"ה לענין גירושין אך אם יש להאשה שותפות עם אחר ע' בקצה"ח ונתיבות סי' ר"ס לענין מציאה שפסקו דשניהם קנו. ואם השתמש אחד אמרינן ברירה שהיא שלו בשעה שהוא השתמש וקנה הוא כמ"ש שם בשם תשו' מהר"ם ולענין גט נ"ל כיון דהיא בע"כ לא מהני דחצר בגט משום יד אתרבאי וכיון דל"ה יד שלה רק שלה ושל חברתה ל"מ ואולי אם השתמשה אז בחצר לבדה מהני מטעם ברירה והנה בתשו' ריב"ש סי' ר"ה פסק דבזרק גט לביהכ"נ הוה כסימטא ובב"ה הובא בב"ש סי' ל' הקשה עליו מש"ס נדרים דביהכ"נ הוה כחצר השותפין ולענין קדושין הוה ספק וע' באבני מלואים ומאוד תמוהים בעיני דברי הבב"ה דכיון דגם לאחרים הוה שותפות בביהכ"נ כבר כתבתי דל"מ חצר השותפין של אחרים לענין גט ומ"ה לא מהני רק בתורת סומטא לענין ד' אמות ולא מטעם חצר יהי' איך שיהי' לדעתי ל"מ חצר השותפות ואמנם בלא"ה י"ל כמ"ש כת"ה דכיון דהבית של אבי חורגה והוא יחזיק בת אשתו ובכל פעם יכול לדחותה ל"ה חצרה. הנה אף אם התנה בפירוש לזון בת אשתו בק"ס מ"מ ל"ה חצרה לפמ"ש תוס' בב"ב ד' נ"א ד"ה מתנה דמה"ט חצר המושכר קונה לשוכר אף שאינו יכול למכור מטעם דכיון דיכול להוריש זכות זה עיי"ש א"כ בפוסק לזון בת אשתו דאין יורשין זכותה כמבואר סי' קי"ד ל"ה חצרה לקנות דל"ש סברת התוס' וע' עוד בתשו' מוח"ז הגאון רע"א סי' קל"ג הובא בפתחי תשוב' סי' צ"ג דהיכא דיש להאשה רק זכות בתנאי ב"ד לא מיקרי חצר' ובזה מישב דברי ריב"ש שפסק דמה שהיא ברשות האלמנה לא מיקרי תפיס' והב"י תמה עלי' דלא גרע מחצר השוכר ולדעתי צ"ע די"ל כונת הריב"ש דגם היורשים דרין שם ומיקרי חצר השותפים ודו"ק כי אכ"מ ועכ"פ מטעם חצר ל"מ בנ"ד:

ג **אך** מטעם ד' אמות יש להועיל לפמ"ש בב"ש דהי' ידה קטפרס ונפל לד' אמות מהני אף להמגיד דס"ל דל"מ ד' אמות מ"מ כיון שכבר הי' בידה מועיל א"כ יש כאן ב' שטות לשיטות הר"ן ותוס' מועיל אף אם בא הבעל לתוך ד' אמות ולהמגיד ג"כ מועיל בכה"ג היכא שכבר הי' בידה דלהמגיד אין חילוק בין בא בעלה אח"כ ורק להרא"ש לא מועיל ופסקינין כב' שיטות נגד שיטה אחת כדמשמע בב"ש סקכ"ג בסופו. ודע דמש"ל דחצר השותפות עם אחרים ל"מ וחצר השותפות של האשה ושל בעלה הוי ספק אין להקשות מהא דמבואר בסעיף י"א בהשאיל לה מקום בחצירו ולא יחד לה מהני אף דהוה חצר השותפים די"ל דשם מיירי שהשאיל לה מקום בפי' שהגט ינוח בו ובכ"מ שמניח שם הוא שאול לה. והכי מוכח מב"י ובמגיד שפ' בטעם הרמב"ם שפוסק בהשאיל לה מקום ונפל לה חוץ לד"א ל"מ משום שהיא אינה עומדת בצד הגט שלא השאיל לה רק מקום

הגט משמע דמיירי הסוגי' שהשאיל לה אותו מקום שיניח שם הגט ודו"ק והנה מש"ל דמטעם ד' אמות יש להועיל י"ל אם אין לה דין חצר כיון שהיא של אבי חורגה כמש"ל גם ד"א לא מהני דל"מ רק בסימטא או בר"ה לחד שיטה אבל לא בחצר של חבירו כמבואר בחו"מ סי' רס"ח ובב"מ ד' י' ושמא כיון שגם היא דרה שם אך דל"ה חצרה מ"מ יש להועיל מטעם ד' אמות כהך דתשו' ריב"ש לענין ביהכ"נ מיהו יש לחלק דבביהכ"נ רגילין לגרש והוה כסימטא כמ"ש הריב"ש ופוסקים מיהו הרבה יש לחלק בין נשואין דידי' דל"ה רק מדרבנן וקולא כמ"ש בשבות יעקב וכבר כתבתי דאין הנני דן עתה על גט זה דלפי דבריהם בא הגט לידה:

ד **וע"ד** שכ' כת"ה דהשליש מעות להעדים והוי נוגעים. הנה מבואר בש"ע דמותר ליטול שכר כדי לראות ולהעיד וכן מותר ליקח שכר בשביל שנאסרה עלי' ולכן י"ל דל"ה נוגעים דאל"כ יכילנא לפסול כל גיטא דעלמא דהרי בכל גיטין הבעל נותן שיהי' גט כשר ואם האשה תכחיש שלא קבלה הגט הבעל יתבע מהעדים שכירתם מיהו י"ל דבעדי חתימה לכ"ע לא ניכר נגיעתן דהכל רואים שחותמים בצווי הבעל או שליחו (ע' נוב"י אה"ע סי' ל') בכ"ז יש לעיין בדבר לפמ"ש במק"א דל"מ עדי הגט או קדושין:

רק אם יועיל בעדותן אם יכחישו אותם הבעל או האשה ולפ"ז איך נוטלים שכר והרי הוי נוגעים בעדותן שבאם יכחיש הבעל או האשה ויתבע השכר יצטרך להחזיר או לישבע וע"כ צ"ל דכיון שנוטלים עבור זאת שנאסרה הגרושה עליהם לא מיקרי זאת נוגע כמו ברואה בכורות דמותר ליקח כפועל ולא מיחשב נגיעה אמנם עוד צ"ע. ולא שיתאמץ שתסע האשה משם עם המגרש לד"ת ויתירו מכבלי העיגון כי היא מצוה רבתי:

והנני ידידו

סימן סא

ב"ה **פרעמישלא. את הברכה** לפ"ק. **להרב** הה"ג החריף ובקי בכל חדרי תורה מ' **יוסף שמואל**

געלערנטער האבד"ק

קיטוב יע"א:

ע"ד השאלה בא' שגירש אשתו ע"י שליח וראו הב"ד שיש איזה ספק בשמות ומחמת חומרא צוה הב"ד שיגרש שנית וכן עשה וגירש בלי שליח ואח"כ הוציא הבעל לעז על הגט שהי' באונס יען כי הי' הנדוניא מושלש בטראטין ביד שליש ולא רצה להחזיר לו הטראטען עד אחר הגט. עוד טוען שמסר מודעה בין כתיבה לנתינה ואמר שאין

מתירה להנשא עד ל' שנה אחר הגט ואמנם בדבר האונס המעשה הי' שהתפשרו שלא בפני הב"ד ובבואם לב"ד תבעה אם המגרש מתנות ושאר דברים ואמר הרב שאין אבי המתגרשת בפני' ולכן אם רוצה יגרש ואם אינו רוצה לא יגרש כי אין אונס בדבר והמתגרשת רכה בשנים לבצע בזה ובא המגרש שנית להב"ד ואמר בפירוש שאין לו על האשה כלום אך את חותנו יתבע עפ"י נימוסי המדינה ועל הגט אמר בפה מלא שאין תלוי בשום דבר ולא יהי' לו שום ערעור ומסר הגט לידה כדת וכדין ובדבר המודעה נתברר בעדים שקודם שהלך לק' קיטוב לעשות השליח הזמין ולקח ב' עדים עמו ובין כתיבה לנתינה ליד השליח הלך לעדים ואמר להם שידעו שהגט נגמר ורק שהו' נותן באופן שאשתו לא תתגרש ממנו רק לאחר ל' שנה מזמן הגט ואמנם על הגט השני שמסר מודעה אין לו עדים אך המגרש אמר שגם עלי' מסר מודעה ע"כ שאל באם יש חשש על הגט. עוד שאל בד"מ שהמגרש תובע לאבי המתגרשת סך מסוים וטוען שהפשרה בינו לבין חותנו הי' בטעות שלא ידע שעפ"י ד"ת העיסקא מנדן שלה שלו כדין מורדת ושהמתנות שנתנו לו השטריימיל וטלית שייכים לו לחלוטים והוא שילם עבורם והפשרה הי' בינו לב"ע ולא הזמין לאבי האשה לד"ת וגם לא הזמין האשה לד"ת שיהי' לה דין מורדת ועוד שאל אם יש חשש בהלעז אם הוא מותר לישא אשה קודם הגט ועוד טוען המגרש שגם האשה קבלה הגט באונס שאבי' כפה אותה ולא הי' ברצונה:

א **תשובה** הנה יש לחקור בענין זה אחד מצד שאמר לעדים שאין מתירה רק לאחר ל' שנה אם יש בזה איזה חשש. ב' אם מצד אונס בטל הגט גם בלי מסירת מודעה. ג' מצד הגלוי דעת שאין רוצה לגרש וכ"ז בגט הראשון שהי' ע"י שליח. והנה מצד מה שאמר לעדים שאין מתירה עד לאחר ל' שנה נלע"ד שאין בזה שום חשש כיון שאמר זאת קודם הנתינה ליד השליח ואח"כ נתן להשליח ואמר בפירוש שבכ"מ שימצאנה יתן לה ותיכף שיגיע גט לידה תהא מותרת ממנו הרי ביטל אח"כ דברי' הראשונים ובפרט שביטל המודעות ופסל ע"מ וכל דבר שיוכל להזיק להגט והנה בב"י ססי' קמ"ג מביא בשם תשו' הרא"ש באמר לפני ב' עדים גט זה אני רוצה ליתן לאשתי זאת ע"ת זה בפניכם והתנה וכפל התנאי ואח"כ נתנו סתם אמרינן ע"ת הראשון נתן ויש להסתפק אם דוקא באמר זאת לפני עדים שנתן הגט בפניהם אח"כ אבל לא באומר לפני עדים אחרים או אין חילוק והנראה דמלשון תשו' הרא"ש משמע שאשתו היתה בעת האמירה וכפל התנאי ואם אשתו היתה בשעת האמירה וכפל התנאי אף בנתן הגט לפני עדים אחרים נמי הדין כן כדמוכח קצת מדברי הרמ"א ח"מ של"ג דאפי' התנה עם מנהיגים שונים נמי אמרינן ע"ד קציצה הראשונה קצב. אמנם אם אשתו לא הי' בפני' בעת שאמר לעדים ואח"כ נתן

לאשתו סתם ולא התנה ל"א אדעת תנאי הראשון נתן אך יש להסתפק בזה ואין להחליט הדבר. אמנם כ"ז בנתן הגט סתם ולא אמר כלום משא"כ כשנתן בפירוש לשליח שיגרש תיכף כשיגיע לידה הרי ביטל דברי' הראשונים, ומבואר סי' קמ"ז בכל התנאים שהתנה בע"פ וביטל אותם אין כאן בית מיחוש, ושוב ראיתי דדבר זה אם אמר בפני ב' עדים שיתן לאשתו גט ע"ת ונתן לה גט בסתם בפני עדים אחרים אי אמרינן אדעתא דתנאי נתן הוא מחלוקת דאהא דאמרינן בגיטין ע"ו א"ל בפני שנים ה"ז גיטך ע"מ שתשמשי את אבא וחזר ואמר לה בפני ב' ע"מ שתתני לי ר"ז. לא ביטל דבריו הראשונים את האחרונים ופירש"י לא שמסר לה אלא שאמר בפני ב' שימסור לה ע"ת כך וכך ובפני ב' אחרים אמר תנאי אחר וחזר ומסר לה סתם וע' ברשב"א שכ' דלפי דרכו של רש"י כך יש ללמוד באמר בפני ב' הראשונים אתן ע"מ כן ולא מסר לה וכן בפני ב' אחרים ולא מסר לה וכשמסר לה בפני כולם סתם ע"ד תנאים הראשונים נתן ומזה אין ללמוד רק בנתן לה בפני עדים שאמר בפניהם וע' בהה"מ פ"ח מגירושין הי"ח שכ' בשיטת רש"י שאמר בפני ב' עדים כשאמסרנו לך ע"מ כן אמסרנו ומשמע ג"כ דדוקא כשאמר בפני האשה אבל כשאמר בפני ב' שלא בפני' וגם הגט לא נתן בפני עדים האמירה ל"מ וע' במ"א ה' גירושין בסופו במעשה למהראנ"ח באמר שע"ת כן יתן גט לאשתו ונתן סתם אדעתא דתנאי יהיב ומשמע אפי' שלא בפני':

ב **ומצאתי** בפתחי תשובה הביא דברי הרדב"ז ומהרי"ט ע"ש סי' קמ"ג סק"א הנה מאי דמייתי מדברי מהרי"ט שהביא דברי התוספתא מד"מ במי שתבע מקודם והקשה מאי ראי' מד"מ הדברים מבוארין ברשב"א דמייתי ג"כ להך דתוספתא ואין מחלק עיי"ש ובסוף הס"ק מייתי להרדב"ז שמחלק בין התנה בפני עדים אחרים ובין התנה בפני עדי הגט עיי"ש והן הן הדברים שכתבתי לעיל, ומ"מ גם בהתנה בפני עדים אחרים הדבר בספק דחילוקו של הרדב"ז יש לעיין, די"ל מה דנקט הרשב"א ומסר לה בפני כולם לאו דוקא ה"ה בפני עדים אחרים סוף דבר דצ"ע בדין זה ויבואר עוד אי"ה. אבל כ"ז אם לא אמר בפירוש בשעת נתינה אבל אם אמר בפירוש שמבטל כל המודעות וכל הדיבורים אין לנו ממה שאמר מקודם ובת"ג בחידושים ד' ע"ו מייתי לרשב"א הנ"ל וכ' שם אם אמר בפני עדים שלא בפני האשה שאינו רוצה שיהי' גט עד שתעשה לי תנאי זה דמי למודעה על הגט דהא כ' הרמב"ם מה שמבטל קודם הנתינה הוה כמודעה. וה"נ כשמבטל במקצת ולכן כ"ז שאינו מבטל בפירוש המודעה מחויבת לקיים התנאי שאמר להעדים ע"כ והנה לפנינו דברי הרדב"ז שכ' להדיא שא"צ לקיים התנאי דכיון שנתן סתם אחולי אחלה לתנאי וצ"ל דל"ד למודעה וביטל הגט דתנאי מלתא אחריתא הוא כדאמרינן בכתובות

כ' ע"ב ומ"ה במודעה מהני בפני עדים אחרים משא"כ בתנאי אמרינן כשנתן סתם אחולי אחלה לתנאי ודלא כת"ג אך מלשון הזה שאמר בנ"ד שלא תתגרש עד לאחר ל' שנה יותר דומה למודעה ולכן בכגון דא צדקו דברי הת"ג כ"ז אם לא ביטל המודעה אבל בביטול אח"כ המודעה אין לו חשש מחמת התנאי ודו"ק. ודע דהב"י ח"מ סי' ר"ה סעיף ח' רצה לומר בדעת רבינו אפרים דגם במודעה בעי דוקא שיהי' עדי המודעה עדי המעשה ול"מ מודעה בפני עדים אחרים ויהי' טעמו ג"כ כשיטת הרדב"ז הנ"ל אמנם במודעה אין הלכה כדברי' ודו"ק:

ג **והנה** מצד האונס שטוען המגרש שלא רצו ליתן לו מעות שלו עד אחר הגט הנה אם אונס ממון הוה אונס בגיטין כבר מבואר בראשונים דהוי אונס כמבואר במהרי"ק סי' ס"ג והרבה פוסקים וכת"ה כ' דכיון שלא תבע לדין להשליש או לחותנו להחזיר לו המעות ל"ה אונס, הנה בסמ"ע סי' ר"ה סקט"ו מבואר דאפי' יכול לתובעו בדיני ישראל ולא תבעו הוה אונס דלא כדברי' אמנם צריכין להבין דעת הסמ"ע. והנ"ל דכיון דאנן פסקינן כאביי ורבא ב"ב מ' דכתבינן מודעא אפי' אמאן דציית דינא מטעמא שכ' הרשב"ם שם דזימנין דאין ב"ד מזומן מיד היינו טעמא דסמ"ע וזה דוקא במודעה דנהי דל"ה אונס גמור כיון שיכול לתבוע לדין מ"מ מהני מטעם גלוי דעת דאינו מוכר ברצון ולפ"ז דוקא במודעה מהני אונס כזה אבל אם לא מסר מודעה והי' לו אונס כזה במתנה או בגט דהוי כמתנה ל"ה אונס וזה תליא בב' שיטות בב"י ססי' ר"ה דלחד פירוש שמביא שם דרבה ור"י ואביי ורבא במתנתא פליגי משמע דס"ל דל"ה אונס מה שיכול לתבוע בב"ד אמנם לפי' הב' שכ' שם דמיירי בזביני משמע דהוה אונס אמנם הנ"ל דגם להאי פירושא דוקא במודעה הוה עכ"פ גילוי דעת כדכתיבנא אבל אונס גמור ל"ה. ולפ"ז בנ"ד שביטל כל המודעות ופסל ע"מ דל"מ מטעם המודעה ורק שחיישינן שאונס גופי' דל"מ בגט אף בלי מסירת מודעה היכ' שהי' יכול לתבוע בדין ל"ה אונס:

ד **אמנם** בנ"ד שהי' הטראטין מושלשים וכפי הנראה מלשון השאלה הי' עוד משולשים מקודם החתונה ל"ה אונס מה שהשליש לא רצה להחזיר דכיון דכל מה שמשלישים הנדוניא היא לראות אם יהי' שלום בין הזוג ובאם לא יהי' שלום לא יחזור השליש הנדוניא עד שיהי' גמר ביניהם לרחק או לקרב והיכא דהושלש מתחלה לכך ל"ה זאת אונס כמ"ש מהרי"ק סי' ס"ג הובא בב"י אה"ע סי' קל"ד דהיכא דהושלש ממון ביד שליש והשליש לא רצה להחזיר עד שיגרש ל"ה אונס מחמת אחרים רק הוא הביא אונס עליו שהשליש מתחלה לכך ה"ה בהנדוניא שהשלישו מתחלה על אופן שבאם לא יהי' שלום לא יתן הנדוניא הצדדים מביאין בתחלה האונס עליהם ואף אם נימא בנ"ד שהאשה

רצתה השלום אך שאבי האשה לא רצה השלום כפי השאלה י"ל דל"ש לומר כן. מ"מ גם בזה י"ל דכיון דהאב השליש הנדוניא והוא רוצה בטובת בתו ומה שעכב השליש הי' לטובתה גם מתחלה הושלש לכך שבאם אבי' יהי' המעכב לא יתן הנדוניא שהרי הוא לקח הש"ש ע"כ הוא דומה להך דתשו' מהרי"ק, וכיון שבאמת ל"ה אונס כדכתיבנא וגם התנאי שהתנה ל"מ אין לחוש גם לגלוי דעת דקיי"ל גלוי דעתא בגיטא לאו מילתא הוא ואין לומר דכיון דקודם כתיבת הגט אמר לעדים שיביאו לק' קיטוב שיש לו להגיד להם דבר מה בענין הגט הוה זאת גלוי דעת קודם כתיבה ויש לחוש לדעת הב"ח בחדשות סי' ק"צ דקודם כתיבה גם לאביי גלוי דעתא מלתא היא. נלע"ד דאף הב"ח לא אמר רק בגלוי דעת להטיל תנאי בגט כגון בש"מ שבאמת רוצה בגט באופן שאם ימות תהי' מגורשת רק הגילוי דעת הוא שאם לא ימות לא תהי' מגורשת ועכ"פ אף המעשה שאח"כ לא נתבטל ע"י הגלוי דעת. ולכן אמרינן גלוי דעת בכה"ג מילתא אבל אם ג"ד שאינו רוצה לגרש אמרינן המעשה שאח"כ שסותר לג"ד והמעשה נשאר קיים. דכיון שאח"כ מגרש מדעת חזר מג"ד. ובגוף הסברא גם בתורת גיטין סי' קמ"א בסופו כ' כן דקודם המעשה מהני גלוי דעת גם לאביי. ובשיורי טהרה הקשה עלי' כמה קושיות עיי"ש פלפול נחמד בתיקון עולם תשובה ב' תיקון ג' ועכ"פ הדבר ברור דאם ביטול אח"כ הדיבור דמעיקרא אתי דיבור ומבטל דיבור ול"מ ג"ד וכיון דבנ"ד ודאי ביטל המודעה ע"כ אין שום ספק לפסול בג"ד. הנה כ"ז נצרכה להעדפה דאף אם נימא דדבורו מהני הוא רק לפסול גט ראשון אבל הרי נתן אח"כ גט ואין עדים שמסר מודעה שדיבר מאומה על גט שני ואין עלי' שום חשש. ואף שאומר שמסר מודעה גם על גט השני אינו נאמן בליכא עדים כמבואר בב"י סי' קל"ד בשם תשו' הר"ן ובהרבה פוסקים:

ה **וע"ד** מה שטוען שהפשרה הי' בטעות שלא ידע הדין שהמתנות שנתנו לו והוא שילם עבורם. הנה אמת הדבר שבתשו' ח"ס סי' קמ"א פסק דמתנות שנתנו לו הם שלו לגמרי ומייתי למהר"א מזרחי סי' י"ג דאפי' אם מגרשה לדעתו מבלי שסרחה עלי' הכל שלו וא"צ להחזיר כלום עיי"ש והח"ס לא ביאר אם מיירי ממתנות שקודם נשואין ולא הביא בח"ס דברי נחלת שבעה שפסק דמתנות נוטלתן לבר מכתובה דלאו מתנה גמורה היא ובב"מ ססי' צ"ט מביא דבריו וחלק עליו וכ' דמבואר להדיא בסי' נ' איפכא וקיצר מאוד וכוונתו נ"ל דשם מבואר סי' ד' דבסבלונות ששלחה איהו לדיד' חוזרין שלא שלח לה אלא ע"מ לכונסה משמע דבכניסה קנאם לגמרי וא"צ לחזור. והנה בתשו' חסד לאברהם סי' כ"ב החליט כנחלת שבעה דל"ה מתנה גמורה. והנה בתשו' אחרת הארכתי בזה (ע' ח"ר סי' קי"ח אות ב"ג) והקשיתי ע"ד הראשונים אהא דאלמנה שמין מה שעלי' דאדעתא

דלמשקל ומיפק לא יהיב לה דזה דוקא בבגדים אבל שאר מתנות ודאי שלה ובעל העיטור הוסיף בטעם הדבר דאלא מעתה מאן דיהיב מתנה למאן דרחים לי' ערבא בעי למישקל מיני' דרחים לעלם הובא בב"י צ"ט וקשה מהך דב"מ ק"א בהאי גברא דאמר לאתתא אית לך דוכתא וכו' ע' בנ"י שם שהוכיח מזה דמי ששכר כשהוא אוהבו ונעשה שונאו איננו יכול להוציאו אבל אם לא השכיר רק בשביל שהוא אוהבו יכול להוציאו וה"ה במתנה שנתן רק בשביל שהוא אוהבו למה לא יחזור כשנעש' שונאו דומיא דבית המבואר שם. ומתוך כך החלקתי דשם בהך דב"מ היא נותנת הבית והבעל מגרשה ונעשה שונאה ומ"ה צריך לצאת מהבית משא"כ בהך דבעל העטור שנתן לה הבעל והוא נעשה שונאה ולו הי' רוצה לא הי' מגרשה. אינו דומה להך דב"מ כיון שהוא הגורם ומ"ה צדקו דברי הח"ס סי' צ"ט דהיכי דהיא הגורמת להגט א"צ להחזיר. ובנ"ד כיון שהיא הגורמת להגט א"צ להחזיר וביחוד הטלית והשטריימיל ודאי לחלוטין נתנו א"צ להחזיר הואיל ועומד לבלות. ובהותנה בפירוש בהתנאים והחתן נתן כנגד זה מתנות יש להסתפק. אמנם יהי' איך שיהי' לומר דזה הוה פשרה בטעות מה שלא ידע מהדין זה ליתא כיון שיש פוסקים דצריך להחזיר וגם לא באו לב"ד לפשר עצמם אך התפשרו בעצמם ומחילה א"צ קנין ואם נימא דהיכא דיש פוסקים לצד א' הוה פשרה בטעות בטלו כל הפשרות. ועוד מוכח כן בתשב"ץ ח"ב ס"ב שכ' שם אהא דמי שנתחייב שבועה ונתן ממון לפוטרו משבועה ואח"כ מצא ראי' שנתחייב ממון הפשרה בטל וכ' ואע"ג דקיי"ל מחילה בטעות הוה מחילה עיי"ש שכ' דזה דוקא כשהוא טועה בעצמו אבל לא בהטעהו הדיין. והובאו דבריו בשער המשפט ססי' כ"ב וכיון דבסי' ר"ז מביא רמ"א בשם יש חולקין דמחילה בטעות הוה מחילה אם לא בהלואה ע"כ צ"ל הא דפסק ססי' כ"ה דפשרה בטעות ל"ה פשרה זה דוקא בהטעהו הדיין כדברי התשב"ץ:

ו) **ומצאתי** במהרי"ט סי' ק"ב שכ' ג"כ דבטועה בדין ל"ה מחילה בטעות ומה"ט במוכר דבשב"ל אי שמיט לא מפקינן מיני' מטעם דידע ומחיל אף בטעה ג"כ בדין. מכ"ז י"ל דלדעה ראשונה בסי' ר"ז דמחילה בטעות ל"ה מחילה גם בטועה בדין בעצמו הוה מחיל' בטעות. משא"כ ליש חולקין סי' ר"ז ס"ו הדבר ברור כשיטת התשב"ץ וע' ג"כ בקצה"ח סי' ר"ז שם ובסי' י"ז וכיון דהמוחזק יכול לומר קים לי ע"כ הדבר ברור דאין להוציא ממון מפאת פשרה בטעות בהתפשרו בעצמם וטעו בעצמם בדין. וע' עוד בזכור לאברהם חלק חו"מ סוף אות פ' ראובן שנתפשר ונתן לו סך מה ורוצה לחזור כי אונס הי' וגם שלא הי' קנין העלה כיון שהי' ע"י הפצרת אהובים ולא ירד לדין מצורף לזה שעשה מעשה שנתן ביד אף שלא הי' קנין בדבר איננו יכול לחזור. וכ"ש בנ"ד שנתן גט אח"כ והתפשר

בפ"ר ולא ירד לדין אינו יכול לחזור. מכל הנ"ל נראה שהגט כשר וגם עפד"ת אין להוציא ממון. עכ"ז אם נראה להב"ד שיתן גט מחדש חלילה שהבעל ישא אשה עד שיתן גט מחדש בלא פקפוק אחרי שהוציא לעז על הגט וכבר כתבתי שמצד הדין א"צ גט אך מצד הלעז שנמצא בראשונים מקצתם חששו ללעז כמו שקובץ כעמר גרנם בתשו' אמרי אש סי' פ"ב. ובשגם כי כבר רצו לתת להמגרש סך מסוים ולא רצה ע"כ יש לחוש קצת ללעז. ואם מצד האש' יתנו לו איזה סך כי אולי עשה לו עול כי הוא מבפנים ואנו מבחוץ ויתרפס מה טוב ליתן גט שני ואם א"א להשיג גט אחר היוש' מותרת להנשא בלי פקפוק אם כבר נצטרפו לנו אחד מהמורים המפורסמים:

והנני ידידו

סימן סב

ב"ה **פרעמישלא זאת הברכה** לפ"ק. להרב הגאון החריף ובקי המפורסים מ' **יהושע זאב פאלק** נ"י האבד"ק

פאלטשאן יע"א:

ע"ד הגט שנסדר בק' ואמרה האשה שאבי' לוי וכן כתבו בגט ואח"כ נתברר שאבי' אינו לוי וכי האשה עשתה בערמה להוציא חפצה וכעת אינה רוצית לקבל ג"פ ומבקשת ממון ואין לו אם מותר לישא אשה אחרת והוא לא קיים עדיין פו"ר:

א **תשובה** תחילה נחקור בדין אם האשה מותרת להנשא בגט זה במקום עיגון ואח"כ נדין אם האיש מותר לישא אשה אחרת אם יש בדבר חשש חרם מב' נשים. הנה בדבר האשה נתוכחו גדולי המורים דבנוב"י קמא סי' כ"ט ותנינא סי' ק"ט החמיר בדבר והגאון מהרש"ק בחידושי אנשי שם סי' קמ"ה הקיל אף בגט הנשלח ולעומת זה מוח"ז הגאון רע"א בתשובה סי' קט"ז עד ק"כ החמיר בגט הנשלח ע"י שליח. ואולי אף בגט הניתן בעצמו כי הרבה טעמים כתב שם ומקצתם שייכים אף בגט הניתן בעצמו ומקצתם ל"ש רק בגט ע"י שליח עיי"ש והגם שאין דעת קטן שכמוני מכריע מ"מ החיוב לחקור ולדין עד מקום שידי יד כהה מגעת. והנה דעת התוס' גיטין פ' ד"ה ושם עירו דמה שאינו צריך לכתוב אין השטר נפסל כששינה בו וראי' מכתובות דאין מעלין משטרות ליוחסין דעדים לאו אכולא מלתא קמסהדי. ואפי' אינו כהן השטר כשר ולפ"ז י"ל דס"ל לר"ת דה"ה בגט אם כתבו בגט שהוא כהן ואינו כהן הגט כשר כיון דאם לא נכתב כהן כשר דלא כפסקי מהרא"י כשכבר ניתן הגט אך הפנ"י כ' שם דגם ר"ת מודה היכא שיש טעם לפסול דאיכא לעז ויסברו שאין זה המגרש או המתגרשת אף בדעביד פסול אם שינה

ולא כתבו רק היכא דליכא טעם וא"צ לכתוב אף לכתחילה בזה יש לומר דהעדים לא חתימו ע"ז וע"ז מייתי ראי' מכתובות דבשטרות א"צ לכתוב אף לכתחילה בלא הוחזק ב' יב"ש. משא"כ בגיטין כיון שצריך לכתוב לכתחילה אף תוס' מודה כיון דאיכא טעם ודוקא במקום הלידה דליכא שום לעז כמ"ש הרא"ש דאין הכל בקיאים במקום לידתו מכשיר ר"ת בגט עיי"ש. ולפ"ז י"ל דגם תוס' מודה דבכה"ג פסול:

ב **והנה** בתשו' אחת כתבתי די"ל דבשינה כה"ג הגט פסול מדאורייתא והוא דכיון דהתוס' כתבו דהעדים אין פסולין דלאו אכולה מלתא קמסהדי א"כ אחרי שחכמים פסלו שינוי מדרבנן. א"כ שוב העדים צריכין לדקדק שוב גם ע"ז קמסהדי ושוב פסול מדאורייתא. ובזה נתישב לי שיטת רש"י גיטין ע"ט שכ' וצריכה גט מזה ומזה אעפ"י שקדושי שני לא היו קדושין גזירה שמא יאמרו גירש זה וכו' והתוס' ד"ה וצריכה תמהו על רש"י שהרי גט גמור הוא מן התורה ואינו פסול אלא מדרבנן.. ולהנ"ל יתיישב דדוקא לרבנן דהגט כשר אף מדרבנן העדים לא חתמו ע"ז אבל לר"מ דהגט פסול מדרבנן א"כ העדים צריכין לדקדק ובודאי דקדקו וחתמו ע"ז ונמצא דשוב פסול מדאורייתא וא"צ גט מהשני מן התורה. וכעת מצאתי בתשו' הגאון ר"ע איגר סי' קי"ח ד"ה ובאמת שהרגיש קצת בסברא זאת אך לא נתעורר דבזה מיושב קו' תוס'. דהגם דאף דהעדים פסולין הא יש עדי מסירה די"ל דהמשנה מיירי בעידי חתימה בלא עדי מסירה דשיטת רש"י יהי' כשיטת הרי"ף והרמב"ם דלר"מ כשר בעדי חתימה בלא עדי מסירה דלא כר"ת דף ד' ובכה"ג דנמצא שינוי והעדים פסולין מדאורייתא הגט בטל ע"כ שפיר כתבו רש"י:

ג **וכעת** נראה להוכיח שיטת רש"י מש"ס דיבמות צ"א דמקשה מכתב מלכות שאינה הוגנת הי' במזרח וכתב במערב וכו' תצא מזה ומזה וכל הדרכים אלו בה ואמאי לימא מאי הו"ל למיעבד. ומשמע דהקושיא היא אמאי תצא מזה ומזה והדבר תמוה. דבשלמא בנשאת בב' עדים ובא בעלה הוה אנוסה וא"צ גט משני ומותרת לחזור משא"כ בכל הני דהגט מדאו' כשר א"כ נהי דהוה אנוסה מ"מ צריכה גט משני מדאו' ואסור' לחזור מדאורייתא דהוא מחזיר גרושתו. ואם נפרש קו' הגמ' אמאי תצא מזה ומזה יגרש ראשון ותהי' מותר לשני כיון דליכא למקנס ז"א דכיון דראשון צריך לגרש מדרבנן דהגט פסול מדרבנן א"כ אסורה לשני שמא יאמרו גירש שני ונשא ראשון וחזר וגירש ואף דהוה אצל הראשון מחזיר גרושתו מ"מ חיישי' שיאמרו כן כיון דקדושין תופסין במחזיר גרושתו ומדברי המ"ל פ"י דגירושין ה"ד מבואר שיטה אחת דהיכא דאיכא חשש שמא יאמרו אסורה אף בלא טעם דקניס ע"ש. א"כ מה מקשה בגמ' אמאי תצא ותה ומזה מיהו זה לא קשי' די"ל דבאמת ל"ח שמא יאמרו גירש זה ונשא זה רק היכא דלא עביד איסורא

אבל היכא שאף ע"י גירושין יעבוד איסור. לא יאמרו שגירש זה ע"כ אין טעם לאסור על השני בגירושין ראשון משום שיאמרו שגירש שני ונשא ראשון דגם בגירושין אסורה עלי' ואין הטעם שאסורה לשני רק מטעם קנס. ולכן מקשה שפיר מה הוה לה למיעבד ותהי' מותרת לשני כשיגרשה ראשון וגם י"ל דהגמ' מקשה אהא דכל הדרכים האלו בה דהטעם דאין לה מזונות שלותה ושאר דברים ודאי הוי משום קנס אך מה שקשה בגמרה לכאורה לפי המבואר בגמ' ד' צ"ד ע"ב אהא דמקשה ותאסר בשכיבה דאחותה מידי דהוה אאשה שהלך בעלה למדה"י ומשני אשתו דבמזיד אסורה מדאור' בשוגג גזרו רבנן אחות אשה דמזיד לא אסורה מדאורייתא בשוגג לא גזרו רבנן הרי מבורר דדוקא היכא שבמזיד אסורה מדאו' בשוגג גזרו רבנן א"כ במשנה דמלכות שאינה הוגנת או הי' במזרח ושינה מקום הסופר או שינה שמו ושמה ושינוי דרבנן כמש"כ תוס' בדף כ' דמשנה מיירי לאו בשינוי גמורה כיון דבמזיד אינה אסורה מדאורייתא אמאי בשוגג גזרו והרי היא נשאת בשוגג. ועיין באבני מילואים סי' ל"א ס"ק י"ב שהוכיח ג"כ מדברי הגמ' הנ"ל דהיכא דלא מיתסרו מדאורייתא במזיד בשוגג לא קנסו רבנן מיהו לזה י"ל כמו שכתבתי לעיל דעל הראשון נאסרה במזיד מדאוריי' כיון דמדאורייתא הוה גט והיא נשאת במזיד וצריכה גט מדאורייתא הוה מחזיר גרושתו ממש אך על השני אמאי אסורה כיון דשוגגת היתה ואלו היתה מזידה ג"כ לא עשתה איסור דאורייתא א"כ בשוגג לא קנסו רבנן. וכבר כ' לעיל חשש שמא יאמרו לא שייך אצל השני ודא קושי' רבתי וע"כ ההכרח כשיטת רש"י דלר"מ דאתי' המשנה כותי' וכן בשינה שמו ושמה דמודין רבנן כיון דפסול מדרבנן שוב העדים מדקדקים כמ"ש לעיל וכ"כ הפנ"י א"כ שוב פסול מדאורייתא ע"כ במזיד היתה אסורה לבעל מדאורייתא בא"א שזינתה ולבעל השני משום כשם שאסורה לבעל כך אסורה לבועל ע"כ בשוגג גזרו רבנן. ולשיטת התוס' ע"כ נ"ל הא דאמרינן בדף צ"ד ע"ב אשתו דבמזיד אסורה דאורייתא האמת משני דבכל א"א שנשאת אלו הי' במזיד היתה אסורה מדאורייתא משא"כ שכיבת אחותה אף במזיד לא נאסרה אשתו כלל אף מדרבנן. אבל אין ה"נ דהיכא דבמזיד אסורה מדרבנן גם בשוגג קנסו משא"כ שכיבת אחותה לא אוסרת כלל כדמוכח ממשנה דגיטין דף פ' הנ"ל:

ד **ובהכי** מיושבין דברי מהרי"ק שורש פ"ד שפוסק בקידש בפחות מש"פ ואח"כ נשאת בטעות לאחר אסורה לשניהם. ובאבני מילואים סי' ל"א ס"ק י"ב הנ"ל תמה עליו דכיון דבמזיד אינה אסורה מדאורייתא בשוגג לא קנסו רבנן ולפמ"ש ע"כ לאו דוקא אמרו בגמ' דיבמות צ"ה מלת מדאורייתא דגם בדרבנן קנסו שוגג אטו מזיד בכה"ג (ע' גיטין

נ"ג ושמא יש לחלק) כדמוכח ממשנה הנ"ל וגם מה שמפרש באבני מילואים דברי תוס' קידושין י"ב ליתא עפ"י הנ"ל וקצרתי:

ה **ומסוגיא** זו מבואר ג"כ דלא כמש"כ מהר"י באסן הובא במ"ל פי"א מאישות ד"ה וראיתי לדקדק שכ' דאשת חרש שזינתה אינה אסורה לבעל וחילי' מיבמה שזינתה אינה אסורה ליבמה אף שהיא בלאו וכש"כ היכי דל"ה רק קדושין דרבנן ועיין בית מאיר סי' מ"ד שהעיר מתוס' יבמות נ"א שכתבו דכל דתקנו רבנן כעין דאורייתא תיקון ונאסרה בזנות. ולפמ"ש מסוגיא זו ראי' גדולה דלא כדבריו דהרי בכל אלו דתנן במשנה הוה מדאור' גט ולא נשאר אלא איסור דרבנן ומ"מ הואיל דבמזיד היתה אסורה אף בשוגג גזרו רבנן. ובשלמא אם בקדושין דרבנן נאסרה על הבעל במזיד ואסורה לבעל ולבועל מ"ה היכא דהגט לא הועיל מדרבנן גם בשוגג אסורה לשניהם אבל אם באישות דרבנן לא נאסרה לבעל ולבועל אף במזיד אמאי בשוגג גזרו רבנן ע"כ הדבר ברור דלא כמהר"י באסין אך אם מהר"י באסין יסבור כשיטת רש"י שכ' לעיל אין לתמוה עליו בזה ודוק. ועכ"פ עשינו ת"ל סמוכין לשיטת רש"י ועיין ברשב"א יבמות נ"א הביא דברי הראב"ד דס"ל ג"כ דאשת קטן לא מיתסרי באמת אך לא מטעמא דמהר"י באסן רק מדממעט קרא כי ינאף וצ"ע דזה לענין מיתה ולא לאיסור ושמא ס"ל כמהר"י באסאן ודוק. ומ"מ אע"פ שעשינו סמוכין לשיטת רש"י לדינא אין לחוש לאיסור דאורייתא מצד שהעדים פסולין דכיון דאיכא עדי מסירה ל"ה רק פסול דרבנן משום מזויף מתוכה. ועוד אין שום סברא לומר דהעדים חתמו בשקר דכיון דהעדים יכולין לסמוך על שם אבי' ואבי האשה על הבעל והאשה א"כ לא חתמו בשקר כיון שהבעל או אשה אמרו שכך שם אביהם. או שהוא כהן ע"כ אין לדון רק אם יש חשש לעז שכ' הרא"ש דל"ה רק דרבנן:

ו **והנה** כבר כתבתי דמתוס' דף פ' מבואר דאם כתבו כהן על שאינו כהן השטר כשר רק שי"ל דתוס' לא כתבו רק בשטר דלא חיישינן ללעז אבל בגט גם התוס' מודה. אמנם הבית מאיר סי' קי"ז בתשו' רע"א הנ"ל והגאון מהרש"ק הקשו דא"כ אמאי אין מבואר בגמ' ופוסקים דמעלין מגיטין ליוחסין דדוקא משטר אין מעלין כיון דכשר בשינה לא חתימו סהדי ע"ז משא"כ בגט אשה. ולפע"ד נראה דהנה לדעת הרמב"ן והר"ן והש"ך סי' מ"ט דהאיבעי דכתובות הוא אי אין מעלין לא דהעדים משקרין רק שהם סמכו על שהוא מוחזק שהוא כהן ומ"ה חתמו ומחזקה אין מעלין ליוחסין ודאי מ"ה גם מגיטין אין מעלין אך אפי' לשיטת התוס' דלא ס"ל כרמב"ן ור"ן בזה מ"מ זה דוקא בשטר דהעדים צריכין להכיר שם הלוה והמלוה וה"ה דצריכין להכיר אם הוא כהן ונהי דהכרה של העדים מהני מפי קרובים ונשים מ"מ כיון דנתחזק עדות הקרובים ונשים והועיל עדותן לשטר

שוב מהני עדות הכשרין מפיהם אף ליוחסין אף דליוחסין ל"מ עדות נשים וקרובים וכיוצא בזה כ' הב"ש סי' קמ"ב ס"ק ב' דאף דלהרמב"ם דל"מ עדות ע"א כשאתא הבעל ומערער מ"מ אם העיד העד קודם שערער הבעל ל"מ אח"כ הערעור והטעם שכבר נתחזק עדותו. כדאמרינן בירושלמי לענין חלב דאם ע"א אמר שהוא חלב אח"כ מלקין עלי' וה"ה בעדות והכרת קרובים או נשים כיון שנתחזק הכרתן ועתה אם שומעין מפי כשרין מהני ג"כ ליוחסין כמו דעדים יכולין להעיד לחליצה אף דהי' הכרה מפי קרובין כדאמרינן יבמות ל"ט. ובזה נלפע"ד לישב מה שהקשה הקצה"ח כ"ח ס"ק ז' והפלאה איך מעלין משטרות ליוחסין והלא הוי מפיהם ולא מפי כתבם דנ"ל דמתוך דמהני העדות להוציא ממון מהני נמי ליוחסין משום מיגו כדאמרינן סוף יבמות דל"ב דרישה וחקירה בעדות אשה כיון דאיכא כתובה למשקיל כדיני ממונות דמי'. וזה מטעם מתוך וה"ה לענין מפיהם ולא מפ"כ אמרינן הכי. ואמנם כ בשטר דבעינן הכרה מפי קרובים או נשים משא"כ בגט דשם אבי' כותבין ע"פ עצמם דלא חשידי לקלקל בידים ולגרש אשת חבירו ע"כ לענין יוחסין ודאי אין מעלין אף לשיטת התוס' ומ"ה לא ביארו הפוסקים ומ"ה אין ראיה מזה דלענין שינה שוה גט אשה לשטר כמו שהביא הבית מאיר:

ז **וממה** שנוהגין לכתוב עפ"י עצמו אין ראי' דשינה כשר כמו שהוכיח בתשו' עבודת הגרשוני דתוס' לא כתבו רק דמקום הלידה לא הי' לתקן לכתוב כיון דיכול לבא לידי פסיל אם שינה וע"כ שינה כשר אבל בשם אביהם כיון דצריך לכתוב דדוקא לב' יב"ש לא חיישינן אבל ל"ב יוסף לבד חיישינן וכיון שצריך לכתוב ע"כ משום עיגון לא הטריחו לעדים וכותבין עפ"י עצמם משום מלתא דעבידי לגלוי ומ"ה אם שינה פסול הן מהסברא דחשש לעז איכא והן מהסברא כיון שכותבין בגט שמות הנקראים לתורה ולתורה נקראו בשמות וגם שהוא כהן או לוי ע"כ אם שינה ל"ה כמו שנקראו לתורה והגם שבדעביד כשר בחניכה שהכל קורין כמו שהקשה בב"י על המהרא"י מ"מ זה דוקא בלא כתב כהן דס"ל למהרא"י דפסול יפה הקשה בב"י דבלשון העולם אין קורין אותו בכהן משא"כ אם כתב כהן למי שאינו כהן או לוי ל"ה חניכה שהכל קורין ולא שם שנקרא לתורה י"ל דהוה שינוי:

ח **ובעיקר** הטעם שכ' בתשו' הרא"ש דחיישינן לרואין שיאמרו שלא נתגרשה מבעלה וה"ה בשינוי בשם אבי' יש לעיין דהרי בזה"ז קורעין הגט ומה חיישינן ללעז וכבר הקשה כעין זה הב"ש סי' ק"ל למה צריכין לפרש שמות העדים כיון דקורעין הגט ושמא דוקא על שמות העדים קשי' דהב"ד קורעין הגט ונותנים מעשה ב"ד ושם לא נזכרו עדים וגם אין מקום לקיימם עוד משא"כ לענין לעז השמות כיון שהב"ד נותנין מעשה ב"ד ושם נזכרים

השמות עדיין שייך חשש לעז. איברא דיש מקום לומר דעל המעשה ב"ד אין חשש לעז דהב"ד אין מדקדקין כ"כ בשמות ואין צריכין לכתוב רק שאשה זו נתגרשה אף הרא"ש שחשש בכלל י"ז סי' י"ב אצל יוסף בן שמואל שהי' לו לכתוב יוסף בן שמעון לרואים שיראו הגט ויאמרו לא נתגרשה מבעלה דע"כ כונתו שיראו לאחר נתינת הגט דבשעת נתינה הרי רואין הם שמגורשת מבעלה שהעדים והב"ד מכירין הבעל וע"כ כוונתו לאחר הנתינה כשיראו הגט בידה היינו משום דבימי הרא"ש לא הי' המנהג לקרע הגט כמ"ש בבית מאיר ריש סי' ק"ל אבל לדידן שקורעין הגט י"ל דאין לחוש לרואין דבשעת נתינת הגט רואין הם שמגורשת מבעלה ובכן אעפ"י כשהשינוי אצל אבי האשה דלכאורה בלא"ה לא חיישינן לרואים שיאמרו שאשה זו לא נתגרשה שהרי הגט יוצא מת"י אך החשש שיאמרו שאעפ"י שהגט בידה מ"מ יאמרו שהיא לא נתגרשה רק אחרת והיא קבלה הגט מידה שהרי אין השמות שוות מ"מ בזה"ז שקורעין הגט אין שייך החשש מ"מ מאן ספין לסמוך ע"ז להיתר דשמא על המעשה ב"ד שייך החשש מ"מ אולי יהי' מועיל זה לסניף:

ט **והנה** בתשו' הגאון ר"ע איגר חשש ביותר בשינה בגט ע"י ע"י שליח הואיל דאיכא שינוי בשם האשה השליח לא עשה שליחתו שהוא צוה לתת לאשה בת לוי והשליח נתן לאשה שאינה בת לוי כמ"ש הצ"ץ וחשש לפסול דאורייתא. ולכאורה יש קצת ראי' לדבריו דהנה כבר הקשיתי לעיל ויבואר הכא יותר הקושי' הא דמקשה ביבמות צ"א אהא דשינה שמו ושמה דכל הדרכים האלו בה ומה הוה לה למיעבד ואמאי תצא מזה ומזה. דקשיא לפ"מ שכתב תוס' גיטין כ' דע"כ לא מיירי בשינה ממש דהו"ל לא נכתב כלל וע"כ מיירי בשינה שם דגליל ביהודה. דאף לרבנן דמודין לר"מ בזה ל"ה רק פסול דרבנן וקשיא לפ"מ דאמרינן בדף צ"ה ביבמות באשה שנשאית דבמזיד עבדה איסורא דאורייתא קנסו רבנן בשוגג והרי בכאן לא עבדה איסור דאורייתא ואמאי קנסו רבנן וע"כ צ"ל דלראשון בוודאי אסורה לחזור כיון שנתגרשה מדאורייתא וצריכה גט משני הוה מחזיר גרושתו ולשני ג"כ אסורה לאחר גירושי ראשון מחשש שמא יאמרו דלא כשיטת הרא"ש דף פ"ט דבעי תרוייהו חשש וקנס וחשש שמא יאמרו דהרי באיסור דרבנן לא קניס ומה הקשה בגמ' מה הו"ל למיעבד ולהנ"ל י"ל דבגמ' לא הקשה אשינ' שמו דבזה ל"ה רק מדרבנן כיון דמיירי לאו בשינה גמור וצריכה גט משניהם כנ"ל רק אשינה שמה דמשמע דמשנה מיירי בגט הנשלח ע"י שליח ג"כ ובזה כשיש שינוי כל דהו הוה שינוי בשליחות והגט בטל מדאורייתא ובזה הקשה אמאי צריכה גט משני ואסורה לחזור לראשון הרי הוה אנוסה ותהי' מותרת לחזור כיון דאין צריכה גט כלל משני דל"ה קדושין

כלל כן י"ל לכאורה. אמנם בגוף הסברא כבר כ' לו הבית מאיר דלא צדקו דבריו דהרי הבעל ציוה לתת לאשתו וידוע שאין לו אשה אחרת כזו ע"כ ל"ה שינוי כלל ומה דקשיא לי בש"ס הנ"ל כבר כתבתי לעיל ולפמ"ש הפנ"י לישב שיטת רש"י דף פ' אהא שכ' דלא צריך גט משני רק מדרבנן מיושב ג"כ קושי' הנ"ל וכבר כתבתי לעיל דצ"ל הא דאיתא בדף צ"ה דבמזיד אסורה מדאורייתא לאו דוקא ושמא י"ל דזה תליא בפלוגתא בין ר"מ ור"י אי בדרבנן קנסו שוגג אטו מזיד ואין להאריך בפרט זה כיון דלדינא אין נ"מ בנ"ד שלא הי' ע"י שליח בשגם האריכו הפוסקים הנ"ל בדברי הצ"ץ:

י **והנה** ראיתי בתשו' הגאון ר"ח כהן שהובא בדברי כת"ה שהקיל במקום עיגון והנה עיקר ראיתו מדלא כתבו הפוסקים דמגיטין מעלין ליוחסין משמע דגיטין שוים לשטרות וכשר אם כתבו כהן אע"פ שאינו כהן וכבר כתבתי מה שיש להעיר ע"ז וגם הראי' שהביא מדברי הטור וש"ע בכתבו רב אעפ"י שאינו רב כבר הובא שם דברי הג"פ דדוקא שם שהמנהג שכותבין יחוסים וכתרית אעפ"י שאינו כן דמ"מ בגוף הדבר כיון שיש ס"ס שהרי כמה פוסקים מכשירין בשינה שם אבי המתגרשת וכמה פוסקים ס"ל דלא מיקרי שינוי בכתב שם כהן או לוי וגם יש סברה דהמנהג לקרוע הגט והב"ד אין מדקדקין בהמעשה ב"ד ואף להמחמירין ע"כ אלו בא מעשה לידי במקום עיגון גדול הייתי מתיישב בדבר ובנ"ד דהאשה ודאי אסורה להנשא דל"ה מקום עיגון דהבעל רוצה לגרשה יש לבאר אם היא מותר לישא כשאינה רוצית לקבל ג"פ. הנה לענין לגרשה בע"כ מבואר ברמ"א קי"ט דאם גירשה מדעתה ונמצא פסול בגט יכול לגרשה בע"כ ושם הטעם פשוט דכיון דכבר הסכימה על הגט הרי מחלה חרם ר"ג ומה"ט ס"ל למהר"מ מינץ הובא בכנה"ג דאם ידעה בפסול הראשון אינו יכול לגרשה בע"כ והטעם דכיון דידעה מפסולו מעולם לא הסכימה על הגט ואמנם אם יכול לישא אשה אחרת אין מבואר בש"ע וי"ל דכיון דלענין ב' נשים אין מועיל מחילה וריצוי שלה כמ"ש בתשו' הר"ן סי' מ"ח כיון דלאו לטובתה לבד ניתקנה מ"ה אף שקיבלה ג"פ ונמצא פסול אינו יכול לישא אשה אחרת הן אמת דלדעתי נראה דגם בחרם לגרשה בע"כ ל"מ ריצוי שלה היינו שאם תקבל האשה בקנין ותתן כתב בכל אופן שאם לא תתרצה לקבל ג"פ בזמן פלוני יוכל לגרשה בע"כ ואח"כ לא תרצה לקבל יש להסתפק אם יכול לגרשה בע"כ דבתשו' הר"ן יהיב טעמא דלא מהני ריצוי שתאמר א"א בתקנת חכמים משום דלאו לטובתה נתקן חרם ב' נשים אלא אף לטובתו שלא יכניס מריבה עוד כ' טעם דאף אם תאמר שלטובתה נתקן מ"מ חכמים חששו שמא יקניטה בעלה עד שתתרצה ע"כ ל"מ נתינת רשות ולפ"ז י"ל דלענין גט בע"כ ל"ש ב' טעמים דזה ודאי לטובתה נתקנה וגם אם יקניטנה עד שתתרצית

לקבל א"כ הוא מגרשה ברצונה מ"מ נ"ל דנהי שמתנה החרם אם חזרה ואמרה איני רוצה החרם בתקפו דהרי גם לענין איני נזונית ואיני עושה דיכולה לומר א"א בתקנות חכמים שהיא לטובתה מ"מ יכולה לחזור כמ"ש הר"ן ותו' ומבואר בסי' ס"ט סעיף ד' ואפי' לדיעה ראשונה דנתבטלה התקנה ואינה יכולה לחזור מ"מ שם הטעם דאינו בדין שבשבוע שתמצא מלאכה תקח לה מעשה ידי' וכשלא תמצא מלאכה יזין אותה כמ"ש הב"ש ולפמ"ש דהטעם משום כסות ודאי נכון עיי"ש. משא"כ לענין חר"ג ודאי יכולה לחזור לכ"ע ואף קנין ל"מ ואף שבועה ל"מ רק מטעם עוברת ע"ד:

יא **ומצאתי** בג"פ קי"ט ס"ק כ"ד בשם הר"ם מינץ דאף בהתחיל לכתוב ברצונה וחזרה הגט פסול עיי"ש. ומשם אין ראי' רק דל"מ ריצוי דידה אבל לדעתי נראה דאף אם נתרצית שבאם לא תרצה לקבל יתן לה בע"כ ועשאה כתבים יכולה לחזור וחל החר' דלא כמו שראיתי לרב אחד שכ' להיפך מזה ע"כ צריך טעם אמאי בקבלה גט ברצונה ונפסל יכול לגרשה בע"כ ושמא הטעם היא דנהי דכשלא עשתה מעשה יכולה לחזור מדיבורה וממחילתה מ"מ אם כבר עשתה מעשה וקיבלה גט כבר נעשה מעשה לפטרו מחיובים שלו ונהי כשהיא מגורשת ואינה מגורשת חייב במזונות כמבואר סי' צ"ג מ"מ לענין גט בע"כ אינה יכולה לחזור אך לענין ב' נשים נ"ל דאם נפסל בפסול דאוריי' אין יכול לישא אשה עלי' דעדיין אשתו מדאו' אך אם נפסל בפסול דרבנן ל"ה אשתו מדאור' ול"ג ר"ג בזה דלא מיקרי אשתו מדאורייתא ואף לפוסקים דאם יש לו יבמה שזקוקה לו אסור לישא אחרת עלי' אף דזיקה ל"ה רק מדרבנן מ"מ זה דזיקה ככניסה ל"ה רק דרבנן אבל מדאור' זקוקה לו משא"כ שנתגרשה ואסורה לישא מדרבנן ל"מ אשתו ועוד דכיון דאסור לדור עמה ל"מ אשתו ואפי' אם נאמר דאם יש לו חרשת שקדושי' דרבנן אסור לישא אחרת עלי' שם שאני שראוי' לדור עמה משא"כ בזו שנתגרשה שאסור לדור עמה בלא קדושין אחרים ודאי ליכא חר"ג ואף לשיטת ח"ס סי' ג' דאף באשה שאינה ראוי' לדור כגון כהן שנשא גרושה בחזקת אלמנה אין להתיר לישא אשה אחרת בלא ק' רבנים מ"מ שם הוה אשה מדאור' משא"כ באשה שנתגרשה מדאור' דל"ה אשתו מדאור' וגם אינה ראוי' לדור עמו ודאי דל"ה בכלל חרם דב' נשים ע"כ הדבר פשוט דמותר לישא אשה אחרת שלא יתענן:

יב) **וגוף** דברי הח"ס בנידון הנ"ל צ"ע דכיון דנשא גרושה בחזקת אלמנה והוא כהן יש סברה דהוה מק"ט וא"צ גט אך דמש"ס דכתובות ק"א דקתני אלמנה לכ"ג בלא הכיר בה אין לה כתובה וכן היא בסי' קט"ז ובב"ש ס"ק א' משמע הא גיטא בעי וטעמא לא ידענא וכ"כ בהפלאה שם וע"כ נ"ל דל"ד למוכר טרפה בחזקת כשרה דשם ודאי הקפיד

משא"כ באשה שהי' לו לחקור וע"כ אמרינן שמא לא הקפיד ובעי גיטא מספק וכיון דל"ה רק ספק קדושין א"כ לענין חרם ב' נשים דל"ה בזה"ז רק דרבנן הו"ל ספק חרם ושמא ס"ל לח"ס ספק חר' להחמיר או דמיירי שנודע לו שהיא גרושה ואח"כ דר עמה ולא הקפיד ואח"כ ברחה ממנו וגם בזה יש לעיין דכיון דתחילת הקדושין הי' טעות ל"מ מה שאח"כ דר דל"ש לומר א"א עושה בעילתו בעילת זנות דבלא קדושין לא יעבור רק משום לא יחלל ובקדושין עובר בב' לאוין לא יקח ולא יחלל וכעין זה כתב הרדב"ז ועיין בדרוש וחידוש להגאון ר"ע בכתבים לענין מי שנשא בעילה בחזקת בתולה והרתה לזנונים אם צריכה קדושין אחרים עיי"ש (שוב מצאתי בנוב"י תנינא אה"ע סי' נ' וס' פ' שהעיר במקצת מדברינו לעיל בענין כהן שקידש גרושה בחזקת אלמנה אם צריכה גט. ובספר אמרי בינה שער הקנינים סי' כ' הביא בשם תשו' הגאונים יכונה שערי צדק שער ג' בתשובות ר"ש גאון שכ' דכהן שקידש גרושה ולא הכיר בה דצריכה גט. ובאמת דברי' נפלאים וסותר לדברי תוס' ב"מ קט"ו דזכי' בטעות גם לאביי ל"מ אולם ע"כ הטעם כיון שלא חקר בדבר גדול כזה ע"כ לא הקפיד ומ"ה ל"ה מ"ט. והרבה יש לדבר בפרט זה:

וכבר נשאלתי בכיוצא בזה באשה שנשאת בחזקת בתולה והרתה לזנונים אם יש חר' לענין ב' נשים ודנתי ע"ז כיון דהוה מ"ט וצריכה גט רק מספק ועיין תוס' כתובות ע"ה ע"ב ד"ה מי ששנה שהקשו דלר"י איכא חזקת פני' והדברים תמוהים דהרי גם במומין צריכה גט כדאיתא לעיל ע"ב הא גיטא בע' א"כ שוב אין לה חזקת פנוי' ועיין בתוס' דף ע"ב ד"ה ע"מ וצ"ל כיון דל"ב רק מספק י"ל לענין ממון נוקמה בחזקת פנוי' ומ"מ יש לעיין לענין היתר ב' נשים בכנסה בחזקת בתולה ונמצאת בעולה דספק חרם להחמיר ואכ"מ לבאר הדין על נכון). סוף דבר בנ"ד כיון שלדעת רוב פוסקים הגט כשר ונהי דהאשה לא תצא בו מ"מ אם האשה אינה רוצית לקבל ג"פ ואינו יכול לגרשה בע"כ רשאי להתיר לו לישא אחרת באופן שישליש קיומים שבאם תרצה לקבל ג"פ יגרשה וגם יכריז בבה"כ שהאשה אסורה להנשא בגט זה דשמא כשיראו שהוא ישא יתירו לה ג"כ אך כשיכריז יוכל להתיר לו אחרי שיתרה בהאשה שתקבל ג"פ מרצונה. ואם ישליש גט שיתן לשליח מה טוב:

והנה לעיל בסמוך הבאתי תשו' ר"ע איגר בסוף ספר דרוש וחידוש בכתבים בענין אחד שנשא אשה בחזקת בתולה ונמצאת בעולה אם צריך לקדשה מחדש וצ"ע שלא הביא דברי הב"ש סי' ס"ח ס"ק כ"ד וסי' ס"א ס"ק ז' דמייתי ראי' מתוס' דצריך לקדשה מחדש גם מה דפסיקא לי' להגאון ר"ע איגר דבמ"ט מהני מחילת התנאי לדעתי דוקא במקדש בתנאי מהני מחילת התנאי ותלו קדושין הראשונים הן מטעם שכ' תשו' הרא"ש דאתי

דיבור ומבטל דיבור הן מטעם דר"ן דכל תנאי בקפידא תליא מילתא אבל היכ' דהוי מ"ט בלא תנאי ל"מ מחילת התנאי שיחילו הקדושין ומצאתי באבני מלואים שכ' בסי' ל"ט סוף ס"ק ג' דהיכ' דהוי בסתם מק"ט כגון באולמת אף קודם שנודע בטל הקדש וה"ה דל"מ מחלה ובזה נלפע"ד לישב קו' תוס' בכתובות ע"ג שפירש"י לא תימא טעמא דרב כיון שכנסה סתם אחולי' אחלי' לתנאי וכתובה בעי למיתב לה והקשה תוס' איך אפשר לומר כיון דקתני סיפא כנסה סתם תצא שלא בכתובה וכיון דאפי' בקדשה סתם וכנסה סתם תצא שלא בכתובה כש"כ בקידשה על תנאי וכנסה סתם ולפמ"ש מיושב דהא דוקא בקידשה סתם וכנסה סתם כיון שלא הותנה רק דסתמא מק"ט מ"ה ל"מ מחילת התנאי ונהי דצריכה גט מספק אבל כתובה אין לה שמא הוי מ"ט ול"מ מחילת התנאי שיחולו הקדושין הראשונים ומ"ה ספק ממונא לקולא שמא הוי מ"ט ול"מ מחילה משא"כ בקדשה על תנאי וכנסה סתם דודאי מהני מחילה מ"ה יש ה"א דיש לה כתובה ודוק ועכ"פ דברי הגאון ר"ע יש לעיין ואכ"מ. וע"ד אשר אחד מעידי החתימה ומסירה סידר קדושין לאחי' שנשא אשה על אשתו והי' מסייע לעבור חרם ולא הי' עדים בדבר רק הודה בעצמו והתנצל שהי' כונת אחי' שע"י כן תקבל אשתו ג"פ הנה אין בזה כדי התנצלות מ"מ יפה כתב כת"ה דלא הוי רק פסול דרבנן ובעי הכרזה ואמנם לא ביאר למה פוסל בתשו' מהרי"ט קל"ח הובא בקצה"ח נ"ב העדים שעברו בחרם אך נכון דלאותה עדות ל"ב הכרזה ושם הי' לאותה עדות ובזה עדיין יש לעיין דלדעת ספר מנ"ח בהשמטות סי' רל"ב דמכשיל לחבירו באיסור דרבנן עובר בדאורייתא אך מש"כ דאין אדם נפסל עפ"י עצמו יפה כתב דפלגינין דיבורי' ועיין בנתיבות סי' נ"ב ונהי דלכתחלה אין מקבלין אותו לעדות כמבואר סי' ל"ד מ"מ בדיעבד עדותו כשר ולא אוכל כעת לפלפל יותר במה שיש להאריך:

והנני ידידו וד"ש

סימן סג

ב"ה **פרעמישלא** תרנ"א:

להרב המאוה"ג בנש"ק כש"ת מ' יוסף בנימין רייך נ"י האבד"ק העליטש יע"א:

ע"ד האשה מיכלה ונקראת בסגול וחותמת א"ע מעחלה כזה בע' וח' וה' בסופה ובלא י' בין ל' לה' ולא נודע אם נגזר שם זה משם מיכל בת שאול או משם מחלה או שם לעז ונסתפק איך לכתוב בגט:

א **תשובה** הנה אם לא נודע החתימה או שאינה חותמת כלל יש לכתוב בגט מעכליא ומה שחשש כת"ה איך יכתוב בעין שמא היא משם מיכל שכותבין ביו"ד אף שקורין בסגול כמו הירש יש לחלק בין שם איש שהוא מפורסם בספרים שנכתב ביוד אף שקורין בסגול כמ"ש בח"ס חאה"ע ח"ב סי' כ"ה משא"כ בשם אשה שאינה חותמת כל כך ואינה מפורסם יש לכתוב בע' כמ"ש בט"ג וכ"כ בס' אהלי שם ש"נ אות מ' סק"ז. ומ"ש לכתוב בה"א בסוף שמא בא משם מחלה ואף שבא משם מיכל שמא בכיון הוסיפו אות ה' שנקראת ע"ש זכר והוסיפו ה' הנה אם נקראת משם מיכל ודאי יש לכתוב בא' לבסוף כיון שאין בשם הקודש ה' כמ"ש בט"ג ש"נ אות ה' סקח"י בשם מרים שקורין מעסא ובאות ש' סק"ב בשם ראחציא ובס' אהלי שם כלל י' אות י"א הוכיח מהפוסקים דאין חילוק בין יש בשם הקודש ה' או לא מ"מ מסיק הוא דאין קפידא בזה וע' בט"ג ש"נ אות ש' סוף סק"ז דהיכא שכותבין י' שנרגש במבטא טוב יותר לכתוב א' כי רגילין העולם להקפיד שלא לכתוב יוד קא ע"כ בנ"ד אף אם בא משם מחלה יש לכתוב בסוף ביוד ואלף כמ"ש ט"ג אות הנ"ל. אולם כיון שהאשה חותמת בה"א לבסוף ע"כ אין לשנות מחתימתה אף שהיא חותמת בלא י' מ"מ לענין היוד הוה חתימה בטעות כיון שנרגש היוד אבל הה' דל"ה טעות אין לשנות מהחתימה ע"כ יש לכתוב בסוף ביוד קא כמ"ש בט"ג בש"נ אות ש' בשם שאחרציה:

ב **אולם** לענין הח' יש לעיין דאף אם היא נגזר משם מחלה בח' מ"מ יש לכתוב מעכלי' בכף כמ"ש הב"ש בשם רחל דאם ידוע שם העריסה רחל כותבין רחל המכונה רעכל בכף וכ"כ בט"ג ש"נ אות מ' סק"ג דאף אם שם העריסה מחלה כותבין מחלה המכונה מעכלה בכ' ודומה לשם יחיאל אוכל ע"כ בנ"ד דלא נודע שם העריסה ודאי כותבין בכ' דהרי כתב בתה"ד סי' רל"ב דמ"ה כותבין בכף שבמדינות ריינוס קורין ח' כמו ה' וע"כ אף במדינות שאין קורין כן יש לכתוב בכ' שגט צריך שיהי' נקרא בכל העולם ע"כ יש לכתוב בכ' אולם כיון שחותמת בח' אין לשנות מהחתימה דהרי כ' בט"ג ש"נ אות ר' סק"ב דעד כאן יש לחוש לדברי תה"ד שיהי' נקרא הגט בכל המדינות רק כשלא נדחה שם המובהק לדידן אבל לדחות שם המובהק לדידן כדי להפיס דעת המדינה א"צ (כוונתו ע"ד צחות הלשון דהרי תה"ד לא קאמר להפיס דעת רק שיהי' יוכל לקראו בכל המדינות אבל הכונה דאין להשגיח ע"ז שיהי' נקרא בכל המדינות) ולפ"ז ה"ה בנ"ד לשנות מהחתימה בשביל טעם התה"ד אין לחוש שיהי' נקרא בכל המדינות ויש לכתוב בח' כמו החתימה. אמנם י"ל להיפך דהרי באמת אין להשגיח על החתימה שי"ל שהיא בטעות ובפרט שאנו רואין שהיא בטעות לענין היוד. ורק שהנובי"ת סי' קכ"ד החמיר מאוד בשם טאלצי שלא

לשנות מהחתימה אף בדיעבד וביאר שם הטעם שהרי הקורא קורא בדקדוק טאלצא והרואה שאשה זו חותמת טאלצי ביוד שהיא חירק יאמר שאין זו המגורשת א"כ זה דוקא שם אבל לענין הח' הרי במדינתינו קורין ח' וכ' בשוה ול"ש חשש הנוב"י. ע"כ יש לעשות כתה"ד ולכתוב בכף ולפ"ז השינוי שאינה חותמת ביוד בין ל' לה' היא גרע יותר דכיון שיש שינוי במבטא יש לחוש לדברי הנוב"י הנ"ל בשם טאלצי ע"כ במקום שיוכל לכתוב שני גיטין יכתוב ב' גיטין הראשון יכתוב מעכליא היינו בכ' ויו"ד ואלף לבסוף כמו שנראה מט"ג והגט שני יכתוב מעחלה היינו בח' וה' בסוף ובלא יוד בין ל' לה' ובע' אחר המ' דמתקריא מעכליה דכיון שכותבין החתימה לעיקר השם ע"כ צריך לכתוב כמו שנקראת בפי כל ביוד וה' בסופה דאין לשנות מהחתימה לשם שנקראת בפי כל לענין הה' ומה שמשנין מח' לכ' בדמתקרי לא איכפת לן כמו דמצינו בשם רחל שכותבין רחל בח' המכונה רעכיל בכ' וע' בדברי חיים בשער המקומות סוף אות פתח חריף שכ' בשם שיינדיל לכתוב ב' גיטין כשחותמת בשני יודין וכן הוא בתשו' דברי חיים ח"ב סי' קי"ז קי"ח והנני ידידו:

סימן סד

ב"ה **לבוב** תרנ"ז לפ"ק

הרב הה"ג החריף ובקי בכל חדרי תורה המפורסים כש"ת מ'

שמואל

נאטינזאהן נ"י האבד"ק

פידקאמען יע"א:

ע"ד הגט שבא לידו ע"י בי דואר מעיר מילוואקא אשר באמעריקא ויש בו כמה ריעותות א. שאין יכול לקיים החתימות מהבד"ץ ב) שנכתב בגט דמתקרי על שם האשה (ג) בהרשאה מהבעל לשליח ראשון נמצא מחק ונכתב עלי' תיבת מסר וגם נמצא בהרשאה כמה אותיות דבוקים זל"ז והמנהג לכתוב כל אות בפ"ע (ד') בתיבת מתא בגט המ"ם כמו כ"נ אך נדבק היטב וניכר שהוא מ"ם (ה) שבתיבות והרי ובתיבת די היודין כמו ו' ותינוק אחד אמר שהוא יו"ד ותינוק אחד אמר שהוא ואו אך שאינו דומה לשאר ווין שבהכתב הזה (ו) נמצא הרבה יודין בהגט שאין להם עוקצין:

א **תשובה** הנה בדבר שאין מכירין כאן חתימת הבד"ץ החתומים על ההרשאה ועל המכתב כבר ביארו הפוסקים האחרונים שבמקום עיגון יש לסמוך על הר"ש בן הרשב"ץ דמעשה ב"ד א"צ קיום כמבואר בתשב"ץ ח"ג סי' כ"ב שכ' בסוף דבריו ששטר שליחות

קבלה שקיבל השליח הגט סומכין על השטר השליחות אעפ"י שלא נתקיים משום עיגונא אך משם אין ראי' שהשליח קיבל הגט והוא עד אחד עכ"פ משא"כ בנשלח על הבי דואר דאין כאן עד אחד כמ"ש בטו"ז ס"ס קמ"ב אך מסי' ס"ו ח"ג בתשב"ץ משמע דמקיל אף שהשליח לא הביא המעשה ב"ד והאריך בדין זה בפ"ת ס"ס קמ"ב וסי' קנ"ב בשם תשו' בגדי ישע ושם מייתי דברי תשו' פני ארי' סי' כ"א שכ' במכתב שבא ע"י בי דואר ודאי צריך קיום ואין להקל משום עיגונא וכפי הנראה סברתו כעין סברת הש"ך סי' מ"ו סס"ק ט' דשטר שאינו יוצא מתחת יד אדם צריך קיום מן התורה הגם דלא מזכיר זאת בתשו' פני ארי' אמנם הקצוה"ח שם ס"ק ד' תמה על הש"ך מתוס' כתובות צ"ב ומדאמר שמואל המוצא שטר הקנאה בשוק יחזיר ושם יצטרך קיום מדאורייתא וניחוש שמא יקיים ע"י דימוי החתימות דל"מ היכא שצריך קיום מדאורייתא ולכאורה י"ל דהש"ך לא קאמר רק בטוען ברי שהוא מזויף דאז צריך קיום מדאורייתא וגבי קדושין מה שפסק כרמ"א סי' מ"ב במצא כתוב בשטר פ' קידש פלוני' דאין חוששין לקידושין מיירי שהאשה מכחשת אמנם בדברי שמואל שאמר המוצא שטר הקנאה דמיירי שאין הלוה בפנינו לטעון ברי כמ"ש תוס' ב"מ י"ג ע"ב ד"ה הא קאמר להד"מ ע"כ לא חיישינן לזיוף מן התורה אף באינו יוצא מתחת יד אדם א"כ לפי"ז בקיום בי"ד דאין הבעל לפנינו לטעון ברי יש להקל משום עיגונא ול"ח שמא יבא הבעל ויערער ויטעון ברי כיון שכבר הכשרנו הגט כמ"ש הב"ש סי' קמ"ב ס"ק ב' לדעת רבינו אביגדור דבטוען מזויף צריך קיום מדאורייתא והנה בעיקר קושית הב"ש לדעת רבינו אביגדור דבטוען מזויף צריך קיום מדאורייתא אמאי כי אתא בעל ומערער לא משגחינן והש"ך הקשה בפשיטות על הר' אביגדור מסוגיא דגיטין יש ליישב דהטעם דמדאורייתא א"צ קיום דל"ח לזיוף הוא מטעם דלא חשיד אינש לזייף דרוב אין מזייפין ולכאורה אין הולכין בממון אחר הרוב להוציא והיינו טעמא דרב דס"ל בכתובות כ' מודה בשטר שכתבו א"צ לקיימו דכשיטתי' ס"ל הולכין בממון אחר הרוב ואינו נאמן במגו דמזויף וכ"כ הפנ"י דאם אין הולכין בממון אחה"ר חיישינן לזיוף ול"ש לומר שטר העומד לגבות כגבוי דמי כיון שיש ספק בעיקר השטר אך לפמ"ש תוס' כתובות ע"ו ד"ה על בעל החמור דטעמיה דשמואל דלא מוקי המעות בחזקתו דיכול לטעון ברי דלשחיטה לקח דאם איתא דלרדיא הו"ל לפרושי ומשמע דרק בטענת ברי ס"ל לשמואל אין הולכין בממון אחה"ר ועיי' במח"א ה' שומרין סי' כ"ו א"כ מה"ט א"צ קיום מדאורייתא בגובה מיתומים דאין טוענין בברי אך אפי' לדעת תוס' בכורות כ' דאפי' בשמא אין הולכין (בממון) אחה"ר מ"מ רוב בני אדם שאינם זייפין הוי רובא דאיתא קמן שכ' התה"ד סי' שי"ד דהולכין אחה"ר כמ"ש הר"ן

רפ"ג דע"ז דרוב עיירות שאינן עובדין הוי רובא דאיתא קמן ועי' בספרי לאו"ח סי' ק"ח אות א' ואולי מה"ט כ' תוס' יבמות קי"ט ד"ה מחוורתא ליישב קו' לר"מ דחייש למיעוט מה"ת בחזקת איסור אמאי דמאי דרבנן ותירצו דאם הוא הוחזק כל ישראל מי הוחזקו ואין מובן הסברא אולי כונתם מה"ט הוי רובא דאיתא קמן דמהני אף לר"מ אף מסקנת התה"ד לא כן הוא ועכ"פ גם לשמואל א"צ קיום מדאורייתא כמ"ש תוס' לר"מ דל"ח למיעוט שאין מעשרין ומה"ט ס"ל לרבינו אביגדור בטוען מזויף צריך קיום מדאורייתא דאין הולכין בממון אחה"ר א"כ בהך דגיטין בשולח גט דל"ה הוצאת ממון אף במערער הבעל א"צ קיום מדאורייתא הן אמת דהחוו"ד ס"ס ק"י סוף בית הספק כ' דלהוציא אשה מחזקת א"א הוי כהוצאת ממון דילפינן דבר דבר מממון אבל כ"ז מדרבנן כמו דלא אזלינן בתר רוב במים שאין להם סוף אך לא מדאורייתא:

ב **והנה** לפמ"ש הקצוה"ח בקונטרס הספיקות בטעם דאין הולכין בממון אחה"ר דסמוך מיעוטא לחזקה י"ל אין הולכין בממון אחר הרוב הוא מדרבנן וכ"כ בראש יוסף חולין י"א ד"ה התנאי חה"ג דל"ה רק מטעם הפקר ב"ד הפקר כמו סמוך מיעוטא לחזקה לדידן אמנם לפמ"ש בעניתא בספרי חיו"ד ח"ר סי' ח' אות ד' דרב ושמואל פליגי במצמצם דאמרי' סנהדרין ע"ז דמצמצם חייב מיתה ופטור מממון וילפינין מקרא וס"ל לרב מצמצם חייב בנזקין כרבינא ויליף ק"ו ממון מנפשות כמו דאמרינן בסנהדרין ג' ואין לומר מצמצם יוכיח דס"ל מצמצם חייב ממון ושמואל סובר מצמצם פטור בנזקין ואין ללמוד ממון מנפשות בק"ו די"ל מצמצם יוכיח ולפ"ז י"ל דלשמואל אין הולכין בממון אחה"ר מדאורייתא ומ"ה בעי קיום מדאורייתא בטוען מזויף משא"כ בגט הולכין אחה"ר מדאו' ומ"ה מדאו' א"צ קיום ואם כי דברי הר' אביגדור מיושבים בט"ט מ"מ י"ל דלדידן דפסקי' מצמצם חייב ממון כרבינא גם לשמואל ס"ל מדאו' הולכין בממון אחה"ר דיליף מק"ו ורק מדרבנן אין הולכין אחרה"ר מטעם סמוך מיעוטא לחזקה ומיושב מה שכ' תוס' ב"ב קנ"ה ד"ה אלא לדידך דשמואל ס"ל מודה בשטר שכתבו א"צ לקיימו וע"כ כונתם דשמואל ס"ל שם ע"א דחכמים ס"ל א"צ לקיימו ור"מ ס"ל צריך לקיימו וע"כ הלכה כחכמים נגד ר' מאיר וקשה דהרי הטעם דמודה בשטר שכתבו א"צ לקיימו משום דמדאורייתא אינו נאמן לטעון מזויף וא"צ קיום מדאורייתא כמ"ש תוס' כתובות י"ט בשם רש"י והרי שמואל ס"ל אין הולכין בממון אחה"ר להוציא ואם טוען מזויף צריך קיום מדאורייתא ודא ודאי קושיא אמנם להנ"ל נאמר דרב יהודא דאמר זאת משמי' דשמואל ס"ל מצמצם חייב ולדידי' שמואל ס"ל אין הולכין בממון אחה"ר רק מדרבנן ומדאורייתא א"צ קיום ומ"ה אינו נאמן לטעון פרוע במיגו דמזויף ומהאי טעמא אמרי' בב"ב שם דר"מ

ס"ל צריך לקיימו דכשיטתי' ס"ל דסמוך מיעוטא לחזקה מדאוריי' ומש"ה צריך לקיימו דנאמן לטעון מזויף דמדאורייתא א"ה בממון אחה"ר:

ג **והנה** קצת יש ראי' לשי' הר"ש בן הרשב"ץ דקיום ב"ד א"צ קיום דל"ח לזייף חתימת עדים וחתימת דיינים דרש"י בב"מ ט"ז ע"ב ד"ה כל מעשה ב"ד כ' קס"ד שיש בו הנפק וכו' דליכא למיחש שמא לא לוה שהרי אין מקיימין אלא בפני בעל דין והקשה מהרש"א דלמה הוצרך לכך תיפוק לי' דמלוה מקיים שטרא ולא הלוה ומדמקיים שטרא ע"כ ביד המלוה הי' וע"כ הלוה דאם לא הלוה השטר ביד המלוה מאי בעי ותי' דכיון דנפל איתרע וחיישינן שזייף המלוה השטר עד שכמדומה לעדים שהוא חתימתן ומש"ה קיימו להמלוה השטר ותמה המהר"ם שיף דא"כ מאי מהני שאין מקיימין אלא בפני הלוה שמא לא לוה והשטר מזויף וגם בקיום מזויף. אמנם לשי' ר"ש בן הרשב"ץ דקיום ב"ד א"צ קיום דל"ח שמא זייף העדים וגם הקיום נכונים דברי רש"י ומהרש"א וכן מצאתי ביד יוסף שם שתירץ כן ומזה ראי' לדברי הר"ש דאפי' בנפל ל"ח שזייף העדים והקיום מ"מ יש לדחות הראי' דכולי האי ל"ח שזייף העדים והקיום שיהי' נדמה להעדים והב"ד שזה חתימתן אבל בלא קיום על הקיום חיישינן ודו"ק:

ד **ובנ"ד** שהגט בא על ידי שאלה שכת"ה כתב להרב מלאוואקע שהבעל ישלח גט לאשתו ואיך יכתוב הגט והגט בא מהרב ששאל ממנו ובזה כ' החת"ס סי' מ"ד דכתב הבא ע"י בי דואר לבעלים ידועים ובא מהם תשובה הדבר ידוע שהוא מבעלי' וא"צ שום קיום ע"כ גם בגט יש לסמוך ע"ז במקום עיגון הגם שהחת"ס כ' לענין מת בעלה דמהני אומדנא דמוכח ועד מפי עד וכש"כ דמהני ידיעה בלא ראי' משא"כ בגט דלא מהני ידיעה בלא ראי' אמת דכבר כ' כן התומים סי' מ"ו ס"ק ד' לחלק בין שטר ממון לשטר קדושין דל"מ ידיעה בלא ראי' בעינן קיום אבל ראיתי שחלקו עלי' דזה דוקא בעיקר הגט ל"מ ידיעה בלא ראי' אבל בקיום הגט מהני אומדנא וידיעה ברורה דמה"ט ל"ב קיום מדאורייתא דל"ח לזיוף אף דהוי ידיעה בלא ראי' ורק מכח אומדנא. סוף דבר במקום עיגון יש להכשיר אך בנ"ד אם יכול להשיג מכתב מהרב המסדר שיקיים החתימות ע"י דימוי יראה להשיג כתב ואם אי אפשר לקיים מותר במקום עיגון וכת"ה כ' דנמצא שני חתימות על המכתב אך שכ' דהוא רק כחותם אחד ובהדי סימנים שבגט המבואר בהרשאה הוי כשתי חתימות שכ' באמונת שמואל דלא חשיד לזיוף ובזה יש לעיין אך בצירוף דבק החתימה שבקאפערט שכ' דהוי שתי חתימות ממש יש לצרף להיתר:

ה **ונדבר** מגוף הטעותים שבגט ובהרשאה. הנה נכתב בגט רחל דמתקרי רחל לאה וצריך לכתוב דמתקריא (ולפלא שכת"ה והגאון אבד"ק ראווא לא הרגישו בזה) הנה מה דכתב

לשון זכר על נקבה כיון שא"א לטעות בגוף השם והענין כשר במקום עיגון כעין שכ' בשבות יעקב סי' קי"ח הובא בפ"ת דאם כ' רשאי ביוד שהוא לשון זכר כשר במקום עיגון ואף שכ' שם הטעם שאינו מעיקר הגט ותיבת דמתקריא היא בשמה שהוא עיקר הגט מ"מ גם בתורף אם לא ישתנה הענין כשר כמו לבריאת עולם שכתב עלמא באל"ף שהכשיר הב"ש והזמן הוא מהתורף ודוקא בכתב עלמה בה"א פוסל רמ"א שהענין משתנה דעלמה לשון נערה וע' פ"ת סי' קכ"ח אות יו"ד בשם שיבת ציון דבשם נהר יש לכתוב דמתקרי ובדיעבד כשר בכתב דמתקריא הגם שיש לומר דשם יש קצת פוסקים שיש לכתוב על נהר לשון נקבה משא"כ על אשה אין לכתוב לשון זכר מ"מ היכא שאין לטעות בהענין פשוט דכשר אך לכאורה יש לטעות בהענין לפמ"ש בנו"ב תנינא סי' קי"ט מדכותבין על איש דמתקרי ועל האשה דמתקריא וכן כשכותבין המכונה קורין על האיש בסגול ועל האשה בקמץ מוכח דהמכונה קאי על האדם דאם קאי על השם אין חילוק בין זכר לנקבה ולפי"ז בכתב דמתקרי על האשה יסברו דקאי על השם דשם רחל מתקרי רחל לאה זה שקר דהאשה נקראת כן ולא השם אמנם מלבד די"ל דהנו"ב לא קאי רק על המכונה ולא על דמתקרי אך גם גוף דברי הנו"ב צ"ע שוב מצאתי בחת"ס סי' ל"ט בשם פסקי מהרי"א ומהרי"ו דאם כתב על נקבה דמתקרי ודאי כשר שבתרגום שני באסתר לא דקדק פעם כ' דמתקרי בלא אלף ופעם כ' באלף ולא נסתפק רק בכתב על זכר דמתקריא על כן אין לדבר מזה יותר ועי' שדה חמד מערכת גט סי' וא"ו אות ז' שהאריך בזה:

ו והנה מה שבהרשאה מבעל לשליח ראשון תיבה מסר על המחק ונכתב על גבי' והמחק אינו מקיום בסוף. הנה בשליח ראשון דאומר בפני נכתב ומדינא נאמן ג"כ על השליחות וההרשאה רק מצד המנהג כבר כ' הרמ"א בסי' קמ"א סעיף כ"ד דלכתחלה נוהגין שלא לכתוב ראשי תיבות ושלא לשנות בדברים הכתובים בגט וכ' הב"ש ס"ק ל"ג משמע אם שינה דינו כמו בר"ת וכשר ולכאורה ה"ה במחק אך י"ל דמחק גרע דלמא הי' תנאי ומחקו מ"מ כיון שהשליח מביא הגט בידו ואי ס"ד שהי' תנאי בשליחות הי' אומר לב"ד וע"כ לא הי' השליחות בתנאי וגם בלא"ה יפה כ' כת"ה כשהמחק מקום קטן א"א שהי' כ' בו תנאי אך שי"ל דתיבות מסר שנכתב על המחק הוה כלא כתב כלל ונחסר גוף השליחות מ"מ כיון שהגט בידו הי' נאמן בע"פ שהבעל מסר בידו הגט והב"ד שסידרו הגט בעצמן ראו שמסר הבעל הגט ליד השליח בפני עדים והעדים חתמו בתורת עדות על הרשאה שנכתב תיבה מסר על המחק הם והב"ד עדים על השליחות ויכולים לעשות שליח אחר

ע"כ במקום עיגון יש להכשיר ובכן אף שיש כמה דבוקים אות לאות יש להכשיר במקום עיגון ועיין מחנה אפרים פ"ז מגירושין שכ' דטעות דמוכח יש להכשיר עיי"ש בתשובה:

ז **ועל** דבר אשר המ"ם דתיבה מתא צורתה כ"נ ולא כ"ו רק שנראה לכל שהיא מ"ם ומדובק למעלה הדבר פשוט שהיא כשר. וע"ד שנמצא בגט יודין בלא קוצין שמאלית הביא כת"ה דברי הנובי"ת סי' קי"ג הובא בפ"ח סי' קכ"ה ס"ק ל"ג שצוה לתקן אחר הנתינה וליתן שנית ליתר שאת:

ח **וע"ד** אשר בתיבות והרי את מותרה היוד של והרי כמו וא"ו וכן בתיבות ודן די יהוי היוד של די כמו ואו ושאלו לתינוק אחד ואמר שהוא ואו ותינוק אחד אמר שהוא יו"ד והסופר אומר שכפי הכתב הזה אינו דומה לשאר ווין ואין לטעות ומ"מ אם יכתוב בס"ת ו' כזה יהי' כשר. והנה בתיבות והרי אי אפשר שיהי' נשתנה הענין אך בתיבות די מסתפק כת"ה כי די ביו"ד הפירוש אשר ודו בואו הפירוש שנים. ויש לפרש שרצה לגרש בשני גיטין. הנה שנים בלשון תרגום הוא דיו כדאמרינן בעירובין י"ח דיו פרצופין. ובריש ויקרא רבה דיו פרצופין הי' הדיבור יוצא וכן כ' בערוך. ומה שאמרו טב למיתב טן דו ופירש"י טן גוף דו שנים בערוך גורס טנדו תיבה אחת והר"ח פי' טוב לאשה לישב באישות אפי' בעלה כיעור. אך מרש"י משמע שהוא ב' תיבות מ"מ כיון שמבואר בסי' קכ"ו סעיף כ' כיון שאנו מכירין בגוף הדבר אין לפסלו בשביל דלוג אות אחת שהכל יודעין שהוא טעות וה"ה בזה הקורא לא יטעה לפרש שמגרש בשני גיטין שהרי כתב ודן שהוא לשון יחיד וע"כ או שיאמר שהוא יו"ד שהרי אינו דומה לשאר וואיין ובאם תימה לו שהוא ואו יתלה בטעות:

והנה בעיקר הדין אם ודן הוא תורף תליא במחלוקת והרמב"ם סותר דבריו דבפ"א מגירושין כ' גופו של גט הרי את מותרת ולא חשיב ודן ובפ"ד כ' דצריך לכתוב ודן וכתב הלח"מ דלרמב"ם א"צ לכתוב ודן רק לכתחלה והג"פ סי' קכ"ו ס"ק ל"ט כ' דלדעת רוב הפוסקים ודן דינו כטופס אך להר"ן דינו כתורף ולדעתי אף לדעת הפוסקים דדינו כתורף מ"מ תיבת די ודאי ל"ה כתורף דאף אם יכתוב ודן יהוי וכו' וחסר תיבות די הוה יד מוכיח על כן וודאי יש להכשיר במקום עיגון דלפי הכתב הזה אין לטעות ואף אם נאמר דבשינוי אות פסול מדרבנן כשיש ספק הוא ספיקא דרבנן. וע' צ"צ החדש סי' קס"ח בגט שהיוד שבתיבת ליכי הי' נראת ממש כמו ריש וכ' שאף שהיוד גדולה יותר מדאי מוכרח בגוף הדבר דהוא תיבת ליכי ודמיא קצת לסעיף כ"ב שהבאתי לעיל ע"כ נראה להקל בנ"ד במקום עיגון. ועוד דהרי מבואר בסי' קכ"ו סעיף כ"ב דאם לא כ' היודין היתרות או שלא האריך בווין אעפ"י שיש בו חשש שני ענינים אם לא ערער הבעל ולא כתב

הבעל והסופר לא כתבו מפי הבעל כשר ובזה"ז הסופר אין כותב מפי הבעל כמבואר בסדר הגט אות נ"ט ורמ"א סי' קכ"ג ול"ח שיערער ע"כ בכה"ג כשר. ול"ד לכתב עלמה בה' שכ' הב"ש דאפי' באין הבעל מערער פסול ומשמע אפילו בלא כתב הסופר מפי' דשם הטעם משום דעלמה בה' סובל יותר לשון נערה מלשון עולם כמ"ש הב"ש משא"כ בדו ושמא גם בכתב עלמה ולא כ' הבעל או הסופר מפי' תרתי לטיבותא שהבעל אינו מערער כשר. דב"ש מיירי בכתב הסופר מפי הבעל אך מסתימת לשון הב"ש משמע דפסול בכל גונא וע' ג"פ אות ק"ז שכ' דבעצמה ג"כ כשר. וכש"כ בנ"ד דלדעת רמ"א א"צ לכסות מן הצדדים ואם יראה לתינוק גם צדדי התיבה ושאר תיבות יאמר בודאי שהוא יו"ד ע"כ כשר:

ט **ובדבר** שנמצאו שורות שאינם מעורות כבר כ' רמ"א דכשר במקום עיגון ולדעת קצת פוסקים אף שלא במקום עיגון ובדבר שאר שינוים שבגט שחתם גרשון בואו ובהרשאה נכתב בלא ואו ובגט נכתב שם הים משיגען בע' ובהרשאה כ' פעם אחת בא' ובגט כ' שם העיר מילוואקע בעין ובחתימות הרב ביוד יפה כ' כת"ה שאין קפידא ועל דבר החשש כיון שאנו רואין שיש כמה ריעותות בגט יש לחוש על מסדרי הגט שהם הדיוטות כעין המבואר ברמ"א סי' קמ"א סוף סי' ל' והוא מדברי הריב"ש. עיין בפ"ת שם ס"ק כ"ח דמייתי בשם פנ"מ דהיכ' שאין ידוע ומפורסם ויש לתלות שלא דקדקו אין לחוש. וע' שדה חמד מערכת גט סי' כ"ד אות ג' שהביא בשם מהרי"ט דלא פסל הריב"ש אלא באפשר להשיג גט אחר ולא במקום עיגון אך מדברי הכנה"ג נראה שחולק ע"ז בשם מהרח"ש מ"מ בנ"ד שנראה מהמכתב ומהחתימה שהמסדר רב הכולל מספרדי' בודאי אינו הדיוט רק שיש לתלות בטעות ע"כ יש להתיר במקום עיגון וע' בשו"מ להגאון מלבוב מ"ג ח"ג סי' ק"כ שכ' ג"כ להתיר במקום עיגון גדול והנה בנ"ד אם יסכים גדול בתורה להתיר גם דעתי מסכמת ליתן הגט להאשה ולכתוב להרב המסדר הטעמים שצריכה גט אחר ואם אפשר להשיג גט אחר מה טוב ואם אי אפשר להשיג גט אחר יקיים חתימות הב"ד מתוך המכתב שישיג. גם יתקן היודין אחר הנתינה ויתקן גם היוד של די והרי שלא יהיה נראה כויו דהרי הנוב"ת סי' קי"ג שהבאתי לעיל שצוה לתקן היודין שאין בהם עוקצין ולחזור וליתנה ע"כ נשען על תשובת הרא"ש כלל מ"ה אות ט"ו שצוה לתקן ע"י אחר כי באם לא כתב הסופר כראוי ניחא לי' לבעל שיתקנהו ושליחותא דבעל עבדי והובא בטור ס"ס קכ"ו ומ"מ דוקא היכא שבדיעבד עבד כשר בלא תיקון צוה לתקן משום מראית העין ובגי"פ סי' קכ"ה ס"ק כ"ו מייתי דברי הרדב"ז שעשה מעשה כדברי הרא"ש ודוקא בפסול דרבנן. אבל פסולא דאורייתא אינו יכול לתקן רק הסופר ששמע מפי'

ומשמע דבפסול ממש דרבנן מותר לתקן ובאמת משמע מהרא"ש דדוקא בפסול דכבר בדיעבד צוה לתקן. ועכ"פ כיון דסברת נוב"י מטעם הנ"ל ה"ה היודין שיש לטעות שהם ואיין יש לתקן שיראו כמו יודין ולחזור וליתן כמ"ש הנוב"י ודברי פלפולו ראיתי אולם רוב טרדותי לא יתנני לפלפל יותר:
והנני ידידו

סימן סה

ב"ה **פרעמישלא תרנ"ב** לפ"ק. להרב הגדול המפורסם בנש"ק כש"ת מ' **אברהם הורוויץ** נ"י אבד"ק
שענדישאב יע"א:
בדבר שאלתו באחד שהי' באמעריקא כמה שנים והניח אשתו עגונה ועתה בא לביתו ופעלו אצלו שישלח גט לאשתו וכתב גט ונתן ע"י שליח ונסע בחזרה לשם. ועתה שואל אולי דינו כמומר הואיל ונשמע עליו שבאמעריקא חילל שבת אך בדעמביץ נהג קצת כשורה בעת שהי' עתה שמה. ובמומר דינו שיתן גט לשליח לקבלה ואח"כ יעשה שליח להולכה והוא עשה אך שליח להולכה ומסתפק אם מותר ליתן הגט לאשה שתנשא בו:
תשובה כבר ראה דברי גאוני בתראי והובא בפ"ת סי' קמ"א דאף במומר אם עשה שליח להולכה וא"א להשיג גט ע"י שליח לקבלה כשר במקום עיגון. מכ"ש נ"ד דלא נעשה מומר ומבואר בתשו' בנין ציון החדשות סי' כ"ג דרוב פושעי ישראל שבזמנינו יש להם דין אומר מותר והרבה המחללי שבת מתפללין תפלת שבת ומקדישין ומודין בשבת ומכ"מ מחללין. והמה כתינוק שנשבה לבין הנכרים אעפ"י שמחללין שבת מעשה אבותיהן בידיהן. ע"כ נמצאו מקילין ביין שנגעו בהם וע' בס' תוספת שבת סי' דאם רק מתבייש מהרב המפורסם לגדול העיר ל"ה דינו כמחלל שבת בפרהסי' והביא כן בשם ס' תורת חיים וע' ביעב"ץ ח"א סי' ל' דאפי' מומר ממש אינו בזה"ז מין גמור ורוב מומרים בזמנינו אינם אלא להשביע יצרן בעבירה וא"כ בנ"ד שהי' באמעריקא ומקיים מנהגן ל"ה דינו כמומר לענין זה דל"ה רק חשש ע"כ פשוט דמותר ליתן הגט לאשה לכתחלה:
ידידו

סימן סו

ב"ה **לבוב תרנ"ד** לפ"ק:
לכבוד ש"ב הרב הגה"ג החריף ובקי בנש"ק המפורסם מ'
ברוך

האלברשטאם נ"י האבד"ק
גארליץ:
ע"ד האשה שהרתה לזנונים ואח"כ נסעה מקהלתו ושהתה בדרך יותר משנה וחזרה לביתה עם בעל אחר ומענה בפיה שנתגרש' מבעלה הראשון והביאה כתב מדיין אחד משיקאגא אשר במדינת אמעריקא שנתגרשה בפניו וכ"ת מפקפק בכתב זה יען שאין מכיר החתימה וגם ל"ה רק עד אחד ע"כ שאל אם מחויב להפרישה
תשובה הנה מבואר בסי' קנ"ב דאשה שיש בידה מעשה ב"ד אינה יכולה להנשא עד שיכירו חתימת ידי הב"ד. אמנם הפ"ת מביא בשם בגדי ישע שאם כבר נשאת אעפ"י שאין מכירין החתימות לא תצא ועיין בפ"ת ס"ס קמ"ב דבמקום דחק ועיגון גדול הרבה פוסקים מתירים אף לכתחלה להתיר להנשא אף שאין מכירין החתימות כש"כ שאין לאסור אם כבר נשאת אך מה שאין חתם רק דיין אחד ולהלכה בעינן ב' עדים שיעידו על הגירושין כבר כתבתי בתשובה לענין אם סומכין על הטעלעגראף בענין זה ופלפלתי הרבה על דברי ספר יהושע סי' מ' שמצדד לומר דבאומרת נתגרשתי בב"ד פלוני דנאמנת דהוה מלתא דעל"ג ואני הארכתי בדין זה והבאתי ראיות דל"מ. (ע' לעיל סי' י"ב) מ"מ הגאון מלבוב בשו"מ הסכים לדברי דבטעלגראף מהני עי' מ"ק ח"א סי' קצ"ד ושם מצדד לאמר כדברי ספר יהושע בשגם שמקצת הרבנים נהגו לתת כתב לאשה בדיין אחד הגם שאיני יודע על מה סומכין מ"מ אין לאסור האשה ואם כ"ת מפקפק אם להאמין להאשה ישאל להדיין ויתברר לכ"ת:
והנני ידידו דו"ש

סימן סז

ב"ה **לבוב תרנ**"ז לפ"ק:
לכבוד ידיד' הרב הגאון החריף ובקי שלשילתא דיחוסא כש"ת מ'
חיים
ארי'
הלוי נ"י איש
הורוויץ וכעת אבד"ק
קראקא יע"א:
ע"ד האיש אשר אשתו נשתטית זה שבע שנים וכארבע שנים חלפו מעת אשר נתנוה לבית המשוגעים במחלקת החולים שאין להם תרופה וכת"ה יצא ראשונה להתיר לו

לישא אשה על אשתו אך בדבר הכתובה והנדן אומר הבעל שאין לו מאומה וכ"ת מסתפק אם מטילין חרם עלי' או שבועה שאין לו:

א **תשובה** בגוף ההיתר הנני נמנה לדבר מצוה דאחרי שהיא בבית המשוגעים א"צ ליחד לה בית ולזונה דשם נותנין לה מזונות אך צריך להשליש טראטע דאולי לא ירצו להחזיקה שמה יתן לה מזונות אז לפי כחו אמנם בדבר הכתובה שהיא סך 36 ר"כ יראה כת"ה שישליש סך כזה כי הוא דבר מצער. ומלשון הב"ח והב"ש יראה שהחיוב להשליש וסך כזה יוכל הנעלב להמציא לו. וכן הנהגתי כמה פעמים. אמנם בדבר הנדן שאין לו להשליש לכאורה יש להסתפק אם מחויב למכור ביתו וכלי תשמישו ולהשליש דמבואר בסי' רל"ב סעיף ט"ז דמי שנדר לתת לבתו שנשתדכה סך מעות ונתקלקלו החובות שלו אינו מחויב למכור ביתו וכלי תשמישו דאין לך אונס גדול מזה וכ' הש"ך דאדעתא דהכי לא נשבע והוא מתשו' הרא"ש שכ' דאיכא אומדנא והמ"ל פ"ו מזכי' הקשה הרי הדבר תליא ג"כ בהצד השני ול"ש אומדנא כמ"ש תוס' כתובות מ"ז ע"ב ותי' דהך דתשו' הרא"ש שאני דאין כאן חיוב רק מצד השבועה. עוד כ' דהך דתשו' הרא"ש דאיכא אומדנא גדולה שאני עיי"ש א"כ בנידן נשתטית דלע"ע כל עוד שלא נתגרשה אין כאן חיוב כתובה ונדוניא דלא נתנה לגבות מחיים רק דהחיוב להשליש מכח אומדנא דאדעתא דהכי נסבה שאם יהי' אונס ולא יוכל לדור עמה שלא יקח אחרת עד שישליש דשמא לא יהי' לו כשתשתפה ותוכל לקבל הגט וכיון דמכח אומדנא הוא איכא אומדנא להיפך ואדעתא דהכי לא נסבה שיצטרך למכור כלי תשמישו ובית דירתו אם לא יוכל לדור עמה ויצטרך לישא אחרת ע"כ יש מקום לומר דא"צ למכור וכבר כתבתי כעין זה בספרי ליו"ד ח"א סי' ל"ג לענין שוחט שהתפשר לתת מעות לאחד ולא נתן אם מחויב למכור כלי תשמישו או השני מחויב להמתין:

ב **ובעיקר** הדין דבית דירתו א"צ למכור שכ' בתשו' הרא"ש כלל ח' סי' ד' אולי ל"ש אומדנא במקום שרוב אנשי עירו דרים בשכירות ורק השועים יש להם בית דירה ודוקא בימים קדמונים שכל א' הי' לו בית דירה שייך אומדנא משא"כ בזה"ז אך באמת אין לחלק דגם בזה"ז שייך אומדנא דדירתא דאינשי לא מזדבנא כדאמרינן בב"ב דף ד' ועדיין צ"ע אם מחויב למכור כלי תשמישו דכיון דאנן עבדינן תקנה להאשה שכתשתפה תקבל ממנו גט ונדוניא צריכין אנחנו לחוש שמא יבריח אח"כ נכסי' ע"כ צריכין לעשות תיקון שיתן טאבעלע המועיל אם אינו רוצה למכור דירתו:

ג **ולענין** הספק שנסתפק כת"ה אם מטילין עלי' חרם או שבועה שאין לו לכאורה סגי בתנאי שמתנין עמו שאם הטעה הב"ד ויש לו נכסים אין בהיתר ממש ויעבור על החרם

אך שצ"ע אם מהני תנאי בהיתר חדר"ג דא"א להתיר ע"י שליח הגם שמצינו הפרת הבעל בתנאי כמ"ש מוח"ז הגאון רעק"א הובא בפ"ת סי' רל"ד סק"ב ומה"ט כתבתי בספרי חא"ח סי' קט"ז סק"ח דמהני תנאי בהתרת חכם מ"מ כתבתי שם דאם חכם מתיר בלא פתח הוה כבעל ול"מ ע"י שליח ול"מ תנאי ולפ"ז בהיתר חרמי ציבור דל"ב פתח ל"מ תנאי אך לפמ"ש הפוסקים דבדבור בעלמא ל"ב תנאי שאפשר לקיים ע"י שליח שוב מהני תנאי וכן מוכח מסנהדרין ד' ע"ב דמהני תנאי בסמיכה אף דא"א ע"י שליח ומ"מ אין לסמוך ע"ז דהכי כל המאה רבנים יטילו תנאי ואולי מהני תנאי של מקצתן מ"מ לא נהירא להטיל תנאי ואם הדבר ספק אם יש להבעל יוכל' להטיל עליו חרם. ומרוב הטרדה אקצר:

והנני ידידו דו"ש

סימן סח

ב"ה **פרעמישלא תרל**"ו. להרב הה"ג החריף ובקי המפורסם מ' **יהושע גראספעלד** נ"י אב"ד דק"ק

דאברימיל יע"א:

ע"ד השאלה באחד שאביו הי' נקרא בפי כל קאניא ולתורה הי' נקרא בשם אביו אלקנה וסדרו גט בשם אביו אלקנה לבד. וטעמם ונימוקם דקאניא הוי קיצור השם משם אלקנה כמ"ש בטיב גיטין ובס' דברי חיים. ואחר הגט נודע שזה כחמשה שנים אשר החזיק ה"ר קניא הנ"ל לקרות לתורה בק' יאברוב בשם אלקנה צבי חותם עצמו אלקנה ובפי כל קאני. ואולם המגרש דר בק' דאברימיל וזה עשר שנים ומוחזק בשם בן אלקנה, ונשאלתי אם הגט כשר:

א **תשובה** מה שכתבו בגט רק שם אלקנה לדעתי י"ל דאף דשם קנה א"צ לכתוב מ"מ אם נקרא קאניא היינו שנרגש הנ' יותר ואחרי' היו"ד אשר ע"כ צריך לכתוב קאניא לא קנה אז צריך לכתוב הכנוי כיון שיש ב' שנוים הן בהתחלת התיבה והן בסוף. והוא דומה לשם דאדיא שכתב בט"ג אות ד' דצריך לכתוב הכינוי. אך מ"מ בשביל זה אין קפידא דגם בדאדיא אם לא כתבו כשר. וכ"כ בחידושי אנשי שם סי' ק"ע. ועוד דכאן קאניא צריך לכתוב בה"א משום שבא משם הקודש. כמ"ש האחרונים בשם תנצי"ה ע"כ לא כתבו הקיצור כלל ואין קפידא בכך:

ב **אמנם** אשר יש שנוי בשם אביו צ"ע. דהנה באם נקרא בפי כל בשם אחד ולתורה בב' שמות ולא כתבו רק שם שנקרא בפי כל כבר פסק בט"ג בליקוטי שמות ס"ב באם נקרא

מעריסה ולתורה אברהם יצחק ובפי כל אברהם ולא כתבו רק שם אברהם כשר כיון שהוא חניכה שהכל קורין אותו. וכן הוא בב"ש ס"ק א' דחניכה שהכל קורין הוא עיקר השם וכשר לכל הדעות בדיעבד. אמנם בנ"ד כיון שהכל קורין אותו קאניא ולא כתבו רק אלקנה נהי דקאניא הוי קיצור השם מ"מ שם אלקנה אין לו מעלה שיהי' חניכה שהכל קורין והוי כמו שיש לו ב' שמות ולא כתבו רק שם אחד. הנה בב"ש סעיף ג' פסק בלא כתב רק שם טפל פסול משמע דס"ל דכתב שם עיקר לבד כשר. ובנ"ד נהי דשם אלקנה לא הוי חניכה שהכל קורין אותו מטעם הנ"ל מ"מ עיקר השם הוי כיון שהכל קורין בקיצר השם הנ"ל וגם הוא חותם בשם אלקנה. ע"כ להב"ש כשר. אמנם הג"פ מביא י"א להחמיר אף בעיקר השם ואינו כשר רק במקום הדחק וא"א להשיג גט אחר והנה כת"ה מביא דברי הפתחי תשובה בשם מהרי"מ מבריסק להכשיר בכעין נידן דידן מב' טעמים טעם הא' דבשם אביו אף אם לא כתבו רק שם הטפל כשר. וטעם ב' דל"ג מחניכה שהכל קורין בו. הנה כבר כתבתי דבנ"ד לא הוי שם אלקנה חניכה שהכל קורין בו ובטעם הא' כתב דשם טפל כשר דלא גרע מלא כתב כלל:

ג **הנה** אם הי' נקרא תמיד בב' שמות ובנו החזיק לשם אביו רק בשם אחד ולא כתבו רק שם אחד ע' בתשו' בית אפרים סימן צ"ה ובלקוטי שמות אות כ' ומבואר שם דהיכא דנתברר שהו' כן דוקא אם נשאת ל"ת ומשמע דשם אחד גרע מלא כתב רק שם הטפל דהיכא שנקרא בשני שמות תמיד ולא כתב רק שם אחד הוי שינוי השם או דס"ל דגם בשם אביו אינו כשר כמו שנקרא בפי המיעוט וכש"כ בנ"ד שמעיקרא הי' נקרא גם לתורה רק אלקנה וגם אח"כ חותם עצמו אלקנה ונקרא בפי כל קאניא שהוא קיצור השם של אלקנה גם הט"ג מודה דכשר כמבואר שם אך שם כ' באם בקל תוכל להשיג גט אחר יש לעשות כן. ובנ"ד עדיף יותר לפי המבואר בח"ס סי' י"ז ח"ב דאם החזיק בשם אביו ישכר בער ובאמת שמו דוב בער אין לכתוב בשם דוב בער כיון שמוחזק כאן בשם אחר יאמרו שאין זה המגרש. אך צריך להחזיק עצמו ל' יום בשם אביו דוב בער ע"ש. וכ"כ בתשו' השיב משה סי' ע"ג א"כ איך נאמר באם לא כתב אלקנה צבי רק אלקנה לבד הוי שינוי והרי אלו כתב אלקנה צבי הוי שינוי, א"כ בלא כתב רק אלקנה לא הוי שינוי עי' בשאלות ותשוב' ראש אפרים סי' מ"ו לענין צמקה מקצת ארוכה ועבה בשם ש"ב הגאון ר' סענדער מרגליות סברא הנ"ל לענין חליף שוב מצאתי בבית אפרים סי' צ"ה הרגיש קצת בסברא:

ד **היוצא** ממה שכתבתי לדינא הנה אם אלקנה בנ"ד הוי עיקר השם הדבר פשוט להכשיר בלי שום פקפוק דאף לשיטת הגט פשוט דאין להכשיר אף בעיקר השם רק במקום הדחק

מ"מ בשם אביו קיל טפי ואם לדעתו שם אלקנה לא הוי עיקר השם אם אפשר להשיג בנקל גט אחר בלי שום נתינת ממון למגרש רק הוצאות תתן המגורשת יכתבו גט אחר ואם יכתוב בעיר אחרת א"נ להחזיק שם אביו אלקנה צבי ואם יכתוב בק' דאבראמיל יחזיק ל' יום בשם אביו אלקנה צבי ויכתוב על שם אביו קאניא דמתקרי אלקנה צבי ואם קשה הדבר להחזיק ל' יום אין נחוץ כ"כ כיון שכבר הדבר מפורסים וגם בתשו' השיב משה הנ"ל כתב שאין קפידא בזה. אמנם אם קשה להשיג גט אחר או שנתן המגרש עיניו בממון האשה מותרת להנשא בלי שום פקפוק ובדבר מה שכתבתי לכתוב קאניא דמתקרי אלקנה צבי אף דהג"פ כתב והובא ג"כ בתורת גיטין דשם שאין דרך לעשות לעיקר השם רק לכינוי אין לעשות לעיקר השם מ"מ אם נכתוב אלקנה צבי דמתקרי קאניא, י"ל לכתחילה אין לכתוב על שם לעז דמתקרי ואם יכתוב המכונה י"ל דהמכונה קאי על השם צבי ונפלוג בפלוגתא דהנו"ב והב"ש אם המכונה קאי על האדם או על השם ולכן טוב ונכון לכתוב כנ"ל. כנלע"ד ומה שכתבתי קאניא באלף בסוף ע' בספר אהלי שם כלל יוד אות ל"א בשם בית אפרים דאין קפידא אם כותבין באלף אף שבא משם הקודש ובנ"ד עדיף יותר:

ומ"ש לכתוב קאניא באלף אחר הקוף ע"י בב"ש ש"נ אות שי"ן לענין שם שארקה עי' בט"ג ס"ק ב' שם דלכתחלה יש לכתוב באל"ף:

והנני ידידו

סימן סט

ב"ה **פרעמישלא תרנ"ד** לפ"ק:

להרב המאה"ג החריף ובקי המפורסים מ' **שלמה מעהר** נ"י האבד"ק **בראיולב** אשר **בראמאניא** המדינה יע"א:

ע"ד הפירצה אשר נתהוה בק' שאיש אחד הדיוט שלמד עצמו סידור הגט בלשון אשכנז הנדפס זה מקרוב ומסדר גיטין בקהלתכם לא יאומן כי יסופר אשר יהי' איש שאין לו הרמנותא לרב ומורה צדק וסמיכות חכמים מגדולי הדור להרים יד לסדר גיטין וקדושין ומבואר בש"ס דקידושין דמי שאינו יודע בטיב גיטין לא יהי' לו עסק עמהם ומבואר באה"ע סי' מ"ט בזה"ל שבקל יכול לטעות וגורם להרבות ממזרים בישראל ומבואר ברמ"א יו"ד סי' רמ"ב בשם מהרד"ק ומהרי"ו דאין במעשי' כלום וסיים שם מנהג ישראל תורה הוא וכן הוא ברמ"א אבן העזר סי' קנ"ד סדר הגט דכן נוהגין מדברי קדמונים שלא

ליתן גט רק בפני גדולי ישראל וכבר צוח הגאון בעל כנסת יחזקאל וכ' אוי לאזנים שכך שומעות ומבואר בספרי ראשונים ואחרונים גודל המכשלה שיוכל לצמוח בזה באיסור כרת או מיתת ב"ד ר"ל ע"כ יזהרו מזה אחב"י וחלילה חלילה לסמוך על גיטין כאלה שמסדר אחד שאינו לא רב ולא מו"ץ וישראל קדושים הם לציית להזהר מאיסור כרת וממיתת ב"ד וישמעו ויראו וכו' ומטרדות עש"ק הנני בקוצר אמרים וה' כבודו ירום כנפש ידידו

סימן ע

ב"ה **פרעמישלא** "אמת **וצדק**" לפ"ק
להרבנים החריפים הרב הגדול הישיש מ' **פסח הכהן** ראבד"ק
טארנאוו, וה"ה הגדול מ' נפתלי ג"ב נ"י בד"צ דק'
טארנאוו יע"א:

ע"ד השאלה באחד שאינו יכול לדור עם אשתו שהתשמיש קשה לה והזוג אומרים שיוכלו לברר זאת ע"י רופאים והאשה אינה רצונה לקבל גט רק באופן שתשאר לדור בבית השותפות שיש להאשה החצי ולבעלה החצי והבעל ג"כ אינו יכול לזיז מביתו כי יש לו כיפה שלו בביתם ודירה על השטאקווערק, ובבית הזה עשרה בעלי בתים דרים בתוכו ואין להבית רק פתח אחד להרחוב ועל השליבות ההכרח שילכו שניהם אם ישארו בדירות הבית ולהכיפה יש פתח דרך הרחוב והאשה רצונה לשבע שלא תשא לאיש אם יש היתר שיגרשו וישארו שניהם בהבית:

א **תשובה** הנה אין דעתי נוחה להתיר בזה כי הבעל יוכל לצאת מהדירה וידור בבית אחר ובהכיפה יוכל להשאר אחרי שיש דרך ופתח מהרחוב להכיפה ואין זה מקרי שעת הדחק להתיר איסור המבואר בר"מ וש"ע. ואם יוכל להתפשר עם האשה שתצא היא מהבית כפי הדין מה טוב. אמנם להוציאם מבלי בירור ההלכ' לא יאות לפ"כ ע"כ אעבור פירקא דא ואתני' מה שהביאו כת"ה דברי הישועת יעקב והפלאה דטעם הר"מ שאוסר בגרושה מישראל לדור בחצר אף שלא נשאת משום דאיהו כשטתי' דס"ל דביאת זנות בפנוי' הוא באיסור לאו ויש חשש איסור דאורייתא משא"כ להסוברים דביאת זנות בפנוי' לא הוה איסור דאורייתא לא חששו חז"ל ע"ז אם כי הסברא נכונה. ובזה יש ליישב מה שקשה על הר"מ מירושלמי פ' הזורק הובא בר"ן כתובות דאיתא שם המגרש את אשתו לא תדור עמו לא באותו חצר ולא באותו מקום וכו' בד"א בזמן שנשאו הא לא נשאו לא דלא כמראה פנים שפי' כונת הירושלמי הא לא נשאו בגרושה מאירוסין וזה ליתא דא"כ

בכהנת נמי דבכל הפוסקים משמע דבכהנת נמי דוקא מן הנשואין ובירושלמי מבואר דבכהנת אפי' לא נשאו ע"כ קשה מירושלמי על הרמב"ם. אמנם להנ"ל ניחא דהרי זה פלוגתא אי לא יהי' קדש קאי על ישראל שלא ישא שפחה כמו שתרגם אונקלוס. ולפ"ז ביאת זנות בפנוי' דרבנן או כדברי הרמב"ם דביאת שפחה ל"ה רק דרבנן מדהיתר בעבד עברי כמש"כ הר"מ פ"ב מא"ב ה' י"א ולפ"ז ביאת זנות בפני' דאורייתא מלא יהי' קדש:

ב **וגוף** הדין תלי' במחלוקת דלמ"ד שפחה חרופה היא חצי' שפחה וחצי' בת חורין המאורסת לעבד עברי י"ל משום הכי חייב מלקות הבא עלי' משום שחצי' מקודשת אבל לר' ישמעאל דס"ל בכריתות י"א שפחה כנענית מאורסת לעבד עברי ולאחרים מאורסת לעבד כנעני וכתבו תוס' דל"ד מאורסת דקדושין אין תופסין י"ל דשפחה לישראל בלאו ומ"ה לוקה היא והוא חייב קרבן ולפ"ז אין תימא דירושלמי קאי כר' ישמעאל וליכא בפני' רק איסור דרבנן ומ"ה לא חששו שתדיר בחצירו והר"מ כשטתי' אוסר אף קודם נשואין לדור בחצר אחד:

ג **איברא** דלדינא אין לסמוך ע"ז כיון דהר"ן כתב דבש"ס דידן משמע דלא כירושלמי ועוד דבתשובת ריב"ש סי' ש"ס כתב דבחומרא כל דתיקון רבנן כעין דאורייתא תיקון. ועוד הרי הרמב"ם גופי' פוסק פט"ו מאיסורי ביאה ה"ב דדוקא כ"ג באלמנה לוקה בביאה בלא קדושין אבל כהן בגרושה אינו לוקה בלא קדושין וא"כ אמאי חששו חז"ל כמו שהקשה בהפלאה וע"כ צ"ל דחיישינן שיתיחד עמה בפני עדים ויקדש אותה. ולפ"ז גם בישראל יש לחוש שיראו עדים שתתיחד עמו ואז צריכה גט ולא יגרשה ותנשא לאחר וזה חשש לאיסור תורה ועיין ברמב"ם פ"א מגירושין ה' ד' שכ' שלא נאמר ושלחה אלא שאם גירש ולא הוציאה מביתו הר"ז כמי שגירש והחזיר גרושתו לפיכך צריכה ממנו גט שני וצריך להבין הרי בעי עדי יחוד ולמה כ' הר"מ דהרי זה כמו שגירש והחזיר גרושתו ושמא כוון הר"מ לדברי הרא"ה הובא בתשובת ריב"ש סוף סי' ו' וב"ש סי' ל"א ס"ק כ"ב וסי' קנ"ה ס"ק ל"ב דהיכא דדר עם האשה כדרך איש ואשתו א"צ עדי יחוד ע"כ שפיר כ' באם לא יוציאה מביתו וידורו ביחד הוא כמחזיר גרושתו ודוק ועיין לקמן:

ד **ובעיקר** הדבר לדעתי הי' נראה דאף אם לא נאמר כרמב"ם רק זנות בפנוי' דרבנן מ"מ אם גירש אשתו אסור הזנות מדאורייתא שהרי הלח"מ פ"א מאישות ה"ד רצה לומר דלכ"ע אסור בעשה דאם בא שלא לשם אישות מבטל מצות עשה דכי יקח איש אשה וכ"כ המגיד משנה. אך שדחה דמשמע דל"ה רק דרבנן אבל באשה שהי' לו קדושין עלי' וגירשה ובא עלי' דביטל עשה בידים שגירשה ובא עלי' ע"כ לכ"ע הוה איסור דאורייתא ונ"ל ראי' מהא דאמרינן בגיטין וביבמות צ"ד ואשה גרושה מאישה אפי' לא נתגרשה

אלא מאישה פסולה לכהונה וכן פסקינן ומדאורייתא אסור' לכהונה דלא כשיטת הר"מ עיין בפוסקים וצריך להבין באם אמר לה הרי את מגורשת ואי את מותרת לכל אדם במה נתגרשה מאישה מן התורה הרי כל קדושין היא שאסר לה אכ"ע חוץ ממנו וגירושין הי' שהתירה לכ"ע וזה שלא התירה לכ"ע איזה גירושין הם וע"כ צ"ל דכל גירושין המה להתירה לכ"ע ולאסרה עלי' והיינו לפוסקים דזנות מדאורייתא מותר התירה לכ"ע בזנות נשואין ועל עצמו אסרה בזנות ע"כ באמר אי את מותרת לכל אדם עכ"פ אסרה על עצמה בזנות ולכן שפיר דרשינן אפילו לא נתגרשה אלא מאישה והיינו שהועילו גירושין לאסרה על עצמו בלי קדושין אחרים ולכן מקרי גרושה מאישה אבל אי ס"ד דלכ"ע מותרת פנוי' בזנות מדאורייתא ולבעלה ג"כ מותרת ולא הועילו הגירושין כלום במה קרינן גרושה מאישה שתאסור לכהונה ולומר דמה דנפטר מחויבים שלו מקרי גירושין לא ידענא אם נפטר מחויבין כיון שלא הותרה לעלמא כמו בספק גירושין דחייב במזונות משום דמעוכבת בשבילו להנשא ועל כרחך מוכח או דהלכה כרמב"ם דאיכא איסור זנות בפנוי' או דעכ"פ להמגרש אסורה כיון שביטל בידים הקדושין ושויא פנוי':

ה **ובזה** מיושב הא דמשמע במגרש אשתו ולנה בפונדקי דצריכה גט מחשש דאורייתא משום דא"א עושה בעילתו בעילת זנות דבגירש אשתו לכ"ע איסור דאורייתא. ובזה מיושב מה דבמעוברת חבירו שנשא כופין לגרש והקשה בית מאיר סי' כ"ו מה תוספת אזהרה יש בזה כיון דמעיקרא הי' אסורה עלי' מדרבנן ועכשיו ג"כ דרבנן ולהנ"ל ניחא. ולא העליתי הדבר בכור הבחינה אך לכאורה נ"ל כן לולי כל דברי הפוסקים שדעתם רחבה מדעתינו וע' פ"ח מבואר דביאת פנוי' לדידן איסור דאורייתא ע"ש:

ו **והנה** הביאו במכתבם דברי עבודת הגרשוני סי' צ"ג דהיכ' דגירשה משום זנות דמאיסה בעיני' אף באשת כהן אין איסור לדור בביתו ובתשו' שבות יעקב ח"א סי' קי"ט חלק עלי' ומייתי ראי' מדאיתא פ"ב דאבל רבתי ב"ש אומרים מי שגירש אשתו לא ישרה עמה לא במבוי ולא בחצר והרי ב"ש ס"ל דלא יגרש אלא אם מצא בה ערות דבר ומאוסה בעיני' ואפ"ה גזרו רבנן עיי"ש, ונראה לישב דבספרי יליף ויצאה מביתו מלמד שהאשה יוצאה מלפני האיש והיתה לאיש אחר שלא תנשא בשכנתו ומוכח מזה דהיא דרש דאורייתא ואף קודם נשיאתן אך י"ל דמביתו צריכה לצאת תיכף ומוהיתה לאיש אחר ילפינן שלא תנשא בשכנתו. אבל קודם נשואין אולי מותרת להיות בחצרו וע' מגיה במ"ל פכ"א מא"ב כתב מדברי ספרי דקודם שנשאת אסורה מדרבנן בחצר ולאחר שנשאת אסורה מדאורייתא. והנה ברמב"ם איתא פ"א מגירושין ה' ה' הובא לעיל שלא נאמר ושלחה אלא שאם גירש ולא הוציאה מביתו חיישינן ליחוד וקדושין וצריכה גט שני ולפ"ז לא

מוכח מקרא דאסורה לדור שמא יבא עלי' ורק שאם דרה ונתיחדו צריכה גט שני וזה לדעתי טעם הרמב"ם שדרש לקראי דבא להוציא מדרוש ספרי וזה לב"ה דצריכה גט שני ודלא כמש"כ המש"ל הנ"ל דרמב"ם לא פסק כספרי אבל לב"ש דאינה צריכה גט שני א"כ דרשה דספרי דרשה גמורה היא והיינו דנהי דל"ח ב"ש לקדושין משום דמאוסה בעיני' וגם ל"ש סברה דא"א עושה בעילתו בעילת זנות כיון שבלא"ה הוה בעילת זנות כמש"כ הרדב"ז וע' אבני מילואים סי' ל"ג מ"מ לבעילת זנות חיישי גם ב"ש כדמוכח מקרא:

ז **ומה** שהקשה באבני מילואים סי' ל"ג על סברא זו דא"כ למה כתבה תוס' רק למ"ד דפליגי בלא ראוה שנבעלה דאולי לשיטתייהו ולא כתבו גם למ"ד דפליגי בראוה שנבעלה דל"ש לב"ש אין אדם ע"ב ב"ז כיון דבלא"ה הוה בעילת זנות י"ל דתוס' ס"ל דדוקא בלא ראוה שנבעלה דהיא רק מכח אומדנא מהני סברא זו לב"ש משא"כ בראוה שנבעלה וכיוצא בזה נמצא באבה"ע סי' ג' מעין כן ובפוסקים. וע"כ דרשו ב"ש הכי אבל זה דוקא לב"ש דע"כ מוכח מקרא דאף דמאוסה בעיני' חיישינין לבעילת זנות משא"כ לדידן דפסקינין דצריכה גט שני מקרא כמ"ש הרמב"ם שפיר י"ל היכ' דמאוסה בעיני' ל"ח לבעילת זנות ולפמ"ש יוצא לנו מבואר דמה שכתבו תוס' ריש זבחים דאשה שזינתה אין כופין לגירושין דל"ח שידור עמה משום דמאוסה בעיני' ועיין אה"ע קי"ז סעיף א' ברמ"א ורדב"ז סי' תשמ"ו לב"ש מוכח דאף דמאוסה בעיניו חיישי' לזנות ורק לקדושין ל"ח מטעם הרדב"ז ומ"מ יש לדון בכל זה דבתוס' דמשמע דלב"ש מאוסה בעיניו ולא חיישינן לביאה כלל:

ח **ולדינא** כיון דהשבות יעקב אוסר אפי' בנצטרעה. שמא תתרפא כש"כ בנ"ד מי יהין להקל בדבר בשגם דהיא דבר אשר ההיתר נמשך לשנים הרבה ויהי' הדבר תמוה בעיני כל ומזה יתבטל ח"ו כל תקנות חז"ל כי העולם לא ידעו לחלק בין הענינים:

ובשיטה מקובצת כתובות מבואר דמה"ט ל"ג חז"ל בגרושה אשת ישראל לאסרה במבוי דרשו חז"ל לטובתם אולי יתפייסו ע"י כן ויחזור ויקחנה א"כ לסברא זו היכ' שיגרשה מטעם שאין יכול לדור עמה גרע טפי:

והנה כת"ה רוצים לסמוך על הג"פ סי' קי"ט ס"ק מ' שכ' דבשעת הדחק יש לסמוך על שיטת הר"ן דבאיכא אחרים בחצר יכולה לדור עמו בחצר וזה אינו דודאי גם כונת הג"פ באיכא אחרים בחצר היינו לשמור כשמירת ר' זכרי' בן הקצב דלדעת הרבה פוסקים דוקא בשבוי' הקלו משא"כ באשה שנתגרשה עמש"כ הריב"ש בתשובה לענין מינקת חבירו אף דל"ה רק איסור דרבנן והג"פ סמך בשעת הדחק על דברי הר"ן אבל בלי שמירה כר' זכרי' בן הקצב גם הג"פ אינו מיקל ובנ"ד, ודאי אין יכולים לשמור כשמירה דר'

זכרי' והפ"ח החמיר מאוד בדבר זה דאפי' ע"י שמירה אין להקל וע' בג"פ ס"ק מ"א בשם הראנ"ח דאפי' הוא דר בעלי' והיא דרה למטה בבית והתחתית ועלי' משתמשים ע"י פתח אחד הו"ל כניסת אותו פתח כחצר ואסורים לדור שם וכש"כ כששניהם צריכים לכנוס בפתח א' ולהשתמש בשליבות ביחד ודאי אסורים:

ט **והנה** ראיתי בפ"ח שתמה על הר"מ שחילק בין כהן לישראל והרי לדברי' דכהן אינו אסור בגרושה רק ע"י קדושין ואפי' איסור דאורייתא ליכא מה חילוק בין כהן לישראל וחזינא לדעתי' דלהרמב"ם ליכא איסור דאורייתא בביאה שלא ע"י קדושין ולפע"ד דהרמב"ם מודה דאיכא איסור דאורייתא הן בכהן בגרושה והן בממזר רק שאינו לוקה בלא קדושין ולא כמו שמצדד לומר בתשו' ברית אברהם אה"ע קכ"א אות ג' ד' מדין חצי שיעור דבזה יש לפקפק כמו שכתב שם אך בפשיטות כיון דהרמב"ם מודה דנתחללה בביאת כהן אף בביאה בלא קדושין וכן זרעו פסול וזה מבואר ביבמות ס"ט דומיא דכ"ג באלמנה מה כ"ג באלמנה בביאה לחודי' אף האי נמי בביאה עיי"ש והסברא דבשלמא לענין איסור וחיוב מלקות אין ללמוד כהן הדיוט מכ"ג דכ"ג חמיר משא"כ לענין לפסול אותה וזרעו שפיר ילפינין וכיון דילפינן דהיא נתחללה ע"כ דאיסור תורה יש דאיך יתכן שיבעול ביאה דהיתר והיא תתחלל ואף למה שמצדד השעה"מ סוף ה' יבום והאבני מילואים לומר דעשה דוחה לל"ת ומכל מקום נתחללה בביאה זו (ע"ש בזה בספרי ליו"ד ח"ר סי' קס"ז) זה משום דלא הוה רק דחי' אבל זה לא יתכן דמביאת היתר תתחלל ועל כרחך ילפינין דאיסור תורה יש ומלקות אינו חייב רק בקידש ובעל. וזה הדרך המובחר יותר לשיטת הרמב"ם ז"ל ונתישב גם כן קושית ההפלאה אהא דקידש חייבי לאוין לא הוה קדושין שאין מסורין לביאה משום דהאיסור לא בא על ידי קדושין כמו שכתב תוספת קדושין נ"א והרי להרמב"ם האיסור בא על ידי קדושין ולהנזכר לעיל ניחא דהאיסור הי' מן התורה בלא קדושין והרבה יש לדבר בפרט זה ואקצר הפעם. וע' בבית אפרים אה"ע סי' ק"י שהאריך הרבה בענין השאלה ומהראוי לפלפל אולם אין העת מסכים עמדי ולדינא כבר כתבתי שאין דעתי נוחה להתיר בזה:

והנני ידידו

סימן עא

ב"ה **פרעמישלא** תרנ"א לפ"ק:

להרב החריף ובקי בכל חדרי תורה כש"ת מ' שמעון שפירא נ"י ראבד"ק ראדיוויץ:

השגתי מכתבו ופלצות אחזתני בשמעי החילול השם הגדול שנתהוה בק' שאחד גירש אשתו בע"כ ולעיקר הדין המגרש העלה חרס בידו ולא פעל מאומה כי מבואר בדברי הפוסקים ראשונים ואחרונים המגרש בע"כ הגט בטל ונוסף עליו כל החיוב שהבעל חייב לאשתו ואסור לישא אחרת כי הגט בטל ומבוטל עפ"י דינא וע' בתשו' בית יצחק חיו"ד ח"ר סי' ד' אות ח' וכבר האריכו בזה גדולי הפוסקים ואם כן אשתו היא לכל דבר ומחויב לפרנסה ומכש"כ שאסור לישא אחרת וכל מי שיזדקק לזה לתת לו בת ישראל מכניס עצמו באיסור חמור הנ"ל היחתה איש גחלים בחיקו וכו' ואם הי' ע"י שליח כבר נפסק הדין דהשליחות בטל ואין ממש בגט זה אכן אף אם לא הי' ע"י שליח הדבר פשוט דהגט בטל כחרס ואין בו ממש ומובטחני שישראל קדושים יצייתו לקול דברי תורתינו הקדושה ולא יסייעו ידי עוברי עבירה וכגון דא מצוה לפרסם החנפים ולא תעשינה ידיהם תושי' וד' יגדור פרצותיהן וישיב שפטנו כבראשונה. כעתירת ידידו

סימן עב

ב"ה **פרעמישלא** תרנ"א

לכבוד הרב הגאון החריף ובקי כש"ת מ' **אברהם בנימין קלוגר** האבד"ק **זאלקווא** בהגאון החסיד **מהרש**"ק זלה"ה:

יקרתו הגיעני ע"ד הנכבדות מדובר עם חתן מופלג בתורה אך שם אמו של חתן שרה ושם הכלה שרה לאה ושאל אם יש בזה חשש:

תשובה שאין בזה שום חשש כמ"ש בתשו' השיב משה חאה"ע סי' ס"ט דכל שיש איזה שנוי בשמות אין לחוש לצואת ר"י החסיד והבו לה דלא לוסיף עלה וע' בס' נזיר השם דף כ"ג שכתב הגאון הפלאה זלה"ה לבנו דבשתי שמות דכחד' חשיבו אין שום בית מיחוש אם השני נקרא בשם אחד השוה לשמו וע' בר"נ גיטין רפ"ג שכ' על תירוץ התוס' דשנים ששלחו שני גיטין ושמותי' שוות דמיירי שהן משלשין ויש סימן דאם שמותיהם שוים קתני וזה אין שוים א"כ כיון דבצואה כתיב שמותיהם שווים והיכ' דיש הפרש ל"ה שווים. וע' בספר יד שאול להגאון מלבוב כמדומה שהוא בסי' ר"מ שכתב טעם לצואה שמא יקראו זוגתו ותבא אמו ויבוא לידי איסור וכן הטעם בחתן וחותנו עיי"ש א"כ כשיש שינוי בשמות אין לחוש:

ידידו

סימן עג

ב"ה **פשעמיסל "אהיה כטל לישראל'** לפ"ק:

הרב הגאון הצדיק בנש"ק המפורסם מוהר"ר **אהרן האלברשטאם** אבד"ק **סאנדיץ**:

בדבר השאלה באשה ששמה מעריסה רחל וכן חותמת עצמה וכן קורין לה אבי' ואמה ואחותה ואנשי העיר וקרובי' לפרקים קראו אותה רחל ולפעמים ראזיא (ונכתב בשאלה בטעות רוזע) ואנשים שאינן מכירין אותה קראו אותה ראזיא וכן קראו אותה נכרים ועי"ז לא נודע לנו איך רוב קראו אותה. וזה כחמשה שנים שנתגרשה מבעלה ונכתב בגט רחל כי לא ידעו המסדרים משם ראזיא ובמשך חודש אחר הגט נודע להב"ד שקראוה מקצת ראזיא וכתבו הב"ד למקום שהבעל שם ליתן גט אחר ורצה סך מסוים על כן לא גירש ונמשך הדבר חמשה שנים וכעת עשתה שידוך אחר ושמע הבעל מזה וכתב שכבר הצריכה ב"ד גט אחר אם כן יעשו דבר מה והתפשר הרב עמו לתת לו סך שני מאות ר"כ ונסעה האשה למקום שהבעל שם וגירשה מחדש ועתה האשה רוצה להנשא לבעל ששידכה עמו קודם צ"א יום מהגט השני כי החתן אינו רוצה להמתין וינתק קשר התנאים ויש חשש שתצא לתרבות רעה על כן נפשו בשאלתו אם יש להתיר לישא קודם צ"א יום. והנני כותב השאלה כפי מה שסיפר לי פא"פ הרבני המופלג מהר"ד בערגער מק' נוסף על מכתב כת"ה:

א **תשובה** מה דפשוט בעיני כ"ת דהגט הראשון הי' כשר עפ"י דין אנא לא ידענא דנהי דאם הרוב הי' קורין אותה רחל כשר בדיעבד כמבואר בב"ש ס"ק א' שכ' חניכה שהכל קורין כותבין לכתחילה רק החניכה דחניכה, שהרוב קורין כשר וכש"כ בעיקר השם שהרוב קורין. אמנם בנ"ד שלא נודע אם הרוב קראו לה רחל ושמא רק המיעוט קראו רחל ויש חשש אפילו בדיעבד אך י"ל דשם העריסה החתימה והמיעוט בזה עיקר נגד מה שקורין הרוב כמ"ש בטיב גיטין בלקוטי שמות סעיף ט"ז ע"כ אם כתב עיקר השם כשר בדיעבד וכש"כ דשם ראזיא הוה שם נכרי והגאון מהרש"ק כתב דאין להזכיר שם כזה בגט רק דאנו כותבין שמות אלה כמ"ש הגאון מסאנדיץ ח"ב אה"ע סי' קמ"ב וכ"כ ד"ז בח"ס עכ"פ היכא שכתבו רחל ולא כתבו שם של נכרים והשם שכ' היא מעריסה וחתימה וספק אם הרוב קורין כשר בדיעבד. אמנם לענין אם צריך להמתין צ"א יום מגט השני הנה בש"ע אה"ע סי' י"ג מבואר ברמ"א סעיף ט' דיש לחוש לסברא הראשונה והיא שיטת הר"י סוף גיטין דאף אם לא נתגרשה רק מחשש לעז מונין מן השני וכש"כ בנ"ד שהב"ד צוו לכתוב גט שני וניתן להבעל סך מסוים שגירשה דמונין מן השני. ואינו

דומה למה שהביא ב"ש ס"ק י"ד דבגירש מעצמו א"צ להמתין דשם גרש מעצמו א"צ להמתין משא"כ כשעשה על פי בית דין. אמנם עיינתי בתשובות הרשב"א חלק רביעי דפוס פיעטערקאב סי' ל"ד והוא התשובה שהביא הבית יוסף סי' י"ג נראה מלשונו שם שהצריכו גט לרוחא דמילתא. ונראה שעפ"י ב"ד נתן הגט ומ"מ לא צוה להמתין צ"א יום וזה דלא כב"ש שמביא שם שנתן מעצמו וצ"ע. וצ"ל דשם מיירי שאמרו לו לרוחא דמילתא שיתן גט ולפ"ז ה"ה בגט שני שנאמר שנתן לרוחא דמילתא י"ל דא"צ להמתין אך מ"ש שבתשובות הרשב"א הנ"ל שנתברר שלא היה בקדושין ממש והוה גרושה מאיש שאינו אישה בזה כתב דא"צ להמתין משא"כ בנתן גט שני מחמת לעז כיון שהי' בעלה מתחלה ע"כ מונין מגט שני כמ"ש בתשובות הרשב"א סי' כ"ד הנדפס מחדש והיא התשובה שרמז עלי' הב"י ע"כ גם בנ"ד צריכה להמתין:

ב **ולכאורה** יש להתיר מטעם דבישועות יעקב סי' י"ג כתב בפי' הקצר דר"ת ור"י סוף גיטין פליגי בפלוגתא דרב ושמואל דשמואל ס"ל גיטין י"ח דמונין משעת כתיבה והטעם כיון שאינו רשאי להתיחד בין כתיבה לנתינה א"צ להמתין ג"ח משעת נתינה וכש"כ בגט אחר גט דודאי אינו רשאי להתיחד אם לא ע"י קדושין אחרים א"צ להמתין ואף לרב דס"ל משעת נתינה אפשר דמודה לר"ת ושיטת ר"י דבודאי הלכה כרב דמשעת נתינה אף שאסור להתיחד ובזה מיושבים דברי מהר"מ לובלין עיי"ש א"כ כיון שכ' בתשובת מהרלב"ח סי' י"א דבאמת הלכה כשמואל דר' יוחנן בירושלמי פ' החולץ ס"ל כשמואל ורק לחומרא פסקינן כרב ובשעת הדחק י"ל דסמכינן אירושלמי א"כ גם בנתן גט שני י"ל דסמכינן אירושלמי דלשמואל גם בגט שני א"צ להמתין:

אמנם ז"א דבתשובות הרשב"א ח"ד הנ"ל סי' כ"ד מבואר להדיא דלא כישועות יעקב רק דאפי' לשמואל דס"ל מונין משעת כתיבה מ"מ בנתן גט שני מחמת לעז מונין מגט שני. ועוד דאף המהרלב"ח לא סמיך בשעת הדחק רק בנתן גט והותנה שלא תתגרש רק אחר שנתים משא"כ למנות משעת כתיבה כשמואל כתב שם להדיא דמצד המנהג הלכה כרב ואין להתיר למנות משעת כתיבה:

ג **אמנם** י"ל בנ"ד שיש חשש שתצא לתרבות רעה ונ"ל דכדאי הוא ר"ת לסמוך עלי' בשעת הדחק שהרי בתשובות מהר"מ מינץ ס' סמך אדעת ר"ש הזקן במיניקת מחשש שלא תצא לתרבות רעה והובא ברמ"א סי' י"ג אך בח"ס חיו"ד סי' שכ"ב כתב דאין ראיה ממינקת דשם היה התקנה לתקנת הולד וא"כ כשאנו רואין שעוד יגרע לולד אם תצא אמו לתרבות רעה אמרינן בשם הילד א"א בתקנת חכמים ולפ"ז לענין הבחנה אין ראיה דמקילין במקום חשש שלא תצא לתרבות רעה ועיין תשובות חוות יאיר סי' קמ"א מ"מ

יש סברא לאמר דבשעת הדחק סמכינן אר"ת שהרי בטו"ז סי' י"ז ס"ק ט"ו פוסק כמהר"א מזרחי דבפלוגתא בתקנות עגונות אזלינן לקולא בשעת הדחק. אך הש"ך ביו"ד סי' רמ"ב הוכיח דבאיסור דאורייתא אף בשעת הדחק לא סמכינן להקל וזה דלא כדעת הר"א מזרחי מ"מ בדרבנן אף הש"ך מודה דסמכינן להקל:

ד **ועוד** נראה דהנה הרב המחבר מביא סי' י"ג סעיף ט' מי שנתגרשה ויצא קול פיסול על גט והוצרכו גט אחר י"א דצריכה להמתין מהגט הב' וי"א שא"צ להמתין כו' וא"כ כל היכא שכ' המחבר ב' דיעות הלכה כדיעה ב' להקל כמ"ש הכנה"ג בא"ח סי' שי"ח הובא באריכות בס' יד מלאכי כללי הש"ע אות י"ג ובפמ"ג בפתיחה לא"ח בהנהגות השואל אות כ"א. א"כ דעת המחבר להקל כר"ת רק דרמ"א כ' ויש לחוש לסברא הראשונה על כן י"ל דגם הרמ"א מודה בשעת הדחק ועיין במג"א סי' רמ"ח שכ' דצורך גדול שוה להפסד מרובה הגם דזה לאו כללי הוא דשעת הדחק מודה רמ"א מ"מ בנ"ד דיש לחוש שתצא לתרבות רעה ר"ל הי' כצורך גדול והפסד מרובה ובדרבנן הוא דהרי בודאי לא נתייחדה עמו שהמגרש הוא בעיר אחרת וכבר נשא אשה אחרת ע"כ בדרבנן שומעין להקל דלא החמיר הרמ"א בכה"ג עוד י"ל כיון דבעיר סאנץ לא נתפרסם הדבר שיש חשש על הגט ושיקבלה גט מחדש ששם לא נתגרשה והיא תנשא בעירה גם הרב אב"ד אמר להמגרש שבאם לא ירצה לגרשה תנשא מגט הראשון עדיף מקול שיצא לעז שהרי הוא קול ושוברו עמו ועיין בפת"ת סי' קכ"ט מביא בשם השואל בחמדת שלמה סי' ע"ב דלא רצה ליתן גט שני משום שאז תצטרך להמתין ג"ח ע"כ מצדד להתיר בלא גט שני ולענ"ד זה חומרא דאתי לידי קולא ואיך נקיל מטעם שמא יבוא לידי ספק דרבנן.. ע"כ יש ליתן גט לצאת מידי ספק ולעשות שיגרש הבעל בעצמו בלא ב"ד וא"ל דעושה ס' דרבנן בידים דכיון דעושה כעת מחשש איסור א"א ל"ה כעושה ס' בידים כמ"ש בשעה"מ פ"ה דמקוואות לענין ביטול חמץ דעושה מס' דאורייתא ס' דרבנן והארכתי מזה בספרי לא"ח סי' ס"ט אות ג'. גם ל"ה זלזול מדרבנן כיון שאין הס' באין בב"א כמ"ש שם. ומ"מ לדינא צ"ע. ואם לפי חוות דעת כת"ה יש חשש שתצא האשה לתרבות רעה אם לא יתיר לה גם אם לא יהי' ע"י היתר זה פירצה להתיר בלי צ"א יום יוכל כת"ה להקל וד' יצילנו משגיאות. ושוב הראו לי דברי הכנה"ג בהגהות סי' י"ג סעיף י"ב דמסדר הגט שנתן גט שני לאחר ימים שנתן גט א' מפני שיצא קול על אחד מהעדים שגנב מונין זמן הבחנה מהגט הא' מהר"ש הלוי חלק אה"ע סי' י"ג ועל כרחך הטעם משום דבקול לא נפסל העד ול"ה הגט רק לרווחא דמלתא על כן מונין מהראשון:

והנני ידידו ש"ב

סימן עד

ב"ה **פשעמיסל**, **תרח"ם** לפ"ק
להרב הגדול החריף ובקי המפורסם כש"ת מ' **חיים צבי**
אשכנזי נ"י האבד"ק
פשעווארסק יע"א:

א **ע"ד** הגט אשר סידר ולא ידעו הבד"צ שאבי האשה הוא כהן. ולא כתבו כהן כבר ראה כת"ה דברי הרמ"א שמביא בשם פיסקא מהרא"י להחמיר והוא הכשיר בשעת הדחק ובנ"ד איני יודע מה שעת הדחק איכא אם יכתוב גט אחר ע"כ ימחול לסדר גט אחר ליד האשה והיא מוכרחת לקבל הג"פ בלי מעות בע"כ כמבואר ברמ"א סי' קי"ט אבל בל"ס תקבל הג"פ ברצון ואין צריך לשליח אך גט אחד כיון דע"פ דין כשר בגט אחד וע"י שליח אין לשלוח ב' גיטין ע"כ יכתוב גט אחד בילא דמתקריא בילא גיטל והיותר טוב לכתוב בילטשא דמתקריא בילא גיטל ואין להאריך בפרט זה וכבר ראה כת"ה כל דברי הפוסקים בזה:

ב **וע"ד** העופות ששלחום להאמבורג ואין פותחים אותם אך שורין במים קודם ג' ימים ע' בתשובת נוב"ת חא"ח סי' כ"ז שכתב דאברים הפנימים אסורים ואין להם היתר רק לצלי והבשר מותר בהפסד מרובה ע"כ ימחול לזרז הסוחרים בזה שיכתבו לשם שהאברים הפנימים אסורים והשומן אולי יש להתיר ולסמוך על הגאון מהרש"ק טטוד"ע מ"ג סי' ק"מ כיון שהשומן אין מוחזק כ"כ בדם ומטרדת ע"ש לא אוכל לבאר הדין:
והנני ידידו

סימן עה

ב"ה **פרעמישלא תר"ן** לפ"ק. **להרב** המאוה"ג החריף המפורסם בנש"ק מ' **ארי' ליבש האלברשטאם** נ"י האבד"ק
דוקלא וכבוד ידידי הרב הגדול החריף כש"ת
טעבל
זעהמאן נ"י מו"ץ דק"ק הנ"ל:

השגתי היום קארטע אודות הגט הנשלח מנעויארק שנכתב נעוויארק דמתקריא נויארק וכתב המסדר הטעם עפ"י שבשם נגזר השם מלשון ענגליש שקורין נוא על שם חדש ויארק שם העיר ובמדינתנו מקום הנתינה קורין נעוויארק ע"כ כותבין בראשונה שם העיר במקום הנתינה. ואמנם ראו שבגט שבא מכבר נכתב נייאיארק דמתקריא נוא

יארק. ע"כ שאלו מה דין הגיטין. הנה גם לי נשלח בימים האלה גט משם מהרב מוה' נפתלי רייטער היושב בבית הרב הכולל ונכתב ג"כ כמו הגט שנשלח לכת"ה והתפלאתי ג"כ בזה כי בגט המסודר מהרב מ' אברהם יוסף ני"ש זצ"ל ראב"ד דשם הי' נכתב נייא יארק דמתקרי נוא יארק וכתבתי ג"כ לשם לחקור ע"ז. ולדעתי המסדרים הראשונים לא היו חוששין לשם הנקרא במקום הנתינה כמבואר בכנס"י ובשו"ת עזרת נשים כיון דכתיב בהרשאה בכ"מ שתמצאנה עיי"ש. אך הנראה דישראל היו קורין נייא יארק ובעכו"ם קורין נוא יארק ע"כ כתבו כנ"ל ולדינא הגט הנשלח כעת ודאי כשר. וגם הגיטין הישנים כשרים דאין כל כך שינוי בשם וכיון שלרוב הפוסקים שינוי במקום עמידה כשר ע"כ יש להכשיר בשטת הדחק כמבואר בפוסקים:

והנני ידידם

סימן עו

ב"ה **פרעמישלא**, **ברכת טוב** לפ"ק. האבד"ק נעמרוב. להרב הה"ג החריף ובקי כש"ת מ' מענדיל אבענד נ"י

ע"ד הגט אשר רוצה הבעל לסדרו בעיר ולהוליכו באותו יום לאשתו בתוך התחום בק' וליתן שם בפני בד"צ. יוכל למלאות רצונו מבלי שום מיחוש אך נראה שלא יתן בע"כ כי אין רצוני לצרף לגט בע"כ:

וע"ד השם זלאטא אם יכתוב בא' אחר הלמד או לא. אם חותמת ב"א יש לכתוב כן ואם חותמת בלא א' יכתוב בלא א' ואם אינה חותמת יעשה כרצונו כי בט"ג כ' לכתחלה בלא א' וכ"כ באהלי שם ובפ"ת כ' בשם ג"מ לכתוב בא' ע"כ יעשה כרצונו כי אין קפידא בכך. וע"ד שם אביו שנקרא לתורה יצחק אייזק ובפ"כ אייזק ובעיר מולדתו בשם אלטר ונקרא גם היום וכ' כת"ה לכתוב יצחק המכונה אייזק וזה אינו דחלילה לחלוק השמות ואם נקרא לתורה יצחק אייזק ההכרח לכתוב יצחק אייזק דמתקרי אייזק ואחרי שיש לו שם אלטר שנקרא בנעוריו כן וגם עתה לא נשתקע וקורין אותו כן בעיר מולדתו ע"כ יכתוב יצחק אייזק דמתקרי אייזק ודמתקרי אלטר ועל שם אלטר כ' הגאון מהרש"ק בלא"ה לכתוב דמתקרי ובנ"ד שהוא יכתוב אחר שם החול ודאי יש לכתוב ודמתקרי אלטר ואלטר יכתוב בלא עין דלא כמו שראיתי בספר אהלי שם וזה טעות:

והנני ידידו

סימן עז

ב"ה **ברעזאן ירום ונשא וגבה** לפ"ק
לכבוד הרב הה"ג החריף ובקי בכל חדרי תורה מ' **משה לאהר** נ"י אבד"ק **גאלאץ**:

ע"ד השאלה באחד שהי' לו חתן רע מעללים ותמיד היה מצפה שיגרש בתו ולא אבה עד שבאו שניהם לעמק השוה בדרך זה שהחותן נתן להחתן ד' מאות אדומים שיסע לאמריקע והבטיחו שבאם יעשה שם מסחר וישלח סחורה לגאלאץ באמצעות קאנטאר הוא יסלק הסחורה. והחותן דיבר להחתן הלא אתה נוסע למרחקים מי יודע מה יולד יום הלא טוב לך שתתן גט על תנאי שבאם יבא עד ב' שנים בחזרה יהי' הגט בטל ושלחו לכת"ה שיסדר ג"פ על תנאי והשיב להם שזאת אי אפשר באין אופן ליתן בעתים הללו גט על תנאי רק אם ירצה ייתן לה ג"פ כדת בלי שום תנאי רק זוגתו תתן לו כתב בפ"ח ובשבועה שהיא מחיובת להמתין עליו ב' שנים ואם יבא בחזרה מחיובת להנשא לו בלי שום מניעה בעולם וכן נתרצו שניהם ובעת כתיבת הג"פ היו מוכנים ת"י הכתבים הנ"ל ובתחילת סידור הגט שאמר לבעל המגרש בזה"ל אתה פב"פ ווילסט דיא געבען גט דיין ווייב פב"פ פין דיין ניטען ווילען אן אונס אין אן תנאי והשיב לו בזה"ל איך האב דיך ניט אזי געהאנדעלט. והשיב לבעל המגרש דאס גייט בייא אונז ניט עפ"י ד"ת דען קיין תנאי גט געהט ניט עפ"י דין תורה. ואח"כ בא חותנו ואמר לו האבין מיר דען ניט אזוי אב געהאנדעלט בעפאר ששלחנו לקרוא את הרב אז דיא דארפסט געבען גט לויט אינזער פארמיא. וכן מלא כת"ה דברי חותן ואמר להחתן דען זיא מיזען מיר נאך זאגען לויט אונזער פארמיא אז דיא גיסט גט לאשתך אהן אינס אין אהן תנאי והשיב החתן שרצונו שיבוא גם החותן עה"ח על הכתב שהוא מסכים להמתנת בתו ב' שנים והסכים לזה וחתם על זה. ואח"כ סידר הגט כפי הנוסח שלנו ואמר מלה במלה שהוא מגרש אותה בלי שום אונס ותנאי וקודם מסירת הגט אמר ג"כ הכל כדין ומסר לה הגט וכת"ה מסר לו הכתבים ובמשך ד' חדשים בא מהדרך ולא רצתה זוגתו להנשא לו ובא לפנינו ואמר שבדעתו ה"ה אך לגרש על תנאי. אך מה שאמר מלה במלה שנותן גט בלי שום תנאי הוא רק נוסח סידור הגט כך. והעריכו משפטיהם לפני הערכאות וזכה חותנו בדין ע"י פיזור ממון הרבה ושם התפשר עם חותנו עבור איזה סך והחזיר הכתב. ועתה התעורר ברוחו אם אין בגט חשש משום גט מוטעה וגם על תנאי כדברי הבעל:

א **תשובה** הנה בדבר זה האריכו זקני בתשובות מהר"ם מלובלין ובתשובות הב"ח בענין שכ"מ במעשה מהגט מוינא וגם בתשובות גאוני בתראי. ע"כ אדבר בקצרה במה שתעלה

מצודתי בעזה"י. הנה עיקר החשש על הגט מוינא הי' וכן בנ"ד דאזלינן בתר אומדנא דלא היה דעתו לגרש רק אסמך שתחזור להנשא לו כשיעמוד מחלי' או כשיחזור מהדרך והרשב"א כתב בגיטין דהיכא שלא הותנה כלל גרע מתנאי ולא הותנה כהלכתו. ואזה מביאין הגאונים החולקים על זקני מהר"ם מלובלין ראי' מדקיי"ל כאביי דגילוי דעתא בגיטא לאו מלתא היא מכלל דלא אזלי' בתר אומדנא. ואזה כתב המ"ב והרדב"ז דלא אזלינן בתר אומדנא בגיטין וקדושין. אבל בגוף הדבר היא תמוה דאמאי עדיפי גיטין וקדושין דל"א בתר אומדנא ומאביי דגילוי דעתא אין ראי' דשם מיירי שמגלה דעת שרוצה לבטל הגט אחר שעשה מעשה וכתב ואזה ל"מ אומדנא משא"כ גילוי דעת קודם כתיבה דאסמך זה נותן וכותב הגט אמאי לא ניזל בתר אומדנא ואמאי ל"מ גילוי דעת בזה. אמנם בעניתא הנלענ"ד לישב הדבר דמבואר בסי' רמ"ו בכל אלו דאזלינן בתר אומדנא כשתבטל המתנה ויחזרו נכסיהם לבעליהן אין המקבל המתנה מחזיר הפירות לבעליהן דל"ג ממתנה ע"מ להחזיר דאוכל הפירות עיי"ש ועיין בסמ"ע הרי דלא נתבטל המתנה למפרע רק דהוי כמתנה ע"מ להחזיר:

והנה המ"ל בפ"ג מה' זכיה כתב בנותן מתנה והותנה שבאם לא יתן לא מתקיים המתנה רק עד י' שנים דא"צ למשפטי התנאים דדוקא בתנאי שמבטל לגמרי המעשה אז בעי משפטי התנאים אבל הכא אין המתנה נתבטל לגמרי רק במשך הזמן ע"ש וע' באבני מילואים סי' קמ"ג. ולפ"ז אמת הדבר דאומדנא לא עדיף מתנאי שאינו כפול רק דבכל מקום דאזלינן בתר אומדנא לא נתבטל מכל וכל כגון בנותן נכסיו לאחרים ושמע שיש לו בן הוי כאלו הותנה אם אין לו בן יהיה מתנה לחלוטין ואם יש לו בן יהי' מתנה ע"מ להחזיר וכיון דהתנאי אינו מבטל לגמרי ל"ב משפטי התנאים. ומהני נמי אומדנא משא"כ בגט דל"ש לומר אם יעמוד לא יהי' הגט חל אז דכיון דפסקה פסקה וצ"ל דהגט יובטל למפרע. ובזה צריך למשפטי התנאים ולא עדיף אומדנא מתנאי שאינו כפול וזה הערה נחמדה בישוב דברי הגאונים הנ"ל גם דברי רמב"ם מיושבי' שפסק דהפירות אין חוזרים ולא נודע מקורו להנ"ל נכון מאד. דאם אתה אומר דהמתנה בטלה לגמרי שוב בעי משפטי התנאים ול"א בתר אומדנא:

ב **ולפ"ז** נ"ל דגם בזבין ולא אצטרכי' ליה זוזא אינו מחזיר הפירות ודלא כמ"ש בנתיבות סי' רמ"ו. דאל"כ לא ניזל בתר אומדנא ול"ש לומר דהוי ריבית דהוי מכירה גמורה עד הזמן כעין שכתבו התו' גבי בתי ערי חומה בב"מ ר"פ איזה נשך. ואכ"מ לפלפל בזה. הגם כי גם בר"ן בקדושין פ"ב משמע דבמכר אינו אוכל הפירות למ"ש הרמב"ם דהוי עכ"פ מתנ' ע"מ להחזיר ה"ה במכר י"ל כן. ובהכי נלפענ"ד הנה במה דאמר רב הונא בגיטין

ע"ב גיטו כמתנתו מה מתנתו אם עמד חוזר אף גיטו אם עמד חוזר ופירש"י אף בסתם והתוס' דחי זאת דבשלמא מתנה אם עמד חוזר דמתנה אינה חלה כלל אלא לאחר מיתה. אבל גט חל מחיים הלכך אינו חוזר ע"ש והנ"ל דרש"י פירש דר"ה לא מיירי ממתנה שלא זכה עדיין המקבל דזה וודאי אינו דומה לגט. ועוד דמתנה יכול לחזור אף מחיים ובגט ודאי אינו יכול לחזור ורק דר"ה מיירי ממתנה שכבר נתן להמקבל דבזה ודאי זכה תיכף ואינו יכול לחזור וליתן לאחר כמ"ש הסמ"ע סי' ר"נ ס"ק ט"ו וכמ"ש הטור בשם הרמ"ה סוף סי' קכ"ה ומ"מ אם עמד חוזר דהוי כתנאי ומזה למד רב הונא ול"ק קושית התוס'. אך לפמ"ש עדיין קשה דאם כבר זכה המקבל א"צ לחזור הפירות דהוי כמתנה ע"מ להחזיר. ושייך הסברא שכתבתי לעיל וכן כתב הסמ"ע להדיא סוף סי' רמ"ו וא"כ ל"ב תנאי כפול למ"ש המ"ל בפ"ג מה' זכיה ומאי מייתי ראי' מגט דבגט ע"כ כשעמד פסול הגט למפרע ובעי ת"כ ול"מ אומדנא משא"כ במתנה ל"מ ומאי מייתי ר"ה והק"ל ומזה נראה דרב הונא לא ס"ל דבעי ת"כ ומ"מ אזיל בתר אומדנא. ובהכי מיושב קושית התוס' מהא דאצריך שמואל לתקן בגט ש"מ דלפי שכתבתי ר"ה ס"ל ע"כ דל"ב ת"כ ומייתי ראי' ממתנת ש"מ שכבר זכה לגט אבל שמואל ס"ל להדיא דבעי ת"כ ואין ראי' ממתנת ש"מ שכבר זכה דלא נתבטל לגמרי והוה כמתנה רק במשך זמן המתנה וכמ"ש המ"ל בפ"ג מהל' זכיה משא"כ בגט:

ג **הנה** אם כי בדברינו עלתה ארוכה לכל קושיות סמ"ע בתשובות גאוני בתראי סי' נ"ב שציין כל המקומות דאמרינן אומדנא. ולדברינו מיושב הכל בטוב טעם מ"מ כיון שהרשב"א בגיטין כתב דטפי עדיף גילוי דעת לבד מתנאי שאינו כהלכתא. הגם דהרשב"א כתב על הקושיא שהקשה מש"מ ומשטר מברחת ומזבין ולא אצטריך זוזי הא לא תנאי כפול ומפאת כן הוכיח דבריו. ולפמ"ש לעיל נתישב קושיתו בטוב טעם מ"מ מאן ספין להורות נגד הרשב"א. ועוד דכ"ז אם קי"ל כר"מ דבעי ת"כ אבל אי לא קיי"ל כר"מ אין לחלק וכמו דבכל הני אמרינן אומדנא כן נמי בגט נימא אומדנא. וכן כתבו בתשובות הב"ח החדשות להסמ"ע דמסברא הי' לנו לומר אומדנא. ע"כ נעבור נא בהיתרים שכתבו הראשונים הסמ"ע והב"ח. ונחזי אם שייכים גם בנ"ד. הנה ראשית דברי הב"ח שכתב שם וא"כ כש"כ בנ"ד שהי' מגרשה בפירוש בלי שום תנאי ואמר כך בפירוש דא"צ לומר דאזלינן בתר אומדנא ודעתא דליבא מאחר שאמר בפירוש היפך מחשבת הלב ואיכא נמי גזירה שמא יאמרו יש גט לאחר מיתה. ועוד כתב שם וז"ל והלכך בנ"ד אעפ"י דאיכא אומדנותי' דליבא וגלוי דעת טובא מקמי מעשה כתיבת הגט דלא קא מגרש אלא אדעתא דמיתא והא לא מת אפילו הכא אם עמד אינו חוזר משום

הך גזירה גופה שמא יאמרו יש גט לאחר מיתה עיי"ש. וכיון דבנידון דידן לא שייך זה דלא גירש מחמת חולי ע"כ צ"ע אם לא מהני האומדנא והגלוי דעת דליבטל גיטא. אמנם יתר סברות הב"ח שכתב בד"ה אבל בקושטא אין יד ולא הקמת רגל לערעור זה בנ"ד וכו' דכיון דהשני חכמים אסרו לו שלא יסדרו לו גט על תנאי. והוא אמר טוב הדבר ועשה חרם מתחלה ובקנס שישאו זא"ז אם יעמוד ואפי' לא הי' משיב טוב מ"מ מעשהו בהתקשרותו בפני עדים בקנס ובחרם מוציא מידי מחשבתו הראשונה שהית' ע"ת גם ממה שאמרו לו בפירוש שיחזור וישא אותה מוכח שלא הי' תנאי דאל"כ למ"ל נשואין חדשים. וע' בלשון הב"ח בכל דיבור זה שייך אף בנ"ד כמו שכתב כת"ה דכיון דאמר אחר שאמרו לו הב"ד שלא על תנאי יחתום חותנו על הכתב מוכח דגם כוונתו לא הי' לגרש על תנאי רק חזר מדעתו הראשונ' אך הוא סומך על הכתב. ולקמן יבואר מה שיש להקשות על הלשון במה שכתב דאף שהותנו שיחזור וישא אותה מ"מ הי' תנאי שמגרשה אדעתא שתחזור ותנשא לו עיין לקמן. ומ"מ כיון שהב"ח סמך על סברתו הראשונה וכתב בסי' צ"א בד"ה רביעית דלא מצי לקלקולא כמו במוציא אשתו משום שם רעה דבזה אין אנחנו הולכין אחר כוונת הלב משום שמא יאמרו יש גט לאחר מיתה עיי"ש אולי לא סמך אב"ח אהיתר זה רק במיתה וכמ"ש לעיל:

ד **וביחוד** צ"ע בענין זה לפי מה שכתיב בהגהות אלפסי דהא דדברים שבלב אינם דברים היינו דוקא במכר אבל במתנה דברים שבלב דברים. והובא בד"מ ח"מ סי' ר"ז וגם ברמ"א שם א"כ בגט דדמי למתנה כמו שכתבו התוס' בב"ב דף מ"ח דגט שאינו מחיוב ליתן ואין כופין לגרש דמיא לתלוי' ויהיב. א"כ כיון דכוונת הבעל היה אסמך שבאם יבא במשך ב' שנים יבטל הגט מה מהני אמרתו שיגרשה בלי תנאי והלא במתנה דברים שבלב דברים. והנה עפ"י הגהות אלפסי אולי יש ליישב מה שהקשו הראשונים בריטב"א קדושין אהא דמייתי שם דף מ"ט ראיה דדברים שבלב אינם דברים מהא דכופין בגט אשה ומהני רוצה אני ש"מ דברים שבלב אינם דברים אדמייתי מגט אשה המעושה כדין אדרבה תקשי מגט המעושה שלא כדין והרי מ"מ מהני רוצה אני ע"ש. להגהות אלפסי ניחא למ"ש התוס' ב"ב מ"ח דגט המעושה כדין הוי כמו תלוי' ומכר וגט המעושה שלא כדין כיון שאינו מחויב הוי כמו תלייי' ויהיב א"כ בקדושין נ' דקאי אזבינא אדעתא למיסק לארעא דישראל ואהא מייתי ראי' דדברים שבלב אינם דברים שפיר מייתי ראי' מהמעושה כדין דשלא כדין הוי כתלוי' ויהיב והיה דברים אמנם מאד צ"ע על הגהות אלפסי הנ"ל דמייתי ראי' ממתנת ש"מ דחוזר אעפ"י שלא אמר כלום ש"מ דדברים שבלב דברים. וקשיא לן דהרי גם במכר חוזר בש"מ כדאיתא בב"ב קמ"ח ופסקינן כן להלכה בסי' ר"נ דהיכא

דאיתנהו לזוזא חוזר אף במכר. ואיך מייתי ראי' הגהות אלפסי מזה לחלק בין מתנה למכר כיון דגם בש"מ שוין הם וצ"ל בכונתו דכיון דמכר וליתנהו לזוזא אינו חוזר אף שרוצה ליתן מעות ללוקח משום דדוקא באיתנהו לזוזא דאיכא מלבד המכירה עוד גילוי דעת מדלא הוציא המעות משא"כ בהוציא המעות ליכא אומדנא זו ומ"מ הרי איכא אומדנא ראשונה ש"מ מכר גרוע ממתנה. או שי"ל עפ"י מה שכתב בנתיבות סי' ר"נ דבמתנה חוזר ממילא אף שלא חזר בפירוש תיכף כשעמד משא"כ במכר בעינן שיחזור בפירוש א"כ זאת כונתו לראי' לחלק בין מכר למתנה ועדיין צ"ע:

אמנם לפענ"ד נראה דדברי הגהות אלפסי ודברי הריטב"א בקדושין שפה אחת ודברים אחדים דבמכר כיון שלוקח מעות ל"מ דברים שבלב כיון דאין גילוי כוונתו רק לו דמסתמא כשלקח מעות מכר על כל פנים. משא"כ במתנה אזלינן בתר אומדנא דכוונתו גלוי לכל העולם כגון בנתן נכסיו בשמעו שמת בנו והרי הוא חי ודאי כוונתו ומחשבתו גלוי לכל העולם וכן הוא סברת הריטב"א שם בקדושין דבגט מעושה כדין ל"ה כוונתו גלוי לכל העולם משא"כ גט מעושה שלא כדין אנן סהדי שהוא אינו רוצה וכונתו גלוי לו ולכל העולם ע"ש. ולפ"ז במכר נמי היכא שכונתו גלוי' כגון ש"מ שמכר כל נכסיו ועדיין המעות בעין כוונתו גלוי לכל העולם מהני אומדנא:

ולפ"ז נ"ל דבבריא כגון בנ"ד אף המהר"ם מלובלין ולבוש יודו לפוסקים המתירים דבש"מ כיון שאין דרך ש"מ לגרש משום טעם רק משום שמא ימות ותזקק לחליצה כוונתו גלוי לכל העולם ול"ה התנאי דברים שבלב דמה"ט ס"ל לרב הונא אף בלי תנאי וגלוי דעת אם עמד חוזר ומ"ה אף דאנן פסקינן דלא כר"ה משום שמא יאמר יש גט לאחר מיתה ואפקעינהו רבנן לקדושין מ"מ היכא שגילה דעת או שדיברה חמותו עמו שיגרש באופן זה הו"ל כהותנה וכיון דבזה דברים שבלב דברים מ"ה אסרו הגאונים הנ"ל משא"כ בבריא שגירש אשתו דלכל העולם אינו גלוי מחשבתו וכשחזינן שמגרש ברצון ולא באונס סתמא גירש בלי תנאי וכיון שאמר בסידור הגט שמגרש בלי תנאי ל"מ מחשבתו על תנאי דהוי דברים שבלב וכ"ע מודה דאין לחוש לכוונתו כן נ"ל לכאורה:

ה **עוד** יש מקום לומר דהיכא שנתנה האשה ממון לבעל שיגרש' הוי כמו מכירה ואף הגהות אלפסי מודה דדברים שבלב ל"ה דברים דהרי בב"ב דף מ"ח אמרינן בקדושי אשה דמדינא תלוי' וקדיש קדושין קדושין רק משום דאפקעינהו רבנן וכו' אבל זולת זה הוי כמו תלוי' ומכר בשביל כסף קדושין וכתבו התוס' דלכאורה גם גירושין נמי נימא דהוי כמו תלוי' וזבין דנפטר משאר כסות ותרצו דזה הי' נותן ברצון ול"ה כמו תליוהו וזבין. ומתשובות הרשב"א הובא בב"י אה"ע סי' תל"ד משמע דהיכא דנתנה לו

מעות אמרינן גמר ומקנה אף בגירש באונס. ואמנם בהגהות אלפסי מבואר דאף בנתנה לו מעות ל"מ דל"א בגירושין גמר ומקנה. וכן מצאתי בריטב"א קדושין דף מ"ט. וכתב בב"מ בשם הריב"ש דה"ט דל"א כמכירה דהאשה שוה אצלו יותר ול"ה כל דמי שוי' וצ"ל הא דתלוי' וקידש מדינא קדושין אף דל"ה כל דמי שוי' משום דאיתתא בכל דהו ניחא. משא"כ בגירושין ועיין בב"ש סוף סי' קל"ד. ומעתה אמינא דכ"ז בידעינן באונסי' ובכפיתו ורק דנימא אגב זוזא גמר ומקנה אנן אמרינן שמא ל"ה כל דמי שוי' ול"א גמר ומקנה. משא"כ היכא דל"ה באונס רק דניזל בתר אומדנא משום דבמתנה אזלינן בתר אומדנא ול"ה דברים שבלב אמרינן שמא אגב זוזא גמר ומגרש ועכ"פ כיון דהוי ספק מכר ל"ה דברים שבלב דברים. דדוקא היכא שבודאי מתנה מהני דברים שבלב דהוי דבר הגלוי לכל העולם משא"כ בספק:

ו **ועפ"י** דברי הגהות אלפסי הנ"ל נ"ל להבין דברי הגמרא גיטין ע"ב הנ"ל דאמרינן דמדינא בש"מ אם עמד ל"ה גט משום דגיטו כמתנתו רק משום דאפקעינהו רבנן לקדושין ולכאורה ל"א אפקעינהו רבנן רק אם עשה שלא כהוגן משא"כ בזה. וגם אמאי ל"א הכי כל דמקדש אדעתא דרבנן מקדש כדאמרינן בשאר דוכתא. להנ"ל מובן היטב דבאמת במכר ל"א אומדנא ורק במתנה. והתוס' כתבו בב"ב דף מ"ח דכל דבר שמחויב לעשות הוי כמו מכר א"כ נהי דמדינא אינו מחויב לגרש והוי כמו מתנת ש"מ ואמרינן אומדנא מ"מ חכמים כפו אותו ואמרו משום גזירה שלא יגרש אסמך שיקחנה בחזרה ואם מגרש מגרש בכל ענין ושוב הוי מחויב לעשות דאם לא יגמר לגרש רבנן יפקיעו קידושין והיכא שמחויב לעשות הוי כמו מכר ול"א אומדנא והוי דברוב שבלב ומהני הגט מדאורייתא וזה נכון. ולפ"ז בנ"ד אם הסך ר"כ 400 המבואר בהמכתב שנתן החותן לחתן לא נתן משל החתן רק משלו או משל בתו י"ל דל"א בתר אומדנא אף להגהות אלפסי ול"מ דברים שבלב מיהו לפי שאין מבואר זאת בהכתב. וגם הרבה יש לדבר מפרט זה דכבר הקשינו על הגהות אלפסי על כן לא נבנה יסוד על זה:

ז **ועיקר** מה שיש לספק בזה הוא בלשון אשר מעכת"ה דיבר עם המגרש זיא מיססען מיר נאכזאגען לויט אינזער פארמיא לא אדע כוונת הלשון ופירוש המלה אם הוא אך פארם ונוסח. ויכול להיות שכונת המגרש הי' באמת על תנאי אך הפארם הגט לא יהי' על תנאי. אבל יכול להיות שהפירש הוא פארמא היינו הגעזעטץ והנימוס והבין המגרש שהוא מוכרח לגרש בלי תנאי כמו שאמר בתחלה אין תנאי גט גייט יעצט ניט אהן עפ"י ד"ת. וזה הלשון הוא לשון ברור. ומצאתי בתשובות בית אפרים סי' קכ"ב בכהן אחד ש"מ שגירש על תנאי ורצה שיהי' לו הברירה כשיבריא ואמרו לו הדיינים אין לנו לשנות

נוסח הגט. ובהגיע להתנאי אמר איך האב דאך גיזאגט איך זאל איין ברירה האבין אז איך וועל געזינד ווערין. והשיבו הדיינים יא אבער דער נוסח הגט מיז אזוי גייען וסידר הדברים כסדר הכתב בתנאי בלי ברירה. ושם הרחיב הדיבור אם אמרינן דדעתו הי' על ברירה. אך לא שינה מנוסח הגט מי אמרינן כיון שאמר בהנוסח לא אזלינן בתר מחשבתו ותפיס לשון אחרון והגאון מהר"ז צידד שם לומר דלא אזלינן בתר מחשבתו אך בתר דבריו האחרונים. ומשם יש ללמוד ק"ו לנ"ד שאמר לו ניין דאס גייט בייא אונז נישט ודאי אזלינן בתר דברי האחרונים דהשתא שם אזלינן בתר דבריו לבטל הגט מכח התנאי אף שהי' במחשבתו שיתקיים התנאי כש"כ בזה דאזלינן בתר דבריו האחרונים לקיים הגט שהוא המעשה שעשה. אך י"ל סברא להיפך דבגט בעינן פיו ולבו שוין ושם הי' במחשבתו לבטל התנאי שגם אח"כ יהי' לו ברירי' שיהי' גט אבל בפיו אמר תנאי ונמצא דבפיו לא גירש אם לא ימות ול"ה הגט גט. ובנ"ד שהי' במחשבתו שבאם יבא לא יהא גט ובפי' לא אמר כן ל"מ אמירת פיו ול"ה הגט גט. דשיתיר הגט מחזקת אשת איש בעינן ג"כ פיו ולבו שוין. אך למה שכתבו הראשונים אהא דדוקא בנדרי אונסין מהני דברים שבלב והרי בנדרים בעינן פיו ולבו שוין. ותירץ הר"ן בקדושין דזה דוקא אם אמר בשפתיו היפך ממה שהי' במחשבתו לומר אבל בנדרי אונסין שרצה באמת בלב לומר מה שאמר בפה ל"מ דברים שבלב רק בנדרי אונסין מהני שאומר בלבו היום. ולפ"ז גם בגט כיון שרצה לומר בלבו כמו שאמרו הדיינים ל"מ דברים שבלב. ועיין בתשובות מהרי"ט חלק אה"ע סי' י"ג שכתב ג"כ כעין נ"ד באחד שגירש אשתו ואמר שיתנו לו מטלטלין ואמרו לו שיתנו לו אך שלא יתלה נתינת הגט בנתינת המטלטלין עיי"ש שכתב דכיון דלא הותנה בתנאי ל"מ. וז"ל וכ"ש בנ"ד שכבר הוציאו מלבו ואמרו לו שלא יתלה נתינת הגט במטלטלין אלא בלי תנאי והם הבטחוהו וסמך על הבטחון וכיון דהו"ל לאתני ולא אתני גמר ונתן בכל ענין., וכן י"ל בנ"ד שסמך על התנאים. וכיון שאמרו לו שאל יתן על תנאי גמר ונתן בכל ענין. מיהו יש לדחות הראי' ממהרי"ט דשם בש"מ שמת באמת רחוק הדבר לומר שתלה הגט בנתינת המטלטלין ובאם לא יתנו אחר מותו לא רצה לגרש דבודאי גמר ומגרש בכל ענין משא"כ בנ"ד ודאי לא גמר ומגרש על אופן שבאם יבא במשך ד' חדשים תפשוט לו הרגל. וגם בתשובות בית אפרים לא סמך עצמו על היתר זה רק צירף גם שאר התירם עיי"ש:

ח **ולכן** נ"ל לדון בזה דאולי מועיל בזה מחילת התנאי ובאמת קצת הדבר צ"ע בעיני מדוע לא דיברו מזה הראשונים המהר"מ מלובלין והסמ"ע בהשאלה שם דגם שם מחול אח"כ התנאים ונימא דמה בכך שגירש על תנאי אמאי לא מהני מחילת התנאי. לפי

המבואר בסי' קמ"ג בשם תשובות הרא"ש דבמגרש על תנאי יכול לבטל התנאי. וע' סוף סי' ל"ח וכתב הב"ש סי' קמ"ג ס"ק ל' דזה דוקא היכא שהתנאי אין בידה לקיים והיא אסורה להנשא מחמת התנאי יכול לבטל התנאי. משא"כ במגרש ע"מ שלא תנשאי לפלוני כיון דהיא מותרת להנשא תיכף אין הבעל יכול לבטל התנאי א"כ בהך בתשובות מהר"מ מלובלין והגט מווינא נהי נמי דנימא שגירש על תנאי אם ימות מ"מ הרי יכול לבטל התנאי וכיון דהבעל נתפייס אח"כ ומחל הקשר השדוכין כדאיתא שם נימא דהוי כביטל התנאי:

ואמנם הנ"ל ברור דדוקא בתנאי שביד הבעל לקיים או לבטל יכול לבטל התנאי משא"כ בהיתנה אם ימות או יחיה דזה אינו בידו ל"מ ג"כ ביטל התנאי ומודה בזה הרא"ש דכמו שכ' הר"ן דאף לשיטת הפוסקי' דיכול לבטל הגט אחר שכבר נתנו אם הי' הגט על תנאי. ומ"מ במגרש על תנאי אם ימות שכיון דאינו בידו קיום התנאי לא מהני ביטל הגט כן מודה תשובות הרא"ש דאין הבעל יכול לבטל כיון דאין התנאי תלוי ביד אדם. ומ"ה לא דיברו מזה משא"כ בנ"ד אף אם נימא בגירש על תנאי אם יחזור בתוך ב' שנים יתבטל הגט מ"מ יכול הבעל לבטל התנאי. כמבואר להדיא בש"ע במגרש אם לא באתי יכול לבטל התנאי. וה"ה הכא מועיל מה שמחל הבעל והתפשר אח"כ והחזיר הכתב אף אם נאמר דהוי על תנאי מועיל מחילת התנאי. אך שיש להסתפק הוא דעד כאן לא ס"ל לתשובות הרא"ש בסי' מ"ו במגרש אם לא יבא במשך הזמן מטעם שבעלה ביטל התנאי רק לענין שיבטל התנאי קודם שיתברר שלא יקיים. כגון בהשאלה שהתיר הרא"ש להתירה להנשא קודם הזמן מטעם שבעלה ביטל התנאי דאז עדיין ביד הבעל שלא יקיים התנאי והיינו שלא יבא ומ"ה יכול לבטל התנאי ויהי' גט דעדיין הגט לא נתבטל משא"כ במגרש אם לא יבא והוא כבר בא כגון בנ"ד שכבר נתבטל הגט איך יבטל הבעל התנאי כיון שכבר נתבטל הגט. דבעיני הדבר תמוה שיכול הבעל לבטל תנאי אחר שכבר נתבטל הגט. ואף דהרא"ש בתשובה כתב הסברא שיכול לבטל התנאי דאתא דיבור ומבטל דיבור ע"ש זה שייך קודם שביטל התנאי בפועל דל"ה רק דיבור. משא"כ היכא שכבר ביטל ולא קיים התנאי ע"י מעשה שבא איך יכול לבטל התנאי ועוד דא"כ יחפה על בת אחותו שיתן לה גט ויתנה לה תנאי ולא יקיים התנאי. ותהי' אשתו גמורה ואח"כ אם תזנה תחתיו מבטל התנאי. וע"כ הדבר ברור דאח"כ שכבר נתבטל הגט אף הרא"ש מודה א"כ בנ"ד שכבר בא ל"מ מחילת התנאי וז"ב אין ספק בזה:

ט **מיהו** לזה י"ל עצה נכונה דבאמת כבר כתב הלבוש בתשובתו שם בתשובות מהר"מ מלובלין בנדון הגט מווינא דזאת אין ספק שמא גירש אתנאי שבאם יבא או יחזור

לבריאתו יתבטל הגט דהרי עשה תנאים קודם ושם נאמר שבאם יחזור לבריאתו תשא לו מחדש והוא יחזור וישאנה. ע"כ איך ה"א דכוונתו שבאם יחזור ויברא או יבא יתבטל הגט למ"ל נשואים חדשים. ורק דהלבוש חשש שמא הי' כוונתו בתנאי שתחזור לו והוי כאומר ע"מ שתחזור להנשא. א"כ ה"ה בנ"ד הוי רק החשש שמא כוונתו הי' על תנאי שבאם יבא תחזור ותנשא לו ולא שיתבטל הגט כשיבא או יבריא:

רק שיהי' הגט גט והיא תנשא לו ובשלא תקיים התנאי אז יתבטל הגט א"כ תנאי זה עדיין לא נתבטל וישנו בקיומו שתחזור ותנשא לו וכשעדיין לא נתבטל הגט מהני ביטול התנאי. וזה היתר חדש בנ"ד אך הדבר שיש לעיין הוא מלבד דמשמע בתשובות מהרי"ט סי' נ' דבעי שיחזור ויאמר בפירוש שהוא מבטל התנאי ולא שיאמר הרי את מותרת לכל אדם. וכן משמע ברמב"ם. ועיין במהרי"ט שם סי' נ' שהאריך מפרט זה דבביטול התנאי א"צ שיהי' הגט בעולם אך בעי שיאמר בפירוש שהוא מבטל התנאי. וקצת צ"ע מזה בתורת גיטין סי' קמ"ג דמשמע מדבריו דבביטל התנאי בעי שיהי' הגט בעולם וזה ליתא כמבואר במהרי"ט שם. ובנ"ד הרי לא אמר לשון שמבטל התנאי רק שהוא מוחל התנאים והתפשר א"ע. וזה לא יועיל לכאו' אך בלא"ה הנני מסופק אם נאמר דהוי כתנאי אף אם לא הותנה בפירוש מטעם דניזל בתר אומדנא וכמו שחששו המהר"ם והלבוש ונאמר דאדעתא ראשונה קא יהיב גיטא, ומה שאמר אח"כ היא משום שהסידור כך היא. אולי לא יועיל אף ביטול התנאי דהרא"ש לא קאמר דמהני ביטול רק בתנאי דמהדין ל"מ תנאי כלל ובעי ת"כ מטעם דלא אתי דיבור ומבטל מעשה. ורק דילפינן מתנאי ב"ג ומ"ה יכול לבטל הדיבור עיי"ש. משא"כ בנ"ד אם נאמר דהוי אומדנא ול"ב משפטי התנאים דאומדנא עדיף מתנאי ל"מ ביטול דל"ש טעם הרא"ש דהרי זה לא ילפינן מתנאי ב"ג וב"ר ול"ב משפטי התנאים. אך לזה יש לו' כיון דבאמת ל"מ אומדנא ודברים שבלב אינם דברים אך דחושש שמא הואיל וגילה דעתו קודם הגט וקודם הכתיב' גילוי דעתא מילתא הוא כמ"ש הב"ח בתשו' עכ"ז לא עדיף מתנאי כפול דמהני ביטול התנאי. ועוד יועיל בזה אף שלא ביטל בפירוש דכמו שמהני אומדנא לשוויא תנאי כן יועיל אומדנא לבטל התנאי. וכיון שמחל התנאים נתפייס ומחל התנאי. כן יש לצדד בנ"ד:

י **ובגוף** דברי הלבוש שכתב דהוי כמתנה ע"מ שתנשא לו. הדבר תמוה בעיני דלדעתי במגרש את האשה והתנה ע"מ שתחזור ותנשא לו ל"מ התנאים דא"כ ל"ה הגט גט כלל והוי תנאי ומעשה בדבר אחד. דהוא אין מתירה לשום אדם דאם תנשא לאחד תאסור עליו. ועוד דאין בידה לחזור ולהנשא לו ואין לומר דבידה לקיים לאחר שימות אותו פלוני דמ"מ תאסור עלי' משום מחזיר גרושתו. וכיון דהתנאי מבטל כל המעשה הוי

תנאי ומעשה בדבר אחד. ואין לומר דהרי התירה לכל אדם בזנות. דזה אינו דהרי אמרינן בדף פ"ה בגיטין דבעיניו ויצאה והית' ופירש"י דלא מגרשו אלא א"כ ראוי' לקדש א"ע לאיש אחר. ובתנאי ע"מ שתחזור ותנשא לו אין ראוי' להתקדש לאיש אחר דאם תתקדש לאיש אחר אינה יכול' לקיים התנאי. א"כ התנאי סותר למעשה ול"ה תנאי. ועוד אף אם נימא דמפאת כן ל"ה תנאי סותר למעשה דהרי קדושין תופסין באחר. דאין יכול' לקיים תנאי מ"מ תוכל לקיים באיסור אחר שהאחר ימות או יגרש ובמחזיר גרושתו קדושין תופסין ואי דאסור לקדש מ"מ ל"ה מתנ' ע"מ שכתוב בתור' כיון דביד' שלא יקיים תנא' כדאמרינן בגמרא גבי ע"מ שתאכלי בשר חזיר ואינו דומ' לע"מ שתבעלי לאבא ולאביך דשם הדבר תלוי באבי' ושמא הוא לא ירצ' משא"כ בהתנה עלי' ועליו שיחזיר' הוא וביד שניהם לעשות איסור, ועכ"פ מיקרי זאת ויצא' והית'. מ"מ מ"מ מצד אחר נ"ל דל"מ תנאי זה דהרי היא אגידה בי' לחזור ולהנשא לו ואין זה כריתות וגרע יותר מע"מ שלא תשת' יין כל ימי חייך ונהי דבע"מ שלא תשת' יין כל ימי חיי' מסקינין בגיטין פ"ד ב' דהוי כריתות משום דיכול' לשתות אחר מותו. מ"מ בע"מ שתחזור ותנשא לו היא אגיד' בו כל ימי חיי' דאם תחזור ותנשא לו שמא לא יגרש'. ואיך יועיל גירושין אלו. ומשמע דגם תנאי ע"מ שיגרש' ל"מ דאל"כ מאי מקשינין בגמרא דף פ"ד איך תנשא לאחר הא בעי לקיים תנא' ואין ביד' לגרש'. ולוקמא שתנשא ע"מ שיגרש' וכבר הקש' כן הרשב"א. וע' בספר בית מאיר סי' ל"ח מ"ש בזה דל"מ תנאי זה והרבה יש לדבר בזה. מיהו בגירש ע"מ שתחזור ותנשא ודאי אין מועיל תנאי בנשואין דאם לא יגרש אותה לא יהי' נשואין ושוב לא קיימה תנאה באופן דלדעתי ודאי אין זה כריתות אם יגרש ע"מ שתחזור ותנשא לו. דל"ה הגט דבר הכורת בינו לבינה דלאו כרות גיטא היא. ולדעתי נרא' דזה ודאי גם הלבוש מודה דאם יגרש בתנאי זה לבד אין כאן גירושין כלל. דל"ה דבר הכורת. אך דעת הלבוש דכיון דהותנה שאם ימות יהי' גט ואם לא ימות תנשא לו. א"כ על אופן אחד הגט גט דהיינו שאם ימות. ומ"ה ס"ל ללבוש דהגט גט והתנאי תנאי. דאף דבאופן שאם לא ימות ל"ה הגט דבר הכורת מ"מ באופן אחד הוי הגט דבר הכורת:

יא **ולפ"ז** נ"ל דכ"ז לשיטת התוס' בגיטין דף פ"ג ע"ב דבהתנה ע"מ שתמות אחת מכם הוי תנאי אף דבאופן אחד היינו שבאם לא תמות חברתה רק היא לא הוי הגט דבר הכורת דכל ימי' אגידה ביה מ"מ באופן שתמות חברתה ל"ה אגידה בי' מהני התנאי ה"ה בגט ש"מ. ולדעת הלבוש התנה שני דרכים שבאם ימות יהי' גט ובאם לא ימות נמי הגט גט באופן שתחזור להנשא לו נהי דבזה האופן הוי אגידה בי' מ"מ באופן השני לא אגודה ומהני התנאי. אבל לדעת התוס' ביומא דף י"ג שכתבו דאין מועיל התנאי נהי שאם התנה

רק על חברתה מועיל הגט מ"מ כיון שהתנה גם עלי' אין זה כריתות (וע' מ"ש בספרי ליו"ד ח"ב סי' כ"ה אות ט' בזה) א"כ לשיטה זו הדבר מוכרח דמהר"י מפריז לא תיקן כלל שיהי' תנאי בגט כדעת הלבוש והמהר"ם מלובלין והיינו שבאם שלא ימות שתחזור ותנשא לו. וכמו שהאריך הלבוש בתשובה ורק דתיקן שיתחזק עוד בחרם לטובתו שלא תעגנה עיי"ש. רק דאין בדבר זה שום תנאי. דאס"ד דיש בו משום תנאי מ"מ שאם ימות יהי' גט ואם לא ימות נמי יהי' גט רק שתחזור ותנשא לו. דלפ"ז התנה שני תנאים וכיון דבתנאי אחד אגודה בו כל ימי חיי' ול"ה כריתות כל הגט בטל לדעת התוס' ביומא כמו על מנת שתמות אחת מכם. ואיך תיקן כזאת ה' מפריז בדבר שגורם עוד קלקול והאשה הזאת זקיקה ליבם. ואין שום מועיל בגירושין וע"כ דל"מ אומדנא דהוי דברים שבלב. וה"ה בנ"ד אין שום תנאי בהגט. וע' בספר בית מאיר סי' קמ"ה שכתב דבכל זה אינו יודע כונת התיקון מהר"י מפריז. דשמא הי' כונתו כמו שכתב המהר"ם מלובלין. והמעיין בדברינו ימצא בעז"ה תשובה נצחת על הלבוש:

וזה כמה שכתבתי בתשובה אהא דאמרינן בעירוכין כ"ג ובב"ב קע"ד גבי משה בר עצרי דיעשה קנוניא לגרש ולהחזירה דכונת הגמרא שיגרש ע"מ שתחזור להנשא לו. כעת ראיתי דבתנאי זה אינה מגורשת כלל:

וע"כ סתמא יעשו קניניא. ולא בע"מ ואכ"מ להאריך בזה:

יב **סוף** דבר אם היא מקום עיגון ואין באפשרי להשיג גט אחר באין אופן הנני מסכים להתירא דהאי איתתא בכח היתרים שכתבתי. ואכתוב בקיצור חדא דכל עיקר טעם המהר"ם מלובלין והב"ח מטעם שכתב הרשב"א דאומדנא עדיף מתנאי שאינו כפול. ואנחנו ביארנו לישב קושית הרשב"א גיטין והר"ן והריטב"א בקדושין בטוב טעם דבאמת קיי"ל כר"מ דבעי ת"כ ומה דאמרינן במתנה ישבנו בטוב טעם בראשית דברינו. ולפ"ז באמת קיי"ל כר"מ וכיון דלא כפלו לתנאי ל"א אומדנא בנ"ד. עוד כתבנו דיש לסמוך להיתר ולצרף הבית אפרים. גם יש לסמוך אשיטת הגאונים על הלבוש ובודאי כיון שעשה תנאים וסמך עצמו על התנאים לא הי' כונתו לתנאי שתצטרך לחזור ולהנשא. ודברי הלבוש צ"ע. ובפרט שהרב אמר לו בתחלתו שאין נותנים תנאי גט וגם יש לצרף מה שמחל אח"כ התנאים כמו שהארכתי. ומצאתי בספר חתם סופר סי' נ"ח באיש מלחמה שנתן גט וכתב תנאים. ואח"כ בא לביתו ודר עם אשתו מטעם שאמרו לו שהגט בטל ואח"כ הלך לדרכו והתיר בלא גט מטעם דל"ח לקדושין דסבר שא"צ לקדושין ומשם יראה להדיא דאף בבריא ל"א בתר אומדנא כשיטת החולקים על מהר"ם מלובלין.

אבל מכל הני טעמי נ"ל להתיר בנ"ד באופן שיסכים עמי גדול אחד כי היכא דלמטי' שישא מכשירא:
והנני ידידו

סימן עח

ב"ה **פרעמיסלא** תרל"ח לפ"ק. **להרב** החריף ובקי מ' **פנחס דניאל מעד** נ"י דומו"ץ בק' **בלאזוב**

ע"ד הדו"ד בראובן ושמעון שהי' ביניהם ד"ת אודות הרחבה בין ב' בתים ואודקופ ויצא עפ"י ד"ת שירחיקו מכותל לכותל כ"ד צאהל וכל אחד יעשה אוקיפ לגגו י"ב צאהל. וזה הי' כבר כמה שנים ורצה אחד לעשות גג ואוקיפ כפי הפס"ד הנ"ל ומחה בו השני מחמת סכסוכים שהי' ביניהם ואחר שראובן כבר סתר גגו והגשמים קלקלו הבית ובחרו להם אחד לפשר ביניהם וקיבל בק"ס וכתבו סתם פשרה בביטול מודעא ופוסל ע"מ כדרך שמבטלין בג"נ ונכתב הפשרה בלשון הקודש ובו מבואר שרשאין להעתיקו בלשון אשכנז ולעשות קאמפראמיס ובעת שכתבו קאמפראמיס בטלו הבע"ד פשרה זו ופשרו בדרך אחר וכתבו בקאמפרמיס שבטלו הפשרה הראשונה ובהפשרה הב' נתפשרו שההרחק מהכתלים יהי' כ"ח צאהל וראובן שיעשה גג חדש לא יעשה רוחב הקאפ כפי שבבית שמעון ועבור זאת ההטבה רשות ביד ראובן לעשות חלון להלוך שבין ב' הבתים. ומקודם לא הי' לו רשות לעשות חלון וכתבו הקאמפראמיס וראובן עשה הקאפ והחלון כפי הפשרה ועבר כמה שנים ועתה בא ראובן לב"ד והראה מסירת מודעה בעדים שמסר מודעה קודם שהלכו להאיש לפשר פשרה הראשונה ובו מבואר שהוא אונס כידוע מחמת הגשמים ובשביל מסירת מודעה חוזר גם מפשרה השני' ורוצה ראובן לעשות הקאפ כפי הפס"ד עפ"י ד"ת שיש לו מכבר והחלון יסתום ושמעון טוען שבכתב פשרה ראשונה מבואר פיסל וביטל ע"מ. ואף אם יש ממש במסירת מודעה מ"מ הרי אח"כ נתפשרו בעצמם ברצונם הטוב. וע"ז לא הי' מסירת מודע'. ועוד שלא הי' באונס שוב שהי' יכולים לקיים כפי הפשרה הראשונה. ועוד שהרי עשה החלון וכמו שכבר זכה בהחלון כן זכה שמעון בהקאפ שלא עשה ראובן הקאפ כפי הד"ת והפסק הראשון ושואל הדין עם מי:

א **תשובה** נלע"ד דמה שטוען ראובן דהפשרה השני' נתבטלה מסיבת מסירת מודעה הדין עם שמעון דהרי בפשרה הראשונה הי' נכתב שמבטל מודעה ופוסל ע"מ כדרך שמבטלין בג"נ א"כ שוב אין לו עדים על המודעה. ואף שביטלו הפשרה הראשונה י"ל

דדוקא הפשרה ביטלו מחמת הפשרה השני' אבל הביטול מודעה ופיסל עדי מודעה לא ביטלו. ואין לומר בזה שכשביטל הפשרה הראשונה ביטלו כל הפשרה ואף זה ביטלו ז"א דהרי הם לא ביטלו הפשרה ראשונה רק שיהי' השני' קיימת. א"כ הוי ביטול ומחילת הפשרה ראשונה בטעות שהרי לא מחלו רק שיהי' השני' קיימת וכשאתה אומר שביטלו מכל וכל הפשרה ראשונה. והעדי מודעה קיימים ולא פסולים הם. הפשרה השני' בטלה מחמת המודעה והוי מחילת הפשרה ראשונה בטעות. וכשהפשרה ראשונה חזרה שוב ליכא עדים על המודעה ושוב פשרה השני' קיימת שהרי ליכא עדים על המודעה שהרי פסולים הם. ושוב נאמר שאם הפשרה השני' קיימת הפשרה הראשונה בטל' ושוב איכא עדי מודעה. והשני' בטל' מחמת המודע' ע"כ אמרי' דבודאי כשחזרו מהפשרה ראשונה לא חזרו מכל וכל רק מגוף פשרה ולא מפיסל עדי מודעה וכיוצא בזה כ' הר"ן בגיטין פ' המגרש במגרש ע"מ שלא תנשאי לפלוני. ונשאית לפלוני דהגט בטל ואם הגט בטל שוב לא נשאית לפלוני ושוב הגט קיים כקו' התוס'. וכ' הר"ן דכיון דאי אפשר להגט להתבטל אלא מחמת חלות הנשואין ע"כ הנשואין קיימו. והרי כאלו אמר הרי את אשתי עד שעת נשואין ומשעת נשואין ואילך אלא שבשעת נשואין אי את אשתי עיי"ש:

ואף הכא נאמר דכיון דבטלו הפשרה הראשונה מחמת הפשרה השני' וא"א להפשרה השני' להתקיים מחמת המודעה ובשגם דכפי לשון השאלה שמעו מהמודעה. א"כ אמרינן דלא ביטלו רק גוף הפשרה הראשונה אבל הביטול מודעה שבפשרה ראשונה לא ביטלו ואף התוס' מודה לזה רק דלא ס"ל סברת הר"ן דמשכחת שתהי' ברגע מגורשת וקודם לכן ולאחרי' לא. ועיין בתוס' גיטין פ"ד ד"ה הכא בדידה ומהרש"א שם. שכ' ענין חדש. ובנ"ד דמיא לשם דכיון דא"א לבטל פשרה השני' מחמת המודעה עד שביטל פשרה הראשונה. וזה דבר שא"א דאם תבטל פשרה השני' הראשונ' קיימת ע"כ אמרינן דהראשונה בטלה במקצת היינו בגוף הפשרה ובזה שפסל עדי המודעה הפשרה קיימת ונמצא דהשני' בתוקפה דליכא עדי מודעה:

ב **אמנם** גם בלי סברה הנ"ל הפשרה השני' קיימת דכיון דמסר מודעה והלך לפשרן וסמכו דעתן עלי'. ואח"כ פשרו בעצמם וביטלו הפשרה הראשונה אמרינן דמסירת מודעה לא הי' רק על פשרה ראשונה שעשו שסמכו על עצמם על פשרן אחר. ולא על פשרה שפשרו אח"כ מעצמם. וראי' לזה מדברי מהרי"ט חלק א' סי' ל"א שכ' שם אבל כגון שטר מודעה זו שאמר סתם שהוא מוכרח להודות לדבריהם ולכרות ברית עמהם והכל היא באונס ואח"כ נתחדש שהסכימה דעת ב' הכיתות ובירורו דיין ביניהם לפשר ולגדור כל מה שיראו בעיני' כי בשעת מסירת מודעה לא הי' יודע מזה ועדיין לא

הסכימו דעתם בבירור הנברר ל"מ מודעה לבטל מה שנתחדש אח"כ דשמא אם הי' סבר שאין שום דרך אלא להודות ע"כ לדבריהם בכתוב בשטר מודעה ואח"כ שהם נתרצו בברורה שמא נתרצה ועכשיו חוזר בו וה"ה הכא כיון שמתחלה סבר שאי אפשר רק שיפשר אחר ביניהם ויהי' מוכרחים לציית מסר מודעה. ואח"כ כשראה שיוכלו לפשר בעצמם וביטלו פשרה ראשונה התפשר מדעתו וחזר מהמודעה. ואף שיש לחלק בין הך דמהרי"ט דשם כפי הנראה הי' נכתב בהמודעה שמוכרח להודיע והוא התפשר אח"כ משא"כ במודעה זו אילו נכתב בה שכל מה שיתפשר הן ע"י עצמו או ע"י אחרים הכל בטל. מ"מ הסברה של מהרי"ט קיימת גם הכא. דשמא לא מסר מודעה רק על פשרה ראשונה וכיון דהוי ספק במסירת מודעה ל"מ כיון דפשרה דינה כמכר בנידון דידן שויתר נגדו במה שהרשה לעשות חלון ובעי הכרא באונסו כמ"ש מהרי"ט סי' ל"א ל"מ המודעה שיש ספק במודעה. דהרי ראובן בא לשנות ולעשות הקאפ רחוב ממה שהיא עתה. וכל שבא לשנות צריך ראי' ודאי ואין כח במודעה ספק לבטל שטר בדבר שאין מוחזק בו וראובן ל"ה מוחזק:

ג **ועוד** י"ל דגוף האונס ל"ה ידוע דאף שנכתב בהשאלה שהגשמים הי' זוחלין על בית ראובן וזה הי' האונס מ"מ כיון שנכתב ששמעון לא יניח ראובן לעשות הגג י"ב כאהל מחמת סכסוכים שהי' ביניהם אילו הי' הסכסוכים להצדיק שמעון בטענותי'. והרי העדי מודעה לא ידעו מהאונס רק שהי' הגשמים זוחלין אבל אלו הי' טענות שמעון כדת וכיון שבפשרה בעי הכרא באונס ל"מ המודעה, ומה"ט נ"ל דאף אם נכתב בהמודעה דאף אם יפסול עדי מודעה הכל היא באונס. ובזה נ"מ מה שמבטל מודעה ונכתב בפיסל עדי מודעה כמ"ש מהרי"ט חלק ח"מ סי' מ"ג דבכה"ג אף הרשב"א מודה דל"מ פיסל עדים מ"מ בנ"ד אין האונס ידוע דלמא הי' טענות שמעון כד"ת. ועוד דכיון דגם בזה היא מחלוקת הפוסקים דהרי הוא פוסל עתה כל העדים דהרי כותבין כדרך שמבטלין בג"נ וא"כ אין עדים על המודעה ופשרה בלי מודעה דינה כמכר היכא שויתר כל אחד דבר מה אך זה דוקא בדין מסופק אבל בדין ברור אף שויתר כל אחד נגד השני ל"ה כמכירה ממש לומר אגב אונסא גמר ומקני בלי מודעה רק האונס מבטל הפשרה ודוקא מודעה בלי אונס ל"מ כמבואר במהרי"ט סי' ל"א אבל אונס מבטל. ולפ"ז כיון שכותבין כדרך שמבטלין בג"נ ובגיטי נשים אין מבטלין ופוסלים רק עדי מודעה ולא עדי אונס ואם יבואו עדים שהי' אונס אלו העדים לא פסיל וע"כ דעת הרבה פוסקים דאם באמת הי' אונס ל"מ ביטול מודעה, והיינו מטעמא דכתיבנא ועיין בנתיבות סי' ר"ה ס"ג שמביא ג"כ דברי מהרי"ט סי' צ"ח שפסק דדין ברור בלי ספק הוי כמתנה ומבואר ברמ"א סעיף

י"א דהיכא דידועה האונס ל"מ ביטל מודעא במתנה. מ"מ כיון שעיקר האונס לא הי' רק שהגשמי' מי' הי' נוטפין והוא לא הניחו לעשות הגג. אח"כ כשעבר האונס וכבר עשה הגג אמאי שתק כמה שוים ולא אמר בפני הב"ד ולא תבעו לב"ד שהי' הפשרה באונס שהרי אחר שעשה הגג נסתלק האונס ומדשתק ש"מ שהסכים ברצונו על הפשרה ואף שבתשו' מהר"ם אלשיך סי' ס"ג משמע דדוקא כשעשה איזה מעשה אחר האונס כגון שכתב שטר אחר, ועיין במהרי"ט ח"מ סי' מ"ד מ"מ כיון ששתק כמה שנים והחזיק בחלון ואם הי' הכל באונס ולא הי' בפשרה ממש אמאי השתמש בהחלון בגזלה שהרי לא הי' לו רשות לעשות חלון רק מחמת הפשרה ואם הפשרה בטלה השתמש בהחלון בגזלה ואחזקנו אינשי בגזלנותא לא מחזקינין ובודאי הוסכמו על הפשרה ברצונו ומכל הלין טעמא נ"ל דהדין עם שמעון דהפשרה קיימת עוד י"ל בפשיטות דכיון דביטל המודעה בעת הפשר הראשון אף שחזרו מהפשרה. לא נתבטל הביטול מודעא דהרי הטו"ז הקשה בסי' קנ"ד באה"ע מה מועיל מה שמעיד על עצמו או שפוסל עדי מודעא באיסורין דל"מ אודיתא, ותירץ דכיון שעשה הביטול הוא מודה שאינו חפץ במה שמסר מודעא והוא עושה עתה הכל בלב שלם, א"כ כיון שכבר נתבטל המודעא, אינו חוזר וניער כשחוזר מהפשרה והפשרה השני' קיימת אף שלא חזר וביטל המודעה וז"ב:

ד **הנה** לעיל הבאתי בסוף דברי הטו"ז בשם הרשב"א דמה מועיל פיסל עדי מודע' והרי באיסורין ל"מ הודאה שלו ואף פיסל עדים שלו. דזה שייך דוקא בממון ולא באיסורין. והטו"ז כשיטתי' דאף אודיתא ל"מ לענין איסר כמ"ש בה' רבית, ומה שתירץ דכיון שעשה הביטול ופיסל עדים הוא מורה שמבטל המודעה ופוסל ברצונו עיי"ש בטו"ז, ובהכי ניחא לי מה שתיקנו הראשונים בלשון סידור הגט שיפסול עדי מודעה וזה לא מועיל לדעת הרבה ראשונים אם הוא באמת אנוס על הגט, ודוקא באותן שכופין לגרש דל"ה באמת אונס כמ"ש הרמב"ם דהרי הוא מחיוב לגרש והנפש רוצה רק הגוף אינו רוצה וכופין הגוף שיסכים עם הנפש, ורק מודעה מבטל הגט מהני ביטול מודעה ופיסל עדי מודעה, אבל באונס גמור ל"מ ביטול מודעה לדעת קצת פוסקים ואמאי לא תיקנו בנוסח סידר הגט שמבטל ופיסל כל עדי אונס דאז אף אם היא אונס גמור יועיל שלא יהי' עדים על האונס, וזה קשה טובא אך להטו"ז ניחא דל"מ פיסל דידי' באיסורין אך פיסול עדי מודעה מועיל לבטל המודעה, משא"כ אם הוא אונס גמור שלא כדין לא יועיל גם זה, ולפ"ז במכירה או בפשרה והוא אונס ול"ש לומר אגב אונסא גמיר ומקנה שאינו נוטל דמים כדי וגם ניכר האונס מ"מ אם כותבין בהפשרה שפוסל עדי מודעה וגם עדי אונס זה ודאי מהני בכל ענין ודוק בזה:

ה **והנה** לעיל הבאתי דברי הר"ן בע"מ שלא תנשאי לפלוני שהקשה דא"א לתנאי לבטל הגט דאם הגט בטל שוב לא נשאית לפלוני. ותירץ דהכונה שאם תנשא יהי' הגט חל על אותו שעה ולא קודם ולא אחריו עיי"ש. ובאבני מילואים סי' קל"ז כ' דעפ"י דברי הר"ן מיושב קו' תוס' יבמות י' וגיטין פ"ב דליתני שש עשרה באור ע"מ שלא תנשאי לפלוני ונשאית לאחיו. וכ' הא"מ דלהר"ן ל"ק דהרי הוא יכול ליבם דברגע היבום ל"ה לא"א. ויבם קונה בהעראה. ומה שאמרו בגיטין פ"ב דבנשאית לאחי' הוי עוקר דבר מן התורה היינו דהר"ן כשיטתי' דגמר ביאה היא חלק מהמצוה. ומבטל חלק זה אבל באמת יכול ליבם בהעראה עי"ש ומה שהקשה עליו הגאון מ' ענזיל בהגהה שם. ולפענ"ד עדיין תיקשי קו' תוס' לאביי דס"ל משמש מת בעריות חייב. א"כ א"א ליבם אף בהעראה דכיון דתיכף אחר העראה הוי א"א אי אפשר ליבם דיציאה הנאה לו כביאה. וביציאה תהי' א"א. ובשלמא לרבא משכחת לה שהפריש באבר מת. אבל לאביי זה ל"מ. ולכאורה קשה לאביי. מהא דמקשה ביבמות כ' באלמנה מן האירוסין ליתי עשה ולידחי ל"ת. איך יפריש לאביי, והרי העשה כבר קיים. ויעבור על היציאה דל"ה בעידנא ובשלמא לרבא יפריש באבר מת. אבל לאביי כ"ז לא יועיל. ושמא אין ה"נ לאביי אין דוחה לל"ת משום ה"ט וכל וכל הסוגיא שם קאי לרבא עיי"ש. ושמא לאביי נמי כיון דעשה דוחה לל"ת מיקרי היציאה לא אפשר ולא קמכוין כמ"ש המקנה קידושין י'. ואני בספרי א"ח סי' ל"ח אות ג' אבל בספרי ליו"ד ח"ב סי' קי"ח אות ט"ו דחיתי דברי שם, מ"מ לענין יבום אפשר לומר כן. ועוד דכיון דא"א בענין אחר מיקרי החזרה הכשר מצוה. כמו שכ' הנ"י בב"מ דף ל' לענין הליכה לבית הקברות להשיב אבידה. וה"ה היציאה. ומיקרי זאת בעידנא. וזה לא יועיל באומר ע"מ שלא תנשאי לפלוני. דכיון דאין עשה דיבום דוחה לל"ת שיש בו כרת ומיתת ב"ד, א"כ נהי דבשעת הראה ל"ה א"א כמ"ש הר"ן אבל בהחזרה הוי א"א. ובודאי אסר ליבם. ולא מיקרי כלל לא אפשר כיון דהוא יודע מזה ואסור מדאורייתא ליבם באיסור א"א מפני היציאה. ועדיין קשה קו' תוס' לאביי:

ו **ודע** דשמואל ס"ל דף נ"ו ביבמות דביאת שוגג ל"ק רק לשוי' ארוסה, וללישנא בתרא פליגא בנפלה מן הנשואין וס"ל להרמב"ם דהפלוגתא היא בהראה וכן כתבו תוס' שם בשם ירושלמי א"כ יסבור שמואל דהראה לא משוה לנשואה אף בנפלה מן הנשואין א"כ במגרש בע"מ שלא תנשאי לפלוני אף בנשאה אחי' מותר ליבם בהראה דלא מיקרי נשואין דל"ה רק כארוסה, ול"ק קו' תוס' לשמואל ללישנא ב', והא דאמרינן בגיטין פ"ג הרי שהלכה זו ונשאית לאחיו של זה שנאסרה עלי' ומת בלא בנים לא נמצא עוקר דבר מן התורה ומוקי לה בע"ע לא קשיא לשמואל ללישנא ב' הנ"ל שהרי מותר ליבם, וי"ל

כמו שפי' האבני מילואים לשיטת הר"ן, דהגמר היא חלק מהמצוה, מיהו לשיטת תוס' דלא ס"ל כהר"ן וגמר ביאה ל"ה חלק מהמצוה כדמוכח מדבריהם דף כ', קשה לשמואל ללישנא ב', מיהו בלא"ה הך לישנא איתותב ביבמות ודוק:

ז והנה עיין באבני מילואים ס"ס י"ז, מה שתירץ קו' תוס' ביבמות ט' באיסור מצוה ואיסור קדושה ותוכן דברי' דלשיטת רש"י אי אפשר לעשה לדחות ל"ת לר"ע דא"כ יפקע קדושין, והוה א"א רק לשעת היבום, וקנין לזמן באשה לא אשכחן ודבריו תמוהין דא"כ למה איצטריך עלי' לחייבי כריתות, אף אם נימא עשה דוחה לל"ת שיש בו כרת מ"מ כיון שלא יהי' מותר רק לביאה ראשונה ואח"כ תחזור לאיסור' ל"ה יבום כלל לשיטת רש"י (וע' בספרי ליו"ד ח"ר סי' נ"ו אות ו') עוד קשי' על דבריו דהרי הר"ן כ' דמה"ט בע"מ שלא תנשאי מיקרי שעברה על תנאי משום דבאותו שעה הוי נשואין הרי דלשעה אחת הוי נשואין ושמא ס"ל להר"ן דהיא צריכה גט מהפלוני כיון דתפסה קדושין לא פקעה בכדי, ואינו סובר הר"ן כשיטת רש"י ביבמות, והרבה יש לדבר בפרט זה וכבר כתבתי על שיטת רש"י ביבמות במקום אחר:

ח **והנה** בעניותא הי' נ"ל לישב קו' תוס' ביבמות ט' אהא דאמרינן לר"ע באיסור מצוה ואיסור קדושה דא"צ חליצה משום דס"ל אין קדושין תופסין בחייבי לאוין. שהקשה דמ"מ ניתי עשה וידחה ל"ת. ונ"ל די"ל דהגמ' קאי באלמנה מן האירוסין דא"א לר"ע שידחה העשה לל"ת. דהר"ן כ' בקדושין דף י' דביבמה הראה קונה אף בגמר ביאתו. ומ"מ מותר לגמור הביאה דעיקר מצות יבום בגמר ביאה להקים זרע. ומ"מ ע"כ בתחילת קונה דאס"ד דאינו קונה אלא בגמר ביאה הו"ל בגמר ביא' עול"ת וע"כ בתחילת ביאה קונה וע' באבני מילואים סי' ל"ג וצריך להבין כיון דאינו מקיים המצוה בתחילת ביאה איך יעבור על ל"ת וצריך לומר דתחילת ביאה הוה הכשר מצוה כעין שכ' הנ"י בב"מ דף ל' (דלא כתוס' גיטין מ"א שכתבו דל"ה בעידנא כיון דאין מקיים מצות פו"ר אלא בגמר ביאה) אך קשי' נהי דמותר לעבור על ל"ת שיקיים אח"כ עשה אבל איך קונה בהעראה וצ"ל כיון דקדושין תופסין בחייבי לאוין מ"ה קונה בהעראה ומותר לעבור על ל"ת שיקיים אח"כ העשה דמיקרי בעידנא. ולפ"ז לר"ע דאין קדושין תופסין בחייבי לאוין א"א ליבם אלמנה מן האירוסין דבהעראה דליכא מצוה אינו קונה. דאין קדושין תופסין בחייבי לאוין ובגמר ביאה דאיכא מצוה שוב הו"ל עשה ול"ת. אך לכאורה י"ל דהכשר מצוה גופי' דוחה לל"ת וליכא חייבי לאוין כיון דעשה דוחה אך לר"ע לא ס"ל הכשר מצוה כגוף מצוה דס"ל מכשירין אין דוחין שבת אף גם ר"ע ס"ל מכשירין שא"א לעשות מע"ש דוחה שבת. א"כ הראה גופי' דוחה לל"ת דע"כ צ"ל כן לשיטת הר"ן דהכשר

מצוה מיקרי בעידנא. ועוד דנהי דבדף ט' יש לפרש דמקשה בגמ' מאיסור קדושה דחשיב במתניתין אלמנה לכ"ג ואזה מקשה דפליג ר"ע כדכתיבנא אבל בדף ע"ט דמקשה אפצוע דכא דלר"ע חייבי לאוין כחייבי כריתות ושם א"א לתרץ הכי. ומ"מ יש לפרש בזה דברי תוס' דף ט' שכתבו בכל דוכתא פשיטא לגמ' בדף ע"ט וכו' יראה דלא הקשו מסוגיא דהכא דיש לתרץ ועיקר קו' מדף ע"ט והרבה יש לפלפל ואקצר:

ט **ודע** דיש להקשות ביבמות דף ע"ט ע"ב דמשני בנפלה לו ולבסוף נפצע ומקשה אביי וליתי איסור פצועה ולידחי יבום. מי לא תנן ר"ג אומר אם מיאנה מיאנה ואם לאו תמתין עד שתגדיל ותצא משום אחות אשה. וקשי' לשיטת רש"י דף ק"ט ע"ב דאם אמרינן קדושי קטנה מיתלי תלי ואי גדלה גדלה בהדי ופירש"י דלמפרע הוה קדושין א"כ מה מקשה מר"ג דילמא ס"ל לר"ג קדושי קטנה גדלה בהדה ומהני למפרע קדושין ומ"ה תצא משום אחות אשה דלא התחיל הזיקה כלל דלמפרע הוא אחות אשה משא"כ בנפלה לו ולבסוף נפצע. וכן קשי' בדף י"ח דגמ' מייתי ראי' דס"ל לר"ג אין זיקה ולרש"י יש לומר לעולם יש זיקה, רק תגלי מילתא למפרע. ונ"ל לישב קושיתי הראשונה לפמ"ש בספרי חאו"ח סי' מ"ד אות ו' בסברת רש"י דבאמת קטנה יכולה לזכות במעות קדושין בדעת אחרת מקנה רק שאינה יכולה להקנות עצמה לבעל והר"ן בנדרים כ"ט דא"צ רק להפקיר עצמה. ותוס' כתבו בב"מ דף כ"ב ע"ב דלרבא דס"ל יאוש שלא מדעת הוה יאוש מהני יאוש קטן כיון דלכי גדלה מיאשי עיי"ש מה"ט מהני קדושין למפרע עיי"ש וכ' לאביי כשיטתי' דיאוש שלא מדעת ל"ה יאוש ול"מ למפרע שפיר מקשה אביי כשיטתי' מר"ג דלדידי' ליכא למימר דמהני קדושין למפרע וזה דלא כמו שכתבתי שם דמצוה גם אביי מודה ודוק היטב כי היא הערה גדולה:

סימן עט

ב"ה **פרעמישלא** תרמ"ה לפ"ק. **להרב** המאור הגדול החריף ובקי מ' **מרדכי יאליש** נ"י אבד"ק

פוסטאן יע"א.

בדבר השאלה באחד מק' קאסיב שנשא אשה מויזניצא ולא מיתדור לי' והתפשרו בפני ג' רבנים שיגרשה והרבנים אומרים שהבעל הי' מחזיר אחר הגט כי לא מצאה האשה חן בעיניו והאשה רצתה לדור עמו והם הפצירו לרחק ולא קיבלה אף חצי כתיבתה המגיע לה ע"פ ד"ת והיתה מוכרחת לקיים הפסק כי כל רכושה הי' מושלש לקיום הפסק ובא האברך לק' פוסטאן לסדר הגט ע"י שליח להלכה ואח"כ נשא האברך אשה

מק' יאבלינוב וגם המתגרשת באה בקשר החיתן וכאשר שמע מזה המגרש הביא שני עדים לפני המו"צ דק' קאסוב שהעיד איך שהמגרש מסר מודעא על הגט קודם נסיעתו לפוסטין לסידר הגט ואמר בפניהם איך שמגרש מחמת אונס שנטלו ממנו ממון וביטל בפניהם כל הביטולים שיבטל אח"כ בפני ב"ד ואינו מגרש אותה להיות מותרת לכל אדם רק לאחר שלשים שנה וכן בשעת כתיבת הגט ובין כתיבה למסורה ליד השליח מסר מודעא כנ"ל ולאחר שנתן הגט ליד השנית בעת נסיעתם בחזרה לקאסוב מסר ג"כ מודעא בלשון הנ"ל ושאינו מגרשה להיות מותרת לכל אדם רק לאחר ל' שנה וגם ע"א העיד שבשעה שביטל המודעות בפני ב"ד הי' פונה אליהם ואמר להם כנ"ל ושאינו מגרשה רק לאחר ל' שנה. עוד אמר העד הזה שמו ר' מנחם מענדל בר' זאב שהמגרש אמר שאם תנשא האשה תחלה לא יאמרו העדים ממסירת מודעא אך אם ישא הוא תחילה יאמרו העדים מה שאמר להם גם אמרו העדים שהמגרש, קרא לפניהם המסורות מודעא מתוך הכתב בזה"ל איהר זאלט וויסען איך גט זא מיין וויב וויל מען צווינגט מיך דערצי מען וויל מיר מיין געלד ניט ארויס געבין ע"כ זאלט איהר וויסען אז איך גט דאס וויב מאנס באופן זה אז זיא זאל זיין גיגט פין היינט אין 30 יאהר מעכשיו ולאחר ל' שנה אין איהר זאלט וויססען חאטשי איך וועל מבטל זיין אצל הרב כל המודעות ומודעות דמודעות אבער דיא מודעא בין איך ניט מבטל אין וויל זיא ניט מבטל זיין אין איך בין ניט חלילה מוצא לעז אויף דעם גט:

א) **תשובה** מה שמסר מודעא קודם הכתיבה וכן מה שמסר מודעא בין כתיבה לנתינה הרי ביטל אח"כ המודעא ואין לחוש בדבר רק לחוש לדעת הרמב"ם דאם ביטל הגט אינו חוזר ומגרש ובכאן הרי לא ביטל הגט רק שאמר שתהא מגורשת מעכשיו ולאחר ל' שנה הרי לא ביטל הגט בפרט לפמ"ש בבית אפרים סי' קכ"ה דסברת הרמב"ם דמהני ביטול הגט משום דעוקר למפרע השליחות של העדים והסופר דכאן שאמר שתהא מגורשת לאחר ל' שנה ל"ש זה וכ"כ סברא זו בבא"פ בעובדא דידי' שאמר איך בין מבטל ביז שפעטער וה"ה בנ"ד י"ל כנ"ל ובגוף סברת הרמב"ם שהרחיבו הדיבורים בבית אפרים ובדברי חיים ח"א סי' פ"ג שהביא כ"ת ושורש דבריהם איך יכול לבטל גוף הכתיבה כמו שהרגישו גם התו'. הי' נ"ל לכאורה דה"ט דיכול לבטל בעירובין ע"א הביטול רשות משחשיכה סברי ב"ה דמהני דהוי כאומר כלך אצל יפות ופרש"י כמו דאמרינן בכלך אצל יפות כיון דהשתא ניחא לי' מעיקרא נמי ניחא לי' ה"ה בביטל רשות מעיקרא נמי ניחא לי' אלא ששכח ובקצה"ח סי' רס"ב למד מזה באחד ששכח מחמת אונס לבטל חמץ קודם זמן אסורו וביטל לאחר שש עיי"ש שכ' דסוגיא דערובין חולק אסוגיא דפסחים דף

ז' א"כ י"ל נהי דעשה שליח לכתוב הגט מ"מ כשאח"כ מבטל אמרי' מעיקרא נמי לא ניחא לי' ונעקר דיבור הקודם והו"ל שלא לשמה כיון שנעקר ציווי הבעל אך אמנם בספרי חא"ח סי' ע"ז דחיתי דברי הקצה"ח דשם בעירובין מהני הביטול בשבת רק שאסור לבטל אמרינן כיון שמהני למפרע ל"ה אקמו' רשותא בשבת משא"כ בחמץ דאין בידו לבטל איך מהני למפרע עיי"ש שישבתי בזה דברי הטור. ובלא"ה בנידון דידן דל"ה מצוה לבטל ל"ש לומר מידי דהוה כאומר כלך אצל יפות. כיון דהלכה כאביי. וגם הנתיבות חולק על הקצה"ח עיי"ש. ואין להאריך בזה דבלא"ה נראה דאין לחוש לשיטת הרמב"ם בנ"ד מטעם שכתבתי. אמנם בנ"ד שביטל באמצע הכתיבה ע"כ י"ל דל"מ ביטל מודעי שאח"כ לפי מה שכ' הרמב"ן והביאו הרשב"א בגיטין דף פ"ח אהא דמקשה דלמא אימלוכי אימלך פירש"י אחר שכ' מקצתו נמלך שלא לגרשה ואח"כ נמלך לחזור ולגמרו דנמצא הראשון בטל והקשה בתוס' הא קיי"ל כר"נ דחוזר ומגרש וכ' הרמב"ן כיון שנמלך בנתים ובטלו קודם שנגמר כשחזר וצוהו לגמרו נמצא שלא הי' שליח אלא לחצי הגט אפי' לר"נ והרשב"א הקשה עליו כיון כיון שמתחילתו ועד סופו נעשה כמצותו המלכה שבנתים למה פסלו לר"נ דאית לי' חוזר ומגרש אמנם יש לישב ד' הרמב"ן עפמ"ש הר"ן ר"פ נערה המאורסה דמה"ט בהדר האב וקיים הבעל ונשאל על הקמתו לא אמרינן מה דאוקים הא עקרה והק' הרשב"א אמאי בטל הפרה קמייתא כיון דחכם עוקר הקמה הו"ל כאלו לא הוקם כלל. וכ' הר"ן דכיון דהפרה דחד קלשה לה טובא דבאפי נפשה לאו מידי הוא אלא בצרופי דאידך כל היכא דהוקם כיון דהאי שעתא לא חזיא לאצטרופי בטלה לה לגמרי ול"א חזיא נמי בתר זימנא עיי"ש וזה סברת הרמב"ן כיון דחצי כתיבה לאו מידי היא ול"ח רק בצירוף כשנמלך באמצע הכתיבה וביטל השליחות על להבא ל"ח אח"כ לאצטרופי אף בחזר ונמלך. מ"מ בשביל זה הי' אפשר לדון ולהתיר כיון שהרשב"א חולק על הרמב"ן ואולי לא מיקרי זה ביטל גוף הגט כיון שאמר שלא יגרש רק מעכשיו ולאחר ל"ש מ"מ בנ"ד כיון שאמר לאחר שנתן לשליח בפני עדים לדעתי אין מבוא להתיר האשה:

ב **הנה** מה שכ' כ"ת בשם הרב הגאון אבד"ק רומלאב נ"י שאין כאן חשש ביטול השליחות כיון שלא אמר בלשון עתיד שלא יגרע האשה עד שלשים שנה דאז הוה משמע דביטל השליחות דמעיקרא אבל הכא אמר שאינו מגרשה עד שלושים שנה א"כ מזה נשמע שלא ביטל השליחות כלל וברצונו שהשליח יתן לה בלי שום תנאי ודמי להא דאמרינן בפ' השולח גט זה אינו משלח גט זה אינו מגרש לא אמר כלום. וזה ודאי ליתא אחר מכ"ת דבנידן דידן שאמר שאינו מגרש אותה להיות מותרת לכל אדם רק לאחר ל' שנים ובלשון אשכנז:

איהר זאללט וויסען אז איך גט דאם ווייב מיינש באופן זה אז זיא זאלל זאן גיגעט פין היינט און 30 יאהר ואף בלשון הגמרא כשאמר אינו מגרש היינו כשאמר על לשון הגט גט זה אינו מגרש אבל אם אומר אני איני מגרש מיקרי זה ביטל הגט כש"כ כשאמר בלשון שכתבתי. והרי הוא דומה למה שכ' הר"ן בתשובה סי' מ"ג הוא ברמ"א סוף סי' קמ"א בשאמר לא תצא לצמיתות ובלשון הר"ן מבואר לא תהא לצמיתות ומדהביא ב"י ורמ"א לא תצא לצמיתות משמע דבכה"ג ג"כ ל"מ ומכ"ש בשאמר לא תהא מותרת רק מעכשיו ולאחר ל' שנה ע"כ בנידן דידן הו"ל ביטול שליחות שהרי עשה שליח לגרשה שתהי' מותרת תיכף וכשאמר קודם נתינת השליח לאשה שאין מגרשה רק מעכשיו ולאחר ל' שנים הרי מבטל מקצת השליחות ומה לי בטלה כולה מה לי בטלה מקצתה וכת"ה כ' כיון שלא אמר שחוזר מהשליחות רק שהוא אינו מגרשה והוא כבר מסר כחו להשליח וכונתו שהוא לא יגרש רק השליח יגרשה כמו שצוה לו בתחילה זה ליתא דהרי יכול לחזור מהשליחות ובמה שאמר שאינו מגרשה רק לאחר ל' שנה מיקרי זה חזרה ומה שהביא כת"ה היתר לסניף מדאמרינן בגמרא ולא אמרינן לצעורה קמכוין משמע דאם לא חזר מגוף הגט רק לצעורה ל"ה ביטול ע"כ בכאן שאמר בפירוש שרוצה לצערה ל"ה ביטול עיין ברשב"א גיטין ל"ב שהקשה מה נפקא לן אם מכוון לצערה ולעכבו מליתן עכשיו בין כך ובין כך אין רשאי ליתנה עד שיאמר לשליח ליתן לה ותירץ דס"ד דעכ"פ יועיל הגט להחמיר לפסלה מכהונה קמ"ל דאפי' ריח הגט אין בו א"כ אין מגמ' ראי' כלל ואף לפ"מ שתירץ בבא"פ קי' הרשב"א דכונת הגמרא כיון דבטל ב' לשונות משמע רק דאמרינן בגט לישנא דמהני בי' קאמר א"כ ס"ד דלצעורה קמכוין ולא אמר לישנא דמהני בי' מ"מ הרי קי"ל דלישנא דמהני בי' קאמר ועוד הרי בנ"ד הרי אמר לישנא דלהבא:

ג **ומצאתי** בתשובת תפארת צבי סי' ק' באחד ששלח גט ע"י שליח ושלח עדים להב"ד לומר להם, דער גט איז קיין גט ניכט עיי"ש שהתיר מטעם דזה הוה לשון עבר כמו אינו מגרש רק דכל פלפולו שם אם יש לחוש שמא ביטל באמת ומה שאמר אינו גט הכונה שביטלו כבר ומפלפל שם בדברי הרשב"א ובדברי הב"ש שיהי' נאמן מטעם מגו וצ"ע על סוף דבריו שכ' שאינו נאמן לומר שביטלו כבר במיגו דיכול לבטלו משום דאין אדם משים עצמו רשע ואפי' במיגו לא מהימן כמבואר בש"ס עיי"ש שהאריך ולפענ"ד צ"ע דהרי הר"ן פ' האומר בקדושין כ' דאע"ג דלא אמרינן מיגו במקום חזקה מ"מ שבידו לעשות מהני במקום חזקה. א"כ הא דאין אדם משים עצמו רשע הוא מטעם חזקת כשרות ומיגו שבידו לעשות עדיף וגם יש כאן חזקת א"א. והוא מהדר לבטולו ועכשיו רשע והו"ל תרתי לריעותא נגד חזקת כשרות שלו והערני לזה הרב החריף מ' משה

עבערשטארק אך י"ל בהך דתפארת צבי אם אמר בלשון עבר אולי לא נעשה רשע מכאן ולהבא משא"כ בנ"ד:

ד **סוף** דבר לדעתי אין כאן היתר רק מה שצידד להתיר בתשו' ברית אברהם דכיון דלא צוה לגלות תיכף העדים אין מוצאין קול ויש חשש ממזרות ומודה רבי דבטלו אינו מבטל עיי"ש בתשו' סי' קכ"ד שהרחיב הדיבור בזה ומ"מ לדינא קשה לסמוך על זה ההיתר עיי"ש שבעצמו לא רצה לסמוך על היתר זה ולכאורה י"ל כיון דכפי הנראה הי' הביטול על תנאי אם היא תנשא תחילה אזי הדבר פערפאללען אין איהר זאללט גאהר ניט זאגען. הרי נראה שביטל רק על תנאי וכיון דהוה דבר עבירה לבטל ואם יבטל ע"י שליח נימא אשלד"ע הוה תנאי בדבר שא"א לקיים ע"י שליח אך לפ"ז אדרבה הביטול מועיל והתנאי לא הועיל אך י"ל בלא"ה כיון דל"ה רק דיבור ל"ב בביטול משפטי התנאים:

וקצת צ"ע בענין זה על הב"ש סי' קמ"א ס"ק צ"ט שהקשה בבטל ולא אמר הוא דמיבעי לן בש"ס אמאי לא נימא דכונתו שביטלו כבר ונאמן במיגו דאי בעי מבטל עכשיו ומה קושיא דילמא בגמ' מיירי שצוה להסופר ולהעדים והשליח בפנינו ויודעים אנו שלא ביטלו כעת דאף דלרב ששת מהני ביטל מקודם. ואינו יכול לחזור ולגרש א"כ שמא ביטל מקודם מ"מ כבר כ' בתשו' רמ"א סי' ק"ה דקודם שצוה לכתוב ל"מ ביטול לכ"ע דהוה דבשלב"ל א"כ דילמא מיירי שצוה לכתוב ולהשליח ליתן בפנינו דאף אם ביטל השליחות הרי חזר וצוה בפנינו והאיבעי היא אם הוה זאת ביטול ושמא משמע להב"ש מדבעי סתמא ולא פירש דמיירי בכה"ג לכן שפיר הקשה גם מלשון הב"ש סי' קל"ד משמע קצת דאף קודם שצוה לכתוב מהני ביטול להרמב"ם ודו"ק:

ה **והנה** בנידן השאלה מהבית אפרים באחד שביטל גט ועד אחד לא שמע רק איך בין מבטל ולא יותר (והוא המביא שמוזכר בתורת גיטין סוף סי' קמ"א) הרבה התירו עיין בתפארת צבי סי' צ"ט שמצדד להתיר ומ"מ לא מלאו לבו להקל ומסיק לבסוף שיכופו המגרש בכל מיני כפיות לגרשה מחדש וכן לדעתי יעשה כ"ת לכתוב מרורות על המגרש איש רע מעללים שיגרש מחדש בלי שום תנאי ואף דלדעת הרא"ש בתשו' בתנאי דע"מ שלא תנשאי ל"מ גט מחדש עד שמקדשה מ"מ יעיין מחנה אפרים ה' גירושין בדין ל"ג שהתיר באופן שימחול מקודם התנאי ויתן גט מחדש ומותר מטעם ס"ס וכן בנ"ד יבטל מקודם התנאי ויגרש מחדש וס"ס בפלוגתא דרבוותא יש לצדד דמהני במקום חזקה דבשביל חזקה לא ישתנה הדין כמ"ש הפוסקים ועוד כיון שכבר נתגרשה ואינה אסורה רק מחמת התנאי אולי לא מקרי חזקת איסור ועוד יש לומר כיון שעשה השליח בסתם וכשחזר שלא בפני השליח וביטל מקצת השליחות אולי לא הי' רוצה השליח להיות

שליח באופן זה ובטל השליחות וע"כ יכול לגרשה מחדש אך ע' תשובות פני יהושע סי' פ"ה דמהני שליחות באונס ולא תליא בדעת השליח והרבה יש לדבר בזה (עמ"ש בס' ליו"ד ח"ב סי' ח' אות ז') ומ"מ לענין שיגרשה מחדש יש לסמוך על המחנה אפרים ובתשובת שואל ומשיב מ"ק סי' קכ"ה כ' דכהן שגירש ובשעת גירושין אמר הרי את מותרת לכל אדם לאחר ל' שנה לא מצא תקנה להתירה ולדעתי הי' נראה תקנה שיקדשה מחדש ע"י שליח דקידש ולא בעל ל"ה רק איסור דרבנן ויש לומר אשלד"ע אף בדרבנן ומ"מ השליחות לא בטל באיסור דרבנן ואין עושה איסור לא השליח ולא המשלח ועי' בספרי חא"ח סי' מ"ג אות ה' שכתבתי בסוגיא דסוטה מ"ד ע"א בקידש ולא בעל מיירי בהכי ומיושב קי' שעה"מ פ"ז דמעילה עי"ש ואין להאריך בפרט זה דבנ"ד א"צ לקדש מחדש ויש לסמוך על מחנה אפרים וקצרתי במקום שיש להאריך מרוב הטרדה וד' יחזיק בידו לכוף כאנמן ראש המגרש להתיר האשה מכבלי העיגון בלי שום חשש:
והנני ידידו

סימן פ

ב"ה **פרעמישלא** תרום לפ"ק
להרב המאור הגדול החריף ובקי מ' **נטע ליפשיץ** אבדד"ק
וויעליפאליא יע"א

ע"ד השאלה ב"א מ"ק וויעליפאליא שהתפשר עם אשתו ליתן לה ג"פ והשלישו עבור הבעל סך ליתן לו כפי הפשרה ועשו כתב ביניהם ליתן זל"ז אחר הג"פ ונשארו איזה חפצים של הבעל ביד האשה וכפי הפשרה היתה מחויבת להחזיר להבעל וכשנסעו ל"ק דעמביטץ להב"ד דשם לסדר הגט נתעקש הבעל ולא רצה ליתן הג"פ ביען שחפצים שלו ביד האשה רק שתחזור לו קודם הגט והבטיח לו המסדר הגט שיהי' בטוח על החפיצים שלו ע"י הגט שיתן לה וסידר הגט כפי הסידור המבואר בש"ע ואחר שנתן הג"פ כדת ובא בחזרה לוויעליפאלא הביא הבעל בידו מכתב ממסדר הגט להב"ד דק"ק וויעליפאלא שיראה שהאשה תתן החפיצים ליד בעלה המגרש ובאם לאו יהי' לפוקה כי על דעת כן נתן לה הגט ועל דעת כן נתן היתר להאשה וכאשר האשה לא רצתה תיכף להחזיר לו החפיצים ביטל הבעל הגט מכח שלא קיימה התנאי ואח"כ נתנה לו החפיצים והנה המסדר הכחיש אח"כ מכתבו ואמר שלא הי' שום תנאי רק כתב זאת לפנים להפחיד האשה ואמר לה שיכתוב לוויעליפלא שבאם לא תרצה להחזיר יהי' הגט בטל והבעל אמר לפני הרב דוויעליפאלא שבשעת נתינה אמר המסדר להאשה פעל דעת כן נותן

הבעל ודעתו הי' ג"כ על תנאי זה והמכתב נאבד כבר גם יש עיקולי ופשורה ביניהם שהמעות שהשליש ליתן להבעל אחר הגט אינה רוצה השליש להחזיר להבעל כי נדבר ביניהם שיתנו פטורים זל"ז והבעל אינו יכול ליתן פטור ע"פ נימוסי המדינה אף שהוא יותר מבן עשרים כיון שלא בא ליכלל כ"ד כדת מה דינו של האשה הזאת אם מותרת להנשא בגט זה:

א **תשובה** אם לא הותנה בשעת כתיבת ונתינת הגט אף שהבטיחוהו ליתן להבעל חפיצים אין הגט תלי בנתינת החפצים כמבואר בתשובות מהרי"ט חלק אה"ע סי' י"ג ואף דשם בעובדא דידי' אמרו לו שאל יגרש על תנאי ולא יתלה הגט בהחפיצים הרי גם בנ"ד שאל המסדר את הגט אם הבעל רוצה לגרש בלי אונס ובלי תנאי ואמר הן כפי סידור הגט ע"כ ודאי ל"ה נתינת חפצים תנאי. והנה מה שאמר המסדר הגט שיהי' בטוח ע"י הגט שיתן לו הדבר פשוט דכיון דהבעל לא הותנה בשעת כתיבת ונתינת הגט לא אכפת לן מה שאמר המסדר כדאמרינן בש"ס דב"מ פ' איזהו נשך דף ס"ו בהאי ש"מ דכ' גיטא לדביתהו אנגיד ואתנח א"ל אמאי קא מתנחת אי קיימת דידך אנא ואמרינן שם ואי לאו פטומי מילי בדידה קיימה למשדי תנאי בגיטא וכן בנ"ד וכי ביד המסדר קיים למשדי תנאי בגט זה רק ביד הבעל והבעל לא הותנה ואע"ג דאמרינן שם מ"ד הוא גופא אדעתא דידה קגמר ויהיב גיטא קמ"ל וחששו הפוסקים לומר דהיכא דאמרה קודם כתיבה אמרינן אדעתה דידה קא גמר ויהיב גיטא עי' בנ"י ובתשובות הב"ח סוף סי' צ' מ"מ הרי הב"ח שהחמיר בדבר וחשש לאומדנא ולגילוי דעת קודם כתיבה דלדעת הב"ח קודם כתובה מהני גילוי דעת הרי מסיק להקל מטעם דכיון שאמר אח"כ שמגרש בלי תנאי חזר מאומדנא וגילוי דעת ותנאי ואמר שמגרש בלי תנאי ואתי דיבור ומבטל דיבור וכ"ש שיבטל גילוי דעת ואומדנא עיי"ש וכש"כ בזה שאף שהבטיחו המסדר שיהי' בטוח על החפיצים ע"י הגט הרי אח"כ לא הותנה התנאי אדרבה שאל אם מגרש בלי תנאי ואמר הן הרי הטעהו בעלמא אבל באמת לא הי' בטוח ע"י הגט כיון שלא הותנה ואין לומר דא"כ היה גט מוטעה כמו חלק לה ע"מ שתתן לי מאתים זוז כבר כ' הב"ח בתשובה סוף סי' צ"א דל"ה גט מוטעה כיון שהאשה לא הטעתו ואין כח במה שהטעהו המסדר להבטיחו על משענת קנה רצוץ לבטל הגט שנתן ליד האשה מאחר שאשה עצמה או שלוחי' לא הטעתו עכ"ל הב"ח ולכאורה דברי הב"ח צ"ע דבגמ' משמע גבי חלק לה ע"מ שתתן לו מאתים זוז שהב"ד או העדים אמרו לו ולא האשה אך הב"ח מפרש שהב"ד או העדים אמרו לו בשליחותה ובישועות יעקב סי' קס"ט כ' דאף בחליצה דוקא שהב"ד אמרו לו חלוץ ע"מ שתתן מאתים זוז א"צ ליתן אבל כשהאשה אמרה לו חלוץ ע"מ

שתתן לו מאתים צריכה ליתן לו עיי"ש והנה לפנינו דעת הב"ח דבגמרא איירי שאמרו לו בשליחה או שהיא בעצמה אמרה לו ומ"מ א"צ ליתן ועיקר סברת הב"ח נכונה לפמ"ש רש"י ביבמות ק"ו גט מוטעה פסול הכונה שהיתנה תנאי ע"מ שתתן כו' דהוה תנאי גמור שאפשר לקיים ע"י שליח א"כ דוקא כשהאשה אמרה לו אבל כשהמסדר הטעהו אטו בדידי' קיימא לאתנויי תנאי כדאמרי' ר"פ איזהו נשך אך לפ"ז לא הצריך הב"ח לשום סברה דכבר כ' בסימן הקודם דהואיל ואמר לו המסדר שיגרש בלי שום תנאי הרי ביטל לתנאי ואולי חשש הב"ח לגט מוטעה הואיל והמסדר אמר לו קודם כתיבה וגם המגרש אדעתא דתנאי קא יהיב גיטא אבל כבר דיבר מתנאי בסימן הקודם ונראה מדברי הב"ח דגט מוטעה לאו משום תנאי פסול אבל לא מצאתי מבואר מי שיאמר כן דמרש"י לא משמע כן ושמא חשש המערער בב"ח הואיל והמסדר הטעהו הו"ל כהתנה המסדר גופיה ובסי' צ' בב"ח משמע קצת דאם המסדר הסכים לתנאי יש חשש ולכן כ' דבאמת ל"ה תנאי רק שהטעהו ומה שהטעהו המסדר לא איכפת לן אבל לא הי' צריך לזה דגם אם הטעתו האשה ולא הי' תנאי נמי לא איכפת לן דגט מוטעה דוקא שהי' תנאי כפרש"י והרי הטור ופוסקים דלא הזכירו כלל דגט מוטעה פסול רק שכתבו דתנאי מועיל בגט ומצאתי בתשו' מהרש"ל סי' כ"ה שכ' ג"כ דגט מוטעה ל"ה רק בתנאי וצ"ע ועכ"פ לדינא הרי כ' הב"ח דאם המסדר הטעהו ל"ה גט מוטעה וה"ה בנ"ד שאמר לו שבהגט יהי' בטח על החפצים ולא עשה בהגט תנאי לא איכפת לן דברי' וכש"כ שי"ל שגם מתחילה כונתו שבההיתר שיתן אח"כ יפחידה להאשה כאשר קיים באמת אבל אין בו שום חשש מדינא תנאי ואומדנא וגילוי דעת כיון שהמסדר שאל אותו אם רוצה לגרש בלי תנאי ואמר הן:

ב **והנה** מה שכ' המסדר במכתבו בתחלה שבאם לא תתן האשה החפצים יהי' לה לפוקה כי על דעת כן נתן לה הגט ואח"כ הכחיש מכתבו ואמר שכ' זאת אך לפנים וכפי הנראה כונת לשון השואל לא שהכחיש שלא כ' כן רק שמודה שכ' כן אבל אומר שבאמת לא נתן על דעת כן שיהי' מחמת כן פסול בגט רק שלהפחידה כ' כן ומעתה יש לדון אם נאמן להכחיש דברי הראשונים או ליתן אמתלה לדבריו הראשונים מה שכ' שעל דעת כן נתן לה הגט ושיהי' לה לפוקה אם לא תתן החפצים והנה בתשו' הר"ן סי' מ"ז כ' דבעדות באיסורין או בעדות אשה כל שלא העיד בב"ד יכול לחזור מדברי' ולפ"ז ה"ה בנ"ד מה שכ' המסדר אף שכ' הן להרב ד"ק וויעליפאלא מ"מ כיון שלא אמר בע"פ בפני ב"ד וגם לא אמר בת"ע רק כתבו כן דרך זהירות להזהיר להאשה יכול לחזור הדברי' כמ"ש בתשו' הר"ן דכל שלא נחקר העדות יכול לחזור אך בתשו' ב"י דיני מסל"ת סי' ד' מבואר דלא

כתשו' הר"ן רק אף בנכרי מסל"ת אינו יכול לחזור מדבריו דהוה כעדות שחקר בב"ד אמנם י"ל דהב"י מירי שהעד ששמע מפי הנכרי כבר העיד בב"ד ובזה מודה הר"ן כמו שעלה בדעת הח"מ סי' י"ז ס"ק י"ז רק דהח"מ כ' דלא משמע כן מר"ן וב"ש שם ס"ק כ"ג מציינן לקונטריס עגונות סי' קמ"ט וסי' רצ"ז וכונתו דברי הר"ן עם דברי הב"י ועיין עוד שב שמעתתא שמעתתא ו' פי"ד ועיין בחו"ד סי' קפ"ה מה שמפלפל אם מהני אמתלא במה שהעיד חוץ לב"ד עיי"ש ובנתיבות המשפט סי' מ"ו ס"ק כ"ו כ' דעד א' התחום בשטר כל עוד שלא נראה השטר בב"ד יכול לחזור מדברי' אבל לאחר שנראה השטר בב"ד אינו יכול לחזור בו א"כ בנ"ד שכבר נראה הכתב בב"ד והמסדר כפי הנראה נתן המכתב ליד האשה או שכ'. להרב לכאורה י"ל שאינו יכול לחזור מדברי' מ"מ נלע"ד שיכול לומר אמתלא לתרץ דברי' שכ' כן רק להפחיד האשה חדא די"ל דעד א' אינו נאמן לאסור ע"כ אף לשיטת הב"י דבאיסורין אינו נאמן לסתור דברי' היינו דוקא היכא שע"א נאמן ועוד י"ל דגם מה שכ' הנתיבות דאחר שנראה בב"ד אינו נאמן לסתור דברי' זה דוקא בע"א בשטר אבל זה ל"ה שטר והעיקר בזה דכיון דבשתי עדים המכחישים יש לתרץ דבריהם שלא יסתרו דבריהם ה"ה בע"א יש לתרץ דברי' ובכאן נמי אינו סותר דברי' דגם מתחלה לא כ' שהי' תנאי מפורש בדבר רק שכ' שבאם לא תחזור החפצים יהי' לה לפוקה כי על דעת כן נתן לה הגט הכונה שהי' בדעתו שתתן לו החפצים וע"ד כן מגרש אבל לא היתנה בהדי' בתנאי א"כ אף שהי' בדעתו דברים. שבלב אינם דברים על כן אף לפי דברי' הראשונים לא היתנה בהדי' ונאמן אח"כ לומר שכ' כל זה להפחיד ולא כוון שיהי' פסול באמת בגט וכש"כ בנ"ד שכפי הנראה מהשאלה מסר תיכף להאשה היתר וסהדותא איך שנתגרשה ומותרת להנשא ואח"כ כ' להרב מוי מוויעליפאלא כפי המכתב המבואר בהשאלה א"כ כיון שכבר העיד שהאשה מותרת להנשא ולא נזכר מהתנאי לא הי' נאמן אח"כ לומר שהי' תנאי ע"כ בודאי נאמן אח"כ לומר דלא כ' רק להפחיד להאשה:

ג **והנה** בענין נאמנות ע"א על התנאי הנה לענין ע"א אומר תנאי הי' דברינו מבואר בסוף סי' מ"ו בח"מ דדוקא בשיש לו מיגו נאמן אבל בשכתב ידו יוצא ממק"א אינו נאמן אבל באיסורין כגון בגט הדבר תליא באשלי רברבי דבתשו' בית אפרים אה"ע סי' צ"ה מצדד לומר דאפי' ע"א ל"מ שאומר שנכתב השם שלא כדין דל"מ ערעור חד עיי"ש שמפלפל בדברי הב"י סי' קכ"ט בשם מה"ר ישראל דע"א נאמן ומיישב זאת ומדברי' מבואר דל"מ ערעור ע"א וכן משמע פשטא דש"ס גיטין ט' אילימא ערעור חד והאר"י אין ערעור פחות משנים ומשם משמע דהאשה יש לה חזקת פנוי' כיון שכבר נתגרשה וע' פנ"י שם ובפנ"י

ר"פ השולח תד"ה מהו דתימא ובתשו' הר"ן סי' מ"ג הובא בב"י סי' קל"ד מבואר דאם כבר נתגרשה עומדת בחזקת פנוי' ולעומת זה יש לחוש לדברי הנוב"י תניינא אה"ע סי' קנ"ו לענין חליצה דאף לאחר שנחלצה ועד אחד מערער על החליצה שכ' דמקרי חזקת איסור הגם שלא הביא כלל דברי הר"ן בתשובה מ"מ יש לדברי' מקום גדול בהלכה והארכתי בפרט זה בכמה מקומות (ועי' לעיל סי' כ"ד וסי' כ"ו) ולדינא כתבתי בתשובה לפמש"כ הפמ"ג ביו"ד סוף סי' כ"ה בשפתי דעת בשם מהרי"ק בספק שמוטה מוקמונין בחזקת איסור אע"פ שיצא בהיתר הואיל ונולד ריעותא עיי"ש שכ' מי יביא אחרי המלך על כן אף שנתגרשה האשה ויצא בהיתר מ"מ הואיל והאשה בחזקת א"א היתה וספק אם הי' גט וע"א מעיד שלא הי' גט מוקמינין בחזקת איסור אך שצ"ע גם על המהרי"ק מש"ס הגיטין ט' דל"מ ערעור חד וצ"ל כמ"ש הפנ"י שם בגיטין ט' דאיכא חזקה או רוב הואיל ועדים על השטר נעשה כמי שנחקרה עדותן בב"ד ואף דהפנ"י לא כ' רוב משום דס"ל ע"א נאמן נגד רוב עכ"פ מכח החזקה לא מהני ערעור חד אמנם בע"א שאומר שתנאי הי' בגט י"ל כיון שהפנ"י כ' בגליון הפנ"י קדושין ס"ה דע"א מטיל ספק ורק לענין קדושין ל"מ ע"א כיון שיש חזקת פנוי' (הגם דפנ"י לא כ"כ) א"כ כיון שע"א מטיל ספק הוה כספק שמוטה שכ' מהרי"ק דל"מ יצא בהיתר ע"כ צדקו דברי הנוב"י אהע"ז סי' קנ"ו ועכ"פ לחומרא חוששין לדברי' אמנם כבר כתבתי דבנ"ד הע"א נאמן אח"כ לסתור דברי' באופן דליכא חשש מצד העד:

ד **עוד** יש לומר בזה כיון שהמגרש אמר בפירוש לפני העדים שהוא מבטל כל המודעות וכל הדברים שפוסלין בגט או שמבטלים הגט א"כ אף התנאי בכלל הביטול דהרי הבעל אומר שביטל הגט קודם קיום התנאי מועיל אף בתנאי מעכשיו שהרי רמ"א כ' בסי' קמ"ג סעיף א' ויש אומרים שאפי' בתנאי דמעכשיו יכול לבטל ויש להחמיר ויש לפרש ב' פירושים הפי' האחד דבתנאי דמעכשיו יכול לבטל הגט כ"ז שלא נתקיים התנאי והרמ"א כ' ע"ז דיש, להחמיר דחשש גם לזה לדעת העיטור וכן פי' בישו"ע או דהפי' ברמ"א דיכול לבטל התנאי שיהי' גט אף שלא יתקיים התנאי וע"ז כ' רמ"א דיש להחמיר והכונה דיש להחמיר שלא יועיל ביטול התנאי אבל לבטל הגט לא נזכר ברמ"א אך דהרי דברי רמ"א נובעים מהטור ובטור השוה דעת הרא"ש לדעת בעל העיטור וכן ברמ"א ציין בעל העיטור ורא"ש והרי הראש לא מיירי מביטול הגט רק בעל העיטור וכן מבואר בב"ש סי' קמ"ד ס"ק ט"ו דלבעל העיטור יכול לבטל הגט משא"כ להרא"ש יכול לבטל התנאי אבל לא הגט וע"כ לא קאי רמ"א רק אביטול תנאי ומ"ש ויש להחמיר הכונה דאם לא קיים התנאי ומת אח"כ ל"ה גט לדעת הרמב"ם ומתורת לכהן ולדעת העיטור והרא"ש

דמועיל ביטול התנאי היא מגורשת ואסורה לכהן אמנם מביטול הגט לא מיירי וכן בטו"ז הגירסא ויש אומרים דיכול לבטל התנאי ומעתה מה יש לחוש בגט שלפנינו דמחמת שהי' תנאי שמחיובת להחזיר החפצים הרי החזירה החפצים ואף שלא רצתה בתחילה מה בכך ואין לחוש רק לדעת בעל העיטור שקודם קיום התנאי יכול לבטל הגט והבעל אומר שביטל. הנה לפי' ה"א שפרשתי אין ראי' מדברי רמ"א שחשש לבעל העיטור כיון שרוב פוסקים חולקים עלי' אך אף אם נרצה להחמיר לחוש לבעל העיטור יש לומר בזה דהנה בעת סידור הגט אומר הבעל שמבטל כל דיבור שמזיק לגט ומעתה י"ל שתנאי ג"כ, בכלל דיבור שמזיק להגט אך יש לומר בתנאי שבידה לקיים התנאי התנאי אינו מזיק לגט ואם אח"כ לא יקיים התנאי היא מזקת לעצמה כמו שאמרינן בכתובות כ' ע"ב תנאי מלתא אחריתא הוא ואינו מגרע להשטר עיי"ש אמנם לדעת בעל העיטור שהבעל יכול לבטל הגט אחר נתינה קודם קיום התנאי ואז לא מהני קיום התנאי א"כ הרי התנאי מזיק לגוף הגט וא"כ התנאי בכלל ביטול וכשביטל כל דבר שיזיק להגט גם התנאי בכלל ועוד הרי פיסל כל העדים ואין לו עדים על התנאי ואף שאין בידו לפסול העדים מ"מ כ', הר"ן דמהני פיסל העדים משום דע"י כן גומר ומגרש ומבטל המודעה בלב שלם וה"ה בתנאי, ואין ראי' מגט ש"מ דמגרש על תנאי ומ"מ סידור הגט וביטול מודעה כדרך כל מסדרי גיטין דהרי בתחילה קודם כתיבה אין אומר בלא תנאי רק בלא אונס ואמנם התנאי אינו מתנה קודם נתינה רק בשעת נתינ' אחר שמבטל המודעות א"כ הביטול והפיסול עדים רק על הדיבורים שכבר דיבר שיזיק לגט אבל לא במה שידבר אח"כ והתנאי משכיב מרע הוא אחר הדיבור אבל בנ"ד שאמר הכל קודם כתיבה וקודם הביטול א"כ הביטול והפיסול עדים קאי גם אתנאי כן נלע"ד:

ה **ובאמת** דברי בעל העיטור צ"ע נהי דנאמר כמ"ש בשעה"מ פ"ח מגירושין דדוקא שתנאי דקום ועשה ס"ל להעיטור דיכול לבטל להגט דכיון דאסורה להנשא אכתי אגודה בי' ולא בתנאי דשב ואל תעשה והוכיח זאת דאל"כ איך מותרת להנשא קודם קיום התנאי שמא יבטל הגט עיי"ש מ"מ עדיין קשי' דלמ"ל לגמ' דגיטין דף פ"ד לומר במגרש ע"מ שתנשא לפלוני לו היא דלא תנשא הא לאחר תנשא והא בעי לקיומא לתנאי וכי תימא אפשר דמינסבה היום ומגרשה למחר וכו' הכא בדידה קיימא לאגרושי דזה ל"ה קושי' חמורה כל כך כמו שהקשה הרשב"א דאפשר שתנשא לאחר בע"מ שיגרשה ותתגרש למחר ועיין בית מאיר ר"ס ל"ח מ"ש בזה ואמאי לא הקשה בפשיטות איך תנשא לאחר קודם קיום התנאי שמא יבטל הבעל הגט ותהי' אשת איש כמו שהוכיח בשעה"מ דבהכאי דשב וא"ת אינו יכול לבטל הגט מהוכחה זו אמנם יש לישב דהוי

אמינא דמותרת להנשא ושוב לא אגידה בי' גם בתנאי דקום ועשה אינו יכול לבטל הגט כמ"ש בתנאי דשב וא"ת ומ"ה ל"ה הגמ' יכול להקשות כקי' הנ"ל שמא יבטל הגט דאם מותרת להנשא אינו יכול לבטל הגט רק לבתר דמסיק בגמ' בדידה קיימא לאגרושי ואנן פסקינין דבתנאי דקום ועשה אסורה להנשא שמא לא תקיים התנאי ומטעם זה פוסק בעל העיטור דיכול לבטל הגט ע"כ ל"ה מצי להקשות בגמ' אמנם לפ"ז אין לחוש לשיטות העיטור דיש לצרף עוד ספק להתיר שמא הלכה כשיטת הרמב"ם דס"ל אף בתנאי דקום ועשה כל שבידה לקיים התנאי רשאי להנשא והא דתניא בברייתא בע"מ שתתני לי מאתים זוז לאחר לא תנשא נדחה מסוגיא דפ' המגרש כמ"ש המגיד ע' בב"ש סי' קמ"ג ס"ק ד' ולשיטה זו גם העיטור מודה דאינו יכול לבטל הגט ונמצא דיש ס"ס שמא אין הלכה כבעל העיטור כיון דרוב פוסקים חולקים ואת"ל הלכה כבעל העיטור שמא הלכה כשיטת הרמב"ם ולשיטתו גם בעל העיטור מודה דבתנאי שבידה לקיים אף בקום ועשה אינו יכול לבטל כיון דלא אגודה בי' איברא דהרב החריף מ' חיים בערינשטין מפה"ק עוררני בעיקר קי' על העיטור איך תנשא שמא יבטל הבעל הגט דל"ח לזה דלא חשוד הבעל לקלקלה שתעבור באיסור א"א כמ"ש תוס' גיטין דף ב' ע"ב ד"ה דאתיהו בי תרי דל"ח שמא החתים במזיד עדים פסולים דל"ח להכשילה ולפ"ז נדחה ראיות השעה"מ די"ל דאף בתנאי דשב וא"ת ס"ל לבעל העיטור דיכול לבטל הגט אך השעה"מ כ' כן גם בלי ראי' הנ"ל ועוד הביא ראי' לדין זה דהיכא דלא אגידה בי' לכ"ע אינו יכול לבטל על כן הס"פ שכתבתי נכון וקיים ובגוף סברת הרב ר' חיים יש לעיין ממה שכ' הר"ן פ' האומר בקדושין בע"מ שירצה אבא איך נתירה להנשא שמא אח"כ יאמר אין ואמאי לא נימא דאין חשוד להכשילה שוב ראיתי דהר"ן כ' ג"כ שם וז"ל ועוד דהוה מצי למדחי' דל"ח לשמא יקלקלה בכך אמנם מסיק מיהו ודאי אין נראה להתירה לכתחלה מספק זה אך גם על הר"ן צ"ע מדברי תוס' גיטין הנ"ל ודוק:

ו **אמנם** בנ"ד א"צ לס"ס זה דבלא"ה הגט כשר והבעל לא הי' יכול לבטל דבאמת אין כאן עדים על התנאי דהרי הבעל אילו נאמן שהותנה תנאי והמסדר ג"כ מתרץ דברי הראשונים ואומר דלא הי' תנאי רק שיש לחוש לשיטת הב"ח בתשו' סי' ץ' ובח"מ סי' ר"ה דגילוי דעת קודם כתיבה מהני ואיכא אומדנא דמוכח דאדעתא דהכי יהיב גיטא והוה כהתנה אע"ג דלא הי' תנאי וכמ"ש תוס' בכמה דוכתא דאיכא דוכתא דאפי' תנאי א"צ א"כ בזה אף בעל עיטור מודה דאינו יכול לבטל הגט דדוקא בהותנה תנאי גמור אמרינן כיון דגט לא נגמר דעדיין תלוי בקיום התנאי יכול לחזור מהגט ולבטלו דכיון דלא נגמר המעשה לגמרי אתי דיבור ומבטל דיבור אבל בלא הי' תנאי רק אומדנא וגלוי

דעת אמרינן להיפך כמו שהי' אומדנא דבאם לא תקיים האשה התנאי הגט אינו גט כן יש אומדנא שבאם תקיים התנאי לא יכול הבעל לבטל אף הגט אף קודם קיום התנאי ע"כ אף העיטור מודה בזה וכיון דבעובדא דידן קיימה האשה התנאי והחזירה החפצים רק שהבעל אומר שביטל קודם ואולי יש עדים ע"ז אבל לא הועיל הביטל אף לשיטת העיטור:

ז **ובמה** שכתבתי מיושב קי' הרשב"א בחידושי לגיטין ד' ע"ו סוף סוגיא דע"מ שתשמשי את אבא שהקשה על הבעל העיטור מהא דאמרינן בקדושין אמר ר"א התקדשה לי במנה ונתן לה דינר מקודשת וישלים כיון דאמר לה מנה ויהיב לה דינר כמאן דאמר ע"מ כאומר מעכשיו דמי ואקשינין עלי' מהא דתניא התקדשה לי במנה והי' מונה והולך ורוצה אחד מהם לחזור אפי' בדינר האחרון הרשות בידו לומר שאינו כמתנה ע"מ שאתן אלמא באומר ע"מ אינו יכול לחזור דאי יכול לחזור מאי קשי' לעולם מקודשת למפרע לכשישלים ואי פשטה ידה וקבלה קידושין מאחר אינה מקודשת לשני והיינו דר' אלעזר אבל אי חזרו בהם עד שלא ישלים הרשות בידו והיינו דברייתא אלא ודאי כל האומר אינו יכול לחזור עכ"ל (ומרשב"א משמע דמה שפשטה ידה וקבלה קדושין ל"ה חזרה כדעת הר"ן הובא בב"ש סי' מ' ס"ק ה' ועי' בר"ן ר"פ האומר בקדושין באריכות אמנם הח"מ ס"ק ז' הביא בשם הרשב"א דס"ל דהוה חזרה ואם כן הרשב"א סותר דברי עצמו אמנם יש לחלק דשם בקדשה לאחר ל' דאינו מחוסר מעשה רק זמן כשקיבלו אח"כ קידושין מאחר הוה חזרה משא"כ בקדשה ע"מ שיתן מאתים זוז הפשיטות קידושין ל"ה חזרה דכונתה אם לא יתן לה תהי' מקודשת לשני ואם יתן לה לא יהי' קידושין השני כלום ומ"ה ל"ה חזרה ודו"ק היטב ולפמ"ש מיושב קושית הרשב"א דהרי הרא"ש כתב שם בקידושין דאף שלא הותנה תנאי הוה כאילו הותנה וכפל וכ"כ הב"ש סי' כ"ט ס"ק י"ב והטעם דהוה אומדנא וגלוי דעת ועדיף מתנאי א"כ כיון דהתנאי ל"ה רק מכח אומדנא כשנתקיים התנאי ודאי אינו יכול לבטל הקידושין אף קודם קיום התנאי דאיכא אומדנא להיפך ע"כ ל"ק קושית הרשב"א ודו"ק ולפמ"ש האבני מלואים שם דבאמת ל"ה תנאי רק שמחויב להשלים מתורת שכירות ומישב ג"כ קושית הרשב"א אבל במחכ"ת דברי' לא נהירא דבגמ' משמע דהוה כתנאי ומה שהקשה בשם אחי' מה הקשה בגמ' דילמא הכונה דיכול לחזור וליתן ולא מקיים התנאי והיא יכולה לחזור שלא תקבל וקיום תנאי בע"כ ל"מ נ"ל דל"ק דמשמע שיכול לחזור מקידושין ואף שיתן אח"כ ל"מ וכן אם היא תקבל אח"כ ל"מ הקדושין דאם הכונה שיכול לחזור שלא ליתן זה פשיטא דכן הוא בכל

תנאים אמנם מה שהקשה הרשב"א על העיטור קשה דהרי לעיטור יכול לחזור מקדושין ול"מ קיים התנאי אח"כ אך התי' שכתבתי עולה יפה ת"ל ודוק כי קצרתי:

ח **והנה** לכאורה יש לחוש שמא אמר הבעל בלשון זה אם לא תרצה לחזור החפיצים אזי לא יהי' גט וכשאמר בלשון זה קודם נתינה אזי אם לא רצתה תיכף לחזור ל"מ מה שנתנה אח"כ כיון שפעם אחת לא רצתה כעין שמבואר בע"מ שירצה אבא דאם לא רצה פעם אחת ל"מ אח"כ הריצוי כמבואר בסי' ל"ח. והנה אם הותנה בלשון זה אם ע"מ שתחזיר החפיצים ואם לא תרצה אינו גט יש סתירה בענין התנאי והוה כב' תנאים דמתחלה התנה ע"מ שתחזור והכוונה כל זמן שתחזור תהי' מגורשת כמבואר בסי' ל"ח סעיף י' דע"מ שיאמר הן אעפ"י שאמר בתחלה אינו רוצה ואפי' לדעת הרמב"ם דגם ע"מ שיאמר הן הכונה על שעת שמיעה מ"מ בע"מ שתחזור הכונה לעולם ואח"כ כשאמר אם לא תרצה י"ל דאם לא רצתה בתחלה כבר בטל הגט אך לר"מ דבעי תנאי כפול א"כ בתנאים הסותרים במה שאינו סותר התנאי קיים ובמה שסותר כגון שמתחלה לא רצתה ואח"כ נתנה התנאי השני בטל דלא הי' תנאי כפול אך לפוסקים דל"ב תנאי כפול ומהני תנאי ראשון דמכלל הן אתה שומע לאו ותנאי שני דמכלל לאו אתה שומע כדמוכח בנדרים ע"כ י"ל דגם תנאי השני קיים וי"ל דתליא בזה אי בגמר דברי' אדם נתפס כמ"ש הר"ן גיטין לענין הן קודם ללאו דאם יאמר ההן לבסוף בכה"ג בגמר דברי' אדם נתפס שיהי' גט (וקצ"ע בדברי הר"ן דהרי לר"מ אמרינן בתחילת דברי' אדם נתפס בתמורה כ"ו ובזבחים ל' ורבנן ס"ל אף בגמר דברי' אדם נתפס ושמא מ"ה דיקדק הר"ן וכ' דבכה"ג אמרינן בגמר דברי' אדם נתפס) אמנם י"ל דבודאי כונתו שלא יסתרו דבריהם זא"ז וגם מה שאמר שאם לא תרצה אין הכונה דוקא על הריצוי אך הכונה שלא תחזור דהרי קי"ל כר' יוסי בתמורה דאמר בתמורת עולה תמורת שלמים אם לכך נתכוין תחלה הואיל וא"א ב' למות כאחת דברי' קיימים דבודאי לא רצה לסתור דברי' ה"ה בתנאי י"ל כן ועדיין צ"ע אמנם אם לא אמר תנאי כפול אך הותנה שבאם לא תרצה לחזור אזי יהי' הגט בטל כיון דחיישינן לפוסקים דל"ב תנאי כפול א"כ אין סתורה לתנאי זה וכשלא רצתה י"ל דבטל הגט שוב הראני חתני הרב מהר"נ נ"י דמהרי"ט נסתפק בזה בישנות ח"מ סי' צ"ט באחד שהתנה בתנאים אם לא יסרב ולא ירצה חייב בקנס אם לא רצה בתחלה ל"מ הריצוי שאח"כ או מהני הריצוי שאח"כ וכ' מהרי"ט דתלי בפלוגתת הרמב"ם ורמב"ן עיי"ש וה"ה בנ"ד י"ל דתליא בפלוגתא אבל יש לעיין בגוף נידן שלפנינו ובדברי מהרי"ט דנלפע"ד דע"כ לא פליגי הרמב"ם והרמב"ן אלא בתולה תנאי באיש זר שא"צ לעשות שום פעולה דלרמב"ם הכונה שיאמר הן ולרמב"ן שלא ימחה אבל בתולה תנאי באדם שצריך לעשות פעולה

ולא קבע זמן אף שאמר שלא ירצה הכונה שלא יעשה הפעולה דלא כאמהרי"ט באופן דגם בנ"ד מהני הריצוי שאח"כ ודו"ק. מ"מ בנ"ד כיון שהבעל אינו נאמן שהתנה תנאי והמסדר נאמן לסתור דברי הראשונים כמ"ש לעיל אך שיש לחוש מכח אומדנא וגלוי דעת לחוש לדעת הב"ח דגילוי דעת קודם כתיבה מהני ע"כ בזה ליכא אומדנא וגלוי דעת דאדרבה האומדנא הוא שבאם תחזור הגט גט ע"כ אין לנו לחוש על מה שלא רצתה בתחלה סוף דבר לדעתי נראה אף כי המסדר לא טוב עשה וראוי למתחו על העמוד מה שאמר דברים כאלה ומה שכ' אח"כ מכתב כזה מ"מ אין לפסול הגט מצד החפיצים אך מצד מה שהשליש אינו רוצה להחזיר המעות המושלש בשבילו בזה הגם שלא הי' תנאי מ"מ איכא אומדנא טובא דאדעתא דהכי לא גירש שיעקלו המעות ולא יחזרו לו ובכל כה"ג אין לנו לחפש אחר היתרים ומה שיאמרו שאינו יכול לחתום פטורים הי' להם לומר בתחלה שלא יתנו המעות עד שיהי' פאליעריג ע"כ בדבר זה יש קפידא לפע"ד ובאם שיחזרו להבעל המעות לדעתי יוכל להתירה להנשא באופן שיסכים עמו עוד גדול אחד הנה כל זה כתבתי לפ"מ שכ' כ"ת השאלה כמו שהעתקתי בראשית דברי השאלה אות באות כפי מה שכ' כת"ה:

ט **אמנם** ראיתי בהתשובה ששלח כת"ה אלי והוא מהרב הגדול מ' חיים זאב אבד"ק סאטינאב וכעת ראבד"ק רישא ושם נאמר השאלה בשינוי לשון והוא דשם מבואר שקודם נתינת הגט אמר המסדר הגט להמגורשת בפני המגרש שאם יחסר שום דבר להמגרש מכפי המדובר לא יהי' גיטה גט ותיכף ומיד נתן המגרש הגט למגורשת וכן כ' מסדר הגט לכת"ה שיראה שלא יחסרו שום דבר להמגרש שלא יהי' לפוקה ושאלה על הגט כי כן התנה בתנאי קודם למעשה על אופן זה נתן התרה הנה באופן זה אם אמת הדבר שהבעל בעצמו היתנה כן קודם הנתינה ל"ש ההיתר שכתבתי בתחלה מכח שהבעל אמר שמגרש בלי תנאי ושמבטל כל הדיבורים ושפוסל כל העדים דזה דוקא מועיל למה שאמר אח"כ אך עכ"פ הרי קודם התנאי מ"מ לשיטת העיטור הי' יכול לבטל הגט קודם קיום התנאי אך שכתבתי דהיכא דל"ה רק אומדנא מודה בעל העיטור וכפי לשון השאלה וכפי דברי המסדר התנה הבעל בפירוש ובשלמא כפי הלשון שכ' כת"ה כי על דעת כן נתן הגט יש לומר שהי' מכח אומדנא משא"כ כפי הלשון שכ' הרב מסאטינאב ולא נשאר רק ההיתר שכתבתי דהמסדר נאמן לחזור מדברי' ולומר אמתלא כמו שהארכתי ועל היתר הזה לא סמיכנא רק במקום עיגון ע"כ אם השאלה הי' כמ"ש כת"ה אלי יכול לסמוך על כל היתירים שכתבתי לעיל ובאם שהי' השאלה כמו שמבואר בהמכתב. מהרב מסאטינאב ויכול להשיג. גט אחר יתאמץ להשיג גט אחר והנני ידידו:

סימן פא

ב"ה **פרעמישלא** תרמ"ב:

להרב המאוה"ג בנש"ק כש"ת מ' **מענדל האגר** נ"י אבד"ק **זאבלטאב** ולהרב החריף ובקי מ' שמעריל ראטהפעלד נ"י מו"ץ דק"ק הנ"ל:

ע"ד הג"פ שסדרו אנשים אשר לא נסמכו בסמיכת חכמים ולא נטלו ר רשות להורות וא' מהם שבימי עלומי' הי' לו הרמנותא דרבנן אבל זה ימים רבים אשר אין לו עסק בהוראה ואולי כבר שכח תלמידו וחתמו על הגט עד צעיר לימים ולא בדקוהו מקודם אם יש לו שערות וכפי מכתב הרב אב"ד אמר אחד מהמסדרים לפני חתימתו שיודע שיש לו שערות והעד החתום אמר בעצמו שיש לו שערות ולמחרתו של הגט בדקו ומצאו אצלו שערות גדולות:

א **תשובה** ע"ד אשר לא בדקו בעד קודם הג"פ הנה בחו"מ סי' ל"ה נפסק כתשו' הרא"ש סי' ל"ג דאם בדקו אח"כ ונמצא גדול כשר העדות למפרע אולם הנוב"י ח"מ ס"ז שדא בי' נרגא כמו שהביא הרב השואל והובא הכל בפ"ת ח"מ סי' ל"ה ולדעת הנוב"י יש חשש על הגט איברא דלדעתי הנוב"י גופא תברא לגזיזי' דהמעיין בנוב"י ח"מ סי' ד' יראה דעיקר הוכחתו דלא כהרא"ש בתשו' דהרי עיקר ראי' מהרא"ש בתשו' מב"ב קנ"ד דרצו הלקוחות לבדוק להראות שהמוכר הי' לו סימנים וקשי' להרא"ש דילמא אחר המכירה הביא סימנים ובשעת המכירה קטן הי' וע"כ כשנמצא סימנים מחזקינין בגדול למפרע וע"ז כ' שהרמב"ן תי' בקו' הרא"ש דמיירי שמת תיכף אחר המכירה וע"כ לא ס"ל כרא"ש אולם המעיין בנוב"י אה"ע סי' ס"א כ' דהרמב"ן יכול לסבור כהרא"ש בדין זה והא דמוקי שמת תיכף משום דס"ל כתוס' דחזקה דרבא מהני להוציא ממון וע"כ צ"ל כמ"ש תוס' דמיירי שבדקו המוכר לאחר י"ג שנים ולא הי' לו שערות ובכה"ג אף אם נמצאו לו שערות ל"ה גדול למפרע ולכן היצרך לתרץ דמיירי שמת תיכף אחר המכירה ואם הי' לו שערות ע"כ הי' לו בשעת המכירה עיי"ש ולפ"ז יכול להיות שהרמב"ן מודה להרא"ש דאם לא בדקו אחר י"ג שנה ואח"כ נמצא לו שערות נעשה גדול למפרע וכיון דאין חולק על הרא"ש שפיר פוסק המחבר כרא"ש וע' בסי' ס"א הנ"ל בנוב"י יראה שהמחבר הרגיש בעצמו בכ"ז. ומעתה ממנ"פ אם הלכה כתוס' ב"ב דחזקה דרבא חזקה מעליא כמו רוב ורק לחליצה ל"מ משום דאיכא לברורי כמ"ש הרשב"א בחדושי' ריש חולין א"כ מהני בדעביד העדות אף בלא ידעינן שכעת יש לו שערות ואם ס"ל דחזקה דרבא ל"מ מדאורייתא דל"ה כמו רוב וא"צ לאוקמי סוגי' דב"ב דבדקו המוכר לאחר י"ג ולא הביא שערות שוב תי' הרא"ש נכון וא"כ במצא שערות אח"כ כשר העדות מטעם ממנ"פ:

ב **גם** מה שהביא הנוב"י ראי' מב"י אה"ע סי' מ"ג שהביא דברי הרשב"א ונראה מדברי' שאם לא בדקו בשעת קדושין וקבלה אח"כ קדושין משניהם ונמצא לה שערות צריכה גט משניהם ודלא כתוס' ב"ב קנ"ו הרי דלא מחזיקינין לגדולה למפרע צ"ע דהרשב"א בחידושי' ריש חולין כ' דהא דחזקה דרבא ל"מ לחליצה היא משום דאיכא לברורי ולא סמכינין ארובא א"כ ס"ל דחזקה דרבא היא רוב מעלי' וע"כ ס"ל דאם קבלה קדושין הוה קדושין מעלי' מטעם רוב וא"כ כשקיבלה קדושין מאחר וכעת ליכא לברור על הקידושין הראשונים א"צ גט משני דלא כמ"ש הב"י בשמו ונמצא דסותר דברי עצמו אולי ס"ל דמדאורייתא קטנה חולצת כמ"ש תוס' יבמות ק"ה בשם ירושלמי ומ"ה הי' לנו לסמוך אחזקה דרבא ורק משום דאיכא לברורי אבל לענין קבלה קדושין מאחר ל"ה כרוב ומ"ה צריכה גט משניהם אבל לא משמע כן שוב ראיתי בחדושי הרשב"א יבמות ק"ה נראה שפוסק כן דהא דקטנה אינה חולצת רק מדרבנן א"כ אין רחוק לישב דברי הרשב"א דלענין דרבנן חזקה דרבא הוה כרוב ורק משום דאיכא לברורי לא סמכינין משא"כ לענין קדושין ודו"ק איברא דקצת צ"ע לפמ"ש הרשב"א שם דר"מ ס"ל חליצת קטנה ל"ה רק דרבנן ומדאורייתא חולצת ור"א דסובר דמדאורייתא אינה חולצת א"כ בנדה מ"ח ע"ב וריש מ"ט ע"א אמרינן דר"י ס"ל סומכין על בדיקת נשים להקל לאחר הפרק משום דא"ל חזקה דרבא ור"ש ס"ל אין סומכין משום דל"ל חזקה דרבא ול"מ דר"י יסבור כר"מ דחליצת קטנה ל"ה רק פסול דרבנן ומ"ה סומכין על נשים ור"ש יסבור כר"א דהיא מדאורייתא ומ"ה אין סומכין על נשים ול"ל לומר דפליגי אחזקה דרבא ושמא איה"נ קאמר דר"י סומך אחזקה דרבא משום דמדרבנן היא ור"ש ל"ל חזקה דרבא משום דמדאורייתא לא סמכינן ולעיקר הדין כיון דמתוס' ב"ב קנ"ד משמע דחזקה דרבא מהני אפי' להוציא ממון ובנדה מ"ו שתי' תוס' דמהני למלקות דרוב מביאין שערות בזמנן משמע ג"כ דרוב גמור הוא וכן משמע פשטא דלישנא דרשב"א ריש חולין נראה דכן הלכה:

ג **ומה** דקשי' לנוב"י על תי' תוס' ב"ב קנ"ד דמיירי שבדקו לאחר י"ג ולא נמצא לו שערות וע"ז הקשה א"כ מאי מקשה בגמ' למ"ד ראי' בקיום השטר לקיימא שטרא וכ' תוס' דחזקה דאין העדים חותמים אא"כ נעשה בגדול הוה כמו חזקה דהשתא וקשי' איך סומכין על חזקה זו הרי העדים היו יכולין לסמוך על חזקה דרבא ולכן חתמו והם לא ידעו שלאחר שמלאו י"ג שנה נבדק ולא מצאו שערות ומ"ה חתמו ועתה כשנודע שנבדק ערערו היורשים ומ"ה ל"מ קיום השטר דליכא חזקה נ"ל לישב לפמ"ש בטוב גיטין כ"ח דעדים צריכין שיעידו דבר ברור מה שראו ואין להם להעיד כפי אומדנא אך הב"ד יכולין

להעיד כפי אומדנא ואף דהוא כ' כן בדיני נפשות דמה"ט אין הורגין בעדים שאומרים פלני' דהאי סימנא קטל נפשא דהוה רק מפי רוב והוה ידיעה בלא ראי' ובד"מ מהני ידיעה בל"ר כמ"ש הב"ש סי' מ"ב מ"מ לפמ"ש התומים ססי' צ' דהיכ' דל"מ גוף הדבר בלא עדות ל"מ ידיעה בל"ר א"כ י"ל דהקרקע שמכר מכר בשטר שנכתב לשון עבר ול"מ רק משום קנין אודיתא ובעי עדים כמ"ש קצוה"ח סי' מ' וגוף המכירה נעשה על ידן ולא יכלו להעיד רק בראי' ממש ואין רשאין לסמוך על החזקה ולכן ע"כ ראו סימנים ושייך שפיר חזק' אין העדים חותמים דל"ל שסמכו על חזקה דרבא דהעדים אין רשאין להעיד רק בדבר שראו משא"כ הב"ד יכולין לסמוך על חזקה כן י"ל לכאורה אולם יש להתישב בדבר אך הנוב"י אה"ע סי' י"א יפה כ' בפשיטות דעדים אין רשאין לסמוך כיון שהי' יכולין לברר משא"כ השתא בב"ד דליכא לברורי שפיר כ' תוס' דסומכין על חזקה דרבא ות"ל כונתי לדברי' בהשקפה ראשונה:

ד **ומה** שהקשה עוד בנוב"י על שטת תוס' דחזקה דרבא מועיל דהוה חזקה גמורה ורק דמיירי שבדקו לאחר י"ג שנים ולא מצאו שערות דאיתרע חזקה א"כ מה הקשה בסוף הסוגי' ר' יוחנן אי אמרת ראי' בעדים היכ' משכחת דנחתו לקוחות בנכסי' ומה קו' דילמא מעיקרא לא ידעו הב"ד שיש עדים שנבדק לאחר י"ג ולא הי' שערות ומ"ה מוקמינין הלקוחות בנכסים משום חזקה דרבא כמ"ש תוס' ורק אח"כ שהביאו עדים שנבדק לאחר י"ג ולא הי' שערות רצה ר"ע להוציא מלקוחות דאיתרע חזקה דרבא ורצו הלקוחות לבדוק לברר ור"ע אמר להם שאין מועיל הבירור ומאי הקשה בגמ' וזה באמת תימא רבתי נ"ל לישב בדרך נכון והתבונן בדבר הנה בתחלת הסוגי' דמשני מי סברת נכסי בחזקת יורשים קיימא נכסי בחזקת לקוחות קיימא והיורשים היצרכו להביא ראי' ראיתי מובא בשם הרמב"ן מה בכך שהלקוחות מוחזקין הרי קרקע בחזקת מרא קמא קיימא ועדיין הלקוחות צריכין לברר וע' תשו' הר"ן סי' ל"ג שתמה ג"כ בזה והוציא מזה דין חדש לענין עגונות וזה רבות בשנים אשר כתבתי בישוב הדבר (יע' בח"ר סי' מ"ג אות ג') הנה קשיא בשמעתין לס"ד דנכסי בחזקת יורשים עדיין אמאי צריכין הלקוחות להביא ראי' הרי איכא ס"ס שמא הו"ל שערות ואת"ל שלא הו"ל שערות שמא לאח"כ ילדו לו סימני סריס ונעשה גדול למפרע כרב וכן פסקינין והיותר קשה לשטת הטור רל"ה והשלטי גבורים בשם ריא"ז ביבמות דאם אין מביא שערות עד אחר ל"ה נעשה גדול למפרע א"כ הוה ס"ס שמא כבר הביא ב' שערות ואת"ל שלא הביא שמא לא יביא עד לאחר ל"ו ונעשה גדול למפרע ול"ה ס"ס משם אחד דנ"מ בחלב שאכל לאחר י"ג תיכף דאם ל"ה סריס רק שבשעת המכירה כבר הי' לו שערות לא לקי אחלב קודם שהביא השערות ואם הוה

סריס לקי משנת י"ג ואין לומר רוב אינן סריסי' דכיון דלא הביא שערות בזמנו ועכ"פ לצד הספק שמא לאחר כ' לא הי"ל שערות שוב באותו האיש ל"ה סריס מיעוטא וכ"נ סברת הב"ש קנ"ה סקי"ט וע' בריב"ש לא משמע כן ומ"ש הת"ש לענין מים בראש ובראש אפרים באריכות בתשו' שבסוף הספר י"ט ואמנם התי' המובחר דל"מ ס"ס להוציא ממון ע"כ אין יכולין הלקוחות להוציא מס"ס וצריכין לברר והנה הקצה"ח כ' דהא דל"מ רוב להוציא דוקא נגד חזקת ממון אבל נגד חזקת מ"ק מהני רוב וע' נתיבות מ"ו סוף אות ח' וגם הוא מודה לזה היכ' דהוא תפס בקרקע ולפ"ז שפיר משני בגמ' מי סברת נכסי בחזקת יורשי קיימא נכסי בחזקת לקוחות והיורשים הצרכו ראי' ול"ק הרי איכא חזקת מ"ק ולצטרכו היורשים לברר ז"א דכיון דאיכא ס"ס דמהני במוחזקים בקרקע נגד חזקת מ"ק הצרכו היורשים לברר שלא הי' לו שערות לקלקל הס"ס ואמר ר"ע סימנים עשוין להשתנות ושמא נשרו וזכו הלקוחות מטעם ס"ס:

ה **ומעתה** מיושב קו' נוב"י שהקשה מאי מקשה בסוף הסוגי' דילמא הב"ד הושיבו הלקוחות בנכסים משום חזקה דרבא ואח"כ הביאו היורשים עדים שנבדק לאחר י"ג ולא הו"ל שערות ולכן אמר ר"ע ללקוחות שמעתה צריכין הם לברר ורצו לבדוק וא"ל דל"מ בדיקה דשמא מתחלה ל"ה לו גומות ועכשיו נראה גומות זה א"ל דכיון דהלקוחות מוחזקין ויש להם ס"ס שמא הביא שערות ושמא לא יביא עולמות והוא סריס למפרע נמצא למה אמר. להם ר"ע שאינו מועיל הבירור הלא ס"ס מועיל נגד חזקת מ"ק וע"כ ליכא לפרושי הכי ושפיר מקשה ומשני שבאמת זוכה ללקוחות ורק שהיורשים רצו לברר וזוכה ללקוחות משום חזקה אין העדים והיינו כדכתיבנא בנא דהעדים אין רשאין לסמוך על החזקה ורק שהיורשים רצו לברר שאין לו סימנים וליכא ס"ס ואמר להו דל"מ בירור שמא נשרו והוא תי' נכון מאד והפוך בה:

ולכאורה יש לדחות הס"ס שמא לא יביא שערות עד ל"ה שנים ונעשה גדול למפרע או שיביא סימני סריס דכיון שהוא מת לא שייך לומר שיהי' סריס למפרע שהרי לא יבורר לעולם כיון שמת וכעין שכ' רש"י בחולין ע' דבמחתך ומשליך כיון דליתניהו ל"ש קדוש למפרע וע' בספרי לא"ח ב"י י"ט אות ה' אך ז"א דמ"מ שייך ס"ס שמא בשעת מכירה הביא שערות ושמא הי' סריס נהי דלא בורר מעולם מ"מ הוא בעצם סריס הוא:

ו **ודע** דלפ"ז קשיא איך אמרינן דמ"ה זוכה ללקוחות משום דחזקה על העדים שאין חותמין אא"כ נעשה בגדול ושמא העדים סמכו על הס"ס הנ"ל ובזה אין לומר כמ"ש הנוב"י הובא לעיל דהעדים לא הי' רשאין לסמוך על רוב במקום דאיכא לברורי דהרי על ס"ס סומכין אף באיכא לברורי כמ"ש הרא"ש פ' אין מעמידין ד' ל"ה דמ"ה בסתם כלים

של נכרים א"צ לטעימת קפילא כיון דס"ס היא לא הטריחוהו חכמים דס"ל לרא"ש דעדיף מרוב א"כ אם נימא דלאחר מיתה ל"ש ס"ס כיון דלא יבורר מעולם מה מהני חזקה אין העדים חותמין הרי י"ל העדים חתמו על ס"ס והמובחר כמש"ל דהעדים צריכין להעיד דבר ברור ולא לסמוך על ס"ס או כמ"ש דאף לאחר מיתה יש ס"ס ואף אנן סמכינין אס"ס ובזה נ"ל לבאר הסוגי' דהקשה ר"י לר"ל למסקנא לדידך דאמרת ראי' בעדים איך משכחת שהלקוחות יחזקו בנכסים ומשני מודינא לך בזה דאין עדים חותמין אא"כ נעשה בגדול ואמאי לא סבר ר"י האי סברא ולהנ"ל ניחא דכתבתי במקום אחר דר"י דס"ל יבמות ל"ה תגלי מילתא למפרע אמרינן ס"ל נעשה סריס למפרע כרב ור"ל דס"ל. ל"א תגלי מילתא למפרע ה"ה דלא ס"ל נעשה סריס למפרע ובזה ישבתי דברי תוס' נדה מ"ו ע"ב שכ' דהוי"ל התראת ספק שמא לא יביא שערות והמ"ל הקשה דהרי כ' תוס' יבמות פ' דל"ה התראת ספק דתגלי מילתא למפרע וכ' דתוס' הקשו לר"ל (ובזה מיושב מה דהקשו תוס' הרי הוה ס"ס שמא יביא שערות בזמנו ושמא יהי' סריס למפרע והתראת ס"ס מהני להנ"ל ניחא דקושיתם לר"ל דל"ה גדול למפרע) וע' בספרי לא"ח סי' מ"ד אות ז' וברי"ט אלגזי בכורות כ"ב ומעתה הקשה ר"י שפיר בשלמא לדידי דס"ל ראי' בקיום השטר היינו דנחתי לקוחות בנכסים וא"צ למ"ש תוס' דגם ר"י סמך בתחלת הסוגי' על הך חזקה דאין העדים חותמין דא"כ מה מקשה לר"ל אך הפירוש היא דלר"י דס"ל ראי' בקיום השטר דחזקה דהשתא מהני כר"נ ה"ה דס"ס מהני בהדי חזקה דרבא דאף דחזקה דרבא גופא ל"מ להוציא מ"מ בצירוף יחד מהני כמ"ש בעל המאור בכתובות דחזקה ורוב מהני להוציא אלא לדידך דלא אזלת בתר השתא ה"ה דחזקה דרבא ל"מ וכמ"ש דלר"ל ליכא ס"ס וזה הכונה בתחלת הסוגי' ומיושב קו' תוס' שם ולבסוף הסוגי' מקשה ר"י נמי הכי ור' יוחנן לא סבר חזקה דאין העדים רותמין דלדידי' ל"ש חזקה דהעדים סמכו על ס"ס ומשני ר"ל חזקה דאין העדים חותמין דלדידי' כשיטתי' דלא ס"ל תגלי מל"מ ליכא ס"ס ועל מה סמכו העדים וזה פלפול נכון (ז)

עוד י"ל מחלוקת ר"י ור"ל בדרך זה הנה כבר כתבתי לעיל שיש ס"ס שמא הביא שערות קודם מכירה ואת"ל שלא הביא שערות שמא הוא סריס והוא גדול למפרע אך י"ל בזה ל"ה ספק כיון דרוב ל"ה סריס ולא מיקרי ס"ס כמ"ש תוס' כתובות ט' לענין מוכת עץ (וע' נדה י"ח תוס' ד"ה שליא לא כתבו כן) אך י"ל כיון דרוב מביאין בזמנן וזה שלא הביא בזמנו יצא מרוב וחיישינן שמא הוא סריס אך זה תלי' במחלוקת בבכורות מ"ב ע"ב אי אמרינן הואיל ואשתני דלמ"ד בטומטום שנקרע שמא סריס הוא הואיל ואשתני אשתני ה"ה דאם לא הביא בזמנו חיישינן שמא סריס הוא ולמ"ד ל"א הואיל וא"א ל"ח

שמא סריס ע' ברא"ש אפרים י"ט בתשו' בסוף הספר שהרחיב הדבור במחלוקת שבין זקני ת"ש להגאון מליסא בכגון דא. ולפ"ז המעיין בבכורות שם יראה דר"י ס"ל מטיל מום במקום נקבות חיישינן שמא נהפכה זכרותו לנקבותו ס"ל הואיל ואשתני אשתני ור"ל ס"ל מטיל מים בנקבות נקבה דלא ס"ל הואיל ואשתני ומ"ה מקשה בב"ב ר"י לר"ל דס"ל ראי' בקיום עדים ולא אזיל בתר השתא איך משכחת שיחזיקו הלקוחות בנכסים דאם ל"מ חזקה דהשתא לדידי' ה"ה דל"מ ס"ס ולמה הוציאו מיורשים ול"ל חזקה אין העדים חותמין אא"כ נעשה דשמא העדים סמכו על ס"ס דלדידי' הוה ס"ס גמור ור"ל משני כשיטתי' דל"א הואיל וא"א ול"ה ספק שמא סריס דרוב אין סריסין ועל מה סמכו העדים ושפיר אמרינן חזקה על העדים וכו':

ח **ודע** דמה דמוכח מסוגי' זו דגם ר"ע סמך חזקה על העדים אף דהוא חייש למיעוטא מדאורייתא משום דחזקה זו ל"ה מטעם רוב רק כודאי אף למאן דחייש למיעוטא ע' בבית אפרים יו"ד ס"א לענין חזקת כשרות ולדעתי גם המחלוקות שבין רב האי ורמב"ם לענין פוגם תוך זמנו אי שייך חזקה הואיל ופרע מקצת ע' חו"מ פ"ז וכן לענין חזקה אין שכיר משהה שכרו אם מודה ששהה במקצת תלי' במחלוקת זה אי אמרינן הואיל ואשתני ודו"ק:

ט **סוף** דבר כיון שיש לישב קו' נוב"י הדרינין לסברת תוס' ורא"ש דאם נמצא גדול מחזקינן למפרע בגדול וחתני הרב הגדול מ' נתן נ"י כעת אבד"ק ראהאטין הביא ראי' לסברת הרא"ש ותוס' דאם נמצא גדול מחזקינין למפרע מדאמרינן למ"ד וסתות לאו דאורייתא אם לא בדקה עצמה טהורה דל"ה חזקה גמורה ומ"מ אם בדקה עצמה אח"כ ומצאה טמאה טמאה למפרע כיון דאיתרע חזקת טהרה ה"ה חזקה דרבא שהביא ב' שערות בזמנו דל"ה חזקה גמורה ול"מ מדאורייתא דחזקת קטנות מתנגד לחזקה זו מ"מ אם אח"כ נתברר שיש לו שערות נעשה גדול למפרע ולפמ"ש נובי"ק יו"ד נ"ה גם למ"ד וסתות ל"ד מ"מ אם מצאה טמאה טמאה מדאורייתא וה"ה כאן נעשה גדול למפרע מדאורייתא ויפה העיר. וע' מהרי"ט חאה"ע מ"ב דע"כ מפקפק אי שייך סברת הרא"ש בתשו' סי' ל"ג רק בבוגרת דבעינין ו' חדשים לאחר שהביאה סימני נערות ע"כ לא מחזקינין למפרע בבוגרת כמ"ש דהוה חזקה שאינה מבוררת עיי"ש אבל בזכר פשיטא לי' דאם נבדק ונמצא לו שערות מחזקינין בגדול למפרע:

י **מ"מ** אף אם נחרש לסברת הנוב"י דהוא רב גובריי' כיון דבנ"ד הבחור שהעיד אמר בשעה שהעיד שיש לו שערות ועוד אחד שעמו היינו דיין אחד שידע שיש לו שערות ודאי העדות כשרה דהנה בס' ישועת ישראל להגאון מקיטנא כ' לישב דברי המחבר ח"מ

ל"ה שפוסק כרא"ש דאם בדקו ומצאו שערות הוא גדול משנעשה בן י"ג ובב"י אה"ע מ"ג הביא בעצמו מחלוקת וכ' דהמחבר מיירי בעד א' שלא נבדק והעד בעצמו אמר שיש לו שערות ע"כ יש לסמוך ע"ד כמו דנאמן קטן לומר בגדלותו שראה בקטנותו שיצאה בהינומא הואיל ורוב נשים בתולות נישאת נאמן ה"ה כאן דאיכא רוב מביאין שערות בזמנן נאמן לומר שהביא שערות אף דאתה חושש שהי' קטן אז מ"מ עתה בודאי גדול ונאמן לומר מה שראה בקטנות היכא שיש ע"א כשר עמו אלו תוכן דברי'. אמנם אם לדון יש תשובה דשם יש רוב עמו משא"כ כאן הרי אם נאמר דל"מ חזקה דרבא רק לדרבנן ולא לדאורייתא ע"כ ל"ה רוב גמור ועוד דשם העד שעמו העיד ג"כ בדבר שיש רוב לסייע שהגדול העיד שראה בקטנותו יצאה בהינומא וגדול אחר העיד ג"כ כדברי' משא"כ היכ' שעד מעיד על קדושין ועד ב' לא נבדק והעד הזה מעיד שיש לו שערות ונבדק אח"כ וחיישינין, שמא לא הו"ל שערות והי' קטן מה מהני שהאחר מסייע לו בגוף העדות הרי בגוף העדות הרוב אינו מסייע רק על עדות שהי' לו שערות ובזה אין העד השני מסייע:

אמנם בס' אמרי בינה להגאון ר"מ אויערבאך זצ"ל ח"מ סי' מ"ט דיני עדות מצדד לומר דהעד נאמן שיש לו שערות מטעם מילתא דעבידי לגלוי שהרי יכולין לבדקו כמ"ש ז' הת"ש ס"א סקס"א דמותר לשליח לקטן לשחוט דמאמינין לו במילתא דעל"ג עיי"ש שמפלפל הרבה בזה ובדברי הט"ז וקהלת יעקב אה"ע י"ז לענין נאמנות בקטן בעבידי לגלוי ע"כ בנ"ד שיש ע"א שידע מהשערות והעד בעצמו אמר כן דשייך סברת הגאון מקיטנא וגם סברת מילתא דעל"ג הדבר פשוט להכשיר הגט וגם מ"ש הרב דכיון שנבדק ביום השני ומצאו לו שערות גדולות ודאי ביום א' לא גדלו שערות גדולות וכ"ע מודה זה ג"כ נכון. ע"כ מצד זה אין לפקפק על הגט הגם דסברא דמילתא דעל"ג י"ל דהיכא דבעי עד לא לאמת הדבר כמו בד"מ רק עד ממש ל"מ סברא זו, מ"מ בשאר סברות יש להכשיר ועוד דגם בחליצה סמכינין אסברא זו וגם דהרי נשים נאמנות לזו וכ"ש ע"א:

יא **אולם** מה שסדרו הגט אנשים אשר אין פוסקין בדיני גיטין ואין להם הורמנא אף אם הי' לאחד הורמנא בימי עלומי' אבל הוא שכח הוראתו כמ"ש הרב והמ"ץ לדעתי צריכין לסדר גט אחר כמבואר ברמ"א יו"ד סי' רמ"ב דמי שאינו מוסמך למורינו וסידר גיטין וחליצות אין במעשי' כלום. וע' באה"ע קמ"א ברמ"א סעיף ל' ובקמ"ב ס"ח שכשנראה שהמסדר אינו בקי בדיני גיטין יש לחוש לכמה פסולים וע' תשו' שבות יעקב ח"ג סי' קכ"א קכ"ב יראה דע"כ לא נחלקו אלא לענין קדושין אבל לענין גיטין שיש כמה דינין לכ"ע אין כלום במעשה המסדר שאינו בקי וע' צ"צ סי' מ' שהביא תשו' מיימוני וכ' אעפ"י שהוא סמוך מה זו סמיכה הכל יודעים שאין דינין אלו מסורות לכל כשאר דיני

או"ה בב"ח ונטל"פ וכיוצא ומזה יראו שאין לסדר גיטין רק הממונה לכך ובקי בדינין ודוק ופוק חזי כמה חרמות ונידוים גזרו הש"י והכ"נ מבתשו' שבות יעקב הנ"ל שלא יסדר הקידושין רק רב ממונה מהקהל וכ"ש שלא לסדר גט ע"כ הדבר פשוט שצריכה גט אחר:
ידידם

סימן פב

ב"ה **פרעמישלא** כברכ"ת לפ"ק:
שנית להרב הנ"ל: **ע"ד** הגט שסדרו בקהלתכם מבלי שיהי' אצל הסידור רב מוסמך וכתבתי שהאשה צריכה גט שני וכ"ת כותב שהבעל כבר נשא אשה והרחיק נדוד והיא מקום עיגון ע"כ ימחול לצוות לרב הבקי בסידור הגט שיראה הגט ויחקור אם השמות נסדרו כדת ודקדקו בכל הדקדוקים ואז יוכל להתיר להאשה להנשא בלא גט אחר ואמנם מהיום והלאה יזהיר באזהרה גדולה שלא יסדר גט רק מי שיש לו הורמנא ובקי בדיני גיטין וע' בנוב"י מה שמפלפל אם גט צריך ב"ד בסי' קי"ד ובתשו' תועפות ראם ובעירוכין כ"ג אמרינן אטו כל דמגרש בב"ד מגרש ואמנם הראו לי בתרגום יונתן פ' תצא כ' ויכתוב לה ספר כריתות קדם בי' דינא וראיתי שהרב הגאון מלבוב הרגיש בזה ולכאורה נראה לפמ"ש בתועפות ראם הטעם דלא בעינין ב"ד כיון שבאו מעצמם לגרש הוה כקבלו עלי' א"כ שם דמיירי במצא בה ערות דבר וגרשה בע"כ בעי ב"ד ועכ"פ לדינא בנ"ד אם ראו שהגט נסדר יפה האשה מותרת להנשא והנני ידידו:

סימן פג

ב"ה **לבוב** בונה ירושלים לפ"ק:
להרב המאוה"ג החו"ב בכל חדרי תורה כש"ת מ' **ישראל יוסף**
גלאטט נ"י מו"ץ דק"ק
בירטשא:
ע"ד השאלה בנידן שנשלח לאשה גט מנעוויארק ע"י בי דאר מבד"צ דשם להב"ד דפה משליח ראשון שמינה שם המגרש בפני הב"ד דשם לשליח שני שהוא פה ומינו שלא בפני' שמינו אותו השליח ראשון והב"ד ונמצא בהרשאה ב' טעותים שהגט נכתב ברביעי בשבת ביום החדש כראוי כמבואר בהגט ובהרשאה ראשונה ובשני' מבואר זמן כתיבת הגט בחמישי בשבת ביום החודש שהי' בחמישי והגט בא לכאן בחודש אדר תרנ"ח ולא רצתה האשה אז לקבל הגט ואמרה להב"ד שיכתבו לשם שהבעל יעשה טאביליציא

על שם הילד ואז תקבל הגט וכ"כ להב"ד דשם ובא תשובה בחודש אלול ששלחו להמגרש והשיב שיתישב בדבר ויגיד להם תשובה ושוב לא השיב להם וכעת האשה רוצה לקבל הגט והנה הב"ד שלחו ב' הרשאות בחזרה והגט נשאר פה ושלחו הב"ד דנוויארק ב' הרשאות הישנות ועוד הרשאה חדשה משליח ראשון לשליח שני והזמן כתיבת הגט נכתב כהוגן אך זמן כתיבת הרשאה נכתב בחדש כסליו תרנ"ט ויש ששש שבהרשאה מבואר דבר שקר שנכתב שבחודש כסליו בא לפניהם שליח ראשון ובידו גט וכו' כמו שכותבין בהרשאות ובאמת לא הי' בידו גט ויש ספק אולי לא מינה מחדש אך אף נאמר שמסתמא עשו כהוגן ומינה בפניהם מ"מ נכתב בהרשאה דבר שקר. עוד יש ששש שבמשך הזמן בחדש אלול תרנ"ח אמר השליח שני פה שאינו רוצה להיות שליח. ואחר כמה הפצרות נתרצה עוד יש ששש שהשליח שני שהוא גיסה שאשתו אחות המגרש אמר בשם המגורשת שאמרה לו אחר שבא הגט שיכתוב להבעל שישלח לה שיפסקארטע ותסע לשם לדור עמו וכן כתב ולא השיב לו הבעל והאשה מכחשת שלא אמרה לו והנה הבעל יצא לתרבות רעה וקשה להשיג גט אחר והיא מקום עיגון גדול ועוד יש לעיין הואיל ונמצא ריעותא בהרשאה אם לא פסול הגט דחזינין שהמסדרים אינם בקיאין:

א **תשובה** הנה בדין שיש הכחשה בין הגט והרשאה ראשונה לבין הרשאה שני' בזמן כתיבת וחתימת הגט הדבר מבואר דתלינין הרשאה שני' בטעות כמ"ש בתשו' הרא"ש הובא בח"מ סי' מ"ג ס"ה דהיכ' דהוה טעות דמוכח תלינין בטעות הגם דהסמ"ע שם סקי"ד כ' דבעי דוקא שיהי' הטעות מוכח מתוך השטר י"ל דכאן מוכח הטעות מתוך הגט והשני הרשאות דהרי הב"ד סדרו הגט ולאחר הכתיבה קראו הגט וקיימו לאחר נתינה לשליח ראשון כתיבת הסידור והחתימות וקיימו ההרשאה וראו זמן המבואר בגט יום חתימת העדים ואם נכתב בהרשאה שנית יום אחר לזמן כתיבת הגט ע"כ טעות הוא וא"ל דחיישינן שמא ההרשאה שנית נעשית על גט אחר הנכתב בחמישי בשבת וזה הגט והרשאה ראשונה לא נשלח לכאן ושוב השליח שני אין לו גט שנעשה שליח עלי' לגרש האשה דכיון דנודע מתוך הרשאה ראשונה שהבעל ששמו כך כ' גט לאשתו ששמה כך ושלח ע"י שליח ששמו כך למה חזר וכ' ביום שאחרי' גט שני וע"כ טעות הוא אך יש לחוש שמא הי' נדמה להם איזה פסול כגון שביטל הבעל השליחות וע"כ כ' גט שני ביום שאחרי' והב"ד טעו ושלחו גט ראשון והשליח שני לא נעשה שליח עלי' וכעין ששש זה. כ' בעבודת הגרשוני סי' ל"ח עיי"ש וכיון דאין הטעות מוכח שוב ההרשאה פסולה כמבואר ברמ"א סי' קמ"א סעיף כ"ד ואף דמבואר שם בשם תשו' מהרי"ק דנאבד ההרשאה אינו

מעכב בדיעבד דוקא באמר השליח בפני נכתב והשליח מביא הגט משא"כ בשליח שני הנעשה ע"י בי דואר הדבר פשוט דהרשאה מעכב בדיעבד ובתשו' בית אפרים סי' קכ"ג וקכ"ד האריך להתיר בנחסר בהרשאה תיבת ושבעים ושם הוה טעות דמוכח יותר דלפני שבעים שנה לא הי' אותו הזוג בעולם גם שם מיירי ששליח הביא גט גם שהעדים לפנינו ואמרו שטעו משא"כ בהגט שלפנינו וכת"ה מייתי דברי מחנה אפרים ה' גירושין פ"ז ד"ה האמנם שכ' דדוקא בעי מוכח מתוכו וזולת זה לא תלינין בטעות אבל בשטר הרשאה תולין בטעות אף בלא מוכח מתוכו אמנם לפמש"ש עוד סניף להקל משום דדל ההרשאה הרי שליח נאמן זה ל"ש בנ"ד דאם אין הרשאה אין כאן שליחות כלל גם מתשו' צ"צ סי' ק"י אין ראי' להכשיר ג"כ בטעות גדול בהרשאה דגם שם מיירי שהשליח בפנינו ודל הרשאה מהכא כמו שנאמן לומר בפ"נ כמש"ש להדי' משא"כ בנ"ד. אמנם ההרשאה ששלחו כעת מעידה שהשליח שני נתמנה משליח ראשון על גט שנכתב ביום ד' ואין לחוש שמא הב"ד לא קראו השליח ראשון ביום שנכתב ההרשאה ולא נעשה שליח שני מפי השליח הראשון כמו שנאמר בהרשאה דמסתמא כדין עשו דנאמנים בסהדותן:

ב **אך** מה שצ"ע שהרי אמרו בזמן פלוני בא לפנינו השליח ובידו גט וזה שקר שאז לא הי' בידו גט שהגט הי' פה א"כ הרי העידו שקר. אך י"ל כמ"ש תוס' בגיטין פ' ד"ה ושם עירו דמה שא"צ לכתוב אם שינה כשר וע"כ צ"ל דל"ה עדות שקר כיון שאצ"ל העדים לא מסהדי ע"ז וכ"כ תוס' שם וראי' מהא דאין מעלין משטרות ליוחסין אף שכ' כהן אלמא אפי' אינו כהן השטר כשר דסברא הוא דעדים לא קיימו אלא אעיקר המעשה ה"ה בנ"ד כיון שעושין שליח שני שלא בפני' למה כתבו ובידו גט וכיון דא"צ לכתוב הב"ד לא העידו ע"ז ואף אם שינו כשר ומצאתי בישי"ע סי' קמ"א סקי"ב שכ' מעצמו סברא זו והפלא שלא הביא דברי התוס' אמנם כת"ה העיר שצריך באמת שיהי' הגט ביד שליח ראשון בעת מינוי שליח שני דהרי באמת ל"מ שליח שני דמילי לא מימסרו לשליח רק כשמוסר הגט לשליח שני ל"ה מילי כמבואר באה"ע סי' ל"ה אבל אם בעת מינוי השליח שני לא מסר הגט כי הי' מונח ביד הב"ד דפה הוה מילי ול"ה שליח שני דמילי לא מימסרן לשליח. וכבר העיר ע"ז בתשו' שואל ומשיב מהדורא ג' ח"א סי' קפ"ד דל"מ אם שלחו הרשאה אחרת והגט נשאר פה מטעם הנ"ל איברא דדברי' תמוהין דדוקא כשנעשה שליח ראשון במילי אין לעשות שליח שני אבל כנעשה שליח ראשון שלא במילי רק במסירת גט הוא יכול לעשות שליח שני אף במילי ולזה העירני חתני הה"ג אבד"ק ראהטין ויש לעיין בזה. והנה כת"ה העיר דאם כותבין הרשאה לשליח שני ל"ה מילי דהתוס' כ' בב"ב ע"ז ד"ה אותיות מילי נינהו ואע"ג דמסירת השטר קרי מילי

דנאמר לי' קני לך שטר זה דהיינו מילי בעלמא אבל כשכותב שטר על השעבוד אין לך מעשה גדול מזה. ע"כ לדעתו מהני הרשאה בכתב אף בלא מסירת הגט ובזה מיישב קו' הישי"ע סי' קמ"א וקצה"ח סי' קפ"ב ונובי"ת סי' קי"ב לדעת הקדוש דמה"ט ל"מ בקדושין שליח עושה שליח דבעי ריצוי האשה והוה מילי משא"כ בגירושין דמהני בע"כ א"כ בזה"ז דאיכא חרם שלא לגרש בע"כ ואיך שליח עושה שליח דכיון דכותבין הרשאה הוה מעשה. אמנם באמת אינו דומה לכתיבת שטר דשם בשטר מקנה לו שעבוד נכסים והוה מעשה כשכותב שטר על השעבוד משא"כ כשכותבין הרשאה איזה דבר מקנה לו וכי אשה לגרש בר קנין היא. ועוד דמה דאמרינן בב"ב דמה"ט ל"מ מסירת השטר דהוה מילי מילי אינו דומה לענין מילי דלא מימסרן לשליח אף שהלשון א' דהרי שטר לא מקנה במסירה ובגט שמוסר לשליח הולכה שלו עושה שליח וע"כ הענינים נפרדים איברא דיש מקום להחזיק בסברא לפמ"ש הרשב"א רפ"ב דקדושין בשם הר"י אברצלוני שהקשה איך שליח שעשתה היא בקדושין עושה שליח והלא מילי לא מימסרן לשליח ותי' דכיון דעשתה שליח בקנין מהני והנה בקנין זה לא אקני' לשליח מידי דכסף קדושין נותן לה ועוד דהוה דשלב"ל וע"כ כיון דאלמוה לשליחות בקנין הוה מעשה וה"ה בנכתב שטר הרשאה השליחות אלים טפי א"כ לפי הנ"ל דא"צ ליתן הגט בפני הב"ד שוב י"ל דא"צ למה שכ' בהרשאה ובידו גט ושוב לא איכפת לן מ"ש שקר דע"ז לא מסהדי כמ"ש תוס' ד' פ' הנ"ל אמנם מי יודע אם הלכה כר"י אברצלונא דמדברי הפוסקים נראה דאין הלכה כדברי' הגם דמלשון הש"ע סי' קמ"א סכ"ו שכ' נהגו להקנות לעושה שליח להודיע שגמר בלבו ולא כ' טעם שיכול לעשות שליח אחר נראה דאין זה מועיל לשליחות:

ג **אמנם** מצאתי בקצה"ח סי' רמ"ד דמייתי ראי' מש"ס דדוקא בכתיבת הגט וחתימה שייך מילי לא ממסרן לשליח אבל בנתינת הגט יכול הבעל לעשות שליח והשליח יכול לעשות שליח אחר אף כשאינו מוסר לו הגט דהגט לא נכתב עוד וכ"כ בג"פ סי' ק"כ סקכ"ג והובא בקצה"ח ונראה מדבריהם דהשליח שני נעשה תיכף אף קודם כתיבת הגט ולא דנעשה בעת שמוסרין לו הגט רק דנעשה שליח למפרע ולפ"ז ה"ה בעושין בב"ד שליח שני שלא בפני' אף שלא מסר השליח ראשון הגט בפני הב"ד שהגט נמצא פה אצל הב"ד מהני השליחות ואח"כ כשהב"ד דפה נותנין לשליח שני הגט הוה שליח למפרע דלא כמש"ל בשם תשו' שואל ומשיב דזה הוה מילי דבנתינה ל"ה מילי ולפ"ז י"ל אף אם נאמר דלא כג"פ וקצה"ה דל"מ עשיית שליח שני קודם שנכתב כדמשמע מרש"י גיטין ד' ס"ג ע"ב שכ' כתבו ותנו לשליח שני שמניתי משמע דתנו לשליח סתם אינם יכולין לתתו דהוה מילי בשעה שאמר הבעל היינו משום דהוה דשלב"ל דהגט לא נכתב עדיין

ואף דמהני בגט באמר הבעל כתבו ותנו כמ"ש הנתיבות סי' רמ"ג סק"ו דל"ק מתוס' נזיר י"ב היינו כמש"ש דהבעל עושה השליח כמו הבעל משא"כ באומר לשליח שיעשה לאחר שליח שאינו עושהו כבעל רק שימסור הגט הו"ל דשלב"ל ולכן צריך שהבעל ימנה השליח השני ועושהו כגופו אבל כשהגט כבר נכתב בשעה שהבעל עושה לשליח ראשון זה דל"ה מילי גם רש"י יודה בזה דא"צ שהשליח ימסור הגט להב"ד ומהני אף שהגט ביד הב"ד דפה ואף למסקנת הקצה"ח דהוה מילי דוקא כשהשליח בידו לכתוב גט אחר כמ"ש הקצה"ח שם משא"כ משליח הנתונה לשליח שני גם למסקנא ל"ה מילי עיי"ש ונמצא דדברים אלו שכתבו ובידו גט א"צ לכתוב ולא חתמו ע"ז הב"ד ויש לתלות בטעות כיון שנכתב בכל הרשאות כן טעו וכתבו כן גם בזה ע"כ יש לסמוך בזה על שיטת הג"פ והקצה"ח ועוד יש לעיין בזה:

ד **והנה** בדבר החשש השני שהשליח השני אמר בתחלה שאינו רוצה להיות שליח וזה הי' לאחר שכבר בא הגט ואח"כ נתרצה הנה יש בזה מחלוקת הפוסקים דדעת הטו"ז סי' קמ"א סקמ"ד דאם השליח ביטל שליחותו ל"מ השליחות אף שאח"כ נתרצה ומדמייתי תשו' ריב"ש משמע אף קודם קבלת הגט לידו אם ביטל ל"מ אח"כ ריצוי דידי שכבר בטל השליחות ודעת תשו' פנ"י ח"ב סי' פ"ה דא"צ למנותו מחדש רק דמהני ריצוי דידי והאריכו בזה הפוסקים הנה בעיקר הדין י"ל דתליא במה שהמציאו הפוסקי' האחרוני' ספק בענין כח השליח אם המשלח מסר כחו להשליח או השליח מסר כחו להמשלח שכל מה שיעשה הוא כאלו עשאו המשלח ומקצת אחרונים הביאו זאת בשם הרשב"א ובאמת לא נמצא בהרשב"א וע' בספרי חיו"ד סי' י"ד אות ה' הבאתי דברי ס' היקר אמרי בינה להגאון ר"מ אויערבאך ה' גביית חוב סי' כ"ט שכ' דהרמב"ם והטור פליגי בסברא זו ומפלפל בדברי קצה"ח סי' קפ"ט ובדברי בית מאיר ופ"ח סי' ק"כ וגם אני כתבתי דדברי נוב"י אה"ע סי' ס"ט שכ' דכל מילתא דלא מצי עביד השתא ל"מ משוי שליח תליא בהשליח אי מצי עביד השתא משום דס"ל דהשליח מוסר כחו להמשלח. אמנם אם נאמר דמשלח מוסר כחו לשליח ל"ש סברת הנוב"י עיי"ש:

ה **ומעתה** הפלוגתא שבין הטו"ז לתשו' פנ"י הנ"ל תליא ג"כ בזה דאם המשלח מוסר כחו לשליח אף שחזר בו השליח והמשלח לא ידע ולא לקח הכח ממנו כשאח"כ נתרצה לא בטל השליחות וחוזר ומגרש וכן יסבור תשו' פנ"י. אמנם אם נאמר דהשליח מסר כחו להמשלח כשהשליח חזר בו בטל השליחות ונפסק כח המשלח ול"מ אח"כ ריצוי של השליח וזה דעת הטו"ז וכ"כ בס' אמרי בינה סי' כ"ט הנ"ל אות ח'. והנה בענין אם עושין שליח שלא בפני' שנחלקו הפוסקים י"ל ג"כ דתלי' בזה דאם המשלח מוסר כחו

לשליח יכול לעשות שליח שלא בפני השליח אבל אם השליח מוסר כחו למשלח אין יכול לעשות שליח שלא בפני השליח וכ"כ בס' הנ"ל אות ד' באריכות א"כ בגט הנשלח ע"י בי דואר דעושין שליח שני שלא בפני' דסמכינן אשיטת הרי"ף דעושין שליח שלא בפני' וע"כ סמכינן אסברא דהמשלח מוסר כחו לשליח אף שלא בפני' ולשטה זו כבר כתבנו דאף אם השליח לא נתרצה בנתיים לא בטל כחו שנתן לו המשלח ואם נתרצה אח"כ א"צ מינוי אחרת. ובזה ודאי הלכה כתשו' פנ"י הן אמת שעדיין יש לדון בזת דבס' אמרי בינה שם הוכיח דע"כ כשעושה שליח שלא בפני' על כרחך נעשה שליח תיכף וע"כ המשלח מוסר כחו לשליח דליכא למימר דנעשה שליח בשעה שנודע לשליח דהרי אז כלתה אמירתו כמו שהאריך שם וע"כ נעשה שליח תיכף וזה דוקא בעושה שליח באמירה אבל אנן שעושין שליח שני בכתב הרשאה הוה כקונה בשטר לאחר ל' דהשליח נעשה אח"כ כשבא לידו או תיכף כששמע כיון שהרשאה קיים א"כ י"ל דהשליח מוסר כחו למשלח וכשחזר הוא מבטל שליחותו ול"מ ריצוי אח"כ. ע"כ עדיין צ"ע:

ו **ומצאתי** בצ"צ החדש סי' רפ"א רפ"ב שהאריך בדין זה ובאמת מה דמשמע מדברי ריב"ש דמהני ביטול השליחות קודם שקבל הגט יש לעיין אם נאמר דלא נעשה שליח רק בשעת קבלתו איך מהני ביטול קודם שנעשה ומה יש עוד לבטל אמנם בתשו' מהרי"ט חאה"ע סי' כ"א למד ק"ו שיכול למחול עד שלא נעשה החוב מק"ו דאמרינן בנדרים אם מיפר נדרים שבאו לכלל איסור א"ד שמפר נדרים שלא באו לכלל איסור וע' בספרי ליו"ד ח"ב סי' ל' אות כ"ג שהארכתי בפרט זה וכתבתי דהיכא דאיכא סברא ל"א ק"ו. ובכ"ז יש לעיין הרבה וט"ס בספרי חחו"מ וצ"ל מהרי"ט חאה"ע ובתשו' צ"צ החדש סי' רפ"א הקשה במ"ש הטו"ז בשם הריב"ש דאפי' קודם שקיבל הגט לידו מהני ביטול השליחות ול"מ ריצוי אח"כ מרש"י ב"מ ע"ו ע"ב ד"ה אלא התם. שכ' דעקר לי' לשליחות לגמרי כו' הלכך אפי' נמלך והגיעו אין זה שליח שניתן לגירושין שכשקבלו לא קיבל ע"מ כן משמע דהא דאחר שעקר שליחות ל"מ מה שנמלך אח"כ והגיעו משום דבשעה שקבלו עקר לשליחותו אבל אם מתחלה קודם קבלה עקר שליחותו מהני אם נמלך וקבלו מהבעל כהוגן ולא נתבטלה שליחותו עי"ז דלא כריב"ש. ולפענ"ד כיון דדבר זה במחלוקת תלי' אם מהני הביטול קודם שנעשה אם אמרינן ק"ו דסוף פ' נערה ע"כ רש"י בב"מ נקט מילתא דפסיקתא דהיכ' דבשעה שקבלו עקר לשליחותי' בודאי בטל השליחות ואם קודם שקבלו בטל הדבר תלי' במחלוקת אם אמרינן ק"ו והריב"ש ס"ל דדרשינין ק"ו כמ"ש במהרי"ט הנ"ל ע"כ אף קודם שבא לידו מהני ביטולו וע' בספרי הנ"ל אות הנ"ל הקשיתי על מהרי"ט אמאי לא מהני גירושין קודם קדושין מק"ו י"ל דזה

טעם הרמב"ם פ"ג מגירושין שכ' דכתב גט לאשה דעלמא אינו גט דל"ה לשמה ע' במ"ל פ"ו ה"ג ולא משום דהוה דשלב"ל כדמשמע מיבמות נ"ב משום דס"ל הק"ו הנ"ל דאם יכול לגרש לאחר קדושין כ"ש שיכול לגרש קודם קדושין מ"ה כתב דל"ה לשמה ואין להאריך כאן וע' בתשו' בסוף ה' קדושין מ"מ דעת הצ"צ ברש"י הנ"ל נכונה דמה שלא רצה השליח לעשות השליחות ל"ה כביטול השליחות בפירוש ומהני ריצוי ע"כ בנ"ד לא מבעי אם הב"ד בעת כתיבה ההרשאה השלישית עשה השליח ראשון השליח שלו הרי היא מינוי חדשה אך אפי' בלא זה י"ל דרצה שיוסיפו לו מעות אבל לא ביטל השליחות ומהני ריצוי שאחרי' ודו"ק ובזה עדיין צ"ע:

ז **ובצ"צ** הנ"ל מביא ראי' להטו"ז מתשו' הרשב"א הובא בב"י ססי' קמ"א דאם א' שלח גט לאשתו וביטל השליחות שלא בפני' ואח"כ נמלך לבטל הביטול לא מצא להקל רק משום שיעשה שליח שלא בפני' משמע דעכ"פ השליחות הראשון לא חזרה למקומו ואין משם ראי' דהמשלח מסר כחו לשליח ואם השליח חזר והמשלח לא ידע עדיין הכח ביד השליח ומהני ריצוי משא"כ באם המשלח ביטל ולקח הכח ל"מ ריצוי המשלח.

ח **והנה** בדבר החשש הואיל ועבר זמן רב שלא נתן הגט ניחוש שמא ביטל הבעל הגט או השליחות יפה כ' כת"ה דל"ח לזה כיון שנשבע והביא דברי השב יעקב סי' ל"ה ודברי הפ"ת בסדר הגט סקי"ח דאפי' בעוזב דת ל"ח במקום עיגון שמא ביטל וכ"ש בנ"ד דליכא עדים המוציאין אותו מחזקת כשרות ודרך אגב ראיתי בשב יעקב שם שכ' דמה שמבואר בסי' קמ"א סכ"ו נהגו להקנות לעושה שליח וכו' קאי על הבעל וסוף דברי המחבר שיאמר בלב שלם אמרתי וכו' קאי ג"כ על הבעל ע"כ תמה על סדר הגט שסידר זאת להשליח אמנם לפמש"ל מדברי הרשב"א רפ"ב דקדושין דמהני קנין על השליחות י"ל כונת המחבר שהשליח יקבל הסידור שהוא הקנין ולפ"ז האמירה קאי ג"כ על השליח כמו שהיא בסדר הגט. והנה מה שאמר השליח שני בשם המגורשת שאמרה לו שיכתוב לבעלה שישלח לה שיפסקארטע ותסע לדור עם בעלה וזה הי' לאחר שבא הגט ובעלה לא השיב ע"ז יפה כ' כ"ת שאינו נאמן כיון שהוא גיסה אך אף אם נאמינו במיגו כיון שהוא שליח שני והגט בידו והתוס' כתובות כ"ה ע"ב ד"ה הרי דמגו שבידו לעשות אפי' קרוב מהני מ"מ אף אם הוא אמת שרצתה לעשות שלום כשהבעל לא השיב מסתמא לא רצה להשלים ומותר להשליח לתת לה גט דאין זה ביטול אף מצדה כמבואר ברמ"א סי' קמ"א סעיף ס"ב. השולח גט ואמר לשליח אם תרצה האשה לבא אלי אקיימנה ובאתה האשה לעיר מותר השליח ליתן לה הגט דל"ה רק גילוי דעת שאינו כלום וכ"ש דמהבעל שלא השיב כלום ודאי ל"ה שום ביטול וגילוי דעת וכת"ה מביא דברי מהר"מ מינץ הובא

בכנה"ג אות קע"ב דבזה"ז שיש חרם דר"ג שלא לגרש בע"כ אם נתרצה האשה להתגרש ונכתב הגט וקודם גמר הגט חזרה ואמרה שאין רצונה להתגרש שוב אין ראוי לגרש באותו הגט דהוה כביטול הגט. והתפלא עלי' ובאמת הדברים תמוהים וכי יכולה היא לבטל גט ושמא כוונתו שגמרו הגט בעת שלא נתרצתה לגרש דנגמר באיסור דגם על הכתיבה איכא חרם או שכונתו דכיון דאמרה אין רצונה להתגרש וההכרח להפסיק מלכתוב כמ"ש חיישינן שמא נתיאש הבעל מלגרש וביטל הגט:

ט **וע"ד** החשש כיון שנמצא פסול בהרשאה שני חיישינין שמא מסדרי הגט המה ע"ה וגם הגט פסול כמבואר ברמ"א סי' קמ"א ס"ל בשם מהר"א מזרחי ובשם הריב"ש הנה אם יש לתלות בטעות אין לפסול הגט דבאמת כמו דאמרינן רוב מצויין אצל שחיטה מומחין הן כן אמרינן רוב מצויין אצל גיטין מומחין הן ובתוס' מנחות מ"ב ע"ב ד"ה ואין דרוב מצוין אצל תכלת מומחין הן וע"כ צ"ל כיון דחזינין ריעותא בהגט חיישינין שהדיינין הם ממיעוט אמנם כשיש לתלות בטעות דעבידי למיטעי תלינין בזה ול"ח למיעוטי שהדיינין הם ג' ולחוש לשנים דלא בקיאי הוה מיעוטי דמיעוטי כמ"ש הפנ"י ריש גיטין דבשני ל"ג וע' תשו' עבודת הגרשוני סי' ל"ח ופתחי תשו' סי' קמ"א סקכ"ז כ"ח הגם דבכאן בגט שנשלח ע"י הבי דאר דליכא שום עדות על השליחות זולת ההרשאה גרע טפי משאר הרשאות מ"מ כיון דכאן מקום עיגון גדול י"ל דהר"א מזרחי לא פסל רק שלא במקום עיגון אבל במקום עיגון גדול יש לסמוך על הרוב וכת"ה מייתי דברי נאות דשא סי' ל"ג דמייתי להלכות קטנות שכ' דדוקא במסדרי הגט עצמם שיש בו מהלכות חמורות משא"כ במסדרי השליחות שהי' טעות ופסול ל"ח שאינם בקיאים ובאמת זה נגד דברי מהר"א מזרחי שהובא ברמ"א מ"מ במקום עיגון גדול בנ"ד שא"א להשיג גט אחר יש להכשיר בנמצא טעות בהרשאה ול"ח שהמסדרין אינם יודעין:

י **ולדינא** נ"ל כיון דלשליח גט ע"י הבי דאר ולעשות שליח שלא בפני' הרבה פוסקין אוסרין ואין מתירין רק במקום עיגון ע"כ. אם יש איזה ריעותא אין לגבב קילות קילות ע"כ לדעתי יש לשלוח הגט וההרשאות בחזרה והשליח ראשון והב"ד יעשו עוד הפעם שליח שני אך ביען שהאשה יראה אולי לא תשיג הגט כי יאבד בדרך ע"כ דעתי שיסדרו הגט שנתן השליח ליד האשה ואח"כ יקחו הב"ד וישלחו הגט וההרשאה בחזרה והב"ד משם יחזירו הגט וההרשאה בפני שליח ראשון ובצירוף הב"ד לשליח שני ויחזור ויתן להאשה שיהי' כשר בלי פקפוק ואם ח"ו לא יבא עוד הפעם תוכל להנשא בצירוף רבנים המתירין. ואף דלכאורה קצת ריעותא בזה שכשיתן הגט להאשה כבר כלתה שליחותו של ראשון דבשלמא קודם שנתן להאשה יכול השליח ראשון למנות שנית השליח שני

כיון דמכחו בא ולא כלתה שליחותו כמ"ש כת"ה והביא דברי הת"ג המובא בפ"ת סי' קמ"א סקמ"ב דלא כיד המלך אמנם אם יתן לה הגט בודאי כלתה שליחותו מ"מ יועיל מטעם ממנ"פ אם השטר הרשאה לא פסול והשליח שני כדין נעשה א"צ להשליחות והיא מגורשת ואם השליח שני לא נעשה שליח דהוה מילי ולא מימסרן לשליח בלא הגט כדעת השואל ומשיב או דהרשאות שניהן פסולות כיון שיש בהם פסול בראשונה משום שנוי זמן כתיבת הגט ובשני משום שנאמר בה ובידו גט או שהשליחות השני פסול משום שחזר א"כ אף שנתן ליד האשה לא נעשה שליחות הראשון ולא נסתלק הראשון כשחוזר ומקבל הגט ויכול לעשות שליח שני ובאמת לא היצרך רק להעדפה דמצד הדין האשה נתגרשה רק דמסתפינא להקל הואיל ויש חשש על הרשאה ע"כ לדעתי מה טוב לעשות כן באופן שיסכים עמי גדול א' ואם ישלח הגט בחזרה לקבל הרשאה אחרת קודם גירושין בודאי טוב יותר וכת"ה רוצה להתיר שיעשה השליח שני שליח גם בלא מינוי מטעם זכי' ובאמת כל היכא דאיכא קצת חוב ל"מ זכי' מטעם שליחות ומה"ט כתבתי בספרי חיו"ד ח"ב סי' קכ"ח אות ד' דל"מ שליחות בשחיטה מטעם זכי' כמ"ש הריטב"א משום דהוה קצת חוב דשוב אינו יכול לשאול על הקדישו כמ"ש ג"כ באור חדש ובספרי ליו"ד ח"ב סי' ס"ג אות כ' דמה"ט בתורם משל בעל הכרי על של בעל הכרי ל"מ לפרוש בלא דעתו משום זכי' דהוה קצת חוב שלא יוכל לשאול על התרומה א"כ כיון דקשין גירושין הוה קצת חוב ול"מ מטעם זכי' באינה מקנה לו דבר ודו"ק. והנני ידידו דו"ש:

סימן פד

ב"ה **פרעמישלא** תרל"ז לפ"ק

להרב הגדול החריף ובקי בכל חדרי תורה כש"ת מ' פסח יהודא ראב"ד ומו"ץ דק"ק טארנא יע"א:

ע"ד השאלה בש"מ שהי' חולה גדול ולא הי' יכול לזיז באברי' שהי' עמוס בחולי לעהמונג ר"ל ולא הי' ביכולתו לגרש בעצמו ליתן הנייר לסידור ואח"כ לתת ליד האשה ועשה שליח ע"י פקודת כת"ה לאמר בזה"ל איך מאך פב"פ פאר איין שליח ער זאל מאן ווייב פב"פ געבין גט ואח"כ אמר הש"מ להשליח דיא פב"פ איך מאך דיך פאר איין שליח דיין האנד זאל אזוי גיט זיין וויא מיין האנד דאן טהון וויא מיין טהין דיינע וועדטער וויא מיינע וועדטער אין נעם דעם גט פין הרב המסדר הדיין אין גוב מיין ווייב זיא זאל מגורש וועדין פין מיר פין אצינדערט אב אויף דעם תנאי אז איך וועל געזינד וועדין ביז איאהר ר"ח טבת זאל דער גט נישט זיין קיין גט אין זאלסט צו איהר זאגין וויא הרב המסדר וועט

מיט דיר זאגען ומחמת שהי' קשה להחולה הדיבור קיצר הרב המסדר וכשקיבל השליח הגט מיד הרב המסדר אמר השליח להאשה בפני הרב המסדר והחולה אשר שמע כל דיבור ודיבור דא האסט דיא דיין גט אין זייא מקבל דיין גט אין זאלסט מיט דעם גט מגורש ווערן פין דיין מאן פין אצינדמרט אב אין זאלסט מעגין נעמין יעדין מענש אויף דעם תנאי אז הש"י וועט העלפין אין דיין מאן וועט געזינד ווערין ביז איאהר ר"ח טבת זאל דער גט קיין גט זיין אין אויב ער וועט ח"ו נישט געזינד ווערין ביז ר"ח טבת זאל דער גט זיין פין אצינד אן אין אויב ער וועט יא געזינד ווערין זאל דער גט קיין גט זיין. ונתן לה הגט ומעולם דרכו של הרב המסדר כשנותן גט על תנאי מקבל המסדר הגט מידה ומשאיל לה מקום שיהי' קני להאשה לבדה שיהי' הגט ברשותה אך מטרדות עש"ק שכח המסדר מלומר לה דבר אך קיבל הגט מידה ולא קרע אך הניחו באיזה ספר ולאחר ג' ימים מת בעלה והיבם בן י"ב שנים ועתה מסופק הרב המסדר אם הגט כשר ויש בו ב' חששות הא' כיון שהוא בעצמו אינו יכול לתת ליד האשה אם יכול לעשות שליח והב' מצד שלא הי' הגט ביד האשה בעת מיתת הבעל ונחלקו בזה גדולי הראשונים בסי' קמ"ה ובתשובות:

א **תשובה** לפי שהעיקר בזה החשש השני אשר הוא באמת ענין חמור מאוד ע"כ נדבר מקודם מזה. והנה מקור הדבר היא מתוס' גיטין ע"ג ע"ב בשם ר"ת דבאומר מהיום אם מתי נעשה כאומר מעת שאני בעולם שדעתו לאחר הגט כל מה שיוכל ועל כן ס"ל לר"י דבאותן הימים מגורשת ואינה מגורשת ולא הוי מגורשת ודאי רק סמוך למיתה ובעי שיהי' הגט ביד האשה והאריכו בזה בתשו' מהרשד"ם סי' מ"ה ובתשו' מהרלב"ח סי' נ"ב ואמנם הגאון מליסא הקשה בתורת גיטין סי' קמ"ה סעיף א' על שיטה זו דלא מתגרשה רק שעה אחת קודם למיתתו א"כ הוי באומר מהיום אם מתי כמו במגרש לזמן דא"צ משפטי התנאים כמ"ש בטור סוף סי' קמ"ז בשם תשו' הרא"ש ולמה אתקין שמואל בגיטא דשכ"מ לכפול התנאים והן קודם ללאו ושאר דינים כיון דהוי כאומר שלא תתגרש רק סמוך למיתה הוי כאומר שלא תתגרש רק לאחר ל' יום ודא קו' רבתי וכבר הרגיש בזה הב"ש והלח"מ והב"ש כ' סי' קמ"ה ס"ק א' דמ"ה הוצרך שמואל ת"כ דל"ה כמגרש לאחר זמן משום דבתנאי אם מתי מתגרשת תיכף אבל להפוסקים הנ"ל דגם בתנאי לא מתגרשת תיכף רק סמוך למיתה הק"ל:

ונראה לישב דבאמת כיון דאמר מהיום אם מתי או מעכשיו אם מתי הלשון משמע דמתגרשת תיכף לכשיתקיים התנאי ואם מחמת אומדנא דדעתו הי' לאחר הגט אמרינן דהוי כאומר מעת שאני בעולם שלא יחול הגט רק שעה אחת קודם למיתה והוי

כאומר מהיום אם מתי וקשיא איך אמרינן אומדנא לבטל גט ודאי דאם מהלשון משמע שמתגרשת תיכף ואם נקרע הגט מתגרשת ואיך אמרינן אומדנא שלא תתגרש כשיקרע הגט לעקור גט ודאי באומדנא ספק והרי כתב הב"ש והפוסקים סי' צ' ס"ק ד' עיי"ש דלא אמרינן אומדנא בהודאה וע"כ דספק אומדנא אינו מוציא מידי ודאי חיוב וה"ה שאינו מוציא מידי ודאי גט ואמנם י"ל כיון דבלא"ה אינו ודאי גט דהרי כפלי לתנאיה וכל גט על תנאי ל"ה ודאי והב"ש סי' קמ"ה ס"ק ג' כ' דאם שניהם רוצים יכולים לבטל הגט ולדעת בעל העיטור יש מקום לומר דביד הבעל בעצמו לבטל הגט ויבואר לקמן א"כ כיון דבלא"ה ל"ה. ודאי גט שוב אמרינן אומדנא ויש בכח האומדנא לאחר הגט נגד משמעות הלשון ואף אם ימות לא תתגרש רק סמוך למיתה ומעתה כ"ז כשהיתה בת"כ שהתנאי יתקיים עכ"פ ול"ה ודאי גט אבל אם לא היתנה בת"כ והתנאי בטל והוי ודאי גט אין בכח האומדנא לבטלו ומ"ה הוצרך שמואל לתקן שיהי' בת"כ וכשהתנאי בתקפו שוב אנו אומרין האומדנא דלא חל הגט רק קודם מיתה ואין להקשו' דלתקן שמואל שיאמר בפירש שאינו מגרש רק שעה אחת קודם למיתה ולא יצריך לת"כ דזה לא קשיא דכיון שהוצרך לתקן עדיף טפי שיאמר מעכשיו בת"כ ועיקר הקושיא למ"ל לתקן ת"כ והרי אם יגרש בתנאי בלא ת"כ מהני מכח האומדנא וז"א דבתנאי בלא ת"כ דהתנאי אינו מתקיים לא אמרינן אומדנא כנ"ל:

ולפ"ז צ"ל דהא דאמרינן במהיום אם מתי דבאותן הימים מגורשת ואינה מגורשת דהוי כאומר מעת שאני בעולם כפירוש ר"ת מכח האומדנא או דקאי למ"ד דלא בעי ת"כ או דמיירי באמת בכפל לתנאי כמו דאתקן שמואל דזולת זה ל"א אומדנא:

ב **ולפ**"ז צריך לבאר דברי הרא"ש בתשובה הובא בטור סי' קמ"ז שכ' דמה"ט כשר הגט שם אף שנכתב קודם התורף מעכשיו אם מתי מחולי זה והוי כתנאי קודם התורף דפסול וכ' משום דל"ה זה כתנאי רק כקביעות זמן כמגרש לאחר ל' יום דהוי כאומר שעה אחת קודם מיתתו והרי קודם התורף לא איתנה בת"כ כמו שכ' שם לקמן ולא אמרינן אומדנא כלל ול"ה כאומר מעת שאני בעולם ונ"ל דהרי הב"י הקשה שם אמאי לא כ' הרא"ש דלחוש לדעת הרי"ף והרמב"ם דמעכשיו ל"ב תנאי כפול ואמנם זה באמת הפי' בדברי הרא"ש בתשו' דבתחילה כ' דאם נאמר כדעת הרי"ף והרמב"ם דמעכשיו ל"ב ת"כ והוי מעכשיו אם מתי תנאי ממש והוי תנאי קודם התורף מ"מ כשר כיון דאז אמרינן אומדנא והוי כאומר, מעת שאני בעולם ושוב הוי כקובע זמן כמגרש לאחר ל' יום דלא איכפת לן אם נעשה קודם התורף ושוב כ' ואפי' את"ל תנאי הוי והכונה דבאמת בעינן ת"כ וכיון דלא כפל ל"א אומדנא ול"ה כקובע זמן רק תנאי א"כ כשר דכיון דל"ה תנאי כמשפטו

ותנאי בטל ומעשה קיים ולא איכפת לן זאת קודם לתורף ועיקר סמיכת הרא"ש בלא"ה על טעם הראשון כמ"ש הב"י שם:

ג **והנה** הלח"מ פ"ט מגירושין ה"ב אנהירנא לעיין במילתא חדתא שהקשה שם כמה קושיות וגם למה אמרינן באם מתי משמע ב' לשונות משמע מעכשיו ומשמע לאחר מיתה ומ"ה מעכשיו מהני ובלא אומר מעכשיו משמע לאחר מיתה וכ"כ הרמב"ם. ה' י"ב ולא כתב כן גבי אם לא באתי ולכן כ' דתנאי אם מתי א"א לומר שהוא כשאר תנאים דאם לא באתי אם זרחה או לא זרחה דהתם כיון דהתנאי בדבר אחר ואינה במיתה עצמה אם מת קודם נתבטל הגט שבעת שנתקיים התנאי כבר מת ואין גט לאחר מיתה אבל היכא שהתנאי במיתה עצמה אינו גט לאחר מיתה דבעת המיתה נתקיים הגט והוי גט ומיתה באין כאחד והוי דומיא להא דאמרינן גיטה וחצרה באין כאחד ומ"ה הוצרכה בגמ' לומר דאם מתי לאחר מיתה משמע וסובר הרמב"ם דזה דוקא כשאינו כופל התנאי דאז משמע לאחר מיתה אבל כשכופל התנאי אין כונתו לאחר מיתה אלא ככל תנאי ומיתה וגט באין כאחד ע"כ ובישועות יעקב סי' קמ"ה ס"ק א' דוחה דברי מש"ס דגיטין דמקשה אהא דמגורשת ואינה מגורשת ולכי מיית הוי גיטא והלא אין גט לאחר מיתה ומה קושיא ודילמא מיירי בכפל התנאי וע"כ צ"ל דא"כ הוי גט למפרע אבל לדברי הלח"מ דל"ה גט למפרע בכפל רק משעת מיתה מה הקשה בגמ' וע"כ דאף תנאי ל"מ בשעת מיתה עיי"ש הנה לפי מה שהלח"מ המציא דבר חדש דמיתתו וגיטו באין כאחד שפיר הקשה עלי' אבל לאחר העיון נ"ל דדברי הל"מ גמ' ערוכה בב"ב קל"ז דאביי ס"ל שם דמיתת שכ"מ קונה עם גמר מיתה ואמרינן שם דהדר בי' אביי וראי' ממשנה דזה גיטך אם מתי זה גיטך מחולי זה לא אמר כלום דאין גט לאחר מיתה וכ' רשב"ם דמזה שמעינן דלאחר מיתה קמגרש דאי עם גמר מיתה א"כ הוי גט ואמאי קתני דלא אמר כלום הרי להדיא דאלו אמרינן עם גמר מיתה הוי גט וע"כ מוכח דגיטו ומיתתו באין כאחד כדברי הלח"מ ומזה מייתי הגמ' כמו במגרש כונתו לאחר מיתה ה"ה במתנת שכ"מ ומעתה קשיא למ"ל לגמ' לשנות אקושיא דמהיום אם מתי דנעשה כאומר מעת שאני בעולם ופירשו התוס' הכונה שעה אחת קודם למיתה ולימא שכונתו הי' עם גמר מיתה דג"כ מהני וע"כ צ"ל דהאמת כן כונת הגמ' מעת שאני בעולם היינו שיתחיל הגט בחיותו ובגמר מיתה יגמר וגיטו ומיתתו באין כאחד וזה ממש כדברי הלח"מ ומעתה מיושב קו' הג"פ וכל הפוסקים שתמהו בכל גט שכ"מ דס"ל לר"ת דאין כונתו לגרש רק שעה אחת קודם למיתה א"כ ע"כ אמרינן יש ברירה כמבואר בגיטין כ"ה ובתוס' שם בביאור הגמ' דכיון דכונתו שיחול הגט שעה אחת קודם למיתה ואותו שעה אינו מבורר ואינו דומה לכל תנאים עיי"ש א"כ

הרי אנן קיי"ל אין ברירה ואיך מהני כל גיטא דשכ"מ אמנם להנ"ל ניחא דכיון דעם גמר מיתה חל הגט וגיטו ומיתתו באין כאחד הרי שעת מיתה מבורר והוי ככל תנאים וא"צ לבא לברירה אם בכל תנאים לא תליא לברירה ואמנם הא דמייתי בגיטין כ"ה ממשנה דמה היא באותן הימים לברירה נ"ל דבת"ח בב"ב שם כ' מה ס"ד דאביי דמתנת שכ"מ קונה עם גמר מיתה איך יתרץ משנה דזה גיטך אם מתי וכ' דס"ל לאביי לחלק בין ממון לגט אשה והכונה דבגט גם אם כונתו לגמר מיתה ל"מ דל"א גיטו ומיתתו באין כאחד כן כונת הת"ח אלא שדברי' קצרים ועכ"פ יהי' איך שיהי' י"ל הסוגיא דגיטין קאי למאי דס"ד דאביי דעם גמר מיתה ל"מ בגט וע"כ הכונה שעה אחת קודם למיתה א"כ ע"כ צריך לומר הוברר הדבר למפרע דאז הי' השעה ולכן מייתי דיש ברירה אבל למסקנא דבב"ב דאלו כונתו עם גמר מיתה הי' מועיל א"כ באומר מהיום אם מתי כונתו דעם גמר מיתה יגמור הגט וא"צ לבא לברירה ודא הערה יקרה בעזה"י ושוב נ"ל דלדעת רש"י חולין דבעי פרכוס אחר שחיטה וכ' התב"ש סי' י"ז דס"ל לרש"י דל"א שחיטה ומיתה באין כאחד רק שהמיתה יהי' אחר שחיטה ול"מ גט ומיתה באין כאחד רק שהמיתה יהי' אחר הגט אבל לדעת הרש"ל שם ודעת התוס' וכן י"ל לרב חסדא דמהני פרכוס באמצע שחיט' יסבור דשחיטה ומיתה באין כאחד מהני יסברו דגיטה ומיתה באין כאחד נמי מהני ובזה י"ל ב' הסוגיו' כיון דתליא במחלוקת וע' מ"ש בספרי ליו"ד ח"ר סי' כ"ה אות ג"ד בענין זה ובסוגיא דתמורה, כ"ה וע' מ"ש בספרי ליו"ד ח"ב סי' כ"ה אות י' בענין זה:

ד) **אמנם** אם כל זה לומר דגיטה ומיתה באין כאחד דבר זה תמוה דמי מגרשה כיון שגמר מיתתו ואינו דומה לגיטה וחצירה באין כאחד דשם קנאתו ומתגרשת משא"כ כאן מי מגרשה ושמא י"ל להבין הדבר דהרי הרשב"א כ' בריש פ' מי שאחזו על שיטת ירושלמי דס"ל בנותן גט לאשתו שתתגרש לאחר ל' דבעי שיהי' בדעת שפוי בעת חלו' זמן הגירושין דש"ס דידן לא ס"ל הכי מדמהני באומר מעת שאני בעולם שהכונה רגע אחת קודם מיתתו ולא בדקינן אי הי' אז בדעת שפוי ע' לקמן הרי דל"ב שיהי' שפוי בעת חלות הגירושין אף דעתה אינו יכול לגרש כיון שבשעת נתינה יכול לגרש ע"כ אין לתמוה אם חלין הגירושין והמיתה ביחד ואמנם מדכתבו תוס' והפוסקים דבעי שעה אחת או רגע קודם המיתה מוכח דס"ל דל"מ עם גמר מיתה שמא פירשו גם גמ' דב"ב עם גמר מיתה הכונה קודם המיתה רגע אחת דתימא לחלוק בענין זה על כל הראשונים או שיש לפרש בגמ' פי' אחר דהאמת בגט ל"מ אף שכונתו הי' שבגמר מיתה יחול הגט רק בעינן רגע אחת קודם המיתה והא דמקשה מגט אמתנת ש"מ היא לפ"מ דמוכח מתוס' פסחים ל"ט ע"ב ד"ה שלוקין דזו ואצ"ל זו ל"א רק ע"צ הדוחק ועדיף לומר לא זו אף זו

ע"ש ולדעתי נראה דגוף סברא זאת תליא במחלוקת המבואר בתוס' סוכה כ' וכתובות ס' אי נקט הפשוט תחלה עיי"ש ודוק) א"כ מ"ה הדר בי' אביי משום דקשי' לי' מתניתן דקתני זה גיטך אם מתי זה גיטך לאחר מיתה לא אמר כלום ואס"ד דכל מתנת ש"מ כונתו עם גמר מיתה ה"ה בזה גיטך אם מתי ע"כ כונתו הי' עם גמר מיתה ומ"מ קמ"ל דל"מ א"כ מה קמ"ל בזה גיטך לאחר מיתה דל"מ כיון דכבר אשמעינן רבותא יותר וע"כ במתנת שכ"מ כוונתו לאחר מיתה וה"ה בזה גיטך אם מתי כונתו לאחר מיתה ושפיר ל"ה אם מתי רק כמו לאחר מיתה ודוק:

ה **ולדאתן** עלה הנה בגוף הדין דמהיום אם מתי דמבואר בגמ' לפי' ר"ת דהכונה הי' שיחול הגט שעה אחת קודם למיתה והקשה הרשב"א בר"פ מי שאחזו הרי אז בודאי הי' גוסס ולא הי' שפוי בדעתו וכ' הרשב"א דש"ס דידן חולק על הירושלמי וס"ל דבמגרש שלא יחול רק לאחר ל' יום ל"ב שיהי' שפוי בדעתו בשעת חלות הגט ולי צ"ע דא"כ אמאי בעינן שיהי' הגט קיים ביד האשה בשעת חלות הגט והרי לא בעינן שיהי' שפוי בדעתו ומה שנא וצ"ל דבשלמא לענין דעת המגרש תליא בעת הנתינה כיון דלדעת כמה פוסקים אף אם לא הי' שפוי בעת הנתינה רק בעת הכתיבה לא פסול מה"ת כמבואר בב"ח ופוסקים ולכן אף לשיטת הפוסקים דבעי שפוי בדעתו בעת הנתינה מדאורייתא מ"מ בעת חלות הגט ל"ב לש"ס דידן שיהי' שפוי אבל שיהי' הגט קיים ודאי בעי בעת חלות הגט כדאמרינן בגמ' גבי ע"מ שתתני מאתים זוז דאם היא לכשתתן בנקרע הגט ל"מ:

ובעיקר הדבר מה דקשיא לרשב"א איך חל הגט בעת שהוא בעולם שהיא רגע קודם מיתתו והלא הוא גוסס ואינו שפוי בדעתו עיין בג"פ סי' קכ"א ס"ק ט"ז שכ' כונת הגמ' מעת שאני בעולם מעת שהוא ראוי לגרש ואולם במחנה אפרים ה' זכי' ומתנה סי' ט"ז הרחיב הדיבור והרגיש מגמ' דב"ב שהבאתי לעיל דמשמע דגם גמר מיתה מועיל אע"ג דאותו שעה ודאי ל"ה שפוי בדעתו ולכן כ' דאע"ג דאמרינן בב"ב קכ"ז דאף לר"מ דאדם מקנה דשלב"ל בנכסים שנפלו כשהוא גוסס ל"מ להקנות היינו דוקא נכסים שנפלו כשהוא גוסס שלא הי' בידו להקנות מתחלה אבל מה שהי' בידו להקנות מתחלה יכול להקנות שלא יקנה האחר רק כשהוא גוסס ומה"ט מצי הבעל לגרש שיחול הגט כשהוא גוסס עיי"ש:

ולפי דעתו אמינא דכ"ז במגרש בעצמו אבל במגרש ע"י שליח ואומר שלא יחול הגט רק כשהוא גוסס ל"מ והוא לפמ"ש התוס' בנזיר י"ב דאף דלענין שמועיל מה שתורם על קמח קודם הגילגול מועיל הסברא כל שבידו והיינו כיון שבידו לגלגל העיסה ולהפריש מ"ה יכול להפריש גם עתה מ"מ שיעשה שליח להפריש קודם גלגול ל"מ סברת כל

שבידו והביאו ראי' מיבמות דל"מ לעשות שליח לגרש יבמתו אף שבידו לבא עלי' עיי"ש ועיין באבני מילואים סי' ל"ה ביאור רחב על דברי התוס' ה"ה מה"ט. ל"מ לגרש אשה ע"י שליח שיחול כשהוא גוסס ול"מ סברת מה שבידו ואם כנים אנחנו בהוצעה זאת י"ל דהא דמגרש מהיום אם מתי ל"ה גט עד סמוך למיתה רגע אחת דדעתו לאחר כל מה שיוכל היינו דוקא כשמגרש בעצמו דמצי לחול סמוך למיתה ממש כמ"ש במחנה אפרים ומ"ה דעתו לאחר כל מה שיוכל אבל במגרש ע"י שליח דל"מ לאחר עד סמוך למיתה דאז אינו שפוי בדעתו ול"מ סברת מה שבידו לשוי' שליח שיחול הגט בעת לא שפוי בדעתו אמרי' אומדנא שדעתו לגרש תיכף וזה הי' מקום היתר בנ"ד אמנם לפי שבגוף דברי המח"א יש לפקפק ועיין בקצה"ח סי' רמ"ח שהרגיש בקו' מח"א ובנתיבות קלסי' לסברת מח"א וגם לענין מה שבידו יש לחלק דשם בלושי קמח משוה שליח על דבר שלב"ל משא"כ כאן הוא משוה שליח על הנתינה והנתינה היא בעת שהוא שפוי בדעתו ע"כ שמא יש לחלק בין הענינים:

ו **וגם** לפמ"ש באבני מילואים סי' ל"ה בביאור דברי התוס' נזיר הנ"ל דמ"ה ל"מ שליח בדבר שלב"ל אף בדבר שבידו משום דבעי ריצוי השליח ושמא לא ירצה אח"כ השליח וע"כ צ"ל בכונתו בהא דאמר כתוב גט ליבמתי דל"מ אף שבידו לבא עלי' משום דבעי ריצוי השליח אף דהשליח עושה עתה מה שצריך לעשות שכותב הגט ואח"כ ל"ב שום ריצוי השליח ואינו דומה לאומר לשליח לושי קמח והפריש חלה דשם בעי אח"כ נמי ריצוי השליח משא"כ בכתוב גט ליבמתו וע"כ צ"ל בכונת דברי האבני מילואים דבעי שיהי' בידו לעשות אח"כ מה שעושה כעת דעתה אומר לשליח כתוב גט והוא דשלב"ל וצריך לומר שבידו לבא עלי' ולומר אח"כ לסופר שיכתוב ומ"ה יכול לכתוב עתה ושפיר קאמר דשמא לא ירצה השליח אח"כ ול"ה בידו:

ומעתה כ"ז בדשלב"ל משא"כ באומר לשלוחו שיגרש שיחול הגט כשהוא גוסס לסברת המח"א דהוי עתה בידו לגרשה תיכף ע"י שליח מהני ג"כ ע"י שליח שיחול, אח"כ ונפל היתר הזה בבירא ודו"ק בשגם שכבר כתבתי דהג"פ לא ס"ל כמחנה אפרים ורק דדעתו שיחול הגט בעת שהוא ראוי לגרש ויהי' שפוי בדעתו:

ז **ואמנם** בעיקר הדין בנ"ד שלא הותנה בלשון אם מתי רק התנאי הי' מעכשיו אם לא יבריא עד י"ב חודש הוי כמתנה אם לא באתי עד י"ב חודש ומבואר במרדכי פ' מי שאחזו בשאלה המתחלת ידגו לרוב בקרב הארץ מו"ר פרץ לחלק בין מהיום אם מתי בין אם לא באתי עד י"ב חודש דבזה ל"ב שיהי' הגט קיים ביד האשה אולם המעיין שם יראה דמיירי בבריא דהרי הטעם שכ' שם ל"ש בש"מ שכ' דבשלמא במהיום אם מתי י"ל

דכונתו שיהי' הגט סמוך למיתה והא דקאמר מהיום משום דאי לא אמר מהיום ודאי ל"ה גט דהוי גט לאחר מיתה משא"כ במעכשיו אם לא באתי עד י"ב חודש אס"ד דכונתו הי' שיחול הגט בי"ב חודש למה אמר מהיום או מעכשיו עיי"ש וזה ל"ש בש"מ כיון שירא שמא ימות והי' כונתו שיגמור הגט סמוך למיתה הצריך לומר מעכשיו דזולת זה הוי גט לאחר מיתה וע"כ לכאורה מוכח מהמרדכי עוד להחמיר אולם י"ל דאין לחוש לילך בתר אומדנא רק מה שיש עכ"פ לכלול במשמעות הלשון כגון באומר מעכשיו אם מתי הי' כונתו מעכשיו יתחיל התנאי והגט יחול קודם המיתה משא"כ אם לא נזכר ענין המיתה בהתנאי אין להסתפק שדעתו הי' שיחול הגט בעת המיתה והמרדכי לא נסתפק רק אם נאמר שכונתו הי' שיחול הגט בי"ב חודש שהיתנה ובכן גם בכאן אין להסתפק אם חל הגט קודם למיתה רק אם חל הגט בי"ב חודש שהיתנה ובזה נאמר דבודאי כיון שבדעתו לגרשה כשימות ע"כ כונתו שתתגרש תיכף כשימות. ואמנם אם לא ימות רק לא יהי' בריא בי"ב חודש שייך הספק של המרדכי ואס"ד שהי' כונתו שיחול אז הגט למה אמר מעכשיו וי"ל שבאמת הי' כונתו שלא יחול רק אז אמר מעכשיו שמא ימות קודם ובדין של המרדכי הי' בריא ולא חשש למיתה ושייך הוכחת המרדכי דל"ל שאמר מעכשיו שמא ימות קודם כיון דהוא בריא סתמא לא חשש למיתה ושיטת החולקים על המרדכי והובאו בשיבת ציון סי' צ"ב דגם בבריא הי' חושש לשמא ימות ולכן אמר מעכשיו וע"כ אם אמת הי' כונתו באופן זה שלא יחול עד י"ב חודש באופן דבנ"ד אם לא הי' מת עד י"ב חודש אך שלא הי' בריא כל אפין שוין דבעי שיהי' הגט קיים בי"ב חודש אבל כשמת קודם ודאי הי' כונתו שתתגרש תיכף דהרי לזה אמר מעכשיו דאין לומר שהי' כונתו שיחול הגט סמוך למיתה כיון שלא הוזכר ענין המיתה. והנה אין לבנות היתר מסברא בלי ראי' אמנם כדברינו לעיל מבואר בתוס' כתובות ט' ע"ב ד"ה כל היוצא שהקשו אפי' רש"י שפי' שגירש על תנאי הרי מהיום אם מתי ל"ה גט עד שימות ותרצו דלאו דוקא שאם ימות במלחמה אלא הי' מתנה אם לא יחזור מן המלחמה והשתא מהיום דהכא אין לומר מעת שאני בעולם אלא מהיום משעת כתיבה ואס"ד דבמתנה אם לא יהי' בריא בי"ב חודש ומת תוך י"ב אמרינן דעתו הי' שיחול קודם מיתה ה"ה במתנה אם לא יחזור בסוף המלחמ' נימא ג"כ דדעתו הי' כשימות שיחול הגט קודם המית' ועדיין עשה דוד איסור שבא עלי' קודם שמת אורי' וע"כ ס"ל לתוס' דכיון דלא הוזכר ענין המיתה אף שגרשה מחשש מיתה כמו היוצא למלחמ' מ"מ הי' דעתו שתתגרש תיכף וזה מבואר כדברינו ובשטמ"ק שם מביא בשם רמב"ן על רש"י שפי' אם לא ישוב מן המלחמ' והקש' כקו' תוס' במהיום אם מתי דהוי א"א אבל לפ"מ שפרשתי דברי התוס' דכתובות דברי

רש"י שהביא רמב"ן נכונים בטעמן והא דלא פי' ר"ת כרש"י ופי' שהי' מגרש בלי תנאי לא משום קושיתו דמהיום אם מתי חזר דלפירושם שהותנה אם לא יחזור מן המלחמ' ניחא רק שהי' קשה לו דהרי משמע דדוד לא עשה איסור כלל והרי עשה איסור שמא יחזור בסוף המלחמ' ולכן פי' שהי' מגרש בלי תנאי הגם דבשטמ"ק קצת לא משמע כן מ"מ מתוס' כתובות הדבר מבואר כדכתיבנא והכי מוכח דר"ת חזר מטעמא דכתיבנא דהרי התוס' תירץ בכתובות בתי' א' הותנה בפירוש שיחול משעת כתיבה וע"ז לא יחלוק ר"ת דמהני ואמאי פי' שגירש בלי תנאי ולא פי' שהותנה בפירוש וע"כ מ"ה פי' ר"ת שהי' בלי תנאי מטעמא דכתיבנא:

ח **והנה** בתשו' מהרשד"ם סי' מ"ה מתיר בנקרע הגט קודם מיתת הבעל מטעם ס"ס כיון דאף לשיטת ר"ת ל"ה בחז' הבעל רק ספק א"א כר' יוסי דבאותן הימים היא תלוי ושמא הלכה כשיטת רש"י דבמהיום אם מתי מגורשת מיד עיי"ש ובסוף תשו' מייתי לרשב"א דס"ל ס"ס מותר אפי' באיתחזק איסורא וכפי הנראה מהרשד"ם ס"ל בשיטת הרשב"א דאפי' בחזקה גמורה מועיל ס"ס אבל כבר דחה הטו"ז בסי' ק"ל ס"ק ט"ו שיטה זו וכ' דבחזקה גמורה כגון חזקת אמ"ה גם הרשב"א מודה עיי"ש ולפ"ז ליתא להיתר דמהרשד"ם וכת"ה כ' בסוף דברי' להתיר בנ"ד מטעם ס"ס שמא כתוס' יבמות צ"ג דבנתינה אריכתא אין צריך להיות הדבר ברשות הקונה ולפמ"ש הפוסקים בשיטת ר"ת דבעכשיו מתחיל התנאי ואינו נגמר רק בשעת מיתה והוי כנתינה אריכתא ואת"ל דבעי שיהי' הגט ברשותה ממש בנתינה כזו כדעת החולקים על התוס' שמא כשיטת רש"י דמעכשיו אם מתי הוי גט תיכף וזה ג"כ אין מועיל לשיטת הפוסקים דס"ס במקום חזקה ל"מ אבל אם נצרף דברי' לדברי מהרשד"ם ונאמר דהוי ג' ספיקות שמא כרש"י דמעכשיו אם מתי מתגרשה תיכף ושמא אף אם הוי כמעת שאני בעולם מ"מ ל"ב שיהי' הגט ברשות האשה כדעת תוס' יבמות ואף להחולקים כיון דמעת שאני בעולם הוי ספק שמא ל"ה א"א גם בזה וכבר כ' הש"ך דג' ספיקות מהני גם נגד חזקה וע' פמ"ג סוף סי' ק"י בדינים המחודשים סוף אות ד' שכ' דס"ס בפלוגתא דרבוותא אף במקום חזקה יש להקל דבשביל חזקה לא ישתנה הדין ובזה עדיין יש להסתפק לדעתו מ"מ בג' ספיקות יש לצדד להקל בשגם שי"ל כיון דבנ"ד ודאי יצאה מחזקת א"א והספק אי זקיקה ליבם ל"ה כחזקת אמ"ה דהוי ספק בשחיטה ויש חזקה דשאינה זבוח ומ"ה מודה הרשב"א לשיטת הטו"ז משא"כ בזה דבודאי יצאה מחזקת א"א במיתת הבעל וספק אי זקיקה ליבם הוי כספק דרוסה שנתערב דתליא או מחזיקינן מאיסור לאיסור ובזה ס"ל לרשב"א דמהני ס"ס כמ"ש הטו"ז שם ולפ"ז אם לדעת הטו"ז החולק על הש"ך סי' ק"י וס"ל אפי'

ג' ספיקות ל"מ במקום חזקה וכ"כ המ"י הובא בפמ"ג סי' ק"י בש"ך ס"ק כ"ח מ"מ בכה"ג מודה ומ"מ מי זה יהין להורות היתר במחלוקת הראשונים אך בנ"ד שלא הותנה אם מתי רק אם לא יבריא עד י"ב חודש דכבר כתבתי דיש ראי' מתוס' כתובות דאין לחוש שמא כונתו סמוך למיתה בכה"ג יש לצרף גם הס"ס שכתבתי ושוב עיינתי בתוס' יבמות צ"ג שהביא כת"ה וראיתי שהתוס' כתבו להיפך דגם במעכשיו ולאחר ל' בעי שיהי' בסוף ל' באגם מקום הראוי לקנין ורק דלא איכפת לן אם באמצע היא יצאה מאגם דלא כשיטת השיטמ"ק ר"פ המפקיר הובא בקצה"ח סי' קצ"ז אות ג' וכיון דגם לתוס' בעי בגמר הקנין מקום הראוי לקנין בנ"ד שהגט ביד הרב המסדר וברשותו ל"ה מקום הראוי לקנין להאשה אף לתוס' ל"מ וליתא לס"ס שכ' הרב השואל כפ"ה. ועל ס"ס של מהרשד"ם כבר כ' לו הרדב"ז שאינו מתהפך ח"א סי' קס"ה עיי"ש ודוק:

ט **והנה** לשיטת מהרשד"ם סי' ע"ג דבאם האשה נתנה הגט בפקדון ביד אחר מגורשת דהו"ל כאילו בידה עוד כ' דהנפקד נעשה שליח לקבלה אפי' לא אמרה לו בפירוש הו"ל מעצמו שליח לקבלה ויבואר לקמן א"כ י"ל דגם בנ"ד הו"ל הרב המסדר כנפקד או כשליח לקבלה ואף דיש לחוש כיון דלא אמרה להרב המסדר שנותנת לו בתורת פקדון והיא נתנה לו בתורת מתנה או להפקירה הגט כמו שמקבלין כל הגיטין אצל הנשים לאחר גירושין כיון שהרב המסדר לא אמר לה שמשאיל לה המקום ומקבלה בתורת פקדון ע"מ י"ל כיון שלא קרע הגט כדרך כל הנשים המתגרשות לא הי' החזרה בתורת הפקר או מתנה אך אף אם הי' בדעתה לזה כיון שמבואר ברמב"ם פ"ט מגירושין ה"ה שהתול' גירושין בזמן או במעשה לא הגיע גט לידה בתורת גירושין רק בתורת פקדון עד הזמן שקבע או עד שתעשה מעשה א"כ אם נחוש לשיטת ר"ת דמהיום אם מתי הי' כונתו שתתגרש סמוך למיתה והו"ל כקובע זמן א"כ הגט בידה בתורת פקדון עד הזמן ולא הי' בידה לתת מתנה או להפקיר ועוד דהו"ל הפקר בטעות ומתנה בטעות והתוס' כ' בפסחים נ"ז ד"ה אלא דהפקר בטעות ל"מ וע' בספרי בית יצחק חא"ח סי' ע"ו דגם כאן היא סבורה שהגט שלה ובאמת ל"ה לע"ע רק כפקדון א"כ עדיין הו"ל הרב המסדר נפקד של האשה ואין לומר דכיון דהאשה ל"ה רק נפקד של הבעל שוב הרב המסדר לא נעשה רק נפקד של הבעל דז"א דמבואר בב"מ ל"ו בגמ' אהא דמקש' א"ה לבעלים בעי לשלומי ומשני דא"ל לדעתך ומ"ה הו"ל השואל שואל של השוכר וה"ה בזה הו"ל כאמר לה לדעתך כדמוכח ממשנה דגיטין כ"ט דבגט גופי' ל"ש אין רצוני שיהא פקדוני ביד אחר ובחדושי רע"א הקשה במשנה דגיטין שם אמאי ל"א בגט גופי' אין רצוני שיהא פקדוני ביד אחר כמו בטול חפץ שם וע"כ צ"ל דבשטרות אתמעטו מדין שומרין ל"א הכי

ועכ"פ כיון דהו"ל כאילו אמר לדעתך הו"ל נפקד של האשה ושייך היתר של מהרשד"ם גם בנ"ד ואף אם נאמר דהרב המסדר לא כיון שיהי' בידו פקדון מ"מ הו"ל כשומר אבידה ע' קצה"ח סי' רצ"א ס"ק ד' שצידד לומר דל"ב כונה עיי"ש:

י **וראיתי** בישי"ע בתשובת נכדו הגאון מהר"ץ א"ש האבד"ק הנדפס בסוף סי' קנ"ה מביא בשם מכתב מאליה' שהקשה על מהרשד"ם דמועיל כשהאשה הפקידה הגט ביד אחר דהרי בש"ס דכתובות פ"ו אמרינן דאם אמר לאשה לא תתגרש אלא לאחר ל' והלכה והניחתו בצידי ר"ה תליא בדין המבואר בכתובות שם לענין דאם מטלטלי דיתמי הוי ברשות היתומים ה"ה באשה מגורשת וכיון דמבואר שם בהי' לו פקדון ביד אחרים ינתן לכושל שבהם דל"ה ברשות היורשים מוכח דבמגרש ואמר שלא תתגרש עד לאחר ל' יום ונתנה בפקדון הגט ל"מ דלא כמהרשד"ם והגאון מהר"ץ השיב עלי' דשם ל"ה ברשות היורשים משום שהם לא הפקידו רק אביהם ול"ה ברשות היורשים משא"כ כשהאשה הפקידה בעצמה ובאמת הדבר צריך להבין דבודאי כשאחד הפקיד חפץ ומת ודאי היורש יכול להקדיש החפץ כמו אבי' דפקדון ברשותא דבעלים והבן במקום אב קאי (ואף דבודאי גם פירות המונחין ברה"ר יכול להקדיש ואמאי ל"ה בחזקת יורשים הן דהקצה"ח סי' ר"ב ס"ק ז' כ' דל"ה מוחזק היכא שמונח במקום שאינו ראוי לקנין ומ"ה לא מיקרי היורשים מוחזקים משא"כ בפקדון הוי כאילו ברשותן ומ"ה צריך לומר משום שעבודא דר"נ ודו"ק) ואמנם ממשנה שם אין ראי' כלל דשם בהי' לו פקדון ביד אחרים אישתעבד הנפקד בשעבודא דר"נ מחי' דאביהם ומ"ה בע"ח גובה מהם ומה ענין לאשה שהפקידה הגט דהוי ברשותה וכ"כ הרי"ף שם דכיון דלא אתי לרשות יורשים משתעבדי מדר"נ עיי"ש ואף שהתוס' כ' בכתובות פ"ב ד"ה לא אשכחן דכיון דאין היורשים מוחזקין מן הפקדון והמלוה א"צ לדר"נ ודאי כונתם דגם רבנן מודה לדר"נ בכה"ג וכ"כ התוס' בבכורות ועיין שיטה מקובצת שם ובודאי דפקדון ברשות המפקיד קאי ורשותו של נפקד הו"ל כרשותו של מפקיד כמ"ש הרשב"ם בב"ב שם והרא"ש בפסחים דביתו קרינן עיין חי' ת"מ בא"ח וע' קצה"ח סי' פ"ו ס"ק ד' מה שכ' בענין שעבודא דר"נ בפקדון ולא הביא דברי הרי"ף הנ"ל דבפקדון ביד אחרים הטעם דיתנו לכושל שבהם משום שעבודא דר"נ ואכ"מ ועכ"פ יהי' דברנו הנ"ל מועילים לסניף:

יא **וכת"ה** מורה ודאין להתיר מטעם שאמר מעכשיו בלשון אשכנזי פין אצונד אן וזה עדיף ממה שאמר בלשון הקודש דמשמע לא בהחלט משא"כ בלשון אשכנזי ולא אדע החילוק דודאי לשון מעכשיו בלשון הקודש משמע נמי מעתה אך דאזלינן בתר אומדנא דכונתו לאחר הגט כל מה שיוכל ומעכשיו מתחיל התנאי כמ"ש הפוסקים האלו ומה

מועיל מה שאמר בלשון אשכנז עוד הוא דן להתיר לפי שבספר גט מקושר תמה על הב"ש והרב המסדר שנראה מלשונם שיאמר תחלה הרי זה גיטך קודם שיתנה התנאי והרי הוי מעשה קודם לתנאי. ואמנם המ"ל בפ"ו מאישות כ' על דברי הרמ"א שצוה להתנות בש"מ ולומר הרי זה גיטך והתקבלי גיטך ובו תהי' מגורשת ממני והרי את מותרת לכל אדם ע"מ אם לא באתי דהרי הוי מעשה קודם לתנאי. וכן הקשה לעיל אהא דגט ש"מ שאומר הרי זה גיטך אם לא מתי מהיום עד סוף ל' לא יהא גט וכ' דהרי הוי מעשה קודם לתנאי וכ' דבש"מ שאני שאומר אם לא מתי לא יהא גט היפך ממ"ש הר"ז גיטך ל"ה תחלת דברי' אלא כהקדמת דברים ואמנם המ"ל גופי' מסיק דבכל ענין ל"ה תחלת דברי' אלא כהקדמה ולא חשוב מעשה קודם לתנאי ולפ"ז דן כת"ה דכיון דבתחלת דברי' אמר ג"כ מעכשיו וע"ז לא אמר שום תנאי וע"כ משמעותו תיכף וע"כ אף בסוף שאמר מעכשיו בהתנאי כונתו תיכף ולא שעה אחת סמוך למיתה וכל הפוסקים מיירי באומר הר"ז גיטך אם מתי ולא אמר תחלה הקדמת דברים וי"ל משמעות התנאי משמע שעה אחת קודם למיתה משא"כ באומר הקדמת דברים ולדעתי על סברא זאת אין לסמוך רק אם נאמר דמעכשיו אם מתי משמעותו שעה אחת קודם למיתה יש לצדד דכיון דבתחלה קודם שהיתנה אמר ג"כ מעכשיו יש להשוות הלשונות אבל קצת פוסקים כ' דמעכשיו באמת משמעותי' מעכשיו ול"ה כמו מהיום שכ' רש"י משמעותי' מחיים ומ"מ אזלינן בתר אומדנא להוציא ממשמעות הלשון משום דאמדינן דעתו דכונתו לאחר הגט ומה יועיל אם אמר בתחלה מעכשיו ג"כ ועוד דע"כ אין דנין על תחלת דברי' דאל"כ הו"ל מעשה קודם לתנאי וע"כ מחזיקינן זאת רק להקדמה ולא לעיקר מ"ש הרי זה גיטך מעכשיו על כן אין למדין מזה:

יב **אמנם** מ"ש כת"ה דבנ"ד שלא התנה אם מתי רק אם לא יבריא עדיף דברי' נכונים וכבר כתבתי לעיל מדברי המרדכי ותוס' כתובות ראי' ע"ז. ולכאורה יש קצת לדחות הראי' מתוס' כתובות שכ' אם לא אחזור מן המלחמ' דשם התנה שאם לא יחזור והי' שהבעל ימות או ילך בשבי והי' הגט גט ומ"ה אין לומר שכונתו שיחול שעה אחת קודם למיתה כיון שהתנה מחשש שילך בשבי' ג"כ משא"כ בנ"ד שלא התנה רק מחשש מיתה שמא הי' כונתו שיחול שעה אחת קודם למיתה וליתא דשם ג"כ הי' עיקר החשש חשש מיתה ואף מי שיש לו בנים שהי' עיקר החשש שמא ילך בשבי ולא יחזור נימא ג"כ דעתו שיחול בעת שילך בשבי כמו במיתה דאמרינן אומדנא כן נימא אומדנא במלחמה וע"כ על מה שלא התנה בפירוש לא אמרינן שכונתו הי' ודוקא באומר אם מתי וה"ה בנ"ד שלא התנה אם מתי אין לומר שכונתו הי' סמוך למיתה ומ"מ גם ע"ז לבד לא אוכל לסמוך:

יג **וכת"ה** כ' עוד היתר לפי שאמר המגרש שעושה השליח באופן שיאמר כמו שיאמר לו המסדר וסומך על דעתו של המסדר והמסדר לא הי' דעתו רק שיחול תיכף וזה דבר שיש בו טעם וסברא והנה בגוף הדבר אשר לא הוכפל התנאי בשעה שעשאו לשליח כפי הנראה סמך עצמו על דעת הר"ן והפוסקים שהובאו בתשו' פרח מטה אהרן ח"ב סי' פ"ו דבאמירת הבעל לשליח ל"ב משפטי התנאים ואמנם אף לשיטת החולקים י"ל כיון שאמר כמו שיאמר המסדר והמסדר אמר בשעה שנתן השליח ליד האשה בת"כ גם הבעל עשאו שליח באופן המועיל ועיין באבני מילואים סי' ל"ח ס"כ שכ' דהיכא דהשליח עושה תיכף המעשה כגון במשה שאמר ליהושוע שיתן תיכף לבני ראובן וגד הארץ (עיין באבני מילואים דמייתי ירושלמי שכ' שכבר הוחזקו בארץ וכ' באבני מילואים כי הקרא אם יעברו ונתתם הכונה שיתנו קודם ונ"ל שהוא על דרך הגמ' פסחים נ"ט ובהעלות אהרן את הנרות יקטירנה בעידן דמדלקה נרות תהא מקטרא קטורת ע' פנ"י פ' אך ביום הראשון תשביתו שיהי' כבר מושבת וכן כאן ונתתם שיהי' כבר נתון ודוק) בעי גם בעת שעושה אותו לשליח ת"כ עיי"ש שמישב בזה קושיתו הגדולה בהא דהתנה משה עם יהושיע ת"כ והרי הר"ן כ' דבהתנה עם שליח ל"ב ת"כ אמנם לפ"ז יהי' בהתנה עם שליח לגרשה תיכף בתנאי אם לא באתי בעי ת"כ ומבואר להיפך מזה בתשו' מהרא"ש ח"ב סי' כ"ב המובא במ"ל פ"ו מגירושין:

יד **והנה** מה דמבואר בתשו' פרח מטה אהרן ח"ב סי' פ"ו דבאמירת הבעל לשליח א"צ לכפול התנאי אבל באמירת השליח אח"כ להאשה צריך לכפול התנאי עיי"ש דמייתי זאת בשם מהריב"ל ובשם סדר הגט למהרשד"ם סי' ק"ח צ"ע דבודאי אם לא כפל השליח התנאי בשעה שנתן להאשה ל"א תנאי בטל ומעשה קיים דהרי הוי שינוי בשליחות והרי הוא לא נעש' שליח רק לגרשה על תנאי וא"כ למ"ל לכפול התנאי בשעה שנותן להאשה ושמא באמת אם לא כפל התנאי ל"ה הגט כלל אף אם נתקיים התנאי כיון דשינה בשליחות ומ"ה הצריך המהריב"ל שהשליח יכפול התנאי. ואמנם נראה לפמ"ש בספרי בית יצחק חא"ח סי' ק"ו אות א' דהא דבעי משפטי התנאים דוקא היכא שהתנאי מבטל המעשה וכמ"ש התוס' אבל היכא שזולת התנאי ל"ה המעשה קיים והתנאי מחזיק המעשה ל"ב משפטי התנאים א"כ כשהבעל עשה שליח לגרש על תנאי דל"ב משפטי תנאי לשיטת מהריב"ל ומהראנ"ח ומהרא"ש כנ"ל גם באמירת השליח לאשה ל"ב משפטי התנאים דכיון דאם יגרש השליח לאשה בלי תנאי אין מועיל כלום דהוי שינוי בשליחות כמו שהאריך בפמ"א הנ"ל א"כ המעשה ל"מ כלום בלי תנאי והתנאי בא לחזק המעשה ל"ב משפטי התנאים ומהריב"ל שצוה לכפול התנאי לרוחא דמילתא צוה

כן אבל אף אם לא כפל התנאי בתקפו ולשיטת האבני מילואים הנ"ל דהיכא דהשליח עושה תיכף המעשה בעי שיתנה עם השליח ת"כ הדבר מבואר להפך מדברי מהריב"ל ומהרשד"ם דהבעל עם השליח בעי ת"כ והשליח עם האשה א"צ לת"כ ומ"מ מי זה יהין לחלוק על הראשוני' ולא באתי רק לעורר על המעיין:

טו **וראיתי** במהרשד"ם סי' מ"ה שכ' דהיכ' דאמר מעכשיו וגם כפל התנאי לכ"ע ל"א דדעתו שיחול הגט שעה אחת קודם למיתה רק דעתו שיחול תיכף וברדב"ז ח"א סי' קס"ה חלק עלי' דמה לי אם כפל התנאי או לא כפל ונ"ל דדברי מהרשד"ם שרירים וקימים לפמ"ש במרדכי פ' מי שאחזו דבאמר מעכשיו אם לא באתי עד י"ב חודש ודאי דעתו שיחול הגט תיכף דאס"ד דדעתו שלא יחול רק בי"ב חודש למה אמר מעכשיו משא"כ באומר מעכשיו או מהיום אם מתי הוצרך לומר מעכשיו דזולת זה הוי גט לאחר מיתה עיי"ש ולפ"ז י"ל לשיטת הרמב"ם פ"ט מגירושין דשמואל דתיקן לכפול התנאי בגט ש"מ מיירי בלא מעכשיו ול"ה גט לאחר מיתה גם בלא מעכשיו א"כ היכא דכפלי' לתנאי דא"צ לומר מעכשיו ואמר מעכשיו ושייך סברת המרדכי דכונתו לגרש תיכף והגם דמהרשד"ם לא כיון לזה אבל הענין נכון. ואף דזה רק לשיטת הרמב"ם דס"ל תקנתא דשמואל הי' בלא מעכשיו והרמב"ם בלא"ה ס"ל פ"ט מגירושין ה' י"ט כגירסת הרי"ף דחכמים ס"ל מגורשת גמורה באותן הימים ואין להסתפק שמא נגמר הגט סמוך למיתה מ"מ ל"מ בדברנו דיש ב' סברות להקל שמא כשיטת הרי"ף והרמב"ם דהיא מגורשת גמורה באותן הימים ואת"ל כגירסת רש"י והרא"ש דבאותן הימים מגורשת ואינה מגורשת שמא הלכה כשיטת הרמב"ם דתקנתא דשמואל הי' בלא מעכשיו ונמצא דבמעכשיו ות"כ מגורשת תיכף כנ"ל ודו"ק:

ובעמדי בזה בחילופי גרסאות שבין הרי"ף ורש"י ותוס' דהרי"ף גורס וחכמים אומרים מגורשת ורש"י ותוס' גורסים וחכ"א מגורשת ואינה מגורשת ראיתי כי בר"ן על הרי"ף ט"ס וחכ"א מגורשת ואינה מגורשת וצריך למחוק תיבות ואינה מגורשת דר"ן גופי' גרס חכמים היינו ר"מ וזה כגי' הרי"ף:

טז **ולא** אמנע מה שנ"ל בישוב דברי התוס' גיטין ע"ג ד"ה אשם תלוי שכ' ושמא אי הוי מספקא לן אם מת מאותו חולי הי' לר"מ מייתי אשם תלוי וכ' מהרש"א משום דמספקי להו אי בעי לר"מ חתיכה אחת משתי חתיכות ומאוד תמוהין דבריהם מגמ' ערוכה כריתות י"ח דס"ל לר"מ בשוחט אשם תלוי בחוץ ר"מ מחייב ומייתי שם בהדיא דר"מ ל"ב חתיכה מב' חתיכות וכבר תמה ע"ז בספר שמלת בנימן הנדפס מחדש בירושלים ונ"ל לישב בפשיטות דשם מייתי לר"נ דס"ל טעם דבעי ב' חתיכות משום איקבע איסורא

א"כ שוחט אשם תלוי לא איקבע איסורא ומוכח דל"ב חתיכה מב' חתיכות אמנם למ"ד טעם דב' חתיכות משום דאפשר לברר איסורו א"כ באכל חתיכה מב' חתיכות דחייב אשם תלוי משום דאפשר לברר ושוחט אשם תלוי בחוץ גם איסור זה אפשר לברר ע"י בורר הב' חתיכות שאכל ומ"ה ר"מ מחייב אשם תלוי ומ"ה דברי הגמ' מדוקדקים דלעיל כשהקשה בגמ' ממשנה דנדה ל"מ רק ה"מ ר"א וכשהקשה על ר"נ משני ה"מ ר"מ הוא דקאי בשיטת ר"א ולמה לא משני לעיל כן ולפמ"ש דבריהם מזוקקים דלטעם אפשר לברר אין ראי' מר"מ וי"ל דר"מ בעי חתיכה מב' חתיכות וזה ספיקו של התוס' ולטעם דבעי ב' חתיכות מקרא דמצות י"ל דהוה כמו לר"נ ומוכח דר"מ ל"ב ב' חתיכות אמנם התו' גיטין י"ל דקאי לר"ז ודו"ק מיהו לפ"ז צ"ע אמאי לא אמרו בגמ' דמקשה מאי איכא בין רבה לר"ז איכא ביניהו שחוטי חוץ דטעם אפשר לברר איתא ומטעם מצות ליתא ודוק (וע' לעיל סי' ג' אות ט' שהארכתי בישוב קו' זו בדרך אחר):

יז **וראיתי** לתשו' רדב"ז דאתיא לידן ח"ב סי' תס"א בענין שאלה שקרעו גט ש"מ במעת שאני בעולם לאחר שנעשה גוסס ופוסל הגט ומדברי' יש להוכיח דלא כג"פ הובא לעיל שפי' מה שאמרו בגמ' מעת שאני בעולם וקשיא דהרי אז אינו שפוי בדעתו כקושית הרשב"א ופי' מעת שאני בעולם והוא ראוי לגרש עוד א"כ בקרעו הגט לאחר שנעשה גוסס דאינו ראוי לגרש כבר נתגרשה והרדב"ז מסופק שם אולי הוא ראוי אף ליבם ומוכח מדברי' דלא כג"פ ודו"ק:

ובתשובה הנ"ל הוסיף הרדב"ז דאם הגט אינו לגרש תיכף רק שתתגרש לאחר מכאן או בתנאי ל"מ עדי מסירה לחוד בלא עדי חתימה אף לר"א דבשעת גמר הגט לא הי' עדי מסירה וצריך עיון לדברי' מגיטין כ"ב דלא הכשיר ר"א אלא לאלתר אבל מכאן ועד עשרה ימים פסול שמא תנאי הו"ל וזייפי' ומשמע דלאלתר כשר אף בתנאי אם לא זייפי' והרי העדי חתימה אין מועילים רק העדי מסירה ובשעת קיום התנאי ליכא עדי מסירה ואמנם י"ל דמיירי בתנאי דמעכשיו דמהני עדי מסירה גם להרדב"ז:

אולם קשיא בהא דס"ל ר' יהודא נשיאה כר' יוסי באם לא באתי עד י"ב חודש ומת זמנו של שטר מוכיח עלי'. והיינו מדכתבו זמן ע"כ לאלתר מגרש ואף דבע"כ הוצריך לכתוב זמן כעין שהקשו תוס' כתובות ב' ד"ה דילמא לאפוקי מרבותינו ומה שתירצו שם דהו"ל לכתוב בלא זמן דכשר כבר הקשה מהרש"א דרצו לכתוב זמן שתנשא לכתחלה וע"כ צ"ל כמ"ש הפ"י שם בשם הרשב"ם דלר"א בעדי מסירה בלא עדי חתימה תנשא לכתחלה בלא זמן ולמה כ' זמן וע"כ מעכשיו מגורשת ואס"ד כרדב"ז דעדי מסירה אין מועיל באם לא באתי שתתגרש אף אח"כ הוצרך לחתום עדים ושוב הוצרך לכתוב זמן

שתנשא לכתחלה ואין הוכיח זמנו של שטר ומזה מוכח דלא כרדב"ז ובאמת הרבה יש לפלפל בדברי הרדב"ז שם וכאן הנני מוכח לשום מחסום לעטי:

יח **ושם** בתשו' הנ"ל כ' דמגרש על תנאי באם בלא ע"מ ובלא מעכשיו מגורשת אעפ"י שאין הגט ביד האשה בשעת קיום התנאי דקבלה אריכתא היא והביא זאת מפ' המגרש ולא ידעתי מנ"ל זאת ואי משם דאמרו שם ד' ע"ד גבי פלוגתא והיא תתן א"ב שנקרע הגט או שאבד ול"א שאינו ביד האשה אלא ע"כ דכשאינו ברשות האשה מגורשת שמא כשאינו ברשות האשה הוי כנקרע או נאבד ושמא כונת הרדב"ז כשהגט באגם וכונתו לגמ' כתובות פ"ו דמגרש לאחר ל' יום והניחתו בצדי ר"ה או באגם אבל כשאין הגט בעת קיום תנאי דאם במקום הראוי לקנין ל"מ ומ"מ לענין עדי מסירה נ"ל דניתן להאשה הגט בפני עדים על תנאי שתתגרש בעת קיום התנאי מועיל לר"א והם עדים שתתגרש בעת קיום התנאי ובתנאי דקום ועשה צריך עדים בקיום התנאי כמבואר סוף סי' ל"ח אבל א"צ שוב עדי מסירה כמו שא"צ מסירה מחדש כן נ"ל וכפי הנראה גם הרדב"ז אך כמסתפק בזה ודוק:

ודע דבנ"ד שגירש ע"י שליח בתנאי לכאורה י"ל דע"כ הכונה לגרש תיכף ולא שהגט יחול בשעת מיתה או קודם למיתה דאם נימא דתתגרש סמוך למיתה לע"ע הו"ל כפקדון בידה כמבואר ברמב"ם והו"ל שליח שלא נתן לגירושין כעין דאמרינן בגיטין כ"ט גבי אבא בר מניומי ול"מ השליח לעשות שליח אחר ואיך מצי להתנות תנאי דהו"ל תנאי שא"א לקיים ע"י שליח דכיוצא בזה כ' הא"מ סי' קמ"א ס"ק ד' דמה"ט כתב הרי"ף דבשליח לקבלה אינו יכול להטיל תנאי עיי"ש אך זה ליתא דהרי זולת התנאי הוי המעשה אפשר לקיים ע"י שליח ושוב מהני התנאי כמ"ש בספרי לא"ח סי' ק"ד אות ד' עיי"ש וגם באמת הוי שליח שניתן לגירושין כיון שתתגרש סמוך למיתה ע"י נתינה דהשתא כדאמרינן בגמ' ד' כ"ט כיון דלבסחף תלתין יומין מצי מגרש הוי שליח שניתן לגירושין:

ולא נחתי בזה אלא להתוכח על גוף הדין שכ' בא"מ סי' קמ"א ס"ק ד' דמהאי טעמא אם אשה עשתה שליח לקבלה על תנאי ל"מ כיון שהבעל אינו יכול לעשות שליח להולכה שיתן לשליח קבלה דאין שליח לקבלה מקבל מיד שליח בעלה הו"ל תנאי שמתנה הבעל עם שליח לקבלה תנאי בדבר שא"א לקיים ע"י שליח ובזה מיושב דברי הרי"ף וזה ליתא דכיון דהאשה אמרה בעינא בתנאי בעת שעשת' אותו שליח א"כ כשהשליח מקבל בלי תנאי הוי שינוי בשליחות ואין מועיל כלום וא"כ לולא התנאי ל"ה גט א"כ שוב התנאי מחזיק המעשה וא"צ למשפטי התנאים דהטעם דהתנאי מבטל המעשה משא"כ היכא

שהוא מחזיק המעשה ומ"ה מהני תנאי שמתנה הבעל אף דא"א לקיים ע"י שליח וכבר כתבתי כעין זה לעיל ודו"ק:

יט **והנני** חוזר לגוף הדין עיין בתשו' מהרי"ט סי' י"ט חלק אבה"ע שכ' דלעיקר הדין רוב הפוסקים מתירין אף בנקרע הגט קודם שמת ומונה והולך כל צדדי ההיתר מ"מ לא מלאו לבו להקל בדבר שאסרו גדולי המורים זולת במפרש בהדיא שיחול הגט בשעת מסירה אמנם בנ"ד שהגט נשאר קיים ביד הרב המסדר י"ל נהי דהיא לא עשאו שליח לקבלה מ"מ זוכה עבורה בשעה שהגט ראוי לחול מתורת זכי' ואף דמזכה גט לאשתו במקום יבם היא איבעי' דלא אפשטא ומבואר סי' קמ"ה דהוי ספק מגורשת מ"מ כבר כ' הטו"ז שם דבזה"ז דאין מיבמין ודאי הוי זכות וכש"כ בנ"ד שכבר קיבלה הגט והו' ספק מגורשת בלא"ה אסורה ליבם ודאי זכות הוא לה והרב המסדר זוכה בשבילה אלא שיש ריעותא שהרב המסדר לא כיון בשעה אחת קודם למיתה לזכות בשבילה בזה אני אומר כיון שזכי' מטעם שליחות היא מסברא שהתורה עשאה שליח לכל ישראל לזכות לישראל חביר' וכ"כ בקצה"ח סי' ק"ה דזכי' מתורת שליחות מגזה"כ ולא משם אנן סהדי וזה טעם דמ"ד זכין לקטן ולנכרי אין זכין כדאיתא בב"מ ע"א דלקטן התורה עשאו שליח ולא לנכרי דהתור' לא עשאו שליח לזכותו ואמרינן בירושלמי חצירו של שליח מה שתעשה כידה ופסקינן באה"ע סי' ק"מ דגם בנתן ליד חצר של שליח מהני ועיין בטו"ז וב"ש ושעה"מ פ"ו מגירושין א"כ כאן דזכות היא לאשה וכל ישראל שליחי התור' לזכות בשביל האשה א"כ חצירו של השליח שהוא הרב המסדר שליח שעשאו תור' קונה בשבילה ובנ"ד עדיף טפי דהרי בנתן בחצר האשה והיא ישנה מבואר בסי' קל"ח שיטת הר"ן דל"מ ובנתן בידה והיא ישנה מבואר במשנה דל"מ ובאם נתן לה גט ואמר מעת שאני בעולם ודאי אף שהיא ישנה בשעה אחת קודם למיתה מתגרשת דל"ב קבלה חדשה רק נתינה ראשונה קיימת אבל א"צ כונה חדש' ואנו צריכין לקבל באימה דברי הראשונים דבעי שיהי' הגט קיים אבל אף אם היא ישנה מהני דמה שנתן בתחלה נתן אדעתא דהכי שיהי' בתחלה פקדון ואח"כ שלה בלי כונה ובלי הקנאה דהרי אינו שפוי בדעתו להקנות כדכתיבנא לעיל מדעת הרשב"א א"כ ה"ה כשהגט ברשות ישראל אחר שהוא שליח שעשאו תורה לזכות בשבילה מהני בלי כונה כנלע"ד עפ"י דברי הירושלמי הנ"ל ודוק:

ואין לדמות זאת לשאר זכיות דבעינן כונת הקונה או המקנה משא"כ בזה דל"ב שום כונה לא מצד המגרש ולא מצדה כאמור ולעיל הקשיתי בהא שכ' הרשב"א דמהני באומר מעת שאני בעולם אף שהוא אינו שפוי בדעתו ואמאי בעינן שיהי' הגט ביד האשה בעת

מיתת הבעל ואמנם ראיתי במח"א ה' זכי' ומתנה סוף סי' ט"ז המובא לעיל שמחלק בין המקנה דל"ב שיהי' שפוי בדעתו בעת חלות הקנין ובין הקונה דבעי שיהי' שפוי בדעתו ולפ"ז מה"ט י"ל דאף דל"ב שיהי' שפוי בדעתו הבעל המגרש מ"מ בעי שיהי' הגט בידה שתקנה אותו אבל בנתיבות המשפט סי' רמ"ח לא ניחא לי' בחילוקו של המח"א עיי"ש ודו"ק:

כ **וקצת** נ"ל ראי' דבאומר מהיום אם מתי אין הגט חל משעת הגירושין כשיטת ר"ת דהנה שיטת הבעל העיטור הובא בטור סי' קמ"ג ובפוסקים דבמגרש על תנאי אף במעכשיו יכול הבעל לבטל הגט קודם קיום התנאי והובא לעיל בדברנו בראשית התשובה ולדברי ע"כ צ"ל דבעת שנתן על תנאי הי' דעתו לכך שכל עוד שלא יתקיים התנאי יהי' בידו לבטל הגט ולפ"ז קשיא בגמ' דגיטין כ"ה דמייתי דר"י אית לי' ברירה בתולה בדעת אחרים מדס"ל לר"י הרי היא כא"א לכל דברי' ולכי מיית הוי גיטא עיין ברש"י ותוס' וקשיא דהרי זה הוי גם תולה בדעת עצמו כיון שיכול לחזור מהגט וצ"ל דשם כיון דמיירי באמר מעת שאני בעולם ל"ה הגט רק בשעת המיתה או קודם שעה אחת ומ"ה יכול לחזור ואין זאת בגדר תנאי רק הואיל ולא התחיל הגירושין יכול לחזור ולפ"ז קשיא לדידן דס"ל במהיום אם מתי או בתנאי כפל דשמואל הוי גט וע"כ צ"ל דל"ק מברירה כמו שהקשה בר"ן פ' כל הגט וע"כ משום דבודאי סופו להתברר וקשיא לשיטת העיטור דאף במעכשיו יכול לבטל הגט קודם קיום התנאי הוי זאת ג"כ תולה בדעת עצמו וע"כ כשיטת ר"ת דהגט גם בתנאי חל קודם המיתה ומ"ה יכול לבטל ואין זאת בגדר התנאי רק הואיל ולא חל עדיין אמנם ראיתי לספר דברי אמת שכ' בתנאי אם מתי כיון שהתנאי אין בידו גם העיטור מודה דא"י לבטל עוד אפשר לומר לפמ"ש הר"ן שם דדוקא באומר ע"מ שיאמר אבא הי' תליא בברירה אבל ע"מ שלא ימחה אבא לא תליא בברירה א"כ בכל תנאי אף דס"ל לבעל העיטור דיכול לבטל וע"כ כונתו הי' כן בהתנאי מ"מ הוי כע"מ שלא ימחה ולא תליא בברירה וקצרתי בענין שיש מקום להאריך:

כא **סוף** דבר לדעתי נראה שיש להתיר בנ"ד מכמה טעמים א' והוא העיקר הואיל ולא הי' תנאי אם מתי רק אם לא יבריא עד י"ב חודש הוי כאם לא באתי וראי' ממרדכי ותוס' כתובות ט' ב' מטעם שהאשה נתנה הגט להרב המסדר והוי כפקדון בידו אף שלא אמרה כלום הואיל וממילא נעשה שומר הגם דמ"ש מהרשד"ם סי' ע"ג דנעשה שליח לקבלה אולי ל"ש בכאן דשמא גם הרב המסדר לא כיון לזה מ"מ טעם הראשון של מהרשד"ם דמה שהיא ביד הנפקד הוי כמו ביד האשה שייך גם בזה הואיל ולא הי' ביד האשה להפקיר הגט או ליתן במתנה דהי' פקדון בידה אם באנו לחוש לשיטת

ר"ת ע"כ לא הוי הפקר או מתנה ושלה היא בכל מקום והרב המסדר נעשה נפקד שלא מדעת ג' יש לצרף שיטת מהרשד"ם דבמעכשיו עם כפל התנאי מהני ועכ"פ יש כמה ספיקות ספק א' שמא כדעת הרי"ף ורמב"ם ורש"י ספק ב' שמא כדעת הר"מ דבכפל התנאי ל"ב מעכשיו וכשאומר מעכשיו לטפוי' אתי כמ"ש במרדכי באם לא באתי וכיון דאף לדעת ר"ת מ"מ הוי ספק א"א שוב הוי ס"ס ולהפמ"ג מהני ס"ס בפלוגתא דרבוותא אף באיתחזק איסורא בשגם די"ל דיבמה לשוק לא מיקרי איתחזק איסורא ד' י"ל כדעת מהרלב"ח דהיכא דהמגרש אינו ת"ח כוונתו לגרש תיכף אולי הואיל ותלה בדעת הרב המסדר שלא אמר רק כפי מה שיאמר הרב המסדר מ"מ אולי כוונתו לתלות בדעת הרב המסדר והרב המסדר אומר שלא הי' כוונתו לתלות שתתגרש קודם המיתה ולזה צריך לשמוע מה שיאמר הרב המסדר ו' יש לצרף לסניף דהרב המסדר זכה הגט בשבילה כמו שמבואר לעיל באריכות:

כב **והנה** הי' מקום לומר דבר חדש דאף דשיטת ר"ת היא פי' בגמ' והרא"ש כ' דאמדינן דעתו דכוונתו הי' לאחר הגירושין מ"מ לפמ"ש תוס' כתובות מ"ז ע"ב ד"ה שלא כתב לה דאומדנא שאינה מבוררת כ"כ לא אמרינן רק אם לא איכפת להצד השני א"כ מנא ידעינן דהאשה הי' מקבלת גט על אומדנא זו שתצטרך לשמור הגט שיהי' בידה בעת המיתה ולפ"ז אין ראי' מגמ' דאז הי' מגרשין בע"כ ואין הדבר תולה רק בדעתו לבד אמרינן אומדנא משא"כ בזה"ז וכש"כ כשמגרשה ע"י שליח דבודאי אין בידו לגרשה בע"כ דאשלד"ע וע"כ בעינן דעתה ומי יודע אם האשה היתה מרוצת לכנוס לבית הספק ולקבל הגט ואין ראי' מגמ' וגם משיטת ר"ת דהיא בלא שליח ואף דאיכא חרם בידו לעבור על החרם ולגרשה בע"כ משא"כ בגט ע"י שליח דתליא גם בדעתה והי' זה סברא חזקה אך מ"מ שמא גם האשה לא היתה מקפדת על אומדנא כזו היא ועיקר כונתה ג"כ אך שלא תהי' זקיקה ליבם וע' בשטמ"ק כתובות ט' דדוקא באומר מהיום אם מתי הוא כא"א אבל באומר אם לא יחזור מן המלחמה חל הגט תיכף משעת נתינה דחיישינן שמא יקרע הגט או נאבד או לא יהי' ברשותה עיי"ש א"כ י"ל דאולי האשה לא היתה מסכמת על האומדנא זו (ואם כנים דברינו דע"י שליח ל"א אומדנא י"ל דברי רש"י שבת נ"ו ע"א ד"ה שביקש שכ' שהי' שולח לה מן המלחמה ולמ"ל שהי' שולח לה ולא פ' שנתן לה קודם יצא למלחמה ולהנ"ל לפמ"ש נוב"י דגם לדינא דגמ' לא הי' יכול. לגרש בע"כ עיי"ש ולכן ל"א אומדנא ומ"ה גרש ע"י שליח שיחול הגט תיכף ודו"ק) ומ"מ לא אוכל לסמוך בכ"ז להתיר עד שיצטרפו ב' גדולים אשר כל אחד יעיין בענין זה ויצא הדבר בהיתר מפיהם:

כג **ועתה** נדון על הספק הראשון שנתעורר כת"ה הואיל ולא הי' בידו לזוז בשום אבר אי אמרינן כ"מ דאיהו ל"מ עביד וכבר ראה דברי המח"א בסוף הספר ה' גרושין פ"ג דין ט"ו שהביא ראי' ממגיוד או צלוב דכותבין גט לאשתו אף דאיהו ל"מ לכתוב ול"ש כל מילי אלא דקשיא למח"א מב"ק ק"י דאמרינן שם אם הי' זקן או חולה נותנו לכל כהן שירצה ומקשה אי דלא מצי עביד שליח היכ' משוה הרי דאם לא יוכל לעבוד מחמת חולה ל"מ עביד שליח וקשיא ממגיוד ולכן נסתפק כת"ה לענין דינא. אמנם הדבר פשוט ומבואר דהיכא דלא פתיך בי' דין איסור והוא ראוי לעשות אך שאינו יכול לא מיקרי כ"מ וראי' ממגיוד וצלוב ראי' חותכת ויותר מזה כתבו תוס' יבמות מ"ה ד"ה כל דחרש לא מיקרי כל שאינו עולה לחליצה אינו עולה ליבום דפומי' היא דכאיב לי' וע' בהגהות אשרי חולין ר"פ הכל שוחטין מסופק אי אלם יוצא בברכת אחר הואיל ואינו יכול לברך ועי' בשאג"א סי' ו' ועכ"פ לענין כ"מ דאיהו ל"מ עביד הדבר ברור דמיקרי איהו מצי עביד אף שאינו יכול לכתוב בעצמו אולם מה דקשיא מב"ק מחולה וזקן לק"מ לפי המבואר במשנה דזקן וחולה ומזוהם חשיב בהדי מומין דבהמה ע' רמב"ם פ"ז מביאת מקדש ה' י"ב דחשוב בהדי מומין דכהנים הזקן שהגיע להיות רותת ורועד כשהוא עומד החולה כשהוא רועד מפני החלי' וכשלין כחו ומשמע דזה דינו כבע"מ עובר ומחלל עבודה וגם בבהמה פסולה בדיעבד ומה שכ' תויו"ט פ"א דפרה מ"ב דלר"י זקן בבהמה ל"ה רק למצוה ע' מ"ל פ"ב מאיסורי מזבח ה"ו דמיירי שלא הגיע לשיעור זקינה אבל בזקן שהגיע להיות רותת אם עבר והקריב לא הירצה בין באדם בין בבהמה ולפ"ז שפיר מקשה אי דאינו יכול לעבוד ע"י הדחק והיינו שהוא רועד מפני חלי' דדינו כבע"מ שליח היכא משוה והרי בע"מ מחלל עבודה, ומבואר בברייתא לעיל אם הי' בע"מ נתנה לכהן שבאותו משמר, וזה שכתבו תוס' דל"מ בכהנים פסול בשנים אלא שנתנו חכמים שיעור עד שירתת ובזקן רותת הוה כבע"מ וה"ה דבגמ' מצי להקשות אי דלא עביד עבודה הוי כבע"מ ויהי' עבודתו ועורה שלו אך האמת משני דל"מ לאכול ואין דינו כבע"מ לענין אכילה ואי דקשיא לגירסא ראשונה דרש"י דבע"מ עבודתו שלו א"כ חולה דהוי כבע"מ יהי' העבודה שלו ואי דל"מ לאכול יתן לאחר בתורת שליחות זה ל"ק דבמצות שבגופו ל"ש שליחות כמ"ש התוס' רי"ד בקדושין ואי מצי אכיל ע"י הדחק עבודה שלו אבל כיון דאכילה גסה ל"ש אכילה מ"ה עבודה לאנשי משמר וכש"כ דניחא ללשון שני ברש"י וכן דעת הרמב"ם דבע"מ העבודה לאנשי משמר באופן דקו' המח"א לק"מ וגדולי האחרונים הקשו מסוגיא זו על סוגיא דקדושין כ"ג והיינו מטמא או אף מחולה והיינו דכיון דאיתא לפעמים במצוה זאת מצי מצוה שליח ועיין בנוב"ת סי'

ס"ט חלק אה"ע שכ' ג"כ בישוב דברי הגמ' דב"ק מזקן או חולה ולפמ"ש ל"ק והנה מ"ש נוב"י דזקן או חולה אין יכולים לשלוח קרבנותיהם ודברי' מרפסין איגרא דהכי בע"מ אין יכול לשלוח קרבנותי' רק שיקריבו אנשי משמר ועכ"פ גם לפירוש הנוב"י בגמ' ל"ק קו' המח"א אבל הפי' שכתבתי ת"ל נכון וברור וע' תוס' זבחים נ"ט ד"ה והא איזקן מה שהקשו מקרבנות נשיאים שהי' זקנים ולפמ"ש המ"ל פ"ב מאיסורי מזבח דזקן שהגיע להיות רותת פסול בדיעבד ומדאורייתא דהו"ל בע"מ וזקן בשנים בבהמה לא פסול רק מדרבנן ל"ק קו' תוס' ודו"ק:

כד **וכת"ה** העיר בענין זה דהוי ספק אם הי' החלוקה שעשה משה רבינו בסדר המשמורות על כל העבודה רק בחלק שהכהן מקריב לצרכו לא הי' החלוקה ומצי משוה שליח אף דנ"מ עביד או דוקא אם הוא יכול לעבוד בעצמו לא הי' בכלל החלוקה הנה מה שפי' עפ"ז דברי הגמ' דב"ק לא נהירא אולם מה שפי' דברי ירושלמי יבמות פ' נושאין הובא בתוס' יבמות צ"ט ע"ב דמדמי בני התערובות לחולה וזקן וירושלמי מסופק אי נדמה לטמא ובע"מ או לחולה וזקן ומסיק דדומה לחולה וזקן וירושלמי מסופק אי נדמה לטמא ובע"מ או לחולה וזקן ומסיק דרומה לתולה וזקן ופירש הוא דירושלמי מיירי בחולה וזקן שאינו יכולין לעבוד ע"י הדחק ומ"מ מחמת ספק אין מוציאין ומ"ה ס"ל לירושלמי דבני התערובות ג"כ אין מוציאין מספק דדמי לחולה וזקן יפה פירש לפי שיטתו אבל הרי בש"ס דידן ס"ל בחולה וזקן שאין יכולין לעבוד נותנין לבני משמר ומנ"ל לעשות מחלוקת וגם לפמ"ש לעיל לפי המבואר בר"מ דהוי כבע"מ ודאי ליתא לפירושו והמובחר כמ"ש בא"מ סי' ל"ה ס"ק י"ד בטעם דבני התערובות כיון דאינהו ספק מצי משוה שליח שיהי' ספק שלוחם וכיון דהוא כהן וספק שלוחם אין יכולין להוציא מידו ומה דמייתי ירושלמי לדמוי לחולה וזקן אולי י"ל לפמ"ש בספרי לא"ח סי' י"ג אות ז' ח' ט' בסוגיא זו להוכיח כדברי המ"ל דהיכא דמדרבנן ל"מ עביד מצי מצוה שליח אולי חולה וזקן גם באינו רותת מדרבנן ל"מ עביד ומ"מ משוה שליח וה"ה בספק משוה שליח שיהי' ספק ומ"ה אין מוציאין מידו ועיין ספרי סי' הנ"ל פלפול עצום בסוגיא וע' מה שנתוכחו גדולי הדור בענין גט שנשתטית מסוגיא זו וסוגיא דנזיר י"ב ואין להאריך בזה יותר:

כה **ושוב** נ"ל פי' בירושלמי הנ"ל בדרך פלפול קצת הנה בספרי חא"ח סי' י"ג אות ט' הוכחתי מש"ס דידן דאמרינן בכהן טמא בקרבן צבור אי טומאה דחוי' כ"מ דאיהו ל"מ עביד ל"מ משוה שליח אף דבדיעבד לא חילל העבודה דלא כדברי מח"א עוד הוספתי בספרי שם סי' ל"ה אות ג' דכהן וזר שעבדו יחד עבודה אינה מחוללת עיי"ש באריכות:

ומעתה י"ל דירושלמי סובר דלא כש"ס דידן רק כשיטת המח"א דהיכא דבדיעבד מהני מצי משוה שליח ולפ"ז י"ל אם הירושלמי מיירי בחולה וזקן שאין יכולין לעבוד ע"י הדחק ס"ל דלא כשיטת הרמב"ם הנ"ל דזקן וחולה הוי כבע"מ וכ' המ"ל פ"ב מאיסורי מזבח דבדיעבד פסול דבאמת דבר זה חידוש גדול ויסבור הירושלמי דבדיעבד עבד אין מחלל כעין שכ' התיו"ט פ"א מפרה בשיטת ר"מ לענין בהמה זקנה ואם הירושלמי מיירי בחולה וזקן שיכולין לעבוד ע"י הדחק ס"ל לירושלמי דגם באלו לכתחלה אין רשאין לעבוד אך בדיעבד עבודתם לא חיללו. והנה גם בהך דבני התערובות דאחד כהן ואחד זר אם מייתי קרבן בשותפות אין מוציאין מידם מה"ט דכיון דבדיעבד לא חיללו לפמ"ש לעיל ובספרי הנ"ל ומצי משוה שליח וזה מייתי ירושלמי אם מדמינן לטמא ובע"מ או לחולה וזקן כיון דבדיעבד לא חיללו אם עשו שתיהם לבסוף מסיק דמדמי לחולה וזקן מטעמא דכתיבנא דס"ל כשיטת מח"א וזה דבר חריף ומ"מ בגוף הדבר בכהן וזר שעשו עבודה אם כי הארכתי בספרי לבאר הענין עוד צריך ראי' כי הוא דין חדש ועדיין צ"ע (וע' מ"ש בספרי ליו"ד ח"ב סי' ס"ג אות א' בדין זה):

כו **ובעיקר** הדבר שכ' דחולה וזקן רותתים הוה כבע"מ עוברים ומחללים עבודה כמבואר במ"ל פ"ב מאיסורי מזבח ומשמע כן מלשון הרמב"ם דמונה אותם בהדי מומים הפוסלין בין באדם ובין בבהמה וכן מבואר בר"מ פ"ז מביאת מקדש ה' י"ג דמזוהם, שעבד בזוהם חילל עבודה וכ' הכ"מ משום שנמנה בהדי בע"מ צ"ע דאף דילפינן אדם ובהמה בגז"ש בריש פ' מומין אלו דף מ"ג מ"מ זה דוקא מה שנכתב בקרא דמומין משא"כ בזקן וחולה ומזוהם דילפינן מקרא דמן הבהמה דף מ"א לא ילפינן אדם מבהמה דאל"כ נילף נרבע באדם מבהמה וע"כ כיון דיש חילוק בין אדם לבהמה כדאמרינן ר' פ' מומין אלו לא ילפינן בג"ש רק מה שנכתב בהדי קרא דמומין ולא מה דילפינן מקרא דמן הבהמה ע"כ צ"ע ואמנם אף אם נאמר דלא מחלל כיון דלכתחלה ודאי אינו עובד נכון הסוגיא דב"ק לפמ"ש לעיל דסוגיא דב"ק ס"ל אף היכא דבדיעבד מועיל אמרינן כ"מ דאיהו ל"מ עביד ומ"ה ס"ל גם בזקן וחולה כן והירושלמי חולק כמו שהארכתי ודוק:

סוף דבר דמצד חשש כ"מ דאיהו ל"מ עביד אין כאן בית מיחוש אך מפאת שהגט לא הי' ביד האשה בשעת מיתת הבעל הדבר צריך התיישבות וכבר כתבתי כמה טעמים להיתר ובלבד שיסכים גדול הדור גם אני מסכים:

והנני ידידו הד"ש

סימן פה

ב"ה **פרעמישלא** והתענג על ד'

להרב הה"ג החריף ובקי בכל חדרי תורה החסיד וירא ד' מרבים המפורסים כש"ת מוה' **יהושיע**

עבענשטרייט האבד"ק

סאקלאב יע"א

ע"ד השאלה בג"פ שסדרו לחולה וביען שהי' בכפר ואין כותבין שם גיטין הוכרח החולה לעשות שליח על הכתיבה והנתינה ועשה שליח והי' שפוי בדעתו בעת שעשה שליח וסידרו הג"פ בק' רישא שלא בפני החולה ונתנו שם להאשה שכחו להניח אצל החולה אחד שיראה אם הוא שפוי בדעתו מתחלה ועד סוף וביום השני נסע הסופר בחזרה וראה החולה שהוא שפוי בדעתו ועתה עמד החולה מחלי' ומערער על הגט ואומר שלא ידע מהגט כי הי' מונח בחולה טיפוס ר"ל והעדים העידו שבשעה שסידרו הגט היינו שצוה להסופר ולהשליח הי' שפוי כד"ת בבדיקה והי' חולה המדבר:

א **תשובה** הנה לא מיבעי לדעת הרמב"ם דס"ל דאם הי' שפוי בעת מינוי השליחות אף שאח"כ בעת הכתיבה והנתינה לא הי' שפוי בדעתו ל"ה פסיל רק מדרבנן כמבואר בסי' קכ"א בטוש"ע ודאי ל"ח שמא לא הי' שפוי בדעתו דמוקמי' לי' אחזקתו אלא אפי' לדעת הרא"ש דס"ל דבכה"ג הגט בטל מן התורה דס"ל דאם לא הי' שפוי נתבטל השליחות מ"מ מוקמינן להמגרש אחזקתו דאף שהוא חולה מ"מ הוא שפוי בדעתו כמ"ש הב"י והובא בח"מ ס"ק ד' דהיכא דלא בדקו הש"מ וכתבו גט על פי' בדיעבד כשר ואף דהב"י כתב בדרך אפשר שהגט כשר מ"מ לפי מה שכ' הב"ש דמשמע אפי' לא בדקו בעת שצוה לכתוב נמי הדין כן לפי זה י"ל דעד כאן לא נסתפק הב"י וכ' לשון אפשר רק אם לא בדקו בעת שצוה לכתוב משא"כ היכא שבדקו בעת שצוה לכתוב הב"י לא נסתפק כלל וכש"כ בנ"ד שראוהו החולה ביום השני והי' שפוי בדעתו כיון דאיכא חזקה דהשתא וחזקה דמעיקרא הדבר פשוט דל"ח שמא לא הי' שפוי בדעתו ולא מהני ערעורא דבעל דהרי הוא אומר שלא ידע מהגט כלל ובזה עדים מכחישין אותו שהרי אומרים שבעת שצוה לכתוב הי' שפוי בדעתו ועשה בדעת שלימה ע"כ אין לחוש ע"ז שנתקלקל באמצע ועיין בתורת גיטין פסק באם לא בדקו לחולה המדבר כשר בדיעבד:

ב **והנה** בגוף הספק שנסתפק הב"י אי מה שכ' דצריך בדיקה היא רק לכתחל' נלע"ד דהתוס' הקשו בגיטין ע', ד"ה ומי א"ר יוחנן הכי דמה מקשה לר' יוחנן והלא לר"ל ג"כ קשה דעד כאן ל"ק ר"ל דבאחזו קורדייקוס כותבין ונותנין גט לאלתר רק היכא דסמי'

בידן משא"כ בשחט בו שנים לאו סמי' בידן מודה ר"ל דדמי' לשוטה ולישב זאת נ"ל דלכאורה למה לנו לחוש בשחט בו שנים שמא אינו שפוי בדעתו הרי כיון דחי הוא יש לו חזקה ורוב למה לנו לחוש אולם כבר כתב זקני הת"ש סי' כ"ט דהיכא דבהמה יש לה מים בראש ל"מ הרוב דרוב בהמות כשירות דהרי איתרע לה רובא דרוב בהמות אין לה מים בראש ובחו"ד סי' נ' חלק עלי' דיש תרי רובא רוב בהמות בריאות ורוב בהמות אינם טריפות והכי משום דיש לבהמה איזה חולה נימא דאזלא מהרוב דרוב בהמות כשירות (וקצת משמע כדברי החו"ד מש"ס דב"ב קנ"ג דאמרינן שם חולין שרוב חולין לחיים לא כש"כ הרי דאף שהי' חולה מ"מ אמרינן דעמד מחלי' מחמת רוב אף דבודאי יצא מהרוב) ובראש אפרים בפתח הבית דיני חזקה בשאלות ותשובות סי' י"ט האריך והראה בקיאתו דגוף הויכיח היא מחלוקת בש"ס דבכורות מ"ב אי אמרינן הואיל ואשתני אשתני עיי"ש דאמרינן דאפי' לרבנן דל"ח למיעוטי מ"מ אם הי' טומטום חיישינן שמא סריס הוא או שמא נהפכה זכרותו לנקבותו עיי"ש. והנה שם בש"ס ס"ל לר"ל בבהמה מטיל מים במקום נקבות נקבה דל"ח שמא נהפכה זכרותו לנקבותו ולא ס"ל הואיל ואשתני אישתני כר' אלעזר שם ור' יוחנן ס"ל שם מטיל מים במקום נקבות עדיין ספק היא שמא נהפכה זכרותו לנקבותו וס"ל הואיל ואשתני אשתני עיי"ש (וע"ל סי' ד' וסי' ו' ובספרי כמה פעמים מזה) ומעתה בגיטין לא הי' יכול להקשות לר"ל משחט בה שנים דלמה לנו לחוש שאינו שפוי בדעתו והרי יש לו רוב וחזקה וכי משום דכחישותא אתחיל בו ניחש שנשתטה הרי לא ס"ל לר"ל הואיל ואשתני אישתני משא"כ בקורדייקיס דבודאי נשתטה ס"ל לר"ל דאין כותבין ונותנין לאלתר ומ"ה לא מקשה רק לר"י ומי אמר ר' יוחנן הכי דאם נשחטה לאחר מינוי השליחות בטל השליחות והרי אמר שחט בו שנים ורמז כותבין גט לאלתר וניחוש שמא ל"ה בעת הכתיבה שפוי בדעתו דהרי ר"י ס"ל הואיל ואשתני אישתני ואף הכא ניחוש כיון שחולה מסוכן הוא הואיל ואישתני שמא אינו שפוי בדעתו וע"ז משני דאף לר"י ל"ח בשחט בו שנים שמא אינו שפוי בדעתו כיון דמעיקרא הי' שפוי בודאי ועתה אף ששחט בו שנים פומא היא דכאיב לי' וכמו שפירש"י התם דעתו צליתא וכחישותא היא דאתחלא ביה והיינו דדעתו צלותא דבדעתו לא נעשה ריעותא ורק דבגופו נעשה ריעותא וכחו כחוש מלהוציא דבר מפי' ולכן אף לר"י ל"מ דבדעת שלו לא נמצא ריעותא משא"כ במים בראש שכ' הת"ש כיון דאיכא ריעותא מה שיש לחוש שמא ע"י נטרפה ל"מ הרוב להכשיר ואמנם הרשב"א כ' דדוקא בשחט בו שנים ל"ח כיון דמתוך ברי' נשחט אבל היכא דמתוך חלי' נשתתק שפיר חיישינן ובעי בדיקה והיינו שמסופק הב"י לענין דיעבד אבל בבדקו מתחילת כתיבה וכש"כ אם נודע אח"כ שהי'

ביום השני שפוי דאיכא חזקה טובא ל"ח שמא לא הי' שפוי באמצע כדכתיבנא ועיין בת"ש סי' כ"ט דאף לדעתו דס"ל דהיכא דיצא מהרוב ואיתרע רובא ל"מ הרוב לענין מים בראש מ"מ היכא שיש חזקה המבוררת מודה ודוקא לענין טריפות ל"ה חזקה המבוררת רק חזקה מחמת רובא ל"מ כיון שבהמה זו יצאה מהרוב משא"כ בחזקה המבוררת ולכן כיון שהי' לחולה זה חזקה המבוררת בעת שעשה השליח ל"ח שמא נשתנה אח"כ ולא הי' שפוי באמצע.

ג **ועיין** עוד בתשו' פרי תבואה סי' כ"א באחד חולה שסידר וצוה לכתוב גט לאשתו וקודם הנתינה הכבד עלי' חליו ואשתקל מילולא והרכין בראשו לעשות כדברי המסדר ליתן גט לאשתו ואח"כ הי' חי חצי שעה והתיר מטעם ס"ס דשמא לא הי' גוסס וחילי' דחזקה שהי' לו צלילת דעת היא כחזקת חי ועדיף מחזקת א"א וכמו דמביא גט והניחו חולה נותנים בחזקת חי ול"מ שמא מת ה"ה דל"ח שמא נשתנה בדעתו כל עוד שלא ידעינין שהוא גוסס. והגם דיש לפלפל הרבה בתשו' הנ"ל מ"מ בנ"ד דעדיף מזה כיון שאח"כ מצאוהו שפוי בדעתו הדבר פשוט להכשיר וע' בפנ"י דחזקת הגוף עדיף מכל החזקות וה"ה דעדיף מחזקת א"א. והנה בגוף החזקה שהי' בחזקת שפוי בדעתו יש לומר דגרע מחזקת. חי דהיא חזקת הגוף והפנ"י כ' בסוף פ' המדיר ובדף ע"ה דחזקת הגוף עדיף מרוב ומוציאין ממון ע"י ועיין בשב שמעתתא שמעתתא א' פ' ט"ו ומה"ט במביא גט נותנין לה בחזקת חי דחזקת הגוף עדיף מחזקת א"א משא"כ חזקת בר דעת דל"ה שינוי הגוף אולי לא עדיף מחזקת א"א, ובימי חורפי ישבתי בזה שיטת הרמב"ם דס"ל בחבית שהי' בודק ונמצא חומץ והפריש תרומה הוה ספק ובנדה ב' מקשה מ"ש ממקוה שנמצא חסר דהוא ודאי טמא כל הכלים ומשני מאן תנא חבית ר"ש והרמב"ם ל"פ כר"ש ומ"מ פוסק דהוי ספק בחבית עיין בה' תרומות מפורשי דברי' שתמהו עלי' אולם לפמ"ש הפנ"י דחזקת הגוף עדיף מרוב קשי' איך אמרינן דהוי תרתי לריעותא משום דהעמד טבל על חזקתו ואי דהעמד יין על חזקתו הרי החמיץ לפניך דמ"מ חזקת יין דהוי חזקת הגוף עדיף מחזקת טבל ולולא דהחמיץ לפניך הי' ודאי תרומה מסברת הפנ"י ומה"ט גם בהחמיץ לפניך דאיתרע חזקה הו' ספק משא"כ במקוה דל"ה שינוי הגוף מה שהמים נחסר ול"ה רק כמו חזקה דכלים טמאים ומ"ה בתרתי לריעותא הוה ודאי אולם בש"ס דב"ב צ"ו פליגי ר"י וריב"ל בפירושא דמשנה וס"ל לר"י ריחא חלא וטעמא חמרא חמרא ומ"ה ס"ל כל ימי' הראשוני' הוה ודאי תרומה וריב"ל ס"ל ריחא חלא וטעמי' חמרא חלא ומ"ה גם ג' ימים הראשונים ספק דחיישינן שמא עם סילוק ידי' נחמץ בריח ורש"י פי' בקדושין פ' דגמ' מקשה חביות אמקוה אליבא דריב"ל עיי"ש בפי'

ומ"ש חבית. ולא אמרינן דמשעתא דסליק ידי' נחמץ וזה כריב"ל ולדידי' החשש דנחמץ בריח. וזה' ל"ה שינוי הגוף. וכיון דאין נגד זה חזקת הגוף דשינוי בריח ל"ה שינוי הגוף ומ"ה מקשה מחבית אמקוה משא"כ הרמב"ם דפוסק כר"י ריחא חלא וטעמא חמרא חמרא ורק דחיישינן שמא אשתני בטעם ובזה איכא חזקת הגוף דעדיף מכל החזקות ומ"ה ל"ק מחבית אמקוה ושפיר פסק דהוי ספק ועיין בשעה"מ ה' תרומות ודוק היטיב. ע"כ הי' מקום לדין דה"ה חזקת שפוי בדעתו ל"ה כמו חזקת הגוף מ"מ כ"ז אם לא נמצא אח"כ שפוי בדעתו משא"כ בנמצא גם אח"כ שפוי בדעתו הדבר פשוט דאין לחוש שמא לא הי' באמצע שפוי בדעתו:

ד **והנה** בעיקר מה שנתוכחו גדולי המורים בדעת הרמב"ם דס"ל דאם הי' שפוי בשעת מינוי השליחות ואח"כ לא הי' שפוי ל"ה רק פסול דרבנן והקשה בקצה"ח סי' קפ"ח להרמב"ם אמאי בהילך גט זה לא יתנו לאחר מיתה וכתבו תוס' דקמ"ל אע"פ שמינה השליח בחי' לא חשוב להיות כמותו לאחר מיתה ולהרמב"ם דס"ל דאזלינן בתר שעת מינוי השליחות אע"פ שנשתטה מ"ש ממת דנתבטל השליחות ומה שתירץ דמת שאני דשוב לא אגידה בי' וכבר יצאה מרשותו עיין בבית מאיר סי' ק"כ שהקשה היכא דזקוקה ליבום הרי לא יצאה מרשותו אמאי לא יתנו לאחר מיתה וכתבתי בס' חא"ח סי' כ"ה אות א' לישב קושיתו דס"ל להרמב"ם לחלק בין נשתטה דלא נפסק השליחות ובין מת דבנשתטה עדיין הוה בר גירושין ורק פומי' כאיב לי' דאין לו דעת לגרש כ"ו בעשה שליח מקודם לרמב"ם הוה גט דעתה שוב לא בעינין דעתו משא"כ במת דלאו בר גירושין כלל ושם הבאתי ראי' מתוס' יבמות מ"ד אהא דכל שאינו עולה ליבם אינו עולה לחליצה (וס"ל לתוס' דה"ה להיפך כל שאינו עולה לחליצה אינו עולה ליבום דלא כמ"ש תיו"ט פ"ב דסנהד') והק' מחרש וחרשת דאינו עול' לחליצ' ועולה ליבום ותרצו דהתם עולי' ליבום ורק פומי' הוא דכאיב להו ובודאי דגם שיטה מיבם וה"ה בנשתטית היא ואהא קשי' כקושיו' התוס' וע"כ דגם בשוטה שייך תירץ התוס' דפומי' היא דכאיב להו ומ"ה ס"ל לרמב"ם דלא נפסק השליחות דבר גירושין הוא רק דפומי' היא דכאיב לי' ע"כ דברינו וכעת ראיתי דמ"ש דשוטה מיבם יש לעיין בי' טובא. הנה מ"ש תוס' בחרש דפומי' דכאיב לי' זה אמרי ביבמות ק"ד באלם ואלמת אבל בחרש דלאו בר דיעה ל"ה משום דפומי' כאיב לי' ואינו באמר ואמרה והתוס' הקשו בדף ק"ד למ"ל משום דאינו באמר ואמרה ת"ל משום דאינו בר דיעה ותירצו דהב"ד עומדין על גבי' מהני בקטן וחרש משא"כ בשוטה. ולפ"ז שפיר כתבו בחרש דהוה בר חליצה משום דפומי' כאיב לי' כיון

דמהני בחליצה גדול עומד על גבי' אבל בשוטה דל"מ בחליצה עומד על גבי' ל"מ יבום דל"ש תירוץ התוס':

ה **ובעיקר** דין יבום בחרש הנה מתוס' זה משמע דמהני יבום חרש מדאורייתא וכתבתי דה"ה בשוטה הנה ביבמות אמרו דף נ"ד ישן ל"ק ופי' בקונטרס משום דל"ה בר דעת והקשו בתוס' דהא קטן אעפ"י דל"ה בר דעת הוה קונה אי לאו דמיעטיה קרא אלא טעמא משום דלא איכוין לביאה כלל והוה כמתכוין להטיח לכותל, ולפ"ז ס"ל לתוס' דחרש וקטן יש להם כונת עשי' כמו בשחיטה דבעי לכ"ע כונת עשי' ורק דר"נ ל"ב כונת שחיטה ימהני בחש"ו וה"ה ביבום. אמנם בישוב שיטת רש"י נ"ל דהא דמהני בקטן מדאורייתא לשיטת רש"י משום דמיירי ביבם שגדול עומד על גביו ומ"ה איצטריך קרא דא"ח מיתה ביבם קטן ושפיר כתב רש"י בישן דל"מ משום דלאו בר דיעה הוא ומה"ט סובר רש"י בקדושין י"ט דיבום קטן קונה מדאורייתא ומיירי בגדול עע"ג. ומיושב קו' התוס' מהא דעשו ביאת בן ט' כמאמר בגדול משמע דאינו קונה מדאורייתא דמיירי באינו גדול עומד ע"ג אף דביבום בעי עדים מ"מ ל"ח הזהרנו לקטן שיכוין אבל בגדול עע"ג קנה ליורשה ומ"מ אינו חייב מיתה דמיעטי' קרא. ולפ"ז שיבום מהני מדאורייתא בגדול עע"ג. ובחרשת שנתיבמה מהני מדאו' אף באינו עע"ג דגם אם היא ישנה קונה ביבום כדמשמע מיבמות נ"ד. ולפ"ז לכאורה בשוטה ל"מ יבום מדאו' כמו בחליצה דל"מ בשוטה אולם בפ"י מיבום ה"ג מבואר דאלו מיבמין ולא חולצין החרש והשוטה והיא מהתוספתא כמ"ש הכ"מ ומבואר דשוטה קונה ביבמה והוה א"א גמורה וחייבין מיתה: וע"כ ס"ל לרמב"ם דשוטה יש לו כונת עשי' ול"ה כישן ואולי רש"י דס"ל בישן ל"ק משום דל"ה בר דעה מוקי לתוספתא בגדול עע"ג מיהו גם רש"י סובר דקטן וחרש ושוטה אינם דומים לישן דיש להם כונת עשי' וע' רש"י חולין י"ב ע"ב דקטן יש לו מחשבה נכרת מתוך מעשי' מדאורייתא. באופן די"ל דגם לרש"י דיבום שוטה מהני מדאורייתא. הן אמת דבש"ס יבמות נ"ו דקתני מת ונפלה לפני יבם חרש אוכלת משמע דיבם שוטה ודאי אינו מאכיל דל"ה יבום כלל וגרע מחרש. וע' בערוך לנר יבמות נ"ד ע"ב דמפלפל אי יבם חרש קונה מדאורייתא והנה בנובי"ק סי' נ"ד האריך בענין יבום חרש עיי"ש ומ"מ מפשטי' לישנא דהרמב"ם משמע דיבם שוטה מיבם ול"ה כישן. באופן דשפיר כתבתי בספרי כיון דשוטה מיבם כמבואר בתוספתא וע"ז קשיא לתוס' הרי אינו עולה לחליצה דל"מ בשוטה גדול עע"ג בחליצה ול"ש לומר דפומי' כאיב לי' כיון דלאו בר דעה, וע"כ כיון דהטעם דלאו בר דעה הוא לא מיקרי אינו עולה לחליצה דג"כ מיקרי פומי' כאיב לי'. וה"ה לענין שליחות אם עשה מקודם שליח כיון דל"ב השתא דעתו ל"ב השליחות

ואינו דומה למת. והרבה יש לדבר בפרט זה. שוב ראיתי בתשו' שיבת ציון סי' ד'. פלפול רחב אי חרש ושוטה כשרים לכתוב ס"ת ושם מייתי לפמ"ג שכ' דכתיבת חרש כשר דפומא כאיב לי' ומיקרי בר קשורה ובאמת דברי' נובעים מתוס' יבמות הנ"ל ויש לפלפל הרבה וע' תשו' שיבת ציון הנ"ל פלפול רחב:

ו

וע' פתיחה כוללת לפמ"ג או"ח ח"ב אות ז' נסתפק בשוטה וחרש אם באו על א"א אי הולד ממזר הואיל דלאו בני קדושין דומין לנכרי ובאמת אין כאן ספק דהולד ממזר דבני קדושין נינהו רק דפומיי' כאיב להו הואיל ואין להם יד לקנות. ועוד משכחת בהו אישות באחי שוטה שקדש ומת ובני יבום נינהו והו"ל אשתו מה"ת כמש"ל בשם התוספתא. ומיהו לפמ"ש תוס' יבמות מ"ט ד"ה הכל מודים בטעם דל"ה ממזר מיבמה לשוק דל"ה בת קדושין לשום אדם דאפי' ליבם ל"ה לאו בת קידושין הוא אלא ביאה והוה כנכרי ועבד וה"ה בשוטה אף דבר יבום הוא לא מיקרי בר קדושין מ"מ הדבר ברור דשוטה שבא על א"א הולד ממזר (וע"ל ס"ג אות ג' מבואר ראי' ברורה מש"ס דהוה ממזר) וע' אה"ע ס"ז סעיף י"ד כהן שבא על אחת מהעריות ונתעברה בביאה ראשונה אין הולד חלל. והקשה בטו"ז ת"ל דהו"ל ממזר ומה שתי' הטו"ז ע' ס' היקר מנחת חינוך מצוה רס"ד שמפלפל אי ממזר כהן מוזהר מלטמא אבל אם נימא דשוטה שבא על א"א אין הולד ממזר משכחת לה בשוטה כהן שבא על א"א ונתעברה מביאה ראשונה. וכן מה שהקשה בתשו' הרשב"א בהא דאיצטריך לאבי' משום דאינו ודאי וס"ד דלא ליטמא והקשה דממ"נ מותר לטמא דאם אינו אבי' הוא ממזר והרי משכחת לה בנתיחדה עם כהן שוטה דחיישינן שמא נתעברה ממנו בביאה ראשונה דל"ה חלל ולא ממזר ואסור לטמא למתים וקמ"ל קרא דרוב בעילות תולין בבעל וע"כ מוכח מהרשב"א דשוטה שבא על בת ישראל הולד ממזר והיינו מטעמא דכתיבנא דבר קדושין הוא רק דפומי' כאיב לי'. ודו"ק מיהו מתשו' הרשב"א אין ראי' דהוא ס"ל סי' אלף ר"א דאף דל"ה ממזר הבן פגום מק"ו דאלמנה ושפיר לא משכחת כהן אף באבי' שוטה, אך לפמ"ש במנ"ח סי' רס"ד הנ"ל לדחות הוכחת הרשב"א וכ' דלהפוסקים דנכרי ועבד הבא על בת ישראל הולד אינו פגום ולא ס"ל ק"ו דאלמנה שפיר משכחת ולד כהן באבי' שוט' אבל מהרשב"א אינו ראי' ודו"ק:

ז **ויש** להסתפק בנתן הרשאה לגבות מלוה ונשתטה אי רשות ליתן למורשה לפי המבואר בח"מ סי' קכ"ב דאם ידוע שמת לא יתנו לשליח דבטל השליחות ואם לא מת רק נשתטה איך דנין ונראה דלדעת הרמב"ם דלא נתבטל השליחות רק בגט אשה החמירו מדרבנן

י"ל דלדיני ממונות לא תקנו חז"ל. הגם דלענין מיתה החמירו דלגט ל"ח למיתה ולענין יתומים חיישינן כמ"ש תוס' ב"מ ל"ט גבי האי סבתא וע' קצה"ח סי' קכ"א סק"ב לענין ביטל השליחות אין ראי' מגט אשה דהחמירו חז"ל אך לדעת הרא"ש דס"ל דהשליחות בטל מדאורייתא ה"ה ההרשאה בטילה מיהו י"ל דהרי שטת בעל העטור דאף במת יתן לשליח דהיה כאפיטרופוס שמינהו אבי יתומים, וע' בש"ך שם, ע"כ אף לדידן דלא פסקינין כבעל העטור זה דוקא במת ונפל המעות ליורשים אבל לא בנשתטה וקצת מוכח כן בש"ס דב"ק ק"ד דאמרינן שם כתב לך נמי התקבלתי לאו כלום היא דילמא אדאתי שכיב ר' אבא ונפלו זוזי קמי' דיתמי והתקבלתי דר' אבא לאו כלום היא ופירש"י שכבר בטל שליחותו קודם שתתקבל. משמע דוקא משום דנפלו זוזי קמי דיתמי אבל אם לא נפל זוזי קמי' יתמי אף שמת לא בטל השליחות והיא כשיטת הרמב"ם דדוקא במת לא יתנו לאחר מיתה משום דכבר יצאה מרשותו כמ"ש קצה"ח סי' רפ"ח אבל בנשתטה לא בטל השליחות. וזה ראי' לשטת הרמב"ם מיהו י"ל דבהרשאה גם הרא"ש מודה דהשליח הוה כאפוטרופוס שלו ולא בטל כנשתטה כיון דחזינן שרצה לשלחו אף שנשתטה הוי שליח מתורת זכי' ומ"ה אמרו בגמ' הטעם דנפלו זוזי קמי' יתמי. ודוקא בגט אשה ס"ל להרא"ש דנתבטל השליחות דל"מ מתורת זכי' רק שליחות כיון דחוב היא לה והיכא דהיא חוב להאשה ל"א גם לדידי' שיהי' שליח מטעם זכי' כמ"ש קצה"ח סי' ק"ה דל"ה שליח שעשאה תורה ועין בח"ס אה"ע ח"ב סי' מ"ב עד מ"ד מפלפל בדיני זכי' בגט. והרבה יש לדבר ואקצר:

ח **וראיתי** לכת"ה שכ' דאף לדעת הרא"ש דאם לא הי' שפוי בשעת כתיבה פסול מדאורייתא כיון דעתה אינו יכול לעשות שליח משום כל מילתא דאיהו ל"מ עביד ל"מ לעשות שליח מ"מ אם אנו מסופקין אם שפוי בדעתו מהני השליחות לפמ"ש המ"ל פ"ט מאישות דהיכא דהוא מצי לעשות מספק כגון באשה שנתקדשה קידושי ספק משוה שליח לקדש לאחר שנתגרשה. ול"א כ"מ דאיהו ל"מ עביד כיון שיכול לעשות בעצמו מספק ה"ה הכא ודברי' אינם נכונים דשם מצי לקדש בעצמו לאחר שנתגרשה ול"ה דשלב"ל כמ"ש הכ"מ לענין יבמה דהואיל ויכול לקדשה השתא מספק מצי לקדש לאחר שתחלוץ בודאי. וכיון דמצי לקדש לאחר שתתגרש משוה שליח הואיל ויכול לעשות בעצמו משא"כ אם אנו מסופקין אם הוא שפוי בדעתו דאנן מסופקין דל"מ לעשות בעצמו איך משוה שליח בודאי. ואינו דומה להמ"ל. וראיות תוס' יבמות שהביא המ"ל עיין באבני מילואים ס"ק י"ד שדוחה דברי' אמנם אף להמ"ל סברתו כיון שיכול לעשות בעצמו לקדשה לאחר שתתגרשה משא"כ היכא שאנו מסופקין אם יכול לעשות

בעצמו ועיין בדברי המ"ל שכ' להדי' בדברינו דכיון דיכול לעשות בעצמו לקדש לאחר שתתגרשה משוה שליח וראיתי שגם ידידי הרב הה"ג בעל מוצל מאש בגיטין ע' כ' כדברי' ומישב קו' התוס' שם אבל גם דברי' אינם צודקים מטעם הנ"ל וגם בפשיטות יש לחלק דגם בקדשה ספק קדושין וא"א לברורי כיון דיכול לקדשה קידושי ספק יכול לעשות שליח וכן בהך דיבמות בכהנות שנתערב ולדה בולד שפחתה ליכא לברורי ומ"ה אמרינן דגם מספק משוה שליח משא"כ בספק דאפשר לברורי ויכול להתברר דהוא אינו בר דעת כלל איך יעשה שליח וכיוצא בזה כ' מהרי"ט דאפי' להרמב"ם דספיקא דאורייתא מן התורה לקולא בליכא לברורי אבל באיכא לברורי צריך לברר מן התורה ודוק.

ט **וכת"ה** מביא קו' טוב גיטין במהדורא בתרא פ' הזורק בגמ' ע"ז דמקשה בש"מ דכתיב גיטא לדביתהו חצרה מה שקנתה קנה בעלה. והרי גט ש"מ הוא שלא תזקק ליבום וא"כ י"ל דבשעת גמר מיתה חל הגט ואז פקע זכותו שיש לבעל בנכסי אשתו עיי"ש דמייתי לגמ' דב"ב קל"ז דמשמע דאם חל הגט עם גמר מיתה לא מיקרי גט לאחר מיתה והרחיב הדיבור בזה אמנם לפמ"ש הלח"מ פ"ט מגירושין ה"ב דהיכא שהתנאי במיתה עצמה ל"ה גט לאחר מיתה דמיתתו וגיטו באין כאחד כמו גיטה וידה באין כאחד ובתשובה אחרת כתבתי דדברי הלח"מ היא גמ' דב"ב ודחיתי בעז"ה דברי הישועת יעקב שתמה עלי' וכעת ראיתי שהטוב גיטין זכה בזה. בהגה שבין ב' קוין. א"כ ל"ק קו' הטוב גיטין דבה"א דגמ' דגיטין דלא ס"ל גיטה וידה באין כאחד ה"ה דל"מ גט עם גמר מיתה דל"א מיתתו וגיטה וידה באין כאחד דמי הוא המגרש הרי הוא המת, אך הטוב גיטין כ' דא"צ לסברתו של הלח"מ. וזה ליתא דע"כ הסוגיא דב"ב דס"ל דאם נימא דעם גמר מיתה הוי גט ל"ה גט לאחר מיתה ע"כ הטעם דמיתתו וגיטה באין כאחד. ואם לא נימא גיטה וידה באין כאחד ע"כ ל"מ גט עם גמר מיתה. ע"כ קושית טיב גיטין לק"מ כמו שכתבתי:

י **אמנם** בתשובה הנ"ל להרב הה"ג מי"ץ מטארני (הוא סי' הקודם) כתבתי דסוגיא דגיטין כ"ה ומכל הפוסקים דמבואר דבגט ש"מ צריך ברירה וכ' התוס' דכיון דצריך הגט לחול שעה אחת קודם מיתה ואותו שעה אינו מבורר. ואס"ד דהגט מצי לחול ברגע המיתה ממש מטעם גיטה ומיתת הבעל באין כאחד כמ"ש הלח"מ א"כ הרי אותו שעה מבורר. ומה מקשה מדף כ"ה מברירה. ומ"ה כתבתי לפמ"ש בת"ח בב"ב קל"ז שהקשה מה ס"ד דאביי דמתנת ש"מ עם גמר מיתה ואמאי באומר זה גיטך אם מתי ל"ה גט כקושיות הגמ' וכ' דס"ל לאביי לחלק בין גט לאחר מיתה והכונה דבגט ל"מ עם גמר מיתה דזה הוי ג"כ לאחר מיתה דל"א גיטו ומיתתו באין כאחד א"כ בגיטין כ"ה קאי הסוגיא למה

דס"ד דאביי וע"כ ל"מ גט בגמר מיתה רק שעה אחת קודם למיתה ומ"ה מקשה מברירה, ומיושב ק"י הג"פ וכל הפוסקים איך מהני לדידן גט שכ"מ דס"ל לר"ת דהכונה שתתגרש סמוך למיתתו, והרי אנן קי"ל אין ברירה. ולהנ"ל ניחא דלהמסקנא בב"ב דהדר אביי ס"ל דמהני בגמר מיתה כעין שכ' הלח"מ א"צ לברירה, אמנם כתבתי בתשובה הנ"ל לדחות הראי' מב"ב מכל וכל דבאמת אין סברא שיועיל גט בגמר מיתה דמי הוא המגרש אך כונת הגמ' דב"ב לפ"מ שנראה מתוס' פסחים ל"ט ד"ה לא שלוקין דזו ואצ"ל זו ל"א רק ע"צ הדוחק א"כ היינו שהוכיח דהדר בי' אביי וס"ל דמתנת ש"מ אינה קונה אלא לאחר מיתה וה"ה באמר אם מתי הכונה לאחר מיתה דאס"ד מתנת ש"מ כונתו עם גמר מיתה א"כ ה"ה אם מתי כונתו עם גמר מיתה נהי דבגט ל"מ אמאי נקט במשנה זה גיטך אם מתי זה גיטך לאחר מיתה לא אמר כלום כיון דתני אם מתי דהוה גמר מיתה ל"מ הוה זה גיטך לאחר מיתה משנה שא"צ ואמאי קתני לה הרי כש"כ היא מאומר אם מתי וע"כ מוכח דלשון אם מתי היא לאחר מיתה ול"ה משנה שא"צ ומזה הוכיח דה"ה במתנת ש"מ כונתו לאחר מיתה באופן דגם סוגיא דב"ב ס"ל דל"מ גט בגמר מיתה כדמוכח מדברי כל הראשונים ודלא כהלח"מ ובזה סרה קישיות הטוב גיטין והיא עצה נכונה לישב כל דברי הראשונים לולא דברי הרשב"ם שפי' סוגיא דב"ב כפשטא:

יא) **והנה** בתשוב' הנ"ל הערתי קצת דרך אחד יכת נ"ל לבאר יותר דהנה הרשב"א הקשה בריש פ' מי שאחזו לפ"מ שמבואר בירושלמי דס"ל לר"ל (ולש"ס דידן דמחלפי' שיטתייהו ס"ל לר"י הכי) במגרש שלא יחול הגט עד ל' יום ונשתטה לא מהני הגט מה מהני באומר מעת שאני בעולם הרי אז שעה קודם מיתתו אינו שפוי בדעתו וכ' דש"ס דידן לא ס"ל כירושלמי ובגט פשוט כ' דהכונה מעת שאני בעולם היינו בעת שיהי' שפוי בדעתו ואמנם לשון מעת שאני בעולם לא משמע הכי אולם לפמ"ש בתשו' בית אפרי' סי' קי"א דף קצ"ו ד"ה ובאמת שצ"ע לענ"ד. בטעם הרמב"ם דבנשתטה לאחר שעשה שליח ל"ה רק פסול דרבנן ולא חילק בין סמי' בידן דס"ל כיון דלר"י בירושלמי ס"ל דאף בנשתטה קודם כתיבה ל"ה שום פסול אף דמחלפי' שיטתי' דר"י מש"ס דידן כש"ס דירושלמי נקטינין כיון דר"י סידר הירושלמי ומ"ה ס"ל להרמב"ם דאינו פסול רק מדרבנן, ולפ"ז באומר שלא תתגרש רק לאחר ל' ונשתטה הגט כשר כר"י בירושלמי א"כ ניחא דבש"ס דגיטין כ"ה דהוכיח באומר מעת שאני בעולם צריך לבא לברירה דע"כ הגט חל בשעה שאינו מבורר ס"ל כש"ס דידן בגיטין דבאם נשתטה בעת חלות הגט בין בכתיבה בין בנתינה ל"מ הגט וע"כ א"א לומר דהגט חל בשעת מיתה דאז אינו שפוי בדעתו וע"כ חל קודם מיתה בשעה שהוא שפוי בדעתו ואותו שעה אינו מבורר. ע"כ

הוכיח דס"ל לר"י ברירה ואמנם הסוגיא דב"ב ס"ל להלכה כר"י בירושלמי דלא איכפת לן אם נשתטה ואם נשתטה קודם כתיבה פסיל מדרבנן באין סמי' בידי' ואם נשתטה בעת חלות הגט הגט כשר לגמרי, וא"כ אמאי פסול אם מתי נימא גיטו ומיתתו באין כאחד ואי דאז אינו שפוי בדעתו לא איכפת לן. ולפ"ז בגט ש"מ לדידן א"צ לברירה ומעתה יש ראי' לפסק הרמב"ם מש"ס דב"ב קל"ז. דלא איכפת לן אף בנשתטה בעת חלות הגט ודמייתי ראי' דהדר אבייי. והיא דרך נכון מאוד. וראי' גדולה לנ"ד להלכה דכיון דל"ה רק פסול דרבנן להרמב"ם ל"ח שמא לא הי' שפוי באמצע דבדרבנן ודאי מוקמינן אחזקה:

יב **והנה** לפמ"ש מחנה אפרים ה' זכי' ומתנה סי' ט"ז דהיכא דמצי להקנות כעת מצי להקנות שיחול אף בשעה שאינו שפוי בדעתו. משא"כ בהא דב"ב קכ"ז דל"מ להקנות כעת בנכסים שנפלו לו בשעה כשהוא גוסס ל"מ להקנות כשהוא גוסס דאז אינו שפוי בדעתו ולכאורה יש להוסיף בגט שכ"מ שיגרש על תנאי או בסתם לר"ת כיון שאין בדעתו לגרש כעת רק כשימות לא מיקרי זאת אפשר לגרש תיכף. רק דאפשר שיחול קודם מיתה. בעת שיהי' שפוי בדעתו. וכיון שיכול לגרש שיחול בעת שהוא שפוי בדעתו שפיר מהני אף אומר שיהי' בגמר מיתה כיון שאפשר לגרש שיחול קודם מיתה. וג"כ מיישבין ב' הסוגיות דגיטין כ"ה ודב"ב קל"ז בטוב טעם. דבב"ב שפיר הוכיח דהדר בי' אבייי דאס"ד דמתנת ש"מ כונתו עם גמר מיתה אף באם נימא כונתו עם גמר מיתה ויהי' גט. ואי דאז אינו שפוי בדעתו מ"מ כיון שהי' יכול לגרש שיחול שעה אחת קודם מיתה בעת שיהי' שפוי מהני גם אם אמר שיחול עם גמר מיתה כמ"ש מח"א ומ"מ הוכיח שפיר בש"ס דגיטין דאמרינן ברירה דבשלמא אם אמרינן ברירה ויכול לגרש שיחול קודם מיתה בעת שאינו מבורר שפיר מהני אף בגמר מיתה אבל אם נימא אין ברירה ול"מ לגרש שיחול קודם מיתה בעת שהוא שפוי בדעתו דאותו שעה אינו מבורר ל"מ הגט שיחול אף בגמר מיתה דאז אינו שפוי בדעתו ומזה הוכיח דאמרינן ברירה ושוב מהני אף בגמר מיתה כדמוכח מסוגיא דב"ב, וזה ישוב נכון ונחמד. אך בגוף הסברא יש לומר דמיקרי אפשר כיון שיכול לגרש תיכף ומ"מ העתקתי כל הענין לפי שלדעתי הלכתא גבורתא יש להוכיח מהפלפול:

יג **ולדאתאן** עלה מה שכ' כת"ה לישב קי' הטוב גיטין הנ"ל דהגמ' מקשה שפיר חצרה מה שקנתה אשה קנה בעלה דליכא למימר בש"מ דתתגרש ברגע המיתה דאז נסתלק הבעל מזכות הפירות ואז תתגרש דכיון דלא הי' אפשר שתתגרש מקודם א"כ הרי אז הבעל אינו שפוי בדעתו לסברת המחנה אפרים הנ"ל דדוקא בהי' יכול להקנות מקודם יכול לאמר שיחול הגט ברגע המיתה, ובזה יש ג"כ לדחות ולאמר דהרי הי' יכול לגרש מקודם

באופן שיתן הגט תיכף לידה. ומה שאסר לטלטל משום איסור שבת לא מיקרי א"א כיון שבידו לעשות באיסור כמו שכ' תוס' בסוכה ל"ג. וע"כ מצי לגרש שיחול ברגע המיתה אך בל"ז לא צדקו דברי הט"ג דדוקא כשכבר זכתה בגט ורק שהתנה תנאי שלא יחול רק לאחר ל' בזה ס"ל לש"ס דילן דלא כירושלמי ובנשתטה כה"ג מועיל כמ"ש הרשב"א ר"פ מי שאחזו אבל אם נימא מה שקנתה אשה קנה בעלה ולא יבא הגט לרשותה עד שעת מיתה הוה אז כשעת נתינה ובעי שיהי' שפוי בדעתו כמ"ש תוס' ע' דבשעת נתינה בעי שיהי' שפוי, ואין להאריך בפרט זה יותר כבאן:

יד **וכת"ה** מייתי קושיא בהך דש"מ דגיטין ע"ז דאמרו לי' לקני' ניהל' להאי דוכתא ותיתי ותפתח ולמ"ל קנין תיפוק לי' דדברי ש"מ ככתובין וכמסורין דמי וא"צ קנין, וזה קושית המרדכי ר"פ הזורק וצ"ע בכונתו דהרי מתנת ש"מ אינו קונה אלא לאחר מיתה ואין גט לאחר מיתה. ואף דדעת התוס' בגיטין י"ד ע"ב ד"ה הא בשכיב מרע דמתנות ש"מ קונה למפרע משעת מתנה וכן דעת הטור סי' ר"נ אמנם כבר הקשה הר"ן סוף פ"ק דגיטין מב"ב קל"ז דמבואר בנכסי לך ואחריך לפלוני ונתן הראשון במתנת ש"מ אינה קונה דכבר קדמי אחריך הרי דאינו קונה למפרע. ועי' קצה"ח ובנתיבות סי' ר"נ דמייתי למהרי"ט סי' ע"ד חלק ג' דכונת תוס' דל"ה רק שעבוד למפרע ולא קנין. וע' בס' חא"ח סי' כ"ה אות ו' ביארתי ת"ל שיטת תוס' בארוכות ועכ"פ כיון דל"ה רק שעבוד מחיים וגוף הקרקע קונה לאחר מיתה ל"מ שתקנה הגט בקרקע זו הן מטעם אגב והן מטעם חצר. כיון דלע"ע לא קנתה וצ"ע בקושית המרדכי. ולחומר הנושא נ"ל דס"ל להמרדכי כמ"ש רש"י חולין ע' דאף דבבכור קדוש למפרע מ"מ במחתך ומשליך כיון דליתנהו ל"א למפרע קדוש עי' מה שכתבתי בספרי לא"ח סי' י"ט אות ז' באריכות מענין זה. ה"ה מתנת ש"מ קונה למפרע דוקא אם קונה אחר מיתה אמרינן קונה למפרע משא"כ בנכסי לך ואחריך לפלוני ונתן במתנת ש"מ כיון דכבר קדמי אחריך ול"ק לאחר מיתה שוב ל"א שיקנה למפרע. וכיוצא כ' בנתיבות המשפט סי' ס"א לענין ברירה דהיכא דקונה לאחר שיבורר בבירור שוב אמרינן ברירה למפרע ולפ"ז דוקא באחריך אבל היכא בנתן קרקע לאשה במתנת ש"מ דקונה לאחר מיתה ואין דבר המעכב שוב האשה קונה למפרע וקנתה הגט מתורת אגב או חצר ושפיר הקשה המרדכי ושוב מצאתי במחנה אפרים ה' מכירה קנין משיכ' סי' ב' שתמה על המרדכי ות"ל הראיתי מקום ישוב לדבריו.

והנני ידידו דו"ש:

סימן פו

ב"ה **פרעמישלא** אמת וצדק לפ"ק:
להרב הה"ג החריף ובקי. בכל חדרי תורה. מ' **יוסף שמואל**
גילערנטער האבד"ק קיטוב יע"א:
ע"ד הר' יהודה ליב שיושב עם אשתו מ' חיה סעריל זה כמה שנים והאשה הפילה ר"ל זה חמשה פעמים ואין להם זש"ק והתפשרו בק"ק סאדיגערי לפני הרב הה"ג האב"ד דשם שימתין מלגרשה עד שנת תרמ"ג ואם לא יהי' להם זש"ק מחוייבת לקבל ג"פ נגד סך מסוים ואם לא תרצה לקבל ג"פ ברצונה יגרשה בע"כ ועתה גירשה בע"כ קודם הזמן ושאל אם מותר לישא אחרת בגט זה ואם הוא מחוייב לדין עמה בק' סאדיגורע לאשר מבואר בהפסק שבשנת תרמ"ג מחויבת האשה לבוא לק' סאדיגורא ושם יושלש המעות וינתן לה הג"פ:
תשובה הנה בגוף הדין במחזקת בנפלים אם רשאי לגרשה בע"כ הביא כ"ת דברי הב"ש סי' קנ"ד דיכול לגרשה בע"כ ודברי הנוב"י ס"א באה"ע שכ' דאין מתירין לגרש בע"כ ולא לישא ב' נשים דחוששין לדעת הפוסקים דבח"ל יש לתלות בעון חו"ל עיי"ש ולפענ"ד במחזקת בנפלים יוציא ויתן כתובה אף בפחות מי' שנים אין לתלות בעון חו"ל דבתחלה כ' הרא"ש ספ"ו דיבמות דבכה"ג אף לאחר לא תנשא דאיתרע גופה אך אח"כ הודה לדברי הרי"ף דלאחר תנשא דתלינין דהוא לא זכה להבנות ממנה ולפ"ז למה לא ימתין עשר שנים וע"כ דלדידי' איתרע גופה ומ"ה יגרשנה תיכף וא"כ לא מצינו שעון חו"ל גורם רק שלא יהי' לו בנים כלל אבל שיהי' לו נפלים ל"מ בגמ' לתלות בעון חו"ל. ולפ"ז י"ל דבכה"ג ל"ש סברת הנוב"י מ"מ לא שמענו בזה"ז להתיר לגרש בע"כ וע' בתשו' גור ארי' יהודה סי' כ"ב שהאריך לפלפל אדברי הנובי"ת סי' ק"ב ושורש דברי' דכיון דנוהגין שלא לכוף לבעל לגרש בשהה י' שנים גם אותה אין כופין ובמק"א הארכנו בדברי' (וע' בח"ר סי' ב' וכ"ש בנ"ד שכבר התפשר עמה להמתין עד תרמ"ג ודאי לא הי' רשאי לגרשה בע"כ. אמנם אם כבר גירשה בע"כ הדבר צ"ע אמנם זה דבר ברור שאם האשה נתרצית לקבל עתה ג"פ ברצונה באופן שיקיים הבעל כפי אשר התפשר בעצמו הדבר ברור שאסור לישא אחרת עד שיקיים כפי הפשרה אולם אם נתהוה בינתיים טענות אחרות או נשתנה המצב החיוב עליהם לבוא ולדין לפני ב"ד הסמוך או איזה ב"ד שיבחרו ומש"כ כ"ת שהחיוב עליהם לדון בסאדיגורא אם לא ירצה הבעל אך לדון לפני איזה ב"ד שיבחרו אין לכוף אותו כ"א יצטרכו לאיזה עדות שלא ישנו טענתם גם לזה יש עצה עפ"י ד"ת

ויתאמץ כ"ת שידונו ויתפשרו לקבל ג"פ ברצונם ואם יהי' עיכוב מצד הבעל ודאי אסור לישא אחרת שלא ילכד במצודת הח"ר:
והנני ידידו

סימן פז

ב"ה **פרעמישלא** תרנ"א לפ"ק:
לכבוד ידידי הרב המאוה"ג חו"ב כש"ת מ' **יעקב פרענקיל** אבד"ק
טשעשינוב יע"א:

א **יקרתו** הגיעני ע"ד סדור הגט בק' במקום שעד הנה לא סדרו גט אין רצוני להגיד חות דעתי כי הנני טרידנא מאוד והנני מיראי ההוראה בחומר ענינים כאלה. ומ"ש לכתוב צעשינאוו לא נהירא לי כלל דבלשון בני אדם מורגש ט"ש בהתחלה ולא צ' שבורה. אמנם בדבר החולה שצריך לגרש שלא תזקק אשתו לחליצה ח"ו יש לפניה ב' דרכים או שהשכ"מ יצוה להסופר לכתוב ולעדים שיחתמו ויתן להסופר הקלף וכלי הכתיבה כדת בכל הגיטין והסופר והעדים יסעו למקום שמסדרין גיטין ויכתוב הסופר הזמן שביום הכתיבה למנין שאנו מנין כאן (היינו שם העיר שכותבין בה) ולא יכתוב העומד וכן לא יכתוב העומדת והאיש והאשה לא יהי' במקום הכתיבה ולאחר הכתיבה והחתימה יחזרו הסופר והעדים למקום שהשכ"מ שם וישבו שם ב"ד של ג' וישאלו להסופר והעדים כדת שאר גיטין הניתנין מיד הבעל לאשה והבעל יתן הגט לאשתו והכל יהי' ביום אחד וההכרח לשמור הבעל בעדים שלא יבטל הגט בשעת כתיבה ושיהי' שפוי בדעתו במשך הזמן משעת הצווי עד הנתינה ובאם א"א שיהי' הכל ביום א' יכתוב הסופר ביום השני וזמן מיום הכתיבה ומקום הכתיבה ולא מזמן הצווי והכתיבה והנתינה מוכרח להיות ביום א' שלא יהי' מוקדם ובאופן זה צריך השכ"מ שמירה מהתחלת הצווי עד סוף הנתינה:

ב) **או** שיעשה באופן אחר היינו שהבעל יצוה לסופר לכתוב ולעדים לחתום ויעשה שליח קודם הכתיבה לאחר שיתן הגט לאשתו וההכרח בזה לעשות שני שלוחים האחד יהי' שליח לקבל הגט מיד הסופר ויתן להשליח השני שיהי' שליח להולכה ליתן גט לאשתו ע"ד שכ' בסדר גיטין מר' מעכיל יוזיף סעיף ס"א אם הבעל נחפז ללכת וע' פתחי תשובה שם ס"ק ס"א ד' ווילנא מ"ש בשם תשו' שב יעקב הטעם שהוצרך שני שלוחים וע' בתוס' בכורים מהמו"ץ דק"ק ווילנא בסוף פתחי תשו' הן אמת דלדעתי גרע שני שלוחים משליח אחד דבגוף הדבר דהבעל משוה שליח לנתינת הגט קודם

שיכתוב כמבואר במשנה דגיטין ס"ה באומר כתבו גט ותנו לאשתי ולתוס' נזיר י"ב לא מצי משוה שליח אף בדבר שבידו אם אינו יכול כעת לעשות א"כ איך משוה שליח על הנתינה קודם שיכתוב הגט וכבר הקשה כן מוח"ז הגאון רע"א בסי' קמ"א בשולי המכתב והניח בצע"ג ואמנם בנתיבות המשפט סי' רמ"ג סק"ו הרגיש בקושיא זו (ובלי ספק הרגיש בקו' זו קודם שהקשה לו הגאון רע"א) והקשה גם להרמ"ה הובא בסמ"ע שם סק"כ דבאומר כתבו וזכו יכול לחזור דהוה דשלב"ל דבהאי שעתא ליתא לשטרא בעולם וע"כ ס"ל כתוס' נזיר דאף שבידו לכתוב הו"ל דשלב"ל דל"מ משוי שליח. ואיך יפרנס הך דכתבו ותנו וכ' לחלק דבגירושין עושה הבעל שליח שיהי' כבעל ממש והוה האשה כאלו היא אשתו והוא בעולם משא"כ בשטר אינו עושה שליח רק לזכות בשטר והשטר אינו בעולם עיי"ש ולפ"ז גרע ב' שלוחים משליח א' דהרי הוא עושה שליח ליקח מיד הסופר ליתן ליד שליח לגירושין והוא כבר עשה שליח לגירושין שיהי' הוא במקום הבעל א"כ השליח הראשון שאינו כבעל לגרש איך יעשהו שליח בדשלב"ל ע"כ טוב יותר שליח א' דלא כסדר גיטין מר' מיכל בר' יוזיפ הנ"ל:

ג **אמנם** לפענ"ד בישוב קו' מו"ח הגאון רע"א מתוס' נזיר די"ל דוקא בעושה שליח לדשלב"ל לבד היא דלא מהני משא"כ באומר כתבו ותנו דעושה הסופר לכתיבה ולנתינה והרי לכתיבה מהני שליחות א"כ מגו דמהני שליחות לכתיבה מהני נמי לנתינה ע"ד שכ' הפוסקים במקנה שבא לעולם עם דשלב"ל ע' סי' ר"ט א"כ כ"ז כשמינה הסופר לשליח הנתינה אבל לפמ"ש בישו"ע סי' קנ"ד סקי"ז דבזה"ז אין למנות לשליח להלכה הסופר דצריך לשליח לשון שתקנו חכמים לומר אני כתבתי והסכים לזה פנים מאירות א"כ בעושה שליח אחר ל"ש הסברא לכתיבתו גם יהי' לפ"ז גרע לפוסקים דלא בעי שליחות בכתיבה מלפוסקים דבעי שליחות דלפוסקים דבעי שליחות מהני גם בנתינה מטעם מיגו אבל לפוסקים דל"ב שליחות ל"ש מיגו ע"כ התי' נכון רק לפוסקים דבעי שליחות ולפ"ז מיושבין נמי דברי הרמ"ה שהובאו בסמ"ע סי' רמ"ג סק"כ דבאומרו כתבו ותנו מצי לחזור דהוה דשלב"ל וקשיא מכתבו ותנו דלכאורה גם בהך דרמ"ה שייך מגו שהרי עושה שליח לכתיב' ולנתינה והוה ככתבו ותנו אמנם לפמ"ש אתי שפיר דדוקא בגט דבעי שליחות בכתיבה מהני מטעם מגו לפוסקים דבעי שליחות ולפ"ז נכונים דברי הרמ"ה דבאומר כתבו וזכו מצי לחזור דהוה דשלב"ל דאף בהך דהרמ"ה שייך מגו שהוא עושה שליח לכתיבה ולמסירה מ"מ דוקא בגט דבעי שליחות בכתיבה שייך לומר מגו אבל בכתיבת שטר ודאי דל"ב שליחות ואף לשיטת הרמ"ה דכל עדות שבשטר הוה

בשליחות הלוה ומ"ה מהני מפי כתבם הובא בתומים סי' ס"ו סקל"ט אבל הכתיבה ודאי ל"ב בשליחות ע"כ ל"ש מגו ומ"ה כ' דהוה דשלב"ל:

ד **והנה** קצת צ"ע בתוס' נזיר י"ב שכ' דביבמה הוה בידו משום דיכול ליבמה בע"כ והרי בגיטין י"ב אמרי בעבד דאי בעי ערק ואזל לעלמא וה"ה ביבמה י"ל כן ואינו דומה דאמרינן ב"ב קל"ד בעל שאמר גרשתי נאמן משום דבידו לגרשה ול"א שבידהו אולי הוא גופא נתרצה ועוד גם שם צ"ע ואין להאריך יותר ועכ"פ כיון שיש עיקולי ופשורי בזה לענין ב' שלוחי' או שליח א' ע"כ המנהג הראשון שכתבתי מחוור יותר:

והנני ידידו:

סימן פח

ב"ה **פרעמישלא** תרנ"א

לכבוד ש"ב הרב המאוה"ג החריף ובקי בנש"ק מ' **ארי' ליבוש**

האלברשטאם נ"י האבד"ק דיקלא:

בדבר הראשי פרקים אשר שאל מאתי חו"ד הנה אם התנה בפי' ע"מ לכתוב תנאים בלשון תנאי הדבר ברור שפטור מקנס כדברי הב"ש אך בודאי לא התנה בלשון תנאי רק דברו מכתיבת התנאים ובזה הב"ש אחרון חולק על הב"ש ופוסק דא"י לחזור דדוקא בע"מ שתכתוב חוזר בין בשטר בין בשדה דמשם מייתי הב"ש ראי'. ואמנם נראה כונת הב"ש דסתמא כהתנה מ"מ אם כתבו ר"פ בלשון חיוב יש לחוש לדברי ב"ש אחרון, וכ"ש בנעשה בקנין ובלשון חיוב ואשר ע"כ אם אין סבה המוכרחת לבטל הקשר יש להחזיקו או לפשר שימחלו בטוב ובדבר החרם נראה מדברי נוב"ת חי"ד סי' רי"ד דחרם הקהילות מתחיל מעת שנגמר הקשר אף קודם כתיבת התנאים שהרי כ' דאם נעשה הקשר סתם ואח"כ נכתב בהתנאים זמן אף אם עבר הזמן חרם הקהלות קיים. ומ"מ אולי כ' נוב"י אם נכתבו אח"כ תנאים החרם חל למפרע ולדינא אם יש סבה וטעם לבטל הקשר אין כאן חיוב קנס וחרם ובלי סבה אמיתית יש לפשר בין הצדדים. ומה ששאל מאתי לציין לו הטעם למה אנו פוסקים קבלה ולא שבועה היינו משום דהוה טענת ספק שמא אינה מואסת בו ואף דמהש"ך סי' רל"ב ס"ק י"ג נראה דאף בטענת ספק משביעין מ"מ כן מנהגינו שלא להטיל רק קבלה אך בגבעת פנחס נראה דמשביעין מ"מ אם נשביע הצד השני יצטרך לקבל בחרם ע"כ כך יפה עושין שלא יטילו רק חרם

והנני ידידו:

סימן פט

ב"ה **לבוב** תרנ"ו לפ"ק. **להרב** הגדול חריף ובקי בכל חדרי תורה קנקן חדש מלא ישן כש"ת מ'
אליעזר
משיל נ"י האבד"ק
גאלינא יע"א.

א **ע"ד** השכיב מרע שרוצה לגרש אשתו שלא תהא זקוקה ליבום אך מתירא שמא כשירפא מחלי' לא תרצה אשתו לחזור להנשא לו הנה אין אנו נוהגין לגרש על תנאי אדרבא אנו מתנין בפירוש שיהי' גט אף אם יעמוד מחלי' ולא תרצה להנשא לו ושהיא מותרת לכל אדם בכל אופן שלא לבא לידי ספק אך קודם הגט רשאין הבעל ואשתו ליתן במתנה לאחד הונו ורכשו במעות מזומן או בתכשיטין ואף במקרקעי אם יש לו ולאחר הגט יוכל המקבל מתנה ליתן לאשתו באופן אם תקיים כפי התנאי שיכתבו הבעל המגרש והמתגרשת ואם תקיים ויחזרו וישאו זא"ז החפצים שייכים להזוג. ואם אחד ימות שייך הכל להשני אמנם בפי' ידברו בעת הגט שהגט הוא בהחלט בלי שום תנאי וכת"ה כתב שהאשה אינה רוצה להשליש א"כ לא יגרשה דהבעל רוצה לעשות לטובתה ואם היא אינה מרוצית שקילו טיבותך:

ב **וכת"ה** מפלפל בדברי הלבוש ותשובת זקיני מהר"ם מלובלין בענין הגט מוינא דלדעתם בגט שכ"מ אף בלי תנאי אסורה לישא לאחר דהרא"ש פ' מי שמת סי' ל"ו הביא ראי' מגיטין ע"ז מהך דתיחוד ותפתח דקונין לש"מ בשבת אפי' בדבר הצריך קנין ואמאי לא מייתי ראי' מגירושין גופי' שהותר שם לגרש וגירושין הי' קנין וכבר הקשה כן בח"ס א"ח סי' קמ"ה. וע"כ מוכח דשכ"מ שאין מתיר בגט רק שלא תזקק לחליצה ל"ה קנין ומ"ה לא מייתי ראי' רק מתיחוד ותפתח. ואמנם י"ל דמ"ה לא מייתי ראי' מגט י"ל כדעת ר"ת בתוס' ביצה ל"ו דהא דמקשה בביצה והא מצוה קעביד הכונה שיהי' מותר לקדש בשבת ומשני ביש לו אשה ובנים דאז אין מצו' דאורייתא א"כ בגירושין דהיא מצו' אם רוצה לגרש שיעשה בשטר והרמב"ם מנאה במנין המצות סי' רכ"ב על כן לא תני במשנה אין מגרשין והתוספתא דתני אין מגרשין אולי ס"ל דגירושין ל"ה מצו'. ומ"ה הרא"ש לא מייתי ראי' מגוף הגירושין. והנה בספרי ח"ר ליו"ד סי' קמ"ה אות ד' כתבתי דמה"ט כותבין גט על איסורי הנאה דמצות לאו ליהנות נותנו אך שם ט"ס שכתבתי כמבו' בב"ח וח"מ וצ"ל דלא כמבואר בב"ח וח"מ דהם לא כתבו משום מצות ל"ל ניתנו, ושמא ס"ל כמ"ש הגהות משל"מ פ"ה מאישות דאף דמצו' לאו ליהנות נתנו אסור לכתחלה.

ומ"ה ס"ל לב"ח דאסור לכתחילה לכתוב על איסורי הנאה ומה שצ"ע מש"ס דר"ה כ"ח דאמרינן טובל בו ומבואר דמותר לכתחילה צ"ל דהגהות מחלק דשם הי' מצו' חיובית דס"ל לרבא טבילה בזמנה מצו' משא"כ קידושין ל"ה בכלל עשין רק הנשואין כמבואר ברמב"ם וזה דלא כמ"ש בספרי חאו"ח ר"ס צ"ב בדברי מהרש"א שבת קי"א וגירושין אף דהי' בכלל מנין המצות מ"מ ל"ה מצוה חיובת רק דאם רוצה לגרש יגרש בספר ומ"ה לכתחילה אסור. ואולי מטעם זה גם בסוכה בשאר ימים לא נימא מצו' לל"נ לענין לכתחילה דאם אינה רוצ' לאכול אינה חייב בסוכה. ובמגי' שם הקשה אם נימא דמקדש באיסורי הנאה אינה מקודשת אמאי בכתב גט על איסורי הנאה מגורשת ואמנם יש לחלק דקידושין ל"ה בכלל מנין המצות ול"ה רק הכשר מצו' ול"א מצו' לל"נ משא"כ בגירושין:

ג **והא** דלא מברכין אגירושין שכ' הרשב"א בתשובה סי' י"ח משום דאם לא מצא ערות דבר לאו מצו' הוא וזה דלא כהרמב"ם דמבואר מדבריו דבכל ענין מצו' הוא וצ"ל דאם מגרשה בע"כ הו' פורעניו' ואין מברכין על פורעניו' כמ"ש בתשובת הרשב"א ועכ"פ מוכח דהרשב"א לא ס"ל כהרמב"ם דגירושין בכלל המצות אך אולי ס"ל דמצו' ל"ה רק במצא בה ערות דבר ואין להאריך כעת יותר. וקצת יש לומר עוד דגט ל"ה קנין ממון רק קנין איסור שהי' לבעל קנין איסור ומקנה לעצמה דקנין שיעבוד שהי' לבעל על נכסי' ומעשה ידי' הוה גט רק סילוק דמותר בשבת רק שמקנה גופה הוי קנין כמ"ש רש"י בקידושין ט' ע"ב וקנין איסור אין בכלל מקח וממכר ודוקא להקדיש אסור בשבת דדין ממון פתיך בי' כמ"ש ש"ש שמעתתא ו' פ"ד דלהוציא מרשות הדיוט לרשות הקדש דין ממון פתיך בי' וע' מ"ש בספרי לא"ח ס"ס כ"ז וכן בקידושין דדמיא להקדש כמ"ש תוס' ריש קידושין על כן אסור משא"כ גירושין ומה"ט לא תני במשנה גירושין ועכ"פ מה"ט לא מייתי הרא"ש ראי' מגט גופי'. ועיין בר"ן פ' שואל שכ' ג"כ דאין מקדישין דוקא כלי ידוע מחזי כמקח וממכר אבל לא אסרו לחייב עצמו בדיבורו לגבוה אך שהקשה מעירוכין דאסור ועיין מג"א ש"ו ס"ק י"א דמייתי שהר"ן הקשה ממגרש עצמו. אולי הי' לו גירסא זו. אמנם י"ל כיון דבעירוכין איכא שעבוד נכסים כדמוכח מעירוכין ז' הוה כמקח וממכר משא"כ נודר לגבוה ליכא שעבוד נכסים כמ"ש הב"י וגם בנתיבות סי' ר"ץ דלא כמ"ש הקצה"ח שם על כן לא דמי למקח וממכר ודוק:

ד **וכת"ה** מייתי קו' על שי' מהר"ם מלובלין ולבוש דגם בלי תנאי אסורה לינשא א"כ מאי משני בש"ס דכתובות ט' דמ"ה לא נאסרה לדוד דכל היוצא למלחמת ב"ד גט כריתות כותב לאשתו ונהי דפר"ת דגירשה בלי תנאי מ"מ אסורה לישא ולזנות דלא הותרה כל זמן שהוא חי ומשמע מדברי הלבוש דהיא א"א גמורה ועדיין אסורה לבעל ולבועל.

אמנם יש ליישב לפמ"ש הפנ"י בגיטין ע"ו דמה"ט שלח דוד אורי' לביתו כדי שיפקיע קידושין דמדינא אם חזר לביתו. בטל הגט רק בשביל שלא יאמרו דהגט חל לאחר מיתה התקינו רבנן אף אם חזר מהמלחמה אפקעינהו רבנן לקידושין עיין בגמ' שם ה"ה בכל גט ש"מ דלדעת הלבוש אין מתיר רק אם ימות ויש חשש שמא יאמרו יש גט לאחר מיתה על כן אפקעינהו רבנן לקידושין. רק דבכל דוכתא דאמרינן רבנן אפקעינהו לקידושין הניחו קדושין דרבנן כמ"ש בתשובות ברית אברהם חלק אה"ע סי' י"ט אות ה' ובאמת כבר קדמו בזה בתומים סי' ל"ד סק"ט בקצרה עיי"ש שכ' דמ"מ נשואין דרבנן היא ורק לענין נשואין וקידושין דרבנן חכמים יוכלו לתקן ובאמת דהכי מוכח מש"ס דב"ב קל"ד דבעל שאמר גרשתי את אשתי אין נאמן למפרע דלמפרע אין לו מיגו והרי יש לו מיגו שיגרש השתא אשתו ע"י שליח ויבטל השליח ויפקיעינן רבנן קידושין ולא תהא למפרע אשת איש וע"כ כנ"ל דחכמים הניחו קידושין דרבנן רק דבדרבנן ל"מ ביטול שלא בפני השליח ותהי' מהשתא גרושה ולא למפרע מדרבנן, על כן אין לו מיגו למפרע. ולפי"ז נ"ל דבכל ש"מ או יוצא למלחמה אין מגרש רק כשימות ושלא יאמרו יש גט לאחר מיתה הפקיעו רבנן הקידושין והוא קידושין דרבנן באופן שכשלא ימות היא א"א דרבנן ואסורה לישא לאחר וכשימות מותרת לעלמא ואינה זקיקה ליבום. וכיון דלא נשאר רק קידושין דרבנן ל"ק למה לא אסרו' על דוד כמו שמצדד הבית מאיר בסי' מ"ד דלא אמרינן כשם שאסורה לבעל כך אסורה לבועל בקידושין דרבנן עיי"ש. נכנסתי בפירצה דחוקה לישב שי' הלבוש מ"מ רחוק לומר כן ובלא"ה רבים חולקים על הלבוש ואף לשי' הלבוש הגירושין חלין תיכף בתנאי דאם לא ימות. ומ"ה כשיעמוד מחלי' אסורה לישא אבל כשימות מגורשת למפרע ול"ק כלל מדוד כקושייתו בשם גדולים אך ממה שכ' הלבוש דאינו יכול לגרש רק מחמת שנאה נראה דל"ה גט למפרע ודוק:

ה **וכת"ה** מפלפל בקו' הפלתי בסי' קצ"ב איך בא על ב"ש אף אם גירשה אורי' הלא צריכה ז' נקיים משום דם חימוד ובאמת בגמ' אמרו התם אונס הי' ואף לתי' הב' בכל כו' בש"ס כתובות ט' י"ל שהי' באונס רק דתי' א' ס"ל דאונס לא נאסרה על בעלה ובתי' הב' ס"ל לש"ס כירושלמי דבאונס נאסרה על בעלה כמ"ש הב"ש ברישׁ סי' י"א א"כ כשהי' באונס ל"ש חימוד. וא"צ ספירה ול"ח שמא יהי' סופה לרצון דמוקמינן אחזקת כשרות ולמ"ד סופה ברצון אסורה ע"כ דל"ח שמא סופה לרצון דמיירי שצוחה מתחילה ועד סוף מ"מ נראה דהפלתי פי' תי' ב' בגמ' כתובות דלא מיירי באונס ודוק:

ו **וכת"ה** נסתפק בהיות שבעירו אין כותבין גיטין איך יעשה בשכיב מרע אם יעשה הבעל ב' שלוחים שליח לכתוב גט ולעדים שיחתמו ושליח לקבל הגט מיד הסופר וליתן

להאשה והכל יהי' בעיר אחרת או יצוה להסופר שיכתוב ולעדי' שיחתמו והם יסעו לעיר אחרת ושם יכתבו הגט ובאותו יום יבאו בחזרה עם הגט והבעל יתן הגט ליד האשה. כבר כתבתי בתשובה דבאופן ראשון עיקולי ופשורי עיין תשובות מוח"ז הגאון רע"א סי' קמ"א בשולי המכתב ועיין בנתיבות סי' רמ"ג סק"ו שמישב קושייתו ומ"מ עוד לא קרה דעתי לפמ"ש בפתחי תשובה ס"ק ס"א דפוס ווילנא דבעי שני שלוחים. ולפ"ז אין תי' הנתיבות עולה יפה וקצרתי כעת. על כן בחרתי אופן הראשון שיצוה הבעל לסופר שיכתוב ולעדים לחתום ובאותו יום יסע הסופר והעדים לעיר הסמוכה ששם מסדרין גיטין ויכתוב הזמן מיום ההוא ולא יכתוב מקום עמידת הבעל ולא מקום עמידת האשה רק בתחלת הגט יכתוב המקום שכותבין וחותמים שם והסופר והעדים יחתמו שם ותיכף באותו יום יסעו הסופר והעדים למקום הבעל והאשה והרב יסדר הגט כמו כל גיטין ובעת שמצוה הבעל לכתבו וכן אח"כ בעת הנתינה יאמר להבעל שאף אם לא תרצה האשה להנשא לו כשיעמוד מחלי' הגט גט בלי שום שיור כנ"ל ונחוץ ליתן הגט ביום הכתיבה שלא יהי' מוקדם ואם אי אפשר שיהי' ביום א' יצוה לסופר ולעדים שיכתבו ולמחר בבקר יכתבו ויחתמו ויכתוב הזמן מיום הכתיבה ויסדרו ביום ההוא ובמשך הזמן שיכתוב ישובו שומר אצל החולה להעיד שהחולה בדיע' שלימ' מתחלה ועד סוף ואם ביום השני יכתבו הגט צריך השומר להשגיח מעת הצווי עד הנתינה על כן היותר טוב שיהי' הכל ביום אחד:

ז) **והנה** כת"ה מפלפל בדין סומא אם מיבם לר"י דפטור ממצות עיין בבשמים ראש סי' ע"ג ובספרי חא"ח סי' ה' והנה שם כתבתי דאף לר"י במצות שב"נ חייב גם סומא חייב כעת ראיתי שיש לעיין דהרי ב"נ מוזהר על הדינים ועיין רמב"ן פ' וישלח שכ' שחייב בדיני שומרין ואולם בסומא ס"ל לר"י דפטור מכל דיני' שבתור' ע"כ צ"ע ושמא דמדייק ר"י ואמר מכל דינים שבתורה הכונה דינים שישנו אחר מ"ת דוקא ויש לפלפל בזה ואקצר

והנני ידידו:

סימן צ

ב"ה **פרעמישלא** וזאת הברכה לפ"ק

להרב הגדול החריף ובקי בכל חדרי תורה כש"ת מ' **מתתיה**

אויערבאך נ"י האבד"ק ביסק יע"א:

בדבר האברך שנתן גט לאשתו ובשעה שנתן אמר הרי את מותרת לכל אדם על מנת שתנשא לחרש שאינו מדבר וזרק הגט לידה ולא נח בידה אף רגע אחת כי הי' ידה קטפרס ונפל תיכף לארץ:

תשובה הנה הדין פשוט דהאשה צריכה גט אחר והמגרש אסור ג"כ לישא אשה אחרת מטעם שכ' כ"ת דכיון דהאשה אומרת שאינה רצונה לישא חרש לא תקיים התנאי ולא הוה הגט גט ואיך ישא ב' נשים ורובץ עלי' הח"ר וגם מטעם דהאשה לא קבלה הגט לידה וצריך לגרשה שנית לדידן דאין מגרשין ע"י רשות כמבואר ברמ"א סי' קל"ט סעיף ט"ו ע"כ גם הבעל אסור לישא אשה אחרת. והנה לא ביאר כת"ה אם מועיל לגרשה שנית בלי קדושין דהרי לדעת הרא"ש וטוש"ע סי' קמ"ג סט"ז בע"מ שלא תנשא לפלוני אין תקנה רק שיקדשנה מחדש ולכאורה ה"ה בע"מ שתינשא לחרש ל"מ עד שיקדשנה מחדש. אמנם בבית מאיר סי' קמ"ג בביאור על הב"ש ס"ק ל' כ' לחלק בין תנאי בשוא"ת דאז צריך לקדשה מחדש משא"כ בע"מ שתנשא לפלוני כיון דתיכף כשהאשה אומרת שאינו רוצית להנשא בטל הגט ויכול לגרשה מחדש גם להרא"ש עיי"ש ודברי בית מאיר נכונים אמנם גוף הקושי' מה שסותר דברי הש"ע דבע"מ שלא תנשאי הדין דאין תקנה עד שיקדשנה ויגרשנה ובע"מ שתנשאי לפלוני הדין דאם נתקדשה לאחר תצא ולא תחזור לו עד שיתן הבעל. גט בלא תנאי כמבואר ברמ"א סי' קמ"ג סעיף ט"ו הרי דמהני גט אחר בלא קדושין כבר הקשה במהרי"ט ח"א סי' מ"ט וסי' נ' ועיי"ש מה שתירץ ר' משה קושטאלץ ומה שדחה מהרי"ט החילוק שבין שב ואל תעשה לקום ועשה ועיין ג"כ בדברי אמת שמפלפל בזה. ובאבני מילואים האריך בישוב דברי הרא"ש ולפי דברי' ג"כ החילוק בין שוא"ת לקום ועשה נכון ומבואר. ועכ"פ בנ"ד דתנאי בקום ועשה ודאי יכול לגרש וע' במחנה אפרים ה' גירושין הורה להקל גם בתנאי בשוא"ת לבטל התנאי ולגרשה מחדש ומועיל מטעם ס"ס עיי"ש. ואין להאריך בפרט זה בנ"ד. ועכ"פ הדבר פשוט והבעל שניהם אסורים להנשא בלי גט אחר כשר בלי שום תנאי. והנה השגתי מכתב מהמגרש שרוצה לדון בד"ת בק' לבוב ועל כן התנצל אשר עשה שלא כדת להטיל תנאי בגט ואין בזה התנצלות כי לא כן יעשה בישראל אמנם אם יכולים למלאות רצונו לדון אצל ב"ד הסמוך לעירו או בק' לבוב מה טוב כי ההכרח לקבל גט אחר כשר ובדיני ממונות יקוב הדין ביניהם:

והנני ידידו

סימן צא

ב"ה **פרעמישלא** זאת הברכה לפ"ק. **לכבוד** ידידי ה"ה הרב הגדול החריף ובקי החכם השלם המפורסם מ'
נחום
בורשטין נ"י כעת אבד"ק
נאדאוורנא:
יקרת מכתבו וגם מכתב ידידי ש"ב הרב הגאון המפורסם מ' יצחק אהרן אייטינגא האבד"ק הגיעני ומרוב הטירדה אשר יכתרוני התמהמהתי מלהשיב עד היום ולאשר הענין צ"ע בדברי הפוסקים כי היא נוגע לאיסור א"א אתנהלה לעטי כיד ד' הטובה עלי ואשאל מקוני דעה ובינה לחוננני:
ע"ד השאלה בא' ממדינת רוסי' שגירש אשתו מעניא בק' בראדי ע"י שליח בי"ג טבת תרל"ט והאשה קבלה הגט מיד השליח בח"י טבת בק' קעשינוב וביום ו' פ' תשא תרל"ט כתבו ב' עדים שם האחד אברהם בר' יוסף ושם השני זאב בן צבי מכתב להבד"צ דק' קעשינוב ובו נח' שהמגרש שמו משה יחיאל מיכל מסר מודעה לפניהם שהוא מוכרח ליתן גט כי הוא אונס גמור כי חותנו גבר אלם ואינו רוצה לציית להרב הצדיק מטאלני שהוא בבראדי ויניח אותו בעירום ובחוסר כל ע"כ הוא מוכרח לגרש להוציא דבר מה אבל הגט וכל בטולי מודעות בטל ומבוטל ואחר הגט תיכף אמר להם שהוא מבטל הגט שנתן באונס וכתבו שר' יעקב גארבעצקי מטאלני ור' ירמי' גבאי מהרב מטאלני ידעו מזה שמסר מודעה וביטל הגט, עוד נגבה מפי ב"ד של ג' הדיוטות בלבוב והעידו ב' עדים הא' אברהם משה בר' יוסף (הוא העד שהעיד לעיל) והשני אברהם עבר בר' יהושע שמשה יחיאל מיכל הנ"ל מסר מודעה קודם שהלך לגרש אשתו כנ"ל והוסיף עוד שלאלימו מילתא יעש' נקב בגט ויכחש שם אחד (היינו שיאמר משה מיכל) ותיכף אחר נתינת הגט ביום ד' י"ג טבת בא בשעה ג' ואמר להם שגירש אשתו והוא מבטל השליח והגט בביטול גמור ואמר שהוא אונס והם העידו שהכירו באונסו ולעומת זה העיד ע"א שמו ר' משה קאס שאחר חג השבועות תרל"ט רצה המגרש ליתן סך מסיום לדיין א' לתת עצה לפסול הגט. עוד העיד א' שבחודש שבט שאל עצה אצל בעה"ב יודע ספר לפסול הגט והביא בידו גב"ע קטון בלא חתימות ושאלו אם נוסח כזה טוב עוד העיד ר' זעליג שמש שלפי דעתו נגמר הגט בשעה ג' וחצי אחר צהרים והלך המגרש ולא הי' זולת ר' זעליג ור' אביגדור סת"ם רק בערך ג' מינוט ואח"כ הי' הוא ור' אביגדור סיפר ביחד עם המגרש עד אחר תפלת המנחה שכבר הי' לעת ערב והוא מסופק אם הי'

צאת הככבים והיום ירד מאוד והעדים מהביטול אברהם משה בר' יוסף ואברהם עבר כר' יהושע לא הי' שמה ומעת הגט עד בואם ביחד עם המגרש לא הי' שהות כ"כ לבטל הגט והשליחות בפני העדים הנ"ל לפי דעתו ור"א סופר העיד שהגט נגמר בשעה ד' אחר צהרים והמגרש הי' אצל הב"ד עד סמוך לערב ואח"כ הי' עמו ביחד כמו שאמר ר' זעליג עד תפלת מנחה ומסופק ג"כ אם הי' צה"כ והוא העיד ג"כ שלדעתו א"א שביטל הגט בו ביום וכי שאברהם משה לא הי' שם ואברהם עבר אינו מכיר עוד העיד א' שמו ה' ליבוש בר' אהרן שבשבת פ' שקלים סיפר לו המגרש כל האונס והמקרה שלו ואחר איזה ימים נתן הוא לו העצה שיבטל הגט והשליחות ומסר לו נוסח מהגב"ע ואמר לו שא"צ דוקא ב"ד קבוע לזה והעד אברהם משה א"ל שהמגרש מבקש ממנו להיות עד והוא רוצה סך חמשה ר"כ עבור זה. עוד העיד ע"א שמו ר' חיים שביום ד' יום שנעשה הגט לא הי' העד אברהם משה ב"ק בראדי משעה ו' עד שעה שביעית והוא הי' עם העד בכפר והמגרש לא הי' שם וגם העיד איך שהמגרש הבטיח לו חמשים ר"כ ונתן לו איזה סך וכן יש ע"ז מכתבים מהמגרש שנתן לו איזה סך והעד אברהם משה הודה בפני הבד"צ ששקר העיד עבור בצע כסף עוד העיד ר' יעקיל קורא שהכיר בהעד עבר וגם בהעד השני ושמו לא נודע לו אך שהוא זר לעומת משה מרדכי שיסטר שהמה עדים נשכרים. כי דבר עמהם עוד ראו הבד"צ דק' בראד קאפאן שנכתב בסמוך לאנווייזונג מהפאסט שהמגרש כ' לאברהם משה ששלח לו י"א ר"כ על משקה וצוה ליתן מזה חמשה ר"כ לעבר הוא עד:

א **תשובה** הנה בדבר שיש כאן הכחש' מב' עדים נגד ב' עדים שאברהם משה בר' יוסף ואברהם עבר בר' יהושיע העידו שביום ד' י"ג טבת בשעה ג' ביטל המגרש הגט והשליח ור' זעליג שמש ור' אביגדור סופר הכחישו אותם והעידו שהי' עם המגרש ביחד עד לעת ערב אחר תפילת המנחה ולא הי' נפרדים ממנו רק שיעור שא"א שהלך בנתיים לבטל ומסופקים אם הי' צאת הכוכבים אבל בשעה ג' ודאי לא ביטל שלא הלכו מהב"ד עד שעה ד' לדברי ר' אביגדור. הנה לדידן דפסקינן כר' מאיר דאדם טועה ב' שעות פחות משהו וגם הרמב"ם פוסק כן כמש"כ הכסף משנה בפ"ב ה"ה מה' עדות א"כ אודות השעות ל"ה הכחשה דאף שאמרו שהי' בשעה ג' מעשה הי' משהו קודם לשעה ה' ואז היא באמת לעת ערב אחר תפלת מנחה ואין מוכחשין מפאת כן ואמת כי מהרש"א כתב בסנהדרין מ' דלא תלינין הטעות בשני עדים רק דוקא בא' אומר בב' וא' אומר בג' והאור חדש הקשה עלי' דא"כ מה הקשה בגמ' דפסחים וא"א טעי אינשי כולה האי איך אפשר להזימם והרי לא תלינין בטעות שני עדים ומ"ש שם ואולי ס"ל למהרש"א לחלק בין איזה יום בחדש בין איזה שעה במח"כ נעלם ממנו דברי מהרש"א בסנהד' דף ט' ע"ב

ד"ה בפלוגתא דגם בטעות בשעות ס"ל למהרש"א דלא תלינין בב' עדים ומה שהקשה בגמ' דפסחים מהרש"א יפרש הקושי' אמתניתן דא' אומר בשתי שעות וא' אומר בשלש דבזה קשי' דהו"ל עשאאי"ל כיון שיש לתלות בטעות וכבר כתבתי כן בספרי ב"י סי' ס"ג סוף אות י"א (ומה שתירץ באור חדש דנהי דבב' עדים לא תלינין בטעות מ"מ הו"ל עשאאי"ל כיון דנתלי דאחד טעה ואין העדים נהרגין עד שיזומו שניהם אין בזה כדי ישוב לדברי מהרש"א דמהרש"א כ' בסנהדרין מ"א דמ"ה דלא תלינין בטעות בב' עדים שפיר הו"ל עדות שאתה יכול להזימה בעדות יום החודש לבד עי"ש וע"כ לא ס"ל סברה זאת) אמנם בתומים סי' ל' ס"ק י"ג הוכיח דלא כהמהרש"א כי דברי מהרש"א באמת צ"ע מש"ס דפסחים הנ"ל ומ"ש תוס' בפסחים ד"ה אלא אמר רבא וד"ה לר' מאיר דלא תלינין הטעות בשני עדים אין ענין להמהרש"א דכונת תוס' כיון דב' עדים מכחישים זא"ז או ב' כיתי עדים לא תלינין הטעות בשניהם כיון דמכחישים זא"ז וכן שיטעו העדים והמזימים לא תלינין משא"כ בב' שאומרים דבר א' ובאו עדים והכחישים או הזימם תלינין טעות בב' עדים וגם בזה האור חדש במח"כ לא כיון יפה ועכ"פ כיון דדברי מהרש"א צ"ע י"ל דבנ"ד ל"ה הכחשה מה שמכחישין בשעות הן אמת דבספרי לא"ח סי' ס"ג אות י"א הנ"ל כתבתי דהרמב"ם סובר דלא תלינין בטעות רק בשעה אחת וכתבתי טעם נכון דהרמב"ם פוסק דלא כרבא ודלא כאביי עיי"ש ולפ"ז בנ"ד שההכרח לומר דטעו יותר משעה י"ל דלא תלינין בטעות מ"מ מי יהין להקל בזה נגד דעת הכ"מ שמפרש ד' הרמב"ם דאדם טועה ב' שעות כפשטי' דגמ' כרבא:

ב **אולם** אולי אמרו העדים בבירור שה' עם המגרש עד לאחר צאת הכוכבים היתה הכחשה גמורה דכיון שהעדים העידו שביום ד' י"ג טבת ביטל המגרש הגט והעדים מכחישים שביום לא ביטל ונאמר שהעדים טעו פחות מב' שעות ואז הי' לילה לא הי' ביום ד' רק בליל ה' כי הלילה הולך אחר היום והוה הכחשה גמורה דבין יום ללילה לא טעו אנשי והגם דבירושלמי ר"פ קונם יין מבואר דבלשון ב"א הלילה הולכת אחר היום שלפניה מ"מ זה דוקא לפי' הקרבן עדה אבל לפירוש הפני משה מסקנת הירושלמי דגם בלשון בני אדם אין הלילה הולך אחר היום שלפניו עיי"ש אמר ר' יונה ביצרי' כן אורחא דבר נשא מימר לחברי' סובר לי הדין יומא ופי' הפ"מ דאומר לו המתן הדין יומא ודעתו עד שתחשך ופי' הפ"מ מוכרח כדמוכח מש"ס דתענית דף כ' גבי נקדימין בן גריון שאמר לו האדון עדיין יש לי פתחון פה שכבר שקעה חמה ואס"ד דבלשון ב"א הלילה הולך אחר יום שלפני' לא הי' לו תביעה עלי' כששילם בלילה וע"כ גם בלשון ב"א הלילה אין הולך אחר יום שלפני' וראיתי להגאון מקוטנא בספר נדפס מחדש ישועות ישראל סי'

ל' אות י"ג נשען על ירושלמי באשה שהעידה שמת אחד יום א' דחוה"מ והשני' העידה שמת יום ב' דחוה"מ וכ' דאף דעדות מסר לזריזין ולא תלינין שטעו בין יום ללילה מ"מ בעדות אשה כיון דבלשון ב"א הלילה הולך אחר היום כדאמרינין בירושלמי י"ל שטעתה בין יום ללילה. עיי"ש ואמנם כבר כתבתי דלמסקנא גם ירושלמי ס"ל כש"ס דילן דהרי אנן פסקינין בנדרים הולכין אחר לשון ב"א ומ"מ באומר היום אינו אסור עד שתחשך ובדברי הקרבן עדה צ"ע בלא"ה שכ' שם דיום זה אסור מעת לעת ולהיפך מבואר בסמ"ק ובמרלב"ח הובא בש"ך סי' ר"כ ס"ק ב' דאינו אסור רק עד שתחשך וכבר הבאתי קצת סמך מש"ס דתענית דהרי בשטרות הולכין אחר לשון ב"א ומ"מ הוצרך לקדור חמה בעבור נקדימין בן גריון והכי מוכח מדברי המחבר בח"מ סי' ע"ג בנשבע לפרוע לחבירו ביום פלוני ואירע בשבת צריך לתת משכון ואמאי לא יכול לשלם במוצאי שבת והרי כמו בנדרים הולכין אחר לב"א כן בשבועות כמש"כ הש"ך ריז ס"ק מ"ג בשם הרמב"ם שבכל דינים שוין נדרים לשבועות חוץ ממה שמבואר בפירוש וע"כ גם בלשון ב"א אין הלילה הולך אחר היום ומ"מ עדיין צ"ע דנודע דעכשיו אנשים מדברים כן ואכ"מ דלענין עדות הדבר פשוט דאין לתלות בטעות בין יום ללילה שלאחרי' ושוב מצאתי ראי' דבלשון ב"א הלילה הולכת אחרי יום שלפני' מלשון ש"ע א"ח סי' תקפ"א דאי' המתפלל סליחות מתפלל כל היום וכ' המג"א דאפי' ערבית אף דמתפללי' ערבית בלילה הוה בכלל יום היום. וע"כ כיון דתפלת ערבית בשביל אברים ופדרים של היום שייך ליום ומיקרי כל היום ודוק אך בד"מ משמע דקאי על ערבית שלפני' ואמנם מלשון המג"א לא משמע כן:

ג **מ"מ** כיון שהעדים אומרים שמסופקי' אם הי' צאת הכוכבים וכשלא הי' צה"כ ל"ה הכחשה דאף דהעדים אומרים שביטל בשעה ג' וזה קודם שקיעת החמה ולפי לישנא דהעדים המכחישים הי' לאחר שקיעת החמה ובין קודם לאחר שקיעה לא טעי אינשי מ"מ זה דוקא כשמזכירין שקיעת החמה וזה אומר קודם שקיעה וז"א לאחר שקיעה משא"כ כשאין מזכירין השקיעה כמ"ש תוס' בפסחים י"א ד"ה א' אומר בשתי שעות לענין הנץ החמה עיי"ש (וקצת צ"ע בהך דתענית שאמרינן בגמ' עדיין יש לי פתחון פה שכבר שקעה חמה והרי בשקיעת חמה ל"ה לילה עדיין עד צה"כ שמא לשון שקעה חמה משמע שקעה לגמרי כמו דאמרינן כל תענית שלא שקעה חמה וכ' תוס' ע"ז ל"ד ד"ה מתענין דהכונה לילה ממש:

ד **ואמנם** אף אם נימא כשיטת מהרש"א דבב' עדים לא תלינין בטעות מ"מ ל"ה רק הכחשה מב' נגד ב' עדים ותרי ותרי ספיקא דרבנן ומדאורייתא אוקמא אחזקת א"א דכיון דביטל השליח הוה א"א. איברא דבתשו' הר"ן סי' מ"ג הובא בב"י סי' קל"ד כ'

דכיון שנתגרשה האשה הרי היא בחזקת פנוי' ולא מהימן הבעל לומר שביטל דאין דבר שבערוה פחות משנים וכבר תמהתי עלי' איזו חזקת פנוי' יש להאשה ועוד תמהתי בזה על הב"י דבסי' קל"ד מייתי תשו' הר"ן הנ"ל ובסי' קכ"ט בב"י ד"ה וכתב עוד על אחד מייתי וז"ל וכ' מה"ר ישראל סי' הנזכר דבע"א המעיד ששם אבי' שלא ככתוב בגט פסול ומשמע אף לאחר שנותן ל"ה בחזקת כשרות והוא סותר למה שהביא בסי' קל"ד בשם הר"ן דהאשה בחזקת פנוי' ואין דבר שבערוה פחות משנים והארכתי הרבה בישוב דברי' (ע"ל סי' כ"ד שהארכתי) וכעת ראיתי שהפנ"י בגיטין ר"פ השולח תד"ה מהו דתימא כ' דמ"ה הבעל לא מהימן לומר שביטלו כיון שהגט ביד האשה הרי היא בחזקת מגורשת דרוב שולחי גיטין אינם מבטלין וא"כ מוקמינין לגט אחזקתו דמעיקרא בחזקת שלא נתבטל ובסוף דברי' מייתי ראי' מתשו' הר"ן הנ"ל א"כ מיושבין דברי הב"י בטוב טעם דדוקא לענין ספק אם בטלו יש לה חזקה דמעיקרא מטעם רוב ע"כ אין דבר שבערוה פחות משנים משא"כ היכא שעד אומר שלא נכתב כהוגן אין להגט חזקה ומ"ה ע"א נאמן ובתשו' הנ"ל בארתי טעם דמהר' ישראל דכיון דע"א נאמן מדינא על השמות משום מילתא דעבידי לגלוי ה"ה שנאמן לפסול מה"ט אמנם גם טעם שכתבתי כעת נכון. ובגוף הדבר אם מוקמינין אחזקת איסור הואיל ויצא בהיתר ע' פמ"ג יו"ד ססי' כ"ה בשפתי דעת בשם תשו' מהרי"ק דל"מ יצא בהיתר בספק שמיטה הואיל ונולד ריעותא ומוקמינין בחזקת איסור עיי"ש:

ה **והנה** התוס' כ' ד' ל"ב ע"ב סד"ה ור"נ דאם מבטל פחות משנים אפי' רבי מודה דאמרינן מה כח ב"ד יפה ול"מ הביטול בדיעבד ומשמע דלולי טעם דמה כח ב"ד יפה הי' מהני הביטול לפני ע"א ומשמע דס"ל דהביטול לא מיקרי דבר שבערוה דאדרבה חזקת א"א מסייע וזה דלא כסברת הפנ"י דרוב וחזקת הגט מסייעים ואמנם לקמן ד' ל"ג תוס' ד"ה רבי סבר כתבו דא"י לבטל בפני א' דאין דבר שבערוה פחות משנים מבואר דמדינא ל"מ ביטול בפני ע"א וסותרין דבריהם וכבר הקשה כן במהרש"א והי' נ"ל לפרש דבאמת הסברא אינה מובן אמאי א"י לבטל בפני ע"א דע"א אינו נאמן שביטל דאין דבר שבערוה פחות מב' הרי דוקא נגד חזקה בעי בדבר שבערוה ב' וכאן אדרבה חזקת א"א מסייע לעד וכ"כ בתשו' מיימוני לה' אישות סי' ג' בשליח שקידש ואמר הרי את מקודשת לי דנאמן לומר שטעה ולא נתכוין לקדשה לעצמו ול"ה דבר שבערוה רק היכא דבא להתיר ומודה דמעיקרא אסור הי' עיי"ש והובא בש"ש שמעתתא ו' פ"ג א"כ היכא שע"א אומר שביטל ולא יצאה מחזקת א"א אמאי אינו נאמן ע"כ נ"ל דבאמת מדינא נאמן ע"א ומ"ה כ' תוס' ד' ל"ב דרק משום מה כח ב"ד יפה אף רבי מודה דל"מ הביטול אך אמנם לבתר דתיקנו

חז"ל משום מה כח ב"ד יפה דל"מ ביטול בפני ע"א וע"כ צ"ל דהפקיעו הקידושין אם יבטל בפני ע"א והנה זה דביטלו והפקיעו הקדושין שלא יועיל הביטול אבל אם העד אומר שקר ובאמת לא ביטל כלל הגט גט והקדושין לא הפקיעו והנה אם ע"א מעיד ענין שהפקיעו הקדושין ודאי אינו נאמן נגד חזקת א"א ואף דהוא אומר שהפקיעו הקדושין ולא הי' א"א כיון שהחזקנו אותה בא"א הוה נגד חזקה כדמוכח מריש פ' האשה רבה בהקדש ואמר העד דאיתשיל מרי' עלי' אינו נאמן אף שאומר שעקר ההקדש למפרע וכן הוכיח בש"ש שמעתתא הנ"ל פ"ד וכ' דגמ' זו אינו סותר להגה"מ הנ"ל (וזה דלא כמ"ש הגאון מו"ה יצחק אהרן אבד"ק לבוב בתשובה) וע' מה שהקשה הפלאה בס' נתיבות לשבת סי' י"ז סק"י בסופו אהא דאחד אומר מת בכתובו' ועוד הרבה אחרונים כתבו דהיכ' דהפקיעו הקדושין ל"ה חזקת א"א אבל האמת אחר מחילת כבודם הוא הכל נגד גמ' הנ"ל ויבואר לפנינו אי"ה. א"כ לבתר שהפקיעו הקידושין בביטול ע"א שוב ע"א אינו נאמן כלל שביטל בפני' דלפי דברי' הפקיעו הקדושין וזה הוה נגד חזקת א"א ואינו נאמן כלל שביטל ושפיר כ' תוס' ד"ה רבי סבר דאין דבר שבערוה פחות מב' והיינו דמה"ט ל"מ הביטול דאין מאמינים לו כלל מ"מ כיון שמבטל בפני השליח הוא מבוטל והיינו מה"ט גופא דכיון שמבטל בפני השליח לא הפקיעו הקדושין ושוב ל"ה הביטול דבר שבערוה דחזקת א"א מסייע לי' וזה פי' נכון ועמוק ואחר שהערתי זאת מצאתי בס' טוב גיטין שכ' מקצת מדברינו:

ו **אמנם** יש עוד לפרש דברי התוס' בדרך פשוט דהנה מ"ש תוס' דהוה דבר שבערוה הוא תמוה דהרי חזקת א"א קיימת ואמאי ל"מ ע"א על הביטול וע' בפנ"י שתמה ג"כ ע"ז אך נראה דזה תליא בפלוגתא דר"נ ור' ששת דלעומת חזקת א"א יש כאן חזקת הגט או חזקת השליח דכיון דכבר עשאו שליח מוקמינין אחזקתו אמנם גוף חזקה זו תלי' בפלוגתא דלר"נ דס"ל בעירובין ל"ב ל"א חזקה שליח עושה שליחותו בדאורייתא דחיישינין שהשליח בעצמו יבטל שליחותו הרי דחזקת שליח לא אלים טובא ה"ה דחזקת שליח לא אלים שלא לחוש שמא יבטל המשלח שליחותו ומ"ה ל"מ חזקת שליח ול"ה דבר שבערוה ומהני ביטול בפני ע"א אבל לר"ש דס"ל בעירובין ל"ב חזקה שליח עושה שליחותו הרי דחזקת שליח אלים טובא דל"ח שהשליח יבטל שליחותו ה"ה דאלים טובא חזקתו דל"ח שהבעל יבטל והוה דבר שבערוה ועד א' אינו נאמן על הביטול לעומת חזקת השליח שהוא בחזקתו או לעומת חזקת הגט לומר שביטלו וע' בטוח"מ סי' קכ"ב שכ' בשם בעל העיטור וז"ל שכשם שחזקה שליח עושה שליחותו כך חזקה שבעה"ב עומד בשליחותו עיי"ש הרי מבואר כדכתיבנא. ומעתה כיון דתוס'

ד' ל"ב קאי לר"נ הצרכו לומר דל"מ ביטול בפני ע"א משום מה כח ב"ד יפה דמדינא מהני ביטול בפני ע"א דלא אלים חזקת השליח אבל בד' ל"ג כ' תוס' ליתר שאת דאפי' נימא דהוה דבר שבערוה ואין פחות מב' והיינו לר' ששת דחזקה שליח עושה שליחותו ואלים חזקת השליח ולדידי' ל"מ מדינא ביטול בפני ב' מ"מ ביטול בפני השליח מהני לכ"ע כיון דלדידי' גופא אומר שמבטל וזה ישוב נכון מאוד והעולה לדינא דכיון דאנן לא קיי"ל כר"ש והתוס' כ' דגם רב ששת מודה היכא שהמשלח אינו עושה איסור דל"א חזקה שליח עושה שליחותו הרי דחזקת שליח לא אלים ולא שייך לאוקמא אחזקת שליח ויותר יש לאוקמא האשה בחזקת א"א:

ז **והנה** הגם דמתוס' אין ראי' דלא כהר"ן בתשובה הנ"ל דמוקמינין אחזקת פנוי' די"ל דהתוס' מיירי שהעד מעיד קודם שקיבלה האשה הגט דאז מהני ע"א אבל הר"ן מיירי שהבעל מערער אחר קבלת הגט דיש להאשה חזקת פנוי' כיון שהי' מחזיקין אותה בפנוי' כדאי' ביו"ד סי' ח"י דהיכא דנאבד הסכין ונמצא פגום כיון שיצא בהיתר הו"ל חזקת היתר משא"כ בנמצא פגם קודם שנאבד וע' בת"ש סי' י"ח סקכ"ט דמחזיק בסברא זאת מדאמרינן בכתובת כ"ד ע"ב גדולה חזקה אף דשם הספק שמא מתחלה הי' חללים ופסולים מ"מ כיון שהחזקנו אותם בכשרים מיקרי חזקה וה"ה בגט הניתן בחזקת כשרות י"ל כסברת הת"ש אמנם כבר תמהתי על ראיית זקני הגאון ז"ל (ע' בספרי ליו"ד ח"ר סי' ע') מכתובות דהרי מסקינין שם דלא אכלו מטעם חזקה זו רק תרומה דרבנן עיי"ש הרי דלא אלים חזקה שיש ספק שמא מתחלה לא הי' כן רק מה שהחזקנו כן רק לדרבנן ולא לדאורייתא וע"כ צ"ל דגם ז' הת"ש לא סמך ע"ז רק בסכין פגום דסכין איתרע בהמה לא אתרע ואיכא ספיקא טובא אבל בכ"מ לא אמרינן דיצא בהיתר יהי' חזקה והכי מוכח מתוס' דלא מיקרי זאת חזקה מה שהחזקנו אנחנו שכ' בד' כ"ב בכתובת ד"ה תרי ותרי דאם ב' אומרים שהוא עבד וב' אומרים שאינו עבד הו' נפסל לעדות דל"ש לומר מוקמינין אותו בחזקתו דאם הוא עבד לא הי' לו חזקת כשרות מעולם ולא דחו זאת כיון שאנו החזקנו אותו בכשר מיקרי זאת חזקה וע"כ חזקה זו ל"מ כיון שב' אמרו שלא הי' מעולם כשר וה"ה בגט בתרי ותרי שיש הכחשה בביטול הגט הגט פסול אף שכבר ניתן ול"ה חזקת פנוי' וגם הר"ן לא כתב רק בערער הבעל דמדינא לא מהני ערעורו כמו שהארכתי בתשו' בישוב לשון הר"ן אבל לא בב' נגד ב' ובאמת אם הי' סברה לומר בב' נגד ב' ואיכא רוב מסייע לאחד מסלקינן כל העדות ומעמידין על הרוב י"ל כיון שכ' תוס' דף ל"ג דרוב אין מבטלין ואף דראי' זו מתוס' לא ברורה דתוס' לא כתבו רק דרוב אין מגרשין ואפי' מגרשין אין מבטלין ולא כתבו בבירור דרוב אין מבטלין מ"מ בזה"ז דגוזרין בחרם

ובשבועה שלא יבטל ודאי אין עוברין ע"ז א"כ רוב עדיף מחזקה וכמו דאמרינן בתרי ותרי מוקמינן אחזקה ה"ה אמרינן בתרי ותרי אזלינין בתר רובא אך לדעתי זה אינו דבענין זה חזקה עדיף מרוב כמ"ש הפנ"י בקדושין ס"ג דאף דע"א אינו נאמן נגד חזקה מ"מ נגד רוב נאמן ה"ה בב' נגד ב' אף דמוקמינן אחזקה מ"מ רוב ל"מ ואף דהשב שמעתתא שמעתא ו' פ"ז כ' דע"א אינו נאמן נגד רובא דליתא קמן דבזה עדיף רובא דליתא קמן מדאיתא קמן מ"מ הנוב"י קמא אה"ע סי' ס"ט ד"ה ועוד אני אומר כ' דאף נגד רובא רובא דליתא קמן ע"א נאמן ודברי' נאמנו מאוד והארכתי בתשובה בזה ובב' נגד ב' הדבר מבואר דל"מ רוב וגם מתוס' דכתובות שהובא לעיל הדבר מוכרח שכ' דאם ב' אומרים שהיא עבד וכ' אומרים שאינו עבד הוא פסול משום דליכא חזקה ומה בכך והרי רוב בני אדם אינם עבדים ניזל בתר רובא וע"כ ל"מ רוב כיון שב' אומרים כנגד הרוב ותרי כמאה כמש"כ תוס' דל"מ בב' כיתי עדים המכחישין מיגו אף דמיגו מהני מטעם רוב כמה"ט לא אמרינן מיגו להוציא כמו שכתבתי בחידושי ומזה גופי' מוכח בהפנ"י להנוב"י דבע"א רוב גרע מחזקה אשר ע"כ אין לסמוך על הכחשת העדים להתיר אשה זאת ועוד יבואר מזה אי"ה לקמן ושוב מצאתי בש"ש שמעתא ו' פ' כ"ב שכ' ג"כ דבב' נגד ב' ל"מ רוב אף דס"ל רובא דל"ק הוה כחזקה נגד ע"א מ"מ בב' עדים גרע מחזקה עיי"ש

וקצת מוכח כן מתוס' גיטין דף ל"ב ע"ב הנ"ל דע"א נאמן נגד רוב דמשמע מדבריהם דמדינא ע"א נאמן על ביטול הגט אף שכתבו לקמן דרוב אין מבטלין ואיך ע"א נאמן ולפ"ז י"ל דתוס' דף ל"ג דס"ל ע"א ל"מ ס"ל ע"א אינו נאמן נגד רוב ומ"ה בעי תרי מדינא ודוק:

ח **ונבא** להעדות שהעידו שהעדים קבלו שכר עבור עדותן. תחילה נחקור אם היא פסול דאורייתא או דרבנן ואח"כ נדבר אם יש בנ"ד ב' עדים ע"ז. הנה בתשו' מהריב"ל נסתפק אם נוטל שכר להעיד פסול מן התורה דחשדינין למשקר או אינו פסול רק מדרבנן ובקצה"ח ל"ד ס"ק ד' מביא ראי' דכשר מן התורה דהרי לר"י במוציא ש"ר אינו חייב מאה סלע ומלקות עד שיעידו עדים שהשכיר עדים, וקרא כתיב ואם אמת הי' הדבר והוציאו את הנערה אל פתח בית אבי' ואיך יסקלוה כיון שהעדים פסולין וע"כ העדים כשרין מן התורה ודברי' תמוהין מאוד דבקרא כתיב ואם אמת הי' היינו שלא הביא האב עידי הזמה ועדי שכירות וסקלוה ואם הביא האב עידי הזמה ועידי שכירות או לשיטת ר"ת בסנהדרין ח' עידי שכירות ועידי הכחשה יתן מאה סלע ומה קושיא, אך אמנם ראיות הקצה"ח היא בדרך זה דמבואר בש"ס דסנהדרין ט' ע"ב הביא הבעל עדים שזינתה והביא האב עדים והזימום לעידי הבעל נהרגין חזר והביא הבעל עדים והזימום לעידי האב עידי האב נהרגין ומשלמין ממון ומשמע דאפי' כר' יהודא אתי', ולר' יהודא

לא משכחת לה שיהי' עידי הבעל נהרגין דכיון דמבואר דהביא עדים ששכר לעידי בעל מדחייבין אח"כ בהוזמו ממון ומיתה וכשהביא עדים ששכרן לעדים נפסלו ואין חייבין מיתה מכאשר זמם כמבואר מרמב"ם פ"כ מסנהדרין ה"א וז"ל אין עדים זוממין נהרגין ולא משלמן ממון עד שיהי' שניהם ראוין לעדותן והוזמו אחר גמר דין אבל אם הוזם אחד מהם או שהוזמו קודם ג"ד או אחר ג"ד ונמצא א' מהם קרוב או פסול אין נענשים אעפ"י שהוזמו ונפסלו לכל עדות שבתורה עיי"ש א"כ כשנודע שקיבלו שכר ונפסלו אין חייבין מיתה מכאשר זמם ומזה מוכח דנוטל שכר להעיד עדותו כשר מן התורה וגם אחר שהוזמו לא נפסל עדותן רק מכח הזמה ולא משום שנטלו שכירות וזה ראיות קצה"ח ות"ל אחר שעלתה זאת בדעתי בהשקפה ראשונה מצאתי בספר ישועות ישראל הנ"ל להגאון מקיטנא סי' ל"ד ס"ק י"ב שהקשה קושי' זו על הפוסקים דנוטל שכר פסול מן התורה ונהניתי אמנם לאחר העיון לק"מ דהנה הכסף משנה לא הראה שום מקום לדברי הרמב"ם האלו.

ט **אמנם** בודאי חילי' דהרמב"ם מש"ס דב"ק ע"ג דמקשה לאביי ואס"ד למפרע הוא נפסל אמאי משלמין אטביחה כי איתזמו אגנבה איגלאי מילתא למפרע דפסולין הי' כשהעידו אטביחה עיי"ש ומשם מבואר מהא דמשני בגמ' כשהעידו בב"א דדוקא כשהי' פסולין קודם שהעידו אבל אם הי' פסולין בשעה שהעידו כגון שהעידו אגניבה ותכ"ד אטביחה כיון שהי' יכולין לחזור מהעדות דגניבה ולא היו פסולין רק לאחר שהעידו חייבין מכאשר זמם ולפ"ז ה"ה כשהעדים מעידין שקבלו שכר שלא היו פסולין רק שהעדות בטל כיון שלא היו פסולין קודם שהעידו חייבין מיתה מכאשר זמם ואם היו עדי השכירות באו תחלה הי' מיקרי הכחשה ותלי' בפלוגתא אי הכחשה תחלת הזמה משא"כ בבאו עדי הזמה תחלה ואח"כ באו עדי השכירות שפיר חייב מכאשר זמם לכ"ע אמנם עדיין יש להקשות נהי דל"ה איגלאי מילתא למפרע דפסולין היו הרי מ"מ איגלאי מילתא למפרע דנוגעין היו קודם שהעידו דהרי קבלו שכר קודם שהעידו ונמצא דהיו נוגעין קודם שהעידו אמנם לדעתי הדבר תלי' בב' טעמים שכ' מהריב"ל דנוטל שכר פסול להעיד דלטעם א' דנוגע פסול מטעם משקר אין משם ראי' דנהי דנתברר שהי' נוגע כיון דהיא מטעם משקר חייב מכאשר זמם דעדי שכר הוה כמו עדי הכחשה הרי בעדים שהוכחשו ולבסוף הוזמו פליגי בגמ' אבל בעדים שהוזמו ולבסוף הוכחשו לכ"ע חייבין אף שהוכחשו אח"כ בעדותן וה"ה בהוזמו ובאו עדים שהיו נוגעין דהוה כאומרים שקר העדתם וחייבין. אך לטעם השני שכ' מהריב"ל דטעם נוגע היא משום קרוב דהוה כמעיד על עצמו וה"ה בקיבל שכר להעיד עדות המועיל הוה כמעיד על עצמו א"כ כשהוזמו

ואח"כ באו עדים שקבלו שכר להעיד או כמבואר בירושלמי פ' נערה דבעי שישכור עדים להעיד שקר ואז חייב מאה סלע (לדעתי כונת הירושלמי שהעדים יעידו שהשכיר עדים להעיד עדות המועיל ואנן ידעינין מזה שהוא שקר ולא שהעדים יעידו שהיא שקר) כיון דגלי מילתא למפרע שהיו נוגעין הוה כנתברר שהיו קרובין קודם שהעידו דמבואר בר"מ פ"ב מעדות שהובא לעיל דאין חייבין מיתה הן אמת דאין להוכיח מש"ס דסנהדרין ט' די"ל שם לא אתי' כר' יהודה דבעי עד שישכור עדים כיון דקרא משכחת לה דאם אמת הי' הדבר היינו שלא השכיר עדים כדכתיבנא. ואדרבה קצת יש ראי' מש"ס דסנהדרין להיפך דבזה יפורש הגמ' בטוב טעם ויתישב קו' התוס' דאמרינן בד' ח' ע"ב אהא דחכמים אומרים תבעו ממון בג' תבעו נפשות בכ"ג הכא במ"ע שהביא הבעל עדים שזינתה והביא האב עדים והזימום לעדי הבעל בא לגבות ממון מבעל בג' ובמקום נפשות בכ"ג והקשה תוס' כשהוזמו עדי הבעל הרי יש בו מיתה לעדים ואמאי בג' והוצרכו לדחוק דמיירי שהוזמים קודם גמ"ד דליכא מיתה ולשון והזימום קשה מאוד דסתם הזמה משמע לאחר גמ"ד אבל אם נאמר דנוגע מטעם קרוב אתי שפיר הסוגי' כמין חומר דסתם חכמים דר"מ הוא ר"י כמ"ש תוס' עירובין צ"ט ד"ה הוא סבר דת"ק דר"י הוא ר"מ ורש"י פסחים י"א ד"ה דרבנן ומהרש"א נדה ל"ח תד"ה מאי דעתך כ' דסתם ת"ק דר"י הוא ר"מ ובכמה דוכתי, וכיון דר"י ס"ל דאינו חייב מאה סלע עד שישכור עדים א"כ א"ש דברי הגמ' בפשיטות דחכמים אומרים תבעו ממון דע"כ כשמביא עדים ששכר להעדים בג' דאף שהוזמו העדים מ"מ אין חייבין מיתה דאגלי מילתא למפרע שהיו נוגעין וקרובין ואין כאן מיתה ומ"ה בג', ובמקום דאיכא נפשות כגון שהוכחשו ולא הוזמו דאז חיישינין שיבואו עדים אחרים ויהי' חיוב מיתה להאשה בכ"ג כפי' תוס' שם באופן שיש עוד קצת ראי' לסברא הנ"ל מש"ס דילן אולם מירושלמי יש ראי' להיפך דמבואר שם בכתובות פ' נערה וז"ל הביא האב ב' כתי עדים אחת אומרת עמנו הייתם ואחת אומרת הבעל שכרן להעיד שקר פשיטא אותן שאמרו עמנו הייתם במקום פ' נסקלין ואותן שאמרו הבעל שכרן להעיד שקר לוקין ונותנין ק' סלע א"ר יוסי בי' ר' בון ולא ע"י אלו ולא ע"י אלו לוקין ונותנין מאה סלע אלא לוקין משום לא תענה. ופי' המפרש שהוזמו ב' כתות הרי דהעדים נסקלין משום שרצו לסקול עדי הבעל אף דכשהעידו ב' עדים ששכר להעיד שקר נתברר שהעידו לעצמן בקרובי' ולא היו חייבין העדות מיתה ואמאי אח"כ כשהוזמו חייבין מיתה אך י"ל דכיון דבתחלה כשהעידו עדי האב והוזמו רצו לחייב מיתה אך אח"כ כשהעידו הכת על עדי הבעל ששכרן נתברר שנתבטל העדות אח"כ כשהוזמו

עדי שכירות שוב חייבין עדי הבעל מיתה ואח"כ כשהוזמו עדי הזמה שוב חייבין מיתה ומיירי ירושלמי שעדי שכירות הוזמו תחלה באופן שגם מירושלמי יש לדחות הראי':

יא והנה מה דמקשה בירושלמי ולא ע"י אלו ולא ע"י אלו לוקה ונותן מאה סלע ופי' הפני משה והקרבן עדה דכיון דהם לא רצו לחייב רק בצירוף כת המזימין אמאי לוקין הן ונותנין מאה סלע ופירושם תמוה כיון שהוזמו כל הב' כתות אמאי לא ישלמו הב' כתות כמו בעדי חזקה שהוזמו הג' כתות והגאון מקיטנא בס' הנ"ל סי' א' סק"ב פי' דברי הירושלמי דכיון דעדי הזמה אין משלמין בקלבד"מ (דלא ס"ל כש"ס דילן דהוה ממון לזה ונפשות לזה) א"כ אף עדי שכירות אין משלמין דאין עדים זוממין נהרגין עד שיזומו כולם וגם זה לא נכון דכיון דבאמת הוזמו כל העדים רק שאין משלמין משום קלב"מ לא מיקרי זאת עד שיזומו כולם דבאמת הוזמו כולם כדאמרינן בש"ס דכתובת ל"ד התם לאו משום דלא מחייב רק משום קלבד"מ ושמא י"ל דכיון דמ"מ בעי שיתנו כל מה שהזומו לעשות כדאמרינן בש"ס דמכות וליפסלו לו ולא לזרעו בעינין כאשר זמם א"כ חצי הזמה ודאי ליכא וכיון דעדים המזימים לא ישלמו משום קלבד"מ אף הם אין משלמין דחצי הזמה ליכא וכדאמרינן במכות ד' ג' מה"ט משלשין בממון משום דממון מצטרף משא"כ בכה"ג וראי' מדלא מוקי במכות הא דא"ר עד זומם משלם לפי חלקו בהעידו ב' עדים שחייב א' ממון ומיתה ואחד מהעדים העיד רק על ממון והוזמו כלם דהעד זומם משלם לפי חלקו ושני העדים פטורין משום קלבד"מ וע"כ דגם בכה"ג פטור דחצי הזמה לא אשכחן ואינו דומה למה דאמרינן במכות באומר א' שהוזמו במקום פ' והשני כופר דמשלם חלקו דשם לפי דברי' גם השני חייב ואיכא הזמה שלימה משא"כ בזה ליכא אלא חצי הזמה (ובנביי"ק סי' ע"ב הקשה על הריב"ש דהזמה שלא בפני' מועיל לבטל העדות ולפסול אותם רק שאין משלמין מכאשר זמם והקשה מהא דא"ר עד זומם משלם לפי חלקו ומקשה בגמ' מאין עדים זוממין חייבין עד שיזימו שניהם ודילמא מיירי שע"א הוזם בפני' ועד שני שלא בפני' וטעמא דעד שיזומו שניהם הוא מדכתיב עד שקר ובעי שנים וכיון דלהריב"ש איכא ב' עדים שקרים ישלם האחד חלקו עיי"ש ולהנ"ל לק"מ דחצי הזמה לא אשכחן וטעמא דמשלשין בממון משום דמצטרף. ואיך ישלם לפי חלקו כיון שהשני פטור והא דצריך רש"י ד' ה' לומר בטעם דעד שיזימו שניהם דכתיב והנה עד שקר ובעי שנים משום דס"ד דאם הוזם רק ע"א מהני הזמה ולישלם הכל דהוא גרם כל ההיזק ע"ז הוצרך הילפותא אבל לאחר שידעינן דבעי הזמת שניהם א"כ שניהם גרמו היזק והאחד אינו משלם רק חצי וליכא כאשר זמם) וקצת צ"ע בדין זה אם לא אמרינן

כי ליכא לאשתלומי מהאי משתלם מהאי לר"נ כדאיתא בסי' ת"י ובקצה"ח ססי' כ"ה ושמא בעדי זוממין לא אמרינן הכי:

יב **מיהו** גם אם נסבול כ"ז פי' הירושלמי אינו נכון דהרי בש"ס דסנהדרין פ"ו מבואר דעדי גניבה ועדי מכירה עדי גניבה לוקין ועדי מיתה נהרגין וה"ה הכא עדי הזמה נהרגין ועדי שכירות משלמין דאלו באו להרוג ואלו באו לחייב ממון וע' רמב"ם פכ"א מעדות דעדי קינוי ועדי סתירה שהוזמו לוקין ועד טומאה משלם מכאשר זמם אף דבדידי' גופיה לא היתה מפסדת הכתובה ובירושלמי בריש סוטה באמת מסופק אם עדי סתירה משלמין מה שהיו מסייעין להפסיד כתובה ומסיק דאין משלמין ומ"ה פסק דעד טומאה לבד משלם וה"ה הכא ושמא יש לחלק דשם עד טומאה היא עדות אחרת וכאן אלו ואלו באו להכחיש עדי הבעל זו באו להזים וזו באו להכחיש. אמנם שמא יש לפרש הירושלמי בדרך זה דר' יוסי בר' בון יסבור כשיטת רש"י בכתובות ת ל"ב ד"ה שלא השם המביאו לידי מלקות דמשום דמלקות מלא תענה וממון מכאשר זמם לוקה ומשלם הא אם שניהם יהי' מכאשר זמם אין לוקין ומשלמין דמ"ש תוס' שם בפשיטות דאם רצו לחייב שתיהן ודאי חייבין שתיהן כבר הקשה הפנ"י דהרי בסנהדרין ד' ט' אמרינן דוקא משום דממון לזה ונפשות לזה חייבין מיתה וממון ומבואר דאם רצו לחייב אחד אין חייבין שניהם וע' בבית יעקב להגאון מליסא שכ' דתוס' לא כתבו דבריהם רק לר"מ ולא לרבנן באופן די"ל דלרבנן אם הוזמו העדים ממוצא ש"ר אין לוקין ומשלמין ומה שהקשה בהפלאה בתוס' הנ"ל דא"כ הו"ל במש"ר עדות שאאי"ל י"ל כיון דמהני תפיסה להעדים כמו בכל קלבד"מ לשיטת רש"י מיקרי עשאי"ל כמש"כ תוס' סנהדרין פ"א דהיכ' דמשכחת הזמה אף בדרך רחוק מיקרי עשאי"ל וזה מקשה ר' יוסי בר' בון ולא ע"י אלו ולא ע"י אלו לוקה ונותן מאה סלע והיינו דקשי' לי' דבין כת המזימים ובין כת האומרים ששכר אין לוקין ומשלמין דהתורה גילתה בעדים זוממין ממונא משלם ולא לקי או כמש"כ הפלאה בתוס' כתובות ל"ב ד"ה דאינו לוקה דא"ד דהא דריבתה תורה ע"ז לתשלומין דוקא היכא שהמלקות באו מלא תענה אבל היכא שהמלקות באו מכאשר זמם לוקין ואין משלמין א"כ הכא שהעדים לוקין מכאשר זמם הדין דלוקין ואין משלמין ואמאי חייבין מלקות ותשלומין ומשני אלא לוקין משום ל"ת ברעך עד שקר והכונה דכאן דלוקין מל"ת א"כ לר"מ לוקין ומשלמין שלא השם המביאו לידי מכות מביאו לידי תשלמין ולרבנן חייב ממון ולא מלקות כמש"כ הפלאה דהיכ' דמלקות באו מל"ת חייב ממון ולא מלקות וזה לדעתי פי' נכון:

יג **ובעיקר** מש"כ תוס' דאם העידו על אחד שחייב ממון ומלקות ודאי חייבין שניהם והפנ"י הקשה ע"ז ובית יעקב כ' דזה לא כתבו רק לר"מ גוף דין זה היא מחלוקת בירושלמי ריש מכות עדים שנזדממו ונשתקרו ר' יוחנן אמר שקר שקר ר"א אמר רשע רשע ופי' המפרש שנזדממו על מלקות ונשתקרו על ממון שרצו לחייב ב' דברים לר"י חייבין שניהם ולר"ל אין חייבין ב' עונשין עיי"ש אך פירושו רחוק מאוד דלמה קרי למלקות נזדממו ולממון נשתקרו והמובחר לפמש"כ בקצה"ח סי' ל"ח דעדים שאמרו שקר העדנו לר"ל דס"ל חייבי מלקות שוגגין פטורין מתשלומין א"כ כל עדים זוממין חייבין מלקות מל"ת ורק שהתורה גילתה דממונא משלם מילקי לא לקי ומ"מ הו' כחייבי מלקות שוגגין. ומ"ה הכא דחייבין לשלם מדיני דגרמי פטורין מתשלומין עיי"ש דדוקא בדין הזמה גילתה תורה עיי"ש א"כ מיירי הירושלמי בעדים שנזדממו וכבר שילם המעות דס"ל לירושלמי דאף בממון אמרינן כאשר זמם ולא כאשר עשה דלא, כמש"כ תוס' ב"ק דף ד' רק כדעת נ"י בב"ב באופן דמדין הזמה אין חייבין לשלם אך אח"כ נשתקרו או שהוכחשו או שאמרו בעצמם שקר העדנו דחייבין מדיני דגרמי ס"ל לר"י חייבין בתשלומין כשיטתי' דחייבי מלקות שוגגין חייבין בתשלומין ור"א יליף רשע רשע כמו דס"ל לר"ל בש"ס דידן כתובות ל"ה ומ"ה העדים פטורין מתשלומין כמש"כ הקצה"ח והא דאינו חייב בהזמה לבד מדיני דגרמי י"ל כיון דמדין הזמה לא חייבה תורה אם כבר ניתן המעות גם מדד"ג אינו חייב דשמא האמת כדברי' כיון דהעדים אין מכחישין אותו על גוף המעשה ולכן לא פליג רק אם אח"כ נשתקר על גוף המעשה וכן צ"ל בדעת הנ"י ולא כדמשמע מרמ"א סי' א' סעיף ד' ודוק כי אכ"מ להאריך:

יד **ואחרי** שהוכחתי דראיות קצה"ח לאו ראי' נבא לעיקר הדין הנה כבר האריכו הפוסקים להחליט דאם נוטל שכר להעיד עדות המועיל פסול מדאורייתא הן אם פסול נוגע מטעם משקר והן אם היא מטעם קרוב דהוה כמעיד על עצמו בנוטל שכר להעיד עדות המועיל הוה נוגע גמור וכ"כ במ"ב סי' צ"ח דלא כדעת מהריב"ל דאם היא מטעם קרוב בעינין דוקא שיהי' לו נגיעה בגוף העדות ובקצה"ח סי' ל"ז כ' דאף נגיעה מצד חוץ ל"ה רק מדרבנן ומה"ט ס"ל דאף בנוטל שכר להעיד עדות המועיל ל"ה רק פסול מדרבנן וז"א דהיכ' שמעמידו בפני בע"ח הוה נגיעה מדאורייתא וכש"כ בנוטל שכר ועיין בנב"י קמא אבה"ע סי' כ"ז ובש"ש שמעתא ז' פ"ו וז'. ויבואר עוד לפנינו אי"ה, וכ"כ בתשו' פנ"י סי' ס"ז אבה"ע דנוטל שכר להעיד עדות המועיל פסול מדאורייתא עיי"ש דמייתי ראי' מירושלמי בנוגע משום שכר פסול מדאורייתא ועד הצריך שבועה פסול מדרבנן וכ"כ בח"מ סי' ל"ה אבה"ע וכ"ז דלא כקצה"ח:

טו **והנה** אם לא נטל שכר קודם העדות רק שהבטיחו לו ליתן קודם שהעיד והעיד לא נתבטל העדות למפרע כן כתב המגיה במ"ל סוף עדות בשם שבות יעקב ח"א סי' קכ"ח וגוף הדבר תמוה מאוד דהרי הוא נוגע בעדות דאם לא יעוד לא יתנו לו ואם יעוד יהי' לו שכר ואף דתוס' כתבו בב"ב דל"ח שמא יתעשר וכן פסקינין בח"מ דכל היכ' דהשתא אינו נוגע בעדות אעפ"י שאם יתעשר יהנה בעדותו כשר לעדות וכן מבואר שם סי' ל"ז סעיף ט' דבעינין שיהי' לו הנאה ניכרת בשעת העדות זה דוקא בחשש בעלמא כגון לחוש שמא יתעשר בשביל זה לא יעיד שקר וכן בשביל הנאה שיתן אח"כ לקרובי' צדקה אבל בהבטיח לו חברו ליתן שכר ל"ה חשש רק הנאה ודאית דבודאי חברו יקיים דברו ושמא היא מחיוב לשלם שכר פעולה ואדרבה אף די"ל דבנוטל שכר להעיד ל"ה נוגע בעדות והעדות לא בטיל רק משום שמחיוב לקיים מה אני בחנם היינו דוקא אם משלם לו שכר שיבא לב"ד ויעיד ולא דוקא שיהי' עדות המועיל וכיון שיכול לבא לב"ד ולהגיד בהפך הדבר ושכרו אינו מחיוב להחזיר דלא התנה עמו רק שיעיד מה שיודע ע"כ ל"ה נוגע בעדות משא"כ בהבטיח לו שכר ואם לא יעיד לטובתן ודאי לא יתן לו נמצא דהוה נוגע בעדות:

ובשבות יעקב לא נמצא זה וט"ס במ"ל וצ"ל בית יעקב סי' קכ"ח ועיינתי שם וכל ראיותי' אינם ראי' דמה שהביא ממה שכ' תוס' דל"ה נוגע בעדות שמא יתעשר אין ראי' דחברך מית אשר מתעשר לא תאשר משא"כ בהבטיח לו חבירו ודאי יקיים דברו וכן מה שהביא מסנהדרין דף כ"ג בנמצא כת שני' פסולין דמבעי בגמ' אי הוה למפרע נוגע בעדות ופשטינין כבר העירו הראשונים ופרש"י כבר נתקבל העדות ועדין לא הי' הי' נוגעין ומאחר שנתקבל בהכשר נאמנים לפסול הראשונים ולא דהוה נוגע מספק שמא יפסלו אחרונים אין ראי' כלל דמנין לנו לחוש שמא יפסלו אחרונים אדרבה מוקמינין להו בחזקת כשרות ומ"ה ל"ה נוגע משא"כ בהבטיח לו שכר ומצאתי בשער משפט סי' ל"ד שחולק על הבית יעקב אמנם בגוף הדבר דהוי נוגעין שתק לי' ושוב עוררנו הרב הגדול מ' יצחק צבי העמערלינג נ"י אבד"ק ראזינטאב דסברת הבית יעקב כ' הסמ"ע וסברותינו כ' הש"ך עיין סי' קכ"ג בסמ"ע ס"ק ט'. במורשה שא"ל הנרשה שכרך יהי' תלוי אם ארצה אתן לך שכ' הת"ה דל"ה נוגע בעדות כיון דאין שכירתו על שליחותו ודאי וראי' מדל"ח שמא יתעשר והש"ך שם דוחה דברי ת"ה דשאני התם דהשתא ליכא ספיקא כלל אבל הכא איכא ספיקא דילמא מרויח ויש לחוש שיעיד שיתן לו ויפה הראה אמנם לדעתי אף הת"ה מודה דשם תלוי בדעתו אם ירצה ליתן משא"כ בהבטיח לו בבירור וכ"כ ממש בתשו' פנ"י אה"ע סי' ס"ד דבהבטיח ליתן לו בבירור אף הת"ה מודה דהוה נוגע. ויש

סברא דחייב ליתן לו שכר פעולה שהבטיח כמו אתנן דלולא דקלבד"מ הי' חייב ליתן ובקלבד"מ נמי חייב לציי"ש, ומצאתי בספר היקר אמרי בינה להגאון ר' מאיר אויערבאך חלק ח"מ דיני דיינים סי' י"ז שכ' ג"כ דהבטיח לשלם שכירות לעידי שקר מחיוב לשלם והאריך בפרט זה. אך לדעתי אינו דומה לאתנן דשם נהנה מאיסור ומ"ה מחיוב לשלם משא"כ בעדות כיון דעפ"י דין מחיוב להחזיר המעות שגבה שלא כדין ולא יהנו מעשי' אינו חייב לשלם. ומ"מ הדבר ברור דהוי נוגע כיון דבודאי יקיים דברי' ודלא כבית יעקב ואין להאריך בפרט זה יותר:

ולכאורה יש ראי' לבית יעקב מסי' ק"מ סעיף י' דמבואר שם דאם העידו השוכרים קודם שבא המערער עדותן כיון דלע"ע ל"ה נוגעין וה"ה כשהבטיח שכירות אולם זה אינו דכבר הקשה שם הטו"ז אמאי ל"ה נוגעין ועיין מה שתירץ התומים והנתיבות ומפאת כן משם אין ראי' ודוק:

טז **והנה** יש לדון בזה אם ב' עדים העידו ובאו ב' עדים והעידו שקיבלו שכירות אם הוי כתרי ותרי או האחרונים נאמנים לבטל לגמרי עדות הראשונים ואם יש חילוק בין העידו האחרונים בפני הראשונים ולפי שמכל זה נ"מ לנ"ד ע"כ אבאר:

הנה בראשית ההשקפה עלה במחשבה לפני דלפי המבואר בש"ס דכתובות כ' דב' עדים החתומים על השטר ובאו ב' ואמרו פסולים הי' או אנוסים וכו' הוה תרי ותרי ה"ה בב' שהעידו בע"פ וב' אומרים אח"כ שכורי' הי' הוה תרי ותרי ולא תימא דוקא בשטר אמרינן כן אבל לא כשהעידו בע"פ דזה ליתא דעדות בשטר לא עדיף מעדות בע"פ ובכתובות י"ח ע"ב אמרינן וכי תימא בע"פ אבל בשטר לא הא אמר ר"ל עדות החתומים על השטר כמו שנחקרו בב"ד מבואר דלא גרע מעדות בע"פ אבל לא עדיף אמנם לאחר העיון בתוס' ב"ק ע"ב ע"ב ד"ה אין לך ובתוס' כתובות כ' ד"ה אלא אמר ר"ה ותוס' שם י"ט ע"ב ד"ה ואם מפורש יוצא דיש ד' חלוקים דאם העדים האחרונים אמרו שהראשונים גזלנים אף אם אמרו שחזרו בתשובה האחרונים נאמנים ול"ה תרי ותרי ואם אמרו שעדיין הם קרובים נמי לא הוי תרי ותרי והאחרונים נאמנים לגמרי ואם אמרו שהי' קרובים ועכשיו נתרחקו אם אמרו שמנולדו הי' קרובים הוי תרי ותרי והשטר לא קרעינין ואם אמרו שאח"כ נעשו קרובין ונתרחקו כיון דאין מכחישין גוף ההלואה הראשונים נאמנים דמוקמינין אחזקתן וזו באה בפ"ע ומעידה א"כ כשהעדים אמרו שהעדים שכורים הנה כיון דמדרבנן נפסל העדות וגם העדים שקיבלו שכר פסולין לכל עדות שבעולם כמ"ש הר"ן והרשב"א סוף פ"ב דקדושין בשם התוספתא דהחשוד לקבל שכר כל עדותיו בטילין עד שיודע שלא קיבל שכר א"כ נהי דל"ה פסול הגוף שהרי אם לא קיבל שכר עדותיו כשר וכן אותו

העדות גופי' אם יחזור השכר לדעת קצת פוסקים מ"מ כיון שלע"ע אומרים פסולים לכל עדיות האחרונים נאמנים כמו היכ' שפסלו בגזלנותא אך זה מדרבנן דקבלת שכר פוסל העדות דמדאורייתא העדות כשר והעדים כשרין ואם אמרו שקיבלו שכר להעיד עדות המועיל בזה העדות מדאורייתא פסול מטעם נוגע הדבר תלי' בב' טעמים דנוגע פסול דאם הטעם דנוגע פסול משום דחיישינן שישקר כיון דאנן פוסלין גוף העדים רק שאומרים אינכם נאמנים בדבר זה י"ל דגרע מתרי ותרי דמוקמינן העדים אחזקתן שאין משקרין וכיון דהעדים אין מכחישין גוף ההלואה הראשונים נאמנים משא"כ אם אמרינן דנוגע פסול משום דהוה כמעיד על עצמו ואדם קרוב אצל עצמו א"כ כיון דמשנולד הוא קרוב אצל עצמו ול"ש לאוקמי אחזקה ועדיין הוא קרוב אצל עצמו הוי כאומרים שהם קרובים ועדיין קרובין והאחרונים נאמנים לגמרי ול"ה תרי ותרי כלל. וזה כמובן הפשוט ממשמעות תוס' י"ט ע"ב ד"ה ואם והיא שיטת הכנסה"ג אבל לפ"מ שפירש התומים ס"ק מ"א בסי' מ"ו דברי תוס' והר"ן דאף שאומרים שעדיין הם קרובין הוי תרי ותרי א"כ ה"ה היכ' שאומרים שהם נוגעים הוה תרי ותרי ועיין בשער משפט סי' מ"ו ס"ק ט"ו דמייתי ראי' לשיטת כנסה"ג מש"ס דזה בורר דאמרינין דף כ"ג זה פוסל עדים של זה בזמן שמביא עליהם ראי' שהם קרובין או פסולין ומבואר דראי' שהם קרובין מהני וחייב הנתבע לשלם ול"ה כתרי ותרי. הגם שי"ל שיש חילוק בין קודם שהעידו לאחר שהעידו דקודם שהעידו ל"ה תרי ותרי דאנו דנים על גוף העדים משא"כ לאחר שהעידו אנו דנין על העדות שהעידו והוה כתרי ותרי מ"מ מפשטא דגמרא נראה כדברי הכנסהג"ד וכן מפשטא דמשמעות לשון התוס':

ועיין בשער משפט שם דמייתי מלשון הרא"ש והמחבר סי' ל"ז סעיף ג' דמשמע דהיכ' דב' עדים אומרים שהעדים שותפים ל"ה תרי ותרי ולפמ"ש הדבר נכון דהרא"ש יסבור דנוגע מטעם קרוב דהוא מעיד על עצמו והוה כאומרים שעדיין קרובין והאחרונים נאמנים יותר. ולפ"ז יצא לנו דאף מדאורייתא לטעם קרוב ל"ה תרי ותרי. ויש מקום לומר, כיון דמדרבנן ודאי האחרונים נאמנים כמש"כ לעיל א"כ איתרע חזקת העדים א"כ שוב מדאורייתא ל"ש לומר דאוקמא העדים בחזקתן וזו באה בפ"ע ומעידה כיון דיצאו מחזקתן מדרבנן כמ"ש מהרי"ט בתשו' ח"א סי' מ"א דהיכ' דכבר מדרבנן פסול שוב הוי ספק תורה ול"ש לאוקמי אחזקה עיי"ש והוה תרי ותרי בלא חזקה:

יז **ולא** הצרכתי להאריך רק לפי שמצאתי שהגאון מקוטנא נ"י כ' בספרו ישועות ישראל סי' ל"ז ס"ק י"ב הנ"ל דהיכ' דהעידו ב' עדים ואח"כ באו ב' עדים והעידו שקבלו שכר להעיד עדות המועיל כהך דינא דנ"ד הוה תרי ותרי ולפמ"ש אם נוגע מטעם קרוב ל"ה

תרי ותרי ומה דמייתי ראי' מאנוסים מחמת נפשות דהוה תרי ותרי אף שאומרים שהם נוגעים דאין לך נוגע יותר מזה שבא להציל נפשו זה אינו דדוקא בקיבל שכר ונהנה הוה נוגע משא"כ מה שרצה להורגו והציל נפשו ל"ה הנאה רק מבריח ארי ומה שאמרו במשנה אנוסים הי' מחמת נפשות אין הכונה משום נוגע פסולים רק שהעדים אומרים אנו היינו וראינו שהלוה לא הי' שם ומכחישים ואומרים שהעדים חתמו באונס אבל לא ראו וזה הוי תרי ותרי כמו כל הכחשה וגם אנוסים מחמת ממון שאמרו שם בפי' שרצה המלוה לגזול ממונם עד שחתמו וגם זה לא מיקרי נוגעים דל"ה רק מבריח ארי רק שמכחישי' גוף העדות ומ"מ יכול להיות שהעדות אמת שראו פעם אחרת רק שהעדי' אומרי' אינכם נאמנים שאנחנו ראינו האונס שאתם הי' מוכרחי' להעיד אבל כשהעדים אומרים שקבלו שכר להגיד עדות המועיל שנהנו ע"ז והוי כמעידים על עצמם ואדם קרוב לעצמו ועדיין קרובין לעצמו ל"ה תרי ותרי כדמשמע מתשו' הרא"ש כמש"כ בשער משפט הנ"ל. שוב ראיתי בספר הנ"ל סי' מ"ו ס"ק י"ט שכ' דלדעת מי שסובר דנוטל שכר פסול קודם שיעיד ל"ה תרי ותרי אך לדעת הרשב"א דלא פסול קודם שיעיד הוה תרי ותרי וגם מייתי דברי הריטב"א דבאנוסים מחמת ממון ל"ה תרי ותרי וחזיתא לדעתו דפסול דאנוסים מחמת ממון היא משום נוגעים. וזה אינו דהריטב"א כ' כיון שהם אומרים עדות בהכרח וחותמים מחמת אונס ממון הוי רשעים. ומעידין על גופן של עדים משא"כ באנוסים מחמת נפשות דל"ה רשעים ל"ה כמעידין על גופן של עדים:

יח **והנה** אם העדים אומרים שהעדים קיבלו שכר להעיד עדות המועיל והעידו זאת שלא בפני העדים הראשונים. גם בזה נ"ל דל"ה תרי ותרי דהנה דעת הש"ך סי' מ"ו ס"ק ק"ב דאם העדים פוסלים בגזלנותא העדים הראשונים אף שלא בפניהם העדות בטל לגמרי ובסי' ל"ח בסופו כ' ג"כ דאם העדים פוסלים בגזלנותא מהני אף שלא בפניהם משא"כ בהזמה לא נפסלין שלא בפניהם ולפ"ז בהעידו שנטלו שכר ג"כ מדרבנן י"ל שנפסלין שלא בפניהם ויש מקום לומר דגם הש"ך לא סובר כן, רק שאותו השטר בטל אבל העדים גופי' לא נפסלו מ"מ לענין אותו עדות הדבר ברור לדעתי דמדאורייתא העדות בטל דאם נוגע מטעם קרוב אם עדים שהעידו שהעדי' קרובין ודאי נאמנים אף שלא בפני העדים הראשונים לשיטת הכנסה"ג הנ"ל דזה ודאי אין נוגע להעדים בשלמא גזלנותא דהיא גנאי להעדים אין חבין לאדם אלא בפני' משא"כ פסול קרבות ואף לטעם דנוגע משום משקר כיון דאינו רק חשש משקר ומ"ה אין מאמינים להעדים ל"ש אין חבין לאדם אלא בפניו ואינו דומה להזמה דהיא גנאי וחוב להעדים שהעידו על מה שלא הי' משא"כ בהעיד שנטלו שכר אך י"ל דגם נטילת שכר כיון דמדאו' אסור לקבל שכר הוה גנאי להעדים

וחוב מ"מ אותו עדות. לדעת הש"ך ממנפ"ש בטל העדות דאם הוי כעדות חמסנות בטל העדות כמו בגזלנותא ואם אינו נוגע להעדים כש"כ דהעדות בטל אך לדעת הרא"ש שהובא בש"ך ס"ק ק"ב וברמ"א י"ל דהוה תרי ותרי ולדעתי דאם נוגע מטעם קרוב לכ"ע מהני אף שלא בפניהם ול"ה אפי' תרי ותרי:

ואם לא העידו רק על אחד שקיבל שכר י"ל דלכ"ע כל העדות בטל ול"ה תרי ותרי דדוקא בהעידו על שנים שהם אנוסים או פסולים הוה תרי ותרי משא"כ כשמעידים על א' וכ"כ בספר הנ"ל:

ואחרי שהוכחנו דעדים שהעידו שקבלו העדים שכר בטל העדות ול"ה תרי ותרי ואפי' בהבטחה בעלמא כיון דהוה נוגעין ל"ה תרי ותרי וזה דלא כמש"כ בספר הנ"ל סי' מ"ו ס"ק י"ט דבהבטחה הוי תרי ותרי רק כמש"כ לעיל דכיון דבהבטחה הוי נוגעין הוה כמעידין שעדיין קרובין ולדעת כנסהג"ד ל"ה תרי ותרי וכן הלכה:

יט **מעתה** נבא לעיקר הדין הנה על העד אברהם משה העיד ר' חיים שהמגרש הבטיח לו חמישים רובל ונתן לו איזה סך א"כ יש עלי' עד אחד עוד העיד עלי' עד אחד שמו ר' ליבוש שרצה שיתן לו המגרש חמשה ר"כ להעיד, והנה רצון לאו כלום היא דשמא הוא רצה אבל המגרש לא רצה להבטיח לו אך בצירוף מה שנתברר ע"י הפאסט שהמגרש שלח להעד מעות שפיר הוה עדות דע"כ שלח לו על העדות ולא לשם מתנה דמתנה לא שכיח כדאיתא בח"מ סי' נ"ח דבראוהו שנתן לו מעות איתרע שטרא עיי"ש. ועוד נראה דאף אם נימא דבירור ע"י הפאסטאמט ל"מ לפסול עדות דעדות הערכי אין מועיל לענין גיטין מ"מ כיון שהבד"צ דק"ק בראדי ראו מכתב מהמגרש ששלח י"א ר"כ וצוה לתת לעבר חמשה ר"כ ונהי דלענין עדות אין המגרש נאמן ששלח מעות מ"מ עכ"פ הבד"צ עדות שהבטיח לו מעות ומה לי אם הבטיח ע"פ לפני עדים או הבטיח לו בכתב ואמנם כפי הנראה הן המכתב שעל האנווייזונג הן המכתב מהמגרש הכל נכתב אחר שהעידו העדים ואינם עדות שהבטיח לו קודם שהעידו העדים וכבר מבואר בתשו' בית יעקב ובמ"ל ובשער משפט סי' ל"ד ס"ק י' דאם נתן לו מעות אחר שהעיד בלא שום הבטחה העדות קיים מ"מ כיון שהעד ר' ליבוש העיד שהעד רצה שהמגרש יתן לו מעות וזה הי' קודם שהעיד וע"י מכתב וע"י פאסט נתברר שהמגרש נתן מעות אחר העדות הדבר ידוע שע"כ הבטיח לו קודם העדות דאם העד לא רצה להעיד בלא מעות והמגרש לא רצה לתת לו ולא הבטיחו והוא העיד בלא מעות ובלא הבטחה למה שלח אח"כ מעות והרי מתנה לא שכיח ומזה עדות שהבטיח לו וכבר כתבתי שבהבטחה הוה נוגע בעדות ולפע"ד נראה דבידיעה בלא ראי' נמי נוכל לבטל עדות דהרי מבואר בתשו' זקיני מהר"ם

פאדווא והובא ברמ"א ח"מ סי' ל"ד סעיף כ"ח דבעדות מיוחדת פוסלין עדות וראי' מש"ס סנהדרין כ"ז אף דבדיני נפשות ל"מ עדות מיוחדת מ"מ לפסול העדים שהעידו מהני עדות מיוחדת וה"ה בידיעה בלא ראי' מהני לפסול עדות וע' ב"ש סי' מ"ב ס"ק י"ב שכ' דהיכ' דבעי דו"ח ל"מ ידיעה בלא ראי' והיכ' דל"ב דו"ח מהני ידיעה בלא ראי' ולפע"ד לפסול עדים ל"ב דו"ח מדמהני ע"מ וע"כ מהני גם כן ידיעה בלא ראי' והגם כי הגאון בעל נוב"י קמא אבה"ע סי' נ"ז כ' דלפסול עדות בעי דו"ח מ"מ בתשובה הוכחתי מדברי מהר"ם פדווא הנ"ל דלא כדברי' דהרי מהני עדות מיוחדות וה"ה דל"ב דו"ח, אך הנוב"י יסבור דע"מ כיון דמהני בדיני ממונות מדאורייתא מהני ג"כ לפסול עדות (דלא כתומים ונתיבות סי' ל' דעדות מיוחדת בב' מעשים ל"מ רק מדרבנן דהרמ"א בתשובה לא כתב כן) משא"כ דו"ח דמדאורייתא אף בד"מ בעי ורק משום נעילת דלת ומ"ה לפסול עדות בעי דו"ח כמש"כ כעין זה זקיני מהר"ם מלובלין והובא בב"ש סי' י"א אבל לפע"ד גם לפסול לעדות שייך נעילת דלת דכל ב' עדים יעידו להוציא ממון ואם לא נוכל לפסלן בלא דו"ח איכא נעילת דלת ועוד דכיון דל"ב עשאי"ל לפסול עדות כמו שיבואר ה"ה דל"ב דו"ח והנוב"י גופי' כ' באותו תשובה שם דל"ב עשאי"ל ולמה ניבעי דו"ח אך הנוב"י כ' דדו"ח ל"ה מטעם הזמה וזה לפי דברי' דמה"ט ל"ב עשאי"ל לפסול עדות משום דל"מ לקיים כאשר זמם משא"כ לפ"מ שאבאר דיכול לקיים כאשר זמם ומ"מ ל"ב עשאי"ל ה"ה דל"ב דו"ח ואבאר:

כ **הנה** הנוב"י כ' דלפסול לעדות ל"ש כאשר זמם דאף מלקות מל"ת אין חייבין הניזמום דל"ש והרשיעו את הרשע כיון דלא אפסדי' מידי כמש"כ הש"ך סוף סי' ל"ח על הריב"ש ואף דלשבועה אפסדי' מ"מ מדאור' ל"ה שכנגדו נשבע ונוטל דל"ה רק תקנתא (זה צ"ע בדברי' דמדאורייתא הו"ל מ"ש ואינו יכול לשבע משלם אך תוס' ב"ק ק"ח כ' דגזלן לא פסול לשבועה רק מדרבנן וזה הי' לנוב"י לומר) ול"ש כאשר זמם לפסלו לעדות כיון דליכא לפסלו למפרע רק משעה שהעיד והוא רצה לפסול להעד משעה שהעיד היא והעד העיד מקודם בזמן ונמצא דל"ה כאשר זמם:

והנה במה שכ' נוב"י דעדים שהעידו לפסול לאדם והוזמו אין לוקין מל"ת ובסי' ע"ב וסי' ע"ד כ' ג"כ הכי וכ' עוד דע"א שהעיד לחייב שבועה והוזם אין לוקה מל"ת על זה חולק עלי' בצדק בספר אמרי בינה דיני עדות סי' ה' דבודאי מיקרי והרשיעו את הרשע שפסלו לעדות או שחייבו שבועה (ולפ"ז ראיות הנוב"י סי' ע"ב דל"ב בממון עשאי"ל מדמהני ע"מ אף שהעד יכול לומר לחייב שבועה בא ליתא דגם בחיוב שבועה מקיים כאשר זמם במלקות דלא תענה ומה שכתב עוד הנוב"י דלא מיקרי מלקות דל"ת כאשר

זמם לענין ממון כיון דכתיב יד ביד ואינו דומה לבן גרושה, בגמ' דכתובות לא משמע כן מדיליף מעדות זוממין והרי שם שאני ודוק כי קצרתי) כדמוכח מרמב"ם פכ"א מעדות דעד טומאה שהוזם חייב ומרמב"ן במלחמות ס"פ בן סורר לא מוכח רק היכ' שאין תועלת בעדותן משא"כ כשיש תועלת בעדותן לפסול אדם ונגמור הדין עפ"י עדים ודאי לוקין מל"ת ומה שהביא ראי' מעדים שהעידו על טריפה שהרג דהוה עשאי"ל אף שפסלוהו לעדות משום דלמיתה ל"ה כאשר זמם במלקות כמש"כ תוס' ריש מכות ובזה ודאי נכונים דברי' הגם דבתוס' כתובת ל"ג ד"ה אלא אפשר משמע כדברי נוב"י דבמעידין על טריפה אין לוקין על ל"ת כלל מ"מ דברי תוס' במכות ברורין יותר, והארכתי בענין זה במק"א:

ולפ"ז שפיר מיקרי עדות לפסול אדם עדות שאתה י"ל כיון דמתקיי' הזמה במלקות ומ"מ אמינא דל"ב עשאי"ל לפסול אדם וראי' שלי מהא דפסקינין בח"מ סי' ל"ד סעיף כ"ז דאם נשבע להכחיש עד העד והב"ד מצרפין לפסול להנתבע וכ' הסמ"ע דצריך להעיד מחדש העד והב"ד וקשי' הנה משמע לי דאם עדים הוזמו ואח"כ נודע שפסולים הי' אין לוקין מל"ת והכי מוכח מש"ס דמכות דף ח' ע"ב דאמרינן דכותי' עבד גולה ולוקה ע"י ישראל ומוקה לה שהעיד והוזם ומקשה עבד בר עדות הוא ודילמא שהעיד והוזם ולא ידעו שהוא עבד וע"כ כיון שנתברר שהוא עבד אינו לוקה משום ל"ת דזה דוקא בכשר א"כ ה"ה בנודע שהוא פסול וזה דלא כהפלאה שכ' בתוס' כתובות ל"ב ד"ה דאין לוקין ומשלם אהא שכ' דבשעה שהעידו טבחו או גנבו דאף דנודע שהי' פסול לוקה משום לא תענה דמוכח מגמ' הנ"ל דלא כותי'. א"כ היכ' שנשבע להכחיש עד מאי מהני שהעיד יעיד מחדש הרי הוא עשאי"ל דאם יזומו העד שלא ראה ההלואה הרי נפסל למפרע משעה שהעיד לחייב שבועה כמש"כ לעיל דגם בזה לוקין מלא תענה ונפסל לעדות וא"כ בשעה שהעיד מחדש כבר הי' פסול דאנן קיי"ל למפרע הוא נפסל ואין לוקה על אותו עדות משום ל"ת והו"ל עשאאי"ל וע"כ מוכח דל"ב עשאי"ל לפסול עדות:

מיהו זה יש לדחות דלדעתי דברי הפלאה נכונים דמוכח כדברי' מדברי הר"מ ר"פ כ' מעדות שכ' בעדים שהוזמו ונודע שא' מהם קרוב או פסול אין דנין כאשר זמם מ"מ פסולין לעדות משמע שעברו בל"ת ולוקין דאל"כ אמאי פסולין לעדות ומשמע דהר"מ ס"ל דאף הקרוב נפסל לעדות דעבר אלא תענה ודוקא עבד אינו עובר אלא תענה כדמוכח מגמ' הנ"ל משא"כ קרוב ולפ"ז י"ל דה"ה פסול עובר אל"ת ואינו דומה לעבד ולפ"ז שפיר הוה עשאי"ל דאף דנפסל למפרע לוקין מל"ת ודוק:

מ"מ מוכח מדמצרף בע"ד ועד לפסול לעדות וקשי' הרי אם יזומו להבע"ד הו"ל הכחשה והזמה ביחד ובכה"ג לא אדע אם עוברין בלא תענה כלל ואמאי מהני שיעיד הבע"ד מחדש אחר שנשבע הרי כשיזומו יהי' הכחשה והזמה ביחד וע"כ מוכח דלפסול לעדות ל"ב עשאי"ל:

כא **ובאמת** לדעתי הי' נראה להכריע בזה דהנה בתשו' מוח"ז ר"ע איגר סי' קע"ו כ' דעדים המכחישים עדים ל"ב אצלם עשאי"ל ולפ"ז הנני אומר דה"ה כשבאין לפסול א' לעדות על להבא ולעשותו רשע והוא לא העיד מקודם בעי עדות גמורה ועשאי"ל משא"כ כשהעידו עדים ואח"כ באו עדות לפסול העדות דל"ה רק כהכחשה ל"ב עשאי"ל כיון שאין באין רק להכחיש העדות (ולפ"ז שמא י"ל דאף דמוכח מש"ס דסנהדרין דבר חמא קטל נפשא ופסלי לסהדי בע"מ דחד אמר קמאי דידי גנב קבא דחישלא וחד אמר קמאי דידי גנב קתא דבורטי' דמזה מייתי מהר"מ פאדווא ראי' ונפסק ברמ"א סי' ל"ד סעיף כ"ח וקשיא מתוס' סנהדרין פ"ו ד"ה גניבה שהקשו אמאי נקטלי' הוי מצי למימר לפוסלו לעדות באנו והי' להם להעיד בעדות מיוחדת וכן קשי' מתוס' סנהדרין מ"א ד"ה אי נמי וע"כ תוס' לא ס"ל כמהר"ם פדווא להנ"ל נאמר דדוקא כשבאין להכחיש עדים שהעידו להרוג נפש בזה מהני עדות מיוחדת לפסול עדים כמ"ש הגאון ר"ע דבזה ל"ב עשאי"ל משא"כ כשבאין לפסול אחד לעדות לעשותו רשע על להבא ל"מ ע"מ ושפיר הקשה התוס'. מיהו יש להתישב בדבר. כי על דברי הגאון ר"ע חלקו אחרונים וע' באמרי בינה דיני עדות סי' ה' הנ"ל:

סוף דבר כיון שהוכחתי דל"ב עשאי"ל ה"ה דל"ב דו"ח לפסול עדים ומהני ידיעה בלא ראי' כמו בד"מ שוב נזכרתי דכבר נתוכחו המורים אי מהני ידיעה בלא ראי' לפסול שו"ב לענין שוחט מבארדיטשוב דהגאון מיאססי כ' בתועפות ראם חיו"ד סי' א' דל"מ וכן הוא בנחלת יעקב והנלפע"ד כתבתי דיש חילוק אם העדים באים להכחיש עדים שבאין לחייב דמהני עדות מיוחדת ולדעתי גם ידיעה בלא ראי' משא"כ היכא שבאין לפסול אדם שמוחזק בכשרות (וע' בספרי ליו"ד ח"ר סי' ח' אות ד"ה מה שכתבתי בהך ענינא דידיעה בלא ראי' ובספרי הנ"ל סי' א' אות י"ב וסי' מ"ט אות ט"ו ט"ז על דברי הנוב"י ותשו' רע"א. וע"ל ח"ר סי' ס"ה אות ט' בענין ידיעה בלא ראי' וסי' ע"ד אות ב' וסי' פ' אות כ"ג בדיני הזמה בעדות אשה וסי' ק"א אות ה' וסי' ק"ב ק"ג וסי' קל"ו אות י"ג י"ד וסי' קל"ז אות ד' ה' ו' בענין הזמה בעדות מיוחדת):

כב **מ"מ** יהי' איך שיהי' כיון שיש ע"א שמעיד בבירור שקיבל שכר וע"א שמעיד שרצה לקבל שכר והבד"צ ראו ששלח המגרש מעות ונתברר בבירור גמור הדבר נודע שהעד

אברהם משה נוגע בעדות ול"מ עדותו מדאורייתא. וגם על העד עבר יש אומדנא אך לא בירור גמור ע"כ העד אברהם משה ודאי אין בעדותו ממש והנה בנ"ד יש ג' עדות ב' עדים שנגבה עדות מהם בב"ד של ג' והם אברהם משה ואברהם עבר ועל המכתב שכתבו ב' עדים חתומים אברהם בר' יוסף כפי הנראה הוא העד אברהם משה והעד שני הוא זאב בן צבי. והנה לדעת רש"י אין לחוש להמכתב בתו"ע כי עדות בכתב ל"מ אך לשטת ר"ת דמהני עדות בכתב אם העדים ראויין להגיד יש לחוש לעד הזה בצירוף עם העד אברהם עבר שלא נפסל אמנם זה אם יכולין לקיימו דאם אין יכולין לקיימו אין לחוש עלי' כלל דאף דקיים שטרות דרבנן ומה"ט חשש מהרי"ק שורש ע"ד גם בקדושין לכתב שאינו מקיום מ"מ בנ"ד שהמגרש רדף אחר זיופים כמבואר בהג"ע אין לחוש לכתב שאינו מקיום וגם בקיום יש לדין בהך דכתובות ל"ו בעדים שהעידו שבקש א' לזייף דל"מ קיום עד שיבואו העדים עצמם ולדעת ר"א אפי' ע"י העדים מכירים חתימתם ל"מ כמבואר בח"מ סי' ס"ג וכ"ש באינו מקיום דל"ח כלל וע' ב"ש אה"ע סי' מ"ב שכתב באם א' הוציא שטר קדושין ועדים אומרים שבקש לזייף פ"א מחזקינין ג"ז לזיוף והיא מתשו' הרשב"א הובא בב"י דאפי' עדים אחרים מקיימין הכתב ל"מ ובתשו' הרשב"א כ' טעמים וטעם א' שכתב דכמו דאין מוציאין ממון בשטר כזה כן אין מוציאין מחזקת פנוי' ל"ש בנ"ד לפמש"ל דהאשה בחזקת א"א קיימת דלא כתשו' הר"ן אך טעם ב' שכ' דכיון דבלא סהדי הב"ד מתירין אותה להנשא ולא תצא מהיתרה שייך נמי בנ"ד ולכאורה יש לעיין אם הוה זאת מפיהם ולא מפי כתבם לפמ"ש תוס' ב"ב מ' דמה"ט במודעה א"צ לומר כתבו ול"ה מפיהם ולא מפי כתבם דתקנת חכמים היא עיי"ש א"כ היכ' דעדים כתבו שטר שמסר מודעה ועוד שביטל הגט והשליח אחר נתינתו כיון דלענין מודעה ל"ה מפיהם ולא מפי כתבם מתקנת חכמים ה"ה מה שהעידו על ביטול הגט ל"ה מפיהם ולא מפי כתבם אך י"ל דרבנן לא תקנו רק במודעה ולא בעדות ביטול הגט וכיון דמודעה ל"מ דהרי ביטל המודעה ופסל ע"מ ואנן סהדי דמה"ט בטל בלב שלם כמ"ש הר"ן בעדות על ביטול הגט הוה מפי כתבם ואנן פסקינין כרש"י, ולא כר"ת כמבואר סי' כ"ח ע"כ אף קיום ל"מ ורק שהב"ש סי' מ"ב חשש שמא יבואו עדים ויעידו בע"פ ע"כ יש לחקור בק"ק בראדי על העדים החתומים בהמכתב ואם א"א לקיים או שיבואו העדים ולא יעידו בע"פ אין לחוש להמכתב ולא נשאר רק ע"א וערעור חד ל"מ בשגם שהרי יש כאן הכחשה ורק דהוה תרי לגבי תרי וכשהאחד נפסל מטעם נגיעה לא נשאר רק ע"א בהכחשה:

סימן צב

המשך התשובה (א)

והנה כבר כתבתי לעיל דלשיטת מהרש"א דלא תלינין טעות בב' עדים יש כאן הכחשה וכן לפשטות לישנא דהרמב"ם דלא תלינין טעות רק בשעה אחת יש הכחשה מב' נגד ב' רק שכתבתי דגם ב' נגד ב' האשה בחזקת א"א קיימה דלא כמשמעות תשו' הר"ן ובאמת הדבר מבואר בנוב"ת אה"ע סי' קנ"ו דבספק אם הי' חליצה כשירה אף ע"א נאמן לאסור כיון שהוא אומר שלא נעשה דבר המתירו. אך בגמ' דגיטין ד' ט' דמקשה והא אר"י אין ערעור פחות משנים לא משמע דמהני ערעור חד וע' פנ"י שכ' דהוא מטעם רוב דרוב אין מזייפין וה"ה שי"ל דרוב אין מבטלין כיון שנשבע שלא לבטל ע"כ ל"מ ע"א. רק בב' נגד ב' אסורה, ואמנם יש להסתפק בב' נגד ב' אם חזרו העדים הראשונים כגון בנ"ד שהעד אברהם משה אמר שקר העדתי אם מקבלין דברי' ול"ה חוזר ומגיד כיון שב' עדים אומרים ששקר הגיד וכבר מפלפל בענין זה בשער משפט סי' כ"ט סק"ב והנה בתחלה הביא ראי' מש"ס דכתובות כ' דיכולים לחזור מעדותן מדאר"נ אלו הוי קמן ומכחישין להו הוה הכחשה השתא דליתניהו קמן דאלו הוי לקמן דילמא הוי מודה להו מהימנא משמע דאלו הוה מודה להו לא היו חוזרין ומגידין כיון דב' עדים אומרים כדבריהם וכן מייתי ראי' מתוס' שם ד"ה אלא אר"נ שכ' דמ"ה לא מוקמינין אחזקה משום דאלו היו קמן שמא הי' מודה להו והוא ראי' גדולה וכבר התפלא מהר"ם שיף בגמ' ע"ז מה מהני הודאתם אבל אם נאמר דיוכלו לחזור אתי שפיר דברי הש"ס בשגם שי"ל דנהי דרש"י כ' בכתובת י"ח בטעמא דכיון שהגיד שוב א"ח ומגיד דגבי עדות חדא הגדה כתיב מ"מ י"ל בטעמא דקרא דאינו חוזר ומגיד משום דכיון שאומר שבתחלה שקר העיד אין אדם משים עצמו רשע לומר ששקר העיד ואף שנותן אמתלא לדברי' שאמר שהי' אנוסים מחמת נפשות ל"מ אמתלא ולפ"ז בב' עדים שמעידין ששקר העידו יכולין בעצמם לחזור אמנם בשער משפט לבסוף מייתי ראיה מריב"ש סי' רס"ו שכ' בזה הלשון והזמה שלא בפני' נהי דהזמה ל"ה הכחשה מיהו הוה וכיון דל"ה רק הכחשה הו"ל תרי ותרי אח"ל שווידאל אברם זה הנזכר אין ממש בחזרתו וחזר הדן להיות ב' אומרים נתקדשה וב' אומרים לא נתקדשה ומזה הוכיח בשער משפט להלכה דאין יכולין לחזור אף בכה"ג. ואם לדין יש תשובה דכיון דהריב"ש כ' לבסוף דהזמה שלא בפני' מבטל כל העדות ול"ה תרי ותרי ע"כ כ' ליתר שאת דאף את"ל דל"מ חזרת העדים והו"ל תו"ת מ"מ ל"ה תרי ותרי דהזמה שלא בפניהם מבטל כל העדות אבל באמת י"ל דה"ה דיכולין לחזור מעדותן כיון די"ל דמה שריבתה תורה דוקא באין עדים מעידין כדברי חזרתן. ועוד י"ל

דכונת הריב"ש דאת"ל שאין יכולין לחזור מ"מ ל"ה לי' תרי ותרי אבל י"ל שיכולין לחזור מטעמא דכתיבנא:

ב **והנה** לפע"ד נראה דהרב הגאון רב האי סובר כסברא הנ"ל דבתרי ותרי לא הוי חוזרין ומגידין שכ' במשפטי שבועות שער ה' בנשבעין ונוטלין (כפי מה שהביא בח"ס ח"מ סי' קמ"א. כי לע"ע חפשתי ולא מצאתי) אין עדים זוממין נעשים זוממים עד שיזומו את עצמם ולא תושלם ההזמה אלא בפני הני זוממין שיודו או ישתקו ואם אינו בפניהם או שלא שתקו (צ"ל ל"ה הזמה) אלא הכחשה ובטלה העדות והנה דברי' תמוהין דמאין הוציא זאת ואיזה סברה יש בזה ונ"ל דס"ל הנה רבא ס"ל עדים זוממין חידוש והיינו כיון דאין מעידין בגופו של עדים שהם גזלנים או פסולין הו"ל למימר מאי חזית דציית להני וא"כ אמאי ס"ל לאביי דל"ה חידוש ע"כ כ' דאין דנים דין הזמה עד שיודו או שישתקו דהוה כהודאה ול"ה חוזרין ומגידים כיון שב' אומרים כדבריהם ושוב ל"ה חידוש. אמנם אם עומדין בעדותן הו"ל תרי ותרי ואין דנין דין הזמה ומה שהקשה ח"ס דא"כ כל עדות אין יכולין להזים שהעדים יכחשו י"ל כמש"כ הרמב"ן בשלש שיטות במכות דף ה' גבי איסטטית שהקשה דאת"ל דהכת ד' אין מקבלין הזמה כת ג' נמי ל"מ עדותן דהו"ל עשאאי"ל ותירץ דכיון דמשום חששא בעלמא מבטלין עדותן ואלו יודעין דקושטא קאמרו מקיימא הזמה מ"ה ל"ה עשאאי"ל ומ"ה היכ' דהכחשו העדים אנן אין יודעין אם המזימין קושטא קאמרו ולא ידענין רק היכ' דאישתקו או מודים משא"כ היכ' שהעדים אין אומרים היום או השעה הו"ל עשאאי"ל דכיון דהעדים אין מכחישים היום או השעה ויכול להיות שהאמת כדברי העדים הראשונים דלא מוכחשים שוב הו"ל חוזרין ומגידים ואין נאמנים לחזור ואם מ"מ אומרים שקר העדנו אין נאמנים להמית א"ע וכן היכ' שיכולים לומר שטעו בעיבורא דירחי ודוקא היכי שב' עדים מזימים בבירור ומסירין כל העדות נאמנים ואף נענשים מגזה"כ וחתני הרב הגדול מ'

נתן נ"י כעת אבד"ק ראהטן הקשה דא"כ לא משכחת זוממי זוממין כיון שהעדים מודין כדאמרינן בב"ק ע"ה ע"ב דהיכ' שמודה ואמר גנבתי אין דנין דין הזמה ולק"מ דהיש"ש כ' בב"ק שם דזה דוקא כשהודה קודם שבאו עדים אבל כשהודה לאחר שבאו עדים דנין דין הזמה עיי"ש וע' בתומים ר"ס ל"ח שכ' דבמלקות ומיתה ל"ש זה ואין להאריך בפרט זה כיון דבאמת דברי רב האי דברי תימא ובכ"ז י"ל לדברי' דמדין הזמה יש ללמוד דבכל הכחשה דבי תרי העדים יכולין לחזור ונהי דחלוק מדין הזמה דאין מענישים העדים רק בהזמה מ"מ גם בהכחשה בטל העדות אם חוזרין מדבריהם ולהלכה מי יהין להורות נגד משמעות הריב"ש מ"מ אולי יועיל זה לסניף ויבואר אי"ה בסוף התשוב':

(ועמש"ל ח"ר סי' ק"ב):

ג **והנה** ראיתי התשובה שכ' בזה ש"ב הגאון המפורסם מ' יצחק אהרן איטינגא אבד"ק לבוב והנה מה שדן מתחילת דברי' להתיר בנ"ד מכח מה שהעד ר' חיים כ"ץ הזים את העד אברהם משה שהוא העיד שביי"ג טבת אחר צהרים ביטל הגט והשליח ור' חיים העיד שהי' אברהם משה עמו בכפר משעה ו' עד שעה שביעית ושם לא הי' המגרש רק העד, ע"כ הוה הזמה גמורה ורק שהזמת ע"א ל"מ מ"מ כתב כיון דהלכה בע"א המכחיש ע"א אין לצרף שניהם ביחד דממנ"פ איכא חד פסול כמש"כ הש"ך בסי' ל"א בשם חכמי בריסק ומ"מ כל א' בפ"ע כשר דמוקמינן אחזקה משא"כ בכאן דאנו צריכין לדון על שני עדים ביחד על אברהם משה ועל ר' חיים כ"ץ ולא אוקמינן אחזקה ונמצא שלא הי' ביטול הגט רק בפני ע"א לדברי ר' חיים כ"ץ והתוס' כתבו דביטול בפני ע"א מדינא מהני רק מפני מה כח ב"ד יפה ל"מ דאפקעינהו רבנן לקדושין אף לרבי ונמצא דל"ל כיון דע"א מכחיש ע"א שמא האמת כדברי אברהם משה דמוקמינן האשה בחזקת א"א דכיון דלדברי העד חיים כ"ץ אפקעינהו רבנן לקדושין אין כאן חזקת א"א. זה תוכן דבריו וזה ליתא דלמה אנו צריכין בנ"ד לדון על שני עדים ביחד דכיון דע"א אין יכול להכחיש ע"א עדותו בתקפו וכל א' כשר לעדות אחרת וה"ה וכש"כ לעדות שהעיד כבר שהי' ב' עדים ואין א' מכחיש ב' עדים:

וגם מש"כ דל"ש לאוקמי האשה בחזקת א"א כיון דלדברי העד ר' חיים כ"ץ המזים לא הי' הביטול רק בפני ע"א אפקעינהו רבנן לקדושין כבר כתבתי לעיל דאף בספק אם אפקעינהו קדושין מוקמינין בחזקת א"א כדמוכח מש"ס דיבמות ר"פ האשה דאם ע"א אומר על הקדש דאיתשל מרי' עלי' הוה נגד חזקה אף דשאלה עוקר ההקדש מעיקרא דהקדש ל"מ חרטה דהשתא כמש"כ הראשונים ומ"מ הוה נגד חזקה כיון שכבר החזקנו זאת להקדש וה"ה בחזקת א"א והיא כעין סברת זקיני ת"ש סי' י"ח ס"ק כ"ט והגם דעל דברי זקיני יש לדון כמש"כ לעיל מ"מ דבר זה ברור דהאשה בחזקת א"א עומדת:

ועוד לדברי ר' חיים כל העדות בטל כיון שהעידו ב' עדים ונמצא אחד פסול בטל כל העדות ולא נשאר אף אחד שנאמר אפקעינן לקדושין דבשני עדים ונמצא אחד קרוב או פסול לא נשאר אף א' לחייב שבועה על ידו כמש"כ הסמ"ע סי' ל' דלא כמש"כ הב"ש סי' מ"ב דנשאר ע"א עכ"פ. וכשלא נשאר אף ע"א איך נאמר אפקעינהו רבנן לקדושין כיון שאין כאן עד המעיד על הביטול ונמצא לדברי' האשה בחזקת א"א רק שנתגרשה ושוב איכא חזקת א"א א"כ שמא האמת כדברי אברהם משה כיון דאיכא חזקת א"א ע"כ

אין לדברים אלו מקום כלל אחרי מחילת כת"ה ושוב ראיתי שגם הרב הנ"ל לא סמך על זה:

ד **עוד** כתב דכיון דבנ"ד שהי' דין מרומה הי' צריך דו"ח מדאורייתא ובהגדת העדים נחסר איזה שעה שהב"ד לא שאלו ע"ז ומ"ה העדות בטל וגם הי' אברהם משה יכול לחזור כל עוד שלא נגמר החקירה ולא נשאר רק ע"א על הביטול ובזה לכ"ע בטלו אינו מבוטל. הנה דבר זה אמת דהיכ' שלא נגמר החקירה והדרישה העדים יכולים לחזור כמבואר בתוספתא ומ"ש הרב הנ"ל דהתוס' בפסחים י"א חולקין ע"ז על דברי התו' כבר תמהו התומים והנתיבות ואנכי הראיתי באיזה מקומן דתוס' גופי' מייתי תוספתא הנ"ל בסנהדרין ל"ב ע"ב ד"ה היכי אמר להו דלא כתומים שכ' דתוס' לא כתבו כן. ואמנם כפי הנראה לא הי' למראה עיני' הגב"ע דבגב"ע שלפני מבואר שאמרו שביום ד' י"ג טבת בשעה ג' בא לפניהם ואמר שבשעה זו הוא הולך מהגט שסידר לשליח א"כ יש כאן השעה ויום החודש והשבוע. ואי משום שלא אמרו השנה הרי השנה ידוע שהרי אמרו שבאותו יום סידר גט לשליח וידוע לב"ד השנה והיום שסידר ע"כ ידוע מעדותן על איזו שנה העידו וגם המקום ידוע שהרי אמרו שקודם שהלך לסדר הגט הי' בפניהם ומסר מודעה ותיכף אחר שנכתב הגט בא לפניהם ובטל הגט וכיון שידוע שהגט נכתב בק' בראדי ונמסר לשליח בק' בראדי גם המסירת מודעה וביטול הגט שאחרי' שהי' באותו יום תיכף וסמוך להגט הי' בק' בראדי ומה הי' להב"ד לשאול עוד:

ה **איברא** די"ל כסברת הרב הנ"ל והיינו דכיון דלא אמרו השנה והמקום בפרוטרוט ל"ה עדות בדין מרומה ומה שכתבתי דכיון שאמרו שביום שסידר הגט והשליח בא לפניהם והמקום והשנה ידוע לב"ד א"צ לשאול אותם ע"ז זה אינו דהרי מבואר בש"ס דסנהדרין פ' הי' בודקין שהקשה ר' יוסי לחכמים מי שבא ואמר אמש הרגו צריך לשאול באיזה שנה וכו' אלא אע"ג דל"צ רמינין עלי' כר"ש בן אלעזר עיי"ש וכיון דהלכה כחכמים הרי אע"ג דבאמרו אמש הורגו ידוע להב"ד היום והשנה והשבוע והחודש ומ"מ צריכין לדרוש שמא תטרוף דעתו ויחזור דז' חקירות מדאורייתא ה"ה בדין מרומה דצריך מדאורייתא דרישה וחקירה אם נחסר השנה והמקום, אף שידוע להב"ד ומוכח מתוך עדותן ל"מ עד שיעידו בפירוש אמנם מצאתי בחידושי הר"ן ר"פ הי' בודקין שנחלקו בזה והר"ן מייתי שיטת הרז"ה דהיכ' דאמר בחודש זה א"נ שנה זו אעפ"י שאינו יודע כמה היא בשבוע לא נפסל עדותו וכן נמי אם אינו יודע שם החודש א"נ אם אמר אתמול או שלפני' אבל אינו יודע כמה ימים עברו מן החודש אין עדותו נפסלת בשביל כך ונראה שאם אמר זכור אני בכמה בחודש אבל איני זכור באיזה יום בשבת הי' אין עדותן נפסלת עיי"ש והר"ן כ' וכן

נראה מסברה מכרעת אבל פשטא דגמ' לא משמע כן מדאמרינן א"ל ר' יוסי לחכמים מי שבא ואמר הורגו אלא אע"ג דל"צ ומשמע דלעיכובא בעינין הני ז' חקירות ואע"ג שאמרו אמש הורגו צריכין לומר הז' חקירות ואם הוכחשו בחקירות ואע"פ שאמרו אין אינו יודעין עדותן בטלה וכן דעת הר' דוד וכן דעת הרמב"ם אע"ג דהא מילתא הילכתא למשיחא נ"מ לדין מרומה דבעינין דו"ח אם אמרו בכמה ימים בחודש או באיזה יום מימי השבת זו א"צ לומר באיזה שנה ובאיזה שבוע לדעת הר"ז הלוי ע"כ הנה מדכתב דפשטא דגמרא לא משמע הכי ולא הקשה עלי' נראה דדעת הר"ז הלוי דאם אמרו אמש הרגו אף רבנן מודה דהעדות אינו פסול ורק לכתחלה צריך לשאול שמא תטרוף דעתו ויחזרו ויכולין לחזור כל עוד שצריכין לומר לכתחילה החקירות והדרישות אף שהעדות כשר בלא הגדה זו ל"ה חוזרין ומגידים כיון שלא נגמר בדבריהם דלכתחילה צריכין להגיד ואמנם אם לא הגידו או שאמרו בחודש זה ולא אמרו השנה כיון שהשנה והשבוע ידוע לב"ד שהרי אמרו בחודש זה אין העדות נפסל בכך ולפ"ז בנ"ד כיון שהשנה והמקום ידוע לב"ד לא נפסל העדות:

(**ואף** ע"כ מוכח מגמ' דאף לדעת הרז"ה העדים יכולין לחזור כשאמרו אמש הרגו דאל"כ למה שאלינין להו כר"ש בן אלעזר שיחזרו מעדותן כיון דל"מ חזרתן י"ל דדוקא בעוד שעומדין לפני הב"ד דשיילינין להו לכתחלה ולא נגמר העדות ויכולין לחזור אבל היכא שכבר הגידו והב"ד בטלו הקביעות ישיבתן והעדות נגמר כיון דלדעת הרז"ה העדות לא נפסל כיון שנודע להב"ד היום והשנה אין העדים יכולין לחזור ויבואר אי"ה לקמן) אבל לדעת הר"ן גם אם הדבר ידוע לב"ד ל"מ עד שיעידו בפירוש וכפי הנראה גם בדין מרומה ס"ל הר"ן הכי:

עוד כתב הר"ן דר' דוד חולק על הר"ז דאפי' אמרו העדים בכמה בחודש צריכין לומר באיזה יום בשבת דכשאמרו באיזה יום בשבת תלינין שטעו בעיבורא דירחי כיון שמכונים ליום השבת עיי"ש והנה התוס' נראה שחולקין על הרז"ה שהקשו בסנהדרין מ"א ובפסחים איך דייק בגמ' דאזלינין בתר רובא דטעו בעיבורא דירחי דילמא שאני הכא שכוונו ליום א', ומנ"ל שכוונו ליום אחד דילמא אמרו העדים בחודש זה בכמה בחודש ולא ידעו יום השבת שכתב הרז"ה דלא נפסל העדות בכך ומ"ה מוכח דרובא דאינשא טעו וע"כ לא ס"ל כרז"ה אך י"ל דתו' הוכיחו דכיונו יום השבת דאל"כ קשי' אמאי מתרצין העדים ולא דייקינן וע"כ מיירי שכיונו יום השבת כמש"כ מקודם ושפיר הקשו ויש לפלפל בזה אבל אכ"מ:

ו **ומ"מ** אף שהר"ן כאן חולק על הרז"ה ויש מקום לומר בנ"ד כיון דנחסר השנה והמקום אף שידוע לב"ד מתוך העדות נפסל העדות אבל בחידושי הר"ן פ' אחד דיני ממונות כ' בשם הר' דוד דהא דבדין מרומה צריך דו"ח אין הכונה שצריך כל דיני דו"ח כמו בדיני נפשות רק שצריך לחקור לפי ענין הרמאות ורק היכא שהדין חושש בכל הענין שהיא מרומה צריך לעשות דו"ח:

בשלימות מ"מ אם נודע להב"ד השנה והחודש או המקום כגון בנ"ד לא נפסל העדות כיון דדין מרומה חלוק מדיני נפשות ומה שנודע להב"ד מתוך העדות למה צריך לדרוש ע"כ צ"ע לדעת הר"ן אם נפסל העדות ואם יוכלו העדי' לחזור:

ז **והנה** הריב"ש סי' רס"ו והובא בח"מ סי' ט"ו כתב להדי' דבדין מרומה א"צ דרישה וחקירה ממש כמו בדיני נפשות רק שצריך לחקור ולדרוש כפי מה שאפשר אבל לא נפסל העדות אם לא אמרו הז' חקירות והרי בעובדא דהריב"ש הי' חשש רמאות בכל העדות ומ"מ פסק דלא נפסל העדות ומבואר דלכתחלה צריך דו"ח אבל אם לא הי' דרישה וחקירה אף העדים אין יכולין לחזור דהרי בעובדא דריב"ש חזרו העדים ופסקו דאין יכולין לחזור דאין חוזרין ומגידים ואי סלקא דעתך דגם לריב"ש כיון דלכתחלה צריך דרישה וחקירה יכולין לחזור אף לאחר שבטל ועד המושב מישיבת הדיינים אמאי פוסק בעובדא דידי' דאין יכולין לחזור, וע"כ אין יכולין לחזור. אמנם קשי' על הריב"ש ממרדכי ר"פ אחד דיני ממונות הובא בב"י חו"מ סי' ל' וב"י אה"ע סי' מ"ב שנשאל ר"י על אחד שהטעה להעיד עדות שקר והשביעים להעיד שקידש אשה אחת ולבסוף חזר בו אחד מן העדים והשיב ר"י והצריך גט מפני לעז ולולא כן לא הי' מצריך גט כי עדים שבאו לאוסרה צריך דו"ח וכ"ז שלא נחקרה יכולים לומר אנוסים היינו כדתני' בתוספתא ועוד כי זה המעשה שייך לדין מרומה וכל דין מרומה צריך דו"ח ואס"ל דדוקא לכתחלה צריך דו"ח אבל אם לא הי' די"ח ל"מ חזרת העד למה פסק ר"י דא"צ גט ונראה לישב דהריב"ש יסבור כמו שכתבתי לעיל בדעת הרז"ה שכ' להדי' דלא נפסל העדות וע"כ ס"ל דמ"מ שייליניין באומר אמש הרגו כדי שיחזרו העדים כדברי ר"ש בן אלעזר דכיון דלכתחלה שואלין לא בגמר העדות ויכולין לחזור וזה דוקא כל עוד שיושבין הדיינים ועוסקים הדיינים באותו עדות וא"כ בעובדא דר"י במרדכי הי' ג"כ עובדא הכי שהעד חזר לאחר כדי דיבור אך באותו ישיבת הדיינים ולכן כ' כיון שעדיין צריך דרישה וחקירה על כן העד יכול לחזור ובעובדא דהריב"ש שנגמר העדות ונסתלק ישיבת הדיינים מ"ה פסק שלא הי' יכולין העדים לחזור באופן דבנ"ד ל"מ חזרת העד:

ח **ומ"מ** גוף הדין צריך ראי' בשגם כי בנתיבות סי' ל' ס"ק א' כתב דאם עדים העידו בניסן והדריש' והחקיר' הי' בתשרי והוזמו נפסלין משעה שהעידו א"כ לפ"ז ה"ה כשהעידו ולא חקרו בדין מרומה כיון שיכולין לחקור עוד העדים יכולין לחזור אך הגאון מליסא שם כתב דהוא דבר ברור דעדים בדיני נפשות שהעידו והחקירות אמרו אחר כדי דיבור והוזמו נפסלין למפרע, ועפ"י זה בנה כל יסוד שלו ואני אומר דהיסוד שלו צריך ראי' וכל עוד שאין מביא ראי' אין לבנות דין ע"ז:

ולכאורה יש לפלפל ע"ז מש"ס דב"ק ע"ג בהעידו על הגניבה וטביחה דנפסלין משעת הגניבה ודילמא הי' החקירה אחר כדי דיבור שהעידו על הטביחה וע"כ כדברי הנתיבות אבל יש לדחות הראי' ואכ"מ:

ומ"מ גוף הדין להלכה בנ"ד צ"ע. והנה לדעתי העני' מגמ' משמע כדברי הריב"ש דדין מרומה ל"ה רק לכתחלה בדו"ח אף שהיא מדאורייתא מצינו ג"כ מדאורייתא חילוק בין לכתחלה לדעבד בתוס' כתובות ל' ד"ה א"ב בעילה ועיין פ"מ יו"ד סי' כ"א דבעוף לכתחילה צריך ב' סימנים מדאורייתא וע' בספרי הקטן סי' צ"ג אות ג'. דקשי' בשטר שהי' כתוב באחד בניסן בשמטה והוזמו עדים דשטר כשר משום שאנו אומרים שאחרוהו ומזה הוכיח בש"ס דסנהדרין ל"ב דל"ב דו"ח והכי כתב במהרי"ק סי' כ"ז ובתומים ר"ס ל' דהיכ' דאיכא הכחשה הוי דין מרומה ולפי"ז ה"ה בהזמה הוי דין מרומה ובע' דרישה וחקירה ושוב אמאי אמרינן כמו שנחקרה עדותן בב"ד דהרי בהזמה נמי הוה דין מרומה ובמהרי"ק סי' ס"ז הקשה כן בעדים שאמרו אנוסים היינו הרי הוה דין מרומה ויכולין העדים לחזור ותירץ במחנה אפרים ה' עדות סי' כ' דכיון דבעת שהעידו העדים. לא הי' דין מרומה אמרינן כמי שנחקרה העדים ול"מ הגדתן אח"כ וזה שייך דוקא בהגדת העדים אבל כשנמצאו מזימין הרי אנו רואין ריעותא מצד עדי' אחרי' ואמאי הוי כמו שנחקרו וע"כ מוכח כריב"ש דדוקא לכתחלה בעי דו"ח אבל אם לא חקרו העדות קיים וגובין בו ומיושב קו' מהרי"ק בפשיטות ותשו' הריב"ש שהביא מהרי"ק לא קאמר רק שבדין מרומה צריך לחקור ולדרוש אבל לא שהעדים יכולין לחזור ולהגיד ומ"מ מדברי מהרי"ק גופי' מוכח דיכולין לחזור ולהגיד ומה דקשי' למהרי"ק ממשנה דהעדים שאמרו יפה השיב במחנה אפרים ואדרבה יש ראי' לשיטה הנ"ל דבדין מרומה יכולין לחזור דקשי' בכתובות כ' דאמרינן אלו הוי קמן הוי הדרי וכ"כ תוס' שם ומה מהני חזרתן כקו' מהר"ם שיף ושער משפט אבל להנ"ל א"ש דבשטר לא הי' דרישה וחקירה דשמא מאוחר היא כדברי ש"ס סנהדרין ל"ב רק דל"ב דרישה וחקירה אבל כשהעדים מעידים אנוסים הי' או פסולי עדות שוב הוה דין מרומה ובעי דרישה וחקירה ושוב יכולין לחזור ונכונים

דברי הגמ' ומצאתי בס' היקר אמרי בינה דיני עדות סי' ט"ז שזכה בהערה זו ועכ"פ אם כנים הדברים יש לנו עמודי הגדולים מהרי"ק והר"י שבמרדכי לסמוך עליהם. אך הריב"ש ודאי חולק ולפי הנ"ל צ"ל דהזמה כיון דיש לתלות שהעדים אחרוהו וכתבוהו ל"ה אפי' דין מרומה. ואינו דומה להכחשה דבי תרי:

ובקצה"ח סי' ל' מייתי תשו' ר' בצלאל אשכנזי שחולק על הריב"ש וס"ל דבדין מרומה בעי דרישה וחקירה כדיני נפשות ומעכב אף בדיעבד וכבר כתבתי לעיל דברי חידושי הר"ן דמבואר בדברי' כדברי הריב"ש ועכ"פ הדבר תלי' באשלי רברבי ובנוב"י סי' ע"ב מפלפל על הריב"ש במ"ש באם אינו יודע בחקירות העדות לא נפסל עיי"ש:

ט **מ"מ** אף שבודאי הלכה כרוב פוסקים דבדין מרומה אם לא הי' דריש' וחקירה יכולים לחזור לדעת זה דוקא בלא הגידו השעה או היום והב"ד ג"כ לא ידעו דבכה"ג הוה עשאי"ל ומדאורייתא בעי דריש' וחקירה אף בממון וגם בעי עשאי"ל דלא כנוב"י אלא כש"ך ורק משום נעילת דלת ל"ב י"ל דבעדות נשים לא שייך נעילת דלת וגם בדין מרומה ל"ש נעילת דלת כמש"כ בנוב"י. משא"כ דהעדים הגידו השעה והיום רק שהשנה והמקום לא הגידו והשנה והמקום מוכח מתוך עדותן שהרי הגידו שביום שכתב הגט ומסר לשליח בו ביום הי' אצלם וביטל השליח ומוכח מתוך עדותן המקום והזמן רק שכתבתי דהוה כאומר אמש דידוע להב"ד וא"צ דריש' וחקירה רק כדר"א בר"ש להלאות העדים י"ל דלא אמר זאת רק בדיני נפשות דכתיב ושפטו העדה והצילו העדה ולא בדיני נשים ובדין מרומה י"ל גם כן כסברת ראב"ש אך הדבר ספק וע"כ קשה עלי לסמוך על היתר זה אך לצירוף יועיל כאשר יבואר:

י **ואמנם** מה שכתב הרב הגאון מ' יצחק אהרן אבד"ק לבוב בנידן עדות שנטלו שכר להעיד דהיכ' דנוטלין מצד אחד הוי נוגעין ופסולין מדאורייתא ע"ז ההיתר יש להשען ומגוף הדין כבר דברתי:

אמנם עוד יש לבאר מה שמפקפק הרב הנ"ל בהיתר זה דכיון דהעדים הוכרחו ללכת ללבוב להעיד (כפי הגב"ע שנשלח לו נראה שהגב"ע הי' בבראדי אך בל"ס טעות בהעתק שלי) א"כ לפמ"ש הטו"ז בח"מ סי' ל"ד דשכר טירחות ההליכ' רשאין ליקח א"כ ל"ה נוטל שכר להעיד וע"ז כתב דדוקא בשכר מילוי המים דליכא אפרושי מאיסור' רשאי ליטול שכר הבאה משא"כ היכ' דבעדותן איכא אפרושי מאיסור' אסורן ליטול אף שכר טורח הליכ' דמחייבין בחנם לטרוח הנה שכר בטילה דמוכח ודאי מותר ליקח כמבואר בטוש"ע יו"ד כמו דבלימוד מותר ליקח שכר בטילה דמוכח וכן רופא מותר ליקח שכר בטילה כדאיתא סי' של"ו וה"ה ללכת מעיר לעיר להעיד דבטל ממלאכתו ודאי מותר

ליקח. וצ"ע על הטו"ז שכ' דבמקום שיש טירחא מותר ליטול שכר ההליכה במאי איירי, אי מיירי שבטל ממלאכתו ונוטל שכר בטילה הנה שכר בטילה מותר ליקח העד אף אם אינו הולך מעיר לעיר רק שהולך להעיד והוא בטל ממלאכתו מותר ליקח שכר בטלה כמבואר מירושלמי רפ"ק דסנהדרין ר"ה הוה רעי תורין והוה ידע סהדי לבר נש א"ל איתא שהד עלי א"ל הב לי אגרי ותני כן נותנין לדיין שכר בטילו ולעד שכר עדותו והובא ברמב"ן ה' בכורות ובב"ח ח"מ סי' ט'. ואי דאינו בטל ממלאכה רק שנוטל שכר טירחא ודאי אסור דהסמ"ע ח"מ סי' רס"ה ס"ק ג' כ' דשכר טירחא אסור ליטול בהשבת אבדה רק שכר בטלה וה"ה בעדות והרי בהשבת אבדה נמי הולך ומ"מ אסור ליטול וה"ה בעדות: **ואמנם** כדברי הטו"ז מבואר ברמב"ן ה' בכורות דף כ"ט ע"ב וז"ל אוקימנא בשכר הזאה וקידוש אבל שכר הבאה ומילוי שרי למישקל דאגר טירחא היא ולא שכר מצוה היא וכן לענין עדות ודין כה"ג שרי ואח"כ מייתי ירושלמי הנ"ל ואם כונת הרמב"ן והטו"ז דשכר הליכה שרי ליקח אף אם לא בטל ממלאכה צ"ע גם עלי' מהשבת אבדה ושמא יש לחלק דבשלמא בהשבת אבדה ההליכה בכלל המצוה משא"כ בהזי' הזי' לחוד והבאה לחוד ע"כ מותר ליקח עבור הבאה אף שכר טירחא בלא שכר בטילה וה"ה בעדות יסברו דהעדות היא מצוה בפ"ע וההליכה היא בפ"ע ומותר ליקח שכר טירחא אבל זה ליתא דבשלמא בהבאת המים כיון שמי שהביא אינו מקושר עם מי שמזה דאחר יכול להזות ע"כ מותר ליקח שכר טירחא משא"כ בעדות כיון שהוא הולך להב"ד להעיד ומחיוב לילך להעיד איך יקח שכר טירחא ושמא מיירי היכא דאיכא ב"ד בעירו והוא הולך לעיר אחרת דאותה ההליכה ל"ש להעדות דאפשר להעיד זולת ההליכה ומ"ה מותר ליקח אף שכר טירחא בלא שכר בטילה. והנה בצאן קדשים בכורות כ"ט כתב לישב הא דלא מוקי לישב משנה דקדושין בשכר בטילה דמוכח וכתב דכיון דרחמנא רמי' על הכהן דשייך בעבודה אסור ליקח אף שכר בטילה דמוכח ובשעה"מ פ"ה דאישות הקשה עלי' מירושלמי הנ"ל דאף עדים מותרין ליקח שכר בטילה דמוכח ואני תמה עלי' דכיון דזר כשר להזות ולקדש כמבואר במשנה דפרה וביומא מ"ב רק דרש"י כתב בבכורות דכהנים נוהגין להזות איזהו חיוב רמי' על הכהנים ולענין מה שהקשה השעה"מ מעדות דמותר ליקח שכר בטילה אף דמצוה רמי' עלי' נ"ל דכיון דמבואר במשנה דבכורות דאם הי' זקן מרכיבו על החמור ונותן לו שכרו כפועל בטל וע"כ הצאן קדשים יסבור דדוקא להזות אסור לקבל אף שכר בטילה אבל בהולך להזות יש הוכחה שישהה עצמו הוי שכר בטילה דמוכח ומותר לקבל שכר ה"ה בעדות מיירי ירושלמי דר"ה הי' צריך לילך לעיר אחרת ולשהות עצמו ולכן מותר לקבל שכר בטילה וזה גופא דברי הטו"ז ורמב"ן

משא"כ בעירו אסור בעד דלא מוכח הבטלה ואינו דומה לדיין כיון שדרכו לשהות בזה ולעיין בדיני מוכח הבטלה:

יא והנה לדברי הטו"ז והרמב"ן דבהולך לעיר אחרת מותר ליקח שכר בטילה יש לעיין אם מותר ליקח מצד אחד ונראה דשרי כיון דאם אינו נותן לו שכר בטילה דמוכח אין מחויב להעיד א"כ ע"כ מי שצריך לו מחיוב לשלם ונוגע ל"ה כיון שאינו נוטל אלא מה שיכול להרויח ול"מ לטו"ז דיו"ד סוף סי' ק"ס דמה שנותן לו מלאכה ל"ה ריבית ה"ה דלא מיקרי נוגע אך אפי' להחולקי' כיון שבכאן אין משלם רק שכר בטילה שבטל אותו והפסידו בבירור אין זה שום נגיעה:

וע' תשו' רדב"ז ח"ב סי' תק"ז מבואר ג"כ דשכר בטלה דמוכח מותר לעד לקבל ומשמע אף מצד אחד מדכתב דאם א"ל בא והעיד ואם יקבלו עדותך אתן לך כך וכך ואם לא יקבלו לא אתן לך הוי נוגע ועדותו בטל משמע דמקבל שכר בטילה מצד אחד לא הוי נוגע ואינו דומה לדיין דשם שייך איקרובא דעתא ומ"ה אסור לקבל מצד אחד משא"כ בעד דל"ש איקרובי דעתא רק בעי נוגע ובזה ל"ה נוגע ועדיין צ"ע:

ומ"מ יש לומר כסברת הרב הגאון מ' יצחק אהרן דלאפרושי מאיסורא אף שכר בטלה דמוכח אסור לקבל ושורש הסברא לפמ"ש הרמ"א בסוכה סי' תרנ"ו דלמצות עשה א"צ לפזר כל מעותיו והביא בשם הרשב"א דדוקא במ"ע אבל במצות ל"ת צריך לפזר כל מעותיו ופמ"ג כתב שם דזה דוקא בקום ועשה משא"כ בשוא"ת עיי"ש. א"כ זה החילוק דבהשבת אבדה דהוי עשה א"צ לפזר מעותיו ורשאי לקבל שכר בטילה וה"ה בדין וברופא ואף דבהשבת אבדה איכא ל"ת דלא תוכל להתעלם מ"מ הוא יעבור בשב ואל"ת וא"צ גם לפזר מעותיו ובעדות כשמעיד בשביל ממון אולי ג"כ י"ל כן משא"כ במפריש מאיסורא וחברו יעבור במעשה שכ' תוס' שבועות ל' ע"ב דמיקרי קום ועשה בכה"ג חייב לפזר מעותיו וכש"כ שבטל ממלאכתו ומחיוב לעשות בחנם ואף שכר בטלה אין לו. אך גם בהשבת אבדה משכחת שחבירו יעשה מעשה כמש"כ תוס' בשבועות ל'. ומ"מ מותר ליקח שכר בטלה ע"כ נראה דאין לחלק. ויהי' איך שיהי' כיון דרק שכר בטילה דמוכח מותר ליקח ובנ"ד נראה שהבטיח יותר ומה כתב שניתן להם על משקה ועוד יתן להם אם יהי' ביכולתו יראה שלא נתן להם שכר בטילה דמוכח ועוד עיין בנתיבות סי' ל"ד ס"ק י' דאפי' נוטל שכר לראות כדי להעיד דוקא בנוטל מב' צדדין והא דמתירין בגט אף בנוטלין מצד א' שם יש טעמים אחרים ולפ"ז נראה דה"ה באגר בטילה דמוכח דמותר העד לקבל דוקא מב' צדדין דמצד אחד מיקרי נוגע שלא יפסוד לשיטה המבואר סי' ק"מ סעיף ט' דאם נותן להם השכירות שלא יפסידו הוה נוגעין משום הנאה שלא יפסידו ועוד

עיין בסי' ל"ז דלחד דעה אריס אינו מעיד אף אם אין השתא פירות דהוה נוגע שיהי' לו אח"כ עבודה בשדה אף דאינו נוטל רק שכר פעולה ולפ"ז י"ל דנוטל מצד אחד הוי נוגע ובירושלמי שקיבל ר"ה שכר בטילה י"ל משניהם קיבל והירושלמי קיצר בדבר ויותר משכר בטילה ודאי אסור ליקח ומכל הנ"ל יראה דהעד אברהם משה עדותו בטל:

יב **ואבאר** בקצרה צדד ההיתר מאשה זו אחת לאחת. ומקודם נדבר עוד בהיתרי' המבוארים בתשו' ברית אברהם מסי' ק"כ עד קכ"ד ואכתוב בקצרה:

הנה מה שעלה על דעת הרב המתיר בסי' ק"כ דכיון דהבעל פסל העדים שיעידו על שדיבר על הגט ועל השליחות שוב אין כאן עדים שמעידים על הביטול והברית אברהם דחה דברי' מתשו' הר"ן סי' מ"ג שכ' דבאמת מה מועיל פוסל עדים והרי מ"מ הם עדים כשרין וע"כ ל"מ רק מטעם דכיון דפוסל עדים ע"כ ביטל המודעה בלב שלם משא"כ למה שעושה אחר שפיסל העדים דל"ש סברה זו ל"מ פיסל עדים וראי' מחתנא דר' ירמי' דאשקלי' וביטלי' ואמר ר"י לסהדי אותיבו קרי באוניכי ואמאי לא פסיל עדים ולא הי' לחוש לביטול ומביאו ב"י סי' קל"ד. ולפע"ד יש לדחות ראי' הר"ן הנה זה ברור דיכול לפסול עדים לגבי עצמו שיודה שהם פסולין כדאיתא בש"ס כתובות מ"ד איכא ביניהו אורועי סהדי ובר"ן ובמ"ל פ"א משחיטה ה' כ"ו אך לגבי אחרים אין בידו לפסלן והנה עדים המעידין על ביטל גט או שליחות הם מעידים ב' דברים שמעידים שהאשה אסורה לעלמא וגם מעידים זכות להבעל שהאשה ברשותו בכל חיובים שהאשה חייבת לבעלה ואמנם כשפסל הבעל העדים והעדים מעידים זכות לבעל וחוב לעלמא בדיבור אחד הוה כמו עדים שקרובים לזה ורחוקים לזה ובטל כל העדות כמבואר בירושלמי ובח"מ סי' נ"א סעיף ו' ומ"ה מהני פוסל עדים גם על הביטול שיבטל אח"כ משא"כ בחתנא דר' ירמי' דאשקלי' גיטא בע"כ שהי' מהנך שכופין להוציא והבעל כבר אבד כל הזכותים שיש לו על אשתו וכשבאין אח"כ להעיד על הביטול אין מעידין לזכותו של בעל כלל רק שמעידין שלעלמא היא א"א ולעלמא הם כשרין ולזכותו לא העידו כלל וע"כ אין מועיל פוסל עדים על להבא והוצרך לומר לעדים אלו אטמירו אך מ"מ דין של הר"ן והב"י נכון שהרי אין פוסלין עדים רק שיעידו שכבר דיבר או מסר מודעה על הגט או על השליחות ולא פסל עדים שיעידו על להבא א"כ כשבאו עדים שאחר כתיבות הגט בטל הגט או השליחות אותן עדים לא פסל. משא"כ בנ"ד שהעדים העידו שקודם כתיבת הגט מסר מודעה לפניהם ואחר כתיבת הגט בטל הגט והשליחות וכיון שכבר פיסל עדים שיעודו על מודעא שוב שייך לומר עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה כן נ"ל לכאורה אך יש לדחות דזה הוי ב' עדיות ולא אמרינן עדות שבטל מקצתו כדאיתא בח"מ סי' נ"א וגם

בגוף הדבר וסברא הנ"ל. יש לומר דאינו דומה לקרובים שהם פסולים באמת משא"כ מה שהוא פסיל אותם נהי דלעצמו יכול לפסלן אבל שיבטל מפאת כן מה שיש תועלת בעדות זה לאחרים זה לא שמענו ומ"מ כתבתי אולי יועיל זה לסניף:

יג **והנה** הרב המתיר בסי' ק"כ בברית אברהם כ' עוד בזה"ז שמשביעין הבעל שלא יבטל הוה העדות על הביטול עדות שאאי"ל דהעדים יאמרו לפסלו לעדות באנו כיון שנפסל הבעל מפאת השבועה והברית אברהם דחה דבריו דכיון דבהזמה אין אוסרין נשותיהן רק שמלקין אך כשבאו לפסלו לעדות נמי מלקין והוה עשאי"ל שמתקיים כאשר זמם במלקות ובחנם תפס עלי' דהמתיר אזיל בשיטת נוב"י סי' ע"ב וע"ד דהיכא דפסלו אחד לעדות והוזמו אין לוקין והובא לעיל והגם שלעיל כתבתי דלא כנוב"י מ"מ אין לדחות דברי השואל המופלג אם כתב עפ"י נוב"י אך בעיקר הדבר כתבו תוס' סנהדרין ט' ע"ב דהיכ' דהעדים יודעין שמתחייב מיתה ל"ש לומר שלא באו לזה ורק באשה חבירה יכולין לומר אין אנו הי' יודעין שהיא חבירה א"כ אין יכולין לומר שלפסלו לעדות באו כיון שידעו שהאשה נאסרת לעלמא ע"כ לא צדקו דבריו:

ושוב ראיתי שדבריו נכונים בדרך זה דכיון שיש סברא דל"מ הביטול משום כמדא"ר ל"ת א"ע ל"מ ומ"מ לקו וה"ה שנפסל לעדות א"כ העדים יכולין לומר דלא ידעו שנאסרה לעלמא מה"ט והו"ל עשאאי"ל:

יד **והנה** מה שמפלפל הברית אברהם בסי' קכ"א להתיר האשה מטעם כיון שנשבע הבעל שלא לבטל אמרינן כמדרל"ת אעל"מ לשיטת המרדכי דגם בשבועת אמרינן אעל"מ יש להעיר לשיטת הרמב"ם ורש"י דשבועה בלא שם ובלא כינוי אין בו מלקות רק איסורא בעלמא כמו שהביא ב"י בסי' רל"ז לדעת הראב"ד דלשעבר בעי שם וכינוי ולא להבא ומ"מ אין לוקין להראב"ד והרא"ש ש ס"ל דלוקין בכל מקום ונמצא להרמב"ם ורש"י ל"א אעל"מ לפמש"כ הפנ"י סוף גיטין דל"א אעל"מ רק בל"ת ובנוב"י קמא סי' ע"ז ובתנינא אבה"ע קכ"ט חולק עלי' וראי' ממה שהקשה בגמ' מתורם משאינו מינו מ"מ י"ל דבאיסורא בעלמא אף נוב"י מודה וביוחד י"ל לפמש"כ הר"ן פ' שבועות העדות בדעת רש"י ורמב"ם דאיסורא דשבועה בלא שם וכינוי ילפינין מדברי קבלה מדכתיב ויואל שאול את העם עיי"ש וכיון דבגמ' אמר רבא כמד"א רחמנא ל"ת בלשון רחמנא אין במשמע דברי קבלה כדאמרינן רחמנא אמר תקעו ע"כ צ"ע אם אמרינן בשבועה בלא שם וכינוי דל"מ לשיטת רש"י ורמב"ם ואף דאומר שנשבע בשבועת התורה מ"מ י"ל דלרש"י כיון שהיא בלא שם וכינוי ל"מ שבועה זו למלקות ואף דנשבע בתורה צריך התרה כמבואר סי' ריב וכש"כ באומר בשבועת התורה מ"מ ל"מ זאת למלקות ומ"מ

כיון שדעת הרא"ש שחייב מלקות א"כ הדבר תלוי באשלי רברבי וביוחד שגם לשיטת רש"י כיון שאומר שבועת התורה ודאי מדאורייתא הוה שבועה ושייך כ"מ דא"ר ל"ת א"ע ל"מ כיון דעכ"פ אסור מן התורה והרבה יש לדבר בפרט זה ואקצר ושוב הערנו חכם אחד דמצינו ביבמות צ"ח ע"א בגמ' דקרי' רחמנא ללימוד מדברי קבלה עיי"ש:

טו **וכת"ה** מפלפל בדברי התוס' תמורה מה שכתבו בנשבע שלא לגרש אמרינן אעל"מ לרבא דלולא דהיא איסור שבדה מלב ולעיל כתבו תוס' דל"ש לומר אעל"מ שלא יועיל הגט כלל דאתקש גירושין למיתה וכבר תמהו בזה וכ' לפמש"כ הקצה"ח סי' ר' דגט ל"ה אלא מחילת השעבוד שיש לו עלי' מ"ה ל"ש אעל"מ דזה כונת התוס' דאיתקש גירושין למיתה הכונה כמו דמיתה ל"ה רק סילק שעבודו כן גירושין משא"כ בנשבע שלא לגרש דהיא אגידה בי' מצד אחר ואז הגט ל"ה סילק בעלמא:

הנה כבר חשבתי זאת למשפט דגט ל"ה רק סילק השיעבוד, ומ"ה רציתי לומר בטעם הרמב"ם שכ' בכתוב גט לאשה דעלמא וכשיכנסנה יגרשנה ל"ה גט משום דל"ה לשמה ולא משום דשלב"ל כמש"כ הטור בסי' קל"ב דסובר סילק מהני מדבר שלא ב"ל אמנם הדבר ברור דגט ל"ה סילק רק קנין שהבעל מקנה אותה לעצמה כדאיתא בקדושין דף ט' בגמ' מה יציאה בעינן דעת מקנה ופירש"י היינו בעל שהקנה אותה לעצמה בגט זה והקצה"ח סי' ר' ואבני מילואים סי' ל"ה לא כתבו רק בגירושין שהיא בע"כ ל"ב שתזכה בגט רק שיתן בידה עיי"ש אבל שיהי' גוף הגירושין רק סילק השיעבוד לא נמצא בקצה"ח. וראי' מש"ס הנ"ל ודוק ובדברי תוס' תמורה כבר דברתי במקום אחר ואין עת האסף פה:

טז **ואמנם** מה שעלה בדעת הב"א בסוף התשובה דכיון דביטול הגט ושליחתו היא במחשבה ודיבור ולא במעשה ל"ש כמד"ר ל"ת א"ע ל"מ ואינו דומה לתרומה והקדש ותמורה דאנו דנין על המעשה שנעשה עפ"י דיבורו אנא לא ידענא דתרומה נטלת במחשבה ומקדים תרומה לביכורי' אף שלא הפריש כלל רק אמר שיהי' תרומה אנו דנין על הדיבור ובאומר לשליחו צא וקדש אשה גרושה כתבו תוס' דשליחות בטל ולפי דעת השואל בנוב"י קמא תלי' ב' תירוצי תוס' ב"מ אי כ"מ דא"ר ל"ת א"ע ל"מ ושליח עושה בדיבור בעלמ' ואפי' השליח נתן משלו וקדשה לפלוני בשליחותו מקודשת דל"ה רק דיבור ובדבר עבירה אמרינן א"ע ל"מ והיינו דהדיבור לא הועיל ועיין בספרי הקטן סי' ל"ח אות ב' וגם בעשות השליח וביטל שליחתו אנו דנין על המעשה שאח"כ אם חלין הקדושין או הגירושין שאח"כ כמו בתרומה והקדש ומה שהוכיח דינו מהא דצריך קרא בנשבע לבטל המצוה לא חל ותיפק לי' כ"מ דא"ר ל"ת א"ע ל"מ לק"מ דבשלמא

בתמורה ומקדיש בעל מום וכדומה מתוקן האיסור אי ל"מ ומ"מ לקי משום דעבר אמימרא דרחמנא כמ"ש מהרי"ט משא"כ בנשבע לעבור על דברי תורה לולא קרא ה"א דחל דל"ש לומר א"ע ל"מ דאם ל"מ יעבור על שבועת שוא ומה העבירה שיעשה או שבועת שוא ומיקרי לא תיקן האיסר ע"כ לולא קרא ה"א דשבועה חלה ול"ה שבועת שוא מ"ה איצטריך קרא דלא חל והוה שבועת שוא משא"כ בנשבע שלא לבטל או שלא למכור השבועה קיימת והביטל שאח"כ ל"מ ואף דנדר שוא לא אשכחן לשיטת הר"ן הרי בנדר קמ"ל קרא דהנדר חל ואקרא ל"ק וגם מה שהקשה אמאי חל שבועה בכולל ג"כ לא קשה מטעם הנ"ל דלא יתוקן האיסר דאם א"ע ל"מ יהי' שבועת שוא ע"כ איני רואה בסברתו ממש:

ובתשובה אחת הקשיתי בנזיר ג' באומר שבועה שאשתה והדר אמר הריני נזיר דאתי' נזירות חלה ונימא כ"מ דא"ר ל"ת א"ע ל"מ ושם ל"ש מה שתירצתי לעיל וגם על רש"י שם דס"ל דשבועה חלה נגד שבועה. וגם על רש"י י"ל בתירוץ הנ"ל, אבל בנזיר דלא אסור משום נזירות שוא וגם לא גלי קרא כמו בנדר קשי' איך חל נזירות ומזה מוכח קצת כדברי הברית אברהם אם לא נאמר כתוס' דאיסור שבדה מלבו ל"א אי עבד ל"מ וגם לא כתשו' הרא"ש דאיסור שאפשר לבטל ל"א א"ע ל"מ אך גם שם י"ג דהיינו דקמ"ל קרא מיין ושכר יזיר לאסור יין מצוה כיין רשות דל"א אעל"מ ודוק כי ההכרח לקצר. ובתשו' הנ"ל הקשיתי על הרא"ש בתשו' שכ' דהיכ' דאפשר לבטל האיסור ל"א אעל"מ והרי בתמורה נהי דמבואר בירושלמי נזיר פ"ה דאין נשאלין על התמורה מ"מ יכול לשאול על גוף ההקדש ונעקר התמורה כדמשמע מש"ס נזיר ל"ב ובכ"מ פ"ו מעירוכין והארכתי בפרט זה בישוב הדבר כי אין להאריך בכאן יותר. ודע דמעובדא דחולדה ובור המובא בתענית ח' משמע דאי עביד מהני בשבועה שהרי שם נשבע שלא ישא אחרת ונשא אחרת והוצרך לגרשה ואס"ד אעל"מ לא היתה צריכה גט ושמא שם נשבע שלא ישא אחרת ע"כ על הקדושין לא הי' שבועה כלל ומ"ה הוצרכה גט ודו"ק:

יז **והנה** מ"ש הברית אברהם סי' קכ"ב דהעדים אם נזדמנו להביטול המה פסולין שהיו מסייעים ידי עוברי עבירה ועברו אלפ"ע והרחיב הדבור אמת דבלפ"ע ל"ה רק פסולין דרבנן ובעי הכרזה אך לאותו עדות ל"ב הכרזה אך בתומים סי' ל"ד סקכ"ב כ' דיש מחלוקת בדבר וגם בהך ענינא דאין אדם מע"ר יש לעיין בדבר דלא משמע לאינשי איסורא ונהי דלא נפסלו לעדות אם אחר מעיד עליהם שעברו על איסור דלא משמע לאינשי איסורא כמבואר בקוברי מת ביו"ט וביתומים בריבית קציצה אך על עצמם אינם

נאמנים לפמ"ש השטמ"ק כתובת י"ט דאפי' במדת חסידות אין אדם מע"ר ואמנם גוף דבר זה במחלוקת שנוי' ע' נוב"י אה"ע סי' ע"ד וע"כ כל היתר זה במחלוקת שנוי':

וגם מ"ש כ"ת בשם הרב הגאון מ' חיים יהודה נ"י מבראדי דבנ"ד שהעדים לא העידו עד לאחר ג' חדשים והאשה היתה יכולה להנשא ומשוי' נפשי' רשיעא שלא העידו עד עתה גם זה תליא באשלי רברבי דבנובי"ת אה"ע סי' קנ"ו כ' דל"ש אאמע"ר רק היכא שנפסל לעדות דהתורה קראו רשע ולא מה שרצה להכשיל וע' בש"ש שמעתתא ז' פ"ה דמסקנת דברי' ג"כ כן הוא, אמנם בתשו' אחת דחיתי דברי' ודברי הנוב"י בעניותא ומ"מ מי יהין לסמוך ע"ז לבד ואמנם בהצטרף ההיתרים אשר יבארו נחזי מה דקמן:

יח **ונבאר** אחת לאחת בקצרה דבר דבור על אופניו:

(**א**) הנה יש כאן הכחשה בגוף העדות ולדברי מהרש"א דאין תולין הטעות בשעות רק במקום שע"א אומר כן וע"א אומר כן וגם לפשטות לשון הר"מ בה' עדות דלא תלינן בטעות יותר משעה אחת וע' בתומים סי' ל' סקי"ג בישוב דברי' ובספרי הובא לעיל א"כ יש כאן הכחשה דתרי ותרי ויש מקום לומר כיון דרוב אין מבטלין וכ"ש בזה"ז כיון שמשביעין ודאי רוב אין עוברין על שבועה ומהני רוב בתרי ותרי:

(**ואף** שכתבתי לעיל בשם ש"ש שמעתתא ו' פ' כ"ב דתרי נגד תרי ל"מ רוב מ"מ מצאתי בשער משפט סי' מ"ו סקי"ד שצידד לומר דוקא מיגו דעדים ל"מ אבל מיגו דבע"ד מהני ועיי"ש שצידד לומר דחזקה דאתי' מכח סברה מהני וראי' דמהני סברת אם איתא דעכשיו גירשה אחוי גיטך בתרי ותרי וה"ה די"ל דחזקת כשרות דבעל מהני בתרי ותרי ודו"ק):

ואוקמינן השליח בחזקתו כמש"כ הפנ"י ר"פ השולח דחזקת השליח מהני נגד חזקת א"א וכן יהי' זאת הפירוש בדברי הר"ן בתשובה שהובא בב"י קל"ד ובשגם שהאשה כבר קיבלה הגט ויצא הדבר בהיתר לא מוקמינן בחזקת א"א ואף שע"י דברי זקיני הת"ש י"ח שהביא ראי' מהך דגדולה חזקה תמהתי לעיל מ"מ משיטת רש"י כתובות כ"ו ע"ב שכתב דמוקמינן אחזקת כשרות הואיל והכשרנו אותו מוכח כסברת הת"ש אך התוס' לא ס"ל כן:

ולפענ"ד יש ראי' לסברה זו גם מתוס' ר"פ השולח ד"ה מהו דתימא שכתבו דהא דגילוי דעתא בגיטא מילתא היא היינו שנודע הגילוי דעת קודם שהגיע גט לידה אבל אם לא נודע עד אחר שהגיע גט לידה לאו כלום היא כגון דרהיט בתר השליח דסבר השליח דבעי אשיר הב לי' וכי מבטל לי' אחר שהגיע לידה שהי' סבור שעוד ביד השליח אע"ג דהשתא הגלאי מילת' למפרע ל"מ דהוה דברי' שבלב ולא נודע הסברה דהרי השתא אגלי מילתא למפרע ונ"ל דה"ט דקודם שנתן הגט לא אלים הגט והשליחות ומ"ה כשנודע

הגילוי דעת בידו לבטל הגט שלא ליתן ואם נתן אח"כ כיון דכבר נתבטל לא יועיל אבל אם לא נודע עד אחר שנתן הגט כיון דגילוי דעת הוי ענין חליש אין בכוחו לבטל ולומר תגלי מלתא למפרע וכיוצא בזה כתב הר"ן בנדרים בהפר אחד וקיים אחד ונשאל על הקמתו עיי"ש הרי מוכח דאחר שנתן הגט בחזקת כשרות אלים טובא וה"ה לענין תרי ותרי כל הביטל י"ל דהגט אלים:

(ב) אף אם נאמר דהאשה בחזקת א"א ול"מ תרי ותרי להוציאה מחזקת א"א מ"מ יש לסמוך על הסברה שכתבתי דבתרי ותרי העד יכול לחזור מעדותו כסברת השער משפט וכפשטי' דגמ' כתובות כ' והריב"ש לרוחא דמילתא כ' דל"מ חזרה כיון דאף אם ל"מ חזרה יש היתר בנ"ד אבל לדינא גם הריב"ש מודה:

(ג) אף אם נאמר דלא כמהרש"א אלא דאדם טועה ב' שעות ותלינן הטעות בשנים ול"ה תרי ותרי מ"מ כיון דנתברר שהבטיח לאחד שכירות וכבר נתן מקצת בטל עדותו מדאורייתא מטעם נוגע מטעם קרוב או מטעם משקר. ולדעתי ל"ה כתרי ותרי היכ' דנתברר שהוא נוגע וכש"כ אם נוגע מטעם קרוב דכמעיד לעצמו ולעצמו גם עתה קרוב אלא אפי' אם היא מטעם משקר מ"מ לא הוי כתרי ותרי. והוא עיקר ההיתר:

(ד) אפי' אם נאמר כדעת הרב מקוטנא דהוה תרי ותרי מ"מ מהני חזרתו לפמש"כ לעיל אות ב' דבתרי ותרי מהני חזרה:

(ה) כיון שהוא דין מרומה ובעי דו"ח י"ל כיון שלא אמרו השנה והמקום בפירוש ל"מ העדות לשיטת ה"ר בצלאל דבעי ז' חקירות בפירוש ול"מ אם אמרו אמש הרגו כמו שהארכתי בפנים וכש"כ בדיני נשים דיש כמה פוסקים דבעי דרישה וחקירה כמו בדיני נפשות:

(ו) אף אם נאמר דל"ב דרישה וחקירה בדין מרומה רק לכתחלה מ"מ יכולין לחזור מעדותו לשיטת הריא"ז שהובא בחידושי הר"ן בסנהד' דלדעתו ע"כ באמש הרגו ל"ב דרישה וחקירה רק לכתחילה ומ"מ שואלין כראב"ש כדי שיחזרו כמו שכתבתי בפנים. וגם בזה נאמר דהריב"ש לרוחא דמילתא כתב שאין יכולין לחזור כיון דאף אם נאמר כן מ"מ יש היתר בנ"ד אבל לדינא ס"ל בדין מרומה דבעי דרישה וחקירה לכתחילה יכולין (ז)

לחזור כשיטת המרדכי ריש פרק אחד דיני ממונות שהובא לעיל:

יש לומר דל"מ הביטול כיון שנשבע שלא לבטל כדעת המרדכי דאף בשבועה המרינין א"ע ל"מ:

(**ח**) יש לומר כיון דפסל העדים שיעידו על מודעא והעדים העידו ביחד על מודעה ועל ביטול השליחות עדות שבטלה מקצתו בטלה כולה:
(**ט**) יש לומר דהעדים אין נאמנים שהי' מסייעין ידי עוברי עבירה ואין אדם משים עצמו רשע:

יט **ובכן** אף אם בכל אחד מהיתר יש דעה החולקת מ"מ לא יהי' אלא ספק כבר כ' הש"ך דבג' ספיקות מתירין אפי' נגד חזקה והפמ"ג כתב בסי' כ"ג ביו"ד ובכמה מקומות דבספיקא דדינא אין החזקה מגרע כח הס"ס וכאן הוי בכל ספק ספיקא דדינא ע"כ האשה מותרת בכמה ספיקות והגם דתוס' כתבו בכתובות ט' ד"ה אי למיתב דל"ח ס"ס שמא לא הי' פ"פ ושמא באונס משום דבספק גופי' שמא באונס יש ספק שמא קודם שנתארסה וה"ה בנ"ד בהיתרים הראשונים שאתה אומר שמא יש תרי ותרי בהכחשה כמו באות א ובי' ואת"ל דליכא תרי ותרי בהכחשה מ"מ שמא הוי תרי ותרי מצד שקיבל המעות וע"ז נא' דל"ה ס"ס כיון דאף דאיכא תרי ותרי עדיין ספק שמא גם בתרי ותרי מוקמינין בחזקת א"א והעד אינו יכול לחזור מ"מ ע"כ כונת התוס' בכתובות דכמו שיש ס"ס להקל כמו כן יש ס"ס להחמיר שמא ברצון ושמא באונס קודם שנתארסה והוה ס"ס נגד ס"ס. משא"כ בנ"ד שיש כמה ספיקות להקל ולהחמיר ליכא ספיקות כאלו ע"כ הדבר ברור להקל בשגם שכבר הבאתי לעיל ראיות לכל אחד מהיתרים:
ועיקר הדבר נראה כדבר ברור שהעדות שקר אחרי שהמגרש הי' מהדר אזיופא ע"כ מכל הלין טעמי אצרף להיתרא באופן שיתקרו בק' בראדי על העד החתום על המכתב הראשון זאב בר' צבי או שלא נמצא כזה שיודע להגיד עדות בע"פ או שיבוא ויעיד ויאמר ששקר ענו בו כי הוא נחוץ כמ"ש הב"ש סי' מ"ב שיש לחוש שיבוא להעיד אח"כ בע"פ הגם שכעת הוה מפי כתבו והי' אם יבורר אודות זה וא"א בנקל להשיג גט אחר ע"י פשרה ויש מקום עיגון הנני לצרף עם הגאונים המתירין באופן שהרב הגאון המפורסם מ' יצחק אהרן נ"י שהוא ראש המדברים בזה וחד דעמי' מגדולי הדור יסכימו להיתרא ואצרף עמהם כי היכ' דלימטייהו שיבא וכו' ואם אפשר להשיג גט אחר זה טוב. ועל שנוי השם שהמגרש אמר לא דנתי כי כפי הנראה הוא נקרא בפ"כ משה מיכל ואינו נאמן על השינוי בשגם שכתבו שם הנקרא בפי כל וד' יצילני משגיאות:
והנני ידידו דו"ש באהבה:

סימן צג

עוד בענין תשובה הנ"ל: (א) **עוד** נשאר מעט דיו בקולמוסי אבאר במש"ל אות י"ג על מה שרצה המתיר לומר דעדים שהעידו על הביטול הו"ל עשאאי"ל דיכולין לומר לפוסלו לעדות באנו וכתבתי דכיון שהעדים יודעין שמועיל הביטול לאוסרה לעלמא לא מצי למימר הכי כדכתבו תוס' סנהדרין ט' ע"ב וכתבתי דכיון דיש סברא דלא מהני הביטול משום כל מילתא דרל"ת אעל"מ אף דנאמר דאין הלכה כן כיון דיש מתירין העדים יכולין לו' כן וכיוצא בזה כ' תו' ב"מ ט"ו ע"ב ד"ה ונתן דל"ש לומר אדם יודע שאין מכר ביובל כיון דרב ס"ל מכירה ויוצאה וכיוצא בזה נ"ל לישב דברי מהר"א ששון סי' קצ"ו שנסתפק אם נאסרה על בועל שני כיון דלא נאסרה על בעלה מחמתי' והקשו עלי' מגמ' סנהדרין מ"א דיכולין העדים לומר דלאוסרה על בועלה שני באנו ותירצתי דכיון דירושלמי ס"ל דאף שנאנסה ואינה אסורה על הבעל אסורה לבועל וש"ס דידן לא ס"ל כמ"ש הב"ש סי' י"א ולירושלמי ודאי נאסרה על בועל שני העדים יכולין להתנצל שסבורין היו שנאסרה על בועל שני שהרי ירושלמי באמת סובר הכי וכ"כ תוס' ד' ט' שהעדים יכולין לומר שלא ידעו שחבר א"צ התראה (וע' בספרי ליו"ד ח"ר ס"א אות י' ושם תמהתי על דברי שבות יעקב ח"א אה"ע סי' צ"ד):

ב **ועפ"ז** נ"ל לישב דברי תוס' בתמורה ד' ה' דל"ק הגמ' דנ"מ בין אביי ורבא בנשבע שלא לגרש ועבר וגירש דלאביי מהני ולרבא ל"מ דהנה דעת קצת פוסקים דבגיטין וקדושין בעי ג"כ עדות שאתה יכול להזימו עכ"פ שאם יוזמו ילקו מלא תענה דאף דעדי חתימה ל"ב שיהי' יכולין להזימם מטעם שכ' הנתיבות ח"מ כ"ח סק"ז אבל למ"ד עדי מסירה כרתי ודאי בעי שהעדי מסירה יהי' יכול להזימם א"כ לכאורה בנשבע שלא לגרש וגירש בפני עדי מסירה הו"ל עשאאי"ל דכשיעידו העדים ויזומו אותם יאמרו שלא העידו להתירה לעלמא רק לפוסלו לעדות על שעבר על השבועה וכשבאו לפסול לעדות בשקר אין לוקין אף מלא תענה לשטת נוב"י סי' ע"ב וע"ד שהבאתי לעיל ונמצא דלא מתקיים כלל כאשר זמם אך למ"ש תוס' בסנהדרין ט' דהיכ' דידעו שיהי' תועלת בעדותן ל"מ למימר שלא כוונו רק בנערה המאורסה יכולין לומר שלא ידעו דחבר א"צ התראה משא"כ בזה שידעו שהאשה נתגרשה ומתירין אותה לעלמא. שוב כשיזמו ילקו מכאשר זמם וכ"ז קודם דפליגי רבא ואביי אבל לבתר דפליג רבא וס"ל בנשבע שלא לגרש ועבר וגירש דל"מ הגט משום כ"מ דא"ר ל"ת אעל"מ נהי דפליג אביי אבל העדים יכולין לומר, שלא ידעו כיון דרבא חולק ונמצא דכשיעידו לא ילקו מכאשר זמם ושוב הו"ל עשאאי"ל א"כ ליכא למימר הנ"מ בין אביי לרבא רק במידי דל"ב עשאי"ל משא"כ

בגט דבעי עשאאי"ל אין נ"מ בין אביי לרבא ומיושב קו' התוס' וזה דבר חריף מיוסד עפ"י ההלכה והגם שעדיין משכחת לה בהתרו בו והעידו שהתרו דאז להלקותו באו ומתקיים כאשר זמם וכן משכחת לה בגירש בפני ב"ד של ג' והם העדים והדייני' בראוהו ביום ובב"ד ל"ב עשאי"ל כדאיתא סנהדרין ע"ח כיון דלא משכחת בכל דוכתא בנשבע שלא לגרש וגירש לא רצו בגמ' לומר הנ"מ הנ"ל ומה שיש לפלפל עפ"ז במקדש חייבי לאוין שהקשה אביי לרבא ולהנ"ל לאחר פלוגתתן הו"ל גם לאביי עשאאי"ל דבעי גם בקדושין יש לפלפל הרבה ותן לחכם. ודע דכל דברינו לפוסקים דבשבועה דלהבא נפסל לעדות אבל יש חולקין והריב"ש הכריע דבלא איכל ואכל נפסל לעדות נכונים דברינו. וכ"ז לשטת הנוב"י דהיכ' דפוסל לעדותן לא לקו מלא תענה אבל כבר כתבתי שיש לטעון עלי' ומ"מ דברינו נכונים ע"ד הפלפול והפוך בהנ"ל. ושוב בא לידי בשאלה חדושי הרי"ם על חו"מ וראיתי בסי' ל"ד סעי' דמייתי רמב"ן במלחמות סנהדרין פ"ו דהיכא שהעידו לפסול עדות אין לוקין מלא תענה ולא נמצא ברמב"ן וכל הפלפול שלו היא מהנוב"י סי' ע"ב והפלא שלא הביאו. ועל מ"ש לעיל דמשכחת לה בגירש בפני ב"ד ע' בש"ס סנהדרין מ"א דמקשה לריב"י באשה חבירה דמיקטלא היכא משכחת לה דהוה עשאאי"ל צ"ע דלא משני בשראוהו ב"ד ביום דל"ב עשאי"ל כדאמרינן בד' ע"ח בסנה' וצ"ע:

ג **עוד** הערה בענין ביטול הגט. הנה הפנ"י חקר במשנה ר"פ השולח בשלח שליח לבטל הגט אי זה גופה הוה ביטול. ונ"מ אם לא עשה השליח שליחותו אם הוה גט כיון דמ"מ עשה שליח לבטל ול"ג מגילוי דעת. ולפענ"ד נראה ראי' דל"ה אפי' גילוי דעת דקשי' למ"ל קרא דאתם גם אתם לרבות שלוחות בתרומה ות"ל דכיון דתרומה ניטלת במחשבה ובמחשבה מה שיטול קוף יהי' תרומה ודאי הוה תרומה בעת שיטול הקוף וה"ה בעושה שליח הוה כמחשב שמה שיטול השליח יהי' תרומה א"כ למ"ל קרא ועוד אמאי בעי דוקא בר שליחות והרי אפי' אם אמר לקטן יהי' מהני מה"ט. ובמקצת כבר הרגיש בנתיבות סי' קפ"ב סק"ב וע"כ צ"ל דכיון דהוא אינו מחשב שיהי' תרומה במחשבתו רק רוצה שיהי' תרומה מצד שהשליח יתרום. ע"כ ל"ה תרומה במחשבתי' רק מצד שליחות ובעי בר שליחות וה"ה בביטול הגט כיון שלא רצה שיהי' בטל רק כשיתבטל השליח ל"ה זאת אפי' מחשבה לבטל:

אמנם מדברי הט"ג בשם הריא"ז פ"ב דע"ז נראה דבכה"ג נמי הוה ביטול שכ' בנכרי שמשכן ע"ז לישראל כ"ז שיש רשות לנכרי לפדותה יכול לבטל ואם ביטלה ישראל ברשות נכרי הוה כמו שביטלה נכרי. ובספרי לא"ח סי' נ"ב אות ג' תמהתי בדברי' דהרי ישראל אינו יכול לבטל ע"ז של נכרי וכתבתי הכונה דביטלה ישראל בשליחות נכרי

והסברא דנהי דאין שליחות לנכרי וגם ישראל א"י להיות שליח לבטל מ"מ כיון דהנכרי עשאו לשליח הרי ביטל בעצמו הע"ז במה שעשאו שליח. ע"כ כיון דבמחשבה נתבטל ובדיבור ודאי נתבטל אמירתו גופה הוה ביטול. ולפ"ז ה"ה לענין גט י"ל כן אך גוף הט"ג צ"ע. ומה"ט נ"ל דבאומר לשליח שיבטל הקמץ ולא ביטול ודאי ל"ה ביטול מצד שעשה שליח לבטל. וכן לדעת הר"ן דהפקר ל"מ ע"י שליח כמ"ש ב"י סי' תל"ד ל"א דהוה הפקר מצד שעשה שליח וכן בעשה שליח לבטל שאינו בר שליחות ודאי ל"מ ביטול, ע"כ מוכרח דה"ה לענין גט דל"ה ביטול (ועמ"ש בענין זה בספרי ב"י ליו"ד ח"ר סי' ב' אות י"א וח"ב סי' ס"ד אות ב"ג):

ד **עוד** לשאלה הנ"ל. הנה יש סברה גדולה דלאחר שנשבע שלא לבטל השליח והגט א"י לבטל והיא לפמ"ש הר"י קורקוס בפ"ד מתרומות ה"ט בישוב דעת הרמב"ם שפוסק בעשה שליח לתרום וביטל השליח והשליח תרם כדעת הבעלים תרומתו תרומה וכ' דדוקא בעושה שליח בקדושין או בגט שהדבר תלוי ברצונו לכך בדבור לבד חוזר משא"כ כרי שעומד לתרום אין דרך להקפיד אם יתרום הוא או זולתו כיון שעומד לכך מ"ה לא סגי בדבור לבטל שליחותו עיי"ש ועמ"ש הגאון מבראד בעל גור ארי' יהודה בישוב קו' תו' בגיטין ל"ג ד"ה אפקעינהו בקו' רבינו שמואל דכל אדם יחפה וכעת נמצא זאת בס' איגרא רמה להגאון ר' משולם. ולהנ"ל י"ל דכיון שנשבע הוא שלא לבטל השליח ולא להגט. א"כ הוא מחיוב לקיים שבועתו ולא מצאו הקפידה מקום לחול. ע"כ ל"מ הדיבור לבטל שליחותו דהוה כמעשה. והא דהיצרכו לומר בחתני' דר' ירמי' דאשקלו בע"כ זילו אטמירו. אף דשם הי' מחויב לגרש היינו כיון שלא רצה לגרש רק שגירש בע"כ י"ל דמהני ביטול דל"ל שעומד לכך כיון שלא רצה לגרש וכ"כ בס' איגרא רמה גיטין ל"ג. וכן מה שהוצרך בש"ע גבי מומר ססי' ק"מ לשליח לקבלה ולומר זכה ולא סמכו במומר על השבועה היינו דכיון שהוא מומר ל"מ שבועתו מידי. ול"ה עומד לכך מחמת השבועה ומ"ה אתי דיבור ומבטל דבור משא"כ בישראל כשר ולא כפו אותו י"ל מטעם הנ"ל ל"מ הביטול ודוק וג"ז מועיל לסניף. (ועמ"ש בספרי חיו"ד ח"ב סי' ס"ה

) (ה)

ושוב אחר ששלחתי התשובה הנ"ל מצאתי תשו' ח"ס בח"מ סי' ד' ה' בשאלה בענין ביטול הגט קצת כעין שלפנינו הנה מה דפשיטא לי' לח"ס דהיכ' דאיכא תרי ותרי בענין ביטל הגט אוקי תרי לבהדי תרי ואוקא איתתא בחזקת מגורשת. כבר כתבתי לעיל שיש לעיין טובא דנראה להיפך דכיון דב' אומרים לא נתגרשה האשה בחזקת א"א קיימא ומה דמייתי ראי' מגיטין י"ט באומר ה"ז גיטך ונטלתו וזרקתו לים וחזר ואמר שטר פסים

לאו כל כמיני' לפוסלה לאו ראי' כלל דשם כיון שנתן לה גט אינו נאמן בעצמו לומר שטר פסים הי' כדאמרינן בגיטין ט' לענין טענת מזויף דערעור חד לאו כלום הוא כמ"ש הפנ"י בביאור הסוגי' שם משא"כ בב' עדים שאומרים דהיא א"א ולא נתגרשה כלל. גם מה דפשיטא לי' דבתרי ותרי העדים יכולים לחזור ולהגיד כבר כתבתי דראיתו מש"ס כתובות כ' טובה וברורה אך מהריב"ש לא משמע כן כמ"ש בשער משפט סי' ל"ד וגם מ"ש בשם הגאון מלייפניק לישב קו' תוס' אהא דשליח נעשה עד דהשתא דתקנו רבנן שבועת היסת השלוחין נוגעין בעדותן והקשה תוס' שישבעו תחלה העדים ותי' דאם נשבעו תחלה יהי' עדות שאי אתה יכול להזימן דיפסלו למפרע לפמש"ל בשם הפלאה כתובת ל"ב דאם נפסלו למפרע לוקין מלא תענה. וכן משמע ברמב"ם רפכ"א מעדות ע' לעיל באריכות י"ל כיון דלוקין מלא תענה ל"ה עשאאי"ל דמתוס' ריש מכות משמע דהיכ' דלוקין מיקרי עשאי"ל ודוקא כשבאין להרוג לא מיקרי כאשר זמם במלקות משא"כ כשבאין להוציא ממון. ומ"ש בנוב"י אה"ע סי' ע"ב דגם לענין ממון ל"מ מה שינקו העדים כיון דכתיב יד ביד. לא אדע מנ"ל והרבה יש לדבר בענין הנ"ל. ומ"מ כיון דהח"ס הוא תנא דמסייע לענין ההיתר יש לצרף דעת הרב הגאון הנ"ל לענין השאלה שלפנינו ועיי"ש שסיים שבאם רוצה הבעל לגרש שנית מהיות טוב וכו':

ו והנה לעיל סי' צ"א אות כ' וכ"א צדדתי לומר דלהכחיש עדים המחייבים מיתה מהני ידיעה בלא ראי' ושם הבאתי דברי הגאון ר"ע שכ' דהעדי' המכחישים ל"ב עשאי"ל. ומה"ט כתבתי דבסנהדרין כ"ז בהאי גברא דקטל נפשי' ומהני לפסול העדים בעדות מיוחדת היינו שא' העיד שגנב קבא דחושלא וא' העיד שגנב קתא דבוריליא ורציתי לומר דהיכ' שבאין עדים לפסול עדים שלא העידו כלל ל"מ עדות מיוחדת רק היכ' שבאו להכחיש היינו שבתחלה העידו עדים והמה באו לפוסלן דאז מהני ע"מ. והנה שם קצרתי וכעת אבאר יותר. הנה נלפע"ד דאף דל"מ עדות מיוחדת בדיני נפשות היינו דוקא לחייב דילפינין מקרא דלא יומת עפ"י ע"א. ופי' בגמ' דמכות כוונת הקרא א' א' היינו בלא ראו כא' אבל לזכות מועיל ע"מ. והא דמקשה במכות ד' ו' ע"ב אלא מעתה בד"נ יציל אלמא תנן הוא והן נהרגין ומסיק בקושי'. נלפע"ד כיון דאנן פסקינין דעדות מיוחדת מועיל בד"מ ומ"מ פסקינין דהוא והן נהרגין ול"ח לקו' הגמ' ע"כ צ"ל דבאמת מציל בד"נ אבל היינו דוקא היכא שבאו להציל כמו שבד"מ באין להעיד אדיני ממונות וה"ה כשבאין להציל מהני. אבל במשנה דמכות שבאו ב' כתות עדים להעיד שחייב מיתה רק שלא ראו אלו את אלו אין מצטרפין לחיוב והוה ב' כתות ומ"ה כשהוזמו כת א' הוא והן נהרגין. משא"כ כשמעידין בע"מ להציל נפש מקבלין עדותן (וכבר דברתי מזה בספרי ליו"ד

ח"ר סי"א אות ח') איברא דהתו' הק' שם אמאי מהני עדות מיוחדת בד"מ והלא כתיב משפט אחד. ותי' דבד"מ כיון דע"א מועיל לשבועה עכ"פ ל"ש למילף מד"נ ולפ"ז הצלת נפשות שפיר י"ל דילפינין ממשפט אחד. אמנם י"ל דמתחלה רצו תוס' לומר. דממשפט א' נילוף דל"מ בשום מקום עדות מיוחדת וה"ה דלפ"ז ל"מ בעדות נשים ובשום מקום דמקרא מלא דבר הכתוב. אבל לבסוף דמסיק התוס' דע"כ בד"מ ל"מ הקרא כיון דמועיל לשבועה שוב ל"ה מקרא מלא ולא מייתי רק לדיני נפשות. ומה"ט מהני בעדות אשה עדות מיוחדת בזנות ובגט לדעת הרבה לאסור אשה לבעלה ואין קו' מתוס' וה"ה דמהני להצלת נפשות:

ז **ולפענ"ד** גם ידיעה בלא ראי' מהני להצלת נפשות. וע' נוב"י סי' ע"ב בסתירת היתר ג' אות ג' בטעם דמהני בעדי זנות עדות מיוחדת וסברתם יותר פשוט לפענ"ד ובהכי נלפע"ד לישב מה דקשה בגמ' דמקשה אלא מעתה בד"נ יציל. והרי התוס' כ' דמה"ט מהני עדות מיוחדת בד"מ משום דע"א מועיל לשבועה וליכא למילף מד"נ א"כ מה מקשה בד"נ תציל. והרי בד"נ לא מועיל מידי. אמנם למה שפירשנו שפיר מקשה דכיון דקרא לא מיירי בכל מילי א"כ נימא דקרא לא קאמר רק דאין מועיל לחיוב. אבל להצלה יקובל עדותן. כיון דע"כ קרא לאו מקרי מלא דבר. ומ"מ הגמ' לא חש לזה דהרי שם באו לחייב ולחיוב הוה ב' עדיות. ומ"ה הוא והן נהרגין אבל כשבאו להציל י"ל דמהני. ולא הוצרכתי רק לפי שראיתי בט"ג להגאון מבאנהארט בגיטין ד' ל"ג בתוס' ד"ה ואפקעינהו שכ' דהיכ' דבאו להעיד שביטל הגט זה שלא בפני זה, דהוה עדות מיוחדת כיון דלא נ"מ בעדותן לענין הגט שהרי אפקעינהו לקדושין ולא נ"מ בעדותן רק להצילה כשזינתה מד"נ ל"מ עדות מיוחדת. ודוקא בעדות אשה מהני עדות מיוחדת ולא בהצלת נפשות ולפי עניות דעתי זה ליתא דע"כ אם מהני ע"מ בדיני קדושין וגירושין ע"כ עדות מיוחדת בלא ראו כא' או בב' מעשים כגון שא' ראה שחרית וא' ערבית דמדאור' מהני דלא כמ"ש בנתיבות ובתומים סי' ל' דל"מ רק מדרבנן מדמהני בגירושין. וכיון דמהני מדאורייתא אמאי לא מהני להצלת נפשות ומסוגי' דמכות אין ראי' כדכתיבנא:

ח **ודע** דקשה במכות דמקשה אלא בד"נ יציל. אמאי לא הקשה כן בסנהדרין אהא דאמרינן שם דהודאה אחר הודעה מצטרפין ומהני עדות מיוחדת בד"מ. כבר הקשה כן בס' קשות מיושב להגאון מ' ישעי' פיק. ולכאורה ראי' מזה למ"ש התומים והנתיבות סי' ל' דעדות מיוחדת בב' מעשים דרבנן ומ"ה לא הקשה שם בדיני נפשות תציל, אבל כבר כתבתי דמתשו' רמ"א וכל הפוסקים לא משמע כן ע"כ נלפע"ד דזה ודאי כשבאו ב' עדים שהרג בשבת וב' עדים העידו שהרג באחד בשבת לאיש אחר ודאי אין סברא שיהי'

עדות אחת כיון שמועיל בד"מ ואם יוזמו כת אחד לא יהרג הנידון רק במעשה אחת ס"ד דיועיל עכ"פ להצלה לענין שיהי' נצרכין להזמת כולם. ע"כ לא הקשה בסנהדרין כיון דמיירי בב' מעשים. ולא הקשה רק אר"נ דמייתי בהעידו על מעשה אחת רק שלא ראו אלו את אלו אבל בבאין להציל והעידו ב' מעשיות אף שעל כל מעשה ליכא רק ע"א כגון שה שהעידו שביטל הגט זה שלא בפני זה אפקעינהו רבנן לקידושין והיא פנוי' מתחלה י"ל דמועיל להצלת נפשות ודו"ק ומה"ט מועיל בסנהדרין ד' כ"ז עדות מיוחדת להציל נפש. ולע"ע לא מצאתי מי שדבר מפרט זה ע"כ הצרכתי להאריך וד' יאיר עיני למצוא לי תנא דמסייע (ועמש"ל בח"ר סי' קל"ו אות ז' ח' ובספרי ליו"ד ח"ר סי' ח"י):

ט ובדרוש לש"ש תר"ם בסוגי' דגנב וטבח ביו"כ (ע' ח"ר לאה"ע סי' קל"ז אות ו') כתבתי על קו' הגאון מליסא בס' בית יעקב על כתובת ד' ל' ע"ב ד"ה בא"ד ונראה לר"ת דהא דאמרינן בסנהדרין הביא הבעל עדים והזומם לעדי האב עדי האב נהרגין ומשלמין מאה סלע דהוה ממון לבעל ונפשות לעדים. והלא אינו בזוממי זוממין דבאלו הוה ממון ונפשות להעדים. ובקנס בעינין עשאי"ל. וכתבתי דמשכחת הזמה במאה סלע שהוזמו עמנו הייתם אבל לא ראו זא"ז דהמוזמין הראשונים היינו עדי הבעל לא יהיו נהרגין רק ישלמו קנס דלזה מהני עדות מיוחדת וכן ישבתי קו' ברוך טעם ה' גניבה בגונב כיס בשבת דחייב שכבר נתחייב בגניבה קודם שבא לידי איסור שבת. והלא ל"ה בזוממי זוממין נהי דמזימין הראשונים אמרו ב' עדיות שהי' עמהם בשעת גניבה. ואח"כ בשעה שהעידו עליהם שמשך לר"ה וכל הזמת המזימין הוה עדות אחת. וכתבתי ג"כ דמשכחת הזמה על ממון לבד. והיינו בהזמה בעדות מיוחדת והארכתי בפרט זה. אמנם אם נימא דגם להצלת נפשות ל"מ ע"מ, א"כ כשיזומו לעדי הבעל בכה"ג לא יועיל להציל עדי האב ועדי האב נהרגין. ומ"מ קנס ישלמו העדים וכ"ז לא יתכן שיועיל עדותן לנפשות וקנס ישלמו העדים שהעידו, ע"כ הנראה דבכה"ג בטל העדות ועדי האב לא יהיו נהרגין דלהציל מועיל עדות מיוחדת כדכתיבנא ודו"ק בכ"ז:

י **והנה** ברמב"ם פ"ו מרוצח מבואר דבהעיד ע"א והרג גואל הדם את הרוצח אינו נהרג וכ' הכ"מ דמיירי בעדות מיוחדת בב' עדים דל"ג מהרג בשוגג דאם הרגו גואל הדם אינו נהרג. ולפמ"ש לכאורה גם אם הרגו הב"ד אין נהרגין כיון דיש עדות מיוחדת שחייב מיתה א"כ עכ"פ מועילים להציל את הרוצח שלו כיון דלדבריהם אין הרוצח נהרג ומועלים להציל. אך כבר כתבתי דהיכא דבאים לחייב הנידן ל"מ עדותן. ומ"ה אחר שהרגו נהרג עלי' דאין בעדותן כלום אך אם באו להציל הנידן בע"מ כגון לפסול עדות הראשונים או להזימן בזה מועיל לדעתי ודו"ק. וע' בס' היקר אמרי בינה דיני עדות ס"ה שנסתפק בעדות מיוחדת

והב"ד דנו למיתה אם חייבין מיתה (כונתו לחייב ההורג) הואיל ומיעטה התורה לדין ע"י עדות מיוחדת לא הדרי לאיסורא קמא רק חייבין בלאו ולא במיתה עיי"ש ולדעתי ודאי חייבין מיתה כדמוכח מר"מ הנ"ל דדוקא גואל הדם ההורג פטור משא"כ בב"ד ודאי חייבין מיתה ודו"ק:

סימן צד

ב"ה **לבוב** תרנ"ו לפ"ק

להרה"ג החריף ובקי בכל חדרי תורה כש"ת מ' משה גינז נ"י אבד"ק קערעסטור במדינת הגר:

ע"ד השאלה באשה שרצתה לישא בק' אוהעל והיא מכפר הסמוך ולא רצה הדיין להניחה לישא הגם שאמרה שנתגרשה בב"ד שבעיר קראסטור כי לא הי' לה מעשה ב"ד ושלחו לחקור בעיר קרעסטור ולא מצאו הג"פ אצל הב"ד והרב שהי' אז בעת שאומרה שנתגרשה הלך משם ואומר שיכול להיות שנאבד הגט והאשה אמרה איזה סימנים להזכיר את הרב אודות סכום המעות ואינו זוכר ונתבטל שידוך זה ונכנסה האשה לחופה עם אחר שלא ברשות הב"ד והרב הפרישה עד שיתברר שנתגרשה. והנה יש עד ע"א שהעיד בכתב שהאשה היתה בחזקת גרושה כמה שנים וב' עדים כשרים שהאשה באה להתגרש וכן בעלה וג' עדות של נשים ג"כ שבאו להתגרש ועל ששמעו מפי האשה שנתגרשה יש ע"א בכתב וב' נשים ועל הגדת הבעל שאמר שגירש אשתו יש עדות עד א' הוא אבי הבעל ששמע מהבעל ועוד ע"א ועדות של ב' נשים והנה שאל אם מותרת האשה לבעלה:

א **תשובה** בימי חרפי כתבתי תשובה בדין אם משיאין אשה שאמרה נתגרשת בב"ד של פ' עפ"י טעליגראף ששלח הרב שנתגרשה אצלו והשבתי להיתר (ע"ל סנ"ב) ושורש הדבר דהש"ך כ' סי' צ"ח סס"ק ב' דהיכא דאיכא למיקם עלה דמילתא נאמן אף עכו"ם באיסור דאורייתא וה"ה די"ל דהיכא דאמר ע"א נתגרשה האשה בב"ד פ' דאיכא למיקם עלה דמילתא נאמן ע"א ואף דאין דבר שבערוה פחות מב' מ"מ במילתא דעבידי לגלויי נאמן ע"א דהרי ר"י ס"ל בספרי דע"א נאמן באשה להשיאה ונובי"ק סי' ל"ו כ' דלכ"ע נאמן ע"א מה"ת וקשי' דהרי אין דבר שבערוה פחות משנים כדאמרינן ריש גיטין וע"כ צ"ל כיון דטעמא דע"א נאמן משום מילתא דעבידי לגלויי או משום דייקא אף בדבר שבערוה מהני ומ"ד דאין ע"א מדאורייתא במיתה משום דל"ה בבירור מילתא דעבידי לגלויי משא"כ באומר נתגרשה בב"ד של פ' דבודאי איכא למיקם עלה דמילתא מהני

ע"א ואף עדות בכתב ע"י נכרי כמו שהטעליגראף היא עדות בכתב וע"י נכרי. והנה בס' יהושע להרב הגאון מטארניפאל כ' דאף האשה עצמה נאמנת לומר נתגרשת בב"ד של פ' עיי"ש בפרקים וכתבים אות מ"ז ואני הארכתי בזה אך ע"פ טעל"ג התרתי (וע' בשו"מ מ"ג ח"א סי' קצ"ד אם כי בהרבה דברי' חלק עלי ומרוב אהבתי הרבה דברים נגדי ונאמנים פצעי אוהב אף שדברי צודקים אך בגוף הדין מהטע"ג הסכים לדברי עיי"ש) והנה מדמהני ידיעה עפ"י טעליגראם ע"כ לא בעי עדות גמורה רק ידועה ברירה שאומרת אמת כיון דעבידי לגלויי:

ב **א"כ** בנ"ד ג"כ יש ידועה ברורה שנתגרשה. חדא דהרי איכא ע"א שהאשה היתה בחזקת גרושה כמה שנים, א"כ עכ"פ ע"א לא גרע מיצא קול שנתגרשה והרדב"ז ח"ה סי' ב' אלפים של"ה הובא בפ"ת סי' קנ"ב סק"א כ' דלכאורה בעל שאומר גרשתי את אשתי א"נ משום דל"ל קלא ואם אמר גרשתי' במקום פ' י"ל דמ"ה ל"ל קלא שלא נתגרשה בכאן, ותי' דאם איתא שנתגרשה כשבאו לכאן הי' יוצא קול שהיא גרושה. והוכיח בפ"ת שאם באמת יצא קול הבעל נאמן להתירה לעלמא במיגו. א"כ בנ"ד שיש ע"א כשר ששמע מפי הבעל שאמר גרשתי ויש עד שיצא קול היינו שהיא בחזקת גרושה לכאורה יש לצרף להיתרא לעלמא אך כיון שאין כאן רק ע"א כשר ששמע מפי הבעל דהעד השני הוא אבי הבעל ול"מ בעל שאמר גרשתי רק בב' עדים ואבי הבעל ששמע מהבעל אף דהוה קרוב ונתרחק כיון דאשתו נתגרשה דהש"ך כ' סי' ל"ג סק"ח דהי' קרוב ונתרחק מ"מ על זה אנו דנין אם נתגרשה ול"מ קרוב להעיד (וקצ"ע בס' מנחת חינוך מ"ד ד"ה ונסתפקתי שנסתפק בעדים שנעשין בני י"ג בר"ח אם נאמנין להעיד שראו הלבנה לקדש החודש הואיל דבעת עדותן קטנים הם וקאתי עלה משום דהוה עשאי"ל. והרי בלא"ה ע"ז דנין אם קטנים הם או שראו הלבנה ובודאי ל"מ עדותן דזולת עדותן הם קטנים וכמ"ש לענין אבי הבעל ואולי יש לחלק) גם מ"ש דכיון שע"א אמר שהיא בחזקת גרושה מיקרי יצא קול התוס' כ' בכתובות ט"ז ע"ב ד"ה וזו במה דהעיד הוא שראה בקטנו ואחר עמו לא חשבינין כקול עיי"ש אך נ"ל כעין שתי' תוס' שם דכיון דאמר הבעל גרשתי נאמן מדינא שהרי יש לו מגו דבידו לגרשה רק דאיתרע דברי' הואיל ואין לו קול ולא איתרע כל כך שלא יהי' נאמן ע"א שהיא בחזקת גרושה. ואם מאמינין לו שהיא בחזקת גרושה היא עצמה נאמנת לומר גרושה אני שתנשא כמ"ש הרדב"ז ח"ד סי' אלף שט"ז (רמ"ה) דהיכ' דהיא בחזקת גרושה אף שיש עדים שהיתה א"א א"צ לברר שנתגרשה דחזקה מוציא מידי חזקה עיי"ש באריכות, אך כיון דליכא רק ע"א כשר ששמע מפי הבעל שנתגרשה קשה לסמוך על היתר זה לבד הגם שיש בכאן אומדנא דמוכח שבעלה גירשה שהרי

הבעל נשא אשה אחרת ובודאי לא הי' מניחין לישא אחרת ולדור עמה וברדב"ז בסוף התשו' מזכיר מזה דאומדנא דמוכח מועיל להתיר מ"מ סיים שם דעיקר ההיתר היא מכח חזקה שנתחזקה בגרושה ובנ"ד ליכא אלא ע"א בכתב על החזקה ע"כ יש לעיין עוד:

ג **ודברי** רדב"ז בתשו' הואיל דאתי' לידן נימא בי' מילתא ויש לבאר שחולק על מהרי"ק שורש פ"ז שכ' דהא דמלקין וסולקין ושורפין על החזקה לאו בחדא מחתא מחתינהו דמלקין על החזקה אף דחזקה לבד אף בלי מעשה וסוקלין ושורפין דוקא בחזקה ובמעשה דמוכח על החזקה וכ' הרדב"ז דמלקות פלגא דמיתה היא ומה לי קטלא כולה או קטלי' פלגא, וא"כ למיתה בעינן מעשה למלקות נמי נבעי, ונראה דרש"י ס"ל כמהרי"ק שהרי בחולין קל"ד ד"ה חלה ספק איסורא שיש בו עון מיתה הלכך לא סמכינן אחזקה וכ"כ בקרבן אשתו דספק כרת היא והן הן דברי מהרי"ק דבחיוב מלקות דהוא בלאו דחובל בחבירו מהני חזקה לחודה משא"כ במיתת ב"ד בעי חזקה עם מעשה, וע' בפמ"ג בפתיחה לטריפות שמדייק מרש"י דבספק כרת ל"מ חזקה וכ"ש במיתת ב"ד. א"כ צדקו דברי מהרי"ק הן אמת דבספרי חיו"ד ח"ב סי' קכ"ט סוף אות ה' הקשיתי על שטה זו הרי חזקה ילפינין מנגע בחולין דף י' ושם יש נ"מ אם נכנס למקדש דהיא איסור כרת כמ"ש תוס' שם ד"ה אלא וכונתי לתי' הב' של תוס' דאם חסרה הנגע מטהרין בהסגר ראשון ושמא חסרה הנגע תיכף קודם שיצא הכהן א"כ הנגע עתה עמד בעינו וטמא ואין מטהרין ע"י ונכנס למקדש שהיא איסור כרת ול"מ חזקה. כעת ראיתי שי"ל דרש"י לא יסבור כתוס' בדין זה דמדברי התוס' יוצא דאם חסרה הנגע ממה שהי' אף שגם עתה היא כגריס טהורה בהסגר ראשון דאם נמצא עתה פחות מכגריס אף שבתחלה הי' כמו שהיא עתה טהורה וע"כ כונת התוס' שחסר מתחלתו אבל יש בו כשיעור וכ"כ ז' ח"צ ס"ג דאף לתוס' כן ואיני יודע מנ"ל לתוס' דבקרא כתיב דאם עמד בעיניו ולא פשה צריכה הסגר שני הא אם כהה טהור הכונה שכהה מכל ארבע מראות הא אם נשאר מארבע מראות אף שירד ממראה למראה טמא צריך הסגר שני ה"ה אם חסר משיעור נגע טהור אבל אם הי' מתחלה ב' גריסין ונשאר גריס צריך הסגר, וכ"מ מרמב"ם וממשנה דלא נקט דין זה. ע"כ נ"ל דרש"י לא יסבור כן וליתא להוכחת התוס' ול"ק על רש"י, עוד עיינתי בפרמ"ג וראיתי שכ' דרש"י ס"ל דמדרבנן ל"מ חזקה באיסור כרת ע"כ ל"ק על רש"י מנגע דאורייתא אין חילוק וע' בספרי ליו"ד ח"ר סמ"א אות ה' ובספרי הנ"ל ח"ב סי' י"ח אות א' וסי' קכ"ט אות ד' שהארכתי הרבה בענין החילוק שבין איסור לאו לאיסור כרת ובין איסור כרת לחיוב מיתת ב"ד. ומ"ש רדב"ז דמה לי קטלא כולה מה לי קטלא פלגא ע' כתובות ל"ג דמסיק הכאה שיש לה קצבה כמו מלקות קיל ממיתה וה"ה לענין חזקה

במלקות אזלינין ולא במיתה ובפנ"י קדושין ס"ג הקשה על מ"ש הרמב"ם פ"א מא"ב באב שאמר קדשתי את בתי אינה נסקלת על פיו דע"כ מיירי בנתחזקה על פי' א"כ הרי כ' הרמב"ם פי"ז מסנהדרין דאיסור עצמו בע"א הוחזק ולוקין ע"י וה"ה דסוקלין ולפמ"ש מהרי"ק לחלק בין מיתה למלקות וע' ש"ש ש"ו פי"ב. וע' בסדרי טהרה סי' קפ"ה שתמה על הרשב"א שכ' דבאומרת ברי ל"מ חזקה לחייב חנק ותמה מהא דסוקלין ושורפין על החזקות אף דמשמע דטען ברי ולדברי מהרי"ק לק"מ דשם איכא מעשה עם חזקה משא"כ באומרת מת בעלי (ולפמ"ש הש"ש ש"ו פ"ז שיש חילוק בין חזקה דמעיקרא לחזקה דהשתא ל"ק קו'):

ד **מ"מ** אף שדברי מהרי"ק יש להם מקום בהלכה ואין שורפין בחזקה בלא מעשה מ"מ להתיר א"א שהיא בחזקת א"א בלי עדי גירושין קשה מאוד. אך נ"ל דבנ"ד יש לנו ידיעה ברורה שגירשה שהרי הבעל הוא בחזקת כשר והוא דר עם אשה אחרת שהשיאה לעין כל. והאשה אומרת נתגרשתי בב"ד פ' ובשעה שאמרה סבורה הי' אפשר לברר. ע"כ יש כמה אומדנות. ולכאורה נ"ל כמ"ש הב"ש סי' מ"ב סקמ"ד דאם בממון מהני ידיעה בלי ראי' ה"ה בקידושין ולפ"ז ה"ה בגירושין מהני ידיעה בלי ראי' אך רבים חולקים על הב"ש מ"מ י"ל דזה דוקא בעיקר הקידושין או הגירושין אבל ראי' שנתקדשה או שנתגרשה כבר מהני ידיעה בלי ראי' וראי' דהרי כשגט יוצא מת"י בעדי חתימה אף שאין ע"מ לפנינו מתירין אותה משום דאמרינן מסתמא הי' בעדי מסירה אף דהוה לדידן ידיעה בלא ראי' וכן אם יוצא מת"י גם בכתב ידי הבעל בלא עדים אם נישאת לא תצא דמסתמא הי' בע"מ כמ"ש הב"ש סי' קל"א סקל"א אף דהוה ידיעה בלא ראי' וע"כ דמהני בזה ידיעה ב"ר ולפ"ז ה"ה אומדנא ברורה מהני (וע' בספרי ליו"ד ח"ר סי' ח' אות ג' ד' שהארכתי בדין ידיעה בלא ראי') אך בנ"ד אין כאן אומדנא וידיעה ברורה דמה שנתפשרו והלכו שניהם לגרש ל"ה אומדנא כדאמרינן בגיטין פ"ט נשים לאור היום ואומרת פלונית מתקדשת היום ודילמא לא אקדשה עייי"ש. ומה שבעלה נשא אשה ל"ה ידיעה ברורה שמא נשא באיסור ע"כ סברא זו אינה מספקת להתיר:

ה **והנה** דעת א"ח הובא בב"י דל"א חזקה אין אשה מעיזה פני' בפני בעלה ונאמנת לומר גרשתני רק באם אין ידוע בעדים שהיא אשתו רק מכח חזקה אבל בידוע בעדים אינה נאמנת וב"ש סק"ד הקשה עלי' מש"ס דגיטין פ"ט גם קשה עלי' מכתובות כ"ב ובגיטין ס"ד דמקשה מר' המנונא דלמא יש עדים שהיא א"א. ונ"ל דהנה הך חזקה דאין אשה מעיזה נהי דהך חזקה עדיף מחזקה דמעיקרא דהיא כרוב כמ"ש בתה"ד דחזקה דאתי' מכח סברא עדיף ומה"ט מהני חזקה זו נגד חזקת א"א. מ"מ ל"מ להתיר אשה שתנשא

לאחר שהחו"ד כ' ברסי' ק"י בבית הספק סוף ד"ה באות כ"ז דס"ס ל"מ להתיר אשה כמו דל"מ ס"ס להוציא ממון דילפי' דבר דבר מממון דאין דבר שבערוה פחות משנים ומה"ט ל"מ מגו שתהי' נאמנת לומר מת בעלי במגו דנתגרשתי דהוה מגו להוציא עיי"ש (וצ"ל הא דבעל שאמר גרשתי נאמן משום מגו שם הוה בידו ומיגו זו שבידו לעשות עדיף כמ"ש הר"ן בקדושין ס"ד) ולפ"ז ס"ל לא"ח דהיכ' שידוע בעדים שהיא אשתו אינה נאמנת שתנשא לאחר דהלכה כשמואל דאין הולכין בממון אחה"ר וה"ה דל"מ רובא להוציא אשה מבעלה ולהתירה לעלמא אמנם רב המנונא שהוא תלמוד דרב ורש"י ס"ל בסנה' י"ז ע"ב אמרו בי רב הוא ר"ה ובש"ס מקשה מאמרי בי רב ארב והנה ר"ה ודאי ס"ל הולכין בממון אחה"ר כמו שהוכחתי בספרי ליו"ד ח"ר בהגהות ומפתחות לסי' ח' שהרי ס"ל ברי ושמא ברי עדיף להוציא וכ"ש דמהני רוב להוציא וכ"כ הפנ"י בכתובות י"ב וע"כ ס"ל דמהני רוב להוציא אשה מבעלה. ומ"ה אמרינן בגיטין פ"ט ע"ב ופליגי דר"ה דר"ה ס"ל דנאמנת אף בידוע בעדים וכן ס"ל לר"ה ומה"ט מקשה וליהמנה מדר"ה דר"ה ס"ל אף בידוע בעדים נאמנת ואנן פסקינין כשמואל בממון וילפינין דבר דבר מממון ומ"ה ס"ל לא"ח דאינה נאמנת לישא לאחר בידוע בעדים וזה ישוב נכון ומה דאמרו בגיטין שם ואידך כו' ס"ל לר"ה דוקא בפני' והרי שם קאי אדברי שמואל ושמואל לא ס"ל כר"ה משום דשם קאי לחומרא שתצטרך גט משני וזה הוה אף לשמואל ע"כ הוצרך לומר דשלא בפני' אינה נאמנת אף לחומרא ובאמת לפמ"ש בא"ח ל"ק רק דאין להקל מטעמא דחזקה ביש עדים בלא"ה ל"ק מש"ס דגיטין דשם קאי להחמיר שתצטרך גט משני ודוק ומ"מ אנן לא קיי"ל כא"ח אך דרשאי להנשא מטעמא דאף דרבנן החמירו שלא ליזול בתר רוב מ"מ חזקה דאין אשה מעיזה בצירוף סברת הרא"ש סוף נדרים. שלא מעיזה לישב באיסור כל ימי' עדיף מרוב דאף דאיכא מיעוט המעיזים מ"מ העזה לישב באיסור כל ימי' אף מיעוט ליכא. ובזה מיושבין דברי הרא"ש שהוצרך לסברא זו. ובהך דאומרת טמאה אני לך או דהשמים ביני לבינך שם ליכא הוצאת אשה מחזקת א"א שהרי הוא מגרשה ע"כ מהני חזקה שאין אשה מעיזה מטעם רוב משא"כ בגרשתי ל"מ מטעם רוב דבדבר שבערוה הוה כהוצאות ממון ע"כ כ' הרא"ש דמסברא שלא תשב באיסור כל ימי' הוה כודאי דאפי' מיעוט ליכא:

ו **והנה** הרי"ף לא הביא הא דר"ה דאמר בגיטין פ"ט דאפי' אמרה שלא בפני' נתגרשתי ונתקדשה צריכה גט משני וע' בב"י שכ' דלא פסק כר"ה רק כשמואל דא"צ גט דס"ל דשלא בפני בעלה מעיזה. ור"ה יסבור דשלא בפני בעלה ג"כ הוה חזקה כיון שיודעת שיבא בעלה רק דל"ה חזקה אלימתא שידחה חזקת א"א, וה"ט דמ"ד בכתובות כ"ג דאף

שלא בפני' אם נישאת לא תצא כמו דאמרינן למאן דמתני אירשא דס"ל אף שלא בפני' שייך חזקה רק דלא עדיף מרוב דל"מ בדבר שבערוה כמ"ש בשם חו"ד, ומה"ט אסורה להנשא ואם נישאת לא תצא כמו במים שאל"ס דמהני רוב בדיעבד:

ז **והנה** הרשב"א הובא בשטמ"ק כתובת כ"ב ע"ב הקשה אהא דמקשה שם ומי חציפא כולי האי והאמר ר' המנונא האשה שאמרה לבעלה גרשתני נאמנת ה"ז דוקא באמרה בפני בעלה ותי' דאפי' אמרה שלא בפני בעלה אם נישאת ל"ת. ודברי' תמוהין דהרי בד' כ"ג אם משנישאת באו עדים ל"ת וע"ז אמרינן דקאי אסיפא אבל ברישא אם נישאת תצא דשלא בפני בעלה מעתה הרי דאם נישאת תצא וכבר הקשה כן הגאון מהרש"ק בשיורי טהרה קונטרוס תיקון עולם תיקון ב' סי"ה ולכאורה נ"ל דכונת הגמ' דלא נישאת ממש אלא שהתירוה להנשא ל"ת מהיתרה וע"ז אמרו אבל ברישא לא דבאמת תצא מהיתירה משא"כ בנישאת ממש אך זה דוחק והיותר נכון דהרשב"א מתרץ דהגמ' הקשה למאן דמתני לה אירשא והלא ס"ל אם נישאת ל"ת לא כמ"ש תו' גיטין פ"ט ע"ב ד"ה דטעמא דידי' משום מגו דזה ל"ש בדברי הגמ' ד' כ"ב רק דהאי דמתני אירשא ס"ל דאפי' שלא בפני' יש חזקה רק דל"ה אלימתא כ"כ שתנשא לכתחלה אמנם ג"ז דוחק הגם שמוכרחין אנו לומר כן בדברי הרשב"א, אמנם קו' הרשב"א י"ל בד"ז הנה למ"ד שלא בפני בעלה אם נישאת ל"ת ס"ל דהוה חזקה רק דלא אלימתא כ"כ ומהני מדאורייתא ורק מדרבנן ל"מ ומ"ה אם נישאת ל"ת, ולפ"ז י"ל דמ"ד אם נישאת תצא ס"ל דהוה חזקה ורק דחזקת א"א אלימא ומ"ה אם נישאת תצא. ולפ"ז בתרי ותרי ונישאת לא' מעדי' ואומרת ברי לי דבזה מיירי הסוגי' דכתובות בראה ר' יוחנן דברי' של ר' מנחם בר' יוסי במיתה ולא בגירושין דבכה"ג איכא תרי חזקה חזקה אין אשה מעיזה וחזקת כשרות של העד הנושאה דבודאי אומר אמת שהרי הוא יודע האמת ותרי חזקות דוחין חזקת א"א. ואף אם אומרת שלא בפני בעלה לכ"ע ל"ה ושפיר מקשה ומי חציפה כולי האי. ויהי' הדין דל"ת אף שלא בפני בעלה ומשני היכא דאיכא עדים מעיזה:

ח **ולפ"ז** יצא לנו הדין בנ"ד שאמרה שלא בפני בעלה ובעלה כבר נשא ואיכא תרי חזקה דחזקת כשרות מבעלה מסייעת לחזקה דידה ובכה"ג ודאי אם נישאת ל"ת כמו שהוכחתי מגמ' הגם שיש לחלק קצת דבשלמא בש"ס דהוה הספק על בעלה והוא העד אם רשאי לדור עמה ומוקמינין אחזקת כשרות ויהי' חזקה. גם עלי' ניחא דהוה תרי חזקה משא"כ בנ"ד דמוקמינין בעלה הראשון על חזקתו ול"מ חזקת בעלה להאשה כיון שאין אנו מסופקין עלי' כמ"ש הרמב"ן הובא בר"ן גיטין ס"ד דל"מ חזקת פנוי' של הקרובים להאשה מ"מ התוס' חולקים על הרמב"ן כדמוכח מתוס' יבמות ל' ע"ב וחולין י"א ע"ב.

ע"כ יש לסמוך על סברא זו בצירוף האומדנא שאמרה נתגרשתי בב"ד פ' דהיא מילתא דעבידי לגלויי ואף דאח"כ לא יכלו לברר זה ל"ה ריעותא דשכיח שנאבד הגט כשהרב פנה ממקום למקום ובשעה שאמרה נתגרשתי ודאי סבורה שיכול להתברר וגם בצירוף האומדנא שהלכה עם בעלה לגרש, ובשגם כפי הנראה אין עדים שהיא א"א רק מכח אומדנא שהולכת בצעיף ואתי אומדנא ומבטל אומדנא. והנה שאלה כשאלתינו נמצא בשואל ומשיב מהד"ק ח"ג סי' ק"ט עיי"ש שכ' להתיר וגם בשיורי טהרה תיקון עולם סי' ה' מסכים להיתר הגם שהשאלה גדולה מאוד. שבתי וראיתי כ' דברי הרשב"א שהובא בשטמ"ק הנ"ל שתי' בהך דכתובות דה"ט דמקשה ומי חציפה כולי האי דאם אמרה שלא בפני בעלה אם נישאת ל"ת סותרים לדברי הרשב"א בתשובה סי' אלף ריב"ג הובא בב"י שהוכיח מדברי הגמ' דאם אמרה בתחלה שלא בפני הבעל ואח"כ אמרה בפני הבעל אף שנישאת שייך אין אשה מעיזה וע"כ שפיר קו' הגמ' ומי חציפה באמרה בפני בעלה אח"כ ומה זה שהרשב"א בחידושי' סותר דברי'. ועוד איך אפשר לפרש קו' הגמ' דקאי אאמרה שלא בפני בעלה והרי אמרו בגמ' תחלה גירושין יכולה להכחישו שאף אם יבוא בעלה תכחישהו וע"ז הקשה ומי חציפה כולי האי הכונה שתכחישהו בפניו ואיך פי' הרשב"א דקאי שלא בפני'. ע"כ נראה דהרשב"א פי' ג"כ שתאמר בפני' רק שהקשה כיון דאמרה תחלה שלא בפני' ואז מעיזה ואף אח"כ תעיז ומה תקשה ע"כ תי' דגם שלא בפני' אינה מעיזה לענין אם נישאת ל"ת ע"כ אם אח"כ תאמרה בפני' ודאי אינה מעיזה ע"כ מקשה ומי חציפה כנלע"ד לפרש שלא יסתרו דברי הרשב"א:

ט **וכת"ה** מייתי שו"ת ח"ס בלקוטים סי' ס"ט ושו"ת בית שלמה סי' קל"ב שהאריכו בענין זה אמנם בנ"ד אין עדים שהאשה בחזקת גרושה רק ע"א בכתב וגרע מהשאלה בח"ס ובית שלמה כמ"ש כת"ה. והנה אף שהרדב"ז ח"א סי' קס"ח בסוף התשובה מבאר דעדות שהאשה נתגרשה מהני אפי' מפי כתבם דל"ה אלא גילוי מילתא שם היתה האשה בחזקת גרושה כמ"ש הרדב"ז בזה"ל לפי שכיון שהיתה בחזקת גרושה וכן בהשאלה מבאר שהיתה בחזקת גרושה אבל להעיד ע"ז גופה שהיא בחזקת גרושה ל"מ ע"א בכתב. והנה ראיתי לרב אחד שנתן עצה שהאשה תסע למקום בעלה ותאמר השתא בפני' גרשתני דבזה יש לסמוך אשיטת הרשב"א דאף לאחר שנישאת מהני שתאמר בפני' וזה לא נהירא דכיון דהבעל נשא אשה אחרת ואי אפשר עתה לדור עמו והוא דחקתה מביתו אף היא מעיזה בפניו וי"ל אף להרשב"א ל"מ. אמנם לדעתי אם יאמר הבעל עתה בפני ב' עדים שאמר גרשתי נאמן רק שמכח אומדנא אינו נאמן מדלית לי' קלא כמ"ש הרשכ"ם וכיון שבנ"ד יש אומדנא להיפך שהרי ידוע שנסעו לב"ד שיתגרשו וגם מה שנשא הוא

אומדנא גדולה כמ"ש ואומדנא מוציא מיד אומדנא ונשאר נאמנות הבעל שהרי נאמן מכח מיגו. ואין לומר דכיון דאינו נאמן למפרע הרי נשאה באיסור י"ל דבודאי בשעה שנשא אשה אחרת אמר שגירש הראשונה וזה הי' קודם שנשא היא ואך ליתר שאת יאמר השתא בפני עדים. אבל גם בלי אמירתו השתא לא נישאת באיסור ועוד כיון שיש ע"א שהיא בחזקת גרושה והפנ"י כ' בקדושין ס"ג דע"א מגרע חזקה ומשוה ספק עכ"פ א"כ בלי חזקת איסור א"א נאמן הבעל באיסורין אף בלי מיגו ונאמן אף למפרע דדוקא אם נאמן מטעם מגו ל"מ למפרע משא"כ אם נאמן מטעם ע"א נאמן באיסורין. אך זה ליתא דא"כ בכל דבר שבערוה נאמן לע"א כשר וע"א פסול וע"כ זה ליתא. מ"מ בנ"ד דכפי הנראה לא ידעו שהיא א"א רק שהב"ד לא רצו להתירה משום שהאשה הלכה ונתכסה בפאה נכרית וזה ל"ה רק מכח אומדנא. ע"כ אם יאמר בעלה בפני עדים שגירשה הנני מצטרף בהדי רבנים המתירין:

י **והנה** לעיל כתבתי דהיכא דהבעל נשא אשה יש להתיר מכח תרי חזקה דחזקה אין אשה מעיזה וחזקת כשרות מהבעל ול"מ חזקת א"א נגד תרי חזקה כעת ראיתי לפמ"ש הרא"ש דהיכא דאיכא ע"א דמסייע לה מעיזה וכ' המפורשים דה"ה היכא דחזקה מסייע לה מעיזה וכ"כ בחדושי הרי"מ ר"פ האשה שנתארמלה א"כ ל"ה תרי חזקה דאם חזקת כשרות מסייע לה שנתגרשה שוב אין כאן חזקה דאין אשה מעיזה דהיכא דחזקה מסייע לה מעיזה. עוד י"ל דכיון דחזקת א"א הוא מתנגד לחזקת כשרות שלו שוב ל"ש לומר אין אשה מעיזה דמסייע לה חזקה דחזקת א"א מתנגד לחזקה זו אך לפ"ז קשיא אשי' הרשב"א דס"ל אף אם נישאת ואח"כ אמרה בפני בעלה מהני חזקה דאין אשה מעיזה כמ"ש בתשו' הרשב"א הובא לעיל שהוכיח מסוגי' דכתובות. והרי חזקת כשרות של האשה והעד שנשאה מסייע לה שנתגרשה והיכא דחזקה מסייע לה שוב מעיזה וכאן אין לומר דחזקת א"א מתנגד לחזקת כשרות דכיון דהיא ממ"נ א"א משני ואם לא נתגרשה היא א"א מראשון ול"ש לאוקמא אחזקה כמ"ש התוס' בקדושין בקדשה אבי' בבקר לענין חזקת פנוי' בשלמא אם אנו מסופקין אם מותרת לבעלה השני שייך חזקת א"א לבעלה דאם לא נתגרשה היא לבעלה השני בחזקת א"א ואם לא נתגרשה ל"ה לבעלה א"א מ"ה מוקמינין אחזקת איסור משא"כ לענין חזקה דאין אשה מעיזה היא דהעולם יחשדוה למעיזה ואם יש חזקה דמסייע לא יחשדנה למשקרת כיון דאצל שאר אנשים ממ"נ א"א לא יחשדוה למעיזה דחזקת כשר מסייע לה ואמאי ס"ל להרשב"א דשייך אין אשה מעיזה וצ"ל דמ"מ כיון דלבעלה היא בחזקת א"א וחזקה שלא נתגרשה אף דמסייע לה חזקה אינה מעיזה. ונשאר ההיתר על מכונו מטעם ב' חזקות ודו"ק:

והנני ידידו

סימן צה

ב"ה **זוראוונא** תרי"ז:

ע"ד הגט שנשלח מבוטשאטש ונמצא בו כמה נקבים ומסתמא נעשה אחר הכתיבה והנקבים המה מקצתן בנייר חלק ומקצתן בהכתב והמה מבוארים. כזה. באות ת' של בתשעה מהזמן ניקב ברגל ימיני בקצה התחתון עד אמצע האות ונשאר עוד קו דק שלא נסדק. באות ו' של יום ניקב בראשו ואין עובר כל האות באות נ' האחרונה של למנין נוגע הנקב קצת בראשו. באות א' של מנאי נקוב בצד האות ואין נוגע לאות האות ת' של כדת יש שני קרעים למעלה מאות ונוגעים באות למטה שני קרעים ונוגעים באות בתוך האות ג"כ ב' קרעים ומ"מ האות לא נפסק והנקבים זה שלא כנגד זה. והגט לא ניתן עדיין ונסתפקתי אם ליתנו:

א **תשובה** לפי המבואר באה"ע סי' קכ"ה ובט"ז סקכ"ד דכל הפוסל בס"ת פוסל בגט א"כ נקב שפוסל בס"ת פוסל בגט ואמנם כ"ז בנקב שמפסיק כל האות ואם כל האות לא נפסק אין כאן חשש בצד האות ורק מצד שאין מוקף גויל ובגט דאנן פסקינין לכתחלה נמי בעינין מוקף גויל כמבואר סי' קכ"ד בכה"ג יש לאסור לכתחלה, ואמנם הרי הב"י הקשה בא"ח סי' ל"ב על הדין ושורשו מגמ' בנפסק ה' רואין אם נשתייר אות קטן כשר והרי אינו מוקף גויל ומחלק ב' תירוצים ולתי' הראשון שם בנקב כשר ודוקא בנדבק אות לחבירו ולתי' הב' יש חילוק בין אחר הכתיבה דכשר. ותמהו כלם מדברי הירושלמי שפסק בניקב תוכו של ה' פסול ומשמע אף שאחר שנכתב וזה ל"ש לכל א' מהתירוצים. וע' נוב"י יו"ד סי' ע"ה שכ' דבניקב כל תוכו להירושלמי דבעי מוקף גויל בפנים הוה כנדבק אות באות ועיי"ש, ועכ"פ מפורש יוצא מדברי' דגם בס"ת היכא דניקב לאחר הכתיבה כשר לשני התירוצים דלתי' א' בכל דוכתא כשר בניקב. ולתי' ב' אחר הכתיבה כשר ולפ"ז בגט דל"ב מוקף גויל לרוב פוסקים ורק לכתחלה בניקב אחר הכתיבה בלא נפסק האות כשר לכתחלה וכ"כ בג"פ סקכ"ג ואפס מדברי הב"ש לא מוכח כן שכ' בס"ק ל"ו ומ"מ נראה למעשה אין להקל שלא במקום הדחק אם נקרע תוך האות וע"כ כוונתו בלא נפסק האות לגמרי. דבנפסק ודאי פסול אף בדיעבד כמ"ש הטו"ז וע' בח"מ סקכ"א הביא דברי הד"מ אם הי' נקב בצד האות ולא באות עצמו ל"ה פסול ומשמע דבאות עצמו היה נפסל. ומשמע דאף בלא נפסק כל האות ואמנם בזה י"ל דמיירי בשעת כתיבה אבל לאחר כתיבה כשר. כנ"ל בתי' הב"י:

ב **ולדעתי** הי' נראה דאף הב"ש דהצריך שעת הדחק זה דוקא בנקרע אבל לא בניקב. וביאור הדבר לפמ"ש שארי הגאון מליסא בסידור שלו בפירוש דברי הב"י שהרעישו אבות העולם מהירושלמי. וחילוק דסברת הב"י דבנקב כשר מפאת של אחר הנקב מוקף גויל. משא"כ בניטל כל חללו של ה' אין מוקף גויל כלל עיי"ש. ולפ"ז י"ל דדברי הב"ש מיירי בנקרע כל הגויל עד האות ולא נשאר גויל שלם מצד האות ולכן חושש להחמיר ואין מתיר רק בשעת הדחק משא"כ בניקב דנשאר אחר הנקב גויל כשר לשני התירוצים. ואף שלא בשעת הדחק מותר וכן י"ל בתשו' מ"ב שמובא בפ"ח ובאחרונים בגט מומר שהגיע הקרע לתוך רגל התחתון של אות י' שהכשיר רק במקום עיגון דמיירי שנקרע כל הגליון ול"ש חילוק הגאון מליסא ולכן לא הכשיר רק במקום עיגון ועוד מצד היתר אחר דמומר שאני דכבר זכתה בו ובגונא בנ"ד י"ל לכאו' דמותר שלא במקום עיגון. ואמנם לפ"ז יקשה על הב"ש והמ"ב דבאמת אמאי הכשיר דהרי ל"ש תי' הב"י כנ"ל כיון דכל הגליון נקרע ועל תי' הב"י לא סמכינין דהרי פסקינן בניטל כל חללו של ה' אסור אף לאחר כתיבה. וע' ג"כ בב"ש אות כ"ט פסק ג"כ כחומר שני התירוצים. וע"כ הב"ש והמ"ב מיירי בלא נקרע לגמרי ומ"מ לא הכשירו רק במקום עיגון ולהב"ש שעת הדחק ומשמע דבלא שעת הדחק אין להקל ודוק:

ג **ואני** חוכך בנ"ד להחמיר מצד אחר. והיא דלדעתי נראה דבר ברור בישוב קו' שהרעישו אבות עולם מדברי הירושלמי על הב"י והפוסקים שמתירים דבאמת המדקדק בלשון הגמ' דקאמר צריך שיהי' מוקף גויל מארבע רוחות ומשמע דזה עיקר הרבותא דה"א דל"ב מכל רוחות וקמ"ל דבעינין מכל רוחות א"כ אליבא דאמת אף שמחלק הב"י בין ניקב ובין נדבק אות לאות וכן בין שעת כתיבה היינו בניקב מצד אחד דעכ"פ מוקף מג' צדדין משא"כ בלא נשאר כלום או שעכ"פ ב' צדדים נקרע דודאי פסול ומעתה הדברים נכונים מאד. דבניטל כולה מאות ה' כיון דלדעת הירושלמי בעינין גם בפנים נמי מכל צדדים א"כ ל"ה מוקף גויל כלל ול"ה כתיבה תמה ולכן פסול אף לאחר הכתיבה. ודוקא בנחסר צד אחד הוה מהלמ"מ ודוקא בשעת כתיבה ולכן בניטל חלל ה' אוסר הירושלמי ונתישב הכל. באופן דלדעתי בס"ת בניקב משני צדדים גרע טפי ואף בדיעבד פסול אף לאחר הכתיבה ניקב ובנ"ד כיון דאות ת' של כדת יש נקב למעלה ולמטה. ונהי דהוה בטופס עכ"פ לכתחלה אין ליתנו. ועוד דהוה נקב גם בפנים. ולדעת הטו"ז בסי' ל"ב סק"ז הוה כנפסק ונהי שמתיר בלאחר כתיבה מ"מ בכה"ג דהוה למעלה ולמטה ג"כ ניקב קשה הדבר לכתחלה. והנה עפ"י תירוצי נכונים דברי הירושלמי שהצריך שניקב כל חללו של ה' והדברים תמוהים מאד. וע' בטו"ז סק"ח. ודברי' אין מובנים ולהנ"ל הדבר

נכון מאוד דבלא ניטל כולו לא נחסר רק רוח א' ומותר לשני התירוצי הב"י והדברים נכונים מאוד:

ד **והנה** בגוף סברת הב"י לפי' הגאון מליסא דמ"ה מותר בנקב אף דל"ה מוקף גויל דהעבר השני מהני הואיל ומוקף גויל לאחר הנקב יש לעיין דא"כ אמאי מותר במעשה דאגרא בנפסקא ה' בגמ' מנחות שם והרי שם אחר הנקב אין שם נייר חלק רק מה שנפסק מה' ול"ה מוקף גויל ודו"ק. ואולי אף שכתב עלי' הוה מוקף גויל. וצ"ע דא"כ אף שנפל דיו בין אות לאות אמאי ל"ה מוקף גויל. וע"כ דבעינין נייר חלק ואולי מהני הנייר חלק לאחר מה שנכתב ודו"ק והנה בדברי רש"י הרגישו האחרונים אמאי פירש"י במעשה דואו דויהרג דאמרינן אם תינוק יכול לקרותו דואו דויהרג אירע במקום נקב ומשמע מפי' דהוי בשעת כתיבה ובמעשה הראשון דאמרינן בנשתייר לא פירש כן. להנ"ל נכון דבאמת ל"ה מוקף גויל דלאחר הכתיבה ל"ב מוקף גויל ולכן ל"פ במעשה הראשון משא"כ במעשה השני' דבלא"ה ל"ה שנוי בחצי הנשאר ורק דמצרפין מה שלאחר הנקב הואיל ותינוק יכול לקרותו. ולכן פסק כיון דאין מצטרפין מה שלאחר הנקב לגוף האות. א"כ לאחר החתיכה שנפסק ושמצרפין הוה מוקף גויל. ולכן כשר אף בשעת הכתיבה משא"כ במעשה דאגרא שם לא מצרפין מה שלאחר הנקב רק ביש בין שקודם הנקב כשיעור אות והנקב ניכר ואין מצרף ל"ה מוקף גויל ולכן אינו כשר רק בלאחר הכתיבה ודו"ק:

ה **והנה** פסקינין בש"ע דנקבה ככברה כשר לענין גט והיא מתוספתא ויש להסתפק אי כשר לכתחלה או רק בדיעבד דמלשון התוספתא אין הכרע ואם נימא דכשר רק בדיעבד עדיין יש להסתפק עד היכן היא השיעור ככברה ואולי בניקבה ג' נקבים הוה ככברה והרבה יש להסתפק בזה. או דלא ניתן לנו שיעור לזה. והנ"ל דשיעור ככברה הוה בג' נקבים אם אין בין נקב לנקב כמלא נקב כמו שדייק הב"י מלשון הגמ' בטיו"ד סי' ל' ולד' ועיי"ש:

ו **והנה** יש להסתפק אם נימא דגם בניקב למעלה ולמטה מאות כשר דלא כמו ששערנו לעיל היכא שניקב האות למעלה ולמטה ואין בין נקב לנקב כמלא נקב מאו אם דמיא לגרגרת דאמרינן דמצטרף וה"ה הכא הוי כניקב ונפסק כל האות. או דילמא לא דמי לשם דשם הטעם דסוף שיטול בין הנקבים. משא"כ בס"ת ותפילין לע"ע כשר. ול"ב שיעמדו ימים רבים, וע' בגיטין כ"ב לא הכשיר ר"א אלא בגיטין אבל בשטרות לא דבעינין יעמדו ימים רבים ול"ד דהתם עצה טובה היא ועיי"ש. ואולי הדבר תליא בפלוגתא אי כשר גט אם כתבו בדבר שיכול להזדייף ואכ"מ דבנ"ד יש בין נקב לנקב כמלא נקב סוף דבר י"ל

בנ"ד שאין להקל רק בשעת הדחק וזולת זה אין להקל כדמשמע מלשון הב"ש ובפרט מהטעם שכתבתי שניקב למעלה ולמטה ולכתחלה אין ליתנו רק אם א"א בנקל להשיג גט אחר יש ליתנו לכתחלה:

סימן צו

ב"ה **פרעמישלא** ישוב ירחמינו לפ"ק:
להרבנים החרופים המופלגים היראים מ' **יודא ליב הכהן** ומו"ה **צבי**
יצחק נ"י יושבים על מדין ומו"ץ בק"ק דינוב:
ע"ד אשר שאלו באחד שעבר על חדר"ג ונשא ב' נשים והב"ד התאמצו שיגרש שתיהם וקבלה אשתו הראשונה גט ברצון והשני' אינה רוצית לקבל ג"פ. וגם בעלה אינו רוצה לגרשה רק לדור עמה ושאלו אם מחויבים לכוף אותם לזה:
הנה אם קיבלה הראשונה גט ברצון הדבר פשוט שא"צ לגרש השני' כמוכח מתשו' רש"ל סס' י"ד וכן היא בכנה"ג סקט"ז. ודוקא אם הראשונה אינה רוצית לקבל ג"פ החיוב לגרש השני' ואף דאסור לדור עם השני' כל עוד שלא גירש הראשונה אולם כשגירש הראשונה חוזרת להיתרה. ולכאורה יש לחוש על הקדושין מהשני' ולדעת הכנה"ג סי' קי"ט דבגירושין בע"כ הואיל ועבר חרם אמרינן כל מילתא דאמר רחמנא ל"ת אעל"מ ול"מ הגירושין לדעת המרדכי דגם בחרם אמרינן כ"מ דרל"ת ה"ה בקדושין באיסור ל"מ הקידושין. אך כיון דילפינין בקדושין מאלמנה לכ"ג דאף לרבא תפסי קדושין ה"ה דכל היכא דעבר אלאו תפסי קידושין אף לרבא וגם המרדכי מודה בזה כמבואר בדברי' ריש פ' האומר בקדושין שכ' וא"ל דהרי השליח עבר על חר"ג דהרי חייבי לאוין ושניות וכמה עבירות תפסי קדושין וכונת דברי' כדכתיבנא וע' בנובי"ת סס' קכ"ט. ומ"מ ליתר שאת יקדשה מחדש בלא ברכה שלא יהי' ברכה לבטלה. והגם דבתשו' שואל ומשיב להגאון מלבוב ז"ל סי' קכ"ג ח"א כ' דצריך דוקא לגרש שתיהם שם כתב לישב המנהג אבל אם שניהם אינם רוצים לגרש למה נכוף אותם. ועוד הרי גם שם כ' דאם ירצה יחזור וישאנה ולמה יגרש בחנם לגרום ברכה שא"צ ועוד דהרי ביבמות אמרינן כאן שנה רבי לא ישפוך אדם מי בורו וכו' ואיך נימא שיגרש ויחזור וישאנה ולמה נאסר אותה בחנם, ע"כ לדינא אם אין רוצין בגירושין והראשונה קיבלה גט יוכלו להתיר להם לדור יחד. ומה שמדמה הרב הגאון בתשו' שם לנאבדה הריאה זה נכון קודם שגירש הראשונה אבל כשגירש הראשונה ברצון מעכשיו נסתלק האיסור מכל וכל:

סימן צז

ב"ה **לבוב** עת קץ לפ"ק:
להרב הגדול החריף ובקי בכל חדרי תורה המפורסם מ' **יהושע העשיל**
וואלערשטיין נ"י ראבד"ק רישא יע"א:
יקרתו הגיעני ע"ד אשת המומר שהוא רוצה לגרש אשתו בכפר שהוא שם ואינו רוצה לנסוע לעיר ויש בזה מקום עיגון כדת מה לעשות:

א **תשובה** מה שעלה בדעתו לסדר ולכתוב הגט בכפר לא נהירא לי כי לא נודע איך לכתוב שם הכפר ושם הנהר והנה בדבר אם לכתוב מתא בכפר כי הב"י מביא בשם המרדכי ששם מתא יש לכתוב בין בכפרים קטנים בין בעירות גדולות ושוב מייתי דברי הרשב"ץ דכותבין מתא דמפקא מכפר ומפקא מכרך ומשמע דבכפר אין כותבין מתא וכת"ה מייתי הס' ד"ח להגאון מסאנץ בסוף הספר שער שינוי המקומות אות י' דאין לכתוב מתא בכפר. ולפע"ד הדבר תליא במחלוקת דלפי המבואר בירושלמי פ' חלק ה"ו הוא פלוגתא בין ר"מ לר"י דלר"מ יותר מעשרה אנשים מיקרי עיר ולר"י פחות ממאה מיקרי כפר ורמב"ם פוסק פ"ד מעכו"ם ה"ב כר"י ובסנהדרין ט"ו ע"ב פליגי בזה ר' יאשי' ור' יונתן וכ' תוס' שם ד"ה מעשרה דפליגי בקרא דעמוס עיי"ש א"כ לכאורה צריך מאה אמנם במשנה דעירובין נ"ט משמע דלת"ק בחמשים דיורין נקרא עיר ולר' יצחק אפי' בית אחד נקרא עיר אמנם אין הלכה כר' יצחק וע' בנובי"ת או"ח סי' נ"ב וע' בספרי חיו"ד ח"ר סי' צ"ג בש"ה ובהגהות ומפתחות שם ובמשנה דעירוכין ל"ב מבואר דג' חצירות של ב' בתים מיקרי עיר. ע"כ לענין אם לכתוב מתא דפירושו עיר אם יש מאה אנשים פשיטא שיש לכתוב מתא ואם יש חמשים דיורין ג"כ פשיטא ואם יש ג' הצורות של ב' בתים ג"כ יש לסמוך אלשון המשנה דמיקרי עיר וכותבין מתא כנלע"ד. ונכדי הרב החריף כ' אהרן לעווין נ"י הראה בתענית כ' דעיר מיקרי כפר דאמרינן שם עיר המוציאה חמש מאות ואלף רגלי כגון כפר עכו ולפמש"ל אין ראי' אמנם בלא זה לא ניחא לי לכתוב ולסדר בכפר כשלא נודע שם הכפר:

ב **והנה** בתשו' אחת אודות חולה בכפר כתבתי ב' דרכים הא' שיצוה החולה להסופר לכתוב גט ולעדים שיחתמו ויעשה שליח ליקח מיד הסופר לאחר חתימת העדים הגט ויתנו לאשה בשליחותו כמבואר בסעיף ס"א בש"ע. ומה שקשה ע"ז מתוס' נזיר י"ב דא"י לעשות שליח בדבר שלב"ל אף בדבר שבידו וכבר הרגיש בזה מוח"ז הגאון רע"א בתשו' סי' קמ"א בש"ה כבר ישוב זה בנתיבות סי' רמ"ג סק"ו עיי"ש ובאופן זה יתנו הגט

ויסדרו בעיר ויכתבו הזמן מהכתיבה וחתימה ויתנו באותו יום ויכתבו העומדת במקום הכתיבה אך לענין מומר כיון דצריך לזכות לה הגט ל"ש תי' הנתיבות כמבואר בדברי' שם אך בזה אין קפידא מ"מ לא ניחא לפוסקים במומר לכתוב שלא בפני' וליתן שלא בפני' שמא יבטלו כמבואר בצ"צ החדש סי' קמ"ה אות ד' בשם שבי' אך הצ"צ כ' שיש תקנה לזה להניח המעות ביד השליש ולא יתנו לו עד שתקבל הגט וישביעו אותו בחלק עה"ב ויפסול כל עדים שיעידו:

ג **והדרך** הב' שהב"ד והסופר והעדים יהיו בכפר בבקר והמגרש יצוה לסופר לכתוב ולהעדים שיחתמו והסופר והעדים יסעו תיכף לעיר הסמוכה ויכתבו הזמן והמקום עמידת הסופר והעדים ואל יכתבו העומד ואם האשה שם יכתבו העומדת ואם אינה שם לא יכתבו ואולי יותר טוב שלא לכתוב העומדת ובעת כתיבת הגט אם יוכלו לשמור המומר מה טוב ואחר כתיבת הגט והחתימה יחזרו הסופר והעדים והאשה למקום שהבעל שם ויסדרו הגט מידו לידה והכל יהי' ביום אחד שלא יהי' מוקדם ובאופן זה ודאי לא יבטל הגט כיון שנותן מידו לידה וזה הדרך נכון יותר אם אפשר בכך. ובכל אופן יקנה הסופר הנייר והדיו והכלי כתיבה לבעל:

והנני ידידו

סימן צח

ב"ה בברכ"ה וישוע"ה לפ"ק. **ברעזאן**

רב שלום וברכה לכבוד ידידי וכו"נ ח"א הרב הגביר החריף המופלג מ'

אהרן

יואל

בלאנקשטיין נ"י

מקראקא:

שמחתני בדבריך הנעימים והנני לתשובתך (א)

ע"ד אשר הערת בסוגי' דשליש גיטין ס"ג ע"ב בישוב קו' התוס' דנקט בעל אומר לפקדון ולא נקט בעל אומר להלכה וכתבת מ"ש התוס' בסברא דהא הימני' היינו דהבעל סמך על אמירתו אף אם משקר ואם יאמר לגירושין אז יהי' לגירושין והקשו דזה תליא בברירה, אך כל היכא דמהני מכאן ולהבא ולא בעי שיועיל למפרע ומהני ואין ענין לברירה כמ"ש הרשב"א בתשו' והשאג"א:

א"כ כ"ז היכ' דהבעל אומר לפקדון דאז י"ל שיהי' לפקדון וכשיאמר השליש לגירושין אז נעשה שליח לקבלה. משא"כ בבעל אומר להלכה א"א לומר שיהי' שליח להולכה

וכשיאמר שהוא שליח לקבלה אז יהי' שליח לקבלה דלא חזרה שליחות אצל הבעל כדאי' בגיטין כ"ד. וע"כ צ"ל שיהי' למפרע שליח לקבלה וזה תליא בברירה. כמו במקדש ע"מ שירצה אבא וקדשה בביאה דל"מ למ"ד אין ברירה ע"כ והיא דבר חכמה:

אפס דכתבת הקושיא דבברירה בשם הרמב"ן ואנכי לא מצאתי ברמב"ן ובאמת אין זה תלי' בברירה לכ"ע דשורש הדבר דתנאי תליא בברירה יוצא מסוגי' דגיטין כ"ה דמייתי בגמ' ראי' דיש ברירה מהריני בעלך ע"מ שירצה אבא והוקשו רש"י מכל תנאים וחילקו בין היכא שבידו להתקיים או לאו. דהיכי שהוא בידו להתקיים לא תליא בברירה והיכא דאין בידו תלי' בברירה עיי"ש א"כ מפורש יוצא במתנה תנאי והיכא שביד המתנה תנאי או בצד השני בידו לא תלי' בברירה כגון במקדש ע"מ שיתן הוא מאתים זוז. או ע"מ שתתן היא מאתים זוז דכיון שביד אחד משני צדדים המקיימים דבר לקיים תנאו או לבטל לא תלי' בברירה דהוה כתנאי ב"ג וב"ר אם יעברו ונתתם משא"כ ע"מ שירצה אבא אין ביד שניהם לקיים תנאי ונהי דהוי תנאי שאפשר להתקיים אבל כיון שאין בידם תלי' בברירה. א"כ במתנה עם השליח אם יאמר לגירושין יהי' לגירושין כיון שהוא בידו לומר כן הוה ככל תנאי דעלמא ואין דומה כלל לברירה. וגם אין דומה למ"ש בתשו' הרשב"א ובב"י סי' קמ"א באמרה כל מי שירצה מכם הבעל ליתנו לו יהי' שליח לקבלה דל"מ למ"ד אין ברירה דשם היא עשתה שליח ותליא ברצון הבעל הוה כמו ע"מ שירצה אבא. משא"כ בבעל שתלי' ברצון השליח והוא ביד השליח הוה כמו כל תנאי דעלמא גם אינו דומה לכתוב לאיזה שארצה אגרשה דשם הוה ספק מי המתגרשת ול"א הוברר הדבר אבל אם אמר כתוב ולכשארצה אגרשנה כיון דאיש ואשה מבוררים מהני הגט כעין דאמרינן ביבמות לכשאכנסנה עי"ש ד' נ"ב ה"ה כשאמר לשליח לכשתרצה ותאמר שהוא לגירושין יהי' לגירושין לא תלי' בברירה כלל וז"ב:

ב **ודרך** אגב ראיתי להקצה"ח בסי' ס"א שהוכיח מהרשב"א הנ"ל דס"ל דאף היכ' דל"ב שיועיל למפרע מ"מ ל"א יש ברירה עיי"ש ובמח"כ נעלם ממנו שהרשב"א בב"ק דס"ט הוא בעל סברא זאת דעד כאן ל"צ לברירה רק היכ' שהוא רוצה שהפקר מועיל קודם לקיטה אבל היכא שהוא רוצה שההפקר מועיל אחר לקיטה ורק שאומר קודם לקיטה וכן בעירובין אף אם אומר קודם שבא חכם ורק שהחכם יבוא קודם ביה"ש ואז וקנה עירוב מהני. הרי דהרשב"א בעל הסברא הזאת וע' בריטב"א עירובין ל"ז שביאר סברא זאת בכל הסוגי' שם. ולישב דברי הרשב"א שכ' דל"מ בשליחות לקבלה מי שירצה הבעל ול"א שיועיל דיהי' אז נעשה שליח כמו שהקשה הקצ"ח. ונלע"ד לישב מלבד מה שי"ל דהן אמת אם אמרה בפירוש דלא עשתה שליח רק בעת הריצוי מהבעל מהני ורק כיון

שאמרה סתם סתמא כונתה דאם ירצה הבעל מעתה הוא נעשה שליחו וזה תלי' בברירה וכן מוכח מלשון הרשב"א ב"ק דדוקא היכא שאמר בפירוש שלא יועיל הדבר רק אחר לקיטה מהני אבל סתמא משמע מעיקרא ול"מ מטעם אין ברירה עיי"ש אלא שיש מקום לומר דבשליחות קבלה לא יועיל כלל אף שתאמר בפירוש שלא יתחיל שליחות רק בעת ריצוי הבעל. דהרשב"א תי' על קו' התוס' בגיטין דמה מהני עדי אמירה אם הם אינם עדי קבלה והלא הוה דבר ולא חצי דבר. וכ' הרשב"א בשם הרמב"ן דהכא ל"ה דבר ולא חצי דבר דכיון שמינתו שליח נעשה ידו כידה מעכשיו ולכשתתן לו תתגרש ע"כ וביאור הדבר דזה עדות שלם שנעשה ידו כידה ואף דמחוסר מעשה הנתינה מ"מ הנתינה הוה עדות שעשה שליחותו וזה ענין אחר והעדי אמירה מעידין דבר שלם שנעשה ידו כידה וז"ב א"כ כ"ז בעשתה שליח מעכשיו ואף שתלתה ברצון הבעל זה הוה תנאי. ותנאי מילתא אחריתא הוא ולכל מי שירצה ליתן הבעל נעשה ידו כידה מעכשיו העדים מעידים ע"ז. ולזה כ' הרשב"א דזה לא יועיל דאין ברירה. משא"כ אם תעשה שליח שלא יתחיל השליחות רק בעת הריצוי א"כ כעת. לא נעשה ידו כידה כלל עד שירצה הבעל ואז יתחיל השליחות העדי אמירה הוה דבר ולא חצי דבר דלא נעשה עדיין ידו כידה כלל וכיון שעפ"י הרוב העדי אמירה ל"ה עדי קבלה שפיר כ' הרשב"א מסתמא דלא יועיל. והיא הערה נכונה. ולפ"ז צ"ל דהא דמהני עדי קדושין בתנאי שתתן מאתים זוז ולר"י ל"ה קדושין עד שתתן ול"א דהקידושין הוי דבר ולא חצי דבר זולת עדים בקיום התנאי ואין תועלת בעדותן דכיון דיכולין למחול התנאי כדאי' בסי' ל"ח א"כ העדים העידו דבר שלם משא"כ בהך דארשב"א דלא עשתה שליח רק למי שירצה הבעל ואיך נימא דלא יתחיל השליחות רק אז הוי דבר ול"ח דבר ודו"ק וגם בלא"ה יש חילוק בין תנאי דהוה מילתא אחריתא גם בתנאי דאם כמו דאמרינן בכתובות כ' ע"ב ובין לא עשתה שליח רק בעת הריצוי וז"ב:

ג **וראיתי** בשאג"א סי' צ"ב הרחיב הדיבור להוכיח במישור דיש לחלק בברירה בין היכא שצריך שיתחיל למפרע ולא שם לבו שהוא דברי הרשב"א. והשאג"א הביא ראי' מהא דאמרי' הרי את מקודשת לאחר שאתגייר לאחר שאשתחרר לאחר שימות בעלך וכו' ואמרינן טעם דחכמים דא"מ משום דהוי דבר שלא בא לעולם ודלמא הטעם משום דאין ברירה כיון דתלי' בדעת האדון אם ירצה לשחרר הוה כע"מ שירצה אבא. וע"כ שם כיון שרוצה שיחולו הקידושין לאח"כ לא תלי' בברירה. ויותר הי' לו להוכיח מיבמות צ"ג דמוקי מתני' כר"ע דאין קדושין תופסין ביבמה ומקשה והא ר"ע ס"ל אדם מקנה דשלב"ל ודלמא הטעם משום דאין ברירה וע"כ כהנ"ל. ואמנם מכ"ז אין ראי' דהתוס' הקשה בב"ב

דף ע"ט דהרי ר"מ לא ס"ל רק היכא דעבידי דאתי וכל הני לא עבידי דאתי ותי' דמיירי בחצי' עבד וחצי' ב"ח או בחצי' שפחה ונהגו מנהג הפקר דכופין את רבו וגם ביבמה מיירי בהנך דחולצין ולא מתיבמין ע"ש. א"כ כיון דשוב לא תליא בריצוי הבעל דכופין אותו נדחה ראית השאג"א דמדר"מ ס"ל מקודשת ע"כ מיירי בגוונא דכ' תוס' באותן שכ שכופין אותן ולא תלי' שוב בברירה וע"כ הטעם משום דהוי דשלב"ל ואף דהוי ביד הב"ד לכופו וכל שבידו לאו כמחוסר מעשה זה דוקא היכא שהוא ביד המקדש או המגרש אבל לא מה שביד הב"ד לעשות כמו דאמרינן בגר מי יימר דמזדקק לי' תלתא. וזה לענין דשלב"ל אבל לענין ברירה כיון דהב"ד מחויבים לעשות ולא תלי' ברצונם ולא ברצון המשחרר לא תליא מלתא בברירה וז"ב:

ד והן קדם פירשנו הירושלמי פסחים פ' האשה ר' חי' בשם ר' יוחנן מי שחציו עבד וחציו ב"ח קידש אשה אין חוששין לקדושין ודכותה גירש אין חוששין לגירושין. ורבים תמהו דאם קדושיו אין קידושין גירושין למאי. ע' במ"ל פ"ב מהק"פ ובמפרש לירושלמי במקומו וע' בקצה"ח סי' רמ"ט שדחה פי' המפרש דר' יוחנן לא ס"ל דביום של עצמו קדושי' קדושין עיי"ש. ופירשנו לפי הנראה לכאורה לדינא דאף דבמקדש שפחה לאחר שנשתחרר ל"מ דהוה דשלב"ל. אמנם במקדש חציה שפחה לאחר שתשתחרר מהני קדושין דהוי מקנה דשלב"ל עם דשב"ל דחציה חירות בא לעולם. ומבואר בח"מ סי' ר"ג ובמרדכי די"א במקנה דשלב"ל עם דשב"ל קנה. ולפ"ז יש מקום לומר בחצי עבד וחצי ב"ח ג"כ נהי דכעת ל"מ קדושין אבל במקדש לאחר שישתחרר מהני כיון דהוה מקצת בעולם ע"כ וכן מבואר בב"ב דף קמ"ב דר"נ ס"ל מזכה לעובר כשתלד קנה וכ' הרשב"ם בטעם הדבר כיון דהוה מקצת בעולם מהני באומר כשתלד. ומ"ה שפיר אמרו בירושלמי גירש אין גירושי' גירושין והיינו אף במקדש כשאשתחרר ל"ה השתא בר גירושין ואף דכל עוד שהקדושין לא נגמרו ל"ה בלא"ה בר גירושין ע' בב"ש סי' מ' מה שמפלפל בזה ומביא דעות שונות בזה והירושלמי שפיר פסק דמ"מ ל"מ הגירושין מתרי טעמא כן חשבתי בתחלה כיון דשמענו לתוס' הנ"ל ב"ב ע"ט משם מוכח דאף בחציו עבד ל"מ כשתשחרר ולא כסברא הנ"ל. ומ"מ י"ל דתוס' פליגא בסברא זו אירושלמי ומ"מ הירושלמי יסבור דמהני. ומ"מ מ"ש התוס' בחצי' שפחה דל"מ קדושין כשתשתחרר הוא חידוש דהרי מצי לקדשה עכשיו לחייב אשם כדאיתא בגיטין דף מ"ג וכל היכא דמצי לקדשה עכשיו ל"ה דשלב"ל ואף דל"ה בידו כמו שדה זו שאני מוכר לך לכשאקחנה ממך תקדיש ואף דמחלק בקדושין ס"ב נהי דבידו לגרשה בידו לקדשה. וע' ברשב"א שם ובאבני מלואים סי' ל"ה בביאור הסוגיא דהיכא דבעי ריצוי ל"מ ריצוי כעת מ"מ

זה דוקא במקדש אשה בשתי פרוטות באחת היום ובאחת לאחר שאגרשך כמ"ש הר"ן בנדרים כ"ט דאות' קדושין לא מצי לקדשה עכשיו שהרי קדשה עכשיו בלא"ה. משא"כ בחצי' שפחה לאחר שתשתחרר הרי אות' קדושין מצי לקדשה עכשיו, ואף דהשתא ל"ה קידושין רק לחיוב אשם מ"מ מקרי כל מלתא דמצי עביד השתא כיון שעכ"פ מהני הקידושין לאשם גדולה מזו כ' המ"ל פ"ט מאישות והכ"מ פ"י גבי לאחר שיחלוץ לך יבמך דהיכא דמצי לקדשה כעת בקדושי ספק מצי לקדשה לאח"ז בקידושי ודאי ושם פליגי עלי' הרבה פוסקים משא"כ בחצי' שפחה דמהני כעת בודאי לחיוב אשם צ"ע אמאי לא יכול לקדשה לאחר שתשתחרר וניחא לנו דברי התוס' למ"ד גיטין מ"ג בקידשה ונשתחררה דפקעי קידושין א"כ אם יקדש כעת יפקעו הקידושין בהשחרור וא"כ אות' קידושין שרוצה לקדש שהוא לאחר שתשתחרר א"א דאף אם יקדש כעת יפקעו הקידושין לגמרי. ומ"ה שפיר כ' תוס' ואינו דומה ליבמה דכיון אם יקדשה כעת אח"כ יפקעו הקדושין אבל למ"ד גמרו והוי לאחר שחרור חיוב מיתה א"כ אם יקדש כעת חצי שפחה יועילו הקידושין לאחר השחרור אף לחיוב מיתה דבודאי מצי לקדשה לאחר שתשחרר דמצי לקדשה עכשיו ויועיל אח"כ. ומעתה אם התוס' קאי למ"ד פקעו דבריהם ערבים ומתוקים אבל כיון שיש פלוגתא ולהלכה הוה ספק כדאיתא באה"ע סי' מ"ד א"כ קצרו בדבריהם וצ"ע ואכמ"ל (ועמ"ש בספרי לאו"ח סי' מ"ג אריכות בדברי התוס' ב"ב הנ"ל ובסוף רמזתי על תשובה הנוכחת) ועכ"פ לתי' התוס' הנ"ל אזדא לה ראית השאג"א לחלק בין למפרע למכאן ולהבא אך מ"מ ראיות השאג"א נכונים לשאר תי' שבתוס' מכמה מקומות דמיירי בסתם עבד ורק כיון שהגוף בעולם ל"ב עבידי דאתי עיי"ש:

ה **ונחזור** לנ"ד מ"ש לעיל דבזה ל"ש ברירה בהותנה עם השליח ע"מ שירצה השליח כן מצאתי ברש"ל ב"ק וש"ש בדיני ברירה באומר לסופר כתוב לי גט לאשתי ע"מ שארצה לגרש לא תלי' בברירה ואין זה דומה לאומר לאיזה שארצה שדעתו לעולם על אחת רק שעדיין לא בירר על איזה מהן ואח"כ שגרשה אותה צ"ל ברירה. אבל מה שאדם מתנה באם יהי' שפיר אמרינן ברירה עי"ש ברש"ל והן הן הדברים שכתבנו וה"ה במתנה עם השליח וז"ב:

ו **ומה** שנלע"ד לישב קו' התוס' הוא בדרך זה. דהנה דברי הגמרא לכאורה תמוהים דר"ה ס"ל אם איתא דלגירושין יהבי' נהליה לדידה הוה יהיב ור' חסדא ס"ל הא הימני'. והקשו משליש אומר כך ומשני שאני ממון דאתיהיב למחילה ופרש"י אבל באיסורין אין בידו להאמין וכן פי' התוס'. והדבר תמוה דא"כ למ"ל לר"ה הטעם דאם איתא והרי בלא"ה לא ס"ל הא הימני' כיון דאין בידו להאמין. עוד קשה דלבסוף דמסיק לר"ה אין בידו להאמין

א"כ אף שלא בעיר אחת לא נאמין לר"ה כיון דאין בידו להאמין ולהדי' מבואר בתוס' ד"ה דר"ה לא פליג רק בעיר אחת וכן מבואר בכל הפוסקים, ע"כ נלפע"ד ביאור הסוגי'. דהר"ן ז"ל כ' דאף דהשליש נאמן מטעם שהוא בידו ליתן ליד האשה והבעל האמינו בודאי מ"מ לא האמינו רק שתתגרש בשעה שיראה את האשה דאז הי' יכול ליתנו לה ומ"ה נאמן השליש שתתגרש אז אבל שתתגרש משעה ראשונה לא האמינו, ואפשר דכי קא' רב חסדא דשליש נאמן דהא הימני' היינו שהיא מתגרשת בקבלתו משעה שידענו שהאשה היתה וכו' אבל לענין שתתגרש משעה ראשונה ודאי לא דהא לא הימני' אלא במה שבידו ע"כ. וצריך להבין דהר"ן כ' עוד שם גבי ר"ה אמר בעל נאמן דא"כ בכל שליח להולכה יערער. וכתב אי נמי דכי אמר ר"ה בעל נאמן דוקא בשליח קבלה דאיכא ריעותא דכיון שידו כידה לדידה הוה מסר לה אבל בשליח להולכה ליכא ריעותא שלא רצה למסור לה שתתגרש מיד ע"כ. ויוצא מדברי' דדוקא אם מתגרשת מיד שייך אם איתא ולמ"ש הר"ן לעיל דנאמנות השליש לא שתתגרש מיד רק שתתגרש בעת שיראה אותה השליש ויהי' באפשרי לתת לידה, א"כ נגד זה ל"ש אם איתא דלגירושין יהבי' ניהלי' לדידה הוה יהיב לה דלא הי' רצונו שתתגרש מיד ומ"ה נתנו לשליח בפקדון ודעתי הי' שתתגרש בעת שיראה השליש כמ"ש הר"ן בשליח הולכה:

ז **ומעתה** הסוגי' נכונה מאוד, דר"ח ג"כ ס"ל סברת אם איתא ורק דרב חסדא ס"ל סברת הא הימני' והיינו אף במסרו לפקדון אזלינן בתר דעתי' דאם יאמר השליש לגירושין שתתגרש בשעה שהי' בידו ליתן לה ובאמת הבעל נאמן שנתן לפקדון. ונגד זה ל"ש אם איתא לדידה הוה יהיב לה דלא הי' רצונו שתתגרש מיד ור"ה ס"ל זולת סברת אם איתא הי' נאמן השליש באמת שנתן בידו בפירוש לגירושין. אך נגד זה שייך אם איתא. וזאת שנאמר אף אם משקר השליש הבעל תלה בדעתו הואיל ובידו לא ס"ל לר"ה ה דאין בידנו להאמינו דמסתמא כשמסר לפקדון לא הי' עדי מסירה. או אף אם הי' כיון שלא שמעו מפי הבעל שתלה בדעת השליש ואמירתו הי' דברים שבלב ואם לא שמעו העדים אין דבר שבערוה פחות משנים ומ"ה ס"ל לר"ה דאין נאמן השליש אכן בשני עירות דל"ש אם איתא ס"ל לר"ה דבאמת השליש נאמן שנתן בידו ממש לגירושין:

ח **ואם** נאמר דאף דהרי"ף בתשו' פי' הסוגיא בשליח הולכה בפסקי' פירוש הסוגי' כדפי' תוס' ורש"י כדמשמע פשטא דלישנא דילישנא יהי' בזה מיושבין דברי הרי"ף שמביא מודה ר"ה אם אמרה קמאי דידי לגירושין יהבי' נהליה מהימנא. ותמהו בזה דהרי הרי"ף פסק כר"ח ולאיזה ענין מביא הך דמודה ר"ה ולהנ"ל הדבר נכון. דהתוס' הקשה על רש"י דמשמע מדבריו דהשליש נאמן מטעם מגו והקשו דמשמע מסנהדרין דשליש נאמן בלא מגו ועוד

דבמגו אף ר"ה מודה. ועוד מאי מגו האשה לא תרצה כעת לקבל. ולפע"ד רש"י ותוס' סוברים חדא שיטה דבאמת שליש נאמן בלא מגו היכא דליכא סברא כנגדו ובאיכא סברא כנגדו לא מהימן בלא מגו וכבר ביארנו דר"ח ג"כ סובר אם איתא ורק דר"ח ס"ל ג"כ דהשליש לא מהימן רק דאמרינן כיון שהבעל ירא לנפשו שימסור הגט ליד האשה טרם שיבוא הוא ויערער והיא תנשא בו כמ"ש הר"ן ודאי מסרו שתתגרש בעת שבידו לעשות ונגד זה ליכא סברת אם איתא דלא הי' רצונו שתתגרש מיד אבל לא שנאמין לשליש על דבורו דכיון דכעת בבא השליש לפנינו לית לי' לשליש מגו דכעת לא תרצה לקבל הגט שהיא יודעת שהבעל מערער לא נאמן השליש שנתן בידו ממש לגירושין נגד סברת אם איתא וכיון דכל עיקר סברת ר"ח דהבעל בודאי הימני' הואיל והי' בידו למסרו שפיר כ' רש"י נאמן השליש מטעם מגו היינו דמה"ט הבעל הימני'. ור"ה לס"ל הסברא דהבעל הימני' אף אם משקר. דאף אם הי' בלב הבעל כן ל"מ דברים שבלב ושפיר אמרו בגמ' מודה ר"ה היכא דיש לשליש באמת מגו בפנינו כגון שאמרה האשה בפני נתנו הגט שתרצה כעת לקבל מהני מגו מהשליש שנאמנו באמת על דברי' שנתן בידו ממש לגירושין נגד סברת אם איתא ואם אמת הדבר שנתן בידו בפירוש לגירושין ודאי מהני גם לר"ה:

והיוצא מזה נפקותא גדולה גם לר"ח. דלפ"מ שפירשתי גם ר"ח סובר סברת דאם איתא דמה"ט באמת השליש לא מהימן שנתן בידו לגירושין ורק דאמרינן נהי שהוא משקר אבל הבעל שירא לנפשו שימסור ליד האשה מסר אדעתא דהכי שתתגרש בעת שיוכל למסור לאשה. ומ"ה לא נתן לדידה שלא הי' רצונו שתתגרש מיד ונמצא דלר"ח ג"כ אינה מתגרשת רק בעת שהוא יכול למסור לידה. וכ"ז היכא דל"ל מגו לפנינו אבל באם שאשה אומרת קמאי דידי לגירושין יהבי' ניהליה דאז איכא להשליש מגו ואנו מאמינין אותו על דברי' ממש נגד סברת אם איתא כמו שנאמין אותו לר"ה כן ג"כ לר"ח ומתגרשת משעה ראשונה כמו שאומר השליש שנתן בידו לגירושין וכיון שיש נ"מ גם לר"ח שפיר הביא הרי"ף הך ומודה ר"ה. שבתי וראיתי דאם האשה אומרת קמאי דידי לגירושין יהביה כיון שראה אותה השליח ובידו ליתן לה כדעת הבעל שתתגרש תיכף ושוב א"צ למגו כמ"ש הר"ן דבשעה שראה אותה ודאי בדעת הבעל שתתגרש. אמנם הדבר נכון דהנה דברי הר"ן צריך ביאור שמתחלה כ' דדעתו הי' שתתגרש בשעה שידענו שהאשה היתה עמו ואח"כ כ' לדעת רש"י שכיון שבשעה שבאו לב"ד קודם שאמר הבעל לפקדון הי' יכול לתנו להאשה וכו' מ"ה דעתו הי' להתגרש משעה זו. וכפי הנראה מדבריו שחילק בין יש עדים שהוא שליח קבלה שהאשה עשתה שליח הבעל מאמין בזה בבירור ומתירא לנפשו

שהשליח ימסור להאשה הגט תיכף בראות אותה ובודאי תקבל מידו ומ"ה דעת הבעל שתתגרש תיכף בראות אותה משא"כ אם ליכא עדים שהאשה עשתה שליח הבעל אינו מאמין ולא מתירא רק שהשליח ילך אח"כ וימסור לאשה גט בע"כ שיאמר שליח הולכה אני ויתן לה בב"ד ומ"ה כ' לדעת רש"י שבשעה שבאו לב"ד הי' יכול ליתנו לה. ובדעת הבעל שתתגרש אז ע' בלשון הר"ן. ולפע"ד הפירוש הנכון בדבריו מה שכתבתי וכיון דאם אמרה האשה קמאי דידי מהני אף בליכא עדים כלל כמ"ש הפ"י ואף עד אמירה א"צ א"כ אף לר"ח נ"מ כ"ש דאם מטעם הא הימני' אינה מתגרשת רק משעה שבאו לב"ד ומצד המגו מהימן השליש שתתגרש משעה ראשונה ועדיין יש לפלפל הרבה בזה:

ט **ועפמש"ל** דנגד סברת לגירושין יהבה ניהלי' מתנגד סברת אם איתא וכו' לדידה הוה יהיב לה אבל נגד סברת לפקדון נתנו ובדעתו שתתגרש אם יאמר השליח לגירושין משעה שהי' יכול למסור לה כיון דכל עוד שלא הי' יכול למסור לא תתגרש ל"ש אם איתא כמ"ש הר"ן. יתישב מה שמקשים על שטת הרא"ש דאם מכחיש השליש וטוען נפל ממני יכול להכחיש השלישית א"כ מה הקשה ממתני' דקיבל למ"ל והרי צריך עדי קבלה שמא יכחיש דלא הי' שליש כלל ובזה ל"ש הא הימני' דלא נתן בידו לפקדון כלל: ולהנ"ל נכון דכבר כתב הפ"י והתומים דל"מ טענת נפילה רק היכ' דטענת אם איתא דלגירושין מתנגד לטענת השליש ויש סיוע לטענת הבעל דממנו נפל. ואמנם לנגד טענת נפילה מתנגד הענין דנפילה לא שכיח. אך עתה יכול למציא דרך סלולה שלא תתנגד שום סברא. כגון בשליש אומר לגירושין והבעל טוען נפילה אנו אומרים שהמעשה הי' שהבעל נתן לפקדון וזה מילתא דשכיח. ואין מתנגד לזה ג"כ אם איתא ומ"ה מתגרשת לר"ח דהא הימני'. והא דלא טענו לפקדון היינו דהבעל לא הי' יכול לטעון כן דבכה"ג הרי מתגרשת לר"ח והוא רצה דלא תתגרש ורוצה להכחיש הגירושין ומ"ה טוען נפילה והשליש ג"כ אין יכול לטעון כן דהבעל לא הימני' רק אם יאמר לגירושין וכשיאמר לפקדון מסרו לא תתגרש האשה ומ"ה שניהם אין טוענים כן אבל אנו אומרים שהמעשה הי' כן ונגד זה אין מתנגד שום סברא, ומ"ה אף אם הבעל יטעון נפילה לא נאמין לו. ושפיר פריך עדי קבלה למ"ל דאף אם יטעון נפילה ל"מ. דאנן נימא שנתן לפקדון משא"כ לר"ה דלדידי' היכא שהבעל טוען לפקדון ושליש אומר לגירושין האשה אינה מתגרשת דלא ס"ל הימני', א"כ היכי שהבעל טוען נפילה הבעל נאמן כיון שמתנגד נגד טענות שליש סברת אם איתא ומסייע לטענות הבעל וליכא למימר שהמעשה הי' שנתן לפקדון דאס"ד כן הי' המעשה הי' הבעל טוען כן דאם יטעון כן ג"כ האשה אינה מותרת וג"כ לא הי' המעשה כן ולדברי השליש אין אנו אומרים להאמין מצד סברת אם איתא ומוכרח

להאמין להבעל. ומ"ה הרא"ש שפוסק כר"ה לדברי' מהני טענת נפילה, אבל לרב חסדא גם בבעל טוען נפילה ושליש לגירושין ל"מ טענות הבעל ושפיר פריך וזה ישוב נכון. ועכ"פ לפי הנ"ל דגם ר"ח ס"ל אם איתא ורק דס"ל בפקדון כיון דאף אם יאמר השליש לגירושין לא תתגרש תיכף וביד הבעל לחזור מהשליחות קודם שיראה השליח האשה ל"ש אם איתא. וג"כ נקט דוקא בעל אומר לפקדון דאמדינן כונת הבעל שיהי' כעת לפקדון ובעת שהשליח יוכל למסור לאשה אז יעשה שליח לקבלה משא"כ בבעל אומר להולכה. וא"א שיהי' כעת שליח הולכה ולכשיאמר השליח לנו שהוא שליח לקבלה יהי' שליח קבלה משעה שיוכל למסור זה אי אפשר דלא חזרה שליחות אצל הבעל ואי אפשר רק שיהי' משעה ראשונה שליח קבלה ונגד זה מתנגד סברת אם איתא כיון שתתגרש תיכף כמש"ל בשם הר"ן ומ"ה נקט דוקא לפקדון כן יש לישב קו' התוס' עפ"י דרכו:

י **אמנם** כשאני לעצמי נ"ל לישב קו' התוס' בדרך זה דהרשב"א הקשה על סברת ר"ח דהא הימני' אם השליח יאמר לגירושין שיהי' אף אם ישקר דכיון שנתן בידו לפקדון ודאי לא הי' עדי מסירה ואנן ס"ל דבעי עדי מסירה ועוד אף אם היו עדים נשאול להעדים, ומה שתי' הרשב"א דשליש נאמן יותר מהעדים דהוא פוסל כל עדים הדבר תמי' דא"כ העדים כמאן דליתנייהו ושוב ל"ה עדי מסירה ולומר דאין מאמינים להם כעת שהי' לפקדון וכעת הם אומרים שקר. אבל בשעת מסירה כשרים היו עדיין קשה דכיון דס"ל עיקר הגט מתקיים עפ"י העדים הללו והם אומרים שהבעל נתן לפקדון וכבר כתבו הראשונים לענין עד מפי עד דהראשון נאמן להכחיש מי שבא מכחו וע' בב"ש סי' מ"ב וה"ה הכא כיון דלולא העדים ל"מ הגט. איך אפשר שיהי' הגט כשר להאמין לשליש אם העדים אמרו שנתן לפקדון וע"כ אתה אומר שהעדים אמרו האמת שנתן לפקדון ולא הי' עדי מסירה על הגירושין. אבל מה שנ"ל דא"צ בכאן לעדי מסירה כלל. והיא עפ"ד הת"ה סי' ר"ז שפסק דאף לרש"י דחשש סבלונות הוא מטעם דכעת הוא מקדש אותה מ"מ מהני סבלונות אף בלא עדים, ואף דבקידושין ממש ל"מ בלא עדים בסבלונות דאנן סהדי ששלח לשם קידושין הוה כמו שאנן ראינו ממש הקידושין. וז"ל הח"מ סי' מ"ה סק"ט דדעת הר"א ממיץ דל"ב כלל עדים אפי' בשלח סבלונות היכ' דמנהג פשוט וכו' ועדיף מקידושין דקיי"ל מקדש בלא עדים אין חוששין לקידושין דל"ש אנן סהדי משא"כ בסבלונות הוה אנן סהדי עיי"ש. וביאור גוף דברי ר"א ממיץ והת"ה דבשלמא בכל קידושין כל עיקר העדות מתקיים עפ"י איש והאשה דהם אומרים שקידשה וכיון שחב לאחרינא ובעינן דבר דבר מממון ל"מ הודאתם לגבי אחרינא וכל עיקר הקידושין היא לאחרינא דשוי' כהקדש לכ"ע ובגירושין מתירה לעלמא ואין שום תועלת לאחרינא אם לא הי' עדים

בדבר משא"כ בסבלונות כיון שהמנהג לשלוח סבלונות והם אומרים ששלחו סבלונות הם אינם מעידין על קידושין כלל רק על סבלונות ואנן אמרינן דבודאי קדשה בזה הוה כאן סהדי וכאלו שמענו אנחנו וראינו הקידושין וע' בת"ה גופא בארוכות בזה. ואף הכא אנו אומרים דר"מ אומר עדי חתימ' כרתי וכ' הר"ן בהמגרש דאנן סהדי דבודאי מסר לה ומ"ה מהני כעדי מסירה, ור"א ס"ל ע"מ כרתי ובעי עדים ממש וכ"ז בגירושין גמורים משא"כ בנתן הבעל לפקדון אנן אמרינן דמסתמא מסר אדעתא דאם ירצה השליח שיהי' לגירושין שיהי' לגירושין באמת ואף דהוה דבר שבלב. וצ"ל דדבר הגלוי לכל העולם ל"ה דבר שבלב א"כ הרי אף אנן סהדי שנתן אדעתא דהכי והוה אנחנו עדי מסירה דכיון דהגט ביד השליח ומאי בעי בידו וע"כ הבעל מסר לו ואנחנו עדים שמסר לו אדעתא דהכי ומהני כמו בסבלונות. ושם פליגי כל הפוסקים על רבינו שמחה ובנ"ד דעדיף יותר דכיון דהגט מקיום ע"כ הבעל מסרו לשליח אדעתא שאם יאמר לגירושין שיהי' לגירושין מהני לכ"ע. ואין השליח דומה לאשה דבאשה אם לא יאמר הא גיטך אם ימסור לפקדון ל"מ. וצריך עדים על הגירושין ואף דבאשה ודאי לא מסרו לפקדון מ"מ אנן לא הוינן עדים בשום דבר והעדות מתקיים עפ"י הבעל והאשה. משא"כ בשליח כשר אומר לפקדון אנחנו עדים שמסר לגירושין והעדות אינה מתקיימת עפ"י האיש והאשה כמו בגירושין שמסר לידה, דשם הם אומרים על גירושין ממש והעדות מתקיימת ע"י. וכאן הם אומרים על פקדון ואינן אמרינן שזה גופה גירושין הוי ואנן סהדי בדבר:

יא **ולפ"ז** יש סברא דגרע יותר היכא שהיו עדים שנתן לפקדון מהיכא שמסר בלא סהדי כלל. דבאמת בגוף סברת הא הימני' והיכא דהבעל ירא לנפשו שהשליח יאמר שהוא לקבלה ומסר אדעתא דהכי כבר כ' הראשונים לפקדון מה הי' לו לירא מזה הרי יש עדים היכ' שמסר בפני עדים בדבר והעדים יכחישו אותו וכתבו דהי' ירא שמא ימותו העדים או ילכו למדה"י וע' בתומים ס"ע שפקפק בסברא זו והקשה כמה קושיות וכ"ז הי' מוכרח לראשונים ז"ל לפי שיטתם דבעי עדי פקדון עכ"פ אבל לפמש"ל דמיירי במסר בלא עדים כמ"ש ג"כ הרשב"א דבפקדון מסתמא מסרו בלא עדים. א"כ י"ל אדרבה במסרו בעדים לפקדון לא הימני' כלל וסמך על העדים שיכחישו אותו. א"כ מיושב קו' התוס' דדוקא בפקדון דמסתמא מסרו בלא עדים שייך הא הימני' וע"כ מסרו על אמונת השליש ואנחנו עדים בדבר משא"כ בבעל אומר להולכה וכיון דגם שליח הולכה צריך עדים כדאי' בסי' מ"א לשטת הרבה פוסקים א"כ ודאי מסרו בעדים בפירוש להולכה וסמך על העדים שאם יאמר לקבלה יכחישו אותו העדים ולא הימני' לשליש ול"ה אנחנו עדים כלל דסמך על אמונת השליש שאם יאמר לקבלה יהי' לקבלה ול"מ גם לר"ח ודו"ק. ולפמ"ש ומוכח

מקו' הרשב"א והרבה פוסקים דהיכ' דמסר לפקדון מהני בלא עדי מסירה צ"ל הא דמשני ר"א דס"ל עדי מסירה כרתי היינו כמ"ש התוס' דמיירי בליכא עדי חתימה והיכא דליכא ע"ח א"כ לא הימני' כלל לשליח דלא מסר לו רק נייר בעלמא דדוקא באיכא עדי חתימה ואנן ידעינין דבא מיד הבעל ובידו למסור לאשה דהיכ' דאיכא ע"ח א"צ שתביא האשה עדי מסירה לפנינו אף לר"א כמ"ש התוס' א"כ הרי הי' ביד השליח למסור לה ושייך הא הימני' ואנן סהדי שמסר בגירושין והוה אנחנו עדי מסירה ומהני אף לר"א משא"כ בליכא ע"ח והאשה כשתרצה לינשא צריכה שתביא עדי מסירה לא האמין הבעל לשליח לשום דבר ול"ה אנחנו שום עדים בדבר דאין ביד השליח לעשות מאומה ומ"ה צריכה עדי מסירה וזה ברור ואמת:

יב **ובעמדי** בזה נלפע"ד פי' נכון בדברי הגמ' דמקשה קיבל למ"ל ומשני הא מני ר"א הוא, וקשה טובא לשיטת הרי"ף ז"ל דאף לר"א באיכא עדי חתימה לא בעי עדי מסירה א"כ ע"כ צ"ל מתני' מיירי בליכא ע"ח ולמ"ל דבעי עדי מסירה בשליח קבלה פשיטא שצריך כיון דליכא ע"ח. ונלפע"ד דאף להרי"ף י"ל דלר"א סגי בעדי חתימה לבד כ"ז בנותן הבעל מיד ליד אבל ע"י שליח לקבלה ל"מ ע"ח ובעי ע"מ דהר"ן פ' המגרש כ' וז"ל אבל מה שנ"ל דר"א ס"ל עדי מסירה בלחוד כרתי ועדי חתימה לא כרתי ומיהו מאי דמודה ר"א דע"ח מהני היינו משום דס"ל שהמסירה כורתת כל שיש בשעתם עדים בין שהם מעידים על המסירה או על גוף הדבר ומעתה מה שמודה ר"א בע"ח לאו משום דס"ל ע"ח כרתי אלא שהמסירה כורתת שיש עדים על עיקר שהרי הגט יוצא מת"י בעדים הללו ובידוע שהבעל מסרה לה והו"ל כאלו הן עצמם מעידים על המסירה ע"כ, וביאור הדבר דאם הבעל מסר לה אף בינו לבינה דתפיסתה מוכחת שהגט הוא בידה ועדים מעידים שזה הגט כתב הבעל א"כ ידוע בעדים שהבעל כרתה בגט זה והוה דבר הכורת בינו לבינה. ומעתה כ"ז בגט שהבעל נותן מיד ליד כיון שלא יכול לטעון הבעל שנתן בידה לפקדון כמ"ש הרשב"א דלידה לא עביד דמפקיד גב'. ועל כרחך הבעל נתן לה ותפיסתה מוכחת העדי חתימה הוי כעדי מסירה והיא נכרתת בעדים משא"כ בשליח לקבלה דהבעל מצי לטעון לפקדון נתן בידו כמ"ש הרשב"א דשכיח דמפקד גבי' ואף שיש ע"ח העדים אלו גם אחר שרואין הגט בידה לא יוכלו להעיד שהיא נכרתת בגט זה דשמא מסר להשליח לפקדון והרי לר"ה הבעל נאמן ואף לר"ח דעת הש"ך בסי' נ"ו דזה דוקא בטוען שהוא נתן לגירושין על תנאי דהוה עכ"פ שליש אבל בטוען לפקדון ממש אף ר"ח מודה. ע"כ נהי דהבעל מודה שנתן לשליח לגירושין ולא טען מידי אבל העדי חתימה לא יוכלו לדעת זאת ולא יוכלו להיות ע"מ אף שרואין הגט ביד האשה ול"ה

עדי מסירה ולר"א ע"מ כרתי ושפיר מיירי מתניתין באיכא עדי חתימה ומ"מ צריך עדי מסירה גם לר"א דל"ה כריתות בעדי חתימה כיון דאפשר שמסר לפקדון ול"ה תפיסתה מוכחת. ולא עוד אלא אפי' לר"ח דס"ל שליש נאמן ואפי' להחולקים על הש"ך וס"ל דהבעל לא מצי לטעון לפקדון לא מהני דכיון דהתפיסה שתופס השליח ל"מ דאיכא למימר דמפקיד גבי' כמ"ש הרשב"א. א"כ הע"ח ל"ה עדי מסירה לולא נאמנות השליש עכ"פ הע"ח לבד זולת השליש ל"ה עדי מסירה וכיון דאינהו ל"ה עדי מסירה לר"א בעי דוקא עדי מסירה. ובשלמא בנתן מיד ליד כשהגט בא ליד האשה העדי חתימה מעידין שבא מידו לידה לגירושין שמעידים שהי' ביד הבעל זה הגט וע"כ בא מיד ליד ונכרתת בזה משא"כ בשליח קבלה דיכול להיות מצד התפיסה בעצמה שנתן לפקדון זולת דברי השליש ואמונתו ונמצא דלא נכרתת בעדי מסירה. ושפיר משני הא מני ר"א וצריך עדי קבלה שיעידו על המסירה וזה לדעתי דבר ברור:

יג **ובדרך** זה דגם בשליח הולכה הרי"ף ז"ל מודה דל"מ ע"ח לבד, כיון דגם בשליח הולכה שייך טענת פקדון דשכיח דמפקיד גבי' ורק דהשליח נאמן לר"ח וגם לר"ה כמ"ש הרא"ש כיון דחכמים האמינוהו על בפני נכתב האמינוהו ג"כ על השליחות וזה מתורת נאמנות השליש אבל התפיסה בעצמה אינה מוכחת ונמצא דהע"ח לא הוי עדי מסירה אף שרואין הגט ביד האשה דשמא מסר לשליח בפקדון והוא מסר בידה. ונמצא דאין זה כריתות בע"ח ונתישב מה שמקשים על הרי"ף בריש גיטין אי ר"א כתיבה בעי חתימה ל"ב ולהרי"ף דעדי חתימה ג"כ מהני לר"א דילמא צריך בפני נחתם בליכא ע"מ. וכבר הקשה כן הרשב"א ובלח"מ פ"א מה' טו"נ ולהנ"ל הדבר נכון דהיכא שמגרש ע"י שליח ועדי חתימה ל"ה עדי מסירה זולת הודאות הבעל או נאמנות השליש ל"מ גם לר"א וע"כ באיכא עדי מסירה ולמ"ל ע"ח. אמנם כ"ז לדעת הר"ן ז"ל בדעת הרי"ף דעדי חתימה הוי מטעות עדי מסירה, ודעת הרמב"ם לא כן היא אלא דאף בשליח קבלה א"צ עדים על המסירה כמ"ש פ"י ה"ב. ולשיטת הרי"ף ז"ל י"ל כדכתיבנא ויהי' הפירוש נכון בגמ' מאוד. ונלפע"ד זה טעם המבואר בש"ע סי' קמ"א סי"ג ובב"ש סקי"ח וברמב"ם דבשליח אם לא נתן בעדי מסירה צריך לחזור וליטול ולא באשה עצמה והב"ש הרגיש בזה ולהנ"ל נכון מאוד דצריך לחזור וליטול לחיש לדעת הר"ן לפמ"ש דבשליח ל"ה ע"ח כעדי מסירה כמש"ל וזה דבר ברור ואמת. ולפענ"ד נראה דכיון דבעי דבר הכורת בינו לבינה וכל היכא דהאשה אגידא בי' אין זה כריתות כדאי' בגיטין ד' פ"ג. ומ"ה בעי עדים בגירושין שלא תהי' אגידא בי'. ולר"א בעי עדי מסירה ולר"מ סגי בע"ח. ואח"כ כשיתן לה הגט אף בינו לבינה מתגרשת דכיון דלא יוכל להכחיש הגירושין דתפיסתה מוכחת ל"ה אגיד' בי'.

א"כ בשליח קבלה למסור בינו לבינה ולר"ה דס"ל הבעל נאמן באומר לפקדון ולהש"ך אף לר"ח נאמן באומר לפקדון בלי שום תנאי א"כ אין זה כריתות כלל אף באומר לגירושין ואין מכחיש כלל כיון דיכול להכחיש א"כ אכתי אגידא בי' ובשלמא במגרש בעדים או בנותן לידה הגט כיון שאין יכול להכחיש הדבר אף שאח"כ מתו העדים או הגט נקרע כיון שרגע האחד לא אגידא בי' דאינו יכול להכחיש נפסק האישות. משא"כ בשליח קבלה בלא עדים והוא יכול להכחיש הגירושין אכתי אגידא בי'. ולפ"ז קשה טובא בגמ' דלמ"ל לאוקמא הא מני ר"א הוא והרי אף לר"מ ל"מ בכה"ג דעד כאן ל"מ ע"ח היכא דתפיסתה מוכחת. משא"כ בשליח והוא יכול להכחיש הגירושין אכתי אגידא בי' ואין זה דבר הכורת. והיא הערה גדולה ויתכן הדבר אם נאמר דהקושיא ממתניתין הוא רק לר"ח ולדידי' דשליש נאמן הבעל אינו יכול להכחיש השלישות וגם טענת נפילה ל"מ לר"ח ונמצא דלא אגידא בי' ולמ"ל עדי קבלה. ומשני ר"א כמש"ל דכיון דע"ח בלא נאמנות השליש לא יוכלו להעיד על המסירה דשמא מסר לפקדון דל"ה בשליח תפיסה מוכחת ל"ה ע"ח עדי מסירה, ור"א עדי מסירה בעי. אבל לר"מ מהני ע"ח בצירוף נאמנות השליש והאשה לא אגיד' בי' כיון דהשליש נאמן:

יד **אבל** להרא"ש ז"ל שפי' דמקשים אף לר"ה ממתני' דמשמע אף דהבעל אינו מכחיש כלל ואף ר"ה מודה דשליש נאמן. ולהנ"ל קשה דעדיין מי מהני כיון שהבעל יכול להכחיש אף בליתא לפנינו אכתי אגידא בי' ואין זה כריתות ולא דמי לגט שלא נתקיים בחותמי' דדעת הרמב"ם שמותרת להנשא אף שהבעל יכול לערער. דז"א דשם אם יערער ויתקיים בחותמיו ואין אגידא בי' משא"כ בשליש שאם יבוא הבעל ויערער שנתן לפקדון הוא נאמן ואין בידנו לתקן הדבר ונמצא דאכתי אגידא בי' ומאי מהני גירושין כאלו. ואין זה דומה להיכא שמתנה הבעל תנאי דאכתי אגידא גבי' ומ"מ מהני דתנאי מילתא אחריתי כדאמרינן בכתובת כ"א. וכיון דל"ה תנאי לכל ימי חייו מהני משא"כ היכ' שהבעל יכול להכחיש גוף הגירושין מאי מהני ושמא הדבר תלי' במ"ש המהרש"א ז"ל ב"ק ד' מ"ה דאף דמודה בקנס פטור מ"מ היכא דאיכא סהדי דרדיף אחרי' אף שיכול לפטור א"ע היכ' שמודה ל"ה מרשיע א"ע וראייתו מובא בשם חדושי הר"ן לשבועות ל"ד גבי מי לא בעי מידע אי נכרית בעל או ישראל בעל והקשה הר"ן ודילמא מיירי שמודה ותי' דזה הוה מודה בקנס. ומוכח מזה דאף דאיכא סהדי כיון דלא ידעו לחייבו הוה מרשיע א"ע והוא דלא כמהרש"א. באופן דבגוונא דידן שיש באמת ע"ח ורק דלא ידעינין בהשליחות רק מפי הבעל י"ל דהו"ל עיקר העדות מתקיימת עפ"י עדים והבעל אין מעיד רק בגילוי מילתא והו"ל מתגרשת עפ"י עדים. וזה למהרש"א אבל לא להר"ן ויש לחלק

בין הענינים ולפי שלא מצאתי למי מקדושים שדברו בדרך זה אקצר. לבד זאת הערתי לסומכוס דס"ל ב"ק ע"ה דהיכא שהבעל דבר מודה לעדים הו"ל עשאאי"ל עיי"ש א"כ לא משכחת שום עדות בקידושין ובגירושין דהו"ל עדות שאאי"ל וכיון דהבע"ד סיוע מסייע בהדי'. וע"כ בעינין עדים שאם יכחישו הבע"ד מהני ואז הו"ל עשאי"ל. הרי דכל עדות קדושין וגירושין בעי עדות שאם יכחישו הבע"ד יהיו מועלין הקידושין א"כ בגירושין בשליח כיון שיכול להכחיש השליחות ל"ה גירושין ומ"מ יש לחלק בזה דעיקר הגירושין מהני אף אם יכחיש רק שיוכל לטעון לפקדון בשקר והשליחות הוה מילתא אחריתא ואין ענין לגירושין כמ"ש הרשב"א לענין דבר ולח"ד והובא לעיל ודו"ק:

טו **ודע** דבגוף קו' מה התוס' מה הועילו לומר בפני נכתב אכתי יערער הבעל ויאמר לפקדון נתתי י"ל דבאמת צריך להבין לר"ה דס"ל בעל נאמן באומר לפקדון ונוקמא אחזקה דכיון דהגט ביד השליח ואם הוא שליח לקבלה הגט שלו וחזקה כל מה שיש ביד אדם הוא שלו והבעל בא להוציא ממנו כמ"ש התוס' ביבמות קט"ו. וכבר כ' הפנ"י דחזקת ממון מהני אף לענין איסור ע' ב"מ ד' ו' גבי הקדיש את הבהמה לא הקדיש את הכוי. וע' בקצה"ח בקונטרוס הספיקות כלל א' אות ה' ובמק"א הארכתי בענין זה במ"ש השטמ"ק דמ"ה אמרו לענין עגונה כליו דחיישינין לשאלה ולא חיישינין למסירה משום דמוקמינין אחזקת מרא קמא ומ"ה מהני החזקה להתיר האשה דבודאי לא מכרו הרי דלא כקצה"ח. ולתי' התוס' ביבמות קט"ו דדוקא לענין הנייר מהני חזקתו אבל לא לענין החוב וה"ה הכא לענין היתר האשה דהוה ענין מבחוץ ולא קשר בגוף הנייר ל"מ חזקה. אבל לפמ"ש תוס' בראשית דבריהם ל"ש זה. אך אמנם הדבר נכון מאוד נהי דהוה שליח לקבלה אבל מ"מ הגט אינו שלו דגוף הנייר של האשה היא והשליח לקבלה צריך לתת הנייר להאשה ונהי דהיא עשאתו שליח שיזכה עבורה הגט ותתגרש תיכף בקבלתו אבל מ"מ גוף הנייר צריך לחזור להאשה ולפענ"ד זה יהי' שיטת חדושי הר"ן ורמב"ן שפירשו א"א דלגירושין יהבי' נהלי' היינו השליש הוה יהיב לה. והקשו עלי' דא"כ דהוא שליח לקבלה אמאי לו לתת לידה והרי כבר נתגרשת אבל הדבר ברור דנהי דמתגרשת אבל השליח לקבלה מחויב לתת הגט בידה לראי'. וכ"כ בריטבא וז"ל שכיון שקיבל בשבילה מסתמא קיבל עליו להביאו אלי' הוא שליחו עיי"ש, שיהי' בידה לראי', ועכ"פ כיון דהגט ממ"נ אינו שלו. ואם הוא לפקדון שייך לו ואם הוא לקבלה שייך להאשה ועכ"פ שלו ודאי אינו ונמצא דהוה הגט כמו דקיימא באגם וברשות של שניהם כמ"ש התוס' בריש ב"מ. דמה שמונח ביד אחר היה כמו שניהם מוחזקים ונמצא דאדרבה כיון דליכא חזקת ממון דהוה כמו דקיימא באגם אזלינין בתר חזקת מ"ק דהוה חזקה המוכרעת

אף באיסורין כמ"ש הפ"י והובא בקצה"ח בקונט' הספיקות כלל א' אות ה'. ולפענ"ד זה יהי' דעת הש"ך שכ' דהסוגי' מירי בבעל אומר לפקדון היינו שמסר בידו על תנאי ולא נתקיים אבל לפקדון ממש אף ר"ח מודה והיינו דבמסר לפקדון על תנאי איתרע לה חזקת מרא קמא וכמ"ש הרשב"א הובא במ"ל פט"ו מטוען באריכות דהיכא דמכר בודאי ויש כאן תרי ותרי אי הי' תנאי בהמכירה אוקמינן בחזקת הלוקח. משא"כ בבעל אומר לפקדון ולא הי' גירושין ושליש אומר לקבלה. כיון דל"ה בחזקת שניהם אוקמינין בחזקת מ"ק. ודוקא היכא דליכא חזקת מ"ק כגון בנתן על תנאי ס"ל לר"ח שליש נאמן ור"ה ס"ל בעל נאמן מטעם אם איתא:

טז **ומעתה** מיושב קו' התוס' דדוקא היכא דליכא חזקת ממון כגון בגט שהוא ביד השליש ס"ל לר"ה. דמהני סברת אם איתא לסתור סברת השליש אבל היכא שכבר הגט ביד האשה דמסייע חזקה דכל מה שיש ביד האדם הוא שלו כמ"ש תוס' ביבמות קט"ו ואם מסרה לפקדון להשליח ל"ה של האשה כ"ע מודה דהבעל אינו יכול לערער. ואף דבגט לא בעינין שוה פרוטה ואף כתבו על איסורי הנאה כשר מ"מ אף שאינו שוה פרוטה הוה דין ממון דאם כבר ישבו ב"ד לדין גומרין אף לפחות מש"פ. וע' ביד אפרים ליו"ד סי' ס"א דאף בפחות מש"פ שייך זכי'. ועוד דהגט לדידה ש"פ עם הכתיבה דהיא צריכה אותו לראי'. וע' בתוס' ב"ק ע"א וכתובות נ"ד דמה שאינו שוה לכל העולם ל"ה רק גורם לממון ומ"מ לענין חזקה ודאי דמהני לדידה ולהפ"י מהני חזקה לסייע אף לאיסורין וממילא מיושב מה שמקשים על הש"ך דס"ל גם לר"ח בטוען פקדון ממש מודה דבעל מהימן. ואיך משני התוס' לר"ח או לר"ה בב' עירות מודה ודילמא יטעון הבעל לפקדון ולהנ"ל נכון דהש"ך לא פסק כן רק היכא שהוא ביד שליש והוה רשות שאינן של שניהם וחזקת מ"ק מסייע לבעל משא"כ כשהיא ביד האשה דחזקת ממון מסייע לה ונגד חזקת ממון חזקת מ"ק לאו כלום הוא, שפיר השליש נאמן. ואף דהיא טוענת שמא מהני בחזקת ממון בתפיסה קודם שנולד הספק נגד חזקת מ"ק. ומיושב דברי זקני הש"ך בטוב טעם:

יז **ולפמ"ש** הפוסקים בסי' ס"ו והר"ן ביחוד דגוף הנייר של לוה הוא ול"ה רק כמשכן ביד הלוקח. יש לישב קו' התוס' על רש"י בסוגי' דשליש דס"ל דשליש בעי מגו. והקשה מפ' ז"ב דשליש מהימן בלי מגו ולהנ"ל נכון דבגיטין בבעל אומר לפקדון חזקת מ"ק מסייע לבעל ומשא"כ בפ' ז"ב חזקת שטר לא מסייע למלוה דגוף הנייר של לוה הוא וא"ל דאוקי הלוה בחזקת חיוב דבגיטין נמי איכא חזקת אשת איש. ועוד חזקת ממון מסייע ללוה ודו"ק היטב. והנה הרא"ש כ' דמה"ט ל"ח בשליח הגט שמא יאמר הבעל לפקדון כקו' התוס' וכ' כיון שנאמן לומר בפ"נ על הגט נאמן גם על השליחות ואמאי לא

תי' כתוס' דבב' עירות נאמן בין לר"ח בין לר"ה להנ"ל נאמר דהרא"ש סובר בטענת שמא ל"מ תפיסה אף קודם שנולד הספק כמ"ש בקונט' הספיקות כלל א' אות ב'. ומ"ה הוצרך הרא"ש לומר דהואיל וחכמים הימנוהו לשליח לומר בפ"נ האמינוהו על השליחות. ולא סגי בתי' התוס' דלר"ח שליש נאמן וגם ר"ה מודה בב' מקומות. דלדידי' ל"מ תפיסת ספק נגד חזקת מ"ק. וחזקת מ"ק מסייע לבעל. ולדידי' ודאי מיירי הסוגי' בבעל אומר על תנאי ול"מ חזקת מ"ק כמ"ש המ"ל בטו"נ ומ"ה הוצרך הרא"ש נאמנת להשליח רק מתקנת חכמים. אבל לתוס' דס"ל בכתובות כ' דתפיסת ספק מהני קודם שנולד הספק שפיר כ' דאפי' אם יטעון לפקדון ממש מהני תפיסת ספק נגד חזקת מ"ק וכיון דלעיקר הגט אמרינין שהיא שלה האיסור גריר בתר דין ממון כמ"ש הפ"י לענין הקדיש את הכוי. והשטמ"ק לענין איסור א"א ל"ח לשאלה והובא לעיל. ולפענ"ד ה"ט דפוסקי' דר"ן דס"ל שליש אינו נאמן דס"ל דמוקמינין בחזקת מ"ק דהוה רשות השליש כמו דקיימי באגם והפוסקים דס"ל נאמן דס"ל כשיטת הש"ך בסי' צ"א דחזקת מ"ק ל"מ רק בעומד ברשות שאינו של שניהם אבל בעומד ברשות של שניהם ל"מ חזקת מ"ק ושליש הוה כמו שניהם מוחזקים כמ"ש תוס' ב"מ ד"ה ויחלוקו. ול"ק היכא יחלוק על ר"ה ור"ח בגיטין דס"ל שליש נאמן היכא דל"ש אם איתא דמיירי כמ"ש הש"ך שנתן לפקדון על תנאי דאתרע חזקת מ"ק. או דס"ל דחזקת מ"ק לא מוכרעת באיסורין רק בממון:

יח **והכרעת** דעתי לפמ"ש הקצה"ח דחזקת מ"ק הוה חזקה מוכרעת אף באיסורין כמו כל חזקות משא"כ חזקת ממון ל"ה רק סברא להחזיק ממון שבידו אבל ל"מ לאיסורין א"כ מ"ש התוס' יבמות ט"ו דמ"ה חיישינין בשטר לפקדון ול"א חזקה מה שביד האדם הוא שלו. הוא משום דהנייר יכול לתפוס אבל לא גוף החוב היינו בחזקה שיש ביד האדם הוא שלו דהיא אינו חזקה המוכרעת רק חזקת ממון ותפיסה ול"מ רק למה שיש בידו אבל לא גוף החוב אבל היכ' שיש חזקת מ"ק דהוה חזקה המוכרעת מהני מהנייר לגוף החוב אף באיסורין., ומ"ה שפיר כ' השטמ"ק דמ"ה מתירין א"א בסימני כלים ול"ח למכירה דמוקמינין בחזקת מ"ק מהני אף לאשה. ונ"מ למש"ל בישוב דברי הש"ך והבן. ואם כי הדבר צריך עדן ביקור וחקירה אם מהני חזקת מ"ק לענין איסורין ואין אני מחליט בשום דבר לא מנעתי מלכתוב הענין לפי שראיתי בשארי הגאון מליסא בסי' נ"ו סק"ד שכ' ממש כנגד דברינו ומשוה שליש לבע"ד וללוקח, ולדעתי לא צדקו דבריו מאוד דאף בשליח קבלה צריך להחזיר לה כמ"ש הריטב"א הובא לעיל והוה כמו שניהם מוחזקים והדבר ספק ברשות מי עומד דהבעל טוען שהיא ברשות שלו דרשות הנפקד קנה להמפקיד. גם

מ"ש דבמטלטלין לכ"ע השליש נאמן לדעתי להיפך הדבר דבמטלטלין ודאי מוקמינין בחזקת מ"ק. והרבה יש לדבר בדבריו שם אבל כעת אקצר ולא באתי רק כמעורר:

יט **אחת** הוא מה שיש לפרש בדבר זה הש"ך שכ' בבעל אומר לפקדון היינו שנתן על תנאי. ומשמעות דברי' שנתן לקבלה על תנאי וצריך לבאר דמבואר בסי' קמ"א סעי' כ"ט ובטור בשם הר' פרץ שלא יטיל בו תנאי בשליח קבלה ואיך יטעון הבעל שעשה שלא כדין והראשונים נתוכחו בטעם הדבר. ולפענ"ד הי' נראה קצת דכיון דשליח קבלה א"י לעשות שליח אחר. ואם הבעל אינו יכול לגרש ע"י שליח הולכה דמשום בזיון דבעל אין האשה עושית שליח לקבל מיד שליח בעלה וכ' בב"ש סק"ד בסי' קס"א דה"ה דבעל א"י לעשות שליח לתת ליד שליח קבלה משום בזיון דאשה. ונמצא דגירושין אלו כשליח קבלה א"י לעשות ע"י שליח. והוי תנאי בדבר שא"א לקיים ע"י שליח ועוד צריך להתבונן בזה אבל לדעתי ההערה נכונה. ושוב מצאתי בא"מ סי' קמ"א סק"ד שכ' בטעם הר' פרץ. אבל רחוק שהבעל יטעון שעשה שלא כהוגן. וליכא למימר כמ"ש הב"ש דהיכא שהאשה מסכמת בתנאי מותר להתנות חדא לפמ"ש בסברא ל"מ זאת. וע"כ כונת הש"ך דבבעל טוען שעשה שליח להולכה על תנאי. והשליש טוען שנתן לו בתורת שליח לקבלה בלא תנאי. מ"מ שייך אם איתא דאם אמת כדברי השליש למה לא נתן לה בעצמו. ור"ח ס"ל הא הימני' שבאם יאמר השליש לגירושין תתגרש משעה שיראה אותה השליח בלי תנאי ומ"ה לא מסר לידה כנ"ל:

כ **ומה** שי"ל בסוגי' לר"ה קאמר אם איתא לגירושין לדידה יהיב לה והרי"ף פי' בשליח להולכה וגם לתוס' אף בשליח הולכה שייך אם איתא. ומה נעשה בהוחזקו שני יוסף ב"ש דאין מגרשין אלא זבפ"ז. וכ' בתשו' ריטב"א הובא בב"י סי' קל"ו ובת"ג שם דבשליח הימנוהו חכמים דלא ממטי לאיתתא דהאיך. א"כ מה שייך אם איתא די"ל דלא רצה לגרש זבפ"ז ומ"ה שלח ע"י שליח וזה מילתא דשכיח טובא. וצ"ל דכה"ג באמת אינו יכול לטעון לפקדון. או די"ל דכל עיקר אם איתא בא לסתור טעם הא הימני' והעיקר הא הימני' שבידו ליתן להאשה והיא תגיד שהבעל נתן לה ובהוחזק ל"מ עד שתביא עדים שנתגרשה מבעלה ול"ש כלל הא הימני' מיהו פי' זה אינו מוכרח וע' בטיב גיטין ד' ב' בד"ה לרבנן היא דאיצרך לפמ"ש דל"ש אם איתא בהחזיק שני יב"ש נדחה כל פלפולו הנחמד. וע' תומים הרגיש בסברת אם איתא שמה הי' מוקדם לא נתן ביום שנכתב ולא מצא למסור בעצמה ומ"ה מסר ע"י שליח ואם נאמר דהפי' הא הימני' שהשליח בידו למסור להאשה ואם יערער הבעל היא תאמר שמסר לידה ממש לא יוכל לטעון כנגדה זה ל"ש במוקדם. דאז תירא האשה לומר שנתן לידה שהבעל יברר שלא נתן ביום הכתיבה

ויביא עדים שראוהו בידו ואם תטעון שמסר לה לא תנשא בו ואם תודה שהיא ע"י שליח אז ג"כ יטעון לפקדון. ול"ק קו' התומים ודו"ק:

כא **ודע** דלפי המבואר בסוגי' דר"ח ס"ל שליש נאמן באומר לגירושין נתתי ודעת רש"י דאף בליכא עדי אמירה השליש נאמן כשהגט יוצא מתחת ידו. והיכא דאיכא כעת מגו כגון באמרה האשה קמאי דידי מודה ר"ה מטעם מגו, ואמנם הגאון מליסא כ' בחו"ד סי' ק"י בבית הספק בסופו דכמו דל"מ ס"ס להוציא ממון כן ל"מ ס"ס להוציא מחזקת א"א. וה"ה דמגו ל"מ להוציא מחזקת א"א כמו דל"מ מגו להוציא. והא דאמרינן גבי קמאי דידי דמהני מגו היינו כיון שהגט בידו מהני מגו גם בממון בכה"ג לפ"ז י"ל פרפרת נאה בסוגי' גיטין ד' ב' דמקשה אבל היכא דאיתחזק איסורא הוי דבר שבערוה. והרגישו התוס' למ"ל הך דהוה דבר שבערוה והרי באיתחזק גופי' נמי ע"א אינו נאמן. ולהנ"ל הדבר נכון מאוד. דבאמת להו"א דחשש לשמה חששא גמורה ותיקשי בשליח לקבלה ובבעל שנתן הגט לידה נמי ניחוש. וצ"ל כמ"ש בט"ג דבאמת לה"א נמי ידעינין דרוב בקיאין הם וכיון שכבר התעסקו לסלק החזקה ונתגרשו כבר והגט ביד האשה או ביד שליח לקבלה אין אומרים סמוך מיעוטא לחזקה כמ"ש הרשב"א גבי רוב מצוין אצל שחיטה מומחין הם ורק בשליח להולכה דעדן לא נתגרשה ואתה מסופק אם הגט טוב אמרינן סמוך מיעוטא לחזקה. א"כ לה"א דמקשה איך נאמן ע"א לומר בפ"נ י"ל כיון דאין אדם חוטא ולא לו והעיקר החשש שמא שכרתו והוא אומר שקר דמה"ט ע"א א"נ אמרינין דנאמן מגו שהי' אומר שהיא שליח לקבלה ואם שכרתו היתה מסכמת לדברי' ונאמן לרש"י אף בלי עדי אמירה. ובשליח לקבלה ל"ח לשלא לשמה כמ"ש. ומגו דבמקום חזקה הוה בעי' דלא איפשטא. וכפי הנראה מלשון התוס' ב"ב ה' מהני מגו נגד חזקה דמעיקרא ודוקא נגד חזקה דאתי' מכח סברא מבעי' לן ב"ב ה' ומ"ה מקשה שפיר אבל הכא דאתחזק איסורא דא"א אין ע"א נאמן ובהא לא סגי דשמ' מטעם מגו נאמן ולכן קא' הוה דבר שבערו' ואין דבר שבערוה פחות משנים וכמו דל"מ מגו להוציא ממון דמגו ל"ה ראי' כעדים כן ל"מ בדבר שבערוה רק במקום שטר. וכאן דהספק בעיקר השטר דשמא השטר גופה שלא כדת נעשה שוב ל"א מגו להוציא והוא דבר נכון וברור. אך בגוף הדבר דשליח לקבלה א"צ לומר בפ"נ כ' הר"ן והפנ"י דכיון דנתגרשה תיכף לא אתי בעל ומערער ולפ"ז קצת צ"ע באומר השליח שהוא שליח לקבלה שכ' הר"ן בדעת רש"י בליכא עדי' דדעת הבעל שתתגרש בעת שתבוא לפניו האשה והשליח א"כ הרי לא נתגרשה תיכף וליבעי בפני נכתב. אך לדעתי נראה דזה ל"ה, רק כמו תנאי ובמתנה באשה שלא תתגרש רק לאחר ל'

דבודאי ל"צ בפ"נ. והרבה יש לדבר בפרט זה ואקצר. ובעיקר דברי הגאון מליסא הרבה יש לדבר אבל אכ"מ:

כב **ורגע** אדבר עוד במה שהקשה התוס' דמה מהני שתי כתי עדים בעדי אמירה ועדי קבלה ותי' הוי, דבר ול"ח דבר. והרשב"א תי' דעדי אמירה מהני שיהי' ידו כידה תיכף ולכשתתן לו תגרש וע' בסנהדרין פ"ו לענין עדי גניבה ועדי מכירה אמנם בעיקר דין דדבר ולמ"ד נלפע"ד דתליא מילתא בפלוגתא דר"נ ור"ש בשבת צ"ד ע"ב בהוציא חצי כזית מכזית ומחצה חייב וכן בתולש שער מג' שערות דחייב משום דמהני שאם יתלוש עוד יטהר מטומאתו. וה"ה בעדי גניבה מהני בעדותו שאם ימכרו אותו יחייב וה"ה בגירושין ובכל דבר ול"ח דבר שייך זאת. רק בעדות חזקה דבעי ג' כתי סהדי והוה כתולש שער מארבע דלכ"ע פטור וכבר שערנו כן לענין כמה דברים (ע' בספרי לא"ח סי' צ"ג אות ב') לענין הזא' שלישי שכ' בצל"ח פסחים פ' דל"ה תיקוני' וזה תלי' במחלוקת ושם אות ג' לענין עע"ז בשחט חצי קנה ובספרי ליו"ד ח"ר סי' ט' אות ה' ו' לענין שהי' בקנה וע' תה"ד סי' מ"ח לענין העברות קולמוס על אות השם ומתיירא שלא ימחוק הדיו, וכ' ג"כ דתלי' במחלוקת זה ועיי"ש שכ' דהלכה כר"נ בדינא וכר' ששת באיסורא. וכמה הילכתא גבירתא איכא למודק עיני'. יתן לחכם ויחכם עוד. אמנם אם העיד העד קודם שנעשה המעשה כגון שהעידו עדי אמירה קודם גירושין בלא"ה לדעתי ל"מ העדות כעין שכ' הרמב"ן בסנהדרין פ"י דאם העידו ואין תועלת בעדותן אין עוברין על לא תענה דלא הרשיעו את הצדיק ולא הצדיקו את הרשע עיי"ש (וע' בספרי לא"ח סי' ס"ג אות ט' מ"ש על הרמב"ן) ולדעתי כל היכא דאין עוברין על ל"ת בשקרן גוף העדות ל"ה עדות. ומעתה מ"ש הרי"ף בעדי חזקה דבעי שיהי' תועלת בעדותן והתו' ב"ק ע' הק' מעדי אמירה להנ"ל לק"מ דלהרי"ף משמע דמיירי אפי' אסהידו סהדי בשנה ראשונה תיכף והעדים השנים אסהידו בשנה השנית וקשי' דאז אין תועלת בעדותן דאם משקרין אינם עוברין על ל"ת דלא הרשיעו את הצדיק ול"ה עדות כלל מ"ה כ' הרי"ף שיש תועלת בעדותן לפירות. אבל בעדי אמירה ועדי קבלה אם העידו קודם קבלה באמת ל"מ, אבל כשיעידו יחד עדי אמירה ועדי קבלה לרבנן מהני גם להרי"ף כיון שהעידו כל מה שהי' יכולין לראות יש תועלת בעדותן דהב' כתות ירשיעו את הצדיק ולרבנן בכה"ג מהני, והרבה יש לדבר מזה ואקצר. ואולי הרי"ן פי' גם הך דשנים אומרים אחד בגבה ושנים אומרים א' בכרסה היינו שלא העידו בבת אחת רק כת אחת העירו מקודם וקמ"ל קרא דאין מקבלין עדות חצי דבר. אבל כשהעידו ב' כתות על דבר שלם מהני ועדיין צ"ע גם בפי' דברי' לא משמע כן ומ"מ כתבתי להעיר על המעיין והנני דודך אוהבך כנפשך:

סימן צט

אמרתי להעתיק פה הדרשה אשר דרשתי בשבת הגדול תר"נ בסוגי' דר"ח סגן הכהנים פסחים י"ד ובמשנה דעדיות פ"ב ארבעה דברים העיד ר"ח סגן הכהנים. כי המה נוגעים במקצת לאה"ע ה' גיטין:

א **במשנה** אמר ר"מ מדבריהם למדנו ששורפין תרומה טהורה עם הטמאה בפסח ופי' בגמ' קסבר ר"מ מתני' באב הטומאה דאורייתא ולד הטומאה דרבנן דמדאורייתא טהור מעליא. ולמ"ד אוכל מטמא אוכל מדאו' ס"ל לר"ח סגן הכהנים דמותר לעשות משלישי דרבנן שני דאורייתא. וה"ה דמותר לעשות מאיסור דרבנן כגון בחמץ בשש שני דאורייתא ס"ל לר"ח דמותר לעשות משלישי דרבנן שני דאורייתא. ור"מ יליף מזה דמותר לשרוף תרומות חמץ בשש ולעשותה טומא' דאוריי' ור"ע ס"ל למ"ש תוס' ד"ה התם פסול וטמא דמיירי בטבול יום דרבנן ומותר לעשות מפסול דרבנן היינו משלישי דרבנן ראשון דאורייתא ולמ"ד אין אוכל מטמא אוכל ס"ל ס"ל לר"ח דמשלישי דרבנן מותר לעשות שני דרבנן ור"ע הוסיף דמותר לעשות משלישי דרבנן ראשון דאור'. וזה דוקא לר"מ דטומאת משקין דרבנן א"כ למ"ד אוכל מטמא אוכל מ"מ ר"ח מיירי בולד דרבנן דהיינו ע"י משקין כדמוקי ר' ירמי'. וס"ל לר"ח דמותר לעשות מטומאה דרבנן טומאה דאורייתא א"כ קשי' דר"ח מוסיף אר"ע כקו' ירושלמי וצ"ל דר"ע מיירי ג"כ בטבול יום דרבנן כתי' הירושלמי ואפי' למ"ד אין אוכל מטמא אוכל וא"כ ס"ל לר"ח דמותר לעשות משלישי דרבנן שני דרבנן וא"כ אי ר"מ מיירי בטב"י דאורייתא א"כ קשי' דר"ח מוסיף אר"ע לפי סברת התוס' ד"ה התם פסול דניקל לעשות משלישי דאורייתא ראשון דאורייתא מלעשות משלישי דרבנן שני דרבנן. וצ"ל ג"כ כתי' הירושלמי דר"ע מיירי בטב"י דרבנן. אבל ר' יוסי פליג אר"מ ואמר אין זה מן המדה. הנה הא דלא יליף מר"ח כמו ר"מ משום דס"ל טומאת משקין לטמא אחרים דאורייתא וס"ל לר"ח משלישי דאורייתא מותר לעשות שני דאורייתא למ"ד אוכל מטמא אוכל ולמ"ד אין אוכל מטמא אוכל מותר לעשות שני מדרבנן ואין ללמוד מזה דאיסור דרבנן מותר לעשות אפי' טומאה דרבנן. ומ"מ קשה אמאי לא יליף מר"ע אם נאמר דר"ע קאי אטב"י דרבנן ומותר לעשות מפסול דרבנן טומאה דאורייתא ה"ה מאיסור דרבנן מותר לעשות טומאה דאורייתא למ"ד אוכל מטמא אוכל או טומאה דרבנן למ"ד א"א מטמא אוכל. ואין לומר דאיסור מטומאה לא יליף דהרי בשבע ד"ה שורפין כיון דאיסור שוה לפסול. ועל כרחך צ"ל דר' יוסי לא מוקי לר"ע בטב"י דרבנן רק בטב"י דאורייתא ומ"ה לא יליף מר"ע כסברת התוס' דמדאורייתא אדאורייתא מותר להוסיף ומדרבנן אדרבנן אין להוסיף. מיהו לא נהירא דר"מ ור' יוסי

יפלגו במה ר"ע מיירי ע"כ נראה דתוס' לא הביא דברי הירושלמי דמוקי לר"ע בבית הפרס דרבנן וס"ל ג"כ כירושלמי דא"כ תיקשי אמאי לא יליף ר"מ שם מר"ע לבד ועוד דהרי התוס' ד"ה דאורייתא טהור מעליא כ' וילפינן איסורא דרבנן מפסול דאורייתא לר"ע הרי דר"ע מיירי בדאורייתא וסתרו תוס' דבריהם. ע"כ נראה דהתוס' לא הביאו דברי הירושלמי לומר דבבלי ג"כ מוקי כן וקו' תוס' כבר ישבו תוס' בזבחים ד' ג'. ולש"ס דידן מיירי ר"ח בולד הטומאה דרבנן ור"מ יליף מר"ח דר"ע מיירי בפסול דאורייתא ור"י ס"ל על טומאה דרבנן אסור להוסיף דבין ר"ח בין ר"ע מיירי בטומאה דאורייתא:

ב **והנה** גוף הדין שהוסיף ר"ח סגן הכהנים דמטומאה דרבנן מותר לעשות טומאה דאורייתא למ"ד אוכל מטמא אוכל היא תמוה וכן לר"מ למ"ד אוכל מטמא אוכל. וכן מאיסור דרבנן לר"מ מותר לטמא מדאוריי' וכן לר"ע לשיטת ירושלמי דר"ע מיירי בטב"י דרבנן דמותר לטמא מדאורייתא תמוה לפי המבואר בביצה ד' דאיסור דרבנן מבטלין לכתחלה. וש"פ הרמב"ם בפט"ו ממאכלות אסורות והוא לא ס"ל דדוקא באין לו עיקר מן התורה דהרי אפי' בשר עוף בחלב ס"ל מבטלין ע' כ"מ וב"י סי' צ"ט וא"כ אמאי מותר לטמא יותר ואין מוזהר על משמרת תרומתי וצ"ל הטעם משום דאין ראוי לך כדפירש"י אליבא דר' יהושע בד' ט"ו. ואף שאינה ראוי' מדרבנן ס"ל דאינה ראוי' מדרבנן הוה כאינה ראוי' מדאורייתא כמו שיבואר לפנינו. והרי גם מדרבנן הוא ראוי' לך ע"י ביטול ברוב.,, ואף דגם בדרבנן אין מבטלין לכתחלה רק אם נפל לאיסור מותר להוסיף כדמוכח בביצה ובש"ע סי' צ"ט ע"כ צ"ל דאיסור דרבנן שהיא אסור ועומד למכור לנכרים או לשרוף ל"ה הפסד כלל כמ"ש הש"ך ביו"ד סי' קל"ב דהיכא דעומד למכור לעכו"ם ובדעתו למכור לנכרים ל"ה הפסד. וכ"כ הנוב"י חיו"ד סי' ל"ט. אבל בתרומה שנטמא בדרבנן דהוה הפסד או שנאסר מדרבנן י"ל דמותר לבטלו משום הפסד כמו בעצים שנשרו לתוך התנור. גדולה מזה אמרו בסוגיין ד' ט"ו ע"ב דיש חילוק בין הפסד מרובה להפסד מועט לר' יוסי דמשום הפסד מרובה מותר לר' יהושע לטמא יותר. וכ"ש דמותר לבטל איסור או טומאה דרבנן משום הפסד למ"ד דאיסור דרבנן מבטלין לכתחלה וא"כ הוה ראוי לך. וע' פ"ח סי' צ"ט סקי"ז שכ' אדעת הרשב"א דלבטלה ברוב אסור דמפשט סוגי' דבכורות לא משמע כן וכן דעת שאר מפורשים דאף לבטל לכתחלה שפיר דמי. והרשב"א בת"ה ד' ב' כ' דתרומה עצמה יכול לערב ברוב ולבטלה ולדידי' ודאי שרי בכל גוונא וכ"כ בתשו' פנ"י חא"ח ססי' נ"ג בדעת הרמב"ם דאפי' לבטל לכתחלה מותר (ועמ"ש בח"ר סי' צ"ג אות ה' ו') וכבר הקשיתי כן בס' חיו"ד ח"ר סי' ל"ו אות ג' בקצרה. ואין לומר דבעי שיהי' ראוי לך בעודו תרומה וכאן אם יבטלה לא יהי' תרומה לא מיקרי ראוי לך. דז"א דכאן

יוכל לבטל בתרומה טהורה או בקדשים דכשהוא שלישי בתרומה או רביעי בקודש לא יפסול יותר. ויתבטל כמו דאמרינן נבילה בטלה בשחיטה במנחות כ"ג. ולנובי"ת ביו"ד סי' נ"ד דיבש ביבש מה"ת אין מבטלין י"ל ה"ה איסור דרבנן דוקא לח בלח מבטלין ולא ביבש דנחית חד דרגא כמו שיבואר אבל לחולקים על נוב"י קשיא. גם לפמ"ש אבני מלואים בתשו' סי' ל' דמבטל תרומה הוה כמאבד מן העולם יש לישב קצת אבל כבר כתבתי בספרי חא"ח סי' נ"ד אות ט' דלמ"ד מיעוט כמאן דאיתא דמי סברתו ליתא ע' תוס' מנחות כ"ב. אולי יבואר עוד לקמן:

ג **והנ"ל** לישב ד' בספרי חא"ח סי' ס' אות ה' וחיו"ד ח"ר סי' קל"א אות ז"ח הארכתי אי הא דאזלינין בתר רוב וכן הא דאיסור בטל בהיתר מטעם אחרי רבים להטות אם היא דחוי' או הותרה. ונ"מ דאם נאמר הותרה מותר לבטל לכתחלה מדאורייתא וכן א"צ לברר. אבל אם נאמר רוב דחוי' היא אמרינן מדאור' כל היכא דאיכא לברורי מבררינן. וכן אסור לבטל איסור מדאורייתא דרוב ל"ה רק דחו'. וע' שטמ"ק ב"מ ו' שכ' בשם ר"ש מפליזי דביטול ברוב ל"ה רק ספק ורק דהתורה התירה ספק זה. ומ"ה פטור ממעשר דעשירי ספק היא ובספק טומאה ברה"ר תליא ג"כ בספק הנ"ל אם דחוי' או הותרה (ועמ"ש בח"ר סי' צ"ב אות ו') וי"ל דתולה כ"ז בפלוגתא אי טומאה הותרה בציבור או דחוי' כמ"ש הב"י או"ח סי' שכ"ח דאם דחוי' שבת או איסורין לחולה או הותרה תליא בפלוגתא הנ"ל. עוד י"ל דתלי' בפלוגתא אי חיישינן למיעוט והיינו דלר"מ דחייש למיעוט ברובא דליתא קמן נהי דברובא דאיתא קמן מודה מ"מ גם ברובא דאיתא קמן ל"ה רק דחוי' אבל למ"ד דלא חייש למיעוט ברובא דליתא קמן ס"ל ברובא דאיתא קמן הותרה לגמרי. ובזה יש לישב הא דיבמות קי"ט דאמרינן כי אזלי רבנן בתר רובא כגון ט' חניות וסנהדרין. והקשה תוס' דבט' חניות וסנהדרין לא פליג ר"מ כלל. וכן קשיא ברש"י שפי' בסנה' י"א מחייבין וי"ב מזכין. ובזה א"צ לרוב כלל דאפי' בשאין יצא זכאי דספק נפשות להקל. להנ"ל י"ל ג"כ דפליגי ג"כ בט' חניות וסנהדרין אם רוב הוה הותרה או דחוי' וכן אם רוב הוה כודאי או ספק. ונ"מ אם פטור מממון מחמת קלבד"מ. דאם מחמת ספק נפשות פוטרין אותו פטור ג"כ מממון כמו חייבי מיתות שוגגין דילמא חייב מיתה כמ"ש הפמ"ג בפתיחה כוללת לה' שבת ועמ"ש בספרי חא"ח סי' נ"ג אות י"ט אבל אם י"ב מזכין וי"א מחייבין הולכין אחה"ר ובודאי פטור ממיתה וחייב ממון. ושפיר כ' רש"י י"א מחייבין וי"ב מזכין ודאי פטור ממיתה וחייב ממון בקרע שיראין ומעתה י"ל. הנה ר"ח סג"ה ס"ל ביומא ח' כהן השורף את הפרה מזין עלי' כל שבעה כ"ג ביו"כ אין מזין עלי' אלא שלישי ושביעי ואמרי' שם אי ס"ל טומאה הותרה בצבור למ"ל הזי'. וע"כ ס"ל טומאה דחוי'

בציבור וה"ה לדידי' רוב ל"ה אלא דחוי'. ולדידי' אין מבטלין איסור לכתחלה מדאורייתא כדכתיבנא ואי' דרבנן מדרבנן א"מ ע"כ ס"ל כשיטתי' דמן שלישי דרבנן מותר לעשות שני דאורייתא דמעיקרא נמי ל"ה ראוי לך דאין מבטלין איסור לכתחלה אף בדרבנן. ור"ע כשיטתי' דחייש למיעוטי מדאורייתא כדאי' במכות ז' ובתוס' חולין י"ב. ולדידי' גם רובא דאיתא קמן ל"ה רק דחוי' וג"כ אין מבטלין איסור לכתחלה מדאורייתא, וע' בספרי חא"ח סי' ס' אות ה' שהוכחתי ג"כ דר"ע ס"ל א"מ איסור לכתחלה מדאורייתא ומ"ה ס"ל תשביתו הבערה דל"ל תשביתו ביטול דלאח"ז איסורו ל"מ מבטל וליכא למימר דברשותו הוא דיכול לבטל ברוב דלר"ע מדאורייתא א"מ איסור לכתחלה וה"ה איסור דרבנן מדרבנן אין מבטלין ומ"ה ס"ל לר"ע לשטת ירושלמי דמוקי לר"ע בטב"י דרבנן דמותר לעשות מטומאה דרבנן טומאה דאורייתא דבלא"ה לא חזי ור"מ כשיטתי' דחייש למיעוטא. ורובא דאיתא קמן ל"ה רק דחוי' וא"מ איסור לכתחלה כנ"ל. וכן ר' יוסי קאמר אינו מן המדה ולא דחי דמדבריהם אין ראי' דאינהו כשיטתייהו, משום דס"ל ג"כ חיישינין למיעוטא כדאי' ביבמות ס"ז וס"ל ג"כ א"מ איסור לכתחלה ומ"מ מדחי דמדבריהם אין ראי' דס"ל טומאת משקין דאורייתא והו"ל בדר"ח טומאה דאורייתא:

ד **ושמא** יש לישב בזה דברי הרמב"ם בפה"מ בפסחים שכ' דר' יוסי דאמר אינה מן המדה משום דס"ל טומאת משקין לטמא אחרים דאורייתא ושוב כ' דהלכה כר' יוסי. והרי הוא פסק טומאת משקין לטמא אחרים לאו דאוריי'. א"כ שפיר יש ללמוד מר"ח סגה"כ ואמאי אינו מן המדה, ואמאי הלכה כר' יוסי וכבר הקשה כן בצל"ח אות ע'. ולהנ"ל י"ל הנה מצד דטומאה דחוי' בציבור אין ללמוד דא"מ איסור לכתחלה מדאו' רק דרי יוסי ור"מ ור"ע ס"ל חיישינן למיעוטא ור"ח סגה"כ י"ל דס"ל כוותייהו ומ"ה רוב ל"ה רק בדיעבד אבל לכתחלה אין מבטלין ומ"ה ס"ל דמדרבנן מותר לעשות טומאה דאורייתא. והרמב"ם פוסק דאין מבטלין איסור לכתחלה ל"ה רק מדרבנן ובדרבנן מבטלין לכתחלה ומ"ה פוסק כר' יוסי דאסור לעשות מטומאה דרבנן טומאה דאוריי':

ה **עוד** אפשר לומר בישוב דברי פי' המשנה הנ"ל הנה הצל"ח אות ס"ז וס"ט הוכיח דהרמב"ם ס"ל אף דאין משקה מטמא אוכלין רק מדרבנן מ"מ בקדשים מטמא אוכל מדאורי' והוכיח כן מדפסק פ"י מאה"ט ה"ט האוכלים לא יהי' אב הטומאה לעולם לא מד"ת ולא מדבריהם ויהי' ראשון ושני מדברי תורה שהאדם או הכלי שהוא ראשון לטומאה אם נגע באוכל עשאוהו שני ויהי' שלישי או רביעי לטומאה מדבריהן לבד. הרי דס"ל שלישי או רביעי ל"ה אף בקדשים רק מדרבנן ובפי"א ה"ג כ' ששלישי או רביעי בקודש דבר תורה. וע"כ פי' דע"י משקין הוה ג' או ד' בקדשים וכן ס"ל לר' יוסי דכיון

דכתיב בקדשים והבשר אשר יגע בכל טמא יטמא ודרשינין יטמא ה"ה אם נגע במשקין שניים יטמא, והא דכתיב ויהי' שלישי או רביעי לטומאה מדבריהן היינו שישאר ג' או רביעי דאם בא ע"י משקין הו"ל שני דמשקין תחלה מדבריהן ושלא ע"י משקין ל"ה רק מדרבנן דאין אוכל מטמא אוכל עיי"ש שהאריך. אך דקשה לפי דברי' שמישב גם דברי הרמב"ם באות ע' דא"כ אמאי אמרינן בגמ' דר' יוסי דאמר אינה מן המדה משום דר"י לטעמי' דס"ל טומאת משקים לטמא אחרים מדאורייתא והיינו אף בחולין דסבר ספק משקין לאוכלין טמאים. והרי אף אם ס"ל ספק משקין לטמא אחרים טהור מ"מ אם בקדשים טמא מדאורייתא אין ללמוד מדר"ח סגן הכהנים:

ו **ע"כ** נלפע"ד הנה דעת תוס' כריתות י"ג דלאחר שנזרק כהלכתו ל"מ לשאול עליו וברכת הזבח הקשה ע"ז דמסוגי' שבועות כ"ד ע"ב מוכח דגם בזה איתא בשאלה דהרי משני מידי דאיתא בשאלה לא קתני. הרי דאף לאחר שנזרק דמו כהלכתו איתא בשאלה. ואמנם דעת הש"ך סי' רנ"ה בח"מ דלאחר שבא ליד גזבר ליתא בשאלה וע' במ"ל פי"א ממעה"ק שתמה באמת אמאי בתרומה ביד כהן ליתא בשאלה. ובהקדש משמע דאף לאחר שבא ליד גזבר איתא בשאלה כדמשמע שבועות כ"ד. וכתבתי בספרי חא"ח סי' כ"ז דתרומה דין ממון פתיך בי' ומ"ה ל"מ שאלה בבא ליד כהן דכהן יוכל לומר איני מאמין לבעה"ב דאדעד"ה הפריש תרומה כמ"ש הנובי"ת חיו"ד סי' קנ"ד. וכ"פ בתשו' ושב הכהן משא"כ קדשים ל"ה דין ממון דהחפץ לד' בעולו' ול"ה רק דין איסור כמש"כ שם ד' הר"ן רפ"ג דקדושין ומ"ה מהני שאלה דלא כש"ך סי' רנ"ה והנה ביבמות ד' ה' אמרינן דאיסור שישנו בשאלה קיל טפי דעול"ת נדחה מפני עשה עיי"ש ולפ"ז ה"ה טומאה שישנו בשאלה. ולפי דברינו הנ"ל מיושבין דברי פיה"מ. דבגמ' הוצרך ר"י לומר אינה מן המדה משום דס"ל טומאת משקין לטמא אחרים דאורייתא אף בחולין. דליכא למימר דר"י קאמר אינה מן המדה משום דבקדשים טומאת משקין דאוריי' לטמא אחרים ואין ללמוד לשרוף חמץ בשש דל"ה רק מדרבנן דבגמ' דידן קאי לפי הסוגי' דיבמות ד' ה' דאיסור שישנו בשאלה קיל דעול"ת נדחית מפני עשה. וה"ה טומאה שישנו בשאלה קיל דהרי בחולין אין משקה מטמא אוכל רק בקדשים ואם ישאל פרח טומאה ממנה (וע' בספרי ליו"ד ח"ר סי' מ"ז מבואר כ"ז באריכות) ע"כ שפיר יש ללמוד כמו שמותר להוסיף על טומאה קלה שישנו בשאלה ה"ה דמותר להוסיף על טומאה דרבנן ואמר ר' יוסי אינה מן המדה. ע"כ הוצרך בגמ' לומר דר"י ס"ל טומאת משקין לטמא אחרים דאורייתא אף בחולין ולא פרח טומאה אף בשאלה ומ"ה קאמר ר"י אינה מן המדה. אבל הרמב"ם דס"ל פ"ז מנזירות דטעם נזיר מצורע מותר לגלח משום דל"ה קדוש ואין

כאן עשה. ולא ס"ל עול"ת שישנו בשאלה קיל. וכתבתי בספרי שיח יצחק דסמך אסוגי' דזבחים צ"ו דאין עשה דוחה ללתו"ע אף בישנו בשאלה. עוד כתבתי שם דהא דאמרינן ביבמות דישנו בשאלה קיל קאי לסוגי' דברכות כ' דס"ל אין קבורה מדאו' אלא משום בזיון ומשום כבוד הבריות נדחה פסח ומילה מפני מת מצוה וצ"ל שב וא"ת שאני. וקשיא מנזיר דמטמא וצ"ל ישנו בשאלה נדחה מפני דכבוד הבריות וה"ה דעול"ת נדחה מפני עשה בישנו בשאלה אבל הרמב"ם ס"ל קבורה דאורייתא בה' אבל פי"ב ומת מצוה דוחה נזירות משום דעשה כבוד הבריות דוחה ולא מוכח דישנו בשאלה קיל ומ"ה לא פסק כהך דיבמות עיי"ש ע"כ שפיר פסק כר' יוסי דאינה מן המדה דנהי דפוסק בחולין אין משקה מטמא אוכל מדאורייתא מ"מ כיון דבקדשים מטמא מדאורייתא אין ללמוד איסור דרבנן מטומאה דאוריי' אף שישנו בשאלה והסוגי' דפסחים אזדא כסוגי' דיבמות ע"כ הוצרך לומר דר' יוסי כשיטתי' ורמב"ם פוסק כשיטתי' פ"ז דנזירות וזה תי' נכון לשיטת הרמב"ם בעזהי"ת. אמנם רחוק הדבר לומר דנאמר שנזרק כהלכתו איתא בשאלה נגד דעת התוס' ומה דקשיא לברכת הזבח מסוגי' דשבועות ע' בנתיבות סי' ר' מישב קושיתו וע' בספרי ליו"ד ח"ר סי' פ"ח אות י"ד ויבואר אי"ה עוד לפנינו. והנה מה דקשה דהרי חולה שאב"ס מותר להתרפאות באיסורי הנאה דרבנן כמבואר ביו"ד סי' קנ"ה ברמ"א והתוס' בפסחים מ"ו ע"ב כ' דחולה שיש בו סכנ' לא שכיח הא חולה שב"ס שכיח א"כ איך מותר לטמא יותר והרי חזי לחולה י"ל לפמ"ש הש"ך שם סקי"ד ובלבד שלא יאכל וישתה האיסור. ע"כ שוב לא חזי לאכילה עוד י"ל דאף דחולה שאב"ס שכיח מ"מ לא שכיח שאין לו להתרפאות רק בזה ודו"ק וקצרתי:

ז **והנה** מה דקשה לי על רחסה"כ ור"ע ור"מ דמותר להוסיף ולעשות מטומאה דרבנן טומאה דאורייתא כיון דבלא"ה ל"ה ראוי לך ואין אתה מצוה על שמירתה כפירש"י דף ט"ז וקשה להרשב"א בחידושי' ליבמות קי"ד ובשבת קכ"א דאיסור דרבנן מותר לספות לקטן בידים א"כ הרי בשר קודש שנטמא מדרבנן חזי לתינוק. וע' קצה"ח סי' רמ"ג דקטן זוכה במתנות כהונה. ואיך יעשה אותה לטומאה דאורייתא ובודאי מה דחזי לקטן מיקרי ראוי לך דהרי ב"ה ס"ל בעירובין מערבין לנזיר ביין. וב"ש ס"ל אין מערבין א"ל ב"ה לב"ש אי אתם מודים שמערבין לגדול ביו"כ. ופירש"י הואיל וחזי לקטן שאינו בר עונשין. וה"ה מה"ט אסור לטמא מדאורייתא ומצוה על שמירתה הואיל וחזי לקטן והנה אדר"ח סגן הכהנים אפשר לישב דכיון דבשר קדשים שנטמא אסור בהנאה כדאמרי' בשבת כ"ה ע"א א"כ הגדול אינו רשאי לתת לקטן דהרי הוא נהנה מה שנותן לקטן. וכבר כ' כעין סברא זו במרכבת המשנה ובישי"ע סי' שמ"ג בישוב כמה קו' על הרשב"א אך משמן של

תרומה דמותר לכהן ליהנות ממנו רק דל"ח לאכילה וס"ל לר"ע דאם נטמא בטב"י דרבנן מותר לטמא משקין מדאורייתא והרי הכהן יכול ליתן לקטן וחזי לאכילה. ולכאורה י"ל לפמ"ש בספרי חיו"ד ח"ר סי' י"ז אות א' ב' דהא דמותר ליתן איסור דרבנן לקטן משום דאיסור דאורייתא נמי לא אסור לספות לקטן רק מדרבנן כשיטת הטור הובא בפמ"ג סי' שמ"ג דלמ"ד קטן אוכל נבילות אין ב"ד מצוין להפרישו וקראי דמייתי ביבמות קי"ד דלא לספות בידים וגם לענין זה הו"ל ב' כתובים. וכתבתי דלפ"ז לר"י דס"ל ב' כתובים הבאים כאחד מלמדין אסור לספות בידים מדאורייתא. וה"ה איסור דרבנן מדרבנן אסור. ולפ"ז י"ל דכיון דכתיב אמור אל הכהנים להזהיר גדולים על הקטנים אסור לטמא כהן קטן בידים מדאורייתא וה"ה טומאה דרבנן אסור מדרבנן ומ"ה אין להאכיל כהן קטן. אבל זה ליתא דדוקא לטמא במת אסור לכהן מדאורייתא. אבל שלא לאכול טומאה שני' או שלישית או אפי' ראשון אין כהן מוזהר כדאמרי' בכורות כ"ט בשאר טומאות דאין כהן מוזהר. והא דאסור לפסול גופו היא מדרבנן כדאמרינן ביומא פ' וע' תוס' חולין ל"ד ודברי רש"י יומא פ' ד"ה ולא תטמאו דמשמע דכהן מוזהר צ"ע וכבר הקשה כן מוח"ז הגאון ר"ע והגאון מלבוב בהגהות יד שאול סי' ש"ע א"כ א"א לתרץ כנ"ל אמנם י"ל דכיון דאמרי' בגמ' דיבמות קי"ד דמה"ט לא ילפינין מכהנים ואיצטריך למיכתב שרצים ודם משום דשאני כהנים הואיל וריבה בהן מצות יתירות. א"כ נהי דאיסור דרבנן מותר לספות לקטן משום דליספות לי' איסור דאוריית' נמי לא אסור רק מדרבנן דלא ילפינין משרצים ודם וטומאה דהו"ל ב' כתובים כמ"ש הפמ"ג בביאור דברי הטור סי' שמ"ג אבל לכהן קטן ילפינין מטומאה ואסור מדאורייתא באיסור תורה ובאיסור דרבנן אסור מדרבנן ע"כ אין מאכילין תרומה טמאה מדרבנן לכהן קטן ומיושב קו' הנ"ל לר"ע לשי' הירושלמי. דר"ע מיירי בטב"י דרבנן:

ח והנה הא דיליף ר"מ מדברי ר"ח ור"ע דמותר לשרוף חמץ בשש עם הטמאה י"ל בפשיטות דחמץ בשש אסור בהנאה ובודאי אסור ליתן לקטן דהישראל הגדול נהנה כמ"ש המרכבת המשנה דאיסור הנאה ודאי אסור ליתן לקטן אך לפ"ז קשה אמאי לא אמרו בגמ' דר"י אומר אינה מן המדה כשיטתי' דס"ל חמץ בפסח מותר בהנאה דמהרש"ל גורס בד' כ"ג ר' יוסי אומר תמה על עצמך איך חמץ אסור בהנאה כל שבעה וכ' מהרש"א בטעמו דתוס' כ' שם וא"ת ונכתוב לא תאכל ולא בעי לכם. והקשה דהרי בגמ' שם אמרינן בד' כ"ג ע"ב דריה"ג ס"ל לא תאכל נמי משמע איסור הנאה. ומה הקשה תוס' וע"כ גירסת תוס' ר' יוסי, והפ"י וצל"ח ומהרש"א גופי' חולקים עלי'. ואני תמה לגירסת מהרש"ל איך אמרינן בגמ' מחלוקת בשש אבל בשבע ד"ה שורפין והרי לר' יוסי מותר בהנאה

ומותר ליתנו לבהמה או לעכו"ם וצ"ל כמ"ש במקור חיים סי' תל"ו דגם לריה"ג ס"ל חייב לשרוף חמץ מתשביתו ואסור ליתן לנכרי. ומה שהקשה הגאון ר"ז מרגליות מתוס' פסחים כ"א ע"ב ד"ה עבר זמנו כבר כתבתי בספרי לא"ח סי' פ"ה דכונתם דבתחלת שש לר' יוסי הגלילי א"צ לשרוף ובפ"ק דף י"א מבואר דשורפין בתחלת שש וע"כ דלא כריה"ג עיי"ש שהארכתי אך להנ"ל הדרא קושיא לדוכתא דהרי ר' יוסי מיירי בשש ובשש ס"ל לר"י לגירסת מהרש"ל דמותר ליתן לנכרי וצ"ל דזה מיקרי ג"כ הולך לאיבוד דלנכרי נ"ל דאסור ליתן תרומה וכן נראה מתוס' פסחים ל"ד ד"ה טהרו מלטמא בסופו דדוקא ליזרע תרומה דהוי גדולי תרומה מותר ליתן לנכרי ולא תרומה. אך תרומת חמץ מבואר בגמ' דף ל"ב דלריה"ג כהן מריצה לפני כלבו עיין תוס' ביצה כ"ז. וקשה על דברי מק"ח שכתב דלריה"ג דוקא לשרף מותר ליהנות בשעת שריפה מגמ' הנ"ל וצ"ל דכונת המק"ח ג"כ דלנכרי אסור ליתן אבל להריץ לפני כלבו מקיים מ"ע דתשביתו ועכ"פ גם בזה הולך לאיבוד, ול"ק על גירסת מהרש"ל לפי"ז להרשב"א דאיסור דרבנן מותר ליתן לקטן הק"ל אמאי ל"א ר"י אינה מן המדה משום דמותר ליתן לקטן כיון דמותר בהנאה לגירסת רש"ל וצ"ל כיון דר"י בשיטת ר"ע קאי כמ"ש תוס' דף ט"ו ד"ה ר"י לטעמי' ולר"ע חמץ בפסח אסור בהנאה ג"כ ל"ק על גירסא הנ"ל מ"מ כבר דחי גירסת רש"ל דבכל הספרים גרסינן ריה"ג ואקצר בזה:

ועפי"ז יש מקום לישב דברי הר"מ בפי' המשנה אם נאמר דאיסור דרבנן מותר ליתן לקטן ואף איסור הנאה לדידי' ל"מ זאת הנאה מה שנותן לתינוק שאינו שלו כדמשמע מרשב"א שהקשה אמאי אין מערבין בטבל והרי חזי לקטן אף דטבל אסור בהנאה של כילוי וכן משמע מרש"י פסחים דף ה' דהוכיח בגמ' דאין ביעור חמץ אלא שריפה דאל"כ יתנו ביו"ט לכלבים של הפקר. וע"כ דל"מ זאת הנאה דהרי חמץ אסור בהנאה ועיין תשו' פנ"י חלק א"ח סי' י"ב שהוכיח מרש"י דלא ס"ל כהירושלמי דמלא יאכל ילפינן דאפי' לכלבים של הפקר אסור ליתן. אמנם אף לדידי' דאסור ליתן לכלבים של הפקר מ"מ לתינוק שאינו שלו י"ל דל"ה הנאה דלא כמרכבת. ולפ"ז י"ל הנה המג"א סי' רס"ט כתב לחלק בין אכילת איסור לאכילת היתר בזמן איסור. ועיין במג"א סי' שמ"ג דביו"כ נותנין לקטן לאכול וע"כ כנ"ל ושם כתב דנותנין לקטן חמץ ומה דקשה על המג"א מרש"י יומא ע"ח ע"ב ד"ה אינשי עבדו לי' דמבואר שאפי' איסור זמני אסור לספות לקטן י"ל דלמסקנא בגמ' דמשני הנך דרבנן ל"ג חזר הגמרא מסברא הראשונה ודברי המג"א למסקנת הגמרא ודו"ק. ויש סברא דחמץ מיקרי ג"כ אכילת היתר בזמן איסור ועיין במלא הרועים אות קטן אוכל נבילות וזה תליא אי חמץ שעבר וליו הפסח מותר ל"ה אלא

אכילת היתר בזמן איסור. משא"כ אם חמץ שעבר עליו הפסח אסור הו"ל אכילת איסור. והנה בספרי לאו"ח סי' פ"ה הוכחתי דלא כהמהרש"א דלריה"ג חמץ אחה"פ מותר ורק דחמץ לאחה"פ אסור מדס"ל מפריש תרומת חמץ ל"ה תרומה דתתן לו ולא לאורו. והרי יכול ליתנו לנכרי ולאחה"פ יאכלנו עיי"ש דקאי לריה"ג. ולפ"ז נאמר דהא בגמ' ל"א דר' יוסי אמר אינו מן המדה משום דשאני בשר קודש דאסור בהנאה עולמות ואסור ליתן לקטן ומדר"ע בלא"ה אין ללמוד לשיטת ש"ס דידן דר"ע קאי אטבול יום דאורייתא אבל חמץ ל"ה רק איסור זמני ומותר ליתן לקטן משום דקאי לר"י ולגרסת רש"ל ר"י ס"ל מותר בהנאה ולאחה"פ ג"כ אסור באכילה. ול"ה חמץ בפסח איסור זמני ואסור ליתן לקטן ומ"ה הוצרך בגמ' לפרש דר' יוסי ס"ל דגם ר"ח סגה"כ מיירי בדאורייתא אבל הרמב"ם דס"ל חמץ לאחה"פ מותר ול"ה חמץ בפסח רק איסור זמני ומותר ליתן לקטן ואין ללמוד מבשר קודש דל"ה איסור זמני ואסור ליתן לקטן ומ"ה פסק כר' יוסי בפי' המשנה אף דפוסק דמשקין אין מטמאין אלא מדרבנן ודו"ק. ומ"מ הרבה יש לפלפל דרבים חולקים על המהרש"ל בגירסתו כנ"ל:

סימן ק

המשך הדרוש הנ"ל (א)

והנה בגמ' דף ט"ז אמרינן א"ל ר"ה בר חיננא לברי' כי עיילת לקמי' דרב פפא רמי לי' מי אמר שמואל דכן מלטמא טומאת אחרים אבל טומאת עצמן יש להם קרי כאן והבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל ומסקינן בקו'. וידוע מ"ש הרשב"ם בב"ב דף נ"ב ע"ב דהיכא דמסקי בגמ' בקושיא יש לתרץ אבל לא היכא דמסיק בתיובתא. ונ"ל לישב דברי שמואל לפמ"ש בספרי חיו"ד סי' מ"ז באריכות דאף למ"ד אין טומאה למשקין כל עיקר מ"מ משקה בקדשים טמא מדאורייתא משום חיבת הקודש כמ"ש תוס' חולין ל"ו. ומ"מ משקי בית מטבחי' דכן דכל עיקר הסברא דאס"ד דאורייתא אמאי דכן היכי מצי רבנן לטהריני כדפירש"י מעל משקי בית מטבחיא. וזה דוקא היכא שטמא מדאורייתא אף בחולין אבל היכא שבחולין מדאורייתא טהור ורק בקדשים טמא. ואם ישאל על הקדשים יטהר כמ"ש בספרי לא"ח סי' ק"ד מדברי הירושלמי בסוגין. ויבואר אי"ה לקמן והיכא שישנו בשאלה חכמים עוקרין דבר מן התורה דל"ג תקנות דברי חכמים משאלת חכם. ועוד דאמרינן בברכות כ' דכבוד הבריות דמת מצוה דוחה פסח ומילה בשוא"ת והקש' רש"י הרי נזיר מטמא בקום ועשה ותי' דישנו בשאלה הרי דכבוד הבריות דוחה איסור שישנו בשאלה וכש"כ כבוד חכמים. ומה"ט משקי בית מטבחי' דכן דכיון

דחכמים עקרו דבר מן התורה היכא דישנו בשאלה והארכתי בפרט זה. ומיושב קו' הגמ' דהבשר אשר יגע בכל טמא ל"י כתיב בקדשים. ובקדשים באמת נטמא בשר ממשקין. ומ"מ משקי בית מטבחי' דכן מלטמא אחרים דנהי דמדאור' מטמא אחרים בקדשים מ"מ חכמים גזרו שלא לטמא ועקרו דבר מן התורה בישנו בשאלה ודוקא למ"ד משקין מטמאין אחרים בחולין ליכא למימר דכן דחכמים אין עוקרין ד"ת משא"כ לשמואל דס"ל בחולין אין משקין מטמאין אחרים י"ל דכן דחכמים עקרו ד"ת. ויתכן יותר לפמ"ש שם דשמואל כשיטתי' דס"ל דהיתר נדרים ילפינן מלא יחל בחגיגה דף י' וס"ל כמבי"ט דאחרים מוחלין אף בלי פתח חרטה מדאוריית' ע"כ ל"ג תקנת חכמים משאלה עיי"ש שהארכתי בכ"ז שם ובספרי שיח יצחק על כן לדידי' ל"ק קו' הגמ'. הן אמת שעדיין קו' הגמ' במקומה עומדת לפמ"ש הט"ז יו"ד סי' קי"ז וא"ח סי' תקפ"ח דהיכ' דמפורש בתורה ההיתר ל"מ חכמים לאסרו. וכש"כ להיפך ושפיר מקשה קרי כאן והבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל וכיון דמפורש להדיא האיסור ל"מ חכמים לעקרו וכיוצא בזה פירשתי בספרי הנ"ל סי' מ"ז אות ז' הקו' לרב עיי"ש. אך על דברי הטו"ז יש חולקין כמבואר בתשו' חות יאיר סי' קמ"ב ושעה"מ פ"ה מיסודי התורה. ועוד לפמ"ש דחכמים מצי לעקור דבר מן התורה באיסור שישנו בשאלה אין חילוק בין מפורש בתורה או לא:

ב **ובלא"ה** דברי הטו"ז צ"ע בה' שופר הנ"ל שתי' דמה"ט ל"ג במילה שמא יעבירנו ד' אמות ברה"ר משום דכתיב בפי' ביום השמיני אפי' בשבת ל"מ חכמים לאסור וצ"ע דא"כ למ"ד בשבת דף קל"ב דמילה בשבת הלכה היא וקרא אתא למכשירין ע' תוס' שם ד"ה תניא ורש"י ד"ה ביום א"כ לא לימהל בשבת שמא יעבירנו ולא מצינו פלוגתא א הן אמת שי"ל דר"א הוא דס"ל מכשירין דוחה שבת וקרא אתיא למכשירין ומילה הוי הלכה ולדידי' ל"ש שמא יעבירנו דמכשירי מילה ד"ש. אך עדיין קשה לתי' ר"א ורנב"י בשבת קל"ב דיליף מאות ברית ותורה וזה ל"מ מפורש בתורה ע"כ דברי הטו"ז צ"ע. מ"מ לפמש"ל בשם התוס' כריתות י"ג דלאחר שנזרק דמו כהלכתו ליתא בשאלה כ"ז ליתא דוהבשר אשר יגע בכל טמא קאי לאחר זריקה שיש שעת היתר לכהנים ואז ליתא בשאלה. אך גוף הדבר תליא בפלוגתא דאביי ס"ל בזבחים ל"ד דפליגי ר"י ור"ל בטמא שאכל בשר קודש לפני זריקה ר"ל אמר לוקה ור"י אמר אינו לוקה. אמר רבא מחלוקות בטומאת הגוף אבל בטומאת בשר ד"ה לוקה דא"ק והבשר לרבות עצים ולבונה דלאו בני אכילה ורבא אמר בטומאת בשר ד"ה אינו לוקה כיון דל"ק וטומאתו עליו ונכרתה ל"ק והבשר וקצ"ע לאביי מברייתא דמנחות כ"ה ע"ב יכול בשר שנטמא לפני זריקה יהי' חייבים עליו משום טומאה ת"ל כל טהור יאכל בשר וכו' הנותר לטהורים חייבים

עליו משום טומאה. אך רש"י ל"ג רק אאוכל בטומאת הגוף. לא בטומאת בשר רק מסוף הברייתא דאיתא שם וא"ת בשר שנטמא לפני זריקת דמים ואכלו לאחר זריקת דמים מפני מה חייבין עליו מפני שהציץ מרצה משמע דקודם זריקה אין חייבין ומזה צ"ע על רבא ועכ"פ לרבא קרא דוהבשר קאי לאחר זריקה ול"מ שאלה ושפיר מקשה לשמואל אך לאביי נהי דקאי גם אקודם זריקה מ"מ קאי גם לאחר זריקה ול"מ שאלה. ואיך אפשר דמשקי' בית מטבחיא דכן מלטמא אחרים היינו בשר לאחר זריקה קרי כאן והבשר אשר יגע וזה ליתא בשאלה:

ג **ובעיקר** סברת התוס' כריתות דלאחר שנזרק דמו כהלכתו ליתא בשאלה סברתם יפה מאוד דשאלת נדרים ילפינן מלא יחל דברו. דברו אינו מיחל אבל אחרים מוחלין ולאחר זריקת דמים כבר יצא מקדושה דהרי זר מותר לאכול בשר שלמים ופקע נדרו כמ"ש הר"ן בנדרים י"ב ואפי' חזה ושוק דאסור לזרים (וה"ה בשר חטאת) לאו מחמת נדרו הוא דא"כ יהי' אסור לכל רק איסורא רכיב ע"ש ע"כ ליתא בשאלה. ועיין בספרי ליו"ד סי' ק' פלפלתי אם חייב מלקות בבל יחל בקדשים. ולפ"ז בעולה דאמרינן בנדרים י"ב דאכתי נדרא לא פקע י"ל דמהני שאלה אף לאחר זריקת דמים. ועיין רש"י פסחים כ' דקרא דוהבשר אשר יגע בכל טמא מיירי בשלמים ולאחר זריקה פקע נדרו, אך אם נאמר חיבת הקודש דאורייתא שמא עדיין נדרו עליו. אך זה אינו דאף שנשאר קדושה על הבשר מ"מ כיון דלא מחמת נדרו הוא דנדרו פקע ג"כ ליתא בשאלה. אך צ"ע על סברתי דבשבועות כ"ד קאי על חלב נותר והאימורין אסורין לכל ול"פ נדרו. ושמא מה"ט אמרינן שם דאיתא בשאלה. אך גם תוס' כריתות י"ג קאי על אימורין ועיין מ"ש בספרי ליו"ד סי' פ"ח אות י"ד בביאור דברי התוס' ואין להאריך בפרט זה יותר:

ובעיקר הדבר שכתבתי דמשכחת טומאה שיטהר ע"י שאלה היינו טומאה דליתא רק בקדשים ואם ישאל יהי' טהור זה דוקא אם נימא חולין שנעשו על טהרת הקודש לאו כקודש דמי אבל למ"ד חולין שנעשו על טהרת הקודש כקודש דמי ל"מ שאלה דל"ג מחולין שנעשו על טהרת הקודש כן כתבתי בספרי. ולפ"ז קשה לי לפי המבואר בנדה דף ז' ובתוס' שם דחולין הטבולין לחלה נטמאו בשני כמו תרומה וכן בחולין שנעשו על טהרת תרומה אך בטבול יום לא נפסלו וכש"כ חולין שנעשו על טהרת תרומה או קודש דלא נפסלו בטבול יום ובנדה מבואר דחולין שנעשו על טהרת הקודש כקודש דמי א"כ קמ"ל ר"ע רבותא דלא מבעיא בשלישי בבשר קודש דל"מ שאלה דמותר לטמא יותר אך אפי' בתרומה שנטמא בטבול יום דמהני שאלה ונטהר דחולין הטבולין לחלה טהורין.

ולהר"א ממיץ טהור אף בתרומה ביד כהן מ"מ מותר לטמא יותר וזה קו' נפלאה אך לפמש"ל בשר קודש ל"מ טומאה לאחר זריקה מיושב הקושיא ודו"ק:

ד **והנה** בירושלמי אמרינן בר ספרא אמר אב הטומאה דבר תורה ולד טומאה מדבריהן ור' יוחנן אמר בין זה בין זה דבר תורה והיינו דר' יוחנן מוקי מתני' בולד טומאה דאוריית' וע"כ צ"ל לר' יוחנן מאי מדבריהם מדברי ר' יהושע ובש"ס דידן ס"ל לר"ל כן ור"י מוקי בולד טומאה דרבנן ומדבריהם היינו מר"ח וכבר הרגישו תוס' וצריך להבין למה מוחלף שיטתי' ונ"ל דהנה י"ל דבשר שטמא מדבריהם או שאסור מדבריהם טמא מן התורה או פסול מה"ת דבעלים אסחו אדעתייהו. ונפסל בהיסח הדעת וכבר הקשה תוס' בפסחים ל"ד אתלוי' אמאי אין מותר לטמא בידים הרי נפסל בהיסח הדעת. ובאמת זה קו' ירושל' סוף פ"ק דפסחים ותי' בירושל' דעדיין משמרה שלא תגע בה טהרות אחרות ויטמאו וזה שייך בתלוי' אבל בחמץ דאינה מטמאה ואסור בהנאה י"ל שנפסלה בהיסח הדעת. אך לש"ס דילן ר"י ס"ל ד' ל"ד היסח הדעת פסול טומאה ול"ה רק ס' דמה"ט טעון עיבור צורה ואם יבא אליהו ויטהרנה. ועדיין קשי' איך יליף מדר"ח סגן הכהנים דהיסח הדעת נמי ל"ה רק פסול דרבנן. ואם ר"י יסבור דר"ח סגן הכהנים קאי אדאורייתא אין ללמוד איסור דרבנן מטומאת דאורייתא אבל בירושלמי סוף פ"ק דפסחים אמר ר"י היסח דעת דבר תורה ולשיטתו בירושלמי שפיר קאמר ר"י ר"ח מיירי בולד טומאה דאורייתא ומ"מ יליף ר"מ איסור דרבנן דבודאי הסיח דעת ונפסל מדאורייתא ויליף שפיר מר"ח ומ"מ המעיין בירושלמי יראה דרחוק לישב כן שיטת ר' יוחנן וע' בספרי לא"ח סי' קי"ג הארכתי בדין היסח הדעת וכעת ראיתי להעיר על דעת התוס' חגיגה כ"א דל"ש היסח הדעת רק כשהי' בידו לשמור והסיח דעתו א"כ כשנאבד שלא הי' בידו לשמור אין נפסל בהיסח הדעת וזה צ"ע דאדרבה נימא כל שראוי לבילה אין בילה מעכב וכל שאינו ראוי לבילה בילה מעכב א"כ כשנאבד דאינו ראוי לשמירה נפסל בהיסח הדעת. אך שמא כונת התוס' דפסול היסח הדעת הוא משום קנס וזה כשראוי לשמירה אבל בנאבד אין לקונסו. אך לירושלמי דהיסח הדעת דבר תורה ודאי שייך לפסול אף בנאבד. והנה מה שהקשה תוס' פסחים ל"ד מתלוי' ודאי קושייתם למ"ד פסול הגוף דלמ"ד פסול טומאה ל"ה רק ספק ול"ש להתיר לטמא בידים. וע"כ קושייתם למ"ד פסול הגוף ולזה י"ל דס"ל היסח הדעת דבר תורה ע"כ ל"ק מה שהקשיתי על קושייתם דהרי לר' יהושע א"צ לשמרה ול"ש היסח הדעת כדברי תוס' חגיגה ולהנ"ל י"ל דאם פסול דאורייתא היסח הדעת אף דא"צ שמירה שייך היסח הדעת כנ"ל. אמנם יש לדחות זה:

ה **והנה** הבאתי בספרי לא"ח סי' קי"ג דברי הריטב"א ריש חולין דבקדשים ספק טומאה ברה"ר טמא משום היסח הדעת והנה מה שהקשיתי שם מדברי המשנה הובא בשבת ט"ו דברה"ר טהור בתרומה י"ל לפמ"ש במג"ש פסחים ל"ד לישב קו' תוס' מתלוי' וכו' דלמסקנת הסוגי' לא נפסל תרומה בהיסח הדעת רק בקדשים עיי"ש ל"ק על הריטב"א מה שהקשיתי בשולי המכתב שם מטימא את הטהור דהוצריך בגמ' לשנוי דנגע בה שרץ והרי בלא"ה א"א להחזיר דנפסל בהיסח הדעת מיושב ג"כ לדברי המג"ש אך מה שהקשיתי בספרי ליו"ד סי' ו' אות ז' מפסחים י"ט דאמרינן זאת אומרת עזרה רה"ר עדיין קשה דשם קאי אקדשים ועמש"ש בישוב הקו'. איברא דגוף דברי המג"ש אין מוכרחים גם מירושלמי ספ"ק דפסחים שהקשה כקו' תוס' משמע דהיסה"ד פוסל בתרומה. ועוד דאם בתרומה לא מיפסול בהיסה"ד ל"ק קו' ירושלמי הובא בתוס' אם ר"ח סגן הכהנים קאי אולד דרבנן ור"ע קאי אדאורייתא לא בא ר"ע אלא לפחות מה קו' הרי אף דר"ח סה"כ קאי אולד דרבנן מ"מ אם נטמא מדרבנן הסיח דעת משמירתה והיסח הדעת דבר תורה ור"ע לא מצי קאי אפסול דרבנן דתרומה לא מיפסל בהיסח הדעת ומ"ה קמ"ל בתרומה שנפסל בטב"י דהוה דאורייתא. ואולי מה"ט בש"ס דילן לא הקשה על ר"ע כקו' ירושלמי רק בירושלמי מקשה כשיטתי' דאף תרומה נפסל בהיסח הדעת ועדיין צע"ק:

ו **ובירושלמי** אמרינן ספ"ק דפסחים הא דר"מ אית לי' תלוי' שורפין מקשה הא ר"מ ס"ל תרומה תלוי' שורפין ע"ש עם חשיכה בחל י"ד בשבת משמע הא קודם לכן לא ומשני הא בדעתו להשאיל הא בתלוי' שאין דעתו להשאיל ופי' ק"ע שבדעתו לישאל על התרומה ויהי' טבל ויפריש ממק"א ומ"ה אסור לאבדה. ובספרי חא"ח סי' ק"ד אות ז' תמהתי ע"ז ומה בכך שישאל עלי' ויהי' חולין טמאים והכי קדושה יש בה ומתוך כך פירשתי דהתלוי' מיירי בס"ט שהיא שלישי בתרומה וכשישאל ל"ה תרומה וחוזר ויטהר ואח"כ יוכל להפריש מחדש ומ"ה הוה כטהור'. וכעת ראיתי דלא מיירי ג"כ בשלישי דל"ג מחולין שנעשו על טהרת תרומה דהוה שלישי. ועוד דחולין הטבולין לתרומה מהני ג"כ שלישי אך דמיירי בטב"י דאמרינן בנדה ז' דגם למ"ד חולין הטבולין לחלה כחלה דמי מ"מ בטבול יום לא פסל לי'. ע"כ מהני שאלה ואח"כ יחזור ויפריש ול"ש לומר חזרה לטומאה ישנה דמעיקרא לא הי' טמא כיון דעוקר למפרע ומצאתי בריי"ט אלגזי ה' בכורות פ"ה ד' ע' ע"ב ד' פרעסבורג שהביא דברי הירושלמי ופי' הק"ע ותמה ג"כ דאף אם ישאל יהי' חולין טמאין ופי' דמשכחת תלוי' בנפל ספק בין ב' חביתין שהאחד נטמא והאחד טהור ושניהם תרומה ע"כ ישאל על האחד שנטמא בכ"מ. ונמצא לאחר השאלה יהי' חבית א' תרומה טהורה והשני חולין טמאים. וצריך לתת לכהן שהאחד

תרומה. והכהן יאכל שניהם לאחר שיפריש על הטבל ממקום אחר. וכיון דצריך שהכהן יאכלם בקדושת תרומה מספק אסור לאבדם ומתוך כך הקשה אמאי לא אמרי' בגמ' דר"א כשיטתי' דס"ל הואיל ואי בעי מיתשל ומ"ה מצריך לתלוי' שמירה ור' יהושע כשיטתי' דל"ל הואיל ומ"ה מתיר לגרום טומאה. והנה דברי' תמוהין דאימת יאכלם הכהן בימי טהרתו אסור לאכול חולין טמאים. דאף ישראל אסור לטמא את גופו בפסול גוי' מדרבנן כדאמרינן ביומא פ' וכ"ש כהן ובימי טומאתו אסור לאכול התרומה ואיך יאכל וע"כ צריך לשאול על שניהם ויאכלם בימי טומאתו ושוב ל"ה תרומה. אמנם לפמ"ש ניחא דהכונה שישאל על התרומה ויטהר ויחזור ויפריש ומיירי בתרומה ביד ישראל או בתרומה ביד כהן ולשטת הר"א ממיץ נדרים נ"ט הובא ברא"ש שם דאף בתרומה ביד כהן יכול לישאול עיי"ש. ולפי דברי יותר קשה קו' מהרי"ט אלגזי דנימא דר"א כשיטתי' דהואיל דיכול לשאול עלי' ויחזור ויטהר דהרי ר"א ס"ל בסוטה ל' חולין הטבולין לחלה לאו כחלה דמי ע"כ אף אם הוא. שלישי יכול לשאול ויטהר. אך לדברי ל"ק דזה דוקא בשלישי אבל בשני ל"מ שאלה. ומשמע לגמ' דתלוי' היינו שנכנס אדם טמא לשם ספק נגע ספק לא נגע וזה שני ובשני ל"מ שאלה שיחזור ויטהר ע"כ א"א לומר דפליגי בהואיל ודו"ק היטב בכ"ז:

ז **והנני** חוזר לראש הסוגי' ע' בתוס' דף י"ד ד"ה דאיכא משקין בהדי בשר. וז"ל ור"י מפרש דהא דבעינן רביעית היינו בהך דעיקר טומאה לאו דאורייתא כגון סתם יין כותים ודם הירוק. הנה דם הירוק לא ידענא מקום שהיא מדרבנן ואם כונו לדברי ר"מ דאמר בנדה י"ט ע"ב שיטמא משום כתם בא הא מסוגי' שם דר"מ אמר ליהוי כמשקה להכשיר הזרעים גם מ"ש תוס' לעיל בפ"ב דנדה ד' י"ט ע"ב גבי דם הירוק אמרינן ברביעית לא מצאתי בנדה י"ט שיהי' ברביעית והמובח' דט"ס וצ"ל בנדה ד' נ"ה ע"ב דמעת עינו ודם מגפתו וחלב האשה מטמאין טומאת משקין ברביעית וכן מ"ש לקמן סתם יין כותים ודם הירוק ט"ס וצ"ל ודם מגפתו ודו"ק. ועדיין צע"ק בעיקר מ"ש תוס' בשם ר"ת דמדאו' בעינן רביעית אבל מדרבנן מטמאין בכל שהוא קשה לי מה הקשה תוס' ד"ה עם בשר ומשקין אמאי לא פריך מאי ארי' שנטמא באב הטומאה אפי' בראשון ושני דכל הפוסל התרומה מטמא משקה להיות תחלה דלמא לא אמרו כן רק במשקין בכשיעור דמדאורייתא מטמא אבל בפחות מכשיעו' דהוא גופי' דרבנן ל"ג רבנן. אמנם לא קשה חדא דמתו' משמע דמשקה גופי' מדאורייתא פחות מכשיעו' ורק שאינו מטמא אחרים מדאורייתא פחות מרביעית א"כ שפיר מקשה דהרי עכ"פ המשקין נטמאו ונעשין תחלה. ועוד דמשמע מכל הסוגיא דגזרו גם בתרי דרבנן וע' טורי אבן מגילה כ' מה שהקשה

מסוגין. והנה בתוס' חולין פ"ז ע"ב ד"ה כל משקה המת טהורין תי' בתי' בתרא דתרומה וקדשים מטמי בפחות מרביעית אבל לחולין בעי רביעית ואיני יודע במה מתרצים תוס' הך דברכות דמייתי לעיל שמא יטמא משקה שאחורי הכוס את הכלי והרי שם לא קאי אתרומה:

ע"כ נראה קצת דתוס' בתי' בתרא קאי אדאורייתא דבתרומה וקדשים מטמא אוכלין מדאור' פחות מכשיעור למ"ד משקין מטמאין מדאו' ובחולין לא מטמאין רק מדרבנן בפחות מכשיעו' אבל אין משמעות לשונם כך וצ"ע. מיהו י"ל דכונת התוס' חולין פ"ז כונתם דבתרומה וקדשים אף בטומאה שעיקרה מדרבנן כגון טומאת ע"ה ל"ב רביעית ובחולין בדבר שעיקרו מדרבנן בעי רביעית ולק"מ ודו"ק. ודע דלתי' התוס' דמדאורייתא בעי רביעית אמאי לא משני הא דהעידו על משקה בית מטבחיא דכן היינו פחות מרביעית דלא מטמא רק מדרבנן ומ"ה ל"ג במקדש גם מה שהקשה בגמ' קרי כאן והבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל ל"ק דפחות מכשיעו' לא מקרי טמא וצ"ל שהי' דוחק בגמ' לומר כן:

והנה חתני הרב הגאון מ' נתן נ"י האבד"ק **ראהאטין** הקשה בהא דכ' רש"י ד' ט"ו טמאין בחביות של תרומה שנשברה בגת עליונה ותחתי' חולין טמאים שפירש"י ואם תפול תרומה זו לתוכו הו"ל מדומע טמא ול"ח לכהן דכיון דטמאה הוא נפקא לן שהאוכל תרומה טמאה עובר בעשה. הנה מדכ' רש"י הו"ל מדומע ולא פי' שתטמא התרומה ע"כ משום דאין משקה מטמא משקה מדאורייתא כדאמרינן ד' י"ח. ורש"י רצה לומר דאסור מדאורייתא א"כ גם משום מדומע לא יאסר מדאורייתא דממ"נ אם רוב תרומה בטלו החולין טמאים דמב"מ מדאורייתא ברובא בטל ואם רוב חולין טמאים בטל התרומה ואינו עובר בעשה ורחוק לומר שמא יהי' מחצה על מחצה דעדיין ס"ס הוא כמ"ש תוס' חולין כ"ח ע"ב ד"ה לפי. אמנם ל"ק דרש"י פי' כשיטתי' ד' ל' דפוסק דמב"מ לא בטל ע"כ עובר בעשה. והגם דר' יהושע ס"ל מב"מ בטל כדמוכח מר"ן נדרים נ"ב בשם הירושלמי אמר ר"ש משום ר' יהושע כל שאין לו מתירין בין במינו בין שלא במינו בנ"ט מ"מ אליבא דר"א י"ל מב"מ ל"ב והא דליטרא קציעות בביצה ד' ד' דמוכח דדוקא משום דבר שבמנין ל"ב ומוכח דמב"מ בטל י"ל שם יבש ביבש ואפי' לר' יהודה בטל כמ"ש תוס' יבמות פ"ב וק"ק דלר' יהושע אין סופו לקלקל רק מדרבנן דס"ל מב"מ בטל ברובא ולר"א סופו להתקלקל מדאורייתא כנ"ל ואמאי אמר ר"א אל יטמאוהו בין סופו להתקלקל מדאורייתא או מדרבנן. ושוב העירני חתני הרב נ"י דעיקר קושיתו לא מטעם ביטול רק הקשה מה שפירש"י דכהן אסור לשתות משום תרומה טמאה דהרי ל"ה טמא מדאו'

רק מדומע בטמא ול"ה איסור עשה. ואמנם י"ל דרש"י נקט עיקר האיסור מדאורייתא בעשה וכאן עכ"פ נטמא מדרבנן כאמור ודו"ק:

סימן קא

סיום הדרוש (א)

ומעתה נבא לפרש דברי המשנה בעדיות, וז"ל המשנה ר"ח סגה"כ העיד ארבעה דברים מימיהם של כהנים לא נמנעו לשרוף את הבשר שנטמא בולד הטומאה עם הבשר שנטמא באב הטומאה אעפ"י שמוסיפין טומאה על טומאתו הוסיף ר"ע מימיהם של כהנים לא נמנעו מלהדליק את השמן שנפסל בטב"י עם השמן שנטמא בט"מ אע"פ שמוסיפין טומאה על טומאתו. אר"ח סגה"כ מימי לא ראיתי עור יוצא לבית השריפה אר"ע מדבריו למדנו שהשוחט את הבכור ונמצא טרפה שיאותו כהנים בעורו וחכ"א לא ראינו אין ראי' אלא יוצא לבית השריפה אף הוא העיד על כפר קטן שהי' בצד ירושלים והי' בו זקן אחד שהי' מלוה לכל בני הכפר וכתוב בכתב ידו ואחרים חותמין ובא מעשה לפני חכמים והתירו לפי דרכך אתה למד שהאשה כותבת את גיטה והאיש את שובר. שאין קיום הגט אלא בחותמיו ועל מחט שנמצא בבשר שהסכין והידים טהורות והבשר טמא ואם נמצא בפרש הכל טהור:

נ"ל לפרש בעזה"י קישור המאמרים. הנה לר"מ דיליף מר"ח דמותר לשרוף תרומת חמץ בשש עם הטמאה ס"ל דר"ח מיירי בולד טומאה דרבנן כגן בשר שנטמא במשקין וטומאת משקין לטמא אחרים לאו דאורייתא ולמ"ד אוכל מטמא אוכל קמ"ל דמותר לעשות משלישי דרבנן שני דאורייתא וקשיא הרי הוא מוזהר על משמרת הקודש כמו שהוא מוזהר על משמרת תרומה כמו שפי' רש"י ריש חולין ואיך מטמא הבשר כיון דמדאורייתא טהור הוא וצ"ל דס"ל כמו בתרומה דכתיב ואני נתתי לך את משמרת תרומתי הראוי לך שמור. וזה שאינו ראוי מדרבנן מקרי אינו ראוי מדאורייתא כמ"ש המל"מ פ"ז מה' תרומות דכהן טמא שאכל תרומה טמאה דרבנן אינו חייב כרת דמחוללת היא ועיי"ש. ואף דר"מ ס"ל בסוכה כ"ג סוכה שעשאה על גבי בהמה ר"מ מכשיר אף דאינו ראוי לשבעה דאין עולין ביו"ט הואיל ומדאורייתא מחזי חזי. מ"מ לק"מ לפמ"ש הרמב"ם בה' סוטה דבא על ארוסתו בבית חמיו אינו משקה דאינו מנוקה מעון והראב"ד חולק. וכתב המל"מ דאף הראב"ד מודה דבביאה אסורה מדרבנן אינו מנוקה מעון ואינו משקה ורק בבא על ארוסתו שיש לה היתר לאח"ז ל"ה דרבנן כדאורייתא ולפמ"ש בספרי חאו"ח סי' נ"ד אות ב' וסי' ו' אות ז' באריכות בסוכה דיומא גרם שלא לעלות ולמחר

מותר ומ"ה אינו ראוי מדרבנן ל"ה כדאורייתא. משא"כ בבשר קודש שנטמא או תרומה שנטמאת מדרבנן דאסו' לעולם ומ"ה ל"ה ראוי ומות' לטמא. ולפ"ז י"ל דר' יוסי דאמר אינו מן המדה כשיטתי' לגירסת מהרש"ל פסחים כ"ג דגרס ר' יוסי וס"ל לר' יוסי דחמץ מות' בהנאה. וע' מהרש"א דף כ"ט ע"ב דלריה"ג מותר לאחה"פ, ואינו אסו' רק בפסח ומות' לאח"ז ומ"ה אמר אינו מן המדה. אך בגמ' ל"א הכי כמש"ל ס"ס כ"ט ומוכח דלא כגרסת מהרש"ל. אך י"ל דר' יוסי ס"ל בסוטה מ"ג דבעבירה דרבנן אינו חוזר מעורכי מלחמה וס"ל אינו ראוי מדרבנן לא מקרי אינו ראוי מדאורייתא וקשי' לר"ח ומ"ה ס"ל לר"י דר"ח ור"ע ס"ל טומאת משקין דאורייתא ומ"ה מותר לטמא יותר. אבל בטומאה דרבנן אסו' להוסיף והארכתי מזה לעיל. והנה מר"ע מוכח ג"כ דאינו ראוי מדרבנן מקרי אינו ראוי לתי' ירושלמי הובא בתוס' דר"ע מיירי בטבול יום דבית הפרס מדרבנן ובהגהות מהרש"ק הקשה קו' חמורה נהי דר"ע מיירי בטבול יום דרבנן מ"מ הרי ר"ע ס"ל דטהו' שנפל עלי' הזי' נטמא מדאורייתא. ומבוא' במשנה דנזי' נ"ד דנטמא בבית הפרס דרבנן טעון הזי' ג' וז' א"כ בטבול יום דרבנן שהזה עלי' נטמא מדאו' ונטמא השמן מדאוריי' ול"ק לפענ"ד דמה דס"ל לר"ע טהו' שניזה נטמא זה דוקא בטהו' גמור אבל בטמא דרבנן שצריך הזי' מדרבנן לא נטמא כלל לפמ"ש דאינו ראוי מדרבנן הוי אינו ראוי מדאורייתא:

ב **והנה** י"ל עוד טעם דר"ח סגה"כ ור"ע דמותר לטמא טומאה דרבנן בטומאה דאורייתא משום דכיון דנטמא מדרבנן הסיחו הכהנים דעתם מיני' והיסח הדעת פסול דאורייתא כדאמרינן בירושלמי הובא לעיל וס"ל היסח הדעת פסול הגוף דאם פסול טומאה שוב הו"ל ספק ואיך יוסיף טומאה אך אם אמרינן פסול הגוף ניחא וה"ט דר"מ דיליף חמץ בשעה ששית. ע"כ הטעם משום היסח הדעת עוד אפשר דה"ט דהיסח הדעת דאיתא בירושלמי הובא לעיל דבתלוי' עדיין משמרה מ"מ בבשר קדשים שנטמא מדרבנן הפקר ב"ד הפקר כמ"ש רש"י בפסחים ו' במקדש בחוטי קרדנייתא בשש אין חוששין לקדושין ופירש"י משום הפקר ב"ד הפקר וכיון דהפקר הוא ואינו יכול לשמרה דאסור למחות ביד מי שרוצה ליטלה הוי היסח הדעת הגם שמצוה לשרפו מ"מ כיון שאין מצות שריפה רק מדרבנן והוא הפקר מדאורייתא נפסל מדאורייתא משום היסח הדעת, ולבאר טעם דר"ח סגה"כ העיד ר"ח סגה"כ מימי לא ראיתי עור יוצא לבית השריפה ואמרינן בזבחים דמיירי שנמצא טרפה בבני מעיים, ונפשט קודם שנמצא טרפה שהזריקה מרצה ור"ע העיד עוד דאף בכור בעל מום שנמצא טרפה דאסור הבשר מ"מ העור מותר שהופשט קודם שנודע הטרפות ולמד זאת מר"ח דאין חילוק בין בעל מום לתם. והנה התוס' בזבחים

ע"א הקשו לר"ע ולר"ח סגה"כ למה שור פסולי המוקדשין שנפל לבור פטור בעל הבור משום דכתיב והמת יהי' לו הרי יכול להנות מהעור. ותי' דהברייתא אתיא כרבנן ובספרי בית יצחק או"ח סי' ט"ו תמהתי על דברי התוס' דע"כ לא התיר ר"ע רק בנמצא טרפה לאחר ההפשט. אבל בשור פסולי המוקדשין שנפל לבור ומת שם גם העור אסור עם הבשר וטעון קבורה כדמוכח בסוגיא שם. ותירצתי דבודאי ר"ע ור"ח דמחלקי בין נודע קודם הפשטו לנודע אחר הפשטו ס"ל דרק מדרבנן אסור העור דאי ס"ד דאורייתא אין חילוק בין קודם שנודע, ואף אם נודע אח"כ שהיא טרפה נימא איגלי מלתא למפרע וע"כ רק מדרבנן אסו'. ע"כ הקשו בתוס' כיון דרק מדרבנן אסו' ומדאורייתא מות' והוי המת שלו מדאורייתא וחייב בעל הבור, דהתוס' כשיטתם דס"ל בב"ק דף ע"ב דאם חשנ"ב לאו דאורייתא חייב בדו"ה אע"ג דלאו דמרה הוא מדרבנן כיון דמדאורייתא מותר חייב בדו"ה (ועמ"ש בספרי לאו"ח סי' נ"ט אות י"א) והנה הכא ס"ל כיון דמדאורייתא שלו חייב, ועיין תוס' ב"ק נ"ג בד"ה ולענין כלים ומ"ש בספרי לאו"ח סי' ט"ו הנ"ל וע"ז תירצו דאתיא כחכמים דס"ל עור בשרפה או בקבורה ורבנן ס"ל עור אסו' מדאורייתא בנטרפה הבהמה. ומ"ה אין חילוק בין קודם שנודע הפשטה לאחר שנודע הפשטה. אמנם רחוק לומר דר"ח ור"ע לא יסברו דרשה דוהמת יהי' לו דמשמע בב"ק דלא משכחת שאין המת שלו רק בשור פסולי המוקדשין לאחר שנפדה דקודם שנפדה ממעטינן מרעהו ע"כ יש לומר דכיון דמדרבנן העו' אסו' ל"ה בכלל והמת יהי' לו, ואין להקשות הרי מ"מ איך ממעטינן מקרא י"ל דקרא אינו ממעט רק מי שהמת אינו שלו ואנן אמרינן דבתר דאסרוהו רבנן ל"ה המת שלו. ועיין רש"ל עירובין דף ה'. דקרא ממעט אם רבנן יגזרו כגון במחוצין עיי"ש ועיין ברא"ש פ' גיד הנשה דמחלק בין קודם שנודע לאחר שנודע ומייתי ראי' מד' ר"ע ור"ח דמחלקי בין נודע טרפתו קודם הפשטו לנודע אח"כ. ושם ג"כ נראה מהרא"ש שלמעלה דהחילוק בין קודם שנודע ל"ה רק מדרבנן (וזה קצת דלא כש"ך סי' ק"ט דקודם שנודע ל"ש ביטול מדאורייתא ועיין במנח"י שם הובא בפרמ"ג):

ג **ומעתה** ר"ח סגן הכהנים אחרי שהקדים דבשר קודש שנטמא מדרבנן מותר לטמא יותר דאינו ראוי מדרבנן הוי אינו ראוי דאורייתא סמך ענין לו דעור שהופשט ונודע הטרפות בבני מעיים מותר. ור"ע למד מדבריו אף בבכור בעל מום וס"ל דעור אינו אסור מדאורייתא אף בקדשים שנטרפו. דהעור הוי כבעל מום מעיקרו כמ"ש התוס' בבכורות דף כ"ו ומותר מדאורייתא בפדיון דלא בעי העמדה והערכה ור"ע הוסיף דה"ה בעל מום ושלא תקשי דא"כ איך ממעטינן שור פסולי המוקדשין דפטור בבור ע"כ צ"ל דהיכא דמדרבנן ל"ה המת שלו פטור דאינו ראוי מדרבנן הוי אינו ראוי מדאורייתא כדכתיבנא:

ולפמ"ש לעיל דיש לומר דה"ט מותר לטמא בשר קודש שנטמא מדרבנן ול"ק הרי חזי לכהן קטן לשיטת הרשב"א דאיסו' דרבנן מותר לספות לקטן בידים משום דאסור בהנאה דזה גופא הנאה הוא כמ"ש המרכבת וכן מה"ט ל"ק דראוי לך ע"י ביטול להפוסקים דאיסו' דרבנן מותר. לבטל לכתחלה משום דבאיסור הנאה כ"ע מודו דאסור דזה גופא הוי הנאה כמ"ש בחי"ד סי' צ"ט מה"ט אמר ר"ח דעור קדשים שנמצא טרפה לאחר הפשטו מותר דעור אינו אסור רק מדרבנן ומ"ה בהפשטו קודם שנודע מותר ומ"מ בעל הבור פטור דל"ה המת שלו אף שמותרת לקטן או לגדול ע"י ביטול אף קודם הפשטו כיון דקודם הפשטו במת אסור מדרבנן בהנאה אסו' ליתן לקטן או לבטלו ברוב כאמור:

ד **והנה** ר"ח סגה"כ העיד על כפר קטן שהי' בו זקן אחד והי' מלוה לכל בני הכפר וכותב בכ"י ואחרים חותמים ובא מעשה לפני חכמים והתירו ובגמ' דגיטין דף כ' ע"ב הגירסא והכשירו ודייק מזה הגמ' דאשה ידעה לאקנוי ודחי דלמא שאני זקן דידע לאקנוי ומייתי ראי' מהאשה כותבת את גיטה וקשיא דא"כ איך אמרו במשנה ולפי דרכך אתה למד ודלמא שאני זקן דידע לאקנוי וע"כ צ"ל דר"ח ור"ע לא ס"ל לחלק וס"ל דגם אשה ידעה לאקנוי וע"כ למדו מזה. והנה התוס' הקשו דלמא שם הוי מלוה ונכסים משועבדים רק מלוה על פה אינו גובה דלית לי' קלא ולא בעינן שטר מקנה ומאי ראי' לגט. ותי' הפני יהושיע דבאמת חיישינן שמא כתב ללות בניסן ולא לוה עד תשרי רק דאביי משני עדים בחתומיו זכין לו ומשועבד משעת כתיבה ועל כן צריכין ספר מקנה כיון דהשועבד הוא אף קודם הלואה:

והנה התוס' כתבו בב"מ דף כ' דעדים בחתמיו זכין לו הוא רק מדרבנן. ומעתה עדיין תקשו מאי ראי' לגט דבעי קנין מדאורייתא משטר מלוה דל"מ עדיו בחתומיו רק מדרבנן וצריך לומר כיון דשטר מהני לגבות ממשעבדי משום עדי' בחתומיו מטעם הפקר ב"ד הפקר ומהני אף בשחרור להתירו בבת ישראל כמו שרצו התוס' לו' בב"מ דף כ' ע"כ יש ראי' לגט אשה דאין חילוק בין דרבנן לדאוריי' מטעם הפקר ב"ד ע"כ מייתי זאת ר"ח סגן הכהנים בעדותו דמה"ט נמי מותר לשרוף קודש שנטמא מדרבנן גם בשר שנטמא באב הטומאה:

ה **והנה** יש עוד טעם שמותר לשרוף בשר קודש שנטמא בולד הטומאה דרבנן עם בשר שנטמא באב הטומאה משום היסח הדעת כמש"ל ובירושלמי אמרינן בתלוי' שדעתו לשאול עלי' הרי זו טהורה ואסור לטמאה. ופי' הפני משה כשדעתו לשאול לרב אם טמא או טהו', דאז אסור לשרוף והטעם נ"ל דדוקא כשאין בדעתו לשאול אסח אדעתי'. אבל כשבדעתו לשאול לחכם אם טמא או טהו' לא אסח אדעתי' וזה פי' נכון דלא כפי'

קרבן עדה המובא לעיל. והנה הריטב"א כתב בריש חולין דף ב' ע"ב אהא דבמוקדשין לא ישחוט שמא יגע בבשר ובליתא קמן דנשיילי' בעי אחרים רואין והקשה דהרי הוי ספק טומאה ברה"ר דעזרה הוא ר"ה כקו' התוס' ותי' דבקדשים דנפסלו בהיסח הדעת אף ספק טומאה ברה"ר טמא והנה בספרי לאו"ח סי' קי"ג ובספרי ליו"ד סי' ו' אות ז' הקשיתי עליו מש"ס דפסחים דאמרינן במחט שנמצא בבשר שהסכין והידים טהורים ואמרינן שם משום דעזרה ר"ה והי"ל ספק טומאה ברה"ר והרי כלים מקודשים נמי נפסלים בהיסח הדעת כמ"ש התוס' שחגיגה וסכין נמי נפסל בהיסח הדעת וכעת נ"ל לתרץ לפמ"ש התו' חגיגה בשם ה"ר אלחנן דהיכ' דאין בידו לשמור כגון שנאבד ל"ש היסח הדעת דזה דוקא היכ' שבידו לשמור ולא שמר עיי"ש א"כ ל"ק אריטב"א דדוקא בריש חולין בטמא ששחט מוקדשין וספק שמא נגע בידו לשמור ולידע אם נגע שייך היסח הדעת ונפסלו משא"כ במחט שנמצא בבשר שהי' המחט טמא מת הכי ידע שיש שם מחט וכיון דאי אפשר לשמור לא נפסל בהיסח הדעת. וכיוצא בזה כתבתי בספרי שם לישב דל"ק אריטב"א מסוטה כ"ט דדרשינן מוהבשר כל טהור יאכל בשר דבאין בו דעת לשאול טהור אף דבשר קודש נפסל בהיסח הדעת דכיון דהבשר ביד מי שאין בו דעת לשאול. אי אפשר לשומרו והוי כנאבד שכתב ה"ר אלחנן דלא נפסול בהיסח הדעת. ומעתה עדותו של ר"ח סגן הכהנים קיים אחרי שהעיד שמותר לשרוף כנ"ל דכבר נפסל בהיסח הדעת. וס"ד דה"ה במחט שנמצא בבשר שהסכין טהור משום היסח הדעת אף בספק טומאה ברה"ר. ולכן העיד שהסכין והידים טהורות כדברי ה"ר אלחנן. ות"ל עלתה בידינו לבאר המשנה בדרך נכון בעזהי"ת:

ודע דרש"י גיטין כ' ע"ב כתב על אף הוא העיד על כפר קטן וכו' שר' יהודא בן בבא העיד, וזה שלא כדברינו דר"ח סגן הכהנים העיד ד' דברים. אמנם מתוס' פסחים י"ט ע"ב מוכח דכל הארבעה דברים העיד ר"ח סגן הכהנים וכ"כ בפי' המשניות. ובאמת מלשון המשנה מבואר כן ודברי רש"י גיטין צ"ע. וע' בספרי ליו"ד סי' ל"ז אות י' כתבתי דבר נחמד בדברי רש"י הנ"ל. מ"מ בגוף דברי רש"י צריך לעשות לי רב. אמנם עפ"י דברי הר"מ בפי' המשנה דכל זה מעדות ר"ח סגה"כ דברינו נכונים ע"ד הפלפול:

סימן קב

בעזהי"ת דריש שני בשיטת ר"ח סה"כ דרשתי בשה"ג תרנ"ז **בלבוב**:

א **הנה** בירושלמי אמרינן ר"מ כדעתי' דר"מ מחמיר בדבריהם כדברי תורה כי הא דתנינן תמן הרואה כתם חוששת משום זוב דברי ר"מ וחכ"א אין בכתמים משום זוב ופירש

המפרש דר"מ יליף מר"ח וס"ל לעולם בשלישי דאורייתא וכמו שמותר להוסיף בדאור' ה"ה שמותר לטמא באיסור דרבנן דדברי רבנן חמורין כדאורייתא:
והדבר צ"ע וכי בשביל שמחמיר בדרבנן יתיר לטמא דבר שמדאורייתא מותר עוד הקשה הרה"ג מ' מיכל שפירא האבד"ק ראדימישלא דהרי ר' יוסי נמי ס"ל חוששת משום זוב כדאמרינן בנדה נ"ב ע"ב ר' יהודה בן איגרא אומר משום רבי יוסי אחת זו ואחת זו חוששת. ואמאי ס"ל אינה מן המדה (וקו' זו ל"ק להמעיין בנדה ג' דר"י בן איגרא משום ר"י מיירי כשלא בדקה ביה"ש. וזולת זה לא מחמיר בכתמים ולא ס"ל כר"מ עיי"ש) ונלפע"ד לפרש דברי ירושלמי בדרך פלפול לפמ"ש בדרוש ראשון דקשיא איך ר"מ מתיר לשרוף תרומה בשעה ששית משום דל"ח לאכילה והרי דעת קצת פוסקים דאיסור דרבנן שרי לבטל ברוב לכתחלה א"כ הרי חזי לאכילה ע"י ביטול ברוב שיבטלה בתרומה טהורה וכן קשה אהא דטמא דרבנן מותר להוסיף טומאה וכתבתי דר"מ כשיטתי' דס"ל חיישינין לו למיעוטא ברובא דליתא קמן וברובא דאיתא קמן ס"ל דהוה רק דחוי' ואיסור דאורייתא אסור לבטל מדאורייתא ברוב ואיסור דרבנן אסור לבטל מדרבנן ע"כ ל"ח לאכילה ומותר להוסיף טומאה. והנה בכל כתם יש ס"ס כמ"ש הטו"ז רסי' ק"צ שמא מעלמא ושמא מן בצדדים. וה"ט דחכמים מקילין בכתמים ור"מ מחמיר בכתמים משום דחייש למיעוטא וה"ה דל"מ ס"ס לדידי' דס"ס מטעם רוב וכמו דל"מ רוב ה"ה דל"מ ס"ס (וע' נדה נ"ז ע"ב פלוגתא בין ר"י לר"ל אי מהני ס"ס לר"מ גבי האשה ואיש שעשו צרכיהן עיי"ש) א"כ זה דברי ירושלמי ר"מ כשיטתי' דמחמיר בכתמים דחייש למיעוטא ולדידי' רוב דחוי' ואין מבטלין איסור מדאורייתא וה"ה דרבנן א"מ מדרבנן ול"ח לאכילה ומ"ה מותר לטמא:

ב **והנה** בגמ' ד' ט"ז מקשה דר"א אדר"א דאמרינן דר"מ סובר ספק משקין ליטמא טמא וכן הי' ר"א אומר כדברי' והרי ר"א אומר אין טומאה למשקין כל עיקר שהרי העיד ר' יוסי בן יועזר על משקה בית מטבחי' שהוא דכן הניחא לשמואל אלא לרב דאמר דכן ממש מאי איכא למימר ומסיק בקושיא ומ"מ פוסק הרמב"ם כרב ונ"ל לישב דהנה התוס' חולין ל"ו ד"ה עצים ולבונה הקשו אמאי לא נטמא משקה דקודש משום חיבת הקודש כמו עצים ולבונה וכתבתי בס' חיו"ד ח"ר סי' מ"ז דבאמת משקה דקודש מקבל טומאה מדאורייתא והא דמשקין בית מטבחי' דכן משום דטומאה דל"ה רק בקדשים חכמים עקרו דבר מה"ת כמו דאמרינן ברכות כ' דכבוד הבריות דוחה לתו"ע דנזיר ופי' תוס' הטעם שישנו בשאלה ה"ה כבוד חכמים עקרו דבר מה"ת. עוד כתבתי דכמו דחכמים התירו בשאלה ל"ג תקנות חכמים משאלה. ומ"ה פירשתי דהא דאמר ר' אליעזר אין

טומאה למשקין כל עיקר מדהעיד יוסי בן יועזר משקין בית מטבחיא דכן ופירש"י אס"ד דאורייתא ל"מ רבנן לעקור דמה"ת היינו אס"ד דגם בחולין טמאין משקין מה"ת חכמים ל"מ לעקור אבל אם רק בקדשים טמא כיון שישנו בשאלה שפיר חכמים עקרו מן התורה. א"כ מאי מקשה הכא ובנדרים כ' דר"א אדר"א דילמא מיירי ר"מ ור"א בספק משקין ליטמא טמא במשקין דקדשים ונטמאו בחוץ לעזרה כדאמרינן לא אמרו דכן אלא במקומן ובחוץ הוה ספיקא דאורייתא ומ"מ משקין בית מטבחי' טהורה בנטמא בפנים דחכמים עקרו דבר מן התורה ומה מקשה בגמ':

ג **ונ"ל** לישב לפמ"ש בספרי שיח יצחק ושם בבית יצחק דלכאורה הסברא דל"ג תקנת חכמים משאלה יש לדחות דשאלה הוא ע"י פתח דנעקר הנדר משא"כ תקנות חכמים אך למבי"ט סי' צ"ח דמדאורייתא חכם מתיר בלא פתח וחרטה שפיר י"ל כמו דחכם מתיר כך ל"ג הסכמת חכמים מהיתר חכם. והנה בספרי שם כ' מה שמקשים על המבי"ט מש"ס דגיטין פ"ג שהקשו לר"א וכי מצינו זה אוסר וזה מתיר והקשה בגמ' והרי נדרים דהנודר אוסר וחכם מתיר ומשני הא אין מתירין אלא בחרטה ונמצא דהנודר גופי' מתיר ולהמבי"ט הרי מדאורייתא החכם מתיר בלי פתח וחרטה וכתבתי לישב דר"א דיליף בחגיגה י' היתר נדרים מכי יפליא אחת הפלאה לאיסור וא' הפלאה להיתר בעי ודאי פתח וחרטה אך לשמואל דיליף היתר נדרים מלא יחל דברו הוא אינו מיחל אבל אחרים מוחלין ס"ל כמבי"ט דחכם מתיר בלא פתח נמצא דרבנן הקשו לר"א כשיטתי' לא מצינו זה אוסר וזה מתיר דלדידי' בנדרים ג"כ ל"ה זה אוסר. משא"כ לשמואל דחכם מתיר בלא פתח חכמים עוקרין דבר מן התורה כנ"ל. א"כ שפיר מקשה דר"א אדר"א דאי ס"ד דר"א ס"ל בקדשים טומאת משקין דאורייתא איך משקה בית מטבחי' דכן דליכא למימר דחכמים עקרו דלא גרע הסכמת חכמים משאלה דלר"א לשיטתי' גם מדאורייתא בעי פתח. והסכמה ל"מ לעקור דבר מה"ת ע"כ ל"ה רק מדרבנן ושפיר מקשה כנ"ל אמנם טעם השני שכתבתי דהיכא שישנו בשאלה חכמים עוקרין מה"ת כמ"ש ג"כ הרדב"ז בלשונות הרמב"ם סי' פ"ח דכמו דכבוד הבריות דוחה לתו"ע דנזיר משום שישנו בשאלה ה"ה כבוד חכמים כתבתי בספרי שיח יצחק ובב"י ליו"ד ח"ר סי' מ"ז וח"ב סי' כ"ג וסי' קנ"ד אות ג"ד באריכות דאם קבורת מת מצוה דאורייתא אין ראי' ממת מצוה דכבוד הבריות דוחה לתו"ע דשם העשה דוחה ללתו"ע. אך דסוגי' דברכו' כ' קאי למ"ד קבורת מת מצוה ל"ד. כמ"ש הלח"מ פי"ב מאבל ועיי"ש שהארכתי בדברי הר"ן נדרים צ' בדבר נאה ומתקבל ומעתה מיושב דבגמ' הקשה לרב דס"ל דכן ממש קשיא דר"א אדר"א דהסוגי' קאי למ"ד קבורת מת דאורייתא ולא דחי כבוד הבריות ולתו"ע שישנו בשאלה

וה"ה דחכמים לא עקרו דבר מה"ת ע"כ מסיק בקושי' אבל באמת י"ל דרב ס"ל כסוגי' דברכות דכבוד הבריות דוחה ללתו"ע שישנו בשאלה וה"ה חכמים עקרו אף לר"א ול"ק דר"א אדר"א כדכתיבנא וקצרתי וסמכתי על מ"ש בספרי. הן אמת דבמש"ל דר"א ס"ל דחכמים עוקרין דמה"ת בטומאה דקדשים הואיל וישנו בשאלה י"ל דר"א ס"ל אין שאלה בהקדש כדאמרינן עירוכין כ"ג. וע' בספרי ליו"ד ח"ב סי' נ"ו אות א' ב' מה שקשה ע"ז מנזיר ל"ב ומ"ש לישב וכאן מוכרח אני לקצר. ועכ"פ גוף הקושי' דגמ' דמקשה דר"א אדר"א יתי' הנ"ל ליישב קו' הגמ' נדחה מטעם דר"א ס"ל אין שאלה בהקדש:

ד **והנה** בגמ' ד' כ' הקשה אהא דהעיד ר"ח סה"כ בעדיות על מחט שנמצא וכו' שהבשר טמא האי בשר דאיתכשר במאי, ומשני כגון שהי' פרה של זבחי שלמים וכו' וכ' הקצה"ח סי' ת"ו דהרמב"ם פוסק פי"ב מטומאת אוכלים דהכשר בע' רצוי בעלים ע"כ דוקא בקדשים קלים דקיי"ל כריה"ג דממון בעלים וקודם זריקה מהני הכשר ולא בק"ק. והארכתי מזה בספרי ב"י ליו"ד ח"ר סי' ו' אות דה"ו וסי' ל"ו אות חט"י. והנה קשה לי קושיא גדולה דבפסחים כ"ד וחולין ל"ו דרשינין והבשר לרבות אימורי בשר לטומאת עצמן שהיא בלאו. ובמה הוכשרו האימורין והרי אפי' לריה"ג האימורין אינם ממון בעלים בין מחיים ובין לאחר שחיטה כדאמרינן בב"ק י"ג שלמים שהזיקו אינו גובה מאימוריהם א"כ במה הוכשרו ואין לומר הוכשרו בחבת הקדש דהרי הרמב"ם פוסק דחבת הקודש ל"ד וכ' הכ"מ פ"י מטומאת אוכלים דס"ל דלר' יוסף חבת הקודש לאו דאורייתא ולר"ל דאורייתא ופוסק כר' יוסף ואיך מוקי לקרא, והנה לכאורה י"ל לפמ"ש בצל"ח בסוגי' אות נ"ה ובפסחים ד' ע"ט דדוקא בהי' קדוש מקודם ואח"כ נטמא ל"ה חיבת הקודש רק מדרבנן אבל אם בא הקדושה והטומאה ביחד לכ"ע חיבת הקודש דאורייתא והיינו דמוקי לקרא דוהבשר לרבות עצים ולבונה כגון שנתן לבונה בכלי שרת טמאה דבזה דאורייתא חבת הקודש מכשיר. וה"ה לפ"ז לכאורה י"ל דמיירי כגון ששחט בסכין טמא דסכין מקדש בקדושת הגוף ככלי שרת כדאמרינן בסוטה ט"ו ונתקדשו ונטמאו האימורין ביחד ואז חיבת הקודש דאורייתא אמנם באמת מבואר בריש חולין ובתוס' שם דבשעת שחיטה שעדיין מפרכסת לא נטמא הבהמה רק טומאת אוכלין כמ"ש התוס' שם וכתבתי בספרי ח"א ליו"ד סי' ו' אות ד' דלריה"ג דס"ל בן פקיעה מטמא טומאת אוכלין ה"ה מפרכסת טמא טומאת אוכלין מדאורייי' ומשכחת לה דבשעת שחיטה בא הקדושה והטומאה ביחד. אמנם לר"ש שם דס"ל אין מטמא כ"ז שהוא חי ה"ה מפרכסת לא מטמא טומאת אוכלין רק מדרבנן ולא משכחת שטומאה וקדושה באין

כאחד דלא כמ"ש בצל"ח ד' ע"ט ד"ה מוטב דבשחיטה באין כאחת נמצא דדריש והבשר דטומאת אימורין בלאו הוא רק לריה"ג דמפרכסת טמא מדאורייתא:

ה **ובזה** מיושבין דברי הרמב"ם פ"א מפסה"ק דטמא במוקדשין לא ישחוט שמא יגע בבשר ולא הביא דאם שחט צריך שיאמר ברי לי כקו' נובי"ק יו"ד סי' ד' להנ"ל נכון דקשי' אמאי חיישינין שמא נגע והלא מפרכסת כחי ואי שמא נגע לאחר פרכוס הלא נקט סתם קדשים ולא קדשים קלים והם לא מכשרו ול"מ העבירה בנהר כמ"ש קצה"ח ואי חבת הקדש ל"ה רק מדרבנן ואדרבנן ל"ח ואי שנגע בשעת שחיטה ואז בא הטומאה והקדושה ביחד וחבת הקודש דאורייתא הרי בשעת פירכוס מטמא טומאת אוכלים רק מדרבנן ולדרבנן ל"ח מספק כמ"ש נוב"י שיצטרך לומר ברי. וצ"ל דרבה בר עולא מוקי כריה"ג דס"ל בן פקיעה מטמא טומאת אוכלין וכ"ש מפרכסת ונמצא דבגמר שחיטה נעשה הקדושה והטומאה ביחד ואז חבת הקודש דאורייתא אבל הרמב"ם לא פסק כריה"ג בבן פקיעה איברא דברמב"ם משמע דמפרכסת מקבל טומאת אוכלין מדאור' אמנם גם בלב ארי' ריש חולין כ' דמפרכסת אין מטמא טומאת אוכלין רק מדרבנן ובד' קכ"א כ' ג"כ דלר' יוחנן דמפרכסת כחי אין מטמא טומאת אוכלין רק מדרבנן. א"כ להנ"ל נכונים דברי הרמב"ם דלא מייתי דבעי שיאמר ברי לי דלטומאה דרבנן ל"ח. ועכ"פ מיישב קושית מוהבשר דאימורין שנטמאו בלאו די"ל דברייתא אתי' כריה"ג דמפרכסת נטמא טומאת אוכלין מדאור' וההכשר והקדושה באין כאחד:

ו **והנה** בספרי ליו"ד ח"א סי' נ"ח הבאתי דברי מהרש"א חולין קי"ז דחלב קדש בטומאת עצמן ליכא לאו. ותמהתי דהרי הוא לאו מפורש והבשר אשר יגע ובאימורין דרשינין והבשר דסיפא ופרש"י דקאי אדלעיל והבשר אשר יגע בכל דבר טמא לא יאכל והבשר היינו דאף אימורין בטומאת עצמן בלאו. ולפמש"ל י"ל דדריש זה לריה"ג דמפרכסת נטמא מדאו' או למ"ד חבת הקודש דאורייתא אבל למ"ד ל"ד א"א לדרוש על אימורין. ע"כ לא קאי בלאו. ומ"ש מהרש"א לאו הבא מכלל עשה לא דקדק בלישני' ועמ"ש בספרי יותר ע"ז. ובספרי שם הבאתי ראי' דרמב"ם פוסק כריה"ג דקדשים קלים ממון בעלים דאל"כ איך מוקי לקרא דוהבשר אשר יגע בכל טמא במה נתכשר חבת הקודש דרבנן והכשר ל"מ בממון גבוה כמ"ש קצה"ח סי' ת"ו ואמנם אם נאמר דמפרכסת מטמא טומאת אוכלין מדאורייתא משכחת והבשר אשר יגע בכל טמא שנגע בטמא בשעת שחיטה דבגמר שחיטה באין הקדושה והטומאה כאחת ואז חבת הקודש דאורייתא. איברא דבספרי שם כתבתי דבק"ק מהני הכשר דכיון דקני' לכפרה כדידי' דמי. וכן כתבתי דלר"ש דדהג"ל כמ"ד בקדשים שחייב באחריות מהני הכשר ע"כ ל"ק מהך דאימורין ואין להאריך בזה:

ז **אחת** היא מה שאזכיר בזה במ"ש הצל"ח הנ"ל דהיכא דבאו הקדושה והטומאה ביחד חיבת הקדש דאורייתא ולפ"ז לפ"מ דאמרינן בזבחים צ"ג לאביי ר"א ס"ל דנין טומאה קדימה מטומאה שבאותה שעה דיליף מנדה שמזין עלי' דמי חטאת שנטמאו מטהרין עיי"ש ה"ה דיליף דבנתקדש מקודם שנטמא מדאורייתא מדבאו בב"א שנטמא מדאורייתא ע"כ לר"א ודאי חבת הקדש בכ"מ דאורייתא וכבר כתבתי בענין זה בספרי חיו"ד ח"ר סי' קי"ד אות ט' על דברי המזרחי הובא במנ"א סי' דהיכא דהבליעה והפגימה באין כאחד ל"ה נטל"פ עיי"ש ומה שיש לפלפל ע"ד הצל"ח הנ"ל מענין כל שאינו בזא"ז אפי' בב"א אינו ע' תו' גיטין מ"ב ותו' רי"ד הובא בספרי לאו"ח סי' נ"ה בענין איסור בת אחת. ואין להאריך בפרט זה

ח **והנה** יש לפרש משנה דעדיות פ"ח מ"ד. העיד ר"י בן יועזר איש צרידה על איל קמצא דכן ועל משקה בית מטבחי' דכן ודיקרב במיתא מסתאב וקרי לי' יוסי שריא. לקשר העדיות אלו. גם קשה לפמ"ש בע"ז ל"ז ספק טומאה ברה"ר הותר להם דהלכה ומורין כן ופירש"י דיקרב במיתא ודאי מסאב הא ספק טהו' ואמאי נקט דוקא בטמא מת והלא בטמא שרץ ג"כ ס"ט ברה"ר טהו' ולנקוט סתם. ונ"ל לבאר הנה מה שהעיד על איל קמצא שהוא דכן ופי' ר"ח בר אמי משמי' דעולא שהוא סוסבל שכנפי' חופין את רובו ע"י הדחק ת"ק סבר רובא דמינכר בעינן ופירש"י רוב הנראה לעינים ור' יוסי העיד רובו כל דהו. והנה לענין שחיטה מבואר בסי' כ"א ב' דעות אי מהני רוב ע"י מדידה או בעינן רוב הנראה לעינים וי"ל דתלי' בפלוגתא דרבנן ור' יוסי. והנה בפמ"ג פתיחה לה' תערובות ח"א חקר בביטול ברוב אי מהני רוב שמשהו גדול מחבירו או בעינן כפל או בעינן רוב הניכר לעינים דומיא דסנהדרין עיי"ש. ונלפע"ד דתלי' במחלוקת זה דלת"ק דבעי רובא דמינכר ה"ה בביטול ברוב בעי רובא דמינכר ולר"י בן יועזר דמהני רובא כל דהו ה"ה בביטול ברוב מהני רוב כל דהו כמ"ש הפמ"ג דמדאורייתא סגי ברוב כל דהו. והנה בפמ"ג בריש שער התערובות הקשה למ"ד א"ח אשם תלוי רק בחתיכה אחת מב' חתיכות כיון דא"א לצמצם וע"כ אחד גדול מחבירו א"כ אם האיסור גדול בטל ההית' והוה כולה איסו' ואם ההית' גדול בטל האיסו' בההית' ואף בב' חתיכות ל"ה רק ספק איסו' ספק היתי' ושוב ל"ה איקבע איסורא ול"ה חתיכה מב' חתיכות. ופי' כן דברי השואל בתשובת הרשב"א סי' רע"ב רע"ג. ואמנם למ"ד דבעי רוב הנראה לעינים ל"ק דנהי דא"א לצמצם מ"מ ל"ה רובא דמינכר. אך לר' יוסי בן יועזר קשי' וצ"ל דגם בזה פליגי ולר"י בן יועזר דמהני רוב כל דהו ע"כ לא בעי חתיכה אחת מב' חתיכות. והנה כבר כ' מהרי"ט סי' ב' דמ"ד חייב

אשם תלוי, דוקא בחתיכה אחת מב' חתיכות ס"ל ספיקא דאורייתא מה"ת לקולא וא"א לחייב על חתיכה אחת אשם תלוי' ומ"ד דחייב על חתיכה אחת ס"ל ספיקא דאורייתא מהתורה לחומרא ונמצא לפ"מ דס"ל לר"י בן יועזר דמהני רובא כל דהו על כרחך ס"ל ספיקא דאורייתא לחומרא:

ט **ומ"ה** העיד ר"י בן יועזר על משקי בית מטבחי' שהיא דכן דהנה רש"י בפסחים י"ט הקשה לר' יוסי איך משכחת שלישי בקודש דילפינין מוהבשר אשר יגע בכל טמא מי לא משכחת דנגע בו בשני והרי אין משקה שהיא שני מטמא מה"ת דאין מטמא אוכל דמשקה לטמא אחרים מדרבנן ואי באוכל שני הרי אין אוכל מטמא אוכל. ותי' התוס' שם ובד' ט"ו סד"ה ולד טומאה דמשכחת שהכלי טמאה עצים ולבונה והעצים טמאו הבשר ונעשה שלישי וזה אם עצים ולבונה מקבלין טומאה והנה בפסחים כ"ד אמרינן והבשר למ"ל לרבות עצים ולבונה ופרש"י השתא דאמרת דקרא דלא יאכל לאו לגופי' א כ והבשר למ"ל ומשני לעצים ולבונה. והנה רב גידל דרש בסוטה כ"ט כתיב והבשר אשר יגע ודאי טמא לא יאכל הא ספק יאכל ומשני שאין בו דעת לשאול. א"כ קרא גופי' אצטריך להתיר ספק ומנ"ל לעצים ולבונה. ונ"ל דהנה בחו"ד כ' בריש בית הספק ססי' ק"י בסברת הרמב"ם דספיקא דאורייתא מותר מהתורה מדפרט האיסור מכלל דספק מותר כדדריש ר"ג טמא ודאי לא יאכל עיי"ש. ולפ"ז מאן דס"ל ספיקא דאורייתא אסור אף דפריש האיסור על כרחך דלא דריש כרב גידל ויליף מוהבשר לעצים ולבונה. ולפ"ז לולא שהקדים ר' יוסי איל קמצא לא הי' דורש משקה בית מטבחי' דכן מלטמא אחרים דקשיא איך משכחת שלישי בקודש ואי ע"י עצים ולבונה הרי קרא איצטריך לדרב גידל ואין לנו קרא על עצים ולבונה אבל לבתר שהעיד באיל קמצא דסגי ברובא כל דהו ומוכח דספיקא דאורייתא לחומרא וע"כ דלא כר"ג וקרא לעצים ולבונה ושוב משכחת שלישי ע"כ העיד למשקין בית מטבחי' שהם דכן:

י **והנה** העיד ר' יוסי על דיקרב במיתה ודאי מסאב הוי ספק ברה"ר טהו' כדאמרינן בע"ז ל"ז על כרחך דקמ"ל דספק טומאה ברה"ר א"צ לטבול כלל דלא כר' ינאי דאמר הא מיא בנהרא זילו טבילו דזה תליא אם ספק טומאה ברה"ר דחוי' דאז אם יש מיא בנהרא ויכול לטבול צריך לטבול אמנם אם ספק טומאה ברה"ר הותרה לגמרי א"צ לטבול כלל והנה כתבתי בספרי חא"ח סי' ס"א אות ה' דאם ילפינן ספק טומאה ברה"ר מפסח הבא בטומאה כמ"ש בירושלמי פ"א דסוטה הובא בתוס' סוטה דף כ"ח אם טומאה ודאי הותרה כ"ש ספק טומאה ברה"ר ליכא למילף טמא שרץ דהרמב"ם פוסק פ"ד מביאת מקדש דטמא שרץ לא יתעסקו בפסח הבא בטומאה ולא הותר בציבור ומ"ה בש"ס

סוטה כ"ח יליף טמא שרץ מסוטה. והנה אם ילפינן מטמא מת שהותר בפסח י"ל למ"ד טומאה הותרה אף ספק טומאה ברה"ר הותרה וא"צ לטבול. ואמנם אם הילכתא גמירי מסוטה הדבר תליא בזה דאם ספיקא דאורייתא מהתורה לקולא למ"ל הלכתא שספק טומאה ברה"ר הלא כל ספיקות מותרין וע"כ איצטריך הלכתא לומר שהותרה לגמרי. אבל אם ספיקא דאורייתא לחומרא מהתורה איצטריך הלכתא למילף שהוא טהור אבל הוא דחוי' וזה בטמא שרץ דלא ילפינן מפסח. אבל טמא מת יליף מפסח דהותרה וא"צ לטבול כלל. ואחרי שהקדים דס"ל ספדאו"ר לחומרא העיד דיקרב למיתה מסאב הא ספק הותרה וא"צ לטבול ודוקא במת אבל בשרץ אף ספק צריך לטבול דהלכתא אתי' דעדיף משאר ספיקות אבל ל"ה רק דחוי' בטמא שרץ וחדאי קב"ה בפלפולא:

יא והנה בגליון הש"ס כתבתי דה"ט דנקט ר"י בן יועזר דיקרב במיתה ספק טומאה ברה"ר לפמ"ש המ"ל פי"ט מאה"ט סוף אות א' דדוקא בטמא שרץ אומרים אם טבלה אין כאן הפסד אבל בטמא מת אם ניחוש לספק טומאה יצטרך הזי' והזי' שלא לצורך נטמא טומאת ערב אין אומרים אם טבלת אין כאן הפסד. וכתבתי בספרי לאו"ח סי' ל"ה אות י"א דזה דוקא אם הלכה ומורין כן רק שאומרים אם טבלת אין כאן הפסד כמ"ש הרמב"ם בטמא מת לא נימא כן, אבל למ"ד הלכה ואין מורין כן אף בטמא מת צריך לטבול ע"כ קמ"ל ר"י בן יועזר הלכה ומורין כן ובטמא מת א"צ לטבול אבל בטמא שרץ אומרים אם טבלת לא תפסוד ודו"ק והנה במשכ"ל דמ"ד ספיקא דאוריית' לקולא מדאורייתא ובעי חתיכה אחת משתי חתיכות ע"כ ס"ל דלא בטל ברוב רק ברובא דמינכרא. מיושב מה שהקשיתי בספרי חיו"ד ח"ר סי' צ"ט אות א' בחולין פ"ב אכל מזה כזית ומזה כזית אינו לוקה אלא מ' לר' יהודה ומוקי לה באוכלן בבת אחת וקאי למה דס"ד דר"י מספקא לי' אי נוהג בשל ימין או בשל שמאל והקשיתי כיון דבידי שמים א"א לצמצם ואחד גדול מחבירו והיה ספק שמא ההיתר גדול יבטל האיסור א"כ אמאי לוקה מ' ל"ה ללקות כלל. ואין לומר דר"י לטעמי' דמב"מ לא בטל דהרי יבש ביבש מודה כמ"ש תוס' יבמות פ"ב לפמ"ש ניחא דהנה מאן דסובר ספיקא דאורייתא לחומרא הוכיח מדאצטריך קרא לספק ממזר והרי בפנוי' רוב כשרים אצלה כיון שמכירין את אמו והקרובים וממזרים ל"ה רק מיעוט ואף אם חיישינן שמא אזלא איהי לגבי' הו"ל קבוע ומחצה על מחצה וכיון דספק קבוע הוה כשאר ספק ולמ"ל קרא וע"כ ספק דאורייתא לחומרא. אמנם למ"ד נכרי ועבד הבא על בת ישראל הולד ממזר א"כ בפנוי' שזינתה רוב פסולים אצלה דרוב נכרים הם ע"כ איצטריך קרא ולעולם ספיקא דאורייתא לקולא. וכ"כ במלוא הרועים אות ספק אות י"ד. א"כ כיון דר' יהודה ס"ל נכרי ועבד הבא על בת ישראל הולד ממזר כמ"ש תוס'

יבמות י"ז ומ"ז. ס"ל לר"י ספיקא דאוריי' לקולא ובעי חתיכה אחת מב' חתיכות וע"כ ס"ל רובא דמינכרא בעינן כמש"ל ע"כ בשני גידין דל"ה רובא דמינכר' ל"ב וע"כ חייב באכל מב' גידין דל"ב ברוב דל"ה רובא דמינכרי ודוק היטב. ובגוף קו' הרשב"א בחתיכה מב"ח ע' בספרי חיו"ד ח"ר רסי' צ' דברים נפלאים בענין זה:

סימן קג

ב"ה **פרעמישלא** "צדיק ונושע" לפ"ק
להרב הה"ג החריף ובקי המפורסים מ' **מאיר גוטשטיין** נ"י האבד"ק בא באלשווטץ ולתלמידי הרב החריף ובקי בכל חדרי תורה מ'
זלמן
זאפערין נ"י:

ע"ד השאלה בא' שהי' חולה ולא הי' לו זש"ק וגירש אשתו שלא תהי' זקוקה לחליצה ואחר הגט נשארה אשתו עמו והי' תמיד ב' שומרים אם המגורשת ומשרתית ושבק המגרש לן חיים. ואחר מותו הוציאו קרובי היבם קול במחנה העברים שהאשה נתיחדה עם בעלה וכי יש עדים בדבר והכריז הרב בביהכ"נ בשמו ובשם האשה שמי שיודע עדות יבוא ויעיד כי שמע ששכרו עדי שקר למען תהי' האשה זקוקה לחליצה ויוציאו ממנה ממון וכונת הרב שבעירו יתביישו להעיד שקר כי קלא דלא פסיק שהעדים שקרנים וגם שבעירו היו חוקרים ודורשים היטב ובנקל יוכלו להזימם או להכחישם. ואמנם נגבה עדות בק"ק סטאנישליב שלא בפני האשה והעדים המה רקים ופוחזים ויש עדים לפוסלם אך שהרב מתירא לפסול העדים בפניהם מחשש מסירה מעניני סידור קדושין ותקנות העיר אבל שמע שלא בפניהם מעדים לפסול העדים שהעידו. וגוף הגב"ע לא נראה לפניו. ונוסף ע"ז הנה האשה הוחזקה נדה בשכנותי' והעידו נשים שלהאשה הי' לה וסת קודם הגט ואחר הגט והנשים מבית הטבילה העידו שהאשה לא היתה בבית הטבילה קודם הגט כמה שבועות וגם אחר הגט לא היתה בבית הטבילה ע"כ גוף השאלה בשנוי לשון. ואמנם השגתי מכתב מאחד אשר בדעתו לאסור אשה זאת ושם מבואר דהעדים הם כשרים וגם שהאשה היתה בבית המרחץ כמה פעמים בעש"ק כדרך הנשים שאננות. ושבעלה הלך על משענתו ונשתדך עם האשה לישא אותה כי הקול תלי' ממנו ומת פתאום והעדים העידו שהבעל והאשה ראו את העדים:

א **תשובה** מקור הדברים בש"ס דגיטין פ"א במגרש את אשתו ולנה עמו בפונדקי ס"ל לב"ה צריכה הימנו גט שני ומוקמינן בגמ' דמיירי בלא ראוה שנבעלה וס"ל לב"ה הן

הן עדי יחוד ולכן צריכה גט שני וכ"פ בש"ע אה"ע סי' קמ"ט אך שם מבואר דבחזינן שבעל הוי ודאי קדושין ובלא ראוה שנבעלה ל"ה רק ספק קדושין ולכאורה י"ל כיון דל"ה רק ספק קדושין ע"כ ל"ה ודאי שבעל לשם קידושין רק ספק שמא בעל לשם קידושין א"כ נוקמא אחזקת פנוי' וע"כ צ"ל משום חומרא דא"א דהוא איסור כרת ומיתת בית דין לא מוקמינן אחזקה כמו שכתב רש"י חולין קל"ד ד"ה חלה כיון שיש בה עון מיתה לא מוקמינין אחזקה. א"כ בנ"ד דליכא עון מיתה רק איסור יבמה לשוק מוקמי' אחזקת פנוי'. כזאת י"ל לכאורה אמנם ברש"י מבואר במקומו כיון דנתייחדה ודאי אנן סהדי דלא פירשו זה מזה א"כ משמע דבודאי בא עלי' וע' בהגה"מ בתשו' א' לה' אישות. א"כ צ"ע אמאי מבואר בש"ע דל"ה רק ספק קדושין וצ"ל דהחילוק בין ראוה שנבעלה ללא ראוה עפ"י המבואר ביבמות קי"ט סמוך מיעוטא לחזקה והו"ל פלגא ופלגא וכ' הרשב"א דתי' רבא אתיא אפי' לרבנן וס"ל לרבנן נמי סמוך מיעוטא דמפילות לחזקת איסור לשוק ואיתרע לה רוב. ואף דרבנן לא ס"ל סמוך מיעוטא לחזקה אדרבה ס"ל רובא וחזקה רובא עדיף וספק מיעוט מפילות מרע לרובא דמתעברות ממש דמאותו חלק המרובה שמתעברות אתה מסלק מקצתן מפילות אבל מיעוט העומד לגמרי נגד הרוב כגון מיעוט שאין מתעברות ל"ח להצטרף כלל לרבנן. ולפ"ז החילוק מבואר דבראוה שנבעלה אמרי' חזקה אין אדם עושה בב"ז הוא רוב גמור והמיעוט שעושין בעילתו ב"ז הוא ממש נגד הרוב ל"ח להצטרף בהדי חזקת פנוי' ומ"ה הוה ודאי קדושין. משא"כ בלא ראוה שנבעלה הנה הן הן עדי יחוד הוא מטעם הרוב דמיעוט יש שמיחדין ואין בועלין. א"כ אנן אמרינן מאותו הרוב שבועלין יש מיעוט שעושין בעילתן ב"ז. וסמוך מיעוט זה לחזקה דחזקת פנוי' דמיעוט זה מסלק מהרוב ולא כנגדו ולכן ל"ה רק ס' קדושין. ולפ"ז דבאמת הי' להיות ודאי קדושין כדמוכח מרש"י ול"ה רק ס' מטעם חזקה הוה פלגא ופלגא גם באיסור יבמה לשוק נהי דהוי פלגא ופלגא מטעם סמוך מיעוטא לחזקה מ"מ איסור הוא. וליתא להיתרא דכתיבנא דכיון דמכח החזקה היא דהוי פלגא אין להתיר מכח החזקה איברא דדעת התוס' ב"ב צ"ג ד"ה איכא למימר דמצרפין מיעוט דמפילות למיעוט דמבעתות ואיתרע רובא. וה"ה בנ"ד י"ל לסברת התוס' דמצרפין מיעוט שמיחדין ואין בועלין בהדי מיעוט שעושין בעילת זנות אף שבועלין והו"ל כפלגא ופלגא גם זולת החזקה הו"ל ספק ומועיל החזקה להתיר:

ב **והנה** בדעת התוס' ב"ב הנ"ל י"ל ג"כ כוונתם דהוי תרי מעוטי יועילו בהדי חזקת ממון שיהי' מחצה על מחצה. דהרי בטעם דשמואל סבר אין הולכין בממון אחה"ר כתבו הראשונים דס"ל סמוך מיעוטא לחזקת ממון ורב לא ס"ל הכי וכ' התוס' דהיכא

דאיכא תרי מיעוטא אף רב מודה כמש"ל בשם הרשב"א יבמות. דהיכא דמן דרוב מסולק המיעוט אמרי' סמוך מיעוטא לפי שתימא היא לומר דס"ל לתוס' דתרי מיעוטא בעלמא הוה כפלגא. דהרי התוס' כתבו בכתובות ט' דמיעוט ל"ח להצטרף לפלגא שיהי' ס"ס ומ"ה הוצרכו לומר דרוב רצון ל"ה רוב רק מדרבנן עיי"ש ואיך יסברו הכא דתרי מיעוטא הוה פלגא. ולפ"ז הי' הסברא לומר דחד מיעוט בהדי פלגא הוה רוב דהרי מיעוטא כמאן דאיתא דמי. ואמאי ל"מ ס"ס בכה"ג. ומ"ה הנראה בדעת התוס' כדכתיבנא. אך הר"ן ס"ל דתרי מיעוטא חשוב כפלגא ומהר"ן בחולין פ' אלו טרפות בהא דמקשה בגמ' ודילמא ביצת עוף טמא דמצטרפין מיעוט טרפות ונבילות למיעוט עוף טמא וגם בזה י"ל דס"ל לר"ן רק לחוש מדרבנן לתרי מיעוטא אבל לא שיצמח מזה קולא. אך גם בב"מ כ"ד מביא השיטה בשם הר"ן דמצרפין מיעוט ישראל הדורסין על האוכלין למיעוט נכרים ומ"ה היה סימן העשוי לדרוס ושם הוה לקולא שא"צ להכריז. והר"ן כשיטתי' בחולין. איברא דקשי' לשיטה זו ממכה אביו ודלמא לאו אביו הוא ודלמא טרפה הוא המכה והו"ל עשאאי"ל למ"ד טרפה חי דל"מ י"ב חודש והרי איכא ב' מיעוטא וכן קשיא מהורג נפש דילמא טרפה הוא הנהרג ודילמא טרפה ההורג והו"ל ב' מיעוטא. וע"כ צ"ל דע"כ לא כתב הר"ן רק אם תצרף הב' מיעוטא הוי באמת פלגא כגון בבצים חיישינן שמא הטרפות ונבילות בצירוף הטמאים הוה פלגא ממש. וכן י"ל בדעת הר"ן ב"מ הנ"ל דסימן העשוי לדרוס הבעלים מתיאשים ומאוכלין לא מתיאשו הבעלים דידעו דישראל אין דורסין על האוכלין רק מגביהין תיכף וכשיש מיעוט נכרים ומיעוט ישראל הדורסין הבעלים מתיאשין ואין סימנין על הסימן דיתלו למדרס הסימן ממיעוט ישראל ונכרים ובלא"ה דברי הר"ן תמוהין מאוד שכ' דמ"ה חיישינן להו משום דאיכא מיעוטא דישראל דדרסי ולאו אדעתייהו וסמוך מיעוטא דגוים להך מיעוטא והו"ל פלגא ופלגא וזה תמוה מאוד דהרי מבואר במשנה דמכשירין פ"ב רוב ישראל חייב להכריז רוב נכרים א ח להכריז מחצה על מחצה חייב להכריז א"כ נהי דהוי פלגא ופלגא מ"מ חייב להכריז כמו במחצה על מחצה ישראל וצע"ג וצ"ל לישב דברי הר"ן דלענין סימן העשוי לדרוס הבעלים מתיאשין אף בספק השקול ודוקא במחצה על מחצה ישראל דהיאוש הוא שעכו"ם יגביהנה אמרי' כיון דאיכא מחצה ישראל יאמר בעל אבידה שמא ישראל יגביהנה ולא יתיאש משא"כ בהך דסימן העשוי לדרוס דמיירי בספק הניח ונמצאו הרבה ישראלים שלא ירצו להגביה רק להניחם ותרי מיעוטא שידרסו הבעלים מתיאשים אף בספק השקול וע' בתוס' ובספר יד יוסף וע' תוס' ב"מ כ"ד ד"ה אפי' ברוב ישראל שכתבו וטעמא משום דאיכא אינשי דלא מעלי ושקלי לה. ותמהו המפורשים אמאי לא פי' שמא

מיעוט נכרים יגביהו ומ"ה הבעלי' מתיאשים ונ"ל דבאמת התוס' כונו לזה דמצרפין מיעוט נכרים למיעוט ישראל דלא מעלי והיה פלגא ומ"ה פליג רשב"א ודו"ק:

ג **יהי'** איך שיהי' הדבר ברור דלהלכה אין לצרף תרי מיעוטא רק אם התרי מיעוטא בהצטרפן באמת הוה פלגא וע' בברכות נ"ג ס"ל לר"י דמיעוט לכשפים ומיעוט לגמר אישתכח רובא דלא לרוחא הרי דס"ל דתרי מיעוטא הוה כרוב מיהו שם איכא ג' מיעוטין מיעוט נכרים לע"ז מיעוט כשפים מיעוט לגמר והגמ' לא חש לחשוב רק הני ב' מיעוטין שמסתלקין מן הרוב כמו דלא חשיב ביבמות רק מיעוט מפילות שמסתלק מן הרוב. וגם אין הלכה כר"מ בברכות לדעת קצת פוסקים. וע' ראש אפרים בסוף הספר שו"ת סי' ב' שהרחיב הדיבור בהך דברכות וע' שושנת העמקי' סי' ט"ו אריכות ענין בדין ב' מיעוטי ובתשו' ברית אברהם חלק אבה"ע סי' ס"ה אות י' ולפמ"ש לעיל דמוכח ממכה אבי' ומהורג נפש דתרי מיעוטא שאינן מענין אחד ודאי ל"ה כפלגא נדחה פלפלו של הברית אברהם מ"ש בטעם דתינוק הנמצא ברוב ישראל אין נהרג עליו דהוה ב' מיעוטא שמא נכרי ושמא טרפה וזה ליתא כדמוכח ממכה אביו וז"ב:

ועכ"פ מוכח להלכה דתרי מיעוטא אף בצירף חזקה ל"ה רק כפלגא והם ממשנה דיבמות קי"ט באשה שהלך בעלה למדינת הים דאסורה לשוק והרי איכא מיעוט שאין מתעברות ומיעוט מפילות וחזקת היתר לשוק. וע"כ בהדי חזקה ג"כ ל"ה רק ספק וה"ה בנ"ד נהי דהא דאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות ל"ה רק מטעם רוב כמ"ש בת"ה סי' ר"ז וה"ה הא דהן הן עדי יחוד מ"מ אין מצרפין ב' מיעוטא וחזקה להתיר כדמוכח ממשנה הנ"ל והיא ראיות המשמרת הבית מביא בשושנת העמקים שם ודו"ק:

ד **ובעיקר** הדבר שכתבתי דכמו דהא דאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות היא חזקה מחמת רוב כמ"ש בת"ה סי' ר"ז כן הא דעדי יחוד דאמרי' הן הן עדי יחוד הן הן עדי ביאה היא רק מכח רוב קצת יש לעיין לפמ"ש מקצת אחרונים והעיקר בטוב גיטין גיטין כ"ח דעדים צריכין שיעידו מה שראו בודאי ולא מחמת רוב רק מה שראו בודאי והב"ד דנין עפ"י רוב ולא העדים עיי"ש והסברא נכונה וברורה, א"כ איך אמרינן הן הן עדי יחוד הן הן עדי ביאה. דהיא רק מחמת רוב ול"מ בהעדאת עדים אך י"ל דבאמת העדים אין מעידין רק על היחוד שראוהו בעיניהם ואך הב"ד דנין עפ"י רוב דבודאי נבעלה לשם קדושין ול"ה מקדש בלא עדים כיון דהעדים ראו היחיד ובכגון דא דנין עפ"י רוב וז"ב ובזה נדחין קצת דברי הטוב גיטין בפלפולו שם ודו"ק:

ה **והנה** יש לדון בגוף הדין דקשיא בגיטין ע"ג דא"ר נחמן ארב"א ראוה שנבעלה חוששין משום קדושין נתן כספים א"ח רנב"י אומר חוששין עיי"ש כל הסוגיא וקשיא אמאי קתני

חוששין לשם קדושין דהרי בראוה שנבעלה הוי ודאי קדושין כמבואר ברמב"ם וטוש"ע סי' קמ"ט ואמאי קתני לשון חוששין דמשמע דל"ה רק ספק כמו שמדקדק תוס' יבמות י"ג ע' תוס' גיטין מ' דחיישינן הוה אף לקולא ודו"ק:

ומזה נראה דיש חילוק לפ"מ דאמרינן ביבמות קי"ח במזכה גט לאשתו במקום יבום הוה ספק מגורשת וכן, פסקינן סוף סי' קמ"ה וכ' הטו"ז דעכשיו שאין מיבמין כלל הא בודאי זכות להאשה אמנם במזכה במקום קטטה ודאי ל"מ כמבואר סי' ק"מ ולא כדעת הר"ן שם א"כ י"ל דוקא במגרש ולנה בפונדקי שהי' מגרש מחמת קטטה וכיון שבעל אמרינן, ודאי בעל לשם קדושין דגם האשה מתרצית משום טב למיתב אבל במגרש שלא תהא זקיקה ליבם דהנשואין ל"ה זכות לה ל"ה רק ספק קדושין אף בראוה שנבעלה ומ"ה בגיטין ע"ג דמיירי במגרש שלא תהא זקיקה ליבום לא קתני רק חוששין והא דאמרינן שם כמאן אזלי הא דארבב"ח מחלוקת שראוהו שנבעלה אבל לא ראוהו שנבעלה ד"ה א"צ גט כמאן כרבי והרי י"ל דגם ת"ק מודה שם דבראוה שנבעלה צריך גט במגרש במקום קטטה ורק במקום יבום ס"ל אין חוששין לקדושין לק"מ דנהי דבמקום יבום ל"ה ודאי קדושין עכ"פ יהי' ס"ק בראוה שנבעלה ומ"ה קאמר דהוא כרנב"י ועכ"פ אין סתירה מגמ' שם לסברא הנ"ל. ואם הסברא הנ"ל קיימת שוב י"ל דבלא ראוה שנבעלה א"צ גט כלל במקום יבום דהוי ס"ס כמ"ש הפ"י בדף ע"ג ד"ה דלא כחד בסברת מ"ד בלא ראוה שנבעלה א"צ גט ואף דאנן לא פסקינן כהך מ"ד ועכצ"ל דל"ה ס"ס. כיון דכל ספק מתנגד לרוב דספק שמא לא בעל סותר לרוב דהן הן עדי יחוד וספק שמא לשם זנות סותר לרוב דא"א עושה בב"ז מ"מ במקום יבום דמוכח מגמ' דאף בראוה שנבעלה ל"ה רק ספק מדנקט לשון חוששין. שוב י"ל דהוי ס"ס ועוד כיון דל"ה רק ספק שוב י"ל סמוך מיעוטא לפלגא כדעת התוס' פסחים ד' ד"ה לפני סוחרי בהמה דלא כתוס' כתובות ט':

ו **ושוב** נלפע"ד דהנה הפ"י הקשה שם בגיטין ע"ג דמקשה רבא א"כ מאי אף ופרש"י דהא חששא דזנות קולא היא והקשה דילמא חששא דזנות חומרא הוא לענין יבום דאם ודאי נתקדשה מותרת ליבם ולכן קאמר רנב"י חוששין משום זנות ואסורה ליבם מספק אך הדבר נכון עפ"י דברי הגה"מ שכ' דע"כ מכח עדי יחוד הוי ודאי קדושין דאם הוה ספק לעדים הוי מקדש בלא עדים א"כ ליכא למימר דל"ה רק ספק קדושין ואסורה ליבם דא"כ הוי מקדש בלא עדים ושפיר מקשה ושוב מצאתי בט"ג שכבר זכה בזה ולפ"ז י"ל דלא משמע לגמ' דהתוספתא קאי דלמגרש במקום יבום ולכן הוי ודאי קדושין. אמנם במגרש במקום יבום כיון שיש סברה חזקה דאשה לא רצתה להתקדש לו הוה עכ"פ

ספק לעדים ול"ה קדושין הלכך בלא ראיה שנבעלה ל"ה חשש קידושין ומ"מ מסברא בלי ראי' מי יכול להורות היתר בזה לבד:

ז **שוב** ראיתי בתשו' רדב"ז ח"ג סי' תקמ"א שהובא בפתחי תשובה שאלה כעובדא דידן היינו שנתייחדה לאחר גירושין ומת הבעל ומביא שם כמה פוסקים דס"ל בלא ראוה שנבעלה א"צ גט עוד מחלק בין איסור א"א לאיסור לאו. עוד שם סברא אחת כיון שלאחר הגירושין הי' לו שדוכין עם אחרת ומ"ה לא חיישינן שבעל לשם קדושין והנראה דשם לא הי' הגירושין מחשש שלא תהי' זקוקה ליבום מדלא מייתי הך הוכחה ועוד דהרי עשה שדוכין עם אחרת. ולפ"ז כמו דהרדב"ז סמך על הוכחה מדעשה שדוכין עם אחרת לא בעל אשה זאת לשם קדושין כמו כן י"ל הוכחה דידן בנ"ד שלא בעל לשם קדושין שלא תהי' זקוקה ליבם דהרי גירש מפאת כן. ומ"מ אחרי שהרדב"ז גופי' לא סמך והי' לו טעם שם בעובדא שכבר נטרף דעתו ולא הי' בו דעת לבעול לשם קדושין מ"ה דל"ש בנ"ד אין לסמוך על סברות הנ"ל:

ח **ונדבר** מגוף עדי היחוד שהעידו שלא בפני האשה והרב אב"ד הותרה שיעידו בפני' ולא רצו הנה כבר הביאו הרבנים המתירים דעת רוב הפוסקים דקבלת עדות שלא בפני האשה ל"מ לאסור האשה ואין מקום לחוש רק לשיטת המאירי מובא בשטמ"ק ב"ק קי"ב דבאיסורין מקבלין עדות שלא בפני בע"ד שזכות הוא לו להפריש מן האיסור כגון להעיד על אשה שלא בפני' שנתקדשה לפלוני או נטמאו טהרות עיי"ש. והנה לדברי המאירי צ"ע מבכורות מ"א דמייתי קרא ומן הבהמה להוציא רובע ונרבע ונוגח בע"א או עפ"י בעלים דליכא למימר בב' עדים דבלא"ה בני קטלא נינהו ודילמא מיירי בב' עדים שהעידו שלא בפני הבעלים דאין הורגין השור דכמיתת הבעלים כך מיתת השור ומ"מ לאסור לגבוה מקבלין שלא בפני הבעלים וליכא למימר דבכה"ג אסר נמי להדיוט ובלא"ה אסור לגבוה דל"ה ממשקה ישראל כקו' התוס' תמורה כ"ח ד"ה טול דז"א דכיון דאין הורגין השור לא נאסר נמי להדיוט דקרא כתיב סקול יסקל השור ולא יאכל את בשרו משא"כ כשהעידו שלא בפניו דאינו בסקילה לא נאסר ול"ד לשחטו לאחר שנגמר דינו דדינו בסקילה משא"כ כשהעידו שלא בפני'. ומזה מוכח קצת דלא כדברי המאירי דאף לאסור בהמתו לגבוה בעי שיעידו בפני' ומ"ה לא משכחת רק בע"א או בהודאת בעלים וע' מ"ש במק"א לישב דלא מוקא לקרא שאסור לגבוה קודם שנגמר דינו לשיטת תוס' תמורה כ"ח ואכ"מ. מיהו ראי' גמורה ליכא משם דאפי' אם נאמר דגם לאסור לגבוה בעי בפני הבעלים עדיין יש לאוקמי שהעידו בפני הבעלים ולא בפני השור דלמיתת השור בעי בפני' ולאסור לגבוה ודאי סגי בפני הבעלים לחוד וגם אם נאמר דגם לגביית

עדות של דיני נפשות בעי כ"ג כדעת קצת פוסקים ולא דוקא לגמ"ד והוא שיטת הרמב"ן פ' שופטים דלא כדעת הגאון שם וכן הוא בחדושי הר"ן סנהדרין י"ז משכחת לאסור לגבוה בהעידו בפני ג' ול"מ אח"כ ב"ד של כ"ג לגבות עדות מחדש דשמא אמרינן גם בזה עביד אינש לאחזוקי דיבורא ויבואר לפנינו ועכ"פ נאסר לגבוה אך לדעתי ל"א בזה עביד אינש לאחזוקי דיבורא כיון דהגב"ע הי' בב"ד של ג' ורק לדיני נפשות ל"מ (וע' בספרי ליו"ד ח"ר בש"ה לסי' א' מש"ש על שיטת הרמב"ן) ואכ"מ ועכ"פ כיון דמשכחת כמה גוונא אין ראי' מדלא מוקי בהעידו שלא בפני הבעלים דל"מ:

ט **ויש** להסתפק בכוונת המאירי אי כוונתו דמקבלין עדות שלא בפני האשה שנתקדשה ונאסרת לכ"ע ומ"מ אם זינתה אינה בסקילה אף דנתחזקה בא"א כיון דהעדות הוא שלא בפני' או כוונתו כיון דנתחזקה לא"א אם זינתה היא בסקילה. וגוף הדבר תלי' במה שמבואר בקידושין ס"ג ע"ב מהו לסקול על ידו ומסקינן אף דנאמן לאסור מה"ת אין סוקלין ובפ"י תמה מהא דס"ל בסנהדרין דאוסר עצמו בע"א החזיק ואמאי אין סוקלין ע"י. וכ' בש"ש שמעתתא ו' פי"ב דהא דאוסר עצמו בע"א הוחזק מיירי בהוחזק ל' יום או החזיק לרבים כמו הוחזקה נדה בשכנותי' וזולת זה אין לוקין אף שבא ע"א ואמר חלב ואח"כ אכל אחד עד שיחזיק על ידו עיי"ש ולפ"ז בדין אם ב' עדים העידו שהאשה נתקדשה והעידו שלא בפני' דל"מ רק לאסור מטעם דזכות היא לה ואם זינתה אם הוחזקה עפ"י עדים חייבת מיתה ואם לא הוחזקה ל' יום לדעתי אינה חייבת מיתה גם לשיטת המאירי. ובזה יש לישב מה שהקשה בנוב"י סי' ע"ב לשיטת המאירי מסנהדרין מ"א דאמרי' שם עדי נערה המאורסה שהוזמו לריב"י אין נהרגין שיכולין לומר לאוסרה על בעלה באנו וקשיא להמאירי דבאיסורין מהני שלא בפני בע"ד הי' להעדים להעיד שלא בפני' או שלא בפני בעלה עיי"ש. ולהנ"ל ניחא דהעדים יכולין לומר שרצו לאוסרה ולחייב הבעל מלקות אם יבא עלי' לאחר גירושין כמבואר בכ"מ דחייב מלקות ואם יעידו שלא בפני בע"ד לא יתחייבו מלקות עד שיחזיק האיסור בב"ד. וע' עוד לקמן ובגוף הדין עוד אני מסופק:

י **ובתוס**' כתובות כ"ב בהא דמקשה בגמ' הבא עלי' באשם תלוי ואמאי לא קאמר בחטאת דאוקמי אחזקה וכן בהא דמשני בנישאת לא' מעדי' היכי שבקינין לי' הרי בחנק קאי דאוקמי אחזקה וכן הקשו ביבמות פ"ח ומה הקשו דילמא מיירי שהב' האומרים לא מת העידו שלא בפני העד שנשאת לו בפני האשה ומיירי בנשאת ואח"כ באו עדים וביבמות שם קאי להדיא אנשאת ואח"כ באו עדים ואם כבר נישאת בעי בפני הבעל שנישאת לו כמ"ש הח"מ סי' י"א. ולהמאירי מ"מ נאסרת על בעל השני אף שלא בפני בע"ד וחנק

ומיתה אין מחויב דל"ה בפני בע"ד ומאי הקשו ומוכח מזה דלא כהמאירי רק דגם לאסור בעי בפני בע"ד ושפיר מקשה התוס' מיהו י"ל דקוטב קושיתם ל"ה דוקא אהא שחייב מיתה וחטאת רק דהוי עכ"פ ודאי איסור ולא שבקינן לי' אף באומר ברי לי וזה אפי' שלא בפני בע"ד להמאירי. ומ"מ מוכח קצת מתוס' דלא כשיטת המאירי ודו"ק:

יא **וי"ל** דאף המאירי לא קאמר רק היכא שעפ"י העדים נאסרה בודאי ואין כאן ספק כגון ב' עדים שהעידו שנתקדש' דאם אמת כדברי העדים זכות היא לה להצילה מאיסור ולכך מקבלין עדות שלא בפני' אבל היכא שגם עפ"י העדים יכול להיות שהיא מותרת רק דאין נאמנין לה כגון בנ"ד שהעדים מעידים שנתייחדה עם בעלה ויכול להיות שאף אם נתיחדה לא נבעלה ולא קידש אותה והעדים אין יודעין מזה רק שהב"ד יאסרו אותה מספק והאשה צווחת שלא נתקדשה אין לך חוב גדול מזה ובודאי לכ"ע ל"מ קבלת העדות שלא בפני' גם לשיטת המאירי. ואולי יש לישב בזה מה שהקשה בנוב"י על המאירי בהא דעדי נערה המאורסה שיכולין לו' לאוסרה על בעלה באנו ולהמאירי אמאי העידו בפני האשה הי' להם להעיד שלא בפני' לאוסרה על בעלה ולהנ"ל י"ל הנה דעת הבה"ג הובא ברא"ש פ"ב דיבמות דאין איסור אשה על בעלה עד שיראה כמכחול בשפופרת והרא"ש חולק דסגי שיראו כדרך המנאפים וע' רמב"ם פ"י מא"ב שכ' אין העדים נזקקים לראות כמכחול בשפופרת אלא משיראה אותם דבוקים זב"ז הרי אלו נהרגין ואין אומרים שמא לא הערה מפני שחזקת צורה זו שהערה. וע' נובי"ת חאה"ע סי' י"א ונמצא לפ"ז אף אם העדים העידו שראו אותם דבוקים אין יודעים אם עשו מעשה ואין דנין רק עפ"י חזקה ונמצא דאף אם אמת כדברי העדים יכול להיות שהיא מותרת ואין אנו מאמינין להאשה ולאוסרה אותה אבל אינו זכות גמור דילמא היא מותרת גם אם אמת כדברי העדים. והנה קבלת עדים חוב אף לשיטת המאירי ובעי בפני האשה ושפיר אמרו בגמ' שיכולין לומר לאוסרה על בעלה באנו דגם לזה בעי בפני האשה כנ"ל. וזה עוד צ"ע:

יב **עוד** נ"ל דאף אם נימא דאם העידו העדים שראו כדרך המנאפים מקבלין שלא בפני האשה והבעל משום דזה הוה, ודאי שבעל כדמוכח מגמ' דמכות מ"מ בהעידו בדבר מכוער אף להפוסקים דנאסרה בדבר מכוער אף לבעלה מ"מ בעי שיעידו בפני הבעל מהסברא שכתבתי דדוקא אם זינתה בודאי הוה זכות לו אבל בדבר מכוער דלא נאסרה רק משום דקרוב לודאי שזינתה אבל יכול להיות שכשרה ל"ה זכות העדות ובעי בפני' ובזה מיושב הסוגי' דסנהדרין שיכולין לומר לאוסרה על בעלה והקשה בנוב"י ססי' ע"ב דאם רצו לאוסרה על בעלה הי' להם להעיד בדבר מכוער דג"כ מוציאין אותה מבעלה וע'

בנובי"ת סי' כ' ולהנ"ל נכון דהנה העדים מה שהעידו בפני האשה ואם כונתם לאוסרה הי' להם להעיד שלא בפני' נכון גם להמאירי כמ"ש בנוב"י סי' ע"ב כיון דדין ממון פתיך בי' דבאו להפסידה כתובתה בעי בפני האשה ומה שהעידו שלא בפני הבעל ג"כ נכון לשיטת המאירי דהוי זכות לבעל ול"ב בפני' ומעתה כשמיירי שהעידו בפני האשה ולא בפני הבעל הכריחו להעיד שראו זנות ממש דאם העידו בדבר מכוער לא הי' נאסרה על הבעל שלא בפני' כנ"ל ומ"ה הוצרכו להעיד על זנות ומיושב קו' הנ"ל בט"ט. ואיברא דעדיין קשיא דמקשה נערה המאורסה דמיקטלא באשה חבירה היכי משכחת לה והרי משכחת שהעידו בפני הבעל דאז הי' להם להעיד בדבר מכוער ומדהעידו על זנות ע"כ להורגה באו ול"ש תי' הנ"ל ודו"ק (וע' בספרי ליו"ד ח"א סי' א' אות ב' דבר נחמד בזה):

יג **והנה** בעיקר הדין אי בעדות אשה מעידין שלא בפני' במקום אונס האריכו הפוסקים והיוצא מדבריהם דלדעת הרשב"א בחדושי ב"ק קי"ב דמדרבנן היא דאין מקבלין עדות שלא בפני בע"ד והא דכתיב והועד בבעליו בד"נ כתיב דהיא בשור הנסקל ובד"מ רק מדרבנן ומ"ה מקבלין בד"מ במקום שהוא חולה או שהעדים מבקשים ללכת למדה"י ולפ"ז בד"נ ל"מ מקום אונס לקבל שלא בפני בע"ד ובזה סותר הרשב"א בחידושיו למה שהביא ב"י תשו' הרשב"א בח"מ סי' שפ"ח דגם בד"נ מקבלין במקום אונס ולדברי הרשב"א י"ל עדות אשה לד"נ דמיא ומדאורייתא אין מקבלין וי"ל כמו לענין עדות מיוחדת מהני בעדות לאסור אשה לבעלה הואיל דמהני בד"מ מדאורייתא ולא דמי' לדרישה וחקירה דמדאור' בעי גם בממון ומ"ה לאסור אשה נמי בעי דרישה וחקיר' וה"ה בפני בע"ד דבד"מ ל"ב מדאורייתא רק בדרבנן ה"ה לאסור אשה ל"ב בפני בע"ד רק מדרבנן ומקבלין במקום אונס כן דעת הגאון רע"א בתשו' סי' ק'. ואני תמה בדעת הרשב"א ז"ל אמאי לא ילפינן משור הנסקל לד"מ והרי אמרינן בסנהדרין ל"ו עשרה דברים שבין ד"מ לדיני נפשות כולן אין נוהגין בשור הנסקל רק הך דבעי כ"ג א"כ לענין קבלת עדות כיון דבעי בפני' נילוף מיני' ד"מ כיון דברוב הדינים דינו כדיני ממונות ואף דשם לא מיירי בקבלת עדות רק בדין הדיינים מ"מ כיון דלענין הדיינים דינו כד"מ וכמו שפירש"י שם דהתורה לא חסה על שורו דכתיב ובערת הרע אמאי לענין עדות דינו כד"נ:

יד **הן** אמת דזה נראה לדעתי דעדות מיוחדת מהני בשור הנסקל כמו דמצינו בסנהדרין פ"א ע"ב דכונסין רוצח לכופה שהרג בעדות מיוחדת ופירש"י הואיל שהדבר אמת אולי ה"ה בשור הנסקל והנה דרישה וחקירה. ודאי בעי ומזה אין ראי' דמדאורייתא גם בד"מ בעי ורק משום נעילת דלת ל"ב ובשור הנסקל אוקמא אדאורייתא אך לענין ע"מ. ולענין מ"ש הרשב"א דבד"מ ל"ב בפני' מדאורייתא צ"ע למה לא ילפינין משור הנסקל כיון

דברוב דיני' דינו כד"מ ומצאתי בתוס' סנהדרין פ' שפי' דברי הגמ' דבשנים שיצא חץ מביניהם ואפי' אבא חלפתא ביניהם שודאי לא הרג אין הורגין השני משא"כ בשורים אותו שיש לתלות שהרג הורגין אותו וכתבתי בתשו' דס"ל לתוס' דזה אומדנא גמורה ואף דלא קיי"ל כר' אחא דגמל האוחר בין הגמלים בידוע שזה הורגו מ"מ זה דומה לנכנס שלם ויצא חבול אף אם אחר הי' עמו וידוע שאחר לא חבל חייב כמבואר ססי' צ'. ושם כתבתי דבד"נ אין חייבין בידיעה בלא ראי' מ"מ שור הנסקל לד"מ דמי' כמבואר בסנהדרין ל"ו וזה שכ' תוס' משום ובערת הרע וכוונו להך סוגי' דסנהדרין ודו"ק. הרי דס"ל לתוס' דגם לענין גוף העדות דינו של שור הנסקל חלוק מד"נ ולפ"ז לענין קבלת עדות לפני בע"ד נלמוד משור הנסקל הן אמת דמסוגי' גופי' שם מוכח דבמקום אונס נמי אין גומרין דינו של שור הנסקל שלא בפניו דהרי בסנהדרין בתערובות מיירי דהוה אונס ומ"מ אין גומרין שלא בפניו ומ"מ בתר אומדנא אזלינן ושמא הרשב"א יחלוק גם ע"ז ולענין עדות מיוחדת לא מצאתי מבואר. אך הנראה דאף לקצה"ח סי' ל' דבקנס מהני ע"מ מ"מ בשור הנסקל ל"מ אך מגמ' דב"ק מוכח דמהני בשור הנסקל ע"מ דדריש ר"ע נקי מחצי כופר ומקשה והלא הוא עצמו אינו משתלם אלא מגופו הביאוהו לב"ד ומשני עפ"י ע"א או עפ"י בעלים ומקשה מודה בקנס ומשני קסבר כופרא כפרה ודילמא כופרא קנסא ומיירי שהרג בעדות מיוחדת היינו שהעדים לא ראו כאחד דלא קטלינן לשור או שלא העידו בב"א וממונא חייב אף קנס לשיטת קצה"ח אלא ודאי דגם בע"מ הורגין שורו כיון דברוב דיניו כד"מ דיינין ושוב מצאתי בתשו' מוח"ז רע"א דפשיטא לי' דבשור הנסקל ל"מ ע"מ עיי"ש בסי' ק"ה והנראה לישב דשמא ר"ע ס"ל גם בד"מ בעי שיראו ויעידו כאחד דלא כריב"ק. ואם נאמר דשור הנסקל לדיני עדות דינו כד"מ ונאמר דבממון ל"ב עשאי"ל מיושב מה שמקשים הרי בשור הנסקל הוה עשאי"ל דתיכף כשהעידו העדים ונגמר דינו הפקירו הבעלים והוה כאשר עשה. ולהנ"ל נאמר דבממון ל"ב עשאי"ל. אך מסתימת כל הפוסקים משמע דכד"נ דמי כנ"ל. שוב מצאתי באמרי בינה דיני עדות סי' ה' שמביא בשם בעה"ת שער ל"ח שפי' במה שאמרו בב"ק מ"א הא כשהמית אדם עפ"י ע"א הכונה בע"מ וסרה קושיתינו:

טו **סוף דבר** הנ"ל כיון דמוכח מתוס' סנהדרין פ' דמהני בשור הנסקל ידיעה בלא ראי' מוכח דגם לענין עדות דינו דשור הנסקל כד"מ. ומקרא דבעי לפני בע"ד מוכח דגם בד"מ בעי מדאורייתא לקבל עדות בפני' ולפ"ז ה"ה בעדות אשה בעי דוקא בפני' וכ"פ רוב הפוסקים ומ"מ בדיעבד שהעידו כבר הרבה פוסקי' סברי' דמהני עדות. אך בנ"ד יפה כ' הרב המתיר כיון דמצד המנהג נותנין להחולץ חצי מנכסים דין ממון פתיך בי'

ומודה המאירי דאין מקבלין עדות שלא בפני האשה גם לענין אם כבר קבלו הביא שפיר דברי התומים סי' כ"ח דאם התרה הב"ד שיעידו בפני' אף בדיעבד ל"מ קבלת העדות ובנ"ד התרה הרב והכריז שמ' שרוצה להעיד יבוא בפני האשה ויעיד ולכן ל"מ הקבלה אף בדיעבד ובדיני אשה לאוסרה על בעלה מבואר בלא"ה בפוסקים דל"מ אף בדיעבד הקבלת עדות שלא בפני האשה. וחזות קשה ראיתי בענין זה בשער משפט סי' כ"ח למד מדברי הנ"י פ' כיצד דמבואר בגמ' דאינו מועד עד שיעידו בפני בעלים דל"מ קבלת עדות בדיעבד בקנס שלא בפני בע"ד ובאמת משם אין ראי' דשם בעי שהועד בבעלים שישמרו בעלים ומה מהני העדות שלא בפני בעלים הרי הבעלים אין יודעין שישמרו אבל אין מזה ללמוד לשאר קבלת עדות וצ"ע גם על רמ"א סי' ת"ח בזה הענין ומצאתי שהרגיש ברמ"א בתשו' רע"א סי' ק"ה ואין להאריך בפרט זה אך עם כ"ז עדיין יש לעיין איך נתיר לאשה זאת ולמחר יעידו עדים בפני' דהרי רוב פוסקים פסקו דמהני קבלת עדים מחדש ול"א עביד אינש לאחזוקי דיבורי' ויבואר עוד לפנינו:

טז **ועתה** נדון מדבר מה שהאשה הוחזקה נדה ול"א א"א עושה בב"ז והוא סברת הרדב"ז כיון דממ"נ הוה בעילת איסור ובאבני מילואים סי' ל"ג מייתי לתשו' הרשב"א סי' קפ"א מובא בב"י סי' י"ז דאעפ"י שאסורה לבעלה שבעלה מתחלה בעוד שהיתה א"א ואסורה עלי' כשם שאסורה לבעל כך אסורה לבועל מ"מ אם נתיחדה אחר גירושין מבעלה אמרינן שנתקדשה לו והן הן עדי יחוד הן הן עדי ביאה אף דהוה עדיין ביאת איסור והאריך בפרט זה. הנה מדברי תשו' הרשב"א אין ראי' דמה שסוטה אסורה לבועל ל"ה רק באיסור עשה מונטמאה כמ"ש תוס' יבמות ג' ע"ב ד"ה לפי דדוקא לבעל קאי בלאו ולא לבועל. ולא חמיר לאינשי עשה כ"כ כבעילת זנות ומ"ה כ' הרשב"א דשייך עדיין לומר א"א עושה בב"ז משא"כ איסור נדה דהיא בכרת ומזה כבר הרגיש הרב המתיר ובזה נראה דאין סתירה לדברי רדב"ז גם מתוס' שהביא האבני מילואים שכ' בדף ע"ט בהא דפליגי ב"ש וב"ה בגט ישן דב"ש לשיטתייהו דלא יגרש אא"כ מצא בה ערות דבר ומאוסה בעיניו ולא בא עלי' משא"כ לב"ה וכה"ג פליגי לקמן במגרש אשתו ולנה עמו בפונדקי למאן דמוקי לה בלא ראוה שנבעלה ומשמע אבל למ"ד דפליגי בראוה שנבעלה ליכא למימר דאזלי לשיטתייהו דל"ש טעם דמאיסה בעיניו ולהרדב"ז נהי דטעם דמאוסה ל"ש מ"מ ל"ש לב"ש סברת א"א עושה בב"ז דהרי עדיי' הוה בעילת זנות, וע' ב"ש סי' קמ"ח ולהנ"ל י"ל לפמ"ש תוס' כתובות י"ח ע"ב ד"ה ובכולי דמה"ט חשיד פסול לעדות ולשבועה כשר מדאורייתא משום דלעדות ליכא אלא לא תענה ובשבועת שקר איכא ב' לאוין לא תגזול ולא תשבעו הרי דחמיר לי' לאינשי ב' לאוי מחד לאו וזה דלא כתוס'

שבועות מ"ה ע"ב דחמיר לי' לאינשי חד לאו כתרי לאוי. א"כ נהי דלב"ש לא יגרש אלא א"כ מצא בה ערות דבר ואסורה בלאו דלא יוכל לשוב לקחתה וגם בעשה דונטמאה מ"מ לא ירצה לעבור על בעילת זנות דלמ"ד דאו' עובר בב' איסורין. ובודאי עובר בעשה דונטמאה גם בלא קדושין וגם אביאת זנות יעבור ומ"ה ס"ל לאעבב"ז. משא"כ באיסור כרת דחמיר מי שחשיד ע"ז לא ישגיח על איסור זנות איברא דעדיין קשה לב"ש דהרי ב"ש מתירין צרות ערוה ואמרינן בגמ' יבמות י"ג דס"ל לב"ש אין איסור חל ע"א ומוכח משם דאף בכולל לא ס"ל אחע"א א"כ איך אמרו דאאעבב"ז נהי דתוס' לא ס"ל כרדב"ז וגם להסברא שכתבתי דלא ירצה לעבור על ב' איסורין. כ"ז ליתא לב"ש דהרי כשזינתה האשה זו נאסרה עליה בעשה דונטמאה. וכשגרשה אין חל עלי' איסור לאו דלא תהי' קדשה דזנות פנוי' וגם הל"ת דסוטה שנסתרה לשיטת הרמב"ם לפי המבואר בכסף משנה פי"א מגירושין הי"ד דאם בא על הסוטה קודם גירושין אינו לוקה ואם גירשה והחזירה לוקה. א"כ עיקר הלאו חל אחר גירושין ולב"ש אאחע"א ואיך יאמרו אאעבב"ז והלא איסור זנות אינו חל על עשה דונטמאה והתוס' כתבו בשבועות כ"ב דעל עשה אינו חל איסור לאו ובשלמא למאן דס"ל איסור חע"א בכולל י"ל כשנתגרשה מיגו שנאסרה על כהנים נאסרה גם על בעלה בלאו (והרמב"ם יסבור דחל בכולל אף בב' שמות דלא כדכתבו תוס' ביבמות ל"ב ל"ר) משא"כ לב"ש דל"ל כולל וע"כ מוכח מזה דאף דב"ש ס"ל דלא יגרש אלא א"כ מצא ערות דבר מ"מ משום דבר מכוער בעדים נמי יגרש ושפיר כתבו התוס' דבראוה שנבעלה שייך א"א עושה ב"ז דל"ש להקשות דא"א חע"א כיון דלא נאסרה עליו רק בדבר מכוער וז"ב וכ"כ קצת בבית מאיר סי' קמ"ח על דברי הב"ש ולפ"ז גם תוס' אין חולקין על סברת הרדב"ז:

יז **ובאמת** בלא"ה מוכח דמשנה דמגרש את אשתו לא מיירי בגירש מחמת ערות דבר גמור דאם היא סוטה גמורה למה אמרו דב"ש ס"ל אדם עושה ב"ז הרי בלא"ה ל"מ קדושי ביאה בסוטה דהרי המהרי"ט הק' בח"א סי' ס"ט בכל חייבי לאוין שקידש בביאה נימא כמדארל"ת אעל"מ וע"כ כונתו כדעת השואל בנוב"י תנינא אה"ע סי' נ' דאף דאמרי' בתמורה דקדושין תופסין בחייבי לאוין מקרא דחלולין הוא עושה ואינו עושה ממזרים מ"מ זה דוקא בקדושי כסף ושטר ולא בקדושי ביאה דעד השתא בלאו ותי' מהרי"ט דלא יתוקן האיסור אם נימא דל"מ. ולפ"ז במחזיר סוטתו דלהרמב"ם אינו חייב מלקות רק לאחר גירושין כשהחזירה מקרא דלא יוכל לשוב לקחתה א"כ בבעל ולא קידש אינו לוקה ויתוקן איסור לאו אם לא יהי' קדושיו קדושין ואיך חיישינן לקדושי ביאה לב"ש ואף אם יכוין לקדושין לא יועיל וזה דלא כדעת נוב"י תנינא סי' נ' הנ"ל וע' בטעם המלך

כבוד חופה סעיף ג' וע"כ מוכח דמשנה גם לב"ש לא מיירי בגירש מחמת ערוה גמור ושפיר נדחה הוכחת האבני מילואים מה שכתב דתוס' חולק על רדב"ז ודו"ק ובאמת קצ"ע אף אם נאמר דמשנה דמגרש את אשתו מיירי לב"ש בגירשה משום חשש זנות כחד מ"ד בירושלמי מ"מ אחרי שמבואר במשנה דמוציא את אשתו משום ש"ר לא יחזור ולב"ש כיון דאסור לגרש רק משום ערות דבר הוי כאומר בפירוש משום ש"ר אני מוציאך ואיך חיישינן בראוה שנבעלה שקידשה משום שלא יהי' בעילת זנות והרי עדיין עושה איסור שאסור להחזירה. ואף אם נאמר דמשום כיעור שגרשה מחמתה לא יחוש ונימא דאם בעלה ודאי נתברר לו שלא זינתה כמ"ש בבית מאיר סי' קמ"ח מ"מ משום זה נימא שלא קידשה שלא יעבור באיסור דרבנן., וע"כ צ"ל דלאיסור זנות יחוש ולאיסור דרבנן לא יחוש וע"כ צ"ל כן דקשיא גם לב"ה איך אמרינן שקידשה בביאה והרי מחזיר גרושתו צריך ז' נקיים משום דם חימוד ועדיף יותר לומר שלא קידשה דדוקא בנשואין איכא חימוד ולא בזנות כמ"ש בחו"ד סי' קצ"ב ולומר דמסתמא טבלה ושמרה ז' נקיים זה דוחק והמובחר דאף אם עבר על איסור דרבנן, לא ישגיח ע"ז ונימא דמ"מ בעילת זנות אינו עושה והרדב"ז לא קאמר רק בנדה דאורייתא אבל לא בשביל איסור דרבנן. ומצאתי שוב שההערה אודות ז' נקיים כבר הרגיש הח"ס אה"ע ח"ב סי' נ"ט ושם מייתי לריב"ש סי' ו' דס"ל כרדב"ז ויותר מזה דאפי' לא ספרה ז' נקיים אין לחוש לקדושין כיון דממנ"פ עושה איסור ולדברי צ"ע יותר מגמ' הנ"ל דהרי מחזיר גרושתו צריכה ז' נקיים ולפמ"ש התוס' ביומא י"ח ע"ב ומהרש"א שם דאם מזמין אשה ליחוד בעלמא ואח"כ תיכף בעל אותה ליכא דם חימוד וזה קצת כסברת הטו"ז סי' קצ"ב דגבי תמר ורות כיון שהיתה עמו במטה ליכא דם חימוד מיושב קו' הנ"ל. ולפע"ד לפמ"ש בחו"ד סי' קצ"ב דליכא חימוד רק בביאת נשואין י"ל כיון דבביאה אירוסין עושה ליכא דם חימוד והכי מוכח קצת מהא דרב מנגיד אמאן דמקדש בביאה בלא שידוכין ות"ל כיון דבלאו שידוכין לא ספרה ז' נקיים לזה ובעל בלא ז' נקיים וחייב מכות מרדות וע"כ כיון דביאה אירוסין עושה ליכא חימוד מיהו דבר זה אינו ברור. וגם י"ל כיון שהיא בביתו ביאה נשואין עושה כמו כל ארוסה שהכניסה לביתו והמובחר כמ"ש הטו"ז ותוס' יומא ודוק בכ"ז וע' תוס' יבמות מ"ב ד"ה ותמתין משהו ותנשא וכתבו תו' ל"ד משהו דצריכה להמתין ג' ימים של קליטת הזרע ודבריהם תמוהין דבלא"ה צריך ז' נקיים וכבר נשאלתי ע"ז ולפמ"ש התוס' יומא והטו"ז דאם מעיקרא מזמין אך ליחוד אח"כ שרי לבעול כשהוא עמה במטה י"ל דגם תוס' כוון ל"ה ודוק וע' שושנת העמקים כלל י"ב כ' ג"כ דאף אם עובר על איסור דרבנן עדיין שייך אא"ע בב"ז ומדברי ריב"ש לא משמע כן ומ"מ דבר זה ברור הוא:

יח **והארכתי** קצת בדין זה ומ"מ הלכה כדברי הרדב"ז אחרי שהריב"ש ג"כ סובר כן ע"כ בנ"ד שיודע שהי' לה וסת ולא הלכה לבית הטבילה יש לצרף גם שיטת הרדב"ז ומה שחשש האוסר שמא טבלה בעת הלכה בע"ש לרחוץ י"ל דכיון דדרך הנשים לדעת מזה ולהודיע למחזיק בית המרחץ מסתמא כשאומרת האשה המשגחת שלא נודע לה שטבלה מסתמא לא טבלה, ושמא י"ל עוד דאם העדים אין יודעין שטבלה וסבורים שהיא טמאה אין ממש בעדותן כיון שהם מסופקין ולדעתם הוא נדה ול"ה הם עדים על הביאה מיהו יש לעיין בזה:

שוב מצאתי במהרי"ט חלק אבה"ע סי' א' שכ' דאף היכא שאסורה עליו מדברי סופרים כגון שהוציאה משום ש"ר דאמרו רבנן לא יחזור אין לחוש בנתיחד עמה וז"ל ואין טעם לחלק בין איסור קל לאיסור חמור דכל שמפקיר עצמו לעבור אאיסור דרבנן בשאט נפש לא מקפיד אבעילת זנות וכמ"ש הראב"ד שלא אמרו אלא במוחזקים בכשרות וראי' מתה"ד סי' ר"ט דמי שנתיחד והי' לו אשה אחרת ל"ח שמא בא עלי' לעבור על גזירת ר"ג עיי"ש ע"כ. והנה מתה"ד ליכא ראי' גמורה דהוא מיירי באשה בעלמא לא בנתגרשה ממנו וכבר כתבתי לסברא זו קשה לי מתו' ומגמ' למה לב"ש בראוה שנבעלה צריכה גט והרי בנתגרשה מחמת ש"ר אסורה לחזור לו וגם הקו' מז' נקיים קשה יותר לשיטת מהרי"ט ואכ"מ להאריך. עכ"פ הדבר ברור דשיטת רדב"ז שריר וקיים ולדברי מהרי"ט צ"ל הא דחיישינן לקדושין אף דרב מנגיד אמאן דמקדש בביאה זה מטעם חוצפא יתירה אבל ל"ה איסור גמור דכלה בלא ברכה דוקא בביאה שניה אבל לא בביאה ראשונה מקדושי ביאה והוי איסור קל בעיני' וחשיד לעבור ע"ז ולא באיסור דרבנן החמור בעיניו וגוף דברי המהרי"ט תלוי בזה אי בעילת זנות בפנוי' איסור תורה כשיטת הר"מ ואז החשוד לעבור איסור דרבנן ל"ח לעבור איסור תורה משא"כ לשיטת החולקים על הר"מ דל"ה רק איסור דרבנן, דברי המהרי"ט נכונים ואין להאריך יותר:

יט **והנה** לעיל בתחילת התשובה הבאתי דברי רש"י חולין קל"ד דלענין חזקה יש חילוק בין איסור לאו לאיסור כרת וגם אח"כ הבאתי דברי רדב"ז שמקיל ביבמה מטעם דהוא איסור לאו וצריך לבאר דהרי רבא אמר מה לי איסור לאו ומה לי איסור כרת ביבמות קי"ט ואמנם רש"י מחלק שם בין הרחקה ובין ספק איסור עיי"ש וע' תה"ד סי' ר"כ מה שהקשה על רש"י מדף פ"ב דמקשה שם והא רבא הוא דאמר מה לי איסור כרת וכו' והא שם בהרחקה שינו. ואמנם בספר היקר דברי אמת בשו"ת סי' ו' הביא דברי התוס' קדושין י"ב גבי אם הקילו בשבי' שחלקו בין איסור לאו לאיסור מיתה ומדלא הקשו על דבריהם מרבא דיבמות קי"ט דמה לי איסור לאו וכ' דתוס', ס"ל דבין איסור כרת לאיסור

לאו אין חילוק אך בין איסור מיתה בידי אדם לאיסור לאו יש חילוק כדאיתא ריש פרק הנחנקין דמחלק בין שגגת לאו לשגגת חנק. והנה משם אין ראי' כ"כ דבשוגג ודאי יש חילוק דשגגת לאו א"צ כפרה ושגגת כרת ומיתת ב"ד צריך כפרה אך מש"ס דב"מ נ"ו יש ראיה דמחלק שם מגמ' בין מיתת ב"ד לאיסור מיתה בידי שמים עיי"ש וזה ראי' ברורה (ע' בספרי ליו"ד ח"א סי' מ"א אות ז' מ"ש על פי דברי אמת הנ"ל):

אמנם עפ"ז צ"ע בתוס' קדושין י"ד ד"ה ותהא א"א יוצאה בחליצה דמייתי ראי' מיבמות קי"ט דאין חילוק בין כרת ללאו ה"ה דאין חילוק בין א"א לאיסור לאו שתהא יוצאה בחליצה ולסברת בעל דברי אמת נהי דבין כרת ללאו אין חילוק מ"מ בין מיתת ב"ד ללאו יש חילוק וע"כ דלא כסברא הנ"ל. ובספר הנ"ל מייתי ראי' מדברי הר"ן פ"ב דכתובות שכ' דאף דבתרי ותרי רבנן החמירו דלא ניזול בתר חזקה דוקא בא"א החמירו א"נ לעבודה אבל בתרומה אף באיסו' תורה לא אחמיר ותמה בדברי אמת הרי גם תרומה עון מיתה בבן גרושה דאף להר"מ דחללה ל"ה, רק בלאו אם אכלה תרומה אבל בבן גרושה בודאי במיתה כזר גמור וע"כ יש חילוק בין איסו' חנק למיתה בידי שמים עיי"ש. ואני אומר אף דבעל דברי אמת רב גובריי' ומי גבר יהין לעמוד כנגדו בזה לא צדקו דבריו דלדעתי בב"ג שאכל תרומה אינו במיתה דהרי ב"ג שאכל תרומה יהושע אינו חייב חומש כדאיתא בפסחים ע"ב ע"ב מטעמא דאכילת תרומה איקרי עבודה ועבודה רחמנא אכשרי' א"כ אס"ד דחייב מיתה לחייב חומש דחומש במקום קרבן עומדת כדאמרי' בשבת ואס"ד דחייב מיתה במזיד לחייב חומש בשוגג במקום קרבן. וע"כ ליכא מיתה במזיד ולכן א"ח קרבן דהוא חומש בשוגג וע"כ לר"י ליכא חיוב מיתה. והמ"ל בפרשת דרכים בדרך מצותיך ח"ג מפלפל בחללה אי יש חיוב מיתה שאכלה תרומה ושם כ' בפשיטות דחלל שאכל תרומה במיתה וחילי' מדכ' הר"מ דחלל הוא כזר ונושא גרושה ומטמא למתים. והמ"ל מחלק בין חללה שמתחלה כשרה היתה ונבעלה ביאת איסו' דאינה חייבת מיתה אם אכלה תרומה ובין חלל שנולד בפסול. ולפע"ד פשוט כיון דאינו מחלל עבודה ויליף מקרא בקידושין ע"כ ל"ה כזר גמור ומדאינו חייב חומש לר' יהושע ה"ה דא"ח מיתה ועדיף מחללה ועכ"פ לא גרע. והמ"ל גופי' כ' בסוף פלפולו בענין אשת זר דתליא בזה דאם א"ח חומש אינה חייבת מיתה. ולפ"ז ה"ה לענין חלל ושמא גם המ"ל חזר בסוף דבריו. ולדעתי הדבר תלי' בפלוגתא שבין ר"א ור' יהושע דלר"א דחייב חומש ה"ה מיתה ולר"י דפטור מחומש ה"ה ממיתה. והא דפליגי לענין חומש משום דאין נ"מ לענין מיתה בידי שמים:

כ **וקצת** הי' מקום לומר דנהי דא"ח חלל חומש מ"מ חייב מיתה בידי שמים והוא עפ"מ שעלה בדעת הכ"מ פ"י מביאת מקדש ה"י דהא דב"ג שעבד עבודתו כשירה דוקא בלא נודע אבל בנודע עבודתו פסולה ובאמת שכן משמע בגמ' קדושין ס"ו דמייתי מב"ג למקוה שטבל ונמצא חסר וכ' התוס' דפליגי אף בודאי נמצא חסר והדבר תמוה איך מכשיר ר"ע וכתבתי בתשו' א' (ע' בספרי ב"י ליו"ד ח"ב סי' ל"ב אות ג') ליישב עפ"ד השטמ"ק בכתובות ק"ד דאם אין לו מ' סאה רק מכסה כל גופו ל"ה רק מדרבנן ומיירי בכה"ג ורק כיון דרבנן פסלו המקוה ל"מ טבילה מדאורייתא כמ"ש תוס' סוכה ג' לענין סוכה. וס"ל לר"ע כיון שלא נודע פסולו ל"א כמדארל"ת וה"ה במה דפסלי מדרבנן שיועיל לדאורייתא ומייתי ראי' לב"ג אף דאסור לעבוד אם עביד בשוגג לא חילל והדברים נעימים וערבים. והארכתי בביאור הסוגי' ועכ"פ גם מפשטא דשמעתתא משמע דמיירי דוקא בלא נודע פסולי דמקוה וה"ה בחלל דוקא בכה"ג ולפ"ז דה"ה בתרומה דוקא בשוגג פטור מחומש דאכילת תרומה מקרי עבודה משא"כ במזיד חייב מיתה ובהכי מיושבין דברי התוס' בכתובות כ"ג וקדושין י"ב שכ' דיש חיוב מיתה אם ישמש ע"ג המזבח בשבת ותמה בהפלאה דהרי עבודתו כשרה ומה שתי' דמ"מ כ"ג ל"ה תמה בס' היקר מנ"ח בקומץ מנחה סי' קמ"ה מגמ' מכות י"ב עיי"ש דמוכח דאף בתורת כ"ג עבודתו כשירה אבל אם דעת תוס' דבמזיד עבודתו מחולל וגם הסברא כן הוא דכמדרל"ת אעל"מ ודוקא בשוגג גלי קרא ניחא דברי התוס' דבמזיד יש כאן חיוב מיתה בשבת (אך כבר כתבתי במק"א דדעת התוס' דבקדשים בעיקר עבודה ל"א כמדרל"ת אעל"מ) וגם דעת הרמב"ם דאף במזיד עבודתו כשירה ושוב ראיתי דהפלאה בעצמו הקשה אך לדעת הרמב"ם עיי"ש ולדעת זו א"ח מיתה באכל תרומה. והנה י"ל דגוף הדין תליא בב' תירוצי הגמ' בפסחים ע"ב דלתי' הראשון דמיירי ר"י בתרומה בע"פ דזמנו בהול כל חלל חייב חומש ומיתה דאכילת תרומה אינו דומה לעבודה ולתי' ב' שם דאכילת תרומה הוה עבודה חלל פטור מחומש ומיתה והרבה יש לפלפל בזה. ועמ"ש בספרי לא"ח סי' נ"ב אות ז':

כא **ואשוב** לדברי הר"ן מ"ש בתרומה דלפ"מ שהוכחתי דא"ח מיתה ניחא דברי הר"ן ול"ק קו' דברי אמת אך מ"ש הר"ן דבעבודה החמירו שוב צ"ע דאם בתרומה אין כאן חיוב מיתה ה"ה בעבודה כמו שהק' בהפלאה. מיהו י"ל דס"ל לר"ן ותוס' דאף דאם עבד עבודתו כשרה לא ניתן שבת לדחות אצלו כיון דלכתחלה אסור לעבוד עמ"ש בספרי חא"ח סי' י"ב בש"ה בשם מחנה ראובן דאם זר שחט בשבת חייב אף בקרבן ציבור ושם הארכתי בסוגי' דסנהדרין נ"א וה"ה חלל כזר נחשב לענין שבת שוב מצאתי בחינוך

מצוה ר"פ שכ' ג"כ דכהן או כהנת שנתחללו אם אכלו תרומה חייבין מיתה בידי שמים וגם בדברי' אני תמה מאד והוא מייתי ראי' מדכתיב ומתו בו כי יחללוהו ואחריו כל זר לא יאכל קודש ואין ראי' דאכילת תרומה מיקרי עבודה ועבודתו כשירה בחלל מקרא ואכמ"ל:

ואמנם אף שהראי' מהר"ן הרבה יש לפלפל מ"מ הראי' מב"מ נ"ו שכתבתי נכונה דיש לחלק בין מיתת ב"ד ללאו. וראי' עוד מתוס' יבמות ד' ו' ע"ב ד"ה טעמא שכ' דדוקא בלאו דכרת אמרינן מה לי חומרא רבא משא"כ בשבת דאיכא סקילה עיי"ש. ועכ"פ מכ"ז מוכח דיש לחלק בין א"א ליבמה לשוק לענין חזקת פנוי' ולענין חששא והרחקה. וע' יבמות קי"ד שמחלק בגמ' בין איסור סקילה לאיסור לאו:

כב **וראיתי** בזה ב' קושיות בתשו' מוח"ז רע"א סי' ק"ד ואחת בשם הגאון מהר"ש גלוגא. אדעת התוס' קדושין י"ב וכתובות כ"ג שפי' אם הקלנו בשבוי' משום דליכא אלא איסור לאו ניקל בא"א דאיכא איסור מיתה והרי בב"ב קל"ה אמרינן ג"כ הכי ושם מיירי לענין יבמה לשוק דליכא אלא איסור לאו. עוד הקשה מתוס' יומא נ"ה ע"ב שחילקו לענין הגיע לגבורות בין איסור א"א לחטאת שמתו בעלי' והרי בגט אין נ"מ רק לענין יבמה לשוק דאם מת ליכא אלא איסור לאו וזה באמת תימה רבתי. ואמנם ברשב"ם ב"ב קל"ה כ' ג"כ דהוא איסור חנק וזה תמוה דהרי ליכא אלא איסור לאו וצ"ל כמ"ש בשטמ"ק במקומו דבשבוי' איכא חזקת היתר משא"כ באמר בשעת מיתה אין לי אחים וחיישינן שמא יש לו אחים מחזקינן מאיסור לאיסור ומחזיקינן מחזקת א"א לאיסור יבמה לשוק וזה שכ' רשב"ם דאיכא איסור חנק היינו דהי' לו חזקה לאיסור חמור ומחזקינן מאיסור לאיסור. ומעתה זה דוקא בהך דב"ב מחזקינן מאיסור א"א לאיסור יבמה לשוק. משא"כ בקדושין י"ב שם הספק אי קיבל אביה קדושין מעיקרא לאסור אותה על בעלה דליכא חזקת איסור מ"ה הוצרך התוס' לפרש דאיכא חשש מיתה מחמרינן אבל בב"ב דאיכא חזקת איסור א"א ומחזקינן מאיסור לאיסור החילוק פשוט דבשבוי' ליכא חזקת איסור משא"כ לענין יבמה לשוק ומחזקת איסור א"א מחזקינן לאיסור יבמה לשוק כמ"ש בשיטה שם וכן הפי' בדברי התוס' יומא נ"ה שכ' דבאיסור א"א החמירו הכונה דמחזקינן מאיסור א"א לאיסור יבמה לשוק משא"כ לענין חטאת שמתו בעלי' ליכא חזקת איסור. ובדברי תוס' יומא יש עוד לפרש דחטאת שמתו בעלי' ליכא אלא איסור עשה כדאמרי' תמורה י"ח דאם עבר והקריב קאי בעשה והא דאמרינן בבכורות ט"ז דאיכא לאו היינו באכילה ולא בהקרבה. וכבר כתבתי בתשו' להקשות על אורח מישור נזיר כ"ה שדימה הענינים. ולפמ"ש מיושב קושיתי ועכ"פ כיון דליכא אלא איסור עשה לא חמיר כ"כ משא"כ יבמה

לשוק איכא לאו וחמיר מאיסור עשה כדאמרינן ביבמות ז' דל"ת חמיר מעשה והרבה יש לדבר בפרט זה אבל בפשיטות משמע דכונתם דמחזקינן מאיסור חמיר דא"א לאיסור יבמה לשוק ודוק:

ויש מקום לישב ב' קושיות הנ"ל בדרך זה דהסוגי' דגיטין וב"ב קאי לרב דאין קדושין תופסין ביבמה ויש חשש איסור א"א אם תקבל אח"כ קדושין אחר מיתת היבם עוד פ"א דאם נימא ל"ח לעדים שהיא זקוקה ליבום הקידושין השניים לא יהיו קדושין ובאמת הוה קדושין ויהי' מכשול באיסור א"א משא"כ לדידן דפסקינן כשמואל דמספקא לן אי קדושין תופסין ביבמה לשוק אין כאן מכשול בודאי דאף אם היא זקוקה אין קדושין שניים תופסין בודאי ודוק היטב כי קצרתי:

כג **יהי'** איך שיהי' כ"ז היכא דאיכא חזקת א"א משא"כ בנ"ד דאשה זו נתגרשה וספק אם נתקדשה מחדש נהי דבגמ' מחמירינן ד' פ"א היכא שהבעל קיים לענין איסור חנק דחמיר ולא לאיסור יבמה לשוק דמהני חזקת היתר וזה כונת הרדב"ז ואין קו' מב"ב קל"ה ולא מתוס' יומא נ"ה ודוק היטב. וראיתי בתשו' מהר"ם מינץ להגאון ר"מ מינץ מאובין ישן סי' כ"ג הרחיב הדבור הפלפול אדברי ש"ג הובא בב"ש סי' קמ"ט שכ' דהיכא דשניהם מודים שלא בא עלי' א"צ גט והחזיק במעוז הש"ג ומדבריו יוצא דבעי דוקא ששניהם אומרים שבאמת נבעלה ומשמע דאם האשה לבדה אומרת שלא נבעלה נאמנת ובאמת דבריו תמוהים דהש"ג לא קאמר רק אם שניהם אומרים שלא נבעלה אבל דלבעי שיהי' שניהם אומרים שנבעלה לא קאמר הש"ג גם מהסוגי' לא משמע כן דאם שניהם מודים שנבעלה אמאי לב"ש א"צ גט דל"ש שמאוסה דהרי הם מודים וגם שויא אנפשי' חתיכה דאיסורא. ואף שי"ל שאומרת שנבעלה ולא נתקדשה מ"מ הרי חזינן דלא מאוסה בעיניו ולומר דמ"מ כיון דלב"ש העדים ל"ה עדי ביאה דמאוסה בעיניו הוה כמקדש בלא עדים דמפשטא דסוגיא לא משמע כן והש"ג לא קאמר רק אם שניהם אומרים שלא בא עלי'. אשר ע"כ אם כי אין לסמוך מדברי פלפול להלכה מ"מ כיון שיש כמה סברות להתיר הבאתי דבריו שמפרש דמיירי דוקא בשניהם מודים אם כי אין לבנות ע"ז. והנה הרב המתיר הביא שהעידו לפניו עדים לפסול העדי יחוד אך מיראתו לא יוכל לגבות בפניהם. והנה הריב"ש ס"ל דהעדים נפסלים אף שלא העידו בפניהם וסברתו דאין נ"מ להעדים. ומ"ה מחלק הש"ך סי' ל"ח בין לפסול לעדות לפסול חבירו לשבועה ע"ש ובנוב"י סי' ע"ב האריך לחלוק על הריב"ש וכבר כתבתי בימי חורפי דזה דמייתי נוב"י לחלוק על הריב"ש מתוס' סנהדרין ח' ד"ה. והביא האב דלמה לתוס' לומר דהזמה הי' קודם גמ"ד דליכא מיתה בזוממים ולישני שהזמה הי' שלא בפניהם דליכא מיתה ומ"מ ודאי העדים

נפסלים ואין יכול לבוא לידי נפשות ואני אומר וליטעמך. הרי שיטת זקני מהר"ם פדוואה דלפסול לעדות מהני עדות מיוחדת אף מב' מעשות כמבואר בסי' ל"ד מבלי שום חילוק. ולפ"ז ברור דאם עדי הזמה העידו שאחד ראה העדים מחלון זה ואחד רואה מחלון זה להעדים אין הורגין דלדיני נפשות ל"מ ע"מ ובכ"ז העדים נפסלין לשיטת מהר"ם פדואה דהוא כ"ש מב' מעשות וא"כ הו"ל לתוס' לאוקמי בכה"ג וע"כ התוס' ל"ד נקט קודם גמ"ד ואין ראי' נגד הריב"ש והארכתי בפרט זה וכעת ההכרח לקצר ועכ"פ יש לצרף גם שיטת הריב"ש בנ"ד:

כד **תבנא** לדינא דהאשה הזאת מותרת מכמה טעמים. א' לצרף שיטת הר"ן דתרי מיעוטא כפלגא דמי ומהני חזקת פנוי'. ב' שיטת הרדב"ז דמחלק בין איסור מיתה, וכרת לאיסור לאו. והגם דהרדב"ז לא סמך ע"ז לבד. ג' העיקר הוא כיון שהכריזו שהעדים יעידו בפני האשה והם העידו שלא בפני' ולפמ"ש בפנים גם המאירי מודה בזה. אך דבאיסור חמיר כא"א שהיא חנק הי' לנו לחוש שמא יעידו אח"כ בפני' משא"כ באיסור לאו אמרינן עדים בצד אסתן ותיאסר ול"ח שיעידו בפני' ואינו דומה למה שאמרו בב"ב קל"ה לענין יבמה לשוק לחוש לעדים במדה"י דשם מחזקינן מאיסור א"א לאיסור יבמה לשוק משא"כ בנ"ד שבודאי נתגרשה ליכא חזקת א"א כמש"ל. ד' כיון שהאשה הוחזקה נדה בשכנותי' יש לסמוך אסברת רדב"ז שהובא במ"ל וגם כיון שלא ספרה ז' נקיים ואנן פסקינן דמחזיר גרושתו צריך ז' נקיים יש לסמוך אשיטת מהרי"ט בזה דל"ח לקידושין בלא ספירת ז' נקיים. ה' יש לצרף שיטת הריב"ש דלפסול עדות מהני שלא בפניהם ומכל הני טעמא האשה מותרת לישא וד' יצילנו משגיאות. (וע' ח"ר סי' קמ"ז פלפול עצום ע"ד המאירי שס"ל דבאיסורין מקבלין עדות שלא בפני בע"ד ובדין אם יש חילוק בין איסור לאו לאיסור כרת):

סימן קד

ב"ה **ברעזאן** תרכ"ח. (א) **ראיתי** בנוביי"ק אה"ע סי' ס"ט שכ' לישב דברי תוס' יבמות ל"ז ד"ה רוב שהקשו דמה מהני ג' חדשים דלמא לא נקלט הזרע עד יום ג' ול"ה צ' יום ומ"ה לא הוכר עוברה ועדיין לא נודע אם הוא של הראשון או של השני ותי' דכ"כ לא הי' משתהה הכרת העובר של ראשון עד שליש ימי' מן השני. והדברים תמוהים מאוד דמ"מ איך תתיבם לצ' יום דלמא היא מעוברת ולא נקלט הזרע עד יום ג' ואחר ג' ימים יהי' ניכר העובר ואיך ישא אשת אח במקום בן. ותי' בנוב"י דבן שלא נקלט הזרע עד אחר מיתתו לא מקרי עובר ואשת המת זקוקה ליבם ומ"ה שפיר מתיבם כיון דבשעת

מיתה אין לו זרע ולפענ"ד דבר זה תמוה מאוד. הנה זה ודאי דהבן יורש נכסיו כיון שהוא בנו לכל דבר וא"כ כיון דיבום בנחלה תלה רחמנא כדאמרינן ביבמות י"ז ובד' כ"ז דיקום ע"ש אחיו לנחלה וכיון דהבן יורש ואחיו אינו יורש ואינו קם ע"ש אחיו לנחלה. ודאי הוה אשת אח שלא במקום מצוה וחייב כרת דאינה זקוקה ליבום. ועוד דמבואר במשנה דיבמות כ"ב מי שיש לו בן מ"מ פוטר מן היבום חוץ מבא על שפחה ונכרית וכאן הוא בנו לכל דבר ובודאי פוטר מיבום. ועוד דבודאי בת כהן שנשאת לישראל ומת ושמש ביום המיתה וידוע שלא נקלט הזרע רק לאחר מיתה כגון שנולד לרע"ג ימים בודאי פוסל אמו מתרומה אף דבמשנה מבואר והניחה מעוברת זה ג"כ מקרי הניחה מעוברת. והרי לענין פוסל מתרומה אמרינן ד' ס"ט ע"ב דעד ארבעים יום מיא בעלמא ואוכלת אמו בתרומה עד מ' יום ואח"כ אינה אוכלת ואף שכבר אכלה מ"מ לאח"כ אינה אוכלת וה"ה בלא נקלט הזרע רק לאחר מיתה מ"מ כיון שאח"כ נודע שהיא מעוברת מבעלה אינה אוכלת דכתיב וזרע אין לה וזה שיש לה אינה אוכלת וה"ה לענין יבום כיון שבן יש לו אינה מתיבמת וחייב כרת. ועוד דסתמא תנן במתני' ד' ל"ה בכונס יבמתו ונמצא מעוברת והולד של קיימא חייב חטאת ואס"ד דאם נקלט הזרע לאחר שמת בעלה אינו חייב חטאת אמאי תנן סתמא חייב חטאת והרי משכחת לה שיש ספק אם נקלט הזרע בחי' בעלה כגון שנולד לרע"ג או לרע"ב אחר מיתת בעלה ובכה"ג א"ח חטאת ואמאי תנן סתמא. ע"כ הדבר ברור דז"א וחלילה לומר כן ומחוורתא דהנוב"י לא כ' רק לחדודי אבל להלכה לא עלה על דעתו מעולם ואין לומר דהרי דרכי' דרכי נועם וכיון שבשעת מיתה לא הי' לו זרע והותרה ליבם כבר הותרה דז"א דהרי צריכה להמתין מדאורייתא ביבמה שמא היא מעוברת דרוב נשים מתעברות ואף דאיכא חזקת היתר ליבום מ"מ רוב עדיף מחזקה ע' תוס' יבמות ל"ז ד"ה וזו. ומה שפירשתי בספרי א"כ כיון דבלא"ה צריכה להמתין לא הותרה ליבם רק עד ג' חדשים ואז כבר נקלט הזרע ע"כ ל"ש דרכיה דרכי נועם. וע"כ אם נקלט הזרע אחר מיתתו ודאי אסורה ליבם באיסור אשת אח (ועמ"ש בספרי ח"ר ליו"ד ססי' קס"ח):

ב **והנה** מה שהבאתי לעיל דהיכא דאין האח יורש אינו זוקק ליבום דיבום בירושה תלה. אין להקשות מהפוסקים דמומר זוקק ליבום אף דאינו יורש דז"א דמומר יורש ד"ת כמבואר סי' רפ"ג רק שחכמים קנסו אותו כמ"ש הרמ"א שם וכיון דמדינא יורש מ"ה זוקק ליבום דלענין איסור לא הפקיעו חז"ל משא"כ היכא שאין יורש מדינא. והנה בנובי"ת אה"ע סי' קל"ז מפלפל הגאון ר' יאקאבקא בדברי תוס' הנ"ל והנה מ"ש בשם ע"ח להאר"י הקדוש דצ' יום הוא עם ג' ימי הקליטה וכ' דאין לנו עסק בנסתרות דדעת

תוס' לא כן הוא במח"כ לא עיין במהד"ב למהרש"א שפי' גם דברי תוס' כן דמה שתי' דכל כך לא הי' משתהה הוא גורם עד ג' ימים מן השני והכונה דכיון דהמתינה צ' יום הי' הולד להיות ניכר דצ' יום היא עם הקליטה למסקנת התו' ונמצא דדברי האר"י הקדוש ודברי תוס' אחד הם. אך צ"ע דהרי מגמ' דנדה ל"ח מבואר דאשה יולדת לרע"א רע"ב רע"ג אלמא דימי הקליטה הם חוץ לט' חדשים וכיון דסתמא אמרו עיברה ניכר לשליש ימים משמע ג"כ חוץ לימי הקליטה דאס"ד עם ימי הקליטה ל"ה שליש ימי' ושמא מה"ט נכתב בקרא ויהי כמשלש חדשים ע' רש"י בחומש מה שלמד מזה וע' מהרש"א נדה ח' להנ"ל י"ל דל"ה ג' חדשים מיום הריון ממש כיון דנחסר ימי הקליטה ולכן לא הי' כמשלש חדשים (ועמ"ש בענין קליטה בחר סוף סי' צ"א):

אמנם מה שהשיב הגאון ר' יאקבקא דסתמא דמלתא בעצמה האשה יודעת מקודם צ' יום איזה ימים שהיא מעוברת רק שחיישינן שהאשה לא תאמר האמת משא"כ ביבום שתיכף לאחר היבום יתברר ותצא מהיבום ע"כ ודאי תגיד האמת וע"כ מותרת להתיבם בצ' יום ול"צ להמתין על ימי הקליטה ומייתי ראי' מדמקשה ביבמות ותיבדק בהליכה משמע דהאשה בעצמה יודעת מקודם דברי' תמוהין מאוד דמה דמקשה ותבדק בהליכה הכונה שם לאחר נישואין שהיא צ' יום דכלפי מה שאמרו בגמ' אין בודקין את הנשואות לפי שהיא בושה לה ותתגנה על בעלה מקשה ותבדוק בהליכה וכיון שא"צ לבדיקת פנים אין בושה לה. ומה זו ראי' שהאשה בעצמה יודעת קודם צ'. אך שמא כונתו זאת כ' מסברא דכיון דמוכח מגמ' שיש היכר בהילוך ובכבדות האשה ע"כ האשה בעצמה מסתמא מכרת אף קודם לזה איזה ימים בכבדותה ושאר סימנים אבל מלשונו לא משמע כן:

סימן קה

ב"ה **פרעמישלא** תרל"ד

להרב הגאון החריף ובקי מ' **שרגא פייבל טויביש** נ"י האבד"ק **יאססי**:

ע"ד השאלה באחד שנתן חליצה ליבמתו והתפשרו בעסק העזבון ע"י בוררים והאשה קיבלה מהעזבון כפי הפשרה והשלישה פטורין וכתובה להחזיר להחלוץ ואחר החליצה התנכלה היבמה בערמה וניקח מהשליש באמצעות מושל העיר הכתובה וניתן להאשה באמצעות הפארטעסט שקיבלה האשה באמרה שחתמה על שובר ולא קיבלה מעות. ורוצה החלוץ לבטל החליצה ושאל משפט החליצה אם היא מותרת לשוק:

א **תשובה** מה שכתב כת"ה דדוקא בדיבור בעלמא בעי משפטי התנאים ומ"ה בעי תנאי אפשר לקיים ע"י שליח ול"מ תנאי בחליצה משא"כ הכא דאלומי אלים לתנאי והשלישו לקיום הכתיבה והפטור הוי התנאי מעשה ומועיל אף בחליצה ז"א דאין ענין מעשה השלישית והתנאי לבטל החליצה. ומה שהשלישו הוא שהשליש יחזיר להחלוץ אבל לא לבטל החליצה אף אם הותנה הוי דיבור בעלמא ול"מ בחליצה. וקצת ראי' מכהן שהשביעה האשה ובעי ת"כ אף שעשה מעשה ומחק השם. ומ"מ בעי משפטי התנאים וא"צ לראי' לסתור זאת. ועיקר הדבר כיון דמסתמא בעת החליצה אמר החלוץ כפי סדר החליצה שהוא פוסל כל עדי ועדים שיעידו שמסרתי או שאמרתי שום דבר שתבטל החליצה או יגרע כחו מחמתו בזה גופה ביטל כל הדברים שנדברו קודם החליצה וגם כל התנאים בטלים שפיסל עדים שיעידו על כל הדברים כי מה שלא תקנו לבטל תנאים הוא משום שאין מועיל שום תנאי אבל הוא גם כן בטל בכלל הדברים שמבטל כל הדברים שנדברו קודם החליצה. וכת"ה בנה יסודו על דברי הישי"ע סי' קס"ט שרצה לומר דהא דאין תנאי בחליצה דוקא בלא אמרה האשה בעצמה התנאי אבל אם האשה בעצמה אמרה שתתן לו סך כזה ואמר לה החלוץ חלוץ לי ע"מ שתתן בזה התנאי קיים ואם לא תקיים התנאי החליצה בטלה. ואמנם הוא נגד משמעות הש"ס וכל הפוסקים ועיקר מה דקשיא לי' כיון שבעינן כוונה לחליצה והוא לא כוון לפטור אותה רק באופן שתתן לו מיחסר הכונה לחליצה לק"מ דבכונה ודאי ל"מ תנאי וכמו דל"מ תנאי במעשה החליצה ל"מ תנאי בכונה והרי גם בקדושין בעינן כונה שיקנה אותה ומ"מ בהותנה תנאי שאינו כפי משפטי תנאים הוי קדושין ונימא שלא כוון לקנות רק באופן זה וע"כ כיון דתנאי כזה אינו מבטל המעשה אינו מבטל גם הכונה:

ב **הן** אמת שיש ראי' גדולה לסברת הישי"ע וגם לפ"ז יהי' מקום לפסול החליצה בנ"ד. דבר"י נתיב כ"ה כתב וז"ל חליצה מוטעת כשירה וכו' ובמישרים כתבתי כי כל מה שמתנה יותר מן הראוי אינו שום דבר אבל אם הותנה בדבר שראוי ליתן או שחייבת לו כגון יבמה שיש בידה ממון מהיבם ואמרו לו חלוץ לה ע"מ שיחזירו לך שלך הכל לפי המעשה והתנאי אם יחזירו הרי החליצה חליצה ואם לאו אינו חליצה ע"כ. והנה דברי המישרים תמוהים מאד וכבר תמה בזה בא"מ סי' ל"ח. ולישב דבריו י"ל עפ"י דברי הישי"ע הנ"ל שהקשה דלכאורה חליצה בעי כונה והוא לא כוון רק באופן שתתקיים התנאי. וכתב לישב דהנה אף אם החליצה פסולה מ"מ נפסלת עלי' ועפ"י דין כופין אותו אח"כ להתירה לשוק א"כ אף הוא כיון בתחלה לחלוץ חליצה מעלי' דמה יועיל בזה כיון שאח"כ יהי' מחיוב לחלוץ לה בחנם. א"כ שפיר כתב הרבינו ירוחם דזה

דוקא כשאינה מחויבת לו ממון אבל כשמחויבת לו ממון אח"כ לא יכופו אותו לחלוץ רק כשתתן לו החוב מעיקרא לא כיון לחלוץ רק בתנאי והוי חליצה בלא כונה ומ"ה כשלא תקיים התנאי ל"מ החליצה. ועיין יבמות ק"ו בגמ' ופרש"י זיל הב לה שפרש"י ואע"ג דחליצה בהכי לא מפסלה מיהא אחייבה לקיימא תנאי מדינא נשאר שכירות וע' ברשב"א ובקצה"ח סי' רמ"א ולפמ"ש הר"י הנ"ל הפירוש בגמ' בפשיטות דלפי מה דס"ד דל"מ טעון משטה ומחויבת לשלם מטעם שכירות שפיר מהני התנאי דהוא לא כיון רק באופן זה דאח"כ לא יכופו אותו לחלוץ בחנם ול"מ החליצה רק כשתקיים התנאי. ולבתר דמשני משטה אני בך כופין לחלוץ בחנם ומה יועיל אם לא יכוין דהרי נפסלת עלי' ויהי' מוכרח לחלוץ ע"כ אף הוא כיון לפטור ותנאי בגוף החליצה ל"מ דהוי תנאי שא"א לקיים עיי"ש:

ג **ולדברי** הר"י מיושב קו' התוס' ד' נ"ג אהא דרבינא מסיק דכ"ע יש תנאי בחליצה וזה דלא כהלכתא דחליצה מוטעת כשרה ואין תנאי בחליצה דביבמות נ"ג מיירי בתנאי שהיא מחוייבת ממון דבזה מהני תנאי כנ"ל. ולפ"ז יצא לנו בנ"ד כיון שהתפשרה למחול לו החוב ומחילה א"צ קנין והשלישו השטר א"כ היא מחוייבת לפטור אותו עכ"פ וא"י לומר משטה דהרי כ' במרדכי פ' החולץ דאם כבר נתנה לו אינה יכולה לטעון משטה וכ"ש כשמחלה החוב והכתובה וצ"ל בהך עובדא דמרדכי שם שתפסה הב' זהובים בעד הכתובה. אף שמבואר שם שמחלו זל"ז ואיך אח"כ תבעה הכתובה וצ"ל דלקחה את שלה היינו הב' זהובים שלא זכה בהם כמבואר שם אבל מהכתובה כבר נפטר ודוק וכיון שע"פ הדין מחוייבת לפטור אותו התנאי קיים לשיטת הר"י הנ"ל. אמנם בכ"ז הנני רואה מהטוש"ע חולקים על הר"י בזה דהרי מבואר בסי' קס"ט דחייבת ליתן לו מה שהבטיחה כדין שכיר ודוקא ביש טענה שאינה חפיצה בו יכולה לטעון משטה ומ"מ אם לא תתן החליצה כשירה הרי דלא כסברת הר"י הנ"ל. ובגוף הקו' דהרי הוא לא כוון להתירה ע' בב"ש סי' קס"ט ס"ק נ"א שהקשה בע"מ שלא תנשאי והרי הוא לא כוון להתירה. ותי' שהוא סובר שהחליצה זו מתירתה להנשא ולכך התכוין ואינה נאסרת אלא לפי תנאו והתנאי באמת בטל עיי"ש. וה"ה בכל תנאי הוא מתירתה להנשא. ולפי דעתו אינה אסורה אלא לפי תנאו והתנאי בטל וע' בכתובות כ"א דתנאי מלתא אחריתי הוא סוף דבר דאין לחוש לדעת הר"י נגד כל הפוסקים:

ד **ובימי** חורפי הקשיתי בהא דאין תנאי בחליצה דהוה א"א לקיים ע"ש לר"י דס"ל יבמות דאיהו שליחותא דאחין קעביד א"כ יש שליחות בחליצה ורציתי לחלק דביש אחין באמת מהני תנאי ובזה ישבתי קו' התוס' ד' נ"ג הנ"ל והגאון מהרש"ק מבראד השיב לי דלאו

שליחות גמורה הוא. ובאמת בע"ז ד' נ"ג מצינו דנכרי שליחות דישראל עבדי לענין ע"ז אף דאין שליחות לנכרי רק זה ל"ה שליחות גמורה ע' בשמים ראש סי' ש"פ ומ"מ בהך דיבמות לענין אחין משמע דהוי שליחות גמורה אך מ"מ י"ל כיון דהמעשה לא אלים כל כך שיכול לעשות שליח לכל מי שירצה רק לאחי' שהוא ג"כ חייב במצוה זו. והוה כשותף אינו יכול להתנות תנאי ויש לפלפל בזה ומ"מ אנו אין לנו אלא הכרעת הפוסקים בכגון דא ושוב ראיתי דהדבר מוכרח קצת דבאחין ל"ה שליחות גמורה בחליצה דהא אף אם לא ירצה האחר לעשות אותו שליח חולץ ושליחות בע"כ לא אשכחן רק באב כדאיתא בגיטין כ"א ועוד כיון דהחלוץ לא עביד מידי הוה מידי דממילא ול"ש שליחות כמ"ש הר"ן נדרים ע"ב גבי שמיעת האפוטרופוס ועה"ט ל"מ שליחות בחליצה:

ה **ודרך** אגב ראיתי בפתחי תשובה שמביא קושיות הגט מקושר על הב"ח ופוסקים שכ' באטר שיחלוץ בשני רגלים ויכוין שאם אינו עפ"י הדין לא תעלה החליצה כלל. ותמה דהרי אין תנאי בחליצה ותי' עפ"ד הרמב"ן דדוקא בתנאים שבין אדם לחבירו בעי משפטי התנאים עיי"ש. ובזה נלפע"ד לישב מה שהקשיתי בדברי תוס' שבת ע"ב שכתב תוס' אין אשם תלוי בשפחה חרופה יכול להביא אשם על תנאי ולהתנות בשלמים ואפי' למ"ד אין מביאין קדשים לביה"פ מ"מ לא חשוב גורם כפרה כיון דאם עבר והותנה מה שעשה עשה. וזה ליתא ע"י שליח כיון דאין מביאין לביה"פ לכתחלה ואשלד"ע ומ"מ תנאי מהני. אמנם עפ"ד הרמב"ן הנ"ל מיושב שפיר. מיהו לפמ"ש בשב יעקב סי' ל' הובא בברית אברהם חאה"ע סי' ט"ו דעיקר תליא אי המעשה בלא התנאי הי' יכול לקיים ע"י שליח יכול להתנות תנאי ל"ק מתוס' שבת (ועמ"ש בספרי או"ח סי' ק"ו ועמ"ש על תוס' שבת ע"ב בספרי ליו"ד ח"ר רס"י צ"ז) ולדינא אין לנו אלא דברי הש"ע וביחוד אחרי שהחולץ אמר שמבטל כל דבורים שיגרעו לחליצה נכלל גם התנאי. אמנם אם אין לפסול החליצה מפאת כן אבל החיוב על האשה לקיים מה שנדבר ולפטור החליץ מכל וכל ויכול לכוף להאשה בכל מיני כפויה שלא תתבע לבעל החלוץ על מנן:

והנני ידידו

סימן קו

ב"ה **פרעמישלא תרל"ט**

להרב הגאון החריף ובקי **מ' יהושע פאליק זאב** נ"י האבד"ק **פאלטישאן**.

ע"ד השאלה באחד שאינו רוצה לחלוץ ליבמתו רק בכפר שדר בו אי יאי למיעבד הכי ובכפר יש בית תפלה קבוע לשבתות ויו"ט ושם רוצה לחלוץ ואינו רוצה לבא העירה:

א **תשובה** הנה כת"ה מסתפק ושואל וקאתי עלה מתרי טעמא האחד מדכתיב ועלתה יבמתו השערה ודריש בספרי שצריך שהחליצה יהי' בגבהה של עיר ע"כ אין לחלוץ בכפר הטעם הב' דכתיב וקראו לו זקני עירו.. ע"כ צריך שהחליצה יהי' בעיר דאף דמרבינן הדיוטות ולאו דוקא זקני עירו מ"מ בעינן שיהי' המקום ראוי לזקנים שיהי' שם יותר ממאה איש כדאמרינן סוף פ"ק דסנהדרין. ובמה דסיים אפתח הנה כת"ה הביא גמ' דמכות ד' ו' דפליגי בעיר מקלט שאין בה זקנים אי קולטת וכן בבן סורר וכן בעגלה ערופה. והרמב"ם פוסק בעיר מקלט בפ"ז מה' רוצח ה"ו דעיר שאין בה זקנים אינה קולטת ובעגלה ערופה ובבן סורר ומורה השמיט הרמב"ם הדין וכבר תמה בזה המ"ל. והנה בספרי דריש ג"כ בחליצה דמצוה בזקני העיר וקשיא אמאי לא חשיב חליצה ג"כ במכות וע"כ בחליצה כיון דמרבינן הדיוטות לכ"ע לא בעי זקני העיר רק למצוה ומ"ה פוסק הרמב"ם דבן סו"מ דמי ג"כ לחליצה דאין זקני עיר מעכב. והא דלא מייתי בעגלה ערופה זקני עיר דוקא משום דסמך אמאי דפסק אין מודדין אלא מעיר שיש בה ב"ד. ולפ"ז כ' דלכאורה כיון דלכתחלה בעי זקני העיר בעי עכ"פ לעכובא שיהי' ראוי לזקני העיר דכל הראוי לבילה אין בילה מעכבת ומ"ה כ' דזה דוקא בזמן דאיכא סמוכים ובעי לכתחלה זקנים בעי שיהי' המקום ראוי לזקנים שיהי' שם מאה ועשרים משא"כ בזה"ז דליכא סמוכים תו ליכא מצוה ולא בעינן מקום הראוי לזקנים אלו תוכן דבריו. הנה מה שהקשה המ"ל על הרמב"ם דלא מביא בב"ס דבעי דוקא עיר שיש בה זקנים לדעתי לכאורה לק"מ לפמ"ש תוס' דסנהדרין י"ד לחלק דמה"ט בעגלה ערופה בעי עיר שיש בה ב"ד מדכתיב זקני העיר משמע המיוחדים שבעיר משא"כ כשנכתב בלא ה' כגון בחליצה משמע הדיוטות ובודאי היכא דסגי הדיוטות אין חילוק בין זקנים לאין זקנים כמו בחליצה, דלא קפדינן אזקנים מה"ט הואיל דסגי בהדיוטות ומ"ה פוסק הרמב"ם דבבן סורר ל"ב עיר שיש בה זקנים דכתיב זקני עירו בלא ה' משא"כ בערי מקלט דכתיב ודבר באזני זקני העיר פוסק דעיר שאין בה זקנים אינה קולטת. וכן בע"ע כתיב זקני העיר הרמב"ם סמך אמה שפסק דמודדין מעיר שיש בה ב"ד וכללא הוא דהיכא דבעינן מומחים מסנהדרין זקנים הוה דוקא דסנהדרין מקרי זקנים כדאמרי' בקידושין זקן שקנה חכמה. איברא דבבן סורר בעי בודאי מומחין דאף בהתראה ראשונה דמלקות נהי דל"ב כ"ג רק ב"ד של שלשה מ"מ למלקות ודאי בעי מומחין ועוד דקרא דהוציאו אותו אל זקני עירו רק לאחר שכבר נלקה ראשונה דבתחלה כתיב ויסרו אותו ולא ישמע אליהם וזה

מלקות ראשונה ואח"כ כתיב והוציאו אותו אל זקני עירו היינו להורגו וזה בעי ב"ד של כ"ג ולפ"ז אדרבה צ"ע על התוס' סנהדרין שכ' דזקני עירו משמע הדיוטות והרי בב"ס כתיב זקני עירו ובודאי הכונה ב"ד של כ"ג:

ב **גם** בעיקר קושיתם שכ' בסנהדרין י"ד וביבמות אהא דאמרינן שם יכול זקני השוק והוכיחו מזה דזקני עיר משמע הדיוטות והרי רש"י פי' שם יכול זקני השוק שאינן מסנהדרין ומשמע דזקני השוק נמי סמוכין הם רק שאינן מסנהדרין ול"ק קושיתם גם מה שאמרו בגמ' למדידת עגלה יכול זקני השוק ג"כ היינו שאינן סנהדרין דלמדידת עגלה בעינן מסנהדרין מירושלים ומשא"כ זקני העיר מהבאת עגלה סגי שתהי' ב"ד סמוכין ולא סנהדרין ומ"ש תוס' בסנהדרין דבריש מצות חליצה שלשה הדיוטות מדכתיב זקני עירו ומזה הוכיחו דלשון זקני עיר מרבה הדיוטות צ"ע על דבריהם דת"ק יליף הדיוטות מיתור הקרא כיון דכתיב לעיל הזקנים למ"ל דכתיב זקני עיר וע"כ הדיוטות נתרבה על דרך אין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות ולעולם לשון זקני עיר משמע סמוכים גם מה שהקשו ביבמות דלשון הזקנים משמע הדיוטות כמ"ש בסנהדרין יכול זקני השוק כבר כתבתי דרש"י פי' שאינן מסנהדרין לעולם סמוכים ומומחין הוה שוב מצאתי בס' פני מבין שהרגיש קצת במ"ש והניח בצ"ע דברי התוס' דלפירש"י לק"מ. אמנם שוב ראיתי ברמב"ם פ"ט מרוצח ה"ו שכ' אין מודדין אלא מעיר שיש בה ב"ד של כ"ג והכ"מ כ' דהיא משנה אין מודדין אלא מעיר שיש בה ב"ד ובגמ' ד' מ"ה ע"ב משום דבעינן זקני העיר. ואיני יודע איך למד מזה דבעי ב"ד של כ"ג וצ"ע. אמנם אם גם תוס' ס"ל כן יפה הקשו דבסנהדרין משמע דזקנים המה אף זקני השוק ואמאי בעי בעגלה דוקא למדוד מעיר שיש בה ב"ד שהיא כ"ג שהם סנהדרין קטנה ותי' דזקני העיר בה' משמע סנהדרין קטנה,: ומזה י"ל דלמד הרמב"ם דבעי סנהדרין של כ"ג. אך עדיין צ"ע דא"כ ליבעי סנהדרי גדולה כדמשמע בד' י"ג דלמד מזקני העדה וה"ה זקני העיר וי"ל ודוק. ובין כך ובין כך סתמו תוס' דבריהם מאוד וגם עדיין צ"ע דבריהם וגם עדיין צ"ע דבריהם ביבמות דהרי בחליצה צריך קרא על הדיוטות. ומה הקשו מדאמרינן בסנהדרין יכול אפי' זקני השוק הרי י"ל זקני השוק היינו סמוכים ולא סנהדרין. ויהי' איך שיהי' דברי הר"מ דבעי דוקא ב"ד של כ"ג חידוש בעיני. ובראשית ההשקפה הי' דברי הפליתי ססי' ס"ג חידוש בעיני שהקשה על הא דאם נמצא סמוך לעיר שאין בה ב"ד מודדין לעיר שיש בה ב"ד. והרי עיר שאין בה ב"ד ע"כ משום שאין בה מאה ועשרים ועיר שיש בה ב"ד ע"כ שיש בה מאה ועשרים א"כ בלא"ה מביאים דהם מרובים ורוב וקרוב הולכין אחה"ר ודבריו תמוהים דב"ד של ג' צריך אף בעיר שאין מאה ועשרים ודוקא סנהדרי קטנה של כ"ג בעי מאה ועשרים

כמבואר בר"מ פ"א מסנהדרין ובגמ' א"כ עיר שאין בה ב"ד ע"כ לא משום שאין בה מאה ועשרים רק סתמא שלא הי' לה ב"ד אך לפמ"ש בשם הר"ם דבעי ב"ד של כ"ג יפה הקשה אך תירוצו דחוק:

ג **ואשוב** לדברי הגמ' מכות. הנה מה שנחלקו במכות בעיר שאין בה זקנים אי קולטת הנראה הכונה זקנים ב"ד של כ"ג דכתיב זקני העיר כמו בע"ע דמודדין לעיר של ב"ד כ"ג מדכתיב זקני העיר וכן פליגי בעגלה ערופה ועיקר פלוגתייהו אי בעינן קרא כדכתיב כמ"ש הריטב"א במכות. וכן במה דפליגי בבן סורר אי נעשה ב"ס בעיר שאין בה זקנים צריך להבין דכיון דכתיב והוציאו אותו אל זקני עירו והם גומרין דינו למיתה ודאי בעי ב"ד של כ"ג כדאמרינן ד' ע' במשנה חזר וקלקל נדון בעשרים ושלשה. ונראה דעיקר פלוגתייהו אי רשאין לדונו בעיר אחרת דמדכתיב זקני עירו משמע שנדון לפני זקנים שבעירו וס"ל לחד מ"ד דאם אין זקנים בעירו רשאין לדונו בעיר אחרת. ומה דכתיב זקני עירו הוא למצוה לדונו בעירו אבל אם אין זקנים בעירו רשאי אביו להוציאו לעיר אחרת ולדונו. ומה שהקשה המ"ל למה לא העתיק הר"מ הדין בעיר שאין בה זקנים אין נעשה ב"ס. נראה לישב קצת לפמ"ש הריטב"א דעיקר פלוגתא במכות אי בעינן קרא כדכתיב וכיון דכבר פסק הר"מ כשמואל בסנהדרין מ"ה, דנקטעה יד העדים פטור דבעינן קרא כדכתיב ע' פי"ד מסנהדרין ה"ח לא הי' צריך להביא דהלכה כמ"ד זקנים דוקא ומה דאיתא פ"ז מרוצח דעיר שאין בה זקנים אינה קולטת קמ"ל אף דבתורה לא כתיב זקני העיר רק ביהושע מ"מ גם בזה בעינן קרא כדכתיב ומה שכ' הרמב"ם אין מודדין אלא לעיר שיש בה ב"ד של כ"ג קמ"ל טובא דאף שעתה בשעת הבאת עגלה יש כ"ג שייך קרא כדכתיב ומ"מ אם בשעת הריגה לא הי' ב"ד של כ"ג אין מודדין ונ"ל דזה טעם הירושל' דקאמר אין מודדין אלא מעיר שיש בה ב"ד דכתיב ידינו לא שפכה הדם ולמה לא יליף הירושלמי מדכתיב זקני העיר ועיין בשירי קרבן שעמד בזה ולא תירץ. אמנם דברי הירושלמי נכונים דמדקרא דזקני העדה מוכיח דבעי בשעת ערופת העגלה שיצאו זקני העיר. אמנם הירושלמי קאמר טעם דמודדין דוקא לעיר שיש בה ב"ד דמשמע דבשעת הריגה ומציאה יהיה שם ב"ד ומ"ה קאמר שהרי צריך שיאמרו ידינו לא שפכו והיינו לא פטרנוהו בלא לויה ואם לא הי' קודם איך יאמרו זאת והרי אז לא היו אלו הזקנים. וז"ב ת"ל:

ומה שהקשו תוס' ביבמות על מ"ד דאף שאין זקנים עורפין ממשנה דעיר שאין בה ב"ד אין מודרין שם י"ל לפמ"ש דבעי דוקא ב"ד של כ"ג י"ל דהאי מ"ד ס"ל דזקני העיר דילפינן ב"ד של כ"ג היא רק למצוה אבל עכ"פ בעינן לעכב ב"ד של ג' דעריפת עגלה

בג' או בחמשה ובעי סמוכין וכיון דבעינן שאותן המביאים יאמרו ידינו לא שפכה וע"כ אין מודדין לעיר שאין בה ב"ד היינו ב"ד של ג' דזה לעיכובא משא"כ זקני העיר הוא רק למצוה והנה מה שפירשתי דבבן סורר אף אם רוצה אביו לדונו בפני זקנים שבעיר אחרת אין לדונו דבעינן זקני עירו דוקא קצת צ"ע ממה דאמרינן במכות בתחלה אחד שוגג ואחד מזיד מקדימין לשם. וכן פוסק הר"מ פ"ה מה' רוצח ה' ז' ואח"כ שולחין זקני העיר שהרג שם שנאמר ושכחו זקני עירו ולקחו אותו משם מי שנחייב מיתה ממיתין אותו א"כ הגע על עצמך אם הרג בעיר שאין בה ב"ד של כ"ג הרי אין ממיתין אותו כיון דכתיב ושלחו זקני עירו ולקחו אותו משם והרי אין זקני עיר אחרת הורגין אותו. אמנם לפמ"ש לעיל דטעמא דבעינן קרא כדכתיב א"כ ברוצח דל"ב קרא כדכתיב ואף דנקטעה יד העדים חייב כדאמרינן בסנהדרין מ"ה שפיר נכון דאף זקני עיר אחרת ממיתין אותו וזה ברור:

וראיתי במרכבת המשנה ח"ג פי"ז ה' ד' שכ' דהא דכתיב בבן סורר והוציאו אותו אל זקני עירו היינו בהתראה ראשונה דסגי בב"ד של ג' כמ"ש הר"מ פ"ז מה' ממרים וזה, הפי' במכות עיר שאין בה זקנים. וכיון דאין לך עיר שאין בה ב"ד של ג' ומ"ה השמיטו רבינו וזה ליתא דקרא דויסרו אותו שנאמר בתחלת הקרא קאי למלקות של ג' וקרא דותפסו בו אביו ואמו והוציאו אותו אל זקני עירו ואל שער מקומו שנאמר אחר מלקות של ג' ע"כ הוא ב"ד של כ"ג דאביו ואמו תופסין אותו למיתה ומקרא דבנינו זה ילפינן דגם הג' ראשונים שחייבו אותו מלקות צריכין להיות שם כדאמרי' בסנהדרין ע' ודוק:

ה **ואחרי** שהקדמתי לבאר סוגיא דמכות אשיב לדבריו מה שכתב דצריך שיהי' מקום הראוי לזקנים היינו שיהי' מאה ועשרים זה ליתא דבודאי אי בעי זקני עיר היינו סמוכים אבל יותר מג' שיהי' ב"ד ודאי ל"ב דכיון דכתיב זקני עיר בלא ה' ודאי ל"ב סנהדרין של כ"ג רק דה"א דליבעי סמוכין קמ"ל קרא דסגי בהדיוטות וכיון דל"ב רק ב"ד של ג' כבר כתבתי לעיל דאף במקום שאין בו מאה ועשרים מושיבין ב"ד של ג' כמבואר ברמב"ם פ"א מסנהדרין והנה מה שכ' דאף אי ל"ב זקנים מ"מ בעינן ראוי לזקנים דעת מהרד"ך דל"ב ראוי לבילה רק היכא שמצינו להדיא ועיין טהרות הקודש מ"ש בריש זבחים ע"ב תוס' ד"ה זבחים ואני העירותי ת"ל בש"ס דסוכה י"ג דיליף דרבנן ס"ל שנים שמי' אגוד מדס"ל דשני גבעולין כשר בדיעבד והקשה מוח"ז הגאון ר' עקיבא איגר בדרוש וחידוש ובתוס' ר"ע בפי"א דפרה. והרי בדיעבד גם בלא אגד כשר ואיך מוכח דשמי' אגד וזה תימא רבתי אבל לדעתי לא קשה דנהי דבלא אגד כשר אבל עכ"פ בעי ראוי לאגוד ואס"ד דשנים לא שמי' אגד הי"ל אינו ראוי לאגוד ופסול אפילו בדיעבד. וזה ישוב נכון וראי'

לשיטת הטהרות הקודש שכ' שם כעין זה לענין אגד דלולב. וזה דלא כשיטת הרד"ך הנ"ל. (הן אמת דדברי הטהרות הקודש שם שכ' דמה"ט יבש פסול שהקשו תוס' ר"פ לולב הגזול הרי לרבנן ל"ב אגד רק למצוה משום זה אלי ואנוהו ולכתחלה וכ' הוא דלרבנן בעי ראוי להיות ואנוהו וכשהוא יבש אינו ראוי ע"ש וזה צ"ע דא"כ אמאי אמרי' בהנחנקין דלרבנן דל"ב אגד האי לחודה קאי ואינו עובר על בל תוסיף וזה צ"ע דכיון דיש עוד מין אחד אינו ראוי לאגוד דיעבור על בל תוסיף א"כ שוב אגד מעכב וע' תוס' סוכה ל"א אמנם יש לישב זאת לאחר העיון דלעולם ראוי לאגוד והמין שהוסיף יהי' חוץ לאגוד ודוק):

ה **ואשיב** לדבריו הנה אף כי החשש השני שחשש דכיון דאין בכפר מאה ועשרים אינו ראוי לחליצה כתבתי דאין בו חשש כלל מ"מ מחשש הראשון יש לדון דכתיב השערה וגם דכתיב זקני עירו וכ"ת מייתי דברי הספרי שצריך להיות בגבהה של עיר וס"ל לקצת פוסקים דלשון ועלתה דוקא והגמ"ר ס"ל דלאו דוקא רק שצ"ל במקום מפורסם והובא כ"ז בב"ש וכתב דלדברי הגמ"ר דלשון ועלתה לאו דוקא ה"ה לשון הספרי גבהה של עיר לאו דוקא ה"ה בכפר אם הוא מקום מפורסים. הנה צריך להבין דגם במוציא שם רע כתיב והוציאו את בתולי הנערה אל זקני העיר השערה וממלת השערה לא דרשו מידי ואמאי בחליצה דרשי' לשון השערה. והנה במה דכתיב במוציא שם רע אל זקני העיר צ"ע במה פליגי ר"מ ורבנן אי מוציא בג' או בכ"ג והרי כתיב זקני העיר וכתבתי לעיל דזקני העיר משמע סנהדרי קטנה כמו שכתבתי לעיל בישוב דברי התוס' סנהדרין י"ד וגם כתבתי לישב דברי הרמב"ם שכ' אין מודדין אלא מעיר שיש בה ב"ד כ"ג ומנ"ל דבעי ב"ד של כ"ג וע"כ יליף מזקני העיר א"כ אמאי צריך טעם לחכמים דס"ל בכ"ג ותיפוק לי' מקרא דזקני העיר ונ"ל דזה באמת טעם הרמב"ם דפוסק כחכמים דתחילת דינו של מוציא שם רע בכ"ג ושמא מה דאמרינן בגמ' דף ח' הטעם דחיישינן ללעז לרבנן הוא טעמי' דקרא דכתיב זקני העיר. וקשי' הרי הו"ל דינו ממונות ולכן צריך הטעם דחיישינין ללעז. ושמא בפשיטות י"ל דקרא בודאי אתי' היכא שהביא הבעל עדים ולדיני נפשות ולכן כתיב זקני העיר ובגמ' פליגי היכא דבא רק להפסיד כתובה באומר פתח פתוח מצאתי כפירש"י אי בהביא הבעל עדים והיכחשום למאה סלע ולכן אין ראי' מקרא. והרבה יש לדבר מזה. וקצרתי (ועדיין צ"ע דהרי בקרא כתיב ולקחו זקני העיר ההיא וגומר ויסרו וגומר ולזה ל"צ רק ג') ואמנם מה דלא דרשו מלשון השערה הטעם דכיון דצריך ב"ד סמוכים לדון דיני נפשות אורחא דקרא לכתוב השערה דמיקרי מקום ישיבת הדיינים אולם בחליצה כתבו תוס' יבמות ק"א דמשמע ג"כ השערה מקום ישיבת הדיינים קבועים סמוכים ומ"ה

ס"ד דלא מהני הדיוטות אך לבתר דילפינין מקרא דזקני מיותר או מקרא דלעיני דל"ב סנהדרין או ב"ד סמוכים למה כתיב השערה ולכן דרשי בספרי השערה שצריך שיהי' בגבהה של עיר:

ו **וצ"ע** לפ"ז מה דקאמר בספרי מצוה בב"ד שיהי' בגבהה של עיר ושיהי' בזקנים חדא אם בעי זקנים היינו סמוכים. א"כ תיבת השערה אורחא דקרא. ועוד הרי באמת ל"ב זקנים כדיליף בגמ' ובמשנה ואף לכתחלה משמע במשנה דל"ב זקנים, ע"כ נ"ל דצ"ל בספרי או שיהי' בזקנים. וגם לפי הגי' דידן י"ל הכי ו' הוא ו' המחלקת ויותר טוב לגרוס או. והכוונה שצריך שיקיים הקרא דהשערה. אי שיהי' זקנים ונקט השערה דכן נקרא מקום מושב זקני העיר או אם לא יהי' רק הדיוטות יהי' מקום גובהה של עיר דזה נקרא ג"כ השערה בה' הידיעה. ועכ"פ נ"ל דכיון דבעי מקום מפורסם א"כ נ"ל דאין לחלוץ בכפר דאיזה מקום מפורסם יש שם בכפר. אולם י"ל דהקרעטשמי שבכפר מיקרי מקום מפורסם. אך אולי לא נקרא השערה רק מקום מפורסם בעיר. דברוב פעמים סמוכים לשון שער עם עיר. ולשון שעריך משמע שער העיר וכתבו תוס' בכתובות מ"ז דבעיר שרובה נכרים מיקרי שעריך שער ב"ד. א"כ בעינין עכ"פ שערי ב"ד קבוע. ולא בכפר במקום שאין קביעות ב"ד ולא שערי העיר. ומה שכתב כת"ה דכיון דכתיב השערה אל הזקנים, ואנן אין לנו זקנים סמוכים וע"כ לא בעינין ג"כ השערה זה ליתא דכיון דמבואר במשנה. דאף לכתחלה ל"ב זקנים ואף הדיוטות ילפינן. מ"מ מנ"ל דלא בעינן השערה שהיא מקום מפורסם בעיר. ועיין רש"י סנהדרין י"ז דמה"ט מקום שאין בו עשרה בטלנין אין ראוי לסנהדרין דקיימי לן במגילה כל כרך שאין בו עשרה בטלנין נידן ככפר ולא ראוי' לסנהדרין וכאן דכתיב בחליצה וקראו לו זקני עירו על כרחך אין לפרש זקני עירו ממקום שנולד שם. דאין לזה שום סברא ובשלמא גבי בן סורר ומורה דכתיב אל זקני עירו ואל שער מקומו בעינן קרא כדכתיב. שיהי' הזקנים בעיר בעת שנעשה שם בן סורר. ול"מ זקנים שמעיר אחרת. משא"כ בחליצה הכונה זקני עירו. העיר שעומד בה השתא בעת הקריאה. ואולי גם בבן סורר מהני אם באו זקנים מעיר אחרת לעירו לדון שם. אשר ע"כ אם בא מעיר אחרת כעת המה זקני עירו משא"כ אם הוא בכפר והב"ד באים לכפר בודאי לא נקראו זקני עירו דאינו עומד בעיר. וניהו נמי דגלי קרא דזקני לאו דוקא דה"ה הדיוטות עד אין ריבוי אחר רבוי אלא למעט כיון דכתיב כבר הזקנים וכ"כ הריטב"א מ"מ מלת עירו אין להוציא ממשמעות וכפר לא מיקרי עיר:

ז **והנה** מקרא דכתיב השערה לכאורה יש לומר כיון דדרשי חז"ל דצריך לקבוע דוכתא מדכתיב השערה ופרש"י מקום מזומן לכך י"ל דכל שהיא מקום מזומן מהני ורש"י פי'

מקום מזומן לכך משמע לחליצה ובכה"ג בהגהות ב"י אות ז' מייתי בשם תומת ישרים דלהני מקום מזומן לדין סתם. וכ' הכה"ג דלא זכינו לתשובה. עוד מייתי בכה"ג באות י"ט שם שתקנו הקדמונים לקבוע מקום בבית היבמה מפני נשים יקרות שלא לצאת מבתיהם וראיתי בספר אחד נדפס מחדש מההה"ג האבד"ק יאס שהקשה עלי' דקרא כתיב ועלתה יבמתו השערה ואיך ילכו הב"ד אצלה. אמנם ע"כ כונת הכה"ג שהב"ד יקבעו מקום בביתה. וקודם החליצה תלך מביתה ואח"כ תבוא למקום ישיבת הדיינים ויתקיים ועלתה יבמתו השערה ומה דקשי' מפ' זה בורר דילפינין הולכת אחר היבם שנאמר וקראו לו זקני עירו ולא זקני עירה. י"ל דזה דוקא כשהיבם אינו רוצה רק בזקני עירו כמ"ש בתשו' שיבת ציון יבואר לפנינו ומ"מ קשי' הרי בעינין מקום מפורסים ועכצ"ל כיון שהשמש מכריז ביום הקביעות איך למחר בבית פלוני החלוץ פ' כמ"ש הכה"ג בשם מהר"י הלוי מיקרי זאת מקום מפורסים. אך כ"ז כשהיא בעיר. ומיקרי זקני עירו. וגם השערה מיקרי מקום מפורסים שבעיר לישיבת הדיינים כמ"ש תוס' בכתובת מ"ד דשעריך מיקרי שערי ב"ד וכיון שהקבעה הבית לישיבת הדיינים לחליצה בעיר מיקרי זאת השערה משא"כ בכפר לא מיקרי השערה ולא זקני עירו:

ח **והנה** כת"ה כ' דלכתחלה מצוה בזקנים ומדייק מלשון הירושלמי מצוה בזקנים ומנין אפי' הדיוטות. ואני כתבתי לעיל דבש"ס דידן משמע דלכתחלה בהדיוטות. וכעת ראיתי בפי' המשניות שכ' ההדיוטות אינן חכמים אלא שיודעין קריאת הלשון והחליצה מותרת בהן בשעת הדחק הרי מבואר כדברי כת"ה. אמנם לדעתי נראה דאין כונת הרמב"ם דלכתחלה מצוה דוקא בסמוכים וגם הירושלמי אין סובר כן. רק כונת הרמב"ם דלכתחלה בעינין שיהי' מומחין יודעים דיני חליצה. ובדיעבד או בשעת הדחק כשר אף אם אין יודעים רק קריאת הלשון וכבר מבואר בנימוקי יוסף ובריטב"א שפי' הדיוטות שאינם סמוכים אבל בעינין שיודעין בטוב דיני חליצה, וכן מבואר ברמ"א ובדיעבד כשר אפי' עמי הארץ ואולי גם הירושלמי ס"ל כן ופירש זקנים לא שהם סמוכים רק מומחים ולכן לכתחלה מצוה בזקנים. ועיין בב"ש ס"ק ג' בפי' סדר חליצה ודוק:

ט **והנה** בגוף הסברא שכתבתי דמה דאין לעשות חליצה לכתחלה בכפר משום דבעי זקני עירו והכונה בעיר שעומד השתא. הנה מצאתי בתשו' שיבת ציון סי' צ"ז וצ"ח תשובות אריכות בענין זה. והנה שורש דברי' דדוקא במקום שיש ויכוח בין היבם והיבמה דהיבם אינו רוצה ללכת אחרי' והיא אינה רוצת ללכת להיבם כתבה תורה זקני עירו ולא זקני עירה כדדרשינין סוף פ' זה בורר משא"כ אם היבם מרוצה ללכת להיבמה למקומה לא קפדינן שיתקיים מקרא ושלחו לו זקני עירו. ומהני זקני עירה ג"כ דלא כמ"ש הישו"ש.

עיי"ש שהאריך ולפ"ז י"ל דמצד קרא דזקני עירו אין קפידא לחלוץ בכפר. ועוד הרי מבואר בנ"י סוף זה בורר וברמ"א סי' קס"ו דאם היבם במקום דירתה אין כופין אותה שתבא אל היבם רק כופין אותו שיבא למקומה הרי דאם אי אפשר לקיים זקני עירו מהני זקני עירה. וה"ה שנאמר דאם מקום דירתו בכפר וא"א לקיים זקני עירו ל"ב זקני עירו. ומהני קריאת הדיינים בכפר. דמה שכתבתי לעיל דשאני כשהוא חולץ בעירה כיון שהחולץ כעת בעיר הזאת מיקרי עכ"פ זקני עירו כיון שהוא כעת בעיר זה אינו דלא מיקרי זקני עירו רק במקום שדר בקביעות ועכ"פ שיהי' דר שם ל' יום כמ"ש בישש"ס סוף פ' מצות חליצה. או שיהי' לו בית בעיר כמבואר באה"ע סי' קכ"ח ובש"ס דב"ב דאם קנה בית הוא כאנשי העיר מיד ואף דבסי' קכ"ח מבואר דאם קנה בית דירה הוי ספק אם מיקרי הדר מ"מ לענין עירו ודאי כן היא. משא"כ כשהוא אינו בקביעות וכיון דחזינין דאם הוא מרוצה יכול לחלוץ בעירה י"ל דה"ה בכפר אם מקום דירתו בכפר הן אמת דאם הב"ד אינם רוצים יכולים לכופו שיבא העירה כמבואר בסי' קס"ו אך אם הם רוצים אין זאת מעכב מה דלא מקיים זקני עירו:

י הן אמת דעדיין יש לומר נהי דמה שכתבה תורה זקני עירו ודייקינן ולא זקני עירה זה דוקא שהוא אינה רוצה לבוא לעירה דהתורה נתנה לו זכות זה שתצרך האשה לבא לעירו אבל כשהוא רוצה לבא לעירה אין קפידא בכך מ"מ גוף הקרא דזקני עיר יש לקפידא מקום לחול. וכשחולץ בכפר לא מקיים כלל קרא דזקני עיר כיון שהם עתה בכפר. אך זה אינו דהרי הדיינים המה זקני עיר כיון שמקום דירתם בעיר. ובודאי נראה דאם החולץ ג"כ מקום דירתו בעיר. ועתה הוא בכפר מיקרי זקני עירו כיון שמקום דירתו בעיר. הגם דמדברי הרדב"ז שכ' דאם היבם והיבמה מב' מקומות. והוא נסע למקום אחר צריך לילך לעיר שדר בקביעות והאשה צריכה לילך אחריו. משמע דבעיר שהוא עתה אין לכופה לבא לשם גם הוא יכול לכופה לבא לעיר שדר כיון דנקראי' זקני עירו ועכ"פ כיון דהם נקראים זקני עיר, אך לא זקני עירו. א"כ כיון דבלא"ה לא קפדינין אזקני עירו הדבר ברור דמצד קרא דזקני עירו אין קפידא לחלוץ בכפר. ובלא"ה י"ל כיון שאין יכול לקיים קרא כדכתיב. אף לענין העיר אין קפידא. וע' בספרי לא"ח סי' מ"ח אות ב' כתבתי להסתפק במקום שאין יכול לקיים וגלח כל שערו כגון בספק נזיר ספק מצורע אם בעי לקיים ולגלח מקצת שער ובמ"א כתבתי (בס' ליו"ד ח"ר ס' צ"ד אות י"ב) לענין חולה וזקן שאין יכולי' לאכול כזית אם חייבין לאכול מקצת כזית. ובש"ס משמע דמקרי שלא לאכליו. והפסח פסול אם שחט לשמן. כיון שאין יכולים לאכול כזית. מיהו שחט לשם שיאכלו מקצת כזית י"ל דל"ה שלא לאכליו ומיהו כתבתי דכיון שאין ראוי לאכילת כזית מיקרי

שאין ראוי לבילה. ואכילת כזית מעכב. ואכ"מ להאריך. כי בנ"ד אין קפידא כיון דמיקרי זקני עיר. שהם דרים בעיר:

יא והנה אם הכפר בתוך עבורו של עיר ודאי מקרי זקני עירו. אך אם הוא בתוך תחומה עיין בסי' קכ"ח מה שמפלפל בג"פ אי דיני הגט דומה לנדרים ולפ"ז במה דפליגי בש"ס דמכות בעיר שאין בה זקנים. אי הבן סורר סמוך לעיר שיש בה זקנים בתוך התחום י"ל דמיקרי זקני עירו. ואינו דומה לנדרים דבעי תוך עבורו של עיר. דבנדרים הלך אחר לשון בני אדם. אך גם בלשון תורה י"ל דתוך תחומי לא מיקרי על שם העיר ועיין בג"פ סי' קכ"ח סוף ס"ק כ"ו ובפתחי תשובה שם ובשלטי גבורים פ' לא יחפור. על כן צ"ע בדין זה. והנה לשון מתא כותבין בין שהעיר גדולה או קטנה כמבואר ברמ"א אה"ע סי' קכ"ח ס"ק ב'. ומשמע אף שאין בה עשרה בטלנין אולם בלשון עיר עדיין יש להסתפק דאף דרש"י כ' בסנהדרין י"ז דקיי"ל כרך שאין בו עשרה בטלנין נדון ככפר הילכך לא חזי לסנהדרין מ"מ לשאר דברים נדון כעיר דדוקא בסנהדרין בעי עיר גדולה. ובש"ס דמגילה אמרינן איזה עיר כל שיש בה עשרה בטלנין והיינו טעמא דמגילה דכרך שאין בה עשרה בטלנין נדון ככפר דשם בעינן עיר גדולה כמבואר במשנה. וע' תוס' מגילה ג' ע"ב לענין מוקף חומה באין עשרה בטלנין ובפוסקים ע"כ נראה דאם נקרא עיר דינו כעיר והיינו טעמא דלענין לקבוע ב"ד של ג' לא בעי מאה ועשרים כמ"ש הר"מ פ"א מסנהדרין. דלא כמו שרציתי לומר לעיל בפשיטות (שוב ראיתי בירושלמי פ' חלק ה' י' דפחות ממאה מיקרי כפר ופוסק כן הר"מ מ פ"ד מע"ז ה' כ' וצ"ע מהך דמגילה) ועמש"ל סי' צ"ז להלכ' וכיון דליתא לחשש שחששנו לעיל משום קרא דזקני עירו. לא נשאר רק החשש מקרא דכתיב השערה. וכיון דכמה פוסקים ס"ל דפירש השערה בה' הידיעה מקום מפורסם וא"כ י"ל דמקום המפורסם בכפר מיקרי נמי השערה ומה דאיתא בספרי בגובהה של עיר אורחא דמילתא נקט וקצת ראי' דשעריך שייך נמי בכפר דהרמב"ם פסק פ"ד מע"ז דפחות ממאה מיקרי כפר לענין עיר הנדחת ופ"א מסנהדרין כ' דפחות ממאה ועשרים מעמידין ב"ד של ג' ולא הותנה שיהי' מאה עכ"פ משמע דאף פחות ממאה מיקרי שעריך. סוף הדבר מן הדין החיוב על היבם לבוא העירה לחלוץ שם ומ"מ אם אין רוצה ואין להביאו לזה שיבוא ברצונו הוי כשעת הדחק דאין בידינו להעמיד הדת על תלו לכופו ורשאין לחלוץ בכפר בהקרעטשמי דהוי מקום מפורסם ויכריזו מקודם שיהי' החליצה למחר באיזו מקומן כיון דמקום עיגון הוא ומ"מ העצה יעוצה לדבר על לב היבם לחלוץ בעיר שלא יצטרכו לידי כך ויקיים גם דברי הספרי כפשטן וגם אולי לשון השערה משמע בעיר:

יב **ודע** דראיתי מעשה בתשו' שיבת ציון דלמ"ל קרא דיבמה הולכת אחר היבם מקרא דזקני עירו ות"ל דהתובע הולך אחר הנתבע כיון שהיא תובעת לחולץ. ונ"ל דס"ד כיון דמצות יבום ל"ה על האשה כמ"ש הרשב"א דהי' משום לתא דפו"ר. דאין נשים חייבות ולפ"ז מצות חליצה ג"כ לא מצוה רק לגבי' הוא מחיוב לחזור עלי' לקיים המצוה שעלי' ומ"ה ילפינין מקרא דמ"מ היא מחיובת לבא אלי'. ועיין בתשב"ץ סי' ק' שכ' דיבום וחליצה שני חלקי המצוה. ומשמע דבחליצה היא מצוה כמו יבום. אמנם בתשו' ח"ס ח"ב סי' פ"ה כתב שאין החליצה כ"א כמ"ע של גירושין שאם רוצה לפטור אשתו בגט מקיים מ"ע לא שיהי' מ"ע לגרש ה"נ החליצה אינו אלא להתירה לעלמא. ולפ"ז נשבע שלא לחלוץ אמאי כ' בריב"ש סי' קכ"ט והתשב"ץ סי' ק' דהוה נשבע לבטל המצוה והרי נשבע שלא לגרש ודאי שבועה חל. ול"ה נשבע לבטל את המצוה. וה"ה נשבע שלא לחלוץ הן אמת דנשבע שלא לחלוץ אם היא תובעת חליצה הוי הרעת אחרים. כמו נשבע שלא לפרוע חוב. אבל זה טעם האחרון בתשו' הריב"ש ובתחלה כ' מטעם נשבע לבטל המצוה. והתשב"ץ כ' בסימן הנ"ל דאף מצוה שאפשר להפטר ממנה מ"מ אם כשעשה זאת הוא עושה מצוה מיקרי נשבע לבטל את המצוה כגון בסוכה בשאר הימים אף דאינו מחיוב לאכול מ"מ לא חל השבועה, ולפ"ז שפיר כ' דחליצה הוי נשבע לבטל המצוה. אך לפ"ז בנשבע שלא לגרש נמי הוי לבטל המצוה ולא מצינו מי שיאמר כן והרי כל הפוסקים הסכימו דצריך להתיר שבועתו ואכ"מ. ולכן נראה דדברי הזהר הקדוש פ' חוקת שהובא בב"ש סי' קס"ה ס"ק דמצוה דוקא בחליצה אף אם שניהם רוצים להתעכב כך בלי חליצה מצוה דוקא בחליצה הם עיקר להלכה ולכן הוי נשבע לבטל המצוה ואינו דומה לגירושין. ולפי הזהר הנ"ל המצוה עלי' לתועלת נפש אחי' וס"ד שהוא צריך לילך אחרי' קמ"ל שהיבמה הולכת אחר היבם ובאמת אחרי שגילה קרא י"ל דהמצוה עלי'. ואין להאריך מפרט זה בכאן ודע דלולא שדרשו חז"ל דמהני הדיוטות בחליצה אך אם הי' צריכין סמוכים לא הי' שייך לומר אנן שלוחותייהו דקמאי עבדינין כדאמרינן בב"ק פ"ה. דבחליצה כתיב וקראו ודרשינין הן ולא שליחן. ע"כ ל"ש שלוחתייהו דקמאי עבדינין אך לבתר דנפקא לן דמהני הדיוטות הכונה ולא שליחן. דהמסדרי' החליצה הם עצמם צריכין לדבר וליתן לו עצה ההוגנת. ולדינא כבר כתבתי לו חו"ד ותו לא מידי:

ושוב הראני חתני הרב הגאון אבד"ק ראהטין נ"י דברי המשנה יבמות ק"ו ע"ב וכשהוקרה ר' הורקנוס תחת האלה בכפר עיטם וגמר את כל הפרשה הוחזקה להיות גומרין כל הפרשה הרי מבואר שחלץ בכפר אך שמא העיר הי' נקרא כפר עיטם וצ"ע ויש לעיין בדבר:

סימן קז

ב"ה **פרעמישלא** משוש לפ"ק:

להרב החריף ובקי החכם השלם מ' זאב וואלף האלישיצער דיין דק' ליזענסק:

בדבר השאלה באחד אשר שבק לן חיים בלא בנים והניח שומרת יבם ויש להנפטר ב' אחים הראוים לחלוץ והגדול נשוי אשה והשני הוא בחור אמנם הוא אינו רוצה לחלוץ מטעם שיש לו פסידא ידוע לב"ד והגדול רוצה לחלוץ אם נכון שהנשוי יחלוץ:

א **תשובה** כת"ה הביא דברי[ב"ש בסי' קס"א דאם לגדול האחין אשה אז חליצת הקטן עדיפא אך מה שהוא מסופק הוא אם כונת הב"ש היא לעיכובא ואם הקטן אינו רוצה לחלוץ והגדול רוצה לא שבקינין לגדול לחלוץ או אין כונת הב"ש לעיכובא ובאם שהקטן אינו רוצה הגדול חולץ והביא תשו' ש"ב הגאון בדברי חיים ח"ב סי' קע"ו שמבואר בדברי' דאם יחלוץ הגדול יש חשש חליצה פסולה הואיל ואינו ראוי ליבם מחשש חדר"ג וכת"ה הביא הרבה פוסקים דמחשש חרם לא מיקרי אינו עולה ליבום והביא דברי תשו' הר"ן דר"ג ל"ג רק מכח קטטה א"כ אם רוצה ליבם ולגרש תיכף מותר ליבם ע"כ הוא שפיר עולה ליבום דלא כב"ש סי' קס"ה סק"ד דאם מתה אשתו אסור ליבם הואיל ובשעת נפילה לא חזי' ליבום ע"כ דלא עדיף מחייבי לאוין דעולה לחליצה והביא דברי הב"ש סי' קס"ט בסדר החליצה ס"ק מ"ו דא"צ להתיר החרם קודם החליצה אפי' לדעת הר"א ממיץ הואיל וכלה זמן החרם הרי דב"ש גופי' ע"כ ס"ל דעולה ליבום וגם הבית מאיר סי' קע"ה דוחה דברי הב"ש במ"ש מתה אשתו אסור ליבם אלו תוכן דברי'. והנה עיינתי בתשו' דברי חיים הנ"ל וראיתי שגם הוא לא החליט לענין דיעבד רק שכ' דלכתחלה יש להתאמץ בכל תוקף שהאח קטן הפנוי יחלוץ שלא יהי' חשש חליצה פסולה לדעת המרדכי והגה"מ ובאמת הדין עמו בזה דהרי הב"ש כ' בשם הריטב"א דהקטן יחלוץ וע"כ שחשש לדעת הפוסקים דאינו ראוי' ליבום משום החרם ויש חשש חליצה פסולה דצריך לחזור על כל האחין והנה אם אמנם דתוס' כ' בריש פ' ד' אחין ד' כ"ו ד"ה וחליצה פסולה דלא מיקרי חליצה פסולה רק במקום דקלשה לה זיקה כגון אחות זקוקתו ואחות חליצתה וסוטה דרבנן דדמיא לסוטה דאורייתא דטומאה כתיב בעריות אבל בשביל איסור אחר לא מיקרי חליצה פסולה דתצרוך לחזור על כל האחין מ"מ הפוסקים חולקים על תוס' כמבואר בסי' קע"ד סעיף א' דבאיסור מצוה ואיסור קדושה אין חליצתה פוטרת צרתה רק לשי' הרמב"ם יש חילוק בין למפטר צרתה או למיפטר נפשה וס"ל דבאיסור מצוה ואיסור קדושה א"צ לחזור על האחין ולדעת הראב"ד והרא"ש לכתחלה צריכין לדקדק שלא יהי' חליצה פסולה אפי' למפטר נפשה כמבואר בב"ש סי' ק"ע סקי"ד עיי"ש

שהאריך וע"כ דעת הב"ש דמחשש החרם הוה כאיסור שני' מדברי סופרים ויחלוץ הקטן שאין בו איסור חרם ע"כ בנ"ד מהראוי להתאמץ בכל מה דאפשר שיחלוץ הקטן וכת"ה כ' שלהקטן יש לו פסידא הידוע לב"ד ואיני יודע איזה פסידא יהי' להקטן אמנם אף אם יהי' לו פסידא כבר נא' כל חפציך לא ישוו בה והוא קיים מ"ע והחיוב על הבד"צ להתאמץ בכל טצדקי דאפשר שיחלוץ לה הקטן לחוש לדעת הב"ש וכ"כ בתשו' שואל ומשיב מהדורא תליתאה ח"ב סי' רפ"ד:

ב **והנה** מ"ש דגם הגדול יכול ליבם ולגרש תיכף דכל עיקר התקנה משום קטטה וכשייבם ויגרש תיכף אין כאן חדר"ג דב' נשים זה ליתא דמי יודע אם היבמה תרצה לקבל גט אח"כ גט ויהי' לו ב' נשים. ואף דבפ"ת סי' קס"ה סק"ג מביא בשם בית מאיר סי' קס"ט סקל"ד דבאם הוכרח ליבם כגון שנקטעו רגלי' ויש לו אשה אחרת מותר לגרש היבמה בע"כ ואין בו חרם מ"מ לא אדע אם דין זה ברור ועיינתי בב"מ שכ' כן מסברא בלי ראי' ואף דאשה הקנו לו מן השמים מ"מ אולי חרם דגט בע"כ חמיר מח' דב' נשים אחר אלף החמישי וכבר פלפלו בזה גדולי הפוסקים וכיון דר"ג גזר על גט בע"כ בסתם לדעתי גם יבמה בכלל החרם אך י"ל דכמו שיכול ליבמה בע"כ כן יכול לגרשה בע"כ ומיהו אין ראי' די"ל דיבום זכות לה והתורה נתנה לו רשות משא"כ לגרש בע"כ דחוב לה גזר ר"ג. אמנם אף לשי' הבית מאיר אולי אף לגרשה בע"כ לא יוכל דיקרה לפעמים ששומרת עצמה ואז יהי' לו ב' נשים ולדעת קצת פוסקים גם במקום יבום גזר כמבואר ברמ"א סי' א' ע"כ הוה מדרבנן חליצה פסולה כמו שני' ועדיף שיחלוץ לה הקטן:

ג **והנה** אין ביהמ"ד בלא חידוש נ"ל לישב דברי הרשב"א שכ' בחי' ריש יבמות במגרש והותנה ע"מ שלא תנשאי לפלוני ונשאת לאחיו וכ' שאפי' עצמה חולצת דאיסור דבר אחר גרם לה שאינה מתיבמת והרי היא כנודרת הנאה מיבמה בחיי בעלה דתנן פ' ב"ש כופין אותה שיחלוץ לה והרי זו אינה עולה ליבום דבר תורה דקיימא עלי' בעול"ת. ואעפ"כ עולה לחליצה משום שדבר אחר גרם לה. ודברי' תמוהין מאוד דהרי התורה גילתה באלמנה לכ"ג מן הנשואין דחולצת אף שאינה עולה ליבום וילפינן מקרא דיבמתו דהוה בעול"ת וה"ה בנודרת הנאה דהו"ל בעשה ול"ת ומה קשיא לרשב"א וכבר תמה בדברי השעה"מ פ"ו מיבום ובית מאיר סי' קס"ה ובב"מ שם תמה ג"כ על התשב"ץ ח"ב סי' ר"ס שכ' ג"כ בזה"ל לענין נודרת מיבמה ומצאה פתח לנדרה וא"ת למה לא אמרינן בה כל יבמה שאין אני קורא בה וכו' כבר הקשה בתוס' אמאי נדה אינה פוטרת צרתה וכו' והעולה מדבריהם שאינו דומה לאחות אשה שאסורה משום קורבה דעריות ומכאן אתה למד דהדברים ק"ו לנודרת הנאה מיבמה שאם נדה בשעת נפילה היא בת

יבום לכשתטהר ק"ו לנודרת הנאה שאם לא הי' לה היתר כלל אפי' לאחר שהותר הנדר לא היתה בת חליצה וכל שאינו עולה ליבום אינה עולה לחליצה ואיסור מצוה ואיסור קדושה משום דמאורייתא בנות יבום נינהו ע"כ ודבריו תמוהין מאלמנה לכ"ג מן הנשואין, ובאבני מלואים סי' קע"ד כ' לישב דבנודרת הנאה מיבמה גרע מאלמנה לכ"ג מן הנשואין לרבי דהזיד במעילה במיתה י"ל במיתה ביד"ש כמו בחייבי כריתות דלא תפסי קדושין ובמח"כ נעלם ממנו לפי שעה דברי התוס' פסחים ל"ג דדוקא באכילה ס"ל לרבי במיתה ולא בהנאה וליתא לדברי':

ד **ומה** שנלע"ד לישב הנה באלמנה מן האירוסין כבר כ' בתשב"ץ דמדאורייתא עשה דוחה לל"ת והוא עולה ליבום אך מאלמנה מן הנשואין קשי' וי"ל לפמש"ל בנבי"ק בסוף הספר בטעמא דריב"א דהיכא דעשה נגד עול"ת ועבר ועשה אינו לוקה דהלאו נדחה והקשה הרי הוה מה"ב ולא קיים העשה ולילקי ותי' דבאם עבר ועשה שוב אמרינן מאי אילמא האי עשה מהאי עשה וקיים שפיר המצוה רק דנוב"י כ' דבאלמנה לכ"ג ביבום לא ס"ל לרמב"ם הכי עיי"ש וזה למ"ד ביאת כ"ג באלמנה מן הנשואין אינה פוטרת צרתה אמנם למהרש"א שכ' די"ל אפי' אלמנה מן הנשואין היא עצמה נפטרה בגט י"ל סברתו דאם עבר ויבם אמרינן הלאו נדחה ולענין העשה אמרינן מאי אילמא האי עשה מהאי עשה ע"כ סגי בגט דמ"ש מהרש"א קדושין תופסין בחייבי לאוין צ"ע דביבמה ל"מ קדושין ע' שעה"מ רק סברתו כדכתיבנא רק דלענין צרתה הוה כלכתחלה ועמ"ש בספרי חא"ח סי' ו' אות י"א בדברי מהרש"א. ולפ"ז נכונים דברי רשב"א ותשב"ץ דבנימוקי יוסף נדרים פ"ב כ' אהא דקונם סוכה שאני עושה שהקשה דניתי עשה וידחה ל"ת ותי' דנדרים איסור חפצא ועשה מצוה אבוא ולא דחי עשה דגברא ל"ת דאיסור חפצא עיי"ש ועמ"ש בס' ב"י א"ח סי' צ"ד אות י"ג ומעתה שפיר מקשה התשב"ץ והרשב"א דאס"ד דאינו עולה ליבום אינו עולה לחליצה דאין ללמוד מאלמנה מנשואין דשם נהי דלכתחלה אינה עולה ליבום מ"מ בדיעבד מקיים מצות יבום דעשה דוחה ל"ת ואמרינן מאי אילמא האי עשה מהאי עשה משא"כ בנודרת דאיסור חפצא לא נדחה מפני עשה אף בדיעבד לא קני ביבום וי"ל כל שאינו עולה ליבום א"ע לחליצה וע"כ טעמא דאיסור אחר גרם, ואף דהרשב"א כ' משום עשה ול"ת לא נדחה שגרא דלישנא נקט ובדברי התשב"ץ ודאי י"ל כנ"ל:

ה **ולפמ"ש** השעה"מ ה' נדרים דה"ט דעשה א"ד לל"ת משום דדחית העשה בא ע"י פשיעה יש לישב ג"כ דברי הרשב"א והתשב"ץ כמ"ש דאף בדיעבד ל"מ היבום מה"ט ואינו דומה לאלמנה מן הנישואין ומצאתי שכ' כן בשעה"מ אך כיון דהרשב"א מייתי ראי' מנודרת הנאה דכופין לחלוץ ומזה מייתי ביבמות קי"ב דלא מסקי דעתא דנפלה

קמי' יבם עיי"ש א"כ ל"ה הנדר פשיעה ולו' דכל נדר אף שלא במקום מצוה הוה פשיעה דנודר כאלו בנה במה לא נהירא דא"כ למ"ד הקפת כל הראש שמיה הקפה איך נזיר מגלח לאחר מלאת ואי דשם גלי קרא נלמוד מזה דעשה דפשיעה דוחה לל"ת וקשיא על תוס' עירובין ק' וע"כ דזה לא מיקרי פשיעה ע"כ יש לעיין בתו' זה והרבה יש לפלפל בזה ואקצר:

ו **וחכם** א' העיר בדברי התשב"ץ שכ' דאם הותר הנדר נימא כל יבמה שאין אני קורא בה יבמה יבא עלי' והקשה הרי חכם עוקר הנדר מעיקרא ותגלי מילתא למפרע דהי' חזיא אף בשעת מיתה ויותר הקשה על שעה"מ ה' נדרים שכ' בדעת הרשב"א דאפי' נשאל על הנדר לא חזי' ליבום כיון דבשעת נפילה ל"ח והרי חכם עוקר הנדר מעיקרא ולדעתי נכונים דברי התשב"ץ ושעה"מ דהרי תוס' כ' ריש יבמות דמה"ט אמרינן כל יבמה שאין אני קורא בה יבמה יבא עלי' היא כאשת אח שיש לה בנים דאין זה דרכי נועם שהיום נתיר לה ולמחר נאסרה א"כ כיון דהר"ן כ' בנדרים פ"ה במקדש ע"מ שאין עלי' נדרים מותרת להנשא ול"ח שמא תתיר נדרה א"כ בנודרת הנאה מיבמה אם נימא מחמת נדרה ל"ח ליבום וחליצה מותרת לישא אף כשתשאל ותעקר נדרה למפרע היא כאשת אח שיש לה בנים דאין דרכי' נועם שתאסור אח"כ ויש לפלפל בזה ושמא תלי' דברי תשב"ץ ושעה"מ במחלוקת ר"י ור"ל בענין תגלי מיל"ל יבמות ל"ה. אמנם המובחר דמשמע לתשב"ץ דמשנה דנודרת הנאה מיבמה מיירי אפי' בנודרת הנאה דרך קנס או תנאי דבנדר כזה כ' בתשובה לרמב"ן סי' רנ"ה דניתר אפי' בחרטה דהשתא] וכ' שעה"מ ה' שבועות דלא ניתר למפרע. ובזה הקשה והרי בשעת נפילה היתה אסורה וכן דברי שעה"מ ויתכן יותר שהקשה. על מה דתנן במתני' ואם נתכוונו לכך אפי' בחיי בעלה מבקשין לחלוץ לה והרי נדר זה לא נדרה רק שלא ליבם ולא הי' בדעתה לאסור רק כמו תנאי ונדר זה ניתר בחרטה דהשתא ולא נעקר למפרע ואזה כ' איך חולצת ומ"ש התשב"ץ הותר ע"י פתח לאו דוקא או דבתחלה מיירי ע"י פתח אך מה שהקשה לא מיירי רק בהותר בחרטה. ולדינא כבר כתבתי דיש להתאמץ שיחלוץ הקטן כדברי ב"ש והנה ראיתי בתשו' פרח מטה אהרן ח"ב סי' מ"ח שהובא בשו"מ הנ"ל ובתשו' שם מבואר דאף ביש לאח הגדול אשה והקטן פנוי מצוה בגדול ואמנם יען שב"ש מביא בשם הריטב"א דחליצת קטן עדיף. ובפמ"א לא הביא דברי הריטב"א ואין מפלפל בענין זה כלל ע"כ אין לזוז מדברי הב"ש:

ז **ובדברי** הרשב"א שהובא לעיל שהק' דלחשוב שש עשרה נשים וכגון שגירש ע"מ שלא תנשאי לפלוני ונישאת לאחי' ומת דפוטרת צרתה כיון דאסורה להתיבם מחמת

איסור א"א העירני חתני הה"ג. מהר"נ לעווין נ"י כעת אבד"ק ראהאטין לישב עפ"ד הר"ן ריש המגרש שכ' בע"מ שלא תנשאי לפלוני והלכה ונישאת איך יהי' הגט בטל ובני' ממזרים הרי אינה יכולה לעבור על תנאה שאם נישאת הגט בטל והוא אשת איש ולא חלו הנישואין כלל ותי' דהוה כאומר לה אם תנשאי לפלוני יהי' הגט בטל עד אותה שעה שתנשא ומנשואין ואילך ג"כ יתבטל ובאותה שעה שתנשא יהי' הגט קיים והוה כאומר היום את אשתי ולמחר אי את אשתי עיי"ש. וא"כ לדברי' שפיר משכחת לה שתהא ראוי לעלות ליבום שברגע זו אשר יבם אותה ברגע זו הגט חל ול"ה אשת איש וא"כ איך תפטור צרתה אם היא בעצמה עולה ליבום. ובזה מיושב קו' המפרש שהקשה על הירושלמי דמקשה על ר"א וליחשב ט"ז נשים ולא מקשה גם אליבא דרבנן דהרי בע"מ מודו רבנן ולהנ"ל נכון דבע"מ לא מפטרה צרתה כיון דהיא. עצמה בת יבום הוא ורק בחוץ מקשה הירושלמי שפיר ואליבא דר"א:

והנני ידידו

סימן קח

ב"ה

פרעמישלא תרמ"ו לפ"ק:

א **בדבר** השאלה באחד שמנעוריו הוא איטר יד ורגל היינו שמניח תפילין בימין ומעודו הי' הולך ועקר כרעא שמאלא ברישי' אך שזה כערך חצי שנה נחלש בצדו השמאלית שקורין לעהמונג אך שאינו רק מקצת בצדו השמאלית בפי' ובידו וברגלו השמאלית וע"י כן יעקר כעת רגלו הימנית ברישי'. ועכ"ז כשהולך ועוקר רגל ימין בפסיעה ראשונה ואח"כ כשעושה פסיעה שני' ועוקר רגלו השמאלית מעמיד רגלו השמאלית להלן מרגל הימיני ולא כשאר אנשים שהם גילעהמט שסומכים רגל השמאלי לרגל הימיני. ובאתה אשה לחלוץ והוא גדול האחין אם טוב שהוא יחלוץ או אח השני שהוא ג"כ בא בשנים וראוי לחליצה ורוצה לחלוץ:

א **תשובה** הנה באיטר מבואר בכנה"ג ובשאר פוסקים ובנובי"ת סי' קנ"ה דאם יש לו אח אחר יחלוץ האחר דכיון שיש סוברים שאין לו תקנה ויש סוברים שיחלוץ בב' רגליו היא מחלוקת אם בבת אחת או בזא"ז. ע"כ טוב יותר שיחלוץ האחר אפי' רחוק איזה פרסאות אין לעשות מעשה נגד הרמב"ן:

ב **אמנם** בנ"ד י"ל לכאורה דכיון דכעת עוקר רגלו ימינו ברישא א"כ ל"ה כעת איטר. והנה אם נעשה אח"כ איטר מחמת הרגל מבואר במרדכי ה' תפילין ב' דעות אם מיקרי

איטר וכ' בדגול מרבבה בא"ח סי' כ"ז דזה דוקא אם הרגל מעצמו אבל ע"י חולי הוה איטר לכ"ע. ולפ"ז יש סברא לומר דאם הי' עד היום איטר ועתה ע"י חולה חשש כח רגל שמאל שוב ל"ה איטר דחזר לקדמותו והוה ימין דידי' כימין של כל אדם אמנם בנ"ד שאומר שמילדותו עקר רגל שמאלי ברישא י"ל שלא יצא מכלל איטר ע"י חולה דימין דידי' הוא חלש כבראשונה אך שמחמת חולי הוא מוכרח לעקור רגלו הימנית ברישא ויכול להיות שיתרפא ויהי' אטר כמקדם. וגם השתא לא יצא מכלל איטר ע"י חולי.. עוד יש סברא לומר דהרי רוב החולים שהם גילעהמט שומטים רגלם ומגררים רק הואיל דרגל שמאל שהיא ימין דידי' יש לו כח יותר ע"כ אף שהוא גילעהמט במקצת מ"מ יש לו כח ברגל זה להעמיד בפסיעה השני להלן מרגל ימיני. ע"כ השמאל הוא ימין דידי', וא"כ דינו כשאר איטר שצריך לחלוץ בשתי רגליו. ולפ"ז י"ל דעוד גרע משאר איטר לפמ"ש בתשב"ץ ח"א סי' קס"ז דבאיטר שצריך לחלוץ בב' רגלי' אם לא יכול למודחסי' לרגלו השמאלית אסור לחלוץ וצריך ששתי רגלי' יהי' ראוין לחליצה, ע"כ יכול להיות שברגלו השמאלית שהוא גילעהעט במקצת לא יוכל למודקס רגלו היטב אכרעי'. ומ"מ לו לא הי' אח היינו מקילין לחלוץ בב' רגליו הגם שבתשו' שואל ומשיב תנינא ח"ג סי' קכ"ג בתשו' השני' שהשיב לק' סקאהל כ' בעובדא דשם שאם רגל השמאלי שהוא שמאלו של כל אדם כאיב לי' פשיטא שיחלוץ בימין לכל העולם אילו בעובדא דידי' לא הי' איטר מנעוריו וגם אולי הי' כאיב לו מילדותו ומחמת הכאב עקר שמאלו ברישא כמבואר שם. אמנם בנ"ד בעי חליצה בב' רגלים ע"כ אם יש אח אחר לחלוץ למה נעייל לספיקא:

ג **ע"כ** הדבר פשוט דהאח השני יחלוץ כמ"ש בתשו' דברי חיים ח"ב סי' קע"ו דאם יש איזה עדיפות בחליצת הקטן מהגדול חליצת הקטן עדיף. גדולה מזה מבואר בכנה"ג ס"ח אות מ"ה דמי שהי' קטע וחגר ושאר מימי הגוף כיוצא בזה הנכון שאם יש אחר שלם בגופו שיחלוץ האחר ולא הוא. הגם דבשאר מומי הגוף לא נודע לנו טעמו. ואולי הטעם משום דאמרינן יבמה שנפלה לפני מוכה שחין שאין חוסמין אותה וה"ה לשאר מומין כמבואר בסי' קס"ה ס"ג ואם הי' אחר ליבם הי' אמרינן לה שיבם האחר וכופין אותה. ע"כ גם לחליצה עדיף האחר. כ"ש בנ"ד שיש כמה ספיקות בחליצה והאח הגדול הוא גילעהמט במקצת כ"ש שהאח האחר עדיף:

סימן קט

ב"ה **פרעמישלא** תרמ"ז לפ"ק

ע"ד השאלה באחד שנחלה ר"ל ובאו לפנינו שנסדר לו גט. כי אין לו בנים למען לא תהי' זקיקה לחליצה. ובאה האשה לפנינו ומצאנו שאין בהאשה דעת צלולה ואינה יודעת להבחין בשום דבר. אף בין מטבע למטבע ואין לה שום הבנה הגם שלא נדע אם מקרעת כסותה או מאבדת מה שנותנים לה וגם אף אחד מאלו סימני שוטה המבואר בגמ' מ"מ לא נדע אם יש בה עכ"ז היא אינה בדיעה צלולה ומיושבת כלל. ובודאי אינה יודעת לשמור פתחי נדה ושאלנו לאמה ואמרה שהיא היתה בודקת אותה כללו של דבר אין בה דעת כלל ובודאי אינה יכולה לשמור את גיטה וזאת לא נודע לנו אם היתה כן בשעת נשואין רק כפי הנשמע היתה ג"כ בשעת נשואין כן. ולא גירשה בעלה ושבק לן חיים. ויש לבעלה, אח אלמון שיש לו ד' ילדים והוא עני ורוצה לישא אשה ועדיין לא עבר ג' חדשים ממיתת אחיו אם מותר לישא אשה כי אין לו מי שיטפל עם ילדיו:

א

תשובה הנה בסי' קנ"ט מבואר ברמ"א דאם לא עשה שידוך קודם מיתת אחי' אסור לישא אשה עד שיחלוץ ליבמתו. אמנם בנ"ד שלא יוכל לחלוץ כי היא נשתטת יש ספק אם יוכל לישא אשה:

ונלפע"ד להתיר מכמה טעמים. א) הנה זקיני ח"ץ סי' קט"ז חולק על מהר"י מינץ ורמ"א ושורש דברי' דכיון דכ' הרמ"א בסי' א' דבארוסה וביבמה לא החרים א"כ אמאי לא ישא אחרת עוד כ' דכיון דיש זיקה ל"ה רק מדרבנן וחרם ר"ג תקנתא תקנתא לתקנתא לא עבדינין כדאיתא בב"מ דף ה' בהאי רעי' ובנאות דשא סי' ל"א חולק על הח"ץ ועיין בעצי ארזים סוף סי' א' כ' ג"כ דטעם הרמ"א דאסור לישא אשה משום שלא יהי' חליצה פסולה דכיון דאם ישא אשה לא יוכל אח"כ ליבם דהפי' הוא דביבמה לא החרים הכונה שאין כופין לחלוץ אבל ליבם אין מניחין לו. על כן ההכרח לחלוץ ולא יהי' ראוי ליבום ונהי דאינן חוששין לזה בדיעבד ולא חשבינן אין עולה ליבום כיון שאיסור דבר אחר גרים מ"מ לכתחלה לא שבקינין משום האי טעמא. וגם י"ל טעם רמ"א סי' קנ"ט משום ביטול מצות יבמין. ועיין בתשו' הגאון ר' אברם ברודא בתשו' אבן השוהם סי' ל"ה. ובדבר מ"ש הח"ץ תקנתא לתקנתא לא עבדינין הנה בשבועות מ"ז יש פלוגתא בזה בין רבנן ור' יהודה. ובגוף הדבר כבר נתוכחו גדולי המורים אי במים שאין להם סוף מתירין בסימנים דרבנן. עיין בית מאיר והרבה פוסקים וע' תוס' נדה נ"ז ד"ה מבין הנכרים. ואין להאריך כאן דמי יהין להורות נגד רמ"א מ"מ בנ"ד דיש ספק שמא לא הי' קדושין כלל. דכיון דידעינין שלא הי' מעולם דעתא צלותא. רק דמ"מ אין מתירין אותה מטעם זה כיון שלא נודע בבירור אם הי' כן בשעת נשואין. א"כ עכ"פ מידי ספקא לא נפקא א"כ מותר לישא

מטעם ס"ס שמא הלכה כח"ץ והרי יש מחלוקת בדבר דהרי רמ"א התיר בשידך ושמא ל"ה קדושין כלל:

ב **ועוד** דאם הטעם של רמ"א שלא יהי' חליצה פסולה א"כ בנשתטית דבלא"ה אינה בת חליצה ל"ש טעם זה ואין לומר דהוה ביטול מצות יבמין כיון שלא יוכל ליבם אותה. דגם זה אינו דבודאי אף אם נאמר כונת הרמ"א כדברי עצי ארזים היינו דוקא היכ' דאפשר לחלוץ וכל היכא דאי אפשר בחליצה י"ל דל"ג רבינו גרשון כפשטא לישנא דרמ"א דביבמה לא החרים ומותר ליבם על כן ל"ש בנ"ד ביטול מצות יבמין ונהי דאם לא הי' ספק קדושין לא היינו מתירין מטעם זה. מ"מ אם היא ספק קדושין יש להתיר והרי הח"ץ ואבני שוהם והגאון ר' אברם ברודא מתירין בקטן שלא הביא ב' שערות מתירין לישא אשה הואיל ואין יכול לחלוץ עתה. והסכים ע"ז בנאות דשא סי' ל"א:

ובנאות דשא מתיר במעוברת שישא היבם אשה. וה"ה כאן שאינו יכול לחלוץ ואין לומר דשם בעובדא דח"ץ אינו יכול ליבם כמ"ש שם משא"כ בנ"ד דיכול ליבם דצ"ע גם בהך דח"ץ יכול ליבם דהלכה דיבם קטן מיבם כדאיתא בש"ס קי"א אך כונתו דעכ"פ אינם מקיים המצוה בקטן משא"כ בזה שיכול לקיים המצוה דזה אינו דהרי בזה"ז אין מיבמין. ואף שכבר קרה שהתירו ליבם ביבם גודם. מ"מ לא התירו רק שיגרש תיכף משא"כ בזו שלא יוכל לגרש אח"כ כיון שכעת היא אינה יכולה לשמור גיטה א"כ לא נתיר ליבם בזה"ז:

ג **עוד** יש סניף להתיר מטעם שלא עברו ג"ח ממיתת הבעל. ואסורה כעת לחלוץ וליבם וי"ל שהוי מצוה לא משהינין. כמו שהתירו מטעם זה בקטן. וכ' בספר נאות דשא דלפ"ז קודם ג"ח יש להתיר אך שכ' דמפשטא דברי הרמ"א לא משמע כן. א"כ בנ"ד דהוה ספק קדושין י"ל דגם רמ"א יודה לזה. והגם דממה שהותר בנאות דשא במעוברת אין ראי' דשם איכא רוב נשים יולדת ולד קיימא משא"כ תוך ג"ח מ"מ ממה שהתירו בקטן לישא במלאו לו י"ג שנים, רק שלא הביא ב' שערות מטעם שהוי מצוה ה"ה בזה:

ובתשו' דברי חיים להגאון מסאנץ ח"ב סי' קע"ח הותר בנשתטית שנפלה ליבום לישא אשה אחרת רק שכ' שטוב יותר להתיר ע"י מאה רבנים. ושם כפי הנראה מיירי שנשתטית אח"כ באופן דהי' ודאי קדושין משא"כ בספק וקרוב לודאי שהיתה שטיא מעיקרא. וגם הוא קודם ג"ח ואם נמתין עד שיהי' לו מאה רבנים יעברו הג"ח ועל כן א"צ להיתר מאה רבנים דבודאי בספק כה"ג ל"ג ר"ג:

ועיקר ההיתר הוא מטעם דהוה ספק זקוקה ליבם והח"ץ פוסק דזיקה דרבנן והי"ל ספקא דרבנן והגם דב"ש חולק על ח"ץ והביא ראיות דזיקה דאורייתא עיין ברשב"א

יבמות כ"ז שמבואר דזיקה דרבנן ובספר ישרש יעקב יבמות ח' חולק על נאות דשא וכיון דנאות דשא עיקר ההיתר שלו משום ספק כמבואר היתר ב' שלו גם אנן הסכמנו להיתר והסכימו עמי בית דיני להתיר. באופן לישבע ע"ד רבים שאם תוכל לחלוץ שיחלוץ לה כמו שכ' בפתחי תשובה סי' קנ"ט בשם מנחת עני וכן נעשה מעשה:

סימן קי

ב"ה **פרעמישלא** תרנ"א לפ"ק
שלום לכבוד הה"ג החריף ובקי בכל חדרי תורה כש"ת מ' **אליעזר**
מישל נ"י האבד"ק
גאליגא יע"א:

בדבר השאלה באשה שהי' לה בעל שגירש אשתו ראשונה מסיבת שלא הי' לו גבורת אנשים וגם עם אשה זו לא הי' לו ולד ומסבת מחלוקת שהי' ביניהם לא דרו ביחד בערך ב' שנים וחצי קודם מיתת בעלה ולא קרבו זא"ז וששה חדשים קודם מיתת בעלה נתעברה האשה וצעק בעלה בשמעו כי נתעברה בזנות והאשה אמרה גם היא שנתעברה מחייט רק שאמרה שאנסה וספרה איך שהיתה בבית החייט ביחד עם אשתו וכשיצאה מביתו תפסה בפרוזדור הבית ואנסה. ותבעה את החייט בערכאות שאנסה והוא אומר שהי' בלא אונס ויצא משפטם שעליו יהי' לגדל את הילד ואח"כ נסעה האשה למקום אחר וילדה בן ונתנה אותו למניקה ומת הילד לאחר ל' יום ועתה שבה האשה לביתה ונישאת לאיש ולבעלה שמת יש לו אח ויש כאן ספק אם זקוקה לחליצה כי בעלה לא הי' לו זש"ק וכן יש ספק אם צריך בעלה השני לגרשה קודם החליצה.. ע"כ הפרישה הבד"צ מבעלה השני עד שיצא כאור משפטה והנה היבם רוצה לחלוץ לה בלא מעות והאשה אמרה תחלה לפני הב"ד שעשרה חדשים קודם הלידה בעלה בא עלי' ואח"כ הודית בפני הב"ד שלא בא עלי' שנתים וחצי:

א **תשובה** בדבר אם האשה זקוקה לחליצה יש כאן ס"ס להחמיר שמא הלכה כהראב"ד הובא בסי' קע"ג דאפי' סוטה ודאית צריכה חליצה ואת"ל כהרמב"ם דא"צ חליצה שמא נבעלה באונס כמו שאמרה האשה ול"ה סוטה ואין לומר דל"ה ספק כמ"ש הרמב"ם פ"א מנערה דבעיר מסתמא לא נתפסה והוא פי' כן בקרא דעל דבר אשר לא צעקה בעיר חדא דהראב"ד חולק על הרמב"ם ושמא הלכה כהראב"ד ועוד הרי כ' הגאון בעל נובי"ת בתשובות אה"ע ססי' כ"א דהיכא דאומרת שלחמה כנגדו עד הכנסת אבר אף להרמב"ם נאמנת לומר נאנסתי דאין ראי' מדלא צעקה שסברה שתועיל אם תלחום כנגדו עיי"ש

היטב א"כ כ"ש בנ"ד שאמרה האשה שסתם את פי' שלא תצעוק ואנסה נאמנת אף בעיר ע"כ עכ"פ הדבר ספק אם האמת כדברי' וצריכה חליצה מספק ואף דאונס לא שכיח ול"ה ס"ס הרי כ' התוס' כתובות ד' ט' דל"ה רוב רק מדרבנן ומ"ה מצטרף ספק אונס לס"ס עיי"ש וה"ה בנ"ד מצטרף לס"ס:

ב **ולכאורה** אף בלא ס"ס נאמנת לומר נאנסה נהי דבנ"ד לית לה מגו שאמרה שנתעברה מבעלה דהדבר ידוע לכל בני עירה שהיתה בכעס עם בעלה ואינו דרה עמו ואיתרע מגו שלה ועוד דהבעל מכחישה ע"כ טוב לה לומר שנאנסה מ"מ אף בלי מגו נאמנת דהרי בסי' ס"ח ס"ו כ' הרמ"א דנאמנת לומר נאנסתי בלי מגו ובסי' קע"ח ס"ג מבואר ברמ"א דאינה נאמנת לומר נאנסתי בלי מגו והקשה בנובי"ת סי' כ"א דדברי הרמ"א סתרי אהדרי ותי' דדוקא בנתיחדה כהך דסי' קע"ח דאבדה חזקת כשרות ע"כ אינה נאמנת בלי מגו אבל בלא נתיחדה נאמנת בלא מגו א"כ בנ"ד שלא נתיחדה נאמנת בלי מגו וכ"כ הפ"י בקונט' אחרון סי' ל' בכתובות דנאמנת מטעם חזקת כשרות וטענת ברי אף נגד רוב דברצון. אך י"ל דזה דוקא בליכא דמכחיש לה כגון בהך עובדא דנוב"י ופ"י בק"א אבל בנ"ד דהחייט הכחישה בבית המשפט ואמר שנבעלה לו ברצון א"כ בהכחשה ל"מ טענת ברי דידה ולא נשאר רק חזקת כשרות ורוב דרצון עדיף מחזקה והכי אמרינן בכתובות ט"ז ע"כ לא אמר ר"ג דנאמנת אלא בברי ושמא ולא בברי וברי וכ"כ התוס' בכתובות ד' י"ד ד"ה חדא דהא מודה דהיכ' דארוס אמר לאו מיני' גם ר"ג מודה והסברא ג"כ נוטה לזה דרש"י כ' בריש גיטין דע"א נאמן באיסורין וילפינין לה מוספרה לה אף דהיא בע"ד דבאיסורין אין חילוק אולי מה"ט ס"ל לר"ג דהאשה נאמנת לומר לכשר נבעלתי אף ברוב פסולים משום דע"א נאמן נגד רוב כמ"ש הפ"י והנובי"ק סי' ס"ט חאה"ע א"כ בהכחשה דאמרינן בקדושין ס"ה ע"ב ע"א בהכחשה מי מהימן ע"כ אף בהכחשת הבועל לא מהימנא ואף שפרש"י שם בהכחשת חד סהדא מי מהימן כבר כ' הב"י סי' קכ"ז דה"ה בהכחשת בעל דבר וע' פ"י שם. ועוד דבנ"ד אלו בא הבועל לב"ד ולומר אני זניתי עם אשתך ברצון בודאי אמרינן פלגינין דיבורא ואחר זנה עם אשתו. ואף שהרשב"א בתשו' סי' אלף רל"ז כ' דבאומר אני זניתי עם אשתך לא פלגינן דיבורא מ"מ הנובי"ק סי' ע"ב הוכיח דהרשב"א יחידאה היא עיי"ש. ובנ"ד שהבועל לא בא לב"ד להעיד אין לדון מדין ע"א לענין פלגינין דיבורא מ"מ כיון שבחיי הבעל לא דנו הב"ד ורק שטענותיהם הי' בערכאות אין להבועל עד מ"מ גם האשה ל"ה כעד רק כטענת בע"ד בהכחשת בע"ד. וזה הוה ברי וברי ואין האשה נאמנת שנאנסה בהכחשת הבועל ע"כ ל"ה ודאי שנאנסה

שתהי' נאמנת שהבעל שהי' מותר לדור עמה והו"ל ספק סוטה ומ"מ צריכה חליצה כן נראה לכאורה:

ג **שוב** מצאתי בנובי"ת סי' י"ד והובא בפ"ת סי' ס"ח שהביא בשם כנה"ג דבאומרת ברי לי שנאנסתי והבועל אומר שלא נאנסה אינה נאמנת ובעל נוב"י מפלפל בזה וכבר הבאתי ראי' מתוס' כתובות י"ד דבטענת ברי אינה נאמנת ובכ"ז יש לעיין בנ"ד שהבועל אמר בבית המשפט שנבעלה ברצון והוא הי' אנוס בדבר שירא לאמור שאנסה לבל יאסרו אותו בבית הכלא ע"כ לענין איסור לא מחשבינן טענתו לברי כיון שהוא מחמת אונס ובשלמא אם מכחיש שלא מחמת יראה י"ל אף שעבר עבירה מ"מ עתה אין אדם חוטא ולא לו ומה לו לאסור אותה משא"כ אם טען מחמת אונס עוד י"ל דדוקא בהך דמהר"ם אלשקר דאומר הבועל לא נבעלה עמו מחשבינן טענתו לטענת ברי שיש לו חזקת כשרות וכן בתוס' שאומר הארוס לא בעלה משא"כ שאומר הנואף שזינתה ברצון דאיתרע חזקת כשרות שלו ל"מ טענת ברי מ"מ כיון דנגד טענת אונס יש רוב והתוס' שכ' בכתובות ט' דרוב רצון ל"ה רוב גמור רק מדרבנן הנה כתבו זאת לשיטתם דמיעוט לא מצטרף לס"ס וע"כ ספק אונס ל"ה מיעוט גמור אבל התוס' בנדה י"ח ד"ה שליא הקשו על רש"י דמצרף מיעוט דאין ולד לפלגא שלא יצא רוב וס"ל דמיעוט מצטרף לס"ס י"ל דרוב רצון הוה רוב גמור ומ"מ מצטרף לס"ס וכיון דהוי רוב גמור ל"מ חזקת כשרות נגד רוב, רק מטעם ברי שלה והוה טענת ברי בהכחשה. ע"כ בהכחשת הנואף ל"מ להתירה לבעל מ"מ בנ"ד אין נ"מ דעכ"פ הוה ספק סוטה:

ד **והנה** לעיל הבאתי דברי הרמב"ם דבעיר מסתמא בחזקת מפותה ובשדה בחזקת אנוסה וכפי הנראה הוציא דין זה מפשטא דקרא דנאמר ע"ד אשר לא צעקה בעיר ואם בשדה מצאה וגו' ואני תמה על פשטא דקרא דעל דבר אשר לא צעקה בעיר חייבת דהרי אין האשה חייבת מיתה עד שיותרו בה עדים והיא תאמר אעפ"כ שתתיר עצמה למיתה ואם אמרה אעפ"כ למה לנו לחוש שמא היא אנוסה הרי קיבלה התראה ועברה תכ"ד. וכן קשה בסיפא דקרא דאם בשדה מצאה אין לנערה חטא משפט מות צעקה הנערה ואין מושיע לה ואם לא קיבלה התראה בלא"ה אין לה משפט מות ואם קבלה התראה בודאי חייבת מיתה דהרי פי' הקרא דיכול להיות שצעקה ולמה לנו לחוש כיון דקבלה התראה ואף אם נפרש דהעדים לא ראו אם נאנסה או נתפתה (וא"כ אין לה מושיע) כמ"ש במגדל עוז על הרמב"ם מ"מ הרי קבלה התראה ותכ"ד עברה. אך בסיפא דקרא י"ל דמיירי שלא קיבלה התראה וקמ"ל דאין לה אפי' חיוב מיתה כמ"ש כעין זה הכ"מ פ"י מסנהדרין ה"ג על הרמב"ם. עוד י"ל דקמ"ל דאפי' בשוגג אינה חייבת קרבן כדאיתא בספרי אך ברישא

דקרא למ"ל ע"ד אשר לא צעקה בעיר הרי קבלה התראה. ולכאורה י"ל דאף שקיבלה התראה והתירה עצמה למיתה קאמחייכת בעדים שידעה בעצמה שהיא אנוסה וכיוצא בזה כ' הפ"י בגיטין י"ז שהקשה איך יחפה על ב"א שתאמר שגירשה מקודם והרי היא קבלה התראה והתירה עצמה למיתה. (וקצת יש לישב שהבעל יאמר ששלחה שליח לקבלה וסברה שלא יבוא לבעל רק ביו"ד ימים שהדרך רחוק ובא בה' ימים והיא לא ידעה וקיבלה התראה כמ"ש תוס' קדושין י' ד"ה ומקבל את גיטה בשם הירושלמי) ותי' דהיא קמתחייכת בהעדים דסמכה אגיטה וה"ה הכא יודעת שלא תזנה ברצון ואמרה אעפ"כ ותכ"ד כפה אותה הבועל אך זה דחוק ורחוק מאוד דהתם סמכה על הגט שבידה כמ"ש הפנ"י שם דמה"ט אינה נאמנת לומר נתגרשתי מבעלי דע"ז סמכה. אבל הכא על מה סמכה ועוד יש לפקפק בזה גם אין לתרץ דקרא מיירי באשה חבירה דא"צ התראה דזה דוקא לרנב"י אבל אנן לא קיי"ל הכי כמ"ש הרמב"ם פ"א מא"ב ובה' סנהדרין ואיך נתרץ לקרא:

ה **ולחומר** הנושא נ"ל לישב לפמ"ש הפ"י בכתובת נ"א ע"ב ובקו"א שם דהא דכ' ר' שמחה דאם נתיחדה אינה נאמנת לומר נאנסתי הטעם הוא דתחלתה באונס וסופה ברצון מותרת משום דיצרה אלבשה משום דבסוף ביאה אלים יצרה טובא וסתמא דמילתא רוב הנבעלת באונס סופה ברצון (כדמוכח מירושלמי פ"ד דסוטה באשה שבאה לפני ר' יוחנן ואמרה לו נאנסתי עיי"ש) משא"כ אם נתיחדה דקודם ביאה היתה ברצון והיא הביאה את היצר עלי' וזו טעם דר"א דמחייב על כל כח וכח משום דפשע שהביא את היצר עלי' והנובי"ת סי' כ"א הובא לעיל כ' דהיכ' שלא צוחה מתחלה אין ראי' די"ל דסברה שתציל א"ע באופן אחר ומה שלא צעקה בסוף ביאה י"ל דהי' סופה ברצון ומ"מ מותרת דיצרה אלבשה אכן כשהתרו בה ואמרה אעפ"כ הרי חזינין דרצונה לזנות והביאה היצר עלי' ומ"מ תכ"ד חזרה ע"כ אמר בקרא ע"ד אשר לא צעקה ואף שיכול להיות שבתחלה סמכה על גבורתה מ"מ בסוף ביאה הי' לה לצעוק ומדלא צעקה משמע שסופה ברצון ובתחלה קודם ביאה הי' ברצון כיון שקיבלה התראה ע"כ חייבת מיתה כדברי הפ"י ואם בשדה מצאה אף שהתרו בה וקיבלה התראה, ע"כ אמר צעקה הנערה המאורסה הכונה שיכול להיות שצעקה מתחלה ועד סוף ולא הי' אף סופה ברצון ע"כ פטורה ממיתה:

ו **ובזה** נכונו דברי התרגום יונתן שכ' וז"ל ולעולמתא לא תעבדין מדעם ביש לית לעולמתא דין קטול אלהון גברא יפטרינה מיני' בגיטא ופ"י בכתובות נ"א תמה עלי' ויותר קשה דהרי רבנו יונה הובא בהר"אש כתובות ט' ובש"ע אה"ע סי' ס"ח דהאשה נאמנת לומר נאנסתי (וע' ברמ"א סי' קע"ח) ואם נפרש דברי התרגום כפשוטו כמ"ש המפרש

דהוה ספק באונס ספק ברצון וקשיא מתרגום על רבנו יונה אמנם להנ"ל ניחא דבקרא ע"כ מיירי בהתרו בה וקיבלה התראה ולא נודע אם הי' ברצון וע"כ נהי דלא קטלינין לה מספק שמא נאנסה מתחלה ועד סוף דהעדים ראו שבעלה כדרך המנאפי' וזאת לא ראו אם באונס אם ברצון מ"מ בעלה יפטרינ' בגט כיון שקבלה התראה והתירה עצמה למיתה אינה נאמנת שנאנסה מתחלה ועד סוף. וזה דוקא בקיבלה התראה אבל בלא התראה כהך דרבנו יונה נאמנת לומר נאנסתי בברי ושמא וחזקה וזה ישוב נכון אמנם רש"י פי' בקרא בעיר דהואיל והיתה בעיר פרצה קוראה לגנב ולא קשה קושיתינו אמנם יכול להיות דגם הרמב"ם פי' בקרא כרש"י ומה שחילק בין בעיר לשדה היא מסברא דנפשי' לא מקרא וע' עוד תשובות ח"צ סי' קמ"ו מ"ש על הרמב"ם:

ז **ודע** דאף שכתבתי בשם הפ"י דאם נתיחדה ברצון אף שנאנסה אסורה הואיל והביאה היצר עלי' היא דוקא כשהי' סופה ברצון אבל שנאנסה עד סוף ביאה אינה אינה אסורה וכן מוכח להדי' מדברי הראב"ד דאפי' קינא ונסתרה אם היתה אנוסה ל"ה זונה דבפ"א מא"ב כ' הרמב"ם דבקינא ונסתרה ובא ע"א והעיד שנטמאה והי' בעלה כהן ובא עלי' אח"כ לוקה משום זונה וחולק הראב"ד דהלכה כל"ב ביבמות נ"ו דבאנוס א"ח משום זונה דמשמע לי' לראב"ד דהרמב"ם כולל גם אונס כמ"ש המגיד משנה שם. ואס"ד דבקינא ונסתרה ל"ה אנוס לא הי' חולק הראב"ד וע"כ אף לאחר קינוי וסתירה הוה אנוסה. ומצאתי בס' יד המלך שנסתפק בזה. ולפע"ד ראי' מראב"ד מוכרחת ואכמ"ל. שוב הראו לי בתשו' רצ"ח סי' ע ד שהרגיש בזה דתרגום יונתן מיירי לאחר התראה ומ"ה ס"ל דצריך לפטרה בגט אך מ"ש שם הקו' בשם הפלאה למ"ל קרא דאנוסה פטורה ת"ל משום דלא אתרו בה ואי אתרו ל"ה אנוסה לא מצאתי בהפלאה מבואר כן. גם מש"ש לפרש הירושלמי סוטה פ"ד דתחלתה ברצון וסופה באונס אסורה מיירי בנתיחדה ברצון ואעפ"י שכל הביאה הי' באונס ליתא כדמוכח מדברי הראב"ד שהבאתי ודברי הירושלמי פשוטין דס"ד אף שנאסרה בהערה היינו דוקא כשלא גמר ביאתו אבל כשגמר ביאתו כל הבועל דעתו על גמר ביאה כמו דאמרינן בקדושין י' בתוס' וכשהי' גמר ביאה באונס לא נאסרה קמ"ל דנאסרה בתחלת ביאתה אמנם כשכל הביאה באונס אף שהיה לה רצון בתחלה לא נאסרה ודוק הארכתי קצת לחומר הקושיא:

ח **והנני** חוזר לדינא דידן הנה דברי הראב"ד דס"ל סוטה ודאי ג"כ צריכה חליצה צריכין ביאור דהרי בגמ' יבמות מבואר להדי' דא"צ חליצה מדמקשה ר' אשי ממשנה דסוטה דחולצת ולא מתיבמת ולומר דהראב"ד סמך עצמו אסוגי' דסוטה צ"ע דשם מיירי בספק סוטה אמנם י"ל דהנה דעת הרמב"ם דאף סוטה ודאי בעלה אינו לוקה אם בא עלי' רק

לאחר שגירשה אבל אם בא עלי' קודם גירושין אינו לוקה כמ"ש הכ"מ פי"א מגירושין הי"ד וכ"א מא"ב דאחרי אשר הוטמאה קאי על לא יוכל בעלה הראשון לשוב לקחתה הן אם נישאת לאחר או אם זינתה תחתי' ולפ"ז צריך לבאר אמאי סוטה א"צ חליצה הרי התוס' כתבו ביבמות ד' ג' ע"ב דלמסקנא טומאה דכתיב בסוטה דוקא טומאה דכתיב גבי לאו עיי"ש והרי הלאו לא נאמר רק בסוטה שגירש בעלה והחזירה דאז פטורה מחליצה משא"כ בלא גירש בעלה דליכא לאו מנ"ל דפטורה מחליצה כיון דהלאו לא נאמר בזה רק העשה וכמו ספק סוטה. ולישב נאמר דהנה הקשה בשו"ת שואל ומשיב ובשו"ת חסד לאברהם סי' ו' להרמב"ם איך חל הלאו דלא יוכל בעלה וכו' לחול על העשה דונטמאה דקאי תיכף לאחר שזינתה. והתוס' כ' בשבועות כ"ג ע"ב ד"ה דאין ל"ת חל על עשה אולם הפמ"ג בפתיח' לה' שחיטה כ' דל"ת חל על העשה ודוחה ראיות התוס' עיי"ש וגוף הדבר תלי' לדעתי בזה דאם ל"ת חמיר מעשה כדברי הגמ' יבמות ז' י"ל דל"ת חל אעשה, אבל לדברי הרמב"ן פ' יתרו דעשה חמיר מל"ת ל"ת אינו חל אעשה וע' בספרי ב"י לא"ח סי' ד' שכתבתי באות ב' דהיא פלוגתא דאמוראי וכעת נ"ל לומר בהיפך ממה שצדדתי שם דרבא ס"ל זבחים צ"ז ע"ב אין עשה דוחה ל"ת במקדש משום דס"ל ל"ת חמיר מעשה והוה חידוש דעשה דוחה ל"ת כדאמרינן ביבמות ז' ואין לך בו אלא חידושו דומי' דכלאים בציצית ובמקדש דלא הוה דומי' דכלאים בציצית עשה לא דחי ל"ת. ורב אשי ס"ל עשה חמיר מל"ת ול"ה חידוש ומ"ה אף במקדש עשה דוחה לל"ת. ולפ"ז ר' אשי ס"ל כשיטתי' דאין ל"ת חל על עשה דחמיר. ע"כ הלאו דסוטה חל תיכף כשזינתה על כן ס"ל דסוטה ודאי ל"ב חליצה דטומאה כתיב במקום לאו ובהקו' הי' סובר דגם בספק סוטה כתיב טומאה ומ"ה מקשה והגמ' משני אליבי' דדוקא בודאי סוטה כתיב הלאו. אבל הראב"ד יסבור כרבא דעשה קיל מל"ת ושוב אמרינן דבסוטה ליכא לאו קודם גירושין ורק שחל לאחר גירושין אעשה ע"כ אין סברא לפטור מחליצה רק בסוטה שגירש בעלה וחזר ולקחה דאז הוה בלאו כן י"ל בדברי הראב"ד. ומ"מ לישב שיטת הרמב"ם צ"ל דאף דהלאו קאי לאחר הגירושין מ"מ קרא דקרי טומאה הוא קודם גירושין דאז נטמאה, ומ"מ לפמ"ש דדברי הראב"ד סברא גדולה היא ע"כ יש לחוש לשיטתי':

ט **עוד** י"ל דהנה התוס' הקשו ד' ג' אהא דאמרינן לרב דל"ח במשנה צרת סוטה משום דאינה בצרת צרתה. והרי משכחת לה בסוטה שנישאת לאחיו של בועל דפטורה מחליצה ומשכחת שנישאת צרתה לאחיו השני עיי"ש ואמנם המ"ל פ"ו מיבום מייתי על תוס' דברי הירושלמי מסוטה וביבמות דכשם שאסורה לאחיו של בעל כך אסורה לאחיו של בועל א"כ ל"ק קו' התוס' דעדיין לא משכחת צרת צרתה וגם צרתה לא משכחת אולם

כ' שם דירושלמי ס"ל דסוטה אסורה ליבם מקרא דונטמאה דדריש בירושלמי אחד לבעל ואחד לבועל ואחד ליבום ומ"ה ס"ל כשם שאסורה לאחיו של בעל דהוא היבם כן אסורה לאחיו של בועל כיון שמוזכר היבם בקרא אבל לש"ס דידן דלא דרשינן א' ליבם אף דאסורה ליבם מק"ו דאם במותר לה נאסרה מ"מ אינה אסורה לאחיו של בועל עיי"ש. ולפ"ז י"ל דרב דס"ל צרת סוטה וסוטה גופה א"צ חליצה וקשיא לדידי' ליתנינהו במשנה וצ"ל לפי שאינן בצרת צרתה וקשה הרי משכחת סוטה לבועל שאחיו נשאה כקו' תוס' וצ"ל דס"ל כירושלמי דדרשינן אחד ליבמה ואסורה לאחיו של בועל ולא משכחת צרתה. וע' בהקדמת ספרי ב"י חיו"ד בדרוש לסוטה כ"ט שכתבתי דאף דאסורה ליבם משום ק"ו איצטרך קרא דאף ביאה ראשונה אסורה ולא נימא עשה דוחה ל"ת עיי"ש. וזה י"ל לרב אבל אנן פסקינן דג' ונטמאה קאי אחד לבעל ואחד לבועל ואחד לתרומה וליבם ל"ל קרא ורק מק"ו אינה מתיבמת ומותרת לאחיו של בועל וקשיא הרי משכחת צרת צרתה בבועל ואין לחלק בין בועל לבעל דתרוייהו טומאה כתיב דלא ס"ל כתי' תוס' על כרחך גם סוטה צריכ' חליצ' מדלא חשיב במתני' ומ"ה ס"ל לראב"ד דאין הלכה כרב. סוף דבר לדינא פוסק הרמ"א דיש להחמיר כהראב"ד ופ"ת סי' קע"ג מביא תשו' רדב"ז והיא ח"א סי' קע"ה דהיכ' דהחולץ מבקש ממון או שהלך למרחקים אין להחמיר ובשושנת העמקים סוף כלל כ"ב ד' ווארשא נסתפק אם נשאת לאחר אם יש לחלוץ. ולפענ"ד גם בנשאת לאחר יש להחמיר כיון שאפשר בחליצ' וכ"פ בנבי"ת סי' ק"נ וע' ח"ס סי' ע"ה ובפרט שהראיתי לדעת הדברי הראב"ד נכונים להלכ' ושקצת צ"ע בדעת הרמב"ם וכ"ש בנ"ד שי"ל שנאנס' ודאי צריכ' חליצ'. וכת"ה כ' איך אפשר שנאנס' כיון שבעל' לא הי' לו גבורת אנשים והית' בתול' ואיך נתעבר' מביא' ראשונ' וזה ליתא דודאי לא גרע ביאת הבעל ממיעוך באצבע דאמרי' ביבמות דתמר נתעבר' מב"ר ע"י כן ועמ"ש בספרי ליו"ד סי' קס"ז אות ד':

י **והנה** בדבר הספק אם צריך לגרשה קודם חליצה שיהי' עולה ליבום כדברי הלבוש או א"צ לגרשה כיון שבידנו לכוף להבעל לגרשה אם ירצה היבם ליבם מיקרי עולה ליבום כמ"ש השב יעקב והאריך בזה בבית מאיר נראה כדברי האומרים דצריך לגרש קודם חליצה מי יודע אם נוכל לכוף להבעל לגרש שמא יברח כדאי' בגיטין י"ב לענין עבד. אמנם בספק סוטה יש לעיין דהרי חייבי לאוין מדאורייתא לחליצה רמיין וכן אלמנה מן הנשואין ולא בעי עולה ליבום דגלי קרא כדאי' ביבמות כ' וה"ה בספק סוטה דאסורה ליבם מק"ו דבמותר לה נאסרה באסור לה לא כ"ש והב"ש סי' קע"ד סק"ז כ' דהיכא דאסורה ליבם מק"ו כגון מחזיר גרושתו גרועה מחייבי לאוין דל"א בביאה ראשונה אתי

עשה ודחי ל"ת דלא כטו"ז א"כ ה"ה בספק סוטה דנאסרה מדאורייתא על בעלה וה"ה על יבמה מק"ו ורק לחליצה רמיא ולא בעי עולה ליבום ע"כ א"צ לגרשה אף לשיטת הלבוש אך יש לחלק בין מחזיר גרושתו משנשאת ובין ספק סוטה דלדעת הרמב"ם ודאי סוטה א"צ חליצה רק ספק סוטה והוה כמו הספיקות דחולצת ולא מתיבמת ומקשה בד' מ"א והלא אין עולה ליבום ומשני אם יבא אליהו ויאמר דל"ה ערוה בת יבום היא א"כ ה"ה בספק סוטה אם יבא אליהו ויאמר שלא זנאי בת יבום היא ולפ"ז בעי לגרש קודם דבעינין שזולת ספק סוטה בת יבום היא ואם היא א"א גם זולת ספק סוטה לאו בת יבום היא משא"כ מחזיר גרושתו משנישאת דל"ה ודאי בת יבום רק בת חליצה, ולפ"ז ס' סוטה קיל יותר להראב"ד מלהרמב"ם דלראב"ד גם ודאי סוטה בת חליצה ולאו בת יבום והוה כמחזיר גרושתו משנישאת וה"ה ספק סוטה י"ל דא"צ לגרשה דל"ב שתהי' ראוי' ליבום משא"כ לרמב"ם ודאי סוטה לאו בת חליצה ורק מספק צריכה חליצה משום דהוה בת יבום אם יבא אליהו ע"כ צריך לגרש שלא יהי' מניעת היבום מצד א"א אולם י"ל כיון דא"צ חליצה רק דהוי ראוי' לביאה אם יבא אליהו. א"צ לגרש דאם יבא אליהו ויאמר אז יגרשה בעלה וקודם שיבא אליהו בלא"ה אינה ראוי' ליבום. אך בודאי כונת הגמ' כיון דצריך חליצה מחמת ספק שמא אינה ערוה ולצד ספק זה היא ראוי' לביאה ע"כ מיקרי ראוי' ליבום. משא"כ אם היא עתה בודאי אינה ראוי' ליבום מצד א"א ל"מ החליצה ע"כ צריך לגרש מקודם. ולדינא יש כמה ספיקות דמהני חליצה אף בלא גירושין ספק א' שמא זינתה ברצון והוה ודאי סוטה ואף לדעת הראב"ד א"צ גירושין כיון דבלא"ה אינה זקוקה ליבום רק לחליצה כמש"ל. ספק ב' שמא אין קידושין תופסין ביבמה לשוק ול"ה א"א והוה ראוי' ליבום. אך די"ל כיון דהוי ספיקא דדינא ומספק א"ר ליבום אינה עולה לחליצה:

ולא דמי להא דאמרינן ד' מ"א ספיקות חולצת והוה ראוי' לביאה כיון דאם יבא אליהו דשם הוה ספיקא דמעשה ומהני אם יבא אליהו משא"כ בספיק' דדינא כדאמרינן בב"ב פ' ע"ב דמס' הוה א"ר לבילה והבאתי בס' חא"ח סי' ח' בש"ה וחיו"ד סי' קכ"ז אות ז' דברי בי"מ בצלעות הבית סי' א' שמישב הסתירה מיבמות מ"א ע"ב לב"ב פ' דשם הוה ספיקא דדינא עיי"ש א"כ בזה דהוא ספיקא דדינא הוה מספק אינה ראוי' ליבום ומ"ה בעי לגרש וע' ב"מ סי' קנ"ט שכ' דחולצת ממ"נ כיון דהוי ספק קידושין ואם יבא אליהו ויאמר דל"ה קדושין ראוי' ליבום. וזה ליתא לפמ"ש כיון דהוה ספיקא דדינא ומ"מ י"ל דמצטרף לספק לפוסקים דבעי' דלא איפשטא מצטרף לס"ס דלא כמ"ש הש"ך ביו"ד סי' ק"ד סק"ד רק כמ"ש הפ"ח סי' ל' וע' פמ"ג סי' ק"י סוף דיני ס"ס:

יא **ספק** ג' המציא הח"ס חאה"ע סי' ע"ו לפמ"ש תוס' יבמות ט"ז ד"ה בני צרות דמ"ה קדושין אין מפקיעין הזיקה מדכתיב לא תהי' אפי' ע"י הוי' לא נפקע זיקה י"ל דוקא קדושין אבל נשואין מפקיעין זיקה כמ"ש תוס' יבמות י"ח ע"כ מצטרף לס"ס שמא נשואין מפקיעין זיקה. ודברים אלה תמוהים אחרי מחילת ד"ז וכ"ת דהרי התוס' הקשו אבני צרות שנישאו לשוק לב"ה והי' להם בנים ותי' דבקדושין לא מפקעי זיקה וע"כ אף נשואין לא מפקעי זיקה. דאל"כ מה תי' בקושיתם. ומה שהביא מתו' ד' י"ח אין ראי' דשם בב' אחים נשואין מפקעי הזיקה מאח אחד דזיקה דרבנן משא"כ להתיר יבמה לשוק אין לנו דכיון דקידושין אין מפקיעין הזיקה אף דהוה א"א גם נשואין אין מפקיעין. ע"כ ספיקא דח"ס ליתא שוב ראיתי דח"ס מביא זאת בשם בית מאיר והוא חולק אתוס' אך יש לצרף לספק שמא אף דקדושין תופסין ביבמה לשוק מספק דפסקינין כשמואל היינו דוקא אם המקדש ידע שהיא יבמה לשוק אבל אם המקדש לא ידע הוי מקח טעות דאין דעתו לקדש קידושי ספק. ע"כ בודאי ל"ה קדושין כעין שמצדד המ"ל לומר פ"ט מאישות במקדש ע"י שליח והשליח קידש קדושי ספק או קדושין שאין מסורין לביאה דהוה שליחות בטעות ול"ה קדושין וה"ה שי"ל כן במקדש בעצמו ולא ידע. והנה לדעתי נראה בפשיטות דעדיין הוה ספק קדושין ול"ה מקח טעות דהרי אף בכהן שקידש אשה בחזקת אלמנה ונמצאת גרושה צריכה גט כדמוכח בכתובות ק"א וע' נובי"ת אה"ע סי' פ' וזה דלא כמ"ש באהל דוד יבמות כ"ח לישב קו' תוס' שם דילמא מיירי שבא עלי' בשוגג ותי' דהוה חופה בטעות ולנוב"י ושערי צדק ל"ה חופה בטעות כמו דל"ה קדושי טעות באלמנה לכ"ג וכן מצאתי בתשו' הגאונים והיא בשערי צדק שער ג' אות ג' דאפי' לא ידע שהיא גרושה אין הקדושין חוזרין שמא יאמרו אין קדושין תופסין באחותה ואס"ד דהוה מקח טעות ול"צ גט באמת קדושין תופסין באחותה והארכתי בזה בתשו' וכ"ש במקדש יבמה ולא ידע ומה"ט נכונים דברי שכתבתי בספרי חא"ח סי' ק"ח אות ח' במקדש אשה בספק איסור ומחמת ספיקו אינו ש"פ הוה ספק קדושין דלא כמ"ל כיון דשמא ש"פ והוה ספק דהיא כעין מקדש יבמה דהוה ספק מקח טעות ושם עוד עדיף יותר. ולא באתי בזה רק לפ"מ שראיתי בשואל ומשיב להגאון מלבוב מהד"ק ח"א סי' ש"י שהשיג שם על סברא אחת שלי וכ' דאם נתקדשה האשה עפ"י עדים שאמרו מת בעלה ובאו עדים ואמרו לא מת דהבא עלי' באשם תלוי קאי הוה קדושי טעות ובטלו קדושין הראשונים. וזה ליתא דאף אם נודע אח"כ שהיא ספק הוה קדושי' ספק עדיין. והנה לכאורה יש להביא ראי' מקדושין פ"ט בקידשה אבי' בדרך וקידשה עצמה בעיר דחיישינין לקדושי שניהם ונשאל מי קידש מקודם. ואם אבי' קידש מקודם אף אם היא בוגרת ל"ה קדושיה

קדושין דהוה מקח טעות כיון שהיא ספק א"א שמא היתה אז נערה הוה קדושי טעות וכן להיפך אם קידשה עצמה מקודם ל"ה קדושי אבי' קדושין דהוה מקח טעות כיון שלא ידע אבי' מקידושי' ע"כ ל"ה מקח טעות וחתני הרב הגדול מ' נתן נ"י דוחה ראייתי דהרי תוס' כ' שם ד"ה קידשה אבי' דדוקא בקידשו שניהם חיישינין לקידושי שניהם אבל בקידש אבי' לחוד או היא לחודה אוקמא אחזקת פנוי' ול"ה קדושין כלל וא"כ שוב ל"ה קדושי טעות דאם אתה אומר דקדושי שני' הוה מ"ט שוב ל"ה קדושי ראשונים קדושין ול"ה מ"ט וע"כ ממ"נ ל"ה קדושי טעות ויפה העיר:

יב **וחכם** א' הביא ראי' מדברי תשו' הר"ן סי' ס"ג הובא בכנה"ג סס"י י"ז בהגהות הטור דאם אשה סברה שגט כשר ונתקדש'. ונמצא גט פסול אם הוא ספק פסול צריכה גט משניהם. ול"א דהוה מקח טעות שסבר' שכשר' ונמצאת ספק א"א וע"כ ל"ה מקח טעות. ואמנם צריך להבין אמאי ל"ה מק"ט והרי המוכר דבר ונמצא ספק טריפ' הוה מק"ט כעב כמבואר ברמ"א יו"ד סי' קנ"ט בשם הריב"ש ומ"ש קדושי אשה וצ"ל דבשלמא בקונה חפץ כיון שאינו שוה דמי' הוה מק"ט משא"כ בקדושין הפרוטה שמקדש ל"ה דמי שיווי החפץ. ע' בסמ"ע סי' ק"צ ובאבני מילואים סי' ואם יודע לו מספק יגרשה בע"כ ולמה יבטלו הקדושין, ואי משום דלא ניחא לי' דאיתסר בקרובותי' כדאמרינין בכתובות ע"ה זה דוקא באשה חשובה אמרינן שם כן. אך לפ"ז באשה חשובה נימא דיבטלו הקדושין. ושמא משום חומרא דא"א אמרינן דצריכ' גט אף באשה חשוב'. ושמא לרבא דמשני התם הכא באשה חשובה עסקינין דלא ניחא לי' דאיתסר בקרובותי' אה"נ דאשה חשוב' במקדש ונמצאת ספק א"א ל"ה קדושין אך אנן לא פסקינין כרבא שם ע' ברא"ש. אולי אזכה במקום אחד לבאר הדין יותר ועכ"פ לדינא אין לצרף זאת לספק שמא הוה מק"ט דהיא שומרת יבם ועוד בנ"ד אולי ידע המקדש דהיא שומרת יבם. והרב החריף ובקי מ' משה יעקב פעלדשטיין העיר דנימא במקדש חייבי לאוין ולא ידע אפקעינהו רבנן לקידושין דהרי המרדכי הקשה כן ר"פ האומר בקידושין ותירץ דהוא לא קידש אדעתא דרבנן אבל אם לא ידע מאיסור שסבר שהיא אלמנה או יבמה לשוק נימא כן דאפקעינהו לקדושין דהרי הוא קידש אדעת' דרבנן. ואני אומר דהמרדכי רפ"ג דקדושין מחלק בין חייבי לאוין ושניות להך דבטלו מבוטל דשם בשעת מעשה לא עבר רק שנולד אח"כ ענין אחר משא"כ בחייבי לאוין בשעת מעשה עבר עבירה. הנה יש לפרש כוונתו דכשעבר בשעת מעשה לא יתכן דרבנן יפקיעו קדושין דהרי עבר אלאו ומ"מ התורה אמרה דקדושי' קדושין, ולא יתכן דרבנן יפקיעו ויאמרו דל"ה קדושין. וע"ז כ' ולא דמי לעובדא דנרש ביבמות דשם לא עבר רק דהוא חוצפא בעלמא. על כן ל"ש

לומר דחכמים יחמירו יותר מהתורה. הן אמת דדברי המרדכי צ"ע מ"ש דבעובדא דנרש ל"ה דבר עבירה והרי היא מקודשת לאחר עכ"פ מדרבנן א"כ הרי עבר אלא תחמוד אשת רעך דלדעת קצת דקנין דרבנן מועיל לדאוריי' עובר בלא תחמוד. ומדרבנן ודאי עובר ולדעתי במקדש אשת חברו עובר בלא חחמוד רק כיון דאין קדו"ת לא עשה ולא כלום. ושמא גוף הקרא קאי על קדושין דאביאה בל"ה חייב משום א"א. מ"מ נראה דס"ל להמרדכי דאינו עובר בלא תחמוד ושמא במקדש מעכשיו ולאחר ל' ובא אחר וקידשה מעכשיו ולאחר כ' דלר"י קידושי כולם תופסים עובר בלא תחמוד אך אולי כיון דשבק רוחא ע"כ אין עובר. אך בהך דב"ב מ"ט במקדש אשה בע"כ. נראה דעובר בלא תחמוד כמו כל חמסן. ואמאי אמרינן שם דאפקעינהו לקידושין שמא גם שם בקדושין גופי' דאינו יכול לכופה שתנשא לו א"ע בלא תחמוד ואכ"מ ועכ"פ ל"א אפקעינהו קדושין בחייבי לאוין אף בשוגג כדכתיבנא:

יג **והנה** בגוף הדין שכתבתי דל"ה מק"ט במקדש חייבי לאוין ולא ידע עיינתי בנוב"י תנינא סי' נ' ולאחר שהביא דברי הר"ן שכ' בכתובות ק' דל"ה מום שסברה שיתפייס. מסיק בסוף דבריו דמ"מ הוא ספק קידושין ולא ודאי קידושין שמא הוה מק"ט והנה אם נא' דבמקדש חייבי לאוין ולא ידע שהיא חייבי לאוין הוי מק"פ ובטלו הקדושין מיושב קושית התוס' יבמות ט"ז ד"ה בני צרות שהקשו לשמואל דמספקא לי' אי קדושין תופסין ביבמה לשוק א"כ פשיטא דכשרה דמיד שקדשה פקע זיקה כדאמרי' בשומרת יבם שקידש אחיו את אחותה עיי"ש. ולהנ"ל לק"מ דהרי הצרות שנשאו לשוק הי' מב"ה דסברו דצרת ערוה מותרת לשוק וע"ז שאלו מהו הבנים לב"ש דס"ל צרת ערוה אסורה לשוק באיסור לאו הי' הקדושין קידושי טעות שהרי המקדש והמתקדשת סברו שמותרת לשוק ובאמת אסורה לשוק א"כ ל"ה א"א ואינה אסורה על היבם משום א"א ומ"ה לא פקע הזיקה והו"ל בני חייבי לאוין וקא מבעי' אי פגומים לכהונה ובקידושי טעות אף שנשאת ל"מ לתנא דס"ל בקדשי טעות אפי' בנה מורכב על כתפה ממאנת בכתובות ע"ד. ועוד בטעות דחייבי לאוין לכ"ע ל"א דמחיל בבעילה מטעם א"א עושה בעילתו בעילת זנות דהרי בלא"ה הו"ל בעילת זנות וכש"כ כשלא ידע מהאיסור עד אחר נשואין. אבל לעולם בידע שהיא יבמה לשוק ונסבה דהו"ל קדושין וי"ל דפקע הזיקה. והוא תירץ נכון מאוד ומגמ' זו יש ראי' דהוי מק"ט ומ"ה קדושין לא הפקיעו הזיקה ואין לומר דאדרבה נימא דקדושין יפקיעו הזיקה ויהי' מותר לדור עמה. ושוב ל"ה מק"ט דז"א דכיון דעושה איסור בהקדושין ועבר בלאו והוא לא ידע שעושה איסור דהרי לב"ה אינו עושה איסור ע"כ אליבא דב"ש הוה מק"ט כמו שכתבו התו' ב"מ קט"ו סוף ד"ה וחייב דאפי' לאביי

ל"מ דהו"ל זכי' בטעות שאם הי' יודע לא הי' חובלו ע"ש. ונמצא דמה"ט קדושין לא הפקיעו הזיקה וז"ב:

יד **והיוצא** לנו מכל זה לדינ' דבנ"ד יש לצדד שלא יצטרך לגרש ממנ"פ אם לא ידע המקדש שהיא יבמה לשוק הו"ל קדושין בטעות וראוי' היא ליבם בלא גט ואם ידע שהיא זקוקה ליבום שוב הקדושין הפקיעו הזיקה כיון שאין לנו ראי' מגמ' דיבמות ט"ז דקדושין אין מפקיעין הזיקה, הן אמת שי"ל נהי דמש"ס דיבמות אין ראי' כדכתיבנא לישב קו' תוס' מ"מ מיבמות צ"ג ע"ב מוכח דקדושין אין מפקיעין הזיקה כמ"ש הנוב"י תנינא סי' ק"נ דהרי אמרינן שם דהלכתא כוותי' דשמואל דקדושין תופסין מספק ואם הי' יבמה ישראל נותן לה שני גט והותרה ליבם ואי ס"ד דקדושין מפקיעין הזיקה אף לאחר שנתגרשה אסורה ליבם לשמואל דס"ל מתה אשתו אסור ביבמתו וע"כ הקדושין לא הפקיעו הזיקה ולא חשובה שנאסרה ליבם כלל כיון שסמא בידנו לכוף לבעלה לגרש. וראי' זו מוכרחת דבקדושין אין מפקיעין הזיקה על כן לכאורה אין לצרף סברה זו לספק:

טו **והנה** הנוב"י סי' ק"נ אחרי שכ' דקדושין אין מפקיעין הזיקה מטעם שבידו לגרשה כ' לפרש הירושלמי שהביאו תוס' יבמות שהקשה והרי משכחת שש עשרה לר"א במגרש חוץ מפלוני ונשאה אחיו ותירץ תמן התורה אסרה עלי' ברם הכא הוא אסרה עלי' ופי' תוס' שבידו לגרשה ומ"ה לא תני שש עשרה דלא מיירי שביד האדם לסלק האיסור ונוב"י פי' דבאמת אין פוטרת צרתה ואף היא עצמה צריכה חליצה כיון שביד האחר לגרשה (דא"צ לקדש מחדש דלא כתשו' הרא"ש עי' מהרי"ט) ולי צ"ע בזה דהנה בספרי חא"ח סי' ק"ו אות ג' הקשיתי בהא דכתבו התוס' יבמות ט"ז דמ"ה קדושין לא מפקיעין הזיקה כמו בקידש אחיו את אחותה דשם אין בידם להמית אחותה משא"כ בקידש יבמה בידו לגרשה. והרי גם בקידש אחותה בידו לגרשה ע"י שליח ולבטל השליח ואז נימא אפקעינהו לקדושין ויהי' מותר באחותה. ועיין נוב"י קמא חא"ח סי' ל"ה שכ' כיוצא בזה ע"ייש לענין כבוד הבריות דסוטה דמיא לנזיר שישנו בשאלה עיי"ש ועי' בשיטה מקובצת ריש כתובות באפקעינהו רבנן איסורא דכהן וקרובים מדבריהם וזה אינו מעלה ארוכה כיון דמדאורייתא תהי' אחותה מותרת לא דחי זיקה ובספרי שם כתבתי דרך פלפול לישב. אמנם בפשיטות י"ל דכיון דמדרבנן אסור לקדש אחות זקוקתו הרי לא קידש אדעתא דרבנן כמ"ש לעיל בשם המרדכי על כן אין בידו לבטל הקדושין ע"י גט בביטל השליח דהרי לא קידש אדעתא דרבנן. אך לפ"ז ליתא לתירץ ירושלמי לפי' נוב"י דמה שביד אדם להתיר לא נפטרה מחליצה הרי חמותו נמי בידו להתירה ליבום שיגרש אשתו ויבטל הגט שלא בפני השליח ואמאי פוטרת צרתה ואשתו הרי נשאת בהיתר

על כן נראה דירושלמי יסבור בטלו מבוטל אפי' בטלו בפני שנים ואין ביד הבעל לבטל הקדושין למפרע ומ"ה שפיר משני אבל לפמ"ש תוס' גיטין ל"ב דאפילו לרבי אם ביטלו בפני שנים לר"ש או בפני אחד לר"נ אינו מבוטל משום מה כח ב"ד יפה וע"כ אפקעינהו לקדושין א"א לומר כדברי הירושלמי דמה שביד אדם לתקן לא נפטרה מחליצה דחמותו יוכיח על כן נ"ל דלדידן קדושין מפקיעין הזיקה. ומן האמור נדחה גם ראיות הנוב"י די"ל דמה שאמרו בגמ' דף צ"ג אם הי' יבמה ישראל נותן לה שני גט והותרה ליבם גם לשמואל משכחת לה אף דס"ל יבמה שהותרה ונאסרה לא תחזור להיתירא היינו שיגרשה ויבטל הגט שלא בפני השליח בפני שנים לר"ש דאז נפקעו הקדושין ותגלי מילתא למפרע דלא נאסרה מעולם ואף לשמואל מתיבמות והגמ' סתם דבלא"ה הילכתא כרב בזה דתחזור להיתרא אבל גם לשמואל משכחת לה בגוונא דכתיבנא. מ"מ כ"ז דרך פלפול אבל לדינא הדבר ברור דקדושין אין מפקיעין הזיקה ובנוב"י הביא עוד ראי' מרש"י יבמות פ"ז ע"ב ד"ה דרכי' דרכי נועם עיי"ש:

טז **והנה** מרש"י הנ"ל משמע כדברי בית מאיר דא"צ לגרש קודם חליצה דהרי רש"י כ' דאם נימא דבמת הבן לאחר מיתת הבעל היא זקיקה ליבום אין דרכי' דרכי נועם שאם ניסת לשוק ואח"כ מת בנה צריכה חליצה והרי היא מתגנה על בעלה. ולמ"ל שתתגנה על בעלה תיפוק לי' שהרי צריך לגרשה קודם חליצה ולא תרצה לחזור ולהנשא לו וע"כ דא"צ לגרשה דמקרי ראוי' ליבום דאם ירצה ליבמה יגרשה:

סוף דבר אם ירצה בעלה לגרשה אף שיש כמה ספיקות מ"מ ראוי לחוש לדברי הכנ"י והלבוש לגרשה קודם חליצה וכ"כ בח"ס סי' ע"ה או ע"ו אף שיש כמה ספיקות ראוי להתאמץ לכתחלה לגרשה אמנם אם לא ירצה לגרשה תחלוץ בלי גירושין ויש לסמוך על דברי בית מאיר:

והנה בגוף הדין אם האשה הזאת מותרת לבעלה אחר שיחלוץ לה יבמה יש לעיין טובא דלפי המבואר בסי' קנ"ט דיבמה לשוק שנשאת לזר אסורה לו אף לאחר חליצה ולפ"ז גם בנ"ד אסורה לו כיון שצריכה חליצה אך נ"ל כיון דהו"ל ספק סוטה וצריכה חליצה רק מספק הו"ל ספק דדבריהם דזה שאסורה לבעלה הוא רק מדרבנן והנה מדברי הש"ע סי' קס"ד במת בנה תוך ל' ונשאת לזר קודם חליצה דשם א"צ חליצה רק מדרבנן דמדאורייתא ל"ח לנפל דאזלינן בתר רוב על כן בדרבנן לא קנסו לאסרה על בעלה שני משא"כ בנ"ד דהוה ספק דאורייתא דשמא נאנסה וצריכה חליצה מדאורייתא אך מדסתמו בסי' קס"ד דמת הולד בתוך ל' צריכה חליצה ומותרת לבעלה שני ולא כתבו דבפיהק ומת או חלה ומת אסורה על בעלה והרי זקיני הת"ש כ' בסי' ט"ו ס"ק י"ג דבזה

הוה ספיקא דאורייתא והמחבר כ' צריכה חליצה מדרבנן משום דסתם כדעת הרמב"ם דספק דאורייתא אסור מדרבנן עיי"ש ואמאי לא כתב דבכה"ג אסורה לבעלה שני וגם למה לא הגיה רמ"א וע"כ אף בספק דאורייתא לא קנסו חז"ל ויש ראי' קצת לנ"ד. אך זה אינו דהרי באשת כהן פסקינן דא"צ חליצה כלל וזה ע"כ בלא חלה ומת דבחלה הוה ספקא דאורייתא ואיך משתרי בלא חליצה. וע"י תוס' חולין י"ב ובכורות כ' דכל עיקר דאסרינן להצטרך חליצה משום דלא נתיר בחלה ומת דדמי לפיהק עיי"ש א"כ ע"כ בסי' קס"ד לא מיירי בחלה ומת וכ"כ מוח"ז הגאון רע"א בתשובה ס"ס צ"ח א"כ אין ראי' מסי' קס"ד. והנה דברי ז' הת"ש סי' ט"ו ס"ק הנ"ל תמוהים שכתב דבחלה ומת הוה ספק דאורייתא ומה שכ' המחבר בסי' קס"ד דצריכה חליצה מדרבנן משום דהרמב"ם ס"ל ספק דאורייתא אסור מדרבנן וזה תמוה דהמחבר לא יסתום כדעת הרמב"ם נגד דעת הרשב"א והר"ן והרא"ה ורש"י ותוס' דספקא דאורייתא אסור מדאורייתא ועוד אי ס"ד דבסי' קס"ד מיירי בחלה ומת והוא ספק דאורייתא איך נתיר לכהן בלא חליצה ספק תורה שוב מצאתי בראש אפרים בתשובה שבסוף הספר סי' ג' ד"ה ומ"ש מכ"ת לדחות מ"ש לדייק. שתמה בזה על התב"ש. ולחומר הקושיא נ"ל דהוא סובר דמהמחבר מ"ש סי' קס"ד סעיף ז' כל שלא נודע שכלו חדשיו דינה שתחלוץ מדבריהם קאי גם אחלה ומת וכן מ"ש אם נשאת קודם חליצה חולץ לה יבמה ותשב עם בעלה קאי גם על חלה ומת דבספיקא דאורייתא נמי לא קנסו אך הדין דאם כהן הוא א"צ חליצה לא קאי על חלה רק על נפל מן הגג באופן דיש ראי' מת"ש מ"מ עדיין דברי ת"ש צ"ע ועכ"פ אין ראי' לנידן דידן:

יז **והנה** מדין המבואר בפתחי תשובה ס"ס קנ"ו בשם שב יעקב וח"ס בפנוי' שנתעברה מאחד וילדה שאשתו זקיקה לחליצה לדעת הרמב"ם דשמא זינתה עם אחר והותר בנשאת קודם חליצה שתדור עם בעלה לאחר חליצה ג"כ אין ראי' לנ"ד כמ"ש ג"כ כת"ה בשם רוב הפוסקי' ס"ל דל"ח שמא זינתה עם אחר. ועוד כבר כ' הב"ש סי' ד' ס"ק מ' דלענין איסור דרבנן ל"ח שמא זינתה עם אחר א"כ לענין שתדור עם בעלה שני דהוה דרבנן ל"ח שמא זינתה עם אחר על כן ל"ה זקיקה כלל. משא"כ בנ"ד דהוה ספק סוטה וצריכה חליצה מספק מ"מ נלע"ד להקל בנ"ד דיש לאסור על בעלה מתרי טעמי חדא מצד גוף החשש שמא האמת כדברי' שהיא נאנסה ול"ה סוטה וזקוקה ליבום שנשאת אסורה לבעלה שני מדרבנן. הב' אף אם אין האמת כדבריו וזינתה ברצון והוה סוטה מ"מ כיון שאמרה שנאנסה שוי' אנפשה חתיכא דאיסורא וזקוקה לחליצה ואסורה לדור עם בעלה שני. והנה בדבר גוף האיסור מלבד שיש לומר כיון שהבועל אמר שזינתה ברצון אינה

נאמנת לומר שנאנסה כמ"ש בתחלת התשובה ול"ה רק ספק אם זינתה ברצון או באונס ולענין בעלה שני הוה ספיקא דרבנן ואין לומר דכיון דעיקר הספק נולד בדאורייתא הו"ל ספק דרבנן ע"י גלגול ומצד אחר בא לו שהוא מרבנן ול"מ כמבואר בפוסקים. דז"א דכיון דחליצה הו"ל מצוה ל"ה מצד אחר באה לו כעין שכ' בשעה"מ ה' מקואות כלל ו' ד"ה ודע שהקשה על הב"י דס"ל בחל הספק קודם הביטול חמץ מהני הביטול שיהי' ספק דרבנן ומ"ש מספק דרוסה וחילק דבביטול שאני דהביטול מצד עצמו הוא מ"ע וחיוב לבטל חמץ הלכך אע"ג דחל הספק קודם הביטול הוה כחל אחר הביטול משא"כ בספק דרוסה אין סופו להיות אד"ר אע"ג דאיתרמי מילתא ואתגלגל לידי דרבנן לא חשש סד"ר ועיין בספרי חא"ח סי' ס"ח אות ג' שהבאתי ראי' לזה מתוס' ברכות כ"א ע"ב. וה"ה הכא נהי דנולד הספק בדאוריית' כיון שמצוה לחלוץ ועומדת לחליצה הו"ל כנולד הספק בדרבנן וקצת יש לחלק, דשם בביטול חמץ ובק"ש כל ישראל מצורין על הביטול ועל ק"ש גם זולת הספק משא"כ הכא מחמת ספק צריכה חליצה ולאחר העיון אין לחלק בזה ודוק וגם ל"ש לומר כיון שיש כאן ב' ספקות ספק אחד בדאורייתא אם צריכה חליצה ספק ב' בדרבנן אם מותרת לבעלה אחר חליצה צריך להחמיר משום זלזול כמ"ש השעה"מ שם במקואות כלל ו' סד"ה וראיתי ע"ש:

יח **עוד** י"ל בזה דבאמת אינה נאמנת לומר נאנסתי נגד הרוב דאונס הוה מיעוט ואומרת ברי ל"מ כיון שהבועל מכחיש כמ"ש בתחלת התשובה רק דתוס' בכתובות ט' כתבו דל"ה רוב גמור מדאוריית' רק מדרבנן א"כ דוקא לענין דאורייי' כגון לחליצה יש לחוש לדברי' אבל לאסרה על בעלה שני דהו"ל דרבנן לענין דרבנן הי"ל רוב רצון ואונס מיעוט ואינה נאמנת לענין דרבנן ואמרינן דברצון זינתה ול"ה זקיקה ומ"ה מותרת לבעלה ואין לחוש לדעת הראב"ד דסוטה זקוקה לחליצה דהרי במקום עיגון ל"ח לשיטת הראב"ד ואף לענין דאורייתא וכ"ש לענין דרבנן ודאי ל"ח לאסור אשה על בעלה לדעת הראב"ד. עוד יש לצרף לזה ספק שמא הבן מבעלה ול"ה זקוקה ליבום ואף דלא דרו ביחד והי' בכעס מ"מ אולי בא אצלה שהרי התוס' קדושין ע"ג ורא"ש שם מייתי בשם בה"ג דאפי' הלך בעלה למדינת הים ל"ה הולד ממזר דתלינן שבא ע"י שם לכאן וכש"כ כשבעלה בעיר והי' בכעס עמה אמרינן שמא פייס ואף שלא הי' לו גבורת אנשים באשתו ראשונה מ"מ יקרה לפעמים שאח"כ נתקן הדבר רק מ"מ לענין חליצה שהיא דאורייתא לא מלאני לבי לצרף אף לספק שהרי הרא"ש הקשה שם מהא דיבמות דרבה תוספאה אכשר הבן לאחר י"ב חודש דאמרינן אשתהי ול"א שמא בא בעלה ותירץ דכיון שהוא והיא מודים שלא בא בעלה לא מקלינן לומר שבא א"כ בנ"ד שבעלה אמר שלא בא עלי' והאשה אף שאמרה

בתחלה שלפני עשרה חדשים מהלידה הי' אצלה חזרה אח"כ ואמרה להרב שלא הי' אצלה ע"כ אין לתלות בבעלה וכ"כ מהרי"ט בתשו' חאה"ע סי' ט"ו מ"מ כ"ז לענין דאורייי' כגון לחליצה אבל לענין דרבנן לצרף גם ספק זה דנ"ל עד כאן לא כתב הרא"ש דבשניהם מודים שלא בא בעלה לא נוכל לתלות בבעלה רק בהך עובדא דאישתהי ביבמות פ' שהי' בעלה במדינת הים אבל כשהי' בעיר עמה נוכל לתלות בבעלה ובשגם שאמרה בתחל' שבעלה בא עלי' במשך עשרה חדשים קודם שנולד הולד ויש לומר אישתהי כרבה תוספאה על כן עכ"פ מועיל זה לסניף להתיר האשה לבעלה השני אחר חליצה:

יט ועתה נבאר אם יש איסור מצד שהאשה אמרה נאנסתי ולדברי' צריכה חליצה מדאורייתא ואסורה לבעל' השני מדרבנן ושוי' אנפשה חתיכא דאיסורא. והנה דעת הרא"ה בבדק הבית דף ע"ג ע"ב דפוס וויען הובא בתשו' מוח"ז הגאון רע"א סי' צ"ט ד"ה האמנם ראיתי' בעניי ובשאר אחרונים דבדרבנן ל"א שוי' אנפשי' חד"א וכן דעת הפנ"י בסוגיא דפ"פ דמה"ט אין אוסרין על הבעל שאמר שראה דבר מכוער דבכיעור לא נאסרה רק מדרבנן ול"ש שוי' אנפשי' חתיכה דאיסורא בדרבנן ובתשו' רע"א מייתי ראי' מנ"י פי"ג דיבמות שכ' לישב הא דיבמה שאמרה לאחר ל' לא נבעלתי מבקשין ממנו שיחלוץ לה ומה איכפת לי' בחליצה וכ' מפני שהוא יכול לטעון אע"פ שנתתי לה גט אינה אסורה עלי בחזרה ואולי תתפייס ותחזור לי ואינו רוצה לאסרה עלי בחליצה והקשה רע"א הלא לפי דברי' שלא נבעלה נפסלה בגט ושוי' אנפשי' חד"א ואיך אפשר שתחזור וע"כ באיסור דרבנן לא שוי' אנפשה חד"א. ובאמת אין ראי' די"ל שמא תתפייס ותמצא אמתלא לדברי' משא"כ כשיחלוץ ודאי א"א בחזרה. והנה מתוס' משמע לכאור' דס"ל אף בדרבנן אמרינן שוי' חתיכה דאיסורא שהרי הקשו בכתובות ט' בקיבל אבי' קדושין פחותה מבת ג' נמי תשתרי בספק באונס לחוד דאוקמא בחזקת היתר ותירצו דאונס ל"ה רק מיעוט ורובא וחזקה רובא עדיף והקשו א"כ ל"ה ס"ס ותירצו דרוב רצון ל"ה רק מדרבנן א"כ בקידשה פחותה מבת ג' אינה אסורה רק מדרבנן ומה הקשו בגמ' מאי קמ"ל תנינא האומר לאשה קדשתיך הוא אסור בקרובותי' ומה קשי' שם אסורה מדאורייתא משא"כ בפתח פתוח באשת ישראל ל"ה רק מדרבנן ול"א שוי' חתיכה דאיסורא וע"כ גם בדרבנן אמרינן שוי' חד"א ואין חילוק כלל אך י"ל שם עיקר האיסור מדאורייתא דאם זינתה ברצון אסורה מדאורייתא והספק ל"ה רק מדרבנן אבל בנ"ד עיקר האיסור ל"ה רק מדרבנן מ"מ אין לסמוך ע"ז להתיר דמשמע מהרבה פוסקים דאפי' בדרבנן אמרינן שויא אנפשי' חתיכה דאיסורא וכ"כ הפמ"ג בש"ד סי' ק"י ס"ק ס"ב ולא נחית לחלק החילוק שחלקתי בין עיקר מדאורייתא ובשבות יעקב ח"א סי' צ"ג הביא ראי' מתוס' גיטין נ"ד

דאפי' לענין יי"נ אמרינן שויא אנפשי' חתיכה דאיסורא אף דסתם יינם דרבנן ומ"ש שם פרק הנחנקין ט"ס וצ"ל הנזקין עיי"ש ועי' אלפסי סוף כתובות דפוס פרעשבורג. (וע' מ"ש ח"א סי' ל"ח אות י' וסי' מ' אות ב') גם אין לסמוך על זה שהאשה אינה יכולה לאסור עצמה על בעלה שני דהרי כבר אמרה שנאנסה עוד קודם שנשאת לזה דמחיי בעלה תבעה להחייט להגעריכט שנאנסה ממנו. נהי דלא אמרה זאת בב"ד מ"מ עכ"פ יש רגלים לדבר. ומבואר בסי' קט"ו סעיף ו' דברגלים לדבר יכולה אשה לאסור על בעלה אך הח"מ ס"ק כ"א מייתי דברי הרא"ש דאף באומרת טמאה אני לך ורגלים לדבר אי איכא טעמא להיתירא אין אוסרין אותה ובנ"ד איכא טעמא להתירא דלא מבעי' אם הי' ביום ודאי הדבר רחוק שיהי' באונס שהרי כפי דברי' היתה אשת הבועל בבית וגם עוד אנשים ואיך מאנס אשה בפרוזדור הבית ולא ירא מאנשים שיבואו להצילה. ואפי' אם הי' בלילה כיון שהי' אנשים בבית רחוק מאוד הדבר שיאנס ויכול להיות שמה שאמרה שנאנסה אומרת כן מפני הבושה או שרצתה לתבוע מהבועל שיחזיק הילד ויתן לה על הוצאות על כן טענה שנאנסה. על כן לדברי הח"מ אינה נאמנת לאסור עצמה לבעלה שני אך הב"ש ס"ק כ"ג מייתי לתוס' שחולקים על הרא"ש על כן בדרבנן יש לסמוך על שיטת הרא"ש:

כ **עוד** יש לצרף דברי הב"ש סי' קנ"ב ס"ק י"ב שכ' על דברי הטור כשאמרה שלא בפני' גרשני אינה נאמנת אפי' אם נשאת תצא משני בלא גט והקשה הב"ח למה אין חוששין לדברי' לחומרא להצריכה גט משני כמו דחוששין לדברי' לאסרה לכהן וליבם וכ' הב"ש וז"ל לכן נראה דהיא אינה נאמנת בשום דבר אלא היא יכולה לעשות לנפשה חתיכה דאיסורא כגון הכא היא חתיכה דאיסורא לכהן וליבם אבל להצריכה גט ל"ש לומר חתיכה דאיסורא אלא אם היתה נאמנת היתה צריכה גט ובאמת אינה נאמנת והנה דברי הב"ש סתומים מאוד. ולכאורה נראה כוונתו דשויא אנפשי חתיכה דאיסורא הוא מטעם נדר כמ"ש מהר"י באסאן בתשובה הובא בשעה"מ פ"ט מאישות. (ונלפע"ד דעת הרא"ה בבדק הבית הנ"ל דס"ל דבאיסור דרבנן לא שוי' אנפש' חתיכה דאיסורא הוא ג"כ מסברא הנ"ל דכל שוי' אנפשי' חד"א הוא מדין נדר וס"ל דבאיסור דרבנן ל"ש לומר דקיבל עליו מדין נדר דא"כ הוא מדאוריתא אסור והוא לא אסר אנפשי' רק מדרבנן ע"כ ג"כ אין זה קבלת נדר וכיוצא בזה כ' הר"ן פ"ג דשבועות לענין ח"ש בנדרים ושבועות) ומ"ה כתב הב"ש דנדר ל"ש רק באיסור שכבר אסר עלי' או שאינו מחוסר מעשה כגון באמרה גרשתני שאף אם היא שקר קיבלה עלי' לאסור לכהנים וליבמה לאחר מות בעלה. שזה מילתא דשכיח אבל שקיבלה על עצמה בנדר שבאם תקבל קדושין ואח"כ

ימות בעלה שתצטרך גט משני לע"ע אין מקום לתלות הנדר מבלי מעשה הקדושין ומיתת בעלה ל"ש לומר שנדרה ומדין נאמנות אינה נאמנת ע"כ ל"ש לומר שויא אנפשי' חד"א. ולפ"ז י"ל ה"ה בנ"ד מה שאמרה בחיי בעלה שנאנסה ל"א שויא אנפשה חד"א. ומה שאמרה כעת לאחר נשואין שנאנסה אז חיישינן כעת שמא נתנה עיני' באחר. וכן י"ל דמה שאמרה קודם חליצה אין זה קבלת נדר אלאחר חליצה כיון דלע"ע לא נחלצה. ועיין בברית אברהם חיו"ד סי' ג' אות י"א ואה"ע סי' ח' אות ט' פירש דברי ב"ש קצת על דרך שפירשתי:

כא והנה הטו"ז סי' קנ"ב תירץ קו' הב"ח דלא שוי' אנפשה חד"א דלא אסיק אדעתה שתאסר עצמה אם תקבל קדושין בלי גט. ולפ"ז ה"ה בנ"ד יש לומר דלא אסיק אדעתא דבדיבורה תאסור עצמה לבעלה אף אחר חליצה. ואולי גם כונת הב"ש כדברי הטו"ז. אמנם בעניותי נראה לפרש דברי הב"ש על דרך זה הנה גט פטורין ל"ש רק מבעלה ואם תקבל גט מאיש אחר לא מיקרי גט כלל. ואם תדור שלא תנשא לאיש עד שתקבל גט פטורין מאיש אחד שאינו בעלה הוי נדר שוא דא"א שתתגרש ממי שאינו בעלה. א"כ כשהאשה אומרת שלא בפני בעלה שגירשה אינה נאמנת מ"מ אסורה לכהן וליבם דהוי כנדרה שלא תנשא לכהן ושלא ליבמה היבם אף אם לא נתגרשה מבעלה. אבל לא תוכל לומר שאמת שלא נתגרשה מבעלה ומ"מ נדרה שאם תנשא לאחר ואח"כ ימות בעלה שלא תנשא לשום איש עד שיגרשה האחר בג"פ שזה דבר שא"א דהרי באמת אינה בעלה ולא מיקרי גט והוי נדר הבאי, ע"כ ל"ש לומר שוי' אנפשי' חתיכה דאיסורא. ולפי פירוש זה אין ראי' לנ"ד דכאן אם תדור שאם תתקדש תאסור על בעלה הנדר חל. מ"מ פי' זה רחוק מכוונת הב"ש. גם יש לעיין והמובחר דכוונת הב"ש כתירוץ הטו"ז ע"כ יש לומר אף למאי דמסיק הבית שמואל דשם צריכה גט דהוה שוי' אנפשי' חד"א באיסור תורה. משא"כ בנ"ד דל"ה רק באיסור דרבנן נ"ל דעל מעשה דלהבא היינו על לאחר חליצה לא אסקה אדעתה ולא נאסרה מחמת שוי' אנפשה חד"א כש"כ אם האשה תחזור מדברי' ותגיד האמת ותאמר אמתלא שמפני הבושה אמרה שנאנסה או שרצתה להוציא ממון מהבועל בודאי תהי' מותר לבעלה אחר חליצה:

כב **ובזה** אף אם נתיר לבעלה השני שיחזור ויקח אשתו אחר החליצה אמנם צריך להמתין בהחליצה עד שימלאו צ"א יום מיום שגירש אשתו או לפחות מיום שפירש מאשתו וידוע לעדים שפירש באמת מאשתו ולא בא עליה דהרי פחות מג' חדשים אסור ליבם. כדי להבחין בין זרעו דיבם לזרעו של בעלה וכל שאינו עולה ליבום אינו עולה לחליצה כמבואר בש"ס דיבמות דף מ"א ע"ב ואף להבית מאיר דל"ב לגרשה קודם חליצה דמיקרי

עולם ליבום הואיל וביד הבעל לגרשה מ"מ בפחות מג' חדשים ודאי אינו עולה ליבום ואינו עולה לחליצה כמבואר בש"ס וכ"כ בכנסת יחזקאל סי' ס"ז ובח"ס סי' ע"ה וזה ברור סיומא דפסקא האשה הזאת צריכה לפרוש מבעלה ובעלה יגרשה ותמתין ג"ח היינו צ"א יום ויחליץ לה יבמה ואם אפשר שתתן אמתלה על מה שאמרה שהי' באונס מה טוב ובודאי יהי' מותר בעלה להחזיר אותה ואם עומדת בדיבורה שהיתה אנוסה אבל ניכר לב"ד ששקר ענתה יוכל כת"ה להתיר לה שתחזיר לו אחר חליצה וקודם חליצה ודאי אסורה לבעלה ואם בעלה לא ירצה לגרשה באין אופן תהי' מופרש ממנו ג"ח באופן שאין חשש שיבא עליה ויחלוץ לה יבמה ואח"כ יוכל להתיר לה באופן שיסכים עמי גדול אחד וד' יצילנו משגיאות:
והנני ידידו

סימן קיא

ב"ה **פורים** תרנ"ו. (א) **בש"ס** דמגילה י"ב ע"ב ס"ל לרבי מונא אם קראה סירוגין אם שהה כדי לגמור את כולה חוזר לראש ופליגי לחד לישנא ס"ל לשמואל אין הלכה כרבי מונא ולרב ביבי ס"ל לשמואל הלכה כרבי מונא א"ר יוסף נקוט דרב ביבי בידך דשמואל הוא דחייש ליחידאי דתנן שומרת יבם שקידש אחי' את אחותה משום ר"י בן בתירה אמרו אומרים לו המתן עד שיעשה אחיך הגדול מעשה אמר שמואל הלכה כריב"ב הדבר צ"ע משום דחייש ליחידאי בחד מקום ההכרח לחשוש בכל מקום ליחידאי ועוד הרי בגיטין ל' אמרינן לשמואל דלא מוקי מתני' כיחידאי וכ' תוס' בכורות י"ח אף דשמואל פוסק כר' יוסי זה דוקא בהך דב"מ י"ב אבל בהך דגיטין ל' לא ס"ל כרבי יוסי דעשו שאינו זוכה כזוכה הרי דלא בכל מקום פוסק כיחידאי:
ונ"ל לפרש דרך פלפול דהגמ' דייק מדפוסק שם כרבי יהודה ב"ב על כרחך פוסק כרבי מונא דהנה בהא דס"ל לרבי מונא אם שהה חוזר לראש ורבנן ס"ל אאינו חוזר לראש ופוסק רב אין הלכה כרבי מונא הקשה תוס' מברכות כ"ב ע"ב ד"ה אלא לכולי עלמא ושייך לדף כ"ג דאמרינן שם בהי' מים שותתין על ברכי' פוסק עד שיכלה המים ולכ"ע אם שהה חוזר לראש וכן ס"ל לר' אבהו דף כ"ד ע"ב אם שהה במבואות המטונפות חוזר לראש. ותירצו דשאני התם דאינו ראוי לקרות משא"כ בהך דמגילה. הנה תירץ תוס' ניחא אם נימא דאף בדיעבד אם התפלל תפלתו תועבה על כן ל"ה ראוי אבל אם נימא דבדיעבד מהני תפלתו. שוב הו"ל ראוי כמ"ש תוס' חולין מ' ד"ה חייב ג' חטאות. (וזה דלא כמ"ש תוס' פסחים י"א והארכתי מזה בספרי (ע' ח"ר סי' ג'). והנה בברכות כ"ב

פליגי רבה ורבא בהי' צואה במקומה וס"ל לרבא אעפ"י שהתפלל תפלתו תועבה וכ' הרב פמ"ג בא"ח סי' ע"א בא"א דרבא כשיטתי' דס"ל אי עביד ל"מ. ואמנם בתשו' ברית אברהם באה"ע סוף סי' קכ"א כ' דדוקא במעשה אמרינן אעל"מ. ולא בדיבור והובא בספרי חיו"ד ח"ב בהגהות ומפתחות סי' ס"ב בהגה ולפ"ז בתפלה א"ע מהני דלא כפמ"ג. והנה שמואל יסבור הלכה כרבי מונא דהלכה כר' אבהו וכסתם גמרא דאין לחלק דשם ל"ה ראוי דס"ל לשמואל בדיבור לכ"ע אע"מ ושוב הוה ראוי ומ"מ אם שהה חוזר לראש וה"ה במגילה חוזר לראש. ורב יסבור אעל"מ אף בדיבור. על כן יש לחלק בין מגילה להך דברכות:

ב **והנה** יש להוכיח מר' יהודה בן בתירה דאמר המתן עד שיעשה אחיך מעשה דס"ל בדיבור אע"מ. דהתו' הקשו ביבמות י"ח ע"ב ד"ה אומרים לו המתן אמאי לא אמרי' דקדושין מפקיעין הזיקה ונ"ל לתרץ דהתוס' הקשו יבמות דף ט"ז ד"ה בני צרות אמאי חיישינן לב"ש לבני צרות דב"ה לחללים והלא קדושין מפקיעין הזיקה כמו דס"ל לרבנן בשומרת יבם שקידש אחי' את אחותה ותירצו דשם אין תקנה אף אם יגרשה תהי' אחות אשה אבל ביבמה לשוק יוכל לגרשה ולכן אין הקדושין מפקיעין הזיקה וע' נובי"ת חאה"ע סי' ק"נ. ואמנם אם נאמר בביטול שלא בפני השליח אינו מבוטל משום מה כח ב"ד יפה ואפקעינהו רבנן לקדושין מיני' כדאמרינן בגיטין ל"ג א"כ אף בשומרת יבם שקידש אחי' את אחותה יש תקנה שישלח גט ויבטל שלא בפני השליח ויפקיעו הקדושין ותהי' מותרת להתיבם מדאורייתא. על כן ס"ל לריב"ב דאין הקדושין מפקיעין הזיקה ואומרים המתן וע' בספרי לא"ח סי' ק"ו אות ג' שהקשיתי באמת על התוס'. והנה בהא דס"ל בגיטין בטלו אינו מבוטל משום מה כח ב"ד יפה שתמיד יבטל קשי' ונשביע להבעל שלא יבטל אלא בפני השליח כמו שנוהגין ולא מהני הביטול דאעל"מ ולא יהי' שום תקלה ואמאי הוצרכו לתקנה ולהפקעת קדושין ועל כרחך מוכח כדברי הברית אברהם דבדיבור ל"ש אעל"מ. על כן הוצרכו להפקעת קדושין וזה דברי הגמ' נקוט דר' ביבא בידך דשמואל ס"ל הלכה כר' מונא מדפסק כבן בתירה דאמרינן המתן ופוסק כיחידאי. וע"כ ס"ל כרבי מונא כמו שהוכחתי לעיל:

ג **עוד** נ"ל לפרש עפ"י הנ"ל דהנה בספרי לא"ח סי' ק"ו אות ג' תירצתי דברי התוס' יבמות הנ"ל שכתבו דאין תקנה בשומרת יבם שקידש אחי' אחותה והרי יכול לגרש ולבטל שלא בפני השליח וכתבתי דכיון דאחי' עשה איסור שקידש אחותה שהיא אחות זקיקתו א"כ אם יקדש ע"י שליח נימא אשלד"ע והשליחות בטל א"כ ל"מ תנאי שקידשה על מנת שיסכימו חכמים כמו שאומרים כדת משה וישראל דהוה תנאי בדבר שא"א לקיים ע"י

שליח ומ"ה ל"מ להפקיע הקדושין ושפיר כתבו תוס' דאין תקנה אמנם כל זה אם נימא אעל"מ ואשלד"ע והשליחות בטל כמ"ש השואל בנובי"ק סי' ע"ו דתירץ תוס' ב"מ י' תליא בפלוגתא דאביי ורבא וע' בס' לא"ח סי' ל"ח אות ב'. ולפ"ז יסבור ריב"ב כמ"ד אע"מ ומהני קדושין ע"י שליח אף בעבירה ושוב יש תקנה בהפקעת קדושין ומ"ה ס"ל קדושין אין מפקיעין הזיקה ואומרים לו המתן. ואם אע"מ הלכה כרבי מונא דאין לחלק דבהך דברכות ל"ה ראוי דשם מהני בדיעבד התפלה ע"כ אמרינן דהלכ' כרבי מונא מדפסק כרבי יהודה ב"ב:

והנה בספרי לא"ח סי' נ"ב אות ח' כתבתי להקשות על תוס' יבמות הנ"ל שכ' דבידו לגרשה והרי יבמה שהותרה ונאסרה לא תחזור להיתרה לשמואל ביבמות מ"א והרי נאסרה שעה אחת ומה מועיל הגירושין וכתבתי דטעמא דשמואל משום דיחוי וכל שיש תקנה ל"ה דיחוי על כן תחזור הזיקה ואינו דומה ליבמה שנאסרה דשם אין תקנה ושפיר נדחה:

ד **ובדרוש** ביארתי דברי הגמ' דפסחים ס"ו הלכ' זו נתעלמה מבני בתירה פעם אחת חל ארבע עשר להיות בשבת שכחו ולא ידעו אם פסח דוחה שבת. דהלשון שכחו ולא ידעו כפל לשון. דהנה המפרשי' הקשו מה נסתפקו בני בתירה הלא לעיל דף נ"ט הקשה. מלא ילין לבקר זבח חג הפסח הא כל הלילה ילין והכתיב עולת שבת בשבתו ולא עולת חול ביו"ט ומשני דקרא מיירי בארבעה עשר שחל בשבת הרי דפסח דוחה שבת ומה הי' מסופקין אך בירושלמי פ' אלו דברים הובא בתוס' שם הקשה מלא ילין חלב חגי ואס"ד די"ד חל בשבת הרי חגיגת י"ד אינו דוחה שבת ומשני שמרהו שלא יבא לידי בל ילין ולעולם מיירי בחול עוד תירץ דמיירי בשבת ובעבר ושחט. וכבר כתבו המפרשים דאם אמרינן אי עביד ל"מ אף באיסור התלוי בזמן ליכא למימר בעבר ושחט וע"כ מיירי הקרא בחול ושמרהו שלא יבא לידי לא תלין וה"ה בקרא דלא ילין לבקר י"ל כן. והנה לעיל הוכחתי מבן בתירה דס"ל בקידש אחי' את אחותה אומרים לו המתן דקדושין לא הפקיעו הזיקה משום שיש לאחי' תקנה שישלח גט ויבטל שלא בפני השליח תיקנו חכמים שיפקיעו הקדושין דבטלו אינו מבוטל משום תקנת ממזרים והא דלא תקנו שישבע הבעל שלא יבטל שלא בפני השליח דאז לא יועיל הביטול וליכא תקנות ממזרות משום דס"ל כמדארל"ת א"ע מהני. וכיון דס"ל א"ע מהני מיירי קרא דלא ילין בשבת ועבר ושחט החגיגה. הרי דפסח דוחה שבת דבשלמא בחגיגה י"ל דעברו ושחטו דס"ל כמו דפסח דוחה שבת ה"ה חגיגה כמו דס"ל לבן תימא לתוס' ד"ע דלבן תימא דוחה שבת אבל אי ס"ד דפסח אינו דוחה שבת במה טעו. על כן אמרו בגמ' שכחו ולא ידעו

הכונה דבני בתירה שכחו שיטתם דס"ל לר"י בן בתירה א"ע מהני והי' סבורים אז אעל"מ וליכא לאוקמי' לקרא דלא ילין בשבת. ע"כ נסתפקו אם פסח דוחה שבת. וחדאי קב"ה בפלפולא וע' מ"ש בספרי ליו"ד ח"ר סי' נ"ד אות ח':

סימן קיב

ב"ה

פרעמישלא תרנ"ב לפ"ק:

להרב החריף ובקי בחדרי תורה מ' **צבי שאטץ** נ"י דומו"צ בק"ק

דינאב

בדבר השאלה ביבמה שנפלה לפני ב' אחים והאחד גדול בשנים אך שהוא נשוי והב' פנוי אך שעוד לא נמלאו לו ימים מעטים משנת י"ג. והנה האח הגדול כבר נתן חליצה לאשה אשת אחיו וקשה עליו לחלוץ, גם אשתו תתירא אם יחלוץ בעלה. ע"כ שואל אם יכול לומר להאשה שתמתין עד שיחלוץ לה אחי' הקטן הפנוי מאשה:

א **תשובה** כת"ה האריך והביא דברי המג"א סי' כ"ה סק"ב דשהוי מצוה לא משהינין אעפ"י שי"ל שיעשה אח"כ המצוה מן המובחר ולפ"ז אף דחליצת הפנוי הוא מצוה מן המובחר כמ"ש בב"ש סי' קס"א סק"ז דאם יש לגדול אשה חליצת קטן עדיף מ"מ שהוי מצוה לא משהינין ולעומת זה הביא דברי השבות יעקב ח"א סי' ל"ד דכל שודאי יעשה המצוה מן המובחר משהינין המצוה וכ"כ בתשו' עבודת הגרשוני סי' י"ב דאף אם רק שכיח שיעשה המצוה מן המובחר משהינין וה"ט דתרומת הדשן סי' ל"ה דמצריך להמתין בקידוש הלבנה עד מו"ש. ולפ"ז באח קטן פנוי דאם יביא ב' שערות כופין אותו לחלוץ כמ"ש בתשו' מים חיים סי' ע"ג קרוב הדבר לודאי שיעשה מצוה מן המובחר ומשהינין ואין כופין את הגדול לחלוץ עתה. אלו תוכן דברי' ועוד אביא מדברי' לקמן הנה ראיות הרבה מוכיחות דאף אם בודאי יעשה מן המובחר מ"מ שהוי מצוה לא משהינין. הראי' שהביא המג"א מש"ס דמנחות ע"ב דחביבה מצוה בשעתה שהרי אברים ופדרים כשרין כל הלילה ואפ"ה דוחין שבת היא ראי' חזקה. ומה שהשיב בתשו' עבודת הגרשוני דשם אין המצוה מצד עצמה יותר משובחת כי מה לי הקטרה ביום או בלילה. זה ליתא דהצלת עבירה היא יותר מעושה מצוה כמו שיבואר ובודאי מצוה מן המובחר שלא יחלל שבת בהדי עשיית המצוה. אך י"ל דשבת הותרה בקרבנות ציבור כדאמרי' ביומא מ"ו ע"ב ול"ה חילול שבת כלל ובשלמא אי אמרינן דחוי' הוה מצוה מן המובחר להמתין אך כיון דהותרה ל"ה כלל מצוה מן המובחר אמנם מש"ס דשבת

קל"ג דמקשה במילה בצרעת דמותר למול אף באומר לקוץ בהרת בני קמכוין ואי איכא אחר ליעבד אחר ומשני בדליכא אחר וימתין עד שיהי' אחר דעול"ת דמילה בצרעת ודאי ל"ה רק דחוי'. וע"כ שיהוי מצוה לא משהינין אף שיעשה אח"כ יותר בהכשר וכן מוכח מדאיצטריך לא תבערו דאין שריפת בת כהן דוחה שבת דס"ד דעשה דוחה לל"ת והרי אפשר להמתין עד למחר, וע"כ שהוי מצוה לא משהינין אך שם י"ל דא"א להמתין שלא יענו הדין ושלא ישכחו דברים כמ"ש תוס' יבמות ה' ע"ב אך משרפת קדשים דצריך קרא שאינו דוחה יו"ט אף דאפשר להמתין ע"כ מוכח דשהוי מצוה לא משהינין. וע' שאג"א סי' צ"ו שהוכיח עוד מכמה מקומות דעשה דוחה ל"ת אף שלמחר אפשר לעשות בהיתר:

ב **והגאון** מ' עזריאל האבד"ק לובלין הקשה בתשו' ברית אברהם סי' א' ובית אפרים סי' ה' על הב"י או"ח סי' י"א שכ' על ר' ירוחם שכ' דהא דשרי כלאים בציצית דוקא כשאינו מוצא ממינו אבל כשמוצא ממינו לא דחי ואינו נ"ל אלא אע"ג שאינו מצוי לו אולי הי' מצוי לו לא דחי ל"ת והיא תמה מש"ס דשבת קל"ג ומהרבה דוכתא דאם לא מצוי לו היום אע"ג שמצוי למחר עשה דוחה לל"ת ולפמ"ש גוף הסברא דשהוי מצוה לא משהינין י"ל דס"ל להב"י דדוקא במצוה שמחוייב לעשות כגון למול בנו ולשרוף קדשים שייך לומר שהוי מצוה לא משהינין אבל מצות ציצית דאין מחויב ללבוש טלית של ד' כנפות בציצית רק אם ירצה ללבוש מחויב בציצית כמ"ש בחינוך מ' פ"ו ע"כ ל"ש שהוי מצוה לא משהינין. ואם אינו מוצא היום ממינו ימתין ולא ילבוש הבגד עד שימצא ממינו ומי כופהו ללבוש ולהביא א"ע לידי חיוב ע"כ סברת הב"י ברורה ול"ק עלי' כל הקו'. הן אמת דקשיא לי אתוס' יבמות ד' ו' ד"ה טעמא שהקשו אי בעלמא עשה דוחה ל"ת שיש בה כרת קרא דכלאים בציצית למ"ל ומה קו' והרי הו"א דוקא במצוה שמחוייב לעשות כגון יבום והדומה עשה דוחה לל"ת אבל ציצית דאינו מחוייב ללבוש הבגד הו"א דאין עשה דוחה לל"ת וע' תוס' כתובות מ' ומצות ציצית אפילו לכיבוד אב אינו דומה דשם כיון שאמר האב שרוצה מחוייב לעשות משא"כ מצות ציצית וצ"ע. עכ"פ נשמע מכל הנ"ל דאף שאפשר שיעשה למחר בלא דחיות ל"ת מ"מ דוחה ולא משהינין המצוה כ"ש אם יעשה אח"כ מצוה מן המובחר לא משהינין וכבר כתבתי דהצלת עבירה יותר מן המצוה דהרי אל"ת שלא יעבור מחוייב לפזר כל ממונו ולא יעשה כמבואר בסי' תרנ"ו וביבמות ז' אמרינן ל"ת חמיר מעשה וחידוש הוא שחידשה תורה דעשה דוחה לל"ת. ע"כ השתא בשביל שיקיים בזמנו מותר לעבור אל"ת כ"ש שלא לשהות המצוה בשביל שיקיים מן המובחר:

ג **והנה** בשאג"א סי' צ"ו הקשה אסברא זו מנזיר מ"א דאמרינן אס"ד כי עביד במלקט ורהיטנא מצוה קעביד מדלא כתיב תער כר"ל דבאפשר לקיים שניהם לא דחי והכונה דאמאי הותרה התורה לגלח והרי אפשר במלקט ורהיטנא והרי י"ל דהתורה הותרה היכא שאין לו כעת מלקט ורהיטני ובהשקפה ראשונה הי' נ"ל דגוף הדין אם להשהות המצוה שלא יעבור אל"ת או שיעשה מן המובחר הוא פלוגתא דתנאי סוף עירובין דאמרינן שם שרץ שנמצא במקדש כהן מוציא בהיימנו שלא לשהות את הטומאה דברי ר"י בן ברוקה ר' יהודא אומר בצבת של עץ שלא לרבות את הטומאה ואמרינן בגמ' מר סבר שהוי טומאה עדיף ומ"ס אפושי טומאה עדיף. הנה שם רובץ עליהם מצות עשה דוישלחו מן המחנה כמ"ש תוס' שם ד' ק"ה ד"ה אמרי'. וס"ל לר"י ב"ב דשהוי מצוה לא משהינין אף דמטמא המיינו ועובר אל"ת דל"ג ממכניס כלי טמא למקדש נהי דא"ח כרת כמבואר בת"מ הובא בתיו"ט פ"ד דנדה דלא כרש"י עירובין (וע' בספרי חיו"ד ח"ר סי' ו' אות י"א הארכתי בזה) מ"מ ל"ת יש בו אך כיון שאין בו כרת עשה דוחה ל"ת. ואף במקדש ס"ל עשה דוחה ל"ת דלא כדאמרינן בזבחים צ"ו ור' יהודה ס"ל שהוי טומאה עדיף וס"ל משהינין מצוה שלא יעבור אל"ת. וכיון דהרמב"ם פוסק כר' יהודה ע"ר ס"ל להב"י בא"ח סי' י"א דמחוייב להמתין עד שימצא מינו וסוגי' דשבת קל"ג דקאי שם אליבא דר"ש ס"ל דר"ש יסבור כר"י בן ברוקה וכן סוגי' דנזיר מ"א קאי אליבא דר"י דס"ל משהינין כמו שפסק הרמב"ם. ולפ"ז י"ל גם בחליצה משהינין שיעשה מצוה מן המובחר. אולם י"ל דטעמא דר"י דשהוי מצוה לא משהינין שמא ימות ובציבור היינו בכהני' ל"ח שמא ימות דציבור לא מייתי כדאמרי' בהוריות ד' ו' (ומה"ט כ' הגאון מהר"ל נ"ז בסברת המג"א סי' תמ"ו דעשה דרבים ל"ב בעידנא דטעמא דבעי בעידנא שמא ימות וציבור לא מתו) או דטעמא דר"י דמטמא עובר בל"ת ואין עשה דוחה ל"ת במקדש ולעולם ס"ל לר"י ג"כ דשהוי מצוה לא משהינין כדי לעשות מצוה מן המובחר או שלא לעבור בל"ת:

ד **והנה** עפמש"ל לישב דברי הב"י סי' י"א י"ל דעד כאן לא כ' התה"ד להתיר להמתין בקידוש לבנה דבטור וש"ע סי' תכ"ו איתא אמר ר"י הרואה לבנה בחידושה אומר ברוך וכו' משמע דאין מחויב לראות כדי לקדש רק אם רואה אומר ומ"מ מצוה כאלו מקבל פני השכינה ומברך מה"ט כמו במצות ציצית (והפלא דלע"ע לא מצאתי גירסא זו בגמ' רק אמר ר"י ברוך אשר במאמרו ברא שחקים. אמנם שבודאי הי' גירסתם כן בגמ' וכ"ה ברמב"ם ולא ראיתי לע"ע מי שנתעורר בזה) ע"כ אמר תה"ד דקודם מו"ש לא ילך לראות כדי לחדש ואף אם רואה לא יחדש דקידוש לבנה ל"ה רק מצוה דרבנן ורשאי להשהות לעשות מצוה מן המובחר, אמנם במצוה דאורייתא וחוב עלי' לקיים לדעתי גם התה"ד

מודה כמו שהוכחתי מש"ס, (אמנם מלשון תה"ד וממה שהביא ראי' מיבמות נראה דגם במצוה דאורייתא מותר להשהות זמן מועט ויבואר עוד לפנינו והנה במ"ש דבש"ס סנהדרין ליתא הרואה לבנה בחידושה הראני חתני הרב הג' מהר"נ נ"י אבד"ק ראהטין דבירושלמי ברכות פ' הרואה איתא לשון זה אולי כיון לזה הטור אך שם אין מבואר בשם ר' יהודה ע"כ עדיין צ"ע):

ה **והנה** לעיקר הדין אף אם נימא דמותר להשהות זמן מועט כדי לעשות מצוה מן המובחר ניחזי אנן אם בנ"ד הי' זמן מיעוט כיון דבקרוב ימלאו להקטן י"ג שנים או דחיישינין שמא לא יביא שערות בזמנו ויהי' זמן מרובה. ואף דאיכא חזקה דרבא דקטנה שהגיעה לכלל שנותי' א"צ בדיקה חזקה הביאה סימנים כיון דאמרינן בנדה מ"ו דדוקא למיאון מהני חזקה זו לחומרא אבל לא לחליצה הרי דלא מועיל חזקה זו לקולא וה"ה דלא מועיל חזקה זו שידחה הגדול היבמה להקטן. אולם הנובי"ק אה"ע סי' ס"א הוכיח מתוס' דחזקה זו מועלת אף להוציא ממון מדהקשו בב"ב קנ"ד ע"ב ד"ה ועוד סימנים למה הי' לנו לחוש שיהי' קטן כיון שהגיע לכלל שנותי' והרי חזקה שהביא סימנים ומאי קו' והרי חזקה דרבא ל"מ לחליצה וכ"ש שאין להוציא מחזקת יורשים מחזקה זו וע"כ ס"ל לנוב"י דחזקה זו אלים טובא ודוקא לחליצה ל"מ משום דאיכא לברורי וכ"כ הרשב"א בחידושי' ריש חולין עיי"ש א"כ כיון דמהני חזקה דרבא להוציא ממון כ"ש דמהני לענין נידן דידן הן אמת דבתשו' לענין עגונה ע' ח"ר סי' ס"ג דחיתי ראיות נוב"י דקשי' בגמ' שם דלמה הי' לנו לחוש שמא הי' קטן והרי יש ס"ס שמא כבר הביא שערות בשעת מכירה ואת"ל שלא הביא שערות שמא לא יביא שערות עד ל"ה שנים ונעשה גדול משנת י"ג לשטת הטור חו"מ סי' רל"ה וש"ג יבמות בשם ריא"ז. וכן קשיא שמא יביא סימני' סריס ונעשה גדול למפרע כרב ביבמות ד' פ' וכן פסקינין. (וע' נוב"י אה"ע סי' ו' שמצדד דר"מ לא פסק כרב) אך כיון דבתחלה ס"ל לגמ' נכסי בחזקת יורשים קיימי והלקוחות באו להוציא חיישינין שמא הי' קטן דבס"ס אין להוציא ממון כמ"ש הפוסקים. וע"ז הקשה תוס' כיון דאיכא חזקה דרבא שוב מוציאין ממון בס"ס בצירוף חזקה כמ"ש בעל המאור ריש כתובות דחזקה ורוב מהני להוציא ממון, ולעולם חזקה דרבא גופי' אין מועיל וע' תשו' חסד לאברהם אה"ע סי' י"ז מה שהרב מפלפל עמי בפרט זה. והארכתי בתשו' לק' זאבלאטוב ע"ל ספ"א בכל הסוגי' הזה. והנה בתו' נדה מבואר דחזקה דרבא אלים טובא שהרי הקשו ד' מ"ו ע"ב ד"ה ר"י ור"ל איך לוקה בהקדיש מופלא סמוך לאיש ואכלו אחרים שמא לא יביא ב' שערות בזמנו ותי' דאזלינין בתר רוב שמביאין ב' שערות בזמנן, וקשיא דהרי חזקה דרבא ל"מ לחליצה וה"ה שילקו מחמת

חזקה זו. וע"כ ס"ל להתוס' דבחליצה הטעם משום דאיכא לברורי אבל החזקה דרבא הוא אלים כרוב' אולם גם בתוס' י"ל כנ"ל דלכאורה מה הקשו דהו"ל התראת ספק שמא לא יביא ב' שעדות בזמנו והלא הו"ל ס"ס שמא יביא שערות בזמנו ואת"ל שלא יביא שמא לא יביא עד ל"ה שנים ויהי' גדול למפרע משנת י"ג או שיביא סימני סריס ויהי' סריס למפרע כרב ביבמות פ' והו"ל השתא מופלא הסמוך לאיש. אך י"ל כיון דרוב אינם סריסים ל"ה ס"ס והו"ל התראת ספק וע"ז תי' דחזקה דרבא הו"ל כמו רוב ומהני בהדי ס"ס. אך י"ל דתוס' שם הקשו דהו"ל התראת ספק והקשה המ"ל ה' סנהדרין דהרי תוס' כ' ביבמות פ' דכיון דלמפרע נעשה גדול ל"ה התראת ספק וכתבתי בספרי לאו"ח סי' מ"ד אות ז' דתוס' הרי הקשו לר"ל שם ור"ל ס"ל יבמות ל"ה תגלי מילתא למפרע ל"א וה"ה דל"מ התראה למפרע ולפ"ז י"ל דר"ל לא ס"ל נעשה סריס וגדול למפרע ושפיר הקשו דל"ה ס"ס, וע"כ מדמהני חזקה דרבא ללקות ע"כ דחזקה גמורה היא כדברי הנוב"י:

1 **אמנם** אף אם נאמר דהשתא מותר להשהות אסמך שיחלוץ הקטן כשימלאו לו שנים ואוקמי' אחזקה שיביא שערות בזמנו דל"ה רק זמן מועט. אמנם מי יודע כשימלאו לו שנים ויבדקו ולא יהי' לו שערות דאיתרע חזקה דרבא ואז יהי' זמן מרובה להמתין ב' או ג' שנים. והרי התוס' כ' בב"ב קנ"ד הנ"ל דלאחר שהי' זה גדול שהגיע לכלל שנותי' ולא הי' לו סימני גדלות ולהכי איכא לספוקי שמא קטן הי' עדיין. הרי דאם אינו מביא בזמנו חיישינין שגם אח"כ לא יביא. א"כ אח"כ הוי המתנה לזמן מרובה. והנה י"ל דכ"ז לסברת הב"ש סי' קנ"ה ס"ק י"ט דאף דל"ח למעוטי שמא סריס הוא מ"מ כשאינו מביא שערות בזמנו חיישינין שמא סריס הוא ה"ה דחיישינין שמא לא יבא שערות רק לאחר ב' או ג' שנים. וכעין סברא זו מבואר בזקני הת"ש סי' כ"ט בבהמה שיש לה מים בראש כיון שיצאה מהרוב שאין להם מים בראש יצאה גם מרוב בהמות כשרות. ובחו"ד חולק ע"ז. ובראש אפרים בסוף הספר בשו"ת סי' י' מייתי גם הרשב"א דס"ל כת"ש ובסוף מייתי דברי הש"ס בבכורות מ"ב דאמרינן הואיל ואשתני אשתני והיא מחלוקת והרא"ש פוסק הואיל ואשתני אשתני. וע' בספרי ליו"ד סי' ח' אות ט"ז. עכ"פ כיון דלדעת תוס' ודאי הכי היא ע"כ אם ימלאו להקטן י"ג שנים ולא מביא ב' שערות אז הוה שהויי מצוה לכמה שנים ובכה"ג גם התה"ד מודה ויבואר עוד מזה. וכ"ת הביא תשו' תועפות ראם סי' פ"ה שכ' דאף אם הקטן במדה"י צריך להודיע להקטן ומזה דן דה"ה כשהפנוי קטן צריך להמתין ואין כאן ראי' דהתועפות ראם צוה להודיע להפנוי שמא ירצה לבוא תיכף והוא קודם אבל אין ראי' שצריך להמתין על הפנוי הקטן כמה שנים לענין החליצה ולהשהות מצוה כמה שנים. ובישו"ע ססי' קס"א כ' דאם גדול האחין אין כאן והוא נשוי והפנוי

בכאן א"צ להמתין על גדול האחין ומשמע דאם הוא כאן אין הפנוי קודם. ובאמת גם בתשו' פרח מטה אהרן ח"ב סי' מ"ח נראה דהגדול קודם לחלוץ אף שהוא נשוי והקטן פנוי ועד כאן לא מסופק אלא אם כופין להגדול אבל ברוצה לחלוץ הוא קודם. והפלא שהביא דברי הריטב"א שהביא הב"י סי' קס"ה וסוף דברי הריטב"א לא הביא. אמנם באמת אין לזוז מדברי הב"ש. אך מ"ש במים חיים סי' ע"ג דכונת דברי הריטב"א לכוף להקטן לא נראה מדברי הריטב"א שכ' מה שאמרת שיש לו אשה ובנים מ"מ אינו מאותן שכופין להוציא אלא כל שיש יבם אחר שאין לו אשה בו המצוה יותר ובו משיאין עצה ומבקשין אעפ"י שאין גדול ולכופין בכך לא מצינו. לשון לכופין יראה דקאי' הן אגדול והן אקטן וגם מדכ' מבקשין משמע דלקטן אין כופין אך שמא מיירי בקטן רוצה ליבם ולכן מבקשין לחלוץ למ"ד מצות חליצה קודמת:

ז **ובגוף** הדין שהביא הב"ש דהקטן הפנוי חולץ ומייתי ראי' מהריטב"א שהביא ב"י סי' קס"ה וכ' בתפארת צבי סי' קי"א ושאר אחרונים משום שיש לחוש לחליצה פסולה דצריכה חיזור על כל האחין דמבואר בסי' קע"ד דגם המחבר חושש לדיעה זו והגם דלדעת הרמב"ם לפטור עצמה א"צ חיזור מ"מ חיישינין לדעת שאר פוסקים. אם לדין יש תשובה דכבר כ' התה"ד סי' רכ"ה דהא דחליצה פסולה צריכה לחזור הוא רק מדרבנן א"כ כשיש ספק אם תיקן ר"ג במקום מצוה ואינה ראוי' ליבום או לא תיקן הוה לענין חיזור ספקא דרבנן אך מפוסקים משמע שלא סמכינן ע"ז. ע"י תשובת, ז' ח"צ סי' ק"ח ובית מאיר בצלעות הבית סי' א"ב, וצ"ל כיון שיכולה לחזור על אחין הוה כדבר שיש לו מתירין ומ"ה הוצרכו לחלק בין ספיקא דמעשה לספקא דדינא דל"ש לומר אם יבא אליהו וזה ג"כ סברת הב"ש דכיון שהקטן כאן ויכול לחלוץ אין עושין ספק בידים וגם הוה כדשיל"מ וכ"ז אם א"צ להמתין אבל אם צריך להמתין שנה או שנתים ל"ה דשיל"מ וחולץ הגדול וא"צ חיזור דהוה ספק דרבנן. ובפרט דמשמע דל"ח בזה לחליצה פסולה דהרי ביש ב' אחים נשואים יצטרכו חיזור אך בזה סמכינן אדעת הפוסקים דבשניהם שוים א"צ חיזור. אמנם גם באחד פנוי הוה ספיקא דרבנן. ואין לומר דאיתחזק איסורא ואף ספק דרבנן דרבנן להחמיר דכיון דחיזור מהאחין מדרבנן ומדאורייתא הותרה בחליצה שוב יצאה מחזקה כמ"ש הר"ש בפ"ב דמקואות ולא מוקמינן אחזקת איסור, וגם אין לומר דעיקר הספק נולד בדאורייתא דהרי לרוב פוסקים חרם ל"ה רק מדרבנן. ע"כ נלפע"ד דא"צ להמתין על הקטן. והנה כ"ת כ' דאם חיישינן למיתה דתרי תליא בב' תריצו תוס' יומא דף ב' ולתירוץ ב' מתוס' יומא ד"ה וחכמים אומרים ס"ל דלזמן מרובה חיישינן אף למיתה דתרי. וזה ליתא דסתמא אמרינן ביבמות כ"ו למיתה דתרי ל"ח ואין

חילוק. דנ"ל דלמסקנא דש"ס סוכה כ"ז דר"מ ס"ל חיישינן למיתה ור"י ס"ל לא חיישינן למיתה משום דר"מ כשיטתי' דחייש למיעוטא ומיתה הוי מיעוט דרוב בני אדם מתים בזמנן ומ"ה אמרינן ביבמות למיתה דתרי ל"ח דכבר כ' הפנ"י בריש גיטין ותשו' בית יעקב סי' ט' דלחוש שמא ב' בני אדם מיעוט הוה מיעוטא דמיעוטי ול"ח ר"מ. עיי"ש מה שכ' בדברי הגמ' שבועות ל"ג ונשותיהם גוססים. דבר מתוק, א"כ ע"כ ל"ח למיתה דתרי ורק ביו"כ דכפרת כל ישראל תלוי הי' לחוש אף למיתה דתרי. ומי יאמר דלתי' זה חיישי תוס' למיתה דתרי לזמן מרובה. והנה גם בעיקר פירושו בדברי התה"ד סי' כ"ד שכ' דחיישינן שמא ימות הקטן והגדול לא יבא ופי' הוא הכונה ששניהם ימותו וט"ס מ"ש לא יבא וצ"ל ולא יבא לא נהירא לעשות ט"ס. ומה שהקשה בצ"צ סי' קכ"ז על התה"ד שכ' דמ"ה נקט במשנה בקטן עד שיגדיל ובגדול עד שיבא ממדינת הים ולא משהינן משום חששא דשמא ימות הקטן והגדול לא יבוא לעולם ממדה"י ותעבור המצוה לכן לא משהינן. ואמאי תעבור המצוה והרי אם ימות הקטן אז יחלוץ הגדול י"ל כוונתו דהרי הגדול אינו רוצה לייבם ואם ירצה לחלוץ רשאי ומשנה ס"ל מצות יבום קודם והגדול תולה בקטן שהוא יחפוץ ביבום ומ"מ אין לתלות בקטן שמא ימות הקטן ולא יעשה מצוה מן המובחר ואז הגדול יחלוץ א"כ עדיף שיחלוץ עתה. והנה עפ"י מה שכתבתי לעיל דר"מ דחייש למיתה כשיטתי' דחייש למעוטי יש ליישב דהרי הרמב"ם שפוסק פ"א מתרומות דבאומר הרי זה גיטך שעה אחת קודם למיתה אסורה לאכול בתרומה מיד שמא ימות ובפ"ד מסוכה פוסק דמותר לעשות דופן מבע"ח ול"ח למיתה. ולהנ"ל י"ל בתרומה דעון מיתה חייש גם הרמב"ם למיעוט כעין שכ' רש"י חולין קל"ד בתרומה דעון מיתה לא מוקמינן אחזקה וה"ה דחייש למיעוטא. וע' בשעה"מ פ"ז מסוכה שכ' קצת כעין זה. ועיין בתשו' ז' ח"צ סי' ק"י ומ"א ושם מבואר דלמיתה דתרי ל"ח אף לזמן מרובה דהרי אמרינן בגמ' דר"א בנדרים דמיתה נולד הוא משום דלא שכיח אף דבדתן ואבירם הוה לזמן מרובה משום דהוי מיתה דתרי ועי' בשעה"מ הנ"ל:

והנה לכאורה י"ל דאף אם נימא דר"ג גזר אף לדבר מצוה מ"מ האשה עולה ליבום אף אם יש לו אשה דעשה דוחה לל"ת וכש"כ לחרם דהוא דברי קבלה עי' נוב"י תנינא קמ"ו ולפוסקים דחרם דרבנן ל"ש לגזור גזירה ביאה ראשונה אטו ביאה שני' לפמ"ש הב"ש סי' ט"ו דאם נשא שני' בהיתר א"צ לגרש ה"ה ביבמה שאסורה מכח חרם דנשא בהיתר ע"כ גם היא עולה ליבום אך זה אינו דהרי מבואר ביבמות כ' דשני' אסור ליבם משום גזירה ביאה ראשונה אטו ביאה שני' ומוכח דלא כב"ש. וגם מבואר סי' קע"ד דחליצת שני' מקרי חליצה פסולה ע"כ דלא כסברא הנ"ל מ"מ מ"ש לעיל דהוה ספיקא דרבנן

וכש"כ האידנא דמתירין הח"ר קודם החליצה ע"כ אין לחוש לחליצה פסולה. סוף דבר לדעתי אם אך ימי' מועטים למלאות שנת י"ג ימתינו ואם במלואות הימים יהי' לו שערות רק שיצטרכו להמתין עוד זמן קצר עד שיהי' כשר לחליצה ימתינו אמנם אם יבדקו אז ולא יהי' לו שערות דאיתרע חזקה לא ימתינו עוד ויחלוץ הגדול ומה שטוען הגדול שמתירא לחלוץ. ע"ז נאמר שומר מצוה לא ידע דבר רע וע"ז אמרו בשבת ג' כל העושה מצוה כמאמרה אין מבשרין אותו בשורות רעות. וע' במדרש פ' נשא פי"ד וע' בתשו' צ"צ להגאון מליבאוויץ סי' שנ"ט שכ' דשום מורא לא יעלה על ראשו ולא יאונה לצדיק ח"ו שום דבר רע:

והנני ידידו דו"ש

סימן קיג

ב"ה **לבוב תרנ"ד**

להרב המאה"ג החו"ב בכל חדרי תורה מורג חרוץ המפורסם כש"ת מוהר"ר **מאיר**

אריק נ"י האבד"ק

יאזלאזויטץ יע"א:

ע"ד השאלה באחד שלא הי' לו בנים ושבק לן חיים, ואשתו נשאת בחזקת שלא הי' אחים ואח"כ יצא קול שנשאית באיסור. ונתברר הדבר שהי' לבעלה אח בסטאניסלאב אבל מת זה כמה שנים אולם איש אחד אמר בפני אנשים שיש לבעלה עוד אח אחד ושוב בא לב"ד ואמר שטעה בזה כי לא ידע שיש נפקותא בזה. והעיד בב"ד עד אחד ששמע מבעל האשה שיש לו אח בסטאניסלאוו ושמו בעריש וויזלטהיער, וכששאלו בזמן אחר למה לא יפנה אלי' לעזרתו השיב שהוא אינו בחיים ועל שאלתו אם יש לו עוד משפחה השיב שיש לו אחות צעירה ממנו והיא עני' והנה הבירור שר' בעריש מת הי' עפ"י רב בכתב אך לא הי' מב"ד של שלשה עוד העיד אחד שכמה ימים לפני פטירת הבעל התנצל עצמו כי הוא עני ואמר לו העד שיכתוב לאחיו, והשיב שכבר הוא מת:

א **תשובה** מה שחלק כת"ה על מה שאמר הבעל שמת אחיו לא בכיון להתיר אשתו רק דרך שיחה בעלמא וכיון דאין הבעל נאמן לפטור אשתו מיבום רק במיגו דאי בעי פטר לה בגיטא אם אמר דרך שיחה ל"ש מיגו כמ"ש הריב"ש סי' מ"ז וקצה"ח סי' רפ"ד הוחזק בדברי הריב"ש נגד התשב"ץ הנה הקצה"ח בעצמו כתב דהמרי"ק לא ס"ל כהריב"ש עיי"ש. גם בעיקר סברת הריב"ש שכ' דכיון דאמר שהוא קרובו בעת שלא הי' ראוי לירש

כי היו לו קרובים יותר אע"ג שאח"כ נפטרו אין ראוי שיועיל עדותו שאמר שהוא קרובו דכל מלתא דלא רמי' עלי' דאינש אמר ולאו אדעתי' דוקא שם שלא הי' אז שום נפקותא. י"ל אמר ולאו אדעתי' בנ"ד שאמר איזה ימים קודם מיתתו והי' חולה והתנצל שאין לו במה להחיות א"ע בודאי עלה על דעתו שימות ויהי' נפקותא בדבריו אם אשתו תוכל להנשא. ול"ש כל מלתא דלא רמי'. והנה דעת הנקודת הכסף ס"ס ק"ץ דל"א כל מלתא דלא רמי' היכא דתעבוד איסורא ובודאי קושטא קאמר. ולכאורה ה"ה בנ"ד שהאשה תעבוד איסורא על ידו ל"א כל מלתא דלא רמי'. אך כיון דאמרינן דלא אסקי' אדעתי' שימות ל"ש סברא זו ובלא"ה כבר הקשו על הנקודת הכסף. וגם שהקשה כת"ה על הקצה"ח דא"כ מה הקשה בגמ' יכיר למ"ל דאי בע' למיתב מתנה דלמא קמ"ל במסל"ת דל"ש מיגו ל"ק דקרא דיכיר לתת לו פי שנים משמע בכונה כמו שנאמר הכר נא. מ"מ בגוף סברת הקצה"ח יש לעיין דא"כ מה הקשה בב"ב קל"ד מהא דא"ר יצחק בר' יוסף בעל שאמר גרשתי את אשתי אינו נאמן והא ארחב"א אמר ר"י בעל שאמר גרשתי את אשתי נאמן דלמא מה דאמר אינו נאמן היינו כשאמר דרך שיחה בעלמא כגון ששאלו אי' אשתך ואמר גרשתי אותה דלא כיון להתירה ול"ש מיגו והא דאמר נאמן מיירי בכיון להתירה ועל כרחך כיון שיש נ"מ בדבריו לענין היתר ל"ש כל מלתא דלא רמי' ונאמן במיגו. אך לפ"ז קשה מה מקשה בב"ב שם באומר זה בני ליורשי פשיטא וכן מקשה לפטור מן היבום הא נמי תנינא דלמא קמ"ל באומר דרך שיחה וסיפור דברים וקמ"ל טובא דאף בכה"ג אמרינן מיגו. ומוכח קצת מדלא משני הכי דבכה"ג באמת אינו נאמן דל"א מיגו אמנם בפשיטות י"ל דאף להריב"ש נאמן לומר שמת אחיו או שיש לו בנים אף דרך שיחה דהרי הקצה"ח מודה דהיכא דהוא נאמן מטעם שהתורה האמינותו כגון בבכור מהני אף דרך שיחה כי האי דאמר זיל לגבי שכחת ברי דמסי רוקי' בב"ב קכ"ו רק במקום דבעי מיגו ל"מ דרך שיחה. אמנם באומר יש לי בנים או אין לו אחים שנאמן משום דאי בעי פטר לה בגיטא. כ' הנתיבות ברי' ס"ק מ"א בכללי מיגו דאין זה משום מיגו דהוה מיגו לחצי טענה שאם יגרשה תאסר לכהנים רק כיון דאי בעי פטר בגיטא הו"ל כבעלי' והתורה האמינותו וכמ"ש הרא"ש לענין עד אחד נאמן באיסורין עיי"ש וכיון דהוא כבעלים והתורה האמנותו אף באומר דרך שיחה כמו בבכור. והנה כת"ה מביא בסוף דבריו דברי החו"ד ר"ס צ"ח שכ' דהיכא דנאמן מטעם דבידו לעשות ל"ש מסל"ת דל"ש מיגו. ולפמ"ש מותר דברי עצמו שכ' בנתיבות דבידו מטעם בעלים. ובעלים נאמנים על שלהם אף במסל"ת ומ"מ בגוף סברת הנתיבות אם הוה כבעלים עדיין יש להתוכח ושוב הוגד לי שבתשו' ברכת יוסף מפלפל בדברי הריב"ש בענין שאלה כעין דידן:

ב **והנה** כת"ה מפלפל באמר הבעל שמת אחיו מה טעם הבעל אינו נאמן בלא מיגו כמו עד אחד ביבמה דאפילו קרוב נאמן וכבר הקשה כן הרמב"ן ב"ב קל"ד ומה שתירץ הרמב"ן דדוקא עד מהימן משום מילתא דעבידי לגלוי אבל בעל בחיים דידי' לא אכפת לי' ולאחר מיתה דידי' מה איכפת לי' אם יתגלה שקרו. והקשה כ"ת דא"כ דעיקר הטעם מעד שירא שיתגלה שקרו מה מהני מסל"ת דל"ש שירא שיתגלה שקרו דהא אינו יודע שיש איזה נפקותא בדברי'. ובודאי שהרמב"ן לא ס"ל כדעת הנוב"י תנינא סי' קמ"ו בשם הרי"ף דדוקא עד כשר מהני ביבמה דא"כ מה תקשה שהבעל יהי' נאמן והרי קרוב הוא. וע"כ אף פסול נאמן ואף מסל"ת וע"ז הקשה למה תאמין הנה במסל"ת דמהני במת יבם מבואר במחבר. אמנם שמא י"ל דהרי הרשב"א ביבמות תירץ קו' הרמב"ן דדוקא בעד נאמן משום דאשה דייקא ומינסבא אבל בבעל דסומכת עליו לא דייקא א"כ דברי הרמב"ן והרשב"א שפה אחת ודברים אחדים דבמסל"ת שייך דייקא עכ"פ משא"כ בבעל דל"ש דייקא רק משום מלתא דעבידי לגלוי בבעל ל"ש זה. וס"ל לרמב"ן דלדידן דע"א ביבמה נאמן כשיטת רוב הפוסקים סמכינן אטעם אחד או משום דעבידי לגלוי או משום דייקא והרמב"ן כיון ג"כ לדברי הרשב"א. אמנם זה דפסיקא לכת"ה דבמסל"ת ל"ש שירא שיתגלה שקרו הנה מש"ך ר"ס צ"ח מבואר ההיפך שכ' דמה"ט מהני מסל"ת במלא"מ בדאורייתא משום דאיכא למיקום עלה דמלתא להטעימו לקפילא עיי"ש הרי דגם מסל"ת מירתת לשקר. אך הפמ"ג כ' על הש"ך דזה סותר למ"ש בתחלה בשם מחותנו מ' גרשון דבסל"ת ל"ש דלא מרע חזקה. אמנם גם הפ"ח כ' שם דמשום מלתא דעבידי לגלוי מהני מסל"ת. וע"כ צ"ל נהי דל"ש מירתת דאומן לא מרע אומנתו מ"מ מירתת שיתפס בשקר במה דעביד לגלוי' חייש וזה יהי' שיטת הרמב"ן דדוקא הבעל לא מירתת וכת"ה מביא סברתו בשם תשו' הרי"ם סי' ט"ז ועניינתי שם ונראה מדבריו דגם במסל"ת שייך מירתת במלתא דעבידי לגלוי. ומ"ש כ"ת בסברת דייקא ומינסבא דלא כנוב"י דהעד מירתת משום דייקא דידה דלנוב"י מ"ש מהני מסל"ת הרי ל"ש מרתת. ובאמת לפמ"ש בשם הש"ך נראה דגם במסל"ת שייך מרתת וע' בספרי חא"ח סי' ח"י אות י"ט מה שפלפלתי על דברי הנוב"י והוכחתי. ג"כ דאין הפי' דייקא ומינסבא דמש"ה מירתת העד עיי"ש:

ג **והנה** בעיקר דברי הרשב"א הובא במגיד פ"ג מיבום דהטעם דהבעל אינו נאמן כעד אחד משום דבבעל ל"ש דייקא שסומכת על בעלה נראה דמהרש"א לא יסבור כן שכתב אתוס' קידושין ס"ד ע"ב סד"ה רבי דנהי דבשעת מיתה לא שייך למימר פטר לה בגיטא מ"מ יהי' נאמן משום אין אדם חוטא ולא לו כיון דל"ש למימר דאמר כדי שתתרצה לו כמו

בשעת קידושין ודבריו תמוהין דהרי גם בעד אחד שייך לומר אין אדם חוטא ולא לו. ומ"מ עד אחד ביבמה אינו נאמן רק משום דייקא ובבעל דל"ש דייקא איך יהי' נאמן ותנשא ע"פ. וע"כ ס"ל למהרש"א דגם בבעל שייך דייקא אך תוס' דלא ס"ל כמהרש"א ס"ל דל"ש דייקא בבעל כשיטת הרשב"א. והנה מהרש"א דקדק מלשון רש"י שכ' דבשעת קידושין אמר אין לו אחים בשביל שתתרצה לו ומשמע דוקא בשעת קידושין דאיכא חשש בשביל שתתרצה וחיישינן שמשקר ומ"ה בעי מיגו אבל אם אמר שלא בשעת קידושין לא בעי מיגו ומ"ה הקשה אתוס' דבשעת מיתה אף אם מוחזק באחי יהי' נאמן אף בלא מיגו. אמנם לפמ"ש יש לישב קושיתו דכתבתי בספרי חיו"ד סימן מ"א אות. דהא דמחזיקין מטומאה לטומאה דוקא בנולד ספק כשהוא כבר טמא. אבל בנולד ספק בתחלת הטומאה אם הוא טמא טומאת ערב או טומאת ז' מוקמינן אחזקת טהרה דלא נטמא רק על זמן קצר עיי"ש. שהבאתי ראי' מתוס' נדה כ"א ד"ה ורבנן ומנזיר ס"ג והארכתי כמה פעמים בסברא זו דלא כנובי"ק חיו"ד סי' צ"ז. ולפ"ז בנולד ספק בשעת מיתה אם האשה זקוקה ליבום מחזקינן מאיסור לאיסור ומקרי חזקת איסור משא"כ בנסתפק בשעת קדושין אם תהי' זקוקה ליבום אמרינן דלא תאסור בקדושין רק כל זמן שהבעל חי ולא אח"כ. וכעת מצאתי בישי"ע סי' קנ"ז שכתב ממש כדברינו לענין חזקת היתר לשוק. א"כ מיושב קו' מהרש"א דהא דהוצרך ע"ח לומר דאשה דייקא ומינסבא ומתוך חומר וכו' משום דעד אחד אינו נאמן נגד חזקת א"א אבל לולא החזק' ע"א נאמן אפי' קרוב א"כ נהי דבאמירת הבעל ל"ש דייקא ומינסבא כמ"ש הרשב"א מ"מ בשעת קדושין דליכא חזקה נאמן מטעם עד ול"צ למיגו ומ"ה פירש"י שאמר בשביל שתתרצה לו וחיישינן למשקר ומ"ה בעי מיגו א"כ באומר לאחר קידושין אם נסתפק אז מחזקינן מאיסור לאיסור ואינו נאמן מטעם עד נגד חזקה וכיון דל"ש דייקא אינו נאמן רק בלא מוחזק באחי'. וזה ישוב נכון ועכ"פ נראה שהתוס' יסברו כהרשב"א:

ד **והנה** כת"ה חשש בנ"ד שבא מכתב מרב שהנקוב בשם כשם אחיו מת מ"מ כיון שעד אחד אינו נאמן רק משום דאשה דייקא ומינסבה וכיון שאמר הבעל שאחיו מת לא דייקא כמ"ש הרשב"א והבעל אמר דרך שיחה ואינו כמו מיגו על כן אף העד ל"מ. ואמנם י"ל לפמ"ש הפנ"י בהמדורא בתרא קדושין ס"ה סוף ע"א בגליון וגליון זה כתב על הפנ"י והעתקתי מתוך גליון בדפוס דנהי דעד לא מ' נגד חזקה מ"מ משוה ספק דאורייתא כדאשכחן שמחייב שבועה וה"ט דמקדש בעד אחד חוששין לקדושין א"כ י"ל דנהי דעד אחד ביבמה ל"מ בלא דייקא משום דמחזיקין מאיסור לאיסור ול"מ נגד חזקה מ"מ מחליש החזקה ושוב מהני אמירת הבעל אף בלא מיגו דבלא חזקה מהני

אמירתו וכיון דמהני בלא מיגו שוב אף דרך שיחה מהני כמ"ש הקצה"ח גופי' מ"מ בגוף הדין יש להתוכח הן מצד דברי הפנ"י דלא נמצא בפנ"י שלפנינו. ועוד דא"כ אמאי ל"מ עדות מיוחדת בדיני ממונות לר' יהושע בן קרחה נימא עד הראשון מסלק חזקת ממון ובליכא חזקת ממון מהני עד אחד. אך באמת גם בליכא חזקת ממון ל"מ עד אחד כגון באבידה כמו שהאריך בתשו' ברית אברהם חח"מ סי' י"ג י"ד (וע' בח"ר סי' ע"ה) אך זולת הוכחה זו יש להסתפק גם בגוף סברתו יש להקשות דא"כ מה הוכיח ביבמות דע"א מהני ביבמה מדאמרו לו חילוף הדברים הולד ממזר דע"כ בחד נגד תרי וטעמא דאכחשו עדים הא לא"ה מהימן. ואס"ד דעד כשר ועד קרוב דודאי מהני דעד כשר מסלק החזקה ובליכא חזקה עד נאמן באיסורין אפי' אשה וקרוב דהרי נדה נאמנת דכתיב וספרה לה ומ"מ באתו ב' כשרים ואכחשינהו הולד ודאי ממזר. וכבר כ' בתשו' ח"ר סי' קי"ז ד' מהרש"א ביבמות קי"ז ע"ב בתוס' סוף ד"ה הא לא נשאית שנראה מדבריו דבחד נגד תרי ל"ה ממזר דבריו תמוהין ומצאתי שגם בבית מאיר תמה עליו ואני הארכתי לישב דבריו דמיירי בפסולי עדות המכחישין ואכ"מ ועכ"פ מוכח מסוגיא דאם ע"א ביבמה ל"מ גם בצירוף קרוב לא מהימן. והנה קשה לי מסוגי' דיבמות אשיטת הפוסקים דאין מחזיקין מאיסור לאיסור ולדידהו יבמה אין לה חזקת לאיסור לשוק וע' מהרי"ט סי' פ"ב, א"כ מה מיבעיא לן אם ע"א נאמן ביבמה ולמה לא יהי' נאמן דהרי לא אמרו בריש האשה דעד אינו נאמן רק משום מתוך חומר רק משום דאיתחזק אסורא דא"א אין דבר שבערוה פחות משנים משא"כ ביבמה דליכא חזקת איסור ולפמ"ש מוח"ז הגאון רע"א בתשובה סי' קכ"ד דהאיבעי קאי אם נאמן ע"א בדבר שבערוה אף בלא חזקה מיושב קושיתו. אך שם מסיק מדברי המרדכי דביבמה למ"ד קידושין תופסין ל"ה דבר שבערוה ע"כ אין לתרץ כן וע"כ מוכח מסוגיא זו דמחזיקין מאיסור לאיסור ושמא י"ל דאין ה"נ דבעל האיבעי' הי' ס"ל מחזיקין מאיסור לאיסור. אך למסקנא דרבא אמר עד אחד נאמן ביבמה מק"ו לאיסור כרת התרת לאיסור לאו לא כש"כ כיון דאינו נאמן רק מדרבנן מתוך חומר שהחמרת עלי' נימא היא הנותנת כדס"ל לרבנן בסוטה ח' כרת חמורה לה ונאמן עד לאו לא חמורה לה ולא תידק גם בגמ' הקשו זימנין דסניא לה על כן נ"ל דרבא יסבור אין מחזיקין מאיסור לאיסור ומ"ה ע"א נאמן מדאור'. כן יש לדחוק לתרץ הפוסקים אמנם המובחר להוכיח מסוגי' זו כמהרי"ט:

ה **ולדינא** אם אפשר להשיג גב"ע מב"ד של שלשה יתאמץ להשיג כמו שכ' כת"ה ואם אי אפשר להשיג יש לסמוך במקום עיגון על הסברא שכתבתי ומה שלא תירץ בגמ' כן י"ל שהוא דוחק לתרץ דמיירי בחד כשר יחד פסול בשגם שיש לומר דמהני דברי הבעל

משום מיגו אף שאמר דרך שיחה כמש"כ מהרי"ק הובא לעיל ונתיבות כ' דהוא מטעם בעלים כמו שהארכתי לעיל גם יש פוסקים דס"ל דיבמה אין לה חזקת איסור וכת"ה מפלפל אם בנ"ד שניסת קודם שהעידו עדים שייך דייקא ומייתי מסקנת תשו' מוח"ז רע"א סי' קכ"ג דגם בזו שייך דייקא ובנ"ד י"ל שבודאי שמעה מה שאמר הבעל אי שמעה מאחר וע"כ ניסת ושייך דייקא שוב ראיתי בנובי"ק סי' נ"ד שציין כת"ה דיבמה לא מקרי דבר שבערוה (אך מה שכתב שמצא כן באו"ז ה' חליצה סי' תרע"ב לע"ע ע לא מצאתי שם) ומ"מ יש לישב מה שהקשיתי לעיל לפוסקים דאין מחזיקין מאיסור לאיסור מה מבעי' ביבמה אם עד אחד נאמן י"ל דאיכא חזקת חי מהיבם ע"כ ע"א א"נ. אך לפ"ז קשה מה מייתי הגמ' ראי' מאמרו לה מת בעלך ואח"כ מת בנך דע"כ בע"א וטעמא דאכחשוהו ע"ש והרי שם ליכא חזקת חי דכמו שנעמיד הבעל בחזקת חי ונימא שמת אחר הבן כן נעמוד הבן בחזקת חי ונימא שמת אחר אביו דזה שכיח יותר כש"כ תוס' בב"ב. ולגוף מיתת הבעל ודאי ע"א נאמן וכיון דליכא חזקת חי נאמן ע"א משא"כ בעד אחד שמת היבם מוקמינן בחזקת חי דהרי זה עיקר האיבעי' וע"כ לא מטעם חזקת חי מבעי' לי' רק מטעם חזקת איסור דמחזיקין מאיסור לאיסור הגם דעדיין קצת קשה דבמיתת היבם איכא תרי חזקה משא"כ במת הבן ומוכח מגמ' דאין חילוק בין חדא חזקה לתרי חזקה דלא כשיטת הריב"ש ודו"ק:

1 **והנה** מ"ש כת"ה במה שאמר אחד ששמע מהבעל שיש לו עוד אח קטן ממנו ואח"כ בא לפני ב"ד ואמר שטעה והעיד ששמע מהבעל שאין לו רק אחות צעירה שכיון שאמר שלא בב"ד נאמן לומר מבודה הייתי כמבואר באה"ע סי' י"ז סעיף כ' והיא מהתוספתא דעד שלא נחקרו עדותן יכולין לחזור ואינו דומה למ"ש ב"י והובא בק"ע סי' קי"ט דבעדות אשה דעד מפי עד כשר אין יכול לחזור אף שלא העיד בב"ד דלהקל מהני עד מפי עד משא"כ באמר להחמיר וכ"כ בפ"ת ובעצי ארזים סי' י"ז ס"ק פ'. ולכאורה י"ל לפמ"ש הקצוה"ח סי' ל"ו ס"ק ב' דבדיני ממונות כמו דלא בעינן הצטרפות ראי' והגדה לקיום העדות כן לא בעינן לפסול העדות מטעם צירוף קא"פ ראי' והגדה כאחד ה"ה בעדות אשה כמו דל"מ חזרה לקיום ההיתר ה"ה דל"מ לביטול ההיתר אך אינו דומה דכיון דמשום עיגונא הקילו רבנן ע"כ מה שאמר להיתר מועיל אף שלא בב"ד ואינו יכול לחזור משא"כ מה שאמר לאיסור. ובשגם שהבעל לא הי' מוחזק שיש לו עוד אח וכיון שדר הרבה שנים שם ולא נשמע שיש לו עוד אח הוה כמוחזק שאין לו אח כפשטות לישנא דתשובת הרא"ש ותשובות מהרי"ט ולדבריהם ע"א אינו נאמן לאמר שיש לו אח רק שהנוב"י סי' קמ"ה שכתב דאף שמן הסברא כן הוא מ"מ אינו רוצה לחלוק על הב"ש ע"כ

אם עד אחד מעיד שיש לו אח חוששין לדבריו לחוש לדברי ב"ש. אמנם בנ"ד שהעד אמר שלא בבי"ד ובפני בי"ד חזר מדבריו גם הב"ש מודה ועיינתי בתשובה שבסוף ש"ע תניא שציין כ"ת ונר' משם ג"כ שאם דר הבעל ל' שנים ולא נשמע שיש לו אח הב"ד יכולין להורות לפי אומדנא דהוה כמוחזק שאין לו אח. ע"כ הנני מסכים לדבריו להתירה ואם אפשר שישיג גב"ע מבי"ד של שלשה ישתדל להשיג:

ז **ואין** ביהמ"ד בלא חידוש הנה בדברי הירושלמי קדושין פ"ג ה"ח אהא דנאמן לאמר יש לי בנים משום שבידו לגרש שאמרו שם הגע עצמך שהי' כהן שקשה הא גם כהן מצי לגרש על תנאי והוכיח בתשובות ברית אברהם אהע"ז סי' ק"ט מזה דירושלמי ס"ל דכהן אסור לגרש לכתחלה על תנאי אפי' לב"ה דס"ל גיטין פ"א דאין בו משום ריח הגט והסברא כיון דהרא"ש כתב בתשובה דיכול לבטל התנאי ויהי' גט למפרע א"כ איך כהן יכול לגרש על תנאי שאם ימות יהי' גט שעה אחת סמוך למיתה שמא יבטל התנאי ויהי' גט למפרע ויבעול למפרע באיסור וע"כ צ"ל דוקא בכהן גדול ביומא י"ג מותר לגרש על תנאי דלא"ה רק ליום אחד ובלא"ה מפרישין אותו. ולפ"ז מיושב מה שהקשה בתשובות בית יעקב סי' ה' ובשו"מ מ"ג ח"ג סי' ל"ו לפמ"ש הטור על התורה דגם בימי משה כל היוצא למלחמה גט כריתות כותב לאשתו איך הוכיחה הגמרא דמיתת הבעל מתיר מדכתיב פן ימות במלחמה ואיש אחר יקחנה שמא משום הגט. להנ"ל יש ליישב דהרי כתיב קרא סתמא ואף כהנים חוזרים כדמוכח בסוטה מ"ז דדרשינן ולא לקחה פרט לאלמנה לכ"ג וכהנים לא מצי לגרש על תנאי כנ"ל אך זה ל"ה רק מדרבנן ומדאורייתא מצי לגרש ע"כ א"א לתרץ כן ועיין במרדכי ס"פ מי שאחזו סי' תל"ב שהביא ראיה דכהן מגרש על תנאי מכל היוצא למלחמות בית דוד דאפילו כהנים יוצאים למלחמה ושוב כתב דאין ראיה דשמא כהנים יוצאים וחוזרים וצ"ע דא"כ מה דרשינן בגמרא דסוטה ולא לקחה פרט לאלמנה לכ"ג גרושה וחליצה לכהן הדיוט והרי בלא"ה הכהן חוזר מעורכי המלחמה ונהי דברייתא שם חשיב ג"כ ממזרת ונתינה לישראל א"כ למה חשבו כהנים וע"כ שהיו בכלל היוצאים למלחמה ולא חזרו וצ"ע (ועמ"ש בח"ר סי' קמ"ג אות ז'):

ח **והנה** ראיתי בענין זה להגאון מליסא בנתיבות סי' ל"ו שכתב דאף דבעל שאמר גרשתי את אשתי נאמן ומותרת להנשא מ"מ אינו נאמן לחייב מיתה את הבא עליה אף לאחר מיתתו דע"כ מה שאמר בנתיבות דאף שנאמן מן התורה אינו נאמן לסקול על ידו מיירי לאחר מיתתו דאל"כ הרי חייב סקילה ממנ"פ דאם לא גרשה אשתו היא וקשה דא"כ מאי מקשה בכתובות ל"ח ארוסה בת סקילה היא ואמאי חייב קנס לישני דמיירי שנתקדשה והארוס אמר גרשתי ואח"כ נתארסה ובעלה הראשון מת אחר אירוסין ונאנס' דאינו חייב

סקילה וקמ"ל דפטור מקנס ואף אם נפרש בדברי הנתיבות דאין כונתו בנתקדשה אח"כ הגם דמדמה לאב שאמר קדשתי ושם הדין כן מ"מ עדיין קשיא ולשני דמיירי שאביה אמר קדשתי בתי ונאנסה אח"כ דאינו חייב סקילה. והנה כבר הקשיתי על דברי התוס' חולין צ"ו דנשאת בסימנים אף שנודע שאח"כ בעלה מת בודאי אינו חייב מיתה וכן בנשאת בעד אחד ולישני דקרא אצטריך בנתקדשה עפ"י עדות סימנים שמת ארוס ראשון למ"ד סימנים דאורייתא אי עפ"י ע"א לנוב"י סי' ל"ג דעד אחד נאמן מדאורייתא והנה כ"ז יש לישב דעכ"פ ספק סקילה היא ופטור מממון דשמא בר סקילה ולא קשיא רק להפמ"ג בפתיחה לה' שבת שמצדד לומר דספק מיתה אינו פוטר ממון וכ"כ בישי"ע אה"ע ס"ס קע"ז קשה כל הני קושיות אך לפמ"ש בספרי חיו"ד ח"ר אות א' בסי' י"א דחייב מספק גזל דל"ש לאמר הרי אצל התובע ספק גזל דזה אינו דחייב לציי"ש ומהני תפיסה זה ל"ש בקנס דאינו חייב לציי"ש כמ"ש התוס' כתובות ל"ד ע"כ פטור מספק ומיושב קושיתינו: והנני ידידו דו"ש

סימן קיד

ב"ה **פרעמיסלא** תרנ"ג

להרב החריף ובקי המפורסם מ' **יחיאל לעהרער** נ"י **מבאבוב**:

הנה כת"ה שאלני בדין אשה שנתגרשה מבעלה וקיבלה גט ע"י שליח ואח"כ נודע שבעלה מת ואין ידוע אם מת קודם שקיבלה הגט או אח"כ והאשה זקוקה ליבם ולכאורה הדין משנה שלימה בגיטין ע"ז ע"ב בספק אם הגט קודם למיתה זו היא שאמרו מגורשת ואינה מגורשת וכן הוא בסי' קמ"ד ע"כ האשה אסורה אך כ"ת מביא בשם ברית אברהם סי' ס"ט דאם נישאת האשה קודם שנודע שמת בעלה לא תצא ועיינתי בברית אברהם שעיקר סברתו כמו דאמרינן ביו"ד סי' י"ח בסכין שנאבדה ואח"כ נמצא פגום הואיל ויצא בהיתר. והנה שם האריך ז' הת"ש דמה שאנחנו מחזיקים בדבר אחד שהיא כשר זה גופה מיקרי חזקה אף שהדבר ספק שמא גם מקודם הי' טריפה והביא ראי' מכתובות כ"ד דאמרי' גדולה חזקה עיי"ש ס"ק כ"ט אמנם בעניותא הארכתי בסברת הת"ש בחיו"ד ח"ר סי' ע' אות ו' ז' והקשיתי על סברתו מתוס' כתובות כ"ב גם הבאתי דברי נובי"ת אה"ע סי' קנ"ו דלענין חזקת א"א ונמצא אח"כ ריעותא ל"מ יצא בהיתר. ע"כ לא אדע שום היתר בשגם כי הברית אברהם לא כ' דברי' להלכה למעשה וגם מתשובת חמדת שלמה סי' ע"ו נראה לאיסור. והנה לכאורה יש לאוקמי להבעל בחזקת חי ולומר דבודאי מת אחר שקיבלה האשה הג"פ. אך כבר כ' הטו"ז ביו"ד סי' שצ"ו דהיכא דודאי מת השתא

לא מוקמינין אחזקת חי כיון דסוף אדם למות עיי"ש שהאריך איברא דבנובי"ק אה"ע סי' ל"א האריך לחלוק על הטו"ז וס"ל דמוקמינין אחזקת חי ולדברי' צ"ל הא דפסקינן במשנה בגיטין בספק אם הגט קודם למיתה או לא מגורשת ואינה מגורשת ולא מוקמינן בחזקת חי משום דהאשה בחזקת א"א קיימא כמ"ש רשב"ם בב"ב קל"ה דאף בודאי מת בעלה וספק אם זקוקה ליבום מוקמינן בחזקת א"א. ואולי הטעם דמחזקינין מאיסור לאיסור וכיון דחזקת איסור מהאשה מתנגד לחזקת חי ע"כ האשה אסורה מספק ומן השמים ירחמו:

והנני ידידו

סימן קטו

ב"ה **לבוב** תרנ"ה:

להרב הנ"ל

ע"ד השאלה באחד ששבק לן חיים והוא נחלה, ר"ל תיכף אחר הנשואין ולא קרב אלי' כלל ואשתו זקוקה ליבום ולו שני אחים האחד גדול וחולה מסוכן ר"ל והשני עולל קטן ויונק שדי אמו ומיראת אנשים אולי ימות האח הגדול אם ימתינו ג"ח התירו הב"ד לחלוץ בתוך ג"ח ממיתת הבעל ואח"כ מת החלוץ ועתה שאול ישאלו אם האשה מותרת לישא על סמך חליצה זו:

א **תשובה** כבר ראה כת"ה דעת הרמב"ם וטור ומחבר בסי' קס"ד דאם חלץ תוך ג"ח נפטרה וא"צ חליצה אחרת ודעת הרמ"א בשם הגהות מרדכי סוף גיטין דצריכה חליצה אחרת והגהות מרדכי מייתי ראי' מירושלמי פ"ד דיבמות דאמרינן שם חלץ בתוך ג"ח מהו שתהא צריכה חליצה אחרת לאחר ג"ח נשמעינהו מן הדא קטנה שחלצה תחלוץ משתגדיל ואם לא חלצה חליצתה כשרה ר' מנא אמר סתם ר' יצחק מטי משמי' דר' יוחנן דר' מאיר הוא דאמר אין חולצין ואין מיבמין את הקטנה שמא תמצא איילונית כמה דאת אמר תמן אפע"י שחלצ' חולצת וה"נ אפע"י שחלצה חולצת. והנה נראה כונת ירושלמי דכמו דקטנה אפע"י שחלצה חולצת משתגדיל ול"א הרי תיגלא למפרע דלאו איילונית היא והו"ל למפרע חליצה כשירה דהרי טעמא דר"מ לא דמקשינין אשה לאיש רק שמא איילונית היא וכשגדלה לא תצריך חליצה אחרת ועל כרחך כיון דעכשיו לאו חליצה מספק צריכה כשגדלה חליצה אחרת ה"ה בחליצה תוך ג"ח דלאו בת חליצה היא מספק שמא היא מעוברת אע"ג דלאחר ג"ח תיגלי מילתא למפרע מ"מ צריכה חליצה אחרת. והנה לאחר העיון יש לדחות ראיות הירושלמי. דבש"ס דיבמו' קי"א ע"ב מקשה איבום

קטן וקטנה קרי כאן להקים לאחיו שם והא לאו בר הכי הוא וכ' התוס' ד"ה קרי דהו"ל כסריס חמה אעפ"י שבמינו מתרפאין ומשני אמר קרא יבמה יבא עלי' כל דהו וכ' תוס' דלא דמי לסריס חמה שאין רפואתו ברורה לבוא כמו קטן שיגיע לכלל גדלות עיי"ש. א"כ כ"ז לרבנן דל"ח למיעוטא אבל לר"מ דחייש למיעוטא וכל קטן וקטנה ל"ה בודאי שיבואו לכלל גדלות דשמא הוא סריס אי היא איילונית א"כ הו"ל השתא כסריס חמה. וזה דקאמר ר"מ קטן וקטנה לא חולצין ולא מיבמין שמא ימצא סריס או היא איילונית ול"ה בודאי בר הקמת שם. ולאו בר יבום הוא כיון דרפואתו וגדלותו לאו בודאי היא. ועי' בספרי לא"ח סי' ד' אות ה' ו' ז' שישבתי בזה כמה קו' תוס' והארכתי בפרט זה. ולפ"ז החילוק פשוט דקטנה לר"מ לע"ע לאו בת יבום היא כלל דלאו בת הקמת שם היא וגדלותה לאו ברורה היא ע"כ כל שאין עולה ליבום א"ע לחליצה ולאו מס' היא אינה עולה ליבום ע"כ צריכה חליצה אחרת וא"כ תוך ג"ח דמספק אינה עולה ליבום שפיר לאחר ג"ח אמרינן תגלי מילתא למפרע ואף דאמרינן בש"ס ד' מ"א דאפי' יבא אליהו ויאמר דלאו מעוברת אין חולצין זה דוקא לכתחלה אבל לא בדיעבד כדמוכח מפרש"י שם. וכיון דהיבם חולה מסוכן וצריכה להמתין כדיעבד דמי כדאמרינן בכתובות י"ד והירושלמי גרס במשנה דר"מ ס"ל קטנה שחלצה תחלוץ משתגדיל ואם לא חלצה חליצתה כשרה. ע"כ ס"ל דשמא תמצא איילונית ל"ה רק חשש דרבנן וכן שמא ימצא סריס ע"כ לא ס"ל כל שאין עולה ליבום אינה עולה לחליצה כיון דכשגדלה תגלי מילתא למפרע שעולה ליבום ומ"ה חליצתה כשרה ומ"מ לכתחלה תחלוץ ומ"ה יליף לחליצה תוך ג"ח דתחלוץ. אבל לש"ס דידן דגרסינן חליצתה פסולה וטעמא כדכתיבנא דהשתא לאו בת יבום הוא לר"מ ע"כ אין ראי' מחליצת קטנה לחליצה תוך ג"ח כדכתיבנא. וע' ירושלמי פ"ד דסוט' ה"ג דאמרינן שם ובכל הדברים ר"מ קונס נשמעינהו מן הדא קטנה שחלצה תחליץ משתגדיל ואם לא חלצה חליצתה כשרה ומוקמינן לה כר"מ. הרי דלא קניס בד בדיעבד, ולפ"ז ה"ה בחולץ תוך ג"ח דיליף מיני' דוקא לכתחלה חולצת ולפ"ז ביבום קטן דהוה מקום עיגון י"ל דהוה כדיעבד כעין שכ' תוס' נדה ו' ע"ב ד"ה בשעת הדחק דהיכא שהשואל הלך וטורח גדול לרדוף אחרי' הוה שעת הדחק וע' סי' ק"ח ביו"ד ובטו"ז סק"ד וברמ"א דאם אין לו פת אחר בריוח סברי דיעבד הגם שיש לחלק בין הענינים מ"מ בכ"מ דנין מקום עיגון לדיעבד:

ב **והנה** המפרש בירושלמי שם הש"ך כ' דמה"ט לר"מ קטנה אינה חולצת שמא תמצא איילונית ותצא צרתה לחוץ בלא חליצה דחליצת איילונית שאין ראוי ליבום לא פטרה צרתה והקשה דצרת איילונית א"צ חליצה. ותי' דצרת איילונית צריכה חליצה וזה ליתא

דהרי מקשה בש"ס ד' ג' לרב ולר' אסי ליתנינהו היינו דאיילונית פוטרת הרי דפוטרת צרתה אף מחליצה. אמנם הדבר פשוט דאין פוטרת צרתה שמא לא הכיר בה והוה קידושי טעות ואין פוטרת צרתה דל"ה צרת איילונית כיון דהוה קדושי טעות כמ"ש ג"כ התוס' ישנים ביבמות ב' בתוס' ד"ה או שנמצאו וז"פ ועיקר הדין תלי' בזה דאם אמרינן אף בדרבנן כל שאינה עולה ליבום אינה עולה לחליצה אף בתוך ג"ח דנהי דל"ה רק מדרבנן מה שאסורה ליבם אף אם יבא אליהו ויאמר דלא מיעברה. כדאמרינן ד' מ"א ע"ב. דזה דאסורה ליבם מדאורייתא שמא מעוברת היא לתוס' ורשב"א דספיקא דאור' מדאורייתא לחומרא דנהי דאיכא חזקה חזקת שאינה מעוברת מ"מ איכא רוב נשים מתעברות נגד חזקה (וע' תוס' יבמות ל"ז ד"ה וזו ומ"ש בתשובה בביאור דבריהם) מ"מ נהי דמחמת ספק אינה עולה ליבום לא מיקרי כל שאינה עולה ליבום כדאמרינן ד' מ"א ע"ב רק מה דאינה עולה ליבום אפי' אם יבא אליהו וזה מדרבנן הרי בזה פליגי ר"מ ור' יהודה בסוכה כ"ג וס"ל לר"י דכיון דמדרבנן ל"ה סוכה הראוי לשבעה אינו יוצא בה ור"מ ס' דיוצא בה כיון דמדאורייתא ראוי' היא וכיון דקיי"ל כר"מ דכשירה ואין עולין ביו"ט הרי דמדרבנן הו"ל ראוי לשבעה וה"ה דאיסור דרבנן לא משוה אינו ראוי' לחליצה ע"כ מהני החליצה בדיעבד. וע' בתוס' ר"פ החולץ ד"ה ונמצאת שכ' לתי' א' דחליצה תוך ג"ח מדאורייתא הוה חליצה ומשמע דמדרבנן ל"ה חליצה ולתי' ב' שם אפי' מדרבנן א"נ חליצה אחרת והקשה מוח"ז הגאון רע"א בתוס' ר"ע דלתי' א' מאי הקשה ר"ל לר"י אמאי לא קתני א"צ חליצה מן האחין ומה קו' והרי בחלץ תוך ג"ח גם לר' יוחנן צריכה חליצה מדרבנן עיי"ש וכבר קדמו בקו' זו ז' מהר"ם מלובלין בתו' שם ולהנ"ל יש לישב דאם נאמר דמה שאינו ראוי' ליבם מדרבנן מיקרי אינה ראוי' על כרחך צריכה חליצה אחרת כתי' א' בתוס' ואם נא' דבדרבנן לא מיקרי אינה ראוי' על כרחך א"צ חליצה. וזה תליא בפלוגתא דהנה רבא אמר בב"מ מ"ח מתניתא מסייע לר"ל דמעות אין קונות מדתנן נתנה לבלן מעל דוקא בלן אבל מידי אחרינא דמיחסר משיכה לא מעל ואס"ד מעות קונות לימעל עיי"ש וקשיא דילמא לעולם מעות קונות ורק כיון שחכמים הפקיעו הקנין לא מעל כמ"ש תוס' ע"ז ס"ג ד"ה ועל כרחך ס"ל לר"ל דכיון דמדאורייתא קני מעל וכ"כ במלוא הרועים ערך איסור דרבנן אי מיקרי אינו ראוי אות א'. וכיון דאזל בתר דאורייתא א"כ בחלץ תוך ג"ח דאינו ראוי ליבום רק מדרבנן אם נאמר תגלי מילתא למפרע א"צ חליצה אחרת ע"כ שפיר מקשה ר"ל לר"י דס"ל חליצת מעוברת שמה חליצה ליתני א"צ חליצה מן האחין שהוא הקשה לשיטתי' דידי' כדכתיבנא. ובזה מיושב קו' תוס' ב"מ מ"ח ד"ה נתנה ובכורות י"ג דרבא אמר ביבמות ל"ו הילכתא כר"ל בהני תלת והרי ס"ל ג"כ כר"ל ל דמעות אין קונות

כדא' קרא ומתניתא מסייע לר"ל ולא חשיב לה להנ"ל ניחא דכיון דרבא אמר הילכתא כר"ל דחליצת מעוברת צריכה חליצה מן האחים מדתניא בבריית' כן וע"כ ל"א תגלי מילתא למפרע ומה ראי' דילמא בתוך ג"ח גם ר"י מודה כקו' מהר"ם וע"כ ס"ל לרבא כיון דמדאורייתא בת יבום אם אמרינן תיגלי מילתא למפרע א"צ חליצה אחרת ג"כ מה"ט מוכח כר"ל דמעות אין קונות דאס"ד מעות קונות הי' מעל כיון דמדאו' קני א"כ בכלל דברי רבא דהלכתא כר"ל בחליצה נכלל ג"כ דמעות אין קונות וא"צ לחשוב בפ"ע. וכבר כתבתי כעין זה בספרי ליו"ד ח"ר סי' קנ"א אות ו' בישוב קו' תוס' לענין ק ק"פ. ובדרוש דברי יצחק בישוב קו' נוביי"ק אה"ע סי' נ"ט. ואקצר הפעם אמנם המהר"ם מלובלין גופי' כ' דהעיקר כתי' הב' מתוס' דאפי' מדרבנן החליצה כשירה וזה דלא כהמרדכי:

ג **והנה** המרדכי מייתי תוספתא פ"ו דיבמות דאמר ר' יוסי שם תוך ג"ח כל שאינה עולה ליבום כמו בש"ס דידן ומעשה ברופא א' שהלך למדה"י (וט"ס בתוספתא שהלך בעלה) והי' לו שומרת יבם ולו אח קטן משום ר"א בר' צדוק אמרו תחליץ שמא יארע בו דבר ונמצאת זקוקה לקטן וחכ"א כשם שאינה עולה ליבום כך אינו עולה לחליצה משמע דרבנן ס"ל כר' יוסי. ומשמע למרדכי דאפי' בדיעבד ל"מ החליצה. ולכאורה י"ל דפליגי ראב"צ וחכמים בסברה זו דהנה בש"ס דיבמות מ"א ע"ב מקשה מספיקות דחולצות ולא מתיבמות ונימא כל שאינה עולה ליבום. ותי' דאם יבא אליהו ויאמר זו היא שקידש בת יבום היא והכונה דכיון שקידש אחת משני אחיות א"כ ממ"נ אם זו היא שקידש בת יבום היא ואם לא קידש זו א"צ חליצה ג"כ רק דמ"מ אנן לא ידעינן ול"ה בת יבום מספק ואמרינן אם יבא אליהו וכו' והקשה השואל בבית מאיר בצלעות הבית סי' א' שזה סותר הא דאמרינן בב"ב פ"א ע"ב דכל שאינה ראוי לבילה מחמת ספק בילה מעכבת ומה"ט בקונה ב' אילנות לר"מ אינו מביא משום דאינו ראוי לקריאה מספק ול"א ממ"נ עיי"ש ומחלק בין ספיקא דדינא כגון הך דב"ב דל"מ אם יבוא אליהו ובין ספיקא דמעשה כגון הך דיבמות. ובית מאיר כ' דאפי' בספיקא דמעשה לא משגחינין באליהו הנביא כמ"ש הכפות תמרים ס"פ יוה"כ ואני כתבתי בספרי חיו"ד ח"ר סי' קכ"ו אות י"א דתליא במחלוקת תנאים סוף עדיות דלר"ש דס"ל אליהו יבוא להשוות המחלוקת גם בספיקא דדינא יגלה אליהו ולר' יהושע דאליהו בא לרחק ולקרב יש חילוק בין ספיקא דדינא כמ"ש השואל בבית מאיר והמ"ל פ"ט מאישות אבל לחכמים דס"ל דאליהו בא לעשות שלום בעולם אף ספיקא דמעשה הוה אינו ראוי לבילה מחמת ספק. וה"ט דשאג"א דס"ל אף בספיקא דמעשה מחמת ספק הוה א"ר לבילה כמ"ש סי' ל"א וע' בספרי לא"ח בהערה שבסוף התשו' וגם הבית מאיר הביא ראי' מזבחים ע"ה לענין סמיכה דגם בספיקא

דמעשה הוה א"ר לבילה מחמת ספק ולפ"ז הסוגיות דב"ב ויבמות סוגיות חלוקות. ובזה נחלקו ראב"צ ואמר תחלוץ שמא יארע בו תקלה דבמקום עיגון לא גזרו רבנן ולא ס"ל כל שאינה עולה ליבום מחמת ספק כסוגי' דיבמות. וחכ"א לא תחלוץ דס"ל כש"ס דב"ב דכל שאינה ראוי לבילה מחמת ספק בילה מעכבת ויצא לנו לפ"ז היתר בנ"ד שנודע שלא קרב אלי' בעלה כלל ול"ה ספק שמא מעוברת רק מגזירת חכמים לא תחלוץ בתוך ג' אם חלצה לכ"ע א"צ חליצה אחרת. איברא דבבית מאיר בסוף התשו' כ' דהך דכל שאינה עולה ליבום אינו דומה להך דכל שאינו ראוי לבילה בענין דהסוגיות אין סותרות כלל עיי"ש בדברים נכוחים:

ד **ובגוף** הדין אי אמרינין בדרבנן כל שא"ר לבילה נתוכחו גדולי המורים דבמשאת בנימין סי' ס"ב כ' דבדרבנן ל"א כל שאינו ראי' לבילה ומה"ט במי שעמד בתפלה ושמע קדושה שומע כעונה אע"ג דל"ה ראוי לענות ולהיפך מזה מבואר ברא"ש פ"ד דתענית בשם הרמב"ן ז"ל בת"ב שחל ביום א' אין להבדיל על היין ול"מ השלמה אע"ג דבכל מו"ש מבדיל והולך כל השבוע כיון דאינו ראוי במו"ש להבדיל כל שאינו ראוי לבילה בילה מעכבת עיי"ש אע"ג דל"ה רק מדרבנן. וע' בשדי חמד דברי חכמים בקונטרס הכללים מערכת הכף אות ל"ז והוא סי' כ"ג שקובץ כל דברי הפוסקים בענין זה ובאמת מת"ב אין ראי' דנהי דהבדלה על הכוס דרבנן מ"מ אין ראוי לשתות מדברי קבלה דהיא כדברי תורה כמ"ש הטו"ז סי' תרפ"ז וטורי אבן מגילה ה' והארכתי בזה בספרי ליו"ד ח"ב סי' קמ"ה אות ט' ע"כ הי"ל אינה ראוי לבילה משא"כ במצוה דאורייתא ואינו ראוי מדרבנן כגון בנ"ד דאינה ראוי ליבם מדרבנן משום גזירה י"ל דהכא ראוי לחליצה דקי"ל כר"מ דעשה סוכה ע"ג בהמה סברי ראוי לשבעה ודו"ק:

ה

וכת"ה כ' דאם חליצה הוה קנין בעי כונה ומ"ה ל"מ חליצה תוך ג"ח דכונה מספק ל"מ כמ"ש הב"י בא"ח סי' תק"צ בשם הרא"ם (הגם שהב"י חילק שם) גם הוה קנין מספק ולמ"ד רפוי' מרפי' בידי' כדאי' בב"ב קמ"ב בגר שמת ושמעו שהיא מעוברת החזיקו בראשונה ל"ק והביא דברי הנתיבות דיני תפיסה סקי"ט. אבל אם חליצה הוה פטור ל"ש סברא זו. וס"ל לירושלמי חליצה הוה קנין ולכן ס"ל בחולצת תוך ג"ח צריכ' חליצה אחרת ואנן קיי"ל חליצה הוה פטור ול"ש סברת רפוי' מרפי'. הנה יפה העיר אולם מה שאמרו בירושלמי פ' ד' אחין דחליצה קנין פי' המפרש דהחלוץ קונה אותה ע"י חליצה ופירושו מוכרח ממה שהקשה שם מכ"ג שמת אחיו חולץ שהקשה ואומרים לו לעבור על ד"ת וזה דבר תמוה שע"י חליצה קונה אותה והארכתי מזה בתשו' אמנם אם נאמר

שהחלוץ מקנה אותה לעצמה ע"י חליצה גם ש"ס דידן י"ל שסובר כן שהרי קתני בריש קדושין וקונה עצמה בחליצה וכן מבואר שם בגט וקונה א"ע בגט ומבואר ברש"י קדושין ט' ע"ב ד"ה דעת מקנה היינו בעל שהקנה אותה בגט זה לעצמה ופוטרה ממנו וה"ה בחליצה הקנה אותה לעצמה כדעת הירושלמי. גם בגוף הסברא דרפויי מרפי' בידי' הראה לי הרב הגדול מ'

אורי

זאב

סאלאט ז"ל מו"צ דפה דברי השטמ"ק ב"ב קמ"ב שכ' שאם החזיקו בפירוש על דעת שאם אשתו מעוברת תועיל להם החזקה אם תפיל אשתו אעפ"י שלא הפילה באותו שעה ונתחייבו להחזיר מ"מ כיון שהפילה אח"כ מהני חזקה הראשונה א"כ בחלצה תוך ג"ח ובודאי דעתם דיועיל החליצה אם יודע שאינה מעוברת או שתפיל ל"ש סברת רפויי מרפי'. והנה לדעת הר"י אבן מיגאש הובא בהה"מ פל"ב מזכי' הי"ח שכ' דאפי' שמעו שמת הגר והחזיקו ואח"כ שמעו שלא מת והחזירו ואח"כ שמעו שכבר מת קודם שהחזיקו ל"מ חזקתן והטעם שכיון שלא החזיקו אלא מחמת שמיעה ולבסוף שמעו שאין חזקתן כלום ונסתלקו מן הנכסים נפקעה חזקתם והרי בזה החזיקו בודאי אך הפרישה כ' הטעם שהיא מטעם יאוש והפקר שעשאום הפקר. וצ"ע דהרי זה הוי הפקר בטעות ותלי' במחלוקת שבין ר"י ור"ל בירושלמי והארכתי בפרט זה בספרי לא"ח סי' ע"ו ושם כתבתי דהיכ' דהטעות הוי בשעת היאוש ל"מ היאוש והכא הטעות הוי בשעת היאוש ועמ"ש בספרי חיו"ד ח"ר סי' קנ"ז אות זח"ט מדין יאוש בטעות אכמ"ל ומ"מ דבריו יועילו לסניף להיתר אם נאמר כפשטי' דירושלמי דחליצה קנין והיינו כמ"ש החינוך דהיא חולצת נעלו כמו שפחה וזה גילוי דעת שהיא קנוי' לו והוא פוטר אותה ובחליצה קנוי' לו ונפטרה כמ"ש בתשו' מה"ט שייך לומר סברת רפוי' מרפי' הקנין שהוא קונה אותה שתפטור ממנה משא"כ לש"ס דילן נהי שהוא מקנה אותה לעצמה כיון שלעצמה זוכה והיא מוחזקת בעצמה ל"מ רפוי' מרפי':

ו **והנה** י"ל בסברת מהר"א מנכסין בתשו' מהרי"ט ח"א סי' ק"ג בעיר שכבשוהו כרקום דנותנין עלי' חומרי חיים וחומרי מתים. ואם שלח א' גט להשליח למסור הגט ואפי' בגט וחליצה אין להתיר ומייתי ראי' מדאמרינן בגיטין כ"ח דמקשה מגיטין אתרומה ומשני גט לא אפשר והרי אפשר ע"י גט וחליצה דהרי ע"כ מיירי במקום יבום דאל"כ כששולח גט מותרת לקבל הגט ולישא ממ"נ דאם מת מותרת וע"כ הכונה במקום שאין לו בנים ועדיין אפשר ע"י גט וחליצה וע"כ אסורה לקבל הגט ולחלוץ וטעמא לא ידענא

וע' מהרי"ט שם וישי"ע סי' קמ"א ס"כ שהאריך בפרט זה להנ"ל י"ל דחליצה מספק רפוי' מרפי' בידי' ול"א ממ"נ. ובשגם אם נאמר כסברת הרא"ם הובא בב"י סי' תק"צ הנ"ל דל"מ כונה מספק אף ע"י תנאי דלא כב"י בשגם אם נאמר דבחליצה ל"מ תנאי דהוה תנאי בדבר שא"א לקיים ע"י שליח ה"ה דל"מ כונה מספק ע"י תנאי על כן ל"מ להתיר אשה מהך שכבשוה כרקום ע"י גט וחליצה, ומ"מ עדיין צ"ע דא"כ בהך דיבמות מ"א ע"ב הספיקות חולצות ולא מתיבמות נימא נמי כיון דחליצה בעי כונה ול"מ כונה מספק. אך י"ל לפמ"ש בספרי ליו"ד ח"א סי' ס' אות ד' דהיכא דעומדת לחליצה וכופין לחלוץ מהני סתמא וא"צ כונה רק היכ' שעומדת ליבום עיי"ש א"כ בהך הספיקות כיון שקידש אחת משתי אחיות דאסור ליבום שמא פגע באחות זקוקתו ועומדת מתחלה לחליצה ע"כ מהני סתמא ול"ש לומר כונה מספק ל"מ משא"כ בשלח גט ונשבה בכרקים ויש ספק שמא מת והיא זקיקה ליבום מתחלה הי' זקיקה ליבום ולחליצה אך עתה שנולד ספק צריכה חליצה וגט שפיר י"ל כיון דהשליח הגט צריך שיכוין להקנותה לעצמה בשביל הבעל והחולץ צריך שיכוין ג"כ וכיון דרפוי' מרפי' בידו הן בהשליח והן בהחולץ ל"מ הקנין מספק ומ"מ יש לעיין ודוק. ולדינא מ"ש דאף דהמרדכי לא רצה להתיר בא' שהלך למדה"י לחלוץ תוך ג"ח שם הטעם דל"ה ודאי מקום עיגון דשמא יחזור ממדה"י עד מהרה ולא יארע לו דבר. אבל בנ"ד שהיבם מסוכן ובודאי ימות כמו שהי' כן באמת אף המרדכי יודה באופן דהן אמת אם הי' עובדא בא לידי הייתי מיישב אם לחלוץ לכתחלה כיון שכבר חלץ ודעת המחבר דא"צ לחלוץ יותר והטו"ז פוסק ג"כ כמחבר וכאן מקום עיגון גדול ע"כ אם יסכימו גדולים להתיר האשה גם אני אצטרף עמהם וד' יצילנו משגיאות:

סימן קטז

ב"ה **לבוב** תרנ"ד לפ"ק. **להרב** הגדול החריף ובקי המפורסם כש"ת מ' **שלום הכהן לילינפעלד** נ"י האבד"ק פאדהייץ יע"א:

מ"ש כ"ת שהוכיחו מירושלמי סוף פ"ב מסוטה מעיני אישה פרט לסומא היא. סומא מתניתא דר' יודן פוטרו מכל המצות והוכיח מזה פני משה דס"ל לירושלמי סומא פטור אף מן ל"ת על כן מותר בה ואינו משקה ובשירי קרבן הקשה להיפך דלמ"ל קרא וכ"ת כתב דאף דחייב במצות ל"ת מ"מ ונטמאה ל"ה רק עשה וסומא אינו מוזהר. וזה לי"א דאם מוזהר בל"ת גם באיסור לאו הבא מכלל עשה ואיסור עשה הוא מוזהר אך לשיטת מהרי"ט קדושין דנשים אינן מוזהרות אלאו שאינן לוקות גם בסומא י"ל כן אך בספרי

ליו"ד סי' פ"ה הארכתי להוכיח דלא כמהרי"ט. והנה בפשיטות נלפע"ד דאף דבעל מוזהר בל"ת כיון שאינו מחויב להביא קרבן אינו משקה כיון שפטור מקרבן הו"ל חולין בעזרה אך אם היא סומא יש לעיין לפמ"ש תוס' סוטה כ"ג ד"ה כל דהמנחה בשותפות ועיקר כפרה משום דידה והיא אינה חייבת ע"כ בדין זה צ"ע אך באיש סומא נ"ל הדבר פשוט דפטור מקרבן ועמ"ש בספרי ליו"ד ח"ב סי' י"ג בש"ד:
והנני ידידו

סימן קיז

ב"ה **לבוב** תרנ"ה
לש"ב הגאון החריף ובקי היחסן המפורסם מ' **יצחק תאומים** נ"י האבד"ק **קריסניפאלי** יע"א:
ע"ד השאלה באשה צעירה לימים שנפלה לפני יבם חרש שאינו שומע ואינו מדבר ויש לו אשה ובנים ועוסק במלאכת התפירה ומדברים ומדברים עמו ברמיזה ובקטנותו הלך למלמד ולמדו סדר התפלה ומתפלל מתוך הסידור בחיתוך אותיות ותיבות בלשון עלוג וקטוע ובחנתי' אם יכול לדבר לא חפצתי לקחתה וקרא בלשון עליג ולא הברה שלימה וכשקורין אותו לתורה מברך בה"ת משובש אבל השומעים מבינים דבריו וכשקורין אותו בשמו קרינן לי' ועונה ובחנו אותו אם שומע ע"י שופר ודיברו אליו בקול רם איזו התיבות מסידור התפלה וחזר בפיו אותן התבות שהגידו לו וכאשר שאלהו מתוך השופר על איזה דבר לא ידע להשיב אף ע"י רמיזה ע"כ יש ספק אם שומע בשעה שמדברים בקול רם גם זאת לדעת שהוא בדעת קלישתא ויש ספק אם יכולים ללמדו שיבין ענין החליצה שיפטור זקיקתו או שיכוון לשם מצוה והנה ליבם זקיקתו ממאנת היבמה שהוא יש לו אשה ובנים והיא צעירה לימים ויש כאן מקום עיגון גדול:

א **תשובה** בדבר מה שאינו יכול לומר לא חפצתי לקחתה רק בלשון עליג וקטוע ומ"מ השומעים דברי' יבינו מה שהוא אומר הנה בתשו' מהרי"ט חאה"ע סי' ט"ז ס"ק ו' כ' כיון שכך מנהגו לבטא (בשפתים) אותם אותיות בשבוש זה היא אמירתו ומכירין אותו ממנהגו מה שהוא אומר. ומייתי ראי' מכינוי נדרי' דכתיב לבטא בשפתים ומ"מ חייב קרבן למ"ד ל' נכרים הם אף שהוא ל' משובש עיי"ש. הנה מ"ש דחייב קרבן כונתו למ"ד יש מעילה בקונמות דזולת זה ליכא קרבן בנדרים גם בעיקר הראיה יש להבין איך ילפינן מנדרים דגלי קרא כדילפינין בירושלמי ריש נדרים איש כי ידור נדר מכאן שכינוי נדרי' כנדרי' אך בש"ס דידן ילפינן ידות מקרא וכ' הר"ן דכינוים ידעינן בלא קרא ע"כ

שפיר מייתי המהרי"ט. והא דלא תני בתרומה כינוי תרומה כתרומה דמקשה בירושלמי ומירושלמי משמע דלא נמצא בלשון נכרים כינוים לתרומה אמנם י"ל דבתרומה דניטלה במחשבה פשיטא דכינוים כתרומה ורק בנדרים דבעי ביטוי שפתים ובנזיר כתיב כי יפליא מ"מ מהני כינוים. וע' מהרי"ט הביא ראי' מאנשי חיפה ובית שאן שאין נושאין כפים כדאמרינן במגילה ובודאי במקומן הי' נושאין כפים הואיל ובמקומן ניכרין דבריהם ומשם מוכח דאפי' מה דבעי לשון הקודש מהני שינוי קצת דהרי ברכת כהנים הוא בלשון הקודש דוקא כדאמרינן בסוטה וה"ה בחליצה ומ"ש המהרי"ט ועוד נראה שטורחין עמו לומר התיבות ואומר אפי' ע"י הדחק ראוי לבילה קרינן בי' דקי"ל כל הראוי לבילה אין בילה מעכבת קיצר בדבר דהרי בשבת ע"ו ס"ל לר' יוחנן אכיל' ע"י הדחק לא שמה אכילה אך הרמב"ם פוסק שם כר"ל דשמה אכילה משום דר' אושעיא קאי כותי' ובב"ק בדף ק"י ס"ל לר"פ היכא שיכול לעשות ע"י הדחק משוה שליח דמיקרא כל היכא דאיהו מצי עביד וה"ה דמיקרי ראוי לבילה ע"כ הרבה יש לעיין בענין זה ולהתאמץ שיאמר תיבות אלו שיבינו כל השומעים ומ"מ יש לסמוך אדברי מהרי"ט שהוא ל' המדברי' בענין זה:

ב **והנה** בעיקר הדין אם חרש שאינו שומע ואינו מדבר יכול לחלוץ הואיל דלאו בר דיעה הוא ובעינן שיכוין לחלוץ ביבמות ק"ד הוכיחו מדאמרי דבי ר' ינאי לפי שאינו באמר ואמרה ומנ"ל דילמא הטעם דלאו בר דיעה וע"כ מהני כשהם עומדי' ע"ג ומלמדין אותו כמו דמהני בכתיבת גט גדול עע"ג. אמנם יש לדחות ההוכחה דהנה רב כהנא ס"ל בגיטין ע"א דחרש שיכול לדבר מתוך הכתב כותבין ונותנין גט לאשתו דהוא כפקח כמ"ש רש"י שם ומסקינן דס"ל כרשב"ג דפקח ונתחרש הוא כותב והן חותמין וכ' תוס' ד"ה והא יכול לדבר דמ"מ בחליצה ל"מ מה שיכול לכתוב משני טעמי' א' דאמירה ודאי ל"מ רק בפה ועוד דחליצה יליף מועגו הלוים דבעי דוקא בפה א"כ דבי ר' ינאי אמרו טעם נוסף דאפי' פקח ונתחרש ויכול לדבר מתוך הכתב דהוא בר דעה לרשב"ג מ"מ חליצתו פסול' לפי שאינו באמר ואמרה ואולי הוכיח זאת מדלא פליג רשב"ג בחליצה וע"כ הטעם לפי שאינו באמר ואמר'. אמנם חרש שאינו יכול לדבר מתוך הכתב פסול דלאו בר דיעה הוא אכן התוס' הוכיחו גם מקטן מדממעט חליצת קטן משום דאיש כתיב בפרשה ולא קאמר משום דלאו בר דיעה הוא וע"כ מהני כונתו אך אף אם ראיות התוס' מקטן שרירה וקיימא מ"מ אין ראי' מקטן לחרש דכמו שחילקו התוס' ביבמות ובחולין בין שוטה לחרש לענין חליצה דבשוטה ל"מ מה שהב"ד עע"ג כן יש לחלק בין חרש לקטן דבקטן יכולים ללמדו ולהבין כונתו יותר מחרש הגם דלר"א בשבת קנ"ג חרש בר דיעה יותר

דהוה ספק מ"מ לדידן דפסקינן כרבנן שם י"ל קטן בר דיעה יותר. הן אמת דע"ד התוס' בגיטין ע"א שכתבו ב' תירוצי' דל"מ בחרש מתוך הכתב לחליצה תמהתי בספרי ליו"ד ח"ר דעל תירוץ הראשון תמהתי בסי' ב' אות א' מסנהדרין ואתירוץ ב' הקשיתי בסי' ס' אות א' מסוטה והארכתי בזה מ"מ אין לזוז מדברי התוס'. והנה בספרי הנ"ל סי' ס' אות ז' כתבתי לישב קו' התוס' אמאי אמרו דבי ר' ינאי דחליצה פסולה בחרש משום שאינו באמר ואמרה והלא בלא"ה לאו בר דיעה הוא וכתבתי לפי המבואר בסי' קס"ה דאם אין מכוין לשם מצוה כופין לחלוץ וכיון דחרש לא יוכל לכוון לשם מצוה כופין לחלוץ אם כן אשה זו לחליצה עומדת ומהני סתמא ולא בעי כוונה והא דבעי שיכוונו שניהם דוקא במי שיכול לכוון דסתמא לאו לחליצה עומדת כעין שכ' התוס' בזבחי' דף ב' ע"ב דסתם אשה לאו לגירושין עומדת משא"כ חרש דכופין לחלוץ. ולכן הוצרכו דבי ר' ינאי לומר לפי שאינו באמר ואמרה ולבתר דאמר ר' ינאי דחליצה פסולה משום שאינו באמר ואמרה שוב סתמא ליבום קיימא ויכול ליבם אף שאינו מכוון ושוב בעי כונה לחליצה ול"ה בר חליצה. ואף דהתוס' כתבו ר"ם זבחי' דקטן וחרש גרועי' מסתמא ואף דבסתמא מהני ל"מ דקטן זה דוקא בקדשי' דמתעסק פסול והיינו דסבר שהוא חולין משא"כ בחליצה ע"כ בספרי שם. והנה אם כנים דברי הי' מקום להקל בנ"ד שהוא יכול לומר בלשון גמגום ומ"מ לכוין לשם מצות יבום לאו בר דיעה הוא וכופין לחלוץ וכיון דסתמא לחליצה עומדת מהני חליצת חרש. אמנם שוב עיינתי בנובי"ק סי' נ"ד שהאריך להוכיח דאף לאבא שאול חרש יכול ליבם דלא בעי שיכוין לשם מצוה רק שלא יכוין לשם נוי ולכאורה ליתא לדברינו אבל באמת דברינו נכוני דחרש שאינו באמר ואמרה אינו יכול לחלוץ וסתמא ליבום קיימא ויכול ליבם אף לאבא שאול ומ"ה מבואר במשנה דחרש מיבם וכ"כ בנוב"י ד"ה ועוד וד"ה ואומר דמהני יבום בחרש הואיל דסתמא עומדת לכך אבל בחרש שיכול לומר דבר חליצה הוא שוב אסור ליבם דאינו עומד ליבום ובעי כוונה ועוד דליבום ל"מ מה שהב"ד מלמדים אותו כמ"ש בנוב"י ד"ה ויש ושוב עומד לחליצה ומהני סתמא ולא בעי כוונה:

ג **והנה** כתבתי בספרי שם אות ו' דאף לדעת הב"ש סי' קע"ג דאף לאבא שאול מותר ליבם. אף אם אינו מכוין כלל מדאורייתא ורק מדרבנן בעי כוונה לשם מצוה א"כ חרש מדאורייתא בר יבום הוא וסתמא לאו לחליצה עומדת מ"מ כיון דמדרבנן לאו בר כוונה הוא וסתמא עומד לחלוץ מהני החליצה מדאורייתא וכן י"ל לשיטת הריטב"א ריש הבא על יבמתו דמדאוריי' אף אם מכוין לשם נוי קנה לאבא שאול מ"מ מדרבנן בעי כונה ושוב סתמא עומד לחליצה. אמנם זה תליא במחלוקת אם אינו ראוי מדרבנן מקרי ראוי

דאורייתא כמ"ש במל"מ פ"ז דתרומות והאריך בפרט זה בספר מלא הרועים ופוסקים אחרונים. אמנם בעיקר הסברא י"ל דהדבר חוזר חלילה דאם נימא דאינו ראוי ליבום הואיל ואפשר בחליצה סתמא עומד לחלוץ ול"ב כונה ומותר לחלוץ ונימא אדרבה אינו רשאי לחלוץ דבעי כונה ומותר ליבם כמו שהוכיח בנוב"י ושוב עומד ליבום ואם נאמר דהואיל ויש לו אשה ומ"ה עומד לחלוץ מחמת החרם והוה סתמא לחליצה קיימא א"כ אף ביבם שאינו חרש ויש לו אשה נימא דלא בעי כוונה וזה אינו במשמע וע"כ כיון דלא ברור החרם דאשה הקנו לו מן השמים וכן דעת כמה פוסקים ומ"ה ל"מ סתמא וה"ה בחרש. עוד כתבתי בספרי שם דלפמ"ש בטהרת הקודש ריש זבחים דל"מ שחיטת קדשים בקטן אף דסתמא כשר כקו' התוס' משום דדוקא גדול שיכול לכוון אמרינן כל הראוי לבילה וכו' אבל בקטן שאינו יכול לכוין אמרינן כל שאינו ראוי לבילה בילה מעכבת א"כ בחליצת חרש ל"מ מה דסתמא עומדת לחליצה כיון שאינו ראוי לכונה ומכל זה נראה שאין לבנות יסוד על היתר זה:

ד **אמנם** בספרי ליו"ד ח"ב סי' קס"ח שיוצא כעת לאור כתבתי באות א' לישב מה דקשה טובא לדברי הרמב"ן דהיכ' דל"מ שליח ל"מ כונת הגדול עומד ע"ג כגון בחליצה והרי בטבילה אמרינן בחולין ל"א ע"ב אי דאנסא חברתה וטבלה כונה דחברתה כונה מעליותא היא ובטבילה ל"מ שליח וכתבתי דבטבילה ילפינן מקרא דמהני כונת המטהר דהרי ילפי' שם דאף בכלים בעי כונה דילפינן תכבוסת שני' מהיקש לתכבוסת ראשונה לריב"י והרי בטבילת כלים ע"כ הכונה על האיש המטהר, ולא על דבר הנטהר ומזה ילפינן דה"ה באשה מהני כונת המטהרת אך לפ"ז הקשיתי דמה מקשה בגמ' אילימא דאנסה חברתה כונה דחברתה כונה מעליותא הוא ועוד בתרומה נמי אכלה דתנן החרשת והשוטה וכו', אם יש להם פקחות מתקנות אותן דילמא ילפינן מטבילה היכ' דא"א לכוין כגון חרשת הוה דומיא דכלים דמהני כונת המטהר משא"כ בפקחות דיכולה לכוין דאין דנין אפשר משאי אפשר וא"א ללמוד מכלים. אך י"ל דסוגיא דחולין קאי למ"ד דנין אפשר משאי אפשר וילפינן מטבילת כלים משא"כ למ"ד אין דנין אפשר משאי אפשר ל"מ בבר דעת כונה דמטהר. ומה"ט כתבתי דלא ככפות תמרים ר"ה כ"ח שכ' דמה"ט נקט בגמ' שכפאוהו פרסיים דאם כפאו ישראל מהני כונת הכופה אף למ"ד מצ"כ כמו דאמרינן בחולין ל"א. ובזה ישבתי שם באות ח' קושית התוס' יבמות דתנא דבי ר' ינאי אמר בחרש חליצתו פסול משום שאינו באמר ואמרה ולא קאמר משום דלאו בר דיעה דבחליצה בעי שיכוונו שניהם ולהנ"ל י"ל דדוקא היכא דאפשר לא ילפינן מטבילה דאין דנין אפשר משאי אפשר ומה"ט ל"מ כונה דאחד בשביל השני משא"כ

בחרש מהני כונתה כעין שכ' הקצוה"ח סי' רע"ד דמהני כונת המקנה. ואם כנים דברינו יוצא לנו היתר בנ"ד שהוא יכול לומר לא חפצתי לקחתה. ומהני כונתה בשבילו ומ"מ מי יהין להורות הלכה עפ"י פלפול אך להעדפה איצטריך דבלא"ה דעת התוס' דמהני כונת החרש אם מלמדין אותו ועומדין ע"ג. אך הרשב"א בחידושיו בחולין וביבמות כ' דבחליצה ל"מ גדול עומד ע"ג וחליצת חרש פסול משום דלאו בר דיעה הוא. והא דאמרו דבי ר' ינאי לפי שאינו באמר ואמרה דאתי לאסור אף אלם ואלמת ומל' הרמב"ם פ"ד מה' יבום שכ' באלם ואלמת אין חולצין ואם חלצו חליצתן פסולה ואינן כחרש וחרשת שחלצו שלא עשו כלום לפי שהחרש או החרשת אינן בני דעות משמע ג"כ דל"מ אף שהב"ד מלמדין שהרי כ' הכ"מ הי"ג דה"ט דבי ר' ינאי שאמר שאינו באמר ואמרה שבא להוסיף אף אולם וזה כתי' הרמב"ן והרשב"א ומ"ש הכ"מ שם אבל הרמב"ן והרשב"א ז"ל סוברין שהחרש והחרשת הרי הם כאלם ואלמת כונתו לענין שהם פוסלין בחליצתן דלא כמ"ש הרמב"ם דלאו כלום הוא אבל לענין זה שוין דל"מ גדול עומד ע"ג. ומלמדו וכ"כ הב"ש בשיטת הרמב"ם דאף דבגט מהני גדול עומד ע"ג בחליצה ל"מ ונמצא דהוה ספיקא דדינא דהרמב"ם ורשב"א אוסרים ע"כ כתבתי לסניף ההיתר דמהני כונת האשה דדמיא לטבילה ועכ"ז צ"ע אם יש לצרף אף לסניף:

ה **והנה** רש"י כ' במשנה החרש שחלץ חליצתו פסולה לפטרה במקום אח כשר וכבר תמה בתויו"ט והלא אף אם אין אח אלא הוא פסול משום שאינו באמר ואמרה ובד"מ מייתי לנ"י שכ"כ ומשמע מדברי' דדוקא במקום אח פסול וצ"ע למה לא מייתי מרש"י. ונראה לישב שלא יהי' דברי רש"י ונ"י תמוהי' כ"כ דדעת הרשב"א דהיכ' דמהני שליחות כגון בגט ובעי שליחות מהני גדול עע"ג. אבל בשחיטה דל"ב שליחות או בחליצה דל"מ שליחות ל"מ גדול עע"ג. והנה ר' יוחנן ס"ל ביבמות י' בין הוא בין האחין אינן חייבין כרת דאיהו שליחותא דאחין קעביד וכן פסקינן והנה קשיא לרש"י אמאי נקט במשנה חליצתו פסולה ומשמע דפוסל ובגמ' אמרו הטעם שאינו באמר ואמרה תיפוק לי' דלאו בני דיעה נינהו ולאו כלום כמ"ש הרמב"ם ולכן כ' רש"י במקום אח כשר דאי יש שליחו' בחליצ' דהאח יחלוץ בשליחותו ע"כ מהני גדול עע"ג ולכן לא פסול רק משום שאינו באמר ואמרה. אמנם פי' זה רחוק (וכבר כתבתי בספרי ליו"ד ח"ב סי' נ"ב אות י' לישב קו' התוס' אהא דאמרינן ביבמות נ"ג יש תנאי בחליצה ובכתובות ע"ד אמרינן דל"מ תנאי בחליצה דביבמות מיירי שיש אחין ומקרי תנאי בדבר שאפשר לקיים ע"י שליח דשליחותא קעביד ובכתובות מיירי שאין אח אלא הוא. אמנם כתבתי שם די"ל דלאו שליחות ממש הוא. ועמש"ל סי' ק"ה אות ד' ויש לעיין עוד) ושמא יש לפרש דברי רש"י

דקמ"ל דחליצת חרש פוסל על האחין אף דבכל מקום משום דשליחותן עביד כר' יוחנן וחרש לאו בר שליח הוא מ"מ פוסל או דכוונת רש"י בפשיטות דקמ"ל דפסולה ופוסל על האחין אמנם לומר כמו כמו שנראה מד"מ דשלא במקום אח מהני חליצתו זה ודאי אינו ואין לצרף אף לסניף, ויבואר עוד אי"ה לפנינו דין זה. שוב ראיתי בישי"ע סי' קס"ט ס"ק כ"א שכ' בשיטת רש"י דהיכ' דיש אחין אינה עומדת לחליצה דשמא ייבם האח ע"כ פסול חליצת חרש משום דל"ה בר דיעה והיכא שאין לו אח סתמא עומדת לחליצה ופסול משום שאינה באמר ואמרה ולפ"ז יש לצרף שיטת רש"י לשיטת תוס' דעכ"פ באין לו אח ויכול לומר תיבות לא חפצתי לקחתה מהני לימוד הב"ד שיהי' חליצתו כשרה דלא כשי' הרשב"א:

י והנה שיטת הריטב"א ביבמות ק"ד דמדבר ואינו שומע אינו חולץ דכיון דאינו שומע מה מועיל אמירתה ואמנם בספרי הנ"ל ח"ר מיו"ד סי' ס' אות ג' כתבתי דמכל הפוסקים משמע דמדבר ואינו שומע חולץ גם סברתו תמוה שכתב שכיון שאינו שומע מה מועיל אמירתה. דהכי האשה מדברת ליבם או היבם מדברת ליבמה היא מספרת לב"ד והוא משיב לב"ד. ואם כונתו דהוא צריך להשמיע לאזנו. זה ודאי ליתא דאף בק"ש פסקינן דיצא ובשאר מצות אף ר"י מודה ומה שהביא ראי' מירושלמי תרומות עיין במפרש שפי' ג"כ כונת הר"ש על שומע ואינו מדבר. וכן הוא בירושלמי תרומות וסברינן מימר שומע ואינו מדבר חרש מדבר ואינו שומע חרש. וכעת ראיתי דאינו מוכרח שהיא אומרת לב"ד דא"כ כמו דממעטינן ב"ד סומין מדכתיב לעיני כיון דכשר בהדיוטות ולא בעי מנוקין מכל מום כדאמרי' דף ק"א נמעט נמי ב"ד חרשין דבעינן שישמעו מה שהיא אומרת ע"כ הוכיח הריטב"א דהיא אומרת אליו בלשון נסתר ולא בלשון נוכח דהרי בחינוך כתב טעם החליצה שהיא משמשת אותו כעבד וחולצת מנעליו ע"כ מדברת בלשון נסתר וע"כ פוסל מדבר ואינו שומע לחליצה דבעי שישמע הוא. וברמב"ן יבמות כתב ג"כ דמדבר ואינו שומע לא יחלוץ וכתב הטעם דכיון דאינו שומע אין אנו יכולין ללמדן ולהקרותן אך במסקנא כתב ומסקנא משום שאינו באמר ואמרה ואפי' במדברין וא"נ בשאין מדברין הנראה דלא פסיקא לי'. ואולי גם הריטב"א מטעם זה פוסל אמנם אם נראה שלמדו אותו יפה ומדבר יפה גם הריטב"א מודה אמנם במגמגם בלישני' כנידון דידן ודאי הריטב"א אוסר אך רוב הפוסקים לא ס"ל כן:

יא **ובעיקר** דין חליצת החרש דמבואר ביבמות ק"ד דפסול משום שאינו יכול לומר ומשמע דפסול ופוסל ובתוספתא מבואר דלאו כלום הוא דמה"ט פוסק הרמב"ם דלאו כלום הוא נלע"ד דהנה בבית אפרים סי' פ"ט מפלפל בקו' נוב"י בספר הישר לדברי התוס' דבחרש

מהני גדול עומד על גביו ללמדו ומקרי בר דיעה אמאי תנן בחרש דכונס ואין מוציא לעולם וכמו דהוא בר דיעה לחליצה ה"ה דהוא בר דיעה לגרש ובגרושין לא בעינן אמירה עוד קשה לדברי הירושלמי ריש תרומות הובא בתוס' חולין י"ב שהקשה ויוכיח מעשה שלהן על מחשבתו וכו' ר' יעקב בר אידי אמר הא אילו כתב הוא וגירש הוא גיטו גט ואמאי נתחרש הוא או נשתטה לא יוציא עולמות ואמרינן בגיטין ע"א. אע"ג דיכול לדבר מתוך הכתב ויכתוב הוא בעצמו ונראה דקו' נוב"י ל"ק דגט הוא קנין שהוא מקנה אותה לעצמה ולא סילוק כמ"ש רש"י בקדושין ט' ע"ב ד"ה דעת מקנה דלא כדמשמע קצת ברשב"א גיטין ע"ה ודלא כמ"ש הרדב"ז ח"ג סי' תר"ה ובדפוס ווארשא סי' אלף ל"ד. וחרש אינו יכול להקנות אף אם מלמדין אותו דאין לו יד. וכן כתב בבית אפרים שם משא"כ חליצה לא הוי, אלא פטור למ"ד זיקה לא הוי ככניסה כאשר יבואר ולא בעי להקנות רק שיהי' בר דיעה לגלות דעתו שאינו חפץ בה. וקודם שיאמר בב"ד והיא אינה שולפת נעלו דרך עבדות אגידא בי' ליבם ואחר שתחליץ נעלו התורה פטרתו ג"כ מהני גדול עומד על גביו ומלמדו. ומיושב גם קו' השני' לפי מה שפירשתי בספרי סי' ס' אות ז' ח' דברי ירושלמי שאמר בקטן שקידש בינו לבין אחרים מקודשת הכונה שקידש שיחולו הקדושין כשיוגדל שכתב המ"ל פ"י דגירושין דל"ה דבר שלא בא לעולם דזמן ממילא קאתי. וע"ז אמר נמי בירושלמי הא הוא כתב בעצמו וגירש בעצמו מעשיו מוכיחין היינו בקדושין כי האי גונא דלע"ע לא קני לה. ומ"מ מהני גט כמו שכתב המ"ל שם ובכה"ג א"צ להקנות לה ול"ה הגט רק גילוי דעת שלא יקנה אותה כמו חליצה ומ"ה ס"ל לירושלמי דמהני מחשבתו נכרת מתוך מעשיו. אבל בחרש שכנס אשה ס"ל לרבנן דאף שיכול לדבר מתוך הכתב ל"ה בר דיעה ובר קנין שיקנה האשה לעצמה. ומעתה אני אומר למ"ד זיקה ככניסה מדאורייתא צריך להקנות אותה לעצמה ל"מ חליצת חרש דחליצה היא קנין היינו למ"ד בב"מ בכליו של מקנה היא שולפת נעלו ובזה הוא מקנה אותה לעצמה וחרש ל"מ להקנות ומ"ה ס"ל לתוספתא דחליצת חרש לאו כלום הוא ואנן לא פסקינן כן דזיקה ל"ה ככניסה ולכן חליצת חרש ל"ה אלא פסול לפי שאינו באמר ואמרה:

ח **והנה** בירושלמי פרק ארבעה אחין ה"ג פליגא אי חליצה קנין אי חליצה פטור. אבל דברי ירושלמי שם מבואר דלמ"ד חליצה קנין היינו שקונה אותה בחליצה וכן כתב המפרש כאילו קנאה תחלה ואח"כ פוטר אותה ובאמת שפי' זה מוכרח שם אבל הוא דבר תימה שנאמר שיקנה אותה בחליצה דאדרבה הוא מפקיע אותה ממנו. ע"כ לחומר הנושא הי' נראה דכונת הירושלמי למ"ד חליצה קנין דע"י חליצה מוכח שהי' כנוסה אלי' דזיקה קנין היא כמו שאמר שם. אך סוף דברי ירושלמי שהקשה מכ"ג שמת אחיו חולץ

והקשה למ"ד חליצה קנין ואומרים לו לעבור על ד"ת נראה להדי' כמו שפי' המפרש ולומר הכונה דע"י חליצה מודה דמעיקרא הוה ככנוסה ומעיקרא עבר אד"ת הוא דוחק גדול. ושמא כונת דברי ירושלמי דס"ל דבחליצה הוא קונה אותה ע"י נעלו דבכלים של קונה כמו דס"ל לרב בב"מ מ"ז וכשיטתי' ס"ל בירושלמי דהשלישית חולצת ממי שתרצה דמן הדין א"צ חליצה דחליצה קנין והוה כאחות אשתו. אבל לפ"ז אמאי מהני חליצה במנעל שאינו שלו כמבואר במשנה ע"כ הדבר תמוה מאוד וצריך לעשות לי רב בזה. ולדברי החינוך הובא לעיל דחליצת נעל מדין עבדות הוא קונה אותה בחזקה וע"י שירקה בפניו ואמירתו הוא פוטר אותה יהי' איך שיהי' הדבר תמו' מאוד ואין להאריך יותר וע"ל סקט"ו אות ה':

ט **והנה** לדינא אם החרש אינו שומע כלל ואינו מדבר אף מדבר בלשון עלגים קשה להתיר נגד דעת הרשב"א והריטב"א דחלקו על התוס' וס"ל דחרש לאו בר דיעה היא ול"מ אף שאחרים מלמדין אותו בשגם שלא נוכל לדעת אם מבין ענין החליצה. ומצאתי בתשו' צ"צ החדש מהרב הגאון מליבאוויטש סי' שכ"ג שהורה להקל בשאלה דידן בחרש ששמע כשמצוחים לו בקול רם ואינו מדבר רק איזה תיבות מהסידור כמו נשמת וברוך שאמר ילמדוהו לדבר תיבות לא חפצתי לקחתה ומחמת חרשותו אינו בן דעת כשאר אנשים ויש לו רק דעתא קלישתא כמו חרש. ואחרי שהוכיח מרמב"ם פ"ט מעדות ור"פ כ"ט ממכירה דאפי' שי כשמצוחין בקול רם בכלל חרש יחשב מייתי דברי הרא"ש בתשו' כלל פ"ה סי' י"ב דל"ה בכלל אינו שומע ואינו חרש גם כ' דהוא ספיקא דדינא אם כדעת התוס' דמהני בחרש כשב"ד מלמדין אותו ואם כשיטת הרבינו יונה שהובא בתשו' הרשב"א סי' כ"ו וכן דעת הרשב"א בחדושיו וכ"ש בשיטת הרמב"ם דל"מ גדול עומד ע"ג. והותר מטעם ס"ס שמא הלכה כדעת הרא"ש דל"ה בכלל חרש ואת"ל דהוי בכלל חרש שמא כדעת התוס'. ולבסוף כ' דנראה עיקר כדעת התוס'. וראי' מדגרסינין בירושלמי קטנה שחלצה, תחלוץ משתגדיל ואם לא חלצה חליצתה כשירה וכ' תוס' יבמות ק"ה ד"ה קטנה דלר' יוסי כשרה החליצה ואפי' לר"מ לא פסול רק מדרבנן וקשיא הא לאו בר דעה הוא וע"כ כיון דהב"ד מלמדין אותה יכולה לכוין וה"ה בחרש. וראי' זו אינו מכיר דזה לגי' התו' דס"ל גם בחרש מהני אם עומדין ע"ג אבל הטור בשם הרא"ש ס"ל דקטנה שחלצה פסול החליצה מדאורייתא כמ"ש הב"ש וע"כ ל"מ מה שמלמדין אותה וה"ה בחרש ודע דמחליצת סומא דאינו חולץ לכתחלה משום שנאמר וירקה בפניו ואין זה רואה הרוק ומ"מ בדיעבד חליצתו כשרה וכ' הראב"ד דאם אין אח אלא הוא חולץ לכתחלה אין ללמוד לחליצת חרש לישב דברי רש"י שכ' בחליצת חרש שיש לו אחים.

דבאמת גם בסומא הקשה המ"ל פ"ד ה"ח מחליצה דנימא כל הראוי לבילה אמנם הב"ש סי' קס"ט משני קושיתו וכ' דדרוש זה דצריך לראות הרוק אינו אלא אסמכתא דהא כתיב וירקה בפניו ולא כתיב לעיניו והנ"י כ' דחולץ לכתחלה ע"כ אין ללמוד מסומא לחרש דהקריאה דאורייתא וכן הכונה נראה שהיא דאורייתא. ומדברי הב"ש משמע דבדרבנן ל"א כל שא"ר לבילה בילה מעכבת וע' בשדה חמד חלק דברי חכמים סי' כ"ג שהביא מחלוקת הראשוני' אי אמרי' בדרבנן כל שא"ר לבילה ב"מ וע"ל סי' קט"ו אות ד' הן אמת דאם נא' כמו שמסתפק ז' החי"צ ז"ל דכונת החליצ' היא כונת מצוה י"ל לשיטת הפמ"ג סי' ס' דמצות צריכות כונה מדרבנן וכן ס"ל למבי"ט בקרית ספר ה' ר"ה. ועמ"ש בספרי ליו"ד ח"ב סי' קס"ה אות ה' ז' לישב דבריהם מה שקשה מר"ה כ"ח ומעירובין. לפ"ז גם בחליצה הכונה מדרבנן ומיושב קו' התוס' שהקשה מנ"ל לר"י דטעמא משום שאינו באמר ואמרה דילמא משום דלאו בר כונה הוא דמשמע לדבי ר' ינאי דחליצת חרש פסול מדאורייתא והכונה רק מדרבנן. אמנם באמת משמע בש"ס דמקשה אלא מעתה הישן בשמיני בסוכה ילקה ולמ"ד מצות צ"כ ניחא וע"כ מדאורייתא בעי כונה. וגם הכונה דחליצה היא כונת פטור ולא כונת מצוה. ומשמע מדברי הפוסקים דהיא מדאורייתא ומדכ' הרמב"ם דחליצת חרש לאו כלום הוא משום שהחרש או החרשת אינן בני דיעה מבואר דהוא מדאורייתא שיכוונו. והנה כעת הראני הרב הגדול מ' אורי זאב סאלאט ז"ל מו"ץ דפה דברי הב"י סי' קס"ט בהנך נשים דחולצות ולא מיבמות דלכאורה א"צ קריאה דאיך יאמר לא חפצתי לקחתה הרי אף אם חפץ אינו מיבם. וכ' בתשו' הרא"ש כלל נ"ב ס"ב דצריכים קריאה לכתחלה כיון דמדאורייתא מתיבמות לא פלוג חכמים בכל החולצת וצריכים קריאה ומשמע מלשונו דלא פלוג חכמים דבכה"ג הקריאה מדרבנן ולפ"ז לאבא שאול דמצות חליצה קודמת או בזה"ז שיש חר' הקריאה משום לא פלוג ורק מדרבנן אמנם מלשון לא פלוג אין להוכיח דמשמע מכתובות ק"ד שאמרו כל מדות חכמים כך הוא ואמרו שם מ' סאה והוא מדאורייתא דלא כמ"ש בשטמ"ק שם. גם יש לחלק בין איסור מצוה ואיסור קדושה לנשים שאין מתיבמות מחמת החרם ועוד החרש מיבם כמ"ש בשבו"י:

י **שוב** ראיתי בתשו' שיבת ציון סי' צ"ח שרוצה לומר דקריאה בזה"ז דרבנן וראי' מדברי הב"י הנ"ל בשם תשו' הרא"ש ודחה זאת עיי"ש. והנה בספרי חיו"ד ח"ר ס"ב בשולי המכתב אותה הוכחתי מדברי הב"י ססי' קצ"ח שכ' דריב"י ור"ע ס"ל דבית הסתרים לא בעי ראוי' לביאת מים דלא ס"ל כר"ז דכל שאינו ראוי לבילה בילה מעכבת בו והארכתי בפרט. ולפ"ז יסברו דחליצת חרש כשר. אבל זה נסתר מדברי הגמ' יבמות דברישא פליגי

ר"ע ור"א בלא רקקה. ומשמע דבסיפא מודה ר"ע דחליצת חרש פסול משום שאינו ראוי לקריאה. אך י"ל לר"ע משום שאינו בר דיעה אמנם בהגהות ומפתחות שם הבאתי דברי הר"ש שכ' דלא כב"י והנה כתבתי בספרי דאין ראי' מטבילה לשאר דוכתא. ולדינא נלפע"ד אם החרש שומע כשמדברים בקול רם או עכ"פ שומע קצת כשמדברים עמו בקול רם בכה"ג יש להתיר לו לחלוץ מטעם ס"ס שמא כדעת הרא"ש שלא נחשב חרש ואת"ל דמיקרי חרש שמא הלכה כדעת התוס' דמהני בחרש כשמלמדים אותו. והגם דיש קצת ראי' דמה שאומר הוא לא חפצתי לקחתה או מה שאומרת לא אבה יבמי אינו בקול גדול דהרי התוס' ביבמות ד' ק"ה כ' ככה יעשה למ"ד עקימת שפתיו הוי מעשה אמאי ל"ה קריאה מעשה. ותי' בתי' השני דלא דמי למנהיג בקול שהוא מעשה גדול וכיון דקריאה לא מעכבת משמע שאינה בקול גדול א"כ שוב לא ישמע החלוץ מ"מ ראוי לקריאה ולשמיעה הוא ע"י קול גדול וכיון שלמדוהו לומר לא חפצתי לקחתה בדרך שכל השומעים יבינו דבריו יכול להתיר לו אמנם אם אין שומע כלל יש ס"ס להחמיר שמא כדעת הרשב"א דל"ה בר דעה ול"מ מה שמלמדין אותו. ושמא כדעת הריטב"א דאף מדבר ואינו שומע לא חולץ. והרי מבואר ברמב"ם פכ"ט ממכירה ה"ב דמדבר ואינו שומע הוא רומז ונרמז במטלטלין אבל לא בקרקע וכתב הכ"מ דס"ל לרמב"ם דהא דמדבר ואינו שומע הוא כפקח דוקא בשומע קצת אבל אם אינו שומע כלל דינו כחרש גמור וזה נראה דעת הריטב"א. וע' ח"מ סי' רל"ה פוסק המחבר כהרמב"ם וע' בכור שור גיטין נ"ט גם בנתיבות רק שכ' דבחליצה דנקט חרש לחודא גם מדבר ואינו שומע בכלל. אך בנתיבות הקשה שם וכ' דדוקא למכור קרקע ס"ל להרמב"ם כן עיי"ש. ובכ"ז לע"ע מסתפינא להקל. ולכאורה יש לצרף לספק דברי הפמ"ג בפתיחה כוללת לאו"ח ח"ב אות ד' דנתחרש אח"כ ל"ה אלא ספק כגון בנ"ד שנתחרש אח"כ וע' בשדי חמד דברי חכמים סי' ט' מערכת ח' אות א' שחולק ג"כ על הפמ"ג והאריך בפרט זה. אך ע' בתשו' ד"ח ח"ב סי' ע"ב שחולק עלי'. ובנ"ד שנתחרש בקטנותו שמא הפמ"ג מודה. והנה כת"ה כ' שאם קורין אותו שומע ושאלתי שמא מכיר בקריצת שפתים שקוראין אותו. וע"ז לא השגתי תשובה ברורה ע"כ אם יתברר לו ששומע במקצת יוכל להתיר ואם אינו יודע דבר ברור ישלח אותו לרופא מומחה שפעציאליסט על חוש השמע וידע בבירור ואם גם לו יהי' ספק נתישב בדבר. ועל דברי פלפולו לא השבתי ועוד חזון למועד. ושוב בא לפנינו החלוץ הנ"ל ומצאנו בו שהוא שומע כשמדברים אליו בקול גם קורא בסידור ותיבות לא חפצתי לקחתה קרא לפנינו ואמר באר היטב לא חפצתי לקחתה קודם החליצה ואיש המלמד החרשים לדבר ואמר שהוא שומע גם ביארו לו כונת החליצה וחלץ כדת ובשעת

החליצה בהתאסף עדה גדולה ות"ח וכמעט לא נודע כי חרש הוא והי' הדבר לפלא וברוך המקום שסייע בידינו להתיר אשה צעירה מכבלי העיגון:
והנני בזה ש"ב דו"ש באהבה.

סימן קיח

ב"ה **לבוב** תרנ"ו לפ"ק. להרב המאוה"ג החריף ובקי בכל חדרי תורה כש"ת מ' **יעקב שור** נ"י האבד"ק **קיטוב** יע"א:
ע"ד השאלה באשה אחת הזקיקה לחליצה והיא ילדה בן אחר מות בעלה ומת תוך ל' ולבעלה שני אחין אחד גדול נשוי והקטן פנוי אם צריכה לחלוץ שני אחין לחוש לדעת מהרשד"ם סי' קי"ח דצריכה חיזור ואם נפסוק דא"צ חיזור מי עדיף הגדול הנשוי או הקטן הפנוי:

א **תשובה** כבר הסכימו רוב הפוסקים כשיטת ז' הח"צ וב"ש דא"צ חיזור במת הולד תוך ל' כמ"ש הב"ש בסי' קנ"ו סק"ג דממ"נ אי ולד מעליא א"צ חליצה כלל ואי לאו ולד מעליא הו' חליצה כשירה. וכת"ה כ' דהמרדכי סוף גיטין כ' דהוי חליצה פסולה וצריכה חיזור ואין ראי' מהמרדכי דשם קאי על חליצה פחות מג"ח לאחר מות בעלה דל"ש ממ"נ כדאמרינן ביבמות מ"א דל"ש אם יבוא אליהו דאפי' קטנה צריכה להמתין משא"כ בספק אם הולד כלו לו חדשיו דשייך אם יבא אליהו כדאמרינן בש"ס שם גבי ספיקות. איברא דגם בהך דחלץ תוך ג"ח נראה מהפוסקים דאין הלכה כהמרדכי סוף גיטין אף דרמ"א חושש לדעת המרדכי בסי' קס"ד ע' בפ"ת שם בשם זכרון יוסף ומזה הארכתי בתשובה אחת. וכעת נלפע"ד הנה בבית מאיר בצלעות הבית סי' א' האריך בדין זה ושם מביא קו' השואל אהא דאמרינן ביבמות מ"א ע"ב דהיכ' דמחמת ספק מיקרי ראוי' ועולה לחליצה ובב"ב פ"א ע"ב אמרינן דהיכא דאינה ראוי' לקריאה מחמת ספק קרי' מעכבת אף דשם שייך ג"כ ממ"נ. והנה מה שתי' שם לחלק בין ספיקא דמעשה דמהני אם יבא אליהו כהך דיבמות ובין ספיקא דדינא כהך דב"ב דל"מ אם יבא אליהו הבית מאיר הקשה על סברא זו ואני בעניי הארכתי בזה בספרי ליו"ד ח"א סי' קכ"ז אות ח' י"א י"ג:

ב **וכעת** י"ל דגוף הדין תלי' במחלוקת אביי ורבא דהנה אביי ס"ל קדושין שאין מסירין לביאה הוי קידושין והקשה הרשב"א בחידושיו א"כ אמאי לאביי מקדש אשה ובתה או ב' אחיות אינן מקודשת הרי אביי ל"ל כל שאינו בזא"ז בב"א אינו כדמוכח מגמ' שם דמקשה עלה דרבה ממעשר וכ' ואפשר לאביי מודה כשאין מסורין לביאה באשה ובתה

כאחת שהאחת אוסרת ביאה השני' אלו חלו הקדושין שאינן קידושין וכמו שתי' בתוס' לדעת רבא ע"כ. וביאור באבני מלואים רסי' מ"א כונתו דדוקא בקידש א' משתי אחיות דא"ר לביאה מחמת ספק הוה קידושין לאביי (וכונתו דשייך באמת ממ"נ אם קידש רחל הוה ראוי' אלו ידעינן אם יבא אליהו רק דאנן לא ידעינן כדאמרי' ביבמות מ"א) משא"כ במקדש ב' אחיות כאחת דבודאי א"ר לביאה מחמת הקדושין גם אביי מודה. ורבא ס"ל גם מחמת ספק הוה א"ר לביאה וע' ברש"י קדושין מ"א ד"ה הרי כולכם שכ' רש"י דמקדש נכריות ואחת מב' אחיות ל"ה קני את וחמור לרבא כיון דהא דאינה מקודשת מחמת ספיקא היא ואינו מובן דמ"מ האחת מאחיות לא קידש כלל ואמאי ל"ה קני את וחמור להנ"ל ניחא דבאמת הי' ראוי להיות קדושין מטעם ממ"נ רק דהתורה גילתה דאם א"ר לביאה מחמת ספק ל"ה קדושין דבעי ודאי ראוי' לביאה א"כ דהיא חידוש אין לך בו אלא חידושו לא שיגרור ג"כ קידושי הנכריות מחמתו. וכיוצא בזה כי הב"ש סי' ל"א ס"ק י"ז לענין אם מדאורייתא מעות קונות ל"ה קני את וחמור. והיוצא לנו מזה דאביי ס"ל דמחמת ספק חשוב ראוי משום סברת ממ"נ. ולרבא לא חשוב ראוי. ואי דקשיא לרבא מהך דספיקות דמקשה ביבמות מ"א וצ"ל דשם שייך אם יבא אליהו כיון דהוכרו ולבסוף נתערבו משא"כ במקדש אחת מב' אחיות דלא הוכרו מעולם ול"ש אם יבא אליהו. ואביי ס"ל דהוי ראוי מטעם ממ"נ אף דל"ש אם יבא אליהו. וע"כ לפ"ז סוגי' דב"ב פ"א דלא כאביי ונמצא לדינא דקיי"ל כאביי בקדושין שאמס"ל שפיר קאמר הב"ש סי' קנ"ו הנ"ל דבחליצה ספק הוה עולה ליבום מטעם ממ"נ וכ"ז דלא כבית מאיר בצלעות הבית סי' א' שכ' לתרץ קו' התוס' יבמות כ"ג ד"ה דיקא נמי שהקשו לאביי אמאי לא קתני אינו ידוע וכ' הוא לישב דבקידש אחת משתי אחיות ולא הוכר מעולם הוי חליצה פסולה דל"ש אם יבא אליהו וצריכה חיזור כקו' הח"צ עיי"ש ולפמ"ש דלאביי אפי' היכא דל"ש אם יבא אליהו מיקרי ראוי משום סברת ממ"נ דה"ט לדידי' קשאמס"ל הוי קדושין שוב ל"ה חליצה פסולה אפי' בלא הכירו מעולם:

ג **אלא** שעומד לנגדנו דברי הרמב"ם שפוסק כאביי דקשאמס"ל הוי קדושין ופוסק פ"ד מבכורים הקונה שתי אילנות מביא ואינו קורא וצריך לשגרו ע"י שליח דאל"כ הוה א"ר לקריאה וזה כהסוגי' דב"ב דאף דא"ר מחמת ספק קריאה מעכבת והרי הוא פוסק כאביי אמנם י"ל דהא דהלכה כאביי דקשאמס"ל דוקא לחומרא שצריכה גט אבל לקולא אין הלכה כאביי וכן משמע מלשון הב"ש סי' מ"א סק"ג שכ' קיי"ל כאביי דאמר קשאמס"ל הם קדושין לחומרא וצריכה. גט משמע דהיכ' דיצא קולא מזה כגון שקידש אח"כ אחותה נמי צריכה גט א"כ בה' בכורים, חשש הרמב"ם לסברת רבא וכן הגמ' דב"ב חששו לסברת

רבא ולכאורה מנ"ל לב"ש דקיי"ל רק לחומרא כאביי וצ"ל דטעם דפסקינן כאביי משום דדברי רבא אסקינן בתיובתא ובריייתא דתני' צריכה גט א"כ דוקא לקולא איתותב רבא אבל היכא שתצא חומרא מדברי' לא אתותב. ע"כ פסקינן רק לחומרא כאביי אך לפ"ז שוב בחליצה דהוא קולא דלאביי א"צ חיזור חיישינן לדברי רבא. אך כיון דחיזור ל"ה רק מדרבנן מסקינן לגמרי כאביי:

ד **עוד** צריך לבאר לפמ"ש בשם הרשב"א ואכ"מ דגם לאביי בעי ראוי' לביאה רק דמחמת ספק מיקרי ראוי לביאה אמאי באמר אחת מבנותיך הראוי לביאה גם לאביי ל"ה קידושין כדאמרי' בש"ס דקדושין והרי גם היא ראוי לביאה רק מחמת ספק אינו ראוי ולדידי' מיקרי ראוי וצ"ל היכ' דאמר בפירוש הראוי לביאה קפיד דאפי' ספק לא יהי'.,, ובא"מ סי' מ"א הקשה על סברת הרשב"א הנ"ל דא"כ מאי מבעי לי' בגיטין מ"ג בחצי עבד וחצי ב"ח שקידש אם מהני הואיל ולא שייר בקנינו תיפוק לי' דהוי קדושין שאמס"ל דאתי צד עבדות ומשמש בצד א"א כדאמרינין ביבמות מ"ה ולסברת הרשב"א תיקשי גם לאביי דזה בודאי הוה קדושין שאמס"ל (ולפמ"ש במקנה קדושין דבקידש בביאה לכ"ע קשאמס"ל הוי קדושין י"ל דבגיטין מבע"ל בקידש בביאה ועבר וקידש דבזה הוה קידושין) ונלפע"ד האבעי' בגמ' בחצי עבד וחב"ח שקידש ואמר חוץ מצד עבדות שני. דמבואר בגיטין פ"ב דלרבנן בקידושין הוה שיור באומר חוץ מפלוני דאיתקש הוי' ליציאה. ומבואר במשנה ד' פ"ה דבגט באומר חוץ מנכרי ועבד ל"ה שיור. ולפ"ז ה"ה בקדושין ולפ"ז באומר חוץ מצד עבדות ונהי די"ל דבמקום שכופין על שחרור כגון למשנה אחרונה מיקרי צד עבדות עבידי דאתי כמ"ש תוס' ב"ב ד' פ' והוה כמו חוץ מקדושי קטן דהוי שיור כדאמרי' בגיטין שם היכא דעבידי לאתגייר מ"מ משכחת לה בעבד של קטן שאין כופין או למשנה ראשונה והנה ל"מ לפי מה שצידד בא"מ סי' נ"א סק"ג ודקדק מלשון הרמב"ם שכ' חוץ מפלוני כלומר שלכל העולם תהי' א"א ולפנוני תהי' כפנוי' ומשמע דמותרת לגמרי לפלוני עיי"ש א"כ בחצי עבד וחב"ח ואמר חוץ מצד עבדות דהוי קידושין כמס"ל שהרי צד עבדות מותר דהוי כפנוי' וה"ה דהאשה מותרת לו. אלא אפי' להרשב"א בחידושיו שמבואר מדבריו דבאומר חוץ לפלוני אסורה לפלוני משום דהוה א"א לעלמא עיי"ש בר"פ המגרש וכן מדייק בא"מ בסי' קל"ז בהגהות אות א' מדברי הירושלמי כהרשב"א עיי"ש ודאי אין כוונתם דאסורה לפלוני בחיוב כרת ומיתת ב"ד דא"כ אמאי קדושי דפלוני אהני לאוסרה אכ"ע והרי אין קדושין תופסין בחייבי כריתות וע"כ לפלוני ל"ה רק איסור בעלמא וה"ה במקדש חוץ מצד עבדות א"כ הרי התוס' הקשו בד' מ"א בגיטין דליתי עשה דפו"ר ולידחי ל"ת דלא יהי' קדש ותי' בתירוץ א' דאפשר לקיים ע"י כפי' ומ"ה לא דחי

דתוס' לא ס"ל כטורי אבן ריש חגיגה דאין עשה דצד חירות דוחה ל"ת דצד עבדות א"כ בחצי עבד של קטן דל"ש כפי' אם לא הותנה חוץ מצד עבדות שיש חיוב כרת ומיתת ב"ד על צד עבדות אין עשה דוחה לל"ת והוה קשאמס"ל משא"כ בהותנה חוץ מצד עבדות בכה"ג ליכא כרת ועשה דוחה לל"ת ומותר צד עבדות והוי קדושין המס"ל ובכה"ג מבעי' לי' לש"ס:

ה **ובזה** יש לישב קו' הרשב"א בחידושי גיטין מ"ג אהא דמשני רבא בריית' דונתן חצי קנס ליורשי' ראוי ליטול ואין לו ומשמע דס"ל לרבא בקידש ח"ע וחצי ב"ח ל"ה קדושין וביבמות מ"ה ע"ב אמרינן דח"ע שבא על א"א הולד ממזר וע"כ צד חירות יש לו קדושין דאל"כ גם מצד חירות ל"ה ממזר כדאמרינן שם. להנ"ל י"ל דהרי בגמ' ד' מ"ב מוקי לבריית' דנותן חצי קנס כמשנה האחרונה לצד האבעי' דמעוכב גט שחרור יש לו קנס, ולצד האבעי' דאין לו קנס אתי' כמשנה ראשונה. והנה למשנה אחרונה דכופין לשחרר הוה עבידי דאתי והוה כמקדש חוץ מצד עבדות שיור, כמ"ש מגיטין פ"ה ובלא אמר חוץ מצד עבדות הוה קדושין שאמס"ל ע"כ משני רבא ראוי ליטול ואין לו דל"מ קדושין ושלא נפשוט האבעי' משני רבא דאתי' למשנה אחרונה וראוי ליטול ואין לו. ובש"ס דיבמות מיירי בח"ע וחב"ח של יתומים שאין כופין ול"ה עבידי לאתגייר או דקאי למשנה ראשונה והוי צד חירות בר קדושין דיכול לקדש חוץ מצד עבדות ע"כ אם בא על א"א הולד ממזר וזה נכון אך מצד הסברא נראה דאף למשנה אחרונה צד עבדות ל"ה שיור בקדושין כצד חירות כיון שהוא גוף אחר ואין להאריך בפרט זה נמשכתי קצת מענין לענין:

ו **ולדינא** הדבר ברור דא"צ חיזור כשי' הב"ש וז' הח"צ. וכת"ה נסתפק אם אח הקטן הפנוי צריך לחלוץ או אח הגדול שיש לו אשה ואף דהלכה כב"ש בשם הריטב"א ססי' קס"א דהאח הקטן הפנוי עדיף והגדול יש לו אשה והוה מחמת החרם קצת כחליצה פסולה מ"מ בגוונא שמת הולד תוך ל' דבלא"ה הוי חליצה פסולה חליצת הגדול שיש לו אשה עדיף, ואמנם לפמ"ש דחליצה במת הולד ל"ה חליצה פסולה מטעם ממ"נ כמ"ש הב"ש משא"כ בחליצה במי שיש לו אשה דאינו עולה ליבום משום החרם ל"ש ממ"נ אף בכה"ג חליצת הקטן הפנוי עדיף הן אמת שיש לומר דדוקא אם חליצת הקטן אין בו ריעותא כלל דוחה למעלות חליצת הגדול אבל אם יש ריעותא גם בחליצת הקטן אף שיש בחליצת הגדול ב' ריעותות אין בכח חליצות הקטן לדחות מעלת חליצות הגדול. אך מצאנו לענין ברכות שמעלת ארץ הראשון קדים לארץ השני היכ' שהם שוין לארץ כמ"ש תוס' ברכות מ"א ד"ה זה שני מ"מ אם שני שבארץ שני קדים לשלישי שבארץ

ראשון כמבואר בגמ' שם ובסי' רי"א במחבר אע"ג דאית בי' ריעותא שמאוחר בפסוק מ"מ המעלה שהוא סמוך לארץ דוחה הריעותא ה"ה הכא אע"ג שיש גם ריעותא בחליצת הקטן כיון שיש בחליצת הגדול ב' ריעותות דוחה חליצתו שיש בו מעלות חדא לריעותא מחמת חליצת הגדול מ"מ יש לחלק בין הדבקים דאין הדמיון טוב והנה בתשו' מוח"ז הגאון רע"א במהד"ת סי' מ"ג בסופו כ' בשאלה כנ"ד רק ששם לא רצו שניהם ושאל אי כופין וכ' בסוף התשובה בזה"ל דנראין דברי הב"ש רק לענין לכתחלה בשניהם רוצין דבוחרין יותר בקטן אבל בשניהם אין רוצין כופין לגדול בפרט בנ"ד דאין שייכות יבום גם בקטן מחמת ספק ערוה. ומדלא כ' בנ"ד דאין שייכות יבום גם לקטן מחמת ספק ערוה דבכה"ג גם בשניהם רוצים הגדול קודם מוכח קצת דל"ה אלא כ"ש דכופין לגדול אבל אם שניהם רוצים הקטן קודם ובשגם דאין ראי' מ"מ עפ"י סברא ראשונה ס שכתבתי נראה שהדין כן אם כי יש עוד לעיין בדבר:

והנני ידידו

סימן קיט

ב"ה **לבוב** והר"ם קרנג"ו לפ"ק. **שלום** וברכה וכ"ט לכבוד ידידי ה"ה הרב הגאון החריף ובקי המפורסם מ'

שמואל

ענגיל נ"י האבד"ק

ראדימישלא. ע"ד השאלה בבתולה שנשאת לבעלה בט"ז אלול תרנ"ה ונבעלה בעילת מצוה ולא היתה יכולה לטבול תיכף אחר ראי' בתולים, כי בכ"ה אלול הגיע ימי וסת שלה לזה היתה זמן הטבילה שני' אור ליום י"ב תשרי תרנ"ו ובכ"ה תשרי שהי' זמן וסתה כי הי' לה וסת קבוע לראות בעונה בינונית לא ראתה ויצא קול שהיא מעוברת ובעלה שבק לן חיים בו' כסליו תרנ"ו והניח אח בן ד' שנים. והאשה הנ"ל ילדה בת ב' תמוז תרנ"ו והיתה הילדה בבריאות י"ב ימים ונחלתה ואמר הרופא סיבת מחלתה שלא הי' לה מינקת כהוגן ואמה מחולשתה שמטה הדד ושנתנו לה מאכלים והילדה חלתה ד' ימים ובח"י תמוז נפטרה. והנה מעיד ע"א שבי"ט טבת או בכ' טבת ראה האלמנה והכיר שהיא מעוברת וכרסה בין שני' כדרך אשה מעוברת והנה העידו ב' עדים שראו הילדה. קודם קבורתה שנגמרו שערה וצפרני' בשלימות כדרך בני קיימא ועד א' העיד שראה הילדה בעת חייתה והיתה מלאה שערות ונגמרה צפורני' ככל הילדות בני קיימא ואשה אחת העידה שבעת שיצאה הולד לאויר העולם ראתה שגמרו הצפרנים והי' לה שערות

ואשה אחת העידה שלמחרת יום הלידה ראתה כי נגמרו שערה וצפורני' גם שהיתה בבריאות ונגמר גופה בשלימות ככל ילדי בני קיימא. עוד העידה האשה שבכ"ה תשרי הכירה בפני' של האשה ובתשוקתה לדברים חמוצים ושנמאס לה אכילת בשר כי היא תחלת ימי עבורה והנה עתה שואלני אם מותרת להנשא או זקוקה ליבם:

א **תשובה** נבאר מקודם אם מה דחיישינן לנפל בלא שהה ל' יום באדם וח' בבהמה לרשב"ג היא מה"ת או דרבנן, הנה דעת רוב הפוסקים דהיא רק חשש דרבנן דמדאורייי' ל"ח לנפל דרוב נשים ורוב בהמות ולד מעלי' יולדין. אך י"ל בלא שהה ל' יום ומת הרי ולד זה אינו מהרוב דרוב ילדים אינם מתים קודם ע"כ חיישינן שמא ממיעוט נפלים היא מ"מ הרי כ' הרא"ש בחולין י"א דאם עשו גבינות מבהמות ונשחטה אחת ונמצאת טרפה למאי דפסקינין דאזלינן בתר רובא אמרינן השתא היא דנטרפה דרוב בהמות כשירות וביאור הדבר דממשיכין הרוב ואמרינן השתא יצאה הבהמה מהרוב ולא מעיקרא דיש חזקה מחמת רוב ה"ה במת הולד תוך ל' אם נימא דהוה נפל בתחלת הלידה יצא מהרוב ואם נימא דולד מעלי' היא ובן קיימא היא במיתת הולד, יצא מהרוב מ"ה אמרינן עכשיו יצא מהרוב. אך לשיטת התוס' חולין י"א דס"ל בגבינות כיון שעל כרחך יצאה בהמה זו מהרוב ל"א השתא היא דנטרפה דהוה חזקה שלא נתבררה וחזקה מחמת רוב ל"מ שע"כ יצא מהרוב ה"ה בולד י"ל במת הולד ע"כ יצא מהרוב אין ממשיכין הרוב והנה י"ל דאינו דומה לגבינות דיש להגבינות חזקת כשרות כמו קודם שנולד ספק הי' החלב מותרת משא"כ לענין יבמה לשוק יש להאשה חזקת איסור אך י"ל דתיכף כשנתעברה קודם שנודע הריעותא הי' רוב שתלד בן קיימא ולהרא"ש מהני חזקה מחמת רוב על כן אנו אומרים עכשיו יצא הולד מהרוב וע' תשובת ברית אברהם חיו"ד סי' כ' שמפלפל בסברא זו ומטעם זה נלפע"ד דלא כמ"ש בבית אפרים אה"ע סי' קל"ד ד"ה אמנם לפענ"ד י"ל לשי' הרא"ש דהרא"ש ס"ל בלא שהה ל' יום ופיהק ומת הוי ספק נפל מה"ת אפי' לרבנן והוסיף עוד לומר דאפי' מת מחמת חולי הוה כפיהק ומת והוה ספק מדאורייתא דהרי הרא"ש סובר דממשיכין הרוב ואמרינן השתא יצא מהרוב, א"כ במת מחמת חולי אמרינן דהולד היא מרוב בני קיימא והשתא היא דיצא מהרוב. ואף אם נאמר דבפיהק ומת אין לתלות המיתה אך במה שהוא נפל והוא הוכחה שהוא נפל י"ל דהוא ספיקא דאורייתא משא"כ כשמת ע"י חולי שיש לתלות המיתה בהחולי' ודאי אמרינן השתא יצאה מהרוב כמו דאמרינן השתא היא דנטרפה. ול"ה רק מדרבנן עוד י"ל דהרי הרוב הוא על האם כדאמרינן רוב נשים ולד מעליא ילדן. והרוב של האם לא איתרע במה דמת

הולד דהולד יצא מהרוב מחמת חולי והרוב של האם לא איתרע כדאמרינן בחולין ו' סכין איתרע בהמה לא איתרע:

ב **והנה** בעיקר ההוכחה של הטורי אבן דהא דחיישינן לנפל הוא חשש דאורייתא מדמקשה בר"ה ו' דמ"ה בכור בעל מום מונין לו שנה מיום שנולד דוקא בכלו לו חדשיו הא בלא כלו לו חדשיו אין מונין רק מ"ח ימים דלא חזי לאכילה והרי זה מדאו' דתאכלנו שנה בשנה ואס"ד דרק מדרבנן חיישינן לנפל איך ע"י איסור דרבנן מתירין להשהותו יותר משנה. וכ' בס' חיו"ד ח"א סי' כ"א אות ט' דהנה בכל ולד יש ס"ס שמא בן ט' ואת"ל דאינו בן ט' שמא בן ז' רק דהוה ס"ס משם אחד והפמ"ג כ' בדיני ס"ס ס"ק י"א דס"ס משם אחד מדאורייתא מהני ורק מדרבנן ל"מ. ועדיין תיקשי מהא דמק' בעל מום מי מצי אכיל. ואמנם בנדה כ"ד ע"ב מבעי' בגמ' אי בהמה יולדת לשבעה או לא ולא איפשטא ועיין זקני ת"ש סי' י"ג ס"ק ט"ו. א"כ י"ל דהא דמקשה בר"ה בעל מום מי מצי אכיל קאי לצד האיבעי' דבהמה אינה יולדת לשבעה ול"ה ס"ס ורוב לחודא ל"מ כמ"ש בדגול מרבבה סי' ט"ו דהיכ' דאף דאזלינן בתר רוב מ"מ החזקה קיימת כגון בעגל קודם שחיטה דודאי בחזקת שאינה זביחה קיימא סמוך מיעוטא לחזקה מדאורייתא. ע"כ מקשה בעל מום מי מצי אכיל היינו לשחוט ולאכול. וכל זה שייך בבהמה אבל באשה דיש ס"ס דודאי יולדת לשבעה וודאי ל"ה רק חשש דרבנן דהוה ס"ס וגם ל"ש סברת הדגול מרבבה באשה ובזה מיושב ק' ב"ש קס"ד למה מחמירין בעגל אף בדיעבד ובאשה אמרינן אם נשאית לא תצא להנ"ל מיושב דבאשה ודאי יש ס"ס משא"כ בבהמה עיי"ש שהארכתי:

ג **והנה** בעיקר סברת הדג"מ סי' ט"ו שכ' דבבהמה י"ל סמוך מיעוטא לחזקה מן התורה ואף דרובא עדיף מחזקה זה דוקא דאם ניזל בתר רוב אין כאן חזקה כגון בפרה אדומה אם הפרה מרוב כשרות יפה הוזה והטמא נטהר משא"כ בבהמה אף אם אינו נפל מ"מ עדיין יש חזקה שאינה זבוח דהרי לע"ע לא שחוט ואיני מבין סברתו דהרי הספק כשישחט אם תהי' מותרת ואז ליכא חזקה והרי בהזי' הספק אם מותר להזות ועדיין לא הוזה וע"כ צ"ל כיון דאם הוזה נטהר מותר להזות ה"ה הכא אם ישחוט תהי' מותרת. ואולי כוון הדג"מ לסברתו בנובי"ק חאה"ע סי' ס"ט ד"ה ובאמת ששם כ' ג"כ דאף דרובא עדיף מחזקה דוקא בנעשה המעשה רק שמסופקים אם נעשה בהכשר אבל אם אנו דנין אם נעשה המעשה חזקה זו אלים טובא ועדיף מרוב עיי"ש אך בשחיטת ספק נפל הרי נעשה המעשה ואנו מסופקין אם נעשה בהכשר בזה מודה נוב"י דרובא עדיף. וגוף סברת הנובי"ק סי' ס"ט הנ"ל צ"ע מיבמות קי"ט דנראה שם דלרבנן בהלכה היא וצרתה למדה"י לרבנן מותרת לשוק דרוב נשים מתעברות ויולדת ול"א סמוך מיעוטא לחזקה דרוב עדיף

אף דשם ספק אם נעשה המעשה היינו ההריון והלידה ואף דתוס' כ' שם דלא מקרי רובא דתליא במעשה דממילא נזקק לאשתו מ"מ ספק אם נעשה ההריון והלידה וכפי הנראה גם להנוב"י לא ברור לי' סברתו. שוב ראיתי בנוב"ת אה"ע סי' י"ט שבן המחבר לא הסכים לנוב"י מטעם שכתבתי:

ד **וכת"ה** הביא ראי' דלא כדג"מ רק אף בבהמה ל"ה רק מדרבנן מהגהות הב"ח ביומא ס"ה ע"ב שהקשה בגמ' אפר ושעיר של יום הכפורים שנאבד ונשתייר לשנה אחרת לא יקרבו גזירה משום חטאת שעברה שנתה ומקשה אשעיר הוא גופה עברה שנתה ומשני כרבי והקשה בהגהות הב"ח נוקמא שנעשה בן ח' ביו"כ ולגבי בכור מפורש דמונין משעה שנראה להרצאה והקשה כת"ה הרי תוס' עירוכין י"ח ע"ב כתבו דדוקא לענין בל תאחר מונין משעה שנראה להרצאה ולענין בן שנה מונין מיום שנולד (ומצאתי בהגהות רש"ש שהרגיש בזה) ותירץ דב"ח ס"ל דקאי אף לענין בן שנה כדמשמע מתוס' ר"ה דלא קאי דוקא לענין בל תאחר רק לענין לאכלו תוך שנתו מונין משעה שנראה להרצאה. וה"ה לענין בן שנה. ותירץ הב"ח דבשלמא בבכור דקיימא רק להרצאה ולא לאכילה מונין משעה שנראה להרצאה דמעיקרא לא חזי כלל משא"כ היכא דבשעה שנולד הי' חולין ולא הי' עומד למזבח והי' ראוי לאכילה מונין משעה שנולד ואי ס"ד כהדג"מ ופמ"ג דגם בחולין הי' אסור באכילה מספק מדאורייתא אמאי מונין משעה שנולד וע"כ דבחולין אין אסור מן התורה ומ"ה מונין מיום שכולד. הנה נפלאתי שלא פי' כוונת הב"ח בקושיתו דאם נעשה בן ח' ביו"כ בבקר ביו"כ השני כבר עברה שנתו דשעות פוסלת בקדשים. ואיך משכחת דלא עברה שנתו ועיינתי בהגהות הב"ח שציין קשיתו על רש"י שם ושמא לא הקשה על גוף קו' הגמ', רק על רש"י שכ' דמשכחת לה שלא הי' רק שס"ג וע"ז הקשה שלא הי' רק קצת יותר משנה דכשהגיע יו"כ אינו רק שנה וביו"כ גופי' הוא יותר משנה אבל על גוף קושית הגמ' ל"ק קושיתו. אמנם יש לפרש קושיתו אגוף קושיות הגמ' ונאמר דזקני הב"ח יסבור כשיטות הפמ"ג דבעי ז' ימים מעל"ע וכש"כ בקדשים בעי מעל"ע ומשכחת לה שהפריש שעיר ליו"כ שימלאו ז' ימים בשעה ב' אחרי צהרים בדרך משל והיו יכולין להקריבו ביו"כ בשעה הנ"ל ונאבד וראוי הוא להקריב בשנה שני' בבקר דהוא השתא בן שנה. ואם כנים דברינו בכונת קושיתו ל"ק עלי' מתוס' עירוכין דהתוס' עירוכין הוכיחו סברתן דאין מונין משעה שנראה להרצאה מדאמרינן שעות פוסלת בקדשים ואם מונין מיום ח' לא משכחת שעות פוסלת בקדשים וזה לתוס' דלא בעינן מעל"ע אבל להב"ח דבעי שלימין ז' ימים משכחת שעות פוסלות כמ"ש ג"כ בהגהות הרב ר' שמחה מבוברקא ובנוב"ת יו"ד סי' ז' א"כ לשיטתי הב"ח יפה הקשה די"ל דלא כתוס' והנה

מתירוץ הב"ח יפה הוכיח דינו אך לא קיי"ל כהב"ח ולא בעינן מע"ל ול"ק ק' הב"ח כלל. ולשיטת הב"ח מיושב קו' תוס' עירוכין ח"י ע"ב ד"ה שנתו שהקשה ר"ש למ"ל קרא שנתו שלו ולא שנתו של עולם אס"ד דמונין שנתו של עולם איך יקריב תמידין בר"ה הרי ע"כ נולדו קודם ר"ה שיהי' בני ח' בד"ה והו"ל בן שתי שנים. דע"כ לענין בן שנה מונין מיום שנולד אולם להב"ח דבכור מונין מיום ח' דלא הי' ראוי לקרבן והוא עומד אך להקרבה נהי דבהמת חולין שהוקדש מודה הב"ח שמונין מיום שנולד מ"מ לולא שנתו שלו היו אמרינן דמונין לשנתו של עולם ומשכחת תמידין ומוספין בר"ה שלוקחין ולדות מבהמת קדשים כגון ולד תמורת עולה שקרב עולה כדאמרינן בתמורה י"ח אך י"ל דלקרבן ציבור ולד תמורה לא חזי דאין אדם מתכפר בדבר הבא בעבירה כדאמרינן בתמורה כ' ע"ב (ועיין בספרי ליו"ד ח"ר סי' ו' אות ב') אך הרי משכחת לה שקנה הגזבר עוברין והקדישן דקי"ל כר"י דקדושה חלה על העוברין בתמורה י' ול"ה דשלב"ל כמ"ש בקצה"ח ונתיבות סי' ר"ט. דזה עומד להקרבה ומונין משעה שנראה להרצאה ונראה להרצאה רק בר"ה ועיין בספרי ליו"ד ח"ר סי' כ"ג אות ד"ה שהוכחתי ממהש"א ביצה ו' תוס' ד"ה וכי מה בין דס"ל בעי ז' שלימים גם כתבתי שם דלדידן דל"ח למיעוט נפלים רק מדרבנן ל"ב ז' שלימים רק לר"מ דחייש מדאורייתא למיעוט בחזקת איסור בעי ז' שלימים ועיי"ש שישבתי קו' הפמ"ג מיומא ס"ג ומעירוכין ולפ"ז מיושב קו' הב"ח דביומא ס"ו דקאי הסוגיא לר' יהודה והוא לא חייש למיעוט ע"כ לא בעי ז' שלימים ושפיר מקשה בגמ' ומכל זה מוכח דלדידן ל"ח לנפל רק מדרבנן ודוק כי קצרתי:

ה **ושוב** נ"ל דעיקר סברת הדג"מ דה"ט דחיישינן בבהמה למיעוט נפלים משום דדוקא אם הרוב מתנגד לחזקה ל"א סמוך מיעוטא לחזקה אבל בנפל קודם שחיטה אף אם אזלינן בתר רוב מ"מ החזקה קיימת בכה"ג רוב לא עדיף מחזקה והנה הקצוה"ח סי' ר"פ וש"ש סי' פ"ז כתבו דה"ט דאין הולכין בממון אחה"ר משום דאף ניזל בתר רוב אבל הממון בידו ועדיין חזקה קיימת רובא לא עדיף מחזקה ורב דס"ל הולכין בממון אחה"ר ס"ל אף בכה"ג רובא עדיף. והנה הלכה כרב באיסורי ולפ"ז אף בנפל אזלינן בתר רובא וזה הטעם של האורחת חיים הובא בב"י דס"ל בעגל ספק אם כלו לו חדשיו מותר לאכלו קודם ח' דס"ל הא דאמר שמואל בשבת קל"ה הלכה כרשב"ג ומשמע אף בעגל משום דכשיטתי' ס"ל דהיכא דחזקה קיימת רוב לא עדיף מזה אבל אנן פסקינן הלכה כרב באיסורי והא דמקשה בר"ה ז' בע"מ מי מצי אכיל וכן הא דר"פ ור"ה ברי' דר' יהושע לא אכלו בשבת קל"ה משום דס"ל הלכה כשמואל דאמר הלכה כרשב"ג אף בעגל ואנן לא

פסקינן רק כרב באיסורי אף היכא דפליגי בממון אם יש נ"מ באיסורי עיין תוס' כתובות י"ד ע"ב ד"ה כמאן וזה הערה יקרה:

ו **והנה** בדין דגמרו שערו וצפרניו רק שלא נבדק בשעת לידה רק שאח"כ ראו שגמרו כמו בנ"ד האריך כת"ה ומייתי תשו' ח"ס סי' ס"ט שכ' דל"מ סימן דגמרו רק בראו בשעת לידה ולפענ"ד להוכיח דאפילו אח"כ ראו שגמרו מוציא מספק נפל. דהנה קשי' לפי המבואר ביבמות פ' ע"א דלרבנן בן ח' כשגמרו סימנים אינו יוצא מידי נפל עד שיהי' בן כ' שנה לפירש"י ותוס'. ולפ"ז לר"מ דחייש למעוטי לא יוכשר אדם לעדות ולקדושין ודאי עד שיהי' בן עשרים דשמא בן ח' חדשים הוא והוא נפל וגרע מטרפה ולדון יהי' כשר דל"ג מטרפה דכשר לדון ולדעת ירושלמי הובא בטוש"ע סי' ז' אפילו קטן כשר לדון ודוקא לעדות פסול דבעינן דין הזמה ועוד דכתיב ועמדו שני האנשים כמ"ש רש"י ב"ב קנ"ה. ובאמת מקטן כבר הקשה בתומים מכל הכשר לדון ומטרפה ל"ק דטרפה כשר להעיד בד"מ כמ"ש השד"ך סי' ל"ג אך מפחות מבן עשרים קשה דהרי משנה כל הכשר לדון מוקמינן כר"מ בנדה נ' ור"מ חייש למעוטי ושמא בן ח' הוא ולא יכשר רק בן עשרים ולדון כשר וקשי' כנ"ל וע"כ צ"ל דר"מ ודאי סובר כרבי דגמרו אפי' בבן ח' סגי בל' יום ומ"ה כשר לעדות ולקדושי ודאי ומזה נ"ל לפמ"ש בספרי ליו"ד ח"א סי' ס"א אות ט"ו וסי' ס"ט אות ו' דרבי כר"מ ס"ל וחילי מחדושי הר"ן דר"מ דמטמא באשה שהי' עושה צרכיה כשיטתי' ס"ל דחיישינן למעוטי ורבי כר"מ ס"ל בנדה י"ד וע"כ גם הוא חייש למעוטי וקשי' לדידי' איך יוכשר בן י"ג לעדות ולקדושי ודאי. וע"כ ס"ל דגמרו מהני ובלא גמרו באמת איכא ריעותא ופסלינן לעדות אמנם אם נאמר דגמרו ל"מ רק אם הוא בשעת לידה הק"ל איך בן י"ג כשר לעדות דלמא בן ח' הוא ובשעת לידה לא נגמרו שמה שרואין השתא שנגמרו אין תועלת ולמה כשר להעיד וע"כ מהני גמרו אפי', אח"כ לרבי ולר"מ וה"ה לדידן ועוד נדבר מזה אי"ה ועכ"פ מוכח מזה דאם ראו אח"כ שגמרו שערו וצפרניו אמרי' דודאי בשעת לידה נגמרו והוא בן קיימא בודאי אפי' למ"ד חיישינן למעוטי:

ז **ונבא** לגוף הדין הנה כת"ה כ' דבנ"ד אין לספק שמא נתעברה מביאה ראשונה והו"ל בן ט' חדשים נהי שראתה אח"כ מ"מ בתחילת עיבורה אינה מסולקת מדמים כמ"ש בס"ט סי' קצ"ד ואין ראיה מראית נדתה שאינה מעוברת (ובאמת כבר מבואר כן בתשו' הרשב"א הובא בבית אפרים סי' קל"ד ד"ה עוד זאת אדרוש וכן כ' בריב"ש סי' תמ"ו דמעוברת אינה מסולקת דמים בג"ח הראשונים ובאמת צ"ע מזה על תשו' עבודת הגרשוני סי' כ"א) מ"מ כיון שאין אשה מתעברת מביאה ראשונה ולדעת שיבת ציון סי'

ע"ג בשם המדרש אפי' מיעוט ליכא דלא כנובי"ק סי' כ"ב אין לספק בזה. איברא דגם לשיבת ציון יש להסתפק שמא מיעך באצבע או הערה בה ולא פירש ממנה ובפעם שני נתעברה כמ"ש בשיבת ציון דמה"ט מתיר הש"צ האשה לבעלה כהן דתלינן שנתעברה ממנו תיכף לאחר נשואין אך שם מתיר מתרי חזקה דעדיף מרוב ובנ"ד אין כאן תרי חזקה מ"מ לספק יש לצרף סברא הנ"ל ויבואר אי"ה עוד מזה:

ח **והנה** בת"ש סי' ט"ו ס"ק י"ג מבואר דאף בבהמה דחלה ונשחט תוך ז' איכא חשש דאורייתא דחיישינן לשיטת הרמב"ן דחלה ומת הוה כפיהק ומת ומייתי ראי' מתו' בכורות כ"א שכ' דמה"ט מחמירינן בבהמה כרשב"ג משום דגזרינן שמא ישחוט כשהעגל חולה וקרוב לפיהק ומשמע דבכה"ג אסור מדאורייתא ומשמע דכ"ש באדם שמת הילד קודם ל' מחמת חולי הוא חשש דאורייתא וקשה עליו איך הבין דברי הגמ' דביבמות דפסק רבא במת תוך ל' ונתקדשה לכהן א"צ חליצה דע"כ מוכח דל"ה, רק חשש דרבנן ולרז"ה מיירי במת מתוך חולה דל"ה כפיהק ולרמב"ן דחולה הוה כפיהק ס"ל דאין הלכה כאביי דפיהק אסור לכ"ע והרי משמע מלשונו דכל מת מחמת חולה הוה כפיהק ודוקא באכלו ארי לרבנן א"צ חליצה ודוחק לומר דרבא מיירי דוקא באכלו ארי כמ"ש הר"ן לשיטת הרמב"ן וצ"ל דרבא מיירי בגמרו שערו וצפרניו דבזה לרבי א"צ חליצה ולרשב"ג צריכה חליצה מדרבנן ומ"ה לרבא באשת כהן א"צ חליצה ודוקא בבהמה חשש הת"ש לשיטת הרמב"ן דל"ש גמרי סימנים ומ"ה חשש לחולה קרובה לפיהק אבל לא באדם שנגמרו סימני'. ולדעת הנמ"י אף בודאי בן ח' מהני גמרו סימני' דבאשת כהן א"צ חליצה ובספק בן ט' וגמרו א"צ חליצה ולדעת הרשב"א פ' הערל דוקא בספק בן ט' וגמרו א"צ חליצה ולא בודאי בן ח' וכ' הב"ש סי' קס"ד ס"ק י"א כשהוא ודאי בן ח' יש ג' מחלוקת דלרבנן ל"מ אף שהה ל' ואף גמרו לרשב"ג מהני שהה וגמרו לחודא ל"מ ולרבי מהני גמרו. ואמנם לנ"י לרבנן מהני גמרו לחודא ורשב"ג מחמיר על כן כ' הב"ש דצ"ע אם לסמוך על פי' הנ"ל ואליבא דרבנן. ובסי' קנ"ו ס"ק ב' כ' הב"ש דאפילו דודאי בן ח' וגמרו סימני' ולא שהה פוטר מדאורייתא מחליצה ומיבום ונראה מדבריו שם קצת דבאשת כהן א"צ חליצה אף בודאי בן ז' ובסי' קס"ד חזר מדבריו וכן כ' הבית מאיר בסי' קנ"ו ונלפע"ד דדוקא בודאי בן ח' ס"ל לב"ש דהיא חשש דאורייתא אפי' בגמרי סימני' אבל בספק בן ז' ספק בן ח' וגמרו גם לב"ש מותרת בקידשה כהן בלא חליצה דהרי סימן דגמרי הוא סימן רק כיון דבן ח' הוא ודאי נפל לרבנן אין הסימנים מוציאין מידי נפל אבל בספק בן ז' אף דודאי אינו בן ט' מ"מ הסימנים מוציאין מידי ספק נפל הגם דממ"ש הב"ש וכל הפוסקים בספק בן ט' מהני סימנים מדאורייתא אין

ראי' לספק בן ז' ספק בן ח' דספק בן ט' הסימנים מסייעים לרוב דלט' ילדן משא"כ בודאי אינו בן ט' מ"מ כיון דפלוגתא דרבי ורבנן הוא בודאי בן ח' כמבואר בגמ' י"ל בספק בן ז' לכ"ע מהני סימנים להוציא מאיסור תורה וכן מוכח מרשב"א בחידושי פ' הערל דהרי הרשב"א כ' שם לענין הלכה דאם בן שמנה הוא ונגמרו שערו ולא שהה ל' יום אין עושין בו מעשה ואפי' בדיעבד באשת כהן הרי זו חולצת דליכא מאן דמחזיק בבן קיימא אלא רבי בלבד ולא קי"ל כוותי'. ולעיל מזה סוף ד' פ' ע"א כ' והא דקתני בתוספתא דשב' פ' במה בהמה ספק בן שבעה ספק בן שמנה אין דוחין את השבת ההוא בשלא גמרו סימני' אבל אם גמרו סימני' כיון דרוב נשים ולד מעליא ילדן וזה מסופק שמא בן ח' הוא בבן קיימא מחזקי' לי' לכ"ע חוץ מרשב"ג והרי התוספתא קאי בודאי אינו בן ט' רק ספק בן ז' ספק בן ח' מ"מ מודין רבנן ורק רשב"ג האוסר והרי הב"ש אוסר ושיטת רשב"א דלא כנמ"י ומ"מ בספק בן ז' גם הב"ש יתיר בנתקדשה לכהן:

ט **הן** אמת דמ"ש הרשב"א כיון דרוב נשים ולד מעלי' ילדן בבן קיימא מחזקינן לי' צ"ע דהרי רוב נשים לט' ילדן וזו דלא ילדה לט' איתרע לה רובא (וכ"כ הגאון ר' מרדכי זאב בתשו' שבס"ס קס"ד אבל לא ראה דברי הרשב"א) וצ"ל דרוב נשים היולדות ולד שנגמרו סימני' בני קיימא נינהו ע"כ אף שיצאה מן הרוב דלט' ילדן מ"מ מרוב זה לא יצאה ואינו דומה למה שאמרו ביבמות ל"ז דזו הואיל ולא הוכר עוברה איתרע לה רובא דשם מהנשים שלא הוכר עיברה ליכא רוב דלט' ילדן משא"כ בזה מהנשים שאין יולדות לט' איכא רוב שהם בני קיימא אותן שנגמרו שערות והנה הדבר תליא במחלוקת דדעת ז' הת"ש סי' כ"ט דבמצא מים בראש וספק אם מוח מקיפו הואיל ורוב אין להם מים במוח איתרע לה רובא וחו"ד חולק עליו וראש אפרים בשו"ת שבסוף הספר סי' י"ט האריך בפרט זה ומייתי ראי' מהריב"ש סי' תע"ד כדברי הת"ש ובסוף כ' דתליא בפלוגתא דבכורות מ"ב אי אמרינן הואיל ואישתני אישתני. והרמב"ם פוסק דל"א הואיל ואשתני והרא"ש פוסק דאמרינן הואיל ואשתני ונמצא דגם דברי הרשב"א תליא במחלוקת ואני בעניותא הארכתי בסברא זו בספרי ליו"ד ח"ב סי' י"א אות בג"ד יעיי"ש סי' י"ב אות ד' וסי' קכ"ט סוף אות ה' ובח"ר ליו"ד סי' ח' אות ט"ז ואולי יש לחלק בין הפרקים ואי"ה יבואר עוד. ודברי התוספתא שהביא הרשב"א הוא בפט"ז דשבת אך צ"ע למה מייתי דברי התוספתא ולא מייתי דברי הש"ס דשבת קל"ה דמבואר שם דספק בן ז' ספק בן ח' אין מחללין עליו את השבת והוא מדברי התוספתא הנ"ל:

י **והנה** עפ"י הנ"ל יש לישב דברי הרי"ף שפוסק דספק בן ז' ספק בן ח' אין מלין בשבת וכן הוא בהרא"ש והר"ן והטור הקשו דהרי בגמ' דשבת קל"ה אמרינן דמהלינן ממנ"פ

אי לאו בן קיימא מחתך בבשר בעלמא מוקמינן התוספתא כר"א דמכשירין דוחה ואנן לא קיי"ל כר"א. והנ"ל הקשה בישי"ע סי' קס"ד דהק' בגמ' לרשב"ג דאי לא שהה ספיקא הוי מימהל היכא מהלינן ומשני מהלינן ממנ"פ והלא להרמב"ם חייב במוצץ דם משום מפרק ומפרק אפי' לאחר מיתה חייב כדמוכח בשבת ע"ה במוקמינן בפצעו מת ואף בבן ח' חייב ואיך ימול וידע שאח"כ יצטרך לחלל שבת בשלמא בכל מילה כיון שמילה דוחה שבת לא איכפת לן מה שאח"כ יחלל שבת משום פ"נ משא"כ בספק בן ח' ואף דאנן קיי"ל כרבנן דאין דישה אלא בגידולי קרקע מ"מ בהמה ואדם מקרי גידולי קרקע כמ"ש המגיד פ"ח ה"ז משבת. ולפמ"ש בספרי לאו"ח סי' ל"ו אות א"ב דאחיתוך גם הרמב"ם מודה דחייב משום נטילת נשמה שממית אותה החתיכה רק אפריעה א"ח רק משום מפרק א"כ קשיא יותר איך יעשה הפריעה דבזה אסור משום מפרק אף במת וזה טעם הירושלמי ביבמות פי"א דאמרינן שם ג"כ בספק בן ז' מהלינן ממנ"פ רבנן דקסרין אמרו ר"י בר אידי שאל מי אמר שמותר לחתוך בשר שלא לצורך (ובספרי הנ"ל ס"ס ל"ו הבאתי בטעות דברי הירושלמי ובשר המת מאן התיר לך ועיקר הגירסא כמו שכתבתי) ומה שפי' המפרש משום טלטול לא יתכן אך כיון שגם הב"י כ' משום איסור טלטול צריכין אנו לקבל דבריו באימה. אבל המובחר דהכונה שאסור משום מפרק אף בבשר המת ובאמת י"ל דה"ט דהרי"ף והרא"ש דפסקו כירושלמי אבל לפ"ז צ"ע אש"ס דידן ועיין בספרי לאו"ח ס"ס ל"ו מה שכתבתי לישב הקושיא באופן נאות:

יא **אמנם** כעת נ"ל הנה במה שהקשה בגמ' לרשב"ג ספיקא הוה מימהל היכי מהלינן והלא תוס' בכורות כ' ע"ב כתבו דרשב"ג בעצמו ס"ל חלב פוטר דל"ח למיעוט' וע"כ צ"ל דה"ט דבנפל חייש למיעוט' מדרבנן משום דגזרו אטו פיהק ומת ומה הקשה בגמ' מימהל היכי מהלינן ע"כ כוונת הגמ' שיעמידו דבריהם ויבטלו מצות מילה כמו דאמרינן בפסחים צ"ב שהעמידו דבריהם. והנה י"ל דדוקא במקום כרת העמידו דבריהם אבל לא בטלו מ"ע בשביל לאו שאין בו מלקות כמ"ש המ"ל פ"א מיו"ט דלא אמרינן מה לי איסור כרת מה לי איסור לאו רק בלאו שיש בו מלקות ע"כ שפיר משני דמהלינן אותו ממנ"פ דאם הוא אינו בן קיימא אין חייב משום נטילת נשמה ולא תקשי איך הוא פורע הרי עדיין חייב משום מפרק די"ל דברמב"ם כ' דא"ח משום מפרק רק בכגרוגרות וליכא רק ח"ש ובח"ש לא העמידו דבריהם כמ"ש בספרי הנ"ל דליכא רק ח"ש אך לפ"ז תקשי מה הקשה בגמ' על ספק בן ז' ספק בן ח' נמהלי' ממנ"פ הרי שם ליכא רוב דאיתרע רובא כנ"ל והוה ליה ספיקא דאורייתא ואיך ימול ויפרע ויעבור בודאי על ח"ש דהוא דאורייתא בשבת לכ"ע דילפינן מיו"כ דכ' וכל מלאכה כמו דדרשינן בת"כ פ' אמור והובא בספרי

חא"ח סי' י' אות ו' וע"כ צ"ל דסוגיא קאי גם אגמרו סימנים דלא כמו שמפרש ביבמות פ' וס"ל לא אמרינן הואיל ואישתני וגם בזה יש רוב כמ"ש הרשב"א ומ"מ העמידו דבריהם וע"ז מקשה ולמהלי' ממנ"פ ואי דיש בו משום מפרק במקום ח"ש לא העמידו דבריהם אבל הרא"ש דפוסק הואיל ואישתני אישתני כדאיתא בבכורות עיין בראש אפרים סי' י"ט הנ"ל ע"כ ליכא רוב והו"ל ספיקא דאורייתא ואסור משום מפרק ע"כ פוסק דאין מוהלין בשבת וכן יסבור הרי"ף וכן יסבור הירושלמי ולפי המבואר ברא"ש דלא קאי רק בלא גמרו סימני' בזה ודאי ליכא רוב והו"ל ספיקא דאורייתא ול"ש ממנ"פ כנ"ל ודברי ר' אדא בש"ס דמהלינן אותו ממ"נ קאי לס"ד דיבמות פ' דברייתא קאי בגמרו דאיכא רוב וכ"כ הב"י בסי' רס"ו. ולפ"ז מבואר דגם הרא"ש יודה להרשב"א דבספק בן ז' ספק בן ח' וגמרו יש רוב אף דס"ל הואיל ואשתני דאינו דומה לבכורות כסברת החו"ד ונמצא ספק בן ז' ספק בן ח' ודאי יצאה מחשש דאורייתא. ואם כנים הדברים דבספק בן ז' ספק בן ח' וגמרו אם נתקדשה לכהן א"צ חליצה אם יצטרף עוד ספק בכה"ג יש להתיר אף לכתחלה במקום עיגון כגון ביבם קטן שתנשא בלא חליצה דהוה ספק דרבנן:

יב **והנה** בעיקר הדין דאין אשה מתעברת אלא סמוך לוסתה לר' אמי ולר' יוחנן סמוך לטבילתה בנדה ל"א ע"ב והפוסקים נתוכחו הלכה כדברי מי וע' בשדי חמד כלל א' סי' שע"ז שהאריך בפרט זה. אך לפמ"ש מהרש"א בח"א בנדה שם דר' יוחנן דס"ל סמוך לטבילתה ה"ה דס"ל גם סמוך לוסתה נראה דהלכה זו סמוך לוסתה או סמוך לטבילתה אף לר"י. אמנם דברי מהרש"א בזה צע"ג מסוטה כ"ז דאמרינן אליבא דמ"ד אין אשה מתעברת אלא סמוך לוסתה לא תבעי' לך דלא ידע בה ולא מינטרא כי תבעי' אליבא דמ"ד אלא סמוך לטבילתה כיון דידע בה מינטרא ואס"ד דהוא ג"כ ס"ל סמוך לוסתה עדיין לא ידע ולא מינטרא וכבר תמה עליו הגאון מהרש"ק במי נדה וע"ל בח"א סי' נ"ב אות ד' ועל צד הדוחק י"ל כיון דאין הגירס' אלא סמוך לטבילתה רק ר"י אמר סמוך לטבילתה רצה לפרש דר"י ס"ל תרווייהו והא דאמרי' בסוטה אלא למ"ד אין האשה מתעברת אלא סמוך לטבילתה לא כוונו על ר' יוחנן אך על ר' יוסי בירושלמי תענית פ"ק סוף ה"ו דאמר חשוכי בנים משמשין מטותיהם בלבד יום שטבלה הובא במג"א סי' תקע"ב והוא ודאי ס"ל אלא סמוך לטבילתה מדלא התיר סמוך לוסתה מ"מ ודאי להלכה דלא כמהרש"א והנה גם דברי התו' נדה י' ע"ב ד"ה דהויא מניקה צ"ע שכ' בתי' השני בימים שהיא רגילה לראות אינה מתעברת אלא סמוך לטבילתה או סמוך לוסתה אבל בימים שהיא מסולקת דמים כגון שהיא מניקה מתעברת א"כ מה מבעי' בסוטה פרוצה ביותר למ"ד אלא סמוך לטבילתה כיון דידע בה מינטרא ושמא נתעברה בימים

שאין רגילה לראות דלא ידע למינטרא. ע"כ נראה דבתחלה תי' התוס' דרוב פעמים היא כך ומיעוט מתעברות ושוב כ' א"נ אפילו נימא דאף מיעוט ליכא בימים שאינה רגילה איכא מיעוט עכ"פ ושוב ל"ק מסוטה דל"ח למיעוט' ומתוס' סוטה כ"ז ד"ה אליבא נראה דס"ל דמ"ד סמוך לוסתה מיעוט מתעברות סמוך לטבילתה או באחד מימים שבין וסת לטבילתה וכן למ"ד סמוך לטבילתה ומשמע דבשאר הימים אפילו מיעוט ליכא ומה דקשה לדבריהם מהך דנדה י' במינקת שנתעברה י"ל דמיירי באשה שיש לה וסת מל' יום או וסת החודש ולא ראתה ב' פעמים ומ"מ לא נעקר הוסת ומקרי סמוך לוסתה אף שלא ראתה רק שהי' ימים שראוין לימי הוסת רק מרש"י נדה ל"א נראה דבעי שעת וסתה ממש. והנה מלשון המגיד פט"ו מא"ב ה"כ נראה דקיי"ל סמוך לטבילתה כר"י מדכ' דסלקא בתיקו וזה ודאי לר' יוחנן ובס' שדי חמד אות א' סי' שע"ז מייתי בשם ס' מלבושי יו"ט שכ' דדוקא בזמנם שהי' טובלת בזמן טבילה שייך לומר דאשה מתעברת סמוך לטבילה משא"כ בזמן הזה דלפ"מ שמחמירות על עצמן מרחיקות הטבילה ל"א אשה מתעברת סמוך לטבילה. הנה כשמרחיקות הטבילה ל"ש לומר שמתעברות יפה כ' דמוכח כן מתוס' נדה ו' שהקשו איך נתעברה בימי מניקה והלא משכחת לה שראתה קודם י"ב חדשים הפסיקה מלראות בימי מניקה ולא טבלה על הראי' עד השתא ונתעברה וכבר הקשה כן הגאון מהרש"ק ועל כרחך בהרחיקה טבילתה ל"ש לומר שנתעברה אך זה בהרחיקה הרבה אולם בהרחיקה איזה ימים ל"ש סברתו כדמשמע מכל הפוסקים שלא חילקו בזה:

יג **והנה** בענין הוכר עוברה דהיא הוכחה דהעובר בן ג"ח כמבואר בתשו' מוח"ז רע"א סי' פ"ט הנה מה שיש לחוש שמא בן ז' הוא ועוברה ניכר לשליש ימי' כבר הבאתי בספרי לא"ח סי' נ"ג אות ז' דברי מהרש"א נדה ח' ע"ב שכ' דאף יולדת לז' אין ניכר עוברה לשליש ימי' ושם תמהתי מסנהדרין ס"ט וכתבתי כונת מהרש"א דאין הלכה כרבינא בסנהדרין וראית מהרש"א נכונה מאוד דהרי סומכוס אומר משום ר"מ ג"ח ור"מ חייש למיעוט' והי' לו להקל בדרבנן דאף בפחות מג"ח די' שעתה דשמא תלד לז' והו"ל לומר סמוך מיעוטא לחזקה כדס"ל לר"מ בנדה י"ח וע"כ דאף יולדת לז' אין עוברה ניכר לשליש ימים גם ראיות מהרש"א מפ' החולץ כונתו מדמקשה ותמתין משהו ותינשא וכי מלו ג"ח ליבדקי' וניחוש שמא בן ז' לאחרון ומ"ה הולד ניכר לשליש ימי' ועדיין יהי' בספק והרי בהבחנה חיישי רבנן למיעוטא כדמוכח מדברי תוס' ד' מ"ב וע"כ אף בן ז' עובר ניכר בג"ח ומדניכר פחות מג"ח לנשואי' ע"כ בן הראשון הוא וכעת ראיתי בבית אפרים סי' קל"ד וסי' קל"ט שהאריך בד' מהרש"א והרגיש מה שק' עליו מסוגי' דסנהדרין אמנם

מייתי ירושלמי פ' החולץ דאיתא שם אלא כי אנן קיימין שבא עלי' אחר מ' יום והוכר עוברה לאחר נ' יום הרי יש כאן ספק אם היא בן ט' לראשון או שהם ז' מקוטעין לשני ומבואר דבן ז' ניכר לנ' יום גם בתשובת הרי"מ סי' מ"ג מטיל ספק בהכרת העובר והובא בדברי כת"ה ויבואר אי"ה לפנינו:

יד **הנה** בגוף הדין שלפנינו יש כמה ספיקות א' שאנו מצרפין לספק שמא נתעברה מביאה ראשונה ע"י שמיעכה באצבע או הערה וחזר ושימש כדברי השיבת ציון הגם שאם נתעברה בט"ז אלול וילדה ב' תמוז הרי היא מעוברת בערך רפ"ג ימים ויותר מרע"ג אין דרך להשהות מ"מ בח"מ סי' ד' ס"ק י"א כ' דרגילות הוא עתה להוליד בחודש העשירי וכ"כ הב"ש והנובי"ק סי' ס"ט א"כ י"ל דאישתהו. הן אמת שי"ל כוונת הח"מ דבאיזה ימים בחודש העשירי הוה מיעוט דשכיח ובזה מיושב מה שהק' בתשו' בית שלמה ר"ס ו' מהא דהקשה ביבמות מ"ב ותמתין ב"ח ומחצה דאי לשבעה ילדה ודאי בר ז' הוא ומב"ל דלמא בר ט' הוא ואישתהי איזה ימי' כמ"ש בח"מ ומ"ש שם דכונת הח"מ דנשתנה האידנא הטבע לא משמע מד' הח"מ אבל לפמ"ש דגם זה הוה מיעוט ל"ק בגמ' דל"ח למיעוט הגם דבהבחנה חיישינן למיעוט עדיף. לגמ' לשני' דלמא לשיתא ופלגא ילדה מ"מ אף אם נאמר כן עדיין יש לצרף הספק שמא בן ט' הולד ואישתהי איזה ימים דממנ"פ הולד יצא מהרוב או שהוא בן ט' ואישתהי או שהוא בן ז' וכיון דרוב נשים לט' ילדן ל"ה מהרוב ע"כ עדיף לן לומר שיצא מהרוב ואישתהי דהוה מיעוט דשכיח מלומר דהוה בן ז'. ועוד נראה דבתשו' ברית אברהם חיו"ד סי' כ' אות ד' כ' דהיולדת לז' ע"כ נתעברה בולד שתגמור צורתו לז' והיולדת לט' ע"כ נתעברה בולד שתגמר צורתו לט' והנה הרב כ' כן בלי ראי', ונ"ל דבזה הכונה בירושלמי ר"פ החולץ שאמר ש"מ שתי יצירות הן והוא דנ"ל בש"ס דידן דף ס"ט בסנהדרין פליגי ביולדת לז', אי עוברה ניכר לשליש ימי' ומהרש"א כ' בנדה ח' דמש"ס דידן פ' החולץ ובנדה נראה דגם יולדת לז' לא ניכר פחות מג"ח ואמנם בירושלמי ר"פ החולץ מבואר דיולדת לז' ניכר בחמשים יום ונ"ל דהפלוגתא הוא דלמ"ד ג"ח ס"ל בשעת יצירה הצורה שוה ואחד הוא רק בשעת הגמר ולד אחד נגמר לז' וולד אחד נגמר לט' ע"כ אין הכרה פחות מג"ח ומ"ד עוברה ניכר לשליש ימי' ס"ל ב' יצירות הן מתחלת היצירה אינם שוין ושפיר קאמר ירושלמי מדניכר העובר לחמשים יום ש"ע ב' יצירות הן ומעתה כשאנו מסופקין אם ילדה לט' ואישתהי או ילדה לז' י"ל דממשיכין הרוב לומר השתא יצאה מהרוב כמ"ש הרא"ש גבי גבינות השתא היא דנטרפה כמ"ש בתחילת התשובה א"כ כשאתה אומר ילדה לט' ואישתהי קודם הלידה ח' ימים יצאה מהרוב וכשאתה אומר ילדה לז' בשעת היצירה יצאה מהרוב עדיף לן לומר

אישתהי והשתא יצאה מהרוב ואין לומר בנ"ד אין לומר דנתעברה תיכף אחר נשואין ויצאה מהרוב דלא משהין די"ל דנתעברה בטבילה השני' שהוא י"ב תשרי ועדיין יש עד ללידה ב' תמוז ח' חדשים וערך עשרה ימים ולדעת הראב"ד יולדת למקוטעין ומקרי זאת כלו לו חדשיו ולא יצאה כלל מהרוב וזה עדיף לן מ"מ הרוחנו דלדעת הרמב"ם דבעי ט' שלימים יש להסתפק שמא בן ט' ואישתהי דאם נתעברה בטבילה שני' יצאה מהרוב ולדעת הראב"ד א"צ לספק זה כאשר יבואר אי"ה מ"מ עדיין יש לעיין אם מצרפין זה הספק דשמא לא גמר ביאתו או שנדמה לו כן ואח"כ בעל שנית ונתעברה די"ל דאם לא גמר ביאתו רק הערה בה אינו משיר בתולים ויהי' ביאה שני' כמו ביאה ראשונה שלא תתעבר ואם גמר ביאתו אסור לבעול ומוקמינן הבעל בחזקת כשרות אך לפמ"ש בס"ט סוף סי' קצ"ג דמדינא יש להקל כ"ז שלא גמר הביאה במירוק האבר ולא ראתה דם אף שמישר בתולים ובנערה יש לסמוך ע"ז ע"כ אין להעמיד בחזקת כשרות בשגם שי"ל שלא ידע הדין:

טו **ספק** הב' הנה אף שמבואר בגמ' דבספק בן ט' צריכה חליצה במת תוך ל' דקיי"ל כרשב"ג דחייש למיעוט' מ"מ הי' לנו לומר דוקא בספק בן ט' או בן ח' כגון שפירש הבעל קודם ז' חדשים דליכא ס"ס רק רוב וחיישינן למעוטי אבל בספק בן ז' ספק בן ח' ספק בן ט' כיון דאיכא ס"ס שמא בן ט' ושמא בן ז' וגם רוב בכה"ג אף רשב"ג מודה כמבואר בנדה נ"ט ע"ב דר' יוחנן אמר, כי אמר ר"מ בחד ספיקא אבל בס"ס לא אמר והר"ן בחידושיו ובתשו' כ' דר"מ דמטמא באשה שהי' עושה צרכי' כשיטתי' דחייש למיעוט' ובס"ס בהדי הרוב מודה ובודאי הלכה כר"י לגבי ר"ל וכבר כתבתי בספרי ליו"ד סי' כ"א אות ט' לחלק בין אדם לבהמה אך שם כתבתי דל"ה ס"ס דשם אונס חד הוא ועיי"ש אות י"א שהבאתי ראי' נפלאה מסוגיא דנדה דף מ"ד אמנם כעת נ"ל דעכ"פ לדעת הרמב"ם דס"ל פיתוי קטנה לאו אונס וחילי' מקושיות תוס' כתובות ט' ולא ס"ל שם אונס חד הוא מהני הס"ס אמנם גם לדידן לפמ"ש בש"ך ססי' ק"י דהיכי שיש נ"מ איך הי' המציאות ל"ש שם אונס חד הוא וכאן הוה ספק איך הי' המציאות הוה ס"ס כמ"ש. ע"כ לכאורה יש להתיר בספק הנ"ל בלי חליצה אך מסתימת דברי הגמ' והפוסקים לא משמע כן מ"מ בנ"ד יש נ"מ דנראה מדברי הב"ש סי' קנ"ו דבספק כלו לו חדשיו אף אם נגמרו צפרניו ומת קודם ל' כבר יצאה מאיסור דאורייתא רק מדרבנן צריכה חליצה וכ"כ בית מאיר שם מ"מ אם יש ספק שמא בן ט' ושמא בן ז' דהוה ס"ס להרמב"ם דא"צ לס"ס משם אחד א"צ חליצה וגם לדידן יש לצדד א"כ בנ"ד ממ"נ אם נאמר דאין אשה מתעברת רק סמוך לטבילתה ע"כ נתעברה בי"ב תשרי ויש מקצת מחודש ט' ולראב"ד כלו לו חדשיו

רק דחיישינן למיעוט שאין מתעברין סמוך לוסת ולא לטבילה כתי' קמא בתוס' נדה י' ע"ב ונאמר כמו דחיישינן למיעוט נפלים כן חיישינן למיעוט שמתעברת אף לא סמוך לטבילתן וצריכה חליצה מ"מ אם ניחוש לזה שוב הו"ל ס"ס שמא בן ט' הוא ושמא בן ז' הוא ולהרמב"ם שפיר הוה ס"ס ובהדי רובא א"צ חליצה כלל בגמרו:

טז **והנה** עיקר ההיתר אשר נשען ג"כ כת"ה הוא דכיון דאין אשה מתעברת אלא סמוך לטבילתה כדעת ר' יוחנן והיא י"ב תשרי כבר נכנסה לחודש התשיעי וכבר הביא רמ"א סי' קנ"ו דעת התשב"ץ דנחלשו הדורות ועכשיו יולדות למקוטעין ונראה מדברי הרמ"א דהלכה כי"א. הנה יש לבאר דלכאורה אפי' אם נימא דמתעברות סמוך לוסתה כמ"ש באו"ז ח"א סי' תרי"ג בזה"ל שמא לא נתעברה סמוך לטבילתה עד סמוך לוסתה דפליגי בה דאמר ר"י אמר ר' אמי אין אשה מתעברת אלא סמוך לוסתה ור"י אמר סמוך לטבילתה ולא אתברר לן הלכתא ושמא איתא למר ואיתא למר וכן מעשים בכל יום בנשים שמשנות וסתן פעם קרוב ופעם רחוק ואשתכח דלא כ"ח. הנה מ"ש ושמת איתא למר ואיתא למר אם כונתו דר' יוחנן מודה לר' אמי כעין שכ' מהרש"א בח"א נדה ל"א דבריו תמוהין מאוד מסוטה כ"ז כמש"ל שתמהו על מהרש"א וע"כ כוונתו שספק הלכה כדברי מי או כונתו שבין הטבילה לוסת יש מיעוט שמתעברות לתרוייהו כמש"ל דברי התוס' סוטה כ"ז. אמנם אף אם נאמר סמוך לוסתה שהי' כ"ה תשרי עדיין יש יום א' או שתים יותר מח' חדשים שלימים אך בהדי ג' ימי קליטה ליכא יותר. אך לפי המבואר בכו"פ סי' קצ"ו ובחידושי הר"ן נדה ל"ח דרוב פעמים נקלט הזרע תיכף וכן משמע בתשו' מהרי"ט סי' צ"ח א"כ יש כאן רוב דהעובר יותר מח' חדשים. ולרשב"ץ ביום א' או בשני ימים בחודש התשיעי מקרי כלו לו חדשיו וכיון דיצאה מחשש דאורייתא שהרי גמרו שערותיו שוב בדרבנן סומכין על שיטת הרשב"ץ ועל הרוב דנקלט תיכף הזרע והוא מבואר במקצת בדברי כת"ה. אולם עדיין לא נחה דעתי דהן אמת דמה שקשה למ"ד וסתות ל"ד איך ניקיל מטעם לומר דע"כ סמוך לוסתה נתעברה והרי מדאורייתא ל"ח ליום הוסת (ולכאורה י"ל דר' אמי דס"ל נדה ל"א אין אשה מתעברת אלא סמוך לוסתה יסבור ווסתות דאורייתא ור"י כשיטתי' דס"ל וסתות ל"ד כמ"ש תוס' נדה ט"ו ד"ה אפילו הגיע ומ"ה דל"ה וסת חזקה אלימתא ס"ל דאשה מתעברת סמוך לטבילתה. אך בודאי לא תליא בזה) והנכון לפמ"ש במלא הרועים אות וסת אות י"ג דכ"ע ס"ל דוסת חזקה דאור' רק מ"ד וסתות ל"ד היינו כיון דלא ארגישה ע"כ לא ראתה דרוב דמים בא בהרגשה ומ"ד וסתות דאורייתא דס"ל חיישינן דלמא ארגשה ולאו אדעתה. אך זה ליתא דא"כ אמאי בבא מן הדרך א"צ לשאול אותה למ"ד וסתות ל"ד כדאמרינן בד' ט"ו וניחוש

שמא ראתה וארגשה אך המובחר כמ"ש בחו"ד סי' קפ"ד סק"י דמ"ד וסתות דאורייתא החזקה דראתה בהרגשה ומ"ד וסתות ל"ד החזקה שתראה אבל יכול להיות שתראה שלא בהרגשה (ואולי הוא לא יסבור רוב דמים בא בהרגשה או דחזקת טהרה שהיא כחזקת הגוף עדיף מרוב כמ"ש בש"ש ש"א פט"ו ע' בספרי ליו"ד ח"ב סי' כ"ד אות ח' בזה. אך אם ראתה בלא הרגשה יצאה מחזקת הגוף ושמא גם לענין הרגשה מהני חזקת הגוף וצ"ע) ועכ"פ לענין שתהי' אסורה לבעלה כיון שאם לא ארגשה מותרת לבעלה דאורי' מוקמינן אחזקת טהרה וכשירה בלא בדיקה דאמרינן לא ראתה ואת"ל ראתה שמא לא ארגשה משא"כ לענין שתתעבר סמוך לוסתה דהיום גורם להתעבר כמ"ש רש"י במס' נדה דף ל"א ע"ב לא תלי' בהרגשה ע"כ לכ"ע אמרינן דהאשה נתעברה סמוך לוסת אף למ"ד ווסתות ל"ד ילפינן קולא מזה שלא נתעברה אח"כ למ"ד סמוך לוסתה מתעברת. אך מדברי האו"ז ולשונו הזהב סי' תרי"ג שהבאתי לעיל שכ' וכן מעשים בכל יום בנשים בשעת וסתות פעם קרוב פעם רחוק ואשתכח דלא כלו חדשיו הן אם כונתו דוסתות ל"ד מה"ט הן אם כוונתו דלענין זה אין לברר היום והעת בין כך וב"כ אין להוכיח שבודאי נתעברה אז וגם מ"ש דרוב פעמים נקלט הזרע תיכף כבר כתבתי בתשו' (ע' ח"ר סי' ס' וס"ס צ"א) דהתו' יבמות מ"ב לא ס"ל כן והת"ש סי' ט"ו אות ט"ז כ' דאין שום הוכחה דרוב נקלט ביום הראשון. אך השואל ומשיב מהד"ק ח"ג סי' קמ"ט סמך ע"ז מ"מ מטעם שכתבתי עפ"י האו"ז אין לסמוך ע"ז רק כר"י דסמיך לטבילתה בפרט לפ"מ שיש לצדד דר"י כשיטתי' דוסתות ל"ד ול"ה חזקה אלימתא וכן פסקינן וכיון דגמרו שערו ויצאה מאיסור דאור' לענין דרבנן יש לסמוך ע"ד הה"מ דהלכה כר"י דלא כאו"ז:

יז **והנה** כת"ה מצדד להתיר עפ"י העד שהעיד שהכיר שהיא מעוברת בח"י טבת וקודם ג"ח לא ניכר העובר עפ"י רוב לכל הפוסקים ולפ"ז נכנס הולד לחודש הט' כמה ימים ויש לסמוך על שיטת הרשב"ץ דמקרי כלו חדשים דע"כ נתעברה קודם כ"ט תשרי היינו דאין לחוש שמא העובר בן ח' והוכר עוברה לשליש ימים שהוא פ"א ימים שליש מח' חדשים דאם נתעברה אחר כ"ט תשרי ובהדי ימי קליטה ל"ה רק ח' חדשים א"כ ליכא פ' ימים בהדי ימי קליטה עד ח"י טבת ואיך הוכר עוברה דממ"נ אם שמשה ע"ד משל בכ"ז תשרי ונקלט הזרע תיכף הרי בב' בתמוז יותר מח' חדשים ואם אתה חושש שלא נקלט רק ביום הג' א"כ צריך להכרת עובר בבן ח' חדשים פ"א יום בהדי שליש בימי הקליטה ומכ"ט תשרי עד ח"י טבת ליכא רק ע"ט וא"כ נתעברה מקודם ובודאי דבעי צ' או בבן שמונה פ"א יום חוץ מימי הקליטה כמבואר בתוס' דלא כמ"ש הפוסקים בשם סה"ק עץ חיים והאריך הרבה בפרט זה הנה אם חש לדברי האומר דאף בבן ז' סגי להכרה בשליש

ימי עוברה הי' לו לחוש גם לדברי הירושלמי דסגי בבן ז' בחמשים יום ובבן ח' קצת יותר אך לזה י"ל דודאי נגד ש"ס דידן כמבואר בסנהדרין ס"ט דעכ"פ שליש ימי' בעי ע"כ דבר חכמה הוסיף בהיתר זה:

יח **והנה** מה שמפלפל בענין אם ע"א נאמן לומר שכלו לו חדשיו הנה ראיתי בישי"ע בתשו' לסי' קנ"ו שכתב לרמב"ן בחידושיו ביבמות פ' החולץ דה"ט דחליצת מעוברת לא שמה חליצה וביאת מעוברת ל"ש ביאה משום דכשמת בעלה והניחה מעוברת לא חשיבה זקוקה ליבום כדדרשינן בספרי (ט"ס דבספרי ליתא וצ"ל בירושלמי וכן הוא ברמב"ן) יכול כשהיא מעוברת היא זקוקה ת"ל ובן אין לו יכול תהי' מותרת ת"ל וכו' הרי דאף דאין הולד פוטר עד שיצא לאויר העולם מ"מ לא מקרי זקוקה ליבום. ולפ"ז אין כאן חזקה עיי"ש. הנה זה דוקא לר"ל דחליצת מעוברת ל"ה חליצה דלע"ע לאו זקוקה היא אבל לר"י דחליצת או ביאת מעוברת שמה ביאה על כרחך דהיא זקוקה דאל"כ למה פוטר. ולפ"ז יש לפרש הא דרבינא משמי' דרבא אמר אשת כהן אינה חולצת וכו' אמר רבינא באורתא אמר רבא הכי היינו אחת זו ואחת זו חולצת ובצפרא הדר בי' ולא נודע טעם מחלקותן ומה טעם הדר. להנ"ל י"ל אם ס"ל כר"י האשה בחזקת זקוקה עומדת עד שתלד ב"ק ואמרינן סמוך מיעוטא לחזקה ע"כ אחת זו ואחת זו חולצת ואם ס"ל כר"ל דכשהניחה מעוברת יצאה מחזקת זקוקה ל"א סמוך מיעוטא ואשת כהן אינה חולצת ורבא בתחלה הי' סבר סמוך מיעוטא לחזקה ובצפרא נזכר דהלכה כר"ל כדפסק רבא לעיל ע"כ הדר בי' ור' משרשי' אמר יהא רעוא דתשרי תרבא הכוונה דאם אתה פוסק כר"ל לגבי ר' יוחנן תפסוק נמי כר"ל לגבי ר"י בתלש חלב מבן ט' חי דפליגי בחולין ע"ה דר"י ס"ל כחלב בהמה. ור"ל ס"ל כחלב חי' א"כ תתיר תרבא ומ"מ יש להבין נהי דכשנתעברה ל"ה זקיקה מ"מ כיון דאסורה לינשא לשוק מדאורייתא החזקת איסור רובצת עלה ושמא כונתו כיון דמעיקרא היתה בחזקת זקיקה וחזקת איסור וכיון דנתעברה יצאה במקצת מחזקתה כי הי' השתנות שוב גם חזקת איסור נקלש דומיא למ"ש מהרי"ט דהיכא דיצאה מחזקת פנוי' מדרבנן שוב איתרע חזקתה. הנה לפ"ז ודאי ע"א נאמן בשגם שי"ל כיון שיצאה מחזקת זקיקה ל"ה דבר שבערוה וע"א נאמן ולעיל כתבתי די"ל בספק בן ט' ספק בן ז' ספק בן ח' דיש להתיר מס"ס שמא בן ט' ושמא בן ז' דלהרמב"ם מהני ס"ס משם אחד. אך י"ל דגם חזקת איסור לשוק ל"מ ס"ס וזה דוקא לר"י דמעוברת בחזקת זקיקה קיימא אבל לר"ל דאיתרע חזקה שפיר מהני ס"ס:

יט **והנה** לפ"ז י"ל דוקא כשהיתה בעת שמת הבעל מעוברת איתרע חזקת זקוקה אבל אם לא נקלט הזרע רק לאחר מות הבעל בשעת מיתה היתה בחזקת זקוקה ע"כ מיושב

מה שהקשה בנוב"י סי' ס"ט על תוס' יבמות מ"ב איך מותרת ליבם בצ' יום דלמא לא נקלט הזרע עד ג' ימים וליבעי צ"ב. ולהנ"ל י"ל דבאמת הרוב נקלט תיכף רק בהבחנה חיישינן למיעוט אך ביבום יש חזקת זקיקה ליבם אך כיון דחיישינן שמא נתעברה בחיי בעלה ובעת עיבורה אינה זקיקה ושמא בעת מיתתו כבר יצאה מחזקת זקיקה ע"כ צריכה להמתין משא"כ לאחר צ' בעת מיתה היתה בחזקת זקוקה בודאי אין לחוש שמא לאחר מיתה יצאה מחזקה בדאיכא רוב וחזקה ובכ"ז עדיין יש לעיין בסברא הנ"ל בדברי הרמב"ן ושוב ראיתי בדברי רמב"ן בעצמו ואין שם משמעות כדברי הישי"ע ז"ל במח"כ ורק מדברי ירושלמי יש משמעות כדבריו שמה שמסיים הרמב"ן אינו פוטר עד שיצא לאויר העולם ואעפ"כ אינה זקוקה משעה ראשונה קאי אולד של קיימא כמבואר בדבריו וכת"ה צירף עוד סברת העבודת הגרשוני דמעוברת אינה בחזקת רואה רק דמ"מ לא נעקר וסתה ע"כ מדלא ראתה בכ"ה תשרי ראי' דנתעברה וגם דברי הנשים שהתחילו להכיר בה סימני מעוברת וגם דברי הרופא שאמר סיבת מיתת הילד וכ"ז אומדנות והוכחות המועילים לסניפי ההיתר:

כ **והנה** מה שכתבתי לעיל ובספרי דלכאורה ספק בן ז' ספק בן ט' וגמרו א"צ חליצה שיש ס"ס וכעת ראיתי בתשו' שבסוף ס' בית מאיר סי' ו' שכ' דלרשב"ג אפי' ודאי בן ז' לא מקרי כלו לו חדשיו. ולפ"ז אין כאן ס"ס אמנם לדעתי לא כן הוא דהרי מבואר בתוספתא פ' ט"ז משבת שהובא ברייתא זו בשבת קל"ה דודאי בן ז' מהלינן בשבת ומשמע דרשב"ג מודה בזה. ומ"ש בבית מאיר דחיישינן שמא תחילת יצירתו לט' ונולד לז' כדרך הנפלים ופי' כן מ"ש שתי יצירות הן כבר כתבתי לעיל הפי' דשתי יצירות ועוד א"כ אמאי מהלינן בשבת לר"א אפי' מכשירין כדמוקי בש"ס התוספתא לר"א וע"כ ל"ח לזה ע"כ דבריו צ"ע. והנה ראיתי בדברי כת"ה שכ' דרשב"ג לא חיישינן לנפל רק מדרבנן ורק לענין פדיון הבן חיישינן מדאורייתא דאין הולכין בממון אחה"ר וכן כ' בספרי האחרונים. והנה הן אמת דרשב"ג ס"ל אין הולכין בממון אחה"ר בב"ב צ"ב ע"א וכתבתי בהגהות דמה"ט ס"ל לרשב"ג מן הסכנה ואילך גובה שלא בפרוזבל בכתובות פ"ט והרי אפילו שלא בסכנה נאמן לומר פרוזבל הי' לי ואבד כדאמרינן גיטין ל"ז דלא שביק היתרא להנ"ל ניחא דקשיא איך מוציאין ממון בסברת לא שביק היתרא דהא לא עדיף מרוב ואין הולכין בממון אחה"ר אך הרא"ש גורס בגיטין אמר ר"י אמר רב ורב כשיטתי' דהולכין בממון אחה"ר ומ"ה נאמן לומר פרוזבל הי' לי ורשב"ג כשיטתי' דאין הולכין בממון אחה"ר וזה דלא כח"ס יו"ד סי' י"ז דלרב רשב"ג ומחלקותן ס"ל הולכין בממון אחה"ר. אמנם אם אין הולכין בממון אחה"ר מדאור' בראש יוסף חולין י"א כ' דזה מדרבנן דסמוך מיעוטא לחזקה

מדרבנן ולעיל כתבתי לסברת הקצה"ח סי' ר"פ וש"ש בזה אמרינן מדאור' סמוך מיעוטא וכן יסבור רשב"ג. אמנם בעיקר הדין לענין בכור אם אמרינן אין הולכין בממון אחה"ר כתבתי בספרי ליו"ד ח"ב סי' קכ"ט אות ג' דחייב לפדות דנ"ל, אף דא"ה בממון אחה"ר חייב לצי"ש דאמרינן בריש פ"ב דכתובות דרוב משוה לברי ושמא וסברא זו קיימת כמ"ש תוס' ישנים רק דרוב נשים בתולות נשאות אתרע הרוב וכיון דברי ושמא חייב לצאת ידי שמים ע"כ ברוב חייב לצי"ש ע"כ בפדיונו חייב לפדות וליתן לכהן לצי"ש. אך מ"מ נ"מ דמוכח מש"ס דממשכינן וכופין בבכור מדגובין מנכסים משועבדים קדושין ל' ואף בבכור אדם ליכא בל תאחר דלא מצאנו. ולכאורה כיון דאיתקש בכור אדם לבכור בהמה יעבור בב"ת וצ"ל דבכור אדם איתקש לבכור בהמה טמאה ופ"ח נמי ליכא ב"ת וכן מצאתי בט"א ר"ה ד"ה מעשרות דבכור אדם ופ"ח ליכא ב"ת מ"מ נראה דנהי דהכהן לא יוכל להשכין, מ"מ הב"ד כופין ובזה שייך לומר אין הולכין בממון אחה"ר ובכ"ז צ"ע כעת אם יכול לברך וצונו דהצווי הי' שיתן בע"כ וזה א"ח מדינא אך נראה כיון דחייב לציי"ש יכול לברך כמו על שאר מצות ועיין בספרי ליו"ד ח"ב סי' קי"ד ס"ק ט' שהארכתי בסברא זו ברוב לצי"ש. ומ"ש כת"ה בענין תרי מיעוטא ועיין מ"ש בספרי ליו"ד ח"ר סי' כ"א אות ה'. והנה מהראוי להשיב על פלפולו אך כעת אין בידי עתותי אם כי ערבים דבריו אלי ולדינא הנני מסכים להיתרא ומה טוב שיצרף עוד אחד שיסכים כי היכי דלמטי' שיבא וד' יצילנו משגיאות:

והנני ידידו דו"ש

סימן קכ

ב"ה **פרעמישלא** "ברכת **טוב**" לפ"ק

לש"ב ה"ה הרב הה"ג החריף ובקי בכל חדרי תורה הצדיק בנש"ק המפורסים מ'

דוד

האלברשטאם זצ"ל האבד"ק

קשאניב יע"א:

ע"ד השאלה בא' שאמר לאשתו בינה לבין עצמו שלא תכנוס לבית גיסה. לפי שאשתו ספרה לו שגיסה מכניס אותה בדברים ואח"כ אמר לה שלא תישן בבית גיסה כי רגילה היתה לישן שמה ואח"כ ספרה לו אשתו שאחר ההזהרה היתה ישנה שמה פעם ובחצות הלילה כשהלכה זוגתו של גיסה לנחתום נשארה היא לבדה עם גיסה ושהתה איזה זמן

וגיסה תבע אותה אבל לא נגע בה. ולא נודע אם בשעה שהלכה אשת גיסו לבית האופה היתה ישנה אשתו של השואל. אם יש לאסור אשתו עליו מטעם קינוי וסתירה:

א **תשובה** הדבר פשוט דאין שום בית מיחוש לאוסרה. על בעלה דאף אם ניחוש לדברי ריב"י דקינוי בינו לבין עצמה ואח"כ נסתרה נאסרה על בעלה והוא דעת הר"מ פכ"ד מגירושין ה' כ"ה וכן מבואר באה"ע סי' קט"ו סעיף ט' וע' בב"ח מ"מ זה דוקא בנסתרה בעדים או שראה בעלה שנסתרה דגם בכה"ג נאסרה כמבואר בר"מ משא"כ כשלא ראה בעלה רק שהיא סיפרה לו נאמנת במגו שלא נבעלה ומה לו לחוש. ואמנם לפ"ז צ"ע על הרמב"ם שפסק באם היא מודה שנסתרה אחר הקנוי בלב"ע אבדה כתובתה ואמאי אינה נאמנת שלא זינתה במגו שלא נסתרה דאין לומר דהוי מגו להוציא דהרי הש"ך כ' בסי' פ"ב דבשטר אמרינן מגו להוציא ודוקא משארסתני נאנסתי צריך לברי ושמא דלא מקרי שטר כיון שיכול להיות שאינו חייב לה מעולם שסבר היה שהיא בתולה והיתה בעולה א"כ בזה שספק שזינתה אח"כ שוב ל"ה מגו להוציא כיון דאיכא שטר. אך י"ל דהוה מיגו דהעזה שהבעל טוען שיודע שנסתרה ע"כ ל"ה מגו לומר שלא נסתרה ומ"ה מפסדת הכתובה. אמנם י"ל שהטעם של הרמב"ם שפוסק היכא שאומר שנסתרה והיא מודית מפסדת כתובה משום שעברה על דת שנתיחדה ואף דעוברת על דת צריכה התראה כיון דקינא לה היינו התראתה כמ"ש המ"ל פ"ב מסוטה:

ב **ובזה** ניחא דלא תקשי לשיטת הש"ך דאמרינן מגו דהעזה בממון ודוקא לאפטורי משבועה ל"א מגו דהעזה וראי' מהא דנאמן לטעון בהני עיזי באכלי חישלא עד כדי דמיהן במיגו דלקוח אע"ג דהאי ידע והאי לא ידע א"כ תהא האשה נאמנת לומר לא נבעלה במיגו דלא נסתרה אף ע"ג שהבעל טוען שנסתרה בפני' ולפמ"ש דאבדה כתובתה משום עברה על דת ניחא דבאמת נאמנת שלא נבעלה ומ"מ אבדה כתובתה. אך י"ל בפשיטות לישב קושי' הנ"ל על הר"מ די"ל טעם מה דאמרינן לאפטורי ממון מיגו דהעזה משום דחזקה דאין אדם מעיז הוא מטעם רוב א"כ לפטור מממון י"ל מיגו דהעזה דנהי דרוב אין מעיזין מ"מ אין הולכין בממון אחר הרוב וי"ל שהיא ממיעוט המעיזין ואס"ד שאומר שקר הי' טוען אף להעיז א"כ זה דוקא להחזיק כגון בהני עיזי דאכלה חינשא שהוא מוחזק משא"כ להוציא אף בדאיכא שטר י"ל דל"א מיגו דהעזה דרוב אין יכולין להעיז ע"כ אין להוציא במיגו הן אמת דדעת ר"ח בתוס' ב"ב נ"ב דאמרינן מיגו דהעזה אף להוציא דס"ל דנאמן להוציא כלי בטוען גנובין במיגו דהשאלתי והובא בש"ך אבל הר"מ לא יסבור כן:

ג **אמנם** בפשיטות י"ל בישוב דברי הר"מ דנהי דיש לה מיגו דלא נסתרה מ"מ כיון דלענין דלאסרה על בעלה אין לה מיגו דאף אם תכפור נאסרה עליו דלדבריו הרי קינ' לה ונסתרה א"כ מ"ה מפסדת כתובתה שהרי הודית שעשתה מעשה שתאסר לבעלה ונהי דאנן מאמינים לה שלא זינתה במיגו מ"מ הרי נאסרה על בעלה בסתירה זו דלדבריו הי' קינוי וסתירה והיא מודית לו בשלמא כשכופרת הרי אומרת שלא עשתה מעשה לאסור עליו משא"כ כשמודית הרי אסורה עליו מחמתה ומ"ה אין לה כתובה ובשלמא בקינוי וסתירה בעדים כיון שיכולה לברר ע"י השקאה אינה מפסדת הכתובה משא"כ בקינא בינו לבין עצמה וסתירה בפני בעלה הרי הבעל אומר האמת שהיא מודית לו והיא אסורה עליו ומה לו לעשות בשלמא אי שוי' אנפשיה חתיכה דאסורה והיא כופרת הרי אומרת למה לו לעשות חתיכה דאסורה בשקר אבל כשהיא אומרת שעושה חתיכה דאסורה בטענה אמת אף שהיא אומרת שבאמת מותרת שלא זינתה אבל הרי הב"ד אין מאמינים לה ואוסרין אותה עליו מחמת טענתו בדבר שהיא אומרת כדבריו ומ"ה מפסדת כתובתה. והיינו טעמא דבזה"ז מפסדת כתובה בקו"ס לבד כמבואר בר"מ ובסי' קע"ח סעיף א' וכ' הבית מאיר אות א' דאף תפיסה שלא בעדים ל"מ דנהי דמאמינים לה שלא זינתה כיון שעשתה מעשה ונאסרת על בעלה אין לה כתובה ומה"ט נכונים דברי הר"מ בפשיטות מ"מ אף לפ"ז דוקא כשהבעל אומר שראה שנסתרה דשוי' אנפשי' חתיכה דאסורא והיא ג"כ אומרת שעשתה מעשה שנאסרה עלי' שהרי הוא קינא לה וראה שנסתרה אבל אם לא ראה שנסתרה רק שאשתו אומרת לו כן לא נאסרה עלי' דיש לה מיגו ומאמינן שלא נבעלה ובשלמא כשראה שנסתרה הוא מחיוב להגיד להב"ד מה שראה והב"ד אוסרין עלי' משא"כ בשלא ראה דל"ש שוי' אנפשי' חד"א דהרי הפה שאסר הוא הפה שהתיר אין אוסרין עליו וכשרוצה לגרשה מצד קו"ס יש לה אפי' כתובה רק מדין עוברת על דת אין לה כתובה כיון שנתיחדה אחר קינוי כמ"ש המ"ל פ"ב מסוטה דזה מקרי התראה ואבדה כתובתה.

ד **ובנ"ד** אין לומר דנהי דלא נאסרה על בעלה מצד קו"ס כמ"ש מ"מ כיון דעברה על דת בהיחוד שאחר ההתראה מצוה לגרשה עכ"פ ויכול לגרשה בע"כ כמבואר סי' קט"ו חדא די"ל דכיון דבשעה שהלכה לישן בבית גיסה לא הי' יחוד ולא עשתה איסור שהרי אשתו היתה עמו' אחר כך כשהלכה אשתו מביתה היתה ישינה, ולא עשתה איסור בהיחוד ולא מקרית עוברת על דת מצד איסור יחוד וכמתרצית עצמה בזה דמשום הכי כשהלכה אשתו של גיסה לא הלכה ממה שהיתה ישינה נאמנת וכן כשמתרצית עצמה שלא ידעה שאסור להתיחד נאמנת כיון שיש לה מיגו ולא מקרית עוע"ד בשגם דכמה נשים וכמה

אנשים אין יודעין איסר בזה. וגדולה מזה מביא בפתחי תשובה סי' קט"ו ס"ק י"א בשם מעיל צדקה דאפילו בשמשה נדה בימי עבורה ומתרצית עצמה שלא ידעה שיש טומאה בימי עיבור לא מקרי עוע"ד לענין שיוכל לגרשה בע"כ במקום שיש לה מיגו ע"ש. וכש"כ בדבר זה:

ה **ובעניותא** נ"ל ראי' לדברי המעיל צדקה דקשיא בתוס' כתובות י"ב ע"א ד"ה וניחוש שכ' דאפילו באשת כהן שלא נמצא לה בתולים אינו יכול לטעון להפסידה כתובתה דאיכא ס"ס שמא לא זינתה תחתיו ואת"ל תחתיו שמא באונס וקשי' איך הוה ספק באונס א"כ הרי שמשה באיסור והכשילתו דאשת כהן באונס נאסרה על בעלה והפסידה מחמת זה כתובתה ואין לומר דאין מפסדת הכתובה כיון דלא התרה בה דהרי לדעת רש"י בעוברת על דת משה מפסדת כתובה גם בלא התראה כמ"ש הב"ש סי' קט"ו ס"ק י"ז ואין לומר דמ"ה לא הפסידה כתובה משום דאינה נאמנת לומר טמאה אני לך כדאיתא סוף נדרים ומה ה"ל למעבד ז"א דבנאנסה באירוסין נאמנת כיון שיכולה לברר שאינה בתולה והיכא דאיכא רגלים לדבר נאמנת. ועוד אי הי' עכ"פ מקרי עוע"ד שהכשילתו דהי' לה להגיד שנאנסה ואסורה עליו שמא יאמין לה ואמאי לא הגידה לו שאסורה עליו וע"כ מוכח מזה דנאמנת שלא ידעה שאסורה עליו בנאנסה ומ"ה לא מקרי עוע"ד כדברי המעיל צדקה ומש"ה שפיר הוי לענין כתובה ס"ס מיהו י"ל דהתוס' ל"ס כרש"י וגם בעוע"ד משה והכשילתו בעי התראה ואין ראי' מזה:

ו **איברא** דמדברי המעיל צדקה אין ראי' דשם מיירי שלא התרה בה ע"כ נאמנת לומר שלא ידעה מהאיסור נדה בימי עיבורה משא"כ אם התרה הבעל שלא תישן בבית גיסה ל"מ התנצלות לומר שלא ידעה מאיסור יחוד וראי' מתוס' יבמות ל"ח ד"ה בש"א שכ' בטעם דארוסה ושומרת יבם מפסדת כתובה אף לב"ש מטעם דהיא עוע"ד שאינה יכולה לבדוק וקשי' הרי תוכל להתנצל שלא ידעה איסור יחוד וע"כ כיון שקינה לה אין לה התנצלות וע' במ"ל פ"ב מסוטה וזה אין להקשות בגמ' דסוטה כ"ה דמייתי ראי' מארוסה ושומרת יבם דמקנין לה להפסידה כתובתה וע"כ עוע"ד צריכה התראה ודלמא מקנין לה שלא תהי' לה התנצלות שלא ידעה מאיסור יחוד ולעולם היכא דידעינן שידעה מאיסור כגון באיסור שימוש נדה דמסתמא ידעה א"צ התראה וי"ל דאס"ד דעיקר הקינוי שתדע מהאיסור למה מקנין לה נודיע לה איסור יחוד ולא יהי' התנצלות וע"כ מוכח דצריכה התראה:

אמנם עכ"ז י"ל דוקא בקינא לה. אל תסתרי עם פלוני נהי דלא ידעה מאיסור יחוד שהתורה אסרה מ"מ היא עוע"ד שהרי הבעל התרה אותה על היחוד גופי' משא"כ

כשאמר לה אל תישן בבית פלוני היא סבורה שחשש שמא תתפתה או יאנס אותה אבל מאיסור יחוד לבד לא ידעה ע"כ ל"ה עוע"ד משה בהיחוד לבד כשמתנצלת שלא ידעה מאיסור יחוד. ולענין קינוי נלפע"ד דל"ה קינוי דכיון דאמר לה תחלה שלא תדבר עם גיסה זה ודאי ל"ה קינוי כמבואר במשנה אך גם מה שאמר לה שלא תישן בבית גיסה ל"ה קינוי דבלשון זה משמע שלא תישן שם אף אם תהי' אשתו של גיסה ממה דליכא איסור יחוד מ"מ אסר לה ואף אם יהי' רבים שם לא תישן ע"כ י"ל דל"ה קינוי כיון דלא התרה על היחוד לבד והוה כמו אל תדברי עם פלוני וכעין שכ' הח"ס סי' צ"ו דבאמר לאשה שלא תניח הערל לכנוס לבית ל"ה קינוי ע"ש ומ"מ צ"ע בזה:

ז **ונלפע"ד** עוד דאף דאם האשה אומרת שעברה ע"ד משה נאמנת על עצמה שתצא בלא כתובה כמ"ש הר"ן לדחות דברי הראב"ד שכ' דאין אמע"ר והר"ן כ' דלגבי עצמה נאמנת מ"מ זה דוקא שתצא בלא כתובה דהוא מטעם הודאת בע"ד אבל לענין לגרשה בע"כ בזה"ז ל"מ הודאתה שאומרת שעברה ע"ד משה דכיון דהיא אינה רוצית לקבל הגט והוא עובר בחרם רק דאם עברה ע"ד משה ר"ג לא גזר א"כ כיון דאאמע"ר אינה נאמנת לגבי' שיעבר על החרם ואף דחרם זה דגט בע"כ הי' לטובתה ולגבי עצמה נאמנת מ"מ אם אומרת שקר הוא באמת עובר בחרם אם מגרשה בע"כ ע"כ אין נאמנת שעברה רק להפסיד כתובתה דהיא מטעם הודאת בע"ד כיון שיכולה למחול הכתובה אבל בחרם דל"מ מחילה כמ"ש בתשו' הר"ן סוף סי' מ"ח לענין ב' נשים ל"מ מחילת האשה הגם לענין גט בע"כ ל"ש סברת הר"ן מ"מ כיון שעתה אין מוחלת אין מאמינים לה שעברה ע"ד משה שיוכל הוא לעבור על החרם כנלפע"ד:

ח **ובזה** מיושב קו' התוס' במכות דף ט"ז ד"ה כגון שהדירה ברבים שפי' רש"י שמצא לה עון שאסורה לה והדירה ולא נראה דא"כ אינו מצוה לקיימה ונ"ל כוונת רש"י כגון שהיא אומרת שיש לה עון שאסורה לו דלענין הנדר מועיל הודאתה דאף דהדין באומר קונם תשמישי עליך כופין אותו ומשמשתו דהנדר אינו חל דמשעבוד לה מ"מ כשאמרת שזינתה נאמנת לפטרו משעבוד מטעם הודאת בע"ד ומ"מ לענין שיגרש אשתו אנוסה בע"כ דהך דאונס שגירש לוקה הוא דוקא בע"כ דמדעתי' רשאי לגרש וע"כ מיירי במגרשה בע"כ לענין שיעבור הוא בלאו אינה נאמנת שזינתה דאאמע"ר וע"כ איכא מצוה להחזירה לתקן הלאו שעבר ומה שהכריח רש"י לזה משום דס"ל דאין נדר עד"ר חל רק בדבר מצוה ולא בדבר הרשות כמו שדייק הר"ן בתשובה סי' ל"ח מדברי רש"י וע"כ פי' שהיא אומרת שאסורה עליו דאיכא מצוה לפי דבריו עכ"פ. ומ"מ מסיק בגמ' דאף לדעת רבים יש הפרה דאיכא מצוה בחזרה לתקן הלאו שאינה נאמנת שיעבור הוא בלאו ודוק.

וצ"ל לשיטת רש"י שכ' תשו' הר"ן דנדר עד"ר דוקא לדבר מצוה אין לו הפרה מה דמסיק בגמ' דלדבר מצוה יש לו הפרה דוקא כהך דמקרי דרדקי דהוי נדר בטעות או כהך דאונס שגירש דהוי נדר טעות דאלו הי' יודע דאינו רשאי לגרשה בע"כ ושעובר בלאו לא הי' נודר דכל כמה דאין מגרשה לא יהבי' לי' אחרינא כדאמרי' בסוף אע"פ אבל לשאר דבר מצוה אין התרה לנדר עד"ר כשיטת ר"ת הובא בר"ן:

ט **ולכאורה** י"ל דהיכא דהאשה הודית שעברה ע"ד משה או אף שזינתה דנאמנת להפסיד כתובתה כמ"ש הר"ן שתהי' נאמנת אף לאסרה על בעלה או אף לגרשה בע"כ גם לגבי אנוסה דמתוך שנאמנת להפסיד כתובתה נאמנת לאסרה על בעלה כמו דאמרינן בס"ת בגיטין נ"ד ע"ב. אך לפמ"ש הטו"ג ביו"ד קכ"ז דדוקא בס"ת דלית לה לע"ע חזקה דכשרות מ"ה אמרינן מתוך ובמקום אחר בארתי אמאי ל"א שיש לס"ת חזקה מחמת רובא דרוב סופרים מומחין הם) משא"כ היכא שיש חזקה ל"א מתוך שנאמן עיי"ש. א"כ באשה שיש לה חזקת כשרות וחזקת היתר לבעלה ל"א מתוך ובהכי נלפע"ד דאם ידוע שנתיחדה עם א' והיא אומרת שזינתה דאיתא בסי' קע"ח דנאמנת היינו מה"ט דכיון דאיתרע חזקתה שוב אמרינן מתוך שנאמנת להפסיד כתובתה וה"ט דנאמנת במשנה דסוטה לומר טמאה אני לאחר קו"ס דאיתרע חזקתה שוב אמרי' מתוך. ולפ"ז ה"ה בע"א או' שזינתה עיין ב"ש קט"ו ס"ק כ"ג שכ' לתרץ הב"י אין חייב לגרש אלא מדיני שמים ולפמ"ש נראה כמהרש"ל שהובא שם דכיון דע"א מגרע חזקה כמ"ש הפ"י קדושין פ' האומר נאמנת משום מתוך אך שם בב"י דמיירי באמר ע"א שזינתה והיא שותקת אולי ל"ש מתוך רק באמרה בפירוש:

י **ולפ"ז** בהך דינא דצ"ץ שהובא בב"ש ס"ק הנ"ל באשה שנשאת לכהן ונתברר שזינתה קודם נשואין ואומרת שזינתה מקרוב י"ל דל"ש לאסרה על בעלה כהן משום מתוך די"ל דזנות פני' אין מגרע חזקת כשרות לכהן כדמשמע בש"ס דכתובות בראוה מדברת דמוקמינן בחזקת כשרות והיכא דיש חזקה ל"א מתוך ובזה יש לעיין טובא וכן בדין לענין א"א כהן שאומרת נאנסתי ויש רגלים לדבר י"ל דאינו נאמנת אך לפיסקא מהרא"י דברגלים לדבר נאמנת דוקא היכא דשייך מתוך שמפסדת כתובה משא"כ היכא שאינה מפסדת כתובה ועיין תוס' כתובות ס"ג וההכרח לקצר הפעם:

יא **והנה** מ"ש לעיל בישוב הסוגיא דמכות וכתבתי דאף דאם האשה אומרת שעברה ע"ד משה או שזינתה נאמנת להפסיד כתובתה אך לא שיגרשה בע"כ באונס שגירשה או בזה"ז שיש חרם ומ"מ לענין שיהי' מצוה לגרשה נאמנת דמה"ט מהני הנדר עד"ר לשיטת רש"י שפירש הר"ן בתשובה דעד"ר ל"מ רק לדבר מצוה וכ"כ הראב"ד הובא

בר"ן גיטין ד' ל"ה הנה בתשו' הב"ח החדשות סי' ע"ד כ' להיפך עיי"ש בביאור שיטת הראב"ד שהקשה אהא דאמרינן בכתובות ע"ב מנא ידע דלמא שהיא אומרת ותי' דא"א מע"ר והקשה הר"ן דהרי להפסיד לעצמו נאמן ותירץ הב"ח דכיון דבמשנה משמע דמצוה לגרשה. ולזה הקשה בגמ' מנא ידע וע"ז כ' הראב"ד דאינה נאמנת שיהי' מצוה לגרשה עיי"ש באריכות ודעת הב"ח רחבה מדעתינו ולדעת הב"ח הדבר מבואר דאף אם אמרה שעברה ע"ד ליכא מצוה לגרשה כנ"ל:

ועכ"פ יצא לנו לדינא בנ"ד דליכא עידי קינוי ולא עדי סתירה רק שהאשה אומרת כן הדבר ברור דנאמנת במיגו ומותר לדור עמה ולא מבעי שלא יוכל לגרשה בע"כ אלא אפילו מצוה ליכא ועיין בנוב"י קמא סי' ע"א ואין להאריך בפרט זה יותר:

יב **ובעמדי** בענין זה לא אמנע מלהודיעו שיש לי צער בדברי הירושלמי ריש סוטה דאמר שם השיבו לדברי ר"י ב"י א"כ אין לדבר סוף הכל ממנו לקנאות לה בינו לבינו ולהביא עדים כן גרס הקרבן עדה ופני משה גרס לקנאות לה בשנאה ושניהם פירשו שיבא להפסיד לה תמיד הכתובה שיאמר שקינה לה ויפסידה כתובתה ויביא עדים שנסתרה דהואיל ובאמת לא קינה לה לא נזהרת היא ויבוא להפסיד כתובתה כשלא תרצה לשתות והדבר תמוה דאם באמת לא קינה לה תכחישו ותשבע ותטול הכתובה כמבואר בר"מ פכ"ד מאישות ה' י"ד וה' כ"ה דאם יש הכחשה שהיא אומרת לא עברתי או שלא התרה בה תשבע ותטול וא"ל דדוקא לדידן תשבע ותטול אבל לריב"י מוכח דלא מהימנא להכחיש הקינוי דאס"ד דמהימנא אמאי תשתה בקינא בינו לבין עצמו תהי' נאמנת שלא זינתה במיגו דהי' מכחשת הקינוי ותשבע לבד בלי שתי' דז"א דכיון דהיא מודית שקינא לה ונסתרה הוי רגלים לדבר וכל עוד שלא תשתה אנן סהדי שזינתה ול"מ מיגו אבל לעולם במכחשת הקינוי תשבע ותטול. והנה בקושי' זו מהירושלמי יש לפרש דהכי מקשה כיון דקינוי בינו לבין עצמו מהני יכולה לפסוד כתובתה דשמא באמת יקנה לה ותשכח הקינוי ותסתור ותפסיד ומשני א"ר יוסי מה טובה להסתר היינו דכיון דקינה לה למה תסתור תזכיר הקינוי ואיהי אפסדא לנפשה אך מה דמקשה אח"כ על מתניתן דמהני סתירה בלא עדים הכל ממנו לקנות לה עפ"י שנים ולומר מפי' שנסתרה ולפוסלה מכתובתה ובזה קשי' דתכחיש הסתירה ותשתה ושמא ס"ל להירושלמי כמו שכתבתי דמוכח דאינה נאמנת להכחיש מדלא מהימנא במיגו דל"ה במקום עדים דל"ה רק ספק וע"כ מוכח מהתורה דאינה נאמנת להכחיש ועדיין צ"ע:

יג **ועיין** עוד בירושלמי שם בעידי סתירה שנמצאו זוממין לוקין ובעי בירושלמי אי ישלמו הואיל ומכוחן מפסדת הכתובה אי לא תשתה ופסק הר"מ פכ"א מעדות דלוקין ואין

משלמין והנה בזה הטעם פשוט דפסקינן כמ"ד בשבועות ל"ב דמשביע עדי סוטה פטורין דגורם לממון לאו כממון דמי ושמא תשתה ול"ה רק גל"מ וכן פסק הר"מ פ"י משבועות ה"ז ומ"ה בהוזמו לוקין משום לא תענה דמלקות דלא תענה חייבין אף בגורם לממון ואין משלמין אמנם מה שפסק הרמב"ם דבהוזם העד טומאה משלם ע' ברמב"ם לגי' הכ"מ ומוכח מדבריו דאף בעד אחד משלם מכאשר זמם דלא כמ"ש בקצה"ח סי' ל"ח וכבר הרגיש בזה בספר היקר אמרי בינה דיני עדות סי' י"ח (וע' מ"ש בזה לעיל ח"ר סי' ק"ב):

הנה בגוף דברי הרמב"ם צ"ע דכיון דאף בלא העד טומאה לא היה לה כתובה אחר קו"ס עד שתשתה ותקבל השבועה יכול העד לומר מה אפסדיתיך מי יימר דמשתבעית ותשתה וכיון דמעיקרא לא הי' לה כח ליטול רק בשבועה ל"ה רק גורם לממון וא"צ לשלם מכאשר זמם דהלכה דגורם לממון לאו כמ"ד הרי זה דומה לדין המבואר בח"מ פ"ז בש"ך ס"ק נ"ב דעד אחד שהעיד בהיפך שבועה והוא אומר לא נתרציתי אין מחויב שבועה דאורייתא דאין כאן כפירות ממון דמי יימר דמשתבע וכן דעת הש"ך סי' צ"א ס"ק כ"ו דממון שלא הי' יכול ליטל רק בשבועה לא מקרי כפירת ממון וכן הוא בסי' כ"ב ס"ק כ' עיי"ש (ושוב הראו לי גם קו' זו בשער משפט סי' ר"צ עיי"ש בדבריו הנעימים):

יד **והנה** דברי הר"מ הנ"ל יוצאין מדברי הגמ' שבועות ל"ב דהכל מודין בעד סוטה דחייב בשבועת העדות דהיה כפיררת ממון. אמנם גם שם צריך להבין אמאי הוה כפירת ממון מי יימר דתשבע האשה כדאמרינן שם אהא דהכל מודים בשכנגדו חשוד על השבועה מי יימר דמשתבעת וצ"ל דדוקא שם שהתובע משביע לעד והעד אומר אינו יודע ואלו העיד הי' לו ממון בשבועה ועכשיו אין לו ממון לא הפסידו רק גל"מ ומ"ה פטור העד משא"כ כשהבעל רוצה לפטור עצמו מהאשה ואולי העיד העד לא הי' צריך ליתן כלל ועכשיו צריך ליתן בשבועת האשה ל"א מי יימר דמשתבעית האשה כיון דהאשה נשבעת ע"כ ומקרי כפירת ממון א"כ זה דוקא לענין שבועת העדות משא"כ לענין הזמה דהעדים הפסידו לה שאלו לא העידו הי' נשבעת ושוקלת ועכשיו ל"מ שבועה יאמרו לה העדים מי יימר דמשתבעת ול"ה רק גל"מ כמ"ש הש"ך לענין היפך שבועה ולענין חנוני על פנקסו ולענין שבועת ע"א ע"כ צ"ע למה ישלם מכאשר זמם. שוב ראיתי דהר"מ פוסק דלא כשיטת הרא"ה הובא בש"ך צ"א ס"ק כ"ו אך כבע"ת דבכופר הבעה"ב שלא אמר ליתן נשבע היסת אף דכופר בממון שהתובע אינו יכול ליטול רק בשבועה ע' ר"מ פט"ז ממלוה. אך משבועה היסת אין ראי' די"ל דלענין שבועה דאורייתא מודה הר"מ דאין נשבעין בגורם לממון וה"ה לענין הזמה. (וע' בספרי ליו"ד ח"ר סי' קי"ח אות כ' בענין זה ושם הבאתי ספר דברי אמת בענין חשוד דף ס"ח דפוס האלברשטאד):

טו **וע'** בקצה"ח סי' ר"ץ שהאריך בענין זה ומבואר שם שמסקנת דבריו בשיטת רבינו מאיר דמי יימר דמשתבע לא אמרינן אך מי יימר דמשתבעת אמרינן ובנתיבות שם כ' דלענין מזיק בעינן ברי היזקא ול"ה ברי היזקא היכא דאיכא ספק עיי"ש א"כ לענין הזמה בעינן ג"כ ברי היזקא והיכא שיש ספק בלא העד אי יבא לידי גביינא לא ברי היזקא בעדותן ואמאי משלם מכאשר זמם וצ"ע הן אמת שיש ראי' דכאשר זמם חייב אף בגורם לבד ודלא כתי' הריטב"א ריש מכות אהא דבן גרושה אין אומרים שיעשה בן גרושה וכן אין משלמין מה שהפסידו לו התרומה דל"ה רק גרמא וכתיב כאשר זמם לעשות ולא לגרום דהר"מ פוסק פכ"א מעדות דעדים שהעידו שהפיל שן עבדו ואח"כ סימא עיניו והוזמו משלמין דמי עין להאדון והקשה הראב"ד דהרי הר"מ פוסק דהאדון פטור מדמי עין אא"כ תפיס ותי' הכ"מ כיון שרצו להזיק לו אם תפס מ"ה משלמין הרי דאעפ"י לא תפס מ"מ כיון שהפסידו אותו אם תפס חייב דהוא גורם לממון אם יתפוס וחייב בהזמה בגורם לבד דלא כהריטב"א ע"כ נכונים דבריו גם לענין קושיתנו אמאי בעד סוטה משלם מכאשר זמם ומצאתי בשער משפט סי' א' סק"ד שכ' ג"כ כדברינו דחייב כאשר זמם על גורם לממון ואמנם לא הביא דברי הריטב"א ריש מכות שהבאתי לעיל:

טז **ובעניותא** נ"ל ראי' להרמב"ם דבעד סוטה חייב ממון בהוזם דאס"ד דפטור ממון דל"ה רק גורם כיון דבלאו דבריו מי יימר דמשתבעית א"כ חייב מלקות מלא תענה כדמוכח מהר"ם וירושלמי דעדי קו"ס לוקין הואיל ואין בעדותן ממון אף דהם גורמין לממון לוקין משום לא תענה א"כ הא דמקשה במכות ח' ע"ב דכותי' גבי עבד שהעיד בו והוזם ועבד בר עדות הוא והרי משכחת בעד סוטה דכשר אף עבד והוזם דמלקין משום לא תענה. וע"כ בעד סוטה חייב ממון ולא משכחת שילקה משום לא תענה ונמצא ראי' להרמב"ם הנ"ל מיהו יש לדחות די"ל דעדים פסולין לכל עדיות שבעולם אף דלפרקים נאמנים מ"מ מלקות דלא תענה ליכא וכבר ראיתי לאחד שכ' כן דבפסולי עדות אף דהם נאמנים מ"מ עדיין לוקין משום לא תענה ולפ"ז אין ראי' ממכות:

יז **ועפ"י** דברי הר"מ הנ"ל עולה יפה מה שהעירותי בחידושי לישב מה שקשה לתוס' כתובות ט"ז אהא דמקשה וכיון דרוב נשים בתולות נשאות כי ליכא עדים מה הוה אמאי לא הקשה בפי' לרב דלשמואל לק"מ דאין הולכין בממון אחה"ר והעירותי דאף לשמואל הקשה שפיר דנהי דשמואל ס"ל אין הולכין בממון אחה"ר מ"מ ברוב וע"א נוכל להוציא ממון דהרי רוב עדיף מע"א דמהני בד"נ משא"כ בע"א וגם רוב מהני באבידה דליכא חזקת ממון וע"א ל"מ באבידה כדמוכח ב"מ דף כ"ח וכיון דע"א מצטרף עם ע"א להוציא ממון כ"ש דרוב וע"א יצטרפו להוציא ממון ושפיר מקשה בגמ' כיון דרוב נשים בתולות

נשאות כי ליכא עדים מאי הוה והכונה למ"ל עדים תסגי בע"א ומ"ה הקשה בגמ' סתם משא"כ בב"ב צ"ב הקשה בגמ' לרב למ"ל עדים כלל תוציא ממון ברוב לבד ונשאלתי מתלמידי דא"כ אם הוזם העד לא ישלם מכאשר זמם רק החצי דהרי הוא לא הועיל בעדותו רק על מחצה ואמאי לא מוקי בש"ס דמכות ג' עד זומם משלם לפי חלקו בהכא. אמנם לא הקשה כלום דהרי בעד סוטה אף שלולא עדי קו"ס לא הי' בעדותו תועלת כלל מ"מ עכשיו שהעיד על טומאה והוזם משלם עבור כל הכתובה ה"ה ברוב וע"א והוזם משלם הכל ומ"ה עד זומם משלם לפי חלקו ליכא לאוקמא בהכי דהוא משלם הכל ודו"ק. הנה העתקתי מה שהעליתי ונתחדש ת"ל בענין הנ"ל כי אין ביהמ"ד בלא חידוש ולדינא כבר כתבתי דפשוט שהאשה מותרת לבעלה.
והנני ידידו ש"ב דו"ש

סימן קכא

א

הנה בגוף הקושיא שהקשיתי לעיל בסימן הקודם אהא דאמרינן בשבועות ל"ב הכל מודים בעד סוטה והרי לא הפסידו אלא גורם לממון דמי יימר דמשתבעית ועוד שמא תשתה ותמות ולא יתלה לה זכות ולא יצטרך ליתן לה כתובה כדאמרי' לקמן בחשוד מי יימר דאשתבעית. ושוב הראו לי קוש' זו בשער משפט סי' ר"צ ע"ש פלפול עצום. הנה כעין קו' זו שמעתי בשם כמה גדולים ומוזכר בסוף הספר שבקונטרס ענונות בשם הרבה גדולים אהא דהכל מודים בעד מיתה שהוא חייב. והרי אין נפרעין מנכסי יתומים אלא בשבועה ומי יימר דמשתבעית ול"ה כפירת ממון והוא כעין קושיתנו. ואמנם לפמש"ל לישב קושיתי דמי יימר דמשתבעית אמרינן אבל מי יימר דמשתבע הוא ל"א א"כ קושיתי מיושב דבעד סוטה הפסידו לבעל ול"א מי יימר דמשתבעי האשה משא"כ בעד מיתה שהפסידו להאשה אמרינן מי יימר דמשתבעית. והנה בעיקר הקו' הנ"ל אהא דהכל מודים בעד מיתה דחייב והרי צריכה לישבע ושייך לומר מי יימר דמשתבעית נ"ל לישב בפשיטות דהרי בגמרא מוקמינן דתפסי מטלטלין ומבואר באה"ע סי' צ"ו סעיף י"א דאם תפסה בלא שבועה לא מפקינן מינה אם לא תרצה לישבע רק מנדין אותה ול"ש לומר מי יימר דמשתבעית רק אם לא תשבע לא תגבה כמו בשכנגדו חשוד על השבועה משא"כ בתפסה מטלטלין אם לא תרצה לישבע נמי לא מפקינן מינה. והגם דמבואר בר"ן וברמ"א שם דדוקא בתפסה מעות ולא מטלטלין הוא די"ל בזה בתפסה לאחר מיתה אבל בתפסה מחיים כמו שפירש"י בשבועות ל"ב א"צ להחזיר המטלטלין כיון דעל מטלטלין

אחרים אין לה שיעבוד רק מה שתפסה מחיים תפסה ול"ש סברת הר"ן. ועוד ע' בבית מאיר שמפקפק בדברי הר"ן וכן בשער משפט בח"מ סי' פ"ז סעיף י' שהעלה דאין הלכה כדברי הר"ן ובתפסה מחיים לדעתי ברור שאף הר"ן מודה ע"כ ל"ק קו' הנ"ל ודוק. ומה דאמרינן בגמ' ש"מ משביע עדי קרקע חייב וקשיא למה דלא ס"ד דתפסה נימא מי יימר דמשתבעית י"ל דה"ה דגמ' מצי למימר הכי אך בלא"ה הקשה דלהלכה משביע עדי קרקע פטור ובאבני מלואים סי' צ"ו פי' בגמ' דלמא דתפסה מטלטלין היינו כיון דמהני תפיסה שוב הו"ל כפירת ממון עיי"ש. ולדבריו דמיירי בגמ' בלא תפסה יש להקשות קו' מפורשים אך בלא"ה דברי הא"מ דרך פלפול למעיין היטב. ועוד י"ל בכונת הגמ' דתפסה מטלטלין היינו מטלטלין דשומתן ידיעה דא"צ להחזיר דיכולה לגבות בחוב כמ"ש התומים בח"מ סי' פ"ז סעיף י' ולא מפקינן מינה אם לא תרצה לישבע אף להר"ן:

ב **והנה** לעיל הבאתי דברי הכ"מ פכ"א מעדות שכ' דמה"ט העדים משלמין כאשר זמם בשינו והדר עינו אף שהר"מ פוסק דהרב פטור מדמי עין מ"מ כיון דמהני תפיסת העבד מ"ה משלמין כאשר זמם ותמהני דא"כ איך מוכיח בב"ק דהכחשה תחלת הזמה מתרי דאמרו שינו והדר עינו ואתי תרי ואמרו עינו והדר שנו ואזמינהו מדמשלמי דמי עין לרב אף דאכחישו בתחלה דלמא הכחשה לאו תחלת הזמה רק הכא משלמי משום דאף לאחר הכחשה כוותייהו פסקינן דהרי שיטת רש"י כתובות כ' דבתרי ותרי מהני תפיסה א"כ הכא אף לאחר הכחשה מהני תפיסה העבד ומ"ה משלמין מכאשר זמם כמ"ש הכ"מ משא"כ עדים שהעידו בהריגה והוכחשו ולבסוף הוזמו אין נהרגין דהכחשה לאו תחלת הזמה. וזה תימה רבתי על הרמב"ם והכ"מ והלח"מ. ואין לומר דהרמב"ם לא ס"ל כשיטת רש"י בכתובות כ' דבתרי ותרי מהני תפיסה דז"א דהרי הרמב"ם ס"ל פ"ב דבכורות בתקפו כהן אין מוציאין מידו וכ' לח"מ שם דחילי' דהר"מ מכתובות כ' מדמהני תפיסה בתרי ותרי כפירש"י ע"כ ה"ה בתקפו כהן א"מ ודחי סוגי' דב"מ מקמי' סוגי' דכתובות א"כ הרי הלח"מ תמוה ממ"נ דאם בתרי ותרי מהני תפיסה ע"כ מוכח מב"ק דאף דתפיסה מועיל אין משלמין דין הזמה כמ"ש והוא דבר הראוי לעיין בזה ובאמת לולא דברי הלח"מ יכילנא לישב דאף לשיטת רש"י כתובות כ' דבתרי ותרי מהני תפיסה זה דוקא בתובע בשטר כהך דכתובות דאם אתה מסלק העדים מ"מ נשאר השטר משא"כ בליכא שטר רק תרי לגבי תרי וכן מחלק בתקפו כהן סי' ט"ז אך מדברי הלח"מ מבואר דס"ל להר"מ בכל תרי ותרי מהני תפיסה. איברא דבסוף פ"ז מעדות משמע לכאורה מהר"ם דל"מ תפיסה. ואין לומר בטעם הוכחת הגמ' דדוקא בלא הכחשה מהני תפיסה משא"כ בתרי ותרי וטעמא דכיון דאף לדברי העדים בשינו והדר עינו אין חייב הרב

רק בתפס א"כ בהוכחשו מתרי שוב ל"מ תפיסה דז"א דדוקא הרמב"ם פוסק כיון דהוא אבעי' דלא אפשטא אי מעוכב גט שיחרור הקנס לרבו מ"ה בשינו והדר עינו אין מוציאין דמי עין רק בתפס משא"כ הסוגי' דב"ק ס"ל דצריך לשלם דמי עין כדמשמע בכל הסוגי' א"כ בתרי ותרי מהני תפיסה וז"ב. ונראה לישב דעד כאן לא מחייב הר"מ מכאשר זמם רק שם דבודאי העדים היו יודעין שאינו חייב לשלם דמי עין ועוד דבודאי הב"ד הגידו הדין קודם גמ"ד שאין הרב חייב לשלם ועיקר העדות שבאו להעיד הנראה שכונתם דאם יתפוס העבד יועיל תפיסתו ע"כ חייבים מכאשר זמם דבקל יכול לתפוס. משא"כ בהך דב"ק דהעדים באו לחייב דמי עין ממש רק שהוכחשו על דמי עין ממש. נהי דגם אח"כ מהני תפיסה כשהוזמו אין משלמין מכאשר זמם כיון דעל עיקר העדות הוכחשו אמנם זה דוחק. ושוב הראו לי שכבר העיר בקצה"ח סי' ל"ח בקושי' זו:

ג **ונ"ל** לישב בדרך זה דהנה מבואר בחולין דף ד' ובתוס' אהא דמפני שהן מחליפין דהיכא שהזיק לחבירו דבר דלכתחלה אסור אין צריך לשלם ועיין באבני מלואים סי' צ' אות י"ח ובמ"ל פ"ז מהלכות מלוה שכתב דהיכא דהפסידו דבר דלכתחלה אסור א"צ לשלם מכאשר זמם דבודאי לא הי' עושה כן בלא העדים כגון במעידים שחייב לחבירו אלף זוז לשלם תיכף והוא אומר מכאן עד י' שנים אלו הי' אסור ליקח ריוח משום איסור הרחקה לא הי' משלמין העדים מכאשר זמם עיי"ש א"כ לפמ"ש הנתיבות סי' כ"ח דבקלב"מ לכתחלה אסור לתפוס דל"מ דאין דינא לנפשי' כיון שהב"ד אין פוסקין לו ליתן. ומשמע דה"ה שאר תפיסות אסור לכתחלה היכא שהב"ד אין פוסקין לו א"כ אמאי פוסק הר"מ דמשלמין מכאשר זמם להרב הואיל דמהני תפיסת העבד והרי לכתחלה אסור לתפוס. ואמנם י"ל דדוקא היכא שהעדים רצו להפסיד לו דבר שלכתחלה אסור לתפוס העדים א"צ לשלם לו דיכולים לומר דבודאי בלא"ה לא הי' עבר אלכתחלה. משא"כ כשהפסידו לאחד בדבר שחבירו יכול לתפוס אף שאסור לכתחלה צריכין לשלם דהוה הפסד ממש דשמא חבירו לא ישגיח על לכתחלה ויתפוס ונמצא שהם רצו להזיק לו וצריכין לשלם וכיוצא בזה כתבתי לעיל לענין מי יימר דמשתבעית. אמנם י"ל דבאמת אין חילוק דיכולין לומר בודאי גם חבירו לא יעבור על לכתחלה ולא יתפוס אם אסור לכתחל' לתפוס. אך בעיקר דברי הנתיבות כבר כתבתי במק"א דלא כדבריו ע' בספרי לא"ח סי' צ"ו סוף אות ז' והעיקר דיכולין לתפוס דעביד דינא לנפשי' במקום פסידא דכיון דהב"ד אין יכולין לפסוק לו כ"ש דהוא מקום פסידא והיכא דטוען ברי כ"ש דיכול לתפוס אך כבר כתבתי בספרי לא"ח סי' צ"ו אות ז' הנ"ל דאם נימא דרשאי לתפוס לכתחלה וגורם לממון כממון דמי וגם קודם שתפס מקרי גורם לממון הואיל ויכול לתפוס ומה"ט

משלמין מכאשר זמם ומה"ט אמרינן בב"מ ו' דאם תקפו כהן א"מ מידו מקרי פוטר עצמו בממונו של כהן אף דעדיין לא תפס כיון שיכול לתפוס מקרי גורם לממון לכהן וכממונו דמי:

ד **והנה** בספרי לא"ח סי' צ"ו אות ז' כתבתי לישב דברי הר"מ שפסק בפ"ב דבכורות דתקפו כהן א"מ מידו והקשו עליו דהרי בב"מ אמר ר"ח לרבה תניא דמסייע ע לך דתקפו כהן מוציאין מידו מספיקות דנכנסין להתעשר ואס"ד דתקפו כהן מוציאין מידו נמצא פוטר ממונו בממונו של כהן וכן קאי למסקנא. וכתבתי דהרי כבר הקשו הראשונים מאי ס סייעתא דלמא תקפו כהן א"מ מידו ומ"מ אין זה פוטר ממונו דהרי לע"ע לא תפס. ואמנם י"ל דלמ"ד גורם לממון כממון דמי אס"ד תקפו כהן א"מ מקרי לע"ע גם קודם התפיסה גורם לממון כמ"ש הט"ז א"ח ססי' תמ"א בדבר שיכול להיות שיהי' שלו ל"ג מגורם לממון וע' במק"ח סי' ת"מ. והתוס' כ' בב"ב דף צ"ד בשם ריב"ם דרבה דאמר בורר צרורות מגורנו של חבירו נותן דמי חטים כר"ש ס"ל דדבר הגל"מ כממון דמי (ובספרי כ' דרבה ס"ל בב"ק צ"ח דהג"ל כמ"ד וזה טעות הדפוס ונ"ל בב"ד צ"ד) וצ"ל לשיטת הריב"ם הא דאמר רבה בב"ק צ"ח השורף שטרותיו של חבירו פטור רבא גרסינן כגי' הלח"מ פ"ז מחובל ה"ט ורבה ס"ל גורם לממון כממון דמי ושפיר אמר ר"ח תניא דמסייע לך היינו דלדידך לשיטתך דס"ל גל"מ כממון דמי מוכח ממשנה דתקפו כהן מוציאין דאס"ד תקפו אין מוציאין יש לכהן גל"מ ופוטר ממונו בממונו של כהן. אבל הר"מ דפוסק גל"מ בלאו כממון שפיר י"ל תקפו כהן א"מ ומ"מ אינו פוטר בממונו של כהן כיון דלע"ע לא תפס. אך צ"ע דאם אין הוכחה דרבה ס"ל גורם לממון כממון דמי רק מבורר צרורות הרי גם הר"מ פוסק הכי פח"י ממכירה וע"כ דלא ס"ל כשיטת ריב"ם דרבה ס"ל גל"מ כממון דמי ע"כ עדיין צ"ע:

ה **והנה** לשיטת קצת פוסקים רבא ס"ל גל"מ כממון דמי דדעת הש"ך סי' כ"ה סק"ה וסי' שפ"ו סק"א דרבא דן דינא דגרמי. ודעת הבעה"ת דמנין דדנין דינא דגרמי ס"ל דבר הגל"מ כממון דמי כמ"ש הש"ך סי' שפ"ו סק"י דס"ל לבעה"ת דינא דגרמי ודבר הגל"מ חדא הוא דלא כתו'. ולפ"ז קשיא לרבא דמשני אתנן אסרה תורה ואפי' בא על אמו מע"ג דאי תבע לי' בדינא פטור מ"מ כיון דמהני תפיסה מקרי אתנן כפירש"י. ואיך אפשר דמהני תפיסה והרי הטעם דמהני תפיסה משום דכדי רשעתו ברשעה המסורה לב"ד היא ותפיסה לא מסירה לב"ד והרי כיון דס"ל דהגל"מ כממון דמ' א"כ כשיכול לתפוס הו"ל להאשה גורם לממון אף קודם התפיסה א"כ הר' כבר ענשינן בתרי רשעות דפסקינן מלקות וממון. דכיון דפסקינן דמהני תפיסה א"כ הרי כבר ענשת אותו ממון וזה הוה

תרי רשעות וכבר הרגשתי מזה בספרי לא"ח סי' צ"ז וע"כ מוכח דרבא ס"ל דלכתחלה אמרינן לי' דאסור לתפוס כדברי הנתיבות ושוב ל"ה גורם לממון כיון דאסור לתפוס ומ"מ אי תפס בדיעבד מהני. ומ"ה בשנתן לה הוה אתנן ומ"מ ל"ה עונש בב' רשעות כיון דל"ה גורם לממון לע"ע ול"ה עונש המסור לב"ד. ומעתה כיון דהוכחת הגמ' בב"ק רבא קאמר לה רבא שפיר הוכיח בב"ק דהכחשה תחלת הזמה דליכא למימר דמחייב מכאשר זמם כיון דיכול לתפוס דהרי אסור לכתחלה לתפוס כדכתיבנא וכ"ז לרבא דס"ל גל"מ כממון דמי. אמנם הכ"מ סובר דבר הגל"מ לאו כממון דמי שפיר י"ל דלכתחלה מותר לתפוס ומ"מ ל"ה בקלב"מ ב' עונשין בב"ד מה שמורין שמותר לתפוס כיון דלע"ע לא תפס וגל"מ לאו כממון דמי. ומ"ה ס"ל דחייב מכאשר זמם כיון דיכול לתפוס. ואמנם הראי' שהבאתי לעיל דרבא ס"ל גורם לממון כממון דמי לא נהירא דהרי הרמב"ם ודאי לא ס"ל גורם לממון ודיני דגרמי חדא דהרי הוא גופי' ס"ל דיני דגרמי וגל"מ ס"ל לאו כממון דמי, ע"כ לע"ע אין דעתי נוחה בישוב קו' הנ"ל בדרך הנ"ל:

ו **ודרך** אגב אמינא מה שהקשה בהפלאה כתובות כ' איך מהני תפיסה בתרי ותרי הרי הוי עשאי"ל דלא נגמר הדין עפ"י הראשונים וכשהוזמו לא ישלמו ל"ק לשיטת הר"מ דהיכא דמהני תפיסה משלמין מכאשר זמם א"כ בתרי ותרי מהני הזמה כיון דתפיסה מהני שוב ה"ל עשאי"ל. וכבר הקשיתי עליו בספרי:

אמנם כעת נראה שהי' בהעלם עין הבדולח של ההפלאה דברי תוס' סנהדרין פ"א שכתבו דמה"ט הוי מי שנתחייב ב' מיתות עדות שאתה יכול להזימו כיון דאי מתזמי עדים הראשונים יהי' השני' חייב בהזמה. ועיין מהרש"א שם דאף דאם יזימו השנים ולא הראשונים יפטרו מכאשר זמם מ"מ כיון דאלו היו מזימין הראשונים היו השני' בני הזמה. גם עכשיו מקרי עשאי"ל א"כ גם בתרי ותרי אף אי יהיבנא לי' בתרי ותרי ל"ש דין הזמה מ"מ כיון דאלו היו מזימין עידי ההכחשה היו עדים הראשונים חייבין מכאשר זמם, שוב אף בלא הזמה מקרי עדותן עדות שאי"ל וז"ב. ול"ק קו' הפלאה ושמא ס"ל להפלאה דבתרי ותרי כיון דאין גומרין דין כראשונים שוב אף שיזמו השניים ואח"כ הראשונים לא משלמי כיון דלא נגמר הדין כראשונים ורק לאחר הזמת הראשונים הוזמו הם ע"כ אינו דומה להך דסנהדרין ודוק:

ז **ודרך** אגב אמינא מה שהקשה התוס' ארש"י דס"ל בתרי ותרי מהני תפיסה והרי בתקפו כהן מוציאין מידו נלע"ד לישב לפמ"ש הש"ך סוף סי' צ"א דבמעות כיון דלהוצאה ניתנה ל"ש בי' חזקת מרא קמא. א"כ י"ל בתפס מעות מהני תפיסה כיון דל"ש חזקת ממון כיון שבידו הם וגם חזקת מרא קמא ליכא במעות משא"כ בתפיס מטלטלין כגון בתקפו

כהן דשייך חזקת מרא קמא שוב ל"מ תפיסה וע' בשב שמעתתא שמעתתא ד' פ' י"ג י"ד שתמה על הש"ך ולפענ"ד מרש"י יש ראי' להש"ך ודוק:

ט **והנה** לעיל הבאתי דברי התוס' חולין ד' דהיכא דהיזק לחבירו דבר דלכתחלה אסור א"צ לשלם לו. ודברי האבני מלואים סי' צ' ס"ק י"ח וצ"ע ברש"י ר"פ החובל שכ' ד"ה וכמה היא יפה שהרי הזיקו והפסידו ממון זה שאם הי' נצרך הי' מוכר עצמו בעבד עברי והרי לכתחלה אסור למכור עצמו בעבד עברי דכתיב כי לי בני ישראל עבדים ולא עבדים לעבדים וכן כ' תוס' ב"מ י' ד"ה כי לי דעובר משום עבדי הם (והא דל"א כמדאורל"ת אעל"מ ולא יועיל בדיעבד צ"ל הואיל דלא כתיב בלשון לאו כמ"ש הפנ"י סוף גיטין לענין גט בלא ערוה ולא דבר) א"כ כיון דלכתחלה אסור אמאי צריך לשלם שהפסידו בכך. הן אמת דרש"י בחולין ד' לא ס"ל סברא זאת ומ"ה מייתי ראי' דחליפין אסור דאל"כ מצינו דמים לחמץ בפסח ולא ס"ל כתוס' הואיל דלכתחלה אסור אין לו דמים. וכן כתבתי במקום אחר דמה"ט ס"ל לרש"י כריתות דמועלין בחלב נותר הואיל דאם עלה לא ירד אף דלכתחלה אין לו דמים. והתוס' לא תרצו כן בתוס' ישנים כריתות י"ג דכשיטתי' ס"ל דמה דלכתחלה אסור אין לו דמים. שוב ראיתי בר"מ פ"א דאם אין לו מה יאכל מותר למכור עצמו לעבד עברי. ודוקא ביש לו מה יאכל אסור למכור עצמו א"כ ל"ק על רש"י כלל וע' רש"י קדושין ס"ט משמע דמותר למכור עצמו אף ביש לו מה יאכל. ושמא כונת רש"י מיגו דאי בעי מפקיר לנכסיו ויזכה אחר או יתן לאחר במתנה ואז לא יהי' לו מה יאכל ויהי' רשאי למכור עצמו. ולפ"ז צ"ע גם על תוס' בב"ב י"ג שהקשו שימכור עצמו ותרצו דאסור למכור עצמו ועדיין צ"ע שיפקור נכסיו ולא יהי' לו מה יאכל ויהי' רשאי למכור. וע"כ גם זה אסור דהרי הוא גורם בהפקרו שיהי' עבד ואסור משום עבדי הם ומצאתי במנחת חינוך מצוה מ"ב דף ס"ז שכ' דבמקום שאינו רשאי למכור בדיעבד אינו מכור וזה ליתא דכמדאורל"ת ל"ש בזה הואיל והוא בלשון עשה. ומה שכתב דהוה אינו שלו כיון שהוא עבד של הקב"ה זה ליתא דהוא בידו וברשותו ול"ה רק כמזיק שעבודו ואין כאן רק איסור עשה כנ"ל. ומ"מ עדיין צ"ע ברש"י ריש החובל דא"כ באשה וגר דאינם יכולים למכור עצמם לא לישום כעבד כיון דאין יכולים למכור עצמם ע"כ דברי רש"י צ"ע:

ט **שוב** ראיתי דמה שכ' רש"י בקדושין ס"ט גבי ר' שמלאי דיוכל להשיא עצה שימכור עצמו לעבד עברי. והקשיתי לעיל הרי אסור למכור עצמו רק אם אין לו מה יאכל כדאיתא בת"כ וכבר הרגיש בזה בספר מנחת חינוך דף הנ"ל ולק"מ דלדעתי ברור דממזר מותר למכור עצמו דל"ה בכלל. עבדי הם כיון דנוצר באיסור ואסור לבוא בקהל ואיך יתכן

שיהי' עבד ד' ע"כ מותר למכור עצמו. ועוד דכתיב אשר הוצאתי אותם מארץ מצרים. ובמצרים היו ישראל גדורין בעריות ולא הי' ממזרים בתוכם אך אחת הי' ופרסמה הכתוב, ואף דבודאי ממזר מוזהר בכל התורה כולה מ"מ באיסור זה דהוא אזהרה רק על עבדי ד' ממזר ליתא באיסור זה ושפיר כתב רש"י דשם קאי על ממזר ודוק שוב מצאתי במקנה קדושין דף ט"ו תוס' ד"ה ואידך דמייתי להריטב"א שישב קו' תוס' בהך דר' שמלאי דלא נסב עצה שימכור לעבד עברי משום דאסור למכור עצמו ביש לו נכסים וזה דלא כדברנו ובהריטב"א גופי' מבואר דמשום שהי' עשיר ולא הי' למכור עצמו ואין מבואר להדי' אך מ"מ משמע מדבריו כמ"ש ההפלאה ומ"מ בעניותא נראה כמ"ש דהרי מותר בשפחה וכש"כ דמותר למכור עצמו על כן אף לסברת הגמ' שם בקדושין דאסור בשפחה מ"מ למכור עצמו רשאי דל"ה בכלל עבד ד'. ומצאתי בהפלאה שם שכ' ג"כ דאסור להבריח נכסיו שיהי' מותר למכור עצמו כמ"ש לעיל אך מ"ש שם דאם מוכר עצמו בדיעבד ל"מ המכירה לכ"ע דכמדארל"ת ל"מ לכ"ע ואף אביי מודה בזה לא נהירא כמ"ש לעיל על ספר מנחת חינוך:

י **ועיין** ביבמות ק' במי שנתערב ולדה בולד שפחתה דכופין ומשחררין זא"ז והקשה בטורי אבן חגיגה ב' דהרי התוס' הקשו בחצי בן חורין שימכור עצמו בעבד עברי ויהי' מותר בשפחה ותרצו דגר ועבד משחרור א"י למכור עצמו משא"כ בכהנת שנתערב ולדה קשי' שימכור עצמו לסברת הגמ' דעבד עברי כהן מותר בשפחה. ורציתי לומר דהתוס' ב"ב י"ג תרצו דאסור למכור עצמו. אך בגיטין לא רצו תוס' לתרץ כן משום שיש לו עצה שיפקיר נכסיו ויהי' עני ומותר למכור משא"כ בכהן שנתערב עם עבד לא מצי למכור עצמו שיש לו נכסים ואין לו עצה שיפקיר נכסיו שהרי יש לו עבד וכמו שאסור לשחרר משום לעולם בהם תעבודו כן אסור להפקיר כל נכסיו כמ"ש בספרי לא"ח סי' י"ח על כן א"א להשיא לו עצה הנ"ל דאם ניתן לו עצה להפקיר הרי עדיף שישחרר וזה הערה נכונה לכאורה אך דמ"מ יוכל להפקיר נכסיו חוץ מעבד ומעבד זה בלא"ה אין לו מה יאכל דאין יכול להוציא מהעבד מעשה ידיו דלמא הוא האדון על כן אם יפקירו נכסיהם כל אחד חוץ מעבד מותרין למכור נכסיהם. אך לפ"ז מותרים לשחרר ע"כ כיון שאין יכולים להוציא מעשה ידיו ל"ש לעולם בהם יעבודו וההכרח להתיאש ממעשה ידיו מספק על כן ממנ"פ ל"ק קו' טורי אבן ומ"מ עדיין יש להתישב ודוק:

יא **והנה** לעיל הבאתי דברי הקצה"ח סי' ר"ץ שהוכיח דהיכא דאלו לא הי' מעיד העד הי' חבירו נשבע ונפטר ואלו הי' מעיד העד הי' חבירו חייב לשלם חייב העד קרבן שבועה דהוי כפירת ממון מ"מ והארכתי בזה. וכעת קשה לי בש"ס דב"ק צ"ח בשורף

שטרו של חבירו חייב לר"מ ומקשה, אי דאיכא עדים מה דכתיב בי' לכתוב לי' שטרא אחרינא וקשה דהרי התוס' הקשו בכתובות דף כ' ד"ה כותב דהרי הוי מפיהם ולא מפי כתבם ואיך יכולים לכתוב שטר אחר ותירצו דכיון דראו בשטר הוי כאומר ראינו עדות שנחקרה בב"ד וכתב בנתיבות סי' ל' אות כ"א דשטר שחתם עליו ע"א ונשרף אין העדים יכולים להעיד בב"ד שכך הי' כתיב בשטר לגבות בו. וקשיא דא"כ לוקמא בגמ' בהי' לו שטר בע"א וע"א הי' לו בע"פ דהדין דע"א בשטר וע"א בע"פ מצטרף ושרף שטר בע"א דלא יוכלו לכתוב לו שטר אחר. ומ"מ הוי היזק ממש דמעיקרא הי' גובה מעות ועכשיו ישבע חבירו ויפטור. והנה בסוף סי' מ"ו מבואר ג"כ דשטר בע"א ל"ה כנחקר עדותו בב"ד. ואף שהש"ך חולק שם מ"מ גם שם בנתיבות כ' דקודם שבא השטר לפני ב"ד ל"ה כנחקר עדותו בב"ד אם כן משכחת לה בשרפו עדים והכירו חתימת העד קודם שבא לב"ד ונמצא דצריך לשלם לר"מ כמו שורף כל שטרות ודא קושיא רבתי. ומזה נלע"ד דמוכח דאם הי' השטר קיים הי' גובה בו ועכשיו כששרף חבירו נשבע ל"ה מזיק ממש רק גורם לממון כמו כל משביע ע"א דלא כמ"ש בקצה"ח וכיון דשורף שטר בב' עדים ל"ה רק גורם לממון ואינו חייב רק לר"מ בכה"ג כששרף שטר בע"א ל"ה רק גורם דגורם ואף לר"מ פטור כדמוכח בש"ס דשבועות ל"ב הכל מודים בעדי סוטה ועיין בש"ך סי' שפ"ו ס"ק ג' בשם בעה"ת ובקצה"ח שם ודוק ומזה ראי' ברורה דלא כקצה"ח סי' ר"ץ:

סימן קכב

ב"ה **פרעמישלא** תרמ"ח. **ע"ד** השאלה באחד שהי' מתאכסן בביתו אורח אחד שהוחזק בכשרות והצריך הבעה"ע לנסוע מביתו על משך ט"ז ימים ואמר קודם נסיעתו להאורח שיכין לעצמו מקום ללין אצל אחר כי אסור לו ללין בביתו כשהוא נוסע מהבית והשיב האורח הלא יש בכאן שומרים כי יש לבעה"ב שתי בנות האחת בת י"א והשני' בת ח' שנים והשיב הבעל הבית שהם אינם שומרים. עוד אמר הבעה"ב לאשתו למע"ה תראה שלא תתן רשות להאורח ללין בביתו כי זה איסור חמור וכשנסע מביתו בא האורח ללין ואמרה לו אשת בעה"ב הלא בעלה צוה עלי' שלא תתן רשות להאורח ללין והשיב לה האורח אין בזה שום איסור והאשה מחמת בושה לא טענה עמו ולא מיחתה בו וישן ט"ז לילות. והנה יש בבית ב' חדרים בחדר הראשון ישנים הבנות ובחדר השני ישנים בעה"ב ואשתו וילד קטן שוכב עם הבעל וכשאין הבעל ישן עם האשה והאורח ישן בחדר הראשון ויש פתח בין החדרים אך אין עשוי לנעילה. והנה כעת שואל הבעל אם מותר לדור עם אשתו אם אשתו אסורה עליו מצד קנוי וסתירה. והנה הוא אינו חושד לאשתו

אך שואל אם אינו אסורה עליו מטעם הנ"ל והנה השכנים יודעים שהאורח ישן בבית הנ"ל בעת שלא הי' בביתו והאשה אומרת שהשכנים יעצו האשה שתניח האורח לישן שם ואמרו לה שאין כאן שום איסור ושעל כן הניחה אותו לישן שם בחדר הראשון:

א **תשובה** הנה הא דאמרינן בש"ס סוטה לא לימא אינש לאתתי' בזה"ז לא תסתרי בהדי פלוני דלמא קיי"ל כר' יוסי בר"י דאמר קינוי עפ"י עצמו ומסתרה וליכא הא האידנא מי סוטה למיבדקה וקאסר לה עליו איסורא דלעולם הי' מקום לומר דזה דוקא לכתחלה לא יאמר דלמה לי' ליכנס לבית הספק אבל בדיעבד אם נסתרה לא נאסרה על בעלה דלא קיי"ל כר' יוסי בר' יהודה וכן יש לפרש דברי הש"ע בסי' קע"ח. אמנם ברמב"ם ספכ"ד מה' אישות ובאה"ע בסי' קט"ו מבואר דאם קינא לה בינו לבינה ונסתרה נאסרה על בעלה דאף לענין דיעבד חיישינן לריב"י והנה בב"ח שם הקשה על הרמב"ם דכאן משמע דפוסק כריב"י דקינוי עפ"י עצמו ובפ"ב מסוטה פוסק דאין קינוי אלא בעדים ותי' דדוקא לאוסרה על בעלה חיישינן לדריב"י אבל כתובה לא תפסיד אלא בקינוי בב' עדים והובא בב"ש ודבריו תמוהים דהרי הרמב"ם כ' דאם קינא בינו לבינה וראה אותה שנסתרה הרי זו אסורה עלי' בזה"ז וכו' וחייב להוציא ויתן כתובה ואם הודית שנסתרה אחר שהתרה בה תצא בלא כתובה מוכח דברישא מיירי שכפרה שלא נסתרה א"כ הרי מבואר דאף כתובה מפסדת דחיישינן לדריב"י אף לענין כתובה א"כ צ"ע על הב"ח. והנלפע"ד דהב"ח מפרש מ"ש הרמב"ם ואם הודית שנסתרה אחר שהותרה בה אין הכונה דהקינוי גופה הוי התראה רק הכונה שהותרה בה בפירוש שבאם תסתרה תפסיד כתובתה דזה היא התראה בעוברת על דת ולעולם דלענין כתובה אין הלכה כריב"י ורק אם אמר בפירוש שבאם תסתר תפסיד הכתובה מפסדת משום עוברות על דת כמ"ש המ"ל רפ"ד מסוטה וזה דלא כמ"ש בב"ש סי' קט"ו אות י"ז בשם ש"ג דא"צ להתרות שתפסיד הכתובה. ובזה מיושב דברי הר"מ דלכאורה תצא דלא בכתובה משום דחיישינן שמא זינתה וקשי' דתהא נאמנת שלא זינתה במיגו דלא נסתרה ול"ח מיגו להוציא אם יש לה שטר כמ"ש הש"ך בסי' פ"ב ולהנ"ל י"ל דנהי דנאמנת שלא זינתה מ"מ הרי מודית שעברה על דת ומפסדת כתובה בהתראה. אמנם אם בעלה ראה שנסתרה או שיש עדים נאסרה ג"כ על בעלה דאין לה מיגו נגד בעלה שראה שנסתרה כנלע"ד ושוב מצאתי במרכבת המשנה שפי' כן דברי הרמב"ם אך שלא הרגיש בדברי הב"ח וגם לא כתב דמשום עוברות על דת מפסדת הכתובה ואין להאריך כאן בפרט זה ועכ"פ כיון דבסי' קט"ו מבואר דנאסרה על בעלה לכאורה יש לחוש בנ"ד לקינוי וסתירה:

ב מ"מ נ"ל להתיר מטעם דל"ה קינוי דקנוי לא מקרי רק היכא שחישד אותה לזנות כדאמרינן בסוטה ג' אין קינוי אלא לשון התראה ור"ל אמר סוטה דף ב' מה קינוי דבר המטיל קנאה בינה לבין אחרים משא"כ בנ"ד שאמר לאשתו שלא תניח האורח ללין בביתו שזה איסור חמור הרי הזהירה משום איסור יחוד ולא משום חשש זנות ול"ה זאת קינוי והכי מוכח בטור שהרי בסי' קע"ח מייתי דברי ספר המצות לא יאמר אדם בזה"ז אל תסתרי עם פלוני דשמא הלכה כריב"י דאם קינא בינו לבין עצמו הוה קינוי ועכשיו אין מי סוטה ותאסר עליו לעולם [והא דמייתי בשם ס"ה אף דהוא דברי ר' חנינא מסורה בש"ס ריש סוטה היינו לומר דהלכה כר"ח מסורה אף דהרמב"ם לא מייתי דברי ר' חנינא] ובסוף הסי' מייתי הטור דברי הרמב"ם שכ' ואין ראוי לקפוץ ולקנאות בפני עדים תחילה אלא בינו לבינה ובנחת בדרך טהרה ואזהרה כדי להדריכה בדרך ישרה ולהצילה ממכשול משמע דס"ל בינו לבינה ראוי לומר לה ובתחילה כ' שלא יאמר לה בינו לבינה ועל כרחך דוקא באומר לה דרך חשד משא"כ כשאומר לה משום איסור יחוד לא מקרי קינוי ולא נאסרה. אך לפמ"ש הפרישה לפרש דברי הטור שיאמר לה בפירוש שלא ע"מ לאסור אותך עלי אני מקנא לך אלא שתזהיר מן הכיעור ומן הדומה לו אין ראי' מדברי הטור אדרבה משמע קצת להיפך ומצאתי בפתחי תשובה סי' קע"ח ס"ק ט"ו דמייתי תשו' בית דוד שכ' ג"כ דכל שהזהירה משום איסור יחוד לא מקרי קנוי ומייתי ראי' מדברי הרמב"ם הנ"ל. והנה מדברי הרמב"ם אין ראי' דלא מייתי דברי ר' חנינא מסורה ואולי אין פוסק כן אך מדברי הטור יש ראי' אך לפמ"ש הפרישה אין ראיה ג"כ מדברי הטור אדרבה מדברי הפרישה משמע קצת להיפך ואין לפני דברי תשו' בית דוד מ"מ בנ"ד גם ההפרישה מודה דהנה באמת ל"ה כאן יחוד דהרי האשה ישנה בחדר הפנימי והאורח ישן בבית החיצון ול"ה יחוד דלדעת הרמב"ם מובא בב"י אה"ע סי' כ"ב הא דאמרינן בקדושין בנשים בבית החיצון ואנשים בבית הפנימי אסור דוקא אם יצא אחד לבית הנשים אבל בלא פירש ל"ה האיסור ואך לשיטת רש"י חיישינן שמא יצא לחדר הנשים והב"י כ' דהלכה כרמב"ם אבל אף לדעת רש"י ל"ה רק ספק שמא יצא ומ"מ אין לאסרה על בעלה מצד קנוי וסתירה דאין כאן ודאי סתירה כיון שהי' בב' בתים ופתח בניהם רק דל"ה נעול. ועוד דהוה ס"ס שמא לא בא לחדרה ואת"ל שבא שמא לא נבעלה וס"ס מהני אף בסוטה כדמוכח בכתובות ט' דמקשה ס"ס והקשה בשיטה דהרי ס"ס לא מהני ברה"י ותירץ דה"מ כשהוחזקה שם טומאה אבל אם לא הוחזקה שם טומאה מהני ס"ס מעתה בספק שמא לא נסתרה מקרי לא הוחזק שם טומאה דדוקא בקנוי וסתירה אסרה תורה:

ג **ועוד** ל"ה סתירה דהרי יש שם תינוקת פחות מבת ט' ומותר להתייחד עם אשה שיש שם תינוקת שיודעת טעם ביאה ואינה מוסרת עצמה לביאה דהיינו פחותה מבת ט' ונהי דלישן שם אסור דהרי מהרש"ל כ' דבדרך ל"מ תינוקת והב"י כ' בסי' כ"ב דלישן הוה כדרך מ"מ כיון שהי' גם תינוקת בת י"א ומקרי זאת ב' נשים ותינוק והרי לענין יחוד עדיף תינוק מאשה דעם ב' נשים אסור להתיחד ועם תינוק ואשה מותר להתיחד א"כ בשיש ב' נשים ותינוק אפי' בדרך או בשינה מותר ונהי דלענין לכתחילה יש להסתפק מ"מ בדיעבד ודאי דלא מקרי יחוד וסתירה ורק מ"מ בקנוי וסתירה כיון דאפי' פתח פתוח לר"ה דלא מקרי יחוד אסור כמ"ש בת"ה דבקנוי וסתירה אסור והובא ברמ"א סי' קע"ח ס"ח זה דוקא משום דבעל קפיד וכיון שקינה לה וידעה שהבעל קפיד והוא עברה ע"ז אסור אבל היכא דהבעל אמר לה דרך זהירות דלא חשיד לה לזנות ולא קפיד ומ"מ אוסר הפרישה זה דוקא אם הי' סתירה ממש אבל אם לא הי' סתירה שהי' ב' תינוקת עמה וגם הי' בב' חדרים גם הפרישה מודה ועוד יש לצרף להיתר מה שהבעל אמר לה שהוא איסור אם ישן שם האורח והשכנים בקשו מאשה שתניח לישן ואמרו לה שאין כאן איסור וחשבה שהבעל טעה בדין והוי קינוי בטעות. ונהי דאם זינתה אף באומרת מותר אסורה כמ"ש מהרי"ק משום שמעלה בו מעל מ"מ בסתירה באומרת מותר והבעל לא חשיד לה ונהי דאם הבעל קפיד וקינה לה מחמת חשד ל"מ מה שסבורה שמותר לסתור דהרי עכ"פ עברה ע"ז שהוזהר לה בעלה והיא קפיד מ"מ היכא שבפירוש אמר לה מחמת איסור יחוד ואחרים אמרו לה שאין איסור יחוד וטעה הבעל י"ל דל"ה קנוי לכ"ע אף להפרישה:

ד **עוד** י"ל דהרי המ"ל פ"א מסוטה מצדד לומר דהיכא דקינא לה מאחד ונסתרה והי' עוד אחד עמו לא נאסרה ודוקא שקינה לה משום שמקפיד. א"כ נהי דבנ"ד הבעל ידע שהילדים שוכבים שמה ומ"מ אמר שלא תישן א"כ הקפיד זה דוקא בקינא דרך חשד אבל באמר דרך זהירות ומטעם איסור יחוד והיא נסתר' כשהי' תינוקת עמה גם הפרישה מודה מכל הני טעמא נ"ל דבנ"ד דהבעל יודע שאשתו לא חשידה ח"ו וגם האורח אינו חשיד והבעל אינו חושד באמת ורק ששואל מצד הדין יש להתיר בפשיטות מטעם המבואר ועיין תשו' דברי חיים ח"ב סי' כ"ה שכ' דלא קיי"ל כריב"י בקנוי בלא עדים כמ"ש בפרישה ודבריו צ"ע דבסימן קט"ו וברמב"ם פכ"ד מאישות מבואר דנאסרה בקינוי בלא עדים אולי כונתו דל"ה רק ספק ויש לצרף לשאר היתרים. ע"כ בנ"ד יש לצרף היתרים הנ"ל ולהתיר לאשה על בעלה בלי פקפוק. וד' יצילנו משגיאות:

ה **והנני** בזה להזכיר דרך אגב במה שתירץ בפרישה על דברי הטור שמבואר דברי הרמב"ם שאין ראוי לקפוץ ולקנאות בפני עדים אלא שיאמר לה בנחת בינו לבינה בנחת ובדרך טהרה וכו' והרי גם בינו לבינה אל יאמר שלא תאסר עליו. וע"ז תירץ שלא יזכור לה שום איש מיוחד אלא שמקנה לה שלא תסתור עם שום איש ובזה גם הסמ"ג מודה דלא נאסרה ומשמע דבכה"ג לא מקרי קינוי כלל וזה דלא כמ"ש בספר מנחת חינוך מצוה שס"ח דמקרי קנוי אם מקנא לכל באי עולם עיי"ש מ"ש ביושב קו' המ"ל והח"ץ על הרשב"א שכ' דאם הנחשד אומר שנטמאה אמרי' פלגינן דבורא שתמהו בזה דהרי לא נטמאה למי שקינא ממנו עיי"ש ונעלם ממנו דברי הפרישה עיי"ש שמפלפל בזה ודעתו דמקרי קינוי אולי י"ל דפרישה לא קאמר אלא בקנוי בינו לבינה דלא נאסרה ולא בקינו בפני עדים וצ"ע מנ"ל לחלק ודוק כי קצרתי:

והנה בנידון שלפנינו אם אין כאן עדים שישן שם הדבר פשוט להכשיר כמו שהארכתי בתשובה אך כפי הנראה בנ"ד השכנים יודעים מזה ואין לה מיגו ע"כ הוצרכתי להאריך. והנה לפמ"ש החות יאיר סי' ע"ג דיחוד דאורייתא ל"ה רק אם לא הי' שום איש אבל באיש אחד וב' נשים או להיפך ל"ה רק מדרבנן ועיין בבינת אדם כלל כ"ו בית הנשים יש לומר כיון דהי' תינוקת עמה ל"ה רק מדרבנן ולא גזרו לענין דיעבד ואף דבקנוי וסתירה נאסרה אף בפתח פתוח לר"ה זה דוקא מטעם קפידה אבל באומר דרך אזהרה היכא דל"ה יחוד דאורייתא גם הפרישה מודה וזה ג"כ סניף להתיר ואין להאריך כעת יותר והנלפע"ד כתבתי:

סימן קכג

דרוש לשבת שובה תרל"ו בר"ה ד' כ"ט ע"א וע"ב ונוגע במקצת לדיני אה"ע:

"**והבית הזה יהי' עליון**" לפ"ק (א)

לישב דברי הטור שמביא בה' ר"ה דחצי' עבד לעצמו אינו מוציא ובה' מגילה לא מביא דלעצמו אינו מוציא י"ל דבטורי אבן הקשה אהא דחש"ו אינו מוציא לשומע קריאת מגילה ואמאי לא יצא השומע מטעם הרהור כדיבור דמי ותי' דמיירי דהשומע לא הי' לפני' מגילה וקראה ע"פ לא יצא. ורק שהקורא מוציאו וחש"ו אינם מוציאין ואני כתבתי בספרי בית יצחק א"ח סי' קי"ז הנדפס שלהי קונטרס מנחת אהרן אות ג' לישב קו' טורי אבן דמהרהר ודאי בעי כונה לצאת וכשרצה. שחבירו יוציאו לא נתכוין לצאת בהרהור שלו והרהור ודאי בעי כונה לצאת עיי"ש א"כ כ"ז היכא שחבירו מוציאו אבל בחצי' עבד וחצי' ב"ח שקרא בעצמו הרי נתכוין שיוציא לעצמו ונהי דבמה שקרא אין

יכול צד עבדות להוציא לצד חירות דהוה מעשה מ"מ הרי נתכוין בהקרי' ויצא בהרהורו ויוציא מטעם הרהור. ול"ש לומר דלא נתכוין דהרי נתכוין להוציא לעצמו וע"כ שקרא ממגילה. ובהרהור ל"ש לומר שצד עבדות אינו מוציא כיון דל"ה עליו רק מידי דממילא כמו שמיעה וכן משמע מאבני מלואים סי' מ"ד עיי"ש שכתב דמה שהאשה נתקדשה כיון דל"ב רק הסכמת דעתה ל"ש לומר דצד עבדות ל"מ לצד חירות עיי"ש. א"כ בשלמא בתקיעת שופר דבעי שיוציא גם בתקיעה ל"מ צד עבדות להוציא משא"כ במגילה דסגי בהרהור א"כ כשמכוין בהמילות יוצא מטעם הרהור. אמנם עדיין צ"ע אם יוצא מטעם הרהור דל"ה רק כדיבור ואם דיבור ל"מ אולי ההרהור לא עדיף מדיבור ועפמ"ש בטורי אבן עוד שם דבמגילה א"י בהרהור בלא"ה ליתא לתירץ הנ"ל ודו"ק:

ב **הנה** מעיקר המחלוקת שבין ר"ה ור"נ אי לעצמו מוצא חצי' עבד ע' בספרי בית יצחק או"ח סי' קט"ו אות ג"ד ושם הבאתי דברי התוס' חגיגה ג' שתי' אקושיא דמבעי לן אי מחוסר גט שחרור יש לו קנס והרי לענין חגיגה פשיטא דלא מקרי אדון ותי' דשם שאני כיון שמת אינו עומד לשחרר ועיין בשעה"מ הלכות חגיגה מ"ש על דברי התוס'. והנה קשה לי אדברי התוס' מהא דמבעי שם בגיטין מ"ג בחצי' עבד שקידש בת חורין ומקשה מהמית חצי עבד נותן חצי קנס לרבו וחצי כופר ליורשי' ואס"ד קדושין לאו קדושין יורשים מנ"ל ומשני בשעשאו טריפה ומאי יורשים נפשי'. וקשיא לתוס' דלמשנה אחרונה ודאי אין לו קנס רק כשמת דאינו עומד לשחרר. ולפ"ז בעשאו טריפה דהוא עומד לשחרר ודאי אין לו קנס ומאי משני ודוחק לומר דזה קאי למשנה ראשונה כדמשני לעיל אברייתא זו דזה דוקא אם מחוסר גט שחרור אין לו קנס ע"כ צריך לדחוק דקאי למשנה ראשונה אבל אם מחוסר גט שחרור יש לו קנס סתמא קאי ברייתא למשנה אחרונה ואיך מוקי בעשאו טריפה. אמנם הדבר נכון דכיון שעשאו טריפה וטריפה אינו מוליד שוב אינו עומד לשחרר דהרי לא כפינין רק שיקיים מצות שבת או פו"ר וזה ל"ש בטריפה. ובזה מיושב מה שהקשה בתשו' מוח"ז ר"ע איגר סי' ר"ד במה שנסתפק שם אי טריפה זכר מוליד. (וכבר נסתפק בזה הפ"ח בקונטרס מים חיים) והקשה דאם זכר מוליד למה משני מאי יורשים נפשי' והרי אפשר שעשאו טריפה ונשתחרר והי' לו בנים. והגאון ר"ע הקשה דאף אם נימא דזכר כנקבה מ"מ לוקמא לברייתא כמ"ד טריפה יולדת דפלוגתא היא (וצ"ל דס"ל לר"ע דגם למ"ד טריפה יולדת אינה חי י"ב חודש דלא כמ"ש השעה"מ ה' מאכלות אסורות פי"א או דס"ל אף למ"ד טריפה חי' מ"מ משלם כופר וקנס דסופו למות ע"י כן כמ"ש תוס' סנהדרין ע"ח דהורג טריפה פטור גם למ"ד טרפה חי' ה"ה דחייב קנס וכופר מה"ט ויש לעיין בזה די"ל דוקא לפטור כתבו התוס' דלמ"ד טרפה

ח' מ"מ הוא בספק משא"כ לחייב כופר וע' מ"ש בבית יצחק או"ח סי' י"ח אות טו ויש לעיין בזה):

ומה שתי' בספר הנ"ל דלמ"ל לברייתא לאשמעינן שמשלם כופר ליורשים והו"ל לאשמועינן שמשלם לחצי' ב"ח גופי' זה תמוה דהרי רבא הקשה אח"כ הרי כופר אינו משתלם אלא לאחר מיתה והוצרך לתרץ ראוי ליטול ואין לו ואם משכחת לה ביורשים הו"ל לשנוי דמיירי בטריפה וכופר אינו משתלם אלא לאחר מיתה ומ"ה לא נקט אך ליורשים כגון שנשא אשה אחר שחרור והוליד בנים ומת ומשלם בעל השור כופר. אמנם לפמ"ש לעיל מיושב קושיא הנ"ל בטוב טעם דליכא למימר זכר מוליד או דנוקא לברייתא כמ"ד טרפה מוליד דא"כ שוב מצי לקיים פו"ר וכופין רבו, וא"כ הו"ל כמשחרור דל"ש תי' התוס' בחגיגה ואמאי משלם חצי קנס לרבו. הרי הו"ל כמשחרור ומ"ה ע"כ מוקי לברייתא כמ"ד טרפה אינו מוליד וגם זכר אינו מוליד ושפיר הוצרך לומר מאי יורשי' נפשי' דדוחק לי' לוקמא כמשנה ראשונה ומ"מ יש הוכחה מסוגיא זו דזכר אינו מוליד דאל"כ הק"ל הרי עומד להשתחרר. אך קו' ר"ע דלוקמא כמ"ד טריפה מוליד מיושב כנ"ל ושוב מצאתי בשעה"מ פי"א ממאכלות אסורות שהביא בשם הפ"ח שהקשה כקו' הראשונה בתשו' ר"ע הנ"ל. והשעה"מ תי' כתי' רע"א הנ"ל דלמ"ל לאשמועינן ליורשים הו"ל לאשמועינן שנותן לעבד ודבריו תמוהין כמו שתמהתי לעיל עליו. שוב ראיתי שהשעה"מ בעצמו כ' על דבריו שהם טעות מטעם הנ"ל:

ג **ודרך** אגב הי' נ"ל קצת סברא דאף לצד האיבעי' דחצי' ב"ח אין לו קנס למשנה אחרונה משום דכסף ל' שקלים יתן לאדוניו והאי לאו אדון מ"מ בעשאו טריפה חייב קנס דבשלמא במת ממנ"פ השתא שמת ל"ה אדוניו אך פי' הקרא יתן לאדוניו שהי' אדון קודם מיתתו א"כ בחצי ב"ח קודם מיתתו הי' בר כפי' ול"ה אדונו משא"כ בעשאו טרפה השתא הוא אדונו דמעשה ידיו שלו ומתקיים כסף ל' יתן לאדוניו. ולפ"ז ק"ק בגמ' דמקשה מבריי' מאי לאו כמשנה אחרונה ולישני בשעשאו טרפה דבכה"ג משלם קנס לרבו למשנה אחרונה כיון דהשתא הוא אדונו. ומזה מוכח דכיון דקרא מיירי במת והכונה לאדוניו שהי' קודם מיתה אדונו. א"כ ה"ה בטריפה אף דעתה א"צ לשחררו מ"מ כיון דקודם שעשאו טרפה ל"ה אדון שהי' עומד לשחרר שפיר פטור מקנס ודוק:

והנה קשה לי לשיטת התוס' דאם חצי' עבד קדושיו קדושין זרעו מיוחס אחריו ויש לו יורשים ומשמע שמקיים פו"ר. א"כ מה מקשה בגמ' לעיל מחצי עבד לשיטה דאין לו קנס מברייתא מאי לאו כמשנה אחרונה והרי בברייתא קתני נותן חצי כופר ליורשים ואם חצי ב"ח קדושיו קדושין הברייתא כפשטא שהי' לו יורשים מבת חורין א"כ משכחת

לה שהי' בן ובת וכבר קיים פו"ר ושוב אין כופין לרבו ומ"ה משלם קנס לרבו ואין לומר דהצד עבדות לא קיים פו"ר דזה אינו דהרי התוס' כתבו ד"ה לא תהו בראו דמש"ה נקט לא תהו בשביל צד עבדות דמצווה על שבת ולא על פו"ר. א"כ כשהי' לחצי' עבד בן ובת מבת חורין כבר קיים שבת והצד חירות קיים פו"ר ושוב אין כופין ומה מקשה ושמא לא רצה לתרץ כן דלא נפשטה האיבעי שני' דחצי ב"ח שקידש קדושיו קדושין:

וקצת י"ל בזה דברי הראב"ן הובא בט"ג שפירש דאי אמרת קדושיו קדושין משכחת לה שקידש ב"ח והיא גובה הכתובה מהכופר. ולמה לא פירש כתוס' דזרעו מיוחס אחריו. אך לפמ"ש לעיל הראב"ן הוכיח מסוגיא דלעיל דלא כתוס' ובאמת אין זרעו מיוחס אחריו ולא קיים פו"ר ולפ"ז עדיין כופין משום מצות פו"ר אך הפי' בגמ' דמשכחת יורשין בארוסה לענין כתובה ואף שכתבו התוס' לעיל דאם הי' יכול לקיים שבת. לא כפינין דברי התוס' צ"ע דאמאי לא חילקו אם החצי' ב"ח הי' לו בנים בהיותו עבד וקיים שבת לא כפינין ושמא ס"ל לתוס' נהי דאם הי' לו בנים בהיותו עבד כבר קיים שבת מ"מ על חצי חירות חל חיוב חדש כיון דעתה גופה אחרינא הוא ועדיין צ"ע:

ד **ולפמ"ש** יש לישב דברי הרמב"ם פי"א מנזקי ממון שפסק המית מי שחצי' עבד נותן חצי קנס לרבו וחצי כופר ראוי ליטול ואין לו מי שיטלנו ולעיל פסק דמעוכב גט שחרור אין לו קנס דהוא איבעי' דלא איפשט' והרי הוא פסק כמשנה אחרונה. וכבר תמה בזה המגיד והכ"מ להנ"ל י"ל דהר"מ פסק דחצי' עבד שקידש בת חורין הוה ספק קדושין. ומ"מ כתב הכא דחצי כופר ראוי ליטל ואין לו אף דמשכחת ביש לה בנים מבת חורין מ"מ הו"ל ספק יורשים דלמא קדושין ל"ה קדושין, ואין יכולים להוציא מספק וכן כתיב בטוב גיטין ולפ"ז לחלק חצי קנס מרבו הו"ל ס"ס שמא כצד האיבעי דמשלם קנס מחצי ב"ח אף דהוא בר כפי' ואת"ל דאין לו קנס שמא קדושיו קדושין וכבר קיים פו"ר ול"ה בר כפי' ובודאי חייב קנס. בשיטת מהריב"ל דבס"ס מוציאין צמון ומ"ה חייב קנס. ולדינא בהי' לו בנים עב"ח אם כופין אותו יש לומר דבאמת אין כופין מספק דלדעתי גם בעבד גט שחרור המעושה שלא כדין ל"ה גט כמו בגט אשה. מיהו י"ל דהוי תלוי' וזבין כיון שנותן מטר על חצי דמי'. ועוד כיון דבלא"ה מעשה ידיו שלו כמו שכתבו תוס' אין לו פסידא. מיהו בזה שיש לו בנים אולי כיון שאין כופין שוב מעשה ידיו לרבו וצ"ע אם כופין מספק. אמנם אף אם נאמר כיון שספק אם קיים פו"ר עשו רבנן תקנה לכופו מ"מ כיון שמטעם ספק כופין א"כ היכא דאיכא ס"ס כנ"ל הבעלים חייבין קנס ומיירי הר"מ בהי' לו בנים מפני' ב"ח וסמך על מ"ש ב"ה דהוי ספק קדושין:

והנה מ"ש לעיל בביאור דברי תוס' גיטין שכתבו דאם הי' יכול לקיים שבת לא היו כפינין והקשיתי דא"כ כשכבר יש לו בנים כשהי' עבד דקיים כבר שבת לא כפינין וכתבתי דמ"מ על חצי חירות חל חיוב חדש. הנה זה תליא בפלוגתא דר"י ור"ל ביבמות ס"א דלמ"ד בהי' לו בנים בהיותו נכרי ונתגייר קיים פו"ר ה"ה, דלא חל חיוב חדש על חצי חירות למצות שבת. ולמ"ד גר שנתגייר כקטן שנולד לענין פו"ר ה"ה לענין שבת י"ל הכי והרבה יש לדבר מזה:

סימן קכד

דרוש הנ"ל

שם בסוגיא די"ט של ר"ה שחל בשבת: (א) **הנה** במה שאמרו בגמ' שמא יעבירנו ד' אמות ברה"ר והקשו התוס' אמאי לא קאמר שמא יוציא מרה"י לרה"ר וכתבתי בספרי בית יצחק א"ח סי' נ' אות ב' דעיקר החשש שמא יוציא מביתו לבהכ"נ או לבית החכם ולא יעמוד לפוש ומ"ה קאמר שמא יעבירנו ד' אמות ברה"ר היינו לשיטת התוס' עירובין ל"ג דמעביר מרה"י לרה"י דרך ר"ה חייב והיינו בהעביר ד' אמות ברה"ר כדמוכח מלשון תוס' עירובין שם והארכתי בתשו' שם. וכעת מצאתי בדרוש וחידש להגאון ר"ע שכ' כן אך שהביא שהרשב"א ס"ל כן ובאמת הרשב"א חולק אך התוס' כתבו כן. וכן ס"ל למהרש"א שבת צ"ט. והנה קשה לי לשיטת התוס' הנ"ל דהא דמוציא משא למעלה מי' חייב שכן הי' משא בני קהת היינו מרה"י לרה"י דרך ר"ה וחייב משום מעביר ד' אמות ברה"ר א"כ הרי הי' מעביר ד' אמות ברה"ר במקדש ואמאי אמרינן בשבת צ"ו ותו דמעביר ד' אמות בר"ה מנ"ל אך הלכתא גמירא לה ודא קו' רבתי:

ב **ולישב** זאת צ"ל דלא ילפינן מעביר ד' אמות ברה"ר ועקירה והנחה ברה"ר ממעביר מרה"י לרה"י דרך ר"ה ועבר ד' אמות ברה"ר דשמא דוקא ברה"י מרה"י דרך ר"ה חייב שכן הי' במקדש. ולכן הוצרך לומר הלכתא גמירא לה. אבל מעביר מרה"י לרה"י דרך ר"ה באמת הי' במקדש ואצ"ל הלכתא גמירא לה. ולפ"ז לפמ"ש דהכונה בשמא יעבירנו היינו מרה"י לרה"י דרך ר"ה ליתא למ"ש האחרונים לישב קו' השעה"מ אהא דגזרו שמא יעבירנו ולא שמא יתקן כלי שיר משום דה"ט שייך גם ביו"ט וביו"ט ע"כ מותר לתקוע ולכן גם בשבת אינו אסור רק משום שמא יעבירנו דאין עירוב והוצאה ביו"ט והקשה בשעה"מ ובט"א דלב"ש דס"ל יש עירוב והוצאה ביו"ט ול"א מתוך א"כ גם שמא יעבירנו לא לגזור וכתבו לפמ"ש בספר בינה לעתים דאף לב"ש דס"ל יש עירוב והוצאה אינו אסור ד' אמות ברה"ר ביו"ט כיון דהלכתא גמירי לה ואין למדין מהלכה ולפמ"ש

דהחשש שמא יעבירנו מרה"י לרה"י דרך ר"ה דזה הי' במקדש לתוס' ואי אסור ביו"ט ליתא לדברי הנ"ל:

והנה הראה לי בזה בקובץ על הר"מ שכ' דהיכא דעיקר הדבר מבואר בתורה אך הפרטים אינם מבוארים כגון מעביר ד' אמות דעיקר חיוב שבת כתב מפורש למדין מהלכה וקצת יש לעיין מזה בתוס' חולין כ"ג ע"ב ד"ה פרה שכ' דרוב שנים הלכה ואין למדין מהלכה אף דעיקר שחיטה מפורש בתורה ושחט את בן הבקר וכן וזבחת ואין לפני ספר הנ"ל ודע דלפמ"ש התוס' שבת ד' להסתפק אי חייב במושיט למטה מי' ה"ה דיש לומר מעביר מרה"י לרה"י דרך ר"ה שחייב שכן הי' משא בני קהת דוקא למעלה מי' חייב. ובזה יש לישב מה שהקשיתי בבית יצחק סי' הנ"ל מסוגיא דכתובות ל"א מיהו גם במושיט אין הלכה כן. ועיין מהרש"א שבת צ"ט שנראה שהי' בהעלם עיני דברי התוס' הנ"ל שמשא בני קהת הי' מרה"י לרה"י דרך ר"ה. ואין להאריך בפרט זה:

ג **ונבא** לגוף הסוגיא. הנה ברש"י פ' בהר מביא רש"י ברייתא והיא מת"כ ממשמע שנאמר ביוה"כ איני יודע שהוא בי' לחודש למה נאמר בי' לחודש לומר לך תקיעה בי' לחודש דוחה שבת בכל ארצכם ואין תקיעה בר"ה דוחה שבת אלא בב"ד לבד. ותמה הרמב"ן הרי תקיעת שופר חכמה ואינה מלאכה ול"ה רק איסור דרבנן ואיך מייתי מקרא. ולכאורה י"ל דכמו שכתב הסמ"ג בגזירה דשמא יעבירנו דהזי' הי' בימי משה ומה"ט לא עשו הטמאים ששאלו למשה למה נגרע פסחיהם עיין מ"ש בבית יצחק א"ח סי' מ"ה (ולפמ"ש שם ניחא דלא חשיב במגילה ובר"ה היינו טעמא דהזי' לפמ"ש שם דלבתר דגזרו רבנן על טבול יום גמור שיפסול בפרה מדרבנן שוב ל"ש שמא יעבירנו אך טעמא דמתקן עיי"ש וינעם לך). א"כ א"כ מה שדרש ר' לוי משבתון זכרון תרועה וכן הך דת"כ הנ"ל הכל מטעם שמא יעבירנו שגזר משה רבינו אז אך קצת רחוק זה הואיל ונאמר פ' בהר שנאמרה הפרשה בסיני ואז רחוק שכבר גזר משה:

ואמנם יש מקום לומר דאף דאנן לא ס"ל כר"א דשופר וכל מכשורי' דוחה שבת מ"מ שופר של יוה"כ מכשירי' דוחה שבת לפי מה דס"ל לר' יוסי ר"ה ט' דלא תקעו אינו בשלוח עבדים ובשמיטה. והנה לשיטת הר"ן סוף יומא דמה"ט בחולה שוחטין לחולה ואין נותנין נבלה משום דנבלה יעבור על כל כזית וכזית הרי חזינן דמה שיעבור בשיעור איסור חמור יותר ה"ה שי"ל דכמה עשין ביחד ידחו ל"ת דשבת:

וע' בשושנת העמקים שהביא אי עשה אחת דוחה לב' לאוין תליא במחלוקת בין ר"ע ור' ישמעאל נזיר מ"ח ולמ"ד אין עשה דוחה לב' לאוין ה"ה דב' וג' עשין דוחין לאו דשבת שיש בו כרת ומיתת ב"ד. ולפ"ז כיון דאם לא יתקעו יבוטל כמה מצות עשין דוחין

המכשירין שבת ואתי' לפ"ז הת"כ כר' יוסי (ואף דסתם ת"כ ר"י מ"מ ע"כ לומר דשם לא אתי' כר' יודא) ולפ"ז נכון דיו"כ דוחה שבת ולא ר"ה דביו"כ תליא בתקיעת שופר כמה מצות עשין משא"כ בר"ה. אך אם נדחק כן מ"מ עדיין צ"ע אמאי יובל דוחה שבת בכל ארצכם לא לידחי שבת אך במקום אחד כיון דאם יתקעו במקום אחד שוב חייבין בשליחת עבדים ונשמיטה ועוד יש לדחות דאם לא יתקעו לא יחייבו בשליחות עבדים ואין כאן עשה כלל מיהו י"ל כיון דאם יתקעו יתחייבו בעשה דשליחות עבדים מקרי זאת ביטול מ"ע ובעיקר הסברא ע' רש"י יבמות ו' שכ' יכול אמר לו אביו יטמא ופירש"י להשיב אבדה י"ל כונת רש"י דקשי' בגמ' שם דמקשה טעמא דכתב רחמנא את שבתותי תשמרו הא ל"ה דחי ולא משני דס"ד משום דהוקש כבודם לכבוד המקום כדמשני בב"מ ל"ב וכ' מהרש"א בשם הרא"ם דה"ה דהוי מצי לשנוי הכי וזה דוחק ולכן ס"ל לרש"י דסוגיא דיבמות לא ס"ל סברא דהוקש כבודם ואי דקשי' א"כ למ"ל לילף דלא יטמא משבת ות"ל דאין עשה דוחה ל"ת ועשה כדמקשה בב"מ ל"ב. ולכן כ' רש"י דסוגיא זו ס"ל דאמר לו אביו היטמא להשיב אבדה דהו"ל ב' עשין וס"ד דב' עשין דוחה ל"ת ועשה להכי הוצרך לילף משבת וסוגיא דב"מ ס"ל דב' עשין ג"כ אין דוחין עשה ול"ת להכי מקשה שם ודוק:

ד **ובעיקר** דברי הת"כ י"ל דס"ל כר' לוי דתקיעת שופר בשבת יש בו איסור מלאכה דאורייתא ולכן אין תקיעת שופר דר"ה דוחה שבת אך בב"ד במקדש מגזה"כ. ובמדינה אין דוחה דאין עשה דוחה לתו"ע. אך ביו"כ דבלא"ה דוחה יו"כ דדוקא ביו"ט ל"ה מלאכה דכתיב בי' מלאכת עבודה משא"כ בשבת ויו"כ. וכיון שדוחה יו"כ אמרינן הואיל ואישתרי. או כמ"ש בספרי בית יצחק או"ח סי' צ"ג אות ח' כיון דלא משכחת תקיעת שופר ביו"כ בהיתר שוב הותרה כמ"ש תוס' יבמות ג' דהיכא דלא משכחת בהיתר הותרה ולכן דוחה גם שבת בכל ארצכם וע' מ"ש שם בביאור דברי הגמ' הא לאו מלאכה הוא ואין עת האסף פה:

ה **והנה** בירושלמי איתא כר' לוי דיליף מזכרון תרועה וקשי' קו' רבא ונראה לישב לפמ"ש בבית יצחק סי' הנ"ל קו' הגמ' דיליף ממלאכת עבודה דביו"ט עכ"פ לאו מלאכה וכיון דביו"ט ל"ה איסור א"צ קרא לשבת דאין עשה דוחה ל"ת דכרת דבשלמא אי ביו"ט יש מלאכה ולא משכחת רק באיסור הותרה כמ"ש תוס' יבמות ג' עיי"ש. ולפ"ז נימא הנה הא דכתיב ביו"ט מלאכת עבודה הכונה דאוכל נפש מותר דל"ה מלאכת עבודה וכ"כ ההמ"ג והא דכתיב בז' של פסח כל מלאכה לא תעשה. כתב במעיין החכמה דפוס לבוב דף ק"א אות ל"ד דאתיא לאסור קצירה אף דהוי אוכל נפש כמ"ש תוס' ביצה ג' בשם ירושלמי.

ומ"ה לא כתיב זאת ביו"ט א' של פסח דאז בלא"ה אסור קצירה משום העומר עיי"ש א"כ י"ל דכל היכא דכתיב מלאכת עבודה ממעט אוכל נפש ולא בא למעט תקיעת שופר. אך כבר כ' הפמ"ג בפתיחה לה' שבת ד"ה והנה בס' המגיד דהא דאסור קצירה ביו"ט זה דוקא למ"ד שימור לא בעינן רק מלישה ויליף מאך אשר יאכל וסמוך לי' ושמרתם את המצות וקצירה אסור דל"ה בכלל שימור. אבל לרבא דס"ל שימור מעיקרא בעינן פסחים מ' גם קצירה מותר מדאורייתא עיי"ש א"כ ליכא למימר דמלאכת עבודה ממעט אוכל נפש דהרי בז' של פסח כתיב סתם מלאכה לא תעשה ומ"מ אינו אסור אוכל נפש דליכא למימר דמ"ה כתיב סתם משום דקצירה אסור דלרבא קצירה מותר וע"כ מלאכת עבודה ממעט תקיעת שופר א"כ רבא כשיטתי' הוקשה שפיר וירושלמי כשיטתי' דס"ל קצירק אסור ולא ממעט ממלאכת עבודה רק אוכל נפש כנ"ל ול"ק קו' רבא:

ו **והנה** במעיין החכמה הוקשה אשיטת הרי"ף דמ"ה שופר אינו דוחה שבת משום דהוי ספק שמא ל"ה יו"ט היום והקשה דהרי כשחל יום א' דר"ה בשבת מאיימין על העדים על החדש שלא נראה בזמנו לקדשו אעפ"י שלא ראהו יאמרו ראהו משום יום הערבה כדאיתא בסוכה מ"ד לענין יום הערבה ובר"ה כ'. ומ"ה הוכיח כשיטת הר"מ דמהני קידוש למפרע ופירוש הגמ' מאיימין על העדים היינו אם קידשו כבר ובא עדים להכחיש עיי"ש אולם גוף קו' המעיין החכמה לא קשה דנהי דמאיימין על העדים מ"מ הוי ספק שמא לא יהני האינם ועוד דהוי רובא דתליא במעשה. ויש להאריך בפרט זה:

ז **והנה** בסוכה מ"ב פריך והא מדאגבי' נפק בי' והקשו הפו' הרי בשעת עקירה הי' טעה בדבר מצוה ופטור ותירץ באגרא רמא דעקירה בעי ג' טפחים לשיטת תוס' כתובות ל"א ובלולב בעי הגבהה טפח ויצא ידי חובתו קודם עקירה ולפענ"ד נראה דאם אמרינן מיגו ה"ה הכא מיגו דהוי הגבהה לצאת הוי עקירה לשבת. ושוב הוה טועה בדבר מצוה בשעת עקירה. ושמא י"ל דל"א מיגו רק לחיוב כגון בשבת צ"א הואיל וחשיב מ"ה יתחייב משא"כ בנ"ד אדרבה אם נימא דהוי עקירה פחות מג' משום מיגו יפטור מהחיוב משום טועה בד"מ ל"א מיגו ואינו ואינו דומה למה דאמרינן מיגו דהוי דופן דזה להקל דשם אמרינן הואיל וחשיב דופן לזה הוי דופן לזה ודוק וע' מ"ש בספרי ליו"ד ח"ב סי' צ"ג אות ו':

סימן קכה

יען כי הספר נגמר בע"ה בימי הסכות נסיים מענינא דיומא את אשר חנני ה' לחדש בהלכות חג בחג: (א) **הנה** בדבר השאלה שנפלה מהסוכה הסכך ביו"ט ראשון אם מותר

להניח הסכך ע"י נכרי הנה הפמ"ג סי' שט"ו בא"א סכ"א מצדד לאסור וחשש לבנין דאור' ובתשובת עטרת חכמים או"ח סי' ו' כתב להתיר ע"י נכרי דלא הוה בנין דאורייתא וראי' מרש"י עירובין ל"ד ע"ב שכ' באוירא דליבני זו ע"ג זו בעי טיט ביניהם דלאו סתירה הוא משמע דל"ה בנין בלא טיט. אך הנה בש"ס דשבת ק"ך ע"ב מבואר דס"ל לר' יוסי אפי' העלה והניח ע"ג דימוס של אבנים חייב ומוקמינן לה בעילאי דסגי בהנחה בעלמא ולא בעי טינא הרי דהוה בנין בהנח' בעלמא וצ"ל דהך דאוירא דליבני ל"ה עילאי רק תתאי דבעי צרורי ועפרא או מציעאי דבעי טינא כדאמרינן בשבת שם ולפ"ז סכך ס"ל להפמ"ג דהוה כמו עילאי. אך י"ל דל"ה רק בנין לשעה דעומד לסתור. אך בנין המתקיים לז' ימים י"ל דהוה כמו קשר לז' ימים דמבואר סי' שי"ז דמקרי קשר המתקיים מ"מ לענין בנין הוה בנין עראי אך מבואר בסוכה ל"א האי כשורא דמטללתא עבדי רבנן תקנתא ופירש"י דמצוה משוה לה קבע והני מילי בגו שבעה ואי חברו בטינא אפי' לאחר שבעה. וי"ל דשם מיירי בדפנות דאין דרך לסכך בכשורא וכן משמע מדקאמר ואי חברו בטינא ולדעתי אסור לסכך לחברו בטינא לפמ"ש תוס' ריש סוכה ד"ה כי עביד לה דאסור לקבוע הנסרים במסמרים דהסכך ודאי אסור לעשות קבע ודוקא בדפנות לא חיישינן אי עביד לה קבע וה"ה מה"ט אסור לחברו בטינא ועל כרחך בדפנות איירי אך בההיא סבתא דאמרה רבנן דבי ריש גלותא בסוכה גזולה הוה יתבי י"ל דמיירי בסכך שיש סברא לומר דאם גזל דפנות וסיכך בסכך שלו ל"ה גזילה דקרא דחג הסוכות תעשה לך דממעטינן גזול בסוכה ט' לא קאי אדפנות לשיטת הרא"ש הובא בסי' תרל"ח דדפנות אינן אסורים מדאו' מקרא דחג הסוכות לד' אך הפמ"ג כ' במשבצות סי' תרל"ז דגזול פסול בין בדפנות בין בסכך והגאון מהרש"ק בספר החיים מצדד דלא פסול מדאורייתא. אך מבואר ברש"י בההוא סבתא שפי' דגזלו עבדי דריש גלותא עצים וסככו בהן ומה"ט כתבתי בספרי לא"ח סי' ק' אות א' דבההוא סבתא מיירי בסכך ומדמסיק פעותא הוא דא ואין לה אלא דמי עצים ופירש"י דמצוה משוה לה כבנין קבע מבואר דאפי' סכך הו"ל כבנין קבע מה"ט מצדד הפמ"ג דהוה איסור דאורייתא הבנין והסתיר'. אך י"ל דהמצוה משוה קבע ל"ה רק מדרבנן. ולשיטת רש"י סוכה ל"ג דתיקון הושענא ל"ה רק שבות דרבנן. אך להתה"ד דפס"ר בדרבנן מותר הובא במג"א סי' שי"ד וקשי' להתה"ד מסוכה ל"ג (ובספרי לא"ח ס' ק"ב הבאת קושיא זו בשם המג"א וליתא במג"א אך בישי"ע ושאר אחרונים הקשו כן) מה מקשה בלקטן לאכיל' דהו"ל פס"ר על כרחך צ"ל דהתה"ד ס"ל דבהושענא במתקן לצורך מצוה הו"ל תיקן מלאכה דאורייתא ולפ"ז ה"ה דהנחת הסכך דמצוה משוה לה

קבע הו"ל בנין דאורייתא ומ"מ יותר משמע דהו"ל בנין דרבנן יש לצדד להתיר לתקן ע"י נכרי ומבואר:

ב **הנה** בספרי לא"ח ס"ס ה' כתבתי דהכהנים הי' אוכלין שירי מנחות חוץ לסוכ' דלא היו רשאין לעשות סוכ' בעזר' דהוה מוסיף על הבנין. והנה שם כתבתי דהעזר' הי' מקור' ובהג' שם בדף הסמוך כתבתי דזה טעות דהעזר' הי' מגול' אח"כ בא לידי ספר שלטי הגבורים מצאתי שם פ"ג דכל הר הבית חוץ ממקום המזבח הי' מקור' ובתפארת ישראל פ"ב דמדות חולק עליו וע' תוי"ט שם וברמב"ם ה' ב"ה כ"ה מבואר דארבע לשכות לא הי' מקורות וכן הוא במשנ'. ושם כתבתי דהי' אסור לעשות סוכ' דהוה מוסיף על הבנין אך י"ל דאין מבטלו רק לז' ימים ול"ה מוסיף על הבנין היכי דאין מבטלו כדמשמע בחולין פ"ד. אך לפמ"ש רש"י סוכ' ל"א דמצוה משוה כבנין קבוע י"ל דהוה מוסיף על הבנין ושם הקשיתי קו' גדול' בעירוכין ג' דאמרינן הכל חייבין בסוכה כהנים. ומקשה פשיטא ומשני סד"א הואיל דתשבו כעין תדורו מה דירה איש ואשתו וכהנים בני עבודה ניהנו ופירש"י ואין נזקקין לנשותיהם דצריכין לעבוד עבוד' קמ"ל נהי דבעידן עבוד' פטורין שלא בעידן עבודה חייבין ואמאי לא ומשני בפשיטות ס"ד הואיל דמותרין לאכול שירי מנחות חוץ לסוכה ס"ד דפטורין לגמרי קמ"ל שלא בעידן עבודה חייבין דגם אכילת שירי מנח' מקרי עבוד' כדאמרינן בפסחים ע"ג דאכילת תרומה מקרי עבוד'. אך ביומא ס"ט משמע דל"ה רק צורך עבוד' וזה דוחק לומר שהיו אוכלין שירי מנחות בכל הסוכות פחות מכביצה ועוד קשי' לשיטת ה"ר אביגדור ושבולי לקט הובא בטעם המלך ה' סוכ' דסעודת יו"ט דחשיבי בעי סוכ' אפי' פחות מכביצ' ה"ה שירי מנחות דמקיים עשה בעי סוכה אפילו פחות מכביצה. על כן כתבתי שם דהיו רשאין לעשות סוכ' בלשכות הבניות בחול ופתוחות לקודש דאוכלין שם קדשי קדשים. ואף דאסור לישן ואם אינו ראוי לישן אף לאכיל' אינו יוצא כיון דמדאורייתא מותר לישן לפמ"ש תוס' זבחים ט"ז דאיסור ישיב' בעזרה ל"ה רק מדרבנן שוב יוצא בסוכה:

ג **והנה** כעת מצאתי בפנים יפות פ' שופטים בפ' דלא תטע לך אשרה דמייתי דברי הילקוט ד"א אפילו בית אפי' סוכה ופירוש דהיינו סוכות מצוה בחג שהכהנים אוכלין לחם הפנים ושיורי המנחות חוץ לסוכ' והטעם כיון שאסור לעשות סוכ' בעזר' הם פטורים מן הסוכ' וצ"ל הא דאמרינן בילקוט ס"פ ראה חג הסוכות להדיוט מנין אף לגבוה ת"ל חג הסוכות לד' היינו בלחמי תודה (שנאכלין בכל העיר) כדאיתא בביצה דף י"ט מביא אדם תודתו בחג הסוכות עכ"ל. הנה לדבריו קשה מסוגיא דעירוכין דלא קאמר כהנים איצטריך לי' שהיו אוכלין חוץ לסוכה שירי מנחות ולחם הפנים קמ"ל

דבחולין ולחמי תודה חייבין דאין דנין אפשר משאי אפשר על כן נ"ל. דהנה הראב"ד ספ"ו מה' עכו"ם כ' אדברי הרמב"ם דאסור לעשות אכסדראות של עץ במקדש הרחקה יתירה הוא שנאמר כל עץ אלא כל האכסדראות הי' של אבן וכ' הראב"ד לשכת העץ בית הית' ופי' הכסף משנה דלא אסור רק אכסדר' ולא בית וזה צ"ע דלהיפך מבואר בהראב"ד בפרושו למס' תמיד והמובחר כמ"ש בספר סדר למשנה זצ"ל לשכת העץ בית אבן הית' ונקראת לשכת העץ שהיו משוקעים בבנין יותר עצים משאר לשכות עיי"ש בספר הנ"ל ובכ"מ פ"א מבית הבחיר' ה"ט כ' שהיו מניחין עצים שם. עוד כ' הראב"ד בימות של עץ שעושין למלך בשעת הקהל לשעתה הית' וכן גזוזטרא שהקיפו בעזרת נשים בשמחת בית השואב' לשעת' הית' ובפ"א מבית הבחיר' כ' שלא הי' איסור לבנות בעזרת נשים ובהר הבית ומ"ה בשמחת בית השואבה עשו גזיזטראות. ובס' סדר למשנ' הקש' על תירץ הראב"ד דלשעת' מותר מירושלמי פ"ק דמגיל' ה"ד שכ' טעם דהקהל מאחרין כשחל שבת ביום א' דחה"מ ר' בא בשם ברי' דר"ח מפני התקיע' ר' יצחק בן ר' חי' אמר מפני הבימה ויעשו אותה מאתמול שלא לדחוק את העזר' א"ר מתני' על שם לא תטע לך אשרה הרי דאפי' לב' וג' ימים אסור וכש"כ גזוזטראות של בית השואב' שהי' לז' ימים עיי"ש שכ' דשני תירוצי הראב"ד שפה אחת להם דבנין לשעה בעזרת נשים מותר דראב"ד ס"ל דקי"ל כראב"י בסיפרא דמדאורייתא אינו אסור אלא בעזרה דוקא וחוץ לעזרת ישראל ובהר הבית אינו אסור רק מדרבנן ומ"ה מותר לשעת' וירושלמי כשיטתי' בסוטה דהמלך קרא בעזרת ישראל מדלא משני כש"ס דילן בסוטה מ"א דבעזרת נשים קרא על כן אסור בנין לשעת':

ד **והנה** בעיקר הקושיא על הראב"ד מירושלמי ע' סוף הלכות חגיגה שכ' הראב"ד דהקהל אפילו יו"ט אינו דוחה ופירש בירושלמי מפני הבימ' ויעשו אותה מעיו"ט שלא לדחוק את העזר'. נרא' דלא מייתי תירץ דר' מתני' מפני לא תטע דלא פסק כן. אמנם י"ל הנה הבאתי לעיל דברי הילקוט דאין בונין בית אפי' סוכה. ובש"ס דילן משמע דסוכה מותר לבנות מדלא משני בעירוכין כהנים אצטריך לי' שהי' אוכלים שירי מנחות חוץ לסוכה על כרחך ש"ס דילן ס"ל סוכה בנין לשעתה מותר לבנות וירושלמי ס"ל כילקוט דסוכה אסור לבנות על כן משני משום לא תטע ומ"ה הראב"ד בסוף חגיגה לא העתיק הירושלמי. והנה הי' מקום לומר בטעם דהרמב"ם לא מייתי התירץ דאית לי' הושענא אחריתי דכבר כתבנו לפמ"ש התה"ד דבאיסור דרבנן פסוק רישי' מותר ע"כ צ"ל דלנקוט ענבים מהושענא הוה איסור דאורייתא אף דל"ה התיקון רק למצוה והוא תיקן לשעתי' מ"מ המצוה משוה לה חשיבות תיקן וה"ה בנין סוכה אסור משום לא תטע

לך אשרה כשיטות הילקוט ומ"ה הוצרך לשנוי' דאית לי' הושענא אחריתא. אמנם כבר כתבתי דסוגיא דעירוכין ס"ל דהכהנים היו עושין סוכה דל"ה רק בנין לשעתה וה"ה תיקן הושענא ל"ה רק איסור דרבנן ומ"ה מותר בלקטן לאכילה אף דל"ל הושענא אחריתא. ומעתה מבואר דבנין סוכה ל"ה רק איסור דרבנן דל"ה קבוע ומותר להניח הסכך ע"י נכרי דהוה שבות דשבות מדמותר לבנות סוכה ואינו עובר משום לא תטע דל"ה רק בנין לשעתה. ולפמ"ש הכסף משנה פ"א מבית הבחיר' ה"ט דכלונסות של ארז היו קבועים מכתלי של היכל כדתנן פ"ג דמידות לא קבועים ממש בבנין אלא קבועים בלא בנין כש"כ דסכך שלא הי' קבוע מותר בעזרה והדפנות היו עושים של אבנים. ובאמת עשו סוכות. והנה מקרא גופי' מוכח דעשו סוכות דבנחמי' ח' מבואר שעשו סוכות בחצרות בית אלקינו ולרבנן דראב"י אף בהר הבית אסור לבנות של עץ וע"כ עשו סוכות מטעם בנין לשעתה כדעת הראב"ד ואין להאריך בפרט זה. ושוב הראה לי הרב הה"ג מ' נטע דים אבד"ק סאניק דברי הרוקח שהקש' בהלכות סוכ' אקרא דבחצרות בית אלוקינו והלא אין ישיבה בעזרה ושם כתיב וישבו בסוכות ותירץ בעזרת נשים וגם חצירות הי' בירושלים שהבאים בית אלקים אוכלין שם שלמים ולתירץ הראשון קשה מקרא דלא תטע אך לפמ"ש הראב"ד דבנין לשעתה מותר ל"ק כנ"ל:

ה **ולדאתאן** עלה הנה בטעם הרמב"ם דלא הביא בלקטן לאכיל' דאית לי' הושענא אחריתא הנה י"ל דלמה אין ממעטין ביו"ט וניתא עשה ונדחה ל"ת דאין לומר דל"ה בעידנא דהרי י"ל שיקח הד' מינים לידו וממעט ותיכף יוצא והוה בעידנא אך דיו"ט עול"ת. וי"ל דפס"ר ל"ה בעול"ת רק בל"ת לחוד' דמוד' ר"ש בפס"ר מדאיצטריך בשר אעפ"י שיש שם בהרת וקוץ והקשה בשבת למ"ל קרא תיפוק לי' דאין מכוין ומשני קמ"ל אע"ג דהוה פ"ר. וי"ל דל"ה רק בל"ת וקרא קמ"ל דעשה דוחה לל"ת. אך זה פשיטא דעשה דוחה לל"ת וע"כ ס"ל דהוה עשה ול"ת וקמ"ל דבצרעת עשה דמילה דוחה ללתו"ע. וזה למאן דמתני' הדרוש על מילה בצרעת אבל בגמרא דשבת קל"ג אמרינן איכא דמתני' אהא דלעשות דעושה בסיב שע"ג רגלו ואם עברה עברה ומקשה דשא"מ הוא ומשני בפ"ר א"כ קמ"ל דבצרעת פס"ר מותר מכלל דבשאר דוכתא אסור וי"ל דל"ה רק בל"ת. ולפ"ז לכאורה י"ל דהא דמקש' בסוכ' מפס"ר דס"ל דיליף פס"ר מקרא דבשר אע"ג שיש בכרת וס"ל שיש עול"ת ורמב"ם פוסק כאיכא דמתני בשבת קל"ג ל"ה פס"ר רק ל"ת ועשה דוחה לל"ת (ובתשו' חסד לאברהם סי' כ"ז כ' דל"ה רק ל"ת ולפמ"ש תליא בפלוגתא. אמנם העיקר מה שיש לומר כיון שלקטן לאכילה ואין מכוין ללקוט למצוה אין עשה דוחה לל"ת למ"ד מצות צריכות כונה. אך למ"ד מצות א"צ כונה י"ל עשה דוחה לל"ת

אף בלא כונה. ועיין בספרי ח"ב ליו"ד סי' קס"ח אות י"ב שדברתי מזה. ועיי"ש אות ו' שהבאתי דעת ז' הב"ח דסוכה בעי כונ' ומ"מ אף לדידי' נ"ל דלא ילפינן לולב מסוכה לענין כונה כדמשמע בש"ס סוכה מ"ב דמקשה והא מדאגבה נפיק בי' ואף בלא כונה כמ"ש תוס' ומבואר דלא ילפינן לולב מסוכה ומ"מ עדיין צ"ע:

י **והנה** יש לעיין בעבר ובנה בעזרה דלוקה כמבואר בר"מ ובחינוך מצוה תצ"ב אם מחויב לסתור הבנין. הנה לאו הניתק לעשה ודאי ל"ה דלא כתיב העש' כמו גבי אונס שגירש דכתיב לא יוכל לשלח' כל ימיו ודרשינן בתמורה ה' כל ימי' בעמוד והחזיר ופירש"י שם דאפילו לרבא לא קאי דלא עבר כלל דל"ה שלוח שכל ימי' ולפירוש התוס' משמע דעבר רק דקרא אתי לנתק מלאו לעשה ולאביי אמרינן שם אי לאו כל ימי' הוה אמינא איסורא הוא דעביד לה איבעי ליהדר ואי לא בעי לא להדר. משמע דלרבא בלא כל ימי' מחויב להחזיר רק דלקי קמ"ל כל ימי' דאינו לוקה דנתקו הכתוב לעשה. ולפ"ז בעבר ובנה בעזרה לאביי דאמר אם עביד מהני א"צ לסתור הבנין כמו דא"צ להחזיר אונס שגירש לולא הקרא ולרבא דאמר אי עביד ל"מ לוקה דעבר אמימרא דרחמנא ומ"מ מחויב לסתור כמו באונס שגירש לולא קרא דכל ימי' כדמוכח מגמרא. ולפ"ז צ"ע בש"ס דתמורה דמקשה במסקנא מאי איכא בין רבא לאביי ואמאי לא משני דפליגא בהך דלא תטע לך אשרה דלאביי א"צ לעקור ולרבא צריך לעקור דאם עביד ל"מ. ונרא' דהיכי דהקפידה התורה על קיום הדבר כגון בנטיעת אשרה שאסרה התורה שכך היו עושין בבתי ע"ז ואסרה התור' להרחיק כל הדומה להם. א"כ אסרה התורה הקיום שלא יתקיים על כן אף לאביי מחיוב לעקור הנטיעה ואף אם נטעו נכרי שלא עבר ישראל מחויב לעקור הנטיעה ודוק:

תם ונשלם חלק השני

דרושים

דרוש א

בעזה"י דרוש לשבת שובה תר"מ פרעמישלא.

בזאת יבא אהרן אל הקודש הה"ד לדוד ד' אורי וישעי ממי אירא ר' אלעזר פתר קרא בים אורי בים וגו' וישעי התיצבו וראו את ישועת ד' וכו' מכאן ואילך אמר ישראל אם תחנה עלי מחנה של מצרים לא יירא לבי וכו' בזאת אני בוטח. בזאת שהבטחתני ד' ילחם לכם. ר' שמואל בר נחמן פתר קרא בפלשתים בקרב עלי מרעים זה גלית וכו' אמר דוד לפני הקב"ה אם תחנה עלי מחנה של פלשתים לא יירא לבי אם תקום עלי מלחמה

של פלשתים בזאת אני בוטח בסקווטריס שהכתיב לנו משה בתורה ואמר להם לזקנים וזאת ליהודה. ר' יהושע בן לוי פתר קרא בעמלקים בקרוב עלי מרעים אלו עמלקים וכו'. רבנן פתרין קרא בראש השנה ויו"כ. אורי בראש השנה וישעי ביום הכפורים בקרוב עלי מרעים אלו שרי אומות העולם לפי ששרי אומות העולם באין ומקטרגין על ישראל לפני הקב"ה ואומרים לפניו רבש"ע אלו עובדי ע"ז ואלו עובדי ע"ז אלו מגלי עריות ואלו מגלי עריות מפני מה אלו יורדין לגיהנם ואלו אין יורדין צרי ואויבי לי. ימות החמה שס"ה ימים השטן גימטריא שס"ד כל ימות השנה השטן מקטרג וביו"כ אינו מקטרג אמרו ישראל לפני הקב"ה אם תחנה עלי מחנה של סמאל לא ייירא לבי שהבטחתני בזאת יבא אהרן אל הקודש (מדרש אחרי פ' כ"א):

א **ארבע** הנה המלחמות אשר ילחום האדם לישר מעגלותיו בדרך ד' מעת צאתו מרחם אמו עד עת בא פקידתו מהם נגלות ומהם נסתרות ולולא ד' יהי' בעזרו כי אז אין תקוה לנצח ולהתגבר במלחמה:

א' **המונעים** לאדם מצד הטבע ומטרידים אותו מהשגת שלמותו מצד היותו בעל גוף קרוץ מחומר ומוכרח למזון ולמחי', לכסות ולמעון לחסות מזרם וממטר. ולפעמים יולדו בגופו חלאים ופגעים רעים ר"ל הבאים מצד הטבע. והם מעיקים ומציקים לנפש האדם, ולפרקים מקרים רעים ר"ל כשטף מים שריפת אש ורוחות רעות הממשמשים ובאים. וע"י כן ישח איש וישפל אדם ולא יוכל לעלות במעלות בית חורין לחזות בנועם ד' ולאהבה אותו יתברך ולדבקה בו. אמנם ד' יתברך הראה בכחו כח עוז ותעצומות, כי הטבע וכל צבאי' נכנעים לפני בעלי השלימות ואנשי התורה. כי כן התנה הקב"ה עם כל מעשי בראשית. להיות משועבדים וכפופים תחת אנשי הצורה ובעלי התורה. ע"ד שקרע משה רבינו עליו השלום את הים. וישראל עברו בירדן בחרבה ור' פנחס בן יאיר חלק לגינאי נהר ג' זמנא וכן הוא בכח כל איש ישראלי ללחום נגד הטבע וע"ד זה אמרו חז"ל מכתב אלקים חרות על הלוחות אל תקרי חרות אלא חירות שאין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתורה. והכונה שאי אפשר לחרות על לוח לבו חוקי התורה ומצותיו עד שיעשה עצמו בן חורים מן מצוקי הטבע ורבות צרכיו שאל יטרידוהו ויפרעוהו מעבודת הקודש. וע"ד זה אמרו חז"ל לא נתנה תורה אלא לאוכלי מן והכונה שבעלי תורה אינם משועבדים להטבע אך עינם ולבם לשמים להשפיע להם צרכם והש"י מפרנסם בחמלתו שלא כדרה"ט והם לא יכנעו מפני הטבע ומקרי' הרבים. וע"ד זה נאמר בקרא והי' כנוח כפות רגלי הכהנים נשאי ארון ד' אדון כל הארץ במי הירדן מי הירדן יכרתון המים היורדים מלמעלה ויעמדו נד אחד (יהושע ג) והכונה בבא כהני משרתי ד' והמה

נושאי' ארון ד' אשר שם התורה הקדושה ספונה ולוחות הטהורות הנתינות בלהבת אש מאדונינו יתברך, אז גלי מי הירדן יחשו ויהי' לדממה יכנעו ויכרתו לפני כהני משרתי ד':

ב **וע"ד** זה יש לפרש מקרא קודש בעת ההוא אמר ד' אל יהושע עשה לך חרבות צורים ושוב מל את בני ישראל שנית. ונפלאת הוא איזה קישור יש למצוה הזאת עם הנס הגדול אשר, עשה הקב"ה אז, אשר הוביש את מי הירדן לפני בני ישראל. ונלע"ד על פי דברי מדרש רבה וירא פ' מ"ט ואתנה בריתי ביני וביניך, שבעים אני מעמיד ממך בזכות המילה וכו' שנאמר סוד ד' ליראיו אמר לו הקב"ה לאברהם די' לעבד שיהיה כרבו, והכונה לדעתי כי מצות מילה. אם אמנם עיקר מצותה להכרית הערלה אבל רוחנית המצוה היא מילת הלב לתת מעצר להתאות ולהשקיט רוח כעס וגאון ואז ישקטו וינוחו גלי כוחות הנפש אשר המה לשטן למהלך השלימות. וכן אמרו במשנה ובגמ' דנדרים ל"ב. והנה כל הכוחות תבאנה להאדם משמי על כי הוא יתברך סבה הראשונה אדון כל הכוחת. אולם הכח הזה לעצור ברוחו להשביח שאון גלי לבו, יושג מאדונינו בכח השם הקדוש שדי, המרמז שאמר לעולם די כי בעת הבריאה היתה מתפשטת והולכת עד שגער בהם הקב"ה ואמר די. והוא הכח המצמצם והמעצר, ומכח זה יושפע לנו שפע שבע רצון לעצור ברוחנו. ועל כן אמר הקב"ה בעת שצוה לאברהם אבינו מצות מילה אני אל שדי, התהלך לפני וגו' ופירשו במדרש אני הוא שאמרתי לעולמי די ואתה בן אדם לך בכחך זה. והי' תמים במצותי, ומה נעמו דבריהם, די לעבד שיהי' כרבו. שאם בורא העולם העציר ברוחו. גם אתה בן אדם, חרס את חרסי אדמה, הוי קבל וקיים, עצור נא ברוחך ומול את לבבך ואת לבב זרעך, הרחק מאליך כל גאון וגובה לב למען מצא חן בעיני ה':

כן בעת אשר הוביש ד' את מי ים סוף. עצר ברוחו הטהור וצמצם כחו לבלי ינועו המים אנה ואנה כי הכל הולכים בכחו יתברך, ומאשר עצר כחו למנוע מרוץ המים נצבו כמו נד. כמאמר הקרא וברוח אפך נערמו מים, כי שמחה ושובע רצון לפני אדונינו יתברך הם השפע והחפץ להטיב לבריותיו ולעומתם נקרא חרון אף וחימה במידותיו יתברך כח הצמצום למנוע השפע משמי על ועל כן אמר וברוח אפך נערמו מים. כי אסף ד' חילו ולא הוסיפו המים לגור במורד, וכן בעת הוביש ד' את מי הירדן מפני בני ישראל בכח המעצר הנ"ל אמר ד' אל יהושע. שוב מול את בני ישראל שנית. כי תוצאות הכח הזה באו משמי על אל בן האדם והוא המצוה למול את בני ישראל, ודי לעבד שיהי' כרבו. ועל כן נקרא אליהו מלאך הברית, כי פנחס זה אליהו אשר השיב את חמתו מעל בני ישראל, לו ניתן למנה לעמוד בברית ולהיות לעזר לבני ישראל למול לבביהם ולשוב לאדונינו יתברך, לבל ישטפו בשטף מריצת מים הזדונים וגלי התאות. וע"ד זה אמרו חז"ל (בסנהדרין מ"ד)

עכן משוך בערלתו הי' כי מעל בחרם ולא הי' בכחו לעצור ברוח תאותו, וזה לאות שהי' משוך בערלתו. ואמרו חז"ל בירושלמי פ"ז דיומא מפני מה כ"ג משמש בשמנה בגדים כנגד מצות מילה שהיא לח' ימים. וכונתם ז"ל לפי דברי בעל העקידה פ' תצוה שבגדי כהונה מורים על מדות טובות וישרות, ושפתי כהן ישמרו דעת וכל בגד ובגד מורה על מדה אחת טובה ומעולה ועל כן היו הבגדים מכפרים עיי"ש בדבריו כי נעמו. ועל כן הי' לבוש בח' בגדים כנגד מצות מילה שניתנה לח' לתקן המדות ולקנות על ידן מעלות ישרות ונעימות כמדות אשר נקנו במצות מילה ועל כן נתנה מצות מילה בשמינית לתקן ח' מדות ישרות וטובות שמנה בעל העקידה בפ' הנ"ל וזה למנצח על השמינית. ובכח הזה אשר האב ימול הבן לח' ומעשיהו כנגד הטבע לחוס על ילד קטן ורך יערה על הילד רוח ממרום לבל יהי' נכנע תחת הטבע, וכל דרכיו יהי' למעלה ממנו ע"ד שאמר הקב"ה צא מאצטגנינות שלך, הבט נא השמים אין הבטה אלא מלמעלה למטה:

ג ב' **המלחמה** השני' אשר ילחם האדם הוא כנגד אויביו המתקוממים נגדו ורצונם לגזול ממנו הונו ורכושו נחלתו וארצו והאויב הזה נפרד מהאויב אשר ישנא וירדוף, לא למען הרבות מקנה וקנין אך משנאתו את הדת, כי השונא מפאת הדת נקרא צר. והשונא מחמדת הקנינים אויב. וע"ד זה נאמר צרור את המדינים והכיתם אותם כי צוררים הם לכם בנכליהם אשר נכלו לכם על דבר פעור ועל דבר כזבי בת נשיא מדין אחותם והכונה המדינים לא ישנאו אתכם מחמדת הקנינים אשר לכם הארץ והנחלה כי עי"ז לא יהיו צוררים כי איננה שנאת זולתם אך אהבת עצמם אבל צוררים הם לכם הם שונאים אתכם בנפש שנאת הדת. בנכליהם אשר נכלו לכם על דבר פעור. וע"ז אמרו במדרש גדול המחטיא את האדם יותר מהרגו כי המחטיא הוא השונא מצד הדת וההורגו יכול להיות שעשה פעולת הרע מאהבת עצמו מחמדת הקנינים או משאר סבות. ועל כונה זו אמרו במדרש רבה שמות פ' ל"ח על המן איש צר ואויב צר מלמעלה ואויב מלמטה כי הצר הוא שונא לנפש להחטיאה וזה מלמעלה, ואויב הוא שנאה מאהבת הקנינים וזה מלמטה בדברים שלמטה. וזה ד' הילקוט מיכה ה' עתיד הקב"ה להשמיד את בני עשו שהם צרי' ולהכרית את בני ישמעאל שהם אויבי' שנאמר תרום ידך על צריך וכל אויביך יכרתו והכונה בזה עמוקה מאוד. כי הקב"ה אמר לאברהם אבינו גרש את האמה הזאת ואת בנה כי לא יירש עם בני עם יצחק, ועל כן הי' ישמעאל שונא ליצחק ולישראל שנאת הקנינים לא כן עשו שהי' שונא ליעקב עבור בכורתו וברכתו וידוע כי הברכה היתה בדברים רוחנים האומנם אמר לו בראשונה מטל השמים, וזה שפע שובע רצון מהקב"ה, ואח"כ משמני הארץ כי טוב הארץ ושמנה יהי' מעל לשפע השמימי לא כן אמר לעשו

הנה משמני הארץ יהי' מושבך ומטל השמים מעל. ועל כן אמר בתרגום יונתן וישטום עשו ליעקב על סדר ברכתה כמ"ש באפיקי יהודה. וכן הדבר יתהפך בעת ד' ירים קרן ישראל להתגבר על אויבי', כי ידוע מדבריהם ז"ל וביארנו בכמה דרשות בענין בטחון בד' ובדבר החריצות והשתדלות אשר בדברים הנוגעים לבו האדם על האדם להשליך יהבו על ד'. לא כן בדברים הנוגעים להנפש בהם ההכרח לחריצות והשתדלות. לית ע"ד מאמר התנא אם אין אני לי מי לי וכשאני לעצמי מה אני כמו שפירש באפיקי יהודה. וכן נאמר בפירוש המקרא ויגרש מפניך אויב ויאמר השמד, כי האויב והוא השונא בעבור הקנינים הקב"ה יגרש מפניך כי בענינים הנוגעים להצלחה הזמנית הקב"ה ילחום לך ויאמר השמד אך הצר הצורר בעניני דת ואמונה והוא המעיק בנפש והמחטיאה, ד' אמר לך שאתה תשמידו כי בעניני הנפש אין לך לבטוח בד' ומההכרח ללחום מלחמת מצוה:

ד **והנה** המלחמה נגד האויבים מתשוקת הקנינים, גם היא תפריע את האדם מעבודת הקודש וגם במלחמה הכבדה הזו ד' לא יעזבנו ע"ד אשר הי' ד' את דוד המלך ע"ה ללחום מלחמות ד' את הפלשתים ועל זה הבטיח הקב"ה לא יחמוד איש את ארצך שלא יעזוב ד' את ישראל בהלחמם נגד אויבים החומדים קניני ישראל. ואדונינו דוד המלך ע"ה אמר למלך שאול בעת יצא להלחם נגד גלית הפלשתי, גם את הארי ואת הדוב הכה עבדך והי' הפלשתי הערל הזה כאחד מהם כי חרף מערכת אלקים חיים ויש לפרש דהנה האדם הנלחם את עמיתו. שתי סבות אשר תקראנה אותו לבית מלחמתו, או גאונו אשר יתגאה ויחשוב עצמו במעלה גבוה ממנגדו, וירע לו אשר קניני חבירו ירביין ועל כן ירדוף אחריו להשפילו ולהורידו או כי תכסוף נפשו קניני חבירו להטיב לעצמו ולהשתמש בהם לאכול ולשתות ולשבוע בעמל חבירו. וכבר אמרו במדרש רבה בראשית פ' ל"ו ג' הם שהי' להוטים אחר האדמה ולא נמצא בהם תועלת, קין נח ועוזיהו, קין הי' עובד אדמה נח איש האדמה עוזיהו כי אהב אדמה הוא, ופירש בטל אורות דיש לאוהבי הקנינים המדומים ב' תשוקות שונות, האחד יכסוף רבוי הקנינים בעבור עצמותן ויחי' חיי צער לאסוף הון ועושר והוא קין ע"ש קנין, כי הוא אוהב הקנין בעצמו. ולכן אף להקב"ה לא רצה להקריב אך זרע פשתן ונח הי' אהב הקנינים להנות מהם ויטע כרם וישכר וגומ', ועוזיהו הי' אוהב הקנינים בשביל הכבוד הגדול שמכבדים העשיר כי הי' מתגאה ולכן נלקה בצרעת:

ה **ועל** אלו שלש התשוקות אמרו חז"ל (פסחים קי"ג) ארבעה אין הדעת סובלתן דל גאה ועשיר מכחש וזקן מנאף ופרנס המתגאה על הציבור בחנם, דל גאה הוא תשוקת הכבוד. ועשיר מכחש הוא תשוקת הקנינים זקן מנאף הוא תשוקת הערב. ופרנס המתגאה על

הציבור בו נאספו כל הג' תשוקות ביחד. ולעומת הג' תשוקת השפלות האלה אשר לא נמצא בהם תועלת אמרו בפסחים שם, ג' מכריז עליהן הקב"ה בכל יום על רווק הדר בכרך ואינו חוטא ויסיר ממנו תאות הגשמיות ואהבת הערב, ועל עני המחזיר אבידה לבעלים ויסיר ממנו אהבת הקנינים, ועל עשיר המעשר פירותיו בצנעא ונקי מאהבת הכבוד. והארי הוא מלך החיות ויתואר בו אהבת הכבוד. אמנם בדוב ירמוז לתאות אכילה ושתי' ותשוקת הערב והמועיל ואמרו בע"ז וארי חוי' תנינא דמי' לדוב תני רב יוסף אלו פרסיים שאוכלים ושותים כדוב ומסורבלין בשר כדוב ומגדלין שער כדוב ואין להם מנוחה כדוב. ואחרי שהי' אדונינו דוד המלך מסופק בתשוקה אשר תפעם ברוח גלית הפלשתי ללחום בישראל אם אהבת הכבוד להוריד ולהשפיל כבוד ישראל או אהבת הקנינים אמר יהי' איך שיהי' גם את הארי גם את הדוב הכה עבדך והי' הפלשתי הערל הזה כאחד מהם:

1 **המלחמה** הג' אשר ילחום האדם בימי חיי' הוא נגד האויבים הקמים עליו משנאת הדת לא לשום סבה אחרת והוא מלחמה גדולה מאוד ותכבד יותר ממלחמת הקמים עליו מאהבת הקנינים. וגם במלחמה זו ד' לא יעזבנו ביד צוררי נפשו, ומלחמות עמלק היתה משנאת הדת וקנאתו. ואמרו בש"ס דר"ה דף ב' וישמע הכנעני מלך ערד מה שמועה שמע שמע שמת אהרן ונסתלקו ענני כבוד כסבר שניתן רשות להלחם בישראל. וכתבו תוס' וכן רש"י בחומש דהכנעני הי' עמלק. ואך ששינה כסות ולשון שיחשבו שהוא כנען וכונתם בזה שעמלק הי' שונא מאוד לדת הישראלי וידוע מדרכי הרשעים שמתחפשים המה ואומרים בפיהם שאין כוונתם להעביר הדת, מקצתם יאמרו שרצונם להטיב מצב המדיני והמסחרי. ושעל כן יסירו קצת ממנהגים הישנים, ובאמת כל מחשבותם להדמות לאומות העולם, ולעקור הדת. וכן כיוצא בהם עשה עמלק, וכל עוד שהי' אהרן הכהן קיים, שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיו ולא הי' יכול ללחום נגד דת הישראלי. אך כיון ששמע שמת אהרן ונסתלקו ענני כבוד שהיו סוככים על ישראל לבל יתערבו בין האומות רצה להלחם נגד הדת. אמנם לאשר ידע כי דרך זה ללא צולחה אם ילחום לעין כל נגד הדת, על כן התחפש בלבוש כנען. ע"ד שאמרו חז"ל בפסחים סוף פ' אלו אין כנען אלא סוחר והוא התחפש בלבוש כנען לאמר כי אל בית מלחמתו הי' לבו מסבת אהבת הקנינים. ובאמת כל מחשבתו לעקור הדת. וזה הכונה מה שאמרו בגמ' מה שמועה שמע ובא והדבר הקשה שהרי קרא קאמר וישמע הכנעני כי בא ישראל דרך האתרים. אמנם רש"י פי' דרך האתרים דרך התייר הגדול הנוסע לפניהם דרך שלשת ימים לתור להם מנוחה והכונה שישראל הלכו לאור ארון ד' הנוסע לפניהם להורות להם דרך ד'. והקשה

בגמ' דהרי בכל מ' שנה הלכו לאורו של הקב"ה הנוסע לפניהם. ומה היום מיומים לזה פי' כל עוד אהרן הכהן קיים לא הי' תקוה לעמלק להניע ישראל מאת ד' אך כששמע שמת אהרן וסבר שיש תקוה התחפש בבגדי כנען להסיר ישראל מאת ד' ע"ד האמור:

ו **ואמרו** בפסיקתא כתיב זכור את אשר עשה לך עמלק וכתיב זכור את יום השבת כיצד יתקיימו ב' זכירות הללו. אינו דומה כוס של יין לכוס של חומץ זה לשמרהו וזה לאבדהו. וכונתם ז"ל כי שבת הוא עדות על מציאות ד' והשגחתו ויכלתו. ע"ד כי ששת ימים עשה ד' והוא מופת חיובי ומחיית עמלק הוא מופת שלילי שמי שכופר בד' סופו להמחק מן העולם ולהוכיח דבר אמת יש מופת חיובי ומופת שלולי:

וע"כ אמר למה לי ב' זכירות על דבר א' והשיב כי אינו דומה יין לחומץ זה לשמרו וזה לאבדהו וכן ב' המופתים אחד מופת חיובי והוא שבת לעדות על מציאת השם כי טוב ד' לקויו ומופת שלילי כי כופרים בד' יאבדו ויעלו בתהו:

ח **אמנם** מלחמה הרביעית הוא היותר קשה מכל המלחמות והיא מלחמות היצר הסוכן בנו מיום הולד. וכבר מבואר בבעל העקידה בביאור מקראי קודש סוף פ' שופטים כי לשון המקראות נאמר על מלחמה החצונה אמנם תוכם צפון פעמון זהב ומקישו מרגליות לעורר על המלחמה הפנימית כי יעמוד הכהן ומשיח המלחמה לדבר אל העם ולעוררם בימים האלה ימי רצון דין וחשבון על מלחמות היצר כי בא מועד לחשוב עם קונהו הלא כה דברי הכהן כאש ביערים:

אתם קרבים היום למלחמה על אויביכם אל ירך לבבכם אל תיראו ואל תחפזו ואל תערצו מפניהם, כי הנה האדם בהולד לו לו בן ואין ידוע אם זך ואם ישר פעלו ההכרח לגדלו עפ"י התורה והמצות. אכן היצר יאלצו לגדלו עפ"י רוח העת כי אז יצליח דרכו ויהי' לו שכר טוב בעמלו ולא יצטרך לעבוד בזעת אפו על לחם צר ומים לחץ ואל יצטרך להשכים ולהעריב כמדת ת"ח שאמרו חז"ל שחורות כעורב במי אתה מוציא דברי תורה במי שמשכים ומעריב עליהם בבהמ"ד רבה אמר מי שמשחיר פניו עליהם כעורב. רבא אמר מי שמשים עצמו אכזרי על בניו ועל בני ביתו כעורב וכנגד זה אמר הכהן המשיח אל ירך לבבכם ואל תחוסו על בניכם בעוה"ז כי העוה"ז עולם ההעדר והפסד ומה הוא מול ההצלחה הגדולה לגדל בניו לתור' ולתעודה ולחיי העוה"ב. והיצה"ר יסיתנו לנטות מדרך הטוב ולהטות אשוריו מדרך התורה למען יחי' חיי הזמנים ויפרנס ב"ב כי אם יהגה בתורה יחסרו לו האמצעים ההכרחים וימות ברעב, כנגד זה אמר הכהן המשיח אל תיראו, ולפרקים יסיתהו היצר לאמר לאדם בן אדם למה תחכה ליום אחרון כי יבא לעתים רחוקות ואז תבא על שכרך, הלא טוב לך לשמוע לעצתי אכול ושתה והתענג

בעוה"ז וטוב לך התענוג אשר תקבל מיד אחרי שמעך עצתו מהעונג אשר תשיג בשמעך אחר עצת היצה"ט ברבות הימים. ע"ד שאמרו צדיקים תחילתם יסורים וסופם שלוה. ולכן אמר הכהן המשיח אל תחפזו אל תמהרו, כי יפה שעה אחת של קורת רוח בעולם הבא מכל חיי העולם הזה ולא תהי' תפארת אדם חכם למכור בכורתו הון רב ועושר בנזיד עדשים, ולפרקים יסיתהו לעבור על מצות ד' כי יאמר לו הן יצחקו לך וירחיקו אותך אנשים אשר כגילך וירדפו אותך אם תלך בדרך התורה ולא תארח עמם לחברה להציג רגלך על מפתן בית כנגד זה אמר המשיח אל תערצו מפניהם. כי ד' אלקיכם ההולך עמכם להלחם לכם עם אויביכם להושיע אתכם אל תחוסו על בניכם ועל בנותיכם, אל תיראו מחסרון האמצעים ההכרחים ואל תחפזו להחליף עולם אמת בעולם עובר, ואל תערצו מאנשים המזיקים ומעיקים אתכם כי ד' אלקיכם ההולך עמכם להלחם לכם עם אויביכם להושיע אתכם:

ט **ואמרו** בגמ' דסוכה דרש ר' עויא ואיתימא ר' יהושע בן לוי שבע שמות יש לו ליצר הרע הקב"ה קראו רע שנאמר כי יצר לב האדם רע מנעוריו משה קראו ערל שנאמר ומלתם ערלת לבבכם דוד קראו טמא שנאמר לב טהור ברא לי אלקים מכלל דאיכא טמא שלמה קראו שונא שנא' אם רעב שונאך האכילהו לחם ואם צמא השקהו מים כי גחלים אתה חותה על ראשו וד' ישלם לך אל תקרא ישלם לך אלא ישלימנו לך ישעי' קראו מכשול שנאמר סולו סולו פנו דרך הרימו מכשול יחזקאל קראו אבן שנאמר והסירותי את לב האבן יואל קראו צפוני ואת הצפוני ארחיק מעליכם:

ולעומת השבע שמות הנ"ל נמצא במסורה ז' פעמים עשה לך עשה לך עשה לך תיבת עצי גופר (בראשית ו' יז) עשה לך שרף ושים אותו על נס (במדבר כא) עשה לך שתי חצוצרות כסף (במדבר י) עשה לך חרבות צורים (יהושע ה) עשה לך כלי גולה (יחזקאל יב) עשה לך מוסרות ומוטות (ירמי' כז) עשה לך אשר תמצא ידך (שמואל א' י"ז) י':

י **ונ"ל** לפרש בעזה"י דהנה היצה"ר מסית לאדם לעשות רעה או שירע לחבירו או שימסרנו למלכות או שיזיקו בממונו, באמור לו כי העולם אינו חדש ולא נברא ואין משגית עלי' חלילה אין חשבון בשאול והעולם הפקר וכל הגדול מחבירו בולע את חבירו כמו שאמרו חז"ל ותעש האדם כדגי הים מה דגים שבים כל הגדול מחבירו בולע את חבירו כאשר ע"ד זה המן הרשע רצה להרוג את כל היהודים ושמח שנפל הגורל בחודש אדר מזל דגים על רמז זה שכמו דגים שבים כל הגדול מחבירו בולע את חבירו. ולא ידע שבחודש זה נולד משה אשר בזכותו וכחו הנחיל ה' תורה משמים המלמדת לאדם דעת

שיש אלקים שופטים בארץ וכי הקב"ה המשגיח על בני אדם שלא יוכל הגבור לבלוע החלש להורידו לבאר שחת:

ובבחינה זו הקב"ה קראו רע שאם אין השגחתו על בני אדם הותרה הרצועה חלילה ואלמל' מוראו של מלך מלכי המלכים איש את רעהו חיים בלעו ובזה יבוארו מקראי קודש לא אוסף עוד לקלל את האדמה בעבור האדם כי יצר לב האדם רע מנעוריו. ואמנם בפרשת בראשית נאמר וירא ד' כי רבה רעת האדם בארץ וכל יצר מחשבות לבו רק רע כל היום וינחם ד' כי עשה את האדם בארץ ויאמר ד' אמחה וגו' וע"כ אחרי שבתחלה ראה ד' כי רבה רעת האדם בארץ ומחה האדמה בעבור יצר האדם מה זה נתחדש אח"כ מה שאמר הקב"ה לא אוסף לקלל כי יצר לב האדם רע אמנם יובן עפ"י מ"ש בעל העקידה פ' תשא אין הגשמים נעצרים אלא בשביל שפסקו בעלי אמונה לפי שכל מציאת העולם מסודרת שהאחד משפיע והשני יקבל השפע ויחזור וישפיע ע"ד הקרא והי' ביום ההוא אענה נאום ד' אענה את השמים והם יענו את הארץ והארץ תענה את הדגן ואת התירוש ואת היצהר והם יענו את יזרעאל:

ומזה יקחו מוסר שבעת שאדם יקבל טובה מחבירו הלואה או שאלה שיחזור וישוב לו. וכן אם מקבל טובה מאת הקב"ה ישיב לו מזכרת תודה ותהלה ויתן ממה שחנני ד' לעני ודל. ואם יפסקו בעלי אמונה המקבל שפע ואין משיב בפועל לאדם או להקב"ה בהכרת טובה ע"י שיחזור וישפיע לעמיתו העני, גם הארץ תקבל מטר ולא תענ' דגן ותירוש או העבים יקבלו מים ולא יתנו מטר ולכן אמר אין הגשמים פוסקים. אלא בשביל שפסקו בעלי אמונה. והנה בטרם עלה בלב נח להשיב תודה להקב"ה כעל כל תגמולוהי, הגם שהאמין בבורא שמים וארץ ולא הי' כבני דורו אשר לבם מלא חמס ושוד ולא האמינו שהקב"ה משגיח ויש אלקים שופטים בארץ כדברי היצה"ר האמור למעלה. עכ"ז לא הי' הענין האלקי הנכבד אשר כל מקבל שפע יוכרח להשיב שפע ע"י הכרה ותהלה או ע"י פועל צדקה ולא הי' העולם כדאי כי לא הי' קיום לעולם בסבת מעשה היצה"ר. ועל כן מחה ד' כל היקום., אמנם עת שנבואת ד' באה לנח והאירה שכלו לבנות מזבח להעלות עולות לד' להכרת תהל' ותודה כעל כל תגמולוהי, אז וירח ד' ריח הניחוח כי ע"י נח הצדיק נתפרסם אלקותו יתברך והרעיון האלוק שכל מקבל השפע מוכרח להשיב תודה אף גם לשלם כגמול בפועל, ולעשות חסד עם עמיתו על דרך מלוה ד' חונן דל. ועל כן אמר לא אוסיף לקלל את האדמ' בעבור האדם כ' בכח ההשכל' הזאת הודיע שהקב"ה המשגיח והמשפיע והוא והדיין האמת ולדחות את היצה"ר. ועוד כי ימי הארץ וגו',

ויברך אלקים את נח ומוראכם וחתכם וגו' כמו שפירשו המפורשים שמיראת ד' אשר היתי על נח ובניו יזלו אגלי טל גם על חית הארץ וייראו מפני האדם:

יא והנה אם כי הקב"ה קראו רע להיצה"ר אשר אין מאמין במציאת ד' ובריאת שמים וארץ, ושכר ועונש, אשר מזה תשחת הארץ ומלאה חמס. משה רבינו ע"ה קראו ערל כי אף לאחר שנודע למשגב שברא ד' שמים וארץ ברצונו הטוב עכ"ז אם אין מקבלין התורה אשר בידה להעציר בכוחות הנפש הכעסני והתואני הלב ושרעפי' יתפשטו בלי גבול, ובכח המתעורר אשר בו יחי' חיים בלי סדרים וישחית דרכו ואך ע"י התורה ישביח שאון המיית התאות כמאמר חז"ל בראתי יצה"ר בראתי לו תבלין. ועל כן אמר משה רבינו ע"ה ומלתם את ערלת לבבכם. וע"י ערלת הלב נקרא לב רע, לאשר אין לו הרגשה להרגיש צערו של חבירו ואוטם אזנו משמוע צעקת עניים ודלים, והתורה הקדושה תלמד דעת להחזיק ידי עניים ודלים ולתת להם די מחסרם. כי הקב"ה הזן ומפרנס ומשגיח עושה אחד עשיר והשני עני וכולם ברואיו יתברך. וכבר אמר דוד המלך ישב עולם לפני אלקים ודרשו חז"ל שאמר יישב עולמך ויהיו כולם שוים לטובה ופירשו המאמר ישב עולם לפני אלקים, למה אדם צריך להתיגע על הפרנסה ויפריע עצמו מעבודת הקודש הלא טוב שיהיו כולם שוין לטובה ואז ישבו כולם לפני אלקים, ולכן אמר חסד ואמת מן ינצרוהו, שאם יהיו כולם שוים לטובה לא יהי' מדת חסד בעולם לחמול על עניים ודלים ולא יהי' מדת אמת שהוא הכרת הטובה כאמור למעלה שהוא שורש אמונה:

יב וביום אחד לחדש השביעי האספו כל העם כאיש אחד ויאמרו לעזרא הסופר להביא את ספר תורת משה וגו' ויאמר נחמי' הוא התרשתא ועזרא הכהן הספר והלוים המבינים את העם לכל העם היום קדוש הוא לד' אלוקיכם אל תתאבלו ואל תבכו כי בוכים כל העם כשמעם את דברי התורה ויאמר להם לכו אכלו משמנים ושתו ממתקים ושלחו מנות לאין נכון לו כי קדוש היום לאדונינו. ויש להבין אחרי שמצות היום בשופר להתפלל ולעמוד על נפשו כי הוא יומא דחושבנא, למה אמר להם לשלוח מנות אחרי אשר אין מצות היום בזה. וגם אמר וילכו כל העם לאכול ולשתות ולשלח מנות ולעשות שמחה גדולה כי הבינו בדברים אשר הודיעו להם. ואיזה הבנה נחוצה להדברים שהודיע להם. וכבר דברתי בפירוש הדברים באחת מדרשותי. וכעת נ"ל דהנה בנותני צדקה יש כתות שונות, האחד נותן צדקה למען יכבדוהו. וזה האיש אינו נותן צדקה למען המצוה אך מאהבת המועיל. והשני נותן צדקה בבא אליו עני ודמעתו על לחיו. והוא נותן צדקה לאשר לבבו עליו יכאב. על כן לא ישלח המנה לבית העני אשר לא יראה פניו ולא ישמע צעקתו. אמנם הצדקה אשר צותה תורה לתת, הוא מצד השכל בידעו כי הנהגת העולם

אינו במקרה אך שאדונינו יתברך הוא הזן ומפרנס ומשגיח ולא נעשה זה עשיר מפני אשר הי' לו עסקים טובים. וזה עני לאשר קרוהו עסקיו רעים רק הכל הוא בכונה, וד' ישפיל וירום יקח מזה להשפיע לזולתו והכל של הקב"ה ידע העשיר כי אך סוכן הוא לפי שעה לתת לעניים, אשר על כן עד מהרה ישלח מתנתו הביתה וביחוד לעני הגון אשר אין לתלות שעונותיו גרמו השפלתו, אך ד' חפץ חסד ועושה לזה עשיר ולזה עני:

והנה בבא יום קדוש לאדונינו יתברך ומצות היום להמליך עליו מלך על כל הארץ ולצייר לפנינו קדושת אדון כל וכי הוא המשגיח וסבת כל הסיבות הי' העם חרדים ובוכים לחרדת קודש ביום בא מועד להתרפק עם דודינו אבינו שבשמים. ואמר להם נחמי' התרשתא לכו אכלו משמנים ושתו ממתקים אך ושלחו מנות לאין נכון לו, כי בזה תראו האמונה הקדושה והענין הנשגב שהקב"ה הוא הבורא הוא המשגיח הוא אדון כל, מלך על כל הארץ. ובזה תתקדשו ביום הנעלה להמשיך עליכם רצון אדון כל ב"ה וברוך שמו. ועל דרך זה אמרו חז"ל בב"ב י' כל הנותן פרוטה לעני זוכה ורואה פני השכינה כמו שאמר המלך הקדוש אני בצדק אחזה פניך כי בזה יראה האמונה בד' יכלתו ומציאתו והשגחתו. וחז"ל דרשו במס' ביצה לאין נכון למי שלא הניח עירובי תבשילין והכונה על דרך צחות לפי שנחוץ מאוד לתמוך ידי עניים הכשרים אשר לא יתנאלו בפתבג מאכלות אסורות ובעו"ה הפעם רבים פרצו חומות ירושלים ויהודה ואוכלים בכל מקום מבלי להשגיח אם היא כשר או טרפה ורבים שותים יי"נ ר"ל ויש שאין קונים בשר כשר. ואך בשם ישראל יכנו ואין מחזיקים בדת יהודית. והכל כמישור לפניהם למלאות בולמוס תאותם. ואמנם נחמי' התרשתא אמר שלחו מנות לאין נכון לו הכונה שלא נכון לפניו כל הנעשה אך יבחר ויברור אכל לו ולב"ב מבלי יתגאל בפתבג איסור. ולכן אמרו חז"ל שלא הניח עירובי תבשילין הכונה שלא הניח בביתו לערב תבשילין מבשר וחלב ומכשר לטריפה. ולאיש כזה מצוה לתמוך בכל מאמצי כוחו. אשר על כל זה אמר אדונינו משה רבינו ע"ה ומלתם את ערלת לבבכם וערפכם לא תקשו עוד כי ד' אלהיכם הוא וגו' אשר לא ישא פנים ולא יקח שוחד עושה משפט יתום ואלמנה, ואוהב גר לתת לו לחם ושמלה ועל כן הדביקו במידותיו וההכרח לתת צדקה ולגמול חסד כאמור:

יג **והנה** דוד המלך עליו השלום קראו טמא כי הנה אמרו חז"ל בע"ז ה' נאום דוד בן ישי ונאום הגבר הוקם על שהקים עולה של תשובה ולא הי' דוד ראוי לאותו מעשה אלא להורות תשובה. ועיקר התשובה הוא לטבול במי דעת כמו שכתב החסיד הרמב"ם ז"ל בסוף ה' מקואות וז"ל דבר ברור וגלוי שהטומאות והטהרות גזה"כ הן ואינן דברים שדעתו של אדם מכרעתו והרי הן מכלל החוקים וכן הטבילה מן הטומאות מכלל

החוקים הוא שאין הטומאה טיט או צואה שתעבור במים אלא גזה"כ הוא והדבר תלוי בכונת הלב ולפיכך אמרו חכמים טבל ולא הוחזק כאלו לא טבל. ואעפ"כ רמז יש בדבר כשם שהמכוין לבו לטהר כיון שטבל טהור ואעפ"י שלא נתחדש בגופו. דבר כך המכוין לבו לטהר נפשו מטומאת נפשות שהן מחשבות האין ודיעות הרעות כיון שהסכים בלבו לפרוש מאותן העצות והביא נפשו במי הדעת טהור הרי הוא אומר וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם מכל טומאתיכם ומכל גלוליכ' אטהר אתכם וסיים השם ברחמיו הרבי' מכל חטא און ואשמה יטהרנו אמן. וע"כ קראו דוד טמא לרמוז על הענין הנשגב הזה דכל עוד שהאדם הולך בעצת היצר טמא טמא יקרא וההכרח עליו לסור מדרכו הרעה ולפרוש מעצתו הרעה ולהביא נפשו במי הדעת ע"ד וזרקתי עליכם מים טהורים. וכיון שטבל ועשה תשובה ונחם על רעתו ושב ורפא לו. ועל כן חלה מד' לב טהור ברא לי אלקים שהקב"ה יטהר נפשו לעשות תשובה כאמור:

יד **והנה** ישעי' קראו מכשול. כי היצה"ר מסית את האדם בפנים שונים ויכפור בהשגחה ובמציאת ד' ובשכר ועונש. ויטרידו בעניני העולם הזה בתאוה קנאה וכבוד. ואמנם בראותו כי כבר עשה עצתו וייר שמא יתחרט ויעשה תשובה ע"כ יסיתהו כי כבר אבד ברוב חטאי' ואין לו תקנה. עד שישנא את עצמו וזאת המדרגה האחרונה והדיוטא התחתונה כמו שאמר דוד המלך ע"ה כי החליק אליו בעיניו למצוא עונו לשנוא. כי בתחלה החליק אליו בעיניו. ואח"כ למצוא עונו לשנוא. שאח"כ ימצא עונו שישנא את עצמו. ושתאבד כל תקוה מנפשו ואכל ושתה יאמר לו כי מחר נמות. ואבדה כל תוחלת מטוב. וכבר הבאתי בדרוש מה שאמר המלך החכם ודע כי כל אלה יביאך אלקי' במשפט ודרשו חז"ל עד כאן דברי יצה"ר מכאן ואילך דברי יצה"ט ופי' המגיד מדובנא ע"כ דברי יצה"ר מכאן ואילך דברי יצה"ט שלקחם יצה"ר לעזר לו שהיצ"ר מתלבש בלבוש היצ"ט ואומר לו שיתייאש מתשובה כי לא יועיל לו. ועל כן אמרו שלמה קראו שונא. שיצה"ר מסיתו לשנוא עצמו וע"י אשר כבר חטא יתייאש וימאס בעצמו:

ולכונה זאת ישעי' קראו מכשול כי מה שהיצה"ר יתלבש במדת יצה"ט ואומר לו שכבר חטא הרבה ואבדה תקותו. והרשות ניתן לו לעשות מה שלבו חפץ כי גם זולת זה נמשל כבהמה. זאת היא המכשול היותר גדול. ועל כן אמר הנביא סולו סולו פנו דרך הרימו מכשול מדרך עמי וכוונו להסיר טענות היצה"ר כאמור למעלה כי כה אמר רם ונשא שוכן עד מרום וקדוש אשכון ואת דכא ושפל רוח. והוא האיש המדוכא מעונותיו ושפל רוח מצערת יגונו על רוב חטאי' להחיות רוח שפלים ולהחיות לב נדכאים. בעון בצעו קצפתי ואכהו הסתר ואקצוף וילך שובב בדרך ראיתי וארפאהו וגומר כמו שאמרו חז"ל

גדולה תשובה שמביאה רפואה לעולם ועל כן אל יתיאש אדם. אך יעשה תשובה ושב ורפא לו:

טו **וזאת** כוונת חז"ל בחולין על מקרא ויאבק איש עמו חד אמר כגוי נדמה לו וחד אמר כת"ח נדמה לו. כי הראשון אמר שהיצה"ר בא לפני יעקב להסית לו לחטא ע"ד אין חשבון בשאול וכפר במציאת ד' ובהשגחתו. וחד אמר כת"ח נדמה לו כי לפני יעקב התלבש במדת ת"ח וכוזב בו שכבר חטא ודע כי על כל אלה יביאך ה' במשפט ולא תועיל לך תשובה. (טז) ויחזקאל קראו אבן. כי כמו שהאבן קשה להזיזו ממקומו כי חלקי' מדובקים זה בזה וכן דברי היצה"ר מדובקים זב"ז. וקשה להזיזו ממקומו. ואף אם היצה"ט בא במופתים שכלים והיקשים נכוחים והיצה"ר בא בהבליו כבד לדחותו. וכבר מנה בחובת הלבבות שער ה' עשרים טענות מה שהיצה"ר טוען ומסית האדם וע"כ אמרו לעתיד צדיקים נדמה להם כהר. כי כל חלקי' מדובקי' וקשה להזיזו ממקומו. ולעתיד הקב"ה יבטל היצה"ר ויסיר לב האבן. מקרב איש ולב עמוק:

יז **ויואל** קראו צפוני. ע"ד שכ' בחובת הלבבות כי לפרקים בעת יראה היצה"ר שלא יצלח במלאכותיו, יסיתהו לצפון היראה ודרך הטוב ויאמר למה תראה עצמך הולך בדרך תמים ועל כן יהללוך זרים, ויהי' לך בזה גאה וגאון, התלבש עצמך בלבוש וצא החוצה. ויחשבו אנשים שאתה רע ולא טוב ובקרבך יהי' צפון יראת ד' ודרך טוב. וכאשר ישמע לעצתו ילכד בחרמו. ויעשה רע ולא טוב באמצעית הרגילות עיי"ש דבריו כי נעמו. ועל כן בבחינה זאת קראו יואל צפוני. וגם על זה הבטיח הקב"ה ואמר ואת הצפוני ארחיק ממך והדחתיו אל ארץ צי' ושממה כן ד' יעזרני ללחום מלחמת היצר הרביעית הקשה מאוד מג' הראשונות מלחמות האדם בימי חלדו:

יח **ומעתה** נבא לביאור המאמר שהצגנו בראשית דברינו. הנה חכז"ל פרשו המזמור הקדוש ד' אורי וישעי מיוסד על ארבע מיני המלחמות אשר איש הישראלי לוחם כל ימי צבאו ושם ר' אליעזר מגמת פני' אל מלחמת הטבע ורבות מקרי' אשר תפריענ' את האדם מעבודת הקודש. ואמר אורי בים שד' האיר פני ישראל בצר להם והטבע ושר של ים הכניעו עצמם מפני אדונינו משה רבינו ע"ה. ובזה הראה לדעת כי הטבע אין לה שלטת נגד איש אלקים ועדת קודש ומאותותיו אל יחתו אם תקום עלי מחנה של מצרים אם מקרי הטבע ופגעי' ילחמו נגדי בזאת אני בוטח וקרא מלחמת הטבע מלחמת מחנה מצרים כי הוא היתה המלחמה הראשונה לבני ישראל ובמלחמה הזאת נכנעו כל כחות הטבע תחתיהם ופירש בזאת יבא אהרן אל הקודש, הכונה בעזר אלוקי אשר ילחם נגד הטבע יבא אהרן אל הקודש ור' שמואל בר נחמני שם מגמת פני' נגד מלחמת האויב

מצד חמדת הקנינים. ולכן פירש לקרא על מלחמות דוד עם גלית הפלשתי. ופירש בזאת אני בוטח בסקויטרוס (ופי' בדת והבטחה שהכתיב לנו משה בתורה ואמר להם לזקנים וזאת ליהודה). והיא ההבטחה ידיו רב לו ועזר מצריו תהי' וע"י כן ישראל ינצחו במלחמ' ופירש בזאת יבא אהרן אל הקודש בכח אלוקי שהבטיח לשבט יהודה שינצחו האויבים יבאו ישראל אל הקודש. ור' יהושע בן לוי פתר קרא בעמלקים אשר נצחם דוד המלך עליו השלום והיא המלחמה השלישית אשר יש לאדם ללחום מצד שנאת הדת. אמנם רבנן אמרו שכל המזמור מיוסד על המלחמה הפנימית הכבדה מאוד. וזה שאמרו רבנן פתרי קראי על ר"ה ויוהכ"פ. ואמר אורי בראש השנה וישעי ביום הכפורים. והכונה דאמרו חז"ל ביומא השטן בגימטריא שס"ד דביו"כ לית לי' רשות להשטן לקטרג. והבנת הענין דאמרו חז"ל הוא שטן הוא יצה"ר הוא מלאך המות ובכל השנה אין לישראל בעו"ה תגבורת על היצה"ר ולכן יש לו כח לקטרג. יורד ומסית ועולה ומקטרג. אמנם ביום הקדוש שישראל עושין תשובה ודומין למלאכי השרת אין יצה"ר מצוי ביניהם ולית לי' רשו לקטרג:

אמנם מאין יש לישראל כח לעשות תשובה ולנצח האויב הפנימי הזה. זה בא להם מאשר בר"ה ימליכו עליהם מלך מלכי המלכים ובחרדת קודש יציירו גדולתו יתברך ויתרפקו על דודם, ובאמצעות האור האלוקי ינצחו ביו"כ האויב הקשה. והבנת הענין לפי שכל החטאים באים מהעדר ידיעה ואלו הי' אדם מצייר נגד עיניו גדולתו תמיד לא יחטא אשר על כן מהשגה הגדולה בר"ה יש להם כח התשובה ביו"כ. ויתכן יותר כי העקרים חקר בכח התשובה הרי שהרג את חבירו או שחילל שבת איך ואיפא יכופר בתשובה התשוב נפש הנרצח או הישוב מעשה חלול שבת כאלו לא חללו אולם לפי שבכל הדברים אנו הולכים אחר הכונה. על כן אם ישוב בתשובה ויש לו חרטה ובדעתו כי הי' מוטעה בהשגה, משוה הוא הפעולה לטעות. ואמנם הרי עשה במזיד. אך גם זה עות שאלו ידע שהקב"ה רואה פעולותיו ומשגיח עליו לא הי' עובר על דבריו ואחרי שבר"ה תאירנה עיניו בהשגה העליונה קל לו ביו"כ לשוב לה' לעשות כל פעולותיו לטעות. ולזה אמר אורי בר"ה ועל כן וישעי ביו"כ וכן אמרו במדרש יחיינו מיומים ה ר"ה ביום השלישי יקימנו ונחי' לפניו, ועל כן אמר לפי ששרי אומות העולם מנין ומקטרגין על ישראל וכו' הללו שופכי דמים וכו' אמנם ביו"כ אין להם רשות לקטרג. כאמור. ולכן אם תחנה עלי מחנה של ס"מ לא יירא לבי שהבטחתני בזאת יבא אהרן אל הקודש. כן היינו אומר אם תחנה עלי מחנה אם תקום עלי מלחמה בזאת אני בוטח בזכות שישראל לומדים תורה

בגלות מתוך צער יכריעו כל הקמים עליהם ויזכו בדין ובזאת נבא אל הקודש וד' יזכנו בדין ונזכה לעלות לציון ברנה:

יט **והעצה** היעוצה לעמוד במלחמות היצר באה המסורה שהוצגנו לעיל ולעומת יצה"ר אשר כשטף מים רבים אליו יגיע להכחיש השגחת ד' ושכר ועונש כדור המבול אשר כחשו בה' ואמרו אין רואינו. והקב"ה קראו רע. אמר הקרא עשה לך תיבת עצי גופר ומתרגמינין קיסין קרדינין בתרגום יונתן ובמדרש תנחומא על מקרא ויורהו ד' עץ ר' יהושע בן קרחה אומר קרדינין. והיא עץ קל. וכל זה רמז שיעשה לו גדרים וסייגים ואל יטה אוזן לדבריו אך באמצעות התורה ישוט על פני תבל לבל ישטפוהו גלי הזמן הדומה לים כמו שכ' בבחינת עולם העולם הזה דומה לים. ועל כן בהשליך העץ להמים ימתקו המים כי ע"י התורה ימתקו מים הזדונים. ואמר ואל אמה תכלנה מלמעלה וזה רמז שלמעלה מדירתו ישקיף לאדון כל יחיד ומיוחד. ובירושלמי ריש פסחים אמרו נח בכניסתו לתיבה הכניס עמו אבנים טובות ומרגליות בשעה שהי' כיהות הי' יודע שהוא יום ובשעה שהי' מבהיקות הי' יודע שהיא לילה. והיא רמז גדול על חי' האדם שבשעה שההון והעושר עיקר בעיניו ומאירין לפני' הדבר לאות ששכלו בחשכת לילה. ובעת שלא ישים עינו ועפעפיו על הון ועושר. ואבנים הטובות כיהות הדבר לאות ששכלו מאיר לפניו כאור יומם, עשה לך שתי חצוצרות כסף היא רמז גדול שיקוץ משנתו שנת הזמן ע"ד שכ' הר"מ בפ"ג מה' תשובה על תקיעת שופר הקיצו משנת תרדמתכם. והוא לעומת היצר הנקרא מכשול אשר לפי דבריו אין מועיל תשובה כאמור ואדונינו משה רבינו בכח התורה למד דעת לעשות החצוצרות. האחד לתקוע בשופר ולהתעורר בתשובה לעורר על האחדות לכן אמר ותקעו בהן ונועדו אליך כל העדה. שהוא מורה על אחדות והב' יעורר ע"י האמונה. או האחד יעורר על תשוב' מירא' והשני על תשוב' מאהב'. ואמר וכי תבואו מלחמ' על הצר הצורר אתכם הוא היצר והאויב הפנימי והרעותם בחצוצרת. ונזכרתם לפני ד' אלקיכם והכונה בטרם ד' משמים יעורר אתכם תזכרו לפני מבלי תצטרכו שד' יעורר אתכם על דרככם הרע:

כ **ועשה** לך שרף ושים אותו על הנס והוא היצה"ר אשר דוד המלך קראו טמא. אמר שהאדם יאחז במדת אברהם אבינו שאמר אנכי עפר ואפר ואם האדם יחשוב עצמו כאין ואפס. ומקבל עליו עול מלכות שמים למסור נפשו ורוחו בעד ד' ותורתו ע"ד שעשה אברהם אבינו וזאת ישים על הנס לזכור תמיד שהוא עפר ואפר. ויעשהו נחשת. כי הנחושת היא רבו מעפר. והי' אם נשכו הנחש, היא הנחש הקדמונ'. והביט על הנס הזה. נחש נחשת וחי'. או שמשה הראה לעין כל עצת הנחש מתחפש ונראה כאוהב. ובאמת

הוא אויבו בנפש. ומשה רבינו הראה לעין כל כי רע בקרבו. עשה לך כלי גולה. ותקבל עליך ללמוד מתוך יסורין. ואז תריע אף תצריח על השונא אשר בקרבך, כאמור למעלה. עשה לך חרבות צורים לעומת היצה"ר הנקרא ערל כאשר קראו משה רבינו וביארתי לעיל מקראות האלה. ותסיר את לב האבן מקרבך ותשוב אל ה' באמת. ולעומת היצה"ר הנקרא אבן עשה לך מוסרות ומוטות והיא הגדרים אשר גדרו חז"ל ובזה תכריע היצר לבל קרוב אליך. עשה לך אשר תמצא ידך כי האלקי' עמך נגד היצה"ר הנקרא צפוני המיעצו שיצפין היראה בלבו. ויראה לעין כל שאינו הולך בדרך טובים לעומתו העצה יעוצה לעשות אשר תמצא ידך בכח צדקה ומע"ט כי אלקים עמך כן ד' ברחמיו יעזרנו להשיב לבבנו לעבודתו וליראתו יתברך. ולהשיב בתשובה בלב שלם:

דרוש ב

בעזה"י דרוש באגדה לשבת הגדול שנת תר"מ. **ולקחתם** אגודת אזוב הה"ד כל פעל ד' למענהו אתה מוציא שכל מה שברא הקב"ה בששת ימי בראשית לא ברא אלא לכבודו ולעשות בהם רצונו ביום הראשון ברא שמים וארץ אף הם לכבודו בראם וכו' וכן האור שברא לכבודו היא דכתיב עוטה אור כשלמה מה נברא ביום שני רקיע לכבודו ברא שיעמדו שם המלאכים ויהי' מקלסין אותו מה ברא ביום ג' דשאים ואילנות ומצינו שהדשאין מקלסין אותו. ומנין אף האילנות שנאמר אז ירננו עצי היער מלפני ד' אתה מוציא שצוה הקב"ה מן האילנות לעשות מהן מצות בפרה אדומה צוה להשליך בשריפתה עץ ארז ואזוב והזאת מי נדה צוה לעשות באזוב וטהרת מצורע צוה לעשות בעץ ארז ואזוב. וכן במצרים צוה להגיע הדם אל המשקוף ועל שתי המזוזות וכן ברא המים ביום ג' שכינסן מעל הארץ ומשם קלוסי עולה וכו' ביום ה' ברא עופות לכבודו להקריב מהם קרבן מה נברא ביום ו' בהמות לכבודו להקריב. מהם קרבן וברא בו אדם לכבודו שנאמר הללו את ד' מן הארץ הוי כל פעל ד' למענהו:

עוד שם ועבר ד' לנגוף את מצרים וכו' לעתיד לבוא הוא עובר ודן את עולמו לכך כתיב מה אעשה כי יקום אל מפני מה עתיד לקום מפני צעקת עניים ואנקת אביונים. עוד בש"ס דשבת דף קי"ז מפשיטין את הפסח עד החזה וחכ"א מפשיטין את כולו וכו' להבין טעמא מאי כל פעל ד' למענהו ומאי למענהו איכא שלא יסריח:

עוד במדרש תהלים הובא בבינה לעתים דרוש ל"ב. עולם חסד יבנה משל למה העולם דומה וכבוד של הקב"ה למלך שהי' לו אוצרות כל טובה ואמר על מה אלו מונחין לוקח אני עבדים ומאכילן ומשקן והן מקנסין אותי כך הי' העולם תהו ובהו עמד וברא את

העולם והשליטו בכל טוב כדי לקלסו ועלינו מה לעשות לקלס ולברך וכן היא אומר כל הנשמה תהלל י"ה:

א **תכלית** בריאת תבל ומלואה אשר ברא הקב"ה יתב"ש הי' באשר הקב"ה הוא הטוב והמטיב ועלה ברצונו יתברך להודיע נצחתו ומציאתו כי אין שמחה והצלחה וטוב יותר מההכרה העליונה והשגת הדעת אלקותו יתברך. וע"כ ברא תבל ומלואה והודיע לבני אדם גבורותיו למען יבינו תהלתו וישיגו מציאתו ויתאחדו ויתקשרו באהבתו וביראתו ויצליחו וישישו כל ימיהם אתו יתברך. ואשר צוה ד' להללו ולכבדו גם זאת לא למענו יתברך כי הוא א"צ לכבודם ואך למענינו צוה ד' את הברכה כי אין שמחה בעולם כשמחת הכרת האמת והשכלת הטוב. וזה ביאור מקרא קודש אשר שר המלך הקדוש בתהלותיו יהי כבוד ד' לעולם ישמח ד' במעשיו וגו' אשירה לד' בחיי אזמרה לאלקי בעודי יערב עליו שיחי אנכי א אשמח בד' (תהלים ק"ג) כי אף אמנם שהקב"ה מקבל תהלותינו וערב לו ית' כיבדנו אם כי הוא יתברך ויתעלה א"צ לו ויערב עליו שיחי כי אנכי אשמח בד' כי אין לנו שמחה גדולה מהכרת אלקותו יתברך וע"כ יקבל קלוסינו ובראנו לתכלית הנשגב הזה וכן שר המשורר הקדוש שירו לו זמרו לו שיחו בכל נפלאותיו התהללו בשם קדשו ישמח לב מבקשי ד' (שם סי' ק"ד) כי זאת הי' תכלית בריאתינו וקבלת קילוסינו לא למענו יתברך אך למענינו שנשמח באהבתו והשכלתו וכן אמר המשורר הקדוש כבוד מלכותך יאמרו וגבורתך ידברו להודיע לבני האדם גבורותיו וכבוד הדר מלכותו. וכן אמר המלך החכם סוף דבר הכל נשמע את האלקים ירא ואת מצותיו שמור כי זה כל האדם כי זאת תכלית הבריאה לירא את אלקים ולשמור מצותיו:

אמנם לחשוב שתכלית כונת בריאת העולם הי' להלל ולשבח להשי"ת לא יתכן כי מה נסכון למלך נורא וקדוש אם אנו משבחין ומהללין אותו. וכבר פי' בבינה לעתים דרוש ל"ב מקראי קודש כי גדול אתה ועושה נפלאות אתה אלקים לבדך שאפי' בעודך אלקים לבדך קודם שנברא העולם היית גדול כמו אחר הבריאה:

ב **ובגמ'** קידושין ד' ל"א דריש עולא אפיתחא דבי נשיאה מאי דכתיב יודוך ד' כל מלכי ארץ כי שמעו אמרי פיך בשעה שאמר הקב"ה אנכי ולא יהי' לך אמרו אוה"ע לכבוד עצמו הוא דורש כיון שאמר כבד את אביך ואת אמך חזרו והודו למאמרות הראשונות רבא אמר מהכא ראש דברך אמת ר"ד ולא סוף דברך אלא מסוף דבריך ניכר שראש דברך אמת. כונת חז"ל דאוה"ע כששמעו דברות הראשונות חשבו שהקב"ה השמיע דברי קדשו למען ייראו מלפני' ולכבוד עצמו הוא דורש. אמנם כששמעו כשאמר הקב"ה כבד את אביך ואת אמך למען יאריכון ימיך וזה ודאי לטובתינו ולהצלחתינו חזרו והודו

שגם דברות הראשונים לא הי' לכבוד עצמו אך לטובתינו ולהצלחתינו השכל וידוע שמו יתב' ורבא הוסיף לפרש בזה קרא ראש דברך אמת כי מסוף דבריו הקדושים ניכר שהקב"ה חפץ אך טובתינו הלא נראה שצוה מצות שבין אדם לחבירו וגם הזהיר לא תחמוד בית רעך וגו' שלא נטע בלבנו אהבת הקנינים המדומים רק לכסוף קניני השכל ושלימות הנפש. והצלח' הרוחניות לאות כי חפץ אך טובתינו ומלת אמת כוונתה דבר מבלי נגיעה כמו חסד של אמת (טרייע) ולכן אמר גם ראש דברך אמת שהשי"ת אמר הכל לטובתינו ונלמד זאת מסוף דברי' יתב'. ומכל זה יפלא על המדרש שהצגנו בראשית המאמר שמבואר שכל מה שברא הקב"ה בששת ימי בראשית לא ברא אלא לכבודו וכי לכבודו הי' צריך ולא עוד אלא שנשען על מקרא קודש כל פעל ד' למענהו. והרי כן אמרו בתחלה אוה"ע לכבוד עצמו הוא דורש ושוב הודו כי כל דברי ד' אמת וכבר נתעורר ע"ז בדרוש לשה"ג הנדפס מחדש להגאון מהר"ל מפראג זצלה"ה. אולם נבאר דברי המדרש בהקדם מה שהערנו בדרוש לשה"ג תרל"ט כי תשוקת הכבוד היא בב' אופנים האחד יכסוף שיכבדו אותו לטובת עצמו שהאדם מדיני בטבע ואין בידו לחיות רק באמצעות החבורה. וע"כ יכסוף שיכבדו אותו להיטיב לו והוא כמו תשוקת העושר והגבורה כי גם המה אך לתכלית הנ"ל. ואמנם השני יכסוף שיכבדו אותו למען ישמעו בקולו ללכת בדרך הטוב וזאת היא התשוקה הנבחרת ובאופן זה צוה הקב"ה שיכבדו אותו למען ישמעו לדברי' וע"ז אמרו איזה מכובד המכבד את הבריות שמשתמש ונכסף למעלות הכבוד לא למענו אך לטובת הבריות שיטיבו צעד על ידו:

ג **ובבחינה** זו אמרו חז"ל דבריהם במדרש שהצגנו לעיל ועוד יפורש יותר עפ"י מקרא קודש וימירו את כבודם בתבנית שור אוכל עשב (תהלים ק"ו) ופי' הא"ע כונת הכתוב דהי' לומר כבודי. ואמנם יש לפרש עפמ"ש החוקרים שנשית לב על כלל גדול בדת אלקים אשר בו נכלל כלו כאשר הוא יסוד מוסד בכל חכמה ומדע, וכמ"ש בהקדמת ספרי בית יצחק ואמרו שהכלל הוא תן כבוד להרוחני ותראה כבוד הרוחני בכל מעשיך בין בחיוב בין בשלילה (אכטע דיא פערזעהנליכע ווירדע דעס גייסטעס אונד בעוויזע דיעזע אכטונג מיט דיינעם געזאמטען טוהען אונד לאססען) ובזה נכללו כל המצות שבין אדם למקום לאשר הקב"ה הוא הרוחני האמתי וכן מצות שבין אדם לחבירו כי החיוב עליו לתת כבוד לאיש הנברא בצלם ולו נפש הרוחנית ואסור להנותו ולגזלו ולהעיד עליו שקר כי הוא רוחני כמוך ואין לך יתרון עליו וע"כ אמרו חז"ל במדרש שבפ' קדושים תהי' נכללו רוב גופי תור' שהפרשה תחלתה בקדושים תהיו כי קדוש אני וסופה והתקדשתם והייתם קדושים. ואשר ע"כ אמרו חז"ל כשאמר הקב"ה אנכי וכו' אמרו אוה"ע לכבוד

עצמו הוא דורש כיון ששמעו מצות כבד חזרו והודו וכו' רבא אמר מסוף דברך ניכר שראש דברך אמת והכונה דאם הקב"ה צוה לכבד אותו יתב' א"כ נכלל במצוה הזאת לכבד נפש המשכלת חלק אלוה ממעל. וע"י כן ישמעו כל חקותיו ומצותיו שבין אדם לחבירו ולא זאת כבוד עצמו אך כבוד כל ברואיו וע"כ אמר המשורר הקדוש וימירו את כבודם בתבנית שור. כי במה שהמירו את. כבוד ד' גם כבודם המירו דאם לא יכבדו להקב"ה הרוחני האמתי איך יכבדו הנפש הנאצלת והמירו איפוא את כבודם בתבנית שור:

ד **ומעתה** כונת המדרש נכונה כל פעל ד' למענהו אתה מוצא שכל מה שברא הקב"ה בששת ימי בראשית לא ברא אלא לכבודו ולעשות בהם רצונו לכבודו שידעו כל ברואי מטה כבוד אדונינו יתברך וע"י כן יעשה רצונו יתב' לטוב לנו כל הימי' ביום ראשון ברא שמים וארץ אף הם לכבודו בראם שעל ידם יכירו כח מלכותו וכן האור ברא לכבודו והוא האור הספוגי שקורין עטעו כמ"ש המפורשים. ביום השני ברא מלאכים שיקלסו אותו וישיגו שלימותו כמ"ש העקידה בכמה מקומות שעל זה נאמר עושה דברו לשמוע בקול דברו. ביום הג' ברא דשאים ואילנות והם מקלסין להקב"ה שאנו רואין אשר יצאו הדשאים למינם ובצביונם ותפארתם, והיא עדות שהקב"ה בראם כמ"ש בש"ס דחולין בשעה שיצאו דשאים למינם פתח שר העולם ואמר יהי כבוד ד' לעולם וכן אתה מוציא שהקב"ה צוה לעשות מצות באילנות וזה קילוס להקב"ה בעשות מצותיו יתב' על ידן. וזה ג"כ כונת המדרש תהלים משל למלך שהי' לו אוצרות כל טוב. והנמשל היא שהקב"ה הי' לו השכלתו יתב' שהוא סגולת ההצלחה וכו' עמד וברא את האדם והשליטו בכל טוב כדי לקלסו הכונה שנתן בלב אדם השכלתו כדי לקלסו כי זאת הוא עיקר הצלחת האדם. והנה כונת הגמ' דשבת קי"ז דמפשיטין העור כולו משום כל פעל ד' למענהו ג"כ הכונה דבאמת הפשטה לאו עבודה היא ואינה דוחה שבת ומשום כבוד הבשר שלא יסריח אינו ראוי לחלל שבת כי נראה שיש להקב"ה איזה תועלת הלילה. ובאמת אצל הקב"ה חביב כבוד ישראל יותר מכבודו ולא הי' לחלל שבת משום כבוד קדשים וע"כ אמר כל פעל ד' למענהו שהכל ברא לכבודו לפי שכבודו יתב' הוא כבודם וע"כ חס הקב"ה על כבודו למענהו. וצוה לחלל שבת מפני כבוד קדשים כי זה ג"כ כבודם:

ה **והנה** חשב במדרש בד' מקומות צוה הקב"ה לעשות באזוב בפרה אדומה צוה להשליך בשריפתה עץ ארז ואזוב והזאת מי נדה צוה לעשות באזוב וטהרת המצורע צוה לעשות בעץ ארז ואזוב וכן במצרים צוה להגיע הדם אל המשקוף ואל שתי המזוזות באזוב. ונ"ל לבאר. דהנה האדם יחטא בג' א' באהבת הערב כי יתאב לדברים הערבים ומקום התאוה

בחלק התחתון שבאדם והיא בכבד, וע"י כן יכשל במאכלות אסורות נבילות וטריפות ואיסור וזנות וצוה שיקדש האדם החלק הזה ויאכל אך לשם שמים ולא יסיר אחרי תאות הגו נמשל החלק הזה להעזרה אשר שם המזבח. והקב"ה צוה אשר האדם יקדש עצמו לעבודתו יתב' ויאכל אך להחיות גוו והמותר שרוף ישרף באש. וזאת שריפת הפרה שהיא שריפת תשוקת הבהמיות תבוא אמה ותקנח על בנה. וחטא זה בא מכח יסוד המים אשר בקרבו. החטא הב' אשר יחטא האדם הוא בכח המתעורר אם ירדוף אחרי המועיל לעיניו ויכסוף לקנינים המדומים. וע"כ יכשל באיסור גזל וגניבה ועדות שקר ודומיהם ומשכן החטא בלב. ולעת יקדיש האדם החלק הזה ויסתפק באשר יש לו ולא יתאוה לקנינים המדומים וישליך אלילי כספו וזהבו כי אז נמשל החלק הזה להיכל אשר שם המנורה הטהורה והשלחן כי אז ד' יאיר עיניו בתוה"ק וזה השלחן אשר לפני ד' ואלה תפילין שביד זה בא מיסוד הרוח אשר בקרב האדם. החטא הג' אשר האדם נכשל היא ע"י קנאת איש מרעהו ומקורו הגאוה אשר ידמה בנפשו כי הוא גדול מחבירו ע"כ יצר לו מאוד אשר לרעהו הפחות ממנו לפי דעתו יותר כבוד ממנו ועל כן יכשל באיסור היותר גדול בלה"ר וברכילות ובמסירות ולפרקים בא לידי ש"ד להלבין פני חברו ברבים וחטא הגאוה מקורו במוח וחטא הלשון הוא מהחטאים היותר חמורים כמאמר חז"ל כל המדבר לה"ר חטאו קשה יותר מע"א ג"ע וש"ד וחטא זה נולד מיסוד האש אשר בקרבו ולעת יקדיש האדם החלק הזה לאדונינו ית' דומה הוא לקדשי קדשים אשר שם חביון עוזו הארון הקודש ובמקום מחשבת גאה וגאון ולה"ר יחשוב בהשכלת אדונינו יתב' וישעבד מוחו וחושיו לקונו ואלה תפילין שבראש:

ו **ולתקן** ג' החטאים תועילנה שריפת הפרה והזאת מי נדה וטהרת המצורע כי שריפת הפרה באה לתקן החטאי' הבאים מכח נפש הבהמית ואהבת הערב. והזאת מי נדה בא לתקן טומאת המת הבאה ע"י כח המתעורר ומאהבת המועיל וכבר אמרו חז"ל שהנבלה אינה מטמאה רק יום א' וא"צ הזאה רק טומאת מת ואמרו חז"ל יום שמת רבי בטלה כהונה. והבנת הדבר לפי שבעת האדם עושה מעשה ופעולה ויחשוב בה מחשבה ורעיון יצא חלק מנפשו מהכח אל הפועל והי' אם במותו יפרדו חלקי נפשו מגופו הפרדה שלימה וגמורה אז אין מבוא לשום טומאה. אך אם חלקי הנפש מעורבין בחלקי הגוף וע"י כן יצאו גם חלקי הנפש מעורבין כגון שנתן צדקה להתפאר למען יהי' נקל לו להרבות קנינים המדומים והי' במותו מעורבין חלקי הנפש בחלקי הגוף. ואז יש לטומאה מקום לאחוז בו כאשר ישפך האדם דבש ונשארו עוד טפים בהכלי ונדבקו בה זבובים כמ"ש באור החיים וכן יש מקום לכוחות הטומאה לאחוז בחלקי

גופו לאשר מעורבים כחות הנפש בגוף. וע"כ אמרו יום שמת ר' בטלה כהונה כי רבינו הקדוש אשר העיד על עצמו מימי לא נהניתי אפי' באצבע קטנה כי כל מעשיו לש"ש. ובמותו התפרדה נפשו מגיו פרידה שלימה יום שמת בטלה כהונה. וע"כ אמרו בנדה אשתו של לוט אינה מטמא המת מטמא ואין נציב מלח מטמא יען שהיא לא עשתה שום מצוה וכל מעשי' הי' לצורך גווה. ולא הי' שום חלק הנפש בגופה היא נציב מלח בלי שום תערובת ואינה מטמאה. וע"כ באה הזיית מי נדה לטהר המת ולתקן אהבת המועיל כאשר יבואר. וטהרת המצורע בא לתקן חטא הגאוה אשר על ידה נכשל בלה"ר ומסבה זאת באה הצרעת כמאמר חז"ל זאת תורת המוציא רע ולה"ר בא מאהבת הכבוד. ולעומת הג' החטאים הראשים האלו אמרו חז"ל בברכות ה' לעולם ירגיז אדם יצ"ט על יצה"ר וכו' אם נצחו מוטב ואם לאו יעסוק בתורה אם נצחו מוטב ואם לאו יקרא ק"ש אם נצחו מוטב ואי לא יזכיר לו יום המיתה. כי אם היצה"ר מסיתו לרדוף אחרי הקנינים המדומים יום ולילה לא ישבות והיא אהבת המועיל יעסוק בתורה שיקבע עתים לתורה ואל ירדוף אחר קנינים המדומים כמאמר חז"ל לא כל המרבה בסחורה מחכים. ואם יסיתהו היצר ללבוש גאה וגאון יקרא ק"ש ויזכור גדולת אדונינו יתב' ושפלת אדם מעפר יולד וישפל בדעתו. ואם יסיתהו ללכת אחרי בולמוס התאות יזכור לו יום המיתה כי אז אבדו עשתנותי' ביום שינטו צללי ערב ויזועו שומרי הבית. וכל אלו ג' החטאים יתוקנו במדת הענוה אם יזכור כי עפר הוא והסתכל בג' דברים ואי אתה בא לידי עבירה כי אז לא יכסוף לאהבת הערב בזכרו גו האדם מה הוא ולא יכסוף לאהבת המועיל ורבוי הקנינים ולא יהי' גאה וגאון לדבר לה"ר ורכילות. ואמנם בעת חפץ ד' להוציא ישראל ממצרים צוה אותם על ג' מצות פסח מצה ומרור לתקן ג' החטאי' הראשים האלו כאשר יבואר.

ז וזה הטעם שהקדימו אנשי כנה"ג לקרוא ג' פרשיות שקלים זכור פרה קודם פרשת החודש לתקן ג' חטאים האלה ובפ' החודש יתוקנו ג' החטאים ביתר שאת, לעומת חטא אהבת המועיל לכסוף לרבוי קנינים המדומים קורין פ' שקלים ובפרשה הזאת צוה ד' לתת שקלי צדקה לאות ולמופת כי זה חלקו מכל עמלו אשר יפריש מהונו ויגנוז במקום שאין היד שולטת בו וזולת הצדקה רבוי הקנינים ללא הועיל ואמר העשיר לא ירבה והדל לא ימעיט וקול ד' שובר ארזים בדברות קדשו העשיר לא ירבה כי הון ועושר לא יגדילהו על זולתו. והדל לא ימעיט כי דלת האדם לא ימעיטנו ממצבו ולא ישפיל ערכו כי כל בני אדם עשיר ואביון יחד שוים לטובה אשר ע"כ לא תהי' מחשבת אדם אך להרבות הונו. ואין מלוין לו לאדם לא כסף וזהב אך מעשים טובים. ולתיקון חטא הגאוה ולה"ר קורין

פ' זכור אשר בו זוכרין רשעת עמלק אשר גאה וגאון הי' בעוכרי' והמן הרשע אשר רצה כי כל ישראל יכרעו תחתי' ובקש להשמיד את כל היהודים ודבר להצר על ישראל.

ח **ואמרו** בפסיקתא כתיב זכור את אשר עשה לך עמלק וכתיב זכור את יום השבת כיצד יתקיימו ב' זכירות הללו. אינו דומה כוס של יין לכוס של חומץ זה לשמרהו וזה לאבדהו. וכוונת חז"ל עפ"מ שביאר בחובת הלבבות דאף שהאדם צריך שיהי' שפל על חלקי גוו אמנם על חלקי נפשו המשכלת לא יהי' שפל אך יגבה לבו בדרכי ד' וכ"כ בעקידה וע' בכלי יקר מה שפי' הסתכל בג' דברים ואי אתה בא לידי עבירה, והדברים עתיקים. וע"כ האדם הישר בכל ימי השבוע מסתפק במיעוט לעומת הגוף השפל. ואמנם בש"ק יגבה לבו בדרכי ד' ויתענג בשמחה וטוב לבו לרומם נפשו אשר תתרפק על דודנו אבינו שבשמים וע"כ הוקשה לו כתיב זכור את אשר עשה לך עמלק אשר גאה גאה ללחום נגד ה' והקב"ה השפילו לאות ולמופת שהאדם צריך להיות שפל בדעתו וכתיב זכור את יום השבת לקדשו לענגו במאכלים ולקדשו ולהגביה למעלה בדרכי ד' כיצד יתקיימו ב' זכירות הללו אינו דומה כוס של יין לכוס של חומץ זה לשמרהו וזה לאבדהו כי על הנפש המשכלת אל יהי' שפל אך יגבה לבו בדרכי ד'. ועל הגוי' האדם יהי' שפל וישח איש. ולתיקון אהבת הערב ותשוקת נפש הבהמית קורין בפ' פרה לשרוף הפרה ועמה תאות הערב ללא טוב. ואמנם, אח"כ קורין בפ' החודש אשר אז צוה ד' לחדש כנשר ימי הנערות ולצאת לקראת נשק ללחום מלחמו' תנופה נגד היצה"ר ולבטלו כעפר. כאשר ע"ז בא מצות השבתת חמץ והכונה לפמ"ש החוקרים הראשונים דג' יסודות אש מים רוח הם פועלים אמנם יסוד העפר הוא מתפעל ולא פועל וע"כ מבטלין ג' פשעי ישראל וכח היצה"ר אשר יסית לאהבת הערב המועיל והכבוד ועושין היצה"ר כעפר שיהי' מתפעל ולא פועל.

ט **וצוה** השי"ת על ג' מצות פסח מצה ומרור. וע"כ אמר המגיד בשם ר"ג כל שלא אמר ג' דברים אלו בפסח לא יצא י"ח. דאף שבעוה"ר אין לנו פסח מ"מ נזכיר המצוה ועמה הכונ' אשר צפונה במצות הקדושות האלה. ובאה מצות פסח לבטל אהבת המועיל אשר על ידה יסיתהו היצר להרבות קנינים המדומים וד' צוה לקחת פסח ולמנות במנין כפי הצורך לא יותר. ואם ימעט הבית מהיות משה ולקח הוא ושכנו גם לא צוה לקבל בחנם אך משכו וקחו לכם לשלם במיטב. ולא יחוס על זהבו וכספו. והנותר ממנו עד בקר באש תשרופו כי לא ידאג אדם על יום מחר אך ישליך על ד' יהבו ומאן דיהיב חיי יהיב מזונא ובאה מצות מצה להורות על שפלות האדם לבל יהי' גאה וגאון כמדת החמץ העולה למעלה, ומצות מרור לבל יכסוף האדם לאהבת הערב אך יזכור כי רבו תמרורים וימעט

הטוב ומעט דבש אכול דייך ואל ישמע לעצת הנפש המתאוה אך מצות ד' ינעמו עליו. ואחרי שכל מצות האלה בשורש הענוה יסודם הטיבו מה שאמרו במדרש שבד' מקומות צוה דקב"ה על האזוב ולשריפת הפרה שהיא ביטול כח התאוה שבא מיסוד המים וצוה בארז להורות שאין גזעו מחליף כי הגוף בכל יום הולך ומתמעט כאשר אמרו חז"ל זקני ע"ה כ"ז שמזקינין דעתן מטורפת ופי' בעקידה שמרמז על כחות הגוף ובאזוב להורות על שפלות האדם שצריך להכניע עצמו בזכרו כי מעפר יסודו וצוה להזות מי נדה לטהר מטומאת מת והוא תיקון החטאים הבאים מיסוד הרוח תולדתו אהבת המועיל וע"י היסוד הזה שורה רוח הטומאה שהיא מסטרא דמסאבא. באזוב. להורות שבכח השפלתו וענותו גם רוחו יתרפא לבל יתעורר לאהבת המועיל לא ברוח ד'. וטהרת המצורע בא לתיקון חטא הגאוה ואהבת הכבוד הוא מיסוד האש וצוה לקחת עץ ארז ואזוב לרמוז כי לפרקים האדם צריך להשתמש במדה הזאת על דרך ויגבה לבו בדרכי ד' ועכ"ז צריך להשפיל עצמו שאם יזח דעתו יאמרו לו יתוש קדמך וצריך לטהר באזוב.

י **ובמצרים** שאז נתקנו ג' החטאים האלו הבאים מיסוד מים אש ורוח צוה הקב"ה לטבול הדם באזוב ואמר משה רבינו ולקחתם אגודת אזוב וטבלתם בדם אשר בסף והגעתם אל המשקוף ואל שתי המזוזות, אגודת אזוב מורה על ענוה וטבלו בדם שבא מיסוד האש ויסוד המים להורות שיהי' מהול אש ומים מדת החמימות ומדת הקרירות בענוה. כי ב' מדות האלו נצרכות בקודש החום למצות והקור לעבירה כמו שפי' הבל"ע צינים פחים בדרך עקש שומר נפשו ירחק מהם ואם יהיו מהולים בענוה כי אז ישתמש בכל אחד כפי הצורך והגעתם אל המשקוף זה הקב"ה ואל שתי המזוזות זה משה ואהרן כמאמר חז"ל במדרש כי באמצעות המדות היקרות האלה יוכל אדם לבוא למדרגה גבו'. וזאת כונת המדרש מה שאמר כתפוח בעצי היער למה נמשל הקב"ה לתפוח לומר לך מה תפוח זה נראה לעין בלא כלום ויש בו טעם וריח נ"ל לפרש עפ"ד העקרים שפי' בפרק שירה אתרוג אומר כתפוח בעצי היער. כי בימים קדמונים נטעו אלנות להיות לצל משמש וגם לאכל מפרים. והאתרוג צלו מעט אך אח"כ יהי' לו פרי יקר וע"כ אמר אתרוג אומר כתפוח בעצי היער שהנוטע ישבע עמל ותלאה מחורב ומשמש שיכה על ראשו אך בסופו ישבע נחת. כן דודי בין הבנים שלע"ע צר לי בצלו חמדתי וישבתי. אף כי מעט צלו פריו מתוק לחכי וע"כ אמר נראה לעין בלא כלום כי צלו קצר ומעט.

ישמעו חכמים ויוסיפו לקח בחג הקדוש הזה לבל ירדפו אחרי הון ועושר ואהבת המועיל הבא מיסוד הרוח. אך יסתפקו במיעוט לבלי יצטרכו להונות איש את רעהו. וביחוד הנני להזהיר אחב"י על יושר המדות והמשקלות כי זה חטא גדול בעוה"ר לבלי נתן מדה

צדק ומשקל צדק והתורה הקדושה הזהירה ע"ז בכמה מקומות ובעוה"ר נכשלים בזאת ובאיסור רבית כי אינם עושים היתר עיסקא כדת וזה ג"כ איסור גדול.

יא **ואמרו** חז"ל בב"מ. אמר רבא למ"ל דכ' רחמנא יציאת מצרים ברבית יצי"מ גבי ציצית יצי"מ במשקלות. אני הוא שהבחנתי במצרים בין טפה של בכור לטפה שאינה ש"ב אני הוא שעתיד ליפרע ממי שתולה מעותיו בנכרי ומלוה אותם לישראל ברבית וממי שטומן משקלותיו במלח וממי שתולה קלא אילן בבגדו ואומר תכלת הוא. ולהבין למה הקב"ה תלה איסור רבית ומשקולת וציצית ביצי"מ. נ"ל עפ"י שאמרו חז"ל שבזכות ד' דברי' נגאלו ממצרים שלא שינו את שמם ולא שינו את לשונם ולא הי' פרוצים בעריות ולא הי' בהם דלטורין וכונת חז"ל שלא שינו את לשונם שלא דברו אחד בפה וא' בלב כי יש בזה אונאת דברי' מדבר עם חבירו ולבו בל עמו. ואמרו חז"ל במקרא לא תונו זה שאמר הכתוב מות וחיים ביד הלשון וכו' היתה לפניו גחלת נפח בה ובערה רקק בה וכבה אמר ר' ינאי ככר טבל אכלו עד שלא עישרה מות ביד לשון עשרו ואכלו חיים ביד לשון, ופירשתי בספרי שיח יצחק עפ"ד המגיד מדובנא שפי' לא תעשו עול במשפט במדה במשקל ובמשורה כי יש אדם שמוכר כמו חבירו ועובר בלאו והזהירה התורה ע"ד משל האחד מכר אמה פשתן או צמר בד' זהובים. ובא השני ומוכר אמה צמר בג' זהובים. אבל נותן אמה קטנה שאינה מחזקת אלא ג' רבעי אמה א"כ הוא לא אינה את רעהו ומ"מ עבר בלאו והיא אונאה שאסרה תורה וזה שאמר הכתוב לא תעשו עול במשפט שלא תעשו עול ונראה לך שהוא משפט. והאיך אפשר דבר זה ופירשה התוה"ק במדה במשקל במשורה ע"ד הנ"ל ע"כ דברי'. ועפ"ז פירשתי המדרש שהקשה להמדרש ק' הגמ' למ"ל לאו באונאה והרי כתיב לא תגזול וע"כ פי' המדרש דמיירי רק באונאת דברים ע"ד האמור שהוא מוכר בזול ונותן אמה קטנ' ואינה גזילה רק אונאה ולזה אמר המדרש זה שאמר הכתוב מות וחיים ביד לשון דכל עיקר החטא הוא בהלשון שאמר שמוכר אמה בעד ג' זהובים ונותן ג' רבעי אמה. וזה מייתי היתה לפניו גחלת נפח בה בערה רקקה בה כבה. כן הדבר הזה שביד לשון המוכר והלוקח מות וחיים ור' ינאי אמר ככר טבל ואכלו מות עשרו ואכלו חיים ומיירי בטבל טביל דרבנן דמותר לבטל לכתחלה א"כ למה אכלו טבל הרי יכול לבטל האיסור וע"כ מות וחיים ביד לשון ומעתה מה"ט תלה הכתוב איסור משקולת ביצ"מ דישראל יצא ממצרים בזכות שלא שנו את לשונם ולא דברו אחד בפה ואחד בלב ואיך יהין להונות את חבירו בדבר כזה והלא מות וחיים ביד לשון וע"כ אמר רבא אני הוא שהבחנתי בין טיפה של בכור לשאינו של בכור בזכות שלא שנו את לשונם ואני הוא שעתיד להפרע ממי שטומן משקלותי' במלח ומאנה המוכר שנותן לו

סחורותי' במשקל הכבד יותר. וממי שחוטא בפה ולשון ותולה מעותי' בנכרי או שתולה קלא אילן ואומר תכלת היא.

יב **ואשר** תלה הכתוב מצות ציצית ביצי"מ י"ל עפ"י דברי חז"ל במנחות מעשה באדם א' שהיה זהיר במצות ציצית ושכר זונה אחת ובאו ציצית וטפחו לו על פניו ופירש ממנה אמרה לו מה מום מצאת בי א"ל העבודה שלא מצאתי כלום. אלא מצוה אחת צוה לנו הקב"ה, וכתיב אני ד' אלקיכם אני הוא שעתיד ליפרע אני הוא שעתיד ליתן שכר ועכשיו נדמו עלי כארבעה עדים. ולהבין הכח הגדול של מצות ציצית. נ"ל עפ"מ שאמרו חז"ל בברכות ד' ה' תניא אבא בנימין אומר על שני דברים הייתי מצטער כל ימי על תפלתי שתהא סמוך למטתי ועל מטתי שתהא נתונה בין צפון לדרום דאמר ר"ח בר חנינא הנותן מטתו בין צפון לדרום הויין לו בנים זכרים וכו' ובהבנת המאמר נ"ל מה שנצטער שתהא תפלתו סמוכה למטתו לפי שבעוה"ר רבים נכשלים שקודם התפלה הולכים למו"מ ועושים מלאכתם ואח"כ מתפללים והוא מחסרון אמונה שאינם מאמינים שהקב"ה זן ומפרנס וע"כ צריך להתפלל קודם שהקב"ה ישפיע לו פרנסתו ולא יסמוך על פועל כפיו לאמר כחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה וע"כ היה אבא בנימין מצטער על תפלתו שתהא סמוכה למטתו תיכף כשיעמוד ממטתו ואמנם אשר הצטער שתהי' מטתו נתונה בין צפון לדרום הכונה שיש אדם שהוא ממזג החם וכת התאוה גובר בו ויש אדם שהוא ממזג הקר והנה מי שכח התאוה גובר בו גם בנים אשר יולדו ממנו יהיו ממזג הזה והם עלולים לחטא בנקל. אמנם מי שאין כח התאוה גובר בו גם בניו ילכו בדרך הטוב ולא יקלקלו אורחותם והנה ידוע שמי שהוא בעל תאוה ר"ל אין בידו לעצור תאותו ותש כחו כנקבה. כי הוא אינו פועל רק מתפעל מהתאוה וע"כ הי' אבא בנימין מצטער שתהא מטתו נתונה בין צפון לדרום והכונה בין החמימות הנקרא צפון ובין הקרירות הנקרא דרום דאמר מר הנותן מטתו בין צפון לדרום הויין לי' בני' זכרים. הכונה שבניו אשר יולדו לא יהיו עמוסים תחת בולמוס התאות שיתיש כחם כנקבה אך יהי' זכרים כאיש גבורתם ללחום נגד יצר התאות:

יג **ומזה** יראה שהדרך הממוצע בין החמימות והקרירות הוא גדר בפני העריות ובמצות ציצית כבר כ' בעל העקדה שהתכלת מורה על דרך הממוצע בין הקרירות והחמימות בין השפלות והגבהות בין הכילות והפזרנות והיא דומה לרקיע שהיא מראה צבע הירוקות לא שחורה ולא לבנה. ואף שדרך הממוצע הוא הטוב מצד השכל כמאמר חז"ל בשעת שלום מלאך המות הולך בצד הדרך לא באמצע כי היא הדרך הטוב נבחר יותר אם האדם הולך בדרך הממוצע מצד שהקב"ה הורה לו הדרך הזה ונתנו על ציצית הכנף פתיל

תכלת שיקשור בדרך הממוצע עוד פתיל תכלת דומה לרקיע ולכסא הכבוד לקשר בגדי הנקרא מדות בפתיל אזהרת הקב"ה וישקוף על כסא הכבוד ואזהרת אדונינו יתברך ע"ד שאמר המלך החכם בכל דרכיך דעהו והוא יישר אורחותיך. כי אם המדות האמצעות נבחרות מצד עצמן טובה כפולה ומכופלת עלינו אם נלך בהן מצד שהקב"ה צוה אותנו מצותיו הטהורות וע"כ מצות ציצית היא גדר לעריות. ובאו הציצית שהם ד' עדות וגדרו בעדו להפרישו מאשה זונה בכח מצות אלה ואזהרת התורה אגוני מגנא מבלי הכשל ח"ו וע"כ אמר הקב"ה אני הוא שהבחנתי בין טפה של בכור לשאינו של בכור בזכותן של ישראל שהיו גדורים בעריו' אני הוא שעתיד ליפרע ממי שמבטל מצות ציצית שהיא גדר בפני עריות. ומעתה ישמעו חכמים ויוסיפו לקח לקיים מצות ציצית כדין ויזהרו אחב"י מן עון המשקולת ומדות מבלי רמי':

יד ומה"ט אמרו במגלה ומרדכי יצא מלפני המלך בלבוש מלכות תכלת וחור כי הנה אמרו חז"ל במה ששאלו קרי לי' יהודי משמע מיהודה קאתי וקרי לי' ימיני ומשמע מבנימין ומשני מרדכי מוכתר בנימוסין ה' ולא נודע פירושו דאם לא הי' מיהודה איך התיחס ליהודה ואמנם כפי הנראה נמצאו ביהודה ובנימין מדו' שונות אשה מרעותה דיהודה מזג התם ומדת הגבורה וללחום מלחמות ד' ולא יחות מפני כל וע"כ ברכו יעקב בגבורות ארי. גור ארי' יהודה וכן דוד הי' ממזג החם כמ"ש בבל"ע מאמר המדרש שראה שמואל את דוד אדמוני וירא ממנו אולי הוא מזרעו של עשו שהוא אדמוני א"ל הקב"ה קום משחהו כי זה הוא בעוה"ז וזה הוא בעוה"ב כי ירא שמואל מפני דוד הואיל והי' ממזג החם אמנם כש כשיתגבר על מדותיו ותכונת מזגו אז הוא הגבר הוקם על זה הוא בעוה"ב ולעומת זה בנימין הצדיק לא הי' בו אך מדת החסד וע"כ חס שאול המלך על אגג. והי' בחלקו של בנימין אולם והיכל ובית קה"ק ששם מדת החסד גוברת ורצועה הי' יוצאת מחלקו של יהודה ונכנסת לחלקו של בנימין ובה מזבח בנוי שהמזבח נקרא אריאל כמאמר הקרא הוי אריאל אריאל. וע"כ הי' בחלקו של יהודה. ואחרי שמרדכי התלבש במדת הגבורה לבלי יכרע תחת המן הרשע וגם במדת החסד לחוס על ישראל לחמול עליהם ולמלטם מצרתם ע"כ קרי לי' יהודי וקרי לי' ימיני וזה מוכתר בנימוסין שמוכתר בנימוסי דרך האמצעי ואחרי שהדרך הממוצע נבחר ע"כ שושנת יעקב שהיא בעצמותה אדומה ונהפכה ללובן. ע"י האש כמאמר הזוה"ק והיא תואר ישראל אשר נהפך עליהם מה"ד לרחמים צהלה ושמחה בראותם יחד תכלת מרדכי אשר בכח המראות שלו הכלולים מאדום ולבן מגבור' וחסד נכון להפוך דינים לרחמים:

טו **ואמרו** חז"ל בתענית ד' כ' מילי דשיבתי הוה גמור. ופירש"י שהשדי' מזיקים מי שאוכל ואינו נוטל ידיו, נ"ל שמרומז בזה מה שאמרו חז"ל על מקרא קודש ורחצו ידיהם ורגליהם ולא ימותו מכאן אמרו כל האוכל בלא נט"י חייב מיתה, ואמרו כל האוכל בלא נט"י כאלו בא עא"א והבנת הענין נ"ל בדרך סמך ורמז. בתוה"ק הזהירה ורחצו ידיהם ורגליהם ע"ד רחצו הזכו דהאדם צריך לשמור ידי' שלא יגזלו ואמרו חז"ל בתענית ז' אין הגשמים נעצרים אלא בעון גזל שנאמר על כפים כסה אור. ואין כפים אלא חמס שנאמר מן החמס אשר בכפיהם ואין אור אלא גשמים שנאמר יפיץ ענן אורו. ואמרו חז"ל בתענית כנסת ישראל שאלה שלא כהוגן והקב"ה משיב כהוגן כנס"י אמרה רבש"ע שימני כחותם על לבך כחותם על זרועך. אמר לה בתי את מבקשת דבר שפעמים נראה ופעמים אינו נראה אבל אני אעשה לך דבר שנראה לעולם שנאמר על כפים חקותיך וכונת וביאור הדבר שישראל מבקשים להקב"ה שיחוק אותם על לבו ועל זרועותיו בזכות התפלה שהיא עבודה שבלב ובזכות התפילין שעל הזרוע ואמר הקב"ה בתי את מבקשת דבר שפעמים נראת ופעמים אינה נראה כי לפרקי' מתפללים ומניחין תפילין בלא כונה ובלא גוף נקי. אני על כפים חקותיך בזכות שאתם שומרים ידיכם שלא תגזלו ובזכות שאתם עושים צדקה אני הנני להושיע וזה נראה תמיד והנה ידוע כי הקב"ה משגיח על ב"א להשפיע לכל אחד כפי רצונו יתברך וע"כ אמר המלך לא לאדם תשפטו כ"א לאלקים כי אם יקח מאחד לתת לשני הקב"ה יצטרך לטול ממנו ולהחזיר לבעליו. וע"כ אמרו כל האוכל בלא נט"י שהוא אוכל ונהנה בידים מטונפות מגזילה כאלו בא על א"א שגוזל חבירו ונהנה ממנו וע"כ אמרו בדיני שיבתא שהמזיקין מזיקים למי שאוכל בלא נט"י והוא רמז שמי שגוזל ממון חבירו אין ברכה שורה במעשה ידיו. על דרך יברכך ד' בממון וישמרך מן המזיקים ובגוזל ממון חבירו אין בו ברכה ומזיקים חומסים אותו ואמנם הכונה רחוץ רגלים שעל האדם לשמור רגליו שלא ילכו דרכות עקלקלות למסור ולדבר סרה כאשר בעוה"ר נמצא מוסרים המדברים סרה על אחיהם שמרו רגליכם פיכם ולשונכם ואז תצליחו:

טז **ואמרו** במדרש תהלים הובא בילקוט תהלים י"ט השמים מספרים כבוד אל. ר' ברכי' בשם רשב"ל מי שאין לו ראש בפני הבריות יש לו ראש לפני הקב"ה שנאמר וראש עפרות תבל הים אין לו עינים בפני הבריות ויש לו עינים לפני הקב"ה שנאמר הים ראה וינוס הארץ אין לה אזנים בפני הבריות ויש לה אזנים לפני הקב"ה שנאמר ארץ ארץ שמעי דבר ד'. הים אין לו ידים בפני הבריות ויש לו ידים לפני הקב"ה שנאמר זה הים גדול ורחב ידים. שמים אין להם לב ובפני הקב"ה יש להם לב שנא' עד לב השמים הארץ אין לה

פה ולפני הקב"ה יש לה פה שנא' ותפתח הארץ את פיה. השמים כו' יש להם פה שנא' השמים מספרים כבוד אל. אמר ישעי' רנו שמים כי עשה ד' א"ל אף אנו מקלסים שנא' השמים מספרי' כבוד אל א"ל מלה"ד למלך שהי' לו מדינות הרבה וכל אחת אומרת כך וכך זהב כך וכך כסף יש למלך וכך וכך עבדים, הי' שם פקח אחד אמר להם מנין אתם יודעים ואתם רחוקים ממנו אלא במדינה שהוא דר בה היא נאה לומר עושרו ושבחו של מלך שיודעת מה כבודו. כך אמר דוד אין הארץ והדרים עלי' יכולין לומר שבחו של הקב"ה ומי יוכל לומר שבחו של הקב"ה השמי' והרקיע שנא' השמים מספרים כבוד אל ואימתי הכל מקלסין אותו כשירומם קרנם של ישראל שנא' הללו את ד' מן הארץ אימתי וירם קרן לעמו הנה ראשית דבריהם ז"ל אין להם שום הבנה וגם בסוף דברי המדרש יש לדקדק למה בתחלה אמר כך וכך זהב כך וכך כסף ובשבחן של בני המדינה שדר בה המלך אמר הוא נאה לומר עשרו והדרו של מלך:

יז **ונראה** לפרש. הנה על רוע הסדר על פני תבל כבר דבר מרע"ה וביקש שיגלה לו הקב"ה על מה צדיק ורע לו רשע וטוב לו. וגם איוב צעק מרה על העינים הנפלאים האלה כאלו ח"ו אין הקב"ה משגיח חלילה וכבר התפלאו החוקרים על אשר מספר מקרים הרעים ר"ל מרובה מהטובים, אמנם אנחנו בני ישראל מאמינים בני מאמינים כי הכל בצדק ובמשפט והכל גלוי וידוע לפני' אולם החקר אלוה נמצא. וכל מה דעביד רחמנא לטב עביד וע"כ אמר המדרש מי שאין לו ראש בפני הבריות כגון הארץ שכפי הנראה לפרקים מארץ תצמח עול כאלו אין לה ראש ותעשה מעשיה שלא בצדק כשוגה ופתי יש לה ראש לפני הקב"ה כי בלי ספק הכל נעשה ברצונו עפ"י יושר וצדק הצור תמים פעלו. הים אין לו עינים בפני הבריות לפרקים שטף מים רבים יגיעו ויטבעו בים אנשים הרבה ונראה שהיא בלי צדק כאלו אין לו עינים ואצל הקב"ה יש לו עינים כי הכל נעשה בפלס ומאזני צדק שנאמר הים ראה וינס למען ישטפו המצרים. הארץ אין לה אזנים לשמוע צעקת עניים ודלים אשר יאבדו ממצוקות ורעות אשר יצמחו בארץ ואצל הקב"ה יש לה אזנים לשמוע געתם. ובלי ספק הכל נעשה ברצונו יתב', הים אין לו ידים להשפיע לזולתו ואצל הקב"ה יש לו ידים שבאם הקב"ה חפץ להשפיע בא מאניות הים שפע ושובע רצון. שמים אין להם לב דלפעמים יבא משמי' מקרים שונים ונוראים ורבים יאבדו ר"ל כאלו אין לשמים לב לחמול עליהם אבל אצל הקב"ה יש להם לב כי הכל נעשה מאתו יתברך וכו':

יח **והנה** לשבח המלך שיש לו זהב וכסף אין זה שבחו של מלך ומה להמדינה בעושר המלך שבחו של מלך הוא משפטו עם בני מדינתו אם הוא בצדק וברחמים וזאת עשרו

של מלך והדרו. ואמנם המדינות הרחוקות מהמלך אינו מרגישות טובת המלך והדרו אך זאת ידעו שהוא עשיר בכסף ובזהב. ויש לו עבדים ושליט גדול הוא. ע"כ כשהללו אותו בני מדינתו בכסף ובזהב ועבדים ושפחות אמר הפקח מה אתם יודעי' בני מדינתו הם יודעים עושר הרוחנית שלו הנדיבות ומדת החסד שלו כך אמר דוד בעת שאדונינו יתב' רחוק מאתנו ואנו רואין שפלות ישראל ורוממות האוה"ע אין אנו יכולים להגיד שבחו של הקב"ה. ואמנם השמים ומלאכי הקודש המשכילים שהכל במשפט וצדק הם יכולים לומר עשרו והדרו של הקב"ה, ע"ד הקרא להגיד בבקר חסדך ואמונתך בלילות. ופי' אפיקי יהודה לפי שבעת אופל וגלות אין אנו רואין חסד אל ע"כ אין לנו רק אמונה בד' כי אין דבר רע יורד מן השמים והכל לטובה. וע"כ אמר להגיד בבקר חסדך. בעת הצלחה נאמר חסדך ואמנם אמונתך בלילות. ע"כ בעוה"ז אומרים על בשורות לא טובות ברוך דיין אמת והוא משורש אמונה. כי אנו מאמינין שהכל לטובה אבל בעוה"ב על הכל נאמר ברוך הטוב והמטיב כי אז הכל יראו צדקת ד' והדרו כי הכל לטובה מאתו וזה דברי המדרש אימתי הכל מקלסין אותו כשירים קרן ישראל ואז נזכה לראות צדקת ד' והדרו:

יט והנה אחלי מאוד מאת נדיבי עמנו שיתמכו עניים ודלים וביחוד ביום השבת אשר אין להם בו די שבת וצרכו. ואורחים הנמצאים אין מאסף אותם הביתה והם נשארים באין מזון ומחי' כי בע"ב הולכים הביתה ואינם חסים עליהם והיא עון גדול ר"ל, ואמרו במדרש בא פי"ז ועבר ד' לנגוף את מצרי' שהובא בפתח דברינו הה"ד וגו' דור המבול דן הקב"ה בישיבה שנא' ד' למבול ישב מצרים בעברה אבל לעתיד לבוא הוא עומד ודן את עולמו שנא' ועמדו רגליו ביום ההוא. אומרים באי עולם מצרים דן בישיבה וגו' לכשיעמוד ודן את עולמו מי יוכל לעמוד לכך כתיב מה אעשה כי יקום אל מפני מה עתיד לקום מפני צעקת עניים. שנא' משוד עניים מאנקת אביונים עתה אקום יאמר ד'. ונ"ל לפרש עפ"י מדרש וישלח פע"ה. ר"פ אמר חמשה פעמים דוד מקים להקב"ה בספר תהלים קומה ד' הושיעני אלקי קומה ד' באפיך קומה ד' אל נשא ידיך אל תשכח. קומה ד' אל יעוז אנוש קומה ד' קדמה פניו א"ל הקב"ה דוד בני אפי' את מקימני כמה פעמים איני קם אימתי אני קם לכשתראה עניים נשדדים ואביונים נאנחים הה"ד משוד עניים מאנקת אביונים עתה אקום ובארתי הכונה שהקב"ה מלא רחמן כשישמע צעקת עניים נתהפך מרחמים לדין ע"י שמרחם על העניים. ולכן אמר והי' כי יצעק אלי ושמעתי להעניש כי חנון אני הואיל ואני חנון ע"כ בצדק אמר המדרש על מה שאמר דוד קומה ד' באפך שד' ברחמים יתהפך לרוגז. ואמר הקב"ה איני קם אימתי אני קם משוד עניים

מאנקת אביונים וזה דבריהם במדרש פרשתינו מפני מה עתיד לקום שיתהפך הרחמים לרוגז משוד עניים:

כ **אמנם** אמרו במדרש פ' וישלח הנ"ל, ר' שמעון בר' יונה אמר עתה אקום כ"ז שהיא מוכפשת בעפר כביכול איני קם אלא כשיגיע אותו היום שנאמר התנערי מעפר קומי שבי ירושלים באותו שעה הס כל בשר מפני ד' למה כי נעור ממעון קדשו א"ר ארי' כהדא תרנגולתא דמנערה גפה מן קיטמא, וכוונת הדברים נראה דהנה אומרים בליל פסח כהא לחמא עניא די אכלו אבהתנא בארעא דמצרים כל דכפין ייתי ויכול כל דצריך ייתי ויפסח השתא הכא לשנה הבאה בארעא דישראל השתא עבדי לשנה הבאה ב"ח ולמה עשו זאת לפתיחה לדברי המגיד ונ"ל עפ"מ שפרשתי בכמה מקומות דברי המדרש רות במקרא ישלם ד' פעלך וגו' אשר באת לחסות. וגם מקראי קודש אכלו מעדנים שתו ממתקים, גם דברי הגמ' ב"ב דרש ר' דוסתאי בר' ינאי בא וראה שלא כמדת הקב"ה מדת בשר ודם אדם נותן דורן למלך ספק מקבלין ממנו ספק אין מקבלין ממנו ואת"ל מקבלין ממנו ספק רואה פני המלך ספק אינו רואה פני המלך והקב"ה אינו כן אדם נותן פרוטה לעני זוכה ורואה פני השכינה שנאמר אני בצדק אחזה פניך אשבעה בהקיץ תמונתיך ר' אליעזר יהיב פרוטה לעני והדר מצלי דכתיב אני בצדק אחזה פניך ופירשתי דהנה יש הרבה מופתים בהשגת אלקינו יתב'. וע"ז אמר במדרש כנפים לארץ כנפים לכרובים כנפים לשחר כנפים לשמש. אמנם מי שעושה צדקה וחסד א"צ לכל מופתים אלו אך בתכונות נפשו המטוהרה ובשמחתה והרגשתה בצער עניים ודלים נותן צדקה לאביון כבד את ד' מהונך א"ת מהונך אלא מגרונך מפתו הצריך לחייתו נתן לעני וישמח בזה. בזה יראה כי נפשו חלק אלקי ממעל מטוהרה ומוכתרה בעדי עדיים ואז זוכה ורואה פני השכינה, וע"כ אמרו במדרש תשא פמ"א לך ד' הצדקה ולנו בושת הפנים א"ר נחמי' בשעה שאנו עושין את הצדקה מביטין אנו מעשים שלנו ויש לנו בושת פנים. והכונה דבשעה שאנו עושין צדקה אנו רואין ברגשי נפשנו הקדושה. כי הוא חלק אלוק ממעל וזוכין ורואין פני השכינה ולפי תכונת נפשותינו הגבוהה במעלותי' אנו בושין במעשנו אשר לא יכונו:

וע"כ אמרו בשבת קכ"ז גדולה הכנסת אורחים מהקבלת פני השכינה דכתיב ויאמר אדני אל נא תעבור מעל עבדך ומנא ידע אברהם ואמנם אברהם אבינו ידע שבהכנסת אורחים גופה יזכה לראות פני השכינה כאמור וע"כ אמר אל נא תעבור מעל עבדך כי גם בהכנסת אורחים זוכה ורואה פני השכינה:

והנה בליל שמורים אשר אחב"י יתרפקו על דודינו אבינו שבשמים באהבה ונכספים לראות פני השכינה צותה תוה"ק לאכול מצה לחם עוני מה דרכו של עניים הוא מסיק ואשתו אופה למען נזכור בעניים לתמכם ולסעדם ולקרוא אותם הביתה וע"י כן יזכו לראות פני השכינה וע"כ אמר המגיד להקדמה הא לחמא עניא די אכלו אבהתנא בארעא דמצרים כל דכפין ייתי ויכול כל דצריך ייתי ויפסח. ויזכו ע"י כן לקבלת פני השכינה. על דרך שאמר עזרא בד"ה לכו אכלו משמנים שתו ממתקים ושלחו מנות לאין נכון לו וכמו שפירשתי בספרי:

וע"ד זה אמר ר"ש בר' יונה לטובה עתה אקום כ"ז שהיא מוכפשת באפר והכונה שהנפש המשכלת רבוצה תחת משא התאות אשר בעפר ואפר יסודן איני קם אימתי אני קם להושיע אתכם הס כל בשר מפני ד', כי נעור ממעון קדשו כהדא תרנגולתא דמנערה גפה מן קיטמא, כן בעת הנפש תגביה עוף ומנערת מן אפרה ותעלה למעל' במצות ומע"ט שזוכה ורואה פני השכינה כי אז ה' יושיעם, וע"כ אומרים השתא הכא לשנה הבאה בארעא דישראל השתא עבדי וכוונתם תחת יצה"ר לשנה הבאה ב"ח כן יגאלנו ד' עד מהרה ונושע תשועת עולמים א"ס:

דרוש ג

בעזה"י דרוש באגדה לשבת שובה תרנ"ג, במסורה ומחר וא"ו במסורה, ומחר אעשה כדבר המלך (אסתר ה) אל תאמר לרעך לך ושוב ומחר אתן ויש אתך (משלי ג') ומחר אתה ובניך עמי (שמואל א' כ"ח) ומחר אל כל עדת ישראל יקצוף (יהושע כ"ב) שב בזה גם היום ומחר אשלחך (שמואל ב' י"א] וקדשתם היום ומחר וכבסו שמלותם (שמות יט): במסורה אתהלך ג'. למה קודר אתהלך בלחץ אויב (תהלים י"ג) אתהלך בתם לבבי בקרב ביתי (שם ק"א) אתהלך לפני ד' בארצות החיים (שם קט"ו):

א **ויאמר** ד' אל קין אי הבל אחיך וגו' משל לאפרכוס שהי' מהלך באמצע פלטיא מצא הרוג ואחד עומד על גבי' א"ל מי הורגו ואמר לי' אנא בעי לי' גבך ואת בעי לי' גבי א"ל לא אמרת כלום משל לאחד שנכנס לגינה וליקט תותים ואכל והי' בעל הגינה רץ אחריו א"ל מה בידך א"ל אין בידי כלום א"ל והרי ידיך מלוכלכות כך אמר קין להקב"ה השומר אחי אנכי א"ל הא רשע קול דמי אחיך צועקים וגומר משל לאחד שנכנס למרעה וחטף גדי אחד והפשילו לאחוריו והי' בעל המרעה רץ אחריו ואמר לו מה בידך א"ל אין בידי כלום א"ל והרי הוא מפעה אחריך כך אמר הקב"ה לקין קול דמי אחיך. ר' יודן אמר דמי אחיך דם אחיך לא נאמר אלא דמי אחיך דמו ודם זרועותיו אר"ש בן יוחאי קשה הדבר לאמרו ואי אפשר לפה לפרשו לב' אתליטין שהי' עומדין ומתגששין לפני המלך אלו

רצה המלך פירשן ולא רצה המלך לפרשן נתחזק אחד על חבירו והרגו והי' מצוח ואומר מאן בעי דיני קדם מלכא כך קול דמי אחיך צועקים אלי. (מדרש בראשית פ' נ"ב):

הנפש החוטאת ואשמה בעשותה אחת ממצות ד' אשר לא תעשנה עלי' לשוב בתשובה ולהתחרט על עשותה המזומתה משלשה פנים האחד על גוף הפעול' אשר חטא והרע לאדם רעו כנפשו וגרם לו רעה ואם חטא ואשם בדברים הנוגעים לנפשו המשכלת. יתחרט אשר חטא נגד נפשו המשכלת ופגם נפשו ומגאלה בדברים המטמטים אותה, השני אשר חטא נגד הקב"ה אשר בראו ועשה לו טובות ונתן לו לחם לאכול ובגד ללבוש. כי גם האור הרוח והנשמה הכל משלו יתברך והוא מרד כנגדו ולא שמר מצותיו ועשה פעולות אשר צוה הקב"ה שלא לעשותו. השלישי אשר בחטאיו חלל שמו יתברך, וזה משני פנים הפן האחד לאשר מקצתם אומרים שהאדם מוכרח במעשיו כי כל הפעולות שאדם עושה הכל מאתו יתברך ואין אדם נוקף אצבעו, אלא א"כ נגזר עליו משמים כש"כ בפעולות הנוגעות לדברים העומדים ברומו של עולם על כן אומרים כל מה שהאדם עושה ד' הוא העושה. על כן החוטא מחלל שמו יתברך כי ח"ו אומרים שד' הוא העושה. הפן השני אף אם הבחירה חפשית והאדם יכול לעשות דבר נגד רצונו יתברך. מ"מ כיון שבכחו יתברך לבטל הדבר ולפרע עצתו ואם הקב"ה לא ביטל עצתו והאדם גמר את אשר החל לעשות להרע לאדם או לעשות מזומותי' הרעות. אומרי' כי ניחא להקב"ה בפעולותיו הרעות. וזה גם זה חילול שמו יתברך אשר אך טוב חפץ. וזה ששאלו את הזקנים ברומי במשנה דע"ז דף נ"ד אם אין רצונו בע"ז למה אינו מבטלה. ועכ"ז צריך האדם לעשות תשובה:

והנה התשובה על אופן הראשון שהאדם חטא נגד נפשו הטהורה על זה נאמר והשבות אל לבבך. כי תחשוב בנפשך איך חטאת נגד לבבך ונפשך. והתשובה על אשר חטא נגד אדונינו יתברך נאמר ושבת עד ד' אלקיך וזה הי' הויכוח המבואר במדרש סוף איכה שאמרו ישראל התשובה שלך היא שנאמר השיבנו ד' אליך ונשובה והקב"ה אמר התשובה שלכם היא שנאמר שובו אלי ואשובה עליכם שהקב"ה צוה המצות לטוב לנו כל הימים וישקוף משמים על החוטא שישוב בתשובה לתקן את אשר חטא נגד עצמו ונפשו ועל כן צוה לתקן ארחותיו. כמו הרופא שיצוה לשתות סמים מרורים לנקות גוויתו לא למענו יעש, על כן אמר התשובה שלכם שעליכם לפלס דרכיכם. ואמנם אנחנו נעשה המצות למלאות רצון המצוה אדונינו יתברך. וצר לנו מאוד אשר לא שמענו בקולו כאיש נדהם אשר לא ישמע לקול המלך על כן אמרו ישראל התשובה שלך היא שבידך למחול אשר פשענו נגדך:

ב **אמנם** התשובה באופן השלישי והרביעי שצר לו מאוד אשר נתחלל שם שמים על ידו הן לאשר אמרו שהאדם מוכרח במעשיו והכל בא משמים גם הטוב גם הרע, הן שאומרי' לאשר הרשעים כוננו חצם על יתר לירות במסתרים תם וד' לא ימחה בידם אם כן ח"ו ניחא למרי עלמא בחמס ידיהם ובמעשיהם הרעים כענין שנאמר (מלאכי ב' כ"ז) ואמרתם במה הגיעני באמרם כל עושה רע טוב בעיני ד' ובהם הוא חפץ. או איה אלקי המשפט. והמלך החכם אמר אני פי מלך שמור. הכונה בכל פעולותי אין אני העושה רק אני פי מלך שמור ועל דברת שבועת אלקים כי אני מושבע ועומד לעשות רצון הקב"ה כפי הידיעה שיודע הקב"ה מה שאעשה בעתיד. אל תבהל מפני' תלך אל תעמוד בדבר רע כי כל אשר יחפוץ יעשה. הכונה שאל תבהל לחשוב מחשבות להמלט מאיזו פעולה כאלו מפני' תלך שתלך בדעת עצמך ורצונך וכן אל תעמוד בדבר רע להמלט מפעולות הרע כי אתה מוכרח כי כל אשר חפץ יעשה. כאשר דבר מלך שלטון ומי יאמר לו מה תעשה. שומר מצוה לא ידע דבר רע. הכונה שגם מי שעושה מצות אין הבחירה בידו כי לא ידע דבר רע שאין יודע ואין ביכלתו לעשות דבר רע. כי לכל חפץ יש עת ומשפט. כי רעת האדם רבה עלי' לא יעשה בבחירתו. כי אינו יודע מה שיהי' כי כאשר יהי' מי יגיד לו הכונה שאם ח"ו תחשוב שאין הקב"ה יודע בטרם יעשה האדם אם כן גם אח"כ אינו יודע כי לא יתכן שתתחדש ידיעה כי יהי' זה שינוי בעצמותו יתברך. כמו שהאריך העקידה בפ' וירא. על כן הוא מחליט לכאורה בדעתו אין אדם שליט ברוח לכלוא את הרוח ואין שלטון ביום המות ואין משלחת במלחמה ולא ימלט רשע את בעלי' כי אין כח בשום אדם להעצור ולשלוט בנפשו ולמנוע מעשות כי הכל ד' העושה מסיבת הידיעה או מצד הגזירה. ובכן ראיתי רשעים קבורים ובאים וממקום קדוש יהלכו וישתכחו בעיר אשר כן עשו. הכוונה אשר על כן נראה בעניני רוע הסידור ברשע וטוב לו צדיק ורע לו כי הרשעים לפי רוע מעשיהם הי' ראוים להיות קבורים מכבר והם הולכים ובאים ומצליחים כאלו ממקום קדוש יהלכו. אולם וישתכחו בעיר אשר כן עשו שהצדיקים שעשו כדת ישתכחו בעיר כמת מלב. ואם אין האדם מוכרח אי' אלקי המשפט:

אמנם המלך הקדוש אמר גם זה הבל חלילה לחשוב מחשבות כאלה. אשר אין נעשה פתגם מעשה הרעה מהרה על כן מלא לב בני אדם בהם לעשות רע אשר חוטא עושה רע מאת ומאריך לו כי גם יודע אני אשר טוב ליראי האלקים אשר ייראו מלפניו, הכונה דאמת דרוע הסידור אשר רשע וטוב לו ולא נעשה פתגם מעשה הרע מהרה. תניע לאדם לעשות רע. אשר חוטא עושה רע מאת ומאריך לו. אבל לעומת זה יודע אני אשר טוב ליראי האלקים אשר ייראו מלפניו. המובן שאלו תגיע העונש לרשע בעת הפעולה כי

אז לא יראה פעולות הצדיקים לטובה כי לא עשו הרע מיראת הקב"ה אך מיראת העונש אשר בא יבא תיכף בעת עשותו המזמתה. אולם אשר לא נעשה פתגם הרע מהרה והקב"ה מאריך אף לרשעים ועכ"ז ישמרו הישרים רגלם מדרכי הרשעים הוא לאות שיראים מהקב"ה בגין דהוא דחיל ושליט. וע"ז אמר יודע אני אשר טוב ליראי האלקים אשר ייראו מלפניו יראת הרוממות לא יראת העונש. ובזה הוכיח שכל ההוכחות שהביא למעלה שהאדם מוכרח במעשיו מרוע הסידור המה מהבל יחד. ועל כונה זו אמרו חז"ל בסנהדרין קי"א וימהר משה ויקוד ארצה וישתחו מה ראה משה ר"ח בן גמלא אומר ארך אפים ראה ורבנן אמרו אמת ראה. דהנה משה רבינו ביקש מהקב"ה הודיעני נא את דרכך ופירשו חז"ל בברכות ז' ששאל מאת הקב"ה מפני מה צדיק ורע לו רשע וטוב לו. וחזר ואמר הראיני נא את כבודך כי חס משה רבינו על כבודו ית"ש כי לעושים רצונו לא יטיב ולעוברי רצונו ישים המעקשים למישור ויצליחו וירויחו וע"ז השיב הקב"ה אני אעביר כל טובי על פניך וגו'. ויעבור ד' על פניו ויקרא וגו' ארך אפים. וכיון שהקב"ה אמר ארך אפים והכונה דהקב"ה משלם לשונאיו אך מאריך אף אולי ישיבו. ואשר לא נעשה פתגם מעשה הרעה מהרה, ועכ"ז הצדיקים לא ישלחו בעולתה ידיהם הדבר לאות שיראת הרוממות בלבם ועל כן שכרם הרבה מאוד. ועל כן ישרים דרכי ד' צדיק ורע לו לפי שעה בארץ אשר המציאות מעטה למען יתמיד הצלחתם בעולם שכולו ארוך. רשע וטוב לו בחיי העולם הזה קצר ימים למען יבולע שאול למו בארץ החיים. על כן ויקוד ארצה ורבנן אמרו אמת ראה שהיא מדתו של הקב"ה לשפוט באמת ובצדק על כן הרשע לפרקים יעשה מצוה והקב"ה משלם שכרו בעולם הזה. והצדיק לפרקים עשה עבירה הקב"ה משלם ענשו בעה"ז. או כמו שאמר הגאון מהר"ל מפראג. שהצדיק יעשה המצוה באמת ובתמים על כן מהדין שישלם שכרו בעולם האמת. והעבירה עשה שלא ברצון אך שנאנס או ששגגה יצאה מתחת ידו. על כן אין העבירה אמת ומגיע ענשה בעולם השקר. והרשע הוא להיפך. כי העבירה עושה בכל לבו. ועל כן מדת ענשו בעולם האמת. והמצוה עשה שלא בכונה אך שתאונה לידו על כן שכרו בעולם השקר. ועל כן כשראה הולך בדרך האמת והודיעו לו דרכיו יתברך ויקוד ארצה וישתחו:

ג **והנה** התשוב' השלישית אשר האדם יתחרט על חטאיו לאשר יתחלל שם שמים בעת יעש' הרע כי יחפאו על אבינו שבשמים שהוא חפץ ברע ח"ו זו המעולה שבתשובות כי מאהבתו אליו יתברך צר לו שיחולל שמו יתברך ועל תשוב' זו אמרו גדול' תשוב' שמגעת עד כסא הכבוד שכסא הכבוד של הקב"ה היא מטרת תשובתו. והנה על התשוב' הזאת הנפלא' אמר הנביא בשם ד' דרשו ד' בהמצאו קראוהו בהיותו קרוב הנה הקשו

חז"ל בר"ה י"ח וביבמות מ"ט וק"ה והא כתיב מי כד' אלקינו בכל קראינו אליו ומשני הא ביחיד הא בציבור. ויחיד אימת אר"נ אמר רבה בר אבהו אלו עשרה ימים שבין ר"ה ליו"כ. יש להבין איך מוקי קרא ליחיד והלא אמר דרשו ד' בהמצאו בלשון רבים. ואמר קראוהו בלשון רבים. אך אולי הנביא אמר לכל אחד ואחד. ועל כן אמר אח"כ בלשון יחיד יעזוב רשע דרכו. אך אולי הכונה כאן בציבור היינו גז"ד של ציבור. שנוגע לכל הציבור ביחד, ע"ז נאמר בכל קראינו אליו משא"כ ציבור המתפללים על כל אחד ואחד ע"ז נאמר דרשו ד' בהמצאו. ואלו עשרה ימים מסוגלים לתפל' ולשפוך שיח לפני קונו כי ברה"ר נידן אדם הראשון שנברא אז וחטא ויצא בדימוס. וביו"כ ירד משה רבינו ע"ה מן השמים והלוחות בידו ונתרצה המקום לישראל שנאמר ויאמר ד' סלחתי כדבריך לפיכך יום סליחה וכפרה הוא לדורות כמ"ש תוס' ב"ק פ"ב בשם סדר עולם. והכונה אף שמקרא ויאמר ד' סלחתי כדבריך כתיב בפ' שלח במרגלים מ"מ כיון שאמר הקב"ה סלחתי היינו שכבר סלחתי כדבריך היינו בעון העגל כשירד משה רבינו מן השמים והלוחות בידו. וכך כתוב בשיטה מקובצת ב"ק. עוד כ' בשם הר' יהודה בה"ר ר' יו"ט דכל זה מדברי משה רבינו ע"ה שאמר סלח נא לעון העם הזה כגודל חסדך וכאשר נשאת לעם הזה ממצרים ועד הנה ואמרת סלחתי כדבריך אך שכ' שלא יתכן שמה שנאמר אח"כ ואולם חי אני שהשיבו הקב"ה מיד עיי"ש. והנה להבין מה שאמר הקב"ה שכבר סלחתי בעון העגל ומה מציאות יש לעון העגל בעון מרגלים:

ואמנם יובן על פי מה שאמרו חז"ל בע"ז דף ה' לא קבלו ישראל את התורה אלא כדי שלא תהא אומה ולשון שולטת בהן שנא' למען ייטב להם ולבניה' לעולם ור' יוסי אמר שלא יהא מלאך המות שולט בהן שנאמר אני אמרתי אלקים אתם ובני עליון כולכם חבלתם מעשיכם אכן כאדם תמותון. וכשחטאו בעגל חשבו שירדו אחורנית מטה משה ואין להם כח הרוחני ועוז המוסרי לכבוש ארץ ישראל. על כן דברו סרה ואמרו לא נוכל לעלות. כי חזק הוא ממנו. ולמה ד' מביא אותנו אל הארץ הזאת לנפול בחרב נשינו וטפינו יהי' לבז הלא טוב לנו שוב מצרימה כי חשבו (שאין להם התכונה אשר הי' להם בקבלת התורה וכמו שאמרו חז"ל בכתובות אשריכם ישראל בזמן שאתם עושים רצונו של מקום אין כל אומה ולשון יכולה לשלוט בכם וכשאין עושים רצונו של מקום הקב"ה מוסרכם ביד אומה שפלה. וזה כוונו במדרש העתיקו בעקידה שער ע"ז אתה מוצא כשאמרו ישראל כל אשר דבר ד' נעשה ונשמע מה עשה הקב"ה הביא למלאך המות וא"ל כל העולם כולו ברשותך חוץ מן האומה הזאת (הכונה ע"ד הגמ' הנ"ל) והוא שטן הוא יצה"ר הוא מלאך המות. וכשקבלו ישראל התורה הכניע הקב"ה היצה"ר לפניהם עד"ש כפה

עליהם הקב"ה ההר כגיגית. וכשקלקלו בעצת מרגלים א"ל הקב"ה ותפרעו כל עצתי אכן כאדם תמותון. כי בעצת מרגלי' הראו חולשת תכונתם כי ירדו מטה מטה. וע"ז אמרו במדרש איכה (פסוק תבא כל רעתם) חטאו בראש נתנה ראש ונשובה מצרימה ולקו בראש כל ראש לחלי ומתנחמים בראש ויעבור מלכם לפניהם וה' בראשם. הכונה חטאו בראש שחשבו שירדו מטה מטה בתכונתם ולא יוכלו לקוות לבא למדרגה הגבוה שהי' להם ביציאת מצרים ובקבלת התורה על כן אמרו ניתנה ראש (הכונה שנשליך המדריגה הגבוה אשר קוה קוינו בעלותינו ממצרים) ונשובה מצרימה. ועל כן לקו בראש כל ראש לחלי כי מסרו עצמם לשלטת היצה"ר השטן המלאך המות ומתנחמי' בראש שנאמר ויעבור מלכם לפניהם וד' בראשם. שיחזרו למדרגתם בעת קבלת התורה שד' בראשם ואין להם שום יראה משום בריאה אך יראת הקב"ה כמבואר שהיראה מהקב"ה מסירה כל יראה וכל פחד. כי מי שהוא מלא ביראת ד' היראה שלו שופעת כשמן הטוב ומשפעת על כל הברואים אשר סביבו כמ"ש במדרש במשה רבינו בזכות כי ירא מהביט אל האלקים זכה ויראו מגשת אליו:

ועל כוונה זו אמר הקב"ה בפ' שלח ויאמר ד' אל משה עד אנה ינאצוני העם הזה ועד אנה לא יאמינו בי בכל האותות אשר עשיתי בקרבו. כי לאשר השליכו ישראל מאליהם יראת הרוממות לירא מהקב"ה בגין דהוא דחיל ושליט שלט' עליהם יראת אומות העולם. ועל זה אמרו במדרש שם אמר הקב"ה ב' צווחות צוחתי מפניכם סופכם לצוח ארבע בשיעבוד מלכיות עד אנה ד' תשכחני נצח עד אנה תסתיר את פניך ממני עד אנה אשית עצות בנפשי יגון בלבבי יומם (שכל כך הקפוני צרות עד שאין אני מרגיש וההכרח לשות עצות בנפשי שיהי' יגון בלבבי) עד אנה ירום אויבי עלי. הכוונה שהקב"ה צוח שישראל מחוסרי אמנה ח"ו והשליכו מאליהם יראת הרוממות ועל כן הקב"ה מסרם ביד אומה שפלה לירא מאומה"ע ולהכנע לבם בשעבוד מלכיות. וסופכם לצוח ארבע צוחות. ואחרי שכל חטאם במרגלים שחשבו שבחטא העגל ירדו מטה מטה ואינם ראוים לנסים ונפלאות וע"כ אמרו נתנה ראש ומשה רבינו עליו השלום ביקש מהקב"ה שיסלח לעונם והשיב הקב"ה שכבר סלחתי כדברך בעון העגל שעשו ישראל תשובה וחזרו למדרגתם הגבוה ומתנחמים בראש ועל כן אסלח גם לעון העם הזה ואעלה אותם לארץ הקדושה אך האנשים הרואים את כבודי ואת אותותי וגו' וכל מנאצי לא יראוה:

ד **ועל** כוונה הנ"ל אמר בקרא והי' כי יבואו אליך כל הדברים האלה וגו' והשבות אל לבבך בכל הגוים אשר הדיחך ד' אלקיך שמה הכונה שאתה תשוב אל לבבך שביען ששכחת את ד' והסרת יראת ד' מעל לבבך, ועל כן מסרך ד' ביד שונאך, כמו שאנו

אומרים בהושענות כבושה בגולה לומדת יראתך ופי' בספר היקר בני ישכר שאנו כבושים בגולה למען ללמוד יראת המקום כי אנו יראים מהאומות ואח"כ אנחנו משימים על לב למה לנו לירא מהקמים עלינו הלא טוב לנו לירא מהמקום ב"ה והיראה הזאת דוחה כל עניני יראה כמבואר בחובת הלבבות שאמר החסיד שמתבייש מהקדוש ברוך הוא לירא מהנבראים כי אין לירא רק מהקב"ה בלבדו. ועל כן אמר והשבות אל לבבך בכל הגוים אשר הדיחך ד' אלקיך שמה שהקב"ה הדיחך בכל הגוים שמה למען תלמד ליראה את השם הנכבד והנורא כמאמר כבושה בגולה לומדת יראתך ושבת עד ד' אלקיך ושמעת בקולו ככל אשר אנכי מצוך היום וגו' ובהלבישך העטרה עטרת פז יראת המקום ב"ה וב"ש כי אז יסיר ד' מלבבך יראת אומה"ע ויראת היצה"ר הוא שטן הוא מלאך המות ושב וקבצך מכל העמים ויקוים בך ויעבור מלכם לפניהם וד' בראשם (אולי הכונה שמלכם מלך בו"ד עבר מפניהם כי הסיר הקב"ה פחדו מעליהם ביען וד' בראשם שהם יראים יראת הרוממות) והנה אמר הנביא יעזוב רשע דרכו ואיש און מחשבותיו. הכונה דהרשע הוא הבעל תאוה אשר היצר הסיתהו למלאות בולמוס תאותו. יעזוב דרכו הרע. ואיש און הוא האיש אשר לבו הגה דעות נפסדות והוא המחשב בדעתו שמסבת ידיעת הקב"ה הוא מוכרח במעשי' ועל כן אינו לוחם נגד היצה"ר וכל אשר חפץ יעשה, יעזוב מחשבותיו ויבין כי לא מחשבותי מחשבותיכם כמ"ש הרמב"ם במורה על תירץ הקו' מהידיעה והבחירה כי אין אתנו יודע הידיעה והקדוש ברוך הוא כל יכול לדעת סוף דבר בקדמותו ועכ"ז האד' אינו מוכרח. והנה ההוכח' שהאדם אינו מוכרח במעשיו מצד הידיעה שתים הנה, כי האדם אשר חטא פעם ראשונה ושני' קשה לו לפרוש מהחטא כי נעשה לו כמו טבע שני'. וכן אמרו חז"ל בסוכה נ"ב יצה"ר בתחלה דומה לחוט של בוכיא ולבסוף דומה כעבותות העגלה שנאמר הוי מושכי העון בחבלי שוא וכעבות העגלה חטאה, והיא מסיבה שכבר הרגיל עצמו לעבירה. והנה כל זה אם האדם עשה פעולתו מדעת עצמו בבחירתו. אולם אם נאמר שהאדם מוכרח במעשיו מצד הידיעה למה כשעשה הפעולה פעמים הרבה קשה לו לפרוש ממנה הלא אינו עושה מדעת עצמו אך מצד ההכרח, ההוכחה השני' הוא כי ידוע שנפש אדם קצה בעשותה פעולה לא טובה. ויש לה צער בעשותה אחת ממצות ד' אשר לא תעשינה. כמו שאמר תיסרך רעתך ומשובתך תוכיחך ודעי וראי כי רע ומר עזבך את ד' ולא פחדתי עליך והחוקרים קראו להההרגשה זאת שבלב שופט הפנימי, או געוויססען ועל דרך ההפלג' אמר ירמי' הנביא (י"ב) ובשר קודש יעברו מעליך כי רעתכי אז תעלוזי, שכל כך שחת דרכך, כאלו בשר קודש יעברו מעליך ולא נשאר בך שום ניצוץ קדוש,. כי לאחר שעשית העול אז תעלוזי

ולא יכה לבך שופט הפנימי, והוא לאות כי נכבה ממך שביבי בת הנפש. ובטרם יעשה האדם העביר' היצר בוער בו. אולם לאחר העשי' לבו עליו דוי ואם אח"כ ישמח הדבר לאות כי נשחת לגמרי והאלשיך הקדוש פי' בקרא שמואל כ"ד ויקם דוד ויכרות את כנף המעיל אשר לשאול בלט. ויהי אחרי כן ויך לב דוד אותו על אשר כרת את כנף אשר לשאול ויאמר לאנשיו חלילה לי מד' אם אעשה את הדבר הזה לאדוני למשיח ד' לשלוח ידי בו, ופי' כי דוד המלך הי' מסופק אם רשאי לשלוח יד בשאול, כי אולי הבא להרגך השכם להרגו. על כן בחן לעשות פעולה קטנה לכרות כנף בגדו ומיד אחרי כן ויך לב דוד כי השופט הפנימי הוכיח אותו במישור. ומיד אמר לאנשיו חלילה לי וגו':

ה **ועל** דרך זה אמר המלך החכם עורי צפון ובואי תימן, כי מצפון תפתח הרעה, ובטרם יעשה דבר אל יוכיחהו הלב עד אשר יעשה במקצת. על כן אמר עורי צפון אבל ובואי תימן, ועל דרך זה אמר בקרא כי לבעבור נסות אתכם בא האלקים ובעבור תהי' יראתו על פניכם לבלתי תחטאו, והכונה דלכאורה גם בלי אשר הופיע' הקב"ה בהר סיני להגיד לבני ישראל אשר יעשו ואת אשר יזהרו ממנו, נוכל לדעת הדרך הטוב באמצעות השופט הפנימי אשר בדבר טוב תשמח נפשו ע"ד שמחה לצדיק עשות משפט, ותתעצב אחרי עשות פעולה לא טובה. אך זה נוכל לדעת אך אחרי הפעול'. והקב"ה חפץ שנדע הדרך הטוב לפני עשות הרע'. וע"ז אמר כי לבעבור נסות אתכם בא האלקי' ובעבור תהי' יראתו על פניכם לבלתי תחטאו, לבלתי תחטאו מקודם ואח"כ תדעו באמצעות השופט הפנימי. והנה כל זה אם האדם אינו מוכרח במעשיו אמנם אם האדם מוכרח למה זה יכך אותו השופט הפנימי, והרי הוא לא עשה מדעת:

ו **ועל** כל זה רמז המדרש שהצגנו בפתח דברינו שמתחל' מביא שאמר קין אנא בעי לי' גבך שאני מוכרח במעשי וכל הפעולות ברצון הבורא ית' ואתה גרמת לי. ונגד זה מביא משל לאחד שנכנס לגינה ולקט תאינים ואכל ורץ בעל הבית אחריו א"ל מה בידך א"ל ולא כלום א"ל והרי ידיך מל מלוכלכות הכונ' שמרוב האכיל' ידיו מלוכלכות. וכן החוטא ידיו אסורות מלשמור עצמו מובן בדרך זה כי נעשה לו לטבע שני', וזה לאות שהפעולות חפשיות ולא מוכרחות. הראי' הב' הביא מאחד שחטף גדי ואמר לי' הרי הוא מפעה אחריך. הרצון שבעת שאדם עושה פעול' לא טוב' השופט הפנימי מפעה אחריו ויעוררהו, ומצערהו עד שלפרקים יבא לשופט להענישהו מבלי הכרחנו אך מרצון להשביח המית השופט הפנימי, והוא לאות שהאדם אינו מוכרח במעשיו:

ובמשל הרביעי מייתי דאף שהאדם אינו מוכרח עכ"ז קול דמי אחיך צועקים עלי, למה יניח שבט הרשע על גורל הצדיקים, ועיקר התשוב' היא לשוב לאהב' את ד' ולדבק'

בו יתברך, ע"ד שאמרו חז"ל שבתשוב' מאהב' זדונות נעשין לו כזכיות וביארנו בדרוש. הכונ' והחילוק שבין העובד מירא' לעובד מאהבה כי העובד מיראת העונש הוא עובד את עצמו כי הכל יעש' מאהבת עצמו לא כן העובד מאהבת המקום, וכן השב מאהבת המקום. וגם בעובד מאהב' יש הפרש שאחד אוהב המקום ב"ה בשביל טובה שעשה לו אשר בראו והכין לפניו מזונות וכסות ועשה לו כל צרכיו כמו שאנו מברכין שעשה לי כל צרכי. וזה ג"כ אהבה החוזרת, ועיקר האהב' היא בגין דהוא דחיל ושליט וטוב ומטיב לכל, ועל דרך זה פירשנו דברי הגמ' ברכות מ"א בשע' שהוציאו את ר"ע להריג' זמן ק"ש הי' והיו סורקין את בשרו במסרקות של ברזל והי' מקבל עליו עול מלכות שמים אמרו לו תלמודיו רבינו עד כאן אמר להם כל ימי הייתי מצטער על פסוק זה בכל נפשך אפי' נוטל את נשמתך אמרתי מתי יבא לידי ואקיימנו ועכשיו שבא לידי לא אקיימנו, הכונ' דהחיוב על האדם לאהוב את ד' אף בלי טובות שעש' לו וזה אי אפשר כי בכל נשימה ונשימ' הקב"ה יעש' לו טובות שנותן לו חייו ואין רגע בלי טוב', על כן דרש ר"ע בכל נפשך אפי' הוא נוטל את נשמתך, ועל כן אמר עכשיו שבא לידי לא אקיימנו כי עכשיו שהוא נוטל נפשו יוכל לעבוד ד' בלי השקף על הטוב' שעש' לו. וזה הי' הויכוח שבין יהושע לזקנים בסוף יהושע. שאמרו העם חליל' לנו מעזוב את ד' לעבוד אלקים אחרים, כי ד' אלקינו הוא המעל' אותנו ואת אבותינו מארץ מצרים מבית עבדים וגומר גם אנחנו נעבוד את ד' כי הוא אלקינו. וזה אהבת המקום בשביל טוב' שעשה לו, ויאמר יהושע אל העם לא תוכלו לעבוד את ד' כי אלקים קדושים הוא אל קנא לא ישא לפשעיכם ולחטאותיכם. ואז כשלא יעש' לכם טובות לא תעבדו אותו יתברך., על כן החיוב לעבוד ד' מבלי טוב' שעש', על כן אמרו לא כי ה' נעבוד, גם בלי הטובה:

ז **ועל** זה נאמר בקרא דנצבים, ומל ד' אלקיך את לבבך ואת לבב זרעך לאהבה את ד' אלקיך בכל לבבך ובכל נפשך למען חייך וגומר ואתה תשוב ושמעת בקול ד' וגומר כי תשוב אל ד' אלקיך בכל לבבך ובכל נפשך, והכוונ' כי בתחיל' דיבר' התור' מתשוב' מירא' והי' כי יבואו אליך כל הדברים האלה וגו' והשבות אל לבבך בכל הגוים אשר הדיחך ד' אלקיך שמה, ואח"כ דיברה תור' מתשוב' מאהב' ואמר ומל ד' אלקיך את לבבך ואת לבב זרעך לאהב' את ד' אלקיך בכל לבבך ובכל נפשך למען חייך, הכונה שמה שאתה אוהב ד' למען חייך שהוא נותן לך החיות אינו ג"כ אהב' אמיתית אך אהב' החוזרת אשר על כן ומל ד' אלקיך את לבבך שלא תאהוב אהב' החוזרת אך ואתה תשוב ושמעת בקול ד' ועשית את כל מצותיו אשר אנכי מצוך היום, שאנכי מצוך היום לא בשביל טובה שקבלתי כי משה רבינו אמר זאת ביום המיתה כמ"ש רש"י ר"פ אתם

נצבים ואינני עובד בשביל טוב', על כן אמר כי תשוב אל ד' אלקיך בכל לבבך ובכל נפשך, והכונ' אפי' הוא נוטל את נפשך ולא סיים למען חייך:

ועל תשובה מאהבה אמר המלך הקדוש בתהלים כ"ה חטאת נעורי ופשעי אל תזכור, אך כחסדך זכרני אתה שאם הקב"ה יעש' אתי חסד ויקבל התשוב' זדונות נעשין כזכיות וביקש שיזכור הקב"ה חטאת נעוריו ע"ז אמר למען טובך ד' שבטובך הגדול נעשין כזכיות. ואמר טוב וישר ד' על כן יורה חטאים בדרך, ידרך ענוים במשפט וילמד ענוים דרכו שבזה אשר הקב"ה מקבל תשוב' ומוחל עונות מלמד ענוים דרכו שגם המה ימחלו לאשר חטא נגדם. כמו שנא' לאהב' את ד' ולדבק' בו וכי אפשר לדבק בהקב"ה דכתיב כי אש אוכל' אלא הדבק במדותיו, וע"ז אמר כל ארחות ד' חסד ואמת דהנביא אמר ביחזקאל ל"ג, ואתה בן אדם צפה נתתיך לבית ישראל ושמעת מפי דבר והזהרת אותם ממני באמרי לרשע מות תמות ולא דברת להזהיר אותו מדרכו הוא רשע בעונו ימות ודמו מידך אבקש ואתה כי הזהרת רשע מדרכו לשוב ממנה ולא שב מדרכו הוא בעונו ימות ואתה את נפשך הצלת, הכונ' דלדעתי אף דכל המצות האדם מחויב לעשות המצו' בשביל שצונו ד', כמו שמברכין אשר קדשנו במצותיו וצונו מ"מ מצות תשוב' החויב עלינו לעשות תשוב' מעצמינו כי עיקר תשוב' הוא החרט' והוידוי והגע על עצמך אם יחטא נגד מלך בו"ד ויבא לפייסו ולבקש מלפניו שימחול לו היאות לבא לפניו ולאמר לו הלא אתה צוית שאפייסך ואתחרט, הלא זאת היא נגד כבודו והחיוב לאמר לפניו אני מתחרט מעצמי ואתה הבטחת למחול לעבדך, וכן הוא בתשוב' על כן אנו אומרים בתפלת נעיל' ותלמדנו ד' אלקינו להתודות לפניך למען נחדל מעושק ידינו, ואין אומרים וצויתנו רק ותתן לנו את יום הכפורים קץ ומחיל' וסליחה למען כחדל מעושק ידינו, שאתה בטובך תמחול לעונותינו ואנו מתחרטים כי צר לנו מאד, כמאמר הקרא על אלה דוה לבנו, והכונה על אלה אלקיך שאמרנו בהעגל, ועל כן אין מברכים על תשוב' אף שהוא מ"ע משום שאין לומר וצונו, ולפמ"ש בתשובת הרשב"א סי' י"ח דאין מברכין על מצוה הבאה בעבירה כגון השבת הגזיל' וחזרת הריבית ה"ה על תשוב' אין מברכין מה"ט אך לפמ"ש א"צ לזה ולפ"מ שנרא' מש"ס דקדושין מ"ט דתשוב' בלב מהני שהרי אמרינן שם ע"מ שאני צדיק אפי' הוא רשע גמור מקודשת שמא הרהר תשוב' בלבו ניחא דאין מברכין על דברים שבלב כמ"ש הב"י סימן תל"ד גבי ביטול חמץ עמ"ש בספרי חיו"ד סי' ז"ח אות י'. אך במנ"ח מצוה שס"ד הוכיח מרמב"ם ה' תשובה. שכ' כל מצוה וכו' חייב להתודות זה וידוי דברים משמע דאינו מקוים המצוה בלב. עוד כ' שם דמדברי הרמב"ם שכ' בתחלת פ"א כל מצוה אם עבר כשיעש' תשוב' וישוב מחטאתו חייב להתודות

וידוי זה הוא מ"ע. יראי שאין תשוב' מ"ע דלא כתב מ"ע שיעש' תשוב' רק אם בא לקיים מ"ע אבל אם לא עשה תשוב' לא ביטל מ"ע כמו גירושין וטוען ונטען דאם יעשה כך יעש' מ"ע ואם אינו עושה אינו מבטל מ"ע. והנה הראשונים ודאי לא ס"ל כמנ"ח שהרי בכפ"ת הקש' בשם העולם אהא דאמרינן בסוף יומא גדול' תשוב' שדוח' ל"ת שבתור' מאי אלמא בתשובה והלא בכל מקום עשה דוח' ל"ת ואס"ד דתשובה אינה חיוב רק אם עשה מקיים עשה ואם לא עשה לא ביטל מ"ע ודאי עשה כזו אינה דוחה לל"ת כיון דאי אמר לא בעינא כמו באונס שותה בעציצו אף דהוא מקיים מ"ע אם נשאה. אך שם היא לא מקיימת שום מ"ע, משא"כ בתשוב' אך מ"מ לא מצינו דבכה"ג עשה דוחה ל"ת דאינו דומה לכלאים בציצית אף שאינו מחויב ללבוש בגד של ד' כנפות מ"מ כיון שאם לבש הטלית מחויב לעשות ציצית ואם הולך בלא ציצית מבטל מ"ע. משא"כ בתשוב' אם נימא דאם אינו עושה לא בטל מ"ע ודאי אין עשה דוחה לל"ת. וע"כ מוכח דס"ל דהוא מ"ע, ודקדוק המנ"ח אינו הוכח' שהרי הרמב"ם כתב הלכות תשוב' מצות עשה אחת והוא שישוב החוטא מחטאו לפני ד' ויתוד' על כן לא הוצרך לכפול רק כתב כל מצות שבתור' וכו' כשיעשה תשוב' וישוב מחטאתו חייב להתודות וכו' וידוי זה היא מ"ע, וגוף מ"ע דתשוב' כ' בתחלה, מ"מ הסברא שכתבתי לעיל דאין לעשות תשוב' לקיים המ"ע אך שיתוד' ויתחרט מדעת עצמו לאשר לבו עליו דוי:

ח **וזה** שאמר הנביא בן אדם צופה נתתיך וגו' והזהרת אותם ממני הכונ' שיזהיר אותם לעשות תשובה מפאת שהקב"ה צוה "הוא בעונו ימות ודמו מידך אבקש" ואתה כי הזהרת לרשע מדרכו לשוב ממנה, שהזהרת אותו לחרטה ולוידוי מצד עצמו כי רע ומר עזבו את ד' כמו שאמר הנביא כי רע ומר עזבך את ד' ולא פחדתי עליך שמצד עצמך תכיר כי רע ומר הדבר:

ואתה בן אדם אמור אל בית ישראל כן אמרתם לאמר כי פשענו וחטאתינו עלינו ובם אנחנו נמקים ואיך נחי'. הכונה איך מהני תשובה התיטב הרעה ויתוקן החטא כמו שהקשה בעקרי' ע"ז השיב בשוב רשע מרשעתו ועשה משפט וצדקה עליהם הוא יחי' הכונה דמצינו תשובה שמעציר ברוחו וכוחו ואינו עושה הפעולות הרעות שעשה כבר ויש בעל תשובה שעושה הפעולות כמקדם אך שמהפכן לטובה שהוא הי' פזרן לדבר עבירה ומפזר מעותיו לצדקה. ותחת שהי' גבור לרצח ולעשוק דלים ועתה הוא עושה דין ברוצחים ומשבר מלתעות רשעים לבלי יניח שבט הרשע על גורל הצדיקים. והתשובה הראשונה הוא תשובה מיראה. והתשובה השני' הוא תשובה מאהבה כי האדם הירא אינו עושה פעולות להרע אבל גם אינו עושה פעולות להפק רצונו לא כן מי שעושה

תשובה מאהבה שהאוהב יתאמץ לה ויפעול להפיק רצונו. והנה כל עוד שיעשה אדם פעולות תתעצם הנפש ע"ד משל מי שעשה דבר אכזרי כמה פעמים נעשה האכזרית טבע שני' וכן מדת הפזרנית על כן אם האדם עשה עבירות במדת פזרנות. בכל פעולה ופעולה נעשה המדה כטבע שני' לנפש. ואם בכח זה עושה מצות הפעולות הראשונות גרמו להתעצמות הנפש. ונעשה מעונות זכיות. וכן אם עשה פעולות אכזריות ואח"כ עושה בכח זה משפט להציל עשוק מיד עשקו כל עבירות וחטאים שעשה הסבו התעצמות הנפש ומצוה מכבה עבירה ונעשין זכיות. ועל זה אמר בשוב רשע מרשעתו ועשה משפט וצדקה עליהם הוא יחי' וזה שמסיים המלך הקדוש בתהלים כשאמר חטאת נעורי ופשעי אל תזכור כחסדך זכר לי אתה ע"ד שכתבתי אמר כל ארחות ד' חסד ואמת. שאם שהיא חסד גדול אשר מקבל התשוב' וזדונות נעשין כזכיות מ"מ יש בזה גם דבר אמת. כי הבע"ת יתחזק ויתאמץ ביותר כמ"ש בעקידה בפ' וילך. וכמו שפירשתי לעיל ועל כן אמר לנוצרי בריתו ועדותיו. והיא פי' נכון בעזה"י:

ט והנה עיקר התשובה הוא שנקבל על עצמינו לשמור שבת בכל פרטיו ודקדוקיו ושלא לעבור ח"ו אפי' על שבות דרבנן כי בעו"ה בעלי המלאכה מקילין על עצמן ובאין לידי חילול שבת האופים והמשרתי' והפועלים, ושמעתי עליהם שבליל שבת הולכים להרופאי' לגלוח. והיא עון גדול ר"ל. והנה בעו"ה פשתה המשפחת בישראל ע"י אשר המלכות גזירה גזרה לסגור החניות ביום א' וקשה לישראל לסגור החניות ב' ימים רצופים ולפרקים אם יו"ט סמוך לשבת יסגרו החניות ארבעה ימים. ויבואו לידי חלול שבת חלילה אבל ישראל קדושים מאמינים בד' ובתורתו. כי לי הכסף ולי הזהב אמר הקב"ה ובידו להשפיע שפע רב לשומרי שבת ועל כן אמרו חז"ל בשבת קי"ב כל המענג את השבת נותנין לו נחלה בלי מצרים שנאמר והאכלתיך נחלת יעקב אביך. כוונו בזה להוציא ממה שהשיב ר' ראובן בן אצטרבלי להמלכות שגזרה גזירה שלא ישמרו את השבת ושלא ימולו את בניהם ושיבעלו את הנדות. ואמר להיועצים ר' ראובן מי שיש לו אויב יעני או יעשר אמרו לו יעני ומי שיש לו אויב יכחיש או יבריא אמרו לו יכחיש ומי שיש לו אויב ירבה או יתמעט אמרו לו יתמעט וע"י כן ביטלו הגזירה. וכן בעו"ה כונת שונאינו מנדינו שישראל יענה אם ישמר הדת. אמנם לא כן היא כי אדרבה מי שמענג את השבת נותנים לו נחלה בלי מצרים. כי כל השפע תלוי בשבת וכל ברכאין בי' תליא ע' בדרוש מה שפירשתי דברי הגמ' סנהדרין א"ל ההיא צדוקי אלקיכם גחכן בה אדהכא אתא ההוא ושאל מ"ט דשביעתא ואמרו חז"ל בשבת בעי מיני' ר' מר' ישמעאל ברבי יוסי עשירים שבא"י במה הן זוכין א"ל בשביל שמעשרין שבבבל במה הן זוכין בשביל

שמכבדין את התורה, שבשאר ארצות במה הן זוכין בשביל שמשמרין את השבת. הורו בזה דהעולם חושבין דאלו הג' דברים ממעטין הממון, אם נותן מעשר וצדקה חושבין בני אדם שע"י כן נמעט הונו ובאמת ע"י כן נתרבה השפע כמו שאמרו עשר בשביל שתתעשר. ובארץ הי' המעשר הזריעה. ואם מקצתן אין מעשרין רעב בא לעולם. ובני אדם חושבין שכבוד התורה והעושר לא תתאחד ע"ד שאמרו חז"ל הרוצה להחכים ידרים להעשיר יצפין וע"י כן בעו"ה הנגידים אין מגדלין בניהם לתלמוד תורה התורה תחגור שק ותתפלש באפר וכל התורה כמעט נשכחה ותחת אשר יסוד התורה שהאב חייב ללמד את בנו תורה שנאמר ושננתם לבניך האבות צעירי הימים אין יודעים את התורה והבנים אשר יגדלו על ברכיהם אינם יודעים דבר מדת יהודית. וכבר פירש חכם אחד מקרא בפרשתינו שאל אביך ויגדך זקניך ויאמרו. שהבן שואל לאביו שיגיד לו דבר מה מהתורה ומה פורים מה פסח. והאב משיבו זקניך ויאמרו שאל לזקניך והוא יאמר לך כי הוא עוד זוכר מה שלמד בילדותו. אולם האבות לא ידעו התורה. ומה ידעו בניהם אחריהם. על כן אחי ורעי גדלו בניכם לת"ת כי היא חיינו ואורך ימינו וכבר אמר המלך עורי צפון ובואי תימן המובן שאף אמנם ההכרח לעורר צפון והוא הכיסף לעשירות כי המעות הכרחי להחיים אבל ובואי תימן. כי התכלית הטוב היא התורה והחכמה, ובימים הראשונים הי' אנשי עדתינו גם המה נכספים לקניני העושר אך התכלית הי' למען יוכלו לגדל י"ח לתורה ולתעודה ולתת בנותיהם לת"ח. לא כן בימינו אלה בעו"ה נתקיים בנו הזהרו בבני עניים שמהם תצא תורה והנגידים בעו"ה אין מכבדין את התורה. וע"ז רמזו במדרש חזית פיסקא עורי צפון אר"ה בשם ר' יהושע בר"ב בר לוי לפי שבעולם הזה כשרוח דרומית מנשבת אין רוח צפונית מנשבת וכשרוח צפונית מנשבת אין רוח דרומית מנשבת אבל לעתיד לבא הקב"ה מביא רוח אוגוסטוס לעולם ומנהיג שתי רוחות כאחת ושתיהן משמשות הה"ד אומר לצפון תני ולתימן אל תכלאי. והכונה שבתחלה העושר והתורה לא התאחדו. אבל לעתיד לבא יתאחדו ולא יתפרדו. ולהוציא זאת מלב בני אדם אמרו שבני בבל עשירים בשביל שמכבדין התורה. ולהוציא מלב בני אדם שהשבת מפריע העושר אמרו שבשאר ארצות זוכין העשירים בשביל ששומרין השבת. על כן אחי ורעי עשו צדקה שמרו שבת וגדלו בניכם לת"ת ותזכו לעשירות:

י **ואמרו** חז"ל בר"ה, א"ר יצחק למה תוקעין ומריעין כשהן יושבין וחוזרים ותוקעין ומריעין כשהם עומדין כדי לערבב השטן. נלע"ד לפרש דהנה אמרו חז"ל בקדושין ל' יצרו של אדם מתחדש עליו בכל יום שנאמר רק רע כל היום ואמר רשב"ל יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום ומבקש להמיתו. וכ' ביע"ד דהנה החטאים נחלקים לשני חלקים

אחד מה שאדם חוטא לדבר שאין לו תאוה וחימוד כלל כגון למצות שעטנז קרקפתא דלא מנח תפילין או דיעות נפסדות שאין בזה שום הנאה וע"ז ההכרח להשטן שיתגבר עליו לבלבל שכלו ודעתו שילך תהי. וחלק השני הוא דבר תלוי בחימוד ותאוה ולאשר נפש אדם נוטה לזה. א"צ לו פעולת היצר כי נפש אדם חומד לעצמו לתענוגי הערב. אך הלא נודע כי האדם במה שמורגל בו יקוץ בעיני' וימאס אם יאכל כל יום מגדנים וישמע כל יום קול שיר ערב יקוץ בעיני' על כן יצרו מתחדש עליו, כי הוא עושה לו כאלו היום נתחדש וכאלו לא האכילה טעם טעם מעולם על דרך מים גנובים ימתקו. ולהשמר מב' חלקי העבירות צריך שתי סגולות. האחת לקרוא ק"ש ולקבל עליו עול מלכות שמים. למסור נפשו וגופו לעבודתו ית' ע"ד שעקד אברהם אבינו את יצחק בנו. ועל כן תוקעין בשופר כמו שכ' הרמב"ם כלומר הקיצו משנתכם תרדימת הזמן והתגברו על יצה"ר וזכרו עקידת יצחק ותקעו בשופר למלוך עליכם מלך מלכי המלכים ובזה תכניעו היצר המשטין ומתגבר עליכם לבלבל שכלכם. אמנם לבטל היצה"ר המסית לתאות הגוי' אין לנו רק התורה הזאת שיהי' ד"ת חביבים בעיניו כאלו היום ניתנה מהר סיני והיא מבטלת תאות המתחדשות, ועל כן אמר בראתי לכם יצה"ר בראתי לכם תבלין שהיא התורה ועל כן אמר ומכתב אלקים חרות על הלוחות אל תקרא חרות אלא חרות שאין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתורה והכונה דמי שהוא בעל תאוה תשש כוחו כנקבה. כי התאוה גוברת עליו ועל כן אמרו חז"ל הרשעים מסורים ביד לבם והצדיקים לבם מסור בידם,. ומי שעוסק בתורה נעשה חפשי מהתאות ונקרא בן חורין ועל כונה זו אמרו חז"ל למה תוקעים כשהם יושבים וחוזרין ותוקעין כשהם עומדין כדי לערבב את השטן. הכונה על כן תוקעין כשהם יושבים היינו שמתרשלים בקיום מצות כי יושב בטל כישן דמי. כלו' עורו ישנים משנתכם ונרדמים הקיצו מתרדמותיכם וחפשו במעשיכם וחזרו בתשובה וזכרו בוראכם אלו השוכחים האמת בהבלי הזמן ושוגים כל שנתם בהבל וריק אשר לא יועיל ולא יציל הביטו לנפשותיכם והטיבו דרכיכם ומעלליכם יעזוב כל א' מהם דרכו הרעה ומחשבתו אשר לא טובה כמ"ש הרמב"ם במתק לשונו בה' תשובה. ובזה מבטל יצרו דעבירות שאין הנפש מחמדתן כגון גיאות וכעס והתשוקה לדיעות נפסדות. וחוזרין ותוקעין כשהן עומדין לזכור מעמד הר סיני אשר קול השופר חזק. ובזכרו מעמד הר סיני יתעורר לאהבת התורה אשר בכל יום בעיניו כחדשות. ומבטל בזה היצר המסית לתאות המתחדשות ובזה מערבב ומבטל השטן על כן אחי ורעי הקיצו ישנים משנתכם עשו מצות כתקנם חזקו ואמצו להניח תפילין כתקנן התפללו בכונה אל תשיחו שיחת חולין בבתי כנסיות ובבתי מדרשות אל תתלוצצו אל תדברו לשון הרע ורכילות הסירו

בגדים הצואים ומדות לא טובות הלבישו בגדי כבוד אהבה חמלה חנינה. אהבו התורה ולומדי' חזקו ואמצו בד' ובתוה"ק:

יא **וזה** הטעם אשר צוה הקב"ה להביא שני שעירים ביו"כ שעיר אחד לד' ושעיר אחד לעזאזל, כי היצה"ר מסית לאדם בשני פנים היינו האחד הוא מסיתו להתגאה וכל המתגאה כאלו דוחק רגלי השכינה. ומזה שנאה וקנאה כי יחשב בדעתו שחבירו לא חלק לו כבוד כראוי לו ומזה באו רכילו' ולשון הרע. וזה הכל בכלל יצרא דע"ז. וזה השעיר אשר צוה הקב"ה לשלחו לעזאזל ולבטלו מכל וכל ועל כן צוה הקב"ה לקשור ל' של זהורית על קרני' כי חטא הלשון הוא החטא הגדול אשר אמרו עליו שהוא חמור מגלוי עריות וע"ז. ועל כן המשלח השעיר יטמא בגדי' כי קשה לפרוש ממינות אמנם אשר יסית לתאות הגופניו' אהבת הערב הדברי' האלה לא צוה הקב"ה להשליך מכל וכל אך להשתמש בענינים האלה לדבר קדוש' כמ"ש הרמב"ם שעה"ד טו"ר הכונה נאה ומגונ'. ואהבת הנא' היא ראשית כל און חטא ופשע. והי' התיקון מהחטא להשתמש בתשוקות האלה להקב"ה לקיים התנאה לפני' במצות עשה לך סוכה נאה ולולב נאה. על כן אמר אדם הראשון אכלתי ואוכל עוד הכונה אלמלא לא הייתי יודע מציור נאה ומגונה הי' טוב לי מעתה אך לאשר אכלתי והשגתי ההרגשה והתשוקה לדבר נאה ההכרח להשתמש בתשוקה זו לכבוד הבורא יתברך על כן אכלתי ואוכל עוד על כן שעיר אחד לד' שאתה מקדש ומטהר התשוקות האלה אהבת החדשות כאשר אמרתי יצרו של אדם מתחדש בכל יום לאהבת התורה שבכל יום יהי' בעיני' כחדשות. על כן השני שעירים שוים כאמור:

יב **ומעתה** יבואר המסורה. הנה כבר ביארנו שהקב"ה הגלנו מארצינו שמתוך כך נשים על לבינו לירא מהקדוש ברוך הוא כמו שאנו אומרים בהושענות כבושה בגולה לומדת יראתך אמנם לעת שנעש' התשובה ונשים על לבינו ליראה השם הנכבד והנורא כי אז היראה שבלבנו תשליך ניצוצי נגהה וייראו האומות מאתנו כמאמר הקרא ויהי חתת אלקים על הערים אשר סביבותיהם ולא רדפו אחרי בני יעקב כי היראה שירא יעקב אבינו ע"ה מלאה אנשי הערים. כמאמר וראו כל עמי הארץ כי שם ד' נקרא עליך ויראו ממך. על כן אמרה המסורה למה קודר אתהלך בלחץ אויב. לירא מחמת המציק הלא טוב לי אתהלך בתם לבבי בקרב ביתי שאקיים שויתי ד' לנגדי תמיד ואתהלך בתם לבבי לירא מהקב"ה יתברך שמו ואז אתהלך לפני ד' בארצות החיים, והאומות ייראו ממני כמאמר וראו כל עמי הארץ:

יג **והמסורה** אשר הצגנו בפתח דברינו תציע טענת היצ"ט המלמד לאדם דעת והוא משיב על דברי יצה"ר שהיצה"ר מסית לאדם ומחר אעשה כדבר המלך שהיום אוכל ואשתה ואתענג בכל טוב. ומחר אעשה כדבר המלך. וכן טוען היצה"ר שב בזה גם היום ומחר אשלחך שאתה תשב אתי ותתענג מבלי הפרש בין איסור להיתר ומחר אשלחך. על זה מש"כ היצ"ט אל תאמר לרעך זה הקב"ה לך ושוב ומחר אתן ויש אתך הלא בכחך לשוב היום לעבודתו יתברך. ועוד משיב ומחר אתה ובניך עמי שמא לא תחי' למחר כמו שאמר שמואל לשאול שיהי' למחר עמו במחיצתו ועוד אמר לו לעולם יראה אדם כאלו העולם מחצה חייב מחצה זכאי חטא הכריע כל העולם לכף חוב, על כן טען היצה"ט אם עוד תחטא היום שמא על כל עדת ישראל יקצוף על כן אין טוב אך וקדשתם היום ומחר וכבסו שמלותיכם ועשו תשובה:

יד **ואמרו** חז"ל במכות כ"ד ד' גזירות גזר משה רבינו על ישראל ובאו ארבע זקנים ובטלום, משה אמר וישכן ישראל בטח בדד עין יעקב בא עמוס ובטלו שנאמר חדל נא מי יקום יעקב כי קטן הוא וכתיב נחם ד' על זאת גם היא לא תהי' משה אמר ובגוים ההם לא תרגיע בא ירמי' ובטלה דכתיב הלוך להרגיע, משה אמר פוקד עון אבות על בני' בא יחזקאל ובטלה שנאמר הנפש החוטאת היא תמות משה אמר ואבדתם בגוים בא ישעי' וביטלה שנאמר והי' ביום ההוא יתקע בשופר גדול ובאו האובדים בארץ אשור, רמזו חז"ל בזה. דהנה כשישראל מפוזרים בין האומות יש חסרון דישראל יתרשלו בעבודת ד' שלומדים להשביע נפש התאוה ע"ד ויתערבו בגוים וילמדו ממעשיהם ולעומת זה יש על כל פנים לישראל חשיבות בהצטרף דלעומת אומות העולם שהם יושבין בתוכן ישראל קדושים הם. אולם אם ישראל אין יושבים בין האומות אז אין לישראל חשיבות ההצטרף. על כן בדבר זה יש מעלה אם ישראל מעורבין בין האומות והנה למשה רבינו הי' טובת המוסרי יותר חשוב מטוב הזמני. על כן אמר משה רבינו וישכון ישראל בטח. בעת שהם עומדין בחשיבות דאז נקראו ישראל. אבל בדד עין יעקב בעת שאינם בבחי' גבוה ישב בדד וידום. ואל יהי' לו הרכבה שכינות עם אומה"ע בא עמוס וביטלו שנאמר חדל נא מי יקום יעקב כי קטן הוא ואין לו חשיבות העצמי אך חשיבות ההצטרף בהיותם בין האומות משה רבע"ה אמר ובגוים ההם לא תרגיע שלא ימצאו מנוח כי אז לא ישמרו הדת ולא יתאמצו שיגאלם הקב"ה. ע"ד שאמרו במדרש איכה היא ישבה בגוים לא מצאה מנוח וכן הוא אומר ולא מצאה היונה מנוח ותשב אליו. אמנם ירמי' הנביא המליץ טוב על ישראל שאף אם ירגיעו לא ירעו ולא ישחיתו' כי השכינה שרוי' בתוכם, משה אמר פוקד עון אבות על בנים כשאוחזין מעשה אבותיהם בידיה' הקב"ה מגלגל על

בנים אף חטא אבותם כי החטא שעושים בעצמם הוא אך במקרה ולא נשרש כל כך אך חטא שראו שאבותם עשו כן נשרש בלב וק' לפרוש ממנו. על כן העונש כפול ויחזקאל המליץ על ישראל שאך איש בחטאו ימותו הנפש החוטאת היא תמות, משה רבינו אמר ואבדתם בגוים שאם לא יעשו תשובה. לא יהי' נגאלין, ובא ישעי' וביטלה שנאמר למעני למעני אעשה:

דרוש ד

בעז"ה **דרוש באגדה לשבת הגדול** תרי"ג

יען כי במאמרי רבב"ח וגם מויכוח מסבי דבי אתינא בבכורות ספונים רעיונות נשגבים ואמרי מוסר למרבה לכן הקרבתי את הרחוקי' ובארתי את שניהם בדרוש הזה להיות אחד כי משניהם יחד יצא מוסר השכל לכל איש ישראל לדעת את אשר יעשו

במסורה ז"פ עשה לך. עשה לך תבת עצי גפר. עשה לך שרף ושים אותו על נס. עשה לך כלי גולה (יחזקאל י"ב) עשה לך מוסרות ומוטות ונתתם על צוארם. (ירמי' כ"ז) עשה לך אשר תמצא ידיך עשה לך שתי חצוצרת כסף עשה לך חרבות צורים ושוב מול את ישראל שנית:

אך ביום הראשון תשביתו שאור מבתיכם כי כל אוכל חמץ ונכרתה הנפש ההוא מישראל מיום הראשון עד יום השביעי ודרשו חז"ל אור לארבעה עשר בודקין את החמץ לאור הנר.

א ביאור מאמרי חז"ל במס' בכורות סבי דבי אתינא ומאמרי רז"ל ברבה בב"ח ב"ב. האי גברא אזיל בעי אתתא ולא יהבי לי' מאי חזי דאזיל להיכי דמדלי מיני' שקל סיכתא דצה לתתאי ולא עאל דצה לעיל (פירש"י במקום נקב) אמר האי נמי מתרמי' בר מזלי':

אמר רבה בב"ח אישתעי לי נחותא ימא האי גלי דמטבע לספינתא מתחזי כציציתא דנורא חוורתא ברישא ומחינן לי' באלותא דחקוק עלה אהי' אשר אהי' ד' צבאות אמן אמן א"ס ועד ונייח:

נלע"ד לפרש כי הנה היצה"ר מסית לאדם לחטוא ולבלי לשמור עצמו מפחים וצינים דרכי הרשעים באמרו הלא הקב"ה יודע מה שעתיד להיות וא"כ האדם מוכרח מצד הידיעה ואם הקב"ה יודע שהאדם יחטא א"כ לא תועיל לו חריצות והשתדלות ואם יודע שלא יחטא למה לו העבודה הקשה שמצער גופו וגודר בעדו מדברים המותרים לבל יפול ברשת החטאים. הלא הקב"ה יודע שלא יחטא. והעיקר אשר הוא מקנטר על גזירות חז"ל שעשו משמרת למשמרת. וע"ד זה שאלות הרשע מה העבודה הזאת לכם:

אמנם אנחנו מאמינים בני מאמינים שהידיעה אינה מכרחת להאדם ושהאדם בעל בחירה הן על דרך שכ' הרמב"ם בפי' המקרא כי לא מחשבותי מחשבותיכם. והן על דרך שכ' המפורשים שהקב"ה מסלק הידיעה. כמו שאמר בקרא ודרך רשעי' תאבד. וכבר פירשנו בזה דברי המדרש רות רבה סוף פיסקא ליני הלילה. שלשה הן שבא יצרן לתוקפן ונזדרזו בשבועה יוסף דוד ובועז יוסף דכתיב ואיך אעשה הרעה הגדולה ר"ה בשם רבי אידי כלום קרא חסר וחטאתי לאלקים לאדוני לא נאמר (כן גורס יפ"ע) אלא לאלקים אם חטאתי אני עושה לאלקים ולא אלקים עושה הרעה הגדולה הזאת. ופירשנו על דרך שכ' באפיקי יהודה בקרא הן אדוני לא ידע אתי מה בבית. הכונה שהקב"ה מסלק הידיעה ולא יצה"ר המסית שהאיש מוכרח במעשיו וא"צ לשמור עצמו ועל כן אמר יוסף שהקב"ה מסלק הידיעה. וזה כונתם שאם האדם מוכרח הקב"ה כביכול העושה הרעה ח"ו אמנם אם האדם חפשי א"כ אני עושה לאלקים ולא אלקים עושה הרעה הגדולה ואמרו במדרש פ' וישב ד"א הן אדוני מתירא אני מאדוני אמרה לו איננו א"ל גדול ד' ומהולל מאוד הכונה שירא שד' רואה שיחטא בעת שיחטא ועכ"ז הידיעה אינה מכרחת:

והוא ע"ד שכתב הרמב"ם ז"ל דדור אנוש הודו במציאות וכפרו בהשגחה באמרם כי אין כבוד ד' להשגיח בתחתונים. אבל אנחנו מאמינים בני מאמינים כי ה' מלכנו ה' מחוקקנו ה' שופטנו והשגחת ה' עלינו הוא שלא ע"י ממוצע. וביארו בזה המפורשים מאמר שכתב ה' בציון גדול ורם על כל העמים (תהלים) כי גדול נקרא ה' בתור משגיח על נבראיו ובשם הזה יקראהו אך ישראל עם קרובו אולם כל העמים הכופרים בהשגחתו לא יקראוהו אך בשם רם:

והנה כאשר נסתה אשת פוטיפר להטות את לב יוסף אחרי' אז אחרי שמעה את תשובתו כי מתירא הוא מאת ה' לעשות רעה אז אמרה לו, איננו ובזה הוכיחה אותה כי ח"ו לית דין ולית דיין וכפר' בהשגח' ה' לאמר כי אין כבודו להשגיח בעניני' כאלה אכן יוסף השיב גדול ה' ומהולל ובזה הראה לדעת כי ה' בהיותו נקרא בשם גדול אין זאת כי הוא הוא המשגיח ולכן חלילה לו למרות את פיהו:

והנה המופת על זה שהאדם בעל בחירה ואין הידיעה מכרחת הוא מהחרטה שהאדם מתחרט על חטאיו והא בא ע"י השופט הפנימי אשר בנפש (נעוויססען) כי אם הי' האדם מוכרח במעשיו למה הנפש תכה ותפעם בלבבו. וכבר פירשנו בזה דברי המדרש בראשית פ' כ"ב ויאמר ד' אל קין אי הבל אחיך משל לאפרכוס שהי' מהלך באמצע פלטיא מצא הרוג ואחד עומד על גבי' א"ל מי הרגו וא"ל אנא בעי לי' גבך ואת בעית לי' גבי א"ל לא אמרת כלום משל לאחד שנכנס לגינה וליקט תותים ואכל והי' בעל

הגינה רץ אחריו א"ל מה בידך א"ל אין בידי כלום א"ל והרי ידיך מלוכלכות וכו' משל לאחד שנכנס למרעה וחטף גדי אחד והפשילו לאחוריו והי' בעל המרעה רץ אחריו א"ל מה בידך, א"ל אין בידי כלום א"ל והרי הוא מפעה אחריך. הכל כמו שפירשתי בדרוש לשבת שובה תרנ"ג ע"ל בצלעות הבית אות ג':

ועל כונה זו משיבין לרשע ששאל מה העבודה הזאת לכם ולמה אתם מצערין אתכם בגדר אחר גדר ומשמרת למשמרת לבלתי תכשלו, והלא אתם מוכרחים במעשיכם מצד הידיעה על זה אנו משיבין ע"ד שאמרו חז"ל במדרש חזית. בזכות ד' דברים נגאלו ישראל ממצרים בזכות שלא שנו את שמם ובזכות שלא שנו את לשונם ובזכות שהי' גדורים בעריות ובזכות שלא הי' בהם דלטורין:

הנה מה שלא שנו שמם ולשונם מפני שיראו לנפשם לבל יתערבו בגוים ויכשלו באכילות אסורות ועל כן הי' מצוינים וגדורי' בעריות. שעשו גדר אחר גדר לבל יגיעו בקצה האסור. וכל זה מורה שהאדם בעל בחירה ואינו מוכרח במעשיו מסבה הידוע דאל"כ אין האדם צריך לשמור עצמו. כי אם גרמה מד ידיעה שיחטא לא תועיל ההשתדלות. ואם גרמה ידיעה שלא יחטא. אין צריך לזירוז. ועל כן משיבין לרשע בעבור זה עשה ד' לי בצאתי ממצרים בזכות הזריזות האמור לי ולא לו אלו הי' שם בדיעותיו המשובשות ולא הי' נזהר והי' משנה שמו ולשונו לבלי גדור גדר לא הי' נגאל:

והנה ידוע כי ידיעת המקום ב"ה וב"ש נקראת אור או אש לבנה והעדר ידיעת המקום נקרא חושך או אש שחורה. ואנחנו בני ישראל מאמינים בב' השגות הסותרות שהקב"ה יודע מה שעתיד להיות ושעכ"ז האדם בעל בחירה. ועל כן אנו אומרים בכל יום אני מאמין באמונה שלימה שהבורא יתברך שמו יודע כל מעשה בני אדם וכל מחשבותם. שנאמר היוצר יחד לבם המבין אל כל מעשיהם. ואם תחשוב אם כן אין מעשה בני אדם מתיחסת לאדם. כי הוא מוכרח ואין מגיע שכר לעושה מצוה ולא עונש לעוברי עבירה על כן אנו אומרים ועכ"ז אני מאמין באמונה שלימה שהבורא יתברך שמו גומל טוב לשומרי מצותיו ויעניש למי שיעבור על מצותיו כי ב' האמונות תתאחדנה ונחיצות הן לדת ישראל וע"כ אמרו במדרש במדבר התורה נתנה באש שחורה. על גבי אש לבנה. הכונה שהתורה מאחדת ב' ההשגות הסותרות. הידיעה שמכונה בשם אש לבנה ועלי' אש שחורה שהוא סילוק הידיעה ועל זה נאמר בקרא ויהי ערב ויהי בקר יום אחד שהתורה הקדושה תאחד. ערב שהוא סילוק הידיעה ובקר שהוא מורה על אור הידיעה. ועל כן אמרו במדרש ריש בראשית יום א' דא יו"כ. לפי שביו"כ אנו אומרים הלא כל הנסתרות והנגלות אתה יודע. והכונה שאם לפי הראות אנו מוכרחים במעשינו מצד

הידיעה. עכ"ז אנו מבקשים ומענים נפשותינו ונחרט ונעשה תשובה לאות ולמופת שאנו בעלי בחירה דזולת זה אין לחרטה מבוא בפעולתינו. וע"כ אנו מאחדי' ב' ההשגות. ויהי ערב ויהי בקר יום א':

ועל כונה זו אמר רבה בב"ח אשתעו לי נחותי ימא כמו שכ' בבחינת עולם שהעולם הזה דומה לים זועף והאנשים לספינה. ודימ' את יצה"ר לגלי דמיטבע' לספינה אולם במה איפוא כחו של יצה"ר אמר דמיתחזי כי ציצותא דנורא חוורתא ברישא דע"י ההשגה שהקב"ה צופה ויודע כנורא חוורתא ברישא. כי לפניו גלויות כל הנסתרות. והאדם מוכרח במעשיו ועל ידי כן צודה היצה"ר נפשות רבות בחרמו. לומר שא"צ לגדרות חז"ל והוא פורץ גדר כמו שאמרו חז"ל במדרש ר"פ חוקת מפני מה הנחש מצויה בין הגדרות מפני שהיא פרצה גדרו של עולם, הכונה שהיצה"ר והשטן מסיתין לעבור על גזירת חז"ל שאין בהגדרים ממש. אמנם מחינן לי' באלותא וכו' אמן אמן אמן הכונה שהוא מאמין בהידיעה ועכ"ז הוא מאמין בשכר ועונש אמן שהוא מאמין בתורה הקדושה שמאחדת ב' ההשגות, וע"י כן הוא נייח הכונה שע"י ההשגות האלה הוא ניצל מגלי היצה"ר החושב לטבוע הספינה:

ג **וקצת** דומה לענין זה אמרו חז"ל בסבי דבי אתונא. דהנה בענין השגת הבורא יש ב' דרכים האחד עפ"י חקירה ע"ד שאמר בקרא דע את אלקי אביך. והשני ע"י אמונה שמאמין בהקב"ה על כן נאמר באברהם אני אל שדי התהלך לפני והי' תמים לפי שאברהם בא להשגה העליונה ע"י חקירה ונאמר לו אני הוא שאין העולם כדאי למלכותי קטן ומעט ערך העולם שהמליך אותי ממנו תאמר שיש מנהיג לבירה זו, והי' תמים עליך להאמין שיש מלך מלכי המלכים, ואנחנו בני ישראל מאמינים שהתכלית שנדע שלא נדעך כי אין אנו יכולין להשיג מציאותו יתברך אך באמצעות מעשים טובים ובאמצעות שפלות רוחנו וענות נפשנו הקב"ה משפיע עלינו שפע שובע רצון להשיג אדנותו יתברך. כמו שאמר בקרא זה הדבר אשר צוה ד' תעשו וירא אליכם כבוד ד' שהי' בושים שכבר דמו בכונתם ומחשבתם להשיג מציאתו ולא השיגו, ואמר להם משה רבינו זה הדבר אשר צוה ד' תעשו שע"י שלימות המעשה ירא אליכם כבוד ד', כמו שפירשתי בדרוש בספרי. ועל זה אמרו האי גברא דאזיל בעי איתתא ולא יהבו לי' מאי חזי דאזיל להיכי דמידלי מינה. הכונה שאם אתם אומרים שע"י החקירה א"א לבא להשגה העליונה איך ע"י האמונה ושלימות המעשה תבואו להשגה הזאת כמו שאמרו חז"ל סוף סוטה ובע"ז ד"כ זהירות וכו' קדושה מביאה לידי ענוה וענוה מביאה לידי יראת חטא ויראת חטא מביאה לידי חסידות וחסידות מביאה לידי רוח הקודש ועל זה השיב שקל סיכתא דצ'

לתתאי ולא אזיל דצה לעלאי ואזיל הכונה שהראה שבמקום נקב נקל יותר להדביק סיכתא. וכן בכח שהאדם מקטין עצמו ומחשב עצמו חסר ואין בנקל למלאות החסרון וכן הוא חוק בחכמת החשבון מספ' שלילי מכופל במספ' חיובי יתן מספ' חיובי וכן אחז"ל אין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות. וזה כונת המגיד חכם מה הוא אומר מה העדות והחוקים והמשפטים אשר צוה ד' אלקינו אתכם. אף אתה אמור לו כהלכות הפסח אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן. הכונה דהחכם שואל אחרי שתכלית כל התורה הוא לאהבה את ד' וליראה את השם הנכבד והנורא ולדבקה בו למה איפא העדות והחוקים והמשפטים האין די אם התורה תלמד אדם דעת לאהבה וליראה שמו יתברך. והיא שלימות ההשכלה. ואמנם ידוע שעבודה הנעשה במחשבה אינה חזקה כל כך כעבודה הנעשה במעשה והקב"ה ב"ה וב"ש רצה לזכות את ישראל שגם מהמעשה הגוי' תתעצם ותתפעל ואחר מותו תשאר בנפשו השלימות אשר מחמתה יזכה לחיים הנצחים וזה יהי' אך בעבוד' ומעשה אשר נפשו וגופו יתאחדו ויעבוד ד' במחשב' בדיבור ובמעשה, וזה התשובה אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן שלא לאכול אחר הפסח למען ישמור הטעם לאחר אכלו וכן חפץ הקב"ה לעבודה בגוף ובנפש במחשבה בדיבור ובמעשה שיחי' אחר מותו כמ"ש חז"ל הרוצה שיחי' ימית את ע עצמו. ואמרו למען יאריכו ימיך בעולם שכולו ארוך:

ד **המאמר הב**' גברא דאוזיף וטריף מאי חזי דהדר אוזיף א"ל גברא אזיל לאגמי קטל קמא טונא ולא מצי בי' קטל ומנח עלה עד דמתרמי לי' אינש דמדלי בי'. אמר רבה בב"ח אישתעו לי נחותי ימא בין גלא לגלא תלת מאה פרסי ורומא דגלי ש' פרסי זימנא חדא הוה אזלינן באורחא ודלינין גלי עד דחזינין בי מרבעתא דכוכבא זוטא דהיה כמבזר ארבעין גריוי ביזרא דחרדלא ואי דלינין טפי הוה מקלינין מהבלא ורמי' לי' גלא קלא לחברתה ואמרה לה מי שבקת מידי בעלמא דלא שטפתה וניתא אנא ונאבדי' אמרה לה פוק חזי גבורתא דמרך דאפילו כמלא חוטא דחלא לית דעביר שנאמר האותי לא תיראו וגו' אשר שמתי חול גבול לים וגו':

יש לפרש עפי"מ שכתבתי שהעולם הזה דומה לים. והשטן או היצה"ר ברוב התאוות והתשוקות דומה לגלי הים והנה אמר אישתעו לי נחותי ימא בין גלי לגלי תלת מאה פרסי. הכונה שהתורה והעבודה וג"ח מפסיקים בין גלא לגלא שבאמצעות התורה והעבודה וג"ח אשר כל אחת למאה תחשב אין כח להיצה"ר לשטוף הספינה המטרפת בים הוא האדם והתורה נחשבת למאה חכמות הלא המה נ' שערי בינה ול"ב נתיבות חכמה ה' חומשי תורה ו' סדרי משנה ז' חכמות הרי מאה כמ"ש בעוללות אפרים

והעבודה שהיא בלב היא התפלה נכללה במאה ברכות שמברך אדם בכל יום. וג"ח רמוזה במלת כף שהוא בגמטריא מאה וכבר אמרו במדרש אמור וירא לכרובים תבנית יד אדם שהוא הצדקה שהאדם עושה ביד שמעמדת עליונים ותחתונים, והמלך הקדוש אמר בתהלים קפיטל ע"ח וירעם בתום לבבו ובתבונות כפיו ינחם ואינו מובן, כי מושב התבונה איננה בכף וראיתי מדרש שכף נקרא בעת שהאדם יכוף האצבעיים ויסגור היד. והנה כשפותח היד ניכר בין אצבע גדולה לקטנה. אמנם כשסוגר היד לא ניכר וכולם שוים לטובה והרועה והמושל בעם החיוב עליו לבלי להכיר בין שוע לדל בין גדול לקטן על כן אמר בתבונות כפיו ינחם. על כן אמר המלך החכם כפה פרשה לעני וידי' שלחה לאביון. לפי שג"ח הוא בין לעני בין לעשיר על כן כפה פרשה לעני לעשות אתו ג"ח וידי' שלחה לאביון לתת לו לחם. והנה התורה והעבודה וג"ח מפסיקין בין גל לגל ולעומתם רומי' דגלא תלת מאה פרסי, והיא הקנאה והתאוה והכבוד כי לעומת התורה היצה"ר בוער כאש באהבת הכבוד. וע"י כן האדם ירדוף אחר הון ועושר שיכבדוהו חבריו בשביל עשרו וע"י כן יפריע האדם עצמו מתלמוד תורה ולעומת עבודה שהוא בלב יצייר בלבו התאוות השונות והתשוקות הרעות ומפריעות האדם מהתפלה שהיא עבודה שבלב, ולעומת הג"ח מסית האדם לקנאת איש מרעהו שהיא מסך המבדיל בין איש לרעהו ומפריע האחדות שהוא מולדת ג"ח בגמול חסד איש את רעהו ואת אחיו, זימנא חדא הוה אזלינן באורחא ודלינן גלי עד דחזינן בי מרבעתא דכוכבא זוטא והוה כמבזר ארבעין גריוי ביזרא דחרדלא החרדל היא דבר הממתיק האוכל. ונצרך רק מעט, ועל כל זה הסיתהו לתאות אכילה. עד שהראהו בי מרבעתא דכוכבא זוטא. והיא תאות אדם אשר למראה עין איננה גדולה הכוכבים הנראים לעינינו קטנים והוה כמבזר ארבעין גריוי ביזרא דחרדלי ובכל זאת רבתה תאות הערב עד שצייר בנפשו להצטריך ארבעין בריוי ביזרא דחרדלא למתק רוב האכילה. ואי דלינן טפי הי' מקלינן מהבלא, כי כאש בוער היצה"ר ברוב תשוקותיו והבלי' ורמי' לי' גלא לחברתה. ואמרה לה מי שבקת מידי בעלמא דלא שטפתי' ניתי אנא ונחרבינהו כי את אשר תשאיר אהבת הכבוד תשטוף תאות האכילה ואת אשר תשאיר תשוקות הערב תשטוף קנאת איש מרעהו. א"ל פוק חזי גבורתא דמרך דאפי' כמלא חוטא דחלא לית דעבר. והוא מליצה נפלאה דהנה יש מרכב מזגי ויש מרכב שכני רגבי עפר יתאחדו מרכב מזגי. עד שיצא מהם צמח. והרכבה שכינית כמו החול שכל רגב שוכן אצל חבירו ולא יזיק לחבירו ומזה חכם לב יקח מוסר שאף אם אין בכחו לעשות טוב לחבירו ולגמול חסד על כל פנים לא יזיק לחבירו. ובכח זה האדם גובר את היצה"ר ולא יזיק חברה האנושי'. וכמו שהקב"ה שם גבול חול לים

כן שם כח בנפש האדם לבלי לשמוע לעצת היצה"ר הוא השטן הוא המחריב חברה האנושית וחיי השלום מהאדם שהוא מדיני בטבע:

ה **ויתפרש** לפ"ז שאלות הסבי דבי אתונא על אדם בעל ג"ח שהוא גומל טוב לעמיתו ומהראוי שחבירו ישוב כגמולו להטיב לחבירו העושה לו טובות בפועל או עכ"פ בתודת לב. והוא לא ישלם החוב שעליו לא בפועל ולא בתודה ועכ"ז צותה התורה לא תקום ולא תטור שהוא שואל קרדום לחבירו ואח"כ אמר לו השאילני קרדומך ולא רצה ועכ"ז החיוב עליו להשאיל לחבירו ולמה זאת. וע"ז משיב גבר' אזיל לאגמי קטל קמא טונא ולא מצי בי' קטל ומנח עלה עד דמתרמי לי' אינש דמדלי לי'. כן האדם שקיבל טובה מחבירו ולא השיב כגמולו אולי ברבות הימי' יהי' לו, כח וד' יעזרהו להשיב כגמולו ועל כן נאמר בצדק לא תקום ולא תטור:

ו **מאמר** ג' א"ל אימא לן מילי דכדיבי א"ל הוה לן כודניתא וילידה והוה תלי לה פיתקא וכתיב בי' דמסיק בבי אבא אלפי זוזי א"ל וכודניתא מי ילדה א"ל הי נינהו מילי דכדיבי: ובב"ב אמר רבב"ח לדידי חזי לי הורמין בר ליליתא דהוה קא רהיט אקופי' דשורא דמחוזא ורהיט פרשא כי רכיב סוסיא מתותי' ולא יכיל לי' זימנא חדא הוה מסרגן לי' תרתי כודניתא וקיימין אתרי גישרי דדונג ושוור מהאי להאי ומהאי להאי ונקיט תרי כסי דחמרא בידי' ומוריק מהאי להאי ומההוא להההוא ולא נטפי ניטופתא לארעא ואותו היום יעלו שמים ירדו תהומות הוה עד דשמעו בי' מלכותי' וקטלי'. והפי' כעין שכ' בעוללות אפרים סי' י"ז דהורמין בר לילית הוא ציור תאות אסיפת ממון בר לילתא שההון הנאסף שלא במשפט בין לילה אבד. דהוה קאי אשורא דמחוזא דאנשי מחוזא הי' עשירים. וההון הי' לחומה בעיניהם ע"ד הקרא הון עשיר קרית עזו. והוה קא רהיט כי רכיב סוסיא מתותי' ולא יכיל שרודפי הממון מרוצתם כסוס מזוין ועל כל זה לא יכיל לי' לבא עד סוף תכליתו אין אדם מת וחצי תאותו בידו. זימנא חדא הוה מסרגן תרתי כודניתא כי הסוס אוהב לבושים נאים ומתגאה בהדרם.. והחמור אוהב למלא כרסו. והאדם אשר עינו ולבו ללבושים יקרים וכן למלא תאותו וכרסו דומה לפרד הבא מסוס וחמורה וקיימין אתרי גשרי דדונג לפי שהזמן דומה לגשר. ועכ"ז היא גשרי דדונג שאין בו ממש. ושוור מהאי להאי מתענוג אכילה ושתי' שהיא תאות החמור לתענוג מראה הפאר וההדר שהוא תשוקת הסוס, ותרי כסי דחמרא אלה תענוגי משתה ושכרון ולא נטפו נטפי ארעא, שבכל אלה אינו עושה זרע לצדקה לתת לעניים דבר מה. כי כן דרך הרודפים אחר בולמוס תשוקתם לאהבת המועיל והערב, ואותו היום יעלו שמים ירדו תהומות שהי' עתים שונים אשר עשירי עם ירדו ממצבם והעניים ירומו כי הוא גלגל

החוזר בעולם ועכ"ז אינם שמים על לב. עד שימותו בעון בצעם וכל זה מוסר השכל לאלה העשירים שאין שמים על לב תכליתם ולא יתמכו עניים ודלים כראוי:

ז **וזה** כונתם ששאלו אימא לן מילי דכדיבי. הכונה איזו דבר שוא ושקר שאין לו שום תכלית אמר להו הוה לן כודניתא היא פרד הבא מסוס וחמור וצייר בזה האנשים הרודפים אחר בולמוס תאותם והולכים אחר מראה עיניהם לכסוף לדבר נאה כסוס ולדבר ערב למלא כרסם כחמור. ומשתי התאות יולידו עמל וילדי זנונים ר"ל. ולא עוד אלא שכל מה שנותן להם הקב"ה מעט היא לפניהם ותלי להּ פיסקא וכתיב בי' דמסיק בבי אבא אלפי זוזי, והיא מליצה על מחשבתם שעוד מגיע להם עושר גדול חלף עבודתם, א"ל וכודניתא מי ילדה וכי אפשר שאנשים אשר רודפים אחר תאות שונות ואין להם מעשים טובים עוד יתבע מהקב"ה עושר וכבוד א"ל והי ניהו מילי דכדיבא והלא זה השוא והשקר שאנשים אשר יצר מחשבות לבם רק רע מבקשים שיהי' להם רב טוב ושהכל יכבדו' ויכנעו לפניהם:

ח **מאמר** הרביעי, מלחא כי סריא במאי מלחו לי' בסילתא דכודניתא ומי איכא סילתא לכודניתא ומלחא מי סריא. ובגמ' דב"ב ארבב"ח לדידי חזי לי אורזילא בר יומי דהוה כהר תבור והר תבור כמה הוה ארבעים פרסי ובי משכא דצוארי' תלתא פרסי ובי מרבעתא דרישא פרסא ופלגא רמא כופתא וסכר לירדנא:

רבב"ח סיפר שרא' כחו של יצה"ר נקרא ראם כמו שנאמר וקרני ראם קרני' ובהם יגח ויזיק. בר יומא. כי הוא ניתן לאדם תיכף כשבא לעולם כמו שנאמר כי יצר לב האדם רע מנעוריו משננער לצאת. דהוה כהר תבור. לפי שאמרו חז"ל צדיקים נדמה להם כהר, ואולם הוא הר תבור, והר תבור הוה ארבעים פרסי כמו שאמרו חז"ל בראתי יצה"ר בראתי לכם תבלין שהיא התור' כי בכח התור' הקדוש' הוא ניצל מיצה"ר. ואחרי שהתור' שבע"פ ניתנ' בארבעים יום, רק מה שגוברין על היצה"ר הוא באמצעות תור' שבע"פ, כמו שנאמר כי עפ"י הדברים האל' כרתי אתך ברית ואחרי שהיצה"ר ארבעים פרסי ניתנ' תור' שבע"פ בארבעים יום ובי משכי דצוארי' תלתא פרסא, כי כח הזן נחלק לחמש' חלקים המושך המחזיק המעכל והדוח' והמוליד בדומ' ותאות האכיל' הוא בג' כוחות כי למעכל ולדחות אין להאדם תאו', על כן תשוקות למאכלות רק ג', ובי מרבעתא פרס' ופלגא כי הארון אמה וחצי קומתו להכניע כח היצה"ר שהוא פרסא ופלגא, כי כששוכב היצה"ר ונרדם כבר נשבר כוחו ול"ה רק פרסא ופלגא ובכח קדושת הארון נכנע השטן היצה"ר המפריע בני ישראל מללמוד תור' הקדוש', רמא כופתי' וסכר לירדנא כי מבואר שלע"ל ובערה רוח הטומא' מן הארץ ואז ומלאה הארץ דעה כמים לים מכסים, אמנם

כל עוד שיצה"ר בעולם אופל וצלמות בעולם. ואז בעו"ה סכר לירדנא שעוד לא נמלאה הארץ דעה ואין בה תבונה:

והנה סבי דבי אתינא שאלו מלחא כי סריא במאי מלחו לי' כי הנה ידוע מה שהביא ב"י בשם תוס' בשם המדרש והובא במג"א סי' קס"ז ס"ק י"ד כשישראל יושבין וממתינים זה על זה עד שיטלו ידיהם והם בלא מצות השטן מקטרג עליהן וברית מלח מגין עליהם, הרי דברית מלח מגין כנגד השטן הוא היצה"ר וע"ז שאלו מלחא כי סריא הכונה שאם ח"ו ע"י עון ופשע ימוט ברית עולם בין ישראל לאבינו שבשמי' מי מגין עליו כנגד השטן וע"ז משיב בשוליא דכדניתא, הכונה לתקן עצמו מתאות הסוס והחמור לבלי יתורו אחרי לבבם ואחרי עיניהם או הכונה כי הסוס ממזג החם והוא מהיר במלאכתו והחמור הוא מטבע הקר אוהב את העצלות ואת השינה, והאיש הישראלי צריך להיות קר לדבר עבירה וחם לדבר מצוה עצל לדבר עבירה וזריז לדבר מצוה וע"ז אמרו בשליא דכדנותא, להיות מורכב ממדות הסוס והחמור וע"ז נא' בישעי' ל"ב אשריכם זורעי על כל מים משלחי רגל השור והחמור ודרשו חז"ל בב"ק י"ז אין זריעה אלא צדקה ואין מים אלא תורה וזוכה לנחלת שני שבטים זוכה לכילה כיוסף שנאמר בנות צעדה עלי שיר וזוכה לנחלת ישששכר דכתיב ישששכר חמור גרם. וכוונו גם כן לזה דהנותן צדקה הוא מטבע החמימות והעוסק בתורה טבעו קר. לחפש ולחקור על כן זוכה לכילה כיוסף שהי' טבעו חם וזוכה לנחלת ישששכר שטבעו קר, וע"ז שאלו ומי איכא שוליא דכדנותא וכי אפשר שמאלה התאות אם ינצל תולד תולדה כפרת עון להשלים ברית מלח על זה משיב ומלחא מי סריא, וכי אפשר שיבטל ברית ד' עם ישראל והלא ברית עולם הוא ואם ח"ו תפסוק לפרקים או אז בתיקון כל דהו חוזר לקדמתו:

ט **מאמר החמישי** אמרו לי' בנא לן ביתא באוירא דעלמא אמר שם קם רגלא בין שמי' לארע' א"ל אפיקו לי ליבנא וטינא להתם א"ל ומי איכא דמצי לאסוקי התם א"ל ומי איכא דמצי למבני ביתא בין שמיא לארע':

ובש"ס ארבב"ח לדידי חזי לי האי אקרוקתא דהוה באקר' דהגרוניא ואקר' דהגריני' כמה הוה שיתין בתי אתא תנינא ובלעה אתא פושקנצא ובלע לתנינ' ויתיב באילנ' ת"ח כמה נפיש חילא דאילנ' אמר ר"פ אי לאו דהוה התם לא הימני. מאמר זה פי' יפה בעקידה פ' תולדות, שהמשיל כל קניני העולם לצפרדע שמשורר תמיד ודולג ממקום למקום ואמר שראה העושר בעיר בת ס' בתי כי מספר ששים כולל כל חלקי המספרים ועל כן אמר שראה העושר בעיר שעלה למעלה עד הגיעו למספר. כולל כל המספרים. ואמר שראה תנין שבלעה להעושר שהוא הנחש הקדמוני שהוא המסית לאדם אשר לא ישבע הון

והעושר כמו שאמר שאול ואבדון לא תשבענה ועיני האדם לא תשבענה, אתא פשקנצא הוא העורב השחור והוא המות אשר יקצר חיי איש כזה, וממונו יורש בן ת"ח שהוא יודע להלוך נגד החיים והוא מפתו יאכיל לעניים. ומשמח עולמו ע"ד שאמרו חז"ל עולמך תראה בחייך והתנין שהוא הנחש הקדמוני לא יפתהו ואיזה עשיר השמח בחלקו ויתיב באילנ' כמה נפש חילא דאילנ' שהוא ת"ח ועשיר. אמר ר"פ אי לאו דהוה התם. במדרג' זו לא הימני שימצ' עשיר שלא יפתנו היצה"ר הנחש הקדמוני:

וע"ז אמרו סב' דבי אתונ' בנא לן בית' באויר' דעלמ' הכונה על דרא שאמרנו שת"ח ועשיר הבונה בית וקובע בו מזוזה ועושה בו אכסניא להאכיל לעניים. ובו מברכין ברכת המזון הוא בונה בית בין שמיא וארע'. ע"ד שאמר בקרא מטל השמים ומשמני הארץ. ששמים וארץ מתאחדים בביתו וע"ז נאמר יודע הי' בצלאל לצרף אותיות שבהן נבר' שמים וארץ ואמרו שמים וארץ קנין אחד ועל כן נקר' שלמים כי אכילת מצוה עושה שלום בין שמים וארץ. ועל כן אמר שם קם רגלי' בין שמיא לארע'. הכונה נמי שאמרו חז"ל סוף מכות ג' דברים עשו ב"ד של מטה והסכימו ב"ד של מעלה. מקר' מגילה והבאת מעשר אל בית האוצר ושאילת שלום בשם הכונה במקרא מגילה הוא תלמוד תורה שהאדם לומד דיני ומשפטי התורה על דברים שנמצאים בגשמי ובאמת יש לכל אחד שורש למעלה כי כל התורה שמותיו של הקב"ה. ומקור התורה למעלה. והבאת מעשר אל בית האוצר הוא שהאדם נותן צדקה מטבע או פת והרוחני מהמצוה עולה למעלה וזה מטבע של אש שהראה הקב"ה למשה רבינו ע"ה ואמר כזה יתנו. שהוא השורש למעלה. ושאילת שלום בשם שהשלום שמו של הקב"ה ואם האדם עושה שלום למטה בשם הקב"ה וכונתו לאחד העולם ולעשות מהריבוי אחדות היפך מהקב"ה שעשה מהאחדות ריבוי. כמו בצלאל שעשה מהריבוי אחדות ליחד שמו יתב' ועל כן אמר משה רבינו ע"ה בצל אל היית. ועל כן אמרו במדרש תרומה לפי שהעולם נבר' בחכמה ובתבונה ובדעת לפיכך ואמלא אותו רוח אלקים בחכמה ותבונה ודעת. שהאדם עושה מהריבוי אחדות ועל כן אמר ביום כלות משה להקים המשכן וישם לך שלום מדה כנגד מדה שאתה עשית שלום בין שמים וארץ. ועל כונה זאת אמר שם וקם בין שמיא לארע' ואמר אסיקו לי' ליבנא והם לא הבינו כונתו וסברו שיעלו ליבנא למעלה ואמרו וכי אפשר להעלות אמר להו ע"ד כונתם וכי אפשר למבני באוירא. אבל תוכן דברי הי' שיהי' ברוחניות בין שמיא לארעא ע"ד האמור למעלה:

י **מאמר ו'** א"ל מציעת' דעלמ' היכ' זקפה לאצבעתי' א"ל הכא א"ל ומי יימר, אמר אייתי אשלי ומשחו. ובגמ' דב"ב אמר רבב"ח זמנ' חדא הוה אזלינן בספינת' וחזינ' ההוא כוורא

דיתבי לי' אבלי טונא באוסי' ואדחוהו מיא ושדיוהו לגודא וחריב מיני' שיתין מחוזא ואכלו מיני' שיתין מחוזי ומלאו מחד גלגלי דעינא תלת מאה גרבא משחא וכי הדרן לבתר תריסר ירחי שתא חזינין דהוה קא מנסרי מגרמ' מטללתא ויתבי למבנינהו הנך מחוזי, רבב"ח אמר שאזל בספינת' כמו שאמרו העולם הזה דומה לים והאדם הספינה וראה ההוא כוורא הכונה כמו דגים שאין חיותן אלא במים כך ישראל אין חיותן אלא בתורה כמו, שאמר רבי עקיבא לפפוס בן יהודה בסוף ברכות וראה דיתבי לי' אבלי טינא באוסי' ופירש"י שרץ קטן באפי' הכונה שנכשלו במדת הגאוה שהיא גרועה מאוד ואמרו חז"ל כל המתגאה כאלו דוחק רגלי השכינה או שנכשלו בדעות נפסדות ר"ל ואדחוהו מיא ושדיוהו אגודא. שנדחו מלימוד התורה הקדושה. ונפלו לארץ לחבק אשפתות תענוגי העולם. וחריב מיני' שיתין מחוזי רמז על ששים אותיות שבברכת כהנים כמו שאמרו במדרש חזית הנה מטתו שלשלמה ששים גבורים סביב לה. שנפסק ממנו ברכת כהנים ואכיל מיני' שתין מחוזי הכונה לפי מה שאמרו חז"ל זכה נוטל חלקו וחלק חבירו בג"ע. ופירש הגאון מליסא לפי שבאמצעות אדם הרשע תשחת החברה ובאמצעות הצדיק תתוקן החברה על כן כשזכה נוטל חלק חבירו. ומלחו מיני' שיתין מחוזי הכונה שבעת שחזר בתשובה ותיקן את אשר עיות כדרך שמתקינן עם המלח. שוב מלאו מיני' ששים מחוזי הם ששים מסכתות. ובמקום שבעלי תשובה עומדין אין צדיקים גמורים כו' ומלאו מחד גלגלא דעינא תלת מאה גרבי דמשחא. הכונה שחזר לתורה ועבודה וג"ח. שהיא תלת מאה כאמור למעלה. וכי אתי לבתר תריסר ירחי שתא שהוא ר"ה דיוה"כ שאז הקב"ה מקבל התשובה הוה קא מנסרי מגרמא מטללתא וחזרו למבני הנך מחוזי שחזרה ברכת כהנים שהוא ששים אותיות להבעל תשובה:

יא **והנה** סבא דבי אתונא שאלו מציעתא דעלמא היכא הכונה דאריסטו אמר שהדרך הישר לפני איש שיתנהג בדרך הממוצע לא יהי' קמצן ולא פזרן והאריך בזה הרמב"ם בשמנה פרקים וכן אמרו בגמ' דב"ק ס' לעולם יהלך אדם באמצע הדרכים. וכן אל יהי' גבה לב, ולא שפל, וע"ז שאלו מציעתא דעלמא היכא, איך נדע הדרך האמצעי, וע"ז זקפה לאצבעתי', הכונה ע"ד שביארנו למעלה וירעם בתום לבבו ובתבונות כפיו ינחם. הכונה שכשאדם זוקף אצבעותיו אחד גדול ואחד קטן וכשאדם כופף אצבעותיו כולם שוים לטובה, ומזה יש להתבונן שבעת שהאדם הולך בקומה זקופה הוא יכבד הגדולים וישפיל הקטנים ממנו. וכשהוא הולך בכפיפה לפניו לא ניכר שוע לפני דל והוא טוב לכל, ועל כן זקפ' לאצבעותי' ומזה הוכיח איך לילך בדרך הממוצע כמו שפירשנו המקרא העשיר לא ירבה כי העשירות לא ירומם האדם והדל לא ימעיט שהעניות אל תמעיטהו,

וכן פירשתי וד' הולך לפניהם יומם בעמוד ענן ולילה בעמוד אש כי הדרך הממוצע טוב לישראל אם המה ברום ההצלחה הקב"ה מאפיל אורם ואם ישראל בשפל המצב הקב"ה מאיר עליהם, וכמאמר הקרא רש ועושר אל תתן לי, והמה לא הבינו תשובתו ואמרו מי יימר, אמר אייתי אשלי ומשחי. אבל באמת כונתו רצוי':

יב **מאמר ז'** אית לן בירא בדברא עיילי למתא אייתי פארי ושדי להו א"ל אפשילו חבלא מפארי ואיעיילו א"ל ומי איכא דמפשיל חבלי מפארי א"ל ומי איכא דמייתי בירא מדברא למתא. ואמר רבה בב"ח זמנא חדא הוה קאזלינן בספינתא וחזינא ההוא כורא דיתבה ליה חלתא אגבי' וקדחא אגמא עילוי' סברינן יבשתא הוא וסלקינן ואפינן ובשלינין אגבי' וכד חם גבי' איתהפך ואם לאו דהוה מקרבא ספינתה הוה טבעינן. רבה בב"ח המשיל האדם הרוצה לשלוט על חבירו. לדג על דרך שאמרו חז"ל בע"ז ד' י' ותעשה אדם כדגי הים מה דגים שבים כל הגדול מחבירו בולע את חבירו, על כן אמר שראה אומה"ע שהי' נכנעין וכבר עלה עליהם עפר ועל כן אפינן ובשלינן עלי' אולם כד זרחה השמש עליהם אתהפכו, ואמר זאת רבב"ח להורות לנו מוסר השכל. כי אמרו במדרש פ' בשלח יונתי תמתי אמר הקב"ה אצלי אתם כיונה אבל אצל אומה"ע כחיות גור ארי' יהודה בנימן זאב יטרוף. והכונה דהנה ליל פסח הוא מורה התנהגות האומה בכללות ואמר הקב"ה וככה תאכלו אותו מתניכם חגורים נעליכם ברגלכם ומקלכם בידכם אמר שאחרי שישראל נרדפים מן האומות על כן יהי' תמיד זריזין ואם יחשב שהם כשאר אומות, אך תמיד יהי' מתניכם חגורים נעליכם ברגלכם ומקלכם בידכם וכן צריך הישראלי לזרז עצמו, ובמדרש ואכלתם אותו בחפזון בעולם הזה אוכלים בחפזון אבל לעתיד לבא כי לא בחפזון תצאו ובמנוסה לא תלכון, כי לעתיד לבא בערה הטומאה מן הארץ וגר זאב עם כבש ולא תצטרכו להיות במתנים חגורים ולאכול בחפזון וע"ז זירז רבב"ח, ונאמנו היום דבריו הקדושים שישראל חשבו שיש להם כל הזכיות ולסוף ראו שהם לצנינים אצל אומה"ע ואין לנו להשען אך על אבינו שבשמים על כן חזקו ואמצו בתורה ובעבודה:

והנה סבא דבי אתונא אמרו לר' יהושע אית לן בירא בדברא עיילי למתא בודאי כונתם על בנין בית המקדש שהוא כעת חרב עיילי למתא שיבנה. והשיב להם על דרך שאמר דוד המלך ע"ה כי אם בתורת ד' חפצו וגומר והי' כעץ שתול על פלגי מים אשר פריו יתן בעתו ועלהו לא יבול כי אף אם הצדיקים הולכים לשוקים לעשות מסחר מ"מ התכלית שלהם הוא ללמוד תורה ולגדל בניו לת"ת על כן העלה דבוק בהפרי וכן פעולת הגוף דבוקה בנפש וכל עוד שהעלה השומר לפרי דבוק בהפרי לא יבול לא כן הרשעים שאין פעולות גופם דבוק בנפש והמה כמו הקליפה והשומר לפרי שינטלו מהפרי כי אז כמוץ

אשר ידפנו רוח. ואחרי שכל דרכי הרשעים כמוץ על כן אמר אפשולי חבלא מפארי, והוא דבר בלתי אפשר והסיבה כי מוץ אשר ידפנו וכן הסובין אינם ראוים להתחבר וכן כל דרכי הרשעים כמוץ ועל כן אי אפשר שיבנה בהמ"ק בדור הזה. ויש עוד לפרש עפ"י דברי המדרש סוף פ' וישלח התבן והקש והמוץ מריבין זה עם זה זה אומר בשבילי נזרע השדה וזה אומר בשבילי נזרע השדה אמרו החיטים המתינו עד שתביאו לגורן ואנו יודעין בשביל מה נזרע השדה באו לגורן ויצא בעל הבית לזרותה הלך לו המוץ לרוח ונטל את התבן והשליכו על גבי הארץ ונטל הקש ושורפו נטל את החיטים ועשה אותם כרי. המשילו לתבן ולקש תאות ותשוקות העולם הזה מקצתם הולכים אחר מראה עיניהם ומחשיבין הבגדים לעיקר ולובשים מלבושי נכרים. והוא נמשל למוץ כי המוץ והסובין המה מלבושי החטים. ובגדי רקמה אלה, לסילון ממאיר לאחב"י, ומקצתם ממלאים בטנם מערבות הנמצאות והוא נמשל לקש וכל אחד אומר בשבילי נברא העולם מה עשה בעל הבית נתן המוץ לרוח והקש לשרפה ואין עיקר בהבריאה רק הפנימית והוא החטה, על כן אמר התנא אייתי פארי ושדא להו כי המוץ והסובין ראויות לבהמה ולרוח. ואמנם אחרי אשר בעו"ה הלבוש הוא העיקר. על כן א"א לבנות בהמ"ק בעו"ה:

יג **מאמר ח'** א"ל אית לן ריחייא דתבירא חייטא שקיל פיסק' מינה ושדי להו א"ל כרכי לי מינה גרדי ואחייט' א"ל ומי איכא דיכול למכריך גרדי מריחייא, א"ל ומי איכא דחייטי ריחייא.. ובב"ב וארבב"ח זימנא חדא הוה אזלי' בספינת' וסגיא ספינת' בין שיצא לשיצא דכוורא תלתא יומא תלת' לילא. איהו בזקיפ' ואנן בשיפול' וכי תימ' לא מסגי ספינת' טוב' כי אתי רב דימא אמר כמיחם קמקמא דמי' מסגי שתין פרסה ושדי פרשא גירא וקדמי לי' איהו ואמר רב אשי האי גלדנא דימא היא דאית לי' תרי שיצא:

רבב"ח סיפר שהאדם שנמשל לספינה סגאי בין שיצי לשיצי דכורא והוא משל לדג שיש לו שני סנפי' אחד לצד הראש ואחד לצד זנבו. וכן האדם יש לו שני דרכים או שילך בעצת היצר טוב שמיעץ אותו ללכת אחרי עצת נפשו המשכלת אשר משכנה במוח או שילך אחר עצת היצה"ר המושכו לצד הגוף. ומלחמה כבידה לאדם תלתא יומא ותלת' ליליא שהמה ימי הילדות והעמידה והזקנה. וכן אמרו ג' משמורות הוה הלילה משמורה ראשונה חמור נוער הוא ימי הילדות משמורה שני' כלבים צועקים הוא ימי העמידה שהאדם יש לו צרכים הרבה לפרנס ולהשיא י"ח וצועקים הב הב, משמורה ג' ימי הזקנה שהגוף ישיח לארץ וזה תינוק יונק משדי אמו. ואשה מספרת עם בעלה שהנפש עתידה עד מהרה ליתן דין וחשבון, ובכל ג' הימים יש לו עבודה קשה בין ביום בין בלילה. איהו בזקיפ' ואנן בשיפולי שהיצה"ר מראה לאדם כי אלה ההולכים לעצתו

דרכם צלחה, וכמאמר אסף בתהלים ע"ג כי קנאתי בהוללים שלום רשעים אראה כי אין חרצובות למותם ובריא אולם בעמל אנוש אינימו ועם אדם לא ינוגעו ואנן בשפיל', כ' בעו"ה התורה ות"ח בתכלית השפלות. אמנם רבב"ח אמר כי לא יפול לבנו כי לא נחשוב אשר הספינה תטבע חלילה במצולות הלחץ והצרות אשר תקפו עלינו בחמת שונאינו ומנדינו, הי' לא תהי' הספינה תפלג לה דרך בין הגלים אשר יעברו עלי' ויחפצו לנטותה הדרך, וע"ז אמר וכי תימא לא מסגי ספינתא טובא שהספינה בסיבת המלחמה הכבדה לא תגיע לתכלית הטוב אשר הציגה לה למטרה, כי אתי רב דימי אמר כמיחם קמקמי דמיא מסגי שתין פרסא, שכל מה שהיצה"ר בוער כאש נגדו ע"ד שאמרו חז"ל כל הגדול מחבירו יצרו גדול ממנו הספינה מסגי שתין פרסה, ע"ד שאמרו חז"ל בב"ק שתין רהוטי רהיט.. והוא ינצח כל המניעות העומדים כנגדו, ע"ד הקרא וקוי ד' יחליפו כח יעלו אבר כנשרים יריצו, ולא יעפו ילכו ולא יגעו, וחתני הרב הגאון מה"ר נתן נ"י כעת אבד"ק ראהטין פי' כמיחם קומקמי דמי' כי לפי חוקי הטבע יגדל כל דבר במדתו אם יהי' במצב החם, לבד במים מעת שיגיעו לארבע מעלות (4 גראד צעלזיאס) יגדל בעירתו יותר כל. עוד שיתקרר, עד שבהגיע למצב הקרח יגדל במדתו ממה שהי' במצב הנוזלי. ולכן כאשר יתנו מים בתוך כלי ויגיע למצב הקרח תבקע הכלי כי נתגדל בערכו ואין לו מקום. וע"ז אמר כמיחם קומקמי דמי' אם כי היצה"ר הנמשל לחום יגדיל ערך הדבר וירבהו במדתו אבל ההולך בעצת התורה שנמשלה למים יהי' הדבר בהיפך שכל מה שיקרר חמימת היצר יגדל וירום ויעלה למעלה למעלה. ושדי פרשא גירי וקדמי לי' איהו. הנה הגירא בעת אשר הפרש יורה בקשת סופה תפול לארץ כי הארץ תמשכנו לכח המושך מהארץ. וכן אורחת כל ההולכים בעצת יצרם שתקות אנוש רמה, וכן כל עצת היצה"ר כמשל מג' אוהבים, ומכל ההון אשר ישבע לא ירד אחריו מאומה אכן האיש אשר הלך בעצת היצ"ט. לא תמשכהו האדמה, רק יהי' לנצח בעולם שכולו טוב ומצות ומע"ט פרקליטים לפניו, ואמר רב אשי האי גילדנא דימא הוא ופירש"י זה דג הקטן שבים אל תסבור שזה רק לאדם גדול גבור ונעלה. אך גם כל אדם לפי מדרגתו יוכל לבא למעלת השלימות אם ילך בעצת התורה והיצה"ט:

והנה עוד יש מופת שהאדם ילך אחר עצת היצ"ט כי הרשעים א"א שיתאחדו ויבקשו שכל אחד יהי' כמוהו כמאמר הקרא נפש רשע אותה רעה לא יוחן בעיניו רעהו לא כן הצדיקים על כן אין שלום אמר ד' לרשעים. וכאשר חטאו ישראל חרבה עירנו וישראל נתפזרו בין האומות:

יד **ועל** כן שאלו סבי דבי אתונא אית לן ריחי' דתבירא חייטי' הכוונה שישראל נתפזרו בין האומות לאשר שמעו לעצת היצר הנמשל לאבן מי יכנסם יחד. וע"ז השיב כרכו מינה גרדי ואחייטי' הכונה שלעתיד לבא יבוער רוח הטומאה מן הארץ. וצדיקים מהפכים היצה"ר ליצ"ט. ע"ד שאמרו בכל לבבך בשני יצרך שגם היצה"ר יתהפך, ועל זה השיב כרכי לי מינה גרדא הכונה שהאבן שהוא היצה"ר הוא מסייע לאדם שהוא לוחם נגדו. וכמאמר הרב המגיד מקאזניץ זצ"ל במאמר חז"ל מלאך אני ומיום שנבראתי לא הגיע זמני לומר שירה עד עכשיו. כי תכלית בריאת היצה"ר שלא נשמע לעצתו על כן מלאך רע בע"כ יענה אמן ויסייע לאחד כל ישראל לאהבה את ד' כמאמר הנביא בהושע ונקבצו בני יהודה ובני ישראל יחדיו ושמו להם ראש אחד ועלו מן הארץ. איך יקבצו בני יהודה ובני ישראל יחדיו ושמו להם ראש אחד, אם ישימו להם ראש אחד שגם היצר הרע יתהפך וילכו אחר עצת נפשם המשכלת אשר משכנה בראש ובמוח יעלו. מן הארץ. שיתעלו ויסורו מעבה החומר מאתם כהדא תרנגולתא דמנערה אגפה מן קוטמא כמבואר במדרש ואז יעלו אבר כנשרים ילכו ולא יעפו:

טו **וזה** ביאור המסורה, לעומת מאמר הראשון מרבב"ח אשר בו הראה שהאדם בעל בחירה ואינו מוכרח אמר עשה לך אשר תמצא ידיך, לעומת מאמר הב' מרבב"ח אשר בו הראה לדעת איך היצה"ר מפתה לתאות אכילה והערב, ומבלה ושוטף כל מדה נכונה, על זה אמר עשה לך חרבות צורים ושוב מול את ישראל שנית כי מילה הוא צמצום התאות, לעומת המאמר השלישי מהורמין בר לילתא מרבב"ח אשר בו הראה לדעת גנות האנשים אשר ירדפו אחרי הון ועושר ותאות המועיל אמר עשה לך מוסרות ומוטות ונתתם על צוארם, וזה ג"כ לעומת מאמר הרביעי אשר קרא להיצה"ר אורזילא בר יומי, ולעומת מאמר החמישי שחזי אקרקתא דהגרוניא אשר בו הראה כחו של ת"ח ועשיר אמר עשה לך שתי חצוצרת כסף כמש"כ דהת"ח יכול להנות מהעושר, ולעומת מאמר הששי דיתבא לי' אכלה טינא באוסייה שהוא רמז לבע"ת אמר עשה לך תבת עצי גופר לבל יטבע משטף מים הזדונים, ולעומת מאמר השביעי בהאי כורא דיתבא לי' חלתא אגבי' אמר עשה לך כלי גולה הכונה שאל תבטח על מה שנתן לך זכות אך תדע שאתה בגולה, ולעומת מאמר השמיני שהגיע בין שיצי לשיצי אמר עשה לך שרף ושים אותו על נס:

והנה בהגיע עת דודים אשר בו יצאנו ממצרים צוה הקב"ה להשבית החמץ, אך ביום הראשון תשביתו שאור מבתיכם וכ' הרדב"ז שהוא הציווי להשבית היצה"ר שהוא השאור שבעיסה, על כן הקדמתי לך מאמרים האלה לדעת איך לכבוש היצה"ר ולבטלו

כן ד' יעזרנו לבטל היצה"ר ויקוים ובערה רוח הטומאה מן הארץ ובא לציון וגו', עד כאן הדרוש:
(בהתחלת הדרוש נכתב שנת תרי"ג וצ"ל תרנ"ג):

דרוש ה

דרוש באגדה לשבת הגדול תרנ"ה. תשלום הדרוש מרבה בר ב"ח וסבי דבי אתונא משאלה ט' עד י"ב:

א **ביאור** מאמרי חז"ל בכורות סבי דבי אתונא, א"ל מישרא דסכיני במאי קטלי לי' א"ל בקרנא דחמרא א"ל ומי איכא קרנא לחמרא א"ל ומשרא דסכיני מי הויא לבאר מקודם מאמר רבה בב"ח אמר רבה בב"ח זימנא חדא הוה אזלינן בספינתא וחזאי ההיא ציפרתא דהוה קאי עד קרסולי' במיא ורישי' ברקיעא ואמרינן לית מיא ובעינן לאוקורי נפשין נפק ברת קלא ואמר לן לא תחותי להכא דנפלה לי' חצינא לבר נגרא הכא הא שבע שנין ולא מטיא לארעא ולא משום דנפישי מיא אלא משום דרדיפי מיא א"ר אשי ההוא זיז שדי היא דכתיב וזיז שדי עמדי:

יש לפרש דהנה העולם הזה דומה לים והאדם דומה לספינה השטה על פני המים וההיא צפרתא הוא כח המדמה שבאדם הנמשל לצפור והוה קאי עד קרסולי' במיא. כי רובי תשוקות ותאות הגשמית נמשלות למים כמו שמשלם הבדרשי לים זועף, ורישי' ברקיעא היא דמות הגאוה והגאון עם התשוקה להיות רם ונשא. ואמרינן לית מיא, שהתשוקות לא ישטפוהו, ובעינן לאקרורי נפשין כי אמר עם כל ציורי תאות העולם הזה עוד ישאר בקרורית נפק ברת קלא ואמר לן לא תחותי להכא לחשוב דמיונות כוזבות מתשוקת ותאות העולם הזה, דשאול ואבדון לא תשבענה ועיני בני אדם לא תשבענה, ע"ד הקרא ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם אשר אתם זונים אחריהם, דנפלה לי' חצינא לבר נגרא, הוא גרזן מחורש עצים, והוא משל ללוחם מלחמות היצר. זה שבע שנין ולא מטיא לארעא, שלא הגיע לתכלית הנרצה על כן המובחר לבלי יצייר מחשבות כאלה אך יסירם מלבבו. ולא משום דנפישי מיא קשה להציל עצמו מרוב המון התאות אלא משום דרדיפי מיא, שהיצר הרע רודף אחריו ומבקש להמיתו כמאמר חז"ל, א"ר אשי ההיא זיז שדי הוא, והכונה שגם תשוקות אלה והמית תאות האלה והיצה"ר מאת ד' הוא שברא היצה"ר. ומלחמת היצר מאתו יתברך משם שי"ן דל"ת יו"ד שהי' העולם מתפשט עד שאמר הקב"ה די. ואם הקב"ה עצר בעד כח הבריאה לא כש"כ שהאדם יעצור בעד תאותיו וזה סוד מצות מילה כמו שאמרו במדרש ר"פ וירא סוד ד' ליראיו זו מצות מילה

אמר הקב"ה די לעבד שהוא כרבו, והכונה ע"ד הנ"ל וסמכו חז"ל על מקרא וזיז שדי עמדי לשון נופל על לשון:

ב **וזאת** הכונה מסבי דבי אתונא שאמרו מישרי דסכיני במאי קטלה לה הכונה שהשטן הוא היצר הוא מלאך המות הוא המפריד ומפריע השלום והאחדות והוא כערוגת סכינים. במאי קטלה לי' במה גובר האדם להיצה"ר, א"ל בקרנא דחמרא הרצון בזכרו את מלך המשיח הרוכב על החמור והוא מרים קרן ישראל והוא יאחד כל באי עולם ובערה רוח הטומאה ויקוים ואת הצפוני ארחיק מכם והדחתיו אל ארץ ציה ושממה וזה עיקר השבתת חמץ שמבערין יצה"ר מלב כמו שכ' הרדב"ז, ועל כן אומרים השתא הכא לשנה הבאה בארעא דישראל, לפי שהשבתת חמץ הוא פועל דמיוני לביאת משיח שאז ובערה רוח הטומאה מן הארץ, ובי אתונא לא הבינו דבריו או לא האמינו שלעתיד הקב"ה יבער הטומאה מן הארץ א"ל ומשרי דסכיני מי הוה, אם כן אינכם מאמינים שהיצה"ר הוא המשחית המפריד והמפריע:

ג **ובסבי** דבי אתינא אמרו אייתי לי' תרתי ביעי א"ל הי זוגתא חורתא והי זוגתא אוכמתא אייתי איהו תרי גביני א"ל הי דעיזי חוורתא והי דעיזי אוכמתא:

ובמס' ב"ב אמר רבה בר ב"ח זימנא חדא הוה אזלינן במדברא וחזינן הני אווזי דשמיטן גדפייהו משמנייהו וקא נגדי נחלא דמשחא מתותייהו אמינא להו אית לי מנייכו חולקא לעלמא דאתי חדא דליא לי אטמא וחדא דלי' לי גדפא אתאי לקמ"י דר"א א"ל עתידין ישראל ליתן עליהם את הדין:

רבה בר ב"ח סיפר זימנא חדא הוה אזלינן במדברא, לפי שאמרו במדרש ר"פ במדבר שהתורה נתונה במדבר במים ובאש, והכונה שהת"ח צריך להפקיר עצמו להשלים נפשו מנגד ואל ישים עין על עשרו וטובתו, על דרך כך דרכה של תורה פת במלח תאכל וישים עצמו כמדבר שהוא חרוב גם ניתנה במים שהיא מורה על ענוה שהולכים ממקום גבוה למקום נמוך ושפל, גם יהי' קר. לדבר עבירה כטבע המים שהמה קרים ובאש שלדבר מצוה יהי' חם ויתלהב בדבר הנוגע לטובת ישראל ולטובת הדת, וזה שאמר הוה קא אזלינן במדברא שהי' רואה התכלית הנרצה ממדת המדברא שת"ח מפקירין עצמן כמדבר וחזינן הנהו אווזי היא ציור ת"ח כדאמרינן הרואה אווז בחלום יצפה לחכמה, והכונה כמו שהאווז שטה על פני המים ולא תשטופנה אותן מצולות מים כן הת"ח יודע לשוט. כמ"ש הבדרשי העה"ז דומה לים זועף, והתשוקות והתאוה דומים לגלי הים אשר יהמו לשטוף האדם במצולות החטאים כמו שאמרו בחולין ז' שאמר ר' פנחס בן יאיר נהר' נהר' פלוג לי מימיך, על כן היודע לשוט על פני המים נדמה לאווז, ואמר שראה ת"ח

שחיין חי' הצמצום, ועל כל זה שמטן גדפייהו משמנייהו חיין במנוחת הנפש בהשקט ושלוה עד כי מרוב התענוג שמנו ונשרן גדפייהו משמנונית, וכן הוא בת"ח שאל יבקשו גדולות ואל יתאוו לשלחן מלכים ואל יכספו למלאות בתיהם הון ועושר, ולהניח לבניהם בתי תלפיות אך ישמחו בחלקם על דרך שאמרו איזה עשיר השמח בחלקו, וקא נגדי נחלי דמשחא מתותיהו הכוונה שבאור תורתם הנמשל לשמן יאירו עד למרחוק, אמינא אית לי מנייכו חולקא לעלמא דאתי הורוני איך אזכה גם אנכי לקבל חלק בעולם הבא ואדע מה לעשות חדא דלי גדפא הוא הגף שהוא כנגד היד, והורה בזה שבזכות הצדקה שעושין ביד יזכה לחיי העולם הבא כמו שאמרו בב"ב שאלו לשלמה בן דוד עד היכן כח הצדקה והשיב פוק חזי מה כ' אבא פיזר נתן לאביונים צדקתו עומדת לעד, וחדא דלי לי אטמא הוא הרגל, והרצון שישמור את רגלו מבא בלכד. אך שילך בדרך הטוב ע"ד שנאמר אם בחקותי תלכו ואמרו חז"ל במדרש חשבתי דרכי ואשובה רגלי אל עדותיך בכל יום הייתי מחשב למקום פלוני אני הולך והי' רגלי מוליכות אותי לבהמ"ד. וכמו שפירשתי בספרי. כי אתאי לקמי' דר"א א"ל עתידין ישראל ליתן עליהם הדין, על בלי קחתם מוסר מת"ח כאלה לילך בדרך טובים:

ד **ועל** דרך זה שאלו לר' יהושע בן חנניא מדוע ת"ח חיין חי' הצער ועוני, על דרך שאמרו חז"ל שחורת כעורב אלו ת"ח שנעשין אכזרין על בניהם כעורב, ומגדלים בניהם להעציר בעדם מתענוג עולם הזה. ולהיפך מזה האומות יחי' חיי החופש והתענוג וממלאים כריסם מעדנים, ואייתי תרתי ביעי מזוגתא חורתא ומזוגתא שחורתא והראה שהולדות שוות. וכן אין הפרש בין צדיק לרשע ותולדותיהן ופרי מעלליהם שוות., אין דין וחשבון, אייתי לי' איהו תרי גביני א"ל הי דעיזי חורתא והי דעיזי אוכמתא הורה לו ברמז שבאמת יש הפרש בין צדיק לרשע אך בבוא יום הכפורים ישראל מביאים שני שעירים אחד לעזאזל. והיא מרומז לעשו שהוא אדמוני. ואחד ליעקב. והתולעת השני נתלבן וזה הגביני מעיזי אוכמתא שנתלבן והקב"ה מוחל עונותיהן. וכל ישראל שוים לטובה. ועל כן אמרו במדרש ויהי ערב אלה מעשיהם של רשעים ויהי בקר מעשיהם של צדיקים. יום אחד דא יו"כ שהצדיקים וגם הרשעים יצאו זכאים:

ה **ואמרו** בבכורות בסבי דבי אתינא שאמרו לי' ורציצה דמית בביעתי' בהי נפקא רוחי' א"ל מהיכא דעל נפיק. ובגמ' דב"ב אמר רבה בר ב"ח זימנא חדא הוה קאזלינין במדברא ואתלוי בהדן ההוא טייעא דהוה שקיל עפרא ומירח לי' ואמר הא אורחא לדוכתא פלן אמרינן כמה מרחקינן ממיא ואמר לן הבו לי עפרא ואמר לן תמניא פרסא תנינן ויהבינן לי' אמר דמרחקינין תלתא פרסי אפכית לי' ולא יכולת לי':

הנה ידוע שהעפר מורה על האחדות כי ישראל נמשלו לעפר ולחול ולכוכבים. כי הכוכבים אין להם אף הרכבה שכינית כי כל אחד ברחוק מחבירו. אך הם מאירים ונמשלו להם ישראל שהם מפוזרים בכל קצוי ארץ ומאירים באור חכמתם. אולם החול יש לו הרכבה שכינית אך לא מזגיית ונמשלו לו ישראל בעת ששוכנים. זה אצל זה ואינם מאוחדים בדעתיהם ובמשאלותיהם וע"ז אמר וד' נתן חכמה לשלמה כחול אלה ישראל כמו שפרשתי בספרי שיח יצחק. ואמנם בהיות ישראל מיוחדים כאיש אחד נמשלים לעפר. כי רגבי עפר יש להם הרכבה מזגית ועי"ז יצא פרי תנובה ממנו להחיות נפש כל חי וזה שסיפרו בתענית דף כ"א בנחום איש גם זו ששדרו ישראל דורן לקיסר על ידו מלא סיפטא דאבנים טובות ומרגליות אתו גנבי שקלו למרגניתא ומלאוה עפרא כי אתא ומייתי לבי קיסר בעא למיקטלי' אתי אליהו אידמי לי' כחד מינייהו אמר דילמא עפרא דאברהם אבינו הוא דכתיב כעפר חרבו כקש נדף קשתו. הוה חדא מדינה דלא הוה כבשו לי' שדרו וכבשו לי' ומלאו לספטי' אבנים טובות ומרגליות, דאברהם אבינו המשיך מדת החסד והחמלה ועל ידו יתאחדו כל באי עולם והוא שורש האחדות וזה עפרו של אברהם אבינו דכתיב יתן כעפר חרבו שע"י האחדות וקישור כל אנשי דתו לחם והכניע אויביו כמו בחרב כי זאת הי' חרבו. ואליהו אמר לאשר שלחו עפר להורות שהרכבה מזגיית הוא להט החרב הנוצחת, ואולי רמזו כל זה חז"ל באמרו בביטול חמץ ליבטל ולהוי הפקר כעפרא דארעא, והכונה כי החמץ והשאור מורה על גיחות המפרעת האחדות וכאשר ישרוף החמץ וישבית השאור ויקח מצה המורה על שפלות כי אז תתאחד כנסת ישראל ועל כן אומרים ליבטל כי האדם צריך להפקיר א"ע לטובת הכלל ולהיות כמדבר וזה כעפרא דארעא להתאחד ולעשות צמח ואולי זה עפרא של אברהם אבינו שאמר אליהו שיפקירו עצמן כל אנשי חיל וישליכו נפשם מנגד לטובת מדינתם.
ולתכלית הנצוח:
והנה אמרו בש"ס סוף סוט' ובע"ז ובירושלמי שבת פ"א וסוף פ"ג דשקלים ר"פ בן יאיר אמר זריזות מביא' לידי נקיות נקיות מביא' לידי טהר' טהר' מביא' לידי קדוש' קדוש' מביא' לידי ענו' ענו' מביא' לידי יראת חטא יראת חטא מביא' לידי חסידות חסידות מביא' לידי רוח הקודש רוח הקודש מביא' לידי תחיות המתים תה"מ מביא' לידי אליהו זכור לטוב. והנה זה לעומת זה ברא הקב"ה כי אמרו חז"ל בסוכ' נ"ב שבע' שמות יש לו ליצה"ר רע ערל טמא שונא מכשול אבן צפוני. ולעומת זה יש שבע' מדרגות ללחום נגד היצה"ר זריזות נקיות טהר' קדוש' ענו' יראת חטא חסידות. וזה שאמרו בנרות דזכרי' שרא' מנורת זהב וגל' על ראש' ושבע' נרותי' עלי' שבע' ושבע' מוצקות לנרות אשר על

ראש'. ושנים זתים עלי' אחד מימין הגל' ואחד על שמאל'. הכונ' שבע המדרגות של היצה"ר שהוא משמאל הגל', ושבע המדרגות של היצ"ט שהיא מימין הגל' ויען ויאמר זה דבר ד' אל זרובבל לאמר לא בחיל ולא בכח כי אם ברוחי. כי אם לא הי' השבע' נרות משמאל הגל' שהמה מדות הרעות של יצה"ר הי' האדם מוכרח במעש. על כן ברא הקב"ה זה לעומת זה. וזה לא בחיל ולא בכח כי אם ברוחי. כי האדם אין מוכרח במעשיו כאמור וזה שאמרו במדרש בהעלותך פט"ו כנור של מקדש של שבע נימין עם חסידות ולימות המשיח נעש' שמנ' ולע"ל נעשית עשר והכונ' שעד רוח הקודש ועד בכלל יש שמונ' מדרגות אשר ישמיעו קול נעים ככנור בלב ישראל ולעתיד לבא של עשר שאז יהי' תחיית המתים ואליהו הנביא. ויהי' עשר מדרגות שיהמו וישמיעו הוד קולם:

י **וכל** זה רמזו בגמרא, שאמר רבה בר ב"ח זימנא חדא הוה קאזלינין במדברא, שעשה עצמו כמדבר, ואתלוי גבן ההוא טייעא, דהוה שקיל עפרא ומורה לי' שראה בדקדוק היטב ביסוד העפר שהוא מורה על אחדות כאמור, והאחדות מביאה לידי זריזות כי אם הוא בעיני' כאין וכאפס ואך יחי' באמצעות חבירו וע"י חבירו שזה נקרא חיות הכללי ורוב שלום כי אז יזרז כל אחד את חבירו, וע"י יבוא לידי נקיות שיהי' ידי' ורגלי' נקיות שלא יגזול ולא ילך להזיק לחבירו ע"ד שפירשתי ורחצו ידיהם ורגליהם וע"ז אמרו להטייעא ואמר הא אורחא לדוכתא פלן שזה הדרך לבא לידי תכלית הנרצה, אמרו לי' כמה מרחקינין ממיא, והכונה מהמדריגה הגבוה שתמלא הארץ דעה כמים לים מכסים אמר שמנה פרסאות שעם האחדות הוא ח' תנינן ויהבינן לי' אחרי שבאו כבר לידי חסידות שאל ואמר שלשה פרסאות והוא רוח הקודש תחיית המתים ואליהו הנביא:

יא **ואחרי** שביארנו טבע העפר שהוא באמצעות חיבור רגבי' תוציא צמח. נבאר דברי סבא דבי אתינא ששאלו ורציצה דמית בביעתי' בהי נפקא רוחא. הנה לדעת חכמי האמת הנפש היא רוחני ואינה תופסת מקום אך לדעת האפיקורסים והמאטראליסטן הנפש איננה רוחנית ויאמרו עלי' שהיא כעין הפלואידום. וגם היא גשמית והנה סבא דבי אתינא היו מהכת האומרת שהנפש הוא ג"כ גשמית ותופסת מקום ע"כ שאלו ורציצה דמית בביעתי' שהעוף שנתרקם וחי ומית מהיכא נפקא רוחא כיון שהקליפה סובבת מכל צד ובאמת פלפלו בזה הבעל התרומות והרמב"ן אם אסור משום נבל' בעודו בביצתו כדאיתא בזקני בת"ש סי' ט"ו והוא השיב מהיכי דעאל דלדעתי החיות אף בעוף הוא רוחני ואינה תופסת מקום אך לדעתכם שהיא דבר גשמי למה לא שאלתם היכי על וכמו שלא תקשה איך על כן לא תשאלו איך נפק:

ח **וסבי** דבי אתונא אמרי לר' יהושיע ב"ח אחוי לן מנא דלא שוי לחבלי' אייתי בודיא פשטוהו לא הוה עייל בתרעא אמר להו מייתי מרא סיהרוה היינו מנא דלא שוי לחבלי': **ובגמ'** דב"ב אמר לי' רבה בר ב"ח אמר לי ההוא טייעא תא ואחוי לך מתי מדבר אזלי וחזינהו ודמי כמאן דמבסמי וגני אפרקיד והוה זקיפו בירכי' דחד מנייהו ועייל טייעא תותי' בירכה כי קא רכיב גמלא וזקיפא רומחי' ולא נגע בי' פסקו חדא קרנא דתכילתא דחד מנייהו ולא הוה מסתגי לן אמר לי' דילמא שקלה מדי מנייהו דגמירי דמאן דשקל מידי מנייהו לא מסתגי להו אזלי אהדרתא והוה מסתגי לן כי אתאי לקמי' דרבנן אמרי לי' כל אבא חמרא וכל בב"ח סיכתא. למאי הילכתא עביד הכי למידע אי כב"ש איבעי לך למימנא חוטין אי כב"ה איבעי לך למימנא חוליא:

הנה האי טייעא אמר תא ואחוי לך מתי מדבר הכונה להתבונן החטא מדור דעה הזה, והנה עיקר חטאם הי' על שמאסו בארץ חמדה כי הם חשבו לעיקר ירושת א"י יען שהיא ארץ זבת חלב ודבש ובאמת עיקר כיבוש ארץ ישראל הי' בשביל שהוא תחת קו האמצעי ופנימית הארץ מועיל לקדושה וטהרה על כן אמרו במדרש פ' שלח משל למלך שביקש ליתן לבנו אשה עשירה נאה ובת טובים אמר אלך וארואנה כמו שפירשתי בספרי אולם אנשי המדבר לא שמו על לבם אך עניני הגופנים למלאות בטנם על כן מאסו בארץ חמדה בשלוח מרגלים לראות את הארץ ועל זה רמז דדמי כמאן דמבסמי שהם מבוסמים מרוב אכילה ושתי' וגני אפרקיד ולא חשו לדבר עבירה. והנה חטא המרגלים שדיברו לשון הרע כמ"ש רש"י בחומש וש"ס ערוכין ודרך בעל לשון הרע להלוך רכיל ולדבר סרה על כן ראה בשכלו שהי' זקיפו בירכי' דחד מנייהו שהי' רגלו זקוף ומוכן ללילך רכיל כדרך מספרי לשון הרע וכל כך הי' מזיק ברגלי' עד שהגמל שאסרה תורה בשביל שפרסה אינו מפריס כי הנה השני סימני טהרה המה הבהמה שמעלה גרה הוא אינה רעבתנית כל כך ובהמה או חי' שאינה מעלה גרה הוא רעבתנית ובאכול אותה מולדת תכונה רעה בנפש ובהמה שמפרסת פרסה אינה דורסת אולם החי' שאינה מפרסת פרסה היא דורסת ומזקת ברגלי'. והנה הגמל שפרסה אינה מפריס הוא מזיק ברגלי' אולם בעל לשון הרע הוא יותר מזיק ברגלי' עד דטייעא כי קא רכיב אגמלא שהוא מזיק ברגלי' לא נגע בי' כי לא הגיע לקרסולי' כי בעל לשון הרע יותר מזיק מגמלא אמנם על כל זה לא הי' מזיקים כל כך מתי מדבר שהי' מלובשים תכלת ובציצית נא' ולא תתורו אחרי לבבכם לדבר סרה להזיק לעמיו אמנם צייר בנפשו אלמלי פסקו קרנא דתכלתא ולא הוה מסגי לן דאז הי' מזיקין כל כך עד שאי אפשר ללכת בשוק מחמתן כמו שאמרו במדרש שופטים אם ראית חנף ורשע מנהיג את הדור נוח לו לאדם לפרוח באויר ולא להציץ בו

והכונה דאי אפשר לילך בארץ מחמתו ואמר כל אבא סיכתא שהי' לו למנות חוטין או כב"ש דאמרו ד' חוטין אי כב"ה דשלשה חוטין הכונה לפי שב"ש היו מעוטרין במדה גבוה ורוממות ולכן הי' צריכין יותר חוטין לצמצם התשוקות וב"ה שהי' מעוטרין במדות העניות בלא"ה הי' סגי בג' חוטין וזה ביאור השאלה מסבי דבי אתינא שאמרו אחוי לן מנא דלא שוה לחבלי' שאדם נברא בדעת וד' נתן חכמה בלבו ונתן לו פה ושפתים להגות בחכמה ובתבונה ואם הוא מדבר בלשון הרע עוד גרוע הוא מבהמה כמו שאמרו חז"ל ת"ח שאין בו דיעה נבלה טובה הימנו ואייתי לי' מחצלת ושובר הבית להכניס המחצלת וכן האדם פוגם בנפשו ומפקיר עשרת האדם חכמתו ותבונתו בשביל עוגה אחת שאוכל בעל לשון הרע:

וכל כך גדול החטא לשון הרע עד שבחטא זה ירדו אבותינו למצרים כמו שפירשנו במקרא ובזכות ד' דברים יצאו ממצרים שלא הי' בהם דלטורין על כן בטלו היצה"ר הזה שהוא שאור שבעיסה שהוא היצר מלשון הרע ורכילות כן יעזרנו ד' לבלי ישלוט בנו יצה"ר ונזכה לעשות אך מעשים טובים תמיד אמן:

דרוש ו

תוכחת מוסר ליום א' מימי הסליחות תרמ"ג ובו הספד על חמשה גדולי הדור:

א **ישעי'** הנביא קונן על מיתת הצדיקים ואמר הצדיק אבד ואין איש שם על לב ואנשי חסד נאספו באין מבין כי מפני הרעה נאסף הצדיק, יש להבין כפל הלשון. ונ"ל לפרש דהנה אמרו חז"ל בתענית ט"ו אמר רנב"י לא הכל לאורה ולא הכל לשמחה אלא צדיקים לאורה וישרים לשמחה שנאמר אור זרוע לצדיק ולישרי לב שמחה. כבר פרשתי דבריהם דהנה יש צדיקים אשר נולדו בטבע במזג חם והטבע גורם להם שיהי' להם תשוקות ותאוה לאכילה ושתי' והם לוחמים עם יצרם תמיד. וכמו שפי' הבינה לעתים דברי חז"ל שאמרו כשבא שמואל הנביא למשוח את דוד וראה אותו אדמוני נחרד, ואמר לו הקב"ה קום משחהו כי זה הוא זה הוא בעולם הזה זה הוא בעולם הבא, ופי' שראה שמואל אותו אדמוני מטבע החם וירא שמא הוא שופך דמים מזרעו של עשו שהי' אדמוני. ואמר לו הקב"ה זה היא, היא המעלה בדוד שנולד בטבע רע והתהפך מזגו לטוב ועל כן אמר כי זה היא בעולם הזה הואיל וזה היא בעוה"ז שהיא מבני עה"ז אוהב תענוגים ושנה מזגו זה לטובה היא בעולם הבא. וזה כונת חז"ל בברכות ד' לדוד שמרה נפשי כי חסיד אני, אמר דוד לא חסיד אני שכל מלכי מזרח ומערב יושבים אגודות אגודות בכבודם ואני ידי מלוכלכות בדם בשפיר ושלי' לטהר אשה לבעלה אולי רמזו שדוד נולד בתכונה רעה הרמוזה באדמומות ולעומת הצדיקים שנולדו במזג טוב אומר שכל מלכי מזרח ומערב

המה הצדיקים הגדולים יושבים אגודות אגודות ואני נולד בטבע רע וידי מלוכלכות בדם בשפיר ושלי' וידי עוסקות לטהר הלכלוך ולנקות חלאת המזג ולתקן החטאים שהמה מלידה ומבטן לטהר אשה היא הנפש המשכלת ולזכותה לפני האדון ה'. ולעומת זה אמרו חז"ל ביומא כ"ג שאול באחת ששאול הי' מטבע הטוב שנולד בתכונות טובות כמו שאמרו שם ביומא בן שנה שאול במלכו כבן שנה שלא טעם טעם חטא. אמנם דוד בשתים שדוד הי' לו בתחל' מדות רעות ואח"כ התהפך מדותיו, ולא עלו לו לרעה. והנה הצדיק אשר נולד במזג טוב אין לו עבודה קשה ועובד בשמחה וטוב לב. ולעומת זה אין שכרו גדול כל כך כמאמר חז"ל לפום צערא אגרא. ולעומת זה הצדיק אשר הי' לו מלחמ' בימי חי' עם תכונת ומדות נפש אין לו שמח' כמאמר חז"ל כל הגדול מחבירו יצרו גדול ממנו. ולעתיד לבא צדיקים נדמה להם כהר ובוכים, מי יוכל לכבוש את ההר הזה אמרו בסוכה. אולם לעת"ל יאיר אורו ויגדל מאוד. וזה שאמר לא הכל לאורה ולא הכל לשמחה אלא צדיקים והם הכובשים את יצרם ולוחמים נגדו, לאורה לעתיד לבא וישרים המה הנולדים טבען במזג טוב לשמחה כי יש להם תענוג ועדן נפש ביראת ד' ואהבתו:

ב **וע"ז** אמר המקונן הצדיק אבד ואין איש שם על לב לפי שהצדיק הוא הלוחם תמיד ביצרו ע"ד שאמר דוד לבי חלל בקרבי שהי' ידיו מלוכלכות בדם בשפיר ושלי' לטהר הנפש מחלאתה ואין לו תענוג בעבודתו ושנאסף אל עני' אין איש שם על לב להתפעל לתשובה ולהבין שנאסף בעמו הדור אמנם אנשי חסד נאספו ישרי לב שהי' לבם שלם בקרבם לעבודת ד' ועשו מעשיהם בשמחה והתענגו בעבדות ד' והמה לא מתו מרוב צער ויגון ועבודה אך בעונות הדור והמה לאות כי גם הצדיק הראשון לא אבד מרוב יגון אך בעון הדור וע"ז אמר באין מבין כי מפני רעה נאסף הצדיק שלא יראה ברעה העתידה לבא ח"ו אם לא נשוב בתשובה שלימה והנה הפעם נאספו שלשה גדולי הדור והם הרב הגאון הצדיק מו"ה שמעון סופר אבד"ק קראקא והצדיקים הקדושים מסאנדוגורא ומסוגיט אורות אשר עבדו ד' בשמחה ובאהבת ד' ויראתו כל ימיהם והרב הצדיק האבד"ק קראקא והרב הקדוש מסאנדוגרא עוד לא באו לימי שבעים שנה והמה נאספו לתוגת כל ישראל ולצערם אוי לדור שאבדו מנהיגיהם ואוי לספינה שאבדה קברניטה ע"כ עלינו לבכות ולקונן חבל על האי שיפרא דבלי בארעא ולעורר קינה ואבל הגה ונהי:

ג **ואמרו** חז"ל שם בתענית י"ד ע"ב לא הכל בקימה ולא הכל בהשתחוי' מלכים בקימה ושרים בהשתחוי' שנאמר כה אמר ד' גואל ישראל וקדושו לבזה נפש למתעב גוי לעבד מושלים מלכים יראו וקמו שרים וישתחוו ופירש"י לישראל הבזוים ומתועבים ועבדים מושלים בהם ונ"ל לפרש דיש צדיקים המבקשים רחמים על ישראל ע"ד תפלה לעני כי

יעטוף ולפני ד' ישפך שיחו ויש צדיקים גדולים המבטלים גזירות הרעות ע"ד הקב"ה גוזר וצדיק מבטלו ושמעתי דבר יקר במאמר חז"ל או לי כי נשבעתי ועכשיו שנשבעתי מי מיפר לי ולכאורה הי' לומר מי מתיר לי דחכם בהתרה, אך ההפרש בין חכם לבעל דחכם צריך לבקש פתח וחרטה וכן צדיק מבקש זכות ומעתיר ומתפלל ובעל א"צ טעם להפרתו אך שאינו רוצה בנדרה וכן נמצא צדיקים מבטלין גזירת בלי בקש זכות ובלי נתון טעם והקב"ה ממלא רצונם וע"ד זה אמר או לי שנשבעתי ועכשיו שנשבעתי מי מיפר בי הגם שנמצאו צדיקים מלמדים זכות מחננים ומתפללים אבל בעו"ה לא נמצא צדיק אשר יבטל הגזירות בלי תת טעם לדברי' ע"ד הפרת הבעל ע"ד שאמרו במשה רבינו איש האלקים בעלה דמטרנותא וע"ז אמרו דמשה רבינו נקרא קם שנאמר ולא קם עוד נביא כמשה והקב"ה אמר במיתת משה מי יקום לי עם מרעים כמו שאמרו חז"ל בסוטה שמשה קם וביטל הגזירות לבל יחילו חלילה והי' איש גבור חיל הקב"ה גזר וצדיק מבטלו ואמנם נמצא צדיקים אשר מחננים ומעתירים בענות רוחם ועל כן אמר לא הכל בקימה להתיצב נגד גזירות של המקום ע"ד שאמר יתרו למשה רבינו הי' אתה לעם מול האלקים, שאתה משה רבינו תהי' לנגד מדת הדין לבטל גזירות של הקב"ה אך יתפללו ויתחננו מלפניו יתברך בבכי ובדמעות, ולא הכל בהשתחויה דיש צדיקים שמבטלין הגזירות ע"ד שביארנו מי מפר בי אלא מלכים בקימה ושרים בהשתחוי', וע"ז אמר כה אמר ד' גואל ישראל וקדושו לבזה נפש למתעב גוי לעבד מושלים והמה ישראל המבוזים בעו"ה בגלות ואיך יושעו ויגאלו אלא מלכים המה הצדיקים הגדולים יראו וקמו יתעוררו להושע לישראל מצרותיהם בדרך צדיק גוזר והקב"ה מקיים, ושרים המה צדיקים שאינם במדה גבוה כזה וישתחוו יחננו ויתפללו לפניו יתברך שיכבוש כעסו ויהי' לעזר ולהושיע לישראל, ועתה מורי ורבותי הנה קרבו ימי הדין אשר כל אדם יחרוד וינוע הגיעה השעה לעמוד לפניו יתברך במשפט על כל נעלם על כל מעשה ופעולה ואנחנו נדע שאין לנו בעו"ה שום זכות כי ידינו מלוכלכות בעונות ופשעים וכל השנה לא עשינו מאומה לטהר הנפש ומי יעמוד לנו בפרק ומי ישפוך שיח ויעתיר בעדינו אם נאספו הצדיקים הקדושים האלה על כן עלינו לחלות ולחנן ולהשיב בתשובה לפניו יתברך, והנה פירשתי דברי הגמ' ברכות ל"ה כתיב ואספת דגנך וכתיב ועמדו זרים ורעו וכו' ומשני כאן בעושין רצונו של מקום כאן באי' עושין רצונו והקשו תוס' הרי קרא דואספת דגניך קאי אהי' אם שמוע תשמע, דעושין רצונו ופירשתי הכונה עושין רצונו של מקום היינו שמהפכין רצון הקב"ה וצדיק גוזר והקב"ה מקיים, והם עושין רצון להקב"ה, וקרא דוהי' אם שמוע לא מיירי בצדיק שיכול להפוך רצון כל כך וקצרתי:

ד **והנה** אמרנו היום בבקר במוצאי מנוחה קדמנוך תחלה הט אזנך ממרום יושב תהלה לשמוע אל הרנה ואל התפלה, נלע"ד לפרש עפ"י דברי הזהר הקדוש פ' בראשית סוף פיסקא ויאמר אלקים יהי רקיע ויהי מבדיל בין מים למים, הכא בפרט רזא לאפרשא בין מים עילאין לתתאין ברזא דשמאלא הכא מחלוקת ברזא דשמאלא דעד הכא רזא דימינא היא והכא היא רזי דשמאלא ובגין כך אסגיאו מחלוקת וכו' ובההיא מחלוקת אתתקף אשא דרוגזא ונפיק מיני' מההיא מחלוקת גהינם וגיהנם בשמאלא איתער וכו' כגונא דא מחלוקת קרח באהרן שמאלא בימינא וכו' חשך כד איתקף איתער בתוקפי' וברא בי' גיהנם וכו' כי נפיק שבת סלקא מגיהנם חד סטרא ממנא בישא דבעא לשלטאה בשעתא דאמרין ישראל ומעשה ידינו כוננה עלינו ונפיק מההיא דרגא ובעא לאתערבא בזרעא דישראל ולשלטאה עלייהו דישראל ושראל עבדי עובדא בהדס וביין ואמרו הבדלה ואיתפרש דכתיב הבדלו מתוך העדה וכו' כד איתברא גיהגם כדין איתבריאו כל אינון מלאכים דקטרגי למריהון לעילא וכונת דבריו הקדושים שהעולם נברא ביום א' וידוע דקודם שנברא העולם הי' הוא אחד ושמו אחד, ותיכף בהתחלת הבריאה דהתחילה בליל א' כדאמרינן בריש ברכות יליף מבריאתו של עולם דכתיב ויהי ערב ויהי בקר, ותיכף כשאמר הקב"ה ויהי מבדיל בין מים למים נעשה גופין מורכבין והיא שורש ההפרדה דבעולם עליון עושה שלום במרומיו וכאשר נעשה גופין מורכבין נעשה מחלוקת כמ"ש בעקידה פ' תשא, וכשאמר הקב"ה שיהי' הבדל בין מים למים אסגיאו מחלוקת דהמים התחתונים נתקנאו בעליונים ועל כן נקראו מי בוכים כמ"ש באור החיים פ' סוטה, ובההיא מחלוקת אשא דרוגזא ואיתברא גיהנם ונבראו מקטריגין ובעא לאתערבא בישראל אולם ישראל מבדילין תיכף במוצאי שבת ומברכין על הריח שחוש הריח לא נפגם בחטא אדם הראשון, כאשר ביארו חז"ל באמרם מנין שמברכין על הריח שנאמר כל הנשמה תהלל וכו' איזה דבר שהנשמה נהנה ממנו לפי שלא נפגם בהחטא, וגם הדס רמז ליעקב אבינו כדאמרינן במדרש אמור וענף עץ עבות זה יעקב מה הדס רחיש בעלי' כך יעקב אבינו רחיש בבנים, ומברכין על היין והיא רמז לשבעים סנהדרין כי יין בגמטריא שבעים ומברכין על הנר והוא אור התורה וכ"ז רמז על מדת השלום, כי הסנהדרין ישבו אצל המזבח אשר כתוב לא תניף עליהם ברזל כי היא נעש' לעשות שלום ולהצמיח האחדות ויעקב הי' לו שבעים נפשות וקרא אותם הכתוב נפש כי ישראל היה שורש האחדות, ובכח התורה אשר דגלה שלום וכח הסנהדרין ומדת יעקב אבינו גוברין על המקטרגין ואש של גיהנם ועל כן אמרו חז"ל פושעי ישראל אין אש של גיהנם שולטת בהן ק"ו ממזבח, כדאיתא בסוף חגיגה, וע"כ כשאומרין ישראל הבדלה יקוים

הבדלו מתוך העדה הזאת ואז קרח ועדתו ירדו לגיהנם שישראל שורש האחדות גוברין על קרח סטרא דשמאלא, וזה סוד ההבדלה, ועל כן העתרנו היום בבקר במוצאי מנוחה קדמנוך תחלה שאנו קדמנוך במוצאי מנוחה בעת שנברא גיהנם ואיתבריאו מקטרגים דמקטרגין למריהון לעילא ואנחנו קדמנוך בג' מצות יין הדס ואור, ובו הבדלנו אינון מקטריגין למריהון ולכל בני ישראל אור במושבותם, ועל כן אנחנו מחלים הט אזנך ממרום יושב תהלה לשמוע אל הרנה ואל התפלה ואל תתן כח למקטריגים שיחוצו בעד תפלתינו, הטה אזנך ושמע אבינו שבשמים:

ה **ואמרו** חז"ל שם בתענית י"ד ע"ב לא הכל בקריעה ולא הכל בנפילה משה ואהרן בנפילה יהושע וכלב בקריע' דכתיב ויפול משה ואהרן על פניהם ויהושע וכלב קרעו בגדיהם. יש לבאר עפ"י מקרא כתיב ראשיכם אל תפרעו ובגדיכם לא תפרומו ואחיכם כל בית ישראל יבכו את השריפה אשר שרף ד'. ונפרש עפ"מ שאמרו חז"ל ת"ח שמת הכל קרוביו הכל קרוביו ס"ד אלא הכל כקרוביו הכל קורעין עליו, והכונ' לפי מה שכ' בעקידה פ' תצוה דבגדים נקראים מדות וע"כ אמרו ת"ח שנמצא רבב על בגדו חייב מיתה, ובהבגדים האדם ניכר אם הוא עשיר או עני וכן במדות האדם ניכר. והנה במות ת"ח וצדיקי הדור כל אדם צריך לפשפש במעשיו ולעשות תשובה אולי בעונותיו מת הצדיק, דהצדיק נאסף בעון הדור כמו שאמרו חז"ל הנזקין שמין להם בעדיות וכשאדם חוטא הוא פוגם בספירות העליונות כמאמר עזרא חבול חבלנו בד' אלקינו וכל ישראל ערבים זה בזה והקב"ה גובה מעידית וע"כ אמרו אין הפרעניות מתחיל אלא מן הצדיקים שנאמר כי תצא אש ומצאה קוצים ונאכל גדיש ואמרו חז"ל שכבר נאכל גדיש ואמרו חז"ל במדרש פ' תרומה ועשית קרשים למשכן על שם שהוא עומד למשכן שאם נתחייבו שונאיהם של ישראל כלי' היא מתמשכין עליהן אמר משה לפני הקב"ה והלא עתידים הם שלא יהי' להם לא משכן ולא מקדש ומה תהא עליהם אמר הקב"ה אני נוטל מהם צדיק אחד וממשכנו בעדם ומכפר אני עליהם את כל עונותיהם. וכן הוא אומר ויהרוג כל מחמדי עין, ודברי המדרש צריכין ביאור שבתחילה אמר שהקב"ה נוטל מהם צדיק אחד. ומייתי מקרא ויהרוג כל מחמדי עין. אך המקרא בעצמו מפרש דבריו שמסיים באהל בת ציון שפך כאש חמתו. שהי' חרון אף גדול ועל כן מתו כל מחמדי עין. וכן הקב"ה שפך כאש חמתו עלינו דור יתום ואלמון ונאספו הרבה צדיקים בשנה הזאת ועלינו לשוב בתשובה שלימה ולבקר ולחפש אחר עונותינו ועל כן אמרו ת"ח שמת הכל כקרוביו הכל קורעין עליו ואמרו חז"ל נשי דשכנציב אמרו ויי לאזלא ויי לחבילא וכן אמרו מותא כי מותא ומרעין חיבוליא. דהמיתה היא טבעית אך זאת רעה חולה

כי הצדיקים נתמשכנו בעונותינו ועל כן חייב כל אדם לקרוע בגדיו ולפשפש במעשיו. ואמר הנביא וקרעו לבבכם ואל בגדיכם אם תקרעו לבבכם להשיב בתשובה לפניו יתברך אל תצטרכו לקרוע בגדיכם:

ואמנם שפתי כהן ישמרו דעת והכהנים היו מלובשים במדות יקרות לכן אמר בגדיכם לא תפרומו אך ואחיכם כל בית ישראל יבכו את השריפה אשר שרף ד'. ולכן אמרו חז"ל לא הכל בקריעה ולא הכל בנפילה דמשה ואהרן בבא עת צרה ליעקב לא היו צריכים לקרוע בגדיהן אך נפלו על פניהן ויהושע וכלב קרעו בגדיהן. על כן אחי ורעי נפשפש במעשינו ונבקר פעולתינו אולי יתעשת ד' לנו ולא נאבד:

והנה אמרו במסורה זכרון תרועה אין זכרון לראשונים אין זכרון לחכם עם הכסיל. נ"ל לפרש עפ"י מה שפירשתי דברי התפלה כי אתה שומע קול שופר ומאזין תרועה ואין דומה לך דרש"י כ' והוא מהמדרש דמשה רבינו אמר האזינו השמים ותשמע הארץ לפי שהי' קרוב לשמים יותר מהארץ ולכן אמר לשון האזינו הנאמר לדבר קרוב. וישעי' הנביא אמר שמעו שמים והאזיני ארץ. לפי שהי' קרוב לארץ וכבר כ' השל"ה דשופר הוא מורה על הצדיק שהוא קול שופר פשוט ותרועה מורה על הבעל תשובה עיי"ש. ועל כן כשאומרים כי אתה שומע קול שופר ומאזין תרועה שעל התרועה שהיא מורה על בעל תשובה אומרים בלשון האזינה לפי שהקב"ה מקרב הבעל תשובה ומקום שבעלי תשובה עומדים אין צדיקים גמורים יכולין לעמוד ואין דומה לך דכבר אמרו במדרש שהחכמה אמרה הנפש החטאת היא תמות, והקב"ה אמר יעשה תשובה ויכפר וזה הוא חסד גדול ולכן אין דומה למדת חסדו של הקב"ה שמקבל תשובה. ואמנם הנה הרמב"ם בה' תשובה כ' דהתשוב' הוא שיעזוב החוטא חטאו ויסירו ממחשבתו ויגמור בלבו שלא יעשהו עוד וכו' ויעיד עליו יודע תעלומות שלא ישיב לזה החטא לעולם שנאמר ולא נאמר עוד אלקינו למעשה ידינו וכו'. הנה מה שכ' ויעיד עליו יודע תעלומות לא נודע מקורו. ונ"ל דמקורו מן המדרש הובא בילקוט שובה ישראל וגו' אומרים ישראל לפני הקב"ה רבש"ע אם אנו עושין תשובה מי מעיד בנו אמר להם הקב"ה לרעה נעשיתי לכם עד שנאמר וקרבתי אליכם למשפט והייתי עד ממהר בכשפים ולטובה איני נעשה לכם עד הוי שובה ישראל עד ד' אלקיך שפי' תיבת עד לא בפתח רק בצירי עד ד' וגו' וצריך להבין מה שאלו מי מעיד בנו והרי תשובה הוא מצוה ככל המצות. ומדוע ישאל אך עלי' מי מעיד בנו. אולם לפמ"ש הרמב"ם שהתשוב' היא באופן שיעיד עליו יודע תעלומות שלא ישיב עוד לכסלה היטב שאלו מי מעיד בנו דע"ז לא יוכל להעיד רק יודע תעלומות. והכונה לפי מה שביארנו במקום אחר דאם אדם עושה דבר ונהנה ממנו עושהו פעם

אחרת. אמנם אם נצטער בו אינו עושהו עוד הפעם על כן כשמתחרט על מעשה הרע ונתעצב יותר ממה שנהנה בו וכל עוד שזוכר עונו נתעורר העצב בלבו בסבת עונו ודאי לא יעשה זאת. והנה אמרו במדרש מהו צריך להתודות בעיו"כ רבש"ע כל מה שעשיתי בדרך רע הייתי עומד. והכונה אין אדם חוטא אלא אם כן נכנס בו רוח שטות, על כן צריך לזכור ולשמור עצמו מלכד ולזכור שהלך בדרך שטות ויתחרט על זה ואחרי שהקב"ה יודע שלא ישוב עוד לכסלו מוחל העון. וכבר פירשתי דהטעם דנעשה מהחטא זכות לפי שע"י העצב שיש לו מהעבירה שעשה נותן ללבו שלא יעשה עוד ולא יכשל עוד בזה והוא זכות לנפשו וזה שאמר במסורה זכרון תרועה למה לא נאמר תקיעה בתור' בר"ה כי התקיעה הוא קול שופר פשוט, ולמה נאמר תרועה שהוא מורה על התשוב'. ולכן אמר שבעל התשוב' גדול בערכו כי אין זכרון לראשונים שהקב"ה מוחק גוף העון ובטעם הדבר אמר כי אין זכרון לחכם עם הכסיל כי האדם בחטאו נכנס בו רוח שטות. וכשעושה תשובה נתחכם ולכן תשובה הוא מעולם הבינה ה' עילאה ולכן יעיד עליו יודע תעלומות שלא ישיב לכסלו ועל כן אין זכרון לחכם עם הכסיל ולכן נאמר זכרון תרועה:

ז **ואמרו** במדרש פ' אחרי מפני מה נסמכה פרשת מיתת מרים לאפר פרה מלמד כשם שאפר פרה מכפר כך מיתתן של צדיקים מכפרת א"ר יודן מפני מה נסמכה מיתת אהרן לשבירת הלוחות אלא מלמד שהי' קשה לפני הקב"ה מיתתו של אהרן כשבירת לוחות, א"ר חי' בר אבא בא' בניסן מתו בניו של אהרן ולמה מזכיר מיתתן ביום הכפורים אלא מלמד שכשם שיום הכפורים מכפר כך מיתתן של צדיקים מכפרת ומנין שיום הכפורים מכפר שנא' כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם ומנין שמיתתן של צדיקים מכפרת דכתיב ויקברו את עצמות שאול וכתיב ויעתר אלקים לארץ אחרי כן:

ונפרש מקודם דברי הירושלמי פ' הי' קורא אמר ר' חי' סבא מימי לא איכונית אלא חד זמן בעית כונית והרהרתי בלבי ואמרית מאן ליעל קמי מלכא קדמאי אלקפתא או ריש גלותא שמואל אמר אנא מניתי אפרוחי' ר' בון אמר אנא מניתי דומסיא וכו':

ונפרש דברי הגמ' דמ"ק א"ל רב אשי לבר קופיק האי יומא מאי אמרת א"ל אמינא אם בארזים נפלה שלהבת מה יעשו איזובי קיר לויתן בחכה הועלה מה יעשו דגי רקק בנחל שוטף נפלה חכה מה יעשו מי גבים:

שלש הן הטובות והתועלות אשר תהיינה לנו מאיש צדיק א' שהצדיק מגין על הדור לבל תבא רעה חלילה מרעות המתרגשות לבא בדרך הטבע ואם ח"ו מן השמים תבא רעה על הארץ בדרך עונש הצדיק מתפלל ומתחנן לאבינו שבשמים למנוע הרעה וה' הטוב יענה ויאמר סלחתי ולא תבא ולא תהי' הרעה ב' שהוא מורה דרך ועושה משפט לבלי

יניח שבט הרשע על. גורל הצדיקים ובכחו ישבר מלתעות הרשעים ועל ידי כן שלום ומשפט וצדקה יהי' בארץ. ג' ילמד תורה ברבים ויורה דעה ובינה להשכיל את ה' לאהבה וליראה אותו וע"ז שאל רב אשי לבר קופיק למען דעת מדברי' אם מקיים חובותי' בג' מדות היקרות האלה ובר קופיק א"ל שהוא ימלא אחרי הג' החובות העמוסות על הרב ואשר על ידו יתענגו בני עדותו מטובו, לעומת הטובה והמעלה הא' שמגין על הדור ובזה נדמה אמר כארז אם בארזים נפלה שלהבת מה יעשו איזובי קיר כי מי יגין עליהם בעד הרעות המתרגשות בדרך הטבע אם ליקח מהם הארז המגין עליהם ולעומת מה שנהנין ממנו שהו' יעשה משפט לבל יניח שבט הרשע על גורל הצדיק לויתן בחכה העלה מה יעשו דגי הים כידוע שבטבע הדגים כל הגדול מחבירו בולע את חבירו ועל כן אמרו אלמלא מוראה איש את רעהו חיים בלעו שנאמר ותעשה האדם כדגי הים כדאמרינן בע"ז ואם לויתן שהוא הגדול שבדגים ומלך עליהן בחכה הועלה מה יעשו דגי רקק הלא כל הגדול מחבירו יבלע את חבירו ולעומת מה שלמד תורה ברבים והורה דיעה ובינה לתלמידי' אמר בנחל שוטף נפלה חכה וסכר את הנחל לבל יעברו מימי' מה יעשו מי גבים אנה ימצאו התלמידים מים לרוות צמאונם:

ח **ולעומת** ג' התועלת האלה. אמרו בירושלמי א"ר חי' סבא שהוא יצטער אשר לא יוכל לכוין לבו בתפלתו ואמר מימי לא איכונת חד זמן בעית כונת ועלה בלבו ספק בבחי' הצדיקים איזו גדול מחבירו ואמרו חז"ל בברכות ל"ד ע"ב בר' יוחנן בן זכאי שחלה בנו ושלח לר' חנינא בן דוסא הניח ראשו בין ברכיו וביקש עליו רחמים וחי' אמר ריב"ז אלמלי הטיח בן זכאי ראשו בין ברכיו כל היום כולו לא הי' משגיחין עליו אמרה לו אשתו וכי חנינא גדול ממך אמר לה לאו אלא הוא דומה כעבד לפני המלך ואני דומה כשר לפני המלך ופירש"י עבד בן בית נכנס ויוצא שלא ברשות והשר אינו רגיל לבא לפניו. וזה שר' חי' סבא חשב בלבו מאן ליעל קמי מלכא קדמאי אלקפתא או ריש גלותא דאף דאלקפתא גדול מריש גלותא מ"מ אולי ריש גלותא יש לו רשות לבא לפני המלך יותר מאלקפתא וכן במעלות הצדיקים תפלתן מקובלת ביותר לפני הקב"ה ע"ד שאמר ריב"ז לאשתו. ושמואל אמר אנא מניתי אפרוחא. הכונה שהוא שקל בפלס מעלות הצדיקים לפי התלמודים השותים בצמא דבריו. כמשל האם הרובצת על האפרוחים. וכן פי' בעקידה דברי הגמ' בב"מ גבי רבה בר נחמיני לא הוה ידעי דוכתא היכי שלא ידעו על איזו מעלה יספידו החכם הנעלה כד חזי צפרא דעבדי טילא אמרו ש"מ הכא הוא הכונה ששבחו אותו אשר הי' מציל ומגין על התלמודים והמה התלמידים כצפרים עפות. ר' בון אמר אנא מניתי

דומסיא. שהוא מונה ושוקל מעלות הצדיקים לפ"ע שהגינו על הדור כי הקורות מגינים על הבית שלא תפול ושיהי' הגג אשר עליהם למחסה ולמסתיר מזרם וממטר:

אחי ורעי הביטו נא וראו איך גדולה האבידה שאבדנו צדיקים קדושים כי הרב מסאדיגורא מ' אברהם יעקב זצלה"ה הי' קדוש מבטן ות"ח וירא ד' מאוד עד שכל גדולי הדור חרדו לקראתו והוא הי' בנו של אותו צדיק הקדוש ר' ישראל מריזין זצלה"ה ואם כי דרך נסתר לצדיקים אלה בעבדות ד' אמנם צדקתם וקדושתם נודעה למאוד. והי' מגין על הדור בצדקתו הלא תדע כי שר וגדול נפל היום בישראל. והרב הגאון מ' זלמן ליב מסוגיט הי' זקן ויושב בישיבה עם תלמידים רבים ופה מפיק מרגליות בדרשותיו וספריו היקרים. והי' נכדו של הגאון הקדוש מ' משה טייטעלבוים מאוהעל שהי' מפה עירינו והגאון הצדיק אבד"ק קראקא לחם מלחמת ד' באמונה ועליו קראתי בצדק בהספדו בק' קראקא בעת פטירתו שמעון הצדיק הי' משיורי כנסת הגדולה, הוא הי' אומר על שלשה דברים העולם עומד על התורה ועל העבודה ועל ג"ח ודקדקתי על לשון הוא הי' אומר וכי אמר כן תמיד. אך הכונה עפ"י מה שפירש הבינה לעתים והריחו ביראת ד' ולא למשמע אזניו יוכיח ולא למראה עיניו ישפוט ושפט בצדק דלים. והכונה שבצדקו וטוב מעשיו שפט כל העולם שהי' רואין מעשיו ולמדו מהם וכן כל אדם שיש בו יראת שמים דבריו נשמעים. שא"צ להוכיח ולהגיד דברים. אך מפעולותיו רואין מה שעלינו לעשות, וכן מפעולותיו של שמעון הצדיק הכירו כל העולם. שעל ג' דברים העולם עומד:

ט **ואמרו** חז"ל ביומא ס"ט בעשרים וחמשה בטבת בקשו כותים מאלכסנדס וקידם להחריבן את בית אלקים ונתנו להם באו והודיעו את שמעון הצדיק מה עשה לבש בגדי כהונה ונתעטף בבגדי כהונה ומיקירי ישראל עמו ואבוקות של אור בידיהן וכל הלילה הללו הולכין מצד זה והללו הולכין מצד זה עד שעלה עמוד השחר אמר להם מי הללו אמרו לו יהודים שמרדו כך כיון שהגיע לאנטיפרס זרחה חמה כיון שראה שמעון הצדיק ירד ממרכבתו והשתחו' לפני' אמרו לו מלך גדול שכמותך ישתחוה ליהודי זה אמר להם דמות דיוקנו של זה מנצחת לפני בבית מלחמתי פרשתי הכונה ששמעון הצדיק התלבש במדות הנשגבות כעין דיוקנא של הקב"ה מה הוא חנון וכו' וזה נקראין בגדי כהונה כמ"ש בעל העקדה ועל כן אמר דמות דיוקנא של זה מנצחת לפני בבית מלחמתי שמדות הנשגבות המה מנצחים תמיד בבית מלחמתי הפנימית כידוע שהי' מלך גדול וגדול כח מלחמה הפנימית כמ"ש בעקידה פ' שופטי' או יאמר שסבת הצלחתו במלחמה הוא שהנהיג במילי מדות הג' אשר שמם לחוק שמעון הצדיק ועי"ז נצח במלחמתו ולכן אמרו הוא הי' אומר על ג' דברים וכן הי' מתלבש הגאון ר' שמעון מקראקא בג' מעלות

האלו ביתר שאת חבל על האי שמש גדול שאבד מן הארץ וכן הי' הקדוש מטאלנא צדיק ונשגב והרב הגאון מ' יואל אשכנזי הי' ת"ח זקן וירא ד' מרבים מגזע אבני שיש חבל על דאבדון ולא משתכחין על כן החי יתן אל לבו לשוב בתשובה שלימה לפני' יתברך:

י **והנה** אמרנו היום בסליחות אל מלך יושב וכו' מרבה מחילה לחטאים וסליחה לפושעים לא כרעתם תגמול והכונה עפ"י מה שנ' בעיקרים שמצד הדין החוטא נגד מלך מלכי המלכים ענשו הי' להיות עד בלי תכלית והשכר הי' להיות קטון הערך לפי שאינו דומה העושה דבר למלך בשר ודם שצריך להפעולה ועל כן משלם כפי ערכה וגדלה משא"כ מלך מלכי המלכים א"צ להפעולה ואין לו לשלם רק לפי ערך האדם. אמנם הקב"ה משלם השכר כפי ערך גדלותו והעונש כפ' קטון ערך העושה וזה שאמר דוד המלך ע"ה ולך ד' חסד שהחסד משלם כפי ערך גדלותו כי אתה תשלם לאיש תשלומי העונש הוא אך כמעשהו וע"כ אנו אומרים לא כרעתם תגמול שאינו משלם הגמול כפי ערך החטא ולזה אמרו בגמ' ר"א אמר כובש וריב"ח אמר נושא ופירש"י כובש כף מאזנים של זכות שיהי' כבד והיינו שהזכות משלם לפי גדלותו ונושא עון שיהי' קל שהיא מעניש לפי קטון ערך האדם ואומרים אל הורית לנו לומר שלש עשרה דהנה פרשנו מקרא ויגבה ד' צבאות במשפט והאל הקדוש נקדש בצדקה דרש"י פי' פ' שמיני הוא אשר דבר ד' לאמר בקרובי אקדש כשהקב"ה עושה דין בצדיקים הוא מתעלה ומתקלס אם כך בצדיקים ק"ו ברשעים א"כ במיתת צדיקים נתעורר ק"ו ומאוד יש לירא ממדת הדין אך כבר כ' המקובלים די"ג מכילין דרחמי נגד י"ג מדות שהתורה נדרשת ומדת ק"ו הוא המדה הראשונה ומק"ו נתעורר חסדים שמדת אל (שהיא המדה הראשונה לפי שי' המקובלים) מורה על חסד ועל כונה זו נאמר בקרא ויגבה ד' צבאות במשפט ונתעורר ק"ו ולעומתו נתעורר מדת חסד והאל הקדוש נקדש בצדקה. ועל כן אנו אומרים אל הורית לנו לומר שלש עשרה והכונה לפי שמשה רבינו לבד ק"ו ואבי' ירוק ירק וגומר ק"ו לשכינה ארבעה עשה יום ואך די לבא מן הדין וזה המתקת הדינים וכשישראל עושין לפני הקב"ה כסדר הזה ומקבלין עליהם להתנהג במדת הרחמים למחול למי שחטא כנגדו יתעורר מדת דין לבא מה"ד וגם הקב"ה מוחל עונות ע"ד שאמרו כל המעביר על מדותיו מעבירין עלי' על פשעי' על כן עלינו לקבל כל אחד מאתנו להתנהג נגד חבירו במדת הרחמים:

עוד פרשתי אל הורית לנו לומר לפמ"ש הרמב"ם במורה דקשה מאוד על האדם לומר מדות חמלה וחנינה ורחמים על אבינו שבשמים שהיא ענין שינוי וצערו אך כמו שהשופט יחמול על הנידן במדות הרחמים שהיא מצטער על חבירו כן הקב"ה ירחם

על בריותיו מבלי שיצטער כי זאת היא ענין שינוי והקב"ה בלתי משתנה על כן לא הי' רשאין לומר לשונות האלה אך שהקב"ה בכבודו ובעצמו הרשה אותנו לומר לשונות כאלו וזה שאמר אדונינו משה רבינו עליו השלום ועתה יגדל נא כח ד' כאשר דברת לאמר שאתה הרשית לומר ולכן אומרים אל הורית לנו לומר שלש עשרה:

יא **ואמרו** בגמ' ר' אלעזר רמי כתיב ולך ד' חסד וכתיב כי אתה תשלם לאיש כמעשהו בתחלה כי אתה תשלם לאיש כמעשהו ולבסוף ולך ד' חסד. וצריך להבין דבקרא כתיב תחלה ולך ד' חסד. אך לפ"מ שפי' העקרי' דהמצות משלם הקב"ה לפי ערך גדלותו. ועל כן השכר אין סוף והעונש משלם הקב"ה לפי קטון ערך האדם ועל כן העונש יש לו סוף. ולכן השכר משלם בעלמא דאתא עולם האחת עין לא ראתה והעונש משלם הקב"ה בעולם הזה ולכן אמר בצדק בתחלה, כי אתה תשלם לאיש. ולבסוף לך ד' חסד. שהוא משלם בעלמא דאתא:

וזה שאמר דוד בקנתו על שאול ויאמר ללמד את בני יהודה קשת הלא היא כתובה על ספר דברי הישר. שהשכר שהבטיח הקב"ה לצדיקים אינו כחרב שפועל תיכף פעולתו, אך הוא כקשת שפעולתו אחר זמן מה. ועשו נתברך בחרב שהשכר משלם הקב"ה על פני' להאבידו לא כן ישראל שמשלם להם הקב"ה בעלמא דאתא ואמר זאת לבל יפלא בעיני אנשי הדור ההוא על שאול הצדיק שנענש וזו תורה וזו שכרה ולכן אמר ללמד את בני יהודה קשת הלא היא כתובה על ספר דברי הישר.:

והנה פירשתי דברי חז"ל שאמרו על מקרא גם כל חלי וכל מכה אשר לא כתוב בספר התורה הזאת יעלם ד' וכו' שהיא מיתת צדיקים. שהכונה לפי שפי' בספר זרע בירך מקרא וינחם ד' על הרעה אשר דיבר לעשות לעמו. לפי שמחשבה של הקב"ה אין סוף והדיבור היא ענין צמצום שיצא מכח אל הפועל. ועל כן וינחם ד' על הרעה אשר דיבר שזאת היא נחמה, שהקב"ה דיבר ויצמצם העונש. ופירשתי במדרש חשבתי ברכות מא' עד ת' וקללות מן וא"ו עד ה' ולא עוד אלא שהן הפוכות. דמה' עד ו' אינו אלא אות אחד. אך שהן הפוכות, בתחלה ו' ואח"כ ה' א"כ כל הא"ב נכלל. והדבר לאות שרצה הקב"ה להאריך ועל כן דיבר כל הקללות למען יהי' לעונש צמצום וסוף והברכות נאמרו בקיצור. למען ישארו במחשבה. ואמנם עונש מיתת צדיקים היא עונש רוחני בלי סוף ועל כל לא כתבתם בתורה:

ועל כונה זאת נאמר בקרא שמעו שמים והאזיני ארץ. כי ד' דיבר שידוע שדבור היא אריכות דברים ואמירה בקיצור. וע"ז אמר שמדת הרחמים היא דיבר באריכות העונש

למען יהי' להעונש גבול ונחמו נחמו עמי יאמר אלקיכם שהנחמה נאמרה בקיצור ויתר הדברים נשארו במחשבה שתהי' הנחמה בלי תכלית ועל כן מתנחמים בכפלים:

יב **וע"ד** זה אמרו בר' עקיבא שהי' מסרקין בשרו במסרקות של ברזל והי' מקבל עליו עול מלכות שמים אמרו לו תלמידיו רבינו עד כאן אמר להם כל ימי הייתי מצטער על פסוק זה בכל נפשך אפי' נוטל את נפשך אמרתי מתי יבא לידי ואקימנו הי' מאריך באחד עד שיצאה נשמתו באחד יצאה בת קול ואמרה אשריך ר"ע שיצאה נשמתך באחד אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה זו תורה וזו שכרה אמר להם חלקם בחיים. ובמנחות כ"ט אמרו שהראה למשה את ר"ע ששוקלין בשרו במקולין אמר לפניו רבש"ע זו תורה וזו שכרה אמר לי' שתוק כך עלה במחשבה לפני. והכונה דהנה מצות אהבת השם צריך להיות אהבה מבלי שום טעם. דאם הוא אוהב השם בשביל טובה שעשה לו היא אהבה החוזרת ואינה אהבה אמיתת. וא"א לאהוב את הקב"ה אהבה אמיתת בלי חוזרת שהרי כל עוד שהוא בחיים הוא מקבל החיות מהקב"ה א"כ האהבה בשביל הטעם. ולכן אמר ר"ע בכל נפשך אפי' הוא נוטל את נפשך דאז היא אהבה אמיתת. ולכן אמר כל ימי הייתי מצטער איך לאהוב הקב"ה אהבה אמיתית עכשיו שבא לידי לא אקיימנה שעכשיו היא אהבה אמיתת. ומה שאמרו מלאכי השרת אשריך ר"ע שיצאה נשמתך באחד פירשתי בהספד צלעות הבית ליו"ד דרוש ח' דרוש משם, וכשהראה למשה שימות ר"ע אמר הקב"ה כך עלה במחשבה לפני הכונה שמיתת צדיקים היא מכה אשר לא כתובה בתורה שהיא עונש הרוחני ונשאר במחשבה ראו נא והביטו גודל העונש ואיך יש לבכות ולהתאונן על מיתת צדיקים ובתרגום יונתן פ' תבא. נאמר כד פתח משה נביאה למימר פתגמי אוכחתא האילן אתרגישת ארעא ושמי' וכו' אבהת עלמא צווחין מבית קבורתהו וכו' חבול על בניכן כד יחובין וימטון עליהון לויטי' אילן היך יכולין לסברותהון ודלמא יעבד בהון שצי' וכו' עני משה נביא ואמר אף ע"ג דאנא מוכיח יתהון על תנאה מתוכחין למימר דאנן לא יתקבלין למימרא דד' אלקיכון דלא למיטר למעבד ית כל פקודי וקנימי דאנא מפקיד לכון יומא דין ויתון עליכון כלכון לוטיא האילן וכו':

והתשובה אינה מובנת שהרי ידעו כבר שכל התוכחה אם לא ישמעו מצות ד' כדכתיב בקרא. אמנם המובן הפשוט דאם אחב"י יקבלו עליהם התורה והמצות בלב שלם, וברצונם לעשותן כאשר צוה ה' אף אם יחטאו אח"כ הוא באונס שהיצה"ר מסית אותם ויקלה התשובה כמאמר המפורסים הקוץ והקרח ירדו לגורן מהמדרש פ' תולדות ופי' המפורשים לפי שנפש ישראל תחפוץ אך טוב, ועל כן הקב"ה יקבל התשובה, ואני פירשתי בכמה דרשות דברי המקרא פן יש בכם שורש פורה ראש ולענה אשר לבבו

פונה היום וגומר, ועל כן אמר משה נביאה אם לא תקבלון למימרא דד' אלקיכם אמנם אם ישראל יקבלו המצות אף אם יחטאו אח"כ הקב"ה מקבל התשובה על כן אחי ורעי תקבלו עליכם היום לשמור שבת כן האופים ישמרו שבת מחללו ואל יטמינו המאכלים כשכבר שבת בא, גם הבישול בשבת בימי החורף על התנורים היא עון גדול כאשר דרשתי כמה פעמים וע"ז אמרו כל השומר שבת כהלכתו אפי' הוא עובד ע"ז כאנוש מוחלין לו, והכונה דאם הוא שומר שבת בכל פרטי' הדבר לאות שהוא מקבל עלי' עול מצות וכן בדבר חינוך הבנים לקיים ושננתם לבניך דכל אדם שאינו מקיים מצוה זאת הוא אינו קורא ק"ש ואינו מניח תפילין ומעיד עדות שקר בעצמו, ואם תקבלו עול מצות הקב"ה מוחל כל העונות וזכות הצדיקים הנאספים הקדושים תעמוד לכם:

יג **ומעתה** יבוארו דברי המדרש פ' אחרי שהביא מיתת מרים ומיתת אהרן ומיתת בני אהרן, והנה על מיתת מרים אמרו כשם שאפר פרה מכפר כך מיתתן של צדיקים מכפרים והמליצה לפי שאמרו בפרה שישראל חטאו בעגל ותבא אמה ותקנח על בנה ועל כן תבא אמנו מרים הצדיקית ותכפר על בני' בעולם העליון ומיתת אהרן שהי' אוהב שלום ורודף שלום ועניני הכבוד באו בזכותו אמרו ויראו כל העדה כי גוע אהרן אל תקרא ויראו אלא ויראו כמו שפירשתי כבר בדרוש, וע"ז אמרו שמת אהרן ונסתלקו עניני הכבוד, והנה הלוחות הראשונים הי' קודם החטא ולא הי' מחלוקת אז אך אחרי שעשו ישראל את העגל וע"י חטא זה גברה השכחה על ישראל והוצרכו ללוחות השנים שאמרו במדרש פ' תשא שאמר הקב"ה שבהם תלוין מקרא משנה והלכות מרובות, וע"י כן נפלה מחלוקת בין ת"ח וע"כ אמרו במחלוקת ב"ש וב"ה שהי' קשה לישראל כיום שנעשה בו העגל, ועל כן הוצרך משה לשבור הלוחות ושיתן הקב"ה לוחות שנים, כמבואר במדרש תשא ברמז, ועל כן אמר מלמד שהי' קשה לפני הקב"ה מיתת אהרן שהי' אוהב שלום לשבירת הלוחות, ואם גדל הצער כ"כ על אהרן ומרים שהי' זקנים ובאים בימים, עאכו"כ במיתת בני אהרן שהי' צעירי הימים והם מתו בעונות ישראל ועליהם נאמר ואחיכם כל בית ישראל יבכו את השריפה, ובמדרש וידום אהרן מה הי' לו לומר ביום השמיני ימול בשר ערלתו, פירשתי בזה על דרך שאמר הכתוב וזאת תורת הנזיר ביום מלאות ימי נזרו יביא אל פתח אהל מועד, שהמקרא נאמר על ת"ח צעיר לימים שמת, ומתמה וזאת תורת הנזיר, זו תורה וזו שכרו של האיש הפרוש מהעולם ביום מלואת ימי נזרו, אז יביא אל פתח בית מועד לכל חי:

ועל זה מה הי' לו לומר ביום השמיני לפ"מ שכ' בעקידה דימים שבעה נמשלו לשבעים שנה, וע"ז אמר אך ביום השמיני ימול בשר ערלתו לאחר מלאות ימי שנותיו אז יביא אל פתח אהל מועד:

ועליהם אמרו במדרש הנ"ל כשם שיו"כ מכפר. אם ישראל עושין תשובה כך ישראל צריכין כפרה ותשובה עליהן ומנין שיו"כ מכפר בתשובה דוקא שנאמר כי ביום הזה יכפר עליכם אך לפני ד' תטהרו שקודם שהקב"ה מכפר אתם תטהרו עצמכם כן ד' יכפר עלינו ונעשה תשובה בלב שלם וד' ימלא כל משאלתינו, עוד אמרתי בדרוש זה, כי זה שמשה רבינו עלה בו' סיון וירד בט"ז תמוז. ועלה בי"ח וירד בכ"ט אב ועלה בו ביום וירד ביום הכפורים, כי זה מרומז אשר כל אדם יעלה לשמים שיאו בראשון בימי עלומיו, ואח"כ בימי עמידה ובשלישי בימי זקנה ושיבה. והיא תוכחת מוסר הארכתי הזה, ע"כ הדרוש:

דרוש ז

הספד על השר הצדיק מוה' **שמעון וואלף באראן דע ראטהשילד** אשר נאסף אל עמיו בעיר **פראנקפורט** יום ה' שבט תרס"א והספדתיו בביהכנ"ס הגדולה דחוץ לעיר פה לבוב יום כ"א שבט:

א **אמר** ר' יוחנן כי הוי מסיים ר"מ סיפרא דאיוב אמר הכי סוף אדם למות סוף בהמה לשחיטה והכל למיתה הן עומדין אשרי מי שגדל בתורה ועמלו בתורה ועושה נחת רוח ליוצרו וגדול בש"ט ונפטר בשם טוב מן העולם ועליו אמר שלמה טוב שם טוב משמן טוב ויום המות מיום הולדו (ברכות י"ז):

ובמדרש רבה ויקרא פ' י"א נאמר לא במקום אחד ולא בשני מקומות מצינו שחלק הקב"ה כבוד לזקנים אלא בכמה מקומות בסנה לך ואספת את זקני ישראל במצרים ובאת אתה וזקני ישראל. בסיני וכו' מועד וכו' אף לע"ל הקב"ה חולק כבוד לזקנים הה"ד וחפרה הלבנה ובושה החמה וגומר ונגד זקניו כבוד. ויש לבאר דהנה האדם נברא בשני חלקים הגוף הוא עפר מן האדמה והנפש אצולה משמי על חלק אלוקי ממעל. וידוע כי הגוף בכל פעם תחלשנה כוחותיו ובימי הזקנה תרדנה כוחותיו מטה מטה לא כן הנפש אשר בימי הזקנה תוסיף אומץ ומתחזק יותר מבימי הנעורים. וכבר פירש בעקידה מאמר חז"ל זקני ע"ה כל זמן שמזקינים דעתן מטורפת עליהם אלו כחות הגוף זקני ת"ח כ"ז שמזקינים דעתן מתישבת עליהם אלו כחות נפש המשכלת. על כן מ' שמכבד הזוקן הוא מורה שהנפש המשכלת חלק אלוקי ממעל יקרה יותר מהגוף אשר בעפר יסודו. וע"ז נאמר במקרא מפני שיבה תקום והדרת פני זקן ויראת מאלקיך כי המכבד

הזקן משום יוקר הנפש המשכלת כש"כ שירא מאלוקיו כי אם מיקר החלק כש"כ שיש בו יראת שמים שהוא הכל יתברך. וע"כ מצינו בכמה מקומות שהקב"ה חולק כבוד לזקנים. והנה בעוה"ז ההכרח לתת כבוד לזקנים. ובן זומא אומר איזהו מכובד המכבד את הבריות ולכאורה הי"ל איזהו נכבד אך יובן דנחקור נא לתכלית הכבוד ולמה יכסוף האדם שיכבדו אותו ומה תועלת לו בזה ואם יכסוף שאחרים יכבדו אותו ויתנו לו מתנות התשוקה הזאת פחותה וגרוע' מאד. אולם עיקר תשוקת הכבוד ותועלתו הוא שע"י שיכבדו אותו ישמעו לדברו וילכו בדרך הטוב. וזה דברי בלק אל בלעם אמרתי כבד אכבדך וכל אשר תאמר אלי אעשה כי זאת התועלת מהכבוד. ע"כ אמר בן זומא איזהו מכובד המכבד את הבריות שמשתמש בקנין הכבוד לתועלת הבריות כאמור. ע"כ אמרו במדרש פ' חיי פ' נ"ט אברהם אבינו ע"ה ע"י שכתוב בו ושמרו דרך ד' לעשות צדקה ומשפט זכה לזקנה שנאמר ואברהם זקן. הכונה דמי שאינו מורה לאחרים דרך הטוב למ"ל זקנה שיכבדו אותו אבל אברהם שנאמר עליו שיצוה לשמור דרך ד' הוא זכה לזקנה וראוי שיכבדו אותו. ואמרו במדרש סוף בהעלותך בעוה"ז נתנבאו יחידים ולע"ל את רוחי אשפוך על כל בשר. ונבאו בניכם ובנותיכם וגומר. ע"כ בעוה"ז ההכרח לכבד הזקנים שיורו דעת והעם ישמעו לקולם, ואף לע"ל שיקוים והי' עיניך רואות את מוריך ונאמר וחפרה הלבנה ובושה החמה עכ"ז נגד זקניו כבוד:

ב **ולהבין** מה שאמר הכתוב וחפרה הלבנה ובושה החמה. דהנה כתיב מה יתרון לו לאדם בכל עמלו ש שיעמול תחת השמש. ולכאורה הול"ל שעמל תחת השמש. ופי' הבינה לעתים שהמלך החכם שאל מה יתרון לאדם בכל עמלו רצונו איזה תכלית יש לו מכל עמלו והשיב שיעמול תחת השמש. כי השמש מספר גבורות ד' כנאמר ע"י נעים זמירות ישראל השמים מספרים כבודו. ואמרו חז"ל ב"ב ע"ז ע"ב מרגליות טובה היתה תלוי' בצוארו של אאע"ה בשעה שנפטר מן העולם תלאה הקב"ה בגלגל חמה. ופי' בעקידה שהמרגליות היא פרסום האלוקית שהי' אברהם אבינו מפרסם שמו הגדול. וכשמת תלאה בגלגל חמה שהשמים מספרים כבוד אל. וע"כ אמר שיעמול תחת השמש שיעמול לפרסם שמו יתברך במקום השמש. וע"כ נקראו הנביאים והצדיקים שמש שמאירים פני תבל ומפרסמים שמו יתברך כמו שאמרו וזרח השמש ובא השמש עד שלא שקעה שמשו של עלי זרחה שמשו של שמואל הרמתי. והנה בעוה"ז שאין אנו משיגים כבודו יתברך אך באמצעות פעולותיו ההכרח לעדות השמש וירח וכל צבא השמים להכיר מהם גדולתו וכמו שאמר משרע"ה ערב וידעתם. כי ד' הוציא אתכם מאמ"צ שהיא הכרה מתוך פעולותיו. אבל לע"ל שנזכה להשיג את רוממותו ויקוים בנו והי' עיניך רואות את

מוריך. ואמר ובוקר וראיתם את כבוד ד' ע"כ אמר אחרי שהקדים ומרוב ימים יפקדו (ישעי' כ"ד) דקאי על הגאולה העתידה וחפרה הלבנה ובושה החמה כי מלך ד' צבאות בהר ציון ובירושלים ולא תצטרכו לעדות השמש והירח להכיר אותו ית'. כי מלך ד' והכל רואין ותשיגו כבודו יתברך ועכ"ז נגד זקניו כבוד. ע"כ אמר הכתוב בישעי' ס' לא יהי' לך עוד השמש לאור עולם ולנגה הירח לא יאיר לך והיה לך ד' לאור עולם גם שם הכונה שלא תצטרכו להשיג כבודו יתברך מתוך פעולותיו. ואם כבוד זקנים חשוב שפיר עשינו כי אספנו היום בביהכנ"ס לחלוק כבוד לזקן שקנה חכמה השר הצדיק שנאסף הפעם ואם הגדולים שבישראל נקראו שמש אנו אומרים עתה חבל על האי שמשא שאבדה מן הארץ. הוא השר הצדיק הגדול החסיד מ' **שמעון וואלף בארען** דע **ראטהשילד** שהאיר את כל העולם בצדקתו ובפעולתיו יראתו ועבודתו:

ג **ועליו** נאמר בצדק שמעון הצדיק הי' משירי כנסה"ג הוא הי' אומר על שלשה דברים העולם עומד על התורה על העבודה ועל גמ"ח כי הצדיק ר' שמעון וואלף הי' ת"ח והגה בתורת ד' ושמר מצותיו בפרישות וזהירות והתפלל בציבור ושפך שיח לפני הקב"ה תמיד אשר כמעט לא נודע לנו איש כמוהו וכדמותו מימי קדם שר ועשיר מכמה מאות מיליאנען ובין האומות נקרא מלך העושר שהי' הולך בדרך היראים וביוחד הי' פזרן ואיש נדיבות לכל דופק על מזוזת פתחו מכל קצוי ארץ ומצות גמ"ח וצדקה הוא אחת מרגלי כסא הכבוד ואמרו חז"ל בילקוט (הושע) כי חסד חפצתי ולא זבח ודעת אלוקי' מעולות וכן הוא אומר עשות צדקה וחסד נבחר לד' מזבח אמר הקב"ה לישראל חביב עלי גמ"ח שאתם עושים זע"ז יותר מכל קרבנות שבתורה וחביב עלי ת"ת שלכם יותר מכל קרבנות שבתורה וכן הוא אומר זאת התורה לעולה ולמנח' זאת התור' לא עולה ולא מנחה ויש להבין מדוע צדקה וחסד טובים מזבח דאמרו במדרש רות כנפים לארץ כנפים לשמש כנפים לכרובים גדול כוחן של גומלי חסדים שאין חסין לא בצל כנפי השמש ולא בצל כנפי הארץ אלא בצל מי שאמר והי' העולם שנאמר מה יקר חסדך אלוקים ובני אדם בצל כנפיך יחסיון ופרשנו הכונה דהנה מהבריאה תבל ומלואה סדורה וקיומה נראה לעין כל שהקב"ה בראה כמ"ש דוד המלך ע"ה יהי כבוד ד' לעולם ישמח ד' במעשיו כי דבר שהוא במקרה לא יתמיד ואי אפשר שיהי' בסידור נכון כאשר רמזו חז"ל בחולין דף ס' בשעה שאמר הקב"ה באילנות למינהו נשאו דשאים ק"ו בעצמן מיד כל אחד ואחד יצא למינו פתח שר העולם ואמר יהי כבוד ד' לעולם ישמח ד' במעשיו כי מסידור הבריאה נרא' שהבורא בראה בכונ' ולא במקר' – וכן השמש תעיד על הבורא יתברך והאדם יתרומם כמו בכנפים הן בכנפי הארץ והן בכנפי השמש. אולם אם האדם

ישקוף פנימה לכוחות הנפש וירא' השמח' לאיש עושה חסד וצדק' מבלי שום תשלום גמול וישליך נפשו מנגד לטובת עמיתו ויכבד לעני מהונו א"ת מהונו אלא מגרונו ממה שהכין לעצמו לאכל' ולא לסחור' יחלק עם רעהו אז רוא' תשוקת נפשו הטהור' חלק אלוה ממעל ויתרומם לאהבת ד' לדבוק החלק עם הכל, וע"ז אמר גדול כוחן של גומלי חסדים ועושי צדק' שאין חסין בצל כנפי הארץ וכו'. ואמרו במדרש (שמות רבה פ' מ"א) לך ד' הצדק' ולנו בושת הפנים בשע' שאנו עושים צדק' מביטים אנחנו במעשים שלנו ויש לנו בושת הפנים והכונ' על דרך האמור:

ד **שבשעה** שאנו עושין צדקה אנו רואין שמחת הנפש המשכלת שביב מתחת כסה"כ. ואז אנו בושין מאבינו שבשמים שמי ששוכן בקרבו נפש יקרה תתגאל גויתו בתשוקות פחיתו' הערך המטמאין את נפשו הטהורה:

עוד יתפרש ע"ד האמור בקרא לא תטה משפט אביונך בריבו. וביארתי בספרי חיו"ד ח"ב צלעות הבית דרוש ו' ע"ד רמז דהכונ' לא תטה משפט אביונך היינו הנפש המשכלת הנקראת מסכן לא תטה משפטה בריבה עם תאות הגוף הנוטה לתשוקת הפחיתות זנות יין ותירוש. והנה בעת שעושה אדם צדק' לעני עליו לחשוב למה אתה חס על עני שבחוץ ולא תחוס על עני שבקרבך הנפש הנקראת מסכן. ע"כ עושה תשובה ומתחרט על עונותיו וזה שאמרו בשעה שאנו נותנים צדקה מביטים אנו במעשינו ויש לנו בושת פנים שנאמר לך ד' הצדק' ולנו בושת הפנים:

וזה שאמרו עשות צדק' ומשפט נבחר לד' בזבח וחביב צדק' וגמ"ח יותר מכל הקרבנות. כי הנה הקרבנות אין מכפרין רק באמצעות התשוב' שהאדם מחשב בדעתו שגם הוא ראוי להענישו ולהמיתו בעונותיו אך הקב"ה חס עליו ויחשב אם מקריב תמורתו בהמה כאילו הקריב גופו. וזאת הפעולה בעצמ' בעשיית צדק'. ע"כ חשובה הצדק' יותר מהקרבנות ואם חשובה הצדק' בכל אדם במד' גדוש' יקרה בעיני ד' הצדק' שעש' השר הצדיק ר' שמעון וואלף ז"ל אשר פיזר נתן במדה גדולה בכל קצוי תבל:

ה **עליו** נאמר בצדק מקרא קודש ונתת בכסף וצרת הכסף בידך והלכת אל המקום אשר יבחר ד' אלוקיך. כי הוא הראה את כוחו הרב לחלק מעות לעניי עמו וצרת הכסף בידך. כי ידיו עשו תושי'. וכל מה שחלק לעניים עצר הכסף בידו. והלכת אל המקום אשר יבחר ד'. כי אין מלוין לו לאדם לא כסף וזהב אלא מע"ט וצדק' כאשר שאל מלך אחד את גביר נכבד כמה מספר הונו והשיב מה שחילק לעניים זה לבדו הוא הונו:

ו **ואמרו** במדרש (הובא בשם דמש"א אות ע"ו) כיון שנכנסו שני פליסון בחוטמיהון של בני אהרן אמרו מלה"ש לפני הקב"ה למה קרעת להם הים השיבו להם שרפי הקודש

השיבינו ד' אליך ונשובה ויש אומרים בשכמל"ו ויש לפרש דהנה החטא שמתו בו נדב ואביהוא. הוא מה שנאמר עליהם ויחזו את האלקים ויאכלו וישתו ופירש"י כאלו אכלו ושתו. היינו שסברו שבאו לכלל השגה עליונה ובאמת תכלית הדברים שנדע אשר לא נדע כי כשאדם בחיים א"א לבא לתכלית השגה העליונה וזה כי לא יראני האדם וחי – וזה דברי ד' לאמור בקרובי אקדש – לפי שתואר כבוד הוא ענין שנוכל להשיג ותואר קדוש הוא מופרש ומובדל והמלאכים שואלים אי' מקום כבודו כי א"א להשיגו ולכן אומרים קדוש. ואנחנו משיבים כבודו מלא עולם – וזה הכרה מתוך פעולותיו. אמנם למלאכים ולגדולים הכרה זאת קטנ' בערכ' ולכן אמר בקרובי אקדש היינו בחינת קדוש ועל פני כל העם הנני בבחינת כבוד, ועל פני כל העם אכבד. ע"כ כשנכנסו שני פלוסון בחוטמיהון של בני אהרן ומתו ביען שנאמר ויחזו את אלוקים. שאלו מלה"ש מ"מ קרעת להם הים וראו אפי' עוללים את גדולתו יתברך כמאמר חז"ל ראתה שפחה על הים מה שלא ראה יחזקאל. ואמרו במדרש בשלח סוף פ' כ"ג בא וראה כמה גדולים יורדי הים משה רבינו ביקש הראיני נא את כבודך אמר לו הקב"ה לא תוכל לראות פני, גם החיות הנושאות את הכסא אין מכירין את הדמות ועולי הים כל או"א הראה באצבעו ואמר זה אלי ואנוהו. ע"כ שאלו מפני מה מתו בניו של אהרן בשביל שראו הדמות ולמה קרעת הים וראו כלם הדמות וע"ז השיבו שרפי הקודש השיבינו ד' וכו' הרצון שבני אהרן לא מתו בחטאם אך לכפר על בנ"י שיתעוררו לתשובה כדברי המדרש (אחרי פ' כ' בסופה) באחד בניסן מתו בני אהרן ולמה מזכיר מיתתן ביום הכפורים לומר לך כשם שיו"כ מכפר כך מיתת צדיקים מכפרת ומנין שיו"כ מכפר שנאמר כי ביום הזה יכפר עליכם וגומר, הכונה כשם שיו"כ מכפר עם התשובה כמ"ש לפני ד' תטהרו הכונ' טרם שיכפר ד' תטהרו עצמיכם. כך מיתת צדיקים מכפרת כשעושין תשובה וכמו שאמר אליהו לאלישע אל שאלת יהי נא פי שנים ברוחך אלי. אם תראה אותו לוקח מאתך הכונ' שתראה שאתה גרמת מיתת הצדיק והפרדו אז יכופר עונך. ובזה יהי' לך פי שנים וע"ז אמרו שרפי הקודש השיבינו ד' אליך ונשובה שמיתת צדיקים מעוררת התשובה מכיון שכ"א אומר בחטאו מת. וי"א ברוך שכמל"ו. הכונה שגם עולי הים לא השיגו הדמות רק השיגו כבוד מלכותו אבל הדמות מהשגה עליונה גם הם לא הכירו כמו שאמר יעקב אבינו כשנסתמה ממנו השכינה. אמר בשכמל"ו:

ז **אחב"י** אתם תבינו הדבר לאשורו כי נחוץ לעשות תשובה בהספדו משל אדם גדול הצדיק המפורסם הנאסף בעונותינו הרבים כמאמר דוד המלך ע"ה על אבנר ידיך לא

אסורות ורגלך לא לנחושתים הוגשו שבכחו הי' לעשות צדקה ומשפט המאריכים ימיו ושנותיו של אדם. אך כנפול לפני בני עולה נפלת. וככה נאסף צדיק זה בעונינו.

על שלשה דברים העולם עומד אמר שמעון הצדיק על התורה וכו'. וכן הי' השר הצדיק ה"ר שמעון וואלף ז"ל עוסק בתורה וקבע עתים לתורה עד זקנה ושיבה והתורה הקדושה נותנת חיים ללומדי' מגינה ומצלה ואמרו במדרש רבה (שמות פ' כ"ח) וידבר אלקים את כל הדברים האלה בטכסיס של מלכים נהג הקב"ה עם ישראל למה כך בשביל שאמרו נעשה ונשמע. ויש לפרש דהנה המהר"ל מפראג העיר על מה שכפה הקב"ה הר כגיגית לישראל. וכתב דישראל אין להם חיות רק בהתורה ואין להם מציאת רק כשמקיימין התורה כמ"ש חז"ל כתובות דף ס"ו אשריכם ישראל בזמן שעושין רצונו של מקום אין כל אומה ולשון שולטין בהם ובזמן שאין עושין רצונו של מקום הקב"ה מסרן ביד אומה שפלה. והכונה אשריכם ישראל שאין לכם מציאות רק בתורה וזולת התורה אתם כאפס ואין. וכיון שהתורה היא חיותן ההכרח לכוף אותם,. כי הנה אם אדם יבלום פיו ולא יאכל מעדנים אין לכוף אותו אולם אם לא ירצה לאכול לחם ומים ויש חשש שתצא חיותו ההכרח לפתוח פיו בע"כ להשביעו ויען כי התורה לישראל היא עצם החיות לכן כפה הקב"ה על ישראל הר כגיגית, ע"כ אמרו ישראל נעשה ונשמע, כי מי שהברירה בידו אומר אשמע ואם ייטב בעיני אעשה, אמנם מי שההכרח לו לעשות אומר אעשה ואשמע וישראל שהבינו שהתורה היא חיותם אמרו נעשה קודם לנשמע, ואמרו חז"ל בשעה שהקדימו ישראל נעשה לנשמע אמר הקב"ה מי גילה רז זה לבני לשון שמלאכי השרת משתמשין בו שנאמר עושי דברו לשמוע בקול דברו, הכונה דמלאכי השרת מוכרחין במעשיהן ללכת לכל מקום ששולחין אותם, ע"כ נאמר עליהם עושי דברו לשמוע בקול דברו, וישראל שהבינו שהתורה היא חיותן אמרו לשון שמלאכי השרת משתמשין בו, והנה בתורה ומצות יש ב' בחינות האחת היא שנעשה מצותיו כפקודת מלך נגיד ומצוה, כמ"ש וצדקה תהי' לנו כי נשמור לעשות את מצות ד' כאשר ציונו, והשני' היא בחינת יועץ ורופא כמה שנאמר אם שמוע תשמע והאזנת למצותיו וכו' כל המחלה אשר שמתי במצרים וכו' כי אני ד' רופאיך, וההפרש הוא שהרופא מיעץ את החולה לקחת מזור אבל אין כופה אותו אולם המלך מפקד ומצוה. והנה במרה שהי' קודם מתן תורה אמר הקב"ה כי אני ד' רופאיך בתור יועץ אולם בקבלת התורה שבאו לכלל דעת שהתורה חיותינו אמרו נעשה ונשמע, וזה דברי המדרש וידבר אלקים את כל הדברים האלה לאמור ודיבור היא קשה ואלקים דין, אמרו בתכסיס של מלכים נהג הקב"ה רצונו לקיים מצותיו בבחינת גוזר ופוקד למה כך בזכות שהקדימו נעשה לנשמע וגילו דעתם שעיקר

חיותם היא התורה, וע"ז אמרו חביב עלי ת"ת שלכם יותר מכל קרבנות שבתורה כי הוא חייך ואורך ימיך:

ח **והנה** בעבודה שהיא התפלה כמ"ש חז"ל איזה עבודה שבלב הוא התפלה והעולם עומד על התפלה כמ"ש בעקידה פ' צו שהמתפלל מורה שהוא מאמין במציאת ד' יכלתו והשגחתו, ומזה יתעורר ליראת ד' ולאהבה ולדבקה בו, וכזה יתפאר הצדיק הנכבד השר אשר התפלל בציבור בכל יום ערב ובוקר, ושמעון הצדיק הי' אומר בהתנהגותו על ג' דברים העולם עומד, והנה חז"ל אמרו (זבחים דף קט"ו) ע"פ וישמע יתרו וגומר מה שמיעה שמע ובא קריעת ים סוף ומלחמת עמלק, ויש להבין מה קושיתם הרי בקרא בהדיא כתיב כי הוציא ד' את ישראל ממצרים. אמנם נאמר בכתוב ויקח משה את עצמות יוסף עמו ודרשו חז"ל (בסוטה) חכם לב יקח מצות זה משה, והכונה דהנה במדרש ריש משלי נחלקו היכן החכמה מצוי' ר"א אומר בראשו ר' יהושע אומר בלבו וכן נחלקו דוד ושלמה דוד פתח באלף ושלמה פתח במם שהיא באמצע, ורמזו בזה שר' אליעזר אומר שלימת ההשכלה היא העיקר שהוא בראש ור"י אומר שלימות מעלות ומדות הוא העיקר שהוא בלב, והנה משרע"ה הורה לישראל שלימת ההשכלה לאהבתו יתברך וליראתו, ויוסף הצדיק הי' זן ומפרנס ונקרא שור על שם ורב תבואות בכח שור, והנה אמרו חז"ל במדרש (וישב פ' כ"ז) בזכות עצמות יוסף נקרע הים שנאמר הים ראה וינוס ראה ארונו של יוסף ונקרע מלפניו כי זכותו הי' רב הזן ומפרנס לאביו וביתו, וזה שאמר ויקח משה את עצמות יוסף עמו שהצטרף שלימת ההשכלה שהוא בראש עם שלימת מעלות ומדות שהוא בלב שהי' ביוסף הצדיק, וע"ז נאמר בחלום הראשון של יוסף והנה קמה אלומתי וכו' שהוא כח העושר הזן ומפרנס, ובחלום השני נאמר והנה השמש והירח ואחד עשר כוכבים, שזה מורה על אור ההשכלה. כי השמש והירח מספרים כבודו יתברך, משתחוים לי, רצונו ששלימתו יותר גבוה מהם, והנה קריעת ים סוף הי' בזכות יוסף כאמור, אמנם גם מלחמת עמלק הי' בכח וזכות יוסף הצדיק שמשה רבינו אמר ליהושע צא הלחם בעמלק כי הוא מזרעא דיוסף, והנה יתרו הי' לו ג"כ זכות שהי' זן ומפרנס כמ"ש קראן לו ויאכל לחם ואמרו במדרש יתרו פ' כ"ז שלח לחמך על פני המים זה יתרו שנתן לחמו למשה עי"ש, ע"כ כשמעו קריעת ים סוף ומלחמת עמלק שהי' בזכות מעלת יוסף בא גם הוא להסתפח בנחלת ישראל:

ט **אמנם** יש עוד כונה מיוחדת, דהנה זכות יוסף הי' במדרגה גבוה שהי' משנה למלך במצרים ועמו פרעה ורבים עמים ונשאר בצדקתו, וע"ע נקרע הים מלפניו, וא"כ איפוא יגדל נא זכותו של השר הצדיק מ' שמעון וואלף ז"ל שהי' ראש להבאנקהויז של משפחת

ראטהשילד והי' קאנסיל למדינות אסט' אונגארין והתיצב לפני מלכים ושרים, ובכ"ז הי' נזהר אף מעבירה קלה ועמד בצדקתו, חבל על האי שופרא שמש המאיר שאבד מן הארץ, ועליו נאמר אבד חסיד מן הארץ כי בשבת קודש הי' ביתו בית הבאנקהייז סגור ומסוגר ושום מכתב לא נפתח בשבת, וכשהלך בשבת והי' גשם שוטף לא הלך מתחת לאהל (שירם) כמו שמקילין לעצמן בני עמינו:

ואמרו במדרש למה נסמכה פרשת תרומה אחר המשפטים כמה דכתיב עשיתי משפט וצדק בל תניחיני לעושקי, הכונה דבעל העקידה התעורר על חלק המשפטים שהחריד המקום כל החרדה הזאת ונאמר אלקי' נצב בעדת אל שלא יטו מן הדין והלא הצורה נמשכת תמיד אחרי החומר ואם החומר הוא גשם עב גם הצורה אינה נכבדה, וחומר המשפטים הוא חרס או כסף מהאדמה יצא ואיך אפשר שתהי' הצורה יקרה. עד שהזהיר עלי' הקב"ה בכמה אזהרות, אך ביען שהאדם יעשה צדקה וחסד בממונו ע"כ נעשה הממון דבר חשוב ולכן החריד הקב"ה כל החרדה, וזה שאמרו במדרש על פסוק והוא יושב באלוני ממרא ביקש לעמוד אמר לו הקב"ה שב ואתה סימן לבניך שהדיינים יושבים והשי"ת עומד עליהם שנאמר אלקים נצב בעדת אל, הרצון שעד אברהם אבינו לא ידעו ממצות צדקה וחסד והוא הי' הראשון שהמשיך והזריע מדת החסד בעולם השפל, וכשבא אברהם אבינו ועסק בגמ"ח וביקש לעמוד לפני הקב"ה, א"ל הקב"ה שב, מכיון שאתה מייקר קנין העושר. ואתה סימן לבניך שבחלק המשפטים הקב"ה עומד על הדיינים שלא יטו משפט, וע"ז נסמכה פ' משפטים לתרומה לפי שהאדם בעשותו צדקה מייקר חלק המשפטים, וזה שאמר עשיתי משפט וצדק בל תניחיני לעושקי, וככה התאמץ השר הצדיק לחלק תמיד צדקה לרבים ונתיקר הונו ורכושו, ולכן הארכנו בהספדו של אדם הגדול הזה שתכליתו הוא יקרא דחיי שיעשו גם נגידי עירינו כמסכונתו לנהג ביתם בדת יהודית לשמור מצות וחוקות ולעשות צדקה וחסד:

י **ונפרש** המאמר שהצגנו בראשית דברינו אמר ר"י כי הוי מסיים ר"מ סיפרא דאיוב כי איוב הי' קורא תגר על מציאת הרעות בעוה"ז יותר מן הטובות וביוחד על צדיק ורע לו. וע"ז הי' אומר סוף אדם למת כי תכלית החיים הוא שישלים נפשו ויחי' חיי הנצחי והעולם הזה הוא כפרוזדור לטרקלין, ור"מ אומר במדרש ברא' פ"ט טוב מאוד זה המות ע"כ סוף אדם למות כי הוא עיקר החיות כמו שסוף בהמה לשחיטה ועיקר תיקונה שיהנו בני אדם ממנה, והכל למיתה הן עומדין. דלכאורה יפלא איך האדם העולה במהלך השלימות ינתק תקות חוט חיו כהנתק פתיל הנעורת ע"כ אמר והכל למיתה הן עומדין שבשעת מיתה הן כבר עומדין אשרי מי שגדל בתורה ועמלו בתורה ועושה נ"ר ליוצרו

כמ"ש בתענית ספ"ק לא הכל לאורה ולא הכל לשמחה שנאמר אור זרוע לצדיק ולישרי לב שמח' והכונה שיש צדיק שיש לו תשוקה לדברים שאינם הגונים אך הוא מוכרח לכבוש את יצרו ויש לו צער באין שמח'. ולעומת זה יש לו אור גדול ולפים צערא אגרא ויש שהוא ישר לב ואין לו צער רק שמחה וזה שאמר אור זרוע לצדיק ולישרי לב שמחה וע"ז אמר ועושה נ"ר ליוצרו שעבד באהבה ושמחה וגדל בש"ט ונפטר בש"ט כדאמרינן בשבת קמ"ג בעא מיני' ר"א מרב איזה הוא בעה"ב א"ל ואזנך תשמענה דבר מאחרך לאמור זה הדרך לכו בו כי תאמינו וכי תשמאילו וע"ז אמר נפטר בשם טוב הכונ' שהכל למדין ממנו שיעשו כמתכונתו ועלי' אמר שלמה טוב שם טוב כשבא משמן טוב שהוא התורה ויום המות כשהוא בא מיום הולדו הכונה שמיום הולדו עיניו צופיות לתכליתו כן יזכהו ד' לעוה"ב בזכות שהכל למדין ממעשיו יהי' נפשו צרורה בצרור החיים עם נשמות כל הצדיקים ויבולע המות לנצח וימחה ד' דמעה מעל כל פנים אמן:

דרוש ח

בעזהי"ת **דרוש** ליום ו' פ' וישלח תרנ"ט יום מלאת חמשים שנה לשבת אדונינו **הקיסר פראנץ יאזעף הראשון** ד' יר"ה על כסא מלכותו, דרשתי בבהכ"נ הגדולה אשר מחו"ל פה **לבוב**:

אמרו חז"ל בכתובות י"ז מעבירין את המת מלפני המלך ויש לומר בדרך רמז. כי אף אם שרויים אנחנו בצרה ורבתה בביתינו תאני' ואני' על כי לוקח מאתנו אוצר כלי חמדה בכ"ז בהגיע העת הנועדה לחלוק כבוד ויקר למלך עלינו לשכוח כרגע את אשר קרינו ויחדיו נשא בלב שמח ובנפש עליזה תודה ורנה לאל חי על אשר חלק מכבודו להמלך ונתן לו כח ועוז לשפוט עמים בצדק ולאומים במישרים. מעבירין את המת מלפני המלך ר"ל הנוגע לכבוד המלך עלינו להעביר ולגרש ולהסירו מקרבנו. מורי ורבותי ! כמקרה הזה קרנו גם אנחנו היום עוד לא נרפאה המכה אשר הכינו בימים האחרונים על הלקח מאתנו הקסרית הרוממה אשר מתה בפתע פתאום בעוד לא מלאו ימי'. ומחץ לבבינו אשר הוכה לרסיסי' טרם נחבש בכ"ז בהגיע היום הזה הנבחר מאת ההשגחה הרוממה ליום מועד ושמחה עלינו לעצור בהמון רגשותינו ולקחת חבל בו. זה היום עשה ד' נגילה ונשמחה בו היום הזה ד' עשהו והוא ית' בחר אותו ליום גיל ושמחה כי בו האיר המזרח וכוכב גדול מאיר ויבהיק עלה על שמי אוסט. ואונג. בעלות לפני חמשים שנה אדונינו הקיסר ד' יר"ה פראנץ יאזעף הראשון על כסא ממלכתו אשר קרנים מידו גם על איירופא כלה:

והנה להציג לפניכם שומעים הנכבדים את יקר ערך היום הזה אין בפי מלה ותספוק אך חקירה אחת בקורות ימי עולם במחצית המאה הנוכחת לדעת ולהבין את אשר הי' הקיסר פראנץ יאזעף הראשון לעמו ולארצו ולתבל כולו. יוסף הוא המשביר הוא השליט על עם הארץ. אדונינו הקיסר ד' יר"ה הוא הוא אשר הי' למופת לרבים במדת טובו וענותנותו. הוא הוא אשר נתנו ד' להחיות עם רב לו נאוה להקרא בשם מלך רחמן וחסד אשר לא הי' לפניו כמוהו. ועבדיו ועמיו גם המה ידעו להוקיר רב ערכו וכבן את אביו ככה יאהבו המה אותו נדבה ונכונים המה להקריב כל אשר להם על מזבח אהבתו:

וצדקו על מלכנו זה מאמר הכתוב כי המלך בוטח בד' ובחסד עליון בל ימוט כי במשך החמשים שנה נוכחנו לדעת לא פעם אחד ולא פעמים עד כמה חזק בקרבו הבטחון בד' לא לבד בעת שלום והשקט כי אם גם בעת אשר הקיפו אותו תלאות וענני צער האפילו שמי' מטהרו כאשר ראינו בימים האחרונים אחרי אשר קרהו אסון הנורא אשר לזכרו ידאב כל לב ונפש אמר כי לעולם לא יאבד הבטחון בד' ועליו נאמר איפוא בצדק ויהי ד' את יוסף ויהי איש מצליח ויהי בבית אדוניו המצרי [ושב] כי ד' הי' תמיד את יוסף הוא אדונינו הקיסר כן בהיותו איש מצליח וכן בעת צרה לא זז ד' מתוך מחשבתו ובפיו ובשפתיו כבדוהו – ומה נמרצו על מלכנו זה הטוב דברי המשורר הקדוש (תהלים מח) רחש לבי דבר טוב אומר אני מעשי למלך לשוני עט סופר מהיר יפיפית מבני אדם הוצק חן בשפתותיך ע"כ ברכך אלקים לעולם. כי עלינו לדעת ולהבין אשר לא ידי בני אדם בחרו מלך חסד כזה וישימו אותו לאדון ולמושל על ארץ רבה רק השגחת ד' היא ואך היא לבדה שם העטרה בראשו. אומר אני מעשי למלך כי אם יעלה על לבנו לחשוב כי מעשי ידינו הסבו את בחירת המלך לשוני עט סופר מהיר אז מהיר הננו ובמשפטנו – כי הלא יפיפית מבני אדם וכבודך גדול ונעלה מאשר לו באת אלי' מכח בני אדם כי הוצק חן בשפתותיך על כן ברכך אלקים לעולם ולא מבני חלוף באה אליך כל היקר הזה. ואמר הכתוב להלאה אהבת צדק ותשנא רשע ע"כ משחך אלקים לעולם שמן ששון מחבריך. כי יען כי היית במדרגה גבוה לאהוב את הצדק ולשנוא את הרשע ע"כ משחך אלקים למלך והשמן הזה הנה הוא ששון יותר מאשר לו היית משוח מחבריך. וכמו כן אנו אומרים על מלכנו האדיר לא ע"י אדם הושב על כסא המלכות רק ד' הטוב הוא שם אותו אלוף לארבעים מיליאנען נפש ויתן לו כח ועוז לנהל שבט מלכותו במשך חמשים שנה לטובת ואושר עמיו הרבים וחז"ל דרשו על המקרא הנ"ל יפיפית מבני אדם נתיפת בעליונים נתיפת בתחתונים ע"כ ברכך אלקים לעולם. הכונה כי פעולת המלך תהי' באחת משני צדדים או כי יפעל בתוך המדינה וירם קרן העם ברוחני ובמוסרי או כי יפעל החוצ' לה

להרחיב גבול הארץ ולאזרו כח וחיל ולהיטיבו בגשמי והנה כי יפעל מלך אחד בשני הענפים האלה קשה מאוד כאשר אנו רואים כי דהמע"ה אשר לחם מלחמות ד' בגבורים לא בנה את בית הבחירה כמאמר הכתוב בשמואל ז' האתה תבנה לי בית לשבתי וגו' רק שלמה המלך אשר לא הפריעו אותו מלחמות שונות הוא שם לבו בפקודת ד' לעשות הבנין הגדול והנעלה הזה אשר משם יצא אור התורה והחכמה לב"י. ועלי' אמר הכתוב נתיפת בעליונים הכונ' כי קנית לך שם טוב ע"י מעשיך בדברים רוחנים ועליונים נתיפת בתחתונים כי גם מדברים תחתונים וארצים קטני הערך לא הנחת ידך וגם בהם הרבית עשות לטובת מין האדם ע"כ ברכך אלקים לעולם וישם המשרה על שכמך ומה צדקו הדברים האלה על מלכנו הקיסר פראנץ יאעזף הראשון כי במשך החמשים השנה למלכו על ארץ אסטריא הפליא לעשות בשני הענינים האלה גם יחד, ובו נתקיים מאמר המשורר ידין עמך בצדק ועניך במשפט וגו' ישפוט עניי עם וגו' להורות על הפעולות הרוחנית והמוסרי ואח"כ הוסיף לפניו יכרעו ציים ואויביו עפר ילחכו מלכי תרשיש ואיים מנחה ישיבו מלכי שבא וסבא אשכר יקריבו וישתחוו לו כל מלכים כל גוים יעבדוהו להורות על כחו הגדול בגשמי כי ייראו כל העמים ממנו ורגזו וחלו מפניו –

ואמר הכתוב בזכרי' ד' ויאמר אלי מה אתה רואה ויאמר ראיתי והנה מנורת זהב כולה וגלה על ראשה ושבעה נרותי' עלי' וגו' ויען ויאמר אלי לאמור לא בחיל ולא בכח כ"א ברוחי אמר ד'. להבין המליצה מדוע המשיל את המלך למנורה בת שבעה קנים אשר כידוע שלשה מהם הי' פונים לצד דרום ושלשה מהם הי' פונים לצד צפון ואחד הי' באמצע. נקדים להתחקות על תעודת המלך וטובותיו לעמו אשר תפרדנה ותהיינה לששה מקצעות שלשה רוחנים ושלשה גשמיים א' הפעולות במקצוע הדת והאמונה (רעליגיאן) ב' במקצוע החוק והמשפט (יאסטיץ) ג' במקצוע החכמ' והמדע (קונסט אונד וויסענשאפט) ושלשה השריגים האלה הנה הרוחני'. ושלש הגשמי' א' במקצוע המסחר) האנדעל) ב' בענפי חרושת המעשה (געווערבע אונד אינדוסטריא) ג' במקצוע עבודת האדמה (אקערבויא) שלשה הראשונים הרוחניים מתוארים בשלשה קני המנורה היוצאים לצד דרום כי דרום מרמז על חכמה וההשכלה כמאמר חז"ל הרוצה להחכים ידרים ושלש האחרונים הגשמים מתוארים בשלשה הקנים היוצאים מצד צפון אשר משם זהב יאתה וכמאמר חז"ל הרוצה להעשיר יצפין וכל הששה האלה האלה היו מכונים לעומת הנר האמצעי דמות המלך המרכז של כל המדינה אשר ממנו יצא אור להאיר על כולם ולכן המשיל הכתוב את המלך למנורה להורות על ששת הטובות השונות הבאות על ידו והנה המלך אשר יפעל באופן הזה ואשר נתקיימו בו כל הדברים

אשר קוינו ממנו הוא לא יצטרך להשתמש בחרב וקנה רובה כדי לחזק ממשלתו כי לב עמי' נכון ובטוח בו גם מבלעדי זה אחרי אשר רב הטוב אשר הראה למו וזה שסיים הכתוב לא בחיל ולא בכח כי המלך אשר באמת יהי' דומה למנורה על דרך שאמרנו למעלה אין צורך לו בכח וחיל כ"א ברוחי הרוח הטהור אשר יחייהו הוא לבדו ירחף לו לב עמו ויקחו אחריו:

ומה נאמנו הדברים האלה על אדונינו הקיסר יר"ה אותו נוכל באמת להשוות למנורת זהב טהור אחרי אשר הוא הפיץ אור באיר בכל הענפים המבוארים למעלה כן הגשמים וכן הרוחנים ולא בכח ועוז כ"א בפעולותיו הטובות והנעלות קנה לו לב עמי' לאהבה אותו אהבה תמה ונאמנה ועליו צדקו דברי הכתוב תהלי' מ"ה חציך שנונים עמים תחתיך יפלו בלב אויבי המלך הכונה כי הרעיון הזה אשר המלך מוכרח ישתמש בחרב ובחצים למען הרבות כחו לחזק ממשלתו נולד בלב אויבי המלך כי האוהבים אותו באמת יאמרו כסאך אלקים עולם ועד שבט מישור, שבט מלכותך ובאהבתו לעמו ובהיטיבו למו יקנה לו עוז ותעצומות כאשר ראינו נכוחות לדעת במלכנו האדיר בצדק נק' על מלכנו הרם ימים על ימי מלך תוסיף שנותיו כמו דור ודור כי ככה הרבה המלך לעשות ולהיטיב לאנשי המדינה עד שנה לדור שלם יחשב ואת אשר יעשו אנשים אחרים ברבות הימים במשך חיי דור אחד זאת עשה המלך הטוב בשנה אחת ועוד הוסיף עליו עשרת מונים שנותיו תעלנה בערכן ותהיינה לדורות שלמים כי שנה לדור ימנה בערך הפעולות הטובות אשר עשה:

והנה אם כל העמים יחוגו היום הגדול הזה יום מלאת החמשי' שנה למלוך מלכנו הגדול פראנץ יאזעף הראשון ד' יר"ה וכל השנה תקרא שנת היובל עד כמה וכמה עלינו אחב"י לשמוח ולקחת חבל בחג הלאומי הזה. ויש להמליץ ע"ז מאמר הכתוב יובל היא תהי' לכם ושבתם איש אל אחוזתו ואיש אל משפחתו תשיבו. היובל הזה הנהו קודש לכם ביתר שאת אשר תחת ממשלת המלך האדיר הזה חוקי ומשפטי. האזרח ניתנו לנו למורשה ושבתם איש אל אחוזתו ואיש אל משפחתו תשובו, כי בימי' הוסרו החוקים המעיקים לבנ"י וניתן לנו היכולת לשוב אל אחוזתינו, וגם מורשת אבותינו הוא האמונה הטהורה בד' אלקינו ובתורתו הקדושה באין מפריע כי חקה אחת הי' לגר ולאזרח הארץ:

אחי ורעי אמנם כל רבות הנה הטובות אשר הראה מלכנו האדיר פראנץ יאזעף הראשון לכל עמי' וגם לנו בני ישראל וחסרי כח אנחנו להשיב לו אף אחד מני אלף כעל כל תגמולוהי עלינו ורק באחת נוכל לכבדו להתאחד ולשמוע בקולו וביום הזה יום היובל לממלכת אסטריא ואונגאריא נשא גם אנחנו ממקום קודש הזה רנה ותפלה בעד שלום

מלכנו יר"ה ד' יאריך ימיו בטוב ושנותיו בנעימים והי' ימי' מאה ועשרים שנה באין רוגז ותוגה להצלחת עמי' החונים תחת דגלו ולאושר מין האנושי כולו אמן:

דרוש ט

דרוש לחינוך בהכ"נ חוקת תר"ס. מדרש הובא באפיקי יהודה בשעה שהקדימו ישראל נעשה לנשמע מיד אמר הקב"ה ויקחו לי תרומה הנה שני דרכים להשגת השם שלימות ההשכלה ושלימות המעשה והמה שני עמודי המשכן יכון ובועז האחד שמנה עשר אמות כנגד המנורה שהית' שמנה עשר טפחים והשני י"ב אמות כנגד שבטי ישורין שהיא רמז על שלימות המעשה ומשה ואהרן המה שני העמודים שתי המרגליות שלימות המעשה ושלימות ההשכלה ועל ב' העמודים רמז בקרא בפרשתינו באר חפרוה שרים כרוה נדיבי העם במחוקק במשענותם הכונה שלימות השגה העליונה באר חפרוה שרים זה משה ואהרן כרוה נדיבי העם ע"י כח הצדקה המביאה לשלימות ההשכלה כמאמר חז"ל. כל הנותן פרוטה לעני זוכה ורואה פני השכינה. אלו במחוקק ע"י קבלת התורה ואלו במשענותם ע"י שהם משען ומשענה לעני ואביון ועל זה הקדימו נעשה לנשמע הכונ' נעשה כנגד שלימות המעשה ונשמע כנגד שלימות ההשכלה ע"כ אמר מיד הקב"ה ויקחו לי תרומה כי גם במשכן נתאחדו שתי השגות האלה כי שם השיגו השגה עליונה וגם אשר התנדבו על בנין המשכן מורה על שלימות המעשה:

והנה האיש הנגיד הזה מנדב ביהכ"נ טוב עשה בעמי' שבנה ביהכ"נ לתפל' שיתאחדו ישראל לאביהם שבשמים כי אף אמנם הכל מאת ד' אשר נתן הכח והזהב והכסף מכל מקום המחשבה והרנון מאתו ונוכל להמליץ מאמה"כ יען אשר הי' עם לבבך לבנות בית לשמי הטיבות כי הי' עם לבבך:

והתנדב הבנין הזה בעת נכנס בנו לבר מצוה וטוב עשה בזה כי גם תפילין מורה על שני מיני השלימות האלה תפילין של יד מורה על שלימות המעש' ותפילין של ראש על שלימות ההשכלה וע"ז אמרו חז"ל הקב"ה הרא' למשה קשר של תפילין שהראה לו כי שתי השלימות האלה תתאחדנה ולא תתפרדנה כמאמר חז"ל השח בין תפילה לתפילה הכוונה המפסיק בין ב' מיני השלימות חוזר מעורכי המלחמה כי רק באמצעות ב' מיני השלמות נוכל לנצח היצר השוכן בקרבינו ועל ידן כן יגדל, את בנו לתורה ולתעודה ונזכה לראות בבנין בהמ"ק עד מהרה:

הגהות ומפתחות

סימן א

בענין אם אומן קונה בשבח כלי בע"כ של אומן בענין אם האשה קונה הגט בע"כ בדין כתב גט על איסור הנאה איך יכולה לקנות בדין אם בקנין דרבנן האשה מתגרשת בע"כ וכן בעבד:

הג"ה בפנים פלפלתי בדברי קצה"ח ואב"מ אי האשה קונה הגט בע"כ או לא בעינן רק ונתן בידה והנה בתורת גיטין סי' קל"ט סעיף ט"ו כתב דהאשה קונה בהגבהה ומ"ה בעינן שתגביה ג' טפחים מן הקרקע ואם לא תגביה ג"ט קונה מתורת יד ובעי שיהי' כל הגט בידה כמו בחצר שבעי שיהי' כל הגט בחצירה, וכ"כ מוח"ז הגאון רע"א סי' רפ"ב אות כ"ג אמנם בלולב דכתיב ולקחתם ובעי שיקח בידו ומוכח מגמ' דא"צ להגביה רק טפח דהרי מקשה בדף מ"ב בסוכה אהא דאמרינן דאם הוציא בשבת הלולב וכבר יצא בו חייב דל"ה טועה בדבר מצוה ומקשה והא מדאגבי' נפיק בי' ומה קושיא והא בשעת עקירה הוה טועה בדבר מצוה ופטור וע"כ צ"ל דיצא בהגבהת טפח ועקירה ל"ה רק בהגבהה ג' טפחים כמבואר בתוס' כתובות ל"א וכ"כ במ"י בשם איגרא רמה. והרי הלולב א"א ליטול כולו ביד ומ"מ מקרי לקיחה ביד וה"ה בגט אך אין ראי' מלולב דשם מיירי בלולב שלו וא"צ קנין משא"כ בגט:

עוד יש לחלק דבלולב לא כתיב ולקחתם ביד כמ"ש המג"א סי' תרנ"א ס"ק י' דמה"ט מהני שיטול בזרוע ומ"ה מהני אף שנשתייר חוץ מידו. ועוד י"ל דאין דנין אפשר משאי אפשר, ועיין בספרי חיו"ד ח"ב סי' כ"ב סוף אות י' שכתב חתני הרה"ג נ"י דאם בולט למעלה מידו נגד אויר ידו ודאי קונה וכ"כ בנתיבות סי' רצ"ח על כן אין ראי' מלולב ועיי"ש שכ' דאם הרוב בידה מהני וצ"ע בזה:

שאלה להרב המאה"ג החריף ובקי זך הרעיון כש"ת מ' **בנימן גאללער** נ"י האבד"ק **קריפטש** יע"א:

א **ששאלת** לשי' הר"ן הובא בב"ש סי' קכ"ד דאם כ' גט על איסור הנאה העומד לשריפה פסול בכתב בדיו של איסור הנאה העומד לשריפה אם כשר הגט לכאורה אין כאן ספק דדיו הוה משקה ומשקה בקבורה כדאיתא בסוף תמורה דשאינו ראוי לשריפה בקבורה ועיין מ"ש בספרי ליו"ד ח"א סי' י"ב אות ג' מ"מ י"ל דבנתיבש הדיו טעון שריפה ואז אמרינן כל העומד לשרוף והנה הביא דברי הפמ"ג בא"ח במשבצות סי' ל"ב ס"ק כ"ז שכ' דבדיו אין שייך לומר בלא"ה כל העומד לשרוף דא"ז כ"א צבע שחור ותמה עליו דהרי בגד שצבעו בקליפי ערלה ידלוק כדאיתא פ"ג דערלה ובב"ק ק"א וה"ה צבע שחור אמאי

ל"א כל העומד. ולישב דברי הפמ"ג נ"ל דבב"ק מייתי מהך משנה דחזיתא מלתא היא ומשני רבא הנאה הנראה לעינים אסרה תורה דתניא ערלים לא יאכל וכו' ובגד שצבעו בקליפי שביעית ידלק דכתיב תהי' וכתב בתשו' הר"ן סי' ע' דבשאר איסורי הנאה לא ידלק דדוקא בערלה ושביעית ידלק א"כ דהפמ"ג קאי אכלאי הכרם כמ"ש שם דעפצים דערלה אין אסורות רק אילן מאכל ובכלאי הכרם חזיתא לאו מלתא וע' בתשובת הר"ן שם שכ' דר' יוחנן דנדה ס"ב דלא סבר מקולי רביעית שנו כאן ע"כ ס"ל חזיתא לאו מלתא ע"כ אין לתמוה על הפמ"ג וע' בקצה"ח סי' ש"ו על תשו' הרא"ש וע' מ"ש בספרי ליו"ד ח"ב סי' מ"ב, והנה מה שכ' בדיו של איסור הנאה דבעוד הדיו לח הוה משקה והוא בקבורה דל"ש כתותי מכתת כמ"ש לעיל רק דלאחר כתיבה נתיבש ואז הנייר עומד לשרוף והוה כב' וג' ספרים ולדעת מהרא"ש הובא בפ"ח סי' קכ"ה דלאחר כתיבה לא איכפת לן בב' ספרים רק בשעת כתיבה משא"כ כאן ועיין בספרי לא"ח סי' ק"ד סוף אות י"א מיהו כל העומד לשרוף ל"ה מטעם ב' ספרים או כתותי מכתת רק דהוה כמאן דליתא:

ב) **וכת"ה** הקשה על הר"ן שכ' כתבו על איסורי הנאה כשר דל"א כתיתי מכתת אלא במידי דבעי שיעור והרי הוה כב' וג' ספרים אם היא כתית. ולכאורה י"ל דדיו ל"ה איסור הנאה והדיו מחברן ואף דל"מ דיבוק לאחר כתיבה כמ"ש הב"ש סי' ק"ל ס"ק ח' בשם תוס' כאן דבאמת לע"ע הוא מחובר רק דעומד לכתות וככתות דמי מהני דיבוק כשנתיבש הדיו אמנם מפשטת לשון הר"ן משמע דדבר שא"צ שיעור ל"א ככתות דמי ול"ה ב' ספרים כלל והכי מוכח בכהנים שפיגלו ניטין נ"ד דאמרינן דף נ"ג דמזידין חייבין מפני תיקון העולם למ"ד היזק שא"נ לש"ה דאומר הרי שלך לפניך והקשיתי בספרי ליו"ד ח"א סי' י"ב אות ג' הרי מדינא צריך לשלם דאין לומר הרי שלך לפניך כיון דכתותי מכתת שיעורי' והוה שינוי ואיך יאמר הש"ל. אמנם להר"ן דהיכא דא"צ לשיעור ל"א כתותי מיכתת ל"ק כנ"ל אך דקשיא דהרי פיגול בשריפה ולר"ש דכל העומד לשרוף כשרוף דמי אפי' היכא דא"צ שיעור א"כ אמאי תני מפני תיקון העולם והרי מדינא חייב וצ"ל דברייתא דתני מפני תיקון העולם אריאשא דלא כר"ש דכל העומד לשרוף דלר"ש קאי מפני תיקון העולם אסיפא אף למ"ד לש"ה. ובזה מיושב מה שהקשיתי בספרי שם סי' י"ב אות ו' על ז' הת"ש סימן ח"י אות כ"ד דשליח ושומר חייב אף בהיזק שא"נ וע' מ"ל פ"ג דגזילה שכ' ג"כ כן וע' בס' ליו"ד ח"ב סי' ק"ד אות ה' מ"ש בזה א"כ בכהנים שפיגלו במקדש דהוה שליח ושומר חייב אף בהיזק שא"נ ואמאי אמרינן מזידין חייבין מפני תיקון העולם והלא מדינא חייב אך הקדש נתמעט מדין שומרין אך לר"ש דקדשים שחייב באחריותן יש לו דין שומר אמאי לר"ש אין חייב רק מפני תיקון העולם עיי"ש

להנ"ל ניחא דלר"ש דס"ל כל העומד לשרוף אף למ"ד לש"ה מפני תיקון העולם בלא"ה קאי אשוגגין פטורין כדכתיבנא ודוק היטב:

ג **והנה** כ"ת הביא דברי ברית אברהם בא"ח סי' כ"ו דבכותב גט על נייר הפקר שלא זכה לדברי הקנטרסים הובא בב"י סי' ק"כ הגט כשר כיון דהוא אינו של אחרים ולדברי הב"י הגט פסול כיון שאינו שלו. הובא בפ"ת ר"ס ק"כ, וזה לא נהירא שיסבור כן בעל הקנטרסים דכיון דכתיב ואקח את ספר המקנה ודרשינן בב"ב ק"ס זה פשוט בעי שיהי' משלו וכן מדכתיב ונתן ע"כ בעי שיהי' שלו כמו כל נתינות ובעל הקנטרסים קמ"ל דאם גזל פסול דס"ד דגזלן יש לו קנין להתחייב באונסין ויש לו גורם לממון לר"ש קמ"ל דמ"מ ל"ה שלו וכש"כ הפקר. איברא דקשיא אהך דאמר רבא נדרים ל"ד ככר של הפקר ואמר ככר זה הקדש מעל וכ' הר"ן דלא זכה זה רק דיהי' כמגביה מציאה לחבירו וה"ה להקדש ואיך מקדיש דבר הפקר. אך שם היה כאומר חצירו יזכה להקדש דחצירו קונה להקדש: ולהרא"ש שפי' דלא הי' בד' אמותיו רק הואיל ומצי לזכות ואיך מהני ההקדש דאינו שלו, רק מיירי שאמר כשאזכה בככר זה יהי' הקדש ול"ה דבר שלב"ל הואיל ובידו לזכות כמ"ש הרא"ש. אבל הפקר אינו יכול להקדיש. ובזה מיושב דל"ק על הרא"ש מירוש' פיאה פ"ד דמקשה על קרא ואני בעניי הבינותי אי בתוך ד' אמות עשיר הוא או בחוץ לד' אמות איך מקדיש דשא"ש ועיין בגליון ירושלמי ובקומץ מנחה סי' תקמ"ה להנ"ל ל"ק על הרא"ש דאי דלא אמר לכשאזכה ל"מ הקדש ואי באמר כשאזכה הרי אז עשיר הוא, וע' תשו' בית אפרים חיו"ד סי' ס"ו מה שכ' על הקו' מחולין קל"ט ומ"ש בספרי חא"ח סי' ס"א אות ג' איברא די"ל הואיל ומצי לזכות בו לא גרע מגל"מ כמ"ש הטו"ז ססי' תמ"א ולר"ש דגורם לממון כממון דמי הוה לדידיה ככיס מלא מעות וחייב כפל אף בהקדש וה"ה לכאורה דיכול להקדיש ועמ"ש בחא"ח סי' כ"ה אות ז', מ"מ אין מגרש בגט הפקר משום גורם לממון כמו שאינו יוצא באתרוג ולולב הגזול דהוה אינו שלו אף דהוא גורם לממון. ואין להאריך בפרט זה ומה שהקשה אמאי גט שכתבו על איסורי הנאה כשר כבר כתבתי בספרי לאה"ע ח"ב סי' א':

ד **ולכאורה** יש ראיה דאיסור הנאה ל"ל בעלים מדגנבה רחל התרפים ואיך עברה על גניבה דהיא בכלל ז' מצות וע"כ איסור הנאה ל"ל בעלים והוה הפקר ולא עברה אך נראה דב"נ אינו מצווה רק שלא לעבוד ע"ז ולא שלא להנות מע"ז וכ"כ במנ"ח סוף מצוה תכ"ח על כן א"א לתרץ כן. והא דאמר יעקב אבינו הסירו את אלהי הנכר ויטמון יעקב היינו כאשר הלך לארץ כנען, כי בארץ כנען היו נוהגים בכל המצות כמ"ש הרמב"ן ובתשובה כתבתי (לעיל ח"א סי' ט"ז אות ד') דהצלת עבירה הוא כעושה מצוה מ"ה העלימה רחל

התרפים להציל אבי' מעובד ע"ז ואף דהיכא דפשע אין אומרים לאדם חטא כדי שיזכה חבירך כמ"ש תוס' שבת ד' וע' מג"א סי' ש"ו ס"ק כ"ט אולי מותר לעבור איסור זוטא כדי שלא יעבור חבירו פעמים הרבה ואולי חשבוה לאונס דלא ידעה מהאיסור וע' במ"ל פ"ג דתרומות שכ' דהא דאמרינן עירובין ל"ב ניחא לי' לחבר דליעבד איסור זוטא שלא יעבור חבירו דוקא באיסור דרבנן עיי"ש מדברי מג"א מבואר להיפך וע"ז ודאי חמור מאיסור גניבה וקצ"ע בדברי המ"ל הנ"ל שכ' דדין איסור לתרום שלא מן המוקף דרבנן דבאיסורי תורה ל"ש לומר הכי (היינו לחלק בין איסורא זוטא לאיסורא רבה) כדאמרינן בעלמא מה לי איסור לאו מה לי איסור כרת דסוף סוף עבר אמימרא דרחמנא וצ"ע דהמ"ל גופי' כ' בפ"א מיו"ט סוף אות י"ז דל"א מה לי איסור לאו וכו' רק באיסור לאוין שחייבין עליהם מלקות א"כ באיסור לתרום שלא מן המוקף דאין חייב מלקות הו"ל איסור זוטא ואף שבתרומות היא מדברי הגהות מ"ל מ"מ קצת צ"ע, וע' בספרי חיו"ד ח"ר סי' מ"א שהארכתי בדברי המ"ל ה' יו"ט:

ה ודרך אגב אמינא במה שכותב אות אחת בשבת פטור אמאי אינו חייב משום צובע וכמדומה לי שהערני רב גדול ואין לומר דלא ניחא לי' בצביעה כדאמרינן בשבת ע"ה צובע במה ניחא לי' דשם בשוחט בהמה אם לא ניחא לי' הוה כצובע בדבר שאין דרכו לצבוע כמ"ש בספר תוס' שבת סי' ש"כ משא"כ בנייר ושמא מיירי שאין בו שיעור צביעה דבעי שיצבע חוט שארכו ד' טפחים. והנה מה שאמרו בגמ' דשבת צובע מה ניחא לי', והקשו דהרי רב ס"ל משאצל"ג חייב וכ' בתוס' שבת סי' ש"כ דאף לר"י פטור בלא ניחא לי' נ"ל ראי' משבת צ"ז ע"ב דמקשה לר"י דחייב שתים בזרק מרה"י לרה"ר ועבר ד' אמות ברה"ר אי להכא קבעי לה להכא לא קבעי לה ומה בכך דלא קבעי לה והרי לר"י לא בעי ניחא לי' וע"כ אף לר"י פטור בלא ניחא לי' אף ברה"ר. ולפמ"ש בספרי לא"ח סי' מ' סוף אות ז' דאף אם דשא"מ חייב היכא דמכוין למלאכה אחרת פטור אף לר"י ניחא ג"כ הך דכותב אות אחת דאינו חייב משום צובע אמנם יש לעיין בדבר:

סימן ב

שאלה בדין עתים חלומה ועתים שוטה ועתה נתרפאת אם יכול לגרשה, בדין אם אזלינן בתר רוב ימי' בענין הפלגות שוות, בדין אם מחמת פחד או מרה שחורה יש לה דין שוטה, בענין אי בעי שתעשה השטות ב' פעמים בענין אי אמרינן הואיל ואשתני אשתני בבכורות מ"ב:

סימן ג
שאלה באשה שמעולם דעתה קלושה ואינה מבינה אם סך כ"ה ר"כ יותר מט"ו וישבה בכפר גלמודה אם יכולה להתגרש בענין אינה יודעת לשמור עצמה מהפקר אם יכולה להתקדש, בדברי הפרמ"ג פתיחה כוללת בשוטה שבא על א"א אם הולד ממזר שדבריו תמוהים ממשנה מפורשת, בדברי רש"י ריש פ' חרש ד"ה כשם, בדברי הפ"י שכתב ליישב קושית תוס' גיטין מ"ד ע"ב דלרש"י דקטנה אף ע"י אבי' לא מתגרשת א"כ לא תתקדש ג"כ, בדין דאיסור דרבנן לא נדחת מפני עשה שלא בעידנא, בדבר המהרש"א גיטין ד' ע"ד בתוס' ד"ה אשם תלוי, בקושית הגאון מוה' ליבוש אהא דנשים לא ישחטו לכתחלה שהקשה מקרא מפורש בבעלת אוב:

סימן ד
ע"ד איש שנראה בו עצבות ופתיות וירא מחיצונים ואומר בכל פעם בשכמל"ו אם מותר לגרש אשתו, מפלפל בסוגיא דחגיגה ובפלוגתא אי פלגא נזקא קנסא או ממונא, בענין החילוק בין עושה מעשה שמות או מדבר דברים של שמות:

סימן ה
בדין עתים חלומה ועתים שוטה אם מתגרשת, בענין אם נתחזקה בג' פעמים אם מהני החזקה למפרע, בדין היכא שבדיעבד מותר אם גזרינן לכתחלה משום לא פלוג:

סימן ו
באחד שגירש את אשתו ויצא עליו שם שהוא שוטה ונגבה עליו עדות מהאנשים המכירים אותו וע"פ עדותם נודע להב"ד שמעולם לא נמצא בו שום מעשה של שטות רק לפעמים הי' מדבר דברי שטות אם מותרת האשה להנשא בגט זה, בדברי הסמ"ע סי' ל"ה, ובדברי הת"ש ס"ק נ"א, בסוגיא דבכורות מ"ב, ובענין אם עדות המכחישים בעי עשאי"ל, בענין לא ראינו אינו ראיה, ביושב קושית הוב"י ביבמות דאמרינן שם לר"א דמספק ליה בחרש אם הוא עתים חלים גרושי ל"מ מגרש ויגרש מס"ס:

סימן ז
באחד שגירש את אשתו בע"כ ע"י שליח, בענין אין שלד"ע:

סימן ח
בגט שנכתב שם אבי המגורשת שמואל זאב דמתקרי שמואל וואלף והוא לא נקרא מעולם שמואל וואלף אך וואלף לבד והאשה עשתה זאת בכוונה בשאט נפש ועתה אינה רוצית לקבל ג"פ והבעל לא קיים מצות פו"ר אם מותר לישא אשה על אשתו, בענין

חרשת שזינתה אם נאסרה על בעלה הואיל דהוי נשואין דרבנן, בענין חזקה שליח עושה שליחותו, ביושב קו' התוס' עירובין ל"ב וביאר התוס' חגיגה כ"א:

הג"ה בפנים כתבתי דהיכי דהוה מצוה ל"ה דשיל"מ מה שיכול להמתין. הנה קשיא לי בהא דאמר רב אשי ביצה ד' לעולם ספק יו"ט ספק חול הו"ל דשיל"מ, והלא סעודת יו"ט הוא מצוה ובמצוה ל"ש דשיל"מ דעד שתאכלנה היום תאכלנה למחר דהרי הוא רוצה לעשות מצוה היום), וכבר כתבתי בספרי לא"ח סי' נ"ד אות ז' דמה"ט בספק עירוב ל"ה דשיל"מ דאין מערבין אלא לדבר מצוה ושהוי מצוה לא משהינן א"כ איך היה דשיל"מ שיכול לאכול למחר והרי הוא מצוה בשמחת יו"ט ולכאורה י"ל דהדבר תליא במחלוקת דלר' יהושע דס"ל פסחים ס"ח ע"ב שמחת יו"ט מצוה ל"ה דשיל"מ ולר"א דס"ל שמחת יו"ט לאו מצוה ס"ל דהוה דשיל"מ, והפי' דברי הגמ' ביצה הכי היא דבברייי' קתני וספיקא אסורה ומקשה ספק דרבנן היא ומשני דאתיא לספק טריפה ומקשה דאם נתערבה באלף אמאי לא בטילה ברובא ומשני ר"פ האי תנא דליטרא קציעות והיינו ר' יהודה אליבא דר' יהושע דאפי' שלש מאות פומין לא יעלו, ולפ"ז ע"כ בברייתא כר' יהושע ולא כר"א, וע"ז משני רב אשי לעולם ברייתא כר"א וביצה ספק יו"ט ספק חול ורק דהוה דשיל"מ ולר"א סעודת יו"ט רשות והו"ל דשיל"מ כשיטתי', ובספרי ליו"ד ח"ב סי' קנ"ג אות ד' כתבתי דלר"א הי' קבלת התורה בנ"א לספירה ול"ה בעצרת מצוה עיי"ש מ"מ רחוק הדבר לומר דלר' יהושע ל"ה דשיל"מ, והרי הלכה כר' יהושע, והנה לשיטת תוס' מ"ק י"ד ע"ב ד"ה עשה דיחיד דשמחת הרגל מדרבנן וקרא דושמחת קאי אשלמי שמחה א"כ י"ל כיון דמדאו' שמחת יו"ט ל"ה מצוה הו"ל דשיל"מ, כדעת הר"ן פסחים בשיטת הרמב"ם בתערובות חמץ ו"ל דשיל"מ אף דמדרבנן אסור להשהות כיון דמדאורייתא מותר להשהות הו"ל דשיל"מ אמנם לדעת הר"ן והשאג"א דשמחת יו"ט דאורייתא אפילו בשאר מיני שמחה צ"ע למה הו"ל דשיל"מ ולהסוברים דאין שמחה אלא בבשר י"ל דבשר עוף ל"ה שמחה וכש"כ ביצת עוף ושמא אין ה"נ אם אין לו מה יאכל ולקיים שמחת יו"ט ל"ה דשיל"מ וע' בספרי חאה"ע ח"ר בש"ה סי' י"ג שכתבתי דשמחה באכילה מקיים בכזית אף יותר מכדי א"פ, וזה רחוק דהיא גברא ערטילאי ע"כ סתמו ושמא לא מקיים מצות שמחה רק בפת וזה צ"ע, אך גם בדף ל"ט לענין מים ומלח לגבי עיסה משני רב אשי דהו"ל דשיל"מ ושם בפת מיירי דמקיים שמחת יו"ט לשיטת הר"ן ושאג"א, עוד צ"ע באין לו מה יאכל רק מתערובת דל"ה דשיל"מ ומותר לאכול אם מותר לאכול יותר מכביצה, והנה לדעת הר"ן דטעמא דדשיל"מ מטעם מב"ונ לק"מ ומזה מוכח כדעת הר"ן דלדברי' לק"מ ודוק:

סימן ט

באחד שיש לו עדים שאשתו מכה אותו אם מותר לו לישא אשה על אשתו:

סימן י

בחרש אם יכול לגרש ע"י שליח להולכה, ובקושית הפני יהושע איך קטנה מתגרשת והלא אין עדות לקטן בדברי תוס' גיטין ס"ד דמידי דאיתא בדנפשיה יש שליחות לקטן, הוכחה מירושלמי שלא כתוס', בדין אם בדרבנן יש שליחות לקטן, בדין אם סומא יכול להיות שליח בקידושין לר' יהודה, בסוגיא גיטין דף ס"ד ליישב מה שקשה על התב"ש שאוסר הערמה בדאורייתא, בדברי ירושלמי גיטין פ' מי שאחזו סוף פ' א' ראב"א בחרש אנו קיימין ! בדברי ירושלמי יבמות על משנה דחרש מגרש ברמיזה הדא דתימא בקידשה בכסף אבל בביאה קידושיו מעשה וגירושין אינם מעשה בדין אם קטן דפסול לעבודה מחלל העבודה, בדברי ירושלמי פ"ק דקידושין הל' ג' הגע עצמך שהי' חרש, אמר ליה איש הגע עצמך שהי' קטן א"ל זה דרכו להגדיל בירושלמי הובא בתוס' חולין י"ב יוכיח מעשה שלו על מחשבתו, ומשני תמן זה כותב וזה מגרש, בדברי מהרי"ט שהקשה בב"ב קנ"ו וכ' מאחר דבודקין לקידושין לגירושין למה לנו להריב"ז דלמא בקידש ע"י אביו, בדין אם נתינת הגט בעי לשמה, בדין אם חרש יכול לגרש לשליח לקבלה, בדין אם אשת חרש שזנתה נאסרה על בעלה, בנוסח גט חרש של רבינו ירוחם, בדין אם שליח לקבלה נתמנה ע"פ כתב, בגוף ההיתר לשלוח גט ע"י הבי דואר, בדין דשליח לקבלה מגט חרש אי מהני אף שאין מקוים.

סימן יא

שנית בדינים הנ"ל בדין חש"ו שקנו עבדים אם אוכלין בתרומה, בדין אם בקידושי חרש אמרינן אפקעינהו רבנן לקידושי מיניה, בדין דבאלה ששומע ואינו מדבר אין צריך גט חרש דר"י, ואם בחרשת צריך גט חרש ליישב דברי רש"י יבמות ק"ו שכתב בחרשת כשם שקידש ברמיזה, ברש"י יבמות ק"ז שפירש בחרש שחלץ חליצתו פסולה לפוטרה במקום אח כשר, בש"ה, בקושיות הג' רע"א בכריתות י"ח:

סימן יב

באשה שבאתה להנשא והיא מוחזקת לא"א ואומרת שנתגרשה בב"ד פלוני ואין לה מעשה ב"ד אם יש לסמוך על הטעלעגראף שיכתוב הרב שנתגרשה אצלי. בדברי רבינו שמחה שהכשיר הגט שהסופר חותם בשם העדים בתורת שליחות, בדין עשאי"ל, בדין אם מהני הטעלגראף הואיל דאין עדות לנכרי בדין ערכאות, בשיטת או"ז ורבינו יקיר דעכו"ם כשרים לעדות מן התורה, בדין מלתא דעבידא לגלויי אם נאמן נכרי מן התורה,

בדין האומר נתגיירתי בב"ד של פלוני דאינו נאמן, בדין ע"א האומר נתגרשה בב"ד של פלוני אם נאמן קשי' מכתובות כ"ב, בדין אשה המתכסה בצעיף אם היא בחזקת א"א אם נאמנת לומר גרושה אני, בדברי חו"ד. סוף סי' ק"י דמגו להוציא מחזקת א"א הוי מיגו להוציא.

סימן יג

בדין אם יכול לעשות שליח להולכה ע"י טעליגראף ואם יכולה לעשות שליח לקבלה ע"י טעליגראף ובדין אם יכולה לעשות שליח לקבלה ע"י טעליפאן בדברי המח"א א דפועל נכרי יש שליחות לנכרי:

הג"ה ואם יצא אל הפועל מכונת טענעפאע או טעלעטאסקאפ אשר יוכל לראות גם צורת המדבר עפ"י פאעאגראפיע אז יהי' ביותר נקל להתיר עשיית שליח לקבלה ע"י המכונה הנ"ל:

סימן יד

בטעם שכותבין בגט מומר וכל שום – בדברי התו' גיטין דף כ' שסותר מדברי התוס' דף פ' – בדין במי שנזהר שלא לשאוב טוטין ביו"ט אם יכול לטלטל הקנה – בדברי בה"ג ריש ה' ברכות. בדין קינא לאשתו בפני שנים ונסתרה עמהם אם שותה הא הוי ספק טומאה בר"ה:

סימן טו

איך לכתוב בגט בעיר קיטב – במה דמצינו בקרא דסיפא מפרש לרישא דוקא אם הסיפא מוסיף דין חדש:

סימן טז

באחד שהי' שמו יעקב ושם העריסה יעקב אלי' וכן הי' עולה לתורה יעקב אלי' וכתבו גט לבתו בשם אבי' יעקב דמתקרי' אלי' ויש מקום עיגון. בדברי התוספתא ע"מ ששמי יוסף ונמצא שמו יוסף ושמעון הרי זו מקודשת ע"מ שאני בשם ונמצא שהוא בשם ובורסקי הרי זו מקודשת:

בדברי הרשב"ם ב"ב קמ"א דהאומר אם ילדה זכר יטול מנה ואם ילדה זכר ונקבה לא יטול כלום. באור הסוגי' דגיטין כ"ד. ובדין דבר ולא חצי דבר אם יש תועלת מדאורייתא ומדרבנן לא הוי תועלת אם הוי דבר ולא חצי דבר – ישוב דברי המרדכי שכתב דבלא כתב שם האיש והאשה כשר לר' אליעזר וק' עליו מגיטין י"ט – בדברי הירושלמי גיטין פ' ג' ה' ב' כתב תורפו בטופס דכשר הגע עצמך שזיוג – בדברי הב"ש סי' קכ"ט ס"ק כ"ד בשם אבי המגרש ששמו גרשון אם צריך ב' גיטין בדברי התו' סוטה י"ח דב' גיטין בב"א

פסול משום ספר אחד ולא שנים. בישוב קו' הט"א ר"ה כ"ז על דברי התו' סוטה – בדין ב' גיטין אם שייך ברירה:

סימן יז

באחד שנדר שלא לשתות יין אי מותר לעשות סחורה – בדין אם יש בשרצים שעת הכושר בקו' התויו"ט בהא דאמרו בבכורות ודלמא לסחורה: בדין חלב של בת פקועה:

סימן יח

באחד שאמר שעולה לתורה בשם אקסעלראד ובפי כל נקרא בענדיט וכתבו בגט אקסעלראד דמתקרי בענדיט ואחר הגט ערער הבעל שזה כמה שנים לא עלה, לתורה בשם אקסעלראד – בדין אם מדאורייי' נתגרשה אם מותרת משום ספיקא דרבנן:

סימן יט

באחד שנקרא משה זעליג וכתבו בגט זעליג ונתברר שלא הי' נקרא בשם זעליג לבד במקום הנתינה רק במקום הכתיבה:

סימן כ

אחד שגירש את אשתו בשם אביו יעקב ליב ואחר כך אמר שלא הי' שם אביו רק ליב לבד והוא עשה זאת בערמה – בדין אם שינ' בדבר הפסול מדרבנן אם פסול מדאורייתא הואיל דהעדים חתמו שקר וכן אם הסופר שינה בשליחות בפסול דרבנן אם פסול השליחות מדאו': פלפול בש"ס דב"ק ע"א ובפ"י ריש קדושין על ב"ש דס"ל דשוה דינר – בדברי הר"ש דמקוואות דהיכא דיצא מחזקת טומאה דאורייתא הוי בספק ספיקא דרבנן – וביאר דאין ראי' מר"ש דיש כמה ראיות כנגד זה:

סימן כא

באחד ששמו משה שגירש אשתו ובפי כל לא נקרא רק בשם משה וכן עולה לתורה וחותם אך בשם זה ואמר שזה י"ב שנים נוסף לו שם מחמת חולי וקראו אותו אהרן משה אך שם זה נשתקע לגמרי ואחר הגט אמר שבכוון אמר ששם זה נשתקע ובהכתובה נכתב אהרן משה אך במקום אחר כשעלה לתורה ב' או ג' פעמים. עלה לתורה ג"כ בשם אהרן משה גם מקצת אנשים קראו אותו אהרן משה וגם בקוויטיל כותב אהרן משה אך במקום הכתיבה והנתינה לא נקרא בשם זה – בדין שאחד שנקר' בפי כל בשם אחד אך אביו ואמו קורין אותו בשני שמות אם מיקרי זאת פורתא או מיעוט ויש קצת ראי' ממהרי"ק – בענין רובא דמינכרא ברש"י יבמות קי"ט:

סימן כב

בא' שנקרא בפי רוב וכמעט בפי כל דוד וכמה אנשים קורין אותו זלמן דוד ואביו ואמו קורין אותו באקראי זלמן דוד ושם העריסה הוא ספק אי זלמן דוד או שלמה דוד וכשעלה לתורה קראו אותו בשם שלמה דוד וכן נכתב בכתובה אך זה שנתים אשר אין קורין אותו לס"ת רק בשם דוד לבד ובקוויטיל כותב שלמה זלמן דוד רק כשאביו כותב לו קוויטיל כותב זלמן דוד בדין נשתקע השם – בדין אם צולין כבד לבנה ושמינה על הנייר – גם בדין הכבדין מאווזות המלעיטין שהם לבנים אם רואין שנתמסמס ולא נשתייר ב' זתים בש"ה – ראי' דנשתקע היא בג' שנים:

סימן כג

באחד שנקרא בפי כל מאשל וחותם כן בשטרות ולתורה נקרא משה מאשל אם צריך לכתוב שם מאשל וע"ד שם האשה אשר שמה מעריסה חנה ונקראת בפי כל חנעשה:

סימן כד

באחד שגירש את אשתו ואמר להרב המסדר ששמו מעריסה וכן עולה לתורה בשם שמעון ובפ"כ נקרא בשם שמשון וכתב הרב המסדר בהגט שמעון דמתקרי שמשון ואחר שקיבל המגרש המעות מהאשה הוציא לעז שמעולם לא נקרא בשם שמעון לתורה רק בשם שמשון ושם העריסה א"א להתברר וע' בדברי התו' גיטין פ' דמה שאין צריך לכתוב לא איכפת לן בשינוי, בדין עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה – בדין אין אדם משים עצמו רשע אם דווקא היכא שנפסל לעדות ע"י בדין היכא שכבר נתגרשה אם מהני ערעור חד בדין אם הבעל נאמן שקר הגדתי בנותן אמתלא – בדברי הר"ש פ"ב במקוואות – ובדין מקוה שנמדד ונמצא חסר – ובדין עיון הגוף אם הוא מן התורה – ובדין אם מחזיקין מאיסור לאיסור, ובדין שם שנקרא בעת אסטירונג אם הוי נשתקע:

סימן כה

ע"ד הגט אשר סדר וכתב הרשל בלא יוד אחר הה"א:

סימן כו

באחד שגירש את אשתו ואמר ששם אביו דוד יואל וב"ד לא האמינו לו כי לא הי' מוחזק רק בשם יואל רק העידו ב' עדים שנקרא לתורה בשם דוד יואל וכתבו בגט דוד יואל דמתקרי יואל ואח"כ הבעל קרא ערעור על הגט ואמר שבכוונה שינה שם אביו ובאמת לא נקרא מעולם בשם דוד יואל והעדים העידו בשקר ובערמה והעידו ב' עדים כשרים שאביו מעולם, לא נקרא לתורה בשם דוד יואל רק בשם יואל והבעל אינו רוצה לגרש מחדש: בדברי הר"ש פ"ב דמקוואות: בדברי מהרא"י סי' קל"ט דאף ע"א יכול לערער

ששינוי השם בגט שקשה על דבריו מש"ס גיטין ט': בדברי הר"ן בתשובה סי' מ"ג דלאחר שנתגרשה דאשה בחזקת פנוי' ואין דבר שבערוה פחות משנים:

סימן כז

ע"ד הג"פ שצריך לסדר ושם האיש מהעריסה שמואל חיים ולפעמים חותם בשם שמואל חיים ולפעמים בשם שמואל לבד וכששואלין אותו על שמו לקרות לס"ת צוה לקרות עצמו בב' שמות שמואל חיים וכן בכתובה נכתב ג"כ שמואל חיים אך במקום שדר כעת בכאן קורין אותו לס"ת בשם שמואל לבד ושם האשה מהעריסה שפרה לאה וכן נכתב בכתובה ועד היום נקראת במקום מולדתה בפ"כ שפרה לבד אך מעת בואה לק' בלאזוב זה ב' שנים נקראת בשם שפרה לבד וכשנותנת קיויטיל תצוה לכתוב שפרה לאה:

סימן כח

ע"ד הגט שסידרו ושם אביו הי' נקרא בפ"כ זכרי' ובני ביתו ושכניו הי' קורין אותו זכרי' הירש וחתימה הי' בנקודה וכתבו זכרי' צבי דמתקרי זכרי' הירש ודמתקרי זכרי' ואח"כ יצא ערעור על הגט ושלחו טעלעגראף לגדול לשאול אותו איך לסדר באחד שקורין אותו לתורה זכריהו ובפ"כ נק' זכריה וכפי לשון הטעלגראף הי' נראה שהוא בשם המגרש והשיב לכתוב ב' גיטין א' זכרי' והשני זכריהו דמתקרי זכרי' והנה עתה א' מערער על הגט וטעמי שכתבו זכרי' צבי ולתורה הי' נקרא זכריהו צבי א"כ שם זכרי' צבי לא הי' נקרא משום איש והוי שינוי שינוי שם, והנה כעת בא לפני הרב המסדר ואמר שבעת שסדרו הגט הי' שם קורא לתורה ואמר שזה לפני שמונה שנים הי' קורא המגרש בשם אביו זכריהו צבי, ואמנם מי שקורא לתורה מאז ועד עתה קורא אותו בשם אביו זכרי' צבי, ושוב שמעו שהקורא שקורא כעת אומר שגם עתה קורא בשם אביו זכריהו צבי:

סימן כט

בג"פ מחילה שצריך לסדר והנה שם המגרש זאב שניתן לו בשעת מילה וכן קורין אותו לס"ת ובפ"כ נקרא וועלי וחותם עצמו וועלי ביוד לבסוף. ובשם אבי המגורשת שנקרא לס"ת יעקב משה יהודה ובפ"כ נקרא יעקלי וחותם יעקב משה:

סימן ל

באחד שהי' שמו אליהו והכנוי אליה בסגול וכן נקרא וכתבו בגט אליהו המכונה אליה ובדבר הגט דהי' שם המגרש לתורה ובפ"כ נקרא יהושיע זלמן רק מיעוטא דמיעוטא הי' קורין אותו הושיע ונכתב בגט יהושוע זלמן דמתקרי הושע בלא יוד בין שין לע':

סימן לא

בגט שנשלח ע"י שליח ונכתב בגט שם המגרש שלמה כן שמו מעריסה ובקריאתו לתורה והאשה אומרת שבקראקא שדרו שם ט' חדשים הי' נקרא הבעל סאלאמאן. אם למסור גט זה ויש מקום עגון:

סימן לב

באחד שגירש אשתו ושם הבעל משה ואביו הי' נקרא בפ"כ טובי' וכן חותם עצמו טובי' ברשימה ולתורה הי' נקרא טוביהו בואו לבסוף וסידרו ב' גיטין בראשון טובי' בלא ואו והשני טוביה' דמתקרי טוביה' וכשנתן גט שני לאחר שאמר הרי את מותרת לכל אדם סיים בחפזון ע"מ שלא תנשא עד אחר עשר שנים ומסר לידה הגט וברח אם צריכה האשה גט אחר בדברי תשובת הרא"ש בהתנה ע"מ שלא תנשא לפלוני אא"כ יקדשנה המגרש ואח"כ יגרשה בסתם – ובדברי מהרי"ט ח"א סי' י"ט דדברי הרא"ש סתרו אהדדי מכלל מ"ה לכלל מ"ז דשם פסק דיכול לבטל התנאי – ובספר דברי אמת שכ' דבתנאי שהוא בקום ועש' מהני בטול התנאי או גט אחר משא"כ בתנאי בשב ואל תעש' אין יכול לבטל התנאי ולא לגרש עד שיקדש – ובדברי האבני מלואים סי' קמ"ג– בדברי מהרי"ט סי' מ"ט שכ' המגרש ע"מ שלא תנשא לפלוני נפסלה מן הכהונה בין אם תקיים התנאי בין אם לא תקיים התנאי וצ"ע דבריו, ובתשו' הרא"ש כלל מ"ו. ובדברי השאלתות שכ' ואע"ג דתנאי ב"ג וב"ר בהדי אלעזר ובהדי יהושע קמתני. ובדברי מחנה אפרים סוף ה' גירושין בעובדא שאחד גירש אשתו לזמן ובתוך הזמן רוצה להתירה בהחלט – ובמ"ל פ"י מגירושין. ובתוס' שבת מ"ח ע"ב ד"ה אי חיבור הוא בענין טומאה ישנה ובמהרש"א שם – בענין דשלב"ל – באחד שגירש אשתו שזינתה תחתיו ולאחר שנתן לה הגט אמר לה שלא תנשאי עד ג' שנה והי' ספק אם הי' לאחר כ"ד:

סימן לג

שאלה איך לכתוב שם הירשלא אם באלף בסוף או בהא או ביוד, ועל דבר השאלה בנידון בהכ"נ שקנו המקום לבנות בהכ"נ אצל נכרי והתנה המוכר שבאם יבנו בהכ"נ יהי' רשאי בידו להשתמש בכותל ועת' קנה ישראל זכות זה מהנכרי ורוצה להגבי' כותל בהכ"נ ולהשתמש בהכותל ויצמח מזה זכות לבהכ"נ:

סימן לד

באחד שנקרא בפ"כ אלטר וכן חותם א"ע בכתבים ושטרות ודר איזה שנים בעירו והגיד לב"ד שבהיותו קטן אביו נסע לאמעריקא וגירש את אמו ואמרה לו אמו ששם העריסה שלו הוא שלום ובהיותו כבן שנה נחלה וניתן לו שם אלטר ולתורה נודע ממנו שלפעמים

עולה בשם שלום אלטר ולפעמים בשם שלום לבד ולפרקים בשם אלטר ועד אחד העיד שפעם אחת שאל אותו איך נקרא והשיב ששמו אלטר וכן קרא אותו לתורה ויען שהי' מסופקים איך לכתוב בגט וכתבו רק אלטר לבד ועתה שמע שהמגרש מערער ואמר שאם תתן לו אשתו החפצים יגרשה מחדש ויברר עפ"י שמשים איך נקרא:

סימן לה

ע"ד הגט ששם אבי האשה בקריאתו לתורה אליהו מנחם ובפ"כ נקרא אלה מענדל היינו האלף בצירי והלמד נוטה קצת לסגול וכ' בגט אליהו מנחם דמתקרי אליהו מענדל והשמיטו שם קריאת העולם:

סימן לו

באחד שבא לגרש אשתו ושם אביו הי' פתחי' והי' נקרא לתורה בשם בן פתחיהו ואמר שכן הי' קורין אביו לתורה:

סימן לז

ע"ד הגט שנשלח ונכתב שם האשה בראינא והמסדר כותב שהמנהג שם לכתוב כן והגט נשלח על הב"ד ועל ההרשאות התומים ג' דיינים אך שאין אתנו יודע לקיים החתימות ויש כאן מקום עיגון גדול:

סימן לח

ע"ד הג"פ שסדרו וכתבו שם האשה אדל ולא היתה נקראת משום בן אדם רק אדל ואמרה שכבר נתגרשה בשם זה ושגם בכתובה נכתב שם זה כי שם העריסה אדל מרים נשתקע וע"כ לא כתבו בגט רק אדל ואה"כ הביא הבעל הכתובה שנכתב בכתובה אדיל מרים אם הגט כשר: בדברי התו' גיטין ל"ד דהיכא דאמרינן דבר זה עם דבר זה הוי הראשון עיקר: ובדברי התו' ישנים יומא פ"ה גבי יוה"כ מכפר עם התשובה:

סימן לט

באשה ששמה מעריסה שרה קריינדיל וכן היא חתימתה ובפ"כ נקראת קריינדיל ונכתב בגט שרה קריינדיל המכונה קריינדיל ונמצא מערערים שהי' לכתוב, שם שנקראת בפ"כ לעיקר וגם לכתוב דמתקריא ולא המכונה:

סימן מ

בענין הנ"ל:

סימן מא
בדבר הגט הנשלח מסטריא לדראהביטש ונכתב הגט בשם ברריינא דמתקריא ברריינצא והאשה נקראת בק"ק דראהביטש ברריינטשא היינו ט"ש. אך האשה חותמת עצמה בשני יודין ברריינצי וכבר ניתן הגט ויש מקום עיגון

סימן מב
ע"ד הג"פ שנשלח מנעוויארק ושם האשה אסתר חי' מעריסה ובהכתובה נכתב ג"כ וחתימתה לא נודע ועתה כמעט כל בני העיר קורין אותה אסתר לבד רק מקצת ב"א וממשפחתה קורין אותה עדיין בשני השמות ונכתב בגט אסתר דמתקריא אסתר חי' וכבר ניתן הגט:

סימן מג
ע"ד האשה אשר שמה שרה וקראה לה תיכף בשם סירקא והיא נקראת בפ"כ סירקא" רק בהתנאים וכתובה נכתב שם שרה לאה וכשחותמת לפרקים חותמה בשם שרה לאה ונכתב בגט סירקא דמתקריא שרה לאה:

סימן מד
ע"ד האשה שבאתה להתגרש ושמה מעריסה נעכא איידיל אך שמימי נערותה נקראת בפ"כ אידא וכן היא נקראת מילדותה וכן חותמת עצמה וגם הש"ץ מברך אותה בשם זה ואין איש ממשפחתה קוראה בשם מעריסתה:

סימן מה
ע"ד הג"פ דנשלח מנעוויארק לעיר קאסיב ונכתב בשם האשה פרימטשא בטשא ובמקום הנתינה האשה נקראת פרימצא בציא ובמקום הכתיבה כל א' מדבר בלשונו. אם רשאין לסדר הגט זה:

סימן מו
בענין הנ"ל:

סימן מז
בגט שסידר לשלוח ע"י שליח וכתב בגט בשם האשה פיגא דכן היא נק' בפ"כ ושם העריסה הי' דבורה פיגא רק אח"כ נשתקע שם דבורה והכל קוראין רק פינא וכשבא הגט להרב המסדר ובמקום הנתינה נודע שאחות המגורשת תקרא להאשה בב' שמות דבורה פיגא: וע"ד שם ליבוש שכ' ביוד בין ל' לב' ובואו בין ב' לש':

סימן מח
בדבר הג"פ ששם האשה סטוסיא ונכתב בגט סמעסיא בע' אחר הט':

סימן מט
ע"ד האשה ששמה מעריסה והיתה נקראת ליטשא וכעת היא בנעויארק ושם נקראת בשם לינא איך לכתוב אם לכתוב לינא ביוד אחר הל' או בואו אחר הל':

סימן נ
באשה שחותמת עצמה יענטע בע' בסוף איך לכתוב בגט:

סימן נא
באשה ששמה טשיזיא והבעל אומר שנקראת ציזא בצ':

סימן נב
בענין הנ"ל וע"ד השותפות שרוצה ח' מהשותפים לנכות מהריוח עיסקא שלוה לצורך השותפות וע"ד בשני שותפים שאחד הרויח קצת מהמכס אם צריך לחלוק עם חבירו:

סימן נג
באחד אשר שמו חנוך וכתבו בגט חנוך המכונה העניך בן בנימין צבי דמתקרי בנימין וחתם עצמו הענעך בע' אחר הנון ואביו חתם א"ע בינימן בי' אחר הב' ואחר המ' חסר יוד וכתבו בגט הענעך. ושם האשה מעריסה חוה סאשא ומעודה לא נקראת רק חוולי והאשה חותמת א"ע חוה סשה בה' בסוף ובלא א' אחר הס' וכתבו בגט שם חוה לבד:

סימן נד
ע"ד הגט שניתן לסדר שנקרא בפ"כ שעי' משה ולתורה נקרא ישעי' משה וחתימתו יעשה משה אם צריך ב' גיטין:

סימן נה
ע"ד הג"פ ששם האשה מעריסה שומא וכן נכתב בגט ואחר שנה נודע להב"ד כי מסיבת מחלתה הוסיפו לה שם יהודית וכן היתה נקראת ובפ"כ נקר' בשם לעז זאפיא והוא מקום עיגון גדול בישוב דברי רבינו יואל דס"ל בלא נכתב שם האשה כשר בדיעבד מהא דאמר רב יוסף בדף כ' למאי ניחוש הא בעינן שמו ושמה:

סימן נו
ע"ד סידור הגט באשה ששמה פיגא גיטל וחותמת פייגי בשני יודין בין פ' לג' ובסוף ג"כ יוד וגיטיל חותמת בי' בין ט' לל' ואבי המגרשת נקרא לס"ת אליעזר ליפא ובפ"כ נקרא ליפא וחותם עצמו ליפע בע' לבסוף:

סימן נז
באשה שבעלה נסע לנעיויארק ונשא שם אשה על אשתו ונסעה האשה לנעוויארק ונתגרשה שמה והביאה מכתב מהרב המסדר ובו נכתב בזה"ל להיות לראי' ביד האשה

עלקא דמתקריא עמילקא בת ארי' צבי דמתקריא ליבש הירש שקיבלה ג"פ מבעלה שמואל המכונה סעם בן ישעי' יעקב דמתקרי שעי' ולאחר החקירה נודע להרב שהאשה חותמת עצמה עלקע בע' לבסוף גם אבי' לא הי' נקרא בשום פעם ליבש הירש רק ליבש העשקא שלא בפניו ובפניו רק ליבש לבד והנה העיד ע"א שהוא זוכר בבירור שזה חמשים שנה הי' קורין לאבי האשה ליבש הירש רק שאח"כ היו קורין אותו העשקא ובפניו ליבש לבד. בק' על הסוגיא בכתובות כ"ב עד אומר מת ועד אומר לא מת הו"ל חד עד אומר נתגרשה ועד אומר לא נתגרשה תרווייהו בע"א קמסהדי והרי בגירושין נמי משכחת שעד א' אומר שהוא הבעל ושמו כך:

סימן נח

בגט שנמצא לאחר שכבר ניתן שאחד מחתימת העדים היוד שאחורי הא' אינה נוגעת בהא' בשם העד יחיאל ותינוק קורא אותו אי אם צריכה גט אחר. בענין חק תוכות בחתימת העדים בדברי ת"ה סי' רכ"ט בישוב דברי א"ז דמפרש דשלא לשמה פסול מדאורייתא בחתימה והק' עליו משמות מובהקין ביושב דברי הא"ז שפסק בגט היוצא מת"י האשה בחתימות ערכאות בשמות מובהקים שהוא כשר והפ"י הק' עליו דמה טעם יש להכשיר בע"ח בערכאות הא לא חתמו לשמה. ביושב דברי רש"י גיטין י' ע"ב דגמ' ל"ב לאוקמי ת"ק כר"א והרי למסקנא ע"כ נמי כר"א. בישוב ק' הרמב"ן וחדושי הר"ן והל"מ לשיטת הרי"ף ורמב"ם דגם לר"מ מהני ג"כ ע"א א"כ מאי מקשה בריש גיטין אי לר"א כתיבה בעי חתימה לא בעי ודלמא צריך בפני נחתם משום היכא שיתן לה הגט בלא עדי מסירה. בענין אי בעי שליחות בכתיבה בדברי מחנה אפרים בה' שלוחין סי' י"א דפועל נכרי יכול להיות שליח וברי"ט אלגזי בבכורות דף ל"ו שהק' ע"ז מדברי התוס' גיטין כ"ג. בסוגיא בריש פ' הזורק בגיטה וחצרה באין כאחד. בענין כתב ע"ג כתב בגיטין י"ט ביושב קו' התוס' ע"ז דף כ"ז. ברש"י במנחות דף ל"ד הא דילפינן מזוזה בג"ש כתיבה כתיבה ילפינן מגט. בדברי הדרישה דאשה כשרה לכתיבת ס"ת והוא יסבור דנשים חייבות במצות כתיבת ס"ת:

סימן נט

בענין הנ"ל בישוב דברי הב"ש בסי' קל"א סק"ז שתמה על המחבר דבסעיף י"ז מביא בחתם עד פסול דהגט פסול ולא בטל ובשלא לשמה מביא י"א שהוא בטל. בענין שינוי בשליחות בפסול דרבנן הוי פסול דאורייתא בדברי הב"י או"ח סי' של"ד בנפלה דליקה בשבת אומר לאחרים בואו והצילו לכם שכ' הב"י דדוקא ביאמר לאחרים בואו והצילו לכם דאז מהפקירא זכו אבל אם לא אמר לא זכו מהפקירא והב"י תמה ממציל מן ארי

ותי' דשאני כאן הואיל דיכול להציל רק דאיסור שבת רביע עליו ודבריו תמוה מנדרים פ"ה בקונם, כהנים ולוים נהנין לי. בענין אם נתן לכהן שט"ח על חמש סלעים חייב ליתן לכהן ה' סלעים אף דבנו אינו פדוי כיון דמדאור' בנו פדוי אף דמ"מ אינו פדוי לא הוי מקח טעות ובדברי רי"ט אלגזי בבכורות נ"א בנתן לעני פאה פחות משיעור דלא יצא ידי נתינה ומה שנתן נתן כיון דמדאורייתא יצא. בענין מילי לא מימסרו לשליח בפ' דברי התוס' גיטין דף ס"ו ד"ה הא כתב הגט. בישוב דברי הרשב"ץ דס"ל למ"ד עדי חתימה כרתי לא עשה סופר שליחותו קודם שנחתם ורשאי לכתוב גט אחר אבל למ"ד ע"מ כרתי כבר עשה סופר שליחתו ודבריו תמוהים דהרי כשצוה הבעל שיחתמו עדים א"כ הוה קפידא והגט בטל בלא עדים ולא גרע מתנאי:

סימן ס

באיש אחד שנתן גט בע"כ לאשתו ע"י שליח והבעל אמר שיש לו רשות מב"ד. גם שהבעל לקח הגט בחזרה אם הוה חשש. ובענין חצר בגט. ובענין אם השליש מעות להעדים אם הוי נוגעים:

סימן סא

בא' שגירש אשתו ע"י שליח וראו הב"ד שיש איזה ספק בשמות ומחמת חומרא צוה הב"ד שגירש שנית וכן עשה וגירש בלי שליח ואח"כ הוציא הבעל לעז על הגט שהיה באונס יען כי הי' הנדוניא מושלש ביד שליש ולא רצה להחזיר לו עד אחר הגט עוד טוען שמסר מודעה בין כתיבה לנתינה ואמר שאין מתירה להנשא עד ל' שנה אחר הגט. אמנם בדבר האונס המעשה הי' שהתפשרו שלא בפני הב"ד ובבואם לב"ד תבעה אם המגרש מתנות ושאר דברים ואמר הרב שאין אבי המתגרשת בפני' ולכן אם רוצה יגרש ואם אינו רוצה לא יגרש כי אין אונס בדבר ובא המגרש שנית להב"ד ואמר בפירוש שאין לו על האשה כנוס ועל הגט אמר בפה מלא שאין תלוי בשום דבר ולא יהי' לו שום ערעור ומסר הגט לידה כדת וכדין. ובדבר המודעה נתברר בעדים שקודם שהלך לעשות השליח הזמין ולקח ב' עדים עמו ובין כתיבה לנתינה ליד השליח הלך לעדים ואמר להם שידעו שהגט נגמר ורק שהי' נותן באופן שלא תתגרש ממנו רק לאחר ל' שנה ואמנם על הגט השני אין לו עדים. עוד בד"מ שהמגרש תובע לאבי המתגרשת סך מסוים וטוען שהפשרה הי' בטעות שלא ידע שעפ"י ד"ת העיסקא מנדן שלה שלו כדין מורדת והמתנות שייכין לו והפשרה הי' בינו לב"ע והמגרש טוען שגם האשה קבלה הגט באונס שאביו כפה אותה ולא הי' ברצונה. בדין אם אונס ממון הוה אונס. בענין גלוי דעת בגט:

סימן סב

בדבר הגט שנסדר ואמרה האשה שאבי' לוי וכן כתבו בגט ואח"כ נתברר שאבי' אינו לוי והאשה עשתה בערמה להוציא חפצה וכעת אינה רוצית לקבל ג"פ ומבקשת ממון אם מותר לישא אשה אחרת והוא לא קיים עדיין פו"ר. ביישוב דברי רש"י גיטין ע"ט שכ' וצריכה גט מזה ומזה אעפ"י שקדושי שני לא היו קדושין גזירה שמא יאמרו גירש זה וכו' והתו' ד"ה וצריכה תמהו על רש"י שהרי גט גמור הוא מן התורה ואינו פסול אלא מדרבנן. ראיה לשיטת רש"י הנ"ל מש"ס דיבמות צ"א מכתב מלכות שאינה הוגנת הי' במזרח וכתב במערב תצא מזה ומזה. ביושב דברי מהרי"ק שורש פ"ד שפוסק בקידש בפחות מש"פ ואח"כ נשאת בטעות לאחר אסורה לשניהם ובא"מ סי' ל"א תמה עליו דכיון דבמזיד אינה אסורה מדאוריי' בשוגג לא קנסו רבנן. בדברי מהר"י באסן שכ' דאשת חרש שזינתה אינה אסורה לבעל בדברי רמ"א קי"ט דאם גירשה מדעתה ונמצא פסול בגט יכול לגרשה בע"כ בדברי ח"ס סי' ג' דאף באשה שאינה ראוי' לדור כגון כהן שנשא גרושה בחזקת אלמנה אין להתיר לישא אשה אחרת בלא מאה רבנים ודברי הח"ס צ"ע דכיון דנשא גרושה בחזקת אלמנה והוא כהן יש סברא דהוה מק"ט וא"צ גט גם באשה שנשאת בחזקת בתולה והרתה לזנונים אם יש חרם לענין ב' נשים. ביושב קו' לתוס' כתובות ע"ג שפירש"י לא תימא טעמא דרב כיון שכנסה סתם אחולי' אחלי' לתנאי וכתובה בעי למיתב לה. והק' התוס' על רש"י איך אפשר לומר כיון דקתני סיפא כנסה סתם תצא שלא בכתובה וכו':

סימן סג

ע"ד האשה מיכלה ונקראת בסגול וחותמת א"ע מעחלה בע' וח' וה' בסופה ובלא י' בין ל' לה' איך לכתוב בגט:

סימן סד

בגט שבא ע"י בי דואר ויש בו כמה ריעותות א' שאין יכול לקיים החתימות מהבד"צ ב' שנכתב בגט דמתקרי על שם האשה ב בהרשאה מהבעל לשליח ראשון נמצא מחק ונכתב עליו תיבת מסר וגם נמצא בהרשאה כמה אותיות דבוקים זל"ז והמנהג לכתוב כל אות בפ"ע ד' בתיבת מתא בגט המ"ם כמו כ"ג אך נדבק היטב וניכר שהוא מם ה' שבתיבות והרי ובתיבת די היודין כמו ו' ותינוק אחד אומר שהוא יוד ותינוק אחד אומר שהוא ואו אך שאינו דומה לשאר ווין שבהכתב הזה ו' נמצא הרבה יודין בהגט שאין להם עוקצין. בדברי הר"ש בן הרשב"ץ דמעשה ב"ד א"צ קיום בישוב דברי רבינו אביגדור

דבטוען מזויף צריך קיום מדאורייתא. ראיה לשי' הר"ש בן הרשב"ץ הנ"ל מרש"י בב"מ ט"ז כל מעשה ב"ד:

סימן סה

באחד, שהיה באמעריקא כמה שנים ובא לביתו ופעלו אצלו שישלח גט לאשתו וכתב גט ונתן ע"י שליח ונסע בחזרה לשם ונשמע עליו שבאמעריקא חילל שבת ובמומר דינו שיתן גט לשליח לקבלה ואח"כ יעשה שליח להולכה אם מותר ליתן הגט לאשה שתנשא בו:

סימן סו

ע"ד האשה שהרתה לזנונים ואח"כ נסעה מקהלתו ושהתה בדרך יותר משנה וחזרה לביתה עם בעל אחר ומענה בפי' שנתגרשה מבעלה הראשון והביאה כתב מדיין אחד מש משיקאגא אשר במדינת אמעריקא שנתגרשה בפניו ואין מכירין החתימה וגם ל"ה רק עד אחד אם מחויב להפרישה:

סימן סז

בדבר האיש אשר אשתו נשתטית זה שבע שנים וכארבע שנים חלפו מעת אשר נתנוה לבית המשוגעים במחלקת החולים שאין להם תרופה והבעל אומר שאין לו להשליש הכתובה והנדן אם מטילין חרם עליו או שבועה:

סימן סח

באחד שאביו היה נקרא בפ"כ קאניא ולתורה היה נקרא בשם אביו אלקנה וסדרו גט בשם אביו אלקנה לבד ואחר הגט נודע שזה כחמשה שנים אשר החזיק הס' קניא לקרות לתורה בשם אלקנה צבי וחותם עצמו בשם אלקנה אך המגרש דר כעשר שנים במקום אחר ומוחזק בשם בן אלקנה:

סימן סט

באיש אחד הדיוט ואינו יודע בטיב גיטין והרים יד לסדר גיטין שלמד עצמו סידור הגט בלשון אשכנז:

סימן ע

באחד שאינו יכול לדור עם אשתו שהתשמיש קשה לה והזוג אומרים שיוכלו לברר זאת ע"י רופאים והאשה אינה רצונה לקבל גט רק באופן שתשאר לדור בבית השותפות שיש להאשה החצי ולבעלה החצי והבעל ג"כ אינו יכול לזוז מביתו כי יש לו כיפה שלו בביתם ודירה על השטאקווערק ובבית הזה עשרה בעלי בתים דרים בתוכו ואין להבית רק פתח אחד להרחוב ועל השליבות ההכרח שילכו שניהם והאשה רצונה לשבע שלא תנשא

לאיש אם יש היתר שיגרשו וישארו שניהם בהבית. בישוב דברי הר"ם שאוסר בגרושה מישראל לדור בחצר אף שלא נשאת שק' עליו מירושלמי פ' הזורק. בענין אם גירש אשתו אסור הזנות מדאורייתא אף דזנות בפנו' הוי דרבנן בדברי הר"ם דכהן בגרושה בלא קדושין אינו לוקה אם הוי איסור דאורייתא בישוב קושית ההפלאה דקידש חייבי לאוין ל"ה קדושין שאין מסורין לביאה משום דהאיסור לא בא ע"י קדושין:

סימן עא

באחד שגירש את אשתו בע"כ:

סימן עב

אם שם אמו של החתן שרה ושם הכלה שרה לאה אם מותר לשדך:

סימן עג

באשה ששמה מעריסה רחל וכן חותמת עצמה וכן קורין לה אבי' ואמה ואנשי העיר וקרובי' קראו אותה לפרקים ראזיא ולא נודע אם רוב קראו אותה וזה כחמשה שנים שנתגרשה ונכתב בגט רחל כי לא ידעו משם ראזיא ואחר הגט נודע להב"ד שקראוה מקצת ראזיא ודמגרשת עשתה שידוך אחר כי לא ידעה שצריכה גט אחר אח"כ דתפשר עם בעלה שיתן לה גט אחר ונסעה האשה למקום שהבעל שם וגירשה מחדש ועתה האשה רוצה להנשא לבעל ששידכה עמו קודם צ"א יום מהגט השני כי החתן אינו רוצה להמתין ויש חשש שתצא לתרבות רעה אם יש להתיר לישא קודם צ"א יום. בפלוגתא דרב ושמואל בגיטין דף י"ח. ובענין אם יש להקל במקום שיש חשש שתצא לתרבות רעה. ובענין דצורך גדול שוה להפסד מרובה:

סימן עד

בדבר הגט אשר סידר ולא ידעו הב"ד אם אבי האשה הוא כהן ולא כתבו כהן. ובדבר העופות ששלחום להאמבורג ואין פותחים אותם אך שורין אותם במים קודם ג' ימים:

סימן עה

בגט שנשלח מנעוויארק שנכתב נעוויארק דמתקריא נויארק ובגט אחר נכתב נייאיארק דמתקריא נוי יארק:

סימן עו

בגט אשר רצה הבעל לסדרו בעיר ולהוליכו באותו יום לאשתו בתוך התחום ב"ק וליתן שם בפני בד"צ. ובשם זלאטא אם יכתוב בא' אחר הלמד או לא. ובשם אביו שנקרא לתורה יצחק אייזק ובפ"כ אייזק ובעיר מולדתו אלטר:

סימן עז

באחד שנסע לאמעריקע והחותן רוצה שחתנו יתן לבתו גט על תנאי שבאם יבא עד ב' שנים בחזרה יהי' הגט בטל ושלחו להרב שיסדר גט על תנאי ולא רצה הרב לסדר גט על תנאי בעתים הללו רק אם ירצה יתן לה ג"פ כדת בלי שום תנאי רק זוגתו תתן לו כתב בח"ח ובשבועה שהיא מחויבת להמתין עליו ב' שנים וכן נתרצו שניהם ובשעת הסידור שאמר לבעל המגרש פב"פ ווילסט דיא געבען גט דיין ווייב פב"פ פין דיין גיטען ווייללען אן אונס אין אן תנאי והשיב הבעל המגרש איך האב ניט אזוי געהאנדעלט והשיב לבעל המגרש דאס גייט בייא אונז ניט ע"פ ד"ת והשיב החתן שרצונו שיבוא גם החותן עה"ח על הכתב שהוא מסכים להמתנת בתו ב' שנים ואח"כ סידר הגט כפי הנוסח שלנו ואמר מלה במלה שהוא מגרש אותה בלי שום אונס ותנאי ומסר לה הגט ובמשך ד' חדשים בא מהדרך ולא רצתה זוגתו להנשא לו ובא לפנינו ואמר שבדעתו הי' אך לגרש על תנאי אם אין בגט חשש משום גט מוטעה וגם על תנאי. בדבר הגט מוינא. בדברי המ"ל בפ"ג מה' זכי' שכ' בנותן מתנה והותנה שבאם לא יתן לא מתקיים המתנה רק עד י' שנים דא"צ למשפטי התנאים, פלפול בדברי רב הונא בגיטין ע"ב גיטו כמתנתו. בענין אומדנא וגלוי דעת, ובדברי הגהות אלפסי דהא דדברים שבלב אינם דברים היינו דוקא במכר אבל במתנה דברים שבלב דברים. בענין אם מועיל מחילת התנאי' בדברי מהרי"ט סי' נ' דבביטול התנאי א"צ שיהי' הגט בעולם אך בעי שיאמר בפירוש שהוא מבטל התנאי, ובדברי הלבוש שכתב דהוי כמתנה ע"מ שתנשא לו:

סימן עח

ע"ד הדו"ד בראובן ושמעון שהי' ביניהם ד"ת ולא רצה אחד לקיים את הפס"ד ואח"כ בחרו להם אחד לפשר ביניהם וקבל בק"ס וכתבו סתם פשרה בביטול מודעא וכתבו קאמפראמיס ובעת שכתבו קאמפראמיס בטלו הבע"ד פשרה זו ופשרו בדרך אחר ואח"כ בא ראובן לב"ד והראה מסירת מודעה בעדים שמסר מודעה קודם שהלכו להאיש לפשר פשרה הראשונה ובו מבואר שהוא אונס. ובשביל מסירת מודעה חוזר גם מפשרה השני'. בדין אם ביטלו הפשרה אם ביטלו גם המודעה. בדברי הטו"ז בסי' קל"ד באה"ע שהק' מה מועיל מה שמעיד על עצמו שפוסל עדי מודעא באיסורין דל"מ אודיתא ותירץ דכיון שעשה הביטול הוא מודה שאינו חפץ במה שמסר מודעא והוא עושה עתה הכל בלב שלם. בדברי הר"ן בע"מ שלא תנשאי לפלוני שהק' דא"א לתנאי לבטל הגט דאם הגט בטל שוב לא נשאת לפלוני ותירץ דהכונה שאם תנשא יהי' הגט חל על אותו שעה ולא קודם ולא אחריו בדברי הא"מ ס"ס י"ז מה שתירץ קו' תו' ביבמות ט' באיסור מצוה

ואיסור קדושה. בישוב קו' תוס' ביבמות ט' אהא דאמרינן לר"ע באיסור מצוה ואיסור קדושה שהקשה דמ"מ ניתי עשה וידחה ל"ת. פלפול מדברי הגמ' ביבמות דף ע"ט בנפלה לו ולבסוף נפצע:

סימן עט

באחד שגירש את אשתו ואח"כ העידו ב' עדים שקודם שנתן לסדר הגט מסר מודעא בפניהם איך שמגרש מחמת אונס שנטלו ממנו ממון וביטלו בפניהם כל הביטולים שיבטל אח"כ בפני ב"ד ואין מגרש אותה להיות מותרת לכל אדם רק לאחר ל' שנה וכן בשעת כתיבת הגט ובין כתיבה למסירה מסר מודעא כנ"ל והמגרש אומר בפני עדים שאם תנשא האשה תחלה לא יאמרו העדים ממסירת המודעה, פלפול בדברי התוס' גיטין דף פ"ח ד"ה דילמא אימלוכי אמלך ובדברי הרמב"ן שם. בדברי ברית אברהם דכ' דכיון דלא צוה לגלות תיכף העדים אין מוציאין קול ויש חשש ממזרות ומודה רבי דבטלו אינו בטל:

סימן פ

באחד שהתפשר עם אשתו ליתן לה ג"פ ונשארו איזה חפצים של הבעל ביד האשה וכפי הפשרה היתה מחויבת להחזיר להבעל וכשנסעו לסדר הגט נתעקש הבעל ולא רצה ליתן הג"פ ביען שחפצים שלו ביד האשה והבטיח לו המסדר הגט שיהי' בטוח על החפצים שלו וסידר הגט ואחר שנתן הג"פ ובא בחזרה הביא הבעל בידו מכתב ממסדר הגט להב"ד שיראה שהאשה תתן החפצים ליד בעלה המגרש ובאם לאו יהי' לפוקה ועל דעת כן נתן היתר להאשה וכאשר לא רצתה האשה להחזיר לו תיכף החפצים ביטל הבעל הגט ואח"כ נתנה לו החפצים והמסדר הכחיש אח"כ מכתבו ואמר שלא הי' שום תנאי גם יש עיקולי שהמעות שהשליש ליתן להבעל אינה רוצה השליש להחזיר להבעל כי נדבר בניהם שיתנו פטורים זל"ז והבעל אינו יכול ליתן פטור אם מותרת להנשא בגט זה, בדברי תשובות הב"ח סי' צ' וסי' צ"א, בענין אם לא נחקר העדות אם יכול לחזור. בענין אם מהני נאמנות ע"א על התנאי. בדברי בעל העיטור אם התנאי בכלל הביטול, בישוב קו' הרשב"א בחידושי לגיטין דף ע"ו סוף סוגיא דע"מ שתשמשי את אבא שהקשה על הבעל העיטור מהא דאמרי' בקדושין אמר ר"א התקדשה לי במנה ונתן לה דינר מקודשת וישלים:

סימן פא

בדבר הג"פ שסדרו אנשים אשר לא נסמכו בסמיכת חכמים וא' מהם שבימי עלומי' היי לו הרמנותא וחתמו עליו עד צעיר לימים ולא בדקוהו מקודם אם יש לו שערות

וא' מהמסדרים אמר שיודע שיש לו שערות והעד החתום אמר בעצמו שיש לו שערות ולמחרתו של הגט בדקו ומצאו אצלו שערות גדולות בענין אם בדקו אח"כ ונמצא גדול כשר העדות למפרע. מפלפל בנוב"י אה"ע סי' ס"א. ביאור הסוגי' דב"ב דף קנ"ד מחלוקת ר"י ור"ל:

סימן פב

בענין הנ"ל:

סימן פג

בגט שנשלח מנעוויארק ונמצא בהרשאה ב' טעותים שהגט נכתב ברביעי בשבת ביום החדש כראוי ובהרשאה ראשונה ובשני' מבואר זמן כתיבת הגט בחמישי בשבת ביום החודש שהי' בחמישי והגט בא לכאן בחודש אדר תרנ"ח ולא רצתה האשה לקבל את הגט ונמשך הדבר עד חודש כסלו ואח"כ רוצה האשה לקבל את הגט והב"ד שלחו ב' הרשאות בחזרה ושלחו הב"ד מנעוויארק ב' הרשאות הישנות ועוד הרשאה חדשה משליח ראשון לשליח שני והזמן כתיבת הגט נכתב כהוגן אך זמן כתיבת הרשאה נכתב בחדש כסליו תרנ"ט ויש חשש שבהרשאה נכתב שבחודש כסליו בא לפניהם שליח ראשון ובידו גט ובאמת לא הי' בידו גט כי הגט הי' אצל הרב במקום האשה גם יש חשש שבמשך הזמן בחודש אלול תרנ"ח אמר השליח שני שאינו רוצה להיות שליח אח"כ נתרצה עוד יש חשש שהאשה אמרה להשליח שהוא גיסה אחר שבא הגט שיכתוב להבעל שישלח לה שיפסקארטע ותסע לשם לדור עמו וכן כתב ולא השיב לו הבעל והאשה מכחשת והיא מקום עיגון גדול. בענין מילי לא מימסרן לשליח. בדברי התו' גיטין דף פ' ד"ה ושם עירו דמה שא"צ לכתוב אם שינה כשר. בדברי קצה"ח סי' רמ"ד שמייתי ראי' מש"ס דדוקא בכתיבה וחתימה שייך מילי לא ממסרן לשליח אבל בנתינת הגט יכול הבעל לעשות שליח והשליח יכול לעשות שליח אחר אף כשאינו מוסר לו הגט. בענין הפלוגתא שבין הטו"ז ותשו' פנ"י בסי' קמ"א:

סימן פד

בש"מ שהי' חולה גדול ולא הי' יכול לזוז באברי' ולא הי' ביכולתו לגרש בעצמו ועשה שליח לגרש את אשתו על תנאי וכן עשה השליח וגרש את אשתו על תנאי ונתן לה הגט ומעולם דרכו של הרב המסדר כשנותן גט על תנאי מקבל המסדר הגט מידה ומשאיל לה מקום שיהי' קנוי להאשה לבדה שיהי' הגט ברשותה אך מטרדות ע"ש שכח המסדר מלומר לה דבר אך קיבל הגט מידה ולא קרע אך הניחו באיזה ספר ולאחר ג' ימי' מת בעלה והיבם בן י"ב שנים ויש בו ב' חששות הא' כיון שהוא בעצמו אינו יכול לתת

ליד האשה והב' מצד שלא הי' הגט ביד האשה בעת מיתת הבעל אם הגט כשר. בישוב קו' הגאון מליסא שהקשה על התו' גיטין ע"ג ע"ב דבאומר מהיום אם מתי הוי הגט רק סמוך למיתה ובעי שיהי' הגט ביד האשה והקשה דאם לא הוי הגט רק סמוך למיתה א"כ הוי כמו במגרש לזמן דא"צ משפטי התנאים ולמה אתקין שמואל בגיטא דשכ"מ לכפול התנאי:

ביאור דברי הרא"ש בתשובה שכ' דמה"ט כשר הגט דל"ה זה כתנאי רק הקביעות זמן. בדברי הלח"מ פ"ט מגירושין ה"ב שכ' דמיתתו וגיטו באין כאחד והוי דומיא להא דאמרינן גיטה וחצר' באין כאחד. בישוב קו' הג"פ וכל הפוסקים תמהו בכל גט שכ"מ דס"ל לר"ת דאין כונתו לגרש רק שעה אחת קודם למיתה א"כ אמרינן יש בריר' הרי אנן קיי"ל אין בריר'. בדברי הרשב"א ר"פ מי שאחזו שהקש' על ר"ת איך חל הגט קודם מיתתו והלא הוא גוסס ואינו שפוי בדעתו. בדברי המח"א ה' זכי' ומתנ' סי' ט"ז. בדברי התו' נזיר י"ב. ובדברי האבני מילואים סי' ל"ה בדברי המרדכי פ' מי שאחזו שחילק בין מהיום אם מתי בין אם לא באתי עד י"ב חודש דבזה ל"ב שיהי' הגט קיים ביד האשה. בדברי תשו' מהרשד"ם סי' מ"ה שמתיר בנקרע הגט קודם מיתת הבעל מטעם ס"ס. בשיטת מהרשד"ם סי' ע"ג דבאם האשה נתנ' הגט בפקדון ביד אחר מגורשת דהו"ל כאילו בידה גם כ' דהנפקר נעש' שליח לקבל' אפי' לא אמר' לו בפירוש. בישוב דברי התו' גיטין ע"ג ד"ה אשם תלוי ודברי מהרש"א שם בדברי תשו' מהרי"ט סי"ט. בענין זכי' מטעם שליחות בענין בריר', בענין כ"מ דאיהו ל"מ עביד ל"מ משוה שליח:

סימן פה

בג"פ שסדרו לחולה וביען שהי' בכפר עשה שליח על הכתיב' והנתינ' והי' שפוי בדעתו בעת שעש' שליח ונתנ' להאש' בעיר שלא בפני החול' ושכחו להניח אצל החול' א' שירא' אם הוא שפוי בדעתו מתחל' ועד סוף ואחר ב' ימים ראה שהוא שפוי בדעתו ואח"כ עמד החול' מחליו ואומר שלא ידע מהגט כי הי' מונח בחול' טיפוס והעדים העידו שבשעת שסידרו הגט הי' שפוי והי' חול' המדבר. ביאור הסוגי' גיטין דף ו' ובכורות דף מ"ב. בסוגי' ריש נדה. ביאור דעת הרמב"ם דס"ל דאם הי' שפוי בשעת מינוי השליחות ואח"כ לא הי' שפוי ל"ה רק פסול מדרבנן. ובעיקר דין יבום בחרש ובשוט'. ביאור דברי הפ"מ בפתיח' כוללת שנסתפק בשוט' וחרש שבא על א"א אם הולד ממזר והכחה מכמ' מקומות דהולד ממזר. בספק בנתן הרשאה לגבות מלוה ונשתלה אם רשות ליתן למורש' אם לאו, בדין גט שכ"מ שמגרש על תנאי. בישוב ב' הסוגיות בגיטין דף נ"ה וב"ב דף קל"ז. וביאור הסוגי' דגיטין ע"ז. ביאור דברי המרדכי ריש פ' הזורק:

סימן פו
באחד שיושב עם אשתו כמה שנים והאשה הפילה חמשה פעמים ואין להם זש"ק והתפשרו שימתין איז' זמן ואם לא תקבל' אז ג"פ ברצונ' יגרש' בע"כ ועתה גירש' אות' בע"כ קודם הזמן אם מותר לישא אחרת:

סימן פז
ע"ד החול' שנחל' בעיר טשעשינוב ששם אין מסדרין גיטין איך להתנהג. בישוב קושי' מו"ח הגאון מ' רע"א בסי' קמ"א בש"ה מתוס' נזיר י"ב. בישוב קו' על התוס' נזיר י"ב מגיטין י"ב:

סימן פח
בדבר הראשי פרקים:

סימן פט
בגט שכ"מ אם לגרש על תנאי. בישוב דברי הרא"ש פ' מי שמת שהביא ראי' מגיטין ע"ז מהך דתיחוד ותפתח דקונין לש"מ בשבת אפי' בדבר הצריך קנין ואמאי לא מייתי ראי' מגירושין שהותר לגרש שם בשבת וגירושין הי' קנין:

סימן צ
באחד שנתן גט לאשתו ובשעה שנתן אמר הרי את מותרת לכל אדם ע"מ שתנשא לחרש שאינו מדבר וזרק הגט לידה ולא נח בידה אף רגע אחת ונפל תיכף לארץ:

סימן צא
באחד ששלח גט ע"י שליח ואח"כ הוציא מסירת מודעה בעדים שמסר מודע' לפניהם. כי קודם הכתיב' ואחר הכתיב' ונמצא הכחש' בין העדים גם הכחיש אחד ואמר שהמסירת מודע' הי' אחר קבלת הגט וגם נתברר שהעד קבל מעות להעיד. בדבר הכחשות בשעות אם תלינין בטעות ב' עדים ביאור דברי המהרש"א סנהדרין מ' ודברי אור חדש מפסחים י"ב. ובדין אם בלשון בני אדם הלילי הולך אחר היום שלפניו כמו שאמרו בירוש' ריש פר' קונם יין וראי' נגד זה מתענית דף כ' גבי נקדימון בן גוריא. בדברי הר"ן שכיון דנתגרש' האשה הרי היא בחזקת פנוי' דלא כמו שכתב הב"י בסי' קכ"ט בשם ת"ה. ביאור דברי התוס' גיטין ל"ה ע"ב סוף ד"ה ור"נ וסותר לדברי התו' דף ל"ג ד"ה ורבי סבר, ביאור המחלוקת שבין ש"ש לנב"י אם רובא דליתי קמן עדיף מרובא דאיתי קמן. ובענין אם רוב אין מגרשין נשיהם אם הוי רוב. בדין עדים שקבלו שכר אם פסולין מדאורייתא או מדרבנן ובדברי קצה"ח סי' ל"ד ס"ק ד'. ביאור הסוגי' דסנהדרין ח'. ביאור דברי הירושלמי פ' נערה. בדברי התו' כתובות מ"ב ע"ב דאם העידו על אחד שחייב ממון

ומלקות חייבין שניהם. וביאור דברי הירושלמי ריש מכות בדין אם לא נטל שכר קודם העדות רק שהבטיחו ליתן אם נתבטל העדות, בדין אם ב' העידו ובאו ב' עדים והעידו שקיבלו שכירות אם הוי כתרי ותרי או האחרונים נאמנים יותר. ובדין אם העדים אומרים שהעדים קבלו שכר והעידו שלא בפני העדים הראשונים. ובדין אם ידיע' בלא ראי' מהני לפסול עדות. ובדין עדים שהעידו לפסול אדם והוזמו אם לוקין מלא תענה, ובדין עדים המכחישים עדים אם בעי עשאי"ל:

סימן צב

המשך התשוב' בדין ב' כיתי עדים המכחישים זא"ז אם יוכלו לחזור העדים ראשונים. ביאור דברי הרב האי שיודו או ישתקו. ודברי דו"ז חתם סופר ח"מ סי' קמ"א. בדין אם בספק אפקעינהו קדושין מוקמינן בחזקת א"א, בדין אם בדין מרומה אם צריך דו"ח מדאורייתא. ובדין אם העדים אמרו אמש הרגו אם צריך דו"ח במחלוקת שבין רז"ה ובין הר"ן בחידושיו ריש פ' היו בודקין. בדברי הריב"ש דבדין מרומה אין צריך דו"ח ממש. ובדברי הנתיבות ס' ל' דאם העדים העידו בניסן והד"ח הי' בתשרי והוזמו נפסלין משעה שהעידו, בדין אם העדים רשאים ליקח שכר הליכ' ואם רשאים ליקח שכר בטל' להפרישו מאיסורא בדברי תשו' ברית אברהם סי' ק"כ אם מועיל פיסול העדים שהעידו אחר הכתיב' והנתינ' על מעשה שעש' בין כתיב' לנתינ' ע"י שליח. בדין אם בשבוע' אמרין כמדרל"ת. בדין אם בדיבור בעלמא אמרין אעל"מ. בדין עדים שעברו על לפני עור אם פסולים לעדות:

סימן צג

בענין תשוב' הנ"ל בישוב דברי התו' תמור' ה' דלא אמרו בגמר' דנ"מ בין אביי ורבא בנשבע שלא לגרש בדין שלח שליח לבטל הגט אם זה גופא הוי בטול. בדברי הר"י קרקוס פ' ד' דתרומות ה' ט' ובדברי תשו' חתם סופר ח"מ סי' ד' ה' בענין ביטל הגט. בדין אם מהני עדות מיוחדת בדי"נ לזכות הנידון:

סימן צד

באשה שלא הי' לה מעשה ב"ד ונישאת עם אחד שלא ברשות ב"ד שאמר' שנתגרש' בב"ד פלו' גם נתנ' איז' סימנים והרב משם אינו זוכר ויש עד אחד שהעיד בכתב שהאש' הית' בחזקת גרוש' כמה שנים וב' עדים כשרים שאומרים שהאש' באה להתגרש וכן יש עדים של נשים שאומרים ג"כ ויש ג"כ ע"א שאמר ששמע מפי הבעל שאמר שגירש את אשתו בדין אם משיאין אשה ע"פ ע"א דאמר שנתגרש' בב"ד של פלו'. בדברי מהרי"ק שורש פ"ז שכ' דהא דמלקין ושורפין על החזק' לאו שוים הם דמלקין על החזק' לבד אף

בלא מעשה ובמיתה דוקא בחזק' ובמעש' ורדב"ז חולק עליו וכ' דמלקות פלגא דמית' וא"כ למיתה בעינן מעשה למלקות נמי נבעי. בדברי א"ח הובא בב"י רל"א חזק' אין אשה מעיזה רק באם אין ידוע בעדים שהיא אשתו רק מכח חזקה אבל בידוע בעדים אינה נאמנת. בישוב דברי הרשב"א הובא בשטמ"ק כתובות כ"ב ע"ב דהאשה שאמרה נתגרשה אפי' שלא בפני בעלה אם נישאת ל"ת ודברי' תמוהין מכתובות כ"ג:

סימן צה

ע"ד הגט שנשלח ונמצא בו כמה נקבים ומסתמא נעשה אחר הכתיבה והנקבים המה מקצתן בנייר חלק ומקצתן בהכתב. בדברי הב"י בא"ח סי' ל"ב במוקף גויל. ובדברי הירושל' ובדברי הרש"י מנחות כ"ט בואו דויהרוג:

סימן צו

באחד שעבר על חדר"ג ונשא ב' נשים והב"ד התאמצו שיגרש שתיהם וקבלה אשתו הראשונה גט ברצון והשני' אינה רוצית לקבל ג"פ גם בעלה אינו רוצה לגרשה אם מחויבים לכוף אותם לזה:

סימן צז

במומר שהוא רוצה לגרש אשתו בכפר שהוא שם ואינו רוצה לנסוע לעיר ויש בזה מקום עיגון כדת מה לעשות בדין אם לכתוב מתא בכפר:

סימן צח

בסוגי' דשליש גיטין ס"ג ע"ב בישוב קו' תוס' בעל אומר לפקדון. בדין ברירה. ובדברי הקצה"ח סי' ס"א. ביאור דברי הירושלמי פסחים פ' האשה ר' חי' בשם ר' יוחנן מי שחציו עבד וחציו ב"ח קידש אשה אין חוששין לקדושין ודכותה גירש אין חוששין לגירושין ודבריו תמוהין דאם קדושיו אינו קדושין גירושין למאי. בישוב דברי הגמ' דר"ה ס"ל אם איתא דלגירושין יהבי' נהלי' לדידה הוה יהיב ור' חסדא ס"ל הא הימני' והקשה משליש אומר כך והדבר תמוה דא"כ למ"ל לר"ה הטעם דאם איתא והרי בלא"ה לא ס"ל הא הימני' עוד ק' למסקנא דמסיק לר"ה אין בידו להאמין א"כ אף שלא בעיר אחת ובתו' מבואר ד"ה דר"ה לא פליג רק בעיר אחת. עוד בישוב קו' התוס' הנ"ל. בדברי מהרש"א ב"ק ד' מ"ה ד"ה מודה בקנס. בישוב קו' התוס' על רש"י דס"ל דשליש בעי מגו והקשה מפ' ז"ב דשליש מהימן בלי מיגו. ביאור דברי הש"ך סי' נ"ו שכ' בבעל אומר לפקדון היינו שנתן על תנאי. בענין דבר ול"ח דבר. בדברי הגמ' שבת צ"ד ע"ב בהוציא חצי כזית מכזית ומחצה חייב:

סימן צט

דרוש בסוגי' דר"ח סגן הכהנים פסחים י"ד ובמשנה דעדיות פ"ב. בישוב קו' על ר"ח סגן הכהנים שהוסיף דמטומאה דרבנן מותר לעשות טומאה דאורייתא למ"ד אוכל מטמא אוכל היא תמוה מביצה ד' דאיסור דרבנן מבטלין לכתחלה, בענין אי הא דאזלינן בתר רוב וכן הא דאיסור בטל אם היא דחוי' או הותרה. בישוב דברי רש"י יבמות קי"ט שפ' בסנהדרין י"א מחייבין וי"ב מזכין הא בזה א"צ לרוב כלל דאפי' בשוין יצא זכאי דספק נפשות להקל. בישוב דברי הרמב"ם בפה"מ בפסחי' שכ' דר' יוסי דאמר אינה מן המדה משום דס"ל טומאת משקין לטמא אחרים דאורייתא ושוב כ' דהלכה כר"י והרי הוא פסק טומאת משקין לטמא אחרים לאו דאורייתא. פלפול בדברי התו' כריתות י"ג שכ' דלאחר שנזרק כהלכתו ל"מ לשאול עליו וברכת הזבח הקשה על התוס' משבועות כ"ד ע"ב. בדין אם איסור דרבנן מותר לספות לקטן בידים, אם היא איסור הנאה, אם מותר ליתן לו. בדברי רש"ל פסחים כ"ג שגורס ר' יוסי אומר תמה על עצמך:

סימן ק

המשך הדרוש בפסחים דף ט"ז. בענין דהיכא שישנו בשאלה חכמים עוקרין דבר מן התורה. בדברי הט"ז יו"ד סי' קי"ז ובא"ח סי' תקפ"ח דהיכא דמפורש בתורה ההיתר ל"מ חכמים לאסרו ודבריו צ"ע משבת דף קל"ב. בדברי הירושלמי שמוחלף השיטה שבין ר"י לר"ל דר"י מוקי מתני' בולד טומאה דאורייתא ומדבריהם מדברי ר' יהושע ובש"ס דידן ס"ל לר"ל כן. בענין היסח הדעת בדברי התו' חגיגה כ"א דל"ש היסח הדעת רק כשהי' בידו לשמור והסיח דעתו. בדברי הירושלמי ספ"ק דפסחים הא דר"מ אית לי' תלוי' שורפין והקשה הא ר"מ ס"ל תרומה תלוי' שורפין ע"ש עם חשיכה בחל י"ד בשבת משמע הא קודם לכן לא ומחלק הא בדעתו להשאיל הא בתלוי' שאין דעתו להשאיל. בדברי התו', חולין פ"ז ע"ב ד"ה כל משקה:

סימן קא

סיום הדרוש. ביאור המשנה בעדיות ר"ח סגן הכהנים העיד ארבעה דברים וכו' לפי דרכך אתה. שהאשה כותבת את גיטה. בענין אם אינו ראוי מדרבנן אם מקרי אינו ראוי מדאורייתא:

סימן קב

דרוש שני בשיטת ר"ח סה"כ. בדברי הירושלמי שם אמרינן ר"מ כדעתו דר"מ מחמיר בדבריהם כדברי תורה. בישוב דברי הרמב"ם שפסק כרב שהרי בגמ' ט"ז מק' דר"א אדר"א וכו' הניחא לשמואל אלא לרב מאי איכא למימר והרמב"ם פסק כרב. בדין אם

בקדשים מהני הכשר להרמב"ם דהכשר בעי ריצוי בעלים. ובדין דאם בא הקדושה והטומאה ביחד לכ"ע חיבת הקודש דאורייתא בישוב דברי הרמב"ם פ"א מפסה"ק שכ' דטמא במוקדשין לא ישחוט שמא יגע בבשר ולא הביא דאם שחט צריך שיאמר ברי לי. בדברי מהרש"א חולין קי"ז שכ' דחלב קודש בטומאת עצמן ליכא לאו ודברי' תמי' דהרי היא לאו מפורש והבשר אשר יגע. ביאור המשנה דעדיות פ"ח מ"ד העיד ר"י בן יועזר על איל קמצא דכן וכו' וקרי לי' יוסי שריא. בענין רובא דמינכר. בדברי הפמ"ג בפתיחה לה' תערובות ח"א שחקר בביטול ברוב אי מהני רוב שמשהו גדול מחבירו או בעינן כפל:

(הג"ה) יש להסתפק במצות נר חנוכה אי צריך כונה, הנה המג"א סי' ס' כתב בשם הרדב"ז (והוא בח"ר סי' ל"ד דבמצוה דרבנן א"צ כונה וע' חוק יעקב סי' תע"ה ס"ק ח"י דבמרור א"צ כונה, וכ"כ בב"ח שם אמנם הנה ר' יוסי דס"ל בפסחים קי"ד ע"ב דאף במרור באכלו בלי מתכוין לא יצא ע"כ דס"ל אף במצוה דרבנן צריך כונה א"כ הדבר תליא בפלוגתא ועיין תוס' ר"ה כ"ח סוף ע"א. ונראה דגוף הדין תליא במחלוקת דלשיטת הלבוש הובא בפמ"ג סי' ס' דהוא מן התורה א"כ במצוה דרבנן מדרבנן צריך כונה אבל לשיטת המבי"ט בה' ר"ה הובא בספרי ליו"ד ח"ב סי' קמ"ח אות ד' דל"ה רק מדרבנן א"כ במצוה דרבנן א"צ כונה כלל. עוד נ"ל דתליא בפלוגתא דהנה הפמ"ג סי' ס' הקשה מר"ה דאמרינן מי שהי' עובר אחורי בהכ"נ וכו' ושמע קול שופר או קול מגילה אם כיון לבו יצא והוכיח מזה דמצוה צריך כונה והרי מגילה דרבנן ובדרבנן א"צ כונה ותירץ דמגילה דברי קבלה ודברי קבלה כד"ת דמיא (כדאיתא בר"ה דף י"ט ע"א גבי גדלי' בן אחיקם. והנה בספרי ליו"ד ח"ב סי' קמ"ד אות ט' כתבתי בשם הר"ן פ"ב דתענית דמגילה ל"ה דברי קבלה דלא נאמרה מפי נביא ולהר"ן הדרא קו' הפמ"ג לדוכתא ומוכח לדידי' דמצוה דרבנן צריך כונה אך דקשה על הר"ן דהרי אסתר נביאה היתה כדאמרינן במגילה י"ד דחשיב אסתר בהדי שבע נביאות וצ"ל כיון דלא אמרה בנבואה. ל"ה דברי קבלה. ונ"ל דהר"ן לא כתב כן רק לדעת הירושלמי שהקשה והלא בתליסר שהיא יום נקנור אסור מפני יום י"ד שהיא פורים מוכח דס"ל דמגילה ל"ה דברי קבלה אבל לפמ"ש הר"ן אח"כ דס"ל לירושלמי דבדברי קבלה ג"כ צריכין חיזוק דלא כש"ס דילן ס"ל לירושלמי ג"כ דמגילה דברי קבלה וע' בספרי שם הבאתי דברי הר"ן בר"ה פ"ג דמייתי תוספתא דנביאים מקרי דברי קבלה וכתובים נאמרה ברוח הקודש. ודברי קבלה קודמין. וכפי הנראה נראה דמגילה הוה כתובים ומה"ט ס"ל להר"ן בתענית דמגילה ל"ה דברי קבלה. אמנם נראה דהר"ן לא קאי הכי במסקנא ועוד נראה דלירושלמי כ' הר"ן כן אבל לש"ס דידן ס"ל לר"ן דמגילה מקרי דברי קבלה ומ"ש הר"ן בר"ה דכתובים ל"ה דברי קבלה קאי

לשיטת ירושלמי ומ"ש במגילה ר"פ בני העיר דנביאים וכתובים שוין קאי לשיטת ש"ס דידן ומיושב מה שהקשה בהגהות אנשי שם דהר"ן סותר א"ע ולדאתאן עלה הנה בספרי שם הבאתי דר"י דס"ל בה"ש אסור בט"ב פסחים נ"ד ס"ל דברי קבלה כדברי תורה דמי ושמואל דס"ל בה"ש מותר ס"ל דברי קבלה לאו כדברי תורה דמי הנה רב אשי משני בר"ה י"ח דדברי קבלה לאו כדברי תורה דמי ולכאורה משמע דס"ל כר' יוחנן בפסחים אך י"ל דרב אשי ס"ל לענין א"צ חיזוק דברי קבלה כדברי תורה דמי מ"מ לענין ספק ס"ל בדברי קבלה ספיקו להקל. ואין לתמוה דהרי לדעת מהרשד"ם סי' קל"א הובא בפמ"ג בפתיחה להלכות טריפות דכל שעיקרו מהלכה ספיקו מותר:

וע' תשובת שיבת ציון סי' י"ח שלא הביא תשו' מהרשד"ם ומ"מ דעת שיבת ציון ג"כ כן הוא וכש"כ דברי קבלה. והנה בספר ישועות ישראל סי' ס"ז בח"מ להגאון מקוטנא הקשה על ט"א במגילה שנסתפק בדברי קבלה אי ספיקו להחמיר והקשה מספק משקין דלמ"ד דרבנן ספיקו לקולא כדאיתא בפסחים והלא כתיב טומאת משקין בחגי הנביא והוא ג"כ דברי קבלה וספיקו להחמיר. ולפמ"ש יש לישב דלרב דאמר אף טומאת עצמן ל"ד דס"ל דכן ממש הו"ל דברי קבלה שאין עוקרין מן התורה ומ"ה ס"ל ספיקו לקולא ולשמואל דס"ל טומאת עצמן מדאורייתא ורק לטמא אחרים דרבנן והו"ל עיקרו מהתורה איהו כשיטתי' דס"ל בכל דברי קבלה ספיקו לקולא כדס"ל בפסחים נ"ד לענין בין השמשות אך שם בפסחים ל"ה עיקרו מה"ת. גם מדר"מ דס"ל ספק משקין ליטמא טמא לטמא אחרים טהור מוכח אעפ"י דספק דברי קבלה לקולא:

ובזה נתישב לי דברי הגמ' נדרים י"ט דמיקא שם המשנה דספק נזירות להקל כר"א דאמר לא מעייל לספיקא ומקשה דר"א אדר"א דס"ל כר"מ דס"ל ל ספק משקין ליטמא טמא ותניא ר"א אומר אין טומאה למשקין כל עיקר. ופירש הר"ן אמאי לא מקשה בלא מתניתין דספק נזירות להקל וכ' הר"ן דבלא מתניתין ה"א דר"א מחמיר בספק אפילו בדרבנן וזה רחוק לו' דר"א ס"ל ספק דרבנן להחמיר. אמנם יש לומר דר"א ס"ל בדברי קבלה ספיקו להחמיר ומה"ט ס"ל ברישא דספק ליטמא טמא והא דאמר וכן הי' ר"א אומר כדבריו קאי אריש דוקא ובאמת ס"ל גם ל ליטמא טמא דהוה ג"כ דברי קבלה כמו שרצה לשנוי' בפסחים ט"ז דקאי אסיפא דוקא עיי"ש. וכן ע"כ צ"ל לפירוש הר"ן דהכי מקשה בגמ' מדס"ל לר"א בספק נזירות להקל אפי' בדאורייתא אין סברא דר"א יחמיר בדברי קבלה כמ"ש הר"ן לשיטתי'. וזה ניחא בנדרים אבל בפסחים ט"ז דלא דברו בגמ' עוד מנבואת חגי עד סוף הסוגיא מקשה דר"א אדר"א ודו"ק:

והנה אם נאמר דדברי קבלה כדברי תורה דמי י"ל דמצוה דרבנן, א"צ כונה דאין ראי' ממגלה כמ"ש הפמ"ג אמנם אם נאמר דדברי קבלה לאו כד"ת דמי דלא כט"ז ריש הלכות מגילה ומ"מ מגילה צריך כונה כמבואר בר"ה כ"ח ה"ה בחנוכה צריך כונה:

הלכות יבום וחליצה

סימן קג

באחד שהי' חולה ולא הי' לו זש"ק וגירש את אשתו שלא תהי' זקוקה לחליצה ואחר הגט נשארה אשתו עמו והי' תמיד ב' שומרים ושבק המגרש לן חיים ואחר מותו הוציאו קרובי היבם קול שהאשה נתיחדה עם בעלה ונגבה עדות במקום אחר שלא במקום האשה שלא בפני האשה והעדים המה רקים ופוחזים ויש עדים לפוסלם והאשה הוחזקה נדה בשכנותי' והעידו נשים שלהאשה הי' לה וסת קודם הגט ואחר הגט ולא היתה בבית הטבילה קודם הגט כמה שבועות וגם אחר הגט אח"כ בא מכתב מאחד ושם מבואר דהעדים הם כשרים וגם שהאשה היתה בבית המרחץ כמה פעמים. בסוגי' דגיטין דף פ"א במגרש את אשתו ולנה עמו בפונדקי. ביאור דברי התוס' ב"ב צ"ג ד"ה איכא למימר, בדברי הר"ן חולין פ' אלו טרפות על הא דמקשה בגמ' ודילמא ביצת עוף טמא. ובדברי הר"ן ב"מ כ"ד דסימן העשוי לדרוס הבעלים מתיאשים ומאוכלין לא מתיאשו דישראל אין דורסין על האוכלין וכו' ודבריו תמוהין ממשנה דמכשירין פ"ב:

בענין דבלא ראוה שנבעלה הנה הן הן עדי יחוד הוא מטעם רוב. פלפול בדברי המאירי שכ' דבאיסורין מקבלין עדות שלא בפני בע"ד כיון שזכות הוא לו להפריש מן האיסור האיסור וקצת צ"ע דבריו מבכורות מ"א ובישוב קושית נוב"י סי' ע"ב שהקשה על שיטת המאירי מסנהדרין מ"א. ובדין אם במקום אונס מקבלין עדות שלא בפני' בעדות אשה בדברי הרשב"א ב"ק קי"ב. ובדין אם מהני עדות מיוחדת בשור הנסקל ואם מהני ידיעה בלא ראי'. פלפול בדין אם בבעילת איסור אמרינן א"א עושה בב"ז ובדברי הרדב"ז והרשב"א. ובדין אם באיסור דרבנן אמרינן דאאעבב"ז. פלפול בדברי רש"י חולין קל"ד שכ' דלענין חזקה יש חילוק בין איסור לאו לאיסור כרת. פלפול בספר דברי אמת סי' ו' בזה. פלפול במ"ל בפרשת דרכים בדרך מצותיך ח"ג שמפלפל בחללה שאכלה תרומה אי יש חיוב מיתה. ובדין דנהי דא"ח חלל חומש מ"מ חייב מיתה בידי שמים. בישוב ב' קו' מוח"ז רע"א סי' ק"ד שהק' על התו' קדושין י"ב וכתובות כ"ג שפי' אם הקלנו בשבוי' משום דליכא אלא איסור לאו ניקל בא"א דאיכא איסור מיתה שהקשה מב"ב קל"ה שאמרינן ג"כ הכי ושם מיירי לענין יבמה לשוק דליכא אלא איסור לאו עוד הקשה מתו' יומא נ"ה ע"ב:

סימן קד

פלפול בדברי נובי"ק אה"ע סי' ס"ט שכ' לישב דברי תוס' יבמות ל"ז ד"ה רוב שהקשה דמה מהני ג' חדשי' דלמה לא נקלט הזרע עד יום ג' ול"ה צ' יום וכו' והק' הנו"ב איך תתיבם לצ' יום דילמא היא מעוברת ותירץ דבן שלא נקלט הזרע עד אחר מיתתו לא מיקרי עובר וכו' ודבריו תמוה מאוד מכמה מקומות:

סימן קה

באחד שנתן חליצה ליבמתו והתפשרו בעסק העזבון והשלישה פטורין וכתובה להחזיר להחלוץ ואחר החליצה לקחה היבמה בערמה את הכתובה מהשליש וכעת רוצה החלוץ לבטל החליצה אם היא מותרת לשוק, בישוב דברי המישרים נתיב כ"ה שכ' כי כל מה שמתנה יותר מן הראוי אינו שום דבר אבל אם הותנה בדבר שראוי ליתן כגון יבמה שיש בידה ממון מהיבם אם יחזירו הרי החליצה חליצה ואם לאו אינו חליצה ודבריו תמוהים. בישוב קו' התוס' דף נ"ג דרבינא מסיק דלכ"ע יש תנאי בחליצה וזה דלא כהלכתא דחליצה מוטעת כשרה וכו':

סימן קו

באחד שאינו רוצה לחלוץ ליבמתו רק בכפר שדר בו אי יאי למיעבד הכי ובכפר יש בית תפלה קבוע לשבתות ויו"ט. בישוב דברי המ"ל שהקשה על הרמב"ם דלא מביא בעגלה ערופה ובבן סורר דבעי דוקא עיר שיש בה זקנים. בדברי התו' סנהד' י"ד שכ' לחלק בין שנכתב זקני העיר משמע המיוחדים שבעיר ובין שנכתב בלא ה' משמע הדיוטות. בסוגי' דמכות ד' י' וטעות סופר בפנים ד' ו' וצ"ל ד' י'. פלפול אי החליצה הוי מצוה ג"כ לדידה:

סימן קז

באחד שמת בלא בנים ויש להנפטר ב' אחים הראוים לחלוץ והגדול נשוא אשה והשני הוא בחור, אמנם הוא אינו רוצה לחלוץ מטעם שיש לו פסידה והגדול רוצה לחלוץ אם נכון שהנשוי יחלוץ. בישוב דברי הרשב"א ריש יבמות במגרש והתנה ע"מ שלא תנשא לפלוני ונשאה לאחיו וכ' שאפי' עצמה חולצת דאיסור דבר אחר גרם לה שאינה מתיבמת וכו' ודבריו תמוהין מאוד:

סימן קח

באחד שמנעוריו הוא איטר יד ורגל שמניח תפלין בימין וכשהי' הולך עוקר כרעא שמאלא ברישי' אך שזה כערך חצי שנה נחלש בצדו השמאלית שקורין לעהמוגג וע"י כן יעקר כעת רגלו הימנית ברישי' וכשעוקר רגלו השמאלית מעמיד רגלו השמאלית להלן

מרגל הימיני ולא בשאר אנשים שהם גילעהמט והוא גדול האחין אם טוב שהוא יחלוץ או אח השני שהוא ג"כ בא בשנים וראוי לחליצה ורוצה לחלוץ:

סימן קט

באשה שהיא שוטה ואין בה דעת צלולה, ואינה יודעת להבחין בשום דבר ובעלה שבק לן חיים בלא זש"ק ויש לבעלה אח אלמון שיש לו ד' ילדים והוא עני ורוצה לישא אשה ועדיין לא עבר ג' חדשים ממיתת אחיו אם מותר לישא אשה כי אין לו מי. שיטפל עם ילדיו:

סימן קי

באשה שהי' לה בעל שלא יכולה לדור עמו מחמת הטעם שאין לו גבורת אנשים ולא דרו ביחד בערך ב' שנים וחצי קודם מיתת בעלה ובעלה מת בלא זש"ק ושש חדשים קודם מיתת בעלה נתעברה האשה וצעק בעלה בשמעו כי נתעברה בזנות והאשה אמרה גם היא שנתעברה מאחד רק שאמרה שאנסה וספרה המעשה ותבעה את החייט בערכאות שאנסה והוא אומר שהי' בלא אונס ואח"כ ילדה האשה בן ונתנה אותו למניקה ומת הילד לאחר ל' והאשה נישאת לאיש בלא חליצה ולבעלה שמת יש לו אח ויש כאן ספק אם זקוקה לחליצה וכן יש ספק אם צריך בעלה השני לגרשה קודם החליצה. בישוב דברי הקרא דע"ד אשר לא צעקה בעיר ואם בשדה מצאה וגו' דהרי אין האשה חייבת מיתה עד שיותרו עדים והוא קיבלה התראה וכן קשה על סיפא דקרא. בישוב דברי התרגום יונתן שכ' ולעולמתא לא תעבדון מדעם אלהין גברא יפטרינה מיני' בגיטא ופ"י בכתובות נ"א תמה עליו. ביאור דברי הראב"ד דס"ל סוטה ודאי ג"כ צריכה חליצה דהרי בגמ' יבמות מבואר להדי' דא"צ חליצה מדמקשה ר' אשי ממשנה דסוטה דחולצת ולא מתיבמת. בדברי התו' יבמות דף ג' אהא דאמרינן לרב דל"ח במשנה צרת סוטה משום דאינה בצרת צרתה והרי משכחת שנישאת צרתה לאחיו השני ובדברי המ"ל פ"ו מיבום. בדין אם צריך לגרשה קודם חליצה שיהי' עולה ליבום או א"צ לגרשה. בדברי התוס' יבמות ט"ז ד"ה בני צרות דמ"ח קדושין אין מפקיעין הזיקה מדכתיב לא תהי' וכ'. פלפול בדברי תשו' הר"ן סי' ס"ג דאם אשה סברה שגט כשר ונתקדשה ונמצא גט פסול אם הוא ספק פסול צריכה גט משניהם ול"א דהוה מקח טעות בישוב קו' תוס' יבמות ט"ז ד"ה בני צרות שהקשה לשמואל דמספקא לי' אי קדושין תופסין ביבמה לשוק א"כ פשיטא דכשרה דמיד שקדשה פקע זיקה. פלפול בדברי הירושלמי שהביאו התו' יבמות שהק' והרי משכחת שש עשרה לר"א במגרש חוץ מפלוני ונשאת אחיו ותירץ תמן התורה אסרה עלי' ברם הכא הוא אסרה עליו – בדברי ז' הת"ש סי' ט"ו שכתב דבחלה ומת והוה

ס' דאורייתא ומה שפסק המחבר בס' קס"ד דצריכה חליצה מדרבנן משום דהמחבר פסק כהרמב"ם שס"ל ספק דאורייתא אסור מדרבנן ודבריו תמוהים דהמחבר לא יסתום כדעת הרמב"ם נגד דעת הרשב"א והר"ן ושאר פוסקים דספקא דאורייתא אסור מדאורייתא. בענין אם מדרבנן אמרי' שוי' אנפשי' חד"א – ביאור דברי הב"ש סי' קנ"ב סעי' י"ב בדין שצריכה גט ל"ש לומר שוי' אנפשי' חד"א:

סימן קיא

ביאור דברי הש"ס דמגילה י"ח ע"ב (וטעות סופר בפנים י"ב וצ"ל י"ח) א"ר יוסף נקוט דרב ביבי בידך דשמואל הוא דחייש ליחודא דתנן שומרת יבם שקידש אחי' את אחותה משום ר"י בן בתירה אמרו, אומרים לו המתן עד שיעשה אחיך הגדול מעשה אמר שמואל הלכה כריב"ב וכו' – ביאור דברי הגמ' דפסחים ס"ו הלכה זו נתעלמה מבני בתירה פעם אחת חל ארבעה עשר להיות בשבת שכחו ולא ידעו אם פסח דוחה שבת:

סימן קיב

ביבמה שנפלה לפני ב' אחים והאחד גדול בשנים אך שהוא נשוי והב' פנוי אך שעוד לא נמלאו לו ימים מועטים משנת י"ג והאח הגדול אינו רוצה לחלוץ אם יכול לומר להאשה שתמתין עד שיחלוץ לה אחיו הקטן הפנוי מאשה – בענין דאף אם בודאי יעשה אח"כ מצוה מן המובחר מ"מ שהוי' מצוה לא משהינין – בישוב דברי הב"י או"ח סי' י"א שכ' על ר' ירוחם שכ' דהא דשרי כלאים בציצית דוקא כשאינו מוציא ממינו אבל כשמוציא ממינו לא דחי וכ' הב"י ואינו נ"ל אלא אע"ג שאינו מצוי לו אולי הי' מצוי לו ודבריו תמוהים משבת קל"ג – בדין אם חזקה דרבא מהני אף לקולא – בדין חליצה פסולה אם צריכה חיזור על כל האחין – בישוב דברי הרמב"ם שפוסק פ"א מתרומות דבאומר הרי זה גיטך שעה אחת קודם למיתה אסורה לאכול בתרומה מיד שמא ימות ובפ"ד מסוכה פוסק דמותר לעשות דופן מבע"ח ול"ח למיתה:

סימן קיג

באחד שלא הי' לו בנים ושבק לן חיים ואשתו נשאת בחזקת שלא הי' אחים ואח"כ יצא קול שנשאת באיסור ונתברר הדבר שהי' לבעלה אח אבל מת זה כמה שנים אולם איש אחד אמר בפני אנשים שיש לבעלה עוד אח אחד שוב בא לב"ד ואמר שטעה והעיד בב"ד עד אחד ששמע מבעל האשה שיש לו אח ושמו בעריש ואח"כ אמר בזמן אחר שהוא אינו בחיים והנה הבירור שר' בעריש מת הי' עפ"י רב בכתב אך לא הי' מב"ד של שלשה עוד העיד אחד שבעל אמר לו שאחיו כבר מת – בדברי הריב"ש סי' מ"ז ובקצה"ח סי' רפ"ד שכ' דכל מלתא דלא רמי' עלי' דאינש ואמר דרך שיחה ל"ש מיגו ודבריו קצת

צריך לעיין מב"ב קל"ד מהא דא"ר יצחק בר' יוסף בעל שאמר גרשתי את אשתי א"נ וכו'. בדברי הרמב"ן והרשב"א שכתבו דהטעם דהבעל אינו נאמן כעד א' משום דבבעל ל"ש דייקא ובדברי המהרש"א קדושין על התוס' ס"ד ע"ב סד"ה רבי בדברי הפנ"י דנהי דעד לא מ' נגד חזקה מ"מ משוה ספק דאורייתא – בדברי הירושלמי קדושין פ"ג ה"ה אהא דנאמן לומר יש לו בנים משום שבידו לגרש הגע עצמך שהי' כהן וקצת צ"ע הא גם כהן מצי לגרש על תנאי – בדברי הנתיבות סי' ל"ו שכתב דאף דבעל שאמר גרשתי את אשתי נאמן, ומותרת להנשא מ"מ אינו נאמן לחייב מיתה את הבא עלי':

סימן קיד

אשה שנתגרשה מבעלה וקיבלה גט ע"י שליח ואח"כ נודע שבעלה מת ואין ידוע אם מת קודם שקיבלה הגט או אח"כ והאשה זקוקה ליבם:

סימן קטו

באחד שבל"ח והוא נחלה ר"ל תיכף אחר הנשואין ולא קרב אלי' כלל ואשתו זקוקה ליבום ולו שני אחים האחד גדול וחולה מסוכן והשני עולל, קטן ויונק שדי אמו והתירו הב"ד לחלוץ בתוך ג"ח ממיתת הבעל ואח"כ מת החלוץ אם האשה מותרת להנשא ביאור בדברי הירושלמי פ"ד דיבמות חלץ בתוך ג"ח מהו שתה' צריכה חליצה אחרת לאחר ג"ח שמעינהו מן הדא קטנה שחלצה תחליץ משתגדל וכו' – בדברי התו' ריש פ' החולץ ד"ה ונמצאת ובישוב קו' מוח"ז הגאון רע"א על התו' הנ"ל דל"ת אי מאי הקשה ר"ל לר"י אמאי לא קתני א"צ חליצה מן האחין ומה ק' והרי בחלץ תוך ג"ח גם לר"י צריכה חליצה מדרבנן – בישוב קו' תוס' ב"מ מ"ח ד"ה נתנה ובכורות י"ג דרבא אמר ביבמות ה הילכתא בהני תלת והרי ס"ל כר"ל ג"כ דמעות אין קונות ולא חשיב לה – ביאור דברי התוספתא פ"ו דיבמות דאמר ר' יוסי ג"ח כל שאינה עולה ליבום ומעשה ברופא א' שהלך למד"ה וכו' משום ר"א בר צדוק אמדו תחליץ וכו' וחכ"א כשם שאינה עולה ליבום כך אינו עולה לחליצה – ובדין אי אמרינן בדרבנן כל שא"ר לבילה. ביאור דברי הירושלמי פ' ד' אחין דחליצה הוה קנין:

סימן קטז

בדברי הירושלמי סוף פ"ב מסוטה מעיני אישה פרט לסומא היא:

סימן קיז

באשה שנפלה לפני יבם חרש שאינו שומע ואינו מדבר ויש לו אשה ובנים ומדברים עמו ברמיזה ומתפלל מתוך הסידור בחיתוך אותיות בלשון קטוע ויש ספק אם שומע בשעה שמדברים בקול רם והוא בדעת קלישתא ויש כאן מקום עיגון גדול. בדין אם חרש שאינו

שומע ואינו מדבר יכול לחלוץ אם אחרים מלמדים אותו – בישוב דברי הרמב"ן שכ' דהיכא דל"מ שליח ל"מ כונת הגדול עומד ע"ג ודבריו תמוהים דהרי בטבילה אמרינן בחולין ל"א אי דאנסא חברתא וטבלה כונה דחברתה כונה מעליותא ובטבילה ל"מ שליח – בדברי רש"י במשנה החרש שחלץ חליצתו פסולה לפטרה במקום אח כשר והתויו"ט תמה והלא אף אם אין אח אלא הוא פסול. ביאור דברי הגמ' יבמות ק"ד דפסול חליצת החרש משום שאינו יכול לומר ומשמע דפסול ופוסל ובתוספתא מבואר דלאו כלום הוא – בדברי הירושלמי פ' ד' אחין אי חליצה קנין אי חליצה פטור – בדין אם קריאה בזמן הזה דרבנן:

סימן קיח

באשה שזקיקה לחליצה והיא ילדה בן אחר מות בעלה ומת תוך ל' ולבעלה שני אחים אחד גדול נשוי והשני פנוי אם צריכה לחלוץ משני אחין גם מי עדיף הגדול או הקטן – בענין קשאמס"ל – בענין אם ספק הוה אינו ראוי - בישוב קו' הרשב"א בחידושי גיטין מ"ג אהא דמשני רבא ברייתא דונתן חצי קנס ליורשים וכו' ומשמע דס"ל לרבא בקידש ח"ע וחצי ב"ח ל"ה קדושין וביבמות מ"ה אמרינן דח"ע שבא על א"א הולד ממזר וע"כ צד חירות יש לו קדושין:

סימן קיט

באשה שנשאת לבעל ובעלה שבק לן חיים ויש לו אח בן ד' שנים והאשה ילדה בת שגמרו שערה וצפרני' וחי' י"ב ימים בבריאות ואח"כ מתה אם אפשר להתיר האשה בלי חליצה ויש כמה פרטים מה שאלה – בדין אם מה דחיישינן לנפל בלא שהה ל' יום באדם או ח' בבהמה הוא מה"ת או רק מדרבנן – ביאור ההוכחה של הט"א מר"ה ו' – בדין אם יש ס"ס ספק בן ט' ספק בן ז' – בדין אם בהמה ילדה לשבעה– ביאור דברי הדג"מ שכ' דחזקת שאינה זבוח עדיף מרוב. בדברי הגהות הב"ח יומא ס"ה שהק' על הגמ' שהק' בגמ' אפר ושעיר של יום הכפורים שנאבד ונשתייר לשנה אחרת לא יקרבו וכו' ומקשה אשעיר הוא גופה עברה שנתה והקשה בה' הב"ח נוקמא שנעשה בן ה' ביו"כ ולגבי בכור מונין משעה שנראה להרצאה – בדין דאפילו שלא נבדק בשעת לידה אם גמרו שערו וצפרניו רק אח"כ ראו מוציא עכ"פ מספק נפל – בדברי הת"ש סי' ט"ו ס"ק י"ג דאף בבהמה דחלה ונשחט תוך ז' איכא חשש דאורייתא דחיישינן לשיטת הרמב"ן דחלה ומת הוה כפיהק ומת – בישוב דברי הרי"ף שפוסק דספק בן ז' ספק בן ח' אין מלין בשבת וכן היא בהרא"ש והקש' הטור עליו משבת קל"ה דאמרינן דמהלינן ממ"נ – בפלוגתא דאין אשה מתעברת אלא סמוך לוסתה לר' אמי ולר' יוחנן סמוך לטבילתה

בנדה ל"א ע"ב – בדברי מהרש"א נדה ח' ע"ב שכ' דאף יולדת לז' אין ניכר עוברה לשליש ימי' וצ"ע דבריו מסנהדרין ס"ט – בדין די"ל דאישתהו הולד ביאור דברי הגמ' יבמות ל"ז הא דרבינא משמי' דרבא אמר אשת כהן אינה חולצת וכו' אמר רבינא באורתא אמר רבא הכי אחת זו ואחת זו חולצת ובצפרא הדר בי' ור' משרשי' אמר יהא רעוא דתשרי תרבא – בדין אם אמרינן אין הולכין בממון אחה"ר לענין בכור:

סימן קכ

בא' שאמר לאשתו בינה לבין עצמו שלא תכנוס לבית גיסה ושלא תישן שם והיא עברה על זה והיתה ישנה שם אם יש לאסור אשתו עליו מטעם קינוי וסתירה – בדברי הרמב"ם ה' סוטה שפסק באם היא מודה שנסתרה אחר הקנוי אבדה כתובתה ודבריו צ"ע קצת אמאי אינה נאמנת שלא זינתה במגו שלא נסתרה: בישוב שיטת הש"ך, שכ' דאמרינן מגו דהעזה בממון וצ"ע א"כ תהא האשה נאמנת לומר לא נבעלה במיגו דלא נסתרה – בישוב קו' התו' במכות דף ט"ז ד"ה כגון שהדירה ברבים שפי' רש"י שמצא לה עון שאסורה לה והדירה והק' תוס' דא"כ אינו מצוה לקיימה – ביאור הסוגיא דמכות ט"ז – בדברי הירושלמי ריש סוטה דאמר שם השיבו לדברי ר"י ב"י א"כ אין לדבר סוף הכל ממנו לקנאות לה בינה לבינו ולהביא עדים ויש גרסה לקנאות לה בשנאה ופירשו שיבא להפסיד לה תמיד הכתובה וכו' ודבריו תמוה דאם באמת לא קינה לה תכחישו ותשבע ותטול הכתובה – עוד בדברי הירושלמי שם בעידי סתירה שנמצאו זוממין לוקין – ראי' לדברי הרמב"ם שכ' דבעד סוטה חייב ממון בהוזם ממכות ח' ע"ב – בישוב קו' תוס' כתובות דף ט"ז אהא דמקשה וכיון דרוב נשים בתולות נשאת כי ליכא עדים מ"ה אמאי לא הקשה בפי' לרב דלשמואל לק"מ דאין הולכין בממון אחה"ר:

סימן קכא

בישוב קושית על הא דאמרינן בשבועות ל"ב הכל מודים בעד סוטה והרי לא הפסידו אלא גורם לממון דמי יימר דמשתבעית ועוד שמא תשתה ותמות ולא יתלה לה זכות ולא יצטרך ליתן לה כתובה – בדברי הכ"מ פכ"א מעדות שכ' דמה"ט העדים משלמין כאשר זמם בשינו והדר עינו כיון דמהני תפיסה העבד מ"ה משלמין כאשר זמם ותמוהים דבריו מב"ק דף ע"ג שמוכיח הגמ' דהכחשה תחלת הזמה מתרי דאמרו שינו והדר עינו וכו'. בדברי הא"מ סי' צ' אות י"ח שכתב דהיכא דהפסידו דבר דלכתחלה אסור אין צריך לשלם – בישוב דברי הר"מ שפסק בפ"ב דבכורות דתקפו כהן א"מ שקשה עליו דהרי בב"מ אמר ר"ח לרבה תניא דמסייע דתקפו כהן מוציאין מידו וכו' – בדברי התוס' חולין ד' דהיכא דהזיק לחבירו דבר דלכתחלה אסור א"צ לשלם לו צ"ע מרש"י ר"פ החובל ד"ה

וכמה היא יפה – בדברי רש"י בקדושין ס"ט גבי ר' שמלאי דיוכל להשיא עצה שימכור עצמו לע"ע שצ"ע הרי אסור למכור עצמו רק אם אין לו מה יאכל – בדברי הקצה"ח סי' ר"ן שהוכיח דהיכא דאלו לא הי' מעיד העד הי' חבירו נשבע ונפטר ואלו הי' מעיד העד הי' חבירו חייב לשלם חייב העד קרבן שבועה וצ"ע דבריו מש"ס ב"ק צ"ח בשורף שטרו של חבירו וכו':

סימן קכב

באחד שהי' מתאכסן בביתו אורח אחד שהוחזק בכשרות והצריך הבעה"ב לנסוע מביתו ואמר להאורח שלא ללין בביתו, כי אסור לו ללין גם אמר לאשתו למע"ה תראה שלא תתן רשות להאורח ללין בביתו וכשנסע מביתו ישן האורח בביתו ט"ז לילות ויש שם ב' חדרים בחדר הראשון ישנים הבנות ובחדר הב' ישנים בעה"ב ואשתו וילד קטן והאורח ישן בחדר הא' ויש פתח בין החדרים אך אין עשוי לנעילה אם מותר לדור עם אשתו אם אסורה עליו מצד קנוי וסתירה – בדברי הב"ח סי' קט"ו שהקשה על הרמב"ם דפוסק כריב"י דקינוי עפ"י עצמו ובפ"ב מסוטה פוסק דאין קינוי אלא בעדים וכו' ותי' דדוקא לאוסרה על בעלה חייש לדריב"י אבל כתובה לא מפסיד אלא בקינוי בב' עדים ודבריו תמוהים שהרי בהרמב"ם מוכח להיפך:

סימן קכג

דרוש בסוגי דר"ה דף כ"ט – בישוב דברי הטור בה' ר"ה דחצי עבד לעצמו אינו מוציא ובה' מגילה לא מביא דלעצמו אינו מוציא – בדברי התוס' חגיגה דף ד' ד"ה לא נצרכה אלא לחציו עבד ש"ח דשם שאני כיון שמת אינו עומד לשחרר שצ"ע מגיטין מ"ג – בישוב קו' הפ"ח בקונטרס מים חיים במה שנסתפק שם אי טריפה זכר מוליד והקשה דאם זכר מוליד למה משני מאי יורשים נפשי' והרי אפשר שעשאו טריפה ונשתחרר והי' לו בנים – בישוב דברי הרמב"ם פי"א מנזקי ממון שפסק המית מי שחצי' עבד נותן חצי קנס לרבו וחצי כופר ראוי ליטול וכו' ולעיל פסק דמעוכב גט שחרור אין לו קנס והרי הוא פסק במשנה אחרונה:

סימן קכד

דרוש בסוגיא די"ט של ר"ה שחל בשבת ר"ה כ"ט – ביאור הסוגיא שמא יעבירנו ד' אמות – בדברי התו' שהקשו אמאי לא קאמר שמא יוציא מרה"י לרה"ר – בדברי הת"כ ממשמע שנאמר ביוה"כ איני יודע שהוא בי' לחודש וכו' לומר לך תקיעה בי' לחודש דוחה שבת ואין תקיעה דוחה שבת אלא בב"ד ותמה הרמב"ן הרי תקיעת שופר חכמה ואינה מלאכה וכו':

סימן קכה

בדבר השאלה שנפלה מהסוכה הסכך ביו"ט ראשון אם מותר להניח הסכך ע"י נכרי – ביאור הסוגיא בסוכה ל"ג – בענין דהכהנים הי' אוכלין שירי מנחות חוץ לסוכה דלא הי' רשאין לעשות סוכה בעזרה דהוה מוסיף על הבנין – בדברי הפנים יפות פ' שופטים שמייתי הילקוט ד"א אפי' בית אפי' סוכה וכו' – בדברי הראב"ד ספ"ו מה' עכו"ם שכ' בימות של עץ שעושין למלך בשעת הקהל לשעתה היתה ובס' סדר למשנה הקשה על תירץ הראב"ד מירושלמי פ"ק דמגילה ה"ד:

דרושים נוספים

דרוש לשבת שובה

בסוף הספר אעתיק דרוש לש"ש שיש בו נ"מ לכמה דינים המבוארים בספר הזה: בעזה"י **דרוש לשבת שובה** תרנ"ו פה **לבוב** בסוגיא דר"ה כ"ב משנה דאב ובנו שראו את החדש ומשנה דאלו הן הפסולין. (א) **לישב** מה שפירש"י אלו הן הפסולין דכל הני פסולין דחשיב לפי שנחשדו כל אלו לעבור על דת מחמת ממון חשודין להיות מעידין שקר ע"י ממון ושוחד, דזה דוקא אליבא דרבא דס"ל בסנהדרין כ"ז מומר אוכל נבילות להכעיס כשר לעדות דל"ה רשע דחמס אבל לפ"מ דקיי"ל כאביי דאפי' אינו רשע דחמס ולא חשוד לשקר בשביל הנאת ממון פסול וה"ה פסולי עדות דרבנן לא פסולין משום משקרין בשביל הנאת ממון, עד כאן. ונ"ל דהנה הטורי אבן הקשה עוד אמה דקתני במשנה זה הכלל כל עדות שאין אשה כשרה לה אף אלו אין כשרין והרי משכחת עדות שאין האשה כשרה ופס"ע דרבנן כשרין. כגון שבאו שני עדים כשרין והעידו שפלוני הרג הנפש ובאו ב' עדים פסולין דרבנן להכחישם דמדאור' נאמנים ולא קטלינן וחכמים אין עוקרין דברי תורה בקום ועשה להרוג נפש. אבל נשים אין יכולין להכחיש נמצא דפ"ע דרבנן כשירין אף לעדות שאין האשה כשרה. ונראה לפמ"ש תוס' נזיר מ"ג דהיכא דיש טעם וסברא חכמים עוקרין דברי תורה אף בקום ועשה א"כ בפ"ע דרבנן דיש טעם שחשודין להעיד בשקר חכמים עוקרין אף בקום ועשה ואינם נאמנים אף להכחיש עדים. שהעידו להמית נפש:

ב **ובעיקר** הדין נראה לכאורה שהדין עם הטורי אבן שפס"ע דרבנן נאמנים להכחיש שהרי הרשב"א כ' בשבועות דפס"ע דרבנן יש תועלת בעדותן שאם תפס המלוה בעדותן לא מפקינין מיני' ועיין שב שמעתתא ש' ז' פ"ג ומ"ש בספרי לא"ח סי' צ"ו אות ז' ה"ה וכש"כ דמהני עדותן להכחיש שהרי הנידון הוא מוחזק בעצמו. ואף דבדיני נפשות

הולכין אחה"ר ולא בממון להוציא. א"כ אין ללמוד מדמהני תפיסה דאין הורגין מ"מ כבר כתבתי בספרי לא"ח סי' נ"ג אות ד' דהיכא דטוען ברי וקים לי בנפשאי אין הולכין אחה"ר אם לא ברוב שכבר הוחזק עיי"ש. ובזה יש לישב קו' תוס' סנהדרין ג' ע"ב איך יליף ק"ו ממון מנפשות, והרי ממונא חמיר מנפשות דא"ה בממון אחר הרוב, ועיין בספרי ליו"ד ח"ר סי' ח' אות ד' שהארכתי בענין זה. ולפמ"ש דאף בדיני נפשות אין הולכין אחה"ר בטענת ברי. ברובא דליתא קמן ל"ק קו' תוס' לפמ"ש תוס' כתובות ע"ו ד"ה על בעל החמור דאף בממון בעי טענת ברי עם הרוב ועיין בספרי לא"ח סי' ק"ח אות ח' ויבואר עוד לפנינו:

ג **אמנם** מכל מקום נראה דפס"ע דרבנן אין נאמנים להכחיש הנה לכאורה יש קצת ראי' דנאמנים להכחיש דבב"ק ע"ד ע"ב אמרינן עדים שהוכחשו בנפש לוקין (פירש"י משום לא תענה אע"ג דלאו שאין בו מעשה הא מייתי בהדי' במס' מכות מלקות בעדים זוממין וקצ"ע דהרי בהכחשה ל"ה עדים זוממין ושמא ר"א יליף הכחשה מהזמה) ומקשה מה חזית דסמכת אהני. והקשה חתני הרב הגאון נ"י אבד"ק ראהטין. דהרי התוס' הקשו בב"ק ובב"ב דנהימני בתראי במיגו דאי הוה בעי הוה פסלו בגזלנותא ותירצו דבב' עדים ל"א מיגו והקשה בים התלמוד לשיטת הב"י דאפי' עד אחד המכחיש שנים בחקירות העדות בטל א"כ ליהייני לבתראי במיגו דהי' אומרים שאמת הדבר אך הי' מכחישין בחקירות דל"ש לומר דהוה מיגו בשנים דאפי' אם אחד מכחיש בחקירות העדות בטל. ותירץ דבדיני ממונות ל"ב דרישה וחקירה ול"ה מיגו דשמא הב"ד לא יחקרו. א"כ בהך דב"ק נאמנו בתראי במיגו דהי' מכחישים בחקירות דבד"נ ודאי בעי חקירה. ומה מקשה מה חזית ולכאורה י"ל דמיירי בפס"ע דרבנן דנאמנים להכחיש כמ"ש בטורי אבן ואין להם מגו שהי' אומרים כמו העדים הראשונים והי' מכחישים בחקירות דהרי להרוג נפש אין מקבלין עדותן דפס"מ נינהו ועל כן מקשה מה חזית. דמשמע לי' בכל עדות שהכחישו לוקין אף בפס"ע דרבנן. אך זה ליתא דבפס"ע דרבנן ודאי אין לוקין העדים הראשונים דדוקא לפטור מקבלין דבריהם ולא ללקות לראשונים. וע"כ לא מיירי בפס"ע דרבנן וזה אין להקשות על תוס' ב"ק ע"ב שהקשו נאמין לבתראי במיגו דפסלו בגזלנותא דהרי לטורי אבן דנאמנים להכחיש משום דחכמים לא עקרו בקום ועשה ולכאורה ה"ה בהכחשה דממון נאמנים דלא לוה. דמדאוריי' נאמנים ואם נוציא ממון עפ"י עדים הראשונים הוה קום ועשה. וחכמים לא עקרו בקום ועשה. ומה הקשה תוס' ודלמא מיירי בפס"ע דרבנן ואין להם מיגו דהרי לפסול לגזלנותא אין מקבלין עדותן כלל. דשפיר מקשה תוס' דשם ע"כ לא מיירי בפס"ע דרבנן דא"כ אמאי אמר ר"ה זו באה בפ"ע ומעידה

וכו' והרי הם פס"ע דרבנן וע"כ לא מיירי בפס"ע. אמנם העיקר דאפי' בטורי אבן לא כ' כן רק להכחיש בדיני נפשות נאמנים משום דכתיב והצילו העדה אבל בדיני ממונות דהפקר ב"ד הפקר ומסקינין ביבמות צ' דחכמים עקרו מן התורה על כן בדיני ממונות מוציאין ממון, וכ"כ בט"א להדי' ולא משגחינין בהכחשת פס"ע דרבנן. רק בדיני נפשות אך לשי' הרשב"א דמהני תפיסה ע"כ דלא עקרו בקום ועשה אף בממון י"ל דה"ה דמהני הכחשתן אף בממון:

ד **ובזה** אולי יש לישב קו' ישי"ע בסי' מ"ב באה"ע ס"ק ט' אהא דמקשה בקדושין ס"ה ע"ב בשנים שבאו ממדינת הים ואשה עמהם וחבילה עמהם זה אומר זו אשתי וזה עבדי וזה חבילתי וזה אומר זו אשתי וכו' ואשה אומרת אלו שני עבדי וחבילה שלי צריכה ב' גיטין וגובה כתובתה מן החבילה, ומקשה אי דאית לי' סהדי להההוא ואית לי' סהדי להאי מי מצי אמרה אלו עבדי ופירש"י דתהוי מותר הכתובה שלה ושלהן מספק. ומה מקשה דילמא קידש כל אחד בפני עדים פסולין דרבנן דצריכה גט דמדאורייתא הוה קדושין ולענין ממון אין נאמנים ומ"ה מותר על הכתובה בספק והוא קו' גדולה. ונ"ל דמשמע לגמ' דהחבילה מוטל בספק במותר הכתובה עד שיבא אליהו כפירש"י ול"מ תפיסה ואס"ד דמקדש בעדים פסולים דרבנן נהי דלענין ממון לא מהימנא מ"מ תפיסה מהני כדברי הרשב"א. על כן שפיר מקשה, ועוד י"ל דהכי מקשה מי מצי אמרה אלו עבדי והרי הם תפוסין בעצמן ומהני עדות פסולין דרבנן. שיהני תפיסתן בעצמן:

ה **אמנם** לדינא נלע"ד כיון דהרשב"א לא כ' כן רק לישב הקו' למ"ד משחק בקוביא חייב קרבן שבועה דקשי' לי והרי אין תועלת בעדותו ותירץ דמהני תפיסה אבל זה דוקא לר"פ דאמר לאפוקי מלך ומשחק בקוביא חייב ק"ש אבל לראב"י דאמר לאפוקי משחק בקוביא הטעם באמת שאין תועלת בעדותן משום דל"מ תפיסה. והכי מוכח ביומא ע"ד דמקשה אהא דאית לי' היתר מן התורה חייב קרבן שבועה והרי משחק בקוביא פטור, מקרבן ומשני שאני התם דאמר קרא אם לא יגיד והאי לאו בר הגדה כלל. וקשי' הרי הוא בר הגדה שיועיל תפיסה עכ"פ. וע"כ מוכח דלראב"י לא מהני תפיסה כלל ודוק. ולראב"י ניחא דתני במשנה כל עדות שהאשה כשרה אף הן כשרין ומשמע דבכל שאין נשים כשירין אף אלו אין כשרין והרי בנשים ל"מ תפיסה ובפ"ע דרבנן מהני ולהנ"ל ניחא המשנה לראב"י אך לר"פ עדיין קשי'. אך י"ל דלכתחלה הב"ד אין מקבלין עדים פסולין דרבנן אך אם העידו והב"ד לא ידעו בפסולן מהני עדותן אם תפס לא מיקרי זאת עדות שהם כשרין אך לפ"ז הק"ל לאמאי לר"פ חייב קרבן שבועה כיון דלכתחלה אין מקבלין עדותו לא מיקרי זאת היזק כמ"ש תו' חולין ד' ע"ב דמה"ט חמץ בפסח לאו בר

דמים כיון דלכתחלה אסור להחליף וע' באבני מילואים סי' צ' ס"ק י"ח ובספרי לא"ח סי' צ"ו ס"ק ז' בסופו וצ"ל דר"פ לא ס"ל כן והרי להנתיבות סי' כ"ח בלא"ה אסור לתפוס לכתחלה ואמאי חייב ק"ש לר"פ אך לפ"ז יהי' תרתי דיעבד דלכתחלה אין מקבלין עדותו ואף אם יעיד אסור לתפוס לכתחלה ובכה"ג ודאי אין חייב ק"ש אך כבר כתבתי שם דדוקא בקלב"מ אוסר הנתיבות לתפוס משא"כ בשאר דוכתא ול"ה תרתי דיעבד באופן דסברא זאת קיימת דלכתחלה הב"ד אין מקבלין עדותו דאל תשת ידך עם רשע על הב"ד קאי וזה מקרי רשע מדרבנן:

[1] **ואשיב** לענין אם מהני הכחשת עדים פסולין דרבנן שלא להרוג נפש. ואבאר הנה מוח"ז הגאון רע"א כ' בתשו' סי' קע"ו דעדי הכחשה א"צ עדות שאתה יכול להזימה דאף אם יזמו עדי הכחשה לא ידונו במלקות דלא רצו לחייב לשום אדם. ואין לוקין מלא תענה דלא הרשיעו את הצדיק. וכן כ' בנובי"ק סי' מ"ו וע"ב וע"ד דעדים שרצו להתיר אשה ואמרו שמת בעלה והוזמו או שרצו לפסול לעדות והוזמו אין לוקין מלא תענה ולא מוהי' אם בן הכות הרשע. ואני כתבתי בספרי ליו"ד, ח"ר סי' א' אות י"ב דלא כדבריהם. אך שם קצרתי ואתקן דברי. הנה מה שכתבתי שם דבגמ' מפרש שהעדים הראשונים הצדיקו את הרשע והרשיעו את הצדיק והכונה דא"צ שיעשו ב' פעולות רק או שהרשיעו את הצדיק או שהצדיקו את הרשע כתבתי שלא בדקדוק. דבגמ' ריש מכות פירשו כל הקרא אעדים המזימים, דעדים שהרשיעו את הצדיק ובאו מזימין והצדיקו את הצדיק ושוינהו להנך רשעים, והי' אם בן הכות הרשע, א"כ ליכא לפרש או או, אך באמת הברור דאף דקרא מיירי בעדים שהרשיעו את הצדיק שרצו לחייב לאחר מיתה ה"ה בהרשיעו את הצדיק שרצו להחטיא לאחד ולשוי' רשע כגון שרצו להתיר אשת איש שתנשא באיסור כיון שרש"י פי' פ' תצא דהמחטיא את חבירו יותר מהרגו וע' ח"ר סי' ע"ב אות י"ג הבאתי לשון הרמב"ם שמשנה מלשון הגמרא ושם פירשתי דברי הרמב"ם שהכונה או שהרשיעו את הצדיק או שהצדיקו את הרשע עיי"ש, וכן אם הכחישו על אחד שאינו חייב מיתה ונמצאו זוממין כיון שהחיוב על הב"ד להרגו שיהי' לו כפרה והם הרשיעו אותו שלא יהי' לו כפרה ושהב"ד לא יקיימו המצוה. וכש"כ אם העידו לפסול אחד לעדות ואמרו שהוא רשע. לוקין מוהי' אם בן הכות הרשע. ועיין בספר היקר אמרי בינה ה' עדות סי' ה' שהביא בשם הרמ"ה בסנהדרין דעד שהעיד לחייב שבועה והוזם דמיפסל למפרע:

והנה בדין אם עובר על לא תענה בהעיד להתיר אשה לבעלה ודאי דעובר וכ"כ במנחת חינוך מצוה ל"ז. ושם מייתי דברי הרמב"ן פ' ואתחנן במקרא דלא תענה ברעך עד שוא אפילו העיד על חבירו דבר שאינו כלום ולא יתחייב בו כלום כגון שיעיד אמר פלוני ליתן

לזה מנה ולא קנו ממנו כי שוא ודבר בטל. ותמה על זה דבודאי אינו עובר על לא תענה רק היכא שיש תועלת בעדותו ולי קשה יותר בהרמב"ן במלחמות סנהדרין ס"פ הנחנקין כ' גבי עדי מכירה בנפש שהוזמו כ' דאין לוקין מלא תענה אף היכא שיש תועלת וגמר הדין על פיהם הגם שי"ל דאיסור יש גם באין תועלת בעדותו ורק שאין לוקין אמנם מנ"ל לרמב"ן. אמנם נראה דהרמב"ן דייק מלישנא דקרא דכתיב לשוא והיינו על דבר שאין תועלת כמו לא תשא לשוא שפירש"י בחומש על עץ שהיא עץ והיא מהמכילתא דבשבועות כ"ט מבואר על הך שהיא אבן שהוא לשנות את הידיע' לאדם. וה"ה בלא תענ' פי' כן אבל למ"ד בשבועות כ' ע"ב אכלתי ולא אכלתי שוא אוכל ולא אוכל שקר. נמצא לשוא היינו שקר דלשעבר. י"ל ה"ה לא תענה עד שוא שקר הוא ודוקא ביש תועלת בעדותו. ועיין בתוס' שבועות כ"א ד"ה קמ"ל דלענין עדות נאמרה בדיבור אחד ולפ"ז י"ל דבעי דבר שיש תועלת בעדותו ודוק:

ז **ומעתה** אין מוכרח לדברי תשו' הגאון ר"ע דבעדי הכחש' ל"ב עשאי"ל רק דבהכחש' בעי עשאי"ל והיינו דאם יזומו העדים המכחישים שאומרים לא הרג ילקו מוהי' אם בן הכות הרשע כפירש"י במכות ב' ע"ב דכל היכא דאין לקיים כאשר זמם לוקה כמו הד' דברים דחשוב:

והנה אם עדות פסולים מדרבנן, הכחישו עדים שאומרים הרג. והוזמו י"ל שאין לוקין דהרי רבנן אמרו שאין מקבלין עדותן ובשוא"ת היינו שלא ללקות העדים חכמים עקרו מן התור'. וכיון דעדים פסולים אין לוקין מכאשר זמם שוב הו"ל עשאאי"ל על כן אין מקבלין עדותן אף לפטור הנדון. אך י"ל להיפך כיון דמקבלין עדותן לפטור הנדון וגומרין הדין עפ"י העדים לפטור שוב לוקין מכאשר זמם ואולי י"ל כיון דהדין מבואר דאף היכא דאשה ועבד נאמנין בעדותן כגון להעיד על אשה שמת בעל' מ"מ אם הוזמו אין לוקין אף דעד כשר אם הוזם לוק' כמ"ש לעיל מ"מ אשה ועבד לאו עדים נינהו וכ"כ במנ"ח מ' ל"ז אות ג' דא"ח קרבן שבוע' ואני הבאתי ראי' מש"ס דמכות דאינו לוק' מלא תענ' דאמרינן שם דף ח' ע"ב עבד וכותי גולין ולוקין ע"י ישראל ומקש' שם דכותי גבי עבד שהעיד בו והוזם עבד וכותי בר עדות הוא ומה קו' דילמא מיירי בעבד שהעיד לאשה שמת בעל' להתיר' להנשא והוזם עבד נאמן ואם הוזם לוק' כמ"ש לעיל דלא כנוב"י ועל כרחך בעבד ל"ש הזמה אף היכא דנאמן ולפ"ז בעדים פסולין דרבנן אף היכ' שנאמנים מ"מ ל"ש הזמ' גבייהו דלאו עדות נינהו מ"מ יש לחלק ואינם דומין לעבד. על כן עדיין צ"ע:

ח **וראיתי** בתשו' להגאון רע"א סי' קע"ו הנ"ל שכ' דאף למ"ד גבי ממון אם באו לפטור וב"ד גמרו הדין אם הוזמו אין משלמין מכאשר זמם לעשות ולא כאשר עשה. מ"מ לוקין

מלא תענ' (ט"ס מלא תענ' דהוה לאו שאב"מ רק מוהצדיקו וכו' והי' אם בן הכות הרשע) דהדרוש ולא כאשר עשה לא קאי על מלקות רק מכאשר זמם. ולפענ"ד מגמרא דכתובות ל"ג לא משמע כן דאמרינן שם אס"ד עדים זוממין משלמין ולא לוקין א"כ בטלת והי' אם בן הכות הרשע ומשני אפשר לקיומי' בבן גרוש' והלא בכל עדות אפשר לקיומי' בשכבר נתן המעות ועשה. וכן אמרינן שם ר"א היינו טעמא דעדים זוממין ממונא משלם מילקי לא לקי משום דלאו בני התרא' ולטעם זה אף אם נתן המעות אין לוקין. אך אולי אם נתן המעות ועשה הוה כבן גרוש' דגלי קרא:

ט **והנה** מוח"ז הגאון רע"א בתשו' הנ"ל כ' דאף בממון לשי' הנ"י דאמרינן כאשר זמם ולא כאשר עשה העדים חייבין מלקות וכ"כ במנ"ח מ' תקכ"ד ובזה מישב מה דקשה בעדי חזק' דתיכף כשהעידו עדים והיא יושב בשד' נגמר הדין שהשד' שלו ואין העדים מחויבי' לשלם מהזמה דהוה כאשר עשה כמ"ש הנ"י והריטב"א, א"כ הו"ל עדות שא"א יכול להזימו ול"מ העדות ולהנ"ל דמהני הזמה להלקותן וכן מה"ט בשור הנסקל דקשי' הלא הוה כאשר זמם ולא כאשר עשה דתיכף הפקיר השור כדאמרינן בכריתות כ"ד והוה עשאאי"ל להנ"ל מיושב דהעדים ילקו ע"כ:

הנה לדברי' קשה מש"ס דב"ק ד' ע"ה דאמרינן שם באמר גנבתי בפני פלוני ופלוני ואתו הנך סהדי ואסהידו ואזמינהו דפטורין מכאשר זמם הואיל והודה ס"ל לרבנן דהו"ל עשאאי"ל וסומכס ס"ל דמהני העדות עיי"ש. וקשי' הנה במה דפטורין העדים י"ל מטעם מחיל' שהרי הגנב אמר שבפניהם גנב ומחל להם דמי הזמ'. וכ"כ בתשו' הרי"ם חח"מ סי' א' א"כ אם נאמר דבכאשר זמם ולא כאשר עשה חייבי' מלקות ה"ה במחל להם דמי הזמ' חייבים מלקות דל"ש לומר דהוה כשלמו כדמוכח מכתובות ל"ב דמוקה לה במפותה דחייב מלקות, וע' קצה"ח סי' תכ"ז ומלקות אינו יכול למחול. ואמאי ס"ל לרבנן דהו"ל עשאאי"ל:

והנה לכאור' י"ל דהוה מטעם הודאה שהגנב הודה שהעדים אומרים אמת ולא המזימין. ועיינתי בתשו' הרי"מ שכ' כן ובזה יש להבין מה דפליגי סומכס ורבנן בב"ק. דהנה רבינו האי במשפטי שבועות שער ה' כ' דלא תושלם ההזמ' אלא בפני הני עדים שיוזמו או שיושתקו ואם אינו בפניהם או שלא שתקו ל"ה אלא הכחש' ובטל' העדות. והובא בח"ס חח"מ סי' קמ"א. וס"ל דאין חייבין מכאשר זמם עד שיודו או ישתקו מטעם הודאה. והנה לפ"ז קשי' אמאי בהודה הגנב שבפניהם גנב אין משלמין מכאשר זמם והרי הם הודו שחייבין והוה הודא' נגד הודא'. אך כבר כ' הרשב"א בגיטין מ' ע"ב בהודא' נגד הודא'. אין מוציאין ממון והיכא דקיימי זוזי קיימא א"כ מה"ט אין חייבין מכאשר זמם אמנם

לסומכס דס"ל ממון המוטל בספק חולקין וכ' תוס' ר"פ הפרה דלפי הסוגיא דהמניח אפי' המעות ביד אחד מוציאין מספק א"כ בהודא' נגד הודא' דהוה ממון המוטל בספק משלם מחצה א"כ מה"ט ל"ה עשאי"ל דיקוים הזמ' במחצ'. וזה פי' הגמ' לסומכס והא קיי"ל עשאי"ל ל"ה עדות ה"מ היכא דלא ידעי באיזי' יום ובאיזו שעה דליכא לעדות כלל (הכונ' דליכא להזמ' כלל) אבל הכא סיוע הוא דקמסייע בהדייהו. הכונ' כיון דהוא מוד' לדבריהם א"כ הוה הודא' נגד הודאה וחייב לשלם מחצה ואפשר לקיים כאשר זמם במקצת. (ועמ"ש בספרי לא"ח סי' ק"ד אות ז' בדברי סמכוס) והרבה יש לפלפל בזה – ובעיקר דברי רב האי שהם תמוהים נרא' דבודאי לענין מיתה ומלקות בודאי העדים ימותו או ילקו אף שמכחישים ל"מ הכחשתן לענין להמית או ללקות אך לשלם מכאשר זמם ס"ל דמהני הכחשתן דלהוציא ממון קשה מד"נ דאין הולכין בממון אחה"ר ועוד איתא במס' סנהדרין ע"ז דמצמצם חייב מיתה ובנזקין פטור לרב אחא בר רב. ועיין בספרי ליו"ד, ח"ר סי' ב' אות ד' שהארכתי בפרט זה על כן ס"ל לרב האי דאין משלם ממון רק בשתק או בהודה והא דאמרינן דהזמה חידוש הוא היינו דהעדים נפסלים וגם חייבין מיתה ומלקות. אף בהוכחשו ולא הודו – אמנם זה דוקא למ"ד אין הולכין אחר הרוב אבל למ"ד הולכין בממון אחה"ר דיני נפשות לא קיל מדיני ממונות ומודה רב האי – כן י"ל קצת דברי רב האי – והנה הרמב"ם לא העתיק הדין באם אמר גנבתי בפני עדים פלוני ופלוני דהו"ל עדות שאאי"ל כדס"ל לחכמים דסומכס ב"ק ע"ד ותמה בזה בתשו' הרי"ם חח"מ סי' א' הנ"ל לפמ"ש דקשי' הרי לענין מלקות ל"מ הכחשת הבע"ד לפטרו ודוקא לענין דמי הזמה מהני הכחשתו א"כ הרי אפשר לקיים כאשר זמם במלקות דהיכ' דליכא ממון ודאי חייבין מלקות – וצ"ל דס"ל לחכמים דמלקות ליכא בעדים זוממין רק בד' דברים דחשיב ריש מכות אבל באמר הנידון גנבתי בפני פלוני וכו' אין בו מלקות כלל – א"כ הוא עשאי"ל והרמב"ם ידחה סוגיא זו מסוגיא דריש מכות דנראה מהגמרא דמכות דעדים חייבין מלקות ישוב ל"ה עשאי"ל על כן לא העתיק כל הדין:

י **והנה** נלפענ"ד לישב מה שהקשה בתשובת הרי"ם אהא דאמרינן בשבועות ל"ג דלראב"ש דס"ל מודה בקנס ואח"כ באו עדים חייב ודאי משביע עדי קנס חייבין דא"א ליפטר והרי עדיין בידו לפטור כשיודה בפני הבית דין שגנב בפני פלוני ופלוני. דהוה מודה בקנס והעדים ל"מ עדותן דהוה עשאי"ל דהנה כתבנו הטעם דאין העדים חייבין מכאשר זמם משום דהבעל הדין הודה שהעדים אמרו אמת והמזימין שקרנים ואף דלרב האי העדים הודו להיפך מ"מ הוה הודאה נגד הודאה ופטורין מממון ולכאור' מהני תפיסה א"כ הוה עשאי"ל דאם יתפוס מהעדים מועיל תפיסתו. אך זה לא יועיל כיון

דלע"ע לא תפוס לא מיקרי זה יכול להזימם זה שיועיל תפיסתו ע"כ שפיר אמרו בגמ' דהו"ל עשאי"ל אך זה למ"ד דבר הגורם לממון לאו כממון דמי אבל למ"ד דבר הגורם לממון כממון דמי מה שיועיל תפיסה ל"ג מדבר הגורם לממון כמ"ש בספרי לא"ח סי' צ"ו אות ז' ע"ש בישוב דברי הר"מ דס"ל תקפו כהן אין מוציאין מידו ופוסק דספיקות נכנסין לדיר להתעשר עיי"ש מ"ש. ומעתה כיון דראב"ש ס"ל בשבועות ל"ב משביע עד אחד חייב דהג"ל כמ"ד – א"כ מה שמהני תפיסה בהעדים שפיר מיקרי עשאי"ל על כן ס"ל משביע עדי קנס חייב ול"ה ספק שמא יודה שגנב בפני פלוני ופלוני דגם בכה"ג הוה עשאי"ל ומהני העדים לחייבו ועיין תוס' ב"ק דף מ' ד"ה אי תם שהוקשו למ"ד מודה בקנס ואח"כ באו עדים חייב ל"ש אי מודה מיפטר. וכן הק' תו' ר"פ המפקיד וכתבתי לישב דיכול להודות שגנב בפנ"ע אלו דהוי לי' עשאי"ל. וזה נכון. אך בר"פ המפקיד תוס' ד"ה דילמא דקאי לר"מ דס"ל דבר הגורם לממון כממון דמי ל"ש לתרץ כנ"ל כמ"ש בפנים. שוב ראיתי לפמ"ש בשמ"ק כתובות דף ע"ב ומדברי הקצה"ח סי' רמ"ו והובא במנחת חינוך מצוה מ"ט גבי משל דמפותה וכו' לאומר קרע שיראין שלי שכתב דלאו מטעם מחילה היא רק שהתורה לא חייבה כלל ברצון הניזק א"כ י"ל דהיכא דאמר שגנב בפני פלוני ופלוני שיבואו ויעידו לאו מטעם מחילה ולאו מטעם הודאה היא רק שהתורה לא חייבה כלל ברצון הניזק – ולפי"ז לא מהני תפיסה ול"מ מחילה בדשלב"ל דאין כאן חיוב כלל. וקצ"ע מה שפוסק הר"מ פכ"א מעדות בהעידו על שינו והדר עינו דמשלמין מכאשר זמם אף דהבעל פטור מלשלם הואיל דמהני תפיסת העבד דזה ניחא למ"ד גלכמ"ד. אבל למ"ד לכמ"ד הרי לע"ע לא תפס ועוד לפמ"ש הריטב"א ריש מכות דמה"ט דבהעידו שהוא בן גרושה א"צ לשלם שהפסידו תרומה משום דכאשר זמם לעשות כתיב ולא כאשר זמם לגרום א"כ אף למד גלכמ"ד עדי זוממין פטורין וע' בספרי לא"ח סי' צ"ו סוף אות ו' ובספרי ליו"ד ח"ב ס"ס ו' בענין זה:

יא **והנה** עפ"י מה שכתבתי לעיל בשם הגאון רע"א וספר מנ"ח דאף דגם בממון אמרינן כאשר זמם ולא כאשר עשה מ"מ ל"ה עשאי"ל דהעדים חייבין מלקות אם העידו להחזיק כגון במחזיק בקרקע נלע"ד לישב דברי הד"מ בח"מ סי' ל"ג שכ' דל"ב עדות שאתה יכול להזימו בדיני ממונות ולכך טרפה כשר כשר להעיד בד"מ ותמה הש"ך ס"ק ט"ז הכי טרפה אין יכול להזימו שישלם ממון אתמהה ולהנ"ל כוונתו דבדיני ממונות להחזיק מעיד וקשי' הרי הוה כאשר זמם ולא כאשר עשה ועל כרחך משום שאם יוזם יתחייב מלקות וזה ל"ש בטרפה דאם יוזם לא נתחייב מלקות שאינו בזוממי זוממין לפמ"ש בספר מנחת חינוך מצוה מ"ט דכמו דדרשינן במי שהולך למות שגמר דינו לקטלא דאם

חבל בו פטור משום דכתיב בעמך במקום שבעמך ומקשינן הכאה וקללה ה"ה דהכה טרפה הכאה שאין בו ש"פ פטור ממלקות א"כ הזוממי זוממין לא ילקו שרצו ללקות טרפ' על כן לענין מלקות הו"ל עשאי"ל ולענין ממון הוה כאשר זמם ולא כאשר עשה על כן ה"ה עדות טרפה להחזיק עשאי"ל על כן שפיר כ' הד"מ דל"ב עשאי"ל בממון ולכן טרפה כשר להעיד:

וזה ישוב נכון ונחמד אך לדעת המנ"ח. אבל לפמ"ש בספרי לא"ח סי' ח"י אות ט"ז דחבל טרפה חייב ואינו דומה למי שנגמר דינו למיתה דרש"י בעירוכין ז' כ' הטעם משום שעומד להכאה וטרפה אינו עומד להכאה כ' וגם לטעם דל"ה מקוים שבעמך דוקא בנגמר דינו למיתה דאין משהין את דינו משא"כ טרפה שעומד להתקיים פחות מי"ב חודש על כן לדברי במלקו' הוה עשאי"ל. אך הרי זקן ממרא דמשמרין אותו עד הרגל וממיתין ברגל כדאיתא בסנהדרין פ"ט יתחייב על הכאתו ושמא אין ה"נ וראי' מדקתני בסנהדרין פ"ה מי שיוצא להרוג ובא אחר וחבל בו וזקן ממרא אינו יוצא להרוג עד הרגל – אך צ"ע בדין זה, ומ"מ לדעתי בטרפה חייב בהכאה ודוק:

יב **והנה** כתבתי במק"א במ"ש הפלאה כתובות ל"ב לישב קו' תוס' שם דהרי רבנן לא ילפי' ממש"ר שילקו וישלם שכן קנס א"כ בקנס נימא שילקה וישלם ומה מקשה בכתובות ל"ב בהבא על אחותו דאינו לוקה ומשלם, ותירץ הוא דלענין ממון הו"ל עשאי"ל דעדים זוממין ממונא ולא יצטרכו לשלם ע"כ הו"ל עשאי"ל וכתבתי דמשכחת הזמה שיחייבו ממון כגון שיזימו בעדות מיוחדת וכיון דמשכחת הזמה באיזו אופן הו"ל עדות שאי"ל כמ"ש תוס' סנהדרין פ"א ולענין מלקות משכחת הזמה שלא בעדות מיוחדת ע"כ ליכא לתירוצי אך בגוף הדבר בהזמה בעדות מיוחדת אם חייבין העדים מכאשר זמם עדיין יש לעיין ובלא"ה י"ל כיון דילפינן מתנא דבי חזקי' מה מכה בהמה בכל ענין חייב ה"ה מכה אזם בכל ענין פטור וכיון דעדות מיוחדת מחייב במכה בהמה ה"ה מכה אדם פטור בעדות. ע"כ אף אם יזימו בעדות מיוחדת פטורין העדים כיון דבעדות גמירא חייבין מלקות. אמנם בלא"ה בדברי הפלאה יש לעיין דכיון דאם יתפוס אצל העדים מהני תפיסה לשיטת הפוסקים דקלב"מ מהני תפיסה א"כ הו"ל עשאי"ל דיועיל תפיסה אך כבר כתבתי לעיל דמה דיכול לתפוס ל"מ עשאי"ל למ"ד דהגל"מ לכ"ד כדמוכח מב"ק ע"ה ע"ב שהבאתי לעיל ועיין מ"ש בחיו"ד ח"ר סי' א' בדין הזמה בעדות מיוחדת:

ובדרוש לסוגיא דגנב וטבח ביו"כ כתבתי לישב קו' תו' סנהד' ט' ד"ה עדי האב נהרגין הרי יכולין לומר לא לחייב עדי הבעל קאתינא אלא לחייב הבעל מאה סלע קאתינא

דעדי זוממין א"צ התראה וכתבתי דאס"ד שבאו לפטור הנדון או לחייב מאה סלע הי' להם להזים בעדות מיוחדת דנפטר הנדון לפמ"ש בספרי יו"ד ח"א סימן א' אות י"ח וכן חייב הבעל במאה סלע כעת ראיתי דקשה גם בעדי נערה המאורסה בסנהדרין מ"א אס"ד דלאסרה על בעלה באו הי' להם להעיד בעדות מיוחדת ומזה מוכח קצת דל"מ לאסור אשה על בעלה בעדות מיוחדת כשיטת הפוסקים דס"ל הכי וע' נובי"ת אה"ע סי' כ':

עוד לדרוש הנ"ל

א **לישב** קו' ספר היקר מנחת חינוך מצוה ד' סוף אות ג' לפמ"ש בקצה"ח סי' ל"ו ס"ק ב' דהיכ' דעדות מיוחדת מועיל כגון בדיני ממונות ה"ה דאם נמצא קרוב או פסול בעדות מיוחדת מבטל העדות אף דלא ראו ולא העידו בבת אחת עיי"ש שמישב דברי הרמ"ה והב"ח. והנה דעת הש"ך ס"ק ג' דהא דקרובים או פסולים אין מבטלין העדות אם לא כונו להעיד דוקא אם הכשרים כוונו להעיד אבל אם גם הכשרים לא כוונו להעיד שוב הפסול מבטל העדות – א"כ בהך דטובי' הרופא הב"ד של כהנים שקבלו או"ב ופסלו את עבדו איך קיבלו או"ב הרי העבד פוסל העדות ועל כרחך שאלו להעבד ואמר למיחזי אתי. א"כ כשבא לב"ד וקבלו אותו ואת עבדו הרי בנו פסלו ואף שבנו בא רק למיחזי מ"מ כיון שע"כ גם עבדו בא למחזי א"כ שוב פוסל כמ"ש הש"ך. והנה לדעתי נראה דעבד המשוחרר דמירי במשנה אינו פוסל שאר העדות אף דבקידוש החודש בעי עדים מיוחסים כמ"ש התוס' מ"מ לא מיקרי פסיל שיבטל העדות מחמתו:

והנה נכדי הרב החריף כ' אהרן לעווין נ"י הערני דל"ק קושיתו דהרי ר' יוסי סיפר במשנה העובדא ור' יוסי ס"ל במכות ה' דבדיני ממונות נתקיים העדות בשאר ועדות החודש ודאי לדינא ממונות דמיא דהא עיקר הטעם דבד"נ העדות בטלה בנמצא קרוב או פסול משום דכתיב ושפטו והצילו העדה כפירש"י במכות וזה ל"ש בעדות החודש. אך אפי' לפירוש התוס' לפי' דה"ט דבממון תתקיים העדות בשאר דל"ש ההיקש ג' לב' משום דגם בשנים אין העדות בטלה לגמרי דקם הוא לשבועה. וזה ל"ש בעדות החודש דל"מ לשבועה ויהי' עדות החודש כדיני נפשות וכן נראה מטורי אבן דף כ"ד ושפיר הקשה מ"מ כיון שעל כרחך מהני עדות מיוחדת בקידוש החודש כדמוכח מש"ס דשבועות מ"ח דמשני דמצטרפין לעדות אחרת של ר"ח דהו"ל תרי נגד חד אע"ג דלא העידו שניהם כאחד ועיין מנחת חינוך באותו העמוד שכ' דהדבר תליא במחלוקת בב"י ח"מ סי' ל' אם איסורין כגון גיטין וקדושין דומה לדיני ממונות או לדיני נפשות ובאמת כיון דמבואר בש"ס דלא בעי בעדות החודש שיעידו בבת אחת א"א שיהי' מחלוקת ועכ"פ כיון דמהני עדות מיוחדת הוה כדיני ממונות – והמחלוקת שבב"י סי' ל' הוא בב' מעשים כגון שנתיחדה שחרית

ובין הערבים אבל לא בלא העידו בבת אחת. ועכ"פ כיון דר' יוסי סובר כן ל"ק קו' המנ"ח אך י"ל נהי דר' יוסי סובר כן מ"מ רחוק לומר דהב"ד של כהנים ס"ל כר' יוסי כיון דהלכה כרבי דאף בדיני ממונות בטל העדות. ושפיר הקשה במנ"ח:

ב **והנה** מה שהקשה בקצה"ח ס"ק הנ"ל אהא דסנהדרין כ"ג דס"ל לר"מ דצריך לברר ואם אמר יש לו ב' כתי עדים והבע"ד ועוד אחד יכול לפסול אחד מהכת ראשונ' דל"ה נוגע בעדות כיון שהכת שני' לפני' וקשה הרי אם אחד מהב' כתות פסול בטל כל העדות וע"כ צ"ל דהכת ראשונה אמרו למיחזי אתינא דלא נפסל כל העדות וא"כ מה מיבעי שם נמצאו כת שני' קרובים או פסולים אם הוה נוגעים למפרע. ותיפוק לי' דהעדות בטל גם אם הוא לא יפסול אותו דכיון דהראשונים אתיא למחזי והשניים פסולים אף אם השנים אתיא למחזי בטל כל העדות לשיטת הש"ך משום ממנ"פ:

ולפענ"ד לק"מ דהרי אמרינן בדף ט' בסנהדרין לאוקימתא דרבינא דר"מ דאמר מוציא שם רע בשלשה דמיירי שנמצא קרוב או פסול ולא הותרה בו ר"מ ס"ל כרבי יוסי דבדיני נפשות בטל העדות אף בלא הותרה בו ובדיני ממונות לא בטל העדות בנמצא קרוב או פסול ומ"ה דנין מוציא שם רע בג' להפסידה כתובתה לרש"י או לשלם מאה סלע לתוס' דף ח' – ורבנן ס"ל כרבי דבלא הותרה בו לא בטל העדות ויש בזה דיני נפשות – ועכ"פ כיון דר"מ ס"ל כרבי יוסי דבדיני ממונות לא בטל העדות ל"ק קו' הקצה"ח – והנה דבנוב"י תנינא סי' ע"ו באה"ע כ' די"ל דחכמים ור"מ לא פליגי רק בלא אתרו בה לד"נ אבל בממון אם בדיני ממונות תתקיים העדות בשאר לא פליגי אמנם הדבר מוכרח מדס"ל לר"מ במש"ר בג' ומיירי בנמצא קרוב או פסול ע"כ בדיני ממונות לא בטל לר"מ ועיין בספרי לא"ח סי' ס"ג אות ו' הבאתי דברי הריטב"א בש"ה וישבתי בזה קו' הדבה עיי"ש פלפול עצום ונחמד ולפמ"ש ל"ק קו' הקצה"ח הנ"ל. (וע' בח"ר סי' קל"ו קל"ז שהארכתי בענינים אלו בדין עדות מיוחדת:

ג **והנה** התוס' ב"ב מ"א ע"ב וסנהדרין ל"א הקשו לב"ש דס"ל בכת אחת זה אומר מנה וזה אומר מאתים נחלקו עדותן א"כ בב' כתות אמאי חייב לשלם כיון דכת אחת משקרת ובטל העדות מטעם שנמצא קרוב או פסול ואמאי לא תירצו בב"ב שלא העידו בבת אחת כמו שתירצו בסנהדרין באמת דלא בטל העדות כמבואר במשנה במכות ואין לו' דס"ל לתוס' בטל העדות מטעם שראו בבת אחת כמ"ש תוס' במכות ו' ד"ה אמר רבא דהיכא דנצטרפו בראי' ל"ב הגדה תכ"ב דהרי בשעת ראי' כשרים הי' דבשעת הגדה העידו שקר ונפסלו. וע"כ ס"ל לתוס' ב"ב כרמ"ה כמ"ש קצה"ח בסברתו דכיון דבדיני ממונות מהני צורף לחיוב אף שלא העידו בב"א ה"ה לפסול מהני דלא כמ"ש תוס' סנהד' ולפמ"ש לעיל

דמ"ד דון מינה ומינה לא פסול העדות בעדות מיוחדת בפשיטות ל"ק קו' תוס' כמ"ש תוס' בסנהדרין דהרי קושיתם לראב"ש דאמר דנחלקו ב"ש וב"ה בבת אחת וראב"ש ס"ל דון מינה ומינה כמו שהוכיח מלא הרועים באות דון מינה אות ו' ע"ש. ולאחר העיון יש לדחות הראי' בדרך פלפול דקצה"ח כ' סברת הרמ"ה דכיון דמועיל עדות מיוחדת בגוף העדות ה"ה דמועיל לפסול העדות וזה דין מיגו ותליא קצת בהאיבעי' דשבת צ"א בזרק כזית תרומה לבית טמא אי אמרינן מיגו דמצטרף לענין טומאה מחייב נמי לענין שבת ובסוכה ו' לעני' מיגו דהוה דנפק וברשב"א חולין ק"א דמה"ט חייב בגיד הנשה של עולה משום מגו. וי"ל דהוא פלוגתא. דהנה במנחות צ"ה ע"ב ס"ל לר"י דלהה"פ דוחה שבת דס"ל תנור מקדש ואם יאפו מע"ש יפסול בלינה ור"ש ס"ל אין תנור מקדש. וכתבי בספרי ליו"ד ח"ר ס"ס פ"ה דבפסחים ילפינן דף ע"ז דקרבנות דוחין שבת וכ' תוס' לחם הפנים ילפינן מדכתיב תמיד דדוחה שבת וכ' מהרש"א כונת תוס' דדוחה שבת היינו הקטרת בזיכין וכ' הא דלא ילפינן מלחם הפנים היינו משום דבזיכין באין להתיר. וזה למ"ד אפיה אינה דוחה שבת אבל למ"ד אפיה דוחה שבת והוא אינו בא להתיר קשי' למ"ל קרא בפסח ולא ילפינן משתי הלחם כקו' מהרש"א על כרחך צ"ל דר' יהודה כשיטתי' דשני כתובין מלמדין דאורחא דקרא לכתוב ב' מקראות. ור"ש ס"ל אין מלמדין דלאו אורחא דקרא ולמ"ל קרא בפסח ע"כ לחה"פ אין אפיה דוחה שבת. וזה המחלוקת שבין דואג לדוד שהורה לאחימלך דאפיה דוחה שבת ודוד ס"ל דאינו דוחה שבת כמבואר במדרש שמואל. דדוד כשיטתי' דלא נענש על אורי דש"כ הבאין כאחד אין על מלמדין כמבואר בקדושין מ"ג. והנה בספרי לא"ח סי' פ"ח אות ב' הקשיתי אמאי דוחה שבת שלא יפסול בלינה הלא בע"ש יכול לאפות עד שיקרום פנים המדובקין בתנור. ותוס' שבת כ' דלענין לחה"פ לא נקרא לחם שיקדש התנור עד שיקרום כל פנים. א"כ יאפו בע"ש עד שיקרום פנים המדובקין ולא קידשו התנור לע"ע ויקח מהתנור ובשבת בבקר יניחה בתנור שיתקדש בקרומת כל הפנים. ול"ה חילול שבת כיון שנאפה מע"ש:

והנה שם תירצתי דאף דבקרום פנים לא יתחמץ שוב מ"מ בפנים המדובקין בתנור יוכל להחמיץ ואין להוציא מהתנור שיחמץ ולחה"פ בעי מצה ואם ישאר בתנור יאפה ויפסול בלינה בעלות השחר. עיי"ש שכתבתי זאת בשם ראש יוסף שכת"כ. אמנם כעת נ"ל דכיון דלענין שבת קרוי לחם והוה אפוי בודאי לא בא לידי חימוץ אף שלענין תודה לא קרוי לחם. ושוב קשי' כנ"ל אמנם שם אות ה' תירצתי דאף דבכל לחם מותר לאפות לאחר שיקרום פנים המדובקין בתנור מ"מ בלחה"פ אסור מיגו דנעשה לחם לענין קידוש בתנור נעשה לחם לענין אפי' ואסור בשבת. ומ"ה דוחה שבת. וע"כ מוכח דר"י אית לי' מיגו.

והנה שמאי הזקן ס"ל בקידושין מ"ג שני כתובין הבאין כאחד מלמדין ותוס' כ' ביבמות קי"ז דמסתמא ב"ש כרבנן ס"ל, ואם שני כתובים הבאים מלמדין ס"ל לחה"פ דוחה שבת. וע"כ מוכח דס"ל מיגו על כן שפיר הקשו תוס' סנהדרין וב"ב לב"ש וליכא לתרץ דל"מ לענין פסול עדות מיוחדת דהרי ס"ל אמרינן מיגו. והוא פלפול נאה אך באמת יש לחלק בין מיגו דמצטרף למיגו דמנחות הנ"ל וגם משבת צ"א יש לחלק וע' מ"ש בסי לא"ח סי' פ"ח אות י"א. ולא כתבתי כל זה רק לפלפול'. ובאמת אם העידו הכשרים ג"כ בעדות מיוחדת ואח"כ העיד הפסול בעדות מיוחדת הוה מגו טוב דאם תחשוב הכשרים לעדות אמת גם הפסול יצטרף לפסול אבל אם העידו הכשרים בב"א ל"ה מיגו רק הואיל דמהני בעלמא עדות מיוחדת אינו דומה להך מיגו דשבת צ"א ודוק:

ד **ומ"מ** הרוחנו מפלפול זה להוכיח דר"י אית לי' מיגו וע' לב ארי' חולין ק' אהא דאמרינן בגמ' וכי תימא סבר ר"י אין בגידין בנ"ט ובטמאה איסור גיד איכא איסור טומאה ליכא שהקשה על הרשב"א שכ' אף דאין בגידין בנ"ט מיגו דחייב משום גיד חייב משום נבלה א"כ אמאי איסור טומאה ליכא ורציתי לומר דדחו לא ס"ל מיגו ועפי"ז צ"ל דהגמרא רצה לומר בה"א כן אבל למסקנא ר"י ס"ל יש בגידין בנ"ט – אבל באמת ס"ל לר"י מיגו והרבה יש לדבר בפרט זה: